

שבוע פרשת בשלח

(21 – 27 January 18)

ה' – י"א שבט תשע"ח

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנחם חמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵינוּ,
וְצִאֲצֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יְבָרֶכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֵךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָּה אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לֵבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה
הַיּוֹם, עַל לֵבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה
אַתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסְפֶּת דִּגְנֶךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׂדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָה וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָיָה
אִם יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהִאֲדָמָה לֹא
תֵּתֵן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבָדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֵת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרֵאיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָּה לְרַעְדָּה בְּמוֹדָה
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החדש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מהוויו או שקיבל כפרס ... שבתן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתבות "לה'") בצירוף ששם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וינחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטו.

שכחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אהבתי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנִי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי | חֲבִל־מָוֶת וּמִצָּרִי שְׂאוֹל מִצָּאוֹנִי צָרָה וַיִּגְזֹן אִמָּצָא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מִלְטָה נַפְשִׁי: ה חֲנוּן יְהוָה וְצַדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מִרְחָם: ו שִׁמְר פְּתָאִים יְהוָה דָּלְתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמִנוּחַיִכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלַיִכִּי: ח כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דְּמָעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאֲרָצוֹת הַחַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בַחֲפוּז פֶּלֶאֱדָרָם פִּזּוּב: יב מִה־אֲשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹתַי עָלַי: יג כּוֹס־יִשְׁעוֹת אֲשָׂא וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרִי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יִקָּר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוֶתָה לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עֲבָדְךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶן־אֲמָתְךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסְרִי: יז לֹךְ אֲזַבַּח וְכַח תֹּדֶה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרִי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹרֹת | בֵּית יְהוָה בְּתוֹכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

קזו.

מזמור משני פסוקים רמו על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הָלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאֱמַת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שי' בבל מרחבי תבל לקראת יום ההילולא יו"ד שבט, ה'תשמ"ח

"הצלחה רבה בכל עניני הילולא דנשיא דורנו ובתר רישא גופא אזיל האנשים והנשים והטף.
והרי כל השנה שנת הקהל האנשים והנשים והטף, ושנת תשמח ותשמח

כולל ובפרט התנועות פועלות ומתוך אהבת ישראל, ביום ההילולא ובשבת קודש להוי' מחר,
שבת שירה, ובמוצאי שבת,

והמשך שלהן ופירותיהן בכל הימים שלאחריהם,

ויקויים היעוד בספר דוד מלכא משיחא: שמח נפש עבדך, פנה אלי וחנני

ובני ישראל יוצאים ביד רמה,

במהרה בימינו ממש בגאולה האמתית והשלימה. בברכה"

/מקום החתימה/

ובתר . . אזיל: עירובין מא, א.

האנשים . . והטף: וילך לא, יב. - ואפילו קטני קטנים.

ובשבת . . מחד: שיעור חומש דיום ההילולא (בשלח טז, כג).

והמשך: הפעולה עצמה נמשכת ו(נוסף ע"ז) ופירותיהן - ומעלה בכאוי"א, וכמובן גם מרד"ה באתי לגני

(דההילולא).

היעוד: תהלים פו, ד. פו, טז.

ובני . . דמה: תחילת פרשת יום ההילולא (בשלח יד, ח).

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב) עין יעקב מסכת תענית	רכה
ב) מזמורי תהלים קטז, קיז	ג) מסכת עבודה זרה עם ביאורים	כב
ג) סדר מפורט ליום העשירי בשבת	ה) מדף ו עד דף יב	רל
ד) מאמר ד"ה באתי לגני		
ה) שבת פרשת בא, יו"ד שבת, ה'תש"י		ו
ו) מאמר ד"ה באתי לגני		
ז) יו"ד שבת, ה'תשל"ח	כז	
ח) שיחת מוצאי שבת-קודש פרשת בשלח		
ט) י"א שבת ה'תשח"י	מא	
י) משיחות ש"פ בשלח, שבת שירה י"א שבת ה'תשמ"ח ...	מה	
יא) לקוטי-שיחות פרשת בשלח כרך טז	מח	
יב) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל		
יג) ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	נה	
יד) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בשלח	נו	
יז) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בשלח	נז	
יח) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בשלח	פט	
יט) שיעורים בספר התניא (מוגה)		
כ) לשבוע פרשת בשלח	צ	
כא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בשלח	קא	
כב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	קד	
שיעורי רמב"ם		
כג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בשלח	קז	
כד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בשלח	קפב	
כה) – ספר המצוות לשבוע פרשת בשלח	ריג	
כו) נביאים וכתובים		
כז) ישעיה פרק נה-נו, איוב פרק לח	רטז	
כח) משניות – מסכת חגיגה/יבמות		
כט) ביאור קהתי	ריח	
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:		
לג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	כג	
לד) אדמו"ר הזקן	רנח	
לה) שולחן ערוך הלכות ראש-השנה	כד	
לו) לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רנט	
לז) תורה אור	כה	
לח) אדמו"ר הזקן	רסא	
לט) שערי תשובה	כו	
לע) אדמו"ר האמצעי	רסו	
לפ) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו	כז	
לף) אדמו"ר ה"צמח צדק"	רסו	
לף) תורת שמואל תרל"ב	כח	
לף) אדמו"ר מוהר"ש	רסז	
לף) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	כט	
לף) אדמו"ר מוהרש"ב	רסח	
לף) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	ל	
לף) אדמו"ר מוהרי"צ	רסט	
לף) ספר השיחות היש"ת-תש"א בלה"ק	לא	
לף) אדמו"ר מוהרי"צ	רעא	
לף) אגרות קודש	לב	
לף) אדמו"ר מוהרי"צ	רעג	
לף) חומש לקריאה בציבור	רעד	
לף) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רפה	
לף) לוח זמנים לשבוע פרשת בשלח	רפו	
לף) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש	רפז	

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ב"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

אל אני"ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים או
השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע
הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ,
הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפסיר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו ויירמו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי - מנחה כדי
לזכות בזה מספר יותר גדול של אני"ש.

להדליק נר שידלק כל המעת לעת. אם אפשר בקל - נר של שעה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (לבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופ"ז דמקואות. אח"כ יאמר
המשנה ר' חנניא בן עקשיא כו' ויאדיר. בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד) בע"פ. ואם אין מי שיחזור
בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר. ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, **בעד עצמו ובעד כל
אחד מבני ביתו שיחיו**, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד פ"ג (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ"פ לראות
את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ"ג, כאלו עומד לפניו. להניח הפ"ג אח"כ בין דפי מאמר, קונטרס
וכו' של תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו.

במשך המעת לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעת לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעת לעת - לבאר לבני ביתו שי' אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו.

במשך המעת לעת - לבקר (אלו הראויים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של
כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע"ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם
פירש"י - ובמקומות המתאימים - גם ע"ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הנ"ל מתוך
התועדות.

במשך המעת לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום
כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ,
לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת
התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסגולת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ"ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי"ק שלאחריו.

* * *

והוי' יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורנו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל ההילולא, בתוכם ישמיענו
נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יִאֲרָצִיט כְּבוֹד אִמּוֹ זִקְנָתוֹ, ברוך-הוא בגן-עדן לא הייתה הליכה רגילה אלא, קפץ ואָזַל קפץ
2 הַרְבֵּית הַצִּדְקָנִית מֵרַת רִבְקָה נִשְׁמָתָה עֵדֶן סבתו של הרבי הריי"צ אם אביו הרבי הרש"ב, אשת סבו הרבי מהר"ש (נסתלקה בשנת
3 תרע"ד) זְכוּתָהּ יָגֵן עָלֵינוּ שאף הוא נסתלק ביום זה, בשנת תש"י ולאחר
4 מעשה התברר כי מסר את המאמר הזה
5 לפרסום ליום הסתלקותו.
6 הקדוש ברוך הוא אומר לבני ישראל:
7 "בָּאתִי לִגְנִי אֲחֹתִי כֹלָה",
8 וְאֵיתָא מוֹבָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה
9 (בְּמִקְוָמוֹ) עַל פֶּסוּק זֶה בְּשִׁיר
10 הַשִּׁירִים) "לִגֵּן אֵין פְּתִיב פֶּאן
11 אֶלָּא לִגְנִי, לִגְנֹנִי, לְמָקוֹם
12 שֶׁהָיָה עֲקָרִי בַּתְּחִלָּה", בפסוק
13 לֹא נֹאמַר "לִגֵּן" סתם אלא "לִגְנִי"
14 שמשמעו הגן שלי, המקום שבו יש לי
15 עונג והנאה מכבר דַּעֲקָר שְׂכִינָה
16 בַּתְּחִלָּתָהּ הָיְתָה, עַם בְּרִיאת
17 העולם עֵקֶר הַשְּׂכִינָה שִׁרְתָּה בְּעוֹלָמוֹת
18 הַתַּחְתּוֹנִים שְׂבִאוֹתָה שֶׁזֶה הָיוּ כָּלִי רֹאִי
19 לְהַשְׂרָאָה הַשְּׂכִינָה וְעַל יְדֵי חֲטָא
20 עֵץ הַדַּעַת הַחֲטָא הָרָאשׁוֹן שֶׁהָיָה
21 נִסְתַּלְקָה הַבְּרִיאָה
22 הַשְּׂכִינָה מֵאֶרֶץ וְעַלְתָּה לְרִקְיעַ
23 הָרָאשׁוֹן מִבֵּין שְׁבַע הַרְקִיעִים, וְעַל
24 יְדֵי חֲטָא קִיָּן וְאִנּוּשׁ נִסְתַּלְקָה
25 הַשְּׂכִינָה וְעַלְתָּה מֵרִקְיעַ א' לְב'
26 וְג', כְּלוּמַר, בְּעַקְבוֹת חֲטָא קִיָּן
27 הַשְּׂכִינָה נִסְתַּלְקָה מֵהַרְקִיעַ הָרָאשׁוֹן
28 וְעַלְתָּה לְרִקְיעַ הַשְּׁנִי וּבְעַקְבוֹת חֲטָא
29 אִנּוּשׁ נִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה מֵהַרְקִיעַ הַשְּׁנִי
30 וְעַלְתָּה לְרִקְיעַ הַשְּׁלִישִׁי וְאַחֲרֵי כֵן
31 בְּדוֹר הַמַּבּוּל בְּעַקְבוֹת חֲטָא אוֹתוֹ
32 דוֹר נִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה מֵרִקְיעַ ג'
33 לְד', וְכִדְאִיתָא מוֹבָא בְּמִדְרַשׁ
34 רַבָּה עַל פֶּסוּק "וַיִּשְׁמַע אֲדָם
35 הָרָאשׁוֹן אֶת קוֹל ה'וֹי' אֱלֹקִים
36 מִתְּהִלָּתָּהּ בֶּגֶן בֶּגֶן עֵדֶן - אָמַר רַבִּי
37 אַבָּא, מִתְּהִלָּתָּה אֵין פְּתִיב פֶּאן
38 אֶלָּא מִתְּהִלָּתָּה, הַפֶּסוּק מְדַרְּשׁ
39 וְאוֹמַר "מִתְּהִלָּתָּה" וְלֹא "מִתְּהִלָּתָּה" לְהוֹרֹת שֶׁהִלִּיכָה' (בְּכִיכּוֹל) שֶׁל הַקְדוּשָׁה

בס"ד*, שבת פרשת בא יו"ד
שבט, ה'תש"י

יִאֲרָצִיט כְּבוֹד אִמּוֹ זִקְנָתוֹ הַרְבֵּית
הַצִּדְקָנִית מֵרַת רִבְקָה נִשְׁמָתָה עֵדֶן
זְכוּתָהּ יָגֵן עָלֵינוּ

1 "בָּאתִי לִגְנִי אֲחֹתִי כֹלָה", וְאֵיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה
2 (בְּמִקְוָמוֹ) "לִגֵּן אֵין פְּתִיב פֶּאן אֶלָּא
3 לִגְנִי, לִגְנֹנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עֲקָרִי בַּתְּחִלָּה",
4 דַּעֲקָר שְׂכִינָה בַּתְּחִלָּתָהּ הָיְתָה, וְעַל יְדֵי חֲטָא עֵץ
5 הַדַּעַת נִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה מֵאֶרֶץ לְרִקְיעַ, וְעַל יְדֵי
6 חֲטָא קִיָּן וְאִנּוּשׁ נִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה מֵרִקְיעַ א' לְב'
7 וְג', וְאַחֲרֵי כֵן בְּדוֹר הַמַּבּוּל נִסְתַּלְקָה מֵרִקְיעַ ג'
8 לְד', וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה עַל פֶּסוּק "וַיִּשְׁמַע
9 אֶת קוֹל ה'וֹי' אֱלֹקִים מִתְּהִלָּתָּהּ בֶּגֶן - אָמַר רַבִּי
10 אַבָּא, מִתְּהִלָּתָּה אֵין פְּתִיב פֶּאן אֶלָּא מִתְּהִלָּתָּה, קִפֵּץ
11 וְאָזַל קִפֵּץ וְאָזַל", וְאַחֲרֵי כֵן עֲמָדוֹ שְׁבַע צִדְקִים
12 וְהוֹרִידוֹ אֶת הַשְּׂכִינָה לְמַטָּה, אַבְרָהָם זָכָה וְהוֹרִיד
13 אֶת הַשְּׂכִינָה מֵרִקְיעַ ז' ל'ו', וַיִּצְחָק מו' לָה', עַד
14 כִּי מָשָׁה שֶׁהוּא הַשְּׂבִיעִי (וְכָל הַשְּׂבִיעִין! חֲבִיבִין)
15 הוֹרִידוֹ לְמַטָּה בְּאֶרֶץ. וְעֵקֶר גְּלוּי אֱלֹקוֹת הָיָה
16 בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, דְּכָתִיב "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִיתִי
17 בְּתוֹכָם", בְּתוֹכּוֹ לֹא נֹאמַר אֶלָּא בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל
18 אֶחָד וְאַחַד, וְזֶהוּ "צִדְקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ וַיִּשְׁכְּנוּ
19 לְעַד עָלֶיהָ", צִדְקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ שֶׁהוּא גֵן עֵדֶן,
20 מִפְּנֵי מָה, לְפִי שֶׁהֵם מְשֻׁכְּנִים (הֵינּוּ מְשֻׁכְּנִים)
21 בְּחִינַת שׁוֹכֵן עַד מְרוֹם וְקָדוֹשׁ, שֶׁהֵינּוּ בְּגִלּוּי
22 לְמַטָּה. וְזֶהוּ "בָּאתִי לִגְנִי לִגְנֹנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה

41 ברוך-הוא בגן-עדן לא הייתה הליכה רגילה אלא, קפץ ואָזַל קפץ
42 וְאָזַל", קופץ והולך, קופץ והולך, וגם מדרש זה רומז על כך שבהשראת
43 השכינה למטה היו שינויים ולאורך הדורות בדרך של קפיצה ודילוג, היינו
44 סילוק השכינה מהארץ לרקיע וְאַחֲרֵי כֵן אחרי ששבעה חטאים בזמנים
45 שונים גרמו את סילוק השכינה מהארץ
46 לרקיע השביעי עֲמָדוֹ שְׁבַע
47 צִדְקִים וְהוֹרִידוֹ אֶת הַשְּׂכִינָה
48 בחזרה מהרקיע השביעי עד לְמַטָּה
49 בארץ. אַבְרָהָם הראשון מבין שבעת
50 הצדיקים האמורים זָכָה וְהוֹרִיד
51 אֶת הַשְּׂכִינָה מֵרִקְיעַ ז' ל'ו',
52 וַיִּצְחָק מו' לָה', וכך הלאה עַד
53 כִּי מָשָׁה שֶׁהוּא הַשְּׂבִיעִי (וְכָל
54 הַשְּׂבִיעִין! חֲבִיבִין) הוֹרִידוֹ
55 את עֵיקֶר הַשְּׂכִינָה לְהוֹיֹת שׁוּרָה
56 לְמַטָּה בְּאֶרֶץ.
57 וְעֵקֶר גְּלוּי אֱלֹקוֹת לאחר
58 שהשראת השכינה חזרה להיות כאן
59 למטה בארץ הָיְתָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ,
60 דְּכָתִיב "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ
61 וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכָם", בְּתוֹכּוֹ לֹא
62 נֹאמַר אֶלָּא בְּתוֹכָם, אֵף שֶׁמֵּאֲחֵר
63 וְהַבִּיטוּ "וּשְׁכַנְתִּי" מִתִּיחַס לְבֵית
64 הַמִּקְדָּשׁ, הַפֶּסוּק הִיא צִרִיךְ לומר
65 "וּשְׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם" בְּלִשׁוֹן יחיד, בְּכָל זֹאת
66 אָמַר "בְּתוֹכָם" כִּי הַכּוּנִיָּה הִיא בְּתוֹךְ
67 כָּל אֶחָד וְאַחַד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְזֶהוּ
68 הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּפֶּסוּק "צִדְקִים
69 יִירָשׁוּ אֶרֶץ וַיִּשְׁכְּנוּ לְעַד
70 עָלֶיהָ", צִדְקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ
71 שֶׁהוּא גֵן עֵדֶן, מִפְּנֵי מָה, בְּאִיּוֹ
72 זְכוּת יִזְכוּ הַצִּדְקִים לְרִשְׁתָּהּ אֵת גֵּן עֵדֶן
73 לְפִי שֶׁהֵם מְשֻׁכְּנִים (הֵינּוּ
74 מְשֻׁכְּנִים מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וְגוֹרָמִים
75 שֶׁתִּהְיֶה הַתְּגִלּוֹת שֶׁל) אֱלֹקוֹת בְּחִינַת
76 שׁוֹכֵן עַד מְרוֹם וְקָדוֹשׁ,
77 שֶׁהֵינּוּ בְּגִלּוּי לְמַטָּה בארץ
78 שֶׁהִיא הַמָּקוֹם הַנְּמוּךְ בִּיְתֵר. וְזֶהוּ
79 פִּירוּשׁ דְּבָרֵי הַמִּדְרָשׁ הַשְּׁבִיבִי לְעִיל
80 וְאוֹמַר "בָּאתִי לִגְנִי לִגְנֹנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עֲקָרִי

(* נדפס בספר המאמרים תש"י עמ' 111 ואילך. ההערות ומראי מקומות הם מכ"ק אדמו"ר. 1) ויקרא רבה פרשה כט, יא.
- ראה גם כן סוף [מאמר] דיבור המתחיל החודש הזה ש"ת. 2) להעיר בענין "עד" מזהיר חלק ב ריש פרשת וארא ובביאורי
הזוהר שם. לקוטי תורה [מאמר] דיבור המתחיל אלה פקודי פרק ו וביאורו פרק ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בַּתְּחִלָּה", דַּעֲקֵר שְׂכִינָה בַּתְּחִתּוֹנִים הִיָּתָה ועם בניית המשכן
- 2 והמקדש חזרה השראת השכינה להיות למטה כפי שהייתה בתחילת הבריאה
- 3 לפני חטא עץ הדעת.
- 4 וְהַעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה תַּכְלִית הַכּוֹנֵה הַמְּטֵרָה בְּכִרְיָאָת וְהַתְּהוּוֹת
- 5 הָעוֹלָמוֹת, הִיא כְּדַבְרֵי הַמְּדַרְשׁ
- 6 דְּנִתְּאָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עָקְרוּ בַּתְּחִלָּה", דַּעֲקֵר שְׂכִינָה בַּתְּחִתּוֹנִים הִיָּתָה.
- 7 לְהִיּוֹת לוֹ יִתְבָּרַךְ דִּירָה 2 וְהַעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה תַּכְלִית הַכּוֹנֵה בְּכִרְיָאָת
- 8 בַּתְּחִתּוֹנִים, שְׂיִהִיָּה גִלּוּי 3 וְהַתְּהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת, דְּנִתְּאָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
- 9 אֱלֻקוֹת לְמִטָּה וכפי שמבואר על
- 10 כן בספר התניא (פרק לו) אשר "לא
- 11 שייך לפניו יתברך בחינת מעלה
- 12 ומטה... אלא... קודם שנברא העולם
- 13 היה הוא לבדו יתברך יחיד ומיוחד
- 14 וממלא כל המקום הזה שברא בו
- 15 העולם וגם עתה כן הוא לפניו יתברך
- 16 רק שהשינוי הוא אל המקבלים חיותו
- 17 ואורו יתברך שמקבלים על-ידי לבושים
- 18 רבים המכסים ומסתירים אותו יתברך
- 19 ... עד שנברא עולם הזה הגשמי
- 20 והחומרי ממש והוא התחתון במדרגה
- 21 שאין תחתון למטה ממנו בעניין הסתר
- 22 אורו יתברך... והנה תכלית השתלשלות
- 23 העולמות וירידתם ממדרגה למדרגה
- 24 אינו בשביל עולמות העליונים, הואיל
- 25 ולהם [=אם הייתה המטרה והתכלית
- 26 להגיע לעולמות העליונים מצד מעלתם
- 27 הרי הם ב] ירידה מאור פניו יתברך
- 28 [=ובמילא יש דבר שהוא יותר גבוה
- 29 מהם] אלא התכלית הוא עולם הזה
- 30 התחתון" על ידי עבודת האדם,
- 31 על ידי אתפסיא כפיית הסטרא-
- 32 אחרא והרע לצד הקדושה והטוב
- 33 וְאִתְּהַפְּכָא של החושך וההעלם
- 34 והסתר הרוחני לאור, וכהמשך דברי רבנו חזקן בתניא שם: "שכך עלה ברצונו
- 35 יתברך להיות נחת רוח לפניו יתברך כד אתפסיא סטרא אחרא ואתהפך חשוכא
- 36 לנהורא" כך שבסופו של דבר יהיה בעולם הזה יותר גילוי אלוקות מאשר
- 37 בעולמות העליונים, וכאמור הדבר נפעל על-ידי עבודת האדם דְּנִשְׁמָה
- 38 תִּרְדּ מֵהָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים לְמִטָּה לעולם הזה הגשמי התחתון לְהִתְלַבֵּשׁ
- 39 בְּגוּף וְנִפְשׁ הַבְּהֵמָיָה, וְהֵם יַעֲלִימוּ וְיִסְתָּרוּ עַל אֹר
- 40 הַנִּשְׁמָה, וּבְכָל זֶה לְמִירוֹת הָעֵלֶם וההסתר תִּפְעַל הַנִּשְׁמָה בְּרוּר
- 41 הפרדה של הטוב שבו מן הרע שבו והעלאתו לקדושה וְנִפְנֹף עֵידוֹן הַגּוּף
- 42 וְנִפְשׁ הַבְּהֵמָיָה, וְגַם חֲלָקוֹ בְּעוֹלָם לכל יהודי יש חלק מסויים
- 43 בעולם שהביור וההעלאתו של אותו חלק לקדושה מוטלים עליו בפרט, ועל

- 44 ידי שהוא בא במגע עם אותם דברים בעולם ומשתמש לענייני תורה ומצוות
- 45 או מנצל אותם בדרך של 'בכל דרכיך דעהו' ו'כל מעשיך יהיו לשם שמים'
- 46 הוא מברר ומעלה אותם לקדושה.
- 47 וְזֶהוּ "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכְכֶם", בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד
- 48 וְאֶחָד, וְהוּא שֶׁהִשְׁרָאת הַשְּׂכִינָה
- 49 בעולם הזה בתוך כל אחד ואחד בפרט
- 50 היא על ידי הָעֲבוּדָה של האדם
- 51 בְּעֲבוּדַת הַבְּרוּרִים של העולם
- 52 הזה הגשמי בְּבִחִינַת אֲתַפְּסִיָּא
- 53 כפיית הרע והתגברות עליו
- 54 וְאִתְּהַפְּכָא הפיכת החושך לאור,
- 55 וּכְמֵאֲמַר הַזֹּהָר "כִּד³ אֲתַפְּסִיָּא
- 56 סִטְרָא אַחְרָא אֲסִתְּלַק יִקְרָא
- 57 דְּקוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלָּהּ
- 58 עֲלָמִין" כאשר הסטרא אחרא (הצד
- 59 האחר שאינו צד הקדושה) נכפית
- 60 (כשמתגברים עליה ומבטלים אותה)
- 61 מתעלה כבודו של הקדוש-ברוך-הוא
- 62 בכל העולמות.
- 63 וְהִנֵּה מַה שְׂאוּמֵר הַזֹּהָר שֶׁעֲבוּדַת
- 64 האדם גורמת עלייה בכבוד ה'
- 65 "בְּכוּלָּהּ עֲלָמִין", הַכּוֹנֵה עַל
- 66 מְדֻרַּגַּת הָאוֹר האלוקי דְּהוּא
- 67 בְּכוּלָּהּ עֲלָמִין שהוא [מאין] בכל
- 68 העולמות בְּשׂוּהָ, וְהִינוּ אֹר
- 69 הַסּוֹבֵב כָּל עֲלָמִין שְׂמַאִיר
- 70 כָּל הָעוֹלָמוֹת בְּשׂוּהָ, כַּמְבֹאֵר
- 71 בקבלה וחסידות שהאור האלוקי בא
- 72 לעולם בשני אופנים הנקראים "אור
- 73 הסובב כל עלמין" ו"אור הממלא כל
- 74 עלמין". אור הסובב הוא התגלות האור
- 75 האינסופי הבלתי מוגבל שמאיר על כל
- 76 העולמות והנבראים בשווה, ונקרא
- 77 'סובב' על שם שמאיר על העולמות 'מלמעלה', מבלי להתלבש בתוכם ואור
- 78 הממלא הוא התגלות האור כפי שבא בגבול וצמצום בהתאמה לכל עולם ולכל
- 79 נברא לפי עניינו ומתלבש בכל אחד מהם בפנימיות דְּבְּעוֹלָמוֹת הָרִי יֵשׁ
- 80 חֲלוּקֵי מְדֻרַּגּוֹת, העולמות נבדלים זה מזה בדרגתם, היינו באינו מידה
- 81 האור האלוקי מאיר בהם דְּאֵינוּ דוֹמָה עוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים לְעוֹלָמוֹת
- 82 תַּחְתּוֹנִים, וההבדל ביניהם הוא דְּבְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים מְאִיר הָאוֹר
- 83 האלוקי בְּגִלּוּי, וּבְעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים הָאוֹר האלוקי אֵינוּ מְאִיר
- 84 בְּגִלּוּי כָּל כָּף, וְיֵשׁ שֶׁהָאוֹר בָּא בְּבִחִינַת הָעֵלֶם וְהַסְתָּר, היינו
- 85 שלא זו בלבד שאינו מאיר בגילוי כל-כך אלא אינו מאיר כלל (ונמירת הגילוי
- 86 היא ההבדל בין העולמות, כי בעצם הקדוש-ברוך-הוא נמצא בכל מקום

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 (לא־דבר, שאינו מציאות מורגשת) כי הבריאה היא מציאות מוגדרת עם
 45 הגבלות ואילו הבורא הוא "אין" אינו מוגדר ומורגש בגודל המציאות, וכעוד
 46 שבריאה "יש" מ"אין" היא חידוש מציאות שטרם הייתה, עולם האצילות
 47 נקרא "גילוי ההעלם" להורות שאין הוא מציאות חדשה של "יש" שלא היה
 48 קודם לכן אלא רק גילוי של מה שהיה
 49 נעלם בדרגות שלמעלה ממנו (ולכן,
 50 למרות שגם בעולם האצילות יש עשר
 51 ספירות מוגדרות וגם הוא נחשב
 52 "עולם", בכל זאת הוא נקרא "אלוקות
 53 ממש"), וְאַצִּילוֹת מְלִשׁוֹן אֲצֵלוֹ
 54 וְסֻמוֹךְ, כלומר, עולם 'קרוב וסמוך'
 55 לבורא יותר מהעולמות ב"ש שלמטה
 56 ממנו שביחס לאצילות הם רחוקים
 57 מהבורא וְכֵן פִּירוּשׁ אֲצִילוֹת
 58 מְלִשׁוֹן הַצֵּלָה האצלה
 59 וְהַפְּרָשָׁה, וגם המשמעות הזו
 60 באצילות, מלשון האצלה והפרשה
 61 (כמו שכתוב בתורה לגבי משה רבנו
 62 ושבעים הזקנים "ויאצל מן הרוח")
 63 מלמד על מעלתו המיוחדת של עולם
 64 האצילות שהוא חלק בלתי נפרד
 65 מהדרגות הגבוהות באלוקות שלמעלה
 66 מהאצילות ואינו דבר חדש אלא כמו
 67 חלק שנאצל והופרש מהם דְּאֲצִילוֹת
 68 עִם הֵיוֹתוֹ בְּחִינַת עוֹלָם,
 69 ובמובנים מסויימים הוא דומה
 70 לעולמות שלמטה ממנו (וגם בו יש
 71 עשר ספירות מוגדרות, מושג שלא
 72 קיים באותה צורה למעלה מהאצילות)
 73 אָבֵל בְּקִלְלוֹתָיו עוֹלָם האצילות
 74 הוא בְּקִלְלָה עוֹלָמוֹת הָאֵין
 75 סוֹף, שלמעלה ממדידה והגבלה,
 76 מֶה שְׁאֵין בֶּן בְּרִיאָה עולם הבריאה שהוא העולם הבא לאחר עולם
 77 האצילות שֶׁהוּא הַתְּחִלַּת הַמְּצִיאוֹת בְּבִחִינַת יֵשׁ מֵאֵין ולמרות
 78 שעולם הבריאה הוא רק "התחלת המציאות" ולא מוגדר כמציאות ממש וגם
 79 הוא עולם רוחני נעלה, בכל זאת הוא "יש" לעומת ה"אין" הבורא אותו. וְזֶהוּ
 80 פִּירוּשׁ הַתְּחִלַּת הַפְּסוּק שֶׁהוּא לַעֲלֹ "כֹּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי",
 81 שכונתו לעולם האצילות דְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי לשון הפסוק "שמי" וכבודי"
 82 מלמד שמדובר בדרגה גבוהה ביותר, היינו דרגה שהקדוש־ברוך־הוא אומר
 83 עליה השם שלי והכבוד שלי הוּא האור האלוני הַמְּיָחֵד בִּי והוא דבר
 84 אחד ומאוחד איתי בעצמי צִדִּין, כי עדיין לא ירד לדרגות נמוכות יותר
 85 שבהם האחדות עם הקדוש־ברוך־הוא בעצמו פחות ניכרת שֶׁקָּאֵי והכוונה
 86 היא עַל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת שֶׁהוּא עוֹלָם הַיְחוד עולם שמאוחד עם

1 בשווה ומצידו "מעלה" ו"מטה" שווים אלא שמצד העולמות יש הבדל עד
 2 כמה האור מאיר בהם בגלוי) וְיֵשׁ בְּזֶה חֲלוקֵי מִדְּרָגוֹת, הבדלי דרגות,
 3 באיזו מידה האור האלוני המאיר באותו עולם גלוי או נעלם ונסתר וְכִמּוֹ
 4 שְׁתֵּנוּב "אף יְדֵי יִסְדָּה אֶרֶץ וְיִמִּינִי טַפְחָה שְׁמַיִם", וְאֵיתָא
 5 ומובא על פסוק זה
 6 בַּמִּדְרָשׁ⁴ "נִטָּה יְמִינוֹ וּבִרְאָה
 7 שְׁמַיִם, וְנִטָּה שְׁמָאלוֹ וּבִרְאָה
 8 אֶרֶץ", כלומר, הקדוש־ברוך־הוא
 9 ברא את השמים באמצעות יד ימין
 10 ואת הארץ באמצעות יד שמאל
 11 וְיִדּוּעַ דִּידֵי יָמִין מוֹרָה עַל
 12 הָאֹר וְהַגְּלִי יוֹתֵר מאשר יד
 13 שמאל (כמובן גם מהנאמר ב"פתח
 14 אליהו" שיר ימין היא מידת החסד ויד
 15 שמאל היא מידת הגבורה והרי החסד
 16 היא מידת הנתנה והגילוי, והגבורה
 17 היא מידת הצמצום וההסתרה), וְזֶהוּ
 18 הפירוש הפנימי בדברי הכתוב
 19 "וְיִמִּינִי טַפְחָה שְׁמַיִם",
 20 דְּ"שְׁמַיִם" הנמצאים למעלה
 21 הַכּוֹנֵה עוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים -
 22 שֶׁם הַגְּלִי בְּבִחִינַת יָמִין
 23 שֶׁהוּא גְּלִי הָאֹר, וְהָאֹר
 24 עֲצָמוֹ הוּא בְּבִחִינַת גְּלִי,
 25 כלומר שבעולמות העליונים יש גילוי
 26 אלוות בשני מובנים, האחד - שיש
 27 בהם אור רב, והשני - שהאור הוא
 28 בגילוי ולא בהעלם וְ"אֶרֶץ"
 29 הַכּוֹנֵה עוֹלָמוֹת הַתְּחִתּוֹנִים,
 30 הֵם מְבִחִינַת שְׁמָאל שְׁאֵין
 31 הָאֹר בְּגִלּוֹי כָּל כָּךְ, וגם
 32 הָאֹר עֲצָמוֹ בָּא בְּבִחִינַת
 33 הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר, והם עולמות תחתונים בשני המובנים האחרונים גם במידת
 34 האור שהוא אור מועט וגם שאינו בגילוי אלא בהעלם והסתר, והולך ומפטר
 35 את החלוקה הכללית בין העולמות העליונים לעולמות התחתונים פִּירוּשׁ
 36 הַהִפְרָשׁ הַהִבְדֵּל בְּד' עוֹלָמוֹת, בין ארבעת העולמות הכלליים דְּכִתְיִב
 37 כִּפִּי שְׁמוֹרֻמוֹ בַּכְּתוּב "כֹּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרִאֲתִי וְצִרְתִּי
 38 אֵף עֲשִׂיתִיו", שֶׁהֵם ד' עוֹלָמוֹת - אֲצִילוֹת בְּרִיאָה יִצִּירָה
 39 עֲשִׂיָּה - בְּזֶה בחלוקה זו הָאֹר אֵינוֹ כִּמּוֹ שֶׁהוּא בְּאֲצִילוֹת, כִּמּוֹ
 40 שֶׁהוּא בְּרִיאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה, בארבעת העולמות עצמם יש הבדל
 41 גדול במיוחד בין עולם האצילות, העליון מביניהם, לשלושת העולמות
 42 שלמטה ממנו בריאה, יצירה עֲשִׂיָּה דְּאֲצִילוֹת הוּא⁵ בְּבִחִינַת גְּלִי
 43 הַהֵעֱלֵם, הבריאה כולה מוגדרת כ"יש" (דבר, מציאות מורגשת) מ"אין"

(4) ראה פרקי דר' אליעזר פרק יח. זוהר חלק ב כ, א. לז, א. פה, ב. 5) ראה בכל זה תורה אור פרשת בראשית ביאור [למאמר] דיבור המתחיל כי כאשר השמים. שם ריש פרשת וירא. ביאור דואלה המשפטים ועוד.

ביאור בדרך אפשר

1 הבורא וְהַתְּכַלְלֹת שֶׁהָאֲוֵרוֹת וְהַסְפִּירוֹת שֶׁבּו כְּלוּלוֹת זֶה מִזֶּה בְּגִלְגַּל שְׂכוּלָן
2 יחד בטלות לגבי הבורא, כיוון שֶׁהָאֲוֵר שֶׁם בְּתַכְלִית הַגְּלוּי, ללא כל
3 העלם והסתור דָּאִינוּ דוֹמָה כָּלָל לְכֻמוֹ שֶׁהוּא בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה
4 יִצְרֵיהָ עֲשִׂיהָ, אין כל דימיון בין מידת גילוי האור בעולם האצילות למידת
5 גילוי האור בעולמות ב"ע וּבְכִרְיָאָה
6 יִצְרֵיהָ עֲשִׂיהָ עֲצָמָן יֵשׁ חֲלוּקֵי 1 הַיְחוד וְהַתְּכַלְלֹת, שֶׁהָאֲוֵר שֶׁם בְּתַכְלִית הַגְּלוּי,
7 מְדַרְגּוֹת הַבְּדִלֵי דְּרָגוֹת בְּהַגְּלוּי 2 דָּאִינוּ דוֹמָה כָּלָל לְכֻמוֹ שֶׁהוּא בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה
8 אֲוֵרוֹת בְּמִידַת הַגְּלוּי שֶׁל הָאֲוֵרוֹת 3 יִצְרֵיהָ עֲשִׂיהָ, וּבְכִרְיָאָה יִצְרֵיהָ עֲשִׂיהָ עֲצָמָן יֵשׁ
9 כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה 4 חֲלוּקֵי מְדַרְגּוֹת בְּהַגְּלוּי אֲוֵרוֹת כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעוֹלָם
10 וְעוֹלָם הַיִּצְרֵיהָ וְעֲשִׂיהָ שֶׁבְּעוֹלָם 5 הַבְּרִיאָה וְעוֹלָם הַיִּצְרֵיהָ וְעֲשִׂיהָ. אֲמָנָם כָּל זֶה הוּא
11 הַבְּרִיאָה הָאֲוֵר מֵאִיר בְּגִילּוֹ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר 6 בְּהָאֲוֵר שֶׁבָּא לְהַחֲיוֹת אֶת הָעוֹלָמוֹת בְּבַחֲנִית
12 בְּעוֹלָם הַיִּצְרֵיהָ, וּבְעוֹלָם הַיִּצְרֵיהָ יֵשׁ 7 מְמַלָּא כָּל עֲלָמִין, אֲבָל בְּהָאֲוֵר שֶׁהוּא לְמַעְלָה
13 יוֹתֵר גִּילּוֹי מֵאֲשֶׁר בְּעוֹלָם הַעֲשִׂיָּה, 8 מְשִׁיכּוֹת אֶל הָעוֹלָמוֹת, וְהוּא בַּחֲנִית אֲוֵר הַסּוֹבֵב
14 נִמְצָא שֶׁבֶסֶךְ הַכּוֹל יֵשׁ עוֹלָמוֹת שׁוֹנִים 9 כָּל עֲלָמִין, שֶׁבָּא בְּבַחֲנִית סוֹבֵב וּמִקִּיף לְעוֹלָמוֹת,
15 בְּדִרְגוֹת שׁוֹנוֹת. 10 הָרִי מֵאִיר בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשׂוּהָ, וְזֶהוּ "בְּכוֹלְהוּ
16 אֲמָנָם כָּל זֶה כֹּל הַבְּדִלֵי הַדְּרָגוֹת 11 עֲלָמִין", וְהֵינּוּ שְׂאוֹר זֶה הִנֵּה אֲפֵן הַמְּשַׁכְּתוֹ הוּא
17 בֵּין הָעוֹלָמוֹת הַשׁוֹנִים הַמְּבֹאֲרִים לְעִיל 12 בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשׂוּהָ. אֲמָנָם בְּכַדִּי לְהַמְּשִׁיף אֲוֵר
18 הוּא בְּהָאֲוֵר הָאֱלֹקִי שֶׁבָּא 13 זֶה בְּכוֹלְהוּ עֲלָמִין, הוּא עַל יְדֵי הָעֲבוּדָה בְּעֲבוּדַת
19 לְהַחֲיוֹת אֶת הָעוֹלָמוֹת 14 הַבְּרוּרִים בְּבַחֲנִית אֲתַפְּכָא וְאֲתַהֲפָכָא דְּוָקָא. וְזֶהוּ
20 בְּבַחֲנִית מְמַלָּא כָּל עֲלָמִין, 15 "כִּד אֲתַפְּכָא סְטָרָא-אַחְרָא", כַּאֲשֶׁר פּוֹעֵל
21 שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּכָל עוֹלָם לִפִּי עֲרֻכּוֹ וּלְפִי 16 בְּעֲבוּדָתוֹ לְהַחֲיוֹת אֲתַפְּכָא סְטָרָא-אַחְרָא
22 מִהוּתוֹ הַמִּיּוּחָדֶת אֲבָל בְּהָאֲוֵר 17 וְאֲתַהֲפָכָא חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא, הִנֵּה יִתְרוֹן הָאֲוֵר הוּא
23 אֱלֹקִי שֶׁהוּא מַצֵּד עֲצָמוֹ אֲוֵר 18 מִהַחֲשֵׁךְ דְּוָקָא, וְהֵינּוּ דְּכַאֲשֶׁר הַחֲשֵׁךְ נִהַפֵּךְ לְאוֹר,
24 אִינוֹסִפִּי לֹא מִדּוֹד וְלֹא מוֹגֵבֵל, הָאֲוֵר 19 הִנֵּה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן הָאֲוֵר, שֶׁהָאֲוֵר מֵאִיר בְּגִלּוֹי עַד
25 שֶׁהוּא לְמַעְלָה מְשִׁיכּוֹת אֶל 20 אֲשֶׁר יֵאִיר לְמַטָּה מִמֶּשׁ, וְהֵינּוּ שֶׁנִּמְשָׁף הָאֲוֵר
26 הָעוֹלָמוֹת, וְאִינוּ מֵאִיר בְּכָל עוֹלָם 21 בְּאֲפֵן כְּזֶה, אֲשֶׁר אֲפֵן הַמְּשַׁכְּתוֹ הוּא בְּכָל
27 הַסּוֹבֵב כָּל עֲלָמִין, שֶׁבָּא וּמִקִּיף 22 הָעוֹלָמוֹת בְּשׂוּהָ. וְזֶהוּ "כִּד אֲתַפְּכָא סְטָרָא-אַחְרָא
28 בְּבַחֲנִית סוֹבֵב וּמִקִּיף 23 אֶסְתַּלֵּק יִקְרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיף הוּא בְּכוֹלְהוּ
29 לְעוֹלָמוֹת, וְאִינוּ מֵאִיר בְּכָל עוֹלָם 24 עֲלָמִין", בַּחֲנִית הָאֲוֵר, שֶׁנִּמְשָׁף אֲוֵר הַסּוֹבֵב כָּל
30 לִפִּי מִהוּתוֹ הַפִּרְסוּתִית הָרִי מֵאִיר 25 עֲלָמִין שֶׁאֲפֵן הַמְּשַׁכְּתוֹ בְּבַחֲנִית סוֹבֵב וּמִקִּיף בְּכָל
31 בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשׂוּהָ, בְּאוֹתָהּ 26 הָעוֹלָמוֹת בְּשׂוּהָ, וְאִם כֵּן מֵאִיר גַּם לְמַטָּה כְּמוֹ
32 מִידָה, וְזֶהוּ פִּירוּשׁ דְּבִרֵי הַזֹּהָר שֶׁאֲוֵר 27 שֶׁהוּא לְמַעְלָה. וְזֶהוּ "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי
33 שֶׁל הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא מֵאִיר 28 הָעוֹלָמוֹת
34 "בְּכוֹלְהוּ עֲלָמִין", בְּכָל הָעוֹלָמוֹת 29 וְהֵינּוּ שְׂאוֹר זֶה הִנֵּה אֲפֵן
35 הַמְּשַׁכְּתוֹ הוּא בְּכָל הָעוֹלָמוֹת 30 בְּשׂוּהָ וְהוּא מֵאִיר בְּאוֹתָהּ מִידָה
36 בְּשׂוּהָ וְהוּא מֵאִיר בְּאוֹתָהּ מִידָה 31 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת הַעֲלִיּוֹן וּבְעוֹלָם
32 הַעֲשִׂיָּה הַתַּחְתּוֹן. 32

ביאור בדרך אפשר

33 בְּעוֹלָם אֲוֵר הַסּוֹבֵב כָּל עֲלָמִין שֶׁאֲפֵן הַמְּשַׁכְּתוֹ הוּא בִּיתְרוֹן גָּדוֹל 33
34 בְּבַחֲנִית סוֹבֵב וּמִקִּיף בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשׂוּהָ, וְאִם כֵּן מֵאִיר 34
35 גַּם לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה כְּלוּמֹר, לֹא זֶה בְּלִבֵּד שֶׁהָאֲוֵר ה"סוֹבֵב" 35
36 מֵאִיר גַּם לְמַטָּה וְלֹא רַק לְמַעְלָה אֲלֵא שֶׁגַּם לְמַטָּה הוּא מֵאִיר בְּדִיק כְּמוֹ 36
37 לְמַעְלָה. 37

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְזֶהוּ "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכָם", לפי כל האמור מוכן
 2 כיצד השראת השכינה ("ושכנתי בתוכם") אכן יכולה להיות בְּתוֹךְ כָּל
 3 אֶחָד וְאֶחָד מבני ישראל, כי עַל יְדֵי הָעֲבֹדָה דְּבַחֲנִית אֶתְפָּא
 4 וְאַתְּהֶפְכָּא חֲשׂוּכָא לְנִהוּרָא, הִנֵּה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה יְתֵרוֹן
 5 הָאֹר, כאמור לעיל במעלת יתרון
 6 האור שבא מתוך החושך דְּאַסְתָּלַק
 7 יִקְרָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיף הוּא
 8 בְּכוּלָּהּ עֲלָמִין, שְׁמַאֲרִי
 9 וּמִתְגַּלָּה בכל העולמות במידה שווה
 10 אֹר הַסּוֹבֵב שהוא האור הנעלה
 11 שלמעלה משייכות לעולמות אבל על
 12 ידי "אתכפא" ו"אתהפכא" הוא מאיר
 13 בעולמות.
 14 קְצוּר. עֶקֶר שְׂכִינָה שורה
 15 ומתגלית בְּמִתְחַוִּים דווקא
 16 בעולמות התחתונים ביותר, כך היה
 17 בתחילת הבריאה וכך היה בהקמת
 18 המשכן על ידי משה רבנו. יְבָאָר
 19 דְּכֻנְתָּהּ המטרה של בְּרִיאַת
 20 הָעוֹלָמוֹת היא שְׂיִיְהִי דִּירָה
 21 לקדוש-ברוך-הוא בעצמו
 22 בְּמִתְחַוִּים, ובמיוחד בעולם הזה
 23 וְנַעֲשֶׂה מטרה זו של שייט העולם
 24 התחתון ל'דירה' לקדוש-ברוך-הוא
 25 מיושמת עַל יְדֵי אֶתְפָּא
 26 וְאַתְּהֶפְכָּא, שְׁמַמְשִׁיף האדם
 27 העובר את ה' בדרכים אלה את אֹר
 28 הַסּוֹבֵב, שְׂזָהוּ אור המאיר
 29 בְּכוּלָּהּ עֲלָמִין בכל העולמות
 30 בְּשׂוּה.
 31 (ב) וְהִנֵּה עבודת ה' האמורה לעיל
 32 (ב"אתכפא" ו"אתהפכא") שממשיכה
 33 לעולם הזה אור אלוקי נעלה ביותר,
 34 למעלה מהעולמות, זֹאת הִיְתָה
 35 הָעֲבֹדָה בְּמַשְׁכֵּן וּמִקְדָּשׁ
 36 בְּעֲבֹדַת הַבְּרוּיִים של בירור
 37 ענייני העולם הזה והעלאתם לקדושה,
 38 דְּבַחֲנִית אֶתְפָּא שִׁתְחַלְתָּה בדרך
 39 של "אתכפא" הַמְבִיא מוביל
 40 וּמַעֲלָה את האדם לדרגה גבוהה יותר לְבַחֲנִית אֶתְהֶפְכָּא חֲשׂוּכָא
 41 לְנִהוּרָא, שהרי הפיכת החושך עצמו לאור היא עבודה יותר נעלית מאשר
 42 כפיית הרע והכנעתו כי ב"אתכפא" הרע נשאר במהותו וגם אם כעת הוא
 43 הוכנע ייתכן שמאוחר יותר יחזור ויתעורר וישוב להיות רע. ואילו
- ב"אתהפכא" הרע הפך לטוב (ובמקומות אחרים מבואר ש"אתכפא" היא
 עבודת כל אדם ו"אתהפכא" היא עבודת הצדיקים) וְלָכֵן אֶתְהֶפְכָּא חֲשׂוּכָא
 שְׂזָהוּ בְּמִקְדָּשׁ הוּא עֲנִין עֲבֹדַת הַקְּרִבָּנוֹת, שְׂזָהוּ עֲבֹדָה
 רִוְחָנִית שְׁבִנְשָׁא, כי הקרבת הקרבנות בגשמיות הייתה מלווה בעבודה
 רוחנית-נפשית. וְזֶהוּ החלק הרוחני-
 נפשי של עבודת הקרבנות הוא עֲנִין
 הַשְׁתַּתְּפוֹת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם
 בְּעֲבֹדָתָם וְשִׁירָם וְזִמְרָם בְּעֵת
 הַבָּאָה הַקְּרִבָּנוֹת, שְׂזָהוּ עֲבֹדָה
 רִוְחָנִית כי פרט להקרבת הקרבן
 בפועל, הכהנים היו עובדים עבודה
 רוחנית והלויים היו שרים ומזמרים
 בעת העבודה במקדש וגם זו עבודה
 רוחנית.
 וכיוון שעבודת הקרבנות היא עבודה
 רוחנית, הרי היא שייכת לכל אדם, בכל
 זמן ובכל מקום, כפי שהולך ומבאר.
 וְעֲנִין עֲבֹדַת הַקְּרִבָּנוֹת בְּעֲבֹדָה
 בְּנַפְשׁ הָאָדָם הוּא, דְּכָתִיב⁷
 בתחילת פרשת הקרבנות בתורה,
 בחומש ויקרא "אָדָם כִּי יִקְרִיב
 מִכֶּם קֶרֶבֶן לַהוָי', מִן הַבְּהֵמָה
 מִן הַבְּקָר וּמִן כֹּי', דִּלְכָּאוּרָה
 יִקְשֶׁה יֵשׁ לַתְּמוּהָ עַל לִשׁוֹן הַכְּתוּב
 דָּאֵם הִיְתָה כְּנִיתָ בְּזָה באמירה
 "אדם כי יקריב מכם" רק לְבָאָר
 מִשְׁפָּטִי הַקְּרִבָּנוֹת הלכה למעשה,
 הוּא לִיָּה לְמִימַר היה לו (לפסוק)
 לומר אָדָם מִכֶּם אחד מבני ישראל
 כִּי יִקְרִיב קֶרֶבֶן לַהוָי', הִנֵּה
 כֹּף וְכֹף יִהְיֶה מִשְׁפָּט הוֹבָאָה
 הַקְּרִבָּנוֹת וְהַלְכוּתִיו, וּמִפְּנֵי מָה
 אָמַר "אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם"
 לשון שמשמעו הקרבה "מכם",
 מעצמם וכו'. אֵלָּא יְדוּעַ בתורת
 החסידות הַכְּנִיתָ בְּזָה הטעם
 שהכתוב אומר "אדם כי יקריב מכם"
 ולא "אדם מכם כי יקריב" הוּא
 שְׂבָא הכתוב לא לבאר רק את דיני
 הקרבנות בפועל אלא גַם לְבָאָר פְּלִלוֹת עֲנִין הַקְּרִבָּנוֹת בְּעֲבֹדָה
 הרוחנית בְּנַפְשׁ הָאָדָם, וְזֶהוּ הפירוש הפנימי בלשון הכתוב "אָדָם כִּי
 יִקְרִיב", הָאָדָם בְּאֶשְׁרִי יִתְקַרֵּב לְאֱלֻקוֹת, כאשר תהיה לו התעוררות
 ויעלה ברצונו להתקרב לאלוקות (למרות שהוא חי בעולם הזה הגשמי ונשמתו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

האדם הרוצה לעלות ממצבו הרוחני הנחות ולהגיע ולהתקרב
לאלקות, ואין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא¹⁰ עם
בריותיו, מלכתחילה, הקדוש ברוך הוא לא דורש מהבריות דברים שאין
להם יכולת לבצע ומתגלה ומאיר בכל אחד ואחד לפי כחו
ויכולתו ובכל אדם מאיר אור אלוהי
עד כמה שביכולתו להכיל ולקלוט,
כדאיתא מובא במדרש
רבה¹¹ "ויכשאוני הקדוש ברוך"
הוא מבקש מבני אדם לעשות דבר
כזה או אחר איני מבקש לפי
כחי בהתאם לכוחות ויכולות שלי,
של הקדוש ברוך הוא אלא לפי
כחו, לפי הכח של כל אחד
ואחד מבני ישראל בפרט, דעל ידי
זה עלידי הכוחות שהקדוש ברוך
הוא נותן לכל אדם הנה בכח כל
אחד ואחד מבלי יוצא מן הכלל
לעלות להתעלות ממצבו לפי שעה
ולהגיע למדרגה היותר
נעלית וכאמור, הכוונה היא
להתעלות אפילו לדרגת האבות.
וזהו הפירוש הפנימי בכתוב "אדם
פי יקריב", דבכדי שהאדם
יתקרב לאלקות הוא "מפם",
שפכם הדבר תלוי, כמבואר
לעיל, והינו והעבודה הרוחנית הוו
היא "מפם קרבן להווי",
דמפם מתוך עצמכם תקריבו את
הקרבן להווי, דאין הפונה
רק הקרבן של הבהמה
הגשמית על גבי המזבח הגשמי
בלבד, פי אם מפם מתוך האדם
עצמו ממש, והוא "מן
הבהמה", הבהמה שבלבו
של אדם, שהוא הנפש
הבהמית כפי שכתוב בכתבי
האריז"ל ומבואר בספר התניא (פרק א)
"דלכל איש ישראל, אחד צדיק ואחד

מלובשת בגוף גשמי כך שהוא רחוק מאלקות) הנה מפם מתוך עצמכם
הוא קרבן להווי, ובנוסף לכך מפם וכפם תלוי הדבר להיות
קרבן להווי, היינו להיות קרוב אל הווי, וכאשר האדם רוצה
להתקרב לאלקות אין הדבר תלוי אלא בו עצמו דידוע דקרבנות⁸ מלשון
קירוב והתקרבות הם ענין קרוב
גם במובן של הקרבה, לתת ולמסור את
הפחות והחוששים וכאשר האדם
מבקש להתקרב לאלקות עליו למסור
את הכוחות והכישורונות והיכולות שלו
לעבודת ה', ובא פזה הכתוב "אדם
כי יקריב מפם" לבאר, דכאשר
בא האדם להתקרב לאלקות,
הוא "מפם", והינו שתלוי הדבר בכס, דאל יאמר אדם
הדבר בכס, באדם עצמו, דאל
יאמר אדם בייאושו ומצבו איך
אתקרב אל אלקות, ויימנע
מעבודת הקירוב לאלקות מתוך חשש
שהדבר הוא מעל ומעבר ליכולתו
ובפרט פאשר יודע בנפשו
פנימה את מהותו העצמי מצבו
ומעמדו הרוחני כפי שהוא בעצם,
באמת שהוא בשפלות נחות
ביותר ומלכלך מבחינה רוחנית
בכמה ענינים לא טובים
שנדרקו בנפשו ופגמו בה, ואם פן
הוא בתכלית בשיא הרוח
מאלקות וכדי להתקרב לאלקות
עליו לדלג על פני פער גדול והוא עשוי
לשאול את עצמו ואיך אתקרב
לאלקות, ועל זה כדי להסיר את
החשש הזה הוא אומר שאין
לחשוש מפני המרחק הגדול כי מפם,
כפם הדבר תלוי, דכל אחד
ואחד מישאול גם מי שלפי שעה
נמצא במצב רוחני מאד שפל ונחות
יכול לאמר⁹ וצריך לשאול
להתעלות למצב רוחני נעלה מאד
ולשאול את עצמו מתי יגיעו
מעשי למעשי אבותי יצחק ויעקב, היינו שעליו לשאול
להגיע לרמה רוחנית כל כך נעלית, כמו האבות, ואין פזה הגבלות
כלל, שום דבר לא מהווה הגבלה שבגללה רק אנשים מסוימים, נעלים
במיוחד, יוכלו להתקרב לאלקות ואין שום דבר המונע ומעכב
חלילה, ושום דבר לא יכול להיות, חלילה, מחסום ומעצור בדרכו של

(8) ראה [מאמר] דיבור המתחיל טעמה הנ"ל, ושם נסמן. (9) תנא דבי אליהו רבה פרק כה. (10) עבודה זרה ג א. וראה ספר המאמרים אידיש בתחלתו. (11) במדבר רבה פרשה יב, ג.

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

נס שירדה על המזבח אש מן השמים וְכִדְאִיתָא וְכִדְאִיתָא וְכִדְאִיתָא וְכִדְאִיתָא (כא) 43
 עמוד (ב) רְבוּצָה פְּאָרִי שהאש שירדה מן השמים אל המזבח הייתה 44
 רבוצה עליו כמו אריה שרובץ על הארץ (גְּחִלָּתָהּ של אש שְׁנִפְלָה מִן 45
 הַשָּׁמַיִם בִּימֵי שְׁלֹמֹה וְהִיָּתָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, רַש"י). וּבִזְהָרָה 46
 אִיתָא מובא אודות האש שירדה על 47
 המזבח מהשמים¹³ "אַרְיָה דְּאָכַל 48
 קוֹרְבָּנֵינָן", אריה שאוכל קרבנות, 49
 הֵנָּה כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּעִבּוּדָה 50
 הרוחנית בְּנִפְשָׁה הָאָדָם, שאף היא 51
 צריכה להיות בדרך זו כפי שהולך 52
 ומפרט הרי יֵשׁ אֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה, 53
 שבאה מלמעלה לא מצד עבודת האדם 54
 והוא הַרְשָׁפִי אֵשׁ שְׁבִנְפָשׁ 55
 הָאֱלֹקִית, שקיימים בה מעצם 56
 מהותה כי הצמאון והתשוקה לאלוקות 57
 בוערים כאש וְכַמְבָּאָר פְּאָרִי הַפְּסוּקָה בְּשִׁיר 58
 השירים "רַשְׁפִּיָּה רַשְׁפִּי אֵשׁ 59
 שְׁלֵהֶבֶת יָהּ", ואִיתָא בְּמִדְרָשׁ 60
 רַבָּה (הוּבָא בְּפִלְקוּט) על פסוק 61
 זה שרשפי האש שבנפש האדם הם 62
 כָּאֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה, שְׁאִין הָאֵשׁ 63
 מְכַבֶּה לְמִים וְאִין הַמִּים 64
 מְכַבֵּין לָאֵשׁ, וְהִינוּ שְׁבִטְבֵּעַ 65
 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִצֵּד טְבֵּעָה 66
 ומהותה הרי יֵשׁ בּוֹ רַשְׁפִּי אֵשׁ 67
 הָאֵהָבָה לְאֱלֹקִית, שנמשלה לאש 68
 בגלל הצימאון הבווער כאש וְהוּא 69
 בְּדוּגְמָא אֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה שְׁאִין 70
 הַמִּים מְכַבֵּין אוֹתוֹ, וְהַמִּים 71
 שבנפש שעלולים לכבות את האהבה 72
 לאלוקות ובכל זאת למעשה לא מכבים 73
 אותה הֵם מִים רַבִּים כְּכַתוּב בְּשִׁיר 74
 השירים "מִים רַבִּים לֹא יוֹכְלוּ לִכְבּוֹת 75
 את האהבה ונהרות לא 76
 ישטפוה"¹⁴ בְּרַבְּבֵי הַטְּרָדוֹת בְּטְרָדָתָהּ הַפְּרִנְסָה וּבְכַבּוּלִים 77
 שׁוֹנִים בְּטְרָדוֹת שׁוֹנוֹת הַמְּכַבְּלִים ועלולים להוות גורם מפריע, 78
 מטריד ומבלבל את האדם מלעסוק כראוי בְּתוֹרָה וְעִבּוּדָה, ולמרות 79
 שהטרדות הללו הן רבות מאד ומטרידות מאד, כמו שטף וזרם חזק של מים 80
 רבים וּבְכָל זֶה הֵנָּה גַם הַנְּהָרוֹת שהם משל למים רבים מאד הזורמים 81
 בשטף ובוזרם חזק ביותר לֹא יִשְׁטְפוּהָ, ואין בכוחן של הטרדות וההפרעות 82
 הרבות לפגוע באהבת ה' שקיימת בנפש האלוקית לְפִי הַרְשָׁפִי אֵשׁ 83
 הָאֵהָבָה שְׁבִנְפָשׁ הָאֱלֹקִית הוּא בְּדִגְמָתָהּ אֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה דָּאִין 84

1 וְכִידְוֵעַ הָעֲנִינִים בְּזָה, דָּאִינוּ דוֹמָה הָאֶפְנִי הַבְּרוּרִים כָּל 1
 2 אֶחָד וְאֶחָד, כאמור לעיל עבודת הקרבנות הרוחנית (על ידי "אתכפא" 2
 3 ו"אתהפכא") נקראת "עבודת הביורורים" (מושג רחב שכולל גם את עניין 3
 4 העלאת ניצוצות הקדושה ש'נפלו' בעניינים גשמיים. וכאן הכוונה בעיקר 4
 5 ל'ביורור' ותיקון של הנפש הבהמית 5
 6 עצמה שעניינו הפרדת הטוב שבה 6
 7 מהרע, וזיכוך ועידון המידות הלא 7
 8 טובות של הנפש הבהמית שנועד 8
 9 להביא העלאה של הנפש הבהמית 9
 10 לקדושה ועד להתאחדות שלה עם 10
 11 הנפש האלוקית על ידי הפיכתה 11
 12 לקדושה, ובעבודה זו יש הבדלים 12
 13 בהתאם לאופייה ומהותה של הנפש 13
 14 הבהמית שבכל אדם) דִּישְׁנוּ 14
 15 שְׁהִנְפֵשׁ הַבְּהִמִית שְׁלֹו הוּא 15
 16 "מן ה'בקר" היינו נפש בהמית מגושמת 16
 17 בדוגמת שור נִגְחַ וְעַל מְדוֹת 17
 18 גְּסוֹת בִּיּוֹתֵר, וְיֵשׁ שְׁהוּא צֶאֱן 18
 19 שְׁהוּא בְּהִמָּה דְּקָה וְלֹא גִסָּה, אֵף 19
 20 שְׁגָם זֶה בְּכָלל בְּהִמָּה, אָכַל 20
 21 הוּא בְּדִקּוֹת עַל כָּל פְּנִים וּבִיחֹס 21
 22 לנפש הבהמית מסוג "בקר", הרי נפש 22
 23 בהמית מסוג "צאן" היא עדינה ו'דקה' 23
 24 כך שבמובנים מסויימים מלאכת 24
 25 הביורור והתיקון שלה יותר קלה 25
 26 (וְכַמְבָּאָר פְּאָרִיכּוֹת¹² בְּקִנְטֵרִס 26
 27 הַתְּפִלָּה, תר"ס מאמר מיוחד 27
 28 בנושא עבודת ה' בתפילה שכתב הרבי 28
 29 הרש"ב נ"ע בשנת תר"ס שם הוא עוסק 29
 30 בהרחבה בביאור סוגים שונים של 30
 31 הנפש הבהמית ואופן הביורור 31
 32 וההעלאה של כל סוג), וְזֶהוּ 32
 33 שְׁאֹמֵר הַפְּסוּקָה וּמִסִּים אֲשֶׁר 33
 34 "מְקַרְיָבוּ אֶת קְרִבְנָם" שעל כל 34
 35 אדם להקריב את הקרבן המיוחד שלו בהתאם למהותה של הנפש הבהמית 35
 36 הפרטית שלו. 36
 37 והולך ומוסיף פרטים לגבי המשמעות של עבודת הקרבנות בעבודה הרוחנית 37
 38 של האדם: 38
 39 וְהֵנָּה בְּהִקְרָבָן הַגְּשָׁמִי אופן העבודה הוּא שְׁמִיבִיאִין במשכן ובבית 39
 40 המקדש בְּהִמָּה גְּשָׁמִית ולאחר תהליך השחיטה ושאר ההכנות שורפים 40
 41 את הבהמה (כולה או חלקה, בהתאם לסוג הקרבן) עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, 41
 42 וְהִיָּה הָאֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה, מלבד האש שהדליקו הכהנים היה בבית המקדש 42

(12) ראה גם כן שיחת שמחת תורה תרס"א (בספר תורת שלום). [מאמר] דיבור המתחיל משכני (השני) תש"א. 13) ראה זוהר חלק א ו, ב. זוהר חלק ב רעח, א. זוהר חלק ג יז, א. ועוד. 14) בארוכה ראה תורה אור ריש פרשת נח. המשך מים רבים תרל"ו. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

תורה כשור לעול ימצא על ידו תורה הרבה" (מצודת דוד) וכאן הכוונה
 שמתהפף ה"שור" הוא הנפש הבהמית מבהמיותו והיא מפסיקה להיות
 "בהמית" ועולה ונכלל ברשפי אש התשוקה והצמאון לאלוקות
 שבנפש האלקית (וכמבואר בספר התניא שהנפש האלוהית והנפש
 הבהמית נלחמות זו עם זו על השליטה
 באברי הגוף וגם על השליטה בכוחות
 הנפשיים. והשאיפה של הנפש
 האלוהית היא להפוך את הנפש
 הבהמית לטוב, כמו שכתוב בתניא פרק
 ט: "לשנותה ולהפכה מתענוגי עולם
 הזה לאהבת ה'... שרעה נהפך להיות
 טוב גמור כמו יצר טוב ממש" (וכמו
 שעל ידי קרבן הגשמי הרי
 מתברר הניצוצי דומם צומח
 חי, בכל דבר גשמי יש ניצוצות של
 קדושה שהם מקור החיות והקיום שלו
 וכיון שניצוצות אלה ירדו והתלבשו
 בגשמיות וחומריות יש צורך לברר
 ולהעלות אותם בחזרה למקורם
 באלוקות. וכאשר מקריבים קרבנות
 מהדומם, הצומח והחי מבררים את
 הניצוצות שבהם הנה כמו כן על
 ידי ההקרבה ברוחניות שתוכנה
 הוא התקרבות של הנפש הבהמית
 לקדושה ואלוקות הרי מתברר
 ומתהפף החשוקא החושך
 דנפש הבהמית לנהורא לאור.
 וזהו התוכן הפנימי של הציווי
 "ועשו לי מקדש ושכנתי
 בתוכם", שבנוסף למשמעות
 הפשוטה של ציווי להקים את המשכן
 ובית המקדש, הכוונה גם להשראת
 השכינה והחדרת קדושה ואלוקות
 בנפש, וכאמור שלכן נאמר "בתוכם"
 (ולא "בתוכו") דבתוך כל אחד
 ואחד הרי על ידי עבודתו
 הרוחנית בבחינת אתפכיא, והעקר המביא לידי אתהפכא
 כו', כאמור שהעבודה הנעלית יותר היא הפיכת החושך לאור והיא האופן
 העיקרי שדרכו ממשכים קדושה לעולם הנה כד אתפכיא סטרא
 אחרא אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא בכולהו ע'למין,
 ו"הסתלקות" ועליית כבודו של הקדוש-ברוך-הוא האמורה כאן עניינה
 בחינת האור והג'לוי, של האור האלוהי בכל העולמות שהוא בחינת
 סובב כל ע'למין כו'. האור המאיר בכל העולמות בשווה, כמבואר לעיל.

המים מכבין אותה, היינו אש בעוצמה כזו ששום דבר לא יכול לכבות
 אותה ובזה צריך להיות ההקרבה ה"קרבן" של הנפש
 הבהמית, שגם הוא יהיה לו אהבה לאלוקות, שאהבת ה' של
 הנפש האלוהית תשפיע על הנפש הבהמית שגם היא תתקרב לאלוקות וכמו
 שכתוב בפרשת "שמע ישראל"
 "ואהבת את הוי' אלקיך בכל
 לבבך", ואמרו רז"ל שדיוק
 הלשון "לבבך" ולא "לבך" וכאילו
 נאמר שאהבת ה' צריכה להיות בשני
 לבבות ולא רק בלב אחד מלמד שעל
 האדם לאהוב את ה' "בשני
 יצרים", גם ביצר טוב וגם ביצר
 הרע, דגם הנפש הבהמית ולא
 רק הנפש האלוהית יהיה לו אהבה
 לאלוקות, דזה בא הדרך להביא
 לידי כך שאהבת ה' תהיה גם בנפש
 הבהמית היא על ידי התלבשות
 הנפש האלקית בנפש
 הבהמית, דתחלה במצב
 ההתחלתי הרי¹⁵ הנפש
 הבהמית מצד עצמה ומטבע מהותה
 אין לו שום ידיעה והרגש
 בעניני אלקות כלל, אמנם על
 ידי התלבשות הנפש האלקית
 בגוף הגשמי ובנפש הבהמית,
 ומתבונן האדם באמצעות הנפש
 האלוהית שלו בהתבוננות אלקי
 דגם הנפש הבהמית יוכל
 להשיגו, התבוננות באופן ובסגנון
 המובן גם לנפש הבהמית הנה על
 ידי זה נעשה התקרבות
 הנפש הבהמית לענייני אלוקות
 (וכמו שמבאר במקום אחר
 לגבי מהות ההתקרבות של הנפש
 הבהמית לאלוקות בעקבות פעולה
 מסוג זה של הנפש האלוהית
 שנעשה בשל ראשון חקיקה החלטה והסכמה כללית בהנפש
 הבהמית דאלקות הוא גם כן דבר המובן והמשג כו' ועצם
 ה'חקיקה' וההחלטה שניתן להבין ולהשיג אלוקות מקרבת את הנפש הבהמית
 לאלוקות, הנה אחר כך בשל מאוחר יותר יש לנפש האלוהית השפעה
 יותר מעמיקה על הנפש הבהמית וכתוצאה מכך הוא כלשון הכתוב במשלי
 "רב תבואות בלח שור", לפי פשוטו כוונת הפסוק היא "הרבה
 תבואות באה על-ידי כח השור, כי יחרוש בשדה, רצה לומר המקבל עליו עול

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 קצור. יבאר ענין הקרבנות בעבודה הרוחנית בנפש האדם
2 ד"אדם פי יקריב" כאשר אדם ירצה להתקרב לאלוקות צריך להיות
3 "מכם קרבן" עליו "להקריב" מתוכו, היינו את הנפש הבהמית שלו. אש
4 שלמעלה ואש מלמטה, כשם שעל המזבח הייתה אש שירדה
5 מלמעלה והייתה גם אש שהביאו
6 למטה כך בעבודת ה' יש אהבה
7 דנפש האלקית שקיימת בה
8 מטבעה בדוגמת אש שלמעלה
9 ודנפש הבהמית שצריך להשפיע
10 עליה ולהחזיר בה אהבת ה', בדוגמת
11 אש שבאה מלמטה. אהבה דנפש
12 הבהמית באה על ידי
13 התלבשות נפש האלקית
14 בנפש הבהמית שתחילתה היא
15 בהתבוננות באלוקות באופן המובן גם
16 לנפש הבהמית.
17 (ג) ויבזה לאחר שנתבאר לעיל ענין
18 השראת השכינה במשכן וענין השראת
19 השכינה בנפש האדם יובן מה
20 שהמשכן היה מעצי שטים
21 דנקא, לאור המשמעות המיוחדת
22 של המושג "שטים" כפי שיתבאר
23 להלן, דלהיות שעקר העבודה
24 במשכן ומקדש הוא
25 לאתהפכא חשוכא לנהורא,
26 להפוך חושך של היפך הקדושה לאור
27 אלוהי שזהו ענין עבודת
28 הקרבנות כנ"ל (ובכפרט)
29 מעשה הקטרת שבו ענין בירור
30 החושך והעלאתו לקדושה מודגש יותר
31 מאשר בעבודות אחרות בבית המקדש
32 כי הסמנים של הקטרת היו מדברים
33 שאין בהם טעם ואינם משמשים למזון
34 והם בבחינת דומם שנחות יותר מצומח
35 וחי, ולאחר שעלו על גבי המזבח נוצר
36 מהם "ריח ניחוח אשה לה", היינו
37 הפיכת חושך לאור), ועל ידי
38 העבודה שבמקדש בכיור
39 והעלאת עניני העולם לקדושה הנה על ידי זה האיר גלוי אלקות
40 בעולם, ולכן היה המשכן בנוי מעצי שטים, דהנה שיטה¹⁷
41 בהקשר זה פרושה נטיה, סטייה, דהינו שיש דבר שהוא
42 אמצעי, שנמצא באמצע וההטיה מהאמצע לאיזה צד, לצד כלשהו
- למעלה או למטה, נקראת שיטה, נטייה וסטייה וכן פרוש
שטות, דשטות חוסר הגיון הוא ההטיה מהידיעה והחקמה,
ידיעה והשגה הכנה הוא דרך המצוע, הדרך הישרה הממוצעת
וההטיה הנטייה והסטייה מזה נקרא שטות.
והנה יש שטות דלעצמת זה,
שטות בכיוון הלא רצוי היינו נטייה
לצד הסטרא-אחרא שאינו צד הקדושה
(הנקרא "לעומת זה" על שם הכתוב
"את זה לעומת זה עשה אלוקים")
וכמו שכתוב לגבי אשה סוטה
"כי תשטה אשתו", ופרש
רש"י ש"תשטה" פירושו תט
מדרכי הצניעות, וכתוב
"וישב ישראל בשטים"
ובמשך נאמר שבני ישראל חטאו שם,
שהוא הנטייה לצד הסטרא-אחרא
ענין¹⁸ השטות דלעצמת זה,
היינו נטייה מדרך המצוע לצד של
היפך הקדושה וכמאמר רז"ל
"אין אדם עובר עברה אלא
אם פן נכנס בו רוח שטות",
הרי שנטיה מדרכי התורה, ועבירה על
רצון ה' נקראת "שטות" ורוח הנה
רוח השטות שגורמת לאדם לחטוא
מכסה על האמת, ורוח
שטות זו שגורמת את החטא הוא
רוח הקלפה וסטרטא אחרא,
צד אחר שאינו צד הקדושה ונקרא
"שטות" על-דרך מלך זקן
וקסיל, כשם שהיצר הרע המפתה
את האדם לעבור עבירה נקרא "כסיל",
טיפש, והם הקליפות והסטרא אחרא
המכסים על האור והגלוי
האלוקי, דאלקות הוא אמת
וחיים, וכמו שכתוב "והוי'
אלקים אמת הוא אלקים
חיים", האלוקות היא האמת והיא
מקור החיים כי האלוקות היא
המציאות האמתית וממנה נובעת החיות של כל הנבראים אלא שבעולם הזה
דבר מכוסה ונעלם, והאמת האלוקית היא לא בגלוי והנבראים לא מרגישים
שהחיות והקיום שלהם נובעים מהאלוקות וסבורים בטעות שהם בעלי
מציאות עצמאית והרוח שטות מכסה על האמת והחיות

(16) ראה תורה אור פרשת וישב ריש [מאמר] דיבור המתחיל בכ"ה בכסלו. אור התורה פרשת תולדות הגהה לריש [מאמר]
דיבור המתחיל ראה ריח בני. (17) ראה בכל הנ"ל המשך וככה תרל"ז פרק טל ואילך. קונטרס ומעין. (18) סנהדרין קו, א.
ספרי, במדבר רבה ותנחומא סוף פרשת בלק.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אֱלֹקִית, והיא הסיבה להעלם והסתר האמור ולכן נקרא בשם
2 "קִלְפָּה", וכמו הקִלְפָּה המְכֻסָּה על הפִּרִי, עד כדי כך שהפרי
3 אינו נראה כלל, כן הַרוּחַ שְׁטוּת של הקליפה והסתרא אחרא מְכֻסָּה
4 מַעֲלִים ומְסַתֵּיר על הָאוֹר דְּגִלּוּי אֱלֹקוֹת.
- 5 וְזֶהוּ הַסֵּבָה מֵה שֶׁאִפְשָׁר אֵין
6 יתכן אֲשֶׁר הָאָדָם יָכוֹל לִהְיוֹת
7 חֶסֶד-וְשְׁלוֹם עוֹבֵר עֲבָרָה, 8 דִּלְכָאוּרָה אֵין אִפְשָׁר יִיתָן
9 הַדְּבָר אֲשֶׁר יָבוֹא הָאָדָם לִידֵי
10 עֲבָרָה, והרי מעצם טבעו ומהותו
11 יהודי קשור באלוקות בקשר שלא ניתן
12 לניתוק (כפתגם רבנו הזקן – "יהודי
13 לא יכול ולא רוצה להיות נפרד
14 מאלוקות", וכפי שיבואר להלן)
15 וְהוּא רַק לִפִּי שְׁאִינוֹ מְרִגִּישׁ¹⁹
16 שֶׁבִּזְמַן כְּעֵשִׂית הַעֲבִירָה הוּא נִפְרָד
17 מֵאֱלֹקִית, וְנִדְמָה לוֹ בְּטֵעוֹת
18 אֲשֶׁר עוֹדְנֵנוּ בִּיהְדוּתוֹ וְהַדְּבָרוֹ
19 שֶׁלֹּ בְּאֱלֹקוֹת לֹא נִפְגַּמָּה, וְאִם הָאָדָם
20 הַחוּטָא הִיא יוֹדֵעַ אֵת הָאֱמֶת כְּמוֹ
21 שֶׁהוּא, שֶׁעַל יְדֵי הַחֲטָא וְעוֹן
22 נַעֲשֶׂה נִפְרָד מֵאֱלֹקוֹת, הֲרִי
23 לֹא הִיא עוֹשֶׂה אֵת דְּבַר
24 הַעֲבָרָה רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן ה' יְצִילֵנוּ
25 בְּשׁוּם אִפֹּן, לְמִרְוֹת שִׁיתָן שֶׁהוּא
26 מִתְּאוּרָה לַעֲשׂוֹת זֹאת וְכִי לְהִמָּנַע
27 מֵעֲבִירָה עָלָיו לְהִתְגַּבֵּר עַל נִסְיוֹנוֹת
28 קִשִּׁים לִפִּי שֶׁבִּטְבַּע כָּל יִשְׂרָאֵל
29 מֵעֵצָה מִהוּתוֹ שְׁאִינוֹ רוֹצֶה בְּשׁוּם
30 אִפֹּן וְאִינוֹ יָכוֹל כָּלֵל לִהְיוֹת
31 נִפְרָד מֵאֱלֹקוֹת, וְהָרָאִיָּה
32 הַהוֹכָחָה לִכְךָ שֶׁבְּעֵצָם מִהוּתוֹ כֹּל יְהוּדִי,
33 יִהְיֶה מִי שִׁיְהִי, לֹא רוֹצֶה וְלֹא יָכוֹל
34 לְהִפְרֹד וּלְהִתְנַתֵּק מֵאֱלֹקוֹת הִיא
35 דְּכֹאֲשֶׁר בֹּא לִידֵי נְסִיּוֹן וְכוּפִין
36 אוֹתוֹ חֶסֶד-וְשְׁלוֹם עַל עֲגִין שֶׁל
37 כְּפִירָה, לְמַשֵּׁל, כֹּאשֶׁר מֵאֲלָצִים
38 יְהוּדִי לַעֲבֹד עֲבֹדָה זָרָה, חֶסֶד-וְשְׁלוֹם,
39 דָּאֵז בְּשׁוּנָה מֵעֲבִירוֹת אַחֲרוֹת בָּהֶם
40 הָאָדָם עֹשִׂי לְחֹשֶׁב בְּטֵעוֹת שְׁעִשִּׂית
41 הַעֲבִירָה לֹא גֹרֶמָה לוֹ לִהְיוֹת נִפְרָד
42 מֵאֱלֹקוֹת הֲרִי כְּשֶׁמְדוּבָר עַל עֲבֹדָה זָרָה
43 חֶסֶד-וְשְׁלוֹם אֵי אִפְשָׁר לְטַעוֹת
44 וְלַחֲשֹׁב שְׁאִינוֹ נַעֲשֶׂה נִפְרָד מֵאֱלֹקִית, וּבְמִצַּב כֹּזֶה הֲרִי הוּא
- מְשַׁלֵּיף חֲזִיו מִגִּגְד, וְלֹא מִסָּכִים לַעֲבֹד עֲבֹדָה זָרָה אִפִּילוּ אִם לֹשֶׁם כֵּךְ
עָלָיו לוֹוֹתָר עַל חֲזִיו וּמִקְבָּל עָלָיו כָּל הַמִּינִי יִסּוּרִין חֶסֶד-וְשְׁלוֹם
וּמוֹסֵר נִפְשׁוֹ עַל קִדְשַׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכֵן נִרְאֶה בְּמוֹחַשׁ
מִמֶּשׁ גַּם אִפִּילוּ בְּדִרְגוֹת הַפְּחָחוּתוֹת בְּאִנְשִׁים שֶׁמִּצְבֵּם הַרוּחָנִי נִחוּת
מֵאֵד בְּקָל שֶׁבְּקָלִים וּפּוֹשְׁעִי
יִשְׂרָאֵל לְגַבִּי שְׁמִירַת מִצְוֹת אַחֲרוֹת
דְּעִלּוּלִים מִסּוּגִלִּים גַּם הֵם לְמִסֵּר
נִפְשָׁם עַל קִדְשַׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ,
לְמִרְוֹת שֶׁבְּמִצְוֹת אַחֲרוֹת הֵם כֵּן
עוֹבְרִים עַל רִצּוֹן ה' לִפִּי דָּאֵז כִּשְׁהוּא
נִיֵּצֵב בְּפִנִּי נִסְיוֹן שֶׁל עֲבִירָה כֹּזֶה שֶׁבָּה
אֵין מְקוֹם לְסַפֵּק שֶׁאִם יַעֲבֹר אֵת
הַעֲבִירָה יִהְיֶה נִפְרָד מֵאֱלֹקוֹת הֲרִי
יֹדֵעַ וּמְרִגִּישׁ בְּנִפְשׁוֹ אֵת הַפִּירּוֹד
וְהַנִּיתוּק, וְאִינוֹ רוֹצֶה חֶסֶד
וְשְׁלוֹם לְהִפְרֹד מֵאֱלֹקֵי
יִשְׂרָאֵל, דְּכֹזֶה לִהְיוֹת חֶסֶד
וְשְׁלוֹם וְחֶסֶד-וְחִלּוּלָה נִפְרָד
מֵאֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֵין בִּיכָלֶת
שׁוּם בְּרִי יִשְׂרָאֵל, אִף יְהוּדִי אִפִּילוּ
מִי שֶׁכֹּאמֹר לְגַבִּי מִצְוֹת אַחֲרוֹת נִחֲשָׁב
"קַל בְּשִׁבְכִים" ר"פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל" גַּם
הוּא לֹא מִסּוּגֵל לְהִפְרֹד מֵאֱלֹקוֹת
אֲבָל בְּשִׁאֲרֵי דְבָרִים, הֵינּוּ
בְּשִׁאֲרֵי עֲבֻרוֹת רַחֲמָנָא-
לְצֻלָּן, הֲרִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ וְאִינוֹ
מְרִגִּישׁ שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה
נִפְרָד מֵאֲחֵדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,
וְנִדְמָה לוֹ בְּטֵעוֹת כִּי הוּא עוֹד
בִּיְהוּדוּתוֹ בְּאֲשֶׁר הִיא, וְלֹא חָל
שׁוּם שִׁנְיָה בְּקִשּׁוֹר שֶׁל עִם הַקְדוּשָׁה
בְּרוּךְ-הוּא וְזֶה הַטֵּעוֹת הַזֶּה שֶׁהִיא
לְמַעֲשֶׂה הַגּוֹרֵם לְאָדָם לַעֲבֹר אֵת
הַעֲבִירָה בֹּא מִהְרֹחַ שְׁטוּת
דְּסִטְרָא אַחֲרָא שֶׁמְכֻסָּה עַל
הָאוֹר וְהַגִּלּוּי שֶׁלֹא יִרְגֵּשׁ בּוֹ,
הֵינּוּ שִׁישׁ עַל נִשְׁמָתוֹ אוֹר וְגִילּוּי אֱלֹקִי
אֲבָל הַדְּבַר לֹא נִיכָר וְלֹא נִרְגָּשׁ בּוֹ
פְּרוּשׁ דְּהִרֹחַ שְׁטוּת שֶׁמְכֻסָּה עַל
חֶאֱמַת גּוֹרֵם לוֹ לְהָאָדָם הָעֵדֵר
הַהִרְגָּשׁ, וְהוּא מֵאֲבָד אֵת הִיכּוּלֶת
לְחוּשׁ עֵינָיו אֱלֹקוֹת וְהֵינּוּ שֶׁתִּקְּףָהּ
הַחֲמָדָה²⁰ בְּתִמְאָה הַעוֹבְדָה
שֶׁהִתְאַוּת לַעֲנִיִּי הָעוֹלָם הַזֶּה הֵם בְּחוּקָר רַב וּבְתִשּׁוּקָה חֲזָקָה וְהִתְחַמֵּימוֹת

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דִּנְפֶשׁ הַבְּהֵמִית שמתחממת ומתלהבת לתאוות העולם גוֹרֵם לוֹ
2 הַקְרִירוֹת והאדישות וְהַעֲדָר הַהֶרְגֶשׁ חוסר יכולת לחוש בְּעֵנִינִים
3 הַרוֹחֲנִיִּים ולהתלהב ולהתרגש מהם, פְּרוֹשׁ דִּיא צוֹגַעְבוֹנְדְקִיט
4 אוֹן צֶעֱקֶאכְטְקִיט ההתקשרות והלהט אֵין עֵנִינִי חֲמֵדָה הלא טובה
5 וְתֵאוֹה בְּרִתִּיחָה, זֶה מְקָרֵר
6 הַהֶרְגֶשׁ (דָּעֵם דְּעֶרְהֶער און
7 גַּעפִּיל את ההכרה הפנימית ואת
8 יכולת התחושה) בְּעֵנִינִים
9 הַרוֹחֲנִיִּים, עַר אִזוּ אִזוּ פִּיל
10 אֵיפֶערֶגֶעֱעֶבֶען הוא מסור וקשור
11 במידה כל-כך גדולה בְּעֵנִינִי
12 תֵּאוֹתֵיו ורצונותיו הַחֲמֵרִים
13 וְהַגִּשְׁמִיִּים, אַז דְּער
14 רוֹחֲנִיתִ'דִּיקֶער הֶרְגֶשׁ אִזוּ בֹא
15 אִים כך שההרגש הרוחני הוא אצלו
16 בְּתַכְלִית הַהֶעֱלֵם וְהַסְתֵּר,
17 וְהֵינּוּ שְׁנַעֲשָׂה בְּתֵי מְרָגִישׁ
18 כָּל, ומאבד לחלוטין את היכולת
19 לחוש ולהרגיש דברים רוחניים
20 ולהתרגש ולהתפעל מהם וְאִינוּ
21 מְרָגִישׁ לְהֵנַעֵם וְהַעֲרִבּוֹת
22 המתיקות וְהַטּוֹב וְהָעֲלִי וְהַמַּעֲלָה
23 בְּקִיּוֹם הַמַּצּוּוֹת, וְכֵן אִינוּ
24 מְרָגִישׁ הַפְּחִיתוֹת עד כמה זה
25 גרוע בְּרַחוּקוֹ מֵאֲלֻקוֹת שְׁנַעֲשָׂה
26 עַל יְדֵי חֲטָא וְעוֹן, וּבְדֶרֶךְ
27 כָּל ה"רוח שטות" הגורמת את כל
28 זה הוא כְּסוּי הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית
29 שְׁמִכְסָּה עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית,
30 וּמוֹנַע מִמֶּנָּה לַפְּעוֹל כפי שמתחייב
31 מצד מהותה כי מהותה האמיתית של
32 הנפש האלוקית מכוסה ונעלמת דִּהְנָה
33 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הוא אֲלֻקוֹת
34 בְּעֵצֶם מַהוּתוֹ, וּבִלְשׁוֹן רַבֵּנוּ הִזְקֵן
35 בִּסְפֶר הַתְּנִיָּא (פרק ב): "חלק אלוקה
36 מִמַּעַל מִמַּשׁ" וּבִפְרָט הַנִּיצוּץ שְׁבוֹ²¹ (הוא הַנִּיצוּץ פְּרָטִי הַשִּׁיק
37 אֶל גּוֹפּוֹ הַפְּרָטִי כו') כְּמוֹכָא בְּהַעֲרַת הַרְבֵּי בְּשׁוּלֵי הַגִּילּוּן כֵּאֵן מִכְתָּבִי
38 הָאִירוֹ: "יש ניצוץ קטן מאד שהוא בחינת אלוקות כו' וזה הניצוץ מתלבש
39 בכוח ניצוץ אחד נברא כו' הנקרא יחידה עד כאן לשונו. ויותר נראה לי
40 שמכוון כאן לניצוץ נברא הנ"ל. כלומר, הנפש האלוקית בכלל היא אלוקות,
41 והדברים אמורים במיוחד לגבי ניצוץ הבורא שמתלבש בבחינת "יחידה"
42 שֶׁעַל יָדוֹ עֲלִידֵי אוֹתוֹ נִיצוּץ אֲלֻקוֹת הוא מְרָגִישׁ כָּל
- הַעֲנִינִים הָאֲלֵקִיִּים, מאחר שהנפש האלוקית היא אלוקות בעצם מהותה
הרי גם לאחר שהתלבשה בגוף עדיין יש לה מטבעה יכולת לחוש אלוקות
ולהתרגש מדברים אלוקיים-רוחניים וּמְרָגִישׁ מֵאֵד בְּדָבָר שֶׁהוּא
מִנְגֵּד לְאֲלֻקוֹת, וכשם שבכיוון החיובי יש לנפש האלוקית תחושה חיובית
לענייני אלוקות, כך יש לה מעצם
טבעה תחושה של דחייה ושלילה
ביחס לדברים המנגדים לאלוקות
וְהֵינּוּ דְּדָבָר שֶׁאִינוּ אֲלֻקוֹת
בְּגִלּוֹי אִינוּ רוֹצֶה בּוֹ, אין לו
עניין בו והוא מתרחק ממנו וּבִפְרָט
בְּדָבָר שֶׁהוּא מִנְגֵּד עַל
אֲלֻקוֹת, היינו דבר שלא זו בלבד
שאינו אלוקות בגלוי אלא אפילו מנגד
לאלוקות הרי לא זו בלבד שאינו רוצה
בו אלא הסלידה ממנו היא בתוקף
גדול בהרבה וּבּוֹרַח מִזֶּה כְּבוֹרַח
מִדְּבָר הַמַּזִּיק, ולא עוד אלא
שההתרחקות והבריחה מדבר המנגד
לאלוקות היא לא רק כבורח מדבר
המזיק סתם אלא וּכְאֵדָם הַבוֹרַח
מִמָּוֶת, דְּבָרָיו לוֹ לְהַנָּפֶשׁ
הָאֲלֹקִית דְּמִיתָה רוֹחֲנִית
רַחֲמָנָא-לְצִלָן וזה למעשה מה
שהאדם מביא על עצמו כאשר הוא
עובר עבירות ונפרד ומתנתק מאלוקות
שהיא מקור חייו והוא קֶשֶׁה יוֹתֵר
מִמִּיתָה גִּשְׁמִית חֶסֶם וְשִׁלּוּם,
ואם ממיחה גשמית, חס ושלום, אדם
מתרחק ובורח בכל כוחו קל-יחומר
שהוא נוהג כך כאשר הוא ניצב בפני
סכנה של מיתה רוחנית וְכָל
תְּשׁוּקָתוֹ וְחִפְצוֹ של האדם מצד
הנפש האלוקית הוא בְּאֲלֻקוֹת,
וְלַעֲשׂוֹת מענייני העולם הזה כְּלִים
לְאֲלֻקוֹת להכשיר אותם להיות כלים
ראויים להשראת השכינה, אלא שכל זה הוא מצד נפש האלוקית כפי שהיא
מטבעה ומהותה, אבל עליה להתמודד עם הנפש הבהמית שמכסה ומסתירה
עליה וְכָל גִּסּוֹת וְחֲמִירוֹת יִשׁוּת וּמַצִּיאוֹת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית,
שהיא גסה וחומרית, והמצאות שלה לא בטלה למה שנעלה ממנה אלא היא
חשה את עצמה ל"יש" ובעלת מציאות עצמאית חשובה, ובתור שכזו הִרְי
הוא הנפש הבהמית מְכַסֶּה וּמְסַתֵּר וּמַעֲלִים היינו שלא מדובר בכיסוי
קל אלא כיסוי ש"מכסה ומסתיר ומעלים" עַל הַהֶרְגֶשׁ דִּנְפֶשׁ

(סג פרק יב יג. 21) אולי הכוונה למה שנאמר בעץ חיים שער דרושי אצילות בריאה יצירה עשיה פרק א (הובא בלקוטי תורה [מאמר] דיבור המתחיל ושמתי כדכד השני פרק ב): יש ניצוץ קטן מאוד שהוא בחינת אלוקות כו' וזה הניצוץ מתלבש בכח ניצוץ אחד נברא כו' הנקרא יחידה, עד כאן לשונו. ויותר נראה לי שמכוון כאן לניצוץ נברא הנ"ל. ועיין גם כן לקוטי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **הָאֱלֹקִית,** על התחושה הטבעית של הנפש האלוקית שנמשכת לענייני
2 אלוקות ושוללת כל דבר שמנגד לאלוקות ו**בְּפִשְׁטוּת** הביטוי הפשוט של
3 כיסוד הנפש הבהמית על הנפש האלוקית **הוא אַז דָּער גֶּעִשְׁמאַק פֿון**
4 **וועלט** העונג והנעם של העולם הזה הגשמי והחומרי (**עולם שֶׁהוא**
5 **הָעֵלֶם** והסתר על אלוקות ועל
6 רוחניות) **איז מְכַסֶּה ומְסַתֵּיר** **אויף דעם הָרָגֶשׁ אַלְקִי,** הרי
7 הוא מכסה ומסתיר על ה'הרגש'
8 האלוקי שקיים בנפש האלוקית ומונע
9 ממנו לפעול בגלוי **שֶׁזְהוּ** ההעלם
10 וההסתר על האלוקות שורר בעולם,
11 ובמיוחד ההעלם וההסתר על הנפש
12 האלוקית הוא **הִיפּוֹ הַפְּנוּנָה**
13 **מִמֶּשׁ,** ניגוד גמור **מִמָּה שֶׁהִיטָה**
14 **פְּנוּנָה** והמטרה **הַעֲלִינָה**
15 **בְּכַרְיַאת הָעוֹלָמוֹת,** ההעלם
16 וההסתר על אלוקות הוא ההיפך הגמור
17 מהכוונה והמטרה של הקדוש-ברוך-
18 הוא בכריאת העולם שהיא **דִּנְתָּאָנָה**
19 **הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ** הוא **לְהִיּוֹת לוֹ**
20 **יִתְבָּרַךְ דִּירָה בַּתְּחִתּוֹנִים** העולם
21 נברא בגלל רצונו ר'תאוותו של
22 הקדוש-ברוך-הוא שדווקא העולם
23 הזה, למרות היותו גשמי וחומרי,
24 יהפוך להיות לו 'דירה', מקום ראוי
25 להשראת השכינה ודווקא כאן יהיה
26 גילוי אלוקות, וזאת **עַל יְדֵי עֲבוֹדַת**
27 **הָאָדָם** דווקא **בְּגוֹף וְנִפְשׁ**
28 **הַבְּהֵמִית** שמעלימים ומסתירים על
29 האלוקות, **וְלִהְיוֹת** כנשמה בגוף
30 **בְּעוֹלָם זֶה דוֹקָא** למרות שהוא
31 מעלים ומסתיר על האלוקות **וְלִבְרֹר**
32 להפריד את הטוב שבו מהרע
33 ולהעלותו לקדושה ולהפוך את החושך
34 לאור **וְלִזְכּוֹ,** ולשנות את הגסות
35 והחומריות של הגוף והנפש הבהמית
36 ולזכור ולעזר אותם, **וּבִפְעֵל** ייתכן
37 מצב שבו האדם נוהג למעשה בניגוד
38 מוחלט לכוונה העליונה שהיא מטרת הבריאה, ואז **כָּא הִיפּוֹ חֵס**
39 **וְשִׁלּוֹם,** ותמורת זאת שהאדם יכיר ויזכר את העולם נוצר מצב **שֶׁהָעוֹלָם**
40 **מִסְתִּיר אֶצְלוֹ עַל אור הָאֱמֶת** האלוקית, ובגלל ההעלם וההסתר הזה,
41 **וְנִתְעַבָּה וְנִתְגַּשֵּׁם כָּל כָּף עַד שֶׁנִּחְסַר אֶצְלוֹ** ואין לו כל חוש
42 **מִהֶהְרָגֶשׁ (הַנִּקְרָא פִּילְעֵן** להרגיש) **בְּעֵנִינִים הַרוּחָנִיִּים,** שֶׁזֶה

44 **כָּא בְּסִפְת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית,** שֶׁהוא קבוע ו**מִשְׁרָשׁ בְּעֵנִינִי**
45 **הָעוֹלָם,** לעומת הנפש האלוקית הנוטה לעניינים אלוקיים-רוחניים
46 ומשתוקקת להתקרב אל ה', הנפש הבהמית נוטה לשקוע בענייני העולם
47 הגשמי, להתחבר אליהם ולהתאחד איתם **וְזֶהוּ כָּל מַהוּתוֹ וְעֵנִינוֹ,**
48 **וּבִהֶם יִהְיֶה וְיִחַשֵּׁב וְיִדְבֵּר**
49 **בְּחַיִּית בְּהָרָגֶשׁ,** מִיט אַ
50 **גְּרוֹיִסְעֵן גִּישְׁמאַק,** בנועם ועונג
51 גדול **אֲשֶׁר הָרָגֶשׁ זֶה בְּכִלְלוֹתוֹ**
52 **עֵצֶם** ההתחברות וההשתרשות בענייני
53 העולם החומרי **וּבִפְרָט עֵנִין**
54 **הַנֶּעֱם (דָּער גִּישְׁמאַק)** שִׁישׁ
55 **לוֹ בְּזֶה** הוא שולל אֵת
56 **הֶהְרָגֶשׁ בְּרוּחָנִיּוֹת,** ומונע מהנפש
57 האלוקית להתגלות ולפעול, שהרי
58 הרדיפה אחרי הגשמיות ובמיוחד
59 כשהיא מתוך הנאה גדולה והאדם
60 שקוע בה עמוק היא סתירה מוחלטת
61 להתלהבות והתרגשות מענייני אלוקות
62 **וְהַעֲקָר** הגורם העיקרי למצב של
63 העדר רגש חיובי לענייני אלוקות הוא
64 **מִפְּנֵי הַקְרִירוֹת** והאדישות שֶׁל
65 **הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית,** דִּי עֵצֶם
66 **קְאֻלְטִיקִיט** עצם הקרירות שֶׁלוֹ
67 **אֵין עֵנִינִים וְרוּחָנִיִּים** וזאת **מִפְּנֵי**
68 **שֶׁהוא בְּהֵמִי בְּעֵצֶם מַהוּתוֹ,**
69 **דְּשִׁמוֹ מוֹכִיחַ עָלָיו נֶפֶשׁ**
70 **הַבְּהֵמִי,** והשם הזה נובע מהעובדה
71 שזו אכן מהותו **כָּל חַיּוּתוֹ** הנושאים
72 שבהם הוא עוסק בחיות ובעניין רב
73 **וְהֶרְגָּשָׁתוֹ** ובהם יש לו רגש
74 והתלהבות הוא **רַק בְּעֵנִינִים**
75 **בְּהֵמִיִּים,** עניינים גשמיים וחומריים
76 שבהם האדם דומה לבהמה ו**כִּמּוֹ**
77 **שָׂאָנוּ רֹאִין בְּמוֹחַשׁ,** דִּישׁ
78 **אֲנָשִׁים כְּאֵלוֹ אֲשֶׁר לְבַד זֹאת**
79 **שֶׁהֵם רִיקִים מִחֻמְקָה תוֹרָה**
80 **וּמַדּוּת יִשְׂרָאֵל** כך שאין בהם תוכן
81 רוחני חיובי **הֵנָּה** בנוסף לכך
82 **מַעֲשֵׂיהֶם כְּמַעֲשֵׂה בְּהֵמָה מִמֶּשׁ,** שְׁדוּרְסִים דורכים ומתייחסים
83 כולוול ומלעיגים **רַחֲמָנָא-לְצֻלָן מַעֲנִינִים הַרוּחָנִיִּים אֲשֶׁר אֵין**
84 **לָהֶם שׁוֹם מִשְׁגָּ כָּלָל,** כאותם עניינים ורוחניים **וְהִרִי הֵם כְּבִהְמָה**
85 **מִמֶּשׁ,** ההולכת ודורסת ברגליה את כל מה שהיא פוגעת בו **מִבְּלִי**
86 **הִבְחָן כָּלָל אִם הוּא עֶפֶר וְעֵץ אוֹ גוֹף אָדָם,** שֶׁהוא מִפְּנֵי

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַעֲדֵר הַהֶרְגֶּשׁ, בגלל חוסר היכולת להרגיש ולהבחין על מה ראוי לדורוך
2 ועל מה לא דְּבַהֲמָה הָרִי אֵין לָהּ דַּעַת ויכולת הבחנה, כְּמוֹ כֵּן
3 יִשְׁנֶם אֲנָשִׁים כָּאלוֹ שֶׁהֵם כְּבַהֲמָה מִמֶּשׁ, וְלוֹעֲגִים עַל
4 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת מאחר שאבדו את התחושות הנכונות ואת היכולת
5 להבחין (וּמָהֶם) בין אלה שהנפש
6 הבהמית קובעת את צורת ההתנהגות
7 שלהם ישנם כאלה הַבּוֹחֲרִים לָהֶם
8 בעצמם, בשרירות ליבם דְּרִכִּים
9 שוֹנִים, בשמירת התורה והמצוות
10 ומחליטים כִּי מִצְוָה זו הֵם
11 מְקִימִים, וּבָזָה אֵינֶם רוֹצִים
12 לְקִימָה כו', בדומה לאמור לעיל
13 שבגלל ה"רוח שטות" של הנפש
14 הבהמית המכסה על הנפש האלוקית,
15 האדם יוצר בטעות אבחנה בין עבירות
16 מסוימות לעבירות אחרות),
17 וְהַדּוּמָה, וכך ייתכן שאנשים
18 מקבלים החלטות מוטעות דומות לגבי
19 קיום התורה והמצוות דְּכָל זֶה הוּא
20 בָּא מִהַעֲזוֹת הַחֲצוּפָה וְהַקְרִירוֹת
21 האדישות דִּנְפֶשׁ הַבְּהֵמִית לענייני
22 קדושה ואלוקות, אֲשֶׁר זֶה הוּא
23 הַסֵּפֶה וְהַגּוֹרֵם מָה שְׁאֵדָם בָּא
24 לִידֵי עֲבֵרָה רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן,
25 שֶׁהוּא כמבואר לעיל רוח שטות
26 דְּסִטְרָא אַחְרָא וְהַפְסוּי דִּנְפֶשׁ
27 הַבְּהֵמִית, שֶׁהֵם מַעְלִימִים
28 וּמְסִתִּירִים עַל אור האֵמֶת
29 האלוקית של הנפש האלוקית שמצד
30 עצמה היא קשורה באלוקות בקשר
31 בלתי ניתן לניתוק עַד כִּי כֵן שֶׁהָאֵדָם
32 עובר עבירה חס ושלום שֶׁנַּעֲשֶׂה
33 כתוצאה מהעבירה הִיפֶךְ הַפְּנִיָּה
34 המטרה הַעֲלִיּוֹנָה בכריאת העולם,
35 דְּכּוֹנֶנָה הַעֲלִיּוֹנָה שֶׁנִּבְרָא
36 הָעוֹלָם לַמַּעֲנָה היא בְּכַדִּי לְכַרְוֹ
37 ולעזן ולזכך אותו וְלַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי
38 לְאַלְקוֹת, שהעולם הזה הגשמי
39 עצמו יהיה מקום ראוי להשראה
40 השכינה ודירה' לאלוקות וְעַל יְדֵי
41 כְּסוּי הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שמכסה ומסתירה על האמת הַנֶּה בָּא לַמַּעֲשֶׂה
42 הַהִיפֶכֶךְ מִמֶּשׁ, שֶׁהָעוֹלָם לֹא דִי שְׂאִינוּ מִתְּבַרֵּר וּמִזְדַּכֵּךְ ולכן
43 אינו הופך להיות 'דירה' לאלוקות, הֵנָּה עוֹד מַעְלִים וּמְסִתִּיר עַל אור
- הָאֵמֶת, וְזֶהוּ הָרוּחַ שְׁטוּת שֶׁמְכַסֶּה עַל הָאֵמֶת ובגללה האדם
עלול לעבור עבירות.
קָצוּר. יִבְאֵר דְּרוּחַ שְׁטוּת, שהיא תִּקְוָה הַתְּאֵוָה שעובדה שהתאוות
לענייני העולם הזה הם בתוקף והאדם שקוע בהן וְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית בְּכָלֵל,
מצד טבעה ומהותה, מְכַסִּים עַל
הָאֵמֶת האלוקית שאמורה להאיר
בנפש האלוקית וְגוֹרָמִים הַעֲדֵר
הַרְגֶּשׁ הָאֲלֻקוֹת חוסר הרגשה
והכרה פנימית באלוקות וְעֵלּוּי
הַמִּצְוֹת, וכן חוסר הרגשה והכרה
במעלות המצוות מצד אחד וּפְחִיתוּת
הַרְחוּק מֵהֶם ומצד שני האדם
מאבד את ההכרה והרגשה בכך
שהתרחקות מאלוקות ומהמצוות היא
דבר פחות וגרוע.
(ד) אֲמָנִם זֶה שֶׁהִנֵּפֶשׁ
הַבְּהֵמִית מְכַסֶּה עַל הַנֶּפֶשׁ
הָאֲלֻקִּית ומעלימה ומסתירה על
אורה, וְהִינּוּ הָרוּחַ שְׁטוּת של
הסִטְרָא-אַחְרָא, שֶׁמְכַסֶּה וּמַעְלִים
עַל אור הָאֵמֶת וְהַגְלִי שֶׁל
האלוקות, וְהִינּוּ דָאס וְאָס
וְעֵלִט אִיז מַעְלִים אוֹיֵף
אַלְקוֹת, העובדה שהעולם מעלים
על אלוקות הוא רק עַל הַמַּדּוֹת
הַרְגֶּשׁ דִּנְפֶשׁ הָאֲלֻקִּית, כמבואר
לעיל בהרחבה כיצד הכיסוי וההעלם
על הנפש האלוקית פוגע ביכולת לחוש
ולהרגיש את חשיבותם ומעלתם
והעריבות של ענייני אלוקות אֲבָל
לֹא עַל הַעֲצָמוֹת דִּנְפֶשׁ
הָאֲלֻקִּית כי על עצם המהות של
הנפש האלוקית לא ניתן להעלים
ולהסתיר ושום דבר לא פוגע ולא פוגם
בה, כפי שהולך ומבאר.
דִּהְיָה כְּתִיב בשירת האזינו
"עֵקֶב חֲבַל נִחַלְתוּ", ומוסבר
על כך בתורת החסידות אשר
הַתְּשׁוּרוֹת הקשר והחיבור העמוק
והפנימי של הַנֶּפֶשׁ בְּאַלְקוֹת
הוא כמו חֲבַל²² עֵקֶב הַתְּשׁוּרוֹת מִתְּרִ"ג נִימִין חוטים דקים,
דִּהְיָה בְּנִמְשָׁל הוא הַנֶּפֶשׁ עֲצָמָה, דִּנְשָׁמְתוֹ שֶׁל אָדָם הוּא
הַחֲבַל האמצעי הַמְקַשֵּׁר בְּאַלְקוֹת, וְלִזְאֵת הַנֶּפֶשׁ עֲצָמָה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

לְאֶחָדִים, להפוך לדבר אחד למרות שעדיין נשאר מרחק גדול ביניהם שזה
למעלה וזה למטה הִנֵּה כְמוֹ כֵּן הוּא גַם כֵּן בְּחֶבֶל דִּנְשָׁמָה, גם
הנשמה נמשלה לחבל המקשר ומחבר שְׂרָאשׁוּ הָאֶחָד קָשׁוּר לְמַעְלָה
באלוקות, וְהוּא הִתְקַשְּׁרוּת אוֹת ה' תַּתְּאָה שם הוי' מורכב מארבעת

האותיות יו"ד, ה"א, ו"א, ה"א. והאות

ה"א הראשונה נקראת "ה' עילאה"

(עליונה) והאות ה"א האחרונה נקראת

"ה' תתאה" (תחתונה) והקשר של

הנשמה באלוקות פירושו שהאות ה'

תתאה קשורה ומחוברת בְּהִג' אוֹתִיּוֹת יְהו"ו, שלמעלה ממנה

ברגה וְרָאשׁוּ אֶחָד הקצה השני

של 'חבלי' הנשמה קָשׁוּר לְמַטָּה,

וְהוּא בְּהֶאֱרַת הַנִּשְׁמָה

הַמְתַּלַּבֶּשֶׁת בְּגוּף הָאָדָם

לְהַחְיּוֹתוֹ, כמבואר בחסידות שגם

לאחר ירידת הנשמה למטה להתלבש

בגוף, חלק פנימי ועצמי של הנשמה

נשאר למעלה ורק הארה מועטת ממנה

מלוכשת בתוך הגוף הגשמי.

וְזֶהוּ "עֵקֶב חֶבֶל נִחְלָתוֹ",

דָּגָם בַּמִּדְרָגוֹת הַנְּמוּכּוֹת של בני

ישראל שֶׁהֵם בְּבַחֲיַנַת עֲקָבִים

שנמשלו לעקב שברגל שהוא החלק

התחתון ביותר של גוף האדם, הִנֵּה

עַל יְדֵי חֶבֶל דִּנְשָׁמָה הָרִי הֵם

גם הַיְהוּדִים הִלּוּ קָשׁוּרִים

ומחוברים ומאוחדים בְּהֶעֱצָמוֹת,

בעצמותיהם ומהותו של הקדוש-ברוך-

הוא וְכִבְכּוֹל שֶׁהֵם (נִשְׁמוֹת

יִשְׂרָאֵל) נִחְלָתוֹ החלק והירושה

שֶׁל מַעְלָה, וְעַל יְדֵי זֶה עַל יְדֵי

החיבור של הנשמה הֵם קָשׁוּרִים

באלוקות בְּתַקְלִית הַהִתְקַשְּׁרוֹת

תמיד, בכל מצב, גם אם הנפש

הבהמית והקליפות מעלימים ומסתירים

על ההרגש ועל המידות של הנפש

האלוקות, כמבואר לעיל. ומעתה, לאחר שהוסבר כי על עצם הנשמה אין

העלם והסתר בשום מצב ומצד שני על הרגש ועל המידות יכול להיות הסתר

בגלל ה"רוח שטות" מוכן מדוע האדם לעולם לא יעבור עבירה שבה הוא

יודע בבירור שהוא נפרד ומתנתק מאלוקות ועם זאת לגבי עבירות אחרות

יתכן שה"רוח שטות" כן תססה על האמת: וְהִנֵּה עֲנִין הַכַּפִּירָה

רַחֲמָנָא-לְעָלָן או עֲבֵרָה שֶׁהִיא בְּכֶרֶת חֲסִי-וְשְׁלוֹם, הֲלֹא הֵם

נוֹגְעִים לְעֵצָם הַהִתְקַשְּׁרוֹת של הנשמה באלוקות, הִינּוּ בְּכָלִלוֹת

הַהִתְקַשְּׁרוֹת ולא רק בפרט כזה או אחר, שֶׁהֵם עֵצָם הַנִּשְׁמָה וְעֵצָם

הַנִּפְשִׁי, שבהם היא "עצם ההתקשרות" וְעַל-דֶּרֶךְ דְּכֶתִיב "כִּי

הַאֲמַצְעִי הַמְקַשֵּׁר וּמַחְבֵּר בֵּין הָאָדָם לְאֱלֻקוֹת שְׁוֹרָה מִתְרַגֵּג נִימִין,
כנגד תרי"ג המצוות (כפי שיבואר להלן) וְכִדְאִיתָא מוּבָא בְּסִפְרָא שֶׁל
בִּינוּנִים סֵפֶר הַתְּנִיָּא הַנִּקְרָא "סֵפֶר שֶׁל בִּינוּנִים" כִּי הוּא עוֹסֵק בַּעֲבוּרֵת ה'
שֶׁל ה"בִּינוּנִים" שֶׁאֵינוֹ צָדִיק וְאֵינוֹ רָשָׁע פֶּרֶק נָא, דְּהַנִּשְׁמָה כְּלוּלָה

מִתְרַגֵּג כְּחוֹת, וּבִלְשׁוֹן סֵפֶר

הַתְּנִיָּא שֶׁם: "שְׁתַּרְיָג מִינֵי כְּחוֹת

וְחוֹת כְּלוּלִים בָּהּ בְּמַהוּתָּהּ וְעֵצְמוּתָהּ

לְצַאֵת אֶל הַפּוֹעַל וְהַגִּילּוּי מֵהַעֲלֵם,

לְהַחְיּוֹת רַמ"ח אַבְרִין וְשֵׁס"ה גִּידִין

שֶׁבְּגוּף עַל-יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹת בַּנֶּפֶשׁ

הַחַיּוּנִית שֶׁישׁ לָהּ גַם כֵּן רַמ"ח וְשֵׁס"ה

כְּחוֹת הַלְלוּ".

וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, הַסִּיכָה לִכֵּן

שֶׁכְּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הֵם בַּמִּסְפָּר תַּרְיָ"ג הִיא

דְּאָמְרוּ רַז"ל (סְנֵהֲדִין פֶּרֶק

ד' מִשְׁנָה ה') "חֵיב אָדָם לִזְמֹר

בְּשִׁבְלֵי נִבְרָא הָעוֹלָם",

דְּעוֹלָם הוּא מְלֻשׁוֹן הָעֵלִם,

וּלְפִי זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֶת הַמִּשְׁנָה דְּכָל

אֶחָד וְאֶחָד חֵיב לִזְמֹר דְּהָעֵלִם

21 ("עוֹלָם") וְצִמְצוּם הָרָאשׁוֹן כְּדִי

22 שֶׁמֶהֱאֹר הָאֱלֹקִי הָאִינְסוּפִי וְהַבְּלִי

23 מוּגַבֵּל יִתְהוּ עוֹלָמוֹת וּנְבָרִים

24 מוּגַבֵּלִים, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עֲשֵׂה

25 בְּאוֹר הָאֵין-סוּף שׁוֹרֵה שֶׁל צִמְצוּמִים

26 שֶׁמַּעֲלִימִם אֶת הָאוֹר, כִּךְ שֶׁרַק הָאֵרָה

27 מוֹעֲטָה מִמֶּנּוּ תַּתְּגַלֶּה וְתִרְדַּת לְהוֹוֶת אֶת

28 הַנְּבָרִים. וְתַחֲלִית הַצִּמְצוּמִים הִיא

29 בַּצִּמְצוּם הָרָאשׁוֹן שְׁבוּ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-

30 הוּא סִילַק אֶת אוֹרוֹ הַגָּדוֹל הַצִּידָה,

31 כְּכִיכּוֹל, כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה אִפְשָׁרוֹת וְנִתְּנָה

32 מְקוֹם לְעוֹלָמוֹת. וְהָאָדָם חֵיב לְדַעַת

33 וְלִזְמֹר לְעִצְמוֹ שֶׁהָעוֹלָם וְהַצִּמְצוּם

34 נִבְרָא בְּשִׁבְלֵי, כְּמַשְׁמָה לְכָל אֶחָד

35 וְאֶחָד בְּכִדִּי לְכַרְרוֹ וְלִזְכּוֹ,

36 וְהָאָדָם הוּא בְּצִיּוּר בְּרִמּוֹת

37 וּבַתְּנִיָּא רַמ"ח אַבְרִים וְשֵׁס"ה

38 גִּידִים שֶׁהֵם בְּמִסְפָּר תַּרְיָ"ג, דְּלָכֵן כִּיוּן שֶׁמְשִׁימַת בִּירוּר הָעוֹלָם

39 מוּטַלַת עַל הָאָדָם כָּל הַמִּדְרָגוֹת בְּהִשְׁתַּלְּשְׁלוֹת שֶׁל הָאוֹר הָאֱלֹקִי

40 מִדְּרַגָּה לְדְרַגָּה הֵם בְּמִסְפָּר הִנֵּה, וּבַעֲצֵם כָּל דְּרַגָּה מִתְחַלֶּקֶת לְתַרְיָ"ג

41 בַּחֲנוּת וְלָכֵן הִנֵּה גַם בְּהַנִּשְׁמָה עֲצֻמָּה שְׁעִלְיָה מוּטַל לְעוֹסֵק בְּבִירוּר

42 הָרִי יֵשׁ גַּם כֵּן תַּרְיָ"ג כְּחוֹת, שֶׁבֵּהֶם תְּלוּיִים הַתְרַגֵּג מִצְּוֹת,

43 וְחֶבֶל זֶה דִּנְשָׁמָה הָרִי מִתְקַשֵּׁר בְּאֱלֻקוֹת, וְכִמּוֹ הַחֶבֶל

44 שְׂרָאשׁוּ אֶחָד קָשׁוּר לְמַעְלָה, וְרָאשׁוּ הַשְּׁנִי קָשׁוּר לְמַטָּה,

45 כֹּאשֶׁר קֶצֶה אֶחָד שֶׁל חֶבֶל קָשׁוּר לְמַעְלָה וְקֶצֶה הַשְּׁנִי קָשׁוּר לְמַטָּה הָרִי עַל

46 יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הַהִתְקַשְּׁרוֹת בֵּין ה"מעלה" וה"מטה" לְהִיּוֹת

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

45 זֶה הָרִי הוּא כָּל הַעֲצָמוֹת שֶׁל הַפֶּרֶט הֵזָה וְלֹא רַק חֵלֶק מוֹעֵט
 46 (ממנו), וְעוֹד יוֹתֵר כְּעִבְרִית פְּרִטִית קִיִּים עוֹד הֵיכַת חֲמוּר שְׂדוּמָה לְעִבְרִית
 47 עַל אִסּוּר חֲמוּר שֶׁפּוֹעֵל חֲלִישׁוֹת בְּכָל־לֹת הַחֶבֶל כְּמוֹכֵן בַּשְּׁטוֹת
 48 שְׁפִימָה וְנִיתוּק בְּאֶחָד מִמְרִיכֵי הַחֶבֶל מִחֲלִישָׁה אֶת כָּל הַחֶבֶל, וְכך בְּנִמְשָׁל,
 49 אִף שְׂמֻדוֹבֵר עַל עִבְרִית פְּרִטִית, בְּסוּפּוֹ
 50 שֶׁל דְּבַר יֵשׁ לְכַךְ הַשְּׁפָעָה עַל כָּלֹלֹת
 51 הַקֶּשֶׁר (וּבִלְשׁוֹן סֵפֶר הַתְּנִיָּא, פֶּרֶק כֹּד:
 52 "אֲבָל בְּאֵמֶת לֹא־מִיתוֹ אֶפִּילוֹ עִבְרִית
 53 קִלָּה הִרִי הַעוֹבְרָה עוֹבֵר עַל רִצּוֹן
 54 הַעֲלִיִּין בְּרוּךְ הוּא וְהוּא בְּתַכְלִית
 55 הַפִּירוּד מִיִּתְחוּד וְאִתְחוּדוֹ יִתְבָּרַךְ..."),
 56 וּבְכָל זֶה הֵנָּה לְהִיּוֹתָם רַק
 57 נִימִין פְּרִטִיִּים הָרִי אֵינּוּ נִרְגָּשׁ
 58 אֲצִלּוֹ כָּל כָּךְ, וְהָאֵדָם טוֹעָה
 59 לַחֲשׁוֹב שֶׁבְּעֵצָם הוּא לֹא נִפְרָד וְלֹא
 60 מִתְנַתֵּן וְהֵינּוּ שֶׁבְּזוֹהָ עִבְרִית
 61 פְּרִטִית אֵלּוֹ הֵנָּה הַמְּדוּת דִּנְפֶּשׁ
 62 הַבְּהִמִּית הַתְּחוּשׁוֹת וְהַרְגִּשׁוֹת שֶׁלָּה
 63 מְעִלִּימִים וּמִסְתִּירִים עַל
 64 הַמְּדוּת דִּנְפֶּשׁ הָאֱלֹקִית, וְהֵינּוּ
 65 שְׂאִינּוּ נִרְגָּשׁ אֲצִלּוֹ הָאוֹר
 66 וְהַחֲסִיּוֹת הָאֱלֹקִי, וְזוֹה הַסִּפָּה
 67 שֶׁבָּא לִידֵי עֲבֵרָה רַחֲמָנָא־
 68 לְצִלָּן, וְהֵינּוּ הָרוּחַ שְׁטוֹת
 69 דְּסִטְרָא אֲחֵרָא שֶׁמְכַסֶּה
 70 וּמְעִלִּים עַל אוֹר הָאֱמֶת,
 71 שְׂאִינּוּ נִרְגָּשׁ אֲצִלּוֹ הָאוֹר
 72 הָאֱלֹקִי, כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל בְּאִיּוֹכּוֹת
 73 וְכֵה הֵנָּה יוֹרֵד רַחֲמָנָא־לְצִלָּן
 74 מִדְּחִי אֶל דְּחִי לְאַחֵר שֶׁבִּשְׁלֵב
 75 רֹאשׁוֹן הַהֶעֱלֵם וְהִכְסִּיּוֹ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
 76 הַבְּהִמִּית וְהַקְּלִיפּוֹת גּוֹרֵמִים לוֹ לֹא־בֹד
 77 אֶת הָרִגֶּשׁ הָרָאוּי לְאֱלֹקוֹת, בְּהַמְשָׁךְ
 78 הוּא יוֹרֵד לְמַטָּה מִזֶּה עַד שֶׁבָּא
 79 לְעִשׂוֹת דְּבַר אִסּוּר רַחֲמָנָא־
 80 לְצִלָּן, כְּפּוֹעֵל וְהוּא מַצִּיד הָרוּחַ
 81 שְׁטוֹת כִּנְ"ל.
 82 קִצּוֹר. יִמְשִׁיף רִיוֹסִיף עַל הַמִּבּוֹאֵר
 83 בְּפֶרֶק הַקּוֹדֵם דְּרוּחַ שְׁטוֹת
 84 הַמְעִלִּימָה וּמִסִּירָה עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית
 85 מְכַסֶּה רַק עַל מְדוּת הָרִגֶּשׁ
 86 וְהַתְּחוּשׁוֹת דִּנְפֶּשׁ הָאֱלֹקִית וְלֹא
 87 עַל עֲצָמוּתָהּ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ וְעֵצָם הַהִתְקַשְּׁרוֹת וְהַהֲתַחֲבָרוֹת שֶׁל הַנֶּשְׁמָה
 88 בְּאֱלֹקוֹת שְׁלֵעוֹלָם לֹא נִפְגָּעוֹת וּנְפִגְמוֹת.

1 עֲזוּתֵיכֶם הִיוּ מְבַדְּלִים בֵּינֵיכֶם לְבִין אֱלֹקֵיכֶם", וִישׁ לִפְרֹשׁ אֶת
 2 דִּיּוּק לְשׁוֹן הַפֶּסוּק "אֱלֹקֵיכֶם" וְלֹא "אֱלֹקִים" סָתֵם דְּאֱלֹקֵיכֶם פְּרוּשׁ
 3 אֱלֹקָה שְׁלֵכֶם, וְהֵינּוּ הָאֱלֹקוֹת שֶׁבְּנִשְׁמָה, כֵּך שֶׁהַכְּתוּב לֹא אוֹמֵר רַק
 4 שֶׁהַעוֹנוֹת מְבַדְּלִים בֵּין הָאֵדָם לְאֱלֹקוֹת כְּלָל אֵלּא מְדִיגִישׁ גַּם שֶׁהַעוֹנוֹן יוֹצֵר פֶּגַם
 5 וּפִירוּד בִּיחַס לְאֱלֹקוֹת שֶׁבְּנִשְׁמָתוֹ שֶׁל
 6 הָאֵדָם וְעֵנִינִים אֵלּוֹ עִבְרִית
 7 שֶׁקְשׁוּרוֹת בְּכִפּוּרָה אוֹ בְּאִסּוּרֵי כֹת
 8 הָרִי הֵם נוֹגְעִים בְּכָלֹלֹת
 9 הַהִתְקַשְּׁרוֹת, כְּאִמּוֹר, וְיִדְוֹעַ 23
 10 דְּעַל עֵצָם הַנִּשְׁמָה הָרִי אֵין
 11 שׁוֹם דְּבַר הַמְּעִלִּים וּמִסְתִּיר, וְהִיא נִשְׁאֵרֶת קְשׁוּרָה וּמִתְחַבֵּרֶת בְּאֱלֹקוֹת
 12 כְּלָל מִצַּב וְלֹא־זֹאת כִּפּוּרָה בְּאִשְׁרָא כֵּך אֵיזָה
 13 דְּבַר שֶׁגַם הָאֵדָם יוֹדֵעַ וּמִכִּיר בִּכְך שֶׁזוֹה
 14 דְּבַר הַנּוֹגֵעַ בְּכָלֹלֹת הַהִתְקַשְּׁרוֹת
 15 נִפְשׁוֹ, שֶׁיִּכּוֹל לְהִיּוֹת נִפְרָד עַל
 16 יְדֵי זֶה מְאֱלֹקוֹת חֲסִי־וְשָׁלוֹם,
 17 וְכִנְ"ל דְּאִישׁ יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ
 18 רוֹצֵה בְּשׁוֹם אֲפֵן וְאֵינוֹ יָכוֹל
 19 חֲסִי־וְשָׁלוֹם לְהַפְרִיד מְאֱלֹקוֹת
 20 וְלִכְן נִרְגָּשׁ אֲצִלּוֹ דְּבַר זֶה, וְזוֹ
 21 פֶּשֶׁר הַעוֹבְרָה שֶׁבְּמִקְרָה כּוֹזֵה אֶפִּילוֹ "קַל
 22 שֶׁבְּקָלִים" מוֹסֵר אֶת נִפְשׁוֹ שֶׁלָּא לְעַבּוֹד
 23 עוֹבְרָה זֹה אֲכָל בְּשִׁאֲרֵי עִבְרִית
 24 חֲסִי־וְשָׁלוֹם שֶׁבָּהֶם לֹא נִיכֵר
 25 שֶׁהַעִבְרִית עֲלִיהֶם הִיא כְּפִירָה וְכֵן
 26 עִבְרִית שְׂאִינֶם בְּכֶתֶר הָרִי הֵם
 27 נִימִין פְּרִטִיִּים וְדוֹקִים בְּחֶבֶל הַעֲבָה
 28 שֶׁל הַנֶּשְׁמָה, וְלִכְן אֵינֶם נִרְגָּשִׁים
 29 אֲצִלּוֹ כָּל כָּךְ וּבַעֲבִירוֹת אֵלּוֹ הָאֵדָם
 30 לֹא מְרִיגִישׁ אֶת הַנִּיתוּק וְהַפִּירוּד
 31 מֵאֱלֹקוֹת.
 32 וְהֵגַם אִף עַל פִּי שְׁלֹא־מִיתוֹ שֶׁל דְּבַר
 33 דְּבַעֲבָרוֹ עַל אֶחָת מִמְּצוּת
 34 הָרִי אֲשֶׁר צִוָּה לְעִשׂוֹת וְאֵינוֹ
 35 עוֹשֶׂה וּמִכְטֵל מְצוּת עִשָּׂה, אוֹ
 36 שְׁעוֹשֶׂה אֶחָת מִמְּצוּת הָרִי
 37 אֲשֶׁר צִוָּה הָרִי לְבִלְתִּי
 38 לְעִשׂוֹת וְעוֹבֵר עַל מְצוּת לֹא
 39 תַעֲשֶׂה, הָרִי עַל יְדֵי זֶה נִפְסָק
 40 הַנִּימָא פְּרִטִית מִתְרִיג חֲחוּסִים
 41 שְׁמָהֶם שׁוֹר הַחֶבֶל, אוֹתוֹ חוֹס שִׁשִּׁיךְ
 42 לְמַצּוּה זֹו כְּפִרָה (וְלֹא־מִיתוֹ שֶׁל דְּבַר גַּם זֶה גּוֹרֵם נִיתוּק וּפִירוּד מֵאֱלֹקוֹת כְּמוֹ
 43 עִבְרִית שֶׁל כְּפִירָה וְאִסּוּרֵי כֹת אִף שְׂמֻדוֹבֵר בְּנִימָא פְּרִטִית כִּיווִן דְּבִפְרָט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

47 שְׂכִינָה שְׂרֹוּיָה בִּינְיָהֶם, דְּאִישׁ הוּא אוֹתִיּוֹת אִשׁ י' וְאִשָּׁה הוּא
48 אוֹתִיּוֹת אִשׁ ה', וְכֹאֲשֶׁר זָכוּ אֶז הָרִי הֵם י"ה שֶׁ ה' כו', (וּבָא
49 בְּגִלּוּי כֹאֲשֶׁר הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה זֻכִּים וְיֵשׁ עֲלֵיהֶם הִשְׁרָאָה הַשְׂכִּינָה הָאֱלֹוֹקִית
50 הַדְּבָר בֹּא לִידֵי בִטּוֹי בִּכְך שֶׁהֵם זֻכִּים לְהִקִּים בְּנִיָּן עַדִּי עַד כו', נִצְחִי,
51 לְדוֹרֵי דוֹרוֹת, דְּבַר שִׁיתָנִן רַק בִּכּוּחַ
52 הַבּוֹרָא), אִם כֵּן הָרִי זֶה הִרְקוֹד
53 לְפָנֵי הַכֹּלָה בְּצוּרָה כּוּז מְדֻרָּה
54 גְּבוּהָה, לָכֵן בְּשִׁבִּיל זֶה בִּשְׁל
55 הַדְּרָגָה הַגְּבוּהָה שֶׁלּוּ בְּעִבוּרֹת ה',
56 לְמַעַלָּה מִטַּעַם וְדַעַת עַל־פִּי הַשֶּׁכֶל,
57 זָכָה לְגִלּוּיִים נְעִלִים בְּיוֹתֵר שֶׁל
58 אוֹר אֱלֹוִקִי מְדֻרָּה גְּבוּהָה מֵאֵד
59 דְּאֶפְסִיק עֲמוּדָא דְנוֹרָא כו',
60 שֶׁהַפְסִיק עֲמוּד אֵשׁ בֵּין מִיטָחוּ לְכֹל
61 הָעוֹלָם שֶׁזָּהוּ בְּחִינַת גְּלוּי אוֹר
62 בְּגִלּוּי מִמֶּשׁ בְּאוֹפֵן הַנּוֹרָא לַעֲיֵן כֹּל
63 כו'.
64 וְהוֹלֵךְ וּמִפְרֵט אֶת הַמַּעֲלָה וְהַחֲשִׁיבוֹת
65 הַמִּיּוֹחֶדֶת שֶׁל "שְׁטוֹת דְּקִדּוּשָׁה":
66 וּבִבְאוֹר הָעֵנִיָּן הוּא, דְּהֵנָּה אוֹר
67 אֵין סוֹף מִצַּד עֲצֻמוֹ וּמֵהוּתוֹ הָרִי
68 לִית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בִּיָּה
69 כָּלָל, שׁוּם מַחֲשָׁבָה אֲנוּשִׁית לֹא
70 'הוֹפֵסֶת' וּמִבִּינָה אוֹתוֹ כֹּלָל וְהוּא
71 לְמַעַלָּה מִגְּדֵר הַשְּׁגָה, הוּא נַעֲלָה
72 לֹא רַק מִהֲבִנָּה וְהַשְּׁגָה בְּפוּעַל אֵלָא
73 אִפְּלוֹ מ"גֵּדֶר הַשְּׁגָה" הֵינּוּ שֶׁכֵּל
74 הַהֲגֵדֶרֶת שֶׁל הַבִּנָּה וְהַשְּׁגָה לֹא
75 מִתִּיַּחֲסֵת אֵלָיו מִלְּכַתְחִילָה דְּכָל
76 הַשְּׁגָה רַעִיּוֹן שֶׁכֵּלִי שִׁיכוֹל לְהִיּוֹת
77 מוּבֵן וּמוֹשָׁג הֵנָּה גַּם הַיּוֹתֵר
78 נְעִלִית גַּם הָרַעִיּוֹן הַנַּעֲלָה בִּיּוֹתֵר
79 וְהַעֲמוֹק בִּיּוֹתֵר שֶׁקֶשָׁה מֵאֵד לְהַבִּין
80 וְלַהֲשִׁיג אֶת הָעוֹמֵק שֶׁלּוּ הָרִי הוּא
81 בְּגֵדֶר הַשְּׁגָה עַל כָּל פְּנִים,
82 אֲבָל מֵה שְׁאִינוּ בְּגֵדֶר הַשְּׁגָה
83 וּמִלְּכַתְחִילָה נַעֲלָה מִלְּהִיּוֹת מוּבֵן
84 וּמוֹגֵדֶר הָרִי אִי אֶפְשָׁר לֹא יִתְכַן
85 שְׁתִּתְּפֵס בְּהַשְּׁגָה כָּלָל,
86 וְכִדְאִיתָא ב'סִפֶּר שֶׁל בִּינּוּנִים'
87 פֶּרֶק יח, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "וּלְגַבִּי
88 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא
89 מַעֲצֵם מֵהוּתוֹ לְמַעַלָּה מִן הַשֶּׁכֶל
90 וְהַדַּעַת וְלִית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא

1 ה) וְהֵנָּה כְּשֶׁם שִׂישׁ הַטְּיָה נְטִיָּה, סְטִיָּה לְמַטָּה מִן הַדַּעַת
2 שֶׁהַדַּעַת הִיא הַדֶּרֶךְ הַיִּשְׁרָה וְהַמְּמוּצָעַת שֶׁהוּא שְׁנִיָּה מִמֶּנָּה נִקְרָא בְּשֵׁם
3 שְׁטוֹת דְּקִלְפָּה, הִפֵּךְ הַקְּדוּשָׁה, הֵנָּה כְּמוֹ כֵּן יִשְׁנֹו הַטְּיָה נְטִיָּה
4 מִהַדֶּרֶךְ הַמְּמוּצָעַת וְהַרְגִּילָה לְמַעַלָּה מִן הַדַּעַת, וְהוּא שְׁטוֹת
5 דְּקִלְפָּה, כִּפִּי שֶׁהוֹלֵךְ וּמִבְּאֵר.
6 וְהָעֵנִיָּן הוּא, דְּהֵנָּה אֶמְרוּ
7 ר"ל (כְּתֻבּוֹת יז עֲמוּד א)
8 "אֶמְרוּ עָלָיו עַל ר' יְהוֹדָא
9 בְּרַבִּי אֵילְעָאִי, שֶׁהִיָּה נוֹטִיל
10 בַּד שֶׁל הָדָם וּמִרְקָד לְפָנֵי
11 הַכֹּפֶלָה וְכוּ", כִּדִּי לְשַׁמַּח אוֹתָהּ רַב
12 שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מְרַקָד
13 הִיָּה מִרְקָד לְפָנֵי הַכֹּלָה אֲתֵלֶת
14 (שֶׁלֹּש בְּדִין שֶׁל הָדָם, זוֹרֵק
15 אֲחַת וּמִקְבֵּל תּוֹפֵס אֲחַת,
16 ר"ש"), אֶמְרוּ רַבִּי יִזְרָא קָא
17 מְכַסֵּף לָן סָבָא הִזְקֵן מִבִּיַּשׁ אוֹתָנוּ
18 (שְׁמוּזָלָל בְּכִבּוּד תְּלִמִּידֵי
19 חֲכָמִים וְנוֹהֵג קִלּוֹת רֹאשׁ
20 בְּעֶצְמוֹ לְקוֹדֵד כֵּך לְפָנֵי הַכֹּלָה,
21 ר"ש"), כִּי נַח נִפְשִׁיָּה אֶפְסִיק
22 עֲמוּדָא דְנוֹרָא בֵּין דִּידֵיהּ
23 לְכֹלָל עָלְמָא וְכוּ', כֹּאֲשֶׁר נַחַח
24 נִפְשׁוֹ (וּנִפְטַר מִן הָעוֹלָם) הַפְסִיק (חֲצִץ)
25 עֲמוּד אֵשׁ בֵּינוּ לְכֹל הָעוֹלָם, וְזֶה אֶמְרוּ
26 רַבִּי יִזְרָא אֶהְיֵי לִיָּה שׁוֹטִיָּה
27 לְסָבָא הָעוֹלִיל לוֹ לִזְקֵן הַשּׁוֹט שֶׁלּוּ
28 (שׁוֹט שֶׁל הָדָם שֶׁהִיָּה מְרַקָד
29 בּוֹ, ר"ש") וְאֶמְרוּ לִיָּה וְיֵשׁ
30 אוֹמְרִים שְׂרָבִי יִזְרָא תְּהַבְטָא בְּנוֹסַח
31 אַחֵר, שֶׁהוֹעִילָה לוֹ לִזְקֵן שְׁטוֹתֵיהּ
32 לְסָבָא הַשּׁוֹטוֹת שֶׁלּוּ (שֶׁהִיָּה
33 מִתְּנַהֵג בְּשׁוֹטָה, ר"ש"),
34 וְאֶמְרוּ לִיָּה וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׂרָבִי יִזְרָא
35 תְּהַבְטָא שֶׁהוֹעִילָה לוֹ לִזְקֵן שִׁיטְתֵּיהּ
36 לְסָבָא" (שִׁיטְתוֹ וּמִתְּנַהֵגוֹ,
37 ר"ש"), דְּשְׁטוֹת זֶה שֶׁל זְלוּל
38 בְּכִבּוּד עֲצֻמוֹ, כְּבִיכוֹל, וְעִשְׂיִית מַעֲשֶׂה
39 שֶׁנִּרְאָה כְּשִׁטּוֹת כִּדִּי לְשַׁמַּח אֶת הַכֹּלָה
40 הָרִי הִיא לְמַעַלָּה מִן הַדַּעַת,
41 שֶׁהוּא מְדֻרָּה גְּבוּהָה וְנִפְלְאָה
42 בְּמֵאֵד מֵאֵד, הַתְּנַהֲגוֹת בְּדֶרֶךְ שֶׁל
43 לְמַעַלָּה מִן הַדַּעַת, בְּדֶרֶךְ עַל־שִׁכְלִית,
44 הִיא דְּרָגָה רוּחִנִּית גְּבוּהָה בִּיּוֹתֵר, וְהִיא
45 נוֹבַעַת מִהֲבִנָּה וְהִכְרָה עֲמוּקָה בְּמַעֲלָה וְחֲשִׁיבוֹתוֹ שֶׁל עֵינִין הַנִּישׁוּאִיָּן כִּמְאֹמֶר
46 חֲכָמֵינוּ ז"ל דְּאִישׁ וְאִשָּׁה הָרִי זָכוּ אִם הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה זָכוּ הָרִי

91 בִּיָּה כָּלָל וְאֵין מַחֲשָׁבָה תּוֹפֵסֶת וּמִשְׁיָגָה בּוֹ כֹּלָל, הַכֹּל גַּם הַחֲכָמִים
92 הַגְּדוֹלִים בִּיּוֹתֵר כְּפִתְיִים חֲסִרִי שֶׁכֵּל אֶצְלוֹ לְגַבִּי יְתִבְרָךְ, כְּדִכְתִּיב

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 "וְאָנִי בָעַר וְלֹא אָדַע בְּהֵמוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ, וְאָנִי תָמִיד עִמָּךְ"
- 2 וְגו', כְּלוֹמַר שֶׁבָּזָה שְׂאֵנִי בָעַר וּבְהֵמוֹת אָנִי תָמִיד עִמָּךְ",
- 3 כלומר, הדרך להתקרב אל הקדוש-ברוך-הוא איננה על-ידי הבנה והשגה
- 4 שהרי ככל שהאדם יצליח להבין ולהשיג באלוקות בסופו של דבר הרי
- 5 מחשבה אנושית לא מסוגלת להגיע
- 6 להבנה והשגה אמיתית בקדוש-
- 7 ברוך-הוא שלמעלה מגדר שכל
- 8 דְּבִכְדִּי לְהִגִּיעַ לְעֶצְמוֹתָיו
- 9 יִתְבָּרֵךְ ולהתחבר ולהתקשר עמו
- 10 הוּא לֹא עַל-יְדֵי הַשְׂכָּל אֲלֵא אֲדַרְבָּה
- 11 עַל יְדֵי בְטוּל הָרָצוֹן הָאִשִּׁי שֶׁל
- 12 הָאָדָם שֶׁלֹּמְעֵלָה מִטַּעַם וְדַעַת,
- 13 והביטול הוא למעלה מהשכל וְלִכְן
- 14 נִקְרָאת בְּחִינָה וּמִדְּרָגָה זוֹ שֶׁל
- 15 ביטול המציאות האישית באופן ע-
- 16 שְׂכִלִי בְּשֵׁם שְׁטוּת.
- 17 וְזֶהוּ גַם כֵּן הַסִּיכָה לִכְךָ מֵהַ
- 18 שֶׁהִנְבִּיא נִקְרָא בְּשֵׁם מִשְׁגָּע,
- 19 ובעוד שדרך כלל משמעות הביטוי
- 20 היא חוסר דעת ושכל, למטה מהדעת,
- 21 כאן הכוונה למעלה מהדעת וְכִמּוֹ
- 22 שֶׁתָּבוֹב גַּם לִגְבִּי אֶחָד מִבְּנֵי
- 23 הַנְּבִיאִים שֶׁנִּשְׁלַח עַל יְדֵי אֱלֹהִים
- 24 לְמַשׁוֹחַ אֶת יְהוָה לְמַלְךְ "מִדּוּעַ בָּא
- 25 הַמִּשְׁגָּע הַזֶּה" (וכפירוש המצודת
- 26 דוד: "כֵּן קִרְא אֶת הַנְּבִיא, לְפִי שֶׁבַעַת
- 27 שהיה מתבודד בנבואה היה נדמה להם
- 28 כמשתגע, עַל כִּי לֹא פָנָה אֶזְכְּרֵנִי
- 29 הָעוֹלָם"), דִּהְיָה בַּעַת הַתְּגִלּוֹת
- 30 הַנְּבִיאָה הָיָה צָרִיף הַנְּבִיא
- 31 לְהִיּוֹת בְּהַפְשָׁטָה הַגִּשְׁמִיּוֹת²⁴,
- 32 וְהִינּוּ הַפְשָׁטָה יִצְיָאָה מִהַגְּדִירִים
- 33 שֶׁל הַשְׂכָּל וְהַמְדוּת, וְלְהִיּוֹת
- 34 בְּבִחִינַת בְּטוּל שֶׁלֹּמְעֵלָה
- 35 מִטַּעַם וְדַעַת, דִּזְהוּ גַם כֵּן
- 36 עֲנִין הַפְשָׁטָה הַלְּבוּשִׁים
- 37 הַגִּשְׁמִיִּים בַּעַת הַנְּבִיאָה, וְכִמּוֹ
- 38 שֶׁתָּבוֹב בְּשָׂאוֹל "וַיִּפְשָׁט גַּם
- 39 הוּא אֶת²⁵ בְּגָדָיו וַיִּתְּנָבֵא",
- 40 דִּהְלְבוּשִׁים כָּל עֲנִין הַבְּגָדִים הֵם
- 41 בָּאִים מִצַּד חֲטָא עֵץ הַדַּעַת,
- 42 דִּקְדָּם הַחֲטָא כְּתִיב עַל אָדָם וְחוּהוּ "וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים כֹּו"

- 1 וְלֹא יִתְבַּשְׁשׁוּ", כִּי כָל עוֹד לֹא הִיָּה לָהֶם יֵצֵר הָרַע לֹא הִיָּה מִקּוֹם לְהַתְבַּיֵּשׁ
- 2 מִכֵּן שֶׁהַגּוֹף עוֹרֵם וְעַל יְדֵי חֲטָא עֵץ הַדַּעַת נִתְחַדֵּשׁ עֲנִין
- 3 הַלְּבוּשִׁים, וְיִדּוּעַ דְּעֵקֶר הַחֲטָא הוּא הַהֲרָגָשׁ הַמַּעֲרֵב בְּטוֹב
- 4 וְרַע, לַעֲוֹנוֹת הַמַּצֵּב שֶׁהִיָּה קוֹדֵם הַחֲטָא, לְלֹא כָל רֵשׁ רַע, וְכְתִיב "וַיִּדְעוּ
- 5 כִּי עִירָמָם הֵם", שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ
- 6 בָּהֶם הַהֲרָגָשׁ הַמַּעֲרֵב בְּטוֹב
- 7 וְרַע, שֶׁזֶּהוּ גַם כֵּן עֲנִין
- 8 הַלְּבוּשִׁים, הַהֲרָגָשׁ הַמַּעֲרֵב
- 9 בְּטוֹב וְרַע, וְכִשְׁרָשׁוּ הַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁל
- 10 הַבְּגָדִים הַגִּשְׁמִיִּים הוּא הַהֲרָגָשׁ
- 11 הַשְׂכָּל וְהַמְדוּת בִּנְפֶשׁ הָאָדָם,
- 12 וְכִשְׁם שֶׁבַעַת הַנְּבִיאָה עַל הַנְּבִיא לַצַּחַת
- 13 מִגְדִּירֵי הַמַּצִּיאוֹת הָרוּחָנִית-נִפְשִׁית שֶׁל
- 14 וְלַהֲבַטֵּל לְחִלוּטִין לְאֻלּוּקוֹת, כֵּן הִיָּה
- 15 עֲלָיו לְפִשׁוֹת אֶת הַבְּגָדִים וְהַדְּמוּת
- 16 הַגִּשְׁמִיּוֹת שֶׁל וְלִכְן בַּעַת הַנְּבִיאָה
- 17 הָיָה צָרִיף לְהִיּוֹת הַפְשָׁטָה
- 18 הַלְּבוּשִׁים שֶׁהוּא עֲנִין
- 19 הַפְשָׁטָה הַהֲרָגָשׁ דְּשֶׁכָּל
- 20 וְהִינּוּ לְהִיּוֹת בְּבִחִינַת
- 21 בְּטוּל הַכֹּחוֹת וְהַחוּשִׁים וְלֹאֲבֵד
- 22 לְגַמְרֵי אֶת הַדְּמוּת וְהַצִּיּוֹר שֶׁל
- 23 הַמַּצִּיאוֹת הָאִשִּׁית שֶׁל עַל כָּל
- 24 הַחִיבָטִים שֶׁלָּה, וְכִמְבָּאֵר
- 25 בְּרַמְבַּ"ם בְּהַלְכוֹת יִסּוּדֵי
- 26 הַתּוֹרָה, "מִיִּסּוּדֵי הַדַּת לִידַעַת
- 27 שֶׁהָא-ל יִתְבָּרֵךְ מִנְּבִיא בְּנֵי
- 28 אָדָם, וְהַנְּבִיאָה חָלָה עַל חֲכָם
- 29 וְגַבּוֹר הַמִּתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, וְאִין
- 30 יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּשׁוֹם
- 31 דְּכָר", וְכִמְבָּאֵר שֶׁם בְּאַרְכָּה
- 32 כְּמֵה גְדוּלָּה מַעֲלֵת הַנְּבִיאִים, וְלִכְן
- 33 מֵאַחַר שֶׁהִנְבִּיא מַתְעֵלָה מִגְדִּירֵי הַשְׂכָּל
- 34 (וְגַם הַמִּדּוּת וְכָל שֶׁאֵר פְּרִטֵּי הַמַּצִּיאוֹת
- 35 וְהַיִּישׁוֹת שֶׁל וּמִתְבַּטֵּל לְחִלוּטִין
- 36 לְאֻלּוּקוֹת) נִקְרָאת בְּחִינָה זוֹ
- 37 שְׁטוּת, שֶׁזֶּהוּ הַהֲטָיָה נִטְיָה
- 38 לְמַעֲלָה מִן הַדַּעַת וְהַשְׁגָּה,
- 39 וְלְהִיּוֹת שֶׁהַעֲבוּדָה בְּמִשְׁכָּן
- 40 וּמִקְדָּשׁ הוּא לְאַהֲבָא
- 41 חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא, לְהַפּוֹךְ חוֹשֶׁךְ
- 42 לְאוֹר עַד כִּדִּי כֵן דִּהַחֲשֵׁךְ עֲצָמוֹ יֵאִיר, כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל בְּפָרְקִים א-ב

(24) תניא קונטרס אחרון דיבור המתחיל להבין מה שכתוב בפרי עץ חיים בשם רעיא מהימנא פרשת משפטים. וראה זוהר חלק ב קטז, ב. - ועיין גם כן טור ושולחן ערוך אורח חיים סימן צח. שולחן ערוך רבנו שם והלכות תלמוד תורה פרק ד סעיף ה. (25) בכתוב (שמואל א יט, כד) ליתא תיבת "את". אבל כפנים הוא בגוף כתב יד קודש דתרנ"ח, מה שאין כן בקונטרס] ומעין (מאמר כו פרק א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהִינוּ דְמַהֲשׁוּת דְלַעֲמַת זֶה שְׁלֻמָּה מִן הַשְׁכָּל הַמַּעֲלִימָה וּמַסְתִּירָה
 - 2 עַל אֲלוּקוֹת וּלְכֵן הִיא בִבְחִינַת חוּשׁ יִהְיֶה בִבְחִינַת שְׁטוּת דְקִדְשָׁה
 - 3 שְׁהִיא לַמַּעֲלָה מִן הַשְׁכָּל וּבִבְחִינַת אֹר, לְכֵן הִיא הַמְשָׁכֶן מַעֲצֵי שְׁטִים
 - 4 דְּוָקָא, "שְׁטִים" מַלְשׁוֹן שְׁטוּת וְהִינוּ הַלְמַעְלָה מִן הַדַּעַת הַמַּתְבָּרֵר
 - 5 וְנַעֲשֶׂה מִן הַלְמַטָּה מִן הַדַּעַת
 - 6 לְאַחַר שְׁחוּשׁ ה'"לְמַטָּה מִן הַדַּעַת"
 - 7 מַתְבָּרֵר וּמוֹדֵקֵן וְהוּפֵךְ לְאוּר שֶׁל
 - 8 "לַמַּעֲלָה מִן הַדַּעַת".
 - 9 וְהוּלֵךְ וּמַפְרֵט אֶת מַשְׁמַעוֹת הַדְּבָרִים
 - 10 בַּעֲבוּרֵת ה' שֶׁל כָּל אֶחָד וְאַחַד:
 - 11 וְזֶהוּ "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ
 - 12 וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם", בְּתוֹךְ כָּל
 - 13 אֶחָד וְאַחַד, שְׁעִינִין זֶה שֶׁל הַפִּיכָת
 - 14 הַשְׁטוּת דְלַעֲמַת־זֶה לְשְׁטוּת דְקִדְוֶשָׁה
 - 15 שְׁהִיא בַּמְשָׁכֶן קִיִּים לַמַּעֲשֶׂה בַּעֲבוּרֵת ה'
 - 16 שֶׁל כָּל אֶחָד וְאַחַד וְזֶה בָּא עַל יְדֵי
 - 17 עֲבוּדַת הָאָדָם בַּעֲבוּדַת
 - 18 הַבְּרוּרִים הַפְּרִטִית שְׁלוֹ, שְׁפּוּעֵל
 - 19 לְאַהֲפָקָא חֲשׂוּכָא לְנִהוּרָא,
 - 20 וְהִינוּ לְהַפֵּךְ אֶת הַלְמַטָּה מִן
 - 21 הַדַּעַת דְּעוֹלָם (פּוֹן וְעֵלֵט שֶׁל
 - 22 הַעוֹלָם), שְׁיִהְיֶה מִזֶּה לַמַּעֲלָה
 - 23 מִן הַדַּעַת, כְּפִי שְׁהוּלֵךְ וּמַבָּר
 - 24 דִּישְׁנָם כְּמָה דְּבָרִים בָּאָדָם
 - 25 שְׁהוּא נִוְהֵג מִתְנַהֵג וְעוֹשֶׂה כֵּן
 - 26 לֹא בַגֵּל סִיבָה הַגִּיּוּנִית הַמַּתְקַבֵּל עַל
 - 27 הַדַּעַת אֲלֵא וְיִוִּילַע אֲזוּי טוֹט
 - 28 וְעֵלֵט, כִּי כֵן נִוְהֵגִים בַּעוֹלָם
 - 29 וְהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֵם כְּמוֹ חֵק
 - 30 שְׁבִלְתִּי מְזִיזִים אוֹתוֹ מִמְקוֹמוֹ
 - 31 וְאִנְשִׁים עוֹשִׂים אוֹתָם לֹלָא טַעַם אֲלֵא
 - 32 רַק לְפִי דְכֵן הוּא הַנְּהֻגָת
 - 33 הַעוֹלָם, וְכְמוֹ כְּכָמָה עֲנִינִי
 - 34 נְמוּס וְהַדּוּמָה כּו', שְׁנַחוּג
 - 35 לַעֲשׂוֹת אוֹתָם רַק כִּי כֵן נִוְהֵג בַּעוֹלָם
 - 36 הֵנָּה אֶת זֶה צְרִיכִים לְהַפְכוֹ
 - 37 מִמַּצֵּב שֶׁל לְמַטָּה מִהַדַּעַת אֶל
 - 38 הַלְמַעְלָה מִן הַדַּעַת בַּעֲבוּדָה,
 - 39 וְכְמוֹ עַל-דֶּרֶךְ-מֶשֶׁל זְמַנִּי
 - 40 הָאֲכִילָה וְזְמַנִּי הַשְּׁנָה, הֵנָּה
 - 41 מִצַּד הַרְגֵּשׁ הַעוֹלָם הֵם
 - 42 קְבוּעִים בְּעֵתִים וְזְמַנִּים, וּבִדְרוֹךְ
 - 43 כָּלל אִנְשִׁים אוֹכֵלִים וִישְׁנִים בּוֹמְנִים
 - 44 קְבוּעִים וְלֹא מוֹכְנִים לְשִׁנוֹת אֶת הַהֲרָגֵל שְׁלָהֶם בַּעֲנִינִין זֶה וְגַם כְּשִׁצְרִיק
- לְהַתְעַפֵּק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, וּמִכָּל מְקוֹם הֵנָּה זְמַנִּים הָאֵלֶּה עַל
- פִּי הָרֹב בְּלִתִּי נִיזְזִים וּבְלִתִּי נִדְחִים כָּלל וְעַקֵּר, וְאִנְשִׁים לֹא
- מוֹכְנִים לְדַחֵת אֲרוּחָה אוֹ זְמַן שִׁינָה אֲפִילוֹ לְמַטְרוֹת רִירוּחַ בַּמַּסְחָר, וְאֶךְ זְמַנִּי
- הַקְּבִיעוּת שֶׁל תוֹרָה וְתַפְלָה הֵם נִדְחִים וְאִין לָהֶם קִבְעָה,
- וְאִנְשִׁים מַסּוּגִלִּים לְדַחֵת קְבִיעוּת שֶׁל
- זְמַנִּי תַפְלִיָּה וְזְמַנִּי לְיִמּוֹד תוֹרָה בַּשְּׁבִיל
- מַטְרוֹת כְּאֵלֶּה וְאַחֲרוֹת וְיֵשׁ שְׁהֵם
- נִדְחִים חֲסִי-וְשָׁלוֹם לְגַמְרִי, וְלֹא
- רַק שׁוֹמֵן תַּפְלִילָה אוֹ הַלִּימוֹד
- מִתְאַחֲרִים אֲלֵא מוֹתָרִים עֲלֵיהֶם
- לְחֻלוּטִין, חֲסִי וְשָׁלוֹם, וְאוֹלָם הֵנָּה
- הָאָדָם אֲשֶׁר נוֹתֵן אֵיזָה
- חֲשָׁבוֹן לְנַפְשׁוֹ, הָאָדָם יֵשׁ אֵיזָה
- חֲכָמָה בְּהִנְהָגָה כּוֹז, הַמַּתְכוּנִן
- בְּדַבָּר וְעוֹשֶׂה חֲשׁוֹבֵן-נַפֵּשׁ יִבֵּן
- שֶׁהַנְּהֻגָה הַזֶּה הִיא חֲסֵרֵת הַגִּיּוֹן דְּמִי
- הוּא הַיּוֹדֵעַ עֲתוֹ וְזְמַנּוֹ מִתִּי
- יִפְטֹר מִן הַעוֹלָם, וְכִדְאִיתָא מוֹבָא
- בְּמִדְרַשׁ רַבָּה²⁶ "אִין אָדָם
- שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִיפְטֹר שְׁלֵט לְיוֹמָר
- הַמְתִּינוּ לִי עַד שְׁאַעֲשֶׂה
- חֲשׁוֹבוֹנִתִּי וְעַד שְׁאַצְנֶה
- לְבֵיתִי" כּו', וְאִיךְ יִתֵּן כָּל
- נַפְשׁוֹ עַל דְּבַר שְׁאִין בּוֹ מִמֶּשׁ
- כָּלל, עֲנִינִי הַעוֹלָם הַזֶּה שְׁלֵאמִיתוֹ
- שֶׁל דְּבַר הֵם חֲסֵרֵי עֵרֶךְ וְעַל הָעַקֵּר
- מֵה שְׁהִיטָה הַפְּנוּנָה בִּירִידַת
- נִשְׁמָתוֹ לְמַטָּה עֲנִינִי עֲבוּדַת ה'
- בְּלִימּוֹד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמַּצְוֹת הוּא
- שׁוֹכַח לְגַמְרִי, וְהוּא רַק מִצַּד
- הַרִיחַ שְׁטוּת שְׁלֻמָּה מִטַּעַם וְדַעַת
- וְחֲסֵרֵת הַגִּיּוֹן שְׁמִכְסָּה עַל הָאֲמָת,
- הֵנָּה כִּיּוֹן שְׁהוּא נִתּוֹן תַּחַת הַהַשְׁפָּעָה
- שֶׁל ה'"שְׁטוּת דְקִלְפָּה" זֹאת תִּהְיֶה
- עֲבוּדָתוֹ לְהַפֵּךְ שְׁטוּת זֶה
- דְּעוֹלָם ל'"שְׁטוּת דְקִדְוֶשָׁה", לְהַפִּיךְ
- אֶת הַחוּשׁ לְאוּר, וְיַעֲמִיד עַל נַפְשׁוֹ
- וְיִקְבַּע לוֹ עֵתִים לְתוֹרָה מִבְּלִי
- לְבַטֵּל אוֹ אֲפִילוֹ לְדַחֵת אוֹתָם, וְאִז
- כֹּאשֶׁר יִקִּים בַּעֲצוּמוֹ אֶת הַצִּיּוּר "וְעָשׂוּ
- לִי מִקְדָּשׁ" וְיַהֲפֹךְ אֶת חוּשׁ הַקְּלִיפָה
- לְאוּר הַקְּדוּשָׁה הֵנָּה יִקְוִים בּוֹ בְּפֶרֶט
- "וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם", שְׁתַּמּוּרֵת
- הַמַּצֵּב בּוֹ יֵשׁ עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֲלוּקִית הַעֵלָם וְכִסּוּי הִיחָה מִצַּב הַפּוֹךְ שְׁאִיר לוֹ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 גְּלוּי אֹר אֱלֹקֵי בְּנִפְשׁוֹ, וְזָהוּ סִיכּוּם וְהַהוּרָאָה לַמַּעֲשֶׂה שֶׁבְּדַבְּרֵי
- 2 הַזֶּה שֶׁהוּבָאוּ בְּתַחֲלִיל הַמֶּאֱמָר כִּד אֲתַכְפִּיָּא סְטָרָא אַחְרָא,
- 3 שְׁעַל יְדֵי שְׁפּוּעַל לְהַפִּךְ אֶת הַשְּׁטוּת דְּנִפְשׁ הַבְּהִמִית
- 4 אֲוִן דְּעַם קֶאֱדָה פּוֹן וְעֵלְט וְאֵת הַהִתְלַהֲבוּת וְהַלֵּהט שֶׁל הָעוֹלָם
- 5 בַּעֲנִינִים גַּשְׁמִיִּים אֶל הַקִּדְשָׁה
- 6 בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמַּצּוּת, אֲזִי 1 בְּנִפְשׁוֹ, וְזָהוּ כִּד אֲתַכְפִּיָּא סְטָרָא אַחְרָא, שְׁעַל יְדֵי
- 7 אֲסִתְּלָק יִקְרָא דְּקוּדְשָׁא 2 שְׁפּוּעַל לְהַפִּךְ אֶת הַשְּׁטוּת דְּנִפְשׁ הַבְּהִמִית אֲוִן
- 8 בְּרִיף הוּא בְּכוּלְהוּ עֲלָמִין, 3 דְּעַם קֶאֱדָה פּוֹן וְעֵלְט אֶל הַקִּדְשָׁה בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה
- 9 מִתְעַלָּה כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ בְּרִיף הוּא 4 וְהַמַּצּוּת, אֲזִי אֲסִתְּלָק יִקְרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיף הוּא
- 10 בְּכָל הָעוֹלָמוֹת שְׁמַאִיר וּמִתְגַּלָּה 5 בְּכוּלְהוּ עֲלָמִין, שְׁמַאִיר וּמִתְגַּלָּה אֲוִן הַסּוֹכֵב כָּל
- 11 אֲוִן הַסּוֹכֵב כָּל עֲלָמִין הָאוֹר 6
- 7 קְצוֹר. יִבְאֵר שְׁטוּת וְהִטָּיָה לְמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת דְּקִדְשָׁה, וְכִמּוֹ הַפְּשֻׁט הַרְגָּשׁ הַשְּׁכָל וְהַמַּדּוּת בַּעַת
- 8 הַנְּבִיאָה. הַמְשָׁכֵן מַעְצֵי שְׁטִים, אֲתַהֲפֹכָא דְּשְׁטוּת דְּלַעֲמַת זֶה לְשְׁטוּת דְּקִדְשָׁה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בַּעֲבוּרָת
- 9 כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

אגרות קודש

ב"ה, ו' שבט, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו'

מוה"ר צבי שי'

וזוגתו הרבנית תחי'

שלום וברכה!

(ד... מוסג"פ הצעתי (שזוהי דאשתקד) להנהגות ביום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נגמ"מ זי"ע, וכן הקונטרס שהו"ל זה לא כבר, ובמעטפה מיוחדת נשלח להם ג"כ הבית רבי שהדפיסו כאן לא כבר באידיש, אשר בטח ישתמש בכ"ז לתועלת עבודתם נוסף על התועלת לעצמם.

ה) מהנכון הי' לברר אם אפשר שמי מכם ידפיס בזמנים קבועים מאמרים קצרים או סיפורים וכיו"ב בהעתונים המופיעים במדינתם עתה אנו גם בעירם, ומוכן שיכול להיות זה בשפת המדינה ויעתיק אחר את מה שיכתבו הם, ובלבד שייהי בטוח שההעתקה מתאימה להנקודה הפנימית. והכוונה בשתים בזה, א) פרסום שמם שבמילא מתחזקת עי"ז ג"כ עמדתם בכל הענינים. ב) פרסום רעיונות המתאימים אם ביראת שמים בכלל או בנוגע לחסידות בפרט.

ו) מהנכון הי' לברר ולמצוא מעתיק המתאים שיוכל להעתיק אם את השמועסין והטאקס או משאר הוצאות המל"ח לשפת המדינה, ויתיעצו ביניהם לאיזה חוברות וסיפורים דין הקדימה בזה, ויודיעוני ג"כ ההוצאות הכרוכות בזה והתועלת הצפוי, ואז אפשר יהי' להחליט סופית בזה...

בודאי כשידפיסו במכ"ע ע"ד הנ"ל, או כשיהי' בכלל איזה ענינים נדפסים שייכים להנ"ל, ישלחו לכאן קטע זה.

כן מטובו להתענין אשר אפשר נמצאים בבתכ"נ או גם אצל יחידים ספרים בלתי מצוים, או גם כתבי יד ובפרט מספרי הספרדים שאין משתמשים בהם, ואז כדאי שישלחום לכאן, ואם ידרשו יש להחליפם על איזה מהוצאות קה"ת הידועים לכם.

בס"ד, י"ג שבט, ה'תש"י

(ח) **וְהִנֵּה בְקִדְשָׁה נַעֲשֶׂה מֵאוֹת ד' ה'**, וּבִסְטָרָא אַחְרָא נַעֲשֶׂה מֵר' ק'¹⁰, דְּה' הָרִי יֵשׁ בּוֹ גַם כֵּן אוֹת יו"ד מִלְפָּנָיו וְהוּא רָגַל הַשְּׁמָאֲלִי דְאוֹת ה', אֲלֵא שְׁהוּא מִלְפָּנָיו, וּבְדִלִי"ת הוּא מֵאַחֲרָיו, וְהִינוּ שְׁמוּרָה עַל אִפְן הַיְחוד, דְּאוֹת ד' מְקַבֵּל מֵאוֹת ג' שְׁקָדִים אֱלִיו, וְהוּא יְחוד אַחור בְּאַחור, וּבְאוֹת ה' הַיּו"ד מִלְפָּנָיו, שְׁהַיְחוד הוּא בְּבַחֲבִינַת פָּנִים בְּפָנִים, וְזֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַצִּדְקָה, וְכִדְאִיתָא בְּכַתְבֵי הָאֲרִיז"ל¹¹ דְּצִדְקָה הוּא צִדֵּק ה', שְׁמֵאוֹת ד' נַעֲשֶׂה ה', וּבְמֵאֲמַר רַז"ל¹² "גִּימ"ל דִּל"ת – גָּמוּל דְּלִים", שְׁהַד' מְקַבֵּל מֵהַג' וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה אוֹת ה', אֲבָל בְּסְטָרָא אַחְרָא נַעֲשֶׂה מֵר' ק', דִּק' הָרִי הוּא דוֹמָה בְּתַמוּנָתוֹ לְאוֹת ה' אֲלֵא שְׁבְאוֹת ה' הָרַגְלִים הֵם בְּשׁוּה, וּבְאוֹת ק' הָרַגַל הַשְּׁמָאֲלִי הוּא יוֹרֵד לְמִטָּה, שְׁזָהוּ עֲנִינֵי¹³ "רַגְלִיָּה יִרְדוֹת מְוֹת", שְׁהוּא קְנָה הַקו"ף, וְהוּא מֵה שְׁאֲמָרוֹ רַז"ל "יֵרֵד גְּבִרְיָאֵל וְנַעֲץ קְנָה בֵּינָם וְעָלָה בּוֹ שְׁרִטוֹן וְעָלִיו נִבְנָה כְּרֹךְ גְּדוּל" (שְׁהוּא מִצֵּר לִישְׁרָאֵל, רש"י), וְהוּא קְנָה הַק' הַנַּעֲשֶׂה בְּקִלְפָּה וּסְטָרָא אַחְרָא, וְזֶה הוּא הַמִּצֵּר לִישְׁרָאֵל. וּבְאוֹר הָעֲנִינֵן עַל דְּרָךְ הַחֲסִידוֹת הוּא, דְּהִנֵּה הַג' קוִינֵי¹⁴ דְּאוֹת ה' הֵם ג' לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ – מַחְשָׁבָה דְבוּר וּמַעֲשֶׂה, וְלִכְן קְנָה הַשְּׁמָאֲלִי הוּא נִפְסָק מִהַשְׁנִי קוִין, לְהוֹרוֹת שְׁהַמַּעֲשֶׂה הוּא נִפְסָק מִדְבוּר וּמַחְשָׁבָה, וְדִהְיִם דְּמַחְשָׁבָה הוּא לְבוּשׁ הַמִּיחָד וְדְבוּר לְבוּשׁ הַנֶּפֶרֶד, וְלִכְן הַמַּחְשָׁבָה הוּא רַק לַעֲצֻמוֹ וְהַדְבוּר הוּא אֶל הַזוּלָת, הִנֵּה בְּכָל זֶה הָרִי הַדְבוּר הוּא בְּעֶרְף אֶל הַמַּחְשָׁבָה, מֵה שְׁאִין כֵּן מַעֲשֶׂה שְׁהוּא נִפְרֵד. דִּכֵּן הוּא גַם בְּסִדֵּר הָעוֹלָמוֹת, ד' כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאֲתִיו יִצְרָתִיו אֵף עֲשִׂיתִיו", דְּבִרְאֲתִיו הוּא בְּרִיאָה עוֹלָם הַמַּחְשָׁבָה, וִיצְרָתִיו יִצִּירָה עוֹלָם הַדְבוּר, וּבְעֲשִׂיָּה אוֹמֵר אֵף, דְּאֵף הַפְּסִיק הָעֲנִינֵן, וְזֶהוּ רָגַל הַשְּׁמָאֲלִי דְאוֹת ה"א שְׁהוּא מוֹרָה עַל הַמַּעֲשֶׂה. וְאוֹת ה"א בְּקִדְשָׁה הוּא פְּאֶשֶׁר ג' לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ – מַחְשָׁבָה דְבוּר וּמַעֲשֶׂה – הָרִי הֵם מְמַלְאִים מְאוּר הַתּוֹרָה הַחֲכָמָה וְהַמְדוּת, וְהִינוּ דְּבַמַּחְשָׁבָתוֹ חוֹשֵׁב מַחְשַׁבַת הַתּוֹרָה, וּבְדְבוּרוֹ מְדַבֵּר בְּדְבָרֵי תּוֹרָה, וְגַם בְּמִי שְׁהוּא פְּשׁוּט וְלֹא יָדַע מֵאִי קָאֲמַר¹⁴ (וְהִינוּ שְׁאִינוּ בַעַל הַשְּׂגָה), בְּכָל זֶה מְהִיר לְדַבֵּר בְּדְבָרֵי תּוֹרָה וּבְפִסּוּקֵי תּוֹרָה וְכֵן בְּדְבָרֵי תַפְלָה, וּמַעֲשֶׂה בְּמַעֲשֶׂה הַמְצוֹת, וְכֵן בְּעֲשִׂיּוֹתֵיו הַגְּשָׁמִיּוֹת הָרִי "כָּל מַעֲשִׂיָּךְ יִהְיוּ לְשֵׁם שְׁמִים", וְהִינוּ דְּגַם בְּעֲשִׂיַת דְּבָרֵי הָרְשׁוֹת, מֵה שְׁמַתָּר לוֹ עַל פִּי הַתּוֹרָה, יִהְיֶה לְשֵׁם שְׁמִים, וְכִמוֹ בְּעֶסֶק מִשָּׂא וּמִתֵּן, וְכִמוֹ שְׁכָתוֹב "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד", וְהַפְּנִיָּה בְּהַרְחוֹח הוּא שְׁיֹכֵל לְקַיֵּם אֶת הַמְצוֹת לְשִׁמּוֹר וְלַעֲשׂוֹת, וְכִמוֹ בְּמַצּוֹת צִדְקָה וּגְמִילוּת חֲסִדִּים, וְכֵן בְּכִדִּי שְׁיִהְיֶה מִחוֹ וְלִבּוֹ פְּנוּיִים לַעֲסֹק בְּתוֹרָה לְלַמֵּד וְלִלְמַד לְשִׁמּוֹר וְלַעֲשׂוֹת אֶת זְמַנֵּי קְבִיעוֹת הָעֵתִים לְתוֹרָה וְעִבּוּדָה שְׂבִלָב בְּתַפְלָה. וְכֹאֲשֶׁר עוֹשֶׂה כֵּן, הִנֵּה מְלַבֵּד זֶה אֲשֶׁר מְרוֹיֵחַ זְמַנֵּי הַלְמוּד וּמַחְיָה נִפְשׁוֹ מִמֶּשׁ וּמֵאִירָה בְּאוֹר הַתּוֹרָה וְהַתַּפְלָה, הִנֵּה עוֹד זֹאת אֲשֶׁר עֲצֵם הָעֶסֶק מִשָּׂא וּמִתֵּן שְׁלוֹ (פְּאֶשֶׁר הוּא לְשֵׁם שְׁמִים) הוּא כְּדְבָעִי¹⁵, דְּכִמְלֵא הָרִי הוּא נִזְהָר מֵאוֹנָאָה וּגְזֵל וּמְרָמָה וְשִׁקָּר, דְּהָרִי יוֹדַע אֲשֶׁר כָּל אֱלֹהֵי שְׁנֵי הַיּוֹי, וְאִיךָ יַעֲשֶׂה דְבָר אֲשֶׁר הִפָּךְ אֱלֻקוֹת. וְגַם מֵאִיר בְּגִלּוֹי אֲצִלוֹ הָאֲמוּנָה פְּשׁוּטָה הַקְּבוּעָה בְּכָל לֵב אִישׁ יִשְׂרָאֵל ד' בְּרַפְתָּ הַיּוֹי הִיא

(14) ראה תורה אור [מאמר] דיבור המתחיל חייב אינש (הראשון). לקוטי תורה ריש פרשת בלק. ועוד.

(15) ראה לקוטי תורה פרשת חוקת [מאמר] דיבור המתחיל אז ישר. [מאמרים] דיבור המתחיל שחורה אני תש"ב (קונטרס מו). דיבור המתחיל מעין גנים (בספר המאמרים - אידיש).

(10) פרי עץ חיים ההקדמה לשבת. שער הכוונות ענין תחום שבת.

(11) טעמי מצוות פרשת ראה. שער המצוות וספר הלקוטים שם. ובכמה מקומות. וראה מאורי אור מערכת צדק.

(12) שבת קד, א.

(13) ראה ספר הליקוטים שם.

תעשיר", והברכה תבוא רק באשר יהיה העסק כלי ראוי לברכת הוי', וכן הוא מתנהג גם בשארי הענינים שלו, הן באכילה ושתיה שהוא לשם שמנים להבראת גופו שיוכל ללמד ולהתפלל ולעבד את הוי' בקיום המצות, איש איש לפי מהותו ומדרגתו, מארי תורה מארי תפלה מארי עובדין טבין¹⁶ בצדקה וגמילות חסדים והדומה לפרנס עניים ולהיות מתמכין דאורייתא¹⁷ בגופו וממונו, דאז באשר עושה זאת לשם שמנים, הנה בדרך ממילא הרי עצם הפעל הוא כדבצי, וכמו שהוא באכילה ושתיה שנוקה מן המותרות, דהפירוש הוא דגם בדברים המותרים הנה דבר שהוא מותרות לו נזהר מזה, מאחר שאין ענינו למלאת תאוות נפשו כי אם מה שהוא לצורך קיום גופו וחיותו. וכן הוא גם בשארי הדברים שהוא עוסק בהם, וכמו גבאי צדקה והדומה, הרי דבריו הם בנחת ובקרוב הדעת, ואף שלפעמים הוא בחזק גדול לעמד על איזה דבר בתקף גדול, שיהיה נעשה הדבר שהוא בהדור והדומה, ובכל זה הנה מדבר בנחת ודברי טעם, ומתרחק מהגאונה עד קצה האחרון, להיות שהעקר הוא אצלו פנימיות הענין שהוא מצות הוי', וזהו אות ה"א בקדשה. ואות קו"ף הם המחשבה ודבור ומעשה דלעצמם זה, ונעשה מאות רי"ש, דאות רי"ש הוא מחשבה ודבור דלעצמם זה, דכאשר הוא מלא ממחשבות זרות והרהורין בישין¹⁸, וכן בדבורים אשר לא להוי' המה, לא מבציע¹⁹ דבורים האסורים, לשון הרע וכליות והדומה, אלא גם רבוי דברים בטלים, הנה נעשה על ידי זה קנה הקו"ף שהוא המעשה, והינו שנופל במעשה לא טוב רחמנא לצלן, וזהו קנה הקו"ף שיורד למטה, והוא שעל ידי מעשה לא טוב הרי הוא יורד למטה מטה, וכא מהמחשבה והדבור הלא טובים. וזהו דכתיב "והבור ריק אין בו מים", דישנו באר באל"ף ובור בוא"ו, דבאר באל"ף קאי על הנשמה, וכמו שפתיב "מעין גנים באר מים חיים"¹⁵, דכשם שהבאר נובע מתפתא לעלא²⁰, ועל ידי זה הוא רבוי המים, כן הנשמה על ידי ירידתה בגוף שהוא בירא עמיקתא²¹, אבל באשר עוסק בתורה ומצוות כנ"ל, הנה מזה דוקא נעשה עלית הנשמה ביותר שאת בעלוי אחר עלוי, וזהו "מעין גנים", דעל ידי שהנשמה בבחינת באר הנובעת בגלוי לאלקות על ידי העבודה בברור וזכוף הגוף ונפש הבהמית, הנה מזה נעשה המעין בהגנים, דגן הוא גן עדן, וכמו שפתיב "ויטע כו' גן בעדן" כו', וגנים הם ב' המדרגות שבגן עדן, גן עדן התחתון וגן עדן העליון, והוא שקאי דמא²², נחל התענוג שנעשה לנשמות בגן עדן בעלותם למעלה כו', אבל הבור ריק, דריק הוא בור כו', וזהו שאמרו רז"ל (שבת דף כב עמוד ב) "ממשמע שנאמר 'והבור ריק' איני יודע שאין בו מים, ומה תלמוד לומר 'אין בו מים', לומר לך מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו", דהבור ריק, ובור שהוא הנפש הבהמית, מים אין בו אבל הוא ממלא מנחשים ועקרבים שהם מחשבות זרות וכו', וזהו הקו"ף שהם כקוף¹⁶ בפני אדם, דאדם הוא מחשבה דבור ומעשה¹⁷, א' מחשבה, ד' מ' דבור ומעשה, אבל קלפה הם רק כקוף בפני אדם, דבקדשה המחשבה דבור ומעשה ממלא מאור הקדשה, ובסטרך אחרא ממלא ממחשבות זרות כו', וזהו שאומר בזהר ונטלין אות שי"ן, שהוא מה שלוקחין הארה דהארה מהארת חמיות דקדשה, וזהו הקיום שלהם. קצור. בקדשה נעשה מד' ה', ממחשבה ודבור בא למעשה שכלם ממלאים בתורה ומצוות. בסטרך אחרא נעשה מר' ק', ממחשבה ודבור דלעצמם זה נופל במעשה לא טוב.

(16) פרי עץ חיים ושער הכוונות שם. מאורי אור ק, א. (17) לקוטי תורה ריש [מאמר] דיבור המתחיל בהעלותך

(השני). ובכמה מקומות.

ועוד.

גם שאברהם היה הראשון) וְעַל־יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים הוֹרִידוּ
שבעת הצדיקים אֶת הַשְּׂכִינָה לְמָטָה, אֲבָרָהָם הוֹרִיד אֶת
הַשְּׂכִינָה מִרְקִיעַ הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשִּׁי, וְכֵן הַצַּדִּיקִים שְׁלֹאֲחָרָיו,
וְעַד שְׁמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהָיָה הַשְּׁבִיעִי, וְכָל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין⁷,
הוֹרִיד אֶת הַשְּׂכִינָה מִרְקִיעַ
הָרָאשׁוֹן לְאָרֶץ הַתַּחְתּוֹנָה, כְּמוֹ
שֶׁתּוֹבֵב⁸ וַיֵּרֶד הָרִי' מִלְּמַעְלָה,
מִהָרָקִיעַ עַל הַר סִינִי בָּאֶרֶץ,
בְּמִתֵּן תּוֹרָה, וְאַחֲרֵיכֵן כָּדִי
שִׁיחָיָה עֲנִין "שְׂכִינָה
בְּתַחְתּוֹנִים" והשראת השכינה לא
תהיה רק על הר סיני בעת מתן תורה
אלא גם בְּכָל הָעוֹלָם כְּלוּ, בכל
זמן ובכל מקום נַעֲשֶׂה נִפְעַל עֲנִין
וְ"שְׂכִנְתִּי בְּתוֹכָם"⁹ גִּילּוֹי
והשראת השכינה עַל־יְדֵי עֲשִׂית
הַמְּשָׁפָן, שְׁמֹשֶׁם מִהַמְּשָׁכָן (ולאחר
מִכֵּן מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ) אוֹרָה אור אלוֹקִי
יוֹצֵאָה לְכָל הָעוֹלָם¹⁰ וכתוצאה
מזה יש למעשה השראת השכינה בכל
העולם אלא שהעיקר הוא במשכן
ובמקדש.
וְהִנֵּה עָקֵר עֲנִינוֹ הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי
שֶׁל הַמְּשָׁפָן הוּא כְּמוֹ
שֶׁתּוֹבֵב¹¹ בתורה לגבי בניית המשכן
וְעֲשִׂית אֶת הַקְּרָשִׁים לַמְּשָׁפָן
עֲצֵי שִׁטִּים עֲמֻדִים, שְׁמַעְצִי
שִׁטִּים עָשׂוּ קְרָשִׁים,
וּמִהַקְּרָשִׁים עָשׂוּ אֶת הַמְּשָׁפָן,
וְשֵׁם בַּמְּשָׁכָן הַבְּנוּי מִקְרָשִׁים הַעֲשׂוּיִים
מִעֲצֵי שִׁטִּים נַעֲשֶׂה "וְשְׂכִנְתִּי
בְּתוֹכָם".
וּמִבָּאֵר הַרְבֵּי הַרִּי"צ בַּעַל הַהִילּוּל
בְּאַרְכָּה בַּמָּאֵמֶר פְּרָטִי
הַדְּבָרִים לִפִּי הַמְּשַׁמְעוֹת הַרוּחָנִית
הַפְּנִימִית שֶׁל הַמוֹשְׁגִים 'עֲצֵי שִׁטִּים'
רִקְרָשִׁים, שְׁעֵנִין זֶה מְרוֹמְזָה גַם
בְּשֵׁם [כְּתוּרַת הַבַּעַל־שֵׁם־
טוֹב]¹² שְׁשֹׁמוּ אֲשֶׁר יִקְרָאוּ לוֹ

נֶאֱמַר ב'שִׁיר הַשִּׁירִים':
בְּאִתִּי¹ לִגְנִי אֲחֹתִי כְּלָה², הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוא הַנִּמְשָׁל ב'שִׁיר הַשִּׁירִים'
ל'דוֹד' וְחָתָן שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּמְשָׁלִים ל'אֲחֹת' ו'כְּלָה' אֹמֵר לְבִנִּי יִשְׂרָאֵל
בְּאִתִּי אֵל הַגֵּן שֶׁלִּי (מָקוֹם הַהִתְיַחְדּוֹת שֶׁלִּי) וַיֵּדוּעַ הַמָּאֵמֶר מֵאִמֶּר חֲסִידוֹת
שֶׁל 'בַּעַל הַהִילּוּל' הַרְבֵּי הַרִּי"צ
בְּדִיבּוֹר הַמַּתְחִיל "בְּאִתִּי לִגְנִי"
וְ"שֶׁהוֹצִיאָו לְאֹר מִסֵּר אוֹתוֹ
לְפָרְסוֹם לְיוֹם הַהִילּוּל שְׁלוֹ יוֹד"
שֶׁבֶט תִּשְׁ"י – הַמָּאֵמֶר נִדְפַס לְרֵגֶל יוֹד
שֶׁבֶט, יוֹם הַסְּתַלְקוֹת סִבְתוֹ הַרְבֵּנִית
רַבְקָה, אֵשֶׁת הַרְבֵּי מִהַר"ש וְאִמּוֹ שֶׁל
הַרְבֵּי הַרִּש"ב וי"ג שֶׁבֶט יוֹם הַסְּתַלְקוֹת
אִמּוֹ הַרְבֵּנִית שֶׁטַעֲרָנָה שְׂרָה אֵשֶׁת הַרְבֵּי
הַרִּש"ב, וְלֹאֲחֵר שֶׁנִּדְפַס הַתְּבַר
לִמְלַעֲשֶׁה הַמָּאֵמֶר הוֹפִיעַ לְקִרְאָת יוֹם
הַהִילּוּל שֶׁל הַרְבֵּי הַרִּי"צ (עֲצוּמוֹ)³,
שֶׁמִּבָּאֵר הַרְבֵּי הַרִּי"צ בַּמָּאֵמֶר מִשְׁנֵת
תִּשְׁ"י מָאֵמֶר הַמִּדְרָשׁ ה'שִׁיר־
הַשִּׁירִים רַבֵּה⁴ עַל פֶּסוּק זֶה,
"לִגְנִי" לִגְנוּנִי, מָקוֹם הִיחָדוּ שֶׁלִּי,
לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עָקֵר בְּתַחְלָה,
בְּתַחֲלִית הַבְּרִיאָה, כִּי עָקֵר הִגְלִי
וְהַהִשְׁרָאָה שֶׁל שְׂכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים
כְּעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי שֶׁהוּא הָעוֹלָם
הַתַּחְתּוֹן בִּיּוֹתֵר מִכָּל הָעוֹלָמוֹת
הֵיחָד⁵, וְאַחֲרֵיכֵן עַל־יְדֵי
שְׁבַעַה עֲנִינִים בְּלִתִּי רַצוּיִים
(שְׁנִמְנוּ שֵׁם כְּדַבְּרֵי הַמִּדְרָשׁ וְהֵם
שֶׁבַעַה חֲטָאִים הַחֵל מִחֲטֵאת עֵץ הָדָעַת
בִּשְׁבַּל־לֵל) נִתְעַלָּה וְנִסְתַּלְקָה
הַשְּׂכִינָה מֵאֶרֶץ לְרָקִיעִים,
הַחֲטָא הָרָאשׁוֹן גַּרַם אֶת סִילּוֹק הַשְּׂכִינָה
מֵאֶרֶץ לְרָקִיעַ הָרָאשׁוֹן, הַחֲטָא הַשְּׁנִי
גַרַם לִסְלִיּוֹק הַשְּׂכִינָה מִהָרָקִיעַ הָרָאשׁוֹן
לְשֵׁנִי וְכֵן הֵלָאָה עַד שֶׁהַשְּׂכִינָה
נִסְתַּלְקָה לְרָקִיעַ הַשְּׁבִיעִי,
וְאַחֲרֵיכֵן עָמְדוּ צַדִּיקִים
(הַחֵל מֵאַבְרָהָם, עַלִּי נֶאֱמַר
"אֲחָד הָיָה אֲבָרָהָם"⁶ וּפִירוּשׁוֹ

בס"ד. יו"ד שבת, ה'תשל"ח

(הנחה בלתי מוגה)

בְּאִתִּי¹ לִגְנִי אֲחֹתִי כְּלָה², וַיֵּדוּעַ הַמָּאֵמֶר שֶׁל
'בַּעַל הַהִילּוּל' (שֶׁהוֹצִיאָו לְאֹר לְיוֹם
הַהִילּוּל שְׁלוֹ)³, שְׁמִבָּאֵר מָאֵמֶר ה'שִׁיר־הַשִּׁירִים
רַבֵּה⁴, "לִגְנִי" לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עָקֵר
בְּתַחְלָה, כִּי עָקֵר שְׂכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הֵיחָד⁵,
וְאַחֲרֵיכֵן עַל־יְדֵי שְׁבַעַה עֲנִינִים בְּלִתִּי רַצוּיִים
(שְׁנִמְנוּ שֵׁם) נִתְעַלָּה וְנִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה מֵאֶרֶץ
לְרָקִיעִים, עַד לְרָקִיעַ הַשְּׁבִיעִי, וְאַחֲרֵיכֵן עָמְדוּ
צַדִּיקִים (הַחֵל מֵאַבְרָהָם, "אֲחָד הָיָה אֲבָרָהָם")
וְעַל־יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים הוֹרִידוּ אֶת הַשְּׂכִינָה
לְמָטָה, אֲבָרָהָם הוֹרִיד אֶת הַשְּׂכִינָה מִרְקִיעַ
הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשִּׁי, וְכֵן הַצַּדִּיקִים שְׁלֹאֲחָרָיו, וְעַד
שְׁמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהָיָה הַשְּׁבִיעִי, וְכָל הַשְּׁבִיעִין
חֲבִיבִין⁷, הוֹרִיד אֶת הַשְּׂכִינָה מִרְקִיעַ הָרָאשׁוֹן
לְאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁתּוֹבֵב⁸ וַיֵּרֶד הָרִי' עַל הַר סִינִי,
בְּמִתֵּן תּוֹרָה, וְאַחֲרֵיכֵן כָּדִי שִׁיחָיָה עֲנִין "שְׂכִינָה
בְּתַחְתּוֹנִים" גַם בְּכָל הָעוֹלָם כְּלוּ, נַעֲשֶׂה עֲנִין
וְ"שְׂכִנְתִּי בְּתוֹכָם"⁹ עַל־יְדֵי עֲשִׂית הַמְּשָׁפָן,
שְׁמֹשֶׁם אוֹרָה יוֹצֵאָה לְכָל הָעוֹלָם¹⁰.

וְהִנֵּה עָקֵר עֲנִינוֹ שֶׁל הַמְּשָׁפָן הוּא כְּמוֹ
שֶׁתּוֹבֵב¹¹ וְעֲשִׂית אֶת הַקְּרָשִׁים לַמְּשָׁפָן
עֲצֵי שִׁטִּים עֲמֻדִים, שְׁמַעְצִי שִׁטִּים עָשׂוּ קְרָשִׁים,
וּמִהַקְּרָשִׁים עָשׂוּ אֶת הַמְּשָׁפָן, וְשֵׁם נַעֲשֶׂה
וְ"שְׂכִנְתִּי בְּתוֹכָם". וּמִבָּאֵר בְּאַרְכָּה בַּמָּאֵמֶר פְּרָטִי
הַדְּבָרִים, שְׁעֵנִין זֶה מְרוֹמְזָה גַם בְּשֵׁם [כְּתוּרַת
הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב]¹² שְׁשֹׁמוּ אֲשֶׁר יִקְרָאוּ לוֹ בְּלִשׁוֹן

(1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק השמיני * מד"ה באתי לגני ה'ש"ת. (2) שה"ש ה, א. (3) ד"ה באתי לגני ה'ש"ת. (4) עה"פ (שה"ש ר"פ, א). (5) ראה גם ב"ר פ"ט, ז. במדבר"ר פ"ג, ב. (6) יחזקאל לג, כד. (7) ויקרא רבה פכ"ט, יא. (8) יתרו יט, כ. (9) תרומה כה, ח. (10) ראה ירושלמי ברכות פ"ד ה"ה. (11) תרומה כז, טו. (12) תניא שעהיה"א פ"א.

(* הפרק השייך לשנה זו - ראה תורת מנחם סה"מ באתי לגני ח"א ע' VI. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לכל דבר **בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ מוֹרָה עַל עֲצָם הַדָּבָר, וְכַמְבָּאָר גַּם**
 2 **בְּאִוֹר תּוֹרָה' לְהִרְבּ הַמִּגִּיד**¹³ מִמְעוּרִישׁ (תלמידו וממלא מקומו של
 3 הבעל-שם-טוב) **עַל הַפֶּסוּק**¹⁴ האמור בתורה לגבי אדם הראשון **כָּל אֲשֶׁר**
 4 **יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ, שְׁ"שְׁמוֹ"** של כל נברא הוא
 5 **הַ"נֶּפֶשׁ חַיָּה" שְׁלוֹ** השם של כל
 6 דבר מורה על עניין ותוכן החיות
 7 האלוקית שמחיה ומקיימת אותן, הֵן
 8 **בְּשֵׁם קָדֵשׁ, וְהֵן בְּשֵׁם (עֲצִי)**
 9 **שְׁטִים שְׁמֵהֶם נַעֲשֶׂה הַקָּדֵשׁ,**
 10 כמבואר באריכות במאמר של שנת
 11 תש"י וכפי שממשיך ומבאר להלן.
 12 **וְהַעֲנִין בְּזֶה, דְּכִין שְׁמֵהֶם נַעֲשֶׂה הַקָּדֵשׁ. וְהַעֲנִין**
 13 **הַעֲנִינִים הַבְּלִי רְצוּנִים**
 14 החטאים שגרמו את סילוק השכינה
 15 מהארץ לרקיע הראשון וכן הלאה עד
 16 הרקיע השביעי הֵיוּ עֲנִין שֶׁל
 17 **שְׁטוֹת דְּלַעוֹמַת-זֶה,** הצד של
 18 היפך הקדושה (על שם הכתוב בקהלת
 19 'זֶה לַעוֹמַת זֶה עֲשֵׂה אֱלֹקִים') **שְׁטוֹת**
 20 **שֶׁל הָעוֹלָם,** 'שטות' במשמעות של
 21 למטה מהשכל **כְּמֵאמָר רַבּוֹתֵינוּ**
 22 **וְ"ל"ל**¹⁵ בגמרא **אֵין אָדָם עוֹבֵר**
 23 **עַבְרָה** ועושה היפך הרצון של
 24 הקדוש-ברוך-הוא **אֶל־אִם-כֵּן**
 25 **נִכְנָסָה בּוֹ רוּחַ שְׁטוֹת, לִכֵּן**
 26 כתיקון על דברים שהם 'שטות'
 27 דלעומת זה, שטות של היפך הקדושה,
 28 למטה מהשכל, צָרִיף לְהִיֹּת
 29 **שְׁטוֹת דְּקִדּוּשָׁה,** עבודת ה'
 30 למעלה מהשכל, למעלה ממה
 31 שמתחייב על טעם ודעת, כדברי
 32 הגמרא **אֶהְיֶה לִּיהִ שְׁטוּתִיהִ**
 33 **לְסַבָּא**¹⁶, כמסופר בגמרא שרב
 34 שמואל בן רב יצחק היה רוקד לפני
 35 הכלה, עם שלושה הדסים (זורק אחד
 36 ומקבל אחד) ובתחילה אמרו שבתנהגה
 37 זו הוא מזלזל בכבוד תלמידי חכמים, אך כאשר נפטר והפסיק עמוד אש בינו
 38 לכל הציבור אמרו שהועילה לו השטות שלו לסבא (לזקן), ועל כך אומר הרבי
 39 הרי"צ במאמר "דשטות זו הרי היא למעלה מהדעת והיא מדרגה גבוהה
 40 תפלאה מאד", וְזֶהוּ עֲנִין "עֲצִי שְׁטִים", התוכן הפנימי של עשיית
- המשכן מעצים הנקראים "שִׁטִּים" מְלִשׁוֹן שְׁטוֹת, שְׁטוֹת
 דְּקִדּוּשָׁה, עבודת ה' למעלה מטעם ודעת שְׁמִכְבִּטֵּל אֶת הַשְׁטוֹת
 דְּלַעוֹמַת-זֶה מעשים לא רצויים שלמטה מטעם ודעת.
 וְכַמּוֹכֵן בבניית המשכן נפעל ביטול ותיקון בְּנוֹגֵעַ לְשִׁקָּר הָעוֹלָם,
 שְׁעוּשִׁים על ידי בניית המשכן,
 מְקוֹם להשראת השכינה, מְקֻרְשִׁים,
 מ'שִׁקָּר' - 'קָדֵשׁ' (שְׁהָרִי
 'שִׁקָּר' ו'קָדֵשׁ' הֵן אוֹתָן
 אוֹתִיּוֹת, אֶל־אִם בְּצִרוּף אַחֵר),
 וְהֵינּוּ, שְׁמֵהֶפְכִּים אֶת הַשִּׁקָּר
 שֶׁל הָעוֹלָם הוּא (שהוא מציאות של
 שִׁקָּר המכסה ומעלימה על האמת
 האלוקית), והפיכת ה'שִׁקָּר' ל'קָדֵשׁ'
 היא בדוגמת האמור בוהר אֶת־הַפְּכָא
 חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא וּמְרִירו
 לְמִתְקָא¹⁷, הפיכת חושך (היפך
 הקדושה) לאור ומר למתוק וְעוֹשִׁים
 מְמִנּוּ מִה'שִׁקָּר' קָדֵשׁ(ים),
 וּמִהַקָּדֵשִׁים עוֹשִׁים אֶת
 הַמְשָׁפָן, מְקוֹם של גילוי והשראת
 השכינה, וְעַל-יְדֵי-זֶה שבונים
 מִשְׁכָּן - נפעל בעולם "וַיִּשְׁכְּנוּ"¹⁸
 לְעַד עָלִיָּה" (בְּאֶרֶץ),
 שְׁבַעֲוֹלָם הִזֶּה הַתַּחְתּוֹן
 שְׁאִין תַּחְתּוֹן לְמִטָּה הִימְנוּ
 (עַד כְּדִי כֶּף, שְׁשִׁיף שֶׁם בעולם
 הוּא הַתַּחְתּוֹן עֲנִין הַשְׁטוֹת
 דְּלַעוֹמַת-זֶה הֵינּוּ מַעֲשִׂים שֶׁהֵם
 חִיפָן רָצוֹן ה'), תְּהִיָּה דוּקָא בעולם
 הוּא הַשְׂרָאָת הַשְּׁכִינָה בְּאוֹפֵן
 שֶׁל מִשְׁכָּן ("וַיִּשְׁכְּנוּ"),
 וְאַחֲרֵי-כֵן לאחר התקופה שבה היה
 מִשְׁכָּן זְמַנִּי וארעי נבנה בית המקדש
 ושם השראת השכינה היא בְּאוֹפֵן
 שֶׁל מִקְדָּשׁ (כמאמר הגמרא
 שלפנינו מִשְׁכָּן אֶקְרִי נִקְרָא
 מִקְדָּשׁ¹⁹ ולפנינו המקדש נקרא מִשְׁכָּן, ולעניינו - למשכן ולמקדש יש
 תוכן רוחני שווה), וְעַד לְבִית-הַמִּקְדָּשׁ הַנִּצְחִי²⁰ ("לְעַד"), שבו
 תהיה השראת השכינה לנצח, ללא הפסק בית המקדש השלישי שעליו נאמר
 מִקְדָּשׁ אֲדִנִּי כּוֹנֵן דְּרִיד²¹.

(13) סימן יד. (14) בראשית ב, יט. (15) סוטה ג, א. (16) כתובות יז, א. (17) ראה זח"א ד, א. (18) תהלים לו, כט. (19) עירובין ב, א. (20) ראה זח"ג רכא, א. (21) פרשתנו (בשלח) טו, יז. ראה פירש"י ותוס' סוכה מא, סע"א - ד"ה אי נמי. תוס' שבועות טו, ב - ד"ה אין.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַם מֵה שֶׁהָאוֹתִיּוֹת ר' ק' צְרִיכוֹת שֶׁתְּהִיָּה אוֹת ש' 45
עֲמֶהָן, כִּי הָאוֹת ש' מִצַּד עֲצָמָה שִׁיכָת לְקִדּוּשָׁה (כַּמְבוּאָר בּוֹהֵר שֶׁהָאוֹת ש' 46
הִיא אוֹת שֶׁל אִמָּה) וְה' לְעוֹמֶת זֶה יוֹנֵק אֶת הַחַיּוֹת וְהַמִּצִּיאוֹת שֶׁל מִהֲקִדּוּשָׁה 47
אֲבָל עֶקֶר עֲנִין הִלְעוֹמֶת-זֶה ('שְׁקֶר') הֵן הָאוֹתִיּוֹת ר' ק'. 48

וּמִבְּאֵר בְּמִאָּמָר הַשִּׁכּוֹת שֶׁל 49

הָאוֹתִיּוֹת ר' ק' בְּתוֹכָן עֲנִינָן שֶׁל 50

אוֹתִיּוֹת אֵלֶּה לְעִנְיָן ה'שְׁקֶר' וְהַסְטָרָא 51

אַחֲרָא. דְּהִנֵּה "אֵת זֶה לְעוֹמֶת 52

זֶה עֲשֵׂה הָאֱלֹקִים" 25, וְלְעוֹמֶת 53

כָּל דָּבָר שֶׁבְּקִדּוּשָׁה יֵשׁ מִעֵין זֶה כִּנְגוּד 54

בַּחִפּוֹן הַקִּדּוּשָׁה וּבְנִדּוֹן-דִּידוֹן, 55

"הִנֵּה בְּקִדּוּשָׁה נַעֲשֶׂה מֵאוֹת 56

ד' - ה', הָאוֹתִיּוֹת ד' וְה' שִׁיכּוֹת 57

לְצַד הַקִּדּוּשָׁה וְצוֹרֶתָן הִיא שְׁכָאֶשֶׁר 58

מוֹסִיפִים לְאוֹת ד' עוֹד קוֹ הַד' נַעֲשִׂית 59

ה' וּבְסִטְרָא-אַחֲרָא שֶׁם נִמְצְאוֹת 60

הָאוֹתִיּוֹת ק' ר', הִרִי כְּשֶׁמוֹסִיפִים קוֹ 61

לְאוֹת ר' אוֹדִי נַעֲשֶׂה מֵר' - ק'. 62

שָׂאוֹת ק' הִרִי הִיא דּוּמָה 63

בְּתוֹמֶנְתָּה בְּצוֹרֶתָה לְאוֹת ה', 64

אֵלֶּה שְׂבָאוֹת ה' שְׁתֵּי הֶרְגָּלִים 65

הִימִנִית וְהַשְׁמַאלִית הֵם בְּשׁוּהָ 66

בְּאוּרֵן זֶה, וּבָאוֹת ק' הֶרְגָּל 67

הַשְּׁמַאלִי הוּא יוֹרֵד לְמִטָּה". 68

וּמִמְשִׁיף לְבָאָר, "דְּהִנֵּה ג' 69

הַקּוֹן הַקּוֹ הַעֲלִיין, הֶרְגֵּל הִימִנִית 70

וְהֶרְגֵּל הַשְּׁמַאלִית דָּאוֹת ה', הֵם 71

כִּנְגוּד ג' לְבוּשִׁי אֲמַצְעִי הִבִּיטוּ 72

וְהַתְּגָלוֹת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ מִחֻשְׁבָּה 73

דְּבוּר וּמַעֲשֶׂה (כַּמְבָּאָר 74

בְּאֶרְכָּה בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה' 75

בְּדְרוּשֵׁי פֶרֶשׁת בִּלְקָ" 26, וְלִכְן 76

קָנָה הַקּוֹ הַשְּׁמַאלִי שֶׁל הָאוֹת ה' 77

הוּא נִפְסָק מִנּוּתָק מִשְׁנֵי הַקּוֹן 78

הַעֲלִיין וְהִימִנִי, לְהוֹרוֹת 79

שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הוּא נִפְסָק מִדְּבוּר 80

וּמִחֻשְׁבָּה שֶׁהֵם כּוֹחוֹת יוֹתֵר פְּנִימִיִּים 81

וְיוֹתֵר קְרוֹבִים לְנֶפֶשׁ עֲצָמָה, לְעוֹמֶת כּוֹחַ 82

הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא מִנּוּתָק מִהַנֶּפֶשׁ עֲצָמָה 83

וְהוּא כּוֹחַ חִצּוֹנִי, וְהִנֵּנוּ, שְׁשִׁנִּי 84

הַקּוֹן שְׁמִלְמַעְלָה וּמִימִין 85

בָּאוֹת ה' הֵם מִחֻשְׁבָּה זֶה לְזֶה 86

וְאֵין בִּנְיָהֶם רִיוּחַ וְהַפֶּסֶק, בְּדוּגְמַת לְבוּשִׁי הַנֶּפֶשׁ וּמִחֻשְׁבָּה 87

שֶׁהֵם מִחוּבְּרִים זֶה בְּזֶה, וְהִנֵּנוּ, שֶׁהַדְּבוּר רַק יוֹצֵא לַחוּץ, 88

1 (ב) וּמִמְשִׁיף הַרְבֵּי הַרְיִי"צ בַּעַל הַהִילּוּלָא לְבָאָר בְּפֶרֶק ח שֶׁל מֵאֲמָר
2 'בִּאֲתִי לְגַנִּי' מִשְׁנֵת תִּשְׁ"י בְּנוֹגֵעַ לְפֶרֶטִי הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבְּתִכּוֹת הַמְרִכִּיבוֹת
3 אֶת הַמִּילָה 'שְׁקֶר' (שְׁצָרִיכִים לְהִפְכּוֹ אֶת ה'שְׁקֶר' שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה
4 הַגִּשְׁמִי הַתַּחְתּוֹן וְלַעֲשׂוֹתוֹ 'קֶרֶשׁ' לְמִשְׁפָּן), שֶׁעֲקָרָה עֵיקֶר הָאוֹתִיּוֹת
5 שֶׁל הַמִּילָה 'שְׁקֶר' הֵן הָאוֹתִיּוֹת ר'

6 ק', שְׁרוּמִזוֹ שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת אֵלֶּה הֵן רִמּוֹ

7 לְמָה שֶׁתּוֹבֵב 22 בְּתוֹרָה לְגַבִּי הַבוּר

8 שְׁאֵלִיו הוֹשֵׁק יוֹסֵף וְהַבוּר רַק (ר')

9 (ק') אֵין בּוֹ מִים, וְדוּרוּשִׁים מִים

10 אֵין בּוֹ אֲבָל נְחָשִׁים וְעֶקְרָבִים

11 יֵשׁ בּוֹ 23 כִּי שְׁתֵּי הָאוֹתִיּוֹת הֵלְלוּ

12 הַמְרִכִּיבוֹת אֶת הַמִּילָה 'רַק' מִסְמָלוֹת

13 דְּבָרִים בְּלִתֵּי רְצוּיִים בְּרוּחוֹתֵינוּ, כֶּשֶׁם

14 שֶׁנֶּחֱשִׂים וְעֶקְרָבִים הֵם דְּבָרִים הַמּוֹדִיקִים

15 בְּגִשְׁמִיּוֹת, וְמָה שִׁישׁ בָּהּ בְּמִילָה

16 'שְׁקֶר' לֹא רַק אֶת הָאוֹתִיּוֹת 'רַק' אֵלֶּה

17 גַּם אוֹת ש', הִנֵּה "זֶהוּ

18 שְׁאֲמָרוּ בְּזֶה" 24 וְנִטְלִין

19 וְלוֹקְחִים אוֹת שִׁי"ן, שֶׁהוּא מָה

20 שְׁלֹקְחִין הַכּוֹחוֹת שֶׁל הִיפֵךְ

21 הַקִּדּוּשָׁה הָאֶרֶץ דְּהִאָּרָה כְּלוֹמֵר

22 מִידָה מוֹעֲטָת מֵאֵד שְׁאִינָה עֵצֶם הַדְּבָר

23 אֵלֶּה רַק הָאֶרֶץ מִמֶּנּוּ וּמִהֶאֱרָה הֵם

24 לּוֹקְחִים רַק הָאֶרֶץ מִהֶאֱרָת הַחַיּוֹת

25 דְּקִדּוּשָׁה, וְזֶהוּ הָאוֹר הַמּוֹעֵט

26 וְהַמְצוּמָצֵם הַזֶּה הֵקִיִּים שְׁלֵהֶם",

27 וְהִנֵּנוּ, שֶׁהִלְעוֹמֶת-זֶה הַצֵּד שְׁאִינָה

28 צֵד הַקִּדּוּשָׁה אֵין לָהּ קִיּוֹם

29 וּמִצִּיאוֹת בְּתוֹרַת תְּכֵלֶת וּמִטְרָה

30 בְּפִנִּי-עֲצָמָה, וְרַק בְּגִלְלֵי שִׁישׁ

31 בָּהּ אִיזוֹ בְּנֶה אֱלֹקִית, שֶׁעַל-

32 יָדָה עַל-יְדִידָהּ שֶׁתְּהִיָּה מִצִּיאוֹת שֶׁל

33 הִיפֵךְ הַקִּדּוּשָׁה יִהְיֶה הַעֲנָן

34 דְּ(אֲתִפְכָּא כִפִּיָּה וְכִנְיָה

35 וְ)אֲתִפְכָּא הַפִּיכָה חֲשׂוּכָא שֶׁל

36 הַחוּשֵׁךְ (כְּשֶׁלֶב רֹאשׁוֹן שֶׁל עֲבוּדַת ה')

37 הָעֲבוּדָה הִיא בְּבַחֲנִית 'אֲתִפְכָּא', הִינֵנוּ

38 שֶׁהַחוּשֵׁךְ קִיִּים אֵלֶּה שֶׁהָאֵדִים מִתְּגַבֵּר

39 עָלָיו וְכּוֹפֵה וּמְכַנְעֵה אוֹתוֹ וּבִשְׁלֵב נַעֲלָה

40 יוֹתֵר הָעֲבוּדָה הִיא בְּבַחֲנִית 'אֲתִפְכָּא',

41 הִינֵנוּ שֶׁהַחוּשֵׁךְ עֲצוּמוֹ הוֹפֵךְ לְאוֹר,

42 הִנֵּה בְּנֶה זֶה הַרְצוֹן הַעֲלִיין שֶׁתְּהִיָּה

43 'אֲתִפְכָּא' וְאֲתִפְכָּא שֶׁל הַחוּשֵׁךְ נַעֲשִׂית הַחַיּוֹת וְהַמִּצִּיאוֹת שֶׁל

44 הַחֻשֵׁךְ כִּי זֶה כָּל הַסִּיבָה וְכָל מִטְרַת קִיּוֹמָם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

וְעַל-פִּי־זֶה מוֹכֵן הַחֲלֹק הַהֶבֶל שֶׁבֵּין אוֹת ה' לְאוֹת ק' אִף 43
 שֶׁלְכַאוּרָה הֵן אוֹתוֹת דּוּמֹת, שֶׁ"אוֹת ה' שֶׁבִּקְדָּשָׁה, הוּא כְּאֶשֶׁר ג' 44
 לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ מִחֻשָּׁה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה הַנְּרוֹמִים בְּשִׁלוּשֵׁת הַקּוֹים שֶׁל 45
 הָאוֹת ה' מְמַלְאִים מְאוּר הַתּוֹרָה, הַחֲכָמָה וְהַמְּדוּת וְכוּ" כֹּאשֶׁר 46
 לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הָאָדָם מְלֵאִים בְּאוֹר 47
 הַקְּדוּשָׁה, "וְאוֹת ק' הֵם 48
 הַמִּחֻשָּׁה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה 49
 דְּלִעֲוִמַת־זֶה, שֶׁל הִיפֵךְ הַקְּדוּשָׁה, 50
 וְנַעֲשֵׂה מְאוּר ר', כֹּאמֹר שֶׁכֹּאשֶׁר 51
 מוֹסִיפִים לְאוֹת ר' קו שְׂמָאֵל אֲרוֹךְ הָר' 52
 הוֹפֶכֶת לֵק' וְכֹמוֹ בְּצוּרַת הָאוֹת, כִּךְ גַּם 53
 בְּתוֹכָן הַרוּחָנִי שֶׁל הָאוֹת דְּאוֹת ר' 54
 הוּא מִחֻשָּׁה וְדְּבוּר דְּלִעֲוִמַת־ 55
 זֶה כּו', הִנֵּה נַעֲשֵׂה עַל-יְדֵי־זֶה 56
 קִנְיָה הֵק' הָקוֹ שְׂמָאֵלִי שֶׁל הָאוֹת ק' 57
 שֶׁהוּא קוֹ אֲרוֹךְ כִּקְנָה שֶׁהוּא 58
 הַמַּעֲשֵׂה, כִּשֶּׁם שְׂצוּרַת הָאוֹת ק' הִיא 59
 עַל יְדֵי תוֹסֶפֶת קוֹ לְאוֹת ר', כִּךְ מַעֲשֵׂה 60
 לֹא טוֹב בֹּא בְּעֻקְבוֹת מִחֻשָּׁה וְדְבוּר לֹא 61
 טוֹבִים וְהִינוּ שְׁנוּפֵל מִי שֶׁמִּחֻשָּׁבֵנו 62
 וְדִיבּוּרוֹ אֵינֶם רְצוּיִים, סוֹפוֹ שְׁנוּפֵל 63
 בְּמַעֲשֵׂה לֹא-טוֹב רְחֻמְנָא־ 64
 לְצֵלָן, וְזֶהוּ קִנְיָה הֵק' שְׁיוּרֵד 65
 לְמִטָּה, וְהוּא שְׁעַל-יְדֵי 66
 מַעֲשֵׂה לֹא-טוֹב הֵרִי הוּא 67
 הָאָדָם יוֹרֵד לְמִטָּה מִטָּה כִּמוֹ הָקוֹ 68
 הַשְּׂמָאֵלִי שֶׁל הָאוֹת ק' שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמִטָּה 69
 יוֹתֵר מֵהָאוֹת עֲצֻמָּה, וְכִפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ 70
 וּמִבֹּאֵר. 71
 ג) וְהַעֲנִין בְּזֶה, דִּהְיָה נִתְבָּאֵר 72
 בְּפָרָקִים שְׁלֹפְנֵי־זֶה 29 בְּפָרָקִים 73
 הַקּוֹדֵמִים שֶׁל מֵאִמֶּר 'בִּאתִי לִגְנִי' תִּשְׁי 74
 (הַמְכִּיל עֲשִׂים פָּרָקִים) שֶׁהַחֲלֹק 75
 שֶׁבֵּין אוֹת ד' (שְׂמָמְנָה נַעֲשֵׂה 76
 ה' כִּשְׂמוֹסִיפִים לֵה קוֹ קֶצֶר) לְאוֹת 77
 ר' (שְׂמָמְנָה נַעֲשֵׂה ק' 78
 כִּשְׂמוֹסִיפִים לֵה קוֹ אֲרוֹךְ) מִתְבָּטָא 79
 בְּנִקְדַת הַיּוֹד שְׂמָאֲחֻרֵי הַד', 80
 מִצַּד שְׂמָאֵל שְׁעַל-יְדֵהּ בְּגִלּוֹל תוֹסֶפֶת 81
 הַיּוֹד נַעֲשֵׂה מֶר' ד', שְׂתַּמְּנוֹרַת "אַל אַחֲרֵי" 30 נַעֲשֵׂה הַיּוֹד' 82
 אַחֲדֵי 31, כִּמְבֹאֵר בְּמִדְרָשׁ עַד כִּמָּה יֵשׁ לְהִזְהֹר שֶׁלֹּא לְהַחֲלִיף ד' בִּר' וְכֵן ר' 83
 בִּד' כִּי בְּאוֹתוֹת אֵלוֹ הוּא הַהֶבֶל בֵּין 'ה' אַחֲד' לֵאל אַחֲר' (בְּשֵׁנִי פִסּוּקִים 84

אֲבָל לֹא נַעֲשֵׂה נִפְרָד 27, כְּלוּמֹר, אִמְנֵם הַמִּחֻשָּׁה הִיא עֲנִיין פְּנִימִי שֶׁלֹּא 1
 מִתְגַּלֵּה מִחוּץ לְאָדָם עֲצֻמוֹ וְאֵילּוֹ הַדִּיבּוּר 'יוֹצֵא לְחוּץ' וְכֵל עֲנִיין הוּא בְּשִׁבִּיל 2
 הוֹלֵת שֶׁמִּחוּץ לְאָדָם עֲצֻמוֹ, אֲבָל לְאִמְתּוֹ שֶׁל דְּבַר לְמִדְרָה שֶׁהַדְּבַר 'יוֹצֵא לְחוּץ' 3
 הוּא מְקוּשֶׁר וּמְחוּבֵּר עִם הַמִּחֻשָּׁה מִה־שְׂאִין־כֵּן מַעֲשֵׂה, שְׁנִרְמֹז 4
 בְּקוֹ שְׂמָצֵד הַשְּׂמָאֵל שֶׁל הָאוֹת 5
 ה' שְׂמָוְרָה עַל הַצְּמֻצוֹם, כִּי 6
 הַצְּמֻצוֹם בֹּא מִמִּידַת הַגְּבוּרָה שֶׁהִיא בְּקוֹ 7
 הַשְּׂמָאֵל שְׁהִרִי כְּדִי שְׂתַּהֲיָה 8
 הַיְרִידָה שֶׁל הַמִּחֻשָּׁה וְהַדִּיבּוּר (וְשֶׁל 9
 הַשְּׂכָל וְהַרְגֵּשׁ) לְמַעֲשֵׂה, בְּפוּעַל, 10
 יִירֵד מִהַחֲלָקִים הַפְּנִימִיִּים (הַרוּחָנִיִּים) 11
 שֶׁל הַנֶּפֶשׁ לְמַעֲשֵׂה שֶׁהוּא כּוֹחַ חִצְיוֹנִי 12
 (גִּשְׁמִי) הֵרִי זֶה עַל-יְדֵי שְׂתַּהֲיָה 13
 מִצְּמֻצוֹם וּמִגְבִּיל אֶת הַכַּחְסוּת שֶׁל 14
 הַנֶּפֶשׁ שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּפִי 15
 שֶׁהֵם בְּרַבּוּי בְּמִחֻשָּׁה, 16
 וְאִפְּיִלּוֹ לֹא כְּפִי שְׂבָאִים 17
 בְּצְמֻצוֹם דְּבוּר שֶׁמִּבְטָא רַק חֲלָק 18
 מִמִּחֻשָּׁה (וְהַשְּׂכָל וְהַרְגֵּשׁ שֶׁל הָאָדָם 19
 וְלֹא אֵת כֹּל הָעוֹשֶׁר וְהַעֲמוּק שֶׁלָּהֶם), 20
 אֲלֹא הִירֵדָה לְמַעֲשֵׂה הִיא בְּצְמֻצוֹם 21
 גְּדוֹל יוֹתֵר כּו', וְעַד 22
 שֶׁהַמַּעֲשֵׂה יָכוֹל לְהִיטֵר דְּבַר 23
 נִפְרָד מֵהָאָדָם עֲצֻמוֹ, וְכִפִּי 24
 שְׂוָאִים בְּפוּעַל שְׁעַל-יְדֵי כֹחַ 25
 הַעֲשִׂיָה יָכוֹל הָאָדָם לְזַרֵּק אֶת 26
 הָאָבֶן מִלְּמִטָּה לְמַעְלָה, הִיפֵךְ 27
 טִבְעוֹ הָאָבֶן שֶׁנִּמְשָׁכֵת לְמִטָּה, אָדָם יָכוֹל 28
 לְזַרֵּק אֶבֶן כִּךְ שֶׁתַּעֲוֶף מִלְּמִטָּה לְמַעְלָה, 29
 הִיפֵךְ טִבְעָה מִצַּד עֲצֻמָּה, וְכִמְבָּאֵר 30
 בְּכִמָּה מְקוּמוֹת 28 בְּתוֹרַת 31
 הַחֲסִידוֹת שְׁזֶהוּ עַל-יְדֵי שְׂפֹחַ 32
 הַמַּעֲשֵׂה שֶׁלֹּא שֶׁל הָאָדָם נִפְרָד 33
 וְיוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וּמִתְלַבֵּשׁ בְּאָבֶן 34
 לְהַגְבִּיָּה מִלְּמִטָּה לְמַעְלָה הַפֶּךְ 35
 טִבְעָה שֶׁהוּא לְרֵדֶת וּלְפִיּוֹל מִלְּמַעְלָה 36
 לְמִטָּה, וְכּוֹחַ הַמַּעֲשֵׂה שֶׁל הָאָדָם גּוֹרֵם 37
 לְאָבֶן שֶׁתַּעֲלֶה מִלְּמִטָּה לְמַעְלָה 38
 וְזֹאת עַל יְדֵי שֶׁהוֹכַח יוֹצֵא וְנִפְרָד 39
 מֵהָאָדָם וּמִתְלַבֵּשׁ בְּאָבֶן, וְזֹמָה מוֹכֵן הַהֶבֶל בֵּין הַמִּחֻשָּׁה וְהַדִּיבּוּר שִׁיּוֹתֵר 40
 מִחוּבְרִים עִם הַנֶּפֶשׁ, הַנְּרוֹמִים בְּקוֹ הַעֲלִיין וּבְקוֹ הַיִּמִּנִּי שֶׁל הָאוֹת ה' וְהַמַּעֲשֵׂה 41
 הַנִּפְרָד מֵהַנֶּפֶשׁ הַנְּרִמֹּז בְּקוֹ הַשְּׂמָאֵלִי שֶׁל הָאוֹת ה'. 42

(27) המִשְׁךְ תַּעֲרִיב ח"א ס"ע תַּקְלָג וְאֵילֶךְ. סה"מ פֶּרֶט ס"ע קִמָּא וְאֵילֶךְ. וְרֹאה גַם לְקו"ש חֲלִט"ט ע' 109 וְאֵילֶךְ. (28) רֹאה סה"מ תַּרְס"א ס"ע קִסֹּד וְאֵילֶךְ. עֲתִיר ס"ע לֹא וְאֵילֶךְ. תַּרְצ"ב ע' עַב וְאֵילֶךְ. תַּרְחֵץ ע' מֵא וְאֵילֶךְ. (29) פֶּרֶק ו. (30) תִּשְׁא לֵד, יֵד. וִיק"ר פִּי"ט, ב. (31) וְאִתְחַנֵּן ו, ד. וִיק"ר שֶׁם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כשלא מדובר במצב של מסירות נפש על קידוש השם, בעצם כל יהודי רוצה
2 הוא לעשות כל המצוות כו' (פסוק-דין הרמב"ם³⁶ שאם על
3 פי התורה האדם צריך לתת גט לאשתו אבל הוא מסרב, כופין אותו עד שיאמר
4 רוצה אני ואין זה נחשב גט שניתן בכפייה ונגד רצונו של הבעל כי בעצם כל
5 יהודי רוצה לעשות את כל המצוות),
6 ולכן גם מי שלכאורה נמצא במצב
7 רוחני נחות ביותר אינו בבחינת ר'
8 שאין לה יו"ד המורה על נקודת
9 היהדות, אלא בבחינת ד' שיש לה
10 יו"ד, כמבואר לעיל.
11 ובפירוט יותר, הנה היו"ד
12 הקטנה שמאחורי ה' המבדילה
13 אותה מהאות ר' קאי מכוונת על
14 בחינת החכמה, כמבואר בחסידות
15 שהחכמה היא תחילת ההתנצצות של
16 הרעיון השכלי ובשלב זה הרעיון
17 בבחינת נקודה (לפני ההתפשטות
18 לאורך ורחב בכינה) וכן על
19 בחינת היסוד שעל-ידה הוא
20 היחיד החיבור הפנימי וההתקשרות
21 דחסד-וגבורה עם ספירת
22 המלכות (כמו שנתבאר בפרק
23 שלפניו³⁷ הפרק השביעי
24 מהמשך' באתי לגני תשי'), והינו,
25 לפי שספירת היסוד כוללת
26 את כל המדות שלמעלה
27 ממנה, ובכלל זה ספירת החסד
28 וספירת הגבורה שהן עיקר המדות
29 העליונות ועל-ידה באמצעות ספירת
30 היסוד נמשך האור והתוכן של כל
31 המדות גם לבחינת המלכות,
32 שנקראת 'כנסת ישראל', על
33 שם שכוונסת ספירת המלכות את
34 כל הספירות כולן³⁸.
35 אמנם, גם כאשר ישנו ה'ד'
36 (על-ידי נקדת היו"ד שמאחוריה), שהוא ענין הממשכה
37 והדבור דקדשה, הנרמזים בשני הקווים של האות ד' הקו העליון והקו
38 הימני, אין זה עדין תכלית השלמות, אלא צריך לעשות מו'
39 ה' (על-ידי הוספת הקו השמאלי), שימשך ענין הקדושה שער
40 עכשיו היה במחשבה ודיבור גם בענין המעשה. וכמבאר
41 בדרושים מאמרי חסידות בענין "הדר", מילה שמורכבת משלוש

1 בתורה שבהם ה'ד' והר' כתובות באות גדולה – בפסוק "שמע ישראל ה'
2 אליקנו ה' אחד" הדל"ת היא באות גדולה ובפסוק "לא תשתחוה לאל אחר"
3 הרי"ש היא באות גדולה, והמדרש מוסיף ואומר שהמחליף ואומר בפסוקים
4 אלו ואומר ר' במקום ד' ב"ה אחד" או ד' במקום ר' ב"אל אחר", הרי זה
5 מחריב עולמות, במובן הרוחני,
6 וההבדל בין ה'ד' והר' הוא היו"ד
7 הקטנה שבצד האחורי של ה'ד'.
8 וכשם שלמעלה באלוקות יש נקודה
9 של יו"ד קטנה שבה בא לידי ביטוי
10 ענין הקדושה והאחדות ועל-דרך-
11 זה ב'ישראל', שדומין
12 לבוראן³², כדברי המדרש, שיש
13 אצלם אצל כל אחד ואחד מבני
14 ישראל בנשמתו את נקדת
15 היהדות, שאפילו בהיותה
16 בבחינת אחרים בניגוד לבחינת
17 פנים' המסמלת את הפנימיות - בחינת
18 'אחור' מסמלת את החיצוניות ועל כך
19 נאמר כאן שנקודת היהדות קיימת בכל
20 יהודי ואפילו אם היא הפכה להיות
21 ענין חיצוני בלבד (יו"ד
22 מאחוריו), ועד שלכאורה
23 אין זה נכר במחשבה דבור
24 ומעשה שלו, כי הנהגתו בפועל
25 היא באופן הפוך מכפי שנדרש מצד
26 נשמתו מכל-מקום בין שיש
27 בו נפש השנית ב'ישראל'
28 שהיא חלק אלקה ממעל
29 ממש³³, כמבואר בספר התניא
30 שלכל יהודי, יהיה מצבו הרוחני אשר
31 יהיה, יש נשמה אלוהית, הנה גם אם
32 בהווה פעולת הנשמה לא ניכרת בגלוי
33 סוף-כל-סוף הרי היא הנשמה
34 האלוהית פועלת פעולתה, ו"כל
35 ידח ממנו נדח"³⁴ אף יהודי לא
36 יישאר במצב של 'נדח', רחוק ומנותק חסד-שלום, מענייני יהדות, ועד
37 שאפילו קדם שבא למעמד ומצב שדורש מסירות-נפש על
38 היהדות כמו, למשל, כאשר מנסים לכפות עליו לעבור עבודה-זרה ואם יסרב
39 ייהרג, שאז הנה אפילו קל שפקלים גם יהודי שבדרך כלל אינו
40 מקיים את המצוות ועובר עבירות בקלות, במצב כזה הרי הוא מוסר נפשו
41 על קדוש שמו יתברך (כמבאר פתנא³⁵), ולאמיתו של דבר גם

(32) ראה ב"ר פס"ז, ח. במדב"ר פ"י, ה. רות רבה פ"ד, ג. (33) תניא רפ"ב. (34) ע"פ שמואל-ב' יד, יד. וראה תניא ספ"ט.
הלי' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג. (35) פ"ח-יט. (36) הל' גירושין ספ"ב. (37) פרק ז. (38) ראה פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים)
פ"כ. תו"א תצוה פד, ב. לקו"ת שה"ש לח, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 האותיות ה' ד' ר' שלא מספיק האות ד' שנעשית מהאות ר'
 2 ("דר") שגם זה הוא מעבר מהיפך הקדושה (ר') לקדושה (ד') על ידי
 3 הוספת יו"ד, אלא צריך לעשות מד' ה', אות שיש בה שלושה קוים,
 4 להורות על מחשבה ודיבור ומעשה ועל ידיה נעשה "הדר", לשון
 5 יופי והידור שמורה על תכלית השלמות. וכל זה השלמות
 6 והדר' בעבודת ה' הבאה מעבודה בכל
 7 שלושת הקוים של מחשבה, דיבור
 8 ומעשה הוא נרמז באות ה'
 9 (שנעשה מד', שכאשר מוסיפים
 10 לה קו שמאלית הדר' נעשית ה' שיש
 11 לה לאות ד' יו"ד מאחוריה),
 12 שהרגל השמאלית דאות ה',
 13 שרומז על ענין המעשה,
 14 כמבואר לעיל, היא באותה שורה
 15 בגובה שווה כמו שני הקוין
 16 האחרים של האות ה', של מחשבה
 17 ודיבור. מה שאין כן באות
 18 ק', הנה כיון שנעשית מד',
 19 קו לאות ר' שאין בה באות ק'
 20 יו"ד כלל אפילו מאחוריה,
 21 הנה, העדר האות יו"ד (המסמלת את
 22 ספירת החכמה, ספירת היסוד ונקודת
 23 היהדות) הוא סימן שהמחשבה
 24 והדיבור (שני הקוין דאות ר')
 25 אינם כדבעי, אזי ההמשכה
 26 של מחשבה ודיבור אלה, שאינם
 27 רצויים לענין המעשה היא
 28 בצורה של אות ק' (כמבאר
 29 ב'שער היחוד והאמונה'³⁹
 30 שבספר התניא שכל אות מכ"ב
 31 אותיות התורה היא בתמונה צורה
 32 מיוחדת פרטית המורה על
 33 ציור ההמשכה הרוחנית הנמשכת
 34 על ידי אות מסוימת זו כו'),
 35 שהרגל השמאלית של האות ק'
 36 אינה מסתמכת בגובה שווה לשאר
 37 הקוים של האות כדרך כל
 38 האותיות, אלא הרגל השמאלית
 39 של האות ק' נמשכת למטה מן
 40 השורה, שמורה על
 41 ההמשכה דלעומת-זה, המשכה
 42 של היפך הקדושה למטה מהקדושה⁴⁰, וענינו של המשכה זו, אותה
- מסמלת הרגל השמאלית של האות ק' באדם הוא המעשה דלעומת-
 זה, הבא אחרי ובעקבות מחשבה ודיבור לא רצויים, "המעשה אשר
 לא יעשה"⁴⁰.
 אורות המשכת המעשה הרצוי בצד הקדושה
 והמעשה הלא רצוי בצד של לעומת
 זה, היפך הקדושה, מוכן גדל
 ענין המעשה, והחשיבות והיתרון
 של המעשה לגבי המחשבה והדיבור
 וכלשון המשנה⁴¹ בפרקי אבות
 המעשה ולא ה'מדרש' הוא
 העקר, שזוהי הנקדה
 שמבארת בארבה בסעיף זה,
 סעיף ח' של 'חמש' באתי לגני תשי",
 שלכן כל זמן שיש רק ענין
 המחשבה והדיבור הלא רצויים
 (ר'), אכל עדין לא נעשה
 כהמשך למחשבה והדיבור של לעומת
 זה' אות ק', שרגל השמאלית
 נמשכת למטה כו', כי המחשבה
 והדיבור לא יורו לבוא לידי ביטוי
 במעשה הנה עדין האדם הנמצא
 במצב לא רצוי וקשור באותיות
 המסמלות את היפך הקדושה אינו
 "יורד למטה מטה".
 ועל-דרך-זה כשם שבירידה
 ובשייכות ללעומת זה' עיקר הירידה
 היא כאשר יש ירידה גם בנוגע
 למעשה, כך גם בקדושה, שלא
 מספיק ענין המחשבה
 והדיבור כדבעי, שהוא ענין
 אות ד', שיש בה יו"ד
 מאחוריה, וכמבואר לעיל שני
 הקוין של האות ד' הם כנגד מחשבה
 ודיבור והיו"ד מסמלת שמדובר בעניני
 קדושה, אלא תכלית השלמות
 היא לעשות מד' - ה' להביא
 את המחשבה והדיבור לידי ביטוי
 במעשה בפועל.
 וכמוכא במאמר "דאיתא
 המובא בכתבי האריז"ל⁴²
 דאותיות 'צדקה' הוא האותיות
 המרכיבות את המילים צדק-ה',
 בשינוי אחד שמאות ד' נעשה אות ה'", והרי צדקה הוא ענין של

(39) פ"א. פ"ב בהגהה. (40) ראה אוה"ת תרומה ע' א'תקיד ואילך. סה"מ תרצ"א ע' קצ. (41) אבות פ"א מ"ז. (42) טעמי מצות פ' ראה. שער המצות וס' הלקוטים שם. ובכ"מ. וראה מאו"א מע' צדק.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מעשה בפועל ויש להוסיף בזה, שבתבת 'צדקה' - בין הד'
- 2 וזה' יש אות ק' שמצד עצמה היא אות של 'לעומת זה', כמבואר לעיל,
- 3 והינו, שהד' וזה' מקיפות את האות ק', ופועלות להיות
- 4 אתהפכא חשוכא לנהורא הפיכת חושך (אות שהיא אות של 'לעומת
- 5 זה') לאור.
- 6 (ה) וזהו גם מה שנתבאר להוסיף בזה, שבתבת 'צדקה' - בין הד' וזה'
- 7 בארקה בתורת הפעל-שם-
- 8 טוב שהובאה ב'כתר שם
- 9 טוב' 43 על הפסוק 44 בתהלים
- 10 גברי כח עשי דברו, פירוש:
- 11 שצריך האדם להיות במדרגה
- 12 זו שהדבור יהיה לו עשיה,
- 13 שהדיבור יבוא לידי ביטוי במעשה
- 14 בפועל, רוצה-לומר: כשהוא
- 15 בא אל הדבור, כאשר אדם
- 16 מעוניין לדבר צריך לו עליו לילך
- 17 ולעבור דרך שבע מדרגות, כי
- 18 תחלה צריך להיות העניין
- 19 שברצונו לדבר בבניה הספירה שהיא
- 20 מקור המידות (ולכן נקראת 'אם
- 21 הבנים') וכו' שהיא דרגה אחת
- 22 (ומונה את כל פרטי המידות
- 23 שהן שש - חסד, גבורה, תפארת, נצח,
- 24 הוד, יסוד) ואחר-כך בא העניין
- 25 שברצונו לדבר דרך הפה, והוא
- 26 ספירת המלכות 45, כפי שנאמר
- 27 בהקדמה לתיקוני זוהר ('פתח אליה')
- 28 "מלכות, פה" והוא מדרגה
- 29 התחתונה דרגה שלמטה מהבניה
- 30 וכל שאר המידות ויכמו למעלה
- 31 באלוקות, שפדי שתהיה
- 32 מציאות הדבור העליון שעל ידו
- 33 התהוו הנבראים, ככתוב בתהלים
- 34 בדבר הוי' שמים נעשו
- 35 וברוח פיו כל צבאם 46,
- 36 שבנה בדברי הכתוב שהשמים
- 37 וצבאם נבראו על ידי הדיבור נכלל
- 38 כל סדר ההשתלשלות של האור
- 39 האלוני היורד מדרגה לדרגה (באופן
- 40 שכל דרגה קשורה בחברתה כמו
- 41 חוליות של שרשרת האחוות זו בזו)
- 42 שכל 'סדר השתלשלות' נברא על ידי
- 43 הדיבור, וכדי שתהיה מציאות של דיבור למעלה צריכה להיות מצוה, כמו חוטי הציצית, כפי שהם מצד עצמם קודם

- 44 ההמשכה וההתגלות של האור האלוני מכל הספירות, ספירת
- 45 הבניה ויש הספירות שלאחר-יזה בדומה לאמור לעיל מתורת
- 46 הבעל-שם-טוב לגבי נפש האדם שלפני גילוי הדיבור במעשה צריכה להיות
- 47 'הליכה' בשבע דרגות, וצריך אדם להיות במדרגה זו שיהיה
- 48 דבור נחשב לו למעשה כי
- 49 דיבור בלבד לא די וצריך שעניני
- 50 עבודת ה' יבואו לידי ביטוי במעשה,
- 51 כמובא לעיל.
- 52 ועל-דרך-זה ובתוספת באור
- 53 מוסבר אודות חשיבות המעשה בפועל
- 54 (המרומו בהפיכת האות ד' לאות ה',
- 55 כמבואר לעיל) ב'אור תורה'
- 56 להרב המגיד 47 ממעורטש על
- 57 הפסוק 48 (בפרשת אחר)
- 58 ושמרתם את חקותי גו' אשר
- 59 יעשה אתם האדם וחי בהם,
- 60 "כי הכלל הוא בכל המצות
- 61 מעשיות, דרך-משל ציצית,
- 62 כשהם חוטין, לפני שקיימו בהם
- 63 את מצוות ציצית בפועל, אין בהם
- 64 חיות, רוצה-לומר הקדשה
- 65 העליונה, עדיין אינה שורה בהם,
- 66 רק ענין המצוה, שפשהוא
- 67 עושה את המצוה בפועל, הוא
- 68 מקשר כל המדרגות העליונות
- 69 שקודמות לדרגת העשייה שהיא דרגה
- 70 תחתונה וקשורה לכוחות החיצוניים
- 71 של האדם עד העשייה בפועל,
- 72 דהינו המחשבה והדבור
- 73 והעובדא המעשה מתקשרים
- 74 ומתחברים זה עם זה כו', וזהו
- 75 "אשר יעשה אותם (פעשיה,
- 76 אזי) וחי בהם", רוצה-לומר
- 77 (המשכת) החיות העליונות
- 78 בהם" כלומר, דווקא המעשה בפועל
- 79 (ולא המחשבה והכוונה) הם אלו
- 80 שממשיכים ומחזירים קדושה אלונית
- 81 בחפץ שבו מתקיימת המצוה. והינו,
- 82 שיש מציאות החפץ שבו נעשית
- 83 המצוה (ועל-אחת-במה-
- 84 ובה מציאות העולם שלא כל
- 85 הנבראים שבעולם הם חפצים של
- 86 כפי שהם מצד עצמם קודם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שנעשתה בהם מצווה, וְיֵשׁ גַם עֲנִין הָרָצוֹן (הנקרא בלשון הזוהר
 - 2 רְעוּתָא) וּמִחֲשֶׁבֶת הָאָדָם, שֶׁהוּא עֲנִין בְּנֵת הַמִּצְוָה, וְכֵן
 - 3 עֲנִין הַדְּבּוּר, בְּרַכַּת הַמִּצְוָה, שֶׁכֵּן זֶה עֲדִין לֹא מִמְשִׁיךְ קְדוּשָׁה עֲלֵינוּה
 - 4 בַּחפֶּץ שֶׁל הַמִּצְוָה אֲבָל כְּדִי שִׁיחֶיהָ עֲנִין הַחַיּוֹת שֶׁל הַקְדוּשָׁה
 - 5 הָאֱלֹקִית בְּתוֹךְ הַמִּצְוָה, שֶׁכֵּן יֵשׁ
 - 6 לַפֶּרֶשׁ בַּפְּנִימִיּוֹת הָעֲנִינִים אֵת לִשׁוֹן
 - 7 הַפֶּסוּק "וְחִי בָהֶם", כְּלוּמָר
 - 8 שֶׁהַחַיּוֹת הָאֱלֹקִית תּוֹמָשׁן וְתַחֲדוּר
 - 9 בַּמִּצְוֹת שֶׁהוּא עֲנִין הַמִּחֲשָׁבָה
 - 10 מִ'זַּעֲרֵיר-אַנְפִּין לְמַלְכוּת' 49,
 - 11 מִמַּהֲמִידוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת הַנִּקְרָאוֹת 'פְּנִים
 - 12 זַעֲרִית' (כִּי הָאֹר הַמֵּאִיר בְּמִידוֹת הוּא
 - 13 קֶטֶן וּמוֹעֵט לִגְבֵי הָאֹר הַמֵּאִיר
 - 14 בְּמוֹחִין), וְהִיא תּוֹסֶפֶת הָאֹר הָאֱלֹקִי
 - 15 שֶׁנִּשְׁמַכֶּת עַל-יְדֵי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת, הָרִי
 - 16 זֶה דּוֹקָא עַל-יְדֵי עֲשִׂית הָאָדָם
 - 17 ("אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם"),
 - 18 שֶׁאֵז כֹּאשֶׁר הָאָדָם מַקִּים אֵת מִצְוֹת
 - 19 צִיצִית בַּפּוֹעַל נַעֲשִׂים חוּטִי
 - 20 הַצִּיצִית בְּשִׁלְמוֹתָם, וּמַקִּים
 - 21 וּמִמְלָאִים אֵת תַּפְקִידָם, וְאֵז גַּם
 - 22 הַמִּחֲשָׁבָה וְהַכֹּנֶה דְּמִצְוֹת
 - 23 צִיצִית וּבְרַכַּת מִצְוֹת צִיצִית
 - 24 שֶׁלִּפְנֵי קִיּוֹם הַמִּצְוָה בַּמַּעֲשֶׂה לֹא הִיָּה
 - 25 בְּכוּחַם לַפּוֹעַל אֵת הַמַּשְׁכֵּת הַקְדוּשָׁה
 - 26 וְהַחַיּוֹת בְּתוֹךְ הַחֶפֶץ שֶׁל הַמִּצְוָה הֵם
 - 27 בְּשִׁלְמוֹת וְהַשְׁפָּעָה שֶׁלָּהֶם הִיא
 - 28 הַשְׁפָּעָה שֶׁלִּימָה וּמִלָּאָה.
 - 29 וְזֶהוּ גַם מֵה שֶׁמִּבְּאָר אֲדָמוֹר
 - 30 הִזְקֵן בְּאַרְכָּה בַּתְּנִיָּא 50 אֲדוּת
 - 31 פֶּסֶק הַהֲלָכָה הָעֲרִיכָה
 - 32 בְּתַלְמוּד וּפּוֹסְקִים דְּהִרְהוּר
 - 33 לֹא כְּדְבּוּר דְּמִי 51, הִרְהוּר אִינוּ
 - 34 דּוּמָה (אִינוּ נִחְשָׁב) כְּדִיבּוּר. וְלִכֵּן
 - 35 בַּמִּצְוֹת שְׂבִידִיבּוּר, אֵין יוֹצֵאִים יְדִי
 - 36 חוֹבָה בַּמַּחֲשָׁבָה וְהִרְהוּר שֶׁל הַמִּילִים
 - 37 אֲלֹא חוֹבָה לִבְטָא אֵת הַמִּילִים בְּדִיבּוּר
 - 38 וְאֵם קָרָא קְרִיאַת-שְׁמַע שְׁחִיא
 - 39 מִצְוָה שְׂבִידִיבּוּר בְּמִחֲשֶׁבֶתוֹ וּבִלְבוֹ
 - 40 לְבָד וְלֹא בִטָּא אֵת הַמִּילִים בְּדִיבּוּר,
 - 41 אִפִּילוּ אִם הִרְהוּר כָּל כֹּחַ בְּנֵתוֹ,
 - 42 לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ כִּי, וְכֵן
 - 43 בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת כֹּאשֶׁר נִדְרַשׁ מַעֲשֶׂה בַּפּוֹעַל, לֹא יוֹצֵאִים יְדִי חוֹבָה בְּדִיבּוּר
- בלבד או בהרהור בלבד כו'. והיננו, שגם אם כוון את כל הפנונות
שבעולם השייכות למצוה זו, לא נעשה עדין קיום המצוה ואין
האדם יוצא ידי חובתו, כי אם אלא יוצאים ידי חובת המצוה אך ורק
על ידי עשיית המצוה בפעל, כל מצוה בענינה, בעשיה
שלה בהתאם לכללים ולהלכות של
קיום מצוה זו בפרט, במצות
מעשיות כמו ציצית ותפילין וכד'
הרי זה על ידי העשיה
בפשוטה, ובמצות שדבבור
כמו קריאת שמע על ידי הדבור,
ובמצות שבמחשבה וכוונת הלב
כמו אהבת הוי' ויראת הוי',
קיום המצוות הללו הוא על ידי
האהבה והיראה בפעל,
לאחרי ההתבוננות בגדולת ה'
ובדברים המעוררים את אהבת ה'
ויראת ה' שהיא ההתבוננות רק
הקדמה והכנה לעשיית
המצוה דאחבת ה' ויראת ה'
ובמצוות אלו העשיה היא על ידי רגש
הלב [כמו שכתוב בתחלת ספר
'משנה תורה' של הרמב"ם 52],
לענין ההתבוננות שהיא הכנה
והקדמה למצוות אהבת ה' ויראת ה'
האל הנקבד והנורא הנה
שעל מציאותו וגדולתו מדבר הרמב"ם
שם בהלכות הקדמות, מצוה
לאהבו וליראה אותו כו',
והיאך היא הדרך לאהבתו
ויראתו, בשעה שיתבונן
האדם במעשיו של הקדוש ברוך
הוא ויכיר מהם את גדולתו וכו',
כפי שמבאר הרמב"ם לאחרי
זה בארכה, בדגמת ההכנה
על ידי התבוננות וכוונת הלב לקיום
מצות ציצית הבאה כהקדמה
והכנה לקיום מצוות ציצית במעשה
בפועל.
ולאידך גיסא, מצד שני, אם
היתה עשיית המצוה במעשה
בפעל, הנה גם אם (מאיוז
סבה שתהיה) היה חסר אצלו
אצל האדם שקיים את המצוה בפועל בכונת המצוה, ועשאה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כְּמַצּוֹת אֲנָשִׁים מְלַמֶּדָה⁵³, מתוך הרגל, ללא כוונה ראויה יֵצֵא יְדִי
2 חֹבֶתת קִיּוֹם הַמַּצָּוָה. וּמִכָּל זֶה רוֹאִים גְּדֹל עֲנִין הַמַּעֲשֶׂה
3 והחשיבות של הפיכת הד' (שיש בה רק שני קוין – דיבור ומחשבה) לה'
4 (שיש בה שלושה קוין, גם ענין המעשה), כמבואר לעיל.
5 (ו) יוֹכֵן גִּדּוֹל עֲנִין הַמַּעֲשֶׂה הַמְּבֹרָךְ
6 לעיל על-פי באור אֲדָמוֹר
7 הָאֲמִצְעִי בְּשַׁעֲרֵי אוֹרָה⁵⁴
8 בְּעֵנִין "כָּל הַגְּבוּהַ יוֹתֵר, נוֹפֵל
9 וְנִמְשָׁךְ לְמִטָּה מִטָּה יוֹתֵר",
10 שֶׁמִּבֵּיא עַל זֶה שְׁלֹשָׁה
11 מִשְׁלִים, וּמוֹכֵן שְׁפָל מִשְׁל
12 מוֹסִיף בְּאוֹר בְּעֵנִין זֶה⁵⁵ בִּיחַס
13 לשני המשלים האחרים, כפי שממשיך
14 ומפרט.
15 מִשְׁל אֶחָד הוּא מֵאֲבוּקָה שֶׁל
16 אש, שְׁפָדִי שֶׁתֵּאִיר בְּמָקוֹם
17 רְחוֹק בְּיוֹתֵר, צְרִיכָה לְהִיּוֹת
18 בְּמָקוֹמָהּ בְּמָקוֹם שֶׁבוֹ הָאֲבוּקָה
19 בּוֹעֵרֶת אֲבוּקָה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר.
20 וְאֶף-עַל-פִּי שְׁבָמָקוֹם רְחוֹק
21 וְאֶפֶל בְּיוֹתֵר, רְחוֹק בְּכַמּוֹת
22 מִבְּחִינַת הַמֶּרְחָק בֵּין מָקוֹם הָאֲבוּקָה
23 לאותו מָקוֹם וְרְחוֹק בְּאִיכוֹת
24 מִבְּחִינַת הָעוֹבְדָה שֶׁהַמָּקוֹם אֵפֶל
25 וחשוך, מְגִיעַ רַק אוֹר קָטָן
26 וְחִלּוּשׁ מֵהָאֲבוּקָה (ורק קרוב
27 לאֲבוּקָה יֵשׁ אוֹר גְּדוֹל וְחוֹק), מִכָּל-
28 מָקוֹם הָאֲבוּקָה זֶה עֲצוּמוֹ, עֲצֵם
29 הָעוֹבְדָה, שֶׁהָאוֹר מְגִיעַ בְּמָקוֹם
30 רְחוֹק בְּזָה, רְחוֹק בְּכַמּוֹת וְרְחוֹק
31 בְּאִיכוֹת, מוֹכִיחַ שֶׁנִּמְשָׁךְ מִמָּקוֹם
32 גְּבוּהַ בְּיוֹתֵר, מֵאֲבוּקָה גְּדוֹלָה
33 בְּיוֹתֵר ואילו אוֹר הָאֲבוּקָה הִיא יוֹתֵר
34 קָטָן וְיוֹתֵר חֲלָשׁ, הוּא לֹא הִיא מְגִיעַ
35 לְמָקוֹם כָּל-כֵּךְ רְחוֹק וְהִיא זֶה מִשְׁל לְכָךְ
36 שֶׁכָּל הַגְּבוּהַ בְּיוֹתֵר, יוֹרֵד לְמִטָּה בְּיוֹתֵר.
37 וּמִשְׁל שְׁנֵי לַעֲנִיין "כָּל הַגְּבוּהַ
38 בְּיוֹתֵר, יוֹרֵד לְמִטָּה יוֹתֵר" מִבְּאֵר
39 אֲדָמוֹר הָאֲמִצְעִי בִּסְפֹר 'שַׁעֲרֵי אוֹרָה',
40 מִחֻבֵּית מִים, שֶׁבְּאֶשֶׁר הַחֻבֵּית
41 מְלֵאָה בְּמִים לְגִמְרִי, יוֹתֵר מִמָּה
42 שִׁיכוּלָה חֲבִית זוֹ לְהַכִּיל, אֲזִי
- עוֹלִים הַמִּים עַל גְּדוּתֶיהָ שֶׁל הַחֲבִית וְנִשְׁפָּכִים לַחוּץ, הִנֵּה
אֶף-עַל-פִּי שְׁמָה שֶׁנִּשְׁפָּךְ לַחוּץ הוּא רַק טֶפֶן טֶפֶן, וְעִיקָר
רוֹב הַמִּים נִשְׁאָרִים בְּתוֹךְ הַחֲבִית, מִכָּל-מָקוֹם הָאֲבוּקָה זֶה עֲצוּמוֹ, עֲצֵם
הָעוֹבְדָה שְׁמִים נִשְׁפָּכִים הַחוּצָה, אֵפֶילוֹ שֶׁמְדוּבָר בְּמִעַט מִים, מוֹרָה שְׁמִלּוֹ
הַחֲבִית הוּא בְּשִׁלְמוֹת כְּדָבָעִי,
שְׁלְמוֹת גְּדוּלָה וְהִסִּיכָה שְׁמַעַט
טִיפּוֹת מִים נִשְׁפָּכִים הַחוּצָה (יִוֵּרֵד
לְמִטָּה בְּיוֹתֵר) הִיא מִשּׁוֹם שֶׁהַחֲבִית
מִלֵּאָה לְגִמְרִי ('הַגְּבוּהַ בְּיוֹתֵר').
וּמִשְׁל שְׁלִישִׁי לאותו עֲנִין מִבְּאֵר
אֲדָמוֹר הָאֲמִצְעִי, מְעַנֵּן הַהוֹלָדָה,
שֶׁשִּׁיף יִתְכַּן רַק בְּשִׁנְעֻשָׁה הָאֵדָם
גְּדוֹל (שֶׁהִיא קָטָן אֵינוֹ
מוֹלִיד⁵⁶, וְצָרִיף לְהִיּוֹת עַל-
כָּל-פָּנִים לְכָל הַפְּחוֹת בֵּין תֵּשַׁע
שָׁנִים⁵⁷, שְׁזוּהִי הַגְּדֻלּוֹת
בְּעֵנִין זֶה), הִנֵּה אֶף שֶׁעֲנִין
הַהוֹלָדָה הוּא מִטָּפָה גְּשָׁמִית,
שְׁבָהּ מִפְּנִימִיּוֹת הָאֵדָם אֲבָל יוֹרֵדֶת
לְמִטָּה בְּיוֹתֵר, לְהִיּוֹת מְצִיאוֹת גְּשָׁמִית,
מִכָּל-מָקוֹם הָאֲבוּקָה זֶה עֲצוּמוֹ,
עֲצֵם הָעוֹבְדָה שֶׁאֵדָם זֶה מְסוּגֵל לְהוֹלִיד,
מוֹכִיחַ שֶׁהַמּוֹחִין שְׁלֹו שְׁמֵשׁ
נוֹכַעַת הַטִּיפָה הַגְּשָׁמִית הֵם
בְּשִׁלְמוֹת ('גְּבוּהַ בְּיוֹתֵר'), הִחַל
מִשְׁלְמוֹת הַמּוֹחִין כְּפִי שֶׁהִיא
אֲצֵל בֵּין תֵּשַׁע שָׁנִים, וְיִתְרָה
מְזָה, בְּשִׁנְעֻשָׁה גְּדוֹל שֶׁאֵז יֵשׁ
לְאֵדָם תּוֹסַפַּת שְׁלִימוֹת שֶׁלָּא הִיּוֹתָה לוֹ
כִּשְׁהִיא בְּגִיל תֵּשַׁע (וְנִעֲשֶׂה עוֹד יוֹתֵר
'גְּבוּהַ'), וְעַד לְכֵן שְׁמוּנָה-עֶשְׂרֵה
לְחֻפָּה⁵⁸ שֶׁהוּא עִיקָר הַגִּיל שֶׁמִּכָּאֵן
וְאֵילֶךְ יִשְׁנֵנו עֲנִין הַהוֹלָדָה.
וּבְזָה יוֹכֵן גַּם מַה שֶׁאֲמָרוּ
רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּגִמְרָא (בְּסוֹף
מִסְכֵּת נָזִיר) גְּדוֹל הָעוֹנָה אֲמֵן
יוֹתֵר מִן הַמִּבְרָךְ אֵת הַבְּרָכָה
שֶׁלֵּעִיהָ עוֹנִים 'אֲמֵן', וְכִפִּי שֶׁמִּבְּאֵר
הַצִּמְח צֶדֶק בְּאוֹר
הַתּוֹרָה⁵⁹ עַל-פִּי מַה שֶׁכָּתוּב

(53) ע"פ ישע"י כט, יג. וראה תניא פל"ט (נג, ב). ובכ"מ. (54) נח, א ואילך. (55) ראה ד"ה באתי לגני תשי"ט ס"ד (תורת מנחם סה"מ באתי לגני ח"א ע' שטו ואילך). (56) ראה סנהדרין סח, ב ואילך. (57) ראה נדה לב, ב. רמב"ם הל' אישות פ"א ה"ג. תו"א מקץ מג, א. שער היחוד לאדמו"ר האמצעי פל"ד (קלג, א). (58) אבות פ"ה מכ"ב. (59) ראה אוה"ת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בְּכַתְּבִי הָאֲרִיז׃ל⁶⁰ שׁ״אֲמֵן׃ בְּגִמְטְרִיא תשעים ואחד כמו
- 2 הגימטריא של שתי השמות הקדושים הוֹי׳ אֲדֹנֵי־י⁶¹, דְּהִנֵּה, כָּלִלוֹת
- 3 הַחֲלֹק הַהִבְדֵּל בֵּין שֵׁם הוֹי׳ לְשֵׁם אֲדֹנֵי הוּא, שְׁהוֹי׳ שְׁתוּכְנו
- 4 הוּא ׳היה׳ הוּוה וְהִיה׳ כאחד, הֵינּוּ לַמַּעֲלָה מַגְדִּירֵי הוֹמֵן, הוּא לְמַעֲלָה
- 5 מִהָעוֹלָם שְׁמוּגָבֵל וּמוֹגֵדֵר בַּגְּדִיר
- 6 הוֹמֵן, שְׁלֹכֵן מֵאַחֵר שֵׁם הוֹי׳ הוּא
- 7 לַמַּעֲלָה מִהָעוֹלָם, יָכוֹל לִהְיוֹת הִנֵּה
- 8 הִנֵּה וְהִנֵּה כְּאֶחָד⁶², אֶף־עַל־
- 9 פִּי שֶׁזֶהוּ הַפֶּה גִּדְרֵי הַזִּמְן
- 10 (וּמָה שְׁהוֹי׳ הוּא לְשׁוֹן
- 11 מִהֵנָּה⁶³, וְאֵם כֵּן הִרִי הוּא הֵשֵׁם
- 12 שֶׁנֶּחֱשֵׁב מִקּוֹר לַהֲתַהוּוֹת עוֹלְמוֹת
- 13 וְנִבְרָאִים מוֹגֵדִים וּמוֹגָבִלִים וְאִין
- 14 אֶפְשֵׁר לֹמֹר שֶׁהוּא הֵשֵׁם שֶׁלַּמַּעֲלָה
- 15 מִהָעוֹלָם, עַל כֵּךְ בֹּא הַמַּעֲנָה שֶׁאִין זֶה
- 16 קוּשִׁיא, כִּי הִרִי זֶה שְׁהוֹי׳ הוּא מִלְשׁוֹן
- 17 מִהוּוֹה רַק שְׁמִמְנֵנוּ נִמְשַׁכֵּת
- 18 הַתְּהוּוֹת הָעוֹלָם, וְזֶה גּוֹפֵא
- 19 עֲצוּמוֹ, הַתְּהוּוֹת הַנִּמְשַׁכֵּת וְנוֹבַעַת מִשֵּׁם
- 20 הוֹי׳ רַק עַל־יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוּתוֹ שֶׁל
- 21 שֵׁם הוֹי׳ בְּשֵׁם אֱלֹקִים הַמּוֹרָה עַל
- 22 צִמְצוּם וְהַגְבֵּלַת הָאוֹר הָאֱלוּקִי לְבִרּוֹא
- 23 נִבְרָאִים מוֹגָבִלִים וּמוֹגֵדִים, אֲבָל שֵׁם
- 24 הוֹי׳ עֲצוּמוֹ נִשְׁאֵר לַמַּעֲלָה מִהָעוֹלָם וְאִינוֹ
- 25 מוֹגֵדֵר בַּגְּדִירֵי הוֹמֵן וְשֹׁאֵר הַגְּדִירִים
- 26 וְהַהֲגָבֻלוֹת שֶׁל הָעוֹלָם), מַה־שְּׁאִין־
- 27 בֵּן שֵׁם אֲדֹנֵי, שְׁמּוֹרָה שֶׁהוּא
- 28 הַקְדוּשׁ־בִּירוּךְ־הוּא שְׁלֹכֵן מִלְשׁוֹן
- 29 הָאֲרִיז׃ל⁶⁴, שְׁיָדָה לַעֲוֹלָמוֹת
- 30 הַתְּחַתּוֹנִים, כֹּהֵם יֵשׁ נִבְרָאִים
- 31 מוֹגָבִלִים וּמוֹגֵדִים, שְׁדוּקָא שֵׁם
- 32 בְּעוֹלָמוֹת הַתְּחַתּוֹנִים שְׁיָדָה עֲנִיִן
- 33 הָאֲדֹנִית, כִּי ״אִין מְלָךְ בְּלֹא עֵם״⁶⁵ עֲנִיִן הַמְּלָכוֹת יִתְכַּן רַק כֹּאשֶׁר
- 34 הָעֵם נִתֵּן לְמִרְחוֹת שֶׁל הַמֶּלֶךְ.
- 35 וְלֹכֵן הִנֵּה מִבֵּין כָּל הַשְּׁמוֹת הַקְדוּשִׁים שֶׁהַקְדוּשׁ־בִּירוּךְ־הוּא נִקְרָא בֵּהֶם, רַק
- 36 שֵׁם הוֹי׳ נִקְרָא שֵׁם הָעֵצָם⁶⁶ הֵשֵׁם שֶׁמִּתְיַחַס לַעֲצָמֵי הָאֱלֹקוֹת וְשֵׁם
- 37 הַמִּיֻּחָד⁶⁷ הֵשֵׁם שְׁמִיּוּחָד לַעֲצָמֵי הָאֱלֹקוֹת, כְּדִבְרֵי הַגִּמְטָרָה עַל אוֹפֵן אֲמִירַת

- 38 בִּרְכַת כֹּהֲנִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ כִּ״ה תְּבִרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם הַמַּפּוֹרֶשׁ, אַתָּה
- 39 אוֹמֵר בְּשֵׁם הַמַּפּוֹרֶשׁ אוֹ אִינוֹ אֵלָּא בְּכִינוּי, תִּלְמֹד לֹמֵר וְשִׁמּוֹ אֶת שְׁמִי - שְׁמִי
- 40 הַמִּיּוּחָד לִי (וּפִרִישׁ רִשׁ״י שׁ׳הַמִּיּוּחָד׳ הֵינּוּ כִּכְתּוּב, כְּלוּמָר שֶׁבִּדְרוֹךְ כָּלֵל כְּתוּב
- 41 הוֹי׳ וְקוּרָאִים אֲדֹנֵי אֲבָל בְּבִרְכַת כֹּהֲנִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בִּיטָאוּ אֶת שֵׁם הוֹי׳,
- 42 הֵשֵׁם הַמִּיּוּחָד, כִּכְתּוּב) מַה־שְּׁאִין־
- 43 בֵּן שְׁאֵר הַשְּׁמוֹת, וְעַל־אַחַת־
- 44 כְּמַה־וְכִמָּה שֵׁם אֲדֹנֵי שֵׁם
- 45 שְׁמוֹת שֶׁהַקְדוּשׁ־בִּירוּךְ־הוּא נִקְרָא בֵּהֶם
- 46 עַל שֵׁם הַיֵּחַס שֶׁל לְנִבְרָאִים, וּבִפְרָט
- 47 שֵׁם אֲדֹנֵי שֶׁהוּא שֵׁם שֶׁשְׁשׁוֹר לִיחַס שֶׁל
- 48 הַקְדוּשׁ־בִּירוּךְ־הוּא לְנִבְרָאִים הַתְּחַתּוֹנִים.
- 49 אֲמֵנָם, חֲבוּרֵי שִׁלּוּב שֵׁם הוֹי׳
- 50 וְשֵׁם אֲדֹנֵי בִּיחָד, חֲבוּרֵי שֶׁל אוֹר
- 51 אֱלוּקִי שֶׁלַּמַּעֲלָה מַגְדִּירֵי הָעוֹלָם עִם גְּדִירֵי
- 52 הָעוֹלָם, כֵּךְ שֶׁבְּעוֹלָם עֲצוּמוֹ תִּהְיֶה הָאֵרָה
- 53 וְהַתְּגָלוֹת שֶׁמַּעַל לָעוֹלָם, נַעֲשֶׂה עַל־
- 54 יְדֵי אֲמִירַת ״אֲמֵן״ לְאַחֵר אֲמִירַת
- 55 בִּרְכָה, וְהִנֵּנוּ, שְׁבִפְאֲמִירַת
- 56 הַבִּרְכָה עֲצֻמָּה יִשְׁנֹנוּ שֵׁם הוֹי׳
- 57 (שְׁהִירֵי הַבִּרְכָה הִיא בְּשֵׁם
- 58 וּמְלָכוֹת וְתַחֲלִיתָהּ הִיא בִּבְרוּךְ אַתָּה
- 59 הוֹי׳ - שֵׁם - מֶלֶךְ הָעוֹלָם - מַלְכוּת),
- 60 אֲבָל בְּאֲמִירַת הַבִּרְכָה בְּלִבְדּוֹ, עֲדִיִן
- 61 אִין זֶה בּוֹדָאוֹת שְׁעֲנִין ״מְלָךְ
- 62 הָעוֹלָם״ שֶׁנֶּאֱמַר בְּבִרְכָה וְתוּכְנוֹ הוּא
- 63 שֶׁמְלָכוֹת ה' תֹּאִיר וְתַתְּגַלָּה בְּעוֹלָם,
- 64 עֲדִיִן אִין זֶה וְדוּדָא כִּי הוּא בִּפְאֵן
- 65 שְׁהַבִּרְכָה וְהַשְּׁפָעָה אֲכֵן
- 66 תִּמְשֹׁךְ וְתֹאִיר וְתַתְּגַלָּה גַּם בְּעוֹלָם,
- 67 מִלְשׁוֹן הָעֵלָם וְהַסִּתֵּר⁶⁸ עַל
- 68 הָאֱלֹקוֹת, וּבִפְרָט בְּעוֹלָם שִׁישׁ
- 69 בּוֹ מְקַטְרָגִים עַל שֵׁם הוֹי׳
- 70 (גְּלוּי אֱלֹקוֹת), כִּדְאִיתָא בְּיְהוֹשִׁיעַ אֲגֻדּוֹת׳ פִּירוּשׁ עַל אֲגֻדּוֹת
- 71 הַתִּלְמוּד שֶׁכָּתַב מְהִרָשׁ״א⁶⁹ מוֹרֵנוּ הָרַב שְׁמוּאֵל אִידֵּלס. אֶף עַל־יְדֵי
- 72 אֲמִירַת ״אֲמֵן״ עַל שְׁמִיעַת הַבִּרְכָה, רִ״אֲמֵן׳ הוּא, כֹּאמֹר, שִׁלּוּב שֶׁל הוֹי׳
- 73 וְאֲדֹנֵי בִּיחָד, שִׁלּוּב שֶׁל אוֹר אֱלוּקִי שֶׁלַּמַּעֲלָה מַגְדִּירֵי הָעוֹלָם עִם גְּדִירֵי
- 74 הָעוֹלָם נִמְשַׁכֵּת הַשְּׁפָעַת הַבִּרְכָה וְיֵשׁ הָאֵרָה וְהַתְּגָלוֹת שֶׁל אוֹר אֱלוּקִי

בראשית כרך ג תקנב, א. תקסו, א. עקב ע' תקיח ואילך. המשך חייב אדם לברך פ"ה. פל"ד (סה"מ תרל"ח ע' צח. ע' קפד). (60) 'פרי עץ חיים' שער כוונת אמן פ"א-ד. מאו"א א, צד. (61) ראה זח"ב קעח, א. תקר"ז תי"ט (מ, א). תכ"ו (עא, ב). (62) זח"ג רנו, סע"ב (ברע"מ). פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. תניא שעהיוה"א פ"ז (פב, א). (63) זהר ופרדס שם. תניא שעהיוה"א רפ"ד. (64) ראה ב"ר פי"ז, ד. תניא שעהיוה"א רפ"ז. (65) בחיי וישב לח, ל. שם ר"פ בלק. כד הקמח ר"ה (ב) ד"ה ועוד (בהוצאת שאוועל - ע' שעט). תניא שעהיוה"א שם. (66) כסף משנה הל' ע"ז פ"ב ה". פרדס שער יט (שער שם בן ד'). מו"נ ח"א פס"א ואילך. עיקרים מאמר ב' פכ"ח. (67) סוטה לח, א. סנהדרין ס, א. וראה פרדס שם. (68) ראה לקו"ת שלח לו, ד. חוקת סה, א. שם, ד. ביאור"ז להצ"צ ח"א ע' שנה. ועוד. (69) נזיר שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 גם בעולם, שמצד עצמו הוא אכן העולם והסתר על אלוקות, ועד לאפן
- 2 ד"מרבית שלום בעולם" היינו שהארת האור האלוקי בעולם באה
- 3 לידי ביטוי בפועל וגורמת לריבוי שלום בעולם (כהמשך דברי הגמרא
- 4 בסיום מסכת נזיר שם לאחרי-זה מיד לאחר המאמר 'גדול העונה אמן
- 5 יותר מהמברך).
- 6 וזהו גם מה שמבאר אדמו"ר 1 הברכה גם בעולם, ועד לאפן ד"מרבית שלום
- 7 מהר"ש בארכה ב'המשך 2 בעולם" (כהמשך דברי הגמרא לאחרי-זה). וזהו
- 8 קבוצת מאמרים שהראשון שבה פותח
- 9 במאמר חכמינו ז"ל חייב אדם 3 גם מה שמבאר אדמו"ר מהר"ש בארכה ב'המשך
- 10 לברך מאה ברכות בכל 4 חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום⁷⁰, שענין
- 11 יום⁷⁰, שענין "העונה אמן" 5 "העונה אמן" הוא כמו ענין "מטבע ארז" (ברכה ארצה), פותח בברוך וחותם בברוך⁷¹,
- 12 שעליו נאמר בגמרא 'גדול העונה אמן 6 (ברכה ארצה), פותח בברוך וחותם בברוך⁷¹,
- 13 יותר מן המברך, כמובא לעיל, הוא 7 שעל-ידי-זה נעשה גם הברור בקלפת נגה כו',
- 14 כמו ענין "מטבע נוסח ברכה 8 והינו, שנוסף על ההתפללות דהוי' ואדני, שהם
- 15 שתיקנו וטבעו חכמים שהוא ארז" 9 שמות קדושים, מדגשת גם הפעולה בקלפת נגה
- 16 (ברכה ארצה), וברכה 'ארוכה' 10 שבעולם הזה התחתון שאין תחתון למטה
- 17 היא ברכה שבה המברך פותח את 11 הימנו. וכללות הענין בזה הוא בדוגמת מה
- 18 הברכה בברוך אתה ה' וכו' וחותם 12 שנתבאר לעיל בנוגע לאבוקה גדולה (ועל-דרך-
- 19 וגם מסיים את הברכה בברוך⁷¹, 13 זה בנוגע לחבית מלאה מים, ובנוגע לגדלות
- 20 שעל-ידי-זה על-ידי ברכה 'ארוכה' 14 המוחין), שהעלוי שבה נפר דוקא פאשר האור
- 21 שיש לה יתרון על 'ברכה קצרה' שרק 15 מגיע למקום רחוק ושל, שזהו העולם הזה
- 22 פותחת ב'ברוך' נעשה גם הברור 16 התחתון במדרגה, שאין תחתון למטה ממנו
- 23 הפרדת הטוב מהרע והעלאתו לקדושה 17 (בלשון התניא), ואף-על-פי-כן מאיר בו האור,
- 24 בקלפת נגה כו', כמובא בקבלה 18 על-כל-פנים כפי שמלבש בגשמיית כו'.
- 25 וחסידות שיש 'קליפות' (כוחות של 19 ועוד זאת בנוגע למעלת ענין העשיה
- 26 היפך הקדושה המעלימים ומכסים על 20 (עשיה גשמיית וגם חמירית, בעולם
- 27 אור הקדושה כמו קליפה המכסה על 21 העשיה, עולם הזה הגשמי והחמירי), שעל-ידי-
- 28 (הפרי) שזון 'טמאות לגמרי' כי אין בהם 22 זה נעשה "וחי בהם" (פנ"ל סעיף ה), הינו,
- 29 טוב כלל ואילו בקליפת 'נוגה' (לשון 23 שנעשה עליו בכל העולמות כלם ובכל סדר
- 30 אור), יש עירוב של טוב ורע, והינו, 24 ההשתלשלות, פידוע המשל⁷² מהגבהת פתלי
- 31 שנוסף על ההתפללות השילוב 25 בית, שצריכים להתחיל להגביה את הקורה
- 32 והחיבור דהוי' ואדני, המבואר 26 התחתונה דוקא, ואז ממילא יגבהו גם העליונות
- 33 לעיל שהם שמות קדושים, 27 הימנה, מה-שאין-כן אם היה מתחיל מאמצע
- 34 מדגשת גם הפעולה של הבירור 28 הכתל, לא היה מגביה את הקורות התחתונות.
- 35 והעלאת הקדושה למקורה בקלפת 29 המותרים באכילה מקבלים את החיות
- 36 נגה שבעולם הזה התחתון 30 והקיום שלהם על-ידי קליפת נוגה ועבודת האדם היא לברר אותם ולהעלות
- 37 שאין תחתון למטה הימנו 31 אותם לקדושה.
- 38 כמובא בספר התניא שהדברים 32 וכללות הענין בזה הארת שם הוי' בעולם הזה התחתון הנפעלת על ידי
- 39 המותרים באכילה מקבלים את החיות 33 אמירת 'אמן' (ובירור קליפת נוגה) הוא בדוגמת מה שנתבאר לעיל
- 40 והקיום שלהם על-ידי קליפת נוגה ועבודת האדם היא לברר אותם ולהעלות 41 אותם לקדושה.
- 42 וכללות הענין בזה הארת שם הוי' בעולם הזה התחתון הנפעלת על ידי 42 וכללות הענין בזה הארת שם הוי' בעולם הזה התחתון הנפעלת על ידי
- 43 אמירת 'אמן' (ובירור קליפת נוגה) הוא בדוגמת מה שנתבאר לעיל 43 אמירת 'אמן' (ובירור קליפת נוגה) הוא בדוגמת מה שנתבאר לעיל

(70) פ"ח. פ"ב. פ"ד (סה"מ תרל"ח ע' קל ואילך. ע' קעד ואילך. 71) ראה ברכות מו, א. 72) תו"א בראשית ד, א. וראה גם לקו"ת נצבים מה, א. תו"מ סה"מ כסלו ע' קצדה והערה 19.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הבריאה היא שבסופו של דבר הירידה תביא לידי עלייה, ולכן, כמבואר
בתניא, בוודאי התכלית היא דווקא בכך שהעולם הזה התחתון ביותר יתברר
ויתעלה, ולכן צריכים להגביה את כל סדר ההשתלשלות,
מתחתיתו דווקא, מעולם הזה התחתון שהוא העולם הנחות ביותר,
שזהו ההגבהה וההרמה של העולם
התחתון תכלית פונת הבריאה,
לפי שנתאנה הקב"ה להיות
לו דירה בתחתונים⁷⁷, כדברי
המדרש, הקדוש ברוך הוא רוצה
(ברצון שלמעלה מהבתנו והשגתנו
ולכן הוא נקרא 'אווה') שדווקא
העולם הזה התחתון ביותר יהיה מקום
ראוי ל'דירה' לו, שבו תהיה השראת
השכינה וגילוי אלקות.
וענין זה של הפיכת העולם ל'דירה'
לאולקות בעולמות התחתונים, פועל
איש ישראל כל יהודי על-ידי
עבודתו לקונו בעולם העשיה
במעשה בפעל, ובאפן של
'עשיה' מלשון כפיה⁷⁸, מעשה
המצוות הפועל את השלמת כוונת
הבריאה שהעולם יהיה 'דירה'
בתחתונים' הוא 'מעשה' גם מלשון
כפייה והכרח כמו מעשין כופין
על הצדקה⁷⁹, והינו, בנוגע
לקיום המצוות הכוונה היא שאינו
עושה זאת את מעשה המצוות
מצד טבעו ורגילותו ומשום
שהוא עצמו נוטה לזה, אלא מתוך
ביטול והכנעה של הרצונות האישיים
והעשייה היא מפני שזהו רצון
הבורא [כפי שמצינו
באברהם אבינו, שענינו מדת
החסד, שלכן התעסק
בהכנסת אורחים, שלאחרי
שאכלו ושתו האורחים, אמר
להם: ברכו למי שאכלתם משלו, תברכו את ה' שהואכל שאכלתם
היה משלו, ואם לא רצו האורחים לברך, היה מצער אותם
(כדאיתא כמובא במדרש⁸⁰ שאם האורחים היו מסרבים לברך את ה',
היה אברהם אומר להם לשלם על מה שאכלו ושתו תשלום גבוה במיוחד
בנימוק שמחיר המזון במדבר יקר מאד), שפזה נראה שהתעסקותו

וזהו גם מה שמצינו בנוגע לכללות סדר ההשתלשלות
שקבע הקדוש ברוך הוא שבו ועל-ידי ירד ויתגלה האור האלוני מלמעלה
למטה, שיש פמה טעמים בזה, כדאיתא כמובא ב'עץ חיים'⁷³
מכתבי הארז"ל שזהו בכדי לגלות להביא לידי גילוי וביטוי בפועל את
שלמות כחותיו של הקדוש ברוך
הוא (שעל-ידי הירידה מדרגה לדרגה
ב'סדר השתלשלות' הכוחות האלקיים
יוצאים מן הכח אל הפעל),
ובזהר⁷⁴ איתא מובא טעם אחר
לירדת האור מלמעלה למטה עד
לבריא עולם גשמי שזהו 'בגין
דישתמודעון ליה' כדי שיהיו
נבראים שידעו ויכירו את הקדוש
ברוך הוא. אמנם, מבאר בארקה
ב'המשך תרס"ו'⁷⁵ קבוצת
מאמרי חסידות של הרבי הרש"ב
שתחילתו במאמר דיבור-המתחיל יום
טוב של ראש השנה' משנת תרס"ו
שטעמים אלו לבריא העולמות
על-ידי 'סדר השתלשלות' (כדי לגלות
שלמות כחותיו' רבגין דישתמודעון
ביה) מספיקים רק בנוגע
לעולם האצילות העולם העליון
ביותר מבין ארבעת העולמות הרוחניים
הכלליים אצילות בריאה יצירה עשיה
שבו האלקות מאירה בגלוי, וכן
בנוגע לנשמות ישראל כפי
שהם בעולם האצילות כו'
ומסוגלות להשיג אלקות, אבל אין אלו
טעמים מספיקים לבריא עולם גשמי
ולכן לא די בשלמות זו,
שיכולה להיות רק בעולם האצילות
שהרי תכלית הכוונה והמטרה
השפלת של
העולמות מדרגה לדרגה אינה
בשכיל העולמות העליונים
(כמו עולם האצילות שהוא עולם עליון) הואיל ולהם לגביהם,
היינו לגבי העולמות העליונים, כל התהוותם היא ירידה מאור פניו
יתברך שהרי בדרגות שלמעלה מאצילות יש אור אלוני נעלה עוד יותר
מאשר בעולם האצילות (כמבאר פתניא⁷⁶) ולא ייתכן שכל 'סדר'
השתלשלות' וכל הבריא נועדו לגרום ירידה ובוודאי הכוונה והתכלית של

(73) שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף א. (74) ח"ב מב, ב. (75) ע' תמו. וראה שם ע' ז. (76) פל"ו. וראה סה"מ תרנ"ח ע' ל ואילך. תרע"ח ע' קיב ואילך. (77) ראה נתחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא שם. (78) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"ב ע' תשסא ואילך. סה"מ תרל"ו ח"ב ע' רפט. תרל"ח ע' רנה. תרע"ח ע' קכא. ע' קכד ואילך. ע' קצב. תרצ"ט ע' 191. (79) מרדכי בבא-בבא ח, ב. בית-יוסף לטור יו"ד סרמ"ח (ד"ה כל אדם). (80) ב"ר פמ"ט, ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

כלא ממש חשיבי לגבי השרים שהם חיותם וקיומם. והשרים כלא ממש חשיבי
לגבי החיות הנמשך להם מהניצוץ מדבר ה' המאיר עליהם מלמעלה ואף על
פי כן החיות הנמשך לתוכם מהארה זו הוא בבחינת גלות בתוכם שלכן
נקראים בשם אלוקים אחרים... ולכן העובדי גילולים הנשפעים מהם הם
עובדי עבודה־זרה ממש עד עת קץ
שיבולע המות והסטרא־אחרא ואז
אהפוך אל עמים כו' לקרוא כולם בשם
ה' ונקרא גם כן בשם גלות השכינה
מאחר שחיות זה אשר בבחינת גלות
בתוכם הוא מהארה הנמשכת להם
מהניצוץ מדבר ה' הנקרא בשם שכינה
(וגלות זה נמשך מחטא עץ הדעת
ואילך והוא בחינת אחוריים לכד
דקדושה אך כשגלו ישראל לבין
האומות ואחיות ישראל ושורשם הוא
בבחינת פנים העליונים הנה זו היא
גלות שלימה ועל זה אמרו רבותינו ז"ל
גלו לאדם שכינה עמהם, וְעַד
לְגָלוֹת בַּחֲשֹׁךְ כְּפֹל וּמִכְפָּל
בְּיָמֵינוּ אֵלֹהִי, שְׁזָהוּ גַם עֲנִין
אוֹת ק', אות המסמלת את הסטרא־
אחרא והגלות כְּמִבְאָר בַּמֶּאמָר
שְׁזָהוּ מָה שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ
ז"ל⁸⁴ יָרַד גְּבִירָאֵל לְעוֹלָם הַזֶּה
וְנִעַץ קֵנָה (קֵנָה חֲקוֹ הָאוֹרֶךְ שֶׁל
הַק') בַּיָּם וְעָלָה בּוֹ שְׂרָטוֹן,
וְעָלִיו נִכְנָה כֶּרֶךְ גָּדוֹל (שֶׁל
רוֹמִי, שְׁמוֹרֵד בְּהֶקֶץ ה', וְהוּא
מַלְכוּת רוֹמִי מִצָּר לְיִשְׂרָאֵל⁸⁵).
אֲמָנָם, כָּלִלוֹת עֲנִין הַגָּלוֹת
הוּא רַק בַּחֲצִיזוּנוֹת הַדְּבָרִים.
אֲבָל בַּפְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים, לִפִּי
הָאֵמֶת, הִנֵּה אֲפִילוֹ בִּשְׁעַת
הַגָּלוֹת הָרִי זֶה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
"אֲרָצֵנוּ וְאֲדָמְתָנוּ"⁸⁶, וְכֵמוֹ
בְּיִשְׂרָאֵל בִּיהוּרֵי שְׁלֹכָאוֹרָה,

בְּהִכָּנְסַת אוֹרְחִים אֵינָה מִצַּד טָבְעוֹ וְרִגְלִילוֹתוֹ, אֲלֵא מִפְּנֵי
שְׁזָהוּ רִצּוֹן הַבּוֹרָא⁸¹ כִּי אִם הִיךְ עוֹסֵק בַּהֲכָנְסַת אוֹרְחִים רַק מִפְּנֵי שְׁזָהוּ
טָבְעוֹ, לֹא הִיךְ אֲבֵרָהּ מְסוּגָל לְגִרוֹם צַעַר לְאוֹתָם אוֹרְחִים שֶׁלֹּא רָצוּ לִבְרֹךְ אֶת
ה', שְׁאֵז כֹּאשֶׁר קִיּוֹם הַמִּצְוֹת הוּא מִתּוֹךְ בִּטּוֹל וְהִכְנַעַת הַרְצוּנוֹת הָאִשִּׁישִׁים
הָעֲשִׂיָּה הִיא בְּשִׁלְמוֹתָהּ.

וְהִינֵנוּ וְהִסִּיבָה לָכֵךְ שֶׁלְכוּחַ הַמַּעֲשֶׂה
יֵשׁ יִתְרוֹן כֹּל־כֵּךְ גָּדוֹל (לְגַבִּי הַמַּחֲשָׁבָה
וְהִדְבּוּר אֵף שֶׁהֵם כּוֹחוֹת יוֹתֵר נְעִלִים
וְיוֹתֵר קְרוֹבִים לְנֶפֶשׁ עֲצֻמָּה) לִפִּי
שֶׁהִכָּח הִיטָר תַּחְתּוֹן שְׁאִין
תַּחְתּוֹן לְמִטָּה הִימָנוּ בְּכַחוֹת
הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הָאָדָם, הוּא כֹחַ
הָעֲשִׂיָּה. וְזָהוּ ה"מִטָּה מִטָּה
בְּיוֹתֵר" שְׁמִינִי ל"גְּבוּהָ גְבוּהָ
בְּיוֹתֵר", כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל שֶׁהִיזוֹר
וְהַעֲלִיּוֹ שֶׁנִּפְעַל בְּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן
גּוֹרֵם עֲלִיּוֹ גַם בְּדִרְגוֹת הַכִּי גְבוּהוֹת שֶׁל
סֵדֶר הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת וְעַד לְמִקּוֹם
מִדְרָגָה רוּחָנִית שְׁלִמְעָלָה מִכָּל
קְצוֹת וְאִינוּ נִתֵּן כָּלֵל לְהַגְדִּירוֹת שֶׁל
מַעֲלָה רִמְטָה, לְמַעְלָה מִכָּל
מִדְּיָה וְהַגְבָּלָה.
(ח) וְזָהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּמֶּאמָר
חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁהוּבָא בַּתְּחִילַת הַמֶּאמָר
שֶׁהַקְדוּשָׁה בְּיוֹךְ־הוּא אוֹמֵר לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל
"בָּאתִי לִגְנִי לִגְנוּנִי, לְמִקּוֹם
שֶׁהִיךְ עֲקָרִי בַּתְּחִלָּה לְמִקּוֹם שֶׁבוֹ
הִיךְ עֵינִי גִלְיִי וְהַשְׂרָאָה הַשְּׂכִינָה
בַּתְּחִילַת הַבְּרִיאָה", כִּי בַּתְּחִילָה,
כְּשֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, עֲקָרִי גִלְיִי וְהַשְׂרָאָה
שְׂכִינָה בַּתְּחִילָה בְּעוֹלָם הַזֶּה
הַנִּשְׁמִי הַתַּחְתּוֹן הִיטָה, אֲלֵא
שְׁאֲחֶרֶכְךָ הִיךְ חֲטָא עֵץ־
הַדַּעַת שֶׁגָּרַם לְסִילּוֹק הַשְּׂכִינָה מִהָאֶרֶץ
לְרִיקֵעַ (כְּמִבּוֹאֵר בַּתְּחִילַת הַמֶּאמָר),
וְכְּמִבְּאָר בְּאֶגְרַת הַקִּדְשִׁי⁸²

בַּחֲצִיזוּנוֹת, עֲבַר עֲבִירָה, שְׁאֲפִילוֹ בִּשְׁעַת הַחֲטָא הִיטָה הַנִּשְׁמָה
בְּאֶמְנָה אֵתוּ יַתְבָּרֵךְ⁸⁷ וְלֹא נִפְרְדָה מִדְּבִקְתָּהּ בְּאִלְקוֹת וְהַפִּירוּד וְהַרְחִיק
הוּא רַק בַּחֲצִיזוּנוֹת, וְהִינֵנוּ לִפִּי שֶׁ"חֲלָק אֲלֵקָה מִמַּעַל מִמֶּשׁ"
הַנִּצּוּץ הָאֱלֹקִי שֶׁנִּשְׁמָה הַיְּהוּדִית הוּא בְּשִׁלְמוֹת כָּל אֶחָד
מִיִּשְׂרָאֵל, גַּם מִי שֶׁלֹּכָאוֹרָה הַתְּרַחֵק מֵאֱלֹקוֹת, וְעַד שֶׁיִּשְׁנָה הַהִבְטָחָה

(81) ראה קונטרס ומעין מאמר א פ"ב. ד"ה למען דעת תר"ץ (סה"מ קונטרסים ח"א פד, א). (82) סכ"ה (קמ, א). (83) תפלת מוסף דיו"ט. (84) שבת נו, ב. (85) פירש"י שבת שם - ד"ה כרך. (86) ראה שיחת מוצש"ק לך-לך שנה זו (תשל"ח) - לקו"ש ח"ב ע' 309. (87) תניא ספכ"ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ויפרד הרע מהטוב ויתפרדו כל פועלי און ולא שלטא אילנא דטוב ורע בצאת
הטוב ממנה אזי לא יהיה עסק התורה והמצוות לברר בירורין כ"אם לייחד
יחודים עליונים יותר להמשיך אורות עליונים יותר מהאצילות כמו שכתב
האר"י ז"ל והכל על ידי פנימיות התורה לקיים המצוות בכוונות עליונות
שמוכנות לאורות עליונים..."), ועד
שפאים לשלמות נעלית יותר
מ"עקר שכינה בתחתונים"
כפי שהיה בתחלת הבריאה -
והיא כפי שהעולם היה בעת מתן
תורה, ככתוב ארץ יראה
ושקטה⁹¹.
וכל זה נעשה על ידי פעולת
כל אחד ואחד מישראל, ובפרט
בענין המעשה שהוא העקר,
ובאופן של כפייה במובן של ביטול
והכנעת הרצון האישי (כנ"ל סעיף ז), ועל ידי זה
כופים (מבטלים) את החשף
כפול ומכפול של הגלות, ובשעת
חדא וברגעא חדא⁹² ובשעה אחת
וברגע אחד ישראל עושין תשובה ומיד
הן נגאלין⁹³, בגאולה האמתית
והשלמה על ידי משיח צדקנו,
והקיצו ורננו שוקני עפר⁹⁴ והוא
ההלולא' של יו"ד שבט, הרבי הרי"צ
בתוכם, ויוליכנו קוממיות בקומה
זקופה לארצנו, ובמהרה בימינו
ממש.

ש"בל ידח ממנו נדח" ובסופו של דבר אף יהודי לא יתנתק חלילה
מהחיבור לאלוקות. ולכן הנה הירידה לאות ק' (ענין הגלות)
היא באופן שמהפכים אותה את האות ק' ועושים ממנה קרש
למשכן, ובאופן שהאות ק' נעשית תחלת התבה, האות
הראשונה במילה 'קרש' עוד לפני
הר' והש'. והוא הפיכת 'שקר'
העולם הזה התחתון ל'קרש' למשכן
ענין אתהפכא חשוכא לנהורא ומררו
למתקא, הפיכת חושך לאור ומר
למתוק ש ענין זה של 'אתהפכא',
הפיכת הרע לטוב, בא לאחרי שגשגה
תחלה הענין דאתפכא, על ידי מחשבה
דבור ומעשה האדם, ובעקר על ידי המעשה,
ועד שפועלים הענין דאתהפכא, שאז
נעשה קיום היעוד "את רוח הטמאה
אעביר מן הארץ"⁸⁸, כי אפילו ודונות
נעשו לו פזכיות⁸⁹, ועד לזכיות ממש,
ועבודתם של ישראל היא בעליה מקדש
לקדש נעלה יותר, כמבאר בארקה
ב'אגרת הקדש'⁹⁰, ועד שפאים לשלמות
נעלית יותר מ"עקר שכינה בתחתונים"
כפי שהיה בתחלת הבריאה - ארץ יראה
ושקטה⁹¹. וכל זה נעשה על ידי פעולת
כל אחד ואחד מישראל, ובפרט בענין
המעשה שהוא העקר, ובאופן של כפייה
במובן של ביטול והכנעת הרצון האישי
(כנ"ל סעיף ז), ועל ידי זה כופים (מבטלים)
את החשף כפול ומכפול של הגלות, ובשעת
חדא וברגעא חדא⁹² ישראל עושין תשובה ומיד
הן נגאלין⁹³, בגאולה האמתית והשלמה
על ידי משיח צדקנו, והקיצו ורננו שוקני
עפר⁹⁴ והוא ההלולא' של יו"ד שבט, הרבי
הרי"צ בתוכם, ויוליכנו קוממיות בקומה
זקופה לארצנו, ובמהרה בימינו ממש.

לשוננו: "... בצאת השכינה מקליפת נוגה... אחר שיושלם בירור הניצוצות

(88) זכרי' יג. ב. (89) יומא פו, ב. (90) סכ"ו (קמה, א). (91) תהלים ע"ט. וראה פס"ר פכ"א (ד"ה אנכי ה"א) ויל"ש עה"פ. תו"כ עה"פ (בחוקותיו כו, ד) ועץ השדה יתן פריו. - בפס"ר ויל"ש שם, דיראה מפני שנתקללה, ובירושלמי כלאים פ"א ה"ז, דנתקללה על שעברה על הציור (ופי' הפ"מ**) דהוציאה גם אילני סרק, אף שנצטוותה "עץ פרי", וזה יתקן לעת"ל***, ככתוב"כ שם: כ"בימי אדה"ר", ועוד יותר - דאילני סרק יתהפכו לעץ פרי, בדוגמא לאתבא בתויבתא. וראה מדרש תהלים עה"פ (תהלים שם, ג) ויהי בשלם סוכו - מתחילת ברייתו של עולם (אבל בב"ר (פנ"ו, י) - שהי' לאחר שקראו שם "שלם". ואכ"מ). (92) ראה זח"א קכט, א. (93) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. (94) ישעי' כו, יט.

(*) הקאפיטל תהלים דשנה זו - ראה סה"מ י"א ניסן ח"א ע"ו ו אילך.

(**) בתורה שלימה (עה"פ בראשית יא, יא - כרך א' ע' קיח) הקשה על זה. וכנראה הכרח הפ"מ הוא מפשטות לשון הירושלמי, שמ"ד זה פליג על ר"פ דאילני סרק הוסיפה למעליותא. וכבר ציין בתו"ש לבר"ר ספ"ה.

(***) דבמ"ת רק ושקטה - שלא יוגרע, אבל לעת"ל יתקן גם העבר. וראה של"ה (רעז, א) דיש ג' ימים: יום הבריאה, דיראה ושקטה ולעת"ל.

בס"ד. שיחת מוצאי שבת קודש פרשת בשלח, י"א שבט ה'תשח"י.

בלתי מוגה

- 1... כה. בשנים האחרונות נקבע המנהג שבהתוועדות של יום ההילולא מתנדבים לטובת "קרן תורה"¹²⁶,
 2 לתמוך ולחזק את הלומדים תורה לשמה, ללא ענייני תכלית, כך, שהתכלית היא התורה עצמה.
 3 ובהתאם לכך, הרי גם ההתנדבות היא באופן שלא נוגע להכריז את השם, שפלוני נתן סכום גדול,
 4 ופלוני נתן סכום גדול יותר, שכן, כל מה שנוגע אינו אלא ההוספה בתורה.
 5 ובודאי יתנדב כל אחד באופן ד"ש מפזר", ואז יקויים בודאי "ונוסף עוד" (כסיום הפסוק¹²⁷), וכמו
 6 שנתבאר לעיל במאמר¹²⁸ שלא זו בלבד שלא יחסר בממונו, אלא יתוסף כמה פעמים ככה על הסכום
 7 שנתן עבור לימוד התורה לשמה.
 8 אלו שרוצים בדווקא שיכריזו את שמם – יערב להם ("זאָל זיי וואויל באַקומען"), וימלאו את רצונם;
 9 ואלו שרוצים רק שיזכירם על האוהל – הנה כנהוג בשנים האחרונות, יכולים לכתוב על-גבי פיתקא
 10 שמו ושם אמו, ויזכירוהו על הציון, על האוהל, שהשתתף ב"קרן תורה" עבור לימוד התורה לשמה;
 11 וכלפי שמיא גליא שנתן סכום גדול, וסכום שהוא יותר מכפי יכולתו, כמו שכתוב "בכל מאדך", כפי
 12 שמתבטא אצלו "בכל ממונך".
 13 ויתן השם-יתברך שיקויים ה"נוסף עוד" בעגלא דידן, כך, שלקראת המגבית הבאה – לאחר שימנה
 14 "במזומן" מה ש"נוסף עוד" על-ידי היותו "מפזר", ובמילא יצטער שלא פיזר ב' פעמים ככה, ג' פעמים
 15 ככה, ד' פעמים ככה – ימלא וישלים מה שלא נתן בשלימות בהתוועדות שלפני-זה.
 16 וכאשר יעשו זאת מתוך ניגון שמחה – אזי יהיה יותר שמח להפרד מהכסף...
 17 וכיון ששמחה פורצת גדרים¹²⁹, להמשיך את כל הענינים שבפועל באופן ד"עד מהרה ירוץ דברו"¹³⁰
 18 – יקויים במהירות יותר הענין ד"ונוסף עוד".
 19 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון שמחה (וניגנו "והריקותי לכם ברכה"). ואחר-כך אמר שינגנו
 20 "האדרת והאמונה" בכל הלשונות¹³¹].
 21 כו. בסיום פרשת השבוע נאמר¹³² "מלחמה לה' בעמלק מדור דור", ולפני-זה נאמר¹³³ "מחא אמחה
 22 את זכר עמלק" – שענין זה התחיל כבר בתור הכנה למתן-תורה, ומאז ישנו הענין ד"מלחמה . . בעמלק"
 23 בכל הדורות, ועד גם ב"דרא דמשיחא", ו"דרא דעלמא דאתי" (כדאיתא בתרגום ובמדרשים¹³⁴).
 24 וידועה השאלה בזה¹³⁵ בנגלה דתורה: מהו הטעם שבזמן הזה ליכא החיוב דמחיית עמלק? –
 25 ומחפשים על זה כמה הסברות, כמו, שבזמן הזה אין יד ישראל תקיפה, וכיוצא בזה.
 26 ואחד הביאורים בזה*:
 27 החיוב "תמחה את זכר עמלק"¹³⁶ (בגלל ש"מלחמה לה' בעמלק") – הוא רק כאשר ישנה כללות
 28 האומה דעמלק.

(* [בהבא לקמן – ראה] צפע"נ השלמה לח"ד (י, ד).

126 ראה גם שיחת יו"ד שבט דאשתקד ס"ל (תו"מ ח"ט ע' 47 ואילך). וש"נ.
 127 משלי יא, כד.
 128 ד"ה באתי לגני – הא' פ"ג (לעיל ע' 17 ואילך). הב' פ"ב (לעיל ע' 5 ואילך).
 129 ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.
 130 תהלים קמז, טו. וראה לקו"ט ס"פ קרח.
 131 ראה גם בטאון חב"ד חוברת יג ע' לו.
 132 בשלח יז, טז.
 133 שם, יד.
 134 תיב"ע ומכילתא עה"פ.
 135 ראה תו"מ חט"ז ס"ע 109. לקו"ש חכ"א ס"ע 191 ואילך. וש"נ.
 136 ס"פ תצא.

- 1 כלומר: אף-על-פי שהחוב הוא "שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה, לומר בהמה זו משל
2 עמלק היתה"¹³⁷, ועל-אחת-כמה-וכמה שהחוב הוא בנוגע לכל אדם שהוא מזרע עמלק – הרי חוב זה
3 חל רק כאשר כללות האומה דעמלק היא בשלימותה, או על-כל-פנים במציאותה, שאז, הנה גם כאשר
4 ישנו איש פרטי, או אפילו בהמה, שלא מוחים אותם, הרי זה מוסיף תוספת כח וחוזק באומת עמלק.
- 5 וטעם הדבר – לפי שכללות הענין ד"מלחמה לה' בעמלק", שמצד זה נעשה החוב ד"מחה תמחה
6 את זכר עמלק", הוא, בגלל ש"ויבוא עמלק וילחם עם ישראל"¹³⁸, ולכן, כשם שביאת עמלק למלחמה
7 היתה בתור אומה (ולא בתור פרטים), כך גם החוב ד"מחה תמחה" הוא על האומה.
- 8 אמנם, לאחר ש"עלה סנחריב ובלבל את כל האומות"¹³⁹, הנה אף-על-פי שישנם פרטים דעמלק (אדם
9 או בהמה) שהם באופן דמפוזר ומפורד, מכל-מקום, הרי כללות האומה אינה במציאותה, ולכן, גם כאשר
10 יודעים בודאי שאיש פרטי זה הוא מעמלק, שוב אין חוב למחותו, כיון שמציאות פרטית זו אינה מוסיפה
11 כלל בקיום כללות האומה דעמלק.
- 12 כז. על-פי-זה יש לבאר ענין נוסף:
- 13 איתא במשנה¹⁴⁰ (והובא בגמרא¹⁴¹) "בו ביום בא יהודה גר עמוני . . אמר להם מה אני לבוא בקהל
14 . . אמר לו רבי יהושע מותר אתה . . וכי עמונים ומואבים במקומן הן, כבר עלה סנחריב מלך אשור
15 ובלבל את כל האומות . . וכל דפריש מרובא פריש".
- 16 וכן איתא בתוספתא¹⁴²: "אמר מנימין, אני מצרי ראשון ונשאתי מצרית ראשונה, אשיא לבני מצרית
17 שניה כדי שיהא בן בני מותר לבוא בקהל. אמר לו רבי עקיבא, מנימין טעית, הלכה, משעלה סנחריב
18 ובלבל את כל האומות, לא עמונים ומואבים במקומן, ולא מצרי ואדומי במקומן כו".
- 19 ולכאורה אינו מובן:
- 20 גם לאחר ש"סנחריב בלבל את כל האומות", נשארה מציאותם של האישים, הפרטים. וכפי שמדייק
21 ב'תוספות'¹⁴³ "דסנחריב לא היה מחריב אלא מעביר אותם לערים כו", היינו, שאין אנו יודעים היכן
22 נמצאים המצרים, עמונים ומואבים, אבל מציאותם של האנשים נשארה בקיומה.
- 23 וכיון שכן, הרי הכלל ש"כל דפריש מרובא פריש", מהני רק בנוגע לאיש סתמי; אבל כאשר יודעים
24 בבירור שאיש פלוני הוא מזרע מצרים, עמון או מואב, הרי לכאורה חלים עליו כל הדינים וכל ההגבלות
25 שישנם על אומה זו.
- 26 ועל-פי-זה אינו מובן: כיצד אמר רבי יהושע לגר העמוני מותר אתה לבוא בקהל, וכיצד אמר רבי
27 עקיבא למנימין, טעית כו' – הרי יתכן שבנוגע לאנשים פרטיים אלו ידעו בבירור שהם מזרע עמון ומצרים?
28 וההסברה בזה – שכיון שכאשר סנחריב בלבל את כל האומות, בטלה כללות האומה ממציאותה, הנה
29 במשך זמן זה לא חלים הדינים וההגבלות שישנם על אומה זו.
- 30 כח. אך עדיין קשה – ממה שכתוב בגמרא במסכת קידושין¹⁴⁴ "כי הוה ניחא נפשיה דרבי, אמר,
31 הומניא (עיר ששמה כך) איתא בבבל כולה עמונאי", אף-על-פי שזמנו של רבי היה לאחר שסנחריב
32 בלבל את כל האומות?
- 33 והביאור בזה:
- 34 בהמשך דברי הגמרא שם: "מסגריא איכא בבבל כולה דממזירא היא" (ועל-דרך-זה נזכרו שם עוד
35 מקומות), היינו, שמדובר אודות בני ישראל. ומסמיכות הלשון משמע שגם "הומניא . . כולה עמונאי" הם
36 בני ישראל, היינו שהם יוצאי חלציהם של גרים שנתגיריו מבני עמון, קודם שבלבל סנחריב את האומות.

(141) ברכות כח, א.

(142) קידושין פ"ה ה"ו.

(143) ד"ה מנימין – יבמות עו, ב.

(144) עב, סע"א (ובפירוש").

(137) פירוש"י עה"פ.

(138) בשלח יז, ח.

(139) ראה משנה וגמרא ותוספתא דלקמן.

(140) ידים פ"ד מ"ד.

- ומובן בפשטות, שבלבול האומות על-ידי סנחריב לא מהני לבטל את האיסור שחל על יוצאי חלציו¹
של גר מבני עמון שנתגייר קודם שבלבל סנחריב את האומות, ולכן הוצרך רבי יהודה ש"הומניא . .²
כולה עמונאי", שמוצאם מגרים שנתגירו מבני עמון, ואסורים לבוא בקהל.³
- אמנם, כאשר בא אדם עכשיו – לאחר שסנחריב בלבל את כל האומות – ואומר שהוא עצמו "גר⁴
עמוני" (ולא שהוא מיוצאי חלציו של גר שנתגייר בדורות הקודמים קודם בלבול האומות), אזי אומרים⁵
לו: "טעית", כי, גם כאשר איש פרטי זה יודע בכיורו שהוא מזרע בני עמון, הרי אחרי שסנחריב בלבל⁶
את כל האומות, בטלה האומה כולה ממציאותה, ובמילא בטלו הדינים וההגבלות שישנם על אומה זו,⁷
כנ"ל.⁸
- כט. על-פי-זה מובן גם מה שמצינו במגילת אסתר שמדגישים כמה פעמים "המן בן המדתא האגגי"⁹
– דלכאורה, לאחר שנזכר יחוסו פעם אחת, מהו הצורך לחזור ולהדגיש זאת כמה פעמים?¹⁰
והביאור בזה:¹¹
- כיון שהמן היה אחרי שסנחריב בלבל את כל האומות – יש מקום לומר שלא חל עליו ועל זרעו¹²
החיוב דמחיית עמלק, כיון שכבר בטלה מציאותה של כללות האומה דעמלק.¹³
- ולכן מדגישים שהמן הוא "בן המדתא האגגי", כי, אגג היה מלך עמלק, ואיתא במדרכי¹⁴⁵ ש"בלבול¹⁴
אינו מועיל לזרע המלכה, דמתוך חשיבותם הם ניכרים בכל המקומות".¹⁵
- ל. והענין בזה בעבודת האדם:¹⁶
- מבואר בחסידות¹⁴⁶ שענינו של עמלק הוא קרירות, היינו, שנעשה אצל יהודי קרירות לענינים של תורה¹⁷
ומצוותיה.¹⁸
- ועד כדי כך, שגם כאשר מספרים לו נסים ומופתים של הקב"ה (כמסופר בפרשה שקראנו בשבת זה¹⁹
ובשבתות שלפני-זה) – אזי בא "עמלק" שבו ופועל הענין ד"קרך בדרך"¹⁴⁷, "בדרך בצאתכם²⁰
ממצרים"¹⁴⁸: למרות שהוא יצא ממצרים וראה בעצמו את כל הנסים כו' – בא עמלק ופועל בו קרירות¹⁴⁹:²¹
מהי ההתפעלות שלך מזה שהקב"ה יכול להראות נס כמו קריעת ים סוף, וכיוצא בזה – הרי הקב"ה²²
הוא כל יכול, ובמה נחשב נס זה לגביו? ...!²³
- ועל זה אומרים שענין הקרירות, שהוא היפך החיות, מהווה שורש ומקור לכל דבר בלתי-רצוי,²⁴
ועל-ידי-זה – לכל דבר רע, ולכן, צריכים לשרש ולמחות ענין זה בכללותו.²⁵
- אמנם, במה דברים אמורים – כאשר האומה היא בקיומה, היינו, כאשר הוא קר וקפוא לגמרי; אבל אם²⁶
יש אצלו קרירות בענין אחד וחמימות בענין שני, אזי אין צורך למחות את הקרירות (למחות את זכר²⁷
עמלק), כי אם לשנותה: להשתמש בקרירות בנוגע לענינים שהיחס אליהם צריך להיות באופן של קרירות²⁸
– ענינים של 'עומת זה', ולהשתמש בחמימות בנוגע לענינים שהיחס אליהם צריך להיות באופן של²⁹
חמימות – ענינים של תורה ומצוותיה, ולא להיפך חס-ושלום.³⁰
- ורק כאשר הקרירות היא באופן שישנה "קומה שלימה" של ה"אומה", היינו, שבכל פרט שתופסים³¹
אצלו אין ענין של חמימות וחיות כלל – אזי מוכרחים לצאת במלחמה ולמחות את ענין הקרירות לגמרי,³²
שלא ישאר ממנו שריד.³³
- דוגמא לדבר:³⁴
- בהלכות דעות כותב הרמב"ם בנוגע להליכה ב"דרך הישרה" שהיא "מדה בינונית שבכל דעה ודעה³⁵
. . שהיא רחוקה משתי הקצוות כו"¹⁵⁰, שהנהגה זו היא רק אצל מי שהלך כל ימיו בדרך הישרה, אבל³⁶

(147) תצא כה, יח. ובפירש"י.

(148) שם, יז.

(149) ראה גם תו"מ חכ"א ע' 321.

(150) פ"א ה"ד.

(145) ליבמות שם.

(146) ראה אוה"ת דרושי פ' זכור ס"ע א'תשעה ואילך. סה"מ

תרל"ב ח"א ס"ע קצו ואילך. תרס"ה ע' רטו. עטר"ת ע' רצד.

פר"ת ע' רצג. תש"א ע' 73. ועוד.

- 1 "אם היה רחוק לקצה האחד, ירחיק עצמו לקצה השני, וינהוג בו זמן רב", ורק לאחר־זה "יחזור לדרך הטובה והיא מדה בינונית"¹⁵¹.
- 2 ועל־דרך־זה בנידון־דידן: כאשר קיימת אצלו אומת עמלק בשלימותה, היינו, שאין אצלו חמימות כלל – אזי אינו יכול להסתפק בכך שיפעל בעצמו מעט חמימות, ועדיין ישאר קר במקצת, כי, באופן כזה לא יתקן את אשר עיוות; במצב כזה עליו למחות לגמרי את זכר עמלק, שלא תהיה אצלו קרירות כלל, ורק אחרי כן יוכל להעמיד את עצמו על דרך המיצוע, לנצל את ענין החמימות והחיות בענינים של "עשה טוב", ולנצל את ענין הקרירות בענינים של "סור מרע".
- 3 לא. ועל־ידי כללות הענין דמחיית עמלק פועלים שתמורת המעמד ומצב ד"כס י"ה", ש"אין השם שלם", שישנו רק י"ה, ללא ו"ה, ו"אין הכסא שלם"¹⁵², שישנו רק "כס", ללא האל"ף שמורה על אלופו של עולם – נעשה "אוה למושב לו"¹⁵³, שניתוסף האל"ף ד"כסא", ואותיות ו"ה דשם הוי", "לייחדא שם י"ה בו"ה",
- 4 – כדאיתא ב'מגלה עמוקות'¹⁵⁴ שבת־יב "אוה" ישנם אותיות א' ו"ה, והיינו, הא' ד"כסא" והאותיות ו"ה דשם הוי', שעמלק מעלים ומסתיר עליהם.
- 5 וענינם בעבודה: הא', שרומז על אלופו של עולם, הוא ענין האמונה; ואותיות ו"ה ענינם הוא לימוד התורה וקיום מצוותיה¹⁵⁵. ובסגנון האמור לעיל (סעיף ב) – שחיי הצדיק (שממשיך זאת לכל השייכים אליו) הם אמונה, שהוא ענין הא', ואהבה ויראה, שהם אותיות ו"ה, כיון שמדובר אודות דחילו ורחימו תתאין, שהם שייכים למעשה בפועל דלימוד התורה וקיום מצוותיה, שהם אותיות ו"ה –
- 6 והיינו, שנעשה השם שלם והכסא שלם, ונעשה "אוה למושב לו" – "כתפארת אדם לשבת בית"¹⁵⁶.
- 7 וכל זה נמשך על־ידי משיח צדקנו – משיח בן יוסף, ואחר־כך משיח בן דוד, כמו שכתוב¹⁵⁷ "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש", "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה".
- 8 ובפרט כאשר נמצאים במוצאי שבת קודש – כדאיתא בגמרא¹⁵⁸ שחורבן בית המקדש היה במוצאי שבת, והרי איתא במדרש¹⁵⁹ שמיד ברגע החורבן "נולד מושיען של ישראל", ובמילא תהיה גם התגלותו במוצאי שבת קודש, ב"סעודתא דדוד מלכא משיחא"¹⁶⁰, החל מהתחלת הגאולה, ולאחרי־זה הגאולה האמיתית והשלימה, בעגלא דידן.
- 9 [כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן ניגון שמחה].

המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת יתרו

(151) פ"ב ה"ב.	(156) ישעי' מד, יג.
(152) ראה תנחומא ס"פ תצא. פירש"י ס"פ בשלח.	(157) עובדי' א, יח־כא (ובפירש"י).
(153) תהלים קלב, יג.	(158) תענית כט, א.
(154) אופן סח. וראה הנסמן בספר הערכים חב"ד ערך אוה	(159) איכ"ר פ"א, נא.
(כרך ב' ע' קצה).	(160) פע"ח שער השבת ספכ"ד. סי' האריז"ל בכוונת הבדלה
(155) ראה תניא אגה"ת ספ"ד. ובכ"מ.	ומוצאי שבת.

העבודה דשטות דקדושה אינה עניין השייך רק ליחידי סגולה ובזמנים מיוחדים, אלא זהו הכרח גמור בכללות העבודה, כיוון שעל־ידי זה מתקנים את ה'רוח שטות' שנותנת מקום להיות עובר עבירה.

ממאמר יו"ד שבט ה'תשי"ד

משיחות ש"פ בשלח, שבת שירה, י"א שבט ה'תשמ"ח

להיות מציאות אחת - "מנורת זהב כולה"⁸,
"המנורה מקשה זהב עד ירכה עד פרחיה"⁹.

ג. ויש לומר, שהאחדות שע"י הנשיא היא לא רק באופן שכל ישראל הם קומה אחת שלימה, כמו ראש ורגל של גוף אחד¹⁰, אלא גם יתירה מזה - נקודה אחת שלמעלה מהתחלקות לגמרי.

ובהקדמה: בביאור מצות "ואהבת לרעך כמוך"¹¹ - מבאר רבינו הזקן בתניא פרק ל"ב, ש"כולן מתאימות ואב אחד לכולנה, ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש", ולהעיר מהירושלמי¹² המשל משתי ידים של גוף אחד, כמבואר בארוכה בספר המצוות להצ"צ מצות אהבת ישראל.

והנה, בציווי "ואהבת לרעך כמוך" גופא מודגשת גם ההתחלקות שביניהם - אתה ורעך, אלא שצ"ל "ואהבת לרעך כמוך". וכן בלשון "אב אחד לכולנה" מודגשת ההתחלקות ד"כולנה", לשון רבים, אלא שה"אב (שורש ומקור) שלהם הוא אחד. ואפילו בדרגת האחדות דגוף אחד ממש (לא רק אחים), הרי עם היות שהפנימיות שלהם שהם אברי אותו האדם, מ"מ, ישנה התחלקות אברי הגוף, שתי ידים כו', עד לחילוק מן הקצה אל הקצה - ראש ורגל.

וי"ל, שענין זה הוא כפי שבנ"י הם בדרגת "בנים אתם לה' אליכם"¹³, בנים לאב, היינו, כפי שמוששים בדרגת האלקות ששייך לומר עליה התואר "אב", תואר המורה על השייכות (שורש, מקור) לבנים, שלכן ניכרת גם ההתחלקות ד"כולנה", אברים פרטיים.

אבל במדריגתם הנעלית עוד יותר, מצד שרשם ומקורם בבחינת האלקות שמוכדל ונעתק לגמרי גם מבחינת "אב" (שורש ומקור) לבנים¹⁴ - ענין האחדות הוא באופן של נקודה אחת שלמעלה מגדר של התחלקות לגמרי.

א. התוועדות זה קשורה עם יום ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בעשירי בשבט¹, שחל בערב שבת-קודש, והמשכו ושלמותו ביום הש"ק², ע"ד מארז"ל³ "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת". ובהתוועדות זו - מודגשת ביותר אחדותם של ישראל:

נוסף על ענין האחדות שבעצם קיומה של כל התוועדות, כידוע⁴ סיפור בעל ההילולא על-דבר הפתגם של רבינו הזקן, שבכוחה של התוועדות חסידית לפעול יותר מפעולתו של מלאך מיכאל, מצד גודל השמחה והנחת-רוח אצל אבינו שבשמים מהנהגת בניו באהבה ואחזה שלום וריעות כו' - הרי, בהתוועדות זו מודגש הדבר ביותר מצד כו"כ ענינים: (א) התוועדות הקשורה עם נשיא הדור, (ב) ביום השבת, (ג) שבת שירה, (ד) התחלת הקריאה בפרשת יתרו במנחת שבת, כדלקמן.

ב. התוועדות הקשורה עם נשיא הדור:

ענינו של נשיא הדור הוא - "הנשיא הוא הכל"⁵, כלומר, שהנשיא כולל את כל ישראל ("הכל"), האנשים והנשים והטף, שנעשים מציאות אחת - מציאותו של הנשיא, וענין זה הוא בגילוי עד כדי כך ש"משה הוא ישראל, וישראל הם משה"⁶.

ולהעיר מהידוע אשר "נשיא" ר"ת "ניצוצו של יעקב אבינו"⁷, וענינו של יעקב - ש"נשמתו... כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם"⁸.

ולכן, ע"י הנשיא נעשית אחדותם של ישראל

(1) השייכות דיום ההילולא לעשירי בשבט - ראה לקמן הערה 113.

(2) ולהעיר מהמנהג (ספר המנהגים חב"ד ס"ע 79) שהמתפלל תפילות היאצ"ט אומר גם הקדיש שלאחר מזמור שיר ליום השבת (ולהעיר משו"ע אדה"ז או"ח סו"ס רסא (ממג"א), שכשמתפללין בעוד יום, מותר לעשות מלאכה גם לאחר אמירת "מזמור שיר ליום השבת", מכיון שאין מקבלים תוספת שבת אלא באמירת (ברכו).

(3) ע"ז ג, סע"א. וראה לקו"ת פרשתנו ב, סע"א.

(4) אגרות-קודש שלו ח"ג ע' תיא ואילך. וש"נ.

(5) פירש"י חוקת כא, כא.

(6) קה"י מע' רבי (נת' בלקו"ש ח"ד ע' 1051 הערה 18).

(7) אגה"ק ס"ז (קיא, סע"ב).

(8) זכר"ד, ד, ב.

(9) בהעלותך ח, ד. וראה לקו"ת פ' בהעלותך.

(10) ראה לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

(11) קדושים יט, יח.

(12) נדרים פ"ט ה"ד.

(13) פ' ראה יד, א.

(14) שהרי ישראל מורשיש גם בבחינת הרוממות וההתנשאות

דעצמות, שעז"נ (קהלת ד, ח) "גם בן ואח אין לו" (ראה ד"ה זה

היום תשמ"א (סה"מ מלוקט ח"ב) פ"י. וש"נ).

בשבת, שלכן ההלכה ב"תורת אמת" ו"תורת חיים" 21
שבשבת הוא נאמן על הדמאי. 22
ומובן, שכאשר מתגלית האמת דישראל, מתגלה 23
גם (ובמיוחד) ענין האחדות שמצד מציאותם 24
האמיתית - "אב אחד לכולנה", עד לבחי' האלקות 25
שלמעלה מגדר "אב", ולמעלה מגדר של התחלקות 26
כו', כנ"ל. 27
וענין זה מתגלה ומתבטא גם בענינים גשמיים, 28
עד לאכילה ושתי' - שתלמיד-חכם יכול ליסב על 29
שולחנו של עס-הארץ, מכיון שהוא נאמן על 30
הדמאי, וסועדים ביחד. 31
ה. 'שבת שירה': 32
שבת זו נקראת 'שבת שירה' - ע"ש שירת הים, 33
"אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' 34
גו'" 23, 35
אשר בשירה זו הושוו משה וכל ישראל - 36
שכולם יחד אמרו אותה שירה, "השירה הזאת" 24, 37
אנשים והן נשים, "ותקח מרים גו' ותצאן כל 38
הנשים אחריה" 25, וגם טף 26, עד לקטני קטנים, 39
"עולל מוטל על ברכי אמו ותינוק יונק משדי 40
אמו", ו"אפילו עוברין שבמעזי אמן 27 אמרו 41

1 ובלשון הקבלה והחסידות - בחינת עתיק (עד
2 ל'פנימיות עתיק', שבו מאיר ומתגלה פנימיות
3 עצמותו ומהותו ית'), ששם לא שייך ענין של
4 התחלקות כלל, "לית שמאלא בהאי עתיקא . .
5 כולא ימינא" 15 (כמבואר גם בפרק ח"י 16 ב'המשך
6 באתי לגני' ה'שית', שניתן ע"י בעל ההילולא
7 לקראת יום ההילולא שלו).
8 וי"ל שדרגת האחדות שלמעלה מהתחלקות
9 לגמרי - נמשכת ומתגלית ע"י הנשיא:
10 "נשיא" - עם היותו מנהיג את העם, ועד ש"אין
11 מלך בלא עם" 17, ה"ה גם מנושא ומובדל מן העם,
12 "משכמו ומעלה גבוה מכל העם" 18.
13 ולכן, האחדות שנמשכת ומתגלית ע"י הנשיא
14 היא (לא רק שכולל כל בני', האנשים והנשים
15 והטף, אלא גם) באופן שלמעלה מהתחלקות
16 לגמרי 19, "האנשים והנשים והטף" בשוה 20, "השוה
17 ומשוה קטן וגדול" 21.
18 ד. יום השבת:
19 ענינו של יום השבת - שבו מתגלית האמת
20 דישראל, כמארז"ל 22 שאפילו עס-הארץ אינו משקר

(15) זח"ג קכט, א. ועד"ז שם רפט, א.

(16) השייך במיוחד לשנה זו - כי המשך ההילולא כולל כ"ף
פרקים (בחינת כתר), ונתפרסם המנהג ללמוד בכל שנה פרק אחד,
ולאחרי עשרים שנה, מתחילים עוה"פ מפרק ראשון, ובשנה זו,
שנת ה'ל"ח, לומדים פרק ח"י, ובפעם השני' - "כפליים לתושיה".
וראה ד"ה באתי לגני שנאמר בהתוועדות - ע"ד השייכות דבחי'
עתיק לעבודת כאו"א מישראל.
(17) בחיי וישב לח, ל. שם ר"פ בלק. כד הקמח ע' ר"ה (ב).
ספר החיים ס' גאולה וישועה פ"ב. עמה"מ
ש' שעשועי המלך רפ"א. שעחיה"א רפ"ז. ובכ"מ.
(18) שמואל-א ט, ב. וראה אוה"ת וירא (כרך ד) תשסד, ב.
שה"ש (כרך ב) ע' תיד ואילך. ועוד.
(19) ודוגמתו במנורה ("מנורת זהב כולה") - לא רק שקני
המנורה מחוברים, נמשכים ויוצאים מקנה האמצעי ומאירים אל
עבר פניו, אלא יתירה מזה - כפי שהם בשרשם ומקורם באופן
ד"מקשה", למעלה מציר והתחלקות.
(20) וע"ד שמצינו בקריאת הפרשיות ד"הקהל" ע"י המלך -
"שליח להשמיע דברי האל" - שכל ישראל שוים, מ"חכמים
גדולים שיודעים כל התורה כולה", עד ל"מי שאינו יכול לשמוע",
שאינו מבין לשון הקודש (רמב"ם סוף הל' תגינה).
(21) וי"ל, שב' דרגות הנ"ל הם בהתאם לב' התוארים ד"מוח"
("ראש הדור") ו"לב" ("לב כל קהל ישראל") - כי: ה"מוח", עם
היותו כולל החיות דכל הגוף, נמשך ממנו חיות וכח לכל אבר
כפי מזגו ותכונתו (באופן של התחלקות דוקא), ואילו ה"לב"
ממשיך נעצם החיות, "הדם הוא הנפש", לכל האברים בשוה (ראה
בארוכה שיחת ש"פ בא שנה"ז ס"ב. וש"נ). וראה לקמן בפנים
(ס"ו).

(22) ירושלמי דמאי רפ"ד. רמב"ם הל' מעשר רפ"ב.

(23) פרשתנו טו, א.

(24) ראה סוטה ל, ב. ובפרט לדעת ר' נחמ"י "דאמור כולהו
בהדי הדדי", "קורין כולן יחד, וכך שרתה רוח הקודש על כולם
וכווננו יחד את השירה ככתבה" (פירש"י שם).

(25) שם, כ. ולהעיר שעילוי שירת נשים מודגש גם בהפטרה
(סיום וחזרת הפרשה) - "ותשר דבורה" (ראה לקו"ד ח"ד תרצה,
א ואילך. לקו"ש ח"ג ע' 139 ואילך).

(26) ואדרבה - "הם הכירוהו תחילה" (סוטה יא, ב), "הם ראו
להקב"ה בים, התחילו אומרים לאבותיהם זהו אותו . . זה אל"י"
(שמו"ר פרשתנו פכ"ג, ח).

וי"ל דוגמתו גם ב"הקהל" - "טף למה באו, ליתן שכר
למביאיהם" (תגינה ג, סע"א. פירש"י וילך לא, יב), שע"י הטף
ניתוסף עליו מיוחד ונפלא אצל מביאיהם.

(27) להעיר ממארז"ל (נדה ל, ב) "הולד . . במעי אמו . . נר
דלוק לו על ראשו . . ומלמדין אותו כל התורה כולה".
ועפ"ז יומתק שמיד בצאתו לאויר העולם* נכנס בכמה ענינים
בכלל ישראל** - באופן שוה עם גדול שבגדולים (לא פחות
מאחד ולא יותר מאחד), "השוה ומשוה קטן וגדול".

(*) שאז נעשה מציאות לעצמו, משא"כ לפני' שהי' "ירך אמו" (גיטין
כג, ב. וש"נ), ולא שייך למנותו בפ"נ.
(**) כהמנין ד"לגינו של מלך", ש"נמנה מן הבטן", כפי שמצינו ביוכבד
שנולדה בין החזמות והשלימה תומ"י המנין ד"שבעים נפש" (ראה
פירש"י במדבר ג, טו).

- 1 שירה²⁸.
 2 ונמצא, שבפרשת 'שירה' ניכרת ומודגשת ביותר
 3 אחדותם של ישראל, ובאופן של גילוי - שלכן
 4 התבטאה האחדות בענין השירה, "שמחה²⁹ (ש) היא
 5 מבחי' התגלות"³⁰, שהיא בגילוי דוקא, ובאופן
 6 ד"השירה הזאת", מראה באצבע ואומר "זאת"³¹.
 7 ויומתק יותר ע"פ המבואר בדרושי חסידות³²
 8 ש"בשעת קי"ס הי' התגלות מהותו ועצמותו ממש
- 9 שלמעלה מהשתלשלות³³, ועי"ז ים ויבשה
 10 שוין. שהעלם (ים) נעשה גילוי (יבשה) ע"י גילוי
 11 עצמותו שהעלם וגילוי שוין ממש", די"ל, שכמובן
 12 גילוי זה פעל בישראל ענין דוגמתו, האחדות
 13 שלמעלה מהתחלקות לגמרי, אחדות שבאה לידי
 14 ביטוי בענין השירה - "שם נשמחה בו"³⁴, "בו
 15 ממש, במהותו ועצמותו ממש"³².
 16 ויש להוסיף, שענין זה מודגש ביותר ב'שבת
 17 שירה' בשנה זו - שנת הקהל ושנת תשמח³⁵ -
 18 אחדותם של (כל קהל) ישראל שמתבטאת גם
 19 (ובמיוחד) ע"י השמחה כו'.
- המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת יתרו
- 33 בחינת עתיק (ראה לעיל ס"ג), כמ"ש "מה תצעק אלי",
 "בעתיקא תליא מילתא (זהר פרשתנו מח, א. וראה תו"א פרשתנו
 סד, ג ואילך, לקו"ת פרשתנו ב, ד. ובכ"מ).
 34 תהלים סו, ו.
 35 להעיר גם משיעור היומי ברמב"ם (הל' ע"ז פ"ב ה"ג)
 - "והקהל ושמחה".
- וי"ל שהטעם להדגשת האחדות במנין (אף שמנין הו"ע של
 התחלקות) הוא - מפני שהמנין הוא "מתוך חיבתן לפניו"
 (פירש"י ר"פ במדבר), שלכן גם כשנמנים כ"א בפ"ע (התחלקות
 דוקא), ניכרת ומודגשת האחדות מצד הדביקות בשרשם ומקורם
 (שנתגלה במנין ש"מתוך חיבתן").
 28 סוטה ל, ב.
 29 שפורצת גדר - למעלה ממדידה והגבלה והתחלקות כו'
 (ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ע' רכג ואילך).
 30 תו"א פרשתנו סב, א. ובארוכה - המשך שמח תשמח
 תרנ"ז בתחילתו. ובכ"מ.
 31 ע"ד פירש"י פרשתנו שם, ב.
 32 תו"א פרשתנו סד, סע"ב. ובארוכה - תו"ח שם קעח, א
 ואילך, ועוד.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג שבט, ה'תשי"ג

ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

הגיעני מכתבו (בלי הוראת זמן הכתיבה) בו כותב אשר בקשר עם התאחדות... הנה זקוק הוא
 לברכה לביצור והגדלת מצבו שם בקשר להשנויים העלולים להתהוות לרגלי התאחדות זו.

הנה למותר להעירו על מאמר רז"ל לא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחד לבטלה, ובמילא ניתנים
 לכל אחד ואחד מאתנו הכוחות והאפשרויות שיוכל על ידם לבצע ולמלא שליחותו ותפקידו בעלמא דין.
 וגודל הכוחות והאפשרויות הם בהתאם להתפקיד. אלא מכיון שהתפקיד המוטל על כל אחד מאתנו
 הוא דבר שבקדושה, הנה הרשות והיכולת נתונה להגדילו, ועל פי מרז"ל כל המוסיף מוסיפין לו, הנה
 כשהאדם לוקח על עצמו תוספת שליחות הרי בזה גופא מגדיל הוא הצנורות והכלים דרך שם נמשכים
 אליו הכוחות והאפשרויות מלמעלה.

ויחי רצון מהשי"ת שגם הוא יחליט בעצמו להגדיל עבודתו והשתדלותו בהחזקת היהדות
 והפצת חיבת התורה והמצוות בכלל, ותורת החסידות מנהגי' והדרכותי' ויסודותי' בפרט, אשר סוף
 סוף זהו גזע מחצבתו, במילא עיקר תפקידו הפרטי. ובדרך ממילא תתגדל ותתחזק גם כן עבודתו
 וחשיבותו... ובעסקנותו בכלל.

בברכה.

לקוטי שיחות פרשת בשלח כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

המן לבין שבת היא, שבשניהם אין שום טירחה
ועבודה: המן היה "לחם מן השמים", לא היו צריכים
לחרוש, לזרוע וכו' כדי לקבלו, ובדומה לכך בשבת,
בנוסף לאיסור עשיית מלאכה בשבת, הרי "מצוה שלא
להרהר כלל בעסקיו אלא יהא בעיניו כאילו כל מלאכתו
עשויה"¹⁰, וזאת "משום עונג שבת".

אך לכאורה אין די בכך, שהרי:
(א) במן מוצאים בכל זאת טירחות מסויימות, כדברי
הגמרא¹¹: "צדיקים לחם, בינונים עוגות, רשעים טחנו
ברחים או דכו במדוכה", וכך גם "צדיקים ירד על
פתח בתייהם, בינונים יצאו ללקוט, רשעים שטו
ולקטו". וזה אינו דומה לשבת, שאז "כל מלאכתו
עשויה" – על היהודי להמנע אפילו מלהרהר
בעסקיו¹².

(ב) ומצד שני: שלילת העבודה בשבת חלה על כל
סוגי המלאכה "כאילו כל מלאכתו עשויה", אך לא כן
לגבי המן, שבו נשללת רק הטירחה הקשורה במזונו
של האדם.
לפיכך מסתבר, שהקשר בין המן לבין שבת הוא
בפרט של הכנת המזון והאכילה של שבת.

דבר זה מובן גם מזה שחובת שלוש סעודות
שבת, וכן חובת לחם משנה, נלמדים¹³ מן הפסוקים¹⁴
המדברים על המן: "ויאמר משה אכלוהו היום כי
שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה", "לחם

א.

יש להבין מהו הקשר בין שבת לבין המן

1 הפעם הראשונה שבה מוזכרים בתורה הציוויים
2 והדינים של שבת¹ היא בפרשתנו, בקשר למן². כיון
3 שהדיוק בכל עניני התורה הוא מלא, מובן שיש קשר
4 תוכני בין המן לבין שבת.

5 דבר זה נלמד גם מן המובא בשם הרס"ג³, שכאשר
6 נמצאים בשבת (בדרך רחוקה⁴) ואין יודעים איזו פרשה
7 יש לקרוא בשבת זו, יש לקרוא את פרשת המן.
8 ועוד: למרות שבשבת לא יורד מן, בכל זאת נאמר
9 בזוהר⁵, שהברכה למעלה על ירידת המן בשבת ימי
10 השבוע היתה בשבת, כפי שכתוב גם במכילתא⁶ –
11 "ברכו במן"⁷.

12 אם-כן צריך להבין: מהו הקשר⁸ בין המן לבין
13 שבת⁹? והרי, לכאורה, לא רק שהקשר ביניהם איננו
14 ניכר, אלא, אדרבה, הם נראים ענינים השונים לחלוטין
15 זה מזה, שהרי מצוות שבת ועניניה קיימים בכל הזמנים
16 ובכל המקומות, ואילו ירידת המן היתה רק בזמן
17 מסויים ובמקום מוגבל, בארבעים השנים של בני-
18 ישראל במדבר, ורק במחנה ישראל במדבר?

ב.

הקשר בין השבת לבין המן הוא בענין הכנת
המזון

19 לכאורה, ניתן היה לומר, שהנקודה המשותפת בין

ג. יתרו שם). ואולי המובא בדא"ח הוא פ"י המכילתא וב"ר ע"ד הרמז.
ואכ"מ.

(8) זה שלא ירד בשבת – מובן בפשטות, כי כיון שאסור ללקטו –
ובל כיו"ב – ה"ז בדרך ממילא שולל ירידתו.

(9) ראה ע"ד החסידות – תו"א פרשתנו סה, ג. תו"ח ד"ה ויאמר ה'
(שב, א ואילך). אוה"ת ד"ה ויאמר משה אכלוהו ג' וביאורו (ושם ע'
תרלט: וזהו נסמכה פ' שבת לפ' המן ובבב"אחת נאמר). המשך תער"ב
שם. ובכ"מ. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 18 ואילך.

(10) שו"ע אדה"ז סס"ו סכ"א. ממכילתא יתרו כ, ט (פרש"י שם).
טושו"ע שם ס"ח.

(11) יומא עה, א.

(12) ואין בשביתת שבת חילוקים צדיקים, בינונים כו'. אבל להעיר
מירושלמי שבת פט"ו ה"ג: מעשה בחסיד אחד כו'. ראה בארוכה לקו"ש
ח"א ע' 80 וע' 87 ואילך.

(13) שבת ק"ז, ב.

(14) טז, כב. כה.

(1) משא"כ הסיפור דשבת – שהוא בפ' בראשית.

(2) משא"כ לפני זה בהכתוב (טו, כה) "שם שם לו" – שלא נאמר
מפורש בכתוב שבת כ"א במדרז"ל – ראה סנהדרין נו, ב. מכילתא ופרש"י
עה"פ. ועוד. וגם בזה להעיר: א) בגמרא שם למדין דשבת במרה נצטוו
מהכתוב בואתחנן (ה, יב) "כאשר צוין" (הובא בפרש"י שם). ב) נתבאר
במ"א [לקו"ש חל"א שיחה ג' לפ' בשלח ס"ג] שע"פ פשט"מ מדייק רש"י
(בפרשתנו שם) "פרשיות של תורה (כולל – שבת) שיתענטקו בהם", ולא
קיום מצות אלו. ואכ"מ.

(3) ספר העתים הל' ברכת ועונג שבת סקפ"ד (בסופו).

(4) כ"פ בספר העתים שם דברי הרס"ג.

(5) ח"ב סג, ב, פח, א.

(6) יתרו כ, יא.

(7) כ"פ בכ"מ בדא"ח (ראה אוה"ת פרשתנו ע' תרלח"ט, המשך
תער"ב ח"ב ע' א"א, א"פ ועוד) שפ"י המכילתא והמדרש (כ"ר פ"א,
ב) ברכו במן הוא שהמכותו (למעלה) היא בשבת. אף שבב"ר שם מפורש
דהברכה היא דבערב שבת ירד שני עומרים (ועד"ז בפרש"י בראשית ב,

כלי טבעי שהאדם מכין, הרי למרות הכרתו בכך, ²⁴
שעבודת ההכנה שלו, איננה אלא כלי ו"לבוש" לברכת ²⁵
ה', ¹⁹, ויותר מכך, גם את ה"לבוש" וה"כלי" בטבע הוא ²⁶
איננו מכין בגלל שהטבע תופס אצלו מקום, אלא רק ²⁷
בגלל שזהו רצונו וציוויו של ה', ²⁰, ש"וברכך ה' אלקיך" ²⁸
חל רק על "בכל אשר תעשה" ²¹ (ולא על-ידי שיהיה ²⁹
י"ושב ובטל" ²²) – למרות כל זאת, כיון שלמעשה ³⁰
מגיע ה"לחם – מן הארץ", באמצעות "לבוש" של ³¹
טבע שהאדם יוצר על-ידי עבודתו ויגיעתו, הרי יש כאן ³²
נתינת מקום להחשבת עבודתם של בני האדם כגורם ³³
המביא פרנסה. ³⁴

אך לא כן בלחם מן השמים. בו אין שום התערבות ³⁵
של פעולת האדם, ²³, ולפיכך נגרמת אצלו הרגשה של ³⁶
הסתמכות מוחלטת על הקב"ה. ³⁷

לפי כל האמור מובן, שהנסיון "אם ישמרו מצוות ³⁸
התלויות בו שלא יותירו ממנו" הוא הטעם והכוונה ³⁹
בירידת המן, "לחם מן השמים". כדי להביא את ⁴⁰
היהודי לידי בטחון מושלם בקב"ה (ובאמצעות זאת ⁴¹
לנסותו), כדי להביאו לידי ההכרה בכך שכל לחמו ⁴²
וצרכיו באים רק מאת הקב"ה לבדו, ללא שום "לבוש" ⁴³
ו"אמצעי" של מלאכת האדם, אסור שיהיה מקום לכך ⁴⁴
שאדם בעצמו ידאג ללחם בשביל מחר ("שלא יותירו ⁴⁵
ממנו"). כפי שכתוב בתנחומא ²⁴ "דבר יום ביומו, מי ⁴⁶
שברא יום ברא פרנסתו, מכאן היה ר' אליעזר המודעי ⁴⁷
אומר: כל מי שיש לו מה יאכל היום ואומר: מה אוכל ⁴⁸
למחר הרי זה מחוסר אמונה" ²⁵. ⁴⁹

ה.

בכל זאת יש למן קשר עם עבודת האדם

למרות שלחם מן השמים, בעיקרו, איננו תלוי ⁵⁰
בעבודת האדם, ולכן היתה ירידת המן ביחד עם ירידת ⁵¹

1 משנה – כלומר, עניני האכילה ¹⁵ של שבת נלמדים ¹⁶
2 מן המן ¹⁷.

ג.

יש להבין את הקשר בין שתי המצוות האמורות לגבי המן

3 על הפסוק ¹⁸ "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ⁴
ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך ⁵
בתורתי אם לא" אומר רש"י (על המילים "למען ⁶
אנסנו"): "אם ישמרו מצוות התלויות בו שלא יותירו ⁷
ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט", כלומר, ירידת המן היא ⁸
כדי לנסות "אם ישמרו מצוות התלויות בו" שהן: לא ⁹
להותיר ממנו, ולא לצאת בשבת ללקוט.

10 יש להבין: מהו הקשר בין שתי המצוות הללו: (א) ¹¹
"שלא יותירו ממנו" (ב) "ולא יצאו בשבת ללקוט", ¹²
ששתיהן מהוות "למען" הטעם והכוונה בירידת המן.

ד.

ההבדל בין לחם מן השמים לעומת לחם מן הארץ

13 הענין יובן על-ידי הבהרת החידוש שבמן – "לחם ¹⁴
מן השמים" על פני "לחם מן הארץ": ¹⁵
"לחם מן הארץ" כרוך בעבודת האדם: על-ידי ¹⁶
שהוא מכין "כלים" בדרך הטבע (חרישה, זריעה וכו'), ¹⁷
נותן לו הקב"ה "לחם" (המסמל וכולל את כל צרכי ¹⁸
האדם) באמצעות ה"כלי" וה"לבוש".

19 אך לא כן לחם מן השמים. הוא איננו תלוי בכלים ²⁰
של דרכי הטבע, לגביו אין בכלל עבודת אדם.

21 מובן, שבהתאם לכך, שונה גם השפעתם על ²²
הרגשת האדם:

23 ב"לחם מן הארץ", שבו מתלבשת ברכת ה' בתוך

ומעין מאמר יז, מאמר כה פ"ב. ד"ה וידעת תרנ"ז. ועוד.

(20) ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 294 ואילך. וש"נ.

(21) ראה טו, יח.

(22) ספרי עה"פ. וראה לקו"ש שם הערה 19.

(23) ויתירה מזו: פעולת האדם אינה פועלת כלום בזה וכמש"נ (פרשתנו טו, יח) "ולא העריך המרבה והממעיט לא החסיר".

(24) פרשתנו כ. וראה גם יומא עו, א: נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים. וראה זח"ב סב, ב. כלי יקר פרשתנו טז, ד. ועוד. – וראה שו"ע אדה"ז או"ח (מהד"ת) ס"א ס"ט. לקו"ש חכ"ז ע' 95 ואילך.

(25) במכילתא עה"פ מתחיל בדעת ר"י "כדי שילקוט אדם וכו'", ו"כדי שלא ילקט אדם מהיום למחר" הוא דעת ר"א המודעי. אבל ראה פי' "זה ינחמנו" למכילתא דגם לר"י אין ללקוט מיום אחד לחבירו. וכ"ה לרוב הגירסאות ופירושים בדעת ר"י במכילתא. ראה מכילתא הוצאת הארדווין-רבין. ועוד.

(15) ולהעיר מרמ"א או"ח סרמ"ב (ממהר"ל) יש שכתבו שבקצת מקומות נהגו לאכול כו' בליל שבת זכר למן שהי' מכוסה למעלה. אלא שבזה מסיים "ולא ראיתי לחוש לזה". אבל בנוגע לפריסת מפה כו' כתב בשו"ע אדה"ז סי' רעא סי"ז (מהגמ"י הל' שבת פכ"ט אות ק' (בשם סה"ת). טור שם. ט"ז שם סק"ב (ושם: וכן אנו נוהגין גם במקדש על הפת (על פי טעם זה). ובשו"ע אדה"ז שם הביא רק טעם זה) "וצריך שתהא כו' כדי שתהא הפת בין שתי מפות זכר למן שהי' עליו טל כו'". (16) ובשו"ע אדה"ז סי' ער"ד ס"א "ורמז לזה" (ג' סעודות). ובס"ב "וסמך לזה" (לחם משנה). וידוע השקו"ט בזה. ואכ"מ.

(17) אלא שלימוד זה (ג' סעודות ולחם משנה) הוא מענין המן בשבת: ויתירה מזו בהג"ל (שבהערה 15) שבזה עושין זכר בשבת ליירידת המן בכלל (בששת ימי החול).

(18) טז, ד.

(19) ראה ספר המצות להצ"צ מצות תגלחת מצורע בסופו. קונטרס

השמים" היה הכנה לכניסת בני ישראל לארץ ישראל, 32
ששם היתה לבני ישראל עבודה של "לחם מן הארץ". 33
העובדה שהראו לבני ישראל בגלוי שפרנסתם וצרכיהם 34
ניתנים להם מאת הקב"ה בלבד היוותה הכנה ונתינת 35
כח, שגם בהגיעם ל"ארץ נושבת", ובעברם לעבודה 36
מסוג של "לחם מן הארץ", גם אז לא ישכחו, ח"ו, כי 37
הוא הנותן לך כח לעשות חיל³². 38

ויותר מכך: "לחם מן השמים" איננו רק הכנה 39
ונתינת כח, אלא הוא גם קיים ומורגש ב"ארץ נושבת": 40
בני ישראל הם, בעצם, למעלה מן העולם והטבע, 41
ולפיכך האמת היא, שאפילו כאשר הם "יורדים" 42
לעולם, לעבודה מסוג של "ארץ נושבת", גם אז 43
פרנסתם איננה קשורה, באמת ובפנימיות הענינים, עם 44
דרכי הטבע של "לחם מן הארץ", 45

ואפילו לא באופן שלטבע בפני עצמו אין שום 46
מציאות עצמית ותפיסת מקום, והוא בא רק כדי לשמש 47
ל"בוש" ל"ברכת ה'", וגם את ה"לבוש" הזה עצמו 48
מכין האדם רק בגלל שכך הוא ציווי ה', כפי שהוסבר 49
לעיל – אלא שיחד עם זאת קשורה השפעה עם הטבע, 50
שהרי ברכת ה' מגיעה לאדם באמצעות הכלי שהכין 51
לכך, 52

אלא שגם בארץ ישראל, ה"לחם", הפרנסה מן 53
הארץ, הוא באופן של "לחם מן השמים", והוא לגמרי 54
איננו קשור לדרכי הטבע. 55

ואכן, זוהי השלימות האמיתית של בטחונו של 56
יהודי בקב"ה: 57

לא רק במקרה שהוא איננו רואה סיכוי להשגת 58
לחם, פרנסה, בדרך הטבע³³, וכתוצאה מכך אין לו 59
שום ברירה, והוא נשען על הקב"ה, שהוא ידאג 60
לפרנסתו באופן נסי³⁴, כמו ירדת המן במדבר – 61

אלא גם כאשר הוא מוכן כלים בטבע, כי כך ציוה 62
הקב"ה, גם אז ברור לו שפרנסתו היא, בעיקרה, לחם 63
מן השמים³⁵, ואיננה תלויה בדרכי הטבע, והוא מכיר 64

הטל²⁶, שעליו נאמר "טל לא מיעצר"²⁷ (=הטל אינו 1
נעצר), שהרי הוא איננו תלוי בעבודת האדם, כידוע²⁸, 2
למרות כל זאת מוצאים שגם המן היה כרוך בעבודת 3
האדם, כמוזכר לעיל (בסעיף ב'). וזאת לא רק לגבי 4
הרשעים והבינונים, שהיו צריכים לצאת החוצה כדי 5
ללקוט, אלא אפילו אצל הצדיקים, שהמן "ירד על 6
פתח בתיהם", ובכל זאת הם היו מוכרחים לטרוח 7
בלקיסת המן ב"פתח בתיהם". 8

ויותר מכך: עצם העובדה שיש הבדלים בעבודה 9
בין שלוש הדרגות של בני ישראל, מוכיחה שהברכה 10
במן לא היתה מנותקת לחלוטין מעבודת האדם המקבל 11
(לא כמו "טל" שאין בכלל הבדל למי הוא מגיע, 12
ולכולם הוא ניתן במידה שווה), אלא היא תלויה, 13
במידה מסוימת, בהכנתו של ה"מקבל" ובמידת היותו 14
ראוי לברכה (אצל צדיקים – פחות טרחה, אצל בינונים 15
– יותר, ואצל רשעים – עוד יותר). 16

לפי כל האמור, מובן הדיוק בלשון הפסוק "הנני 17
ממטיר לכם לחם מן השמים", שאינו דומה לנאמר 18
בפרשת המן (ב"במדבר"²⁹) בקשר לטל "וברדת הטל". 19
לכאורה, יש כאן סתירה (בפנימיותם של הענינים): 20
מטר מסמל השפעה מלמעלה שבאה על-ידי עבודה 21
שלמטה (כשם שמטר כפשוטו מתהווה מ"ואד יעלה מן 22
הארץ"³⁰), ואם כך, כיצד מתאים הביטוי "ממטיר" 23
לגבי "לחם מן השמים", שאיננו תלוי בעבודה של 24
א"תעורות דלתא"? 25

ההסבר לכך הוא כדלהלן: למרות ש"לחם מן 26
השמים" הוא בעיקרו, השפעה שלמעלה מעבודת 27
המקבל (בדומה לטל), בכל זאת יורדת ההשפעה למטה 28
באופן של "ממטיר", מטר, כך שיש לו, יחד עם זאת, 29
קשר מסויים עם עבודת המקבל³¹. 30

ו.

המן מהווה הכנה לקראת הכניסה לארץ ישראל

31 ההסבר לכך הוא: הענין של המן "לחם מן

בצנענה. ובס' חסידים (הוצאת מק"נ) ס"ו תתת"מ על המן היו מברכים
הנותן לחם מן השמים. וראה אוה"ח לזח"ב (סב, ב) שהרמ"ק מפרש בזה
שהיו מברכים ברכת המוציא, ולאחריו ברכת המזון. ואכ"מ.

(32) עקב ח, יח.
(33) שאו היא אמיתית ענין הבטחון – ראה בארוכה המשך תער"ב
ח"א פרק פב. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 137 ובמכתב כ"ק מו"ח
אדמו"ר שנעתק בהערה 30 שם. ד"ה ובבואה לפני המלך תרג"ד (נעתק
בלקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 307 הערה 47).

(34) ראה המשך תער"ב שם: כאשר רואין שההנהגה צ"ל באופן כזה
אין זה בכלל אין סומכין על הנס כו'.

(35) וזהו החידוש והעילוי על הבטחון הגמור שיש לו כאשר אין שום

(26) פרשתנו טז, יד. תו"א סה, ג. לקו"ת עקב יד, א"ב. ובכ"מ.

(27) תענית ג, א.

(28) ראה תו"א שם. לקו"ת שם (יד, ב). ובכ"מ. וכידוע החילוק בין
טל למטר – בדרושי האוינו בלקו"ת (עג, ב ואילך) נסמן בלקו"ת עקב
(שם, א).

(29) בהעלותך יא, ט. הובא בפרש"י כאן טז, ג.

(30) בראשית ב, ו. ולהעיר מפרש"י שם, ה. ראה לקו"ת (האוינו שם,

א. עד, ב).

(31) והי' צ"ל אכילה כפשוטה (כלחם מן הארץ) וגם (לכמה ראשונים)
ברכה לפני המוציא לחם מן השמים או בנוסח אחר (הרמ"ע מפאנו בס'
מאמר שבתות ה' ח"ב בתחלתו, שכן יברכו לעת"ל על המן השמור

באופן של "ממסיד", בתלות מסויימת בטירחה ועבודת
האדם, עובדה המלמדת, שגם במקום שישנה עבודת
האדם צריך להיות ברור שהשפע הניתן מלמעלה איננו
קשור כלל בעבודת האדם, אלא הוא לחם מן
השמים³⁹.

וזהו נתינת כח לכך, שגם בהיכנסם לארץ נושבת
יהיה ברור לבני ישראל⁴⁰, שגם עבודתם שם, עבודה
של "לחם מן הארץ", היא בפנימיותה – לחם מן
השמים⁴¹.

ח.

השאלה המתעוררת לגבי ברכת המזון

בזה יובן דבר פלא שרואים בברכת המזון:
את הברכה הראשונה של ברכת המזון, ברכת
"הזן", תיקן משה רבנו "בשעה שירד להם המן". את
הברכה השניה, ברכת הארץ, "יהושע תיקן להם"
בכניסתם לארץ ישראל⁴². לכאורה, נשאלת השאלה:
ב"ברכת המזון" מודה היהודי ומשבח את הקב"ה על
המזון שניתן לו עכשיו, ואם כך, כיצד יתכן שברכת
הזן, שמברכים על המזון עכשיו, שהוא לחם מן הארץ,
היא בנוסח שתיקן משה על ירדת המן – "לחם מן
השמים"⁴³.

1 בכך שבהבטחה של "וברכך ה' אלקיך בכל אשר
2 תעשה" אין הכוונה רק לכך שברכת הקב"ה היא
3 בהתאם למידות ולהגבלות של ה"כלי" ("תעשה")
4 שהוא הכין (גם כאשר השפע הוא באופן של "וברכך"
5 – ברכה והצלחה), – אלא ברכת ה' היא באין ערוך³⁶.
6 כך שהכלי איננו תופס כלל מקום³⁷.

ז.

גם המן צריך להיות כרוך בעבודת האדם

7 זהו ההסבר לכך שהמן היה צריך להיות כרוך מעט
8 בעבודת האדם:
9 אם ה"לחם מן השמים" לא היה כרוך כלל בעבודת
10 האדם, לא היה לו שום קשר ודמיון ל"לחם מן הארץ",
11 וכתוצאה מכך היה מקום למחשבה מוטעית: אצל
12 "לחם מן השמים", שאינו תלוי כלל בהכנתו ובעבודתו
13 של המקבל, דרוש בטחון מוחלט והישענות על
14 הקב"ה, אך לא כן לגבי "לחם מן הארץ". כיון
15 שהתורה עצמה אומרת³⁸ "שש שנים תזרע שדך..." –
16 כאן נחוצה לכאורה, עבודת האדם, הרי שזו הוכחה
17 לכך, שכאילו הכנת "כלי" בטבע תופסת מקום
18 בהשפעת הפרנסה.
19 כדי למנוע טעות זאת ניתן גם ה"לחם מן השמים"

מראה מקום גשמי להעזר, שגם כאשר הוא צריך ע"פ תורה לעשות כלי
בטבע, מ"מ הבטחון שלו בה' הוא אותו הבטחון הגמור בה' כמו אם לא
הי' לו כלי בטבע.

(36) ראה דרך חיים בהקדמה (ג, א).

(37) ראה אזה"ת פורשנו ע' תרמד: האמת האמיתי הוא שאין לאדם
לדאוג כלל מה יהי' למחר ומה יהי' פרנסתו .. כדרך זה יום ביומו .. מי
שאינו רוצה בזה יוכל להיות שיכין מזונו על כל השנה או על כמה שנים
אבל באמת הרצון לזה הוא מפני התרחקותו מה' ע"י כמה השתלשלות
עד שנמשך ומתלבש בלבוש הטבע .. בלחם מן הארץ .. הרוצה לדבקה
בו יתברך ויכל להמשיך בבחינה זו גם כן גילוי יומין עילאין להיות ברוך
ה' יום יום כו'. עיי"ש בארוכה.

(38) בהר כה, ג.

(39) להעיר מלקו"ת עקב יד, ד. ושם: כי עיקר המשכה דברכת הזן
ג"כ בשביל ברכת הארץ כו' גם בימי משה קודם שנכנסו לארץ הזכירו
ברכת הארץ .. אלא שאז היתה כו' וגם נכללת תוך ברכת הזן שעל המן.
ראה הערה הבאה. ולקמן בפנים ס"ח.

(40) וידועים דברי כ"ק אדמו"ר מהר"ש (סה"מ תש"ט ע' 21)
שפרנסה בזמן הזה (בזמן הגלות) הוא באופן דהשפעת המן, לחם מן
השמים. והנה ע"פ המדובר בפנים צ"ל כן בכל הזמנים, אבל הרי בא"י
שהיו איש תחת גפנו כו' אי"ז ניכר כ"כ, משא"כ בצוק העתים הללו דומן
הגלות, נראה שאין ההשפעה באה ע"י ולפי"ע מעשי ידיו. וראה דרמ"צ
קז, סע"א: בעסקו במומי יכוין שמאמין שהשפע ברכת ה' היא כשארי

הנסים הגלויים כמו שחוריד המן כו'.

(41) עפ"י כהנ"ל יובן הטעם שבפ' עקב (ח, ג) אמר משה "ויאכילך
את המן גר' למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל
מוצא פי ה' יחי' האדם" – שלכאורה הוא טעם שונה מהנאמר בפרשתנו
"למען אלנסנו גר', אם ישמרו מצות התלויות בו שלא יותירו ממנו כו'".
אלא שבפרשתנו הטעם הוא לעצם ירדת המן – שיהי' אצל ישראל
האמונה והבטחון הגמור בה', שרק ממנו בא מזונו כו',
משא"כ במשנה תורה, בסוף ארבעים שנה לפני כניסתם לא"י, אמר
להם משה ענינו ופעולתו של המן בשייכות ללחם מן הארץ (סדר העבודה
שצ"ל בארץ).

ולכן אמר שעי"ה המן יודעים ש"לא על הלחם לבדו יחי' האדם",
שי"ל פירושו שחיות האדם הוא לא (רק) מחיות האלקי המלוכב בהלחם
הגשמי*, "כי על כל מוצא פי ה' יחי' האדם" (מוצא לשון מקור ושורש),
היינו שחיותו הוא ממקור פי ה' (ראה לקו"ת צו יג, רע"ג. מסעי צו, א.
ועוד) שלמעלה מוחלבושות בלחם גשמי ודרכי הטבע [בלשון החסידות:
"יחי' האדם" הוא לא רק מבחי' ממכ"ע שמתלבש בהבריאה, שמצד בחי'
זו יש תפיסת מקום לדרכי הטבע, כ"א מבחי' סוכ"ע שלמעלה
מהתלבשות, ומצד בחי' זו אין תפיסת מקום להנהגת ודרכי הטבע].

(42) ברכות מח, ב. טור או"ח סקפ"ז. שו"ע אדה"ז שם ס"ג.

(43) כן הקשה בלקו"ת עקב (יד, ב. וראה סדור קו, ג ואילך. קט, א),
עפמ"ש הרשב"א ברכות (הובא בב"י לטו"ח"ח שם) "דמטבע הוא שטבעו
להן כו'", עיי"ש.

(*) דאם הכוונה לשלול שחיות האדם הוא לא מהלחם הגשמי כפשוטו, הרי אין צורך ע"ז וידיעה מהמן. שהרי זה באמונה פשוטה בכ"א מישראל שמציאות כל דבר
הוא חיות האלקי שבו (שעוה"ה"א בתוה"ה). ובפרט שירידת המן ה' לאזר שאכלו המצה ביציאתם ממצרים שריא מיכלל דמומנותא – שנקבע בהם האמונה
באלקות שממח" את הלחם כו' (ראה לקו"ת צו יג, ג ואילך. ובכ"מ בדדושי חנה"פ). וראה ל"ת להאריז"ל פ' עקב. לקו"ת עקב יד, ב. סידור קו, א ואילך.

ט.

שלושת הענינים הקיימים במן

לפי האמור לעיל יובן גם הקשר שבין מן לשבת: 26
שלושת הפרטים במן שהוסברו לעיל, והם: (א) 27
המן הוא "לחם מן השמים" בגלוי – הוא מראה 28
בבהירות שיש להישען לחלוטין על הקב"ה, כי הכל 29
ניתן מאת הקב"ה בלבד. (ב) אבל כל זה כרוך גם 30
בטירתו של האדם, בעבודת המקבל. (ג) הדבר נותן 31
כח לכך שגם בעבודה מסוג של לחם מן הארץ 32
(שקשורה בגלוי ל"ארץ" ול"טבע") יש לדעת 33
שבשרשה ובפנימיותה היא לחם מן השמים – 34
ישנם גם בתוכן הענין של שבת: 35

(א) בקשר לצרכי שבת⁴⁹ אומרים חז"ל⁵⁰ "לוי 36
עלי... והאמינו כי ואני פורע". כלומר, גם כאשר אין, 37
ח", במה לקנות צרכי שבת, ואפילו כאשר אין סיכוי 38
לאפשרות של רווח מאוחר יותר, לפריעת ההלוואה⁵¹ 39
– גם אז יש להישען לגמרי על הקב"ה "לוי עלי... ואני 40
פורע"⁵², כי צרכי שבת באים בדומה ל"לחם מן 41
השמים" – ללא עבודת המקבל. 42

(ב) מצד שני, כרוך הדבר בפשטותו בטירתה של 43
"לוי". ויותר מכך: ההלכה הזאת נאמרה רק במקרה 44
שיש לו חפצים שאז "ימשכנם וילוו עליהם", אבל אם 45
"אין לו משלו" אז "לא ילוה ושהקב"ה יפרע"⁵³. 46
כלומר, למרות שגם כאשר יש לו חפצים למשכן אין 47
בכוונתו לשלם את החוב על-ידי המשכון, אלא כלשון 48

1 ויותר מכך: הברכה הראשונה נלמדת⁴⁴ מן
2 הפסוק⁴⁵ "ואכלת ושבעת וברכת, זו ברכת הזן שהיא
3 על אכילה ושביעה"⁴⁶, והברכה השניה "על הארץ זו
4 ברכת הארץ"⁴⁴. משמעות הדברים היא פשוטה,
5 שההודיה בברכה השניה "על הארץ ועל המזון" איננה
6 על אכילה ושביעה (שהרי זה שייך לברכת הזן "על
7 אכילה ושביעה"), אלא על הארץ – אנו מודים לקב"ה
8 על שהארץ היא כזאת שהיא "מפקא מזון"⁴⁷ [כדוגמת
9 הברכה השלישית – "בונה ירושלים"].

10 ואם כך, תמוה מאד: כיצד יתכן שההודיה על
11 "אכילה ושביעה" שלנו, נכללת דווקא בברכה
12 הראשונה, שיסודה ותוכנה הוא לחם מן השמים (מן)?
13 לפי ההסבר לעיל יובן⁴⁸: "לחם מן הארץ", ובכלל
14 זה ברכת הקב"ה לארץ שהיא תהיה "ארץ דמפקא
15 מזון", הוא למעשה רק לבוש לשורש ולמקור של
16 מזוננו, שהוא "לחם מן השמים":

17 כיון שיהודי מכיר באמת, שהמקור למזונו איננו
18 תלוי בהכנתו ובעבודתו, ואפילו לא בלבושי הטבע
19 ככלי לברכת ה', אלא זהו אך ורק לחם מן השמים
20 בלבד, הרי מובן שנוסח ברכת הזן על האכילה
21 והשביעה שלו הוא הנוסח של הברכה על "לחם מן
22 השמים", כי זהו המקור האמיתי לאכילתו ולשביעתו.
23 רק אחר-כך מודה היהודי לקב"ה על כך שהוא "מברך"
24 את הכלי והלבוש בטבע ("וברכך ה' אלקיך בכל אשר
25 תעשה") – וזוהי ברכת הארץ, "ארץ דמפקא מזון".

הלקט הובא בב"י לטא"ח סי' רנ. ובטור וש"ע אדה"ז (ס"א) "להכין צרכי שבת כו".

(50) ביצה טו, סע"ב.

(51) ראה לקמן הערה 53, 54.

(52) להעיר מסוטה מח, סע"ב: "אלו בנ"א שהן מאמינים בהקב"ה כדתיא ר"א הגדול אומר כל מי שיש לו פת בסלו כו" (כמאמר ר"א הנ"ל (ס"ד) שבתחומא בנוגע למן), ובפרש"י שם "שמאמינים בהקב"ה לוותר ממנו כו' ולהוצאות שבתות כו".

(53) שו"ע אדה"ז סי' רמב ס"ג (ע"פ תוד"ה לוי (לגירסת המהרש"ל), והגהות אשר"י ביצה שם). אבל בב"י לטא"ח שם מפרש הספק דהטור שהוא רק באם אין לו משכון*. אבל מסקנתו (דהטור) דילווה היא לא מצד מאמר הגמרא "לוי עלי ואני פורע" כ"א מפני ש"צריך אדם לזרז עצמו כנמר וכנשר לכבד שבתות ביותר" [אלא שמסיים: וכיון שכן (דלוי עלי ואני פורע) אלא ידאג כי נאמן הוא בעל חובו לפרוע לו חובו]. וראה אור"ת להה"מ קיד, ג: "דו"ש לוי עלי כי זה מדבר בעני בעת שביטו ריקם ואין לו בבית כו" עיי"ש.

(44) ברכות שם.

(45) עקב ח, יוד.

(46) כ"ה בשו"ע אדה"ז שם ס"א. והוא כגירסתנו בגמרא שם.

מכילתא בא יג, ג. וכן הובא בתו"א סה, ד (ושם: זו ברכת הזן נושה תיקון). לקו"ת עקב שם, סע"א. סדור קו, סע"ג. ובכ"מ. אבל בירושלמי ברכות (פ"ז ה"א), תוספתא ברכות (רפ"ו), וכן הביא בתוד"ה עד (שם מו, א. מ"לקמן בפירקין"), רא"ש פ"ז סי"ב (ועוד) "ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הזימון, את ה' אלקיך זו הזן כו". וראה דק"ס ברכות שם. ואכ"מ.

(47) ברכות מט, א. כ"ה פירוש הפשוט שהברכה היא רק על הארץ (דמפקא מזון). וראה ב"ח לטור שם. לבוש אור"ח שם ס"א. שו"ע אדה"ז שם. אבל בלקו"ת עקב (שם, ב) סידור שם (קט, א) דמזון בברכת הארץ קאי על לחם מן הארץ. ולהעיר מברכ"י אור"ח סי' רח סק"י שהביא מכפתור ופרח ואגודה דחותם בא"י "על הארץ ועל מזונה".

(48) ראה לקו"ת עקב שם (יד, ג ואילך), סידור שם – בלשון ע"ד החסידות.

(49) להעיר משבת קיד, ב: "לעולם ישכים אדם להוצאת שבת שנאמר (בפרשתנו – במן – טז, ה) והי' ביום הששי והכינו כו". וכ"ה בשבלי

שמכין שברכת המן היא בשבת, לכן אסור להותיר 21
מיום אחד למשנהו? 22

התשובה לשאלה זו ברורה לפי המוסבר לעיל: 23
העובדה שהברכה מלמעלה על הורדת המן נעשית 24
בשבת, היא מפני שענינו של המן הוא השפעה מאת 25
הקב"ה שאיננה מלובשת בכלים ולבושים של הטבע, 26
בדיוק כפי שזהו ענינה של השבת, כפי שהוסבר 27
בהרחבה, ולכן גם זמנו של המן למעלה הוא בשבת, 28
כפשוטו. ולפיכך צריך להיות מצב דומה גם כאשר 29
השפעת המן יורדת למטה: בירידת השפע הזה אין 30
לערב חישובים של בני-אדם לפי הטבע, חישובים 31
המתבטאים גם בכך שמותרים מיום אחד למשנהו. 32

יא.

בשבת עצמה, ובמזמן במקורו האמיתי, אין כלל
עירוב של עבודת אדם

למרות כל האמור, היתה הברכה וההשפעה של 33
המן בשבת רק למעלה, ואילו למטה לא ירד המן. כי 34
ענין ה"מטר" (שאינו כ"טל"), שנמצא במן, שהוא 35
כרוך בעבודת המקבל, (כפי שהובהר לעיל ההבדלים 36
בין צדיקים לבניונים וכו'), קיים רק כאשר המן "יורד" 37
מדרגתו למטה, אבל כשהמן הוא "במקומו" (בבחי' 38
שבת) הרי הוא מנותק ונעלה לחלוטין מקשר כל שהוא 39
לפעולתו של מקבל. 40

1 חז"ל "לוי עלי ואני פורע" 54 – ש"הקב"ה ימציא לו
2 לפרוע" 55, בכל זאת נדרשת טירחה מסוימת ו"כלי"
3 מצד האדם. הוא צריך שיהיו לו לפחות "חפצים"
4 ש"ילוו עליהם" 56.

5 (ג) ההתעלות בשבת משפיעה על ששת ימות
6 החול: על-ידי שליחודי יש בטחון מלא בה' ש"הקב"ה
7 ימציא לו לפרוע", והוא רואה שהקב"ה מברך את
8 ה"טירחה" שלו של "לוי עלי" (באמצעות ה"כלי" –
9 ה"חפצים"), לא לפי דרכי הטבע, אז גם עסקיו בששת
10 ימות החול יהיו מתוך הכרה שהפרנסה שהוא מקבל
11 על-ידי יגיעתו ועשייתו היא, לאמיתו של דבר, ענין של
12 "אני פורע" הקב"ה ממציא לו (בדרך מציאה) את
13 פרנסתו באופן שלמעלה מדרך הטבע, אלא שהברכה
14 שלמעלה מהטבע מכוסה בלבוש של טבע 57.

י.

פירוש הזוהר על הפסוק "אל יותר ממנו עד
בוקר"

15 על הפסוק "אל יותר ממנו עד בוקר", משתמע
16 מדברי הזוהר 58, שכל ששת ימי השבוע מתברכים מן
17 המן של שבת "בגין דלא יהיב ולא יוזף יומא דא
18 לחברי" (= בגלל שלא נתן ולא הותיר יום אחד
19 למשנהו).

20 לכאורה, תמוה: מהו הקשר בין שני הענינים,

קצובים לו", ולכן בא דרך מציאה מן השמים, בלי עבודת האדם,
דוגמת ענין המן כמשנתל באורכה.

56 ראה ר"ח ביצה שם "אומין לכם ברכה במעשה ידיכם כדי
שתפרעו". ולכאורה מוכח מדבריו שהמדובר ביש לו עסק (כפי הערה ש
הנ"ל). ועפ"י יובן המשך הגמרא "ואמר ר' יוחנן משום ר"א בר"ש
הרוצה שיתקיימו נכסיו כו", שא"י רק שמביא אגב גררא עוד מאמר
מרי' משום ר"א בר"ש, כ"א המשך בגוף הענין, שגם "לוי עלי" מדובר
בשיש לו נכסים כו' עסק.

אבל ע"פ הנ"ל בפנים י"ל דגם לדעת אדה"ז "אני פורע" הוא ע"י
"ברכה במעשה ידיכם" (איזה שיהי') אלא שבא לא לפי"ע ה"מעשה
ידיכם" עד שנראה במוחש ש"ואני פורע". וגם עפ"י המשך הגמרא
"הרוצה שיתקיימו נכסיו כו" הוא בגוף הענין. אלא שמתחלה מביא
הגמרא "הרוצה שיתקיימו נכסיו כו" שע"י מובן ש"ואני פורע" הוא
כאשר יש לו חפצים כו', ואח"כ "כל מזונותיו של אדם קצובין לו כו",
שע"י מובן שבאמת (האמיתי ב') ואני פורע". וראה לשון הטור שהובא
בהערה 53. ועי' אות שם.

57 ראה לעיל הערה 35.

וראה אות"ת שבהערה 37 בביאור מחלוקת שמאי והלל ביצה שם,
ושם: לעשות הגילוי ביחוד"ת כמו ביחוד"ע, וע"פ הנ"ל יומתק ביותר
ההמשך בביצה שם הדלל ושמאי ללפנ"ז.

58 הנ"ל הערה 5.

59 ראה גם המשך תער"ב ח"ב ע' א'פו.

54 וי"ל שמה מקור לדברי אדה"ז דמ"ש בתוס' לו עלי (והגהות
אשר"י) שם "הכא מיירי שיש לו משכנות כדי לפרוע ואין לו מעות", אין
הכוונה בזה שילוח ע"מ לפרוע עם המשכון גופא, כ"א ש"הקב"ה ימציא
לו לפרוע" (והמשכון הוא רק שיוכל "ללות עליהם") – כי דוקא אז
מתאים לומר "והאמינו בי ואני פורע".

(ומש"כ בסוף הסעיף "למשכנם ולפרוע בהם" הרי כתבו רק
בהשליה "אם אין לו חפצים", וכוונתו לבאר מטרת המשכון (שפורע בזה
באם אין לו במה לשלם). וכדמוכח גם מהמשך לשונו "לא ילוה ושהקב"ה
יפרע". ועצ"ע).

וע"פ הנ"ל בפנים ש"לוי עלי ואני פורע" הוא דוגמת "לחם מן
השמים" מובן שלא איירי (דוקא) כשיש לו עסק ולוה בכוונה שיריח מן
העסק (כמ"ש בערה"ש אות שם) – כי אז אי"ז הענין ד"האמינו בי ואני
פורע". וראה אות"ת שם.

ומוכרח הוא גם מהמשך הסוגיא שם: כל מזונותיו של אדם קצובים
לו מר"ה חוץ מהוצאת שבתות כו' ואם הוסיף מוסיפין לו (כמ"ש אדה"ז
שם "כלומר (שזהו פי' לוי עלי) שאין הוצאת שבת כו" ראה תוד"ה כל
שם "נפקי מקראי דלעיל") ראה פרש"י שם ד"ה חוץ "אותה לא פסקו
לו מה ישתכר לו לצרכה ומהיטב תבואה" דמשמע דמוסיפין לו גם אם
אין לו עסק כו'.

55 שו"ע אדה"ז שם.

ויומתק ע"ד החסידות ע"פ פי' אדה"ז שזהו"ע כל מזונותיו של אדם
קצובים לו מר"ה כו', שהוצאות שבתות בא מבחי' אלקות שלמעלה
מהתלבשות בהבריאה (שמצד בחי' המתלבשת בהבריאה ה"הוצאות

והכוונה בירידת המן – כי ביום השבת מאירה גם כאן
למטה המהות של "מן" כפי שהוא "במקומו", ולכן
צריך להיות ברור לכל אחד, שכאן לא תיתכן שום
התערבות של האדם, ואפילו לא פעולה של "קבלה"
(ליקוט) כמו בששת ימי החול – "ולא יצאו בשבת
ללקוט".

(משיחת ומאמר) ט"ו בשבט תשל"ז
ש"פ בראשית תשל"ג

ובדומה לכך בשבת, כפשוטו: הצורך במשכון כדי
שיהיה "לנו עלי... והאמינו בי ואני פורע" הוא לפני
שבת, בשביל צרכי שבת, אבל בשבת עצמה צריך
להיות "כל מלאכתו עשויה" ואפילו "שלא להרהר כלל
בעסקיו".
לפיכך הענין של "ולא יצאו בשבת ללקוט" הוא
אחת מן ה"מצוות התלויות בו", המבטאות את הטעם

(*) נדפס בשלימותו בסה"מ מלקוט ח"א ע' רלה. המור"ל.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שני עמ' ב

רבי יהושע חולק ואומר, תחילה יתפלל שמונה עשרה, ואחר כך
ישאל צרכיו, אבל לא ישאל צרכיו לפני תפילתו או באמצע
תפילתו, שנאמר (תהלים קמב א) 'אֲשַׁפֵּךְ לִפְנֵי שִׁיחִי, צָרָתִי לִפְנֵי אֲנִידִי,
כלומר, תחילה אתפלל לפני תפילתי, ורק אחר כך אשאל ואבקש
ממנו על צרכי.
הגמרא מפסיקה באמצע דברי הברייתא, כדי לבאר את דברי רבי
אליעזר ורבי יהושע. מקשה הגמרא: וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר נָמִי, הֲכֵתִיב
(ו-הרי כתוב) 'אֲשַׁפֵּךְ לִפְנֵי שִׁיחִי צָרָתִי לִפְנֵי אֲנִידִי', ומשמע
שתחילה יתפלל ואחר כך ישאל צרכיו. מתרצת הגמרא: לרבי
אליעזר, הֲכֵי קָאָמַר הַפְּסוּק, מִתִּי אֲשַׁפֵּךְ לִפְנֵי שִׁיחִי – תפילתי,
בְּזֶמַן שֶׁכֶּבֶר קוֹדֵם לְכֵן צָרָתִי לִפְנֵי אֲנִידִי. מקשה הגמרא: וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
נָמִי, הֲכֵתִיב 'תִּפְלָה לְעֵנִי כִּי יַעֲמָה וּלְפָנֵי ה' יִשְׁפָּךְ שִׁיחוֹ', ומשמע
ששאלת צרכיו קודמת לתפילת שמונה עשרה. מתרצת הגמרא:
לרבי יהושע, הֲכֵי קָאָמַר, אִמְרֵי תִפְלָה ו-שאלת צרכיו לְעֵנִי, בְּזֶמַן
שֶׁכֶּבֶר קוֹדֵם לְכֵן לְפָנֵי ה' יִשְׁפָּךְ שִׁיחוֹ.
חזרת ומקשה הגמרא על שניהם: מִכָּדִי – הרי קראי לא כְּמִדְּרִי
וְלֹא כְּמִדְּרִי – מלשון הפסוקים אי אפשר לדייק לא כדברי זה
ולא כדברי זה, שהרי כל פסוק אפשר להסבירו בשני אופנים, או
שהתפילה היא הקודמת או ששאלת צרכיו היא הקודמת, ועל
כך אין מחלוקתם של רבי אליעזר ורבי יהושע תלויה בפירוש
הפסוקים כאן, אלא בטעם אחר, אם כן בְּמֵאֵי קְמִיפְלִי – במה
נחלקו.
מתרצת הגמרא: רבי אליעזר ורבי יהושע נחלקו בְּדִרְשֵׁי – בענין
דרשתו של רבי שמלאי, [דְּרִישׁ רַבִּי שְׁמַלְאִי] לגבי סדר הברכות
בשמונה עשרה, לְעוֹלָם יִפְדֵּר אֲדָם שֶׁכָּחוּ שֶׁל מְקוֹם – יקבע תמיד
בראש סדר ברכות שמונה עשרה את הברכות העוסקות בשבחו
של מקום, שהן ברכת אבות, גבורות וקדושת השם, ואחר כך
יתפלל את שאר הברכות, שיש בהן תפילה כללית על צרכי
הציבור, שהן מברכת חונן הדעת עד ברכת שומע תפילה. ומביא
רבי שמלאי ראייה לדבריו, מִלֵּן – מהיכן למדנו דין זה, מִמִּשְׁעָה
רַבִּינוּ, דְּכֵתִיב בתפילת משה רבינו שיכנס לארץ ישראל (דברים ג
כג-כד) 'אֶתְחַנֵּן אֶל ה' בַּעַת הַהוּא לֵאמֹר, ה' אֱלֹהִים אֲתָה תַּחֲלוֹת
לְהִרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ וְגו' אֶת גְּדֻלָּתְךָ וְאֶת יְדֵי הַתְּהִלָּה אֲשֶׁר מִי אֵל
בְּשִׁמְיָם וּבְאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיךָ וּכְגִבּוּרְתְּךָ, שכל אלו שבחי
הקדוש ברוך הוא, וְכֵתִיב בְּתִרְיָה – ורק אחר כך כתובה בקשתו
של משה 'אֶעֱבֶרָה נָא וְיֵרָאָה אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
הַהוּא הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלֵּבָנִן' (שם ג כד), הרי שתחילה סידר משה רבינו
שבחו של הקדוש ברוך הוא, ורק אחר כך שאל צרכיו, וממנו
נלמד לסדר את תפילת שמונה עשרה בצורה כזו. ונחלקו רבי
יהושע ורבי אליעזר האם נלמד מכאן גם לגבי בקשת צרכיו
הפרטיים של כל אדם.

בסוף צמיחתו כשכבר יש בתוכו זרע, ואוכל את הזרע, ובין
כשליקטו בתחילת צמיחתו כשהוא עדיין רק – עלים ירוקים, ובין
כשליקטו באמצע צמיחתו בעת שהוא זירין – גבעולים, מפני
שהדרך לאוכלו בכל האופנים הללו, וכולם נחשבים גמר פרי
לחייבו במעשר. אָמְרוּ לוֹ חֲכָמִים, נִשְׁתַּקֵּעַ הַדָּבָר וְלֹא נֶאֱמַר, כלומר
אין מי שסובר כך וטעות היא בידך, לפי שעיקר זריעת השבת היא
לצורך זרעיו, ואם נלקט כשהוא ירק או זירין אינו חייב במעשר.
מקשה הגמרא: וְהָאִיכָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּקָאִי בְּיוֹתֵיהּ – והרי רבי
אליעזר סובר אף הוא כנחום המדי בענין זה, דְּתָנִן במשנה (מעשרות
פ"ד מהל' רבי אליעזר אומר, הַשֶּׁבֶת מִתְעַשְׂרֶת כִּשְׁהוּא זֶרַע, וְזֶרַע,
וְזִירִין. מתרצת הגמרא: הֵתָם, במשנה, מדבר רבי אליעזר
בְּרִנְנוּנִיתָא – בשבת הגדלה בגינות, שזרעים אותה בין לצורך זרע
ובין לצורך ירק וזירין, אבל נחום המדי דבר על כל מיני השבת,
בין זו הגדלה בגינות ובין זו הגדלה בשדות, ועל הגדלה בשדות
אמרו שנשתקע הדבר ולא נאמר, כי אינה נזרעת אלא לצורך
זרעיה.
אָמַר לִיה רַב אֶחָא בַר מְנוּיָמִי לְאַבִּי, נִכְרָא רַבָּה אֲתָה מֵאֲתָרֵין – נחום
המדי שהוא אדם גדול בתורה הגיע לבבל ממקומו, כלומר מארץ
מדי שממנה באתי גם אני, וְכָל מִלְּתָא דְּאָמַר – כל דבר הלכה
שאמר, דחאדוה חכמים ואֲמַרִי לִיה 'נִשְׁתַּקֵּעַ הַדָּבָר וְלֹא נֶאֱמַר', אָמַר
לוֹ אַבְבִּי, לא בכל מקום דחו את דבריו, אלא אִיכָא דְּקָאִי דְּעִבְרִין
בְּיוֹתֵיהּ – יש הלכה אחת שאמר נחום המדי ונפסקה הלכה כמותו,
דְּתִנְיָא בְּבִרְיָתָא בענין ההוספות שמותר להוסיף בתפילה, נֶחֱמוּ
הַמְדִי אִמְרַם, שׁוֹאֵל אֲדָם צָרְכֵּי – רשאי להאריך ולבקש על ענייניו
הפרטיים בברכת 'שומע תפילה' שבתפילת שמונה עשרה, ונפסקה
הלכה כמותו.
אָמַר לוֹ רַב אַחָא בַר מְנוּיָמִי, בַּר מִינָה דְּהִיָּא – חוץ מאותה הלכה,
כלומר אין לך להביא ראייה ממה שפסקו כמותו בהלכה זו, משום
דְּתִלְיָא בְּאֶשְׁלֵי רַבְרָבִי – שהלכה זו תלויה בחבילים גדולים וחזקים
שקשה לנתקם, כלומר הטעם שנתקבלה הלכה זו הוא מפני
שאמרו חכמים גדולים אחרים, דְּתִנְיָא בְּבִרְיָתָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
אִמְרַם, תחילה שׁוֹאֵל אֲדָם צָרְכֵּי – מבקש על ענייניו הפרטיים,
ואחר כך יתפלל שמונה עשרה, אבל לא יתפלל שמונה עשרה
תחילה ואחר כך ישאל צרכיו, וכן לא ישאל צרכיו באמצע תפילת
שמונה עשרה, שְׁנַאֲמַר (תהלים קב א) 'תִּפְלָה לְעֵנִי כִּי יַעֲמָה, וּלְפָנֵי ה' יִשְׁפָּךְ שִׁיחוֹ' (וגו'), ולשון 'עטיפה' המוזכרת בפסוק היינו שיתעלה
האדם מגודל צרתו ודאגת לבו, וְאֵין פִּירוּשָׁה של 'שִׁיחִי' המוזכרת
בפסוק אֵלָּא 'תִּפְלָה', שְׁנַאֲמַר ביצחק אבינו בשעה שתיקן את
תפילת המנחה (בראשית כד טג) 'וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוֹחַ בִּשְׂדֵה', ולמידים
מהפסוק שתחילה ישאל האדם צרכיו על צרותיו ודאגותיו, ורק
אחר כך 'לפני ה' ישפוך שיחו', שזו תפילה.

היתה שבירה גדולה ביותר, והם הכלל דתהו.
זהו אזי חיים בלעונו, בלעונו דוקא מהמלך בלע,
דעת¹⁰ דתהו.

אזי המים שטפוננו, מהמלך יובב¹¹ חסד דתהו, זהו
מים שהוא חסד.

אזי עבר על נפשנו המים הזדונים, כאן הוסיף לומר
הזדונים, כי זהו מים דגבורות מהמלך¹² חושם, ואכמ"ל
בזה.

וברצות ה' אבאר מזה עוד אי"ה.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שמא

בראשית לו, לאֵלֶב: וְאֵלֶּה הַמַּלְכִּים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ
אֲדָם לִפְנֵי מֶלֶךְ מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּמְלֹךְ בְּאֲדָם בֶּלַע
בֶּן־בְּעֹר וְשֵׁם עִירוֹ דְּנֶהְכָּה:

קבג

יש ז' מלכי אדום, וי"א אלופי אדום, שעולה י"ח, וזהו
מ"ש (תהלים קכד, ג) אז"י חיים בלעונו וכו'

יש ז' מלכי אדום שכתוב בהם¹ מיתה, וי"א² אלופי
עשו ששרשם מתהו³.

וכן ז' ימי נדה וי"א⁴ ימי זיבה שעולה י"ח.

וזמ"ש⁵ אזי חיים בלעונו, אזי המים שטפוננו כו',
אזי עבר על נפשנו המים הזדונים, אז"י⁶ דוקא, שהוא
ז' י"א.

וכתיב כאן ג' פעמים אז"י, י"ל לנגד: אורות,⁷
ניצוצין, כלים, דתהו.

או י"ל, לנגד הג' בחי' שהיו בתהו הכתוב⁸ בע"ח
שער דרושי נקודות סופ"ב בד"ה מ"ק ע"ש.

או י"ל לנגד הג' מלכים הראשונים דתהו, שבהם

- (1) פירוש: בכל אחד מהמלכים כתוב וימלך וימת.
- (2) בראשית לו פסוקים מ"ג. אלוף תמנע, עלוה, יתת, אהליבמה, אלה, פינן, קנו, תימן, מבצר, מגדיאל, עירם. ראה לקמן סימן קעד.
- (3) ראה גם לעיל סימן קכא הערה 4.
- (4) ויקרא טו, כה. ע"ש רש"י ד"ה על נדה. . . זו אחד עשר יום שבין סוף נדה לתחלת נדה וכו'. וראה שלחן ערוך אדמו"ר הזקן ריש הל' נדה. ראה גם לקמן סימן קכו. קמח. קסח.
- (5) ראה לקמן סימן קמח, דהם כנגד ה' אותיות שם אלקים, + י"ג אותיות המילוי, ע"ש.
- (6) תהלים קכד, פסוקים ג, ד, ה.
- (7) ראה בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים לש"ס — מסכת כלים — עמוד שכב וז"ל: מ"ש (תהלים פב, ז) "אכן כאדם תמותון" הוא השבירה ומיתה — דמלכי תהו — אכ"ן ר"ת אורות כלים ניצוצין, שכ"ז ה' במיתת המלכים דתהו, האורות נסתלקו כמו יציאת הנשמה מהגוף ר"ל, והכלים נשברו ונפלו כמו שבירת הגוף, ועמהם נפלו הרפ"ח ניצוצין ע"ש.
- (8) שער ח.
- (9) ראה גם לקמן סימן קכו. קלד. קלה. קלו. קמב.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום ראשון עמ' א

⁸ משום 'הַהֲוֹנָחָה', הָא קָא מְוֹנָח לִיה — הרי הוא מרויחו ויודה על
⁹ כך לעבודה זרה, אך אִי אֲמַרְתָּ שהאיסור הוא משום 'וְלִפְנֵי עֹזֵר לֹא
¹⁰ תִּתֵּן מִבְּשׁוּלֵי', הָא אֵית לִיה לְדִידִיה — הרי יש כבר לעובד כוכבים
¹¹ בהמה להקריב, ואין הישראל עובר.
¹² מקשה הגמרא: וְכִי אֵית לִיה — וכי כשיש לעובד כוכבים בהמה
שלו, לֹא עָבַר הישראל שנותן לו בהמה, משום 'וְלִפְנֵי עֹזֵר לֹא תִתֵּן
¹³ מִבְּשׁוּלֵי', וְהַתִּנְיָא — והרי שנינו בברייתא, אֲמַר רַבִּי נִתָּן
¹⁴

¹ תַּזְכִּירָה, לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיךָ' (שמות כג יא). או דְּלִמָּא — או שמא טעם
² האיסור הוא משום 'וְלִפְנֵי עֹזֵר לֹא תִתֵּן מִבְּשׁוּלֵי' (ויקרא יט יד),
³ שמכשיל את הנכרי בעבודה זרה כאשר מוכר לו בהמה והוא
⁴ מקריבה ביום האיד לעבודה זרה שלו.
⁵ מבררת הגמרא: לִמָּא נִפְקָא מִיָּה — מה ההבדל להלכה בין שתי
⁶ הסיבות. משיבה הגמרא: ההבדל הוא באופן דְּאֵית לִיה בְּהֵמָה
⁷ לְדִידִיה — שיש כבר בהמה לעובד כוכבים, אִי אֲמַרְתָּ שהטעם הוא

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח על התורה – פרשת בשלח

יד, י – ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'

סב. לימוד מפרשת בשלח, שהגלות עצמה גורמת העלי' של הגאולה, וכל רגע בגלות אינו רגע של גלות, אלא רגע של הכנה לגאולה

כט... הגאולה ממצרים בפועל – היא בפרשת בא, שבה נאמר¹ "בעצם היום הזה יצאו גו' מארץ מצרים". ולפנ"ז באה התחלת הגאולה – בפרשת וארא², שבה מסופר אודות המכות, והרי כשהתחילו המכות בטלה עבודה מאבותינו במצרים³. ועוד לפנ"ז – בתחילת הפרשה – נאמר⁴ "לכן אמור לבני ישראל אני הוי", שזוהי ההודעה (וההתחלה) על גילוי שם הוי' דלעילא⁵, שקשור עם הגאולה מגלות מצרים⁶, שהיא גם ההתחלה להגאולה האמיתית והשלימה, עלי' נאמר⁷ "כימי צאתך מארץ מצרים וגו'". ולאח"ז באה פרשת בשלח – שבה עומדים עתה: התחלת הפרשה היא: "ויהי בשלח פרעה את העם". ומבואר בזה בתורה אור⁸, שפרעה "הי" משלח פארות וענפים ועושי פרי למעלה את העם שע"י גלותם במצרים והשתעבדותם בהם גרמו שנתעלו בחי' ניצוצי אלקים שנפלו שמה בשבירת הכלים, והוא הוא בחי' כח הצומח להצמיח ישועות ישראל, כמ"ש⁹ ופרעה הקריב, ואמרו רז"ל¹⁰ שהקריב את לבם של ישראל לאביהם שבשמים". וע"ד שבגשמיות שלח פרעה עם בני' זבחים ועולות להקריב לה' [כפי שאמר לו משה רבינו "גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות ועשינו לה' אלקינו"¹¹], וכן הי' בפועל¹²], כך גם בפנימיות הענינים – ששלח עמהם את ניצוצות הקדושה שהיו במצרים, שלקחום בני' עמהם בצאתם ממצרים. ל. וידעת ענין זה (שהגלות עצמה גורמת העלי' של הגאולה) פועלת שיהי' קל יותר כשנמצאים עדיין בגלות:

- (1) יב, מא.
- (2) משה"כ בפרשה שלפנ"ז – שסיומה וחזרתה בקושי השעבוד עד לטענת משה רבינו "למה הרעתה לעם הזה" (ה, כב).
- (3) ראה הנסמך בשיחת ש"פ וארא בתורת מנחם התועודיות חלק יו"ד ע' 322 ואילך הערה 27 (שם ע' 325).
- (4) ו, 1.
- (5) ראה אוה"ת וארא ע' קכו.
- (6) מיכה ז, טו.
- (7) ראה סה"מ תש"ח ע' 164.
- (8) פרשתנו (בשלח) סא, ג.
- (9) יד, יו"ד.
- (10) ראה שמו"ר פכ"א, ה.
- (11) בא יו"ד, כה.
- (12) ראה פרש"י שם יב, לא.

לא זו בלבד שיודעים שבדאי יצאו מהגלות, אלא יתירה מזה – שיודעים שכל רגע שנמצאים במעמד ומצב של גלות, מהוה הכנה והכשרה לציאה מן הגלות אל הגאולה. ובמילא, מסתכלים על כל רגע בגלות – לא כמו רגע בגלות, אלא כמו רגע של הכנה לגאולה.

וההסברה בזה – שבכל פעולה שיהודי עושה בכל יום ויום במשך שהותו בגלות, ה"ה מאיר עוד חלק בעוה"ז הגשמי והחומרי, ובמילא ה"ה מברר ומזכך עוד חלק בעוה"ז הגשמי והחומרי, עוד חלק מקליפת נוגה כו', שע"י פועלים את תכלית השלימות של ימות המשיח שהוא גילוי אוא"ס ב"ה בעוה"ז הגשמי, כמבואר בארוכה בתניא¹³. וכיון שכן, הרי מובן שצריכים להסתכל על כל רגע שבו מוכרחים עדיין להיות בגלות – לא כמו רגע של גלות, אלא כמו רגע של הכנה והקדמה לגאולה. ואז, נקל יותר להתמודד עם קשיי הגלות ולעבוד עבודתו כדבעי.

זאת ועוד – שהעבודה היא באופן שהאדם מרגיש את עצמו ל"בן חורין" ("ער איז שוין ניט אין גלות"), והיינו, שהנשמה היא במעמד ומצב של חירות, ועבודתו בגלות היא כמו "בן חורין" שצריך להוציא מישהו אחר שנמצא עדיין בשבי'.

וענין זה מתבטא באמונה בביאת המשיח שיבוא בכל יום¹⁴ – לא אמונה בדרך מקיף, אלא אמונה שחודרת בכל כחות נפשו בדרך פנימי, ואמונה זו גופא מוציאה אותו מההגבלות של הגלות, ובמילא יכול לעבוד עבודתו מבלי להתחשב בהמיצרים וגבולים שמצד הגלות.

– וזהו הביאור בפתגם המקובל בשם הבעש"ט¹⁵, שכל אחד מישראל יכול לחצות נהר ע"ג מטפחת ("דורכשווימען אַ טייך מיט אַ פּאַטשיילע"), אלא שצריך להאמין בזה. והיינו, שכאשר האמונה היא (לא בדרך מקיף, אלא) בדרך פנימי, מעמידה היא את האדם כולו, בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, במעמד ומצב שלה (של האמונה), ואז, לא יפלא שהוא מושל על הטבע, כיון שמציאותו היא למעלה מהטבע, וכל מציאות הטבע לא נברא אלא בשבילו, כמאורז"ל¹⁶ "בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית", וכיון שהענין ד"נקראו ראשית" הוא אצלו בגילוי, פועל הוא כל מה שצריך לפעול באין מפריע.

תורת מנחם התועודיות תשי"ד ח"ב עמוד 40 ואילך, – משיחות יו"ד שבט ה'תשי"ד

(13) פל"ז.

(14) ראה אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע' רלג ואילך.

(15) ראה בהנעתק בס' בעש"ט עה"ת ח"א פ' לך בהגהת מקור מים חיים אות כב. וראה גם תורת מנחם – התועודיות ח"א ס"ע 242. מכתב כ"ה ניסן שנה זו (אגרות קודש ח"ח ע' שג).

(16) פרש"י בראשית א, א – מויק"ר פל"ו, ד.

בא משה רבינו, שהוא השביעי וכל השביעין חביבין, ופעל את הדבר העיקרי – המשכת השכינה מרקיע הא' לארץ, שזוהי תכלית ההכוונה.

ממאמר יו"ד שבט ה'תשי"ד

♦ יום ראשון ה' שבט ♦

י וַיְהִי כִּד שְׁלַח פְּרָעָה ית עֲמָא וְלֹא דְבָרֵינוּ
יִי אֲרַח אֲרַעָא פִּלְשֶׁתַּי אַרִי קְרִיבָא הוּא אַרִי
אָמַר יִי דִילְמָא יִזְעֵנוּ עֲמָא בְּמַחְזִיחוֹן קְרִיבָא
וַיְתוּבוּן לַמְצָרִים :

יג (יז) וַיְהִי בְשִׁלַּח פְּרָעָה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחֵם אֱלֹהִים
דְּרַךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קְרֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים
פְּנִינָתָם הָעָם בְּרֹאֲתָם מַלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרִימָה:

ומה, אם כשהקיפם דרך מעקם, אמרו: "נתנה ראש
ונשובה מצרימה", אם הולכים בפשוטה על אחת-
כמה נכמה. (לפי סדר הכתוב נראה הרשימות
מחפכים, ועין ברבי אליהו מזרחי, ובגור אריה
וברבי מרדכי יפה: ישוב נכון על זה). פן ינחם •
יחשבו מחשבה על שיעצאו ויתנו לב לשוב.

כז"י וַיְהִי בְשִׁלַּח פְּרָעָה וְגו', וְלֹא נָחֵם • ולא נהגם,
כמו: (שמות לב) "לך נחה את העם", (משלי י) "בהתהלךך
תנחה אותך". כי קרוב הוא • ונח לשוב באותו
הדרך למצרים, ומדרכי אגדה יש הרבה. בראתם
מלחמה • כגון מלחמת (במדבר יד) "וירד העמלקי
והכנעני וגו'", (מכילתא) אם הלכו דרך ישר היו חוזרים.

יח וַיֹּאסִיפוּ יִי ית עֲמָא אֲרַח מְדַבְּרָא יִמָּא
דְּסוּף וּמְזֻרִין סְלִיקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֲרַעָא
דְּמִצְרַיִם:

(יח) וַיֹּסֶב אֱלֹהִים אֶת־הָעָם דְּרַךְ הַמְּדַבֵּר יִם־סוּף
וּחֲמִשִּׁים עָלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

למדבר, צריך לזמן כל הצורך. וכתוב זה לא נכתב
כִּי־אִם לְסַבֵּר אֶת הָאֵזֶן, שְׁלֹא תַתְּמָה: בְּמַלְחָמָה
עֲמַלְק וּבְמַלְחָמָה סִיחוֹן וְעוֹג וּמִדְּבָר, מִהִיכָן הָיוּ לָהֶם
כְּלֵי זִין, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּחֲבֵר? בְּרַשׁ"י יִשָּׁן וְכֵן הוּא
אוֹמֵר: (יהושע א) "וְאַתֶּם תַּעֲבְרוּ חַמוּשִׁים", וְכֵן תִּרְגְּמוּ
אוֹנְקֵלוֹס: מְזֻרִין, כְּמוֹ: (בראשית יד) "וַיִּרַךְ אֶת חֲנִיכָיו",
וְזָרִיו. דָּבָר אַחֵר: חַמוּשִׁים, אֶחָד מִחֲמִשָּׁה יָצְאוּ,
וְאַרְבָּעָה חֲלָקִים מֵתוּ בְשִׁלְשֵׁת יָמֵי אַפְלָה.

כז"י וַיֹּסֶב • הסיכם מן הדרך הפשוטה לדרך
העקומה. ים־סוף • כמו לים־סוף. וסוף הוא לשון
אגם שגדלים בו קנים, כמו: "ותשם בסוף", "קנה
וסוף קמלו". וחמשים • אין חמושים אלא מזינים
(לפי שהסבתן במדבר, גרם להם שיעלו חמושים,
שאלו היה דרך ישוב לא היו מחמשים להם כל מה
שצריכים, אלא כאדם שעובר ממקום למקום
ובדעתו לקנות שם מה שיעטרך, אבל כשהוא פורש

יט וַיֹּאסִיף מֹשֶׁה ית גְּרָמֵי יוֹסֵף עֲמָה אַרִי
אוֹמָאָה אוֹמֵי ית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימַר מְדַבֵּר
דְּכִיר יִי יִתְכוֹן וְתַסְקוֹן ית גְּרָמֵי מִכָּא עֲמָכוֹן:

(יט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע
הַשָּׁבִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד וּפְקֹד אֱלֹהִים
אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם:

ספורנו

יבואו מגידים ממצרים ולא ידעו
ברדיפת פרעה עד שהשיג אותם,
כְּאָמְרוּ "וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם
וַהֲגִהוּ מִצְרַיִם נֹסַע אַחֲרֵיהֶם" (מלח יז, יא)
וְלֹא הָיָה אִזּוֹ לָהֶם תִּקְוָה בְּשׁוּבָם, כִּי לֹא
יִקְבְּלֻם פְּרָעָה וְחִילוֹ.
וּחֲמִשִּׁים עָלוּ. וְכֵן הָיָה הַדֶּרֶךְ לַעֲשׂוֹת
אֵף עַל פִּי שְׁהִיוּ מְזֻנִּים, כִּי עַם כָּל כְּלֵי
וַיָּנֶם לֹא הָיָה לָהֶם אִמָּץ לֵב לְהִלָּחֵם
בְּמִצְרַיִם וּלְהִמָּלֵט, כִּי לֹא נָסוּ
בְּאֶלָּה. תורה יט
(יט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עֲצָמוֹת יוֹסֵף
עִמּוֹ. בהיותו אז נשיא הדור.

אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים", אָמַר שֶׁהָאֵל יִתְבָּרַךְ
לֹא רָצָה לְנַחֲוֹתָם בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ.
כִּי קְרֹב הוּא. מִפְּנֵי שֶׁהָיָה אוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ
וְסוּפוֹ קְרֹב לַמִּצְרַיִם, וַיִּרְבוּ עוֹבְרֵי דֶרֶךְ
שָׁם, וּמִגִּידִים מִשָּׁם לַמִּצְרַיִם וּמִמִּצְרַיִם
לָשָׁם. וַהֲגִהוּ בְּרֹאֲתָם מַלְחָמָה.
בְּשִׁמְעָם שִׁיכִין פְּרָעָה אֶת עֲצָמוֹ לְדֶרֶךְ
אַחֲרֵיהֶם עַם כָּל חִילוֹ, וַיָּנֶם הָעָם בְּלִי
סִפֵּק מִיָּרֵאת מַלְחָמָתָם וַיִּשׁוּבוּ
לַמִּצְרַיִם, וּלְפִיכָה הִסָּבֵם אֵל דֶּרֶךְ לֹא
עָבַר בָּהּ אִישׁ. תורה יח
(יח) דְּרַךְ הַמְּדַבֵּר יִם־סוּף. שֶׁיִּלְכּוּ לִים
סוּף דֶּרֶךְ הַמְּדַבֵּר, כִּי בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ לֹא

(יז) וַיְהִי בְשִׁלַּח פְּרָעָה... וְלֹא נָחֵם
אֱלֹהִים דְּרַךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים. אֵף עַל פִּי
שֶׁהִכְנִיחָה הָאֱלֹהִית הַיְהִי לְהוֹלִיךְ אֶת
יִשְׂרָאֵל לְהָר סִינַי לְקַבֵּל הַתּוֹרָה וּמִשָּׁם
לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּאָמְרוּ "וּלְקַחְתִּי אִתְּכֶם
לִי לְעָם... וְהִבֵּאתִי אִתְּכֶם אֶל הָאֶרֶץ"
(לעיל ח, ט), מִכָּל מְקוֹם הַכּוֹנֵה עֲתֵה
הַיְהִי לְהוֹלִיכָם לִים סוּף, אֲשֶׁר לֹא הָיָה
דֶּרֶךְ לְאַחֵד מֵאֵלָּה, וְזֶה לְהַטְבִּיעַ שָׁם
אֶת פְּרָעָה וְחִילוֹ, עַל דֶּרֶךְ "וּמִשְׁכַּתִּי
אֵלַי אֵל נָחַל קִישׁוֹן אֶת סִיסְרָא"
(שופטים ד, ז). וַהֲגִהוּ הַדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר וְהַקָּצֵר
לְלָכֶת מִמִּצְרַיִם לִים סוּף הָיָה "דֶּרֶךְ

לְכַשְׁיִגָּאֻלוֹ וַיֵּצְאוּ מִשָּׁם, שִׁישְׁאוֹהוּ (סוטה יא).
וְהַעֲלִיתֶם אֶת עֲצָמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם • לְאַחֲרֵי הַשְּׂבִיעַ
בֶּן. לְמַדְנוּ שָׁאֵף עֲצָמוֹת כָּל הַשְּׂבִטִים הָעֵלּוּ עִמָּהֶם,
שֶׁנֶּאֱמַר: "אִתְּכֶם".

כַּשִּׁיגָאֻלוֹ • הַשְּׂבִיעַ הַשְּׂבִיעַ • הַשְּׂבִיעַ שִׁישְׁאוֹהוּ לְבָנֵיהֶם
(מכילתא). וְלָמָּה לֹא הַשְּׂבִיעַ לְבָנָיו שִׁישְׁאוֹהוּ לְאַרְץ
כְּנָעַן מִיָּד, כְּמוֹ שֶׁהַשְּׂבִיעַ יַעֲקֹב? אָמַר יוֹסֵף: אֲנִי
שָׁלִיט הֵייתִי בְּמִצְרַיִם וְהָיָה סֶפֶק בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת, אָבָל
בְּנִי, לֹא יִנְיָחוּם מִצְרַיִם לַעֲשׂוֹת. לָכֵן הַשְּׂבִיעַם

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'לקוטי שיחות' כרך כ עמ' 237 ואילך – מותוך 'לקראת שבת')

מדוע נשא משה ארֹנו של יוסף?

וְהָיָה מִצְיָנו שָׂרָק אַחֲרֵי מִיתָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ הַתְּחִילָה
צִרְתָּ הַשְּׂעֵבֹד, וְכִדְבָרֵי רַשִׁי" (ריש פרשתנו) "כִּינֹן שֶׁנֶּפְטָר
יַעֲקֹב אֲבִינוּ נִסְתָּמוּ עֵינֵיהֶם וְלָבָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִצִּרְתָּ
הַשְּׂעֵבֹד שֶׁהַתְּחִילוֹ לַשְּׂעֵבֹד".
וְזֶהוּ שֶׁ"לֹי לֹא יֵשֵׁא שֶׁהוּא עֲתִיד לִשְׁאֵת אֶת הָאֶרֶץ", דִּמְכִּינֹן
שֶׁנִּשְׁיָאֵת אֶרֶנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אֶפְשָׁרָה אֶת שְׂעֵבֹד מִצְרַיִם, לְכֹן
"לֹי לֹא יֵשֵׁא" כִּי הוּא "עֲתִיד לִשְׁאֵת אֶת הָאֶרֶץ", וְאִינוּ שִׁיף
לַשְּׂעֵבֹד מִצְרַיִם.

וּלְפִי־זֶה יִתְפָּרֵשׁ 'כִּמִּין חוֹמֶר' "הִיאֵף נֵשֵׂא מִשָּׁה שֶׁהָיָה לֹי
אֶרֶנוֹ שֶׁל יוֹסֵף", כִּי נִשְׁיָאֵת אֶרֶנוֹ שֶׁל יוֹסֵף לֹא רַק שֶׁאֵין
בָּזָה הוֹרָאָה עַל שְׂעֵבֹד מִצְרַיִם, אֲלָא אֲדִרְבָּה, וְשֶׁ בָּהּ הוֹרָאָה
עַל הַגְּאוּלָּה מִמִּצְרַיִם, וְכִדְבָרֵי יוֹסֵף עֲצָמוֹ, דְּכִאֲשֵׁר "פִּקּוּד
יִפְקֹד אֱלֹקִים אִתְּכֶם, וְהַעֲלִיתֶם אֶת עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם"
(בשלח שם). וְעַל כֵּן לֹא הָיָה רָאוּי לְנִשְׁיָאֵת אֶרֶנוֹ שֶׁל יוֹסֵף
יֹתֵר מִמִּשָּׁה, רַאשׁ שְׂבִטוֹ שֶׁל לֹי, וְגוֹאֲלָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

עַל הַפְּסוּק בְּפִרְשַׁת וַיְחִי "וַיֵּשֵׁא אוֹתוֹ בְּנִיו אַרְצָה כְּנָעַן
וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ" (ג, יא), פִּירֵשׁ רַשִׁי" "לֹי לֹא יֵשֵׁא שֶׁהוּא עֲתִיד
לִשְׁאֵת אֶת הָאֶרֶץ".

וְהִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים: לֵהֲלֹן בְּפִרְשַׁת בְּשַׁלַּח (יג, יט) כְּתוּב "וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ", וְלִכְאוּרָה מִשָּׁה הָרִי הָיָה
מִשְׂבֵּט לֹי וּמִבְּנֵי קָהֵת נוֹשְׂאֵי הָאֶרֶץ, וְאִם־כֵּן "הִיאֵף נֵשֵׂא
מִשָּׁה שֶׁהָיָה לֹי, אֶרֶנוֹ שֶׁל יוֹסֵף" (לשון הריב"א כאן, וראה גם
חזקוני ומושב זקנים)?

וַיֵּשׁ לְבָאֵר הַדְּבָרִים בְּהַקְדִּים מַה שֶׁמִּצְיָנו שֶׁ"מְלָאכֶת שְׂעֵבֹד
מִצְרַיִם לֹא הָיָה עַל שְׂבִטוֹ שֶׁל לֹי" (רש"י שמות ה, ד. וראה
'שמות רבה' פרשה ה, טז), וּמְבֹאֵר בָּזָה דְּ"שְׂבִטוֹ שֶׁל לֹי כֹי"
עֲתִידִין לִשְׁאֵת אֶת הָאֶרֶץ, וּמִתּוֹךְ כֵּף הָיָה בְּנֵי חוֹרִין" (תוספות
הדר זקנים שמות א, יג. וראה גם חזקוני שם ה, ד. ועוד). וְנִמְצָא,
שֶׁמִּכְּנִיּוֹ שֶׁהָיָה "עֲתִידִין לִשְׁאֵת אֶת הָאֶרֶץ", לְכֹן לֹא הָיָה
שִׂיכִים כָּלֵל לַשְּׂעֵבֹד מִצְרַיִם.

כ ונִטְלוּ מִסְפּוֹת וַיִּשְׂרוּ בְּאֵתָם בְּסִטֵּר מִדְּבָרָא:

(כ) וַיִּסְעוּ מִסְפַּת וַיַּחֲנוּ בְּאֵתָם בְּקִצָּה הַמִּדְבָּר:

כַּשִּׁיגָאֻלוֹ • מִסְפַּת • בְּיוֹם הַשְּׁנִי, שֶׁהָיָה בְּרִאשׁוֹן בָּאוּ מִרְעָמָס לְסַפּוֹת.

כא וַיִּי מִדְּבַר גְּדִמְיָהוֹן בִּימְמָא בְּעַמּוּדָא
דְּעִנְנָא לְדִבְרוּתָהוֹן בְּאוּרָחָא וְלִילִיא
בְּעַמּוּדָא דְּאִשְׁתָּא לְאַנְהָרָא לְהוֹן לְמִיזַל
בִּימְמָא וּבְלִילִיא:

(כא) וַיַּחֲזֶה הַלֵּךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לְנַחֲתָם
הַיָּרֵךְ וְלִילָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהַאֲוִיר לָהֶם לֵלֶכֶת יוֹמָם
וְלִילָה:

וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּכַבּוּדוֹ מוֹלִיכֵנוּ לְפָנֵיהֶם. וּמְכַל־
מִקּוֹם, אֶת עַמּוּד הָעָנָן הַכִּינִי לְהַנְחוּתָם עַל־יָדוֹ, שֶׁהָיָה
עַל־יָדֵי עַמּוּד הָעָנָן הֵם הוֹלְכִים. עַמּוּד הָעָנָן אֵינוֹ
לְאוּרָה, אֲלָא לְהוֹרוֹתָם הַיָּרֵךְ.

כַּשִּׁיגָאֻלוֹ • לְנַחֲתָם הַיָּרֵךְ • נְקוּד פֶּתַח, שֶׁהוּא כְּמוֹ
לְהַנְחוּתָם, כְּמוֹ (דברים א) "לְרִאשֹׁתָם בְּיָרֵךְ אֲשֶׁר תִּלְכוּ
בָּהּ" שֶׁהוּא כְּמוֹ לְהַרְאוֹתָם. אֵף כָּאֵן לְהַנְחוּתָם
עַל־יָדֵי שְׁלִיחַ, וּמִי הוּא הַשְּׁלִיחַ? עַמּוּד הָעָנָן,

כב לֹא עָדִי עַמּוּדָא דְּעִנְנָא בִּימְמָא וְאֵף לֹא
עַמּוּדָא דְּאִשְׁתָּא בְּלִילִיא קָדָם עָמָא:

(כב) לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הָעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לִילָה
לְפָנֵי הָעָם: פ

מְשָׁלִים לַעֲמוּד הָאֵשׁ, וְעַמּוּד הָאֵשׁ מְשָׁלִים לַעֲמוּד
הָעָנָן, (שבת כג) שֶׁעַד שֶׁלֹּא יִשְׁקַע זֶה, עוֹלָה זֶה.

כַּשִּׁיגָאֻלוֹ • הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֶת עַמּוּד הָעָנָן
יוֹמָם, וְעַמּוּד הָאֵשׁ לִילָה. מְגִיד שֶׁעַמּוּד הָעָנָן

יד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי הַחִירֹת
בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַעַל צֶפֶן נִכְחוּ תַחֲנוּ
עַל-הַיָּם:

ב מליל עם בני ישראל ויתובון וישרון קדם
פום חירתא בין מגדול ובין ימא קדם בעיל
צפון לקבלה תשרון על ימא:

חורין. והם שני סלעים גבוהים זקופים, והגיא
שביניהם קרוי פי הסלעים. לפני בעל צפון •
(מכילתא) הוא נשאר מפל אלהי מצרים, כדי להטעותן
שיאמרו קשה יראתן, ועליו פרש איוב: (איוב יב)
"משגיא לגוים ויאבדם".

כ"י • וישבו • לאחריהם, לצד מצרים היו מקרבין
כל יום השלישי, כדי להטעות את פרעה, שיאמר:
תועים הם בדרך, כמו שנאמר: "ואמר פרעה לבני
ישראל וגו'". ויחנו לפני פי החירות • (מכילתא) הוא
פיתם, ועכשו נקרא פי החירות, על שם שנעשו בני

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממכתב כ"ז ניסן תש"ח, אג"ק ח"ב אגרת שם – מתוך 'לקראת שבת')

איך היו בני ישראל נבכים לפני פי החירות

וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי הַחִירֹת (יד, ב)

(ראה ערוך ערך טרוטות), דאז היו יכולין לברח ממקום הפתוח,
אלא מקפות – שלא היה בהם שום פתח.
לא היו עגולות – דבשני עמודים עגולים סמוכין זה אצל
זה, הנה הרוצה לעבור ביניהם עליו לנתץ רק חלק הקצר
ביותר שבועגול, אלא מקרעות – שנגעו זה בזה בכל עבים,
וכדי לברח צריך לנתץ כל עבים.
לא היו מעשה אדם – דאם בן אדם עשאם, פשיטא
שאדם אחר יכול להרסם, אלא מעשה שמים.
אף אם היו מעשה שמים – קשה, הרי אמרו חז"ל (ירושלמי,
סוף מעשרות. נדרים פ"ג ה"ב. ועוד) "אין מרבע מששת ימי
בריאתי", ואם בן אף היו "מרבעות"?
ועל זה מתרגם – עינים להם פתוחות – דשטח הסלע לא
היה חלק לגמרי, אלא היו בו חורים כמין עינים, ובמילא
לא היה רבועם שלם. וק"ל.

מה היו חירות הללו, לא היו משפעות אלא גדודיות, ולא
היו תרוטות אלא מקפות, ולא היו עגולות אלא מרבעות,
ולא היו מעשה אדם אלא מעשה שמים, ועינים להם
פתוחות (מכילתא)
לפום ריהטא, דברי המדרש תמוהים מאד, דלמאי נפק"מ
כל הפרטים שבאבנים אלו?
ויש לישב, שעל-פי-זה מבאר היטב מה שאמר פרעה,
דמחמת זה שנמצאים לפני "פי החירות" לפיכך "נבכים הם
בארץ" (שם, ג) ואינם יכולים לברח.
ושעור הדברים כך הוא:
לא היו משפעות – באם היו האבנים משפעות הרי היו
יכולים לטפס עליהם ולברח, אלא גדודיות – שהיו ישרות,
ואי אפשר היה לטפס עליהן.
לא היו תרוטות – לא היו האבנים פתוחות אפילו מעט

(ג) וַאֲמַר פֶּרַעַה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאֶרֶץ סֹגֵר
עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר:

ג וימר פרעה על בני ישראל מערבלין אנון
בארעא אחד עליהון מדברא:

ובלע"ז: שירי"ר, כמו: (תהלים פד) "בעמק הבכא", (איוב
כא) "מבכי נהרות", (שם לח) "נבכי ים". נבכים הם,
כלואים הם במדבר שאינן יודעין לצאת ממנו
ולחיות ילכו.

כ"י • ואמר פרעה • כשישמע שהם שבים
לאחוריהם. לבני ישראל • על בני ישראל. וכן:
"ה' ילחם לכם", עליכם, (בדאשית כ) "אמרי לי אחי
הוא", אמרי עלי. נבכים הם • כלואים ומשקעים,

(ד) וַחֲזַקְתִּי אֶת-לִבִּי פֶרַעַה וַרְדֵּף אַחֲרֵיהֶם וְאֶפְבֶּדָה
בַּפֶּרַעַה וּבְכָל-חֵילוֹ וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי-אֲנִי יְהוָה
וַיַּעֲשׂוּ-בֵן:

ד ואמקף ית לבא דפרעה וירדף אחריהם ואפבדה
ואתנער בפרעה ובכל משריתה וידעו
מצראי ארי אנא יי ועבדו בן:

כ"י וְאֶפְכָּדָה בַּפְּרָעָה • כְּשֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִתְנַקֵּם בְּרָשָׁעִים, שָׁמוּ מִתְגַּדֵּל וּמִתְפַּכֵּד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל לח) "וְנִשְׁפָּטְתִּי אֹתוֹ וְגו'", וְאַחֲרֵכֶּף: "וְהִתְגַּדַּלְתִּי וְהִתְקַדְשְׁתִּי וְנִודַעְתִּי וְגו'". ואומר: (תהלים עז) "שָׁמָּה שָׁבַר רִשְׁפִּי קִשְׁתִּי", וְאַחֲרֵכֶּף: "נִוְדַע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים". ואומר: (שם ט) "נִוְדַע ה' מִשְׁפָּט

עֲשֶׂה". בַּפְּרָעָה וּבְכָל חִילוֹ • הוּא הִתְחִיל בַּעֲבָרָה, וּמִמֶּנּוּ הִתְחִילָה הַפְּרָעָנוּת (מכילתא) • וַיַּעֲשׂוּ-בֵן • לְהַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁשָּׁמְעוּ לְקוֹל מִשָּׁה, וְלֹא אָמְרוּ: הֵיאָף נִתְקַרַּב אֶל רֹדְפֵינוּ, אָנוּ צְרִיכִים לְבָרֵךְ, אֲלֹא אָמְרוּ אֵין לָנוּ אֲלֹא דְבָרֵי בֶן עַמָּרָם (מכילתא) •

(ה) וַיַּגִּד לְמַלְךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיִּהְיֶה לְבָב פְּרָעָה וַעֲבָדֵיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מִה־זֹּאת עֲשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִעֲבָדֵינוּ:

ה ואתחנא למלכא דמצרים ארי אזל עמא ואתהפיק לבא דפרעה ועבדוהי לעמא ואמרו מא דא עבדנא ארי שלחנא ית ישראל מפלחננא:

קורין השירה ביום השביעי. וַיִּהְיֶה • נִהְפָּךְ מִמָּה שֶׁהָיָה, שֶׁהָיָה אָמַר לָהֶם: (לעיל יב) "קוֹמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי". וְנִהְפָּךְ לְבַב עַבְדָּיו, שֶׁהָיָה לְשַׁעֲבֵר הָיוּ אוֹמְרִים: "עַד מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ"? וְעַכְשָׁו, נִהְפָּכוּ לְרֹדֵף אַחֲרֵיהֶם בְּשִׁבְלֵי מָמוֹנָם שֶׁהִשְׁאִילוּם. מַעֲבָדֵנוּ • מַעֲבַד אוֹתָנוּ.

כ"י וַיַּגִּד לְמַלְךְ מִצְרַיִם • אִיקְטוֹרִין שֶׁלַח עֲמָהֶם, וְכִינֹן שֶׁהִגִּיעוּ לְשִׁלְשֵׁת יָמִים שֶׁקָּבְעוּ לִילָף וּלְשׁוֹב, וְרָאוּ שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין לְמִצְרַיִם, בָּאוּ וְהִגִּידוּ לְפְרָעָה בְּיוֹם הָרִבִּיעִי. (מכילתא) וּבַחֲמִשִּׁי וּבַשְּׁשִׁי רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם, וְלִיל שְׁבִיעִי יָרְדוּ לָיִם. (פ"ק דסוטה) בְּשַׁחֲרִית אָמְרוּ שִׁירָה, וְהוּא יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח. לָכֵן אָנוּ

(ו) וַיֹּאסֹר אֶת־רַכְבּוֹ וְאֶת־עֲמֻוֹ לָקַח עִמּוֹ:

כ"י וַיֹּאסֹר אֶת רַכְבּוֹ • הוּא בַּעֲצָמוֹ (מכילתא). וְאֵת עֲמֻוֹ לָקַח עִמּוֹ • מִשְׁכָּם בְּדָבָרִים: לְקִינוֹ, וְנִטְלוּ מִמּוֹנָיו וְשִׁלְחָנוֹם, בּוֹאוּ עִמִּי, וְאֵין לֹא אֶתְנַהֵג עִמָּכֶם כְּשֶׁאָר מְלָכִים: דֶּרֶךְ שֶׁאָר מְלָכִים, עַבְדֵּיו קוֹדְמִין לוֹ

ו נטקיס ית רתבה וית עמה דבר עמה:

במלחמה, ואני אקדים לפניהם, שְׁנֹאֵמַר: "וּפְרָעָה הַקָּרִיב", הַקָּרִיב עֲצָמוֹ וּמָהָר לִפְנֵי חִילוֹתָיו. דֶּרֶךְ שֶׁאָר מְלָכִים לְטַל בְּזָה פְּרָאשׁ כְּמוֹ שֶׁיִּבְחָר, אָנִי אֲשׁוּהָ עִמָּכֶם בַּחֲלָק, שְׁנֹאֵמַר: "אֲחַלֵּק שָׁלָל".

(ז) וַיִּקַּח שְׁשִׁי־מֵאוֹת רָכָב בַּחּוּר וְכָל רַכֵּב וְשִׁלְשָׁם עַל־בָּלֹ:

מִצְרַיִם וידבר שת מאה רתפין בחירין וכל רתפי מצרעי וגברין ממנן על פלהון:

וְהָלֹא נֹאֵמַר: (שם ט) "וְגַם מִקִּנְיָנוּ יִלָּךְ עַמָּנוּ". מִשָּׁל מִי הָיָה? מִ"הִירָא אֶת דְּבַר ה'". מִכָּאֵן הָיָה רַבִּי שֶׁמְעוֹן אוֹמֵר: כְּשֶׁר שִׁבְמִצְרַיִם, הָרָג! טוֹב שֶׁבִּנְחָשִׁים, רָצִץ אֶת מַחוֹ! • וְשִׁלְשָׁם עַל בָּלֹ • שְׂרֵי צָבָאוֹת, כְּתַרְגוּמוֹ.

כ"י בַּחּוּר • נִבְחָרִים. בַּחּוּר, לְשׁוֹן יָחִיד, כָּל רַכֵּב וְרַכֵּב שֶׁמִּמֶּנּוּ זֶה, הָיָה בַּחּוּר. וְכָל רַכֵּב מִצְרַיִם • וְעַמָּהֶם כָּל שֶׁאָר הָרַכֵּב (מכילתא). וּמִהִיכָן הָיוּ הַבְּהֵמוֹת הָלָלוּ? אִם תֹּאמַר מִשָּׁל מִצְרַיִם, הָרִי נֹאֵמַר: (לעיל ט) "וַיָּקֵם כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם", וְאִם תֹּאמַר מִשָּׁל יִשְׂרָאֵל,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 160)

צריכה להעשות רק בלח המעשה, אף הראש צריך להיות תמיד מלא בתורה. זהו רצץ את מחו - יש לרצץ את המוח של יצר הרע, כדי שהמוח יתמסר כלו לתורה ולקדושה.

טוב שבנחשים רצץ את מחו (רש"י יד, ז)
חז"ל אומרים על הנחש "דא יצר הרע". והנה ידוע הדייק בלשון הפסוק "וגיע בפיו" כי תאכל, שהגיעה בפרנסה

ספורנו

(ז) וְכָל רַכֵּב מִצְרַיִם. הַהוֹמָיִים. וְשִׁלְשָׁם עַל בָּלֹ. גַם עַל הַהֶמוֹן שֶׁלֹא הָיוּ בְּכָלֵל "עֲמֻוֹ" וְחִילוֹ הִפְקִיד שְׁלִישִׁים מְלָמְדֵי מִלְחָמָה, כִּי אִמָּנָם כָּל תַּקְף הַצָּבָא תָּלָיו בִּשְׂר הַצָּבָא וְהַכְּמָתוֹ וְהַחֲבֹלוֹתָיו. תורה ח

בעל צפן יכול נגד האל יתברך. מִה זֹאת עֲשִׂינוּ כִּי שִׁלְחָנוּ. וְלֹא דְרָשְׁנוּ אֶת בַּעַל צָפֹן שֶׁהָיָה עוֹזֵר לָנוּ, וְלֹא הָיִינוּ מְכַרְחִים לְשַׁלַּח. תורה ו (ו) וְאֵת עֲמֻוֹ לָקַח עִמּוֹ. מִבְּחַר פְּרָשִׁיו וְחִילוֹ. תורה ז

(ה) כִּי בָרַח הָעָם. שֶׁלֹא הָלְכוּ בַּמִּדְבָּר עַל קוֹ יֵשֶׁר, כְּמוֹ שֶׁיַּעֲדוּ בְּאֶמְרָם "דֶּרֶךְ שִׁלְשֵׁת יָמִים יִלָּךְ בַּמִּדְבָּר" (לעיל ח, כג), אֲבָל חֲזָרוּ לְאַחֲרֵיהֶם בְּבוֹרְחִים בְּלִתִּי יוֹדְעִים הַדֶּרֶךְ. וַיִּהְיֶה לְבַב פְּרָעָה. כִּי חָשַׁב שֶׁהָיָה

ח וַתִּקְרָא יְיָ אֶת לֵב פָּרְעֹה מִלִּפְנֵי מַלְאָכָיו וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִפְקְדוּ בְּרִישׁ גְּלִי:

נח"י וַיִּחַזַּק ה' אֶת לֵב פָּרְעֹה • שֶׁהָיָה תוֹלָה אִם לִרְדֹּף אִם לֹא, וַיִּחַזַּק אֶת לִבּוֹ לִרְדֹּף. בְּיַד רָמָה • (מכילתא) בְּגִבּוּרָה גְּבוּהָה וּמִפְרָסְמָת.

♦ יום שני ו' שבט ♦

ט וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁגּוּ אוֹתָם חַנִּים עַל־הֵימָּה כָּל־סוּם רֶכֶב פָּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וַחֲיִלּוֹ עַל־פִּי הַחֲיִוֹת לִפְנֵי בָעַל צִפּוֹן:

י וּפָרְעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׁאֹף בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וַהֲנֶה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה:

נח"י וּפָרְעֹה הִקְרִיב • הָיָה לוֹ לִכְתֹּב "וּפָרְעֹה קָרִב", מִהוּ "הִקְרִיב"? הִקְרִיב עֲצָמוֹ וְנִתְאַמֵּץ לִקְדָּם לִפְנֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁהִתְנַה עִמָּהֶם. נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם • בָּלֵב אֶחָד כְּאִישׁ אֶחָד. דָּבָר אַחֵר: "וַהֲנֶה מִצְרַיִם נוֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם", רְאוּ שֶׁרָשָׁל מִצְרַיִם נוֹסֵעַ מִן הַשָּׂמִים

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך יא עמ' 52 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"אמנות" התפלה

שֶׁכָּתַב הַרְמֵב"ם (ב"כותרת" להל' תפלה) שֶׁהַמִּצְוֹת־עֲשֵׂה דִתְפִלָּה הִיא "לַעֲבֹד אֶת ה' בְּכָל יוֹם בִּתְפִלָּה", שֶׁעֲקָרָה אֵינָה בְּקִשְׁת צִרְכּוֹ אֶלָּא "לַעֲבֹד אֶת ה'", שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּפִלָּה מִתְקַרֵּב הָאָדָם וּמֵתְאַחֵד עִם הַקֹּדֶשׁ. וְלִכֵּן כֵּנֵן אֶת הַצִּעֲקָה לַהֲקָב"ה בְּשֵׁם "אֲמִנוּת", לְלַמֵּדֵנוּ שֶׁאִין הַתְּפִלָּה וְהַצִּעֲקָה רַק לְתוֹעֵלַת הַמִּתְפַּלֵּל, שִׁוִּישִׁיעוּ הַקֹּדֶשׁ"ה מִצְרוּתֵיו, אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלְלִים בְּכָל עֵת, כִּי הַתְּפִלָּה מַעֲקֵרֵי עֲבוּדַת הַשִּׁי"ת הִיא, וְעַל־יְדֵיהָ מֵתְאַחֲדִים עִם הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ, וְלִכֵּן מֵתְאִים הַלְשׁוֹן אֲמִנוּת גְּבִי תְּפִלָּה, כִּי הַתְּפִלָּה הִיא עֲסוּקָה הַתְּמִידִי שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (וְלֹא רַק בְּעֵת צָרָה).

וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה:

תְּפִסּוּ אֲמִנוּת אֲבוֹתֵם (יד, י. ובפרש"י) לְכַאוּרָה יֵשׁ לְתוֹמָה: אִיךָ מֵתְאִים לְכַוֵּנֹת הַתְּפִלָּה בְּשֵׁם 'אֲמִנוּת' שֶׁמִּשְׁמַעוּתָהּ הִיא, עֲסוּקוֹ הַתְּמִידִי שֶׁל הָאָדָם, וְאֵלּוֹ תְּפִלָּה שֶׁהִיא בְּקִשְׁת צִרְכּוֹ הִיא רַק בְּשַׁעַה שֶׁמִּצְטָרֵף? וַיֵּשׁ לְבָאֵר בְּזֶה: מִשְׁמַעוּת לְשׁוֹן "תְּפִלָּה" בְּפִשְׁטוֹת הִיא, תְּחִנָּה לַהֲקָב"ה שֶׁיִּמְלֹא צִרְכֵי הָאָדָם. וְעַל פִּי זֶה, עֲקָרָה שֶׁל תְּפִלָּה הִיא לְתוֹעֵלַת הָאָדָם, שֶׁעַל־יְדֵיהָ מִקְבֵּל הוּא אֶת כָּל הַנִּצְטָר לוֹ בְּגִשְׁם וּבְרוּחַ. אִךְ הָאֲמִת הִיא שֶׁאִין הַתְּפִלָּה רַק לְתוֹעֵלַת עֲצָמוֹ, אֶלָּא כְּמוֹ

ספורנו

(ח) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִצְאִים בְּיַד רָמָה. כְּעִנְיָן "יִרְדְּפוּ רָמָה" (ורבים לב, כז), הֵיוּ מִתְאַמְצִים לְנִצֵּץ אֶת פָּרְעֹה וַחֲיִלּוֹ שְׁלֹא הָיוּ רַבִּים בְּמִסְפָּר כְּמוֹתָם. וְכֵן הוֹדִיעַ שְׁלֹא הָיוּ יוֹדְעִין עִנְיָן הַמְלַחְמָה, כִּי אֲמֵנָם הָיָה רְאוּי לִירֵא מְאוּתָם הַמַּעֲשִׂים מִלְּמַדֵּי מְלַחְמָה יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהָיָה רְאוּי לִירֵא מִכָּל הַמּוֹן מִצְרַיִם הַנוֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם אַחֵר כִּי. תורה ט

(ט) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם. אַחֲרֵי ה' יִצְאִים בְּיַד רָמָה". תורה י (י) וּפָרְעֹה הִקְרִיב. אֶת חֵיל הַקְּהִלָּה שֶׁל "כָּל רֶכֶב מִצְרַיִם". תורה יא

(יא) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הַמַּבְלִי אֵין־קְבָרִים בְּמִצְרַיִם
לְקַחְתָּנוּ לָמוֹת בַּמִּדְבָּר מִה־זֹּאת עֲשֵׂיתָ לָנוּ
לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם:

נ"י • המבלי אין־קברים • וכי מחמת חסרון קברים, שאין קברים במצרים ליקבר שם, לקחתנו משם? שיפו"ר פלינצס"א דינו"ן פושי"ש בלע"ז.

(יב) הַלֹּא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם
לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת־מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ
עֲבֹד אֶת־מִצְרַיִם מִמָּתְנוּ בַּמִּדְבָּר:

נ"י • אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם • (מכילתא) וְהֵיכָן דָּבָרוּ? "יֵרָא ה' עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט". מִמָּתְנוּ • מֵאֲשֶׁר נָמוּת, וְאִם הִיָּה נִקּוּד מְלֹאפּוּם (רָצָה לוֹמַר: חוֹלָם, כְּנוֹדֵעַ לְבַעֲלִי דְקָדוּק שְׁקָרָאוּ חוֹלָם – מְלֹאפּוּם, וְעַיִן לְקַמֵּן פְּרִשְׁת יִתְרוֹ בְּרִשׁ"י פֶּסוּק "פֶּן יִפְרֹץ") הִיָּה

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־תִּירְאוּ הַתִּיַּצְבוּ וְרֵאוּ
אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר
רֵאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לִרְאֹתָם עוֹד
עַד־עוֹלָם:

נ"י • כִּי אֲשֶׁר רֵאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם וגו' • מֵה שְׁרָאִיתֶם אוֹתָם, אֵינוֹ אֱלָא הַיּוֹם, הַיּוֹם הוּא שְׁרָאִיתֶם אוֹתָם, וְלֹא תוֹסִיפוּ עוֹד.

(יד) יְהוָה יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן: פ

נ"י • ה' יִלְחֶם לָכֶם • בְּשִׁבְלֵכֶם, וְכֵן: "כִּי ה' נִלְחֶם לָכֶם", וְכֵן: (אויב יג) "אִם לֹא־תִרְיֹבוּ", וְכֵן

• יום שלישי ז' שבט •

(טו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תַּצַּעַק אֵלַי דָּבָר
אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּפְעֻ:

נ"י • מֵה תַצַּעַק אֵלַי • לְמַדְנוּ שֶׁהִיָּה מֹשֶׁה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל. אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: לֹא עַת עַתָּה

ספורנו

(יא) לְקַחְתָּנוּ לָמוֹת בַּמִּדְבָּר. כִּי אִפְלוּ לֹא יִתְגַּר בְּנוֹ מִלְחָמָה פְּרָעָה וְחִילוֹ, הִנֵּה בְעֵמְדָם לִפְנֵינוּ לְשֹׁמֵר אֶת דְּרָךְ כָּל מַחֲזִיק, נָמוּת בַּמִּדְבָּר בְּרָעַב וּבְצָמָא וּבְעִירִים וּבְחֹסֶר כָּל. תוֹרָה יב

(טו) מֵה תַצַּעַק אֵלַי. כִּי אִמְנָם הוּא הִיָּה בְכָלֵל "וַיַּצַּעְקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'" (פסוק ט). אִמְנָם צַעֲקוֹת מֹשֶׁה לֹא הִיָּתָה מִיִּרְאַת פְּרָעָה וְחִילוֹ, כִּי כָּבֵד הִגִּיד לְיִשְׂרָאֵל אֶת מַפְלַת הַמִּצְרַיִם וּמִיָּתָם,

בְּאִמְרוֹ "לֹא תִסְפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד עוֹלָם, ה' יִלְחֶם לָכֶם" (פסוקים יג יד). אֲבָל הִיָּתָה צַעֲקָתוֹ עַל מִרֵּי יִשְׂרָאֵל שֶׁהִעֲזוּ פְּנִיָּהֶם בְּאִמְרָם "הַמַּבְלִי אֵין־קְבָרִים" (פסוק יא), וְחָשַׁב בְּשִׁבְלֵי זֶה שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ

זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו בי ויצאו, לקרע להם היס.

שנאמר להלן (ישעיה מה): "על-בני ועל-פעל ידי תצוני". דבר אל בני ישראל ויסעו • (מכילתא) אין להם אלא ליסע, שאין הם עומד בפניהם, כדאי

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי תורת מנחם כרך כה עמוד 42 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

להפסיק מתפלתו כדי להציל את השני

עוסק גם ב"דבר אל בני ישראל" ו"הרם את מטף", אזי הפעולה ד"הרם את מטף" ו"דבר אל בני ישראל" לא היתה נעשית בהתמסרות הראויה.

ולכן, כאשר מגיע זמן שצריכים להציל יהודי - אזי גוברת חשיבות הצלתו של יהודי, עד כדי כך, שבשביל הצלתו, לא זו בלבד שמתר להפסיק בתפילה, אלא עוד זאת, שישנו צווי: "מה תצעק אלי!"

ומזה יש ללמוד הוראה בעבודת האדם לקונו: אם למשה רבנו נאמרה הוראה זו, על-אחת-פמה-וכמה בנוגע לכל אחד מישראל, שהצלת יהודי בגשמיית וקרובו ברוחניות, חשובה כל כך, שבשביל זה יש להפסיק מכל הענינים האחרים שעוסק בהם, גם אם הם ענינים חשובים ונחוצים, ולרדת למקומו של השני, כדי להצילו ולקרבו.

על הפסוק בפרשתנו "ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל ויסעו" (יד, טו) כתב רש"י "למדנו שהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה לא עת עתה להצריך בתפלה, שישאל נתינין בצרה".

ולכאורה תמוה, לשם מה אמר הקב"ה למשה מה לא לעשות - "מה תצעק אלי"; לכאורה, היה לו להורות מיד מה לעשות - "דבר אל בני ישראל ויסעו, ואתה הרם את מטף וגו'", ומהו הצריך בהקדמה "מה תצעק אלי"?

למרות גדל המעלה בתפלתו של משה רבנו עליו-השלום, מפל-מקום כאשר היה צריך להציל את ישראל, היה עליו להפסיק מתפלתו. כי בשביל הצלת ישראל יש להתמסר לגמרי, ואם היה ממשיך לעסק בתפלה ובאותה שעה

טז ואת טול ית חטרה וארים ית ידך על ימא ובצועהי ויעלון בני ישראל בגו ימא בינשטא:

(טז) ואתה הרם את-מטף ונטה את-ידך עליהם ובקעהו ויבאו בני-ישראל בתוך הים ביבשה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (מוצאי שבתקודש פרשת בשלח, יו"ד שבט, התשל"ד)

משם לעולם הזה יבשה במקום ים, וזהו ונטה את ידך, יוד"ך כו' (כנ"ל שבחינת הי"ד הוא שרש כל המשכות גילוי אור איניסוף הנמשך מלמעלה למטה).

מטה לשון הטיה, ורצונו לומר: הרם, הגביה למעלה לעולם העליון ההטיה שהטה מים לצד אחד ויבשה לצד אחד, חלוקים זה מזה, אבל למעלה הכל אחד, ואחר-כך תמשיך

יז ונאנא הא אנא מתקף ית לבא דמצראי ויעלון בתריהון ואתמר בפרעה ובכל משריתה ברתכוהי ובפרשוהי:

(יז) ואני הנני מחזק את-לב מצרים ויבאו אחריהם ואפברה בפרעה ובכל-חילו ברכבו ובפרשיו:

יח וידעון מצראי ארי אנא יי באתקרויהי בפרעה ברתכוהי ובפרשוהי:

(יח) וידעו מצרים כי-אני יהוה בהכבדי בפרעה ברכבו ובפרשיו:

יט ונטל מלאכא דיי דמדבר קדם משריתא דישראל ואתא מבתריהון ונטל עמודא דעננא מן קדמיהון ושרא מבתריהון:

(יט) ויסע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם:

ספורנו

וישובו אלי, "כי לא אחפץ במות המות" (יחזקאל יח, לב). תורה יט מחנה לפני ישראל. בעמוד האש. וילך מאחריהם. להתיר אותם

(טז) הרם את מטף. אל הרוח קדים שישים היס לחרב. ונטה את ידך על הים. שחצו הפנים הנה ונהנה, בענין באלהיו. תורה יז (יח) וידעו מצרים. הנשאים במצרים

לו להבגס בים, לפיכך אמר לו "מה תצעק אלי" בזה, כי אמנם אתה חושד בכשרים. דבר אל בני ישראל ויסעו. לא ימרו את פיך. תורה טז

אם להנצל, אם להאבד עם מצרים. ויפסע עמוד הענן • כשחשכה והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש, לא נסתלק הענן כמו שהיה רגיל להסתלק ערבית לגמרי, אלא נסע והלך לו מאחריהם להחשיף למצרים.

ז"ל ויילך מאחריהם • להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל, ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים. בכל מקום הוא אומר: "מלאך ה'", וכאן: "מלאך האלהים", אין 'אלהים' בכל מקום אלא דין, מלמד שהיו ישראל נתינין בדין באותה שעה,

כ ועל בין משריתא דמצראי ובין משריתא דישראל ויהו עננא וקבלא למצראי ולישראל נהר כל ליליא ולא אתקריבו דין לות דין כל ליליא:

(כ) ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה:

לאפרים קחם על זרועתיו. ויהי הענן והחשך למצרים. ויאר • עמוד האש את הלילה לישראל והולך לפניו, פדרכו ללכת כל הלילה. והחשך של ערפל לצד מצרים. ולא קרב זה אל זה. (מכילתא) מחנה אל מחנה.

ז"ל ויבא בין מחנה מצרים • משל למחלף בדרך, ובנו מחלף לפניו. באו לסטים לשבותו, נטלו מלפניו ונתנו לאחוריו. באו זאבים מאחוריו, נתנו לפניו. באו לסטים לפניו וזאבים מאחוריו, נתנו על זרועו ונלחם בהם. קף: (הושע יא) "ואנכי תרגלתי

כא וארים משה ית ידה על ימא ודבר יי ית ימא ברוח קדומא תקיף כל ליליא ושוי ית ימא ליבששתא ואתבזעו מיא:

(כא) ויט משה את ידו עליהם ויולך יהוה את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים:

הקדים שברך בלב ימים, (ישעיה כז) "הגה ברוחו הקשה ביום קדים". ויבקעו המים • כל מים שבעולם (מכילתא) •

ז"ל ברוח קדים עזה • (מכילתא) ברוח קדים שהיא עזה שברוחות, היא הרוח שהקדוש ברוך הוא נפרע בה מן הרשעים, שנאמר: (ירמיה יח) "ברוח קדים אפיצם", (הושע יג) "יבא קדים רוח ה'", (יחזקאל כז) "רוח

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כרך יט עמ' קעה)

אלא לארבע (ברכות טז, ב), ומדוע נחקקו במטה גם בלקה וזלפה. ויש לומר בפשיטות: מכיון שבמטה נחקקו לא רק שלשת האבות אלא גם כל השבטים, הוסיפו גם את שם האם של כל שבט ושבט.

ויט משה את ידו על הים (יד, כא) בתרגום יונתן נאמר, שעל המטה היו חקוקים שמותם של שלשת האבות, ששת האמהות, וי"ב השבטים. ולכאורה, הרי בדרך כלל מזכירים רק ד' אמהות, ואין קורין אמהות

כ ועלו בני ישראל בגו ימא ביבששתא ומיא להון שורין ממיניהון ומסמאליהון:

(כב) ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימנם ומשמאלם:

ספורנו

בחשף הולכים לאט בהכרח, כי לא ידעו במה יבשלו. תורה כא (כא) וישם את הים לחרבה. הקדים הקפיד טיט קרקע הים. ויבקעו המים. בנטיית יד משה על הים במצות בורא. תורה כב (כב) בתוך הים ביבשה. כי קפאו תהומות ברוח הקדים, ועברו על הטיט הנקפא. תורה כג

ובין מחנה ישראל להנהיג את שני העמודים. ויהי הענן והחשך. חשף הלילה היה יחדיו עם הענן מאחריהם של ישראל ושל עמוד האש. ויאר את הלילה. המלאך בעמוד האש, כי בו הסיר חשך הלילה, ולא היה שם ענן מפסיק בינם לאש המאיר, כמו שהיה לצד מצרים. ולא קרב זה אל זה. כי ההולכים

תהומות שיקפאו בלב ים לפני ישראל בעברם, כדי להפך קרקע הים לטיט כאשר יעברו מצרים אחריהם, כי לא היה צריך אז שגלף עמוד הענן לפני ישראל לנחותם הדרך, כי הדרך שנעשה בבקיעת הים היה מנהיגם. ויעמוד מאחריהם. מאחרי ישראל ומאחרי עמוד האש. תורה כ (כ) ויבא. המלאך בין מחנה מצרים

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ב, עמ' 970-969)

מימינם ומשמאלם (יד, כב)

יש שני סוגי נסיונות – נסיון העשר ונסיון העני. נסיון העשר הוא, שלמרות עשרו של האדם, לא יגבה לבו אלא יזכר תמיד שהכל בא לו מאת ה'. נסיון העני הוא, שחרף

עניו ודחקו – ישאר נאמן לה' ולתורתו.

זהו שרמז הכתוב: "והמים להם חומה" – המים הגנו על ישראל, "מימינם" – גם מנסיון העשירות, וגם "משמאלם" – מנסיון העניות.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ג, עמ' 970-969)

ימין – רומז לעבודה בקו החסד (נתינת צדקה, הכנסת אורחים וכו').

שמאל – רומז לעבודה בקו הגבורה (כפית עצמו לדבר מצוה וכו').

על האדם לעבד את ה' בשני הקוים כאחד: קו החסד וקו

הגבורה. אין הוא יכול להסתפק בעבודה בקו אחד בלבד, כי יתכן שעבודתו זו נובעת מחמת נטיות הטבעית לצד זה או לצד הנגדי. אף שעבודתו בשני הקוים יחדיו, מוכח שעבודתו היא מצד ציווי הבורא ולא מחמת טבעו.

כג וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוס פרעה
פרעה רתכוהי ופרשוהי לגו ימא:

(כג) וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוס פרעה
רכבו ופרשו אל תוך הים:

ש"י כל סוס פרעה • וכי סוס אחד היה? אלא מגיד שאין כלם חשובין לפני המקום אלא כסוס אחד.

כד ויהי במשנת צפרא ואסתכי יי
למשרייתא דמצראי בעמודא דאשתא
ועננא ושגיש ית משרייתא דמצראי:

(כד) ויהי באשמרת הבקר וישקף יהוה אל מחנה
מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים:

אש וענן • עמוד ענן יורד ועושה אותו כטיט, ועמוד אש מרתיחו וטלפי סוסיהם משתמטות (מכילתא). ויהם • לשון מהומה אשטורישו"ן בלע"ז. ערבכם, נטל סגנויות שלהם. ושנינו בפרקי רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי: 'כל מקום שנאמר בו: "מהומה", הרעשת קול הוא, וזה אב לבלע"ז' (שמואל א ז) וינעם ה' בקול גדול וגו' על פלשתים ויהםם".

ש"י באשמרת הבקר • (ברכות ג) שלשת חלקי הלילה קרויין אשמרת, ואותה שלפני הבקר קורא אשמרת הבקר. ואומר אני, לפי שהלילה חלוק למשמרות שיר של מלאכי השרת, בת אחר בת, לשלשה חלקים, לבקר קרוי אשמרת, זהו שתרגם אונקלוס "משרת". וישקף • ויבט, כלומר, פנה אליהם להשחיתם. ותרגומו ואסתכי, אף הוא לשון הבטה, כמו (במדבר כג) "שדה צופים", לחקל סכויא. בעמוד

כה ואעדי ית גלגלי רתכוהי ומדברין להון
בתקוף ואמר מצראי געירוק מן קדם
ישראל ארי דא היא גברתא דני דעבד
להון קרבין במצרים:

(כה) ויסר את אפן מרפבתיו וינהגהו בכבדת ויאמר
מצרים אנוסה מפני ישראל כי יהוה נלחם להם
במצרים: פ

ואבריהן מתפרקין. וינהגהו בכבדת • בנהגה
שהיא כבדה וקשה להם, במדה שמדדו: "ויכבד לבו

ש"י ויסר את אפן מרפבתיו • מפת האש נשרפו
הגלגלים, והמרפבות נגרות, והיושבים בהם נעים

ספורנו

שום חלי וזולתי השחין, והנה התורה
הזכירה (דברים שם פסוק כז) "שחין מצרים"
והזכירה גם כן "מדוה מצרים". תורה כה
(כה) ויסר את אפן. בעמוד האש.
בכבדת. מכח הטיט.
כי ה' נלחם להם. ובגונו לא ילחם
בנו עוד. תורה כו

וישחרו להם עפלים" (שמואל א ה, ט).
ואותם מיני חללים הם "מדוי מצרים"
הרעים" (דברים ז, ט), והיא "היד הגדולה
אשר עשה ה' במצרים" (להלן פסוק לא),
שראו ישראל ויראו, באמרם "והשיב
בך את כל מדוה מצרים אשר יגרת
מפניהם" (דברים כח, ט). אמנם פרטי
המכות שהזכירה התורה לא היה בהם

(כד) וישקף ה' אל מחנה מצרים
בעמוד אש וענן. שני העמודים שהיו
מהלכים באמצע המרחק אשר בין
מחנה מצרים ובין מחנה ישראל,
הקריבם לצד מחנה מצרים.
ויהם. במיני חללים, כענין בפלשתים:
"ותהי יד ה' בעיר מהומה גדולה מאד,
ויך את אנשי העיר מקטן ועד גדול,

הוא ועבדיו, אף כאן: "וַיִּנְהָגוּהוּ בְּכַבְדוֹת". נִלְחָם לָהֶם בַּמִּצְרִים • בַּמִּצְרִיִּים. דָּבָר אַחֵר: "בַּמִּצְרִים", לִוְיִים אֹתָם שֶׁנִּשְׁאַרוּ בַּמִּצְרִים.

♦ יום רביעי ח' שבט ♦

כַּוְנָאֵמַר יִי לַמֶּשֶׁה אָרִים יֵת יִדְךָ עַל יִמָּא וִיתֻבֵּן מִיָּא עַל מִצְרָאֵי עַל רַתְּבִיהוֹן וְעַל פְּרִשִּׁיהוֹן:

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָטָה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁבוּ הַיָּם עַל־מִצְרַיִם וְעַל־פְּרִשְׁיָיו:

כז"א וַיָּשָׁבוּ הַיָּם • שְׁזָקוּפִים וְעוֹמְדִים כְּחוֹמָה, יָשׁוּבוּ לְמָקוֹמָם וַיִּכְסּוּ עַל מִצְרַיִם.

כַּוְנָאֵרִים מֹשֶׁה יֵת יְדָה עַל יִמָּא וְתֵב יִמָּא לַעֲדוֹן צִפְרָא לְתַקְפָּה וּמִצְרָאֵי עֲרָקִין לְמַדְמוּתָהּ וְשִׁנִּיק יִי יֵת מִצְרָאֵי בְּגוֹ יִמָּא:

(כו) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לַפְּנוֹת בָּקָר לְאִיתָנוּ וּמִצְרַיִם נָסִים לְקִרְאָתוֹ וַיִּנְעַר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם:

וְהַתְּחַתּוֹן לְמַעְלָה, כִּף הָיוּ עוֹלִין וְיוֹרְדִין וּמִשְׁתַּבְּרִין בָּיָם, וְנָתַן הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בָהֶם חַיִּית, לְקַבֵּל הַיִּסּוּרִין. וַיִּנְעַר • וְשִׁנִּיק, וְהוּא לְשׁוֹן טְרוּף בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי, וְהִרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּדְרָשׁ אֲגָדָה.

כז"א לַפְּנוֹת בָּקָר • לַעֲת שֶׁהַבָּקָר פּוֹנֶה לְבָא. לְאִיתָנוּ • לְתַקְפוֹ הֶרָאשׁוֹן. נָסִים לְקִרְאָתוֹ • שֶׁהָיוּ מִהֶמָּמִים וּמִטְרָפִין וְרָצִין לְקִרְאָת הַיָּם. וַיִּנְעַר ה' • כְּאֵדָם שֶׁמִּנְעַר אֶת הַקְּדֵרָה וְהַפּוֹף הַעֲלִין לְמַטָּה

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך ו עמ' 91 ואילך – מנחם מנדל ליקראת שבט)

קריעת ים-סוף מצד טבע הים

"נִס"

וְהָיָה אֲמָרוֹ רַ"ל שֶׁהַעוֹלָם נִבְרָא בְּשִׁבִּיל יִשְׂרָאֵל וּבְשִׁבִּיל הַתּוֹרָה – שֶׁבָּנִי יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת יַעֲשׂוּ אֶת הָעוֹלָם לְדִירָה לֹא יֵת, וְלָכֵן צָרִיךְ הָעוֹלָם לְהִיּוֹת כְּלִי גַם לְאוֹר הָאֱלֹקִי הַנֶּעֱלָה מְעוֹלָמוֹת, הַמִּתְגַּלָּה עַל־יְדֵי נָסִים, וּמִפְּיָן שֶׁנֶּס שׁוֹלֵל אֶת מִצִּיאוֹת הָעוֹלָם 'טָבַע', לָכֵן הָיָה צָרִיךְ לְהַתְּנוּת עִם הַיָּם (וְעַל־דִּרְךָ־זֶה בְּכָל הַנִּבְרָאִים) בְּבִרְיָתוֹ "שִׁיָּקֶרַע לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל" (שִׁיִּסְפִּים לְמִצִּיאוֹת הַנִּסִּים), שֶׁהָיָה בְּתֵנָא" הוּא שֶׁכִּשְׁאִינוּ מְקִיִּם מִתְּבַטֵּל הַעֲנָן מַעֲקָרוֹ, וְאִם כֵּן מִצִּיאוֹת הַיָּם גּוֹפָא מִסְכִּימָה לְשׁוֹנֵי הַטָּבַע (דָּאם לֹא כֵן, תִּתְּבַטֵּל מִצִּיאוֹתָהּ).

וַיָּשָׁב הַיָּם לַפְּנוֹת בָּקָר לְאִיתָנוּ (יד, כז)

וַיָּשָׁב הַיָּם . . לְתֵנָאֵו שֶׁהַתְּנִיטִי עֲמֹו מִתְּחִלָּה . . כִּף הַתְּנִיטִי עֲמֹו מִתְּחִלָּה שֶׁאֵינִי קוֹרְעוֹ . . (שְׁמוֹת רַבָּה פ"א, ו וּבכ"מ). וְתִמְוָה הָרִי בִּיכְלַת הַקֵּב"ה לְעִשׂוֹת בְּעוֹלָם כְּרִצּוֹנוֹ, וּבִדְאִי הָיָה בִּיכְלָתוֹ יִתְּבַרַךְ לְבַקֵּעַ אֶת הַיָּם גַּם אִם לֹא הָיָה מִתְּנָה אֶת זֶה עִם הַיָּם מִקֶּדָּם שֶׁנִּבְרָא, וְאִם כֵּן לְמָה הִצְרִיךְ תֵּנָאִי זֶה? וַיֵּשׁ לְתַרְצִי:

נִס פְּרוֹשׁ שֶׁדוּד מַעֲרֻכּוֹת הַטָּבַע, שֶׁבְּדִרְךָ־כָּלֵל מִנְהִיג הַקֵּב"ה אֶת עוֹלָמוֹ בְּגִדְרִים מְסִימִים, וְרַק בְּזִמְנִים מִיָּחֲדִים בְּאִפֹּן יוֹצֵא מִן הַכָּלֵל "מִשְׁדָּד" הַקֵּב"ה גִּדְרִים אֵלּוּ, וְזֶה נִקְרָא

כַּח וְתֵבּוּ מִיָּא וַחֲפּוֹ יֵת רַתְּבִיָּא וְיֵת פְּרִשְׁיָא לְכָל מִשְׁרִית פְּרַעָה דְּעַלּוּ בְּתַרְיָהוֹן בְּיִמָּא לֹא אֲשַׁתָּאֵר בְּהוֹן עַד חָד:

(כח) וַיָּשָׁבוּ הַיָּם וַיִּכְסּוּ אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־הַפְּרָשִׁים לְכָל חֵיל פְּרַעָה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאָר בָּהֶם עַד־אַחֵר:

ספורנו

הַיָּם, כְּמוֹ "חֲצִנִּי נִעְרִיתִי" (נחמיה ה, יג), "הַתְּנַעֲרִי מִעֲפָרִי" (ישעיה נב, ט). תּוֹרָה כַּח (כח) וַיָּשָׁבוּ הַיָּם. בְּרַבּוֹת הַגְּלִים אֵל מְקוֹם הַבְּקִיעָה. וַיִּכְסּוּ אֶת הָרֶכֶב. אַחֵר שֶׁנִּנְעָרוּ מַעֲלֵיהֶם הָעָם אֲשֶׁר בָּם.

בָּקָר שֶׁב הַיָּם לְאִיתָנוּ לְשֵׁאת גָּלְיוֹ בְּמָקוֹם הַבְּקִיעָה אֲשֶׁר הִגִּיעוּ שָׁם מִצְרַיִם בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, וְנִמְצְאוּ נָסִים לְקִרְאָת הַיָּם. וַיִּנְעַר ה' אֶת מִצְרַיִם. הַמֶּלֶךְ וְעַמּוֹ, נִעַר אוֹתָם מֵעַל הַמֶּרְכָּבוֹת אֵל קֶרַע

(כז) לְאִיתָנוּ. בְּשֵׂא גָלְיוֹ אֵל דִּרְךָ הַבְּקִיעָה, שֶׁלֹּא עָשָׂה כֵּן מִזֹּא שֶׁנִּבְקַע. וּמִצְרַיִם נָסִים לְקִרְאָתוֹ. שְׁמִתְחִלַּת אֲשַׁמְרַת הַבָּקָר יֵד ה' הִיָּתָה בָּם לְהִמָּם. וְאֵז אֲמָרוּ "אֲנוֹסָדָה" (פסוק כח), וְנָסוּ עַד פְּנוֹת הַבָּקָר דִּרְךָ הַבְּקִיעָה, וּבַעֲת פְּנוֹת

עבודתו", (במדבר ד) "ויתדותם ומיתריהם לכל כליהם", ואינו אלא תקון לשון.

כט ובני ישראל הליכו ביבשתא בגו ימא ומצא להון שורין מימיניהון ומסמאליהון:

לופק יי ביומא ההוא ית ישראל מידא דמצראי וחיו ישראל ית מצראי מיתין על ביף ימא:

עולים מצד זה, כך הם עולין מצד אחר רחוק ממנו, וירדפו אחרינו.

לא וחזא ישראל ית גבורתא ידא רבתא די עבד יי במצרים ודחילו עמא מן קדם יי והמינו במימרא די יי ובנביאות משה עבדה:

נופלין על לשון יד', וכלן לשון יד ממש הן. והמפרשו, יתקן הלשון אחר ענן הדבור.

א כן שפח משה ובני ישראל ית תושבכתא דא קדם יי ואמרו למימר נשפח ונודה קדם יי ארי אתנאי על גותניא וגאותא דילה היא סוסיא ורכבה רמא בימא:

פרשו בו חכמי ישראל: שבקש לבנות ולא בנה, למדנו, שהיו"ד על שם המחשבה נאמרה, והו לישוב פשוט. אבל מדרשו: אמרו רבותינו זכרונם לברכה: מפאן רמז לתחית המתים מן התורה, וכן בכלן, חוץ משל שלמה שפרשוהו: בקש לבנות ולא בנה. ואין לומר ולישב לשון הזה פשאר דברים הנכתבים בלשון עתיד והן מיד, כגון: (אייב א) "ככה יעשה איוב", (במדבר ט) "על פי ה' יחנו", "ויש אשר יהיה הענן", לפי שהן דבר ההווה

כ"י • ויכסו את הרכב וגו' לכל חיל פרעה • כך דרך המקראות לכתב למ"ד יתרה, כמו (לקמן כז) "לכל כליו תעשה נחשת", וכן: (שם) "לכל כלי המשכן בכל

(כט) ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חמה מימנים ומשמאלם:

(ל) ויושע יהוה ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים:

כ"י • וירא ישראל את מצרים מת • שפלטן הים על שפתו, כדי שלא יאמרו ישראל: כשם שאנו

(לא) וירא ישראל את היד הגדלה אשר עשה יהוה במצרים ויראו העם את יהוה ויאמינו ביהוה ובמשה עבדו: פ

כ"י • את היד הגדלה • את הגבורה הגדולה שעשתה ידו של הקדוש ברוך הוא. והרבה לשונות

טו (א) אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליהוה ויאמרו לאמר אשירה ליהוה כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים:

כ"י • אז ישיר משה • אז, כשראה הגס, עלה בלבו שישיר שירה, וכן: (יהושע י) "אז ידבר יהושע", וכן: (מלכים א י) "ובית יעשה לבת פרעה", חשב בלבו שיעשה לה. אף כאן "ישיר", אמר לו לבו שישיר וכן עשה, "ויאמרו לאמר אשירה לה". וכן ביהושע, כשראה הגס, אמר לו לבו שידבר וכן עשה, "ויאמר לעיני ישראל". וכן שירת הבאר שפתח בה: "אז ישיר ישראל", פרש אחריו: "עלי באר ענו לה". (מלכים א יא) "אז יבנה שלמה במה",

ספורנו

מפניהם" (שם כח, ט). תורה א
טו (א) אז ישיר. הסכים שישיר.
כי גאה גאה. לו לבדו הגאות ליחס
אליו על הטוב הנמצא, ולא לפרעה,
"התנים הגדול". אשר אמר לי יארי
ואני גשיתני" (יחזקאל כט, א).
סוס ורכבו רמה בים. סוס פרעה
ורוכבו, באמרו "ונער פרעה וחילו בים
סוף" (תהלים קלו, טו). תורה ב

(ל) ויושע ה' ביום ההוא את
ישראל. במיתת המסתוללים בם
לשעבדם נשארו הם בני חורין, כי עד
עת מותם היו ישראל כעבדים
בורחים. תורה לא
(לא) היד הגדלה אשר עשה ה'
במצרים. מדוי מצרים הרעים" (דברים
י, טו) שלקו בם על הים.
ויראו העם. באמרו "אשר יגרת

ואת הפרשים. רוכבי הסוסים.
לכל חיל פרעה הבאים
אחריהם. המון כל רכב מצרים
ורוכביהם שבאו אחר הפרשים
למלחמה. תורה כט
(כט) ובני ישראל הלכו ביבשה. בעוד
שמצרים היו טובעים בים, כי לא שב
לאיתנו באותו הקצה שהיו שם
ישראל. תורה ל

אחר: "כי־גָאָה גָאָה" – על כל השירות וכל מה שֶאֱקַלְס בו – עוד יש בו תוספת, ולא כמדת מלך בשר־ודם שֶמְקַלְסִין אותו ואין בו. סוס ורכבו • שניהם קשורים זה בזה, והמים מעלין אותם לרום ומורדין אותם לעמק ואינן נפרדים. רמה • השליף, וכן (דניאל ג) "וירמיו לגו אתון נורא", ומדרש אגדה: כתוב אחד אומר "רמה" וכתוב אחד אומר "ירה" – מלמד שהיו עולין לרום ויורדין לתהום, כמו (איוב לח) "מי ירה אבן פנתה" מלמעלה למטה.

תמיד, ונופל בו בין לשון עתיד ובין לשון עבר, אבל זה שלא היה אלא לשעה, אינו יכול לישבו בלשון הנה. כי גָאָה גָאָה • כתרגומו. (דבר אחר: בא הפל לומר ששעה דבר שאי־אפשר לבשר־ודם לעשות, כשהוא נלקח בחברו ומתגבר עליו, מפילו מן הסוס, וכן: "סוס ורכבו רמה בים", וכל שאי־אפשר לעשות על־ידי זולתו נופל בו לשון גאות, כמו "פי גאות עשה", וכן כל השירה תמצא בפולה: "עזי וזמרת יה, ויהי־לי לישועה", "ה' איש מלחמה, ה' שמו", וכן פלם. ברש"י ישן). דבר

בתקפי ותשבחת דחילא יי ואמר במימרה
והנה לי לפרק דין אלהי ואבני לה מקדשא
אלהא דאבהתי ואפלח קדמוהי:

ואנהו: (ב) עזי וזמרת יה ויהי־לי לישועה זה אלי
אלהי אבי וארממנהו:

(ויקרא כה) "לא תזמר", (ישעיה כה) "זמר עריצים" לשון פסוח וקרייתו. עזו ונקמתו של אלהינו היה לנו לישועה. ואל תתמה על לשון ויהי' שלא נאמר היה, שיש לנו מקראות מדברים בלשון זה, וזה דגמתו: (מלכים א ה) "את קירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב", היה לו לומר: "עשה צלעות סביב". וכן (דברי הימים ב ו) "ובני ישראל היושבים בערי יהודה וימלך עליהם רחבעם", היה לו לומר: "מלך עליהם רחבעם". (במדבר יד) "מבלתי יכולת ה' וגו' וישחטם", היה לו לומר: "שחטם". (שם לו) "והאנשים אשר שלח משה וגו' וימתו", "מתו" היה לו לומר. (לעיל ח) "ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזב", היה לו לומר "עזב". זה אלי • בכבודו נגלה עליהם, והיו מראין אותו באצבע: ראתה שפחה על הים, מה שלא ראו נביאים. ואנהו • אונקלוס תרגם לשון נה, (ישעיה לג) "נה שאנן", (שם סה) "לנה־צאן". דבר אחר: ואנהו, לשון נוי, אספר נוי ושבחו לבאי עולם, כגון: "מה דודך מדוד? דודי צח ואדם". וכל הענין. אלהי אבי • הוא זה, וארממנהו. אלהי אבי • לא אני תחלת הקדשה, אלא מחזקת ועומדת לי הקדשה ואלהותו עלי מימי אבותי.

כז' עזי וזמרת יה • אונקלוס תרגם: 'תקפי ותשבחת'. "עזי", כמו עזי בשורוק, "וזמרת" כמו זמרת, ואני תמה על לשון המקרא, שאין לה כמוהו בנקודתו במקרא, אלא בשלשה מקומות שהוא סמוך אצל "וזמרת", וכל שאר מקומות נקוד שורו"ק: "ה' עזי ומעזי", (תהלים נט) "עזו אליך אשמרה", וכן כל תיבה בת שתי אותיות הנקודה מלאפוס, כשהיא מארכת באות שלישית ואין השניה (בש"א) בחטף, הראשונה נקודה בשורו"ק, כגון: עז – עזי, רק – רקי, חק – חקי, על – עלי, "סור עלו", כל – בלו, "ושלישים על בלו". ואלו השלשה: "עזי וזמרת" של כאן, ושל ישעיה ושל תהלים נקודה בחטף קמ"ץ. ועוד, אין באחד מהם כתוב 'וזמרת', אלא 'וזמרת', וכלם סמוך להם ויהי לי לישועה". לכך אני אומר לישב לשון המקרא: שאין "עזי" כמו עזי ולא "וזמרת" כמו וזמרת, אלא "עזי" שם דבר הוא, כמו (שם קכג) "היושבי בשמים", (עובדיה א) "שוכני בחדגי סלע", (דברים לג) "שוכני סנה", וזהו השבח: "עזי וזמרת יה", הוא היה לי לישועה. וזמרת דבוק הוא לתיבת ה', כמו: (שופטים ה) "לעזרת ה'", (ישעיה ט) "בעברת ה'", (קהלת ג) "על דברת בני האדם". ולשון 'וזמרת', לשון

ספורנו

ויאמר הצילני כי אלי אתה" (שם מה, יז), כי אמנם העבודה והתפלה מכנינים למצא חן. אלהי אבי. אלהי יעקב שהודיע באמרו "אל אלהי ישראל" (בראשית לג, ט) שהוא נורא בגדלו ובהשגחתו, שהם מדת הרחמים ומדת הדין. וארממנהו. בהשתחויה והכנעה

"ונודעה יד ה' את עבדיו וזעם את אנביו" (ישעיה סו, יד). זה אלי. הוא הנצחי והקדמון אצלי, אשר בהכרח יעלו כל סבות הנפסדים אליו, וממנו תהיה נצחיות התמידות. ואנהו. אעשה נה לשכנו בתוכנו, ובו אתפלל אליו בלבד ואעבד כראוי למטיב ומרע, באמרו "ויתפלל אליו

(ב) עזי וזמרת יה. עזו וזמרתו של הקדוש ברוך הוא "רמה בים" את "סוס ורכבו", כי בזה הראה עזו שהוא מלך על כל מלכים, ושראוי שיהללוהו הנושעים בקול זמרה, שמחים להיות לעבדים למלך עולם. ויהי לי לישועה. והוא אשר רמה את האויב בים היה לי לישועה, באמרו

ג יי מרי נצחן קרבנא יי שמא:

(ג) יהוה איש מלחמה יהוה שמו:

בשם ה' צבאות". דבר אחר: ה' שמו, אף בשעה שהוא נלחם ונוקם מאויביו, אוהו הוא במדתו לרחם על ברואיו ולזון את כל באי עולם, ולא במדת מלכי אדמה: כשהוא עוסק במלחמה פונה עצמו מפל עסקים ואין בו פח לעשות זו וזו.

כ"י ה' איש מלחמה • בעל מלחמה, כמו (רות א) "איש נעמי", וכל "איש" ו"איש" מתרגמין 'בעל', וכן (מלכים א ב) "וחזקת והיית לאיש", לגבור. ה' שמו • מלחמותיו לא בכלי זין, אלא בשמו הוא נלחם, כמו שאמר דוד: (שמואל א יז) "ואנכי בא אליך

ד רתגי פרעה ומשירתה שדי בימא ושפר גברוהי אטבעו בימא דסוף:

(ד) מרבבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר טבעו בים-סוף:

אלא במקום טיט, כמו: (תהלים סט) "טבעתי בין מצולה", (ירמיה לח) "ויטבע ירמיהו בטיט", מלמד שנעשה הים טיט לגמל להם במדתם, ששעבדו את ישראל בחמר ובלבנים.

כ"י ירה בים • שדי בימא, 'שדי' לשון ירה, וכן הוא אומר: (לקמן ט) "אוי ירה ירה", תרגום אונקלוס: 'או אשתדא ישתדי', והתי' משמשת באלו במקום יתפעל. ומבחר • שם דבר, כמו: מרכב, משקב, "מקרא קדש". טבעו • (מכילתא) אין טביעה

ה תהומא חפו עליהון נחתו לעומקא כאבנא:

(ה) תהומת יבסימו ירדו במצולת כמו-אבן:

יבסימו במלאפום"ם (גם כאן מוכח להיות חולם כמו שנתבאר). כמו אבן • ובמקום אחר: "צללו פעופרת", ובמקום אחר: "יאכלמו פקש". הרשעים - פקש הולכים ומטרפין עולים ויורדין, בינוניים - כאבן, והכשרים - פעופרת שנחו מיד.

כ"י יבסימו • כמו יבסום, והי"ד האמצעית יתרה בו. ודרך המקראות בכך, כמו: (דברים ח) "ובקרך וצאנך ירבץ", (תהלים לו) "ירון מדשן ביתך", והי"ד ראשונה שמשמעה לשון עתיד, כך פרשה: טבעו בים סוף, כדי שיחזרו המים יבסו אותן. "יבסימו" אין דומה לו במקרא במקדמותו, ודרך להיות ננקד

ו ימינך יי אדיר בחילא ימינך יי תברת סנאה:

(ו) ימינך יהוה נאדרי בכח ימינך יהוה אויב:

הנאדרת בכח, מה מלאכתה? ימינך היא תרעץ אויב, וכמה מקראות דגמתו: (תהלים צב) "כי הגה אויביך ה', כי הגה אויביך יאבדו", (שם צד) "עד-מתי רשעים, ה', עד-מתי רשעים יעלו", (שם צג) "נשאו נהרות, ה', נשאו נהרות קולם", "לא לנו, ה', לא לנו", (הושע ב) "אענה, נאם-ה', אענה את-השמים",

כ"י ימינך. ימינך • שתי פעמים: כשישראל עושין רצונו של מקום, השמאל נעשית ימין. ימינך ה' נאדרי בכח • להציל את ישראל, וימינך השנית "תרעץ אויב". ולי נראה: אותה ימין עצמה "תרעץ אויב", מה שאי-אפשר לאדם לעשות שתי מלאכות ביד אחת. ופשוטו של מקרא: ימינך

ספורנו

עקר כל הצבא. תורה ה (ו) ימינך ה' נאדרי בכח. לא ימין חיל פרעה ומבחר שלישי הבוטחים בנורע בשר. וזאת היא הודאה שנתנו לאל יתברך על מלחמתו זאת השנית. ימינך ה' תרעץ אויב. יהי רצון שהיה כן לעתיד, שתתעץ כל אויב לישראל, כענין "כן יאבדו כל אויביך ה'" (שופטים ה, לא). תורה ו

שמו" במדת רחמים, כי בזה הוא נותן הויה ומציאות לעולמו, בהיותו "מכילה קוצים מן הכרם" (בבא מציעא פג, ב) שהם מחרבי עולם. תורה ד (ד) מרבבת פרעה וחילו. אחר שספרו אבדן סוס ורוכבו, שהוא פרעה עם סוסו, ונתנו עליו הודאה לאל יתברך, ספרו מלחמתו בחיל פרעה "ומבחר שלישי", שהם היו

ובהודיע לכל שהתכלית המקוון לעשות רצונו הוא הטוב מכל התכליות, בהיותו "מרום על כל ברכה ותהלה" (נחמיה ט, ח), כענין "למדיני לעשות רצונך כי אתה אלהי" (תהלים קמג, ט). תורה ג (ג) ה' איש מלחמה ה' שמו. אף על פי שהוא "איש מלחמה" ומכרית הרשעים במדת הדיו, מכל מקום "ה'

(שופטים ה) "אֲנֹכִי לֹהֶ, אֲנֹכִי אֲשִׁירָה", (תהלים קכד) "לֹוֹלִי
ה' וְגו' לֹוֹלִי ה' שֶׁהִיא לָנוּ בְּקוֹם עֲלִינוּ אֲדָם", (שופטים
ה) "עוֹרֵי עוֹרֵי דְבוּרָה, עוֹרֵי עוֹרֵי דְבָרִי-שִׁיר", (ישעיה
כז) "תִּרְמָסֶנָּה רִגְלִי, רִגְלִי עֲנִי", (תהלים קלו) "וְנִתַּן אֲרָצָם
נַחְלָה, נַחְלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ". נֶאֱדָרִי • הִיוֹד יִתְרָה,

כְּמוֹ: "רַבְתִּי עִם", "שָׂרְתִי בַּמִּדְּיָנוֹת", "גִּנְבְּתִי יוֹם".
תִּרְעֵץ אוֹיֵב • תְּמִיד הִיא רוֹעֶצֶת וּמְשַׁבֶּרֶת הָאוֹיֵב.
וְדוֹמָה לוֹ "וַיִּרְעֲצוּ וַיִּרְצְצוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל",
ב'שופטים' (י). דְּבָר אַחֵר: יְמִינָהּ הִנְאָדָרֶת בַּפֶּחַ הִיא
מְשַׁבֶּרֶת וּמִלְקָה אוֹיֵב.

(י) וּבָרַב גְּאוּנָה תִּהְיֶה קְמִיךְ תִּשְׁלַח חֲרָנְךָ יֶאֱכַלְמוּ
זיכסגי תקפף תברתנין לדקמו על עמך
שלחת רגנך שיצנון כנורא לקשא:
בְּקִישׁ:

כְּיִי וּבָרַב גְּאוּנָה • אִם הִיד בְּלֶכֶד רוֹעֶצֶת הָאוֹיֵב,
כְּשֶׁהוּא מְרִימָה בָּרַב גְּאוּנוֹ, אִזְּ יִהְיֶה קְמִי. וְאִם בָּרַב
גְּאוּנוֹ לְבַד אוֹיְבֵיו יִהְיֶה, קַל-וַחֲמֵר כְּשֶׁשְּׁלַח בָּם
חֲרוֹן אַף, "יֶאֱכַלְמוּ". תִּהְיֶה • תְּמִיד אֶתָּה הוֹרֵם

(ח) וּבָרוּחַ אֶפִּיךָ נִעְרָמוּ מִיָּם נִצְבוּ כְּמוֹ-גֵד נִזְלִים
קפאי תהמת בלבבים:
ח ובמימר פומך חפיומי מיא קמו כשור
אזליא קפו תהומין בלבא דימא:

כְּמוֹ-גֵד יוֹכִיחַ. נִעְרָמוּ מִיָּם • מְמוּקָד רוּחַ שְׂיִצָּא
מֵאֶפֶס יִכְשׁוּ הַיָּם, וְהֵם נִעְשׂוּ כְּמִין גִּלִּים וְכָרִיז
שֶׁל עֲרָמָה שֶׁהֵם גְּבוּהִים. כְּמוֹ גֵד • כְּתִירוֹמוֹ:
כְּשׁוֹר, כְּחוּמָה. גֵד • לְשׁוֹן צָבוּר וְכִנּוּס, כְּמוֹ (ישעיה
נז) "גֵד קָצִיר בְּיוֹם נַחְלָה", (תהלים לג) "כִּנּוּס כְּנֶד", לֹא
כְּתִיב כִּנּוּס כְּנֶד, אֲלֵא 'כְּנֶד', וְאֵלּוּ הֵיךְ כְּנֶד כְּמוֹ
כְּנֶד וְכִנּוּס לְשׁוֹן הַכְּנָסָה, הִיךְ לוֹ לְכַתֵּב 'מְכִנִּים
כְּכֶנֶד מִי הֵיךְ', אֲלֵא כִנּוּס לְשׁוֹן אוֹסֵף וְצוּבֵר הוּא,
וְכֵן: (יהושע ג) "קָמוּ גֵד אֶחָד", "וַיַּעֲמֵדוּ גֵד אֶחָד", וְאֵין
לְשׁוֹן קִימָה וְעִמְיָה בְּנֶאֱדוּת אֲלֵא בְּחֻמוֹת וְצוּבֵרִים,
וְלֹא מִצִּינוֹ "נֶאֱד" נֶקוּד אֲלֵא בְּמִלָּפּוֹ"ם (חולם) כְּמוֹ
(תהלים נז) "שִׁימָה דְּמַעֲתִי בְּנֶאֱדָךְ", (שופטים ד) "אֶת נֶאֱד
הַחֶלֶב". קָפָאוּ • כְּמוֹ (איוב י) "וּכְגִבְיָהּ תִּקְפִּיאֲנִי",
שֶׁהִקְשׁוּ וְנִעְשׂוּ כְּפֶאֱכִים, וְהַיָּם זוֹרְקִים אֶת הַמַּצִּירִים
עַל הָאֵבֶן בְּכַח וְנִלְחָמִים בָּם בְּכָל מִינֵי קִשִּׁי.
בְּלִבֵּי-יָם • בְּחֻזֵּק הַיָּם, וְדִרְךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדָבָר כֵּן:
"עַד-לֵב הַשָּׁמַיִם", (שמואל ב יח) "בְּלִב הָאֱלֹהִים", לְשׁוֹן
עֲקָרוֹ וְתִקְפּוֹ שֶׁל דְּבָר.

כְּיִי וּבָרוּחַ אֶפִּיךָ • הַיּוֹצֵא מִשְׁנֵי נְחִירִים שֶׁל אֶף.
דְּבַר הַכְּתוּב, כְּכִיכּוֹל, בְּשִׁכְנִיָּה דְּגִמְתָּ מִלֶּךְ בְּשִׁר-
וְדָם, כְּדִי לְהַשְׁמִיעַ אֶזְן הַבְּרִיּוֹת כְּפִי הַהוּא, שְׂיִוְכְּלוּ
לְהִבִּין דְּבָר: כְּשֶׁאֲדָם כּוֹעֵס יוֹצֵא רוּחַ מִנְּחִירָיו, וְכֵן:
(תהלים יח) "עֲלָה עֲשֵׁן בְּאַפּוֹ", וְכֵן (איוב ד) "וּמְרוּחַ אָפוּ
יָכְלוּ", וְזֶהוּ שְׂאֵמֶר (ישעיה מח) "לְמַעַן שְׁמִי אֲאָרִיךְ
אִפִּי", כְּשׁוֹעֲפּוֹ נִחָה, נְשִׁימָתוֹ אֲרָכָה, וְכְשֶׁהוּא כּוֹעֵס,
נְשִׁימָתוֹ קָצְרָה. (שם) "וְתִהְיֶה אֶחָדָם לֶךְ", וְלַמַּעַן
תִּהְיֶה אֶשִׁים חָטָם בְּאַפִּי לְסֹתָם נְחִירֵי בְּפִנֵּי הָאֶף
וְהָרוּחַ שֶׁלֹּא יֵצֵא. לֶךְ, בְּשִׁכְלִיךְ, אֶחָדָם, כְּמוֹ "נֶאֱקָה
בְּחָטָם" בְּמִסְכַּת שִׁבְתָּ, (דף נא) כֶּף נִרְאָה בְּעֵינֵי. וְכֵן
אֶף וְחֲרוֹן שֶׁבְּמִקְרָא אֲנִי אוֹמֵר כֵּן: "חֲרָה אֶף", כְּמוֹ:
(איוב ל) "וַעֲצָמֵי חֲרָה מִנִּי-חֲרָב", לְשׁוֹן שִׁרְפָה וּמוֹקָד,
שֶׁהַנְּחִירִים מִתְחַמְּמִים וְנִחְרִים בַּעַת הַקָּצֵף. וְחֲרוֹן
מִגִּזְרֵת חֲרָה, כְּמוֹ רִצּוֹן מִגִּזְרֵת רִצָּה, וְכֵן חֲמָה, לְשׁוֹן
חֲמִימוֹת, עַל כֵּן הוּא אוֹמֵר: (אסתר א) "וּנְחָמָתוֹ בְּעֶרְה
בוֹ", וּבְכִנּוּחַ הַחֲמָה אוֹמֵר: נִתְקַרְרָה דַּעַתוֹ. נִעְרָמוּ
מִיָּם • אוֹנֶקְלוֹס תִּרגֵּם לְשׁוֹן עֲרֻמִּימוֹת, וְלְשׁוֹן צָחוֹת
הַמִּקְרָא, כְּמוֹ (שיר השירים ז) "עֲרֻמַּת חֲטִיִּם", "וְנִצְבוּ

(ט) אָמַר אוֹיֵב אֲרִדָּף אֲשִׁיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֲמוּ
נפשי אריק חרבי תורישמו ידי:
ט דהיה אמר סנאה ארדוף אדבק אפלא
בזתא תשבוע מנהון נפשי אשלוף חרבי
תשיצנון ידי:

ספורנו

(ח) וּבָרוּחַ אֶפִּיךָ נִעְרָמוּ מִיָּם. עֲתָה
סִפֵּר הַמִּלְחָמָה הַשְּׁלִישִׁית שְׁנִלְחָם הָאֵל
יִתְבָּרָךְ בְּהַמּוֹן מִצְרַיִם, וְאָמַר: הִנֵּה
בְּרוּחַ אֶפִּיךָ נִבְקַע הַיָּם וְנִעְשׂוּ הַיָּםִים
(ח) וּבָרוּחַ וּבְכֶר, וְקָפָאוּ תִּהְיֶה בְּקִרְקַע
הַיָּם בְּאֶפֶן שְׂכִיכֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר.
וְכַאֲשֶׁר, תוֹרָה ט
(ט) אָמַר אוֹיֵב אֲרִדָּף. אֲחִירֵיהֶם בֵּינֵם.

אֲשִׁיג אֲחַלֵּק שָׁלָל. וְהֵם הָיוּ הַמּוֹן כֹּל
רָקִב מִצְרַיִם, שֶׁלֹּא בָּאוּ אֲלֵא לְגֹזֵל
מִמּוֹנֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. תוֹרָה י

תאמר אין לשון ריקנות נופל על היוצא, אלא על התיק, ועל השק ועל הפלי שייצא ממנה, אבל לא על התרב ועל הזין, ולדחק ולפרש "אריק חרבי" כלשון (בראשית יד) "וירק את חניכיו", "אזדנן בחרבי". מצינו הלשון מוסב אף על היוצא: (שיר השירים א) "שמן תורק", (ירמיה מח) "ולא-הורק מפלי אל פלי", "לא הורק הפלי" אין פתיב כאן, אלא לא הורק הזין מפלי אל פלי, מצינו הלשון מוסב על הזין, וכן (יחזקאל כח) "והריקו חרבותם על-יפי חכמתך" דחירם. תורישמו • לשון רישות ודלות, כמו (שמואל א ב) "מוריש ומעשיר".

כ"י • אמר אויב • לעמו כשפתם בדברים: ארדף ואשיגם ואחלק שולל עם שרי ועבדי. תמלאמו • תתמלא מהם. נפשי • רוחי ורצוני. ואל תתמה על תיבה המדברת בשמים. תמלאמו – תמלא מהם. יש הרבה כלשון הזה: (שופטים א) "כי ארץ הנגב נתתני", כמו 'נתת לי'. (בראשית לו) "ולא יכלו דברו לשלום", כמו 'דבר עמו'. (ירמיה י) "בני יצאוני", כמו 'יצאו ממני'. (איוב לא) "מספר צעדי אגידנו", כמו 'אגיד לו'. אף כאן 'תמלאמו' תמלא נפשי מהם. אריק חרבי • אשלה, ועל שם שהוא מריק את התער בשליפתו ונשאיר ריק, נופל בו לשון הרקה, כמו 'מריקים שקיהם', (ירמיה מח) "וכליו יריקו". ואם

(י) נשפת ברוחך כפמו ים צללו כעופרת במים
אדירים:

כ"י • נשפת • לשון הפחה, וכן (ישעיה מ) "וגם נשף בהם". צללו • אשתקעו ועמקו, לשון מצולה. כעופרת • אבר פלו"ס בלע"ז.

(יא) מי כמכה באלם יהוה מי כמכה נאדר בקדש
נורא תהלת עשה פלא:

כ"י • באלים • בחזקים, כמו (יחזקאל יז) "ואת אילי הארץ לקח", (תהלים כב) "אגלותי לעזרתי חושה".

(יב) נטית ימינך תבלעמו ארץ:

כ"י • נטית ימינך • כשהקדוש-ברוך-הוא נוטה ידו, הרשעים כלים ונופלים, לפי שהכל נתון בידי, ונופלים בהטיתה. וכן הוא אומר: (ישעיה לא) "וה' יטה ידו וכשל עוזר ונפל עזור". משל לכלי זכויות

אלהים קדושים ונצחיים, ולפיכך לו לבדו יאות לשנות טבע כל נמצא בלתי נפסד, כי נצחיות כל נצחי לא יהיה וולתי מאתו יתברך. נורא תהלת. ומי שידע גדל תהלותו, יראהו בשבילו, לא בשביל יראת ענש שיבוא מאתו. עשה פלא. עושה מה שיפלא מן הטבע לעשות בשום אופן, כגון עמוד הענן ועמוד האש. תורה יב

בחזקים, שיוכל לשנות טבע הנמצאים הבלתי נפסדים בטבעם. נאדר בקדש. הנה הקדוש במחלט הוא הבלתי נפסד כלל, כאמרם וקרונום לברכה: צדיקים שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיותן אינם חוזרין לעפרם, שנאמר (ישעיה ד, א) "הנשארו.. בירושלים קדוש יאמר לו". מה קדוש לעולם קים, אף הם לעולם קימין (סנהדרין צב, א). אמר, שאין כמו האל יתברך נודע לאדיר ומלך על כל

(י) נשפת ברוחך. באותו הרוח עצמו שהקפיא קרקע הים ונעשה דרך לעבר גאולים, נשפת לכסות הירודפים ולאבדם. אדירים. שרים וראשי עם צללו כעופרת במים. ומהם היו ה"שלאשם על כל" (לעיל יד, ז) שמנה פרעה על כל רכב מצרים. תורה יא (יא) מי כמכה באלם. נתן שבח לאל יתברך על מלחמתו השלישית נגד המון רכב מצרים, ואמר: מי כמוך

(יג) נְחִית בְּחֶסֶדְךָ עִם־זוֹ גֵּאלָתָּהּ נִהְלַתָּ בְּעֶזְרְךָ אֶל־נֹחַ
 יג זְבִרְהִי בְּטִבְחוֹךָ עִמָּא דְנָן דְּפָרְקִתָּא
 סוֹבְרְהִי בְּתַקְפִּיךָ לְדִירָא דְאִשְׁרָא:
 קדָשְׁךָ:

כ"י • נִהְלַתָּ • לְשׁוֹן מְנַהֵל, וְאוֹנֶקְלוֹס תַּרְגָּם לְשׁוֹן נוֹשֵׂא וְסוֹבֵל, וְלֹא דְקָדַק לְפָרֵשׁ אַחֵר לְשׁוֹן הָעֵבְרִית.

(יד) שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חֵיל אָחִיו יִשְׁבִּי פִלִּשְׁתִּי:
 יד שְׁמַעְו עַמִּימָא וְזַעו דְּחֵלָא אַחְדָּתְנִין דְּהִוּוּ
 יתְבִין בְּפִלִּשְׁתִּי:

כ"י • יִרְגָּזוּן • מִתְרַגְּזִין. יִשְׁבִּי פִלִּשְׁתִּי • מִפְּנֵי שֶׁהִרְגוּ אֶת בְּנֵי אֶפְרַיִם שְׁמֵהֶרֹו אֶת הַקֶּץ וַיִּצְאוּ בְּחִזְקָה, כַּמִּפְרָשׁ
 בְּדַבְּרֵי הַיָּמִים, וְהִרְגוּם אֲנָשֵׁי גֵת.

(טו) אִזּוּ נִבְהַלּוּ אֱלֹפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֶאֱחֹזְמוּ רַעַד
 נִמְגּוּ כָּל יִשְׁבִּי כְנַעַן:
 טו כִּבְּן אַתְבְּהִילוּ רַבְרְבִי אֱדוֹם תְּקִיפִי מוֹאָב
 אַחְדָּתְנִין רְתִימָא אַתְבְּרוּ כָּל דְּהִוּוּ יתְבִין
 בְּכַנְעָן:

כ"י • אֱלֹפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב • (מכילתא) וְחֵלָא לֹא
 הָיָה לָהֶם לִירָא כְּלוּם, שֶׁהָיָה לֹא עֲלֵיהֶם הוֹלְכִים?
 אֶלָּא מִפְּנֵי אֲנִינּוֹת, שֶׁהָיוּ מִתְאַוְנִים וּמִצְטַעְרִים עַל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ' 92)

עֲלִינוּ הֵם בָּאִים . . לִירֵשׁ אֶת אֶרֶצוֹ • (רש"י טו, טו)
 נִרְאָה, שְׁלִישִׁי כְנַעַן נִדְעָה שֶׁהִקְבִּי"ה הִבְטִיחַ לְאַבְרָהָם
 שֶׁיִּירֶשׁ אֶת הָאָרֶץ. וְרָאָה רִש"י וַיִּשְׁלַח (לד, ל): "מִסְרַת
 הָיְתָה בִּיד כְּנַעֲנִים שֶׁיִּפְּלוּ בִּיד בְּנֵי יַעֲקֹב, אֶלָּא שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים

(טז) תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָהּ וּפָחַד בְּגִדְלָהּ זְרוּעֶךָ יִדְמוּ
 כְּאֶבֶן עַד־יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עִם־זוֹ קִנִּיתִי:
 טז תִּפֹּל עֲלֵיהֶן אֵימָתָהּ וּפָחַד בְּגִדְלָהּ אֵימָתָהּ וּדְחִלְתָּא בְּסִגִּי
 תַּקְפִּיךָ יִשְׁתַּקֵּן כְּאֶבֶן עַד דִּיעֲבֹר עִמָּךְ יְיָ יְיָ
 אֶרְנוּנָא עַד דִּיעֲבֹר עִמָּךְ דְּנָן דִּי פָרְקִיתָּא יְיָ
 יִרְדָּנָא:

כ"י • תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָהּ • (מכילתא) עַל הַרְחֻקִּים.
 וּפָחַד • עַל הַקְּרוֹבִים, כְּעֶנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ב) "כִּי
 שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹכִישׁ וְגו'". עַד יַעֲבֹר עַד יַעֲבֹר •

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' כרך לו, עמוד 68 ואילך – מות' 'לקראת שבת')

איך מתגברים על הנסיגות "הקְרוֹבִים"?

בְּשִׁירַת הַיָּם נֶאֱמַר "תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָהּ וּפָחַד" (טו, טז)
 וּפִירֵשׁ רִש"י "אֵימָתָהּ עַל הַרְחֻקִּים, וּפָחַד עַל הַקְּרוֹבִים".
 וְיֵשׁ לְבָאֵר הַסֵּדֶר בְּפָתוּב - תִּחְלָה רְחוֹקִים, וְאַחֲרֵי־כֵן קְרוֹבִים
 - בְּעִבּוּדֵת הָאֵדָם לְקוֹנוֹ:

ספורנו

(יג) נְחִית בְּחֶסֶדְךָ עִם־זוֹ גֵּאלָתָּהּ. מַעַת
 שְׂגֵאלָתָהּ, וְזוֹ כְּשֶׁהוֹצֵאתָם חוּץ לְגִבּוֹל
 מִצְרַיִם וּבָאוּ לְסִכּוֹת, הַתְּחִלָּתָּ לְנַחוּתָם
 הַדֶּרֶךְ, בְּאֶמְרוֹ "וַיִּסְעוּ מִסִּכּוֹת... וְהָ ה' הִלָּךְ
 לִפְנֵיהֶם" (לעיל יג, כ כא).
 נִהְלַתָּ בְּעֶזְרְךָ. נִהְלַתָּ לְאֵטָם בִּיבֻשָּׁה
 בְּתוֹךְ הַיָּם, בְּאֶמְרוֹ "מוֹלִיכִם בִּתְהוֹמוֹת
 כְּסוּס בְּמִדְּבָר לֹא יִבְשְׁלוּ" (ישעיה סג, יא).
 אֶל נֹחַ קְדָשְׁךָ. בְּדֶרֶךְ נְכוֹן לְלִכְתָּ "אֶל
 נֹחַ קְדָשְׁךָ", לְקִדְשָׁם שֶׁם
 לְעִבּוּדְתְּךָ. תוֹרָה יד
 (טו) אִזּוּ נִבְהַלּוּ אֱלֹפֵי אֱדוֹם אֵילֵי
 מוֹאָב. בְּשִׁרְאוֹ אֱלֹו הַנָּסִים, אֵף עַל פִּי
 שִׁידְעוּ שֶׁלֹּא עֲלֵיהֶם יַעֲלֶה יִשְׂרָאֵל
 לְמַלְחָמָה, מִכָּל מְקוֹם נִבְהַלּוּ לִרְאוּת.
 יֶאֱחֹזְמוּ רַעַד. יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּאֲחֹזְמוּ רַעַד
 וְלֹא יִתְקַדְּמוּ עֲלֵינוּ.
 נִמְגּוּ כָּל יִשְׁבִּי כְנַעַן. הִנֵּה "יִשְׁבִּי כְנַעַן"

בְּשִׁמְעָם כָּל אֶלָּה "נִמְגּוּ" בְּלִי סִפֵּק, כִּי
 יָדְעוּ שֶׁעֲלֵיהֶם יַעֲלֶה לְגִרְשָׁם, בְּאֶמְרוֹ
 "וַיִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְכַבְּנוֹ וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ
 בְּאִישׁ מִפְּנִיכֶם" (יהושע ב, יא). תוֹרָה טו
 (טז) תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָהּ וּפָחַד בְּגִדְלָהּ
 וְזְרוּעֶךָ. יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּפֹּל עֲלֵיהֶם
 אֵימָתָהּ וּפָחַד, בְּאֶפְסוֹ שֶׁיִּנְסוּ מִפְּנֵינוּ
 מִירָאָת וְזְרוּעֶךָ, כְּעֶנְיָן "אֲנוּסָה מִפְּנֵי בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל כִּי ה' נִלְחָם" (לעיל יד, כח).

מלחמות ישראל עם האמנות ומוצת גם על מלחמות היצר, שכל אחד ואחד מישראל צריך לכבש את ז' המדות הרעות שבו, שיהיו תחת ממשלת הקדשה. וכמו שבאמנות יש שני סוגים "קרובים" ו"רחוקים", כן הוא גם אצל האדם. שישנם נסיונות ומדות רעות ש"רחוקים" הם מהאדם, ומצד טבעו מפרך אצלו להקנע להם, אלא שלפעמים יצרו מתגבר עליו, ואחרי שנשקע ברבוי תאוות יכול להכשילו רחמנא-ליצול גם בהם. וישנם נסיונות ומדות רעות ש"קרובה" יותר האפשרות שאיש ישראל יפשל בהם. ועיקר המלחמה ביצר היא להתגבר על נסיונות ומדות רעות ה"קרובים".

וזהו מה שהכתוב אומר "תפל עליהם אימתה ופחד", שהקב"ה מטיל אימה ופחד על היצר-הרע, שלא יוכל להתגבר ולשלט חס-ונשלוט על איש ישראל, כמאמר חז"ל (סוכה נב. ב. ועוד) "אלמלא הקב"ה עוזרו, אין יכול לו". ועל-פי-זה מובן מה שבתחלה נוספת אימה על הרחוקים ואחר-כך פחד על הקרובים, כי פעולת העזר מלמעלה היא מן הקל אל הכבד, דתחלה פועל עזר זה שהאדם לא יפגע לתאוות פאלו שהן רחוקות ממנו, ואחר-כך פועל עזר זה עוד יותר, שמטיל הקב"ה פחד על היצר-הרע, באופן שאין לו כח להתגבר על האדם אפילו בתאוות פאלו שקרובות הן לאדם להכשיל בהם.

(יז) תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת יהוה מקדש אדני פוננו ידיך:

כ"י • תבאמו • נתבא משה שלא יכנס לארץ, לכן לא נאמר 'תביאנו'. (נראה שצריך לומר שלא יכנסו לארץ וכו' והכי איתא בהדיא פרק 'יש נוהלין' דף קי"ט ובמכילתא: 'הפנים יכנסו ולא האבות' אף שלא נגזרה גזרת מרגלים עדין, מפל-מקום, נבא ולא ידע מה נבא. מהרש"ל). מכון לשבתך • מקדש של משה מכון כנגד כסא של מעלה אשר

י תעלנו ותשרנו בטיב דאחסנתך אחר
לבית שכתך אהנתך יי מקדשא יי
אתקנוהי ידיך:

פעלת. מקדש • הטעם עליו זקף גדול, להפרידו מתבת השם שלאחריו, המקדש אשר 'כוננו ידיך', ה' חביב בית המקדש, שהעולם נברא בידי אמת, שגאמר: (ישעיה מט) "אף ידי יסדה ארץ", ומקדש בשתי ידיים, ואימתי יבנה בשתי ידיים? בזמן ש"ה' ימלך לעולם ועד", לעתיד-לבא שכל המלוכה שלו.

יח יי מלכותה קאם לעלם וילעמי עלמאי:

כ"י • לעולם ועד • לשון עולמית הוא, והיי"ו בו יסוד, לפיכך היא פתוחה, אכל (ירמיה כט) "ואנכי היודע ועד" שהיי"ו בו שמוש, קמוצה היא.

יט ארי עלו סוסות פרעה ברתפיה
ובפרשויה בימא ואתיב יי עליהון ית מי
ימא ובני ישראל הליכו ביבשתא בגו ימא:

(יט) כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יהוה עליהם את-מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים: פ

כ"י • כי בא סוס פרעה • באשר בא.

(יח) ה' ימלך לעלם ועד. יהי רצון שהוא לבדו "ימלך לעלם ועד", "ואין עמו אל נכר" (דברים לב. יב). תורה יט (יט) כי בא סוס פרעה. וזה שאמרנו "אז ישיר" היה כאשר "בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים", והאל יתברך הטביעם בעוד שבני ישראל היו הולכים "ביבשה בתוך הים", בטרם יצאו והתחילו לשיר. תורה כ

בהר נחלתך. בהר הבית שנאמר עליו "בהר ה' יראד" (בראשית כב. יד). מכון לשבתך פעלת ה'. באמרו "פה אשב כי איתיה" (תהלים קלב. יד). מקדש ה' פוננו ידיך. באמרו "ועשו לי מקדש.. ככל אשר אני מראה אותך" (להלן בה. ח ט). וכן דוד אמר "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכות התבנית" (דודי א. כח. יט). תורה יח

(כ) וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֶחָת אֶהָרֹן אֶת־הַתָּפָה בִּידָהּ וַתַּצָּאן כָּל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בַּתָּפִים וּבַמַּחֲלֹת:

כונסיבת מרים נביאת אחתה דהארון ית תפא בידה ונפקי כל נשיא בתרהא בתפין ובהנגין:

עליה כשנצטרעה, נקראת על שמו. את התף • כלי של מיני זמר. בתפנים ובמחלות • מבטחות היו צדקניות שבידור שהקדוש-ברוך-הוא עושה להם נסים, והוציאו תפנים ממצרים.

כ"י וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה • היכן נתנבאה? כשהיתה אחת אהרן, קדם שנולד משה, אמרה: 'עתידה אמי שתלד בן וכו'', כדאיתא ב'סוטה' (דף כ"א). דבר אחר: "אחות אהרן", לפי שמסר נפשו

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת ש"פ בשלח ויר"ד שבט תשכ"ז)

"נקבה תסובב גבר", מכל-מקום עליהן לדעת, אשר כמאמר רז"ל "איזוהי אשה כשירה העושה רצון בעלה", ועל-ידי זה דוקא תבואנה לידי גלוי המעלות הנמצאות בהן.

והנראה זו היא לא רק בנוגע לאותן המעלות אשר נראה בגלוי שהן מקבלות מבעליהן, אלא גם - להמעלות שישנן בנשים מצד עצמן, וכמורמז גם בן בפירוש רש"י דילן:

דלכאורה אינו מובן: למה באמת (אהרן) מסר נפשו עליה, ולכן "נקראת על שמו" של אהרן דוקא? אמנם הטעם בזה, כי צד השוה בהם: ענינו של אהרן הוא "אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הגרירות ומקורבן לתורה"; וכן ענינה של מרים היא "פועה ומדברת והוזהר לולד, כדרך הנשים המפסידות תינוק הבוכה" - ולכן הוא מסר נפשו עליה, ונקראת על שמו.

ובזה הרמז, שאף בענינים שהן ממעלות הנשים מצד עצמן, וכלשון רש"י "כדרך הנשים המפסידות וכו'", הינו שמטבע האשה לקרב וכו', גם בזה אומרים שהיא "נקראת על שמו" של אהרן, שצריכה לקבל גם זה מהבעל וכו'. ולאידך מובן, שלאחר שמקבלת מהבעל, מתגלות בה כל מעלותיה עוד באופן נעלה יותר מהבעל, והיא גם משפעת מעלותיה אליו, עד שלעתיד-לבוא יבוא הדרך לידי גלוי, כי "נקבה תסובב גבר".

כא ומענינא להון מרים שבחו ואודו קדם יי ארי אתגאי על גותניא וגאותא דילה היא סוסיא ורכבה רמא כימא:

(כא) וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירָו לַיהוָה כִּי־גָאָה גָּאָה סוּם וּרְכָבוֹ רַמָּה בָּיִם: ׀

כ"י וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם • משה אמר שירה לאנשים: הוא אומר והם עונין אחריו, ומרים אמרה שירה לנשים

• (מכילתא)

כב ואטיל משה ית ישראל מימא דסוף ונפקי למדברא דחגרא ואזלו תלתא יומין במדברא ולא אשכחו מיא:

(כב) וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף וַיַּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשַׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מָיִם:

ביים, וגדולה היתה בזה היום מבית מצרים, שנאמר: (שיר השירים א) "תורי זהב נעשה לך עם נקודות הפסוף". לפיכך הערף להסיען בעל-כרחם.

כ"י וַיַּסַּע מֹשֶׁה • (מכילתא) הסיען בעל-כרחם, שעטרו מצרים את סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות והיו ישראל מוצאין אותם

הטעם שהיה צריך ל'הסיע' את בני ישראל

ויסע משה את ישראל מים-סוף

מפספס וזהבם. ולפי זה, בפעם שהיהודים ראו בים-סוף שיש למצרים עוד כסף וזהב, ממילא הבינו שהם מחזיקים להתעסק בבזת הים מצד הצווי של "ונצלחתם את מצרים". ואף-על-פי שיצדעו ש"בהוציאך את העם גו' תעבדון על החר הזה" הוא צווי ה', בכל-זאת חשבו שיש להמתין עד שיס'מו את מצות "ונצלחתם", ובפרט שמצות "ונצלחתם" היא מצוה עוברת, ומצות תלמוד תורה (מתן תורה) נדחית מפניה.

והגם שנצטוו על-ידי משה להפסיק בבזת הים, ואם כן הרי זה הוכחה שעל-פי רצון ה' יש להפסיק בזה, ולהתקדם לעבר מתן תורה, בכל-זאת היה זה בעל-פרקן, פי לפי הבנתם (בתורה) מצות תלמוד תורה נדחית מפניה וכנ"ל.

ויסע משה – הסייען בעל-פרקם, שעטרו מצרים את סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות, והיו ישראל מוצאים אותם בים, וגדולה היתה בזת הים מבזת מצרים, שנאמר תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף, לפיכך הצריך להסייען בעל-פרקם. (טו, כב. ובפרש"י)

וצריך באור: בני ישראל ידעו ש"בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על החר הזה", שמקריעת ים-סוף באים למתן תורה, עד שמרב תשוקתם ספרו את הימים שעד מתן תורה, ואין יכול להיות שבזת הים תפסה מקום אצלם יותר מההליכה למתן תורה?

ויש לומר: בגאלת מצרים היה צווי מה' "ונצלחתם את מצרים", שבני-ישראל היו צריכים לרוקן את מצרים

כגאולתו למרה ולא יכילו למשתי מין ממרה ארי מרירין אנון על כן קרא שמה מרה:

(כג) ויבאו מרתה ולא יכלו לשבת מים ממרה כי מרים הם על-כן קרא שמה מרה:

"והמתו בערה בו". הרי ה"א של שרש נהפכת לתי"ו מפני שנסמכת אל הוא הנוספת. וכן "עבד ואמה", (בראשית ל) "הנה אמותי בלחה". "לנפש חיה", (איוב לג) "וזהמתו חיתו לחם". "בין הרמה", "ותשובתו הרמה".

כ"י ויבאו מרתה • כמו למרה, ה"א בסוף תיבה במקום למ"ד בתחלתה, והתי"ו היא במקום ה"א הנשרשת בתיבת מרה, ובסמיכתה פשהיא נדבכת לה"א שהוא מוסיף במקום הלמ"ד, תהפך ה"א של שרש לתי"ו, וכן כל ה"א שהיא שרש בתיבה תתהפך לתי"ו בסמיכתה, כמו "חמה אין לי", (אסתר א)

כד ואתרעמו עמא על משה למימר מה נשתי:

(כד) וילנו העם על-משה לאמר מה-נשתה:

לוגן, רועם, וכן יאמר הלוועז: דקומפ"ל ישנ"ק שי"י מוסב הדבור אליו באמרו שי"י.

כ"י וילנו • לשון נפעל הוא, וכן התרגום לשון נפעל הוא: "ואתרעמו", וכן דרך לשון תלונה להסב הדבור אל האדם: מתלונן, מתרועע, ולא אמר:

כה וצלי קדם יי ואלפה יי אעא ורמא למיא ובסימו מין תמן גור לה קנים ודין וממן נסיה:

(כה) ויצעק אליהוה ויורחו יהוה עץ וישלף אל-המים וימתקו המים שם לו חק ומשפט ושם נסוהו:

נמלכו במשה בלשון יפה: בקש עלינו רחמים שיהיה לנו מים לשותות, אלא נתלוננו.

כ"י שם שם לו • במרה נתן להם מקצת פרישיות של תורה שיתעסקו בהם: שבת ופרה אדמה ודינין (סנהדרין מ). ושם נסוהו • לעם, ורעה קשי ערפן שלא

כו וַיֹּאמֶר אִם קִבַּלְתָּ תִּקְבַּל לְמִימְרָא דִּי
אַלְהֵךְ וּדְכַשְׁר קְדָמוּהִי תַעֲבֹד וְתַצִּית
לְפָקוּדוּהִי וְתִטֵּר כָּל קְדָמוּהִי כָּל מַרְעִין דִּי
שׁוּמִיתִי בְּמַצְרִים לֹא אֲשׁוּנִין עֲלֶיךָ אֲרִי אָנָּה
?? אָסֶךְ:

(כו) וַיֹּאמֶר אִם-שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְהִיָּשֶׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהֶאֱזִנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשִׁמְרַתָּ
כָּל-חֻקָּיו כָּל-הַמִּצְוָה אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בְּמַצְרַיִם לֹא-
אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רַפָּאֵךְ: ס

וְאִם אֲשִׁים הָרִי הוּא כָּלֹא הוֹשֵׁמָה "כִּי אֲנִי ה'
רַפָּאֵךְ", זֶהוּ מִדְּרָשׁוֹ (מכילתא). וּלְפִי פְשׁוּטוֹ: "כִּי אֲנִי
ה' רַפָּאֵךְ", וּמִלְמַדְךָ תּוֹרָה וּמִצְוֹת לְמַעַן תִּנָּצַל מֵהֶם,
כְּרוּפָא הֵזֶה הָאֹמֶר לְאָדָם: אַל תֹּאכַל דְּבָרִים
שֶׁמַּחֲזִירִים אוֹתָךְ לִידֵי חֲלִי, וְזֶהוּ אֲזוּן מִצְוֹת. וְכֵן הוּא
אֹמֶר (משלי א) "רַפָּאוֹת תִּהְיֶה לְשִׁרְךָ".

כז"י אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע • זו קִבַּלְתָּ שִׁיקְבְּלִי עֲלֵיהֶם.
תַּעֲשֶׂה • הִיא עֲשִׂיָּה. וְהֶאֱזִנְתָּ • תִּשְׁמַע אֲזִנִּים לְדִקְדֹק
בָּהֶם. כָּל-חֻקָּיו • דְּבָרִים שְׁאִינָן אֶלָּא גְזֵרַת מֶלֶךְ
כָּלֹא שׁוּם טַעַם, וְיִצְרָה הָרַע מִקְנִטֵּר עֲלֵיהֶם: 'מָה אִסּוּר
בְּאֵלֶי, לָמָּה נֶאֱסָר? כְּגוֹן: לְבִישֵׁת כְּלָאִים, וְאֲכִילַת
חֲזִיר, וּפְרָה אֲדָמָה וְכִיּוּצָא בָּהֶם. לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ •

♦ יום חמישי ט' שבט ♦

כו וַיִּבְּאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינַת מִים
וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ-שָׁם עַל-הַמַּיִם:

(כו) וַיִּבְּאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינַת מִים
וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ-שָׁם עַל-הַמַּיִם:

כז"י שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינַת מִים • כְּגַד י"ב שְׁבָטִים נִזְדַּמְנוּ לָהֶם. וְשִׁבְעִים תְּמָרִים • כְּגַד שִׁבְעִים זְקָנִים.

א וּנְטָלוּ מֵאֵילִם וְאֵתוּ כָּל כְּנֻשְׁתָּא דְּכִנִּי
יִשְׂרָאֵל לְמַדְבָּרָא דְּסִין דִּי בֵּין אֵילִם וּבֵין
סִינִי בְּחֻמְשַׁת עֶסְרָא יוֹמָא לִירְחָא תַנִּינָא
לְמַפְקָהוֹן מֵאַרְעָא דְּמַצְרַיִם:

טז (א) וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיָּבֹאוּ כָּל-עֶרְתַּת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל
אֶל-מִדְבַּר-סִין אֲשֶׁר בֵּין-אֵילָם וּבֵין סִינִי בְּחֻמְשָׁה
עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

משיורי המצה) — שְׁשִׁים נְאֻחַת סְעֻדוֹת, וַיֵּרֶד לָהֶם מִן בֶּט"ז
בְּאֵיר, וַיּוֹם א' בְּשַׁבָּת הָיָה, כְּדֹאִיתָא בְּמַסְכַּת שַׁבָּת (דף
פז) ♦

כז"י בְּחֻמְשָׁה עֶשֶׂר יוֹם • נִתְפָּרַשׁ הַיּוֹם שֶׁל חֲנֻיָּה
זו, לְפִי שֶׁבּוּ בַּיּוֹם כָּלְתָה הַחֲרָרָה שֶׁהוּצִיאוּ מִמִּצְרַיִם,
וְהוֹצִרְכּוּ לְמֶן. לְמַדְנִי, שְׁאֲכֹלוּ מִשִּׁירֵי הַבָּצֶק, (גירסת רא"ם)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לא עמ' 87)

בְּשִׁלְמוּתָהּ עַד מֵתָן תּוֹרָה. וּכְפִי שְׁמוּבָן מִפְּרוּשׁ רַש"י לְעִיל
(טו, כה), שֶׁבְּמִרְהָ קִבְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פְּרִשִׁיּוֹת שֶׁל תּוֹרָה (שַׁבָּת,
פָּרָה אֲדָמָה וְדִינִין) שִׁיתַּעֲסֻקוּ בָּהֶן, וְהִינוּ שֶׁלִּמְדוּ פֶּרֶשֶׁת שַׁבָּת,
אֶף עַדִּין לֹא נִצְטוּוּ לְקַיֵּם מִצְוָה זוּ בְּפֶעַל.

וַיֵּרֶד לָהֶם מִן בְּשִׁשָּׁה עֶשֶׂר בְּאֵיר, וַיּוֹם אַחַד בְּשַׁבָּת הָיָה
(רש"י טז, א)

הַקְּשׁוּ הַמְּפָרָשִׁים, שֶׁלְפִי זֶה נִמְצָא שֶׁבִּיאָתָם לְמִדְבַּר סִין,
בֶּט"ז בְּאֵיר, הִיְתָה בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת, הִינוּ שֶׁנִּסְעוּ אֶז בְּשַׁבָּת. וַיֵּשׁ
לֹאמֹר, שֶׁבְּדֶרֶךְ הַפֶּשֶׁט לֹא נִצְטוּוּ עַל שְׁמִירַת שַׁבָּת

ספורנו

"וַאֲבָדְלָ אֲתָכֶם מִן הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי"
(ויקרא כ, כו). וְאִם תִּבְגַּד, תִּחַלֵּל וְתִתְחַלֵּל
הַנֶּפֶשׁ, וְרֹאיוּ שִׁיעֲבֹשׁ מִי שִׁחֲלֵל אֶת
קִדְשׁ ה' אֲשֶׁר אֶהְבּ. תּוֹרָה כו
(כו) וּבִאֵילִם שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינַת
מִיִּם. וְעַם כָּל זֶה תּוֹרָה א
טז (א) וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם.. אֶל מִדְבַּר סִין.
כְּעִנִּין "לְכַתֵּךְ אַחֲרֵי בְּמִדְבָּר" (רמיה ב,
ב. תּוֹרָה ב

– אֲכַלְתָּ חֶלֶב, אֵינְךָ עֲנוּשׁ כֶּרֶת; חֲלַלְתָּ
שַׁבָּת, אֵינְךָ עֲנוּשׁ סְקִילָה. וְעַכְשָׁיו –
אֲכַלְתָּ חֶלֶב, אֵתָּה עֲנוּשׁ כֶּרֶת" וְכו'
(בבבא מו, א).
כִּי אֲנִי ה' רַפָּאֵךְ. וְהִטַּעַם שְׁאֵם תִּקְבַּל
וְאַחֲרֵי כֵן תִּבְגַּד תִּהְיֶה נֶעְבֶּשׁ, הוּא, כִּי
אֲמַנָּם כָּל מִצְוֹתֵי הֶם לְרַפָּאֵת אֶת נַפְשְׁךָ
מִחֲלֵי הַתַּאֲוֹת וְהַדְּעוֹת הַנִּפְסְדוֹת,
לְמַעַן תִּהְיֶה קְדוֹשׁ לֹאֲלֵהֶיךָ, בְּאֹמְרוֹ

(כו) אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה'
אַלְהֵיךָ. לְקַבֵּל עָלָיו אוֹתוֹ חֹק שְׁשֵׁם לָךְ,
וּמִכָּאֵן וְאֵילָךְ "הִיָּשֶׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה
וְהֶאֱזִנְתָּ" וְכו', אִזּוּ תִּמְלֹט מִכָּל מִדְּוֵי
מַצְרַיִם. אֲבָל אִם תִּקְבַּל עָלֶיךָ עֲתָה
וְאַחֲרֵי תִבְגַּד, יִשִּׁים עָלֶיךָ כְּהֵנָּה וְכֵהֵנָּה
כְּלִי סֶפֶק. וְזֶה הִיָּה כְּעִנִּין אֲמַרְם וְכִרְוֹנָם
לְכַרְכָּה, "גֵּר הָבֹא לְהַתְגַּיֵּר.. אוֹמְרִים
לוֹ: הִנֵּי יוֹדַע, שְׁעַד שְׁלֹא בָאתָ לְמַדָּה זוּ

(ב) וַיִּלְלוּנוּ כָּל־עַדַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בְּמִדְבָּר:
בְּוֹאֲתָרְעָמוֹ כָּל כְּנַשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בְּמִדְבָּרָא:

כ"י • וַיִּלְלוּנוּ • לְפִי שְׁפָלָה הִלָּחֵם.

(ג) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוֹתָנִי בְּיַד יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאֲכִלְנוּ לֶחֶם לְשָׁבַע בִּי־הוֹצֵאתָם אֶתְנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהַמִּית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בְּרָעַב: ס
ג. וַיֹּאמְרוּ לַהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִנְי דְּמִיתָנָא קָדָם יְיָ בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם כַּד הוֹנָא יְתָבִין עַל דְּוִדִּי בְּסָרָא כַּד הוֹנָא אֲכִלִין לֶחֶמָא וְשִׁבְעִין אַרְי אֲפָקִיתוּן יְתָנָא לְמִדְבָּרָא הַדִּין לְמַסְלָא יֵת כָּל קָהָלָא הַדִּין בְּכַפָּנָא:

כ"י • מִי יִתֵּן מוֹתָנִי • שְׁנִמּוֹת, וְאִינוּ שֵׁם דְּכָר כְּמוֹ מוֹתָנִי (בְּחוֹלָם), אֶלָּא כְּמוֹ: עֲשׂוֹתָנִי, חֲנוּתָנִי, שׁוּבָנִי, לְעֲשׂוֹת אֲנַחְנוּ, לְחַנּוּת אֲנַחְנוּ, לְמוֹת אֲנַחְנוּ. וְתַרְגּוּמוֹ: "לִנְי דְּמִיתָנָא", כְּמוֹ לִנְי מִתְנִי, הַלּוֹא וְהִינּוּ מִתִּים.

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וּלְקַטּוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסְנוּ הִילָךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא:
ד. וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה הֵא אֲנָא מַחִית לְכוֹן לֶחֶמָא מִן שָׁמַיָא וַיִּפְקוּן עֲמָא וַיִּלְקֻטוּן פְּתָגָם יוֹם כְּיוֹמָה בְּדִיל דְּאַנְסִנוּן הִיִּהְיוּן בְּאוֹרִיתִי אִם לֹא:

כ"י • דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ • צִרְךָ אֲכִילַת יוֹם • לְקַטּוּ בְּיוֹמוֹ, וְלֹא יִלְקֻטוּ הַיּוֹם לְצִרְךָ מָחָר (מְכִילְתָּא). לְמַעַן אֲנַסְנוּ הִילָךְ בְּתוֹרָתִי • אִם יִשְׁמְרוּ מִצְוֹת הַתְּלוּיֹת בּוֹ – שְׁלֹא יוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא יֵצְאוּ בְּשִׁבְתָּ לְלִקֹּט.

(ה) וַהֲיָה בַיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וַהֲכִינוּ אֶת אֲשֶׁר־יִבְיֹאוּ וַהֲיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקֻטוּ יוֹם יוֹם:
ה. וַהֲיָה כְּיוֹמָא שְׁתִּיתָאָה וַיִּתְקַנּוּן יֵת דִּיִּיתוּן וַהֲיָה עַל חַד תְּרִין עַל דִּילְקֻטוֹן יוֹם יוֹם:

כ"י • וַהֲיָה מִשְׁנֶה • לַיּוֹם וְלַמָּחָר. מִשְׁנֶה • עַל שֶׁהָיוּ רְגִילִים לְלִקֹּט יוֹם־יוֹם שֶׁל שָׁאֵר יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ. וְאָמַר אֲנִי: "אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ וַהֲיָה מִשְׁנֶה", לְאַחַר שֶׁיִּבְיֹאוּ יִמְצְאוּ מִשְׁנֶה בְּמִדְיָה עַל אֲשֶׁר יִלְקֻטוּ וַיִּמְדּוּ יוֹם־יוֹם, וְזֶהוּ: "לְקַטּוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה", בְּלִקְיִטְתוֹ הָיָה נִמְצָא לֶחֶם מִשְׁנֶה, וְזֶהוּ: "עַל כֵּן הוּא נוֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים", נוֹתֵן לָכֶם בְּרַכָּה בְּבֵית לְמַלְאוֹת הָעֵמֶר פְּעָמִים, לְלֶחֶם יוֹמִים.

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
ו. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרַמְשָׁא וְתַדְעוּן אַרְי יְיָ אֲפִיק יִתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

כ"י • עֲרֹב • כְּמוֹ לְעֲרֹב. וִידַעְתֶּם כִּי ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם • לְפִי שְׁאַמְרָתֶם לָנוּ: "כִּי תִדְעוּם הוֹצֵאתָם אוֹתָנוּ", תִּדְעוּ כִּי לֹא אֲנַחְנוּ הַמוֹצִיאִים, אֶלָּא ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם, שִׁגִּיזוּ לָכֶם אֶת הַשֵּׁלֹו.

ספורנו

(ג) מִי יִתֵּן מוֹתָנִי... בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל סִיר הַבָּשָׂר. אִם הָיָה הָאֵל יִתְבַּרְךָ חָפֵץ לְהַמִּיתָנוּ, הָיָה טוֹב לָנוּ שְׁמִיתָנוּ שֵׁם בְּעוֹדֵנוּ שׁוֹבְעִים, כְּעִנְיָן "טוֹבִים הִיוּ חֲלָלֵי חֶרֶב מִחֲלָלֵי רָעַב" (איכה ה, ט). תוֹרָה ד.
(ד) מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם. מִזֶּן. לְמַעַן אֲנַסְנוּ הִילָךְ בְּתוֹרָתִי. כְּשִׁיחִיָה מִתְפָּרֵס שְׁלֹא בְּצַעַר, כְּאַמְרָם וְכָרוֹן לְבָרְכָה "לֹא נִתְּנָה תוֹרָה לְדָרֵשׁ אֶלָּא (ג) מִי יִתֵּן מוֹתָנִי... בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל סִיר הַבָּשָׂר. אִם הָיָה הָאֵל יִתְבַרְךָ חָפֵץ לְהַמִּיתָנוּ, הָיָה טוֹב לָנוּ שְׁמִיתָנוּ שֵׁם בְּעוֹדֵנוּ שׁוֹבְעִים, כְּעִנְיָן "טוֹבִים הִיוּ חֲלָלֵי חֶרֶב מִחֲלָלֵי רָעַב" (איכה ה, ט). תוֹרָה ד.
(ד) מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם. מִזֶּן. לְמַעַן אֲנַסְנוּ הִילָךְ בְּתוֹרָתִי. כְּשִׁיחִיָה מִתְפָּרֵס שְׁלֹא בְּצַעַר, כְּאַמְרָם וְכָרוֹן לְבָרְכָה "לֹא נִתְּנָה תוֹרָה לְדָרֵשׁ אֶלָּא

(ז) וּבִקֵּר וּרְאִיתֶם אֶת-כְּבוֹד יְהוָה בְּשִׁמְעוּ אֶת-תְּלַנְתִּיכֶם עַל-יְהוָה וּנְחַנּוּ מֶה כִּי תִלְיִנוּ עָלֵינוּ:

וּבִצְפָּרָא וּתְחִיזוּן יְת יִקְרָא דִּי כַד שְׁמִיעַ
(קְדֻמוּהִי) יְת תַרְעֻמוּתְכוֹן עַל מִימְרָא דִּי
וּנְחָנָא מַה אַרִי אַתְרַעֲמִתוֹן עֲלָנָא:

מה • מה אֲנַחְנוּ חֲשׁוּבִין? • כִּי תִלְיִנוּ עָלֵינוּ •
שְׁתַּרְעִימוּ עָלֵינוּ אֶת הַכֹּל, אֶת בְּנֵיכֶם וּנְשֵׁיכֶם
וּבְנֹתֵיכֶם וְעַרְב רַב. וְעַל-כִּרְחִי אֲנִי זָקוּק לִפְרֹשׁ
"תִּלְיִנוּ" בְּלִשׁוֹן תַּפְעִילוּ – מִפְּנֵי דְגִשּׁוּתוֹ וּקְרִיבֻתוֹ,
שְׂאֵלוֹ הִיָּה רַפָּה הֵייתִי מִפְּרֹשׁוֹ בְּלִשׁוֹן תַּפְעִילוּ, כְּמוֹ
(לְקַטָּן יו') "וַיִּלְן הָעָם עַל מֹשֶׁה", אוֹ אִם הִיָּה דְגוּשׁ וְאִין
בּוּ יו"ד וְנִקְרָא 'תִּלְוִנוּ', הֵייתִי מִפְּרֹשׁוֹ לִשׁוֹן
'תִּתְלֹנוּ'. עַכְשָׁיו, הוּא מְשַׁמַּע תִּלְיִנוּ אֶת אַחֲרִים, כְּמוֹ
בְּמִרְגָּלִים: (בְּמִדְבָּר יו') "וַיִּלְיִנוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה".

כִּי • לא על הַכְּבוֹד שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲנִה
כְּבוֹד ה' נִרְאָה בְּעֵינֵינוּ" נֶאֱמַר, אֲלָא כִּף אָמַר לָהֶם:
"עַרְב וַיִּדְעֻתֶם" כִּי הִיכָלֶת בְּיָדוֹ לַתֵּן תַּאֲוַתְכֶם וּבִשְׂר
תֵּן, אִף לֹא בְּפָנִים מֵאִירוֹת יִתְנַנֶּה לָכֶם כִּי שְׂלֹא כַּהֲגֵן
שְׂאֵלְתֶם אוֹתוֹ וּמִכָּרֶס מְלָאָה. וְהִלַּחֲם שְׂשֻׁאֲלָתֶם
לְצִרָף, בִּירִידָתוֹ לִבְקֹר תִּרְאוּ אֶת כְּבוֹד אֱלֹהֵינוּ פָּנִי,
שִׁירִידָתוֹ לָכֶם דְּרָף חֲבָה, בְּבִקֵּר – שִׁישׁ שְׁהוֹת
לְהַכִּינוּ, וְטַל מְלֻמְעָלָה וְטַל מְלֻמְטָה כְּמִנְחָה בְּקוֹפֶסֶת.
אֶת תְּלַנְתִּיכֶם עַל ה' • כְּמוֹ אֲשֶׁר עַל ה'. וּנְחַנּוּ

(ח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתַת יְהוָה לָכֶם בְּעַרְב בִּשְׂר לֹאֲכֹל
וְלַחֵם בְּבִקֵּר לְשִׁבְעַ בְּשִׁמְעַ יְהוָה אֶת-תְּלַנְתִּיכֶם
אֲשֶׁר-אַתֶּם מְלִינִם עָלָיו וּנְחַנּוּ מֶה לֹא-עָלֵינוּ
תְּלַנְתִּיכֶם כִּי עַל-יְהוָה:

ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּדִיתָן יִי לְכוֹן בְּרִמְשָׁא בִּסְרָא
לְמִיכַל וְלַחֲמָא בְּצַפָּרָא לְמִסְבַּע בְּדִשְׁמִיעַן
קָדָם יִי יְת תַרְעֻמוּתְכוֹן דִּי אַתּוֹן מִתַּרְעֻמִּין
עֲלוּהִי וּנְחָנָא מַה לֹּא עֲלָנָא תַרְעֻמוּתְכוֹן
אַלְהֵן עַל מִימְרָא דִּי:

שְׂלֹא כַּהֲגֵן, שְׁהִרְבָּה בְּהִמּוֹת הָיוּ לָהֶם. וְעוֹד, שְׁהִיָּה
אֲפִשְׁר לָהֶם בְּלֹא בִשְׂר. לְפִיכֹף נִתַּן לָהֶם בִּשְׁעַת טַרַח
שְׂלֹא כַּהֲגֵן. אֲשֶׁר-אַתֶּם מְלִינִים עָלָיו • אֶת
הָאֲחֵרִים, הַשּׁוֹמְעִים אֲתָכֶם מִתְלֹנְנִים.

כִּי • בִּשְׂר לֹאֲכֹל • וְלֹא לְשִׁבְעַ. לְמִדָּה תוֹרָה דְּרָף
אַרְץ: שְׂאִין אוֹכְלִין בִּשְׂר לְשִׁבְעַ. וּמַה רָאָה לְהוֹרִיד
לָהֶם בְּבִקֵּר וּבִשְׂר בְּעַרְב? לְפִי שְׁהִלַּחֲם שְׂאֵלוֹ כַּהֲגֵן,
שְׂאִי-אֲפִשְׁר לוֹ לֹאֲדָם בְּלֹא לָחֶם, אֲכָל בִּשְׂר שְׂאֵלוֹ

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן אֲמַר אֶל-כָּל-עַדְת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת תְּלַנְתִּיכֶם:

ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אָמַר לְכָל כְּנִשְׁתָּא
דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל קְרִיבוּ קָדָם יִי אַרִי שְׁמִיעַן
קְדֻמוּהִי יְת תַרְעֻמוּתְכוֹן:

כִּי • קִרְבוּ • לְמָקוֹם שְׁהָעֵינֵן יִרְדּוּ.

(י) וַיְהִי כַּדְבַּר אַהֲרֹן אֶל-כָּל-עַדְת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיִּפְּנוּ
אֶל-הַמִּדְבָּר וַהֲנִה כְּבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְּעֵינֵינוּ: פ

י וַיְהִי כַד מְלִיל אַהֲרֹן עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דְּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאַתְפְּנִי לְמִדְבָּרָא וְהָא יִקְרָא דִּי
אַתְגָּלִי בְּעֵינָא:

ספורנו

שָׁמַע אֶת תְּלַנְתִּיכֶם. תוֹרָה ט
(ט) אֲמַר אֵל כָּל עַדְת. בֵּינוֹן שְׂיַדַּע
שְׁתַּקְבְּלָה תַּפְלִחוֹ, בְּעֵינֵינוּ רַבִּי חֲנִינָא
כְּשֶׁהִיָּה מִתְפַּלֵּל עַל הַחוֹלִים, אוֹ יוֹתֵר
מִזֶּה.
קִרְבוּ לִפְנֵי ה'. הַדּוּלָף לְפָנֵיהֶם בְּעִמּוּד
עֵינֵינוּ. תוֹרָה י
(י) וַיִּפְּנוּ אֵל הַמִּדְבָּר. כִּי דְרָף הַמִּדְבָּר
הִיָּה הָעֵינֵן מִהֲלָף בְּנִסְעָם. תוֹרָה יא

יִתְבַּרְךָ הוֹצִיא אֲתָכֶם, רְצוֹנוֹ שִׁיתָן
לָכֶם בְּעַרְב בִּשְׂר לֹאֲכֹל. וְלֹא לְשִׁבְעַ,
כְּמִנְחָה הַמִּצְרִים אֲשֶׁר אֵין לְפָנֵיהֶם בְּלָתִי
אִם גּוֹיֹתָם; וְשִׁבְעַר יִתָּן לָכֶם לָחֶם בְּלִבְד
לְשִׁבְעַ, שִׁיָּהִיָּה מִסְפִּיק דִּי שְׁבַעֲכֶם.
בְּשִׁמְעַ ה' אֶת תְּלַנְתִּיכֶם. וּמַה
שְׁהִתְפַּלְּלוּ שִׁתָּאוּ אֶת כְּבוֹד ה',
רְצוֹנוֹ שִׁיתָן לָכֶם אֵלָה בְּעֵינֵינוּ שִׁירָאָה
לָכֶם שְׁתַּלְּמוּתֵיכֶם הֵם עָלָיו, וְשִׁהוּא

(ז) וּבִקֵּר. יְהִיָּה לָכֶם לָחֶם הַבִּקֵּר.
וּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד ה'. וְכֵן יְהִי רְצוֹן
שִׁתָּאוּ אֶת כְּבוֹד ה' שִׁיבּוֹא לְהַגְבִּיל
הַזְמִינִים, לְמַעַן תִּדְּעוּ שְׁתַּלְּמוּתֵיכֶם הֵם
עָלָיו, וְהוּא יְהִיָּה הַנִּרְאָה לְהַסִּירֶם
מִעָלָיו. תוֹרָה ח
(ח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתַת ה' לָכֶם. אָמַר
מֹשֶׁה: מַה שְׁהִתְפַּלְּלוּ שִׁיתָן ה' לָכֶם
הַמְזוֹן בְּעַרְב, בְּעֵינֵינוּ שִׁתְדְּעוּ שְׁהֵאֵל

♦ יום שישי י' שבט ♦

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

יֵא וּמְלִיל יִי עִם מֹשֶׁה לְמִיָּמָר:

(יב) שְׁמַעְתִּי אֶת-תְּלוּנַתִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל דִּבֵּר אֱלֹהִים
לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבִים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבִבְקָר תִּשְׁבְּעוּ
לֶחֶם וַיִּדְעֻתָם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

יב שְׁמַעְתִּי קְדָמִי יְת תְּרַעַמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מְלִיל עֲמֹהוּן לְמִיָּמָר בֵּין שְׁמַעְתִּי תִיכְלוּן
בִּסְרָא וּבִצְפָרָא תִשְׁבְּעוּן לְחֶמָא וַתִּדְעוּן אֲרִי
אֲנִי יִי אֱלֹהִיכֶן:

(יג) וַיְהִי בַעֲרֵב וַתַּעַל הַשָּׁלֹ וַתִּכַּס אֶת-הַמַּחֲנֶה
וּבִבְקָר הִיָּתָה שִׁכְבַת הַטָּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה:

יג וַיְהִיָּה בְרַמְשָׁא וּסְלִיקַת סְלִיו וַחֲפַת יְת
מִשְׁרִיתָא וּבִצְפָרָא הָיָה נַחֲתָה טָלָא סָחור
סָחור לְמִשְׁרִיתָא:

הָאֲרִץ וְהַמֶּן יוֹרֵד עָלָיו, וְחוֹזֵר יוֹרֵד טַל עָלָיו וְהָרִי
הוא כְּמִנְחָה בְּקוֹפֶסָא (יזמא עה. מִכִּילְתָּא).

כ"ט"א הַשָּׁלִיו • מִין עוֹף, וְשִׁמֹן מֵאֵד (יזמא עה). הִיָּתָה
שִׁכְבַת הַטָּל • הַטָּל שׁוֹכֵב עַל הַמֶּן, וּבִמְקוֹם אַחֵר
הוא אוֹמֵר (במדבר יא): "וּבִקְרַת הַטָּל וְגו'", הַטָּל יוֹרֵד עַל

(יד) וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל וְהָיָה עַל-פְּנֵי הַמִּדְבָּר דֶּק
מִחֲסָפָם דֶּק בִּכְפֹר עַל-הָאֲרִץ:

יִי וּסְלִיקַת נַחֲתָה טָלָא וְהָא עַל אִפִּי מִדְבָּרָא
דַּעֲדָק מְקַלָּף דַּעֲדָק כְּגִיר כְּגִלִידָא עַל
אֲרָעָא:

שְׁתֵּי שִׁכְבוֹת הַטָּל. וְאוֹנְקָלוֹס תַּרְגֵּם: 'מְקַלָּף', לְשׁוֹן
"מִחֲשָׁף הַלְבָן". בִּכְפֹר • כְּפֹר גִּלִידָא בְּלַע"ז. דַּעֲדָק
כְּגִיר, כְּאִבְנֵי גִיר, וְהוא מִין צִבְעֵי שַׁחַר, כְּדֹאמְרִינֵן גְּבִי
כְּסוּי הַדָּם: 'הַגִּיר וְהַזְּרִיף'. דַּעֲדָק כְּגִיר כְּגִלִידָא עַל
אֲרָעָא, דֶּק הִיָּה כְּגִיר, וְשׁוֹכֵב מְגִלָּד כְּקֶרַח עַל הָאֲרִץ,
וְכֵן פְּרוּשׁוֹ: דֶּק בִּכְפֹר, שְׁטוּחַ קְלוּשׁ וּמִחְבֵּר כְּגִלִיד.
דֶּק טִינָב"ש בְּלַע"ז, שְׁהִיָּה מְגִלִיד גִּלָּד דֶּק מְלַמְעֵלָה.
וּכְגִיר שְׁתַּרְגָּם אוֹנְקָלוֹס, תּוֹסֶפֶת הוּא עַל לְשׁוֹן
הַעֲבְרִית, וְאִין לֹא תִבָּה בִּפְסוּק.

כ"ט"ב וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל וְגו' • כְּשֶׁהַחֲמָה זֹרַחַת,
עוֹלָה הַטָּל שְׁעַל הַמֶּן לְקִרְאָת הַחֲמָה, כְּדִרְךָ טַל, עוֹלָה
לְקִרְאָת הַחֲמָה. אִף אִם תִּמְלֹא שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל בִּיצָה טַל
וְתִסָּתֵם אֶת פִּיהָ וְתִנְיָחָה בַּחֲמָה, הִיא עוֹלָה מֵאֲלִיָּה
כְּאֹוִיר. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּ: שֶׁהַטָּל עוֹלָה מִן הָאֲרִץ
כְּאֹוִיר, וְכַעֲלוֹת שִׁכְבַת הַטָּל נִתְגַּלָּה הַמֶּן, וְרָאוּ "וְהִנֵּה
עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר" וְגו'. דֶּק • דְּבָר דֶּק. מִחֲסָפָם •
מְגִלָּה, וְאִין דּוּמָה לוֹ בְּמִקְרָא. וַיֵּשׁ לְפָרֶשׁ: מִחֲסָפָם,
לְשׁוֹן חֲפִיסָה וּדְלוּסְקָמָא, שֶׁבִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה. כְּשֶׁנִּתְגַּלָּה
מִשְׁכְּבַת הַטָּל רָאוּ שְׁהִיָּה דְבָר דֶּק מִחֲסָפָם בְּתוֹכוֹ, בֵּין

(טו) וַיֵּרְאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו מֶן
הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה-הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהִים
הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לֶאֱכֹלָה:

טו וַיִּחְזְזוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ גְבִיר לְאָחוּהִי
מִנָּא הוּא אֲרִי לֹא יָדְעוּ מַה הוּא וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה לְהוֹן הוּא לְחֶמָא דִּיהִב יִי לְכוֹן
לְמִיָּכָל:

כ"ט"ג מֶן הוּא • הִכְנַת מְזוֹן הוּא, כְּמוֹ (דניאל א): "וַיִּמְנֹן לֶחֶם הַמֶּלֶךְ". כִּי לֹא יָדְעוּ מַה-הוּא • שֶׁיִּקְרָאוּהוּ
בְּשֵׁמוֹ.

ספורנו

(יד) וְהִנֵּה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר כְּאֹמְרוֹ "כִּי־רַע גִּד הוּא" (במדבר יא, ז). דֶּק בִּכְפֹר. גַּם בְּהִנָּחָתוֹ הִיָּה דֶק, שְׁלֹא
דֶק, דְּבָר שֶׁהִגְרָגַר שְׁלֹו הִיָּה דֶק, וְלֵחֶלֶן טו, לֹא.

טז דין פתגמא די פקיד וי לקוטו מנה גבר
לפום מיכלה עמרא לגלגלתא מנין
נפשתיכון גבר לדי במשכנה תסבון:

(טז) וְהַדְבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְקָטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ
לְפִי אֶכְלוּ עֹמֶר לְגִלְגֶּלֶת מִסֹּפֶר נַפְשֵׁיכֶם אִישׁ
לְאִשֶּׁר בְּאַהֲלוֹ תִקְחוּ:

כ"ט • עמר • שם מדה. מספר נפשותיכם • כפי מנין נפשות שיש לאיש באהלו, תקחו עמר לכל גלגלת.

(יז) וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמֶּרְבֶּה וְהַמִּמְעִיט:

יז ויעשו כן בני ישראל וילקטו המרבה והממעיט
העדיף על עמר לגלגלת אשר באהלו, והממעיט
ללקט, לא מצא חסר מעמר לגלגלת, וזהו גם גדול
שנעשה בו.

כ"י • המרבה והממעיט • יש שלקטו הרבה, ויש
שלקטו מעט, וכשבאו לביתם ומדדו בעמר, איש
איש מה שלקטו, ומצאו שהמרבה ללקט, לא

(יח) וַיִּמְדוּ בְעֹמֶר וְלֹא הָעֵדִיף הַמֶּרְבֶּה וְהַמִּמְעִיט
לֹא הִחֲסִיר אִישׁ לְפִי־אֶכְלוּ לִקְטוֹ:

יח וימדו בעמר ולא העדיף המרבה והממעיט
לא חסיר גבר לפום מיכלה לקטו:

(יט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אֱלֵיוֹתָּהּ מִמֶּנּוּ
עַד־בֶּקֶר:

יט ואמר משה להון אנש לא ישאר מנה
עד צפרא:

(כ) וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיּוֹתֵרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־
בֶּקֶר וַיֵּרָם תּוֹלָעִים וַיִּבְאֵשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה:

כ ולא קבילו מן משה ואשארו גבריא מנה
עד צפרא ורחש ריחשא וסרי ורגז עליהון
משה:

כ"י • וַיּוֹתֵרוּ אֲנָשִׁים • (שמות רבה) דתן ואבירם.
וַיֵּרָם תּוֹלָעִים • לשון רמה. וַיִּבְאֵשׁ • הרי זה
מקרא הפוך: שפתחלה הבאיש ולבסוף התליע,

(כא) וַיִּלְקְטוּ אוֹתוֹ בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר אִישׁ כְּפִי אֶכְלוֹ וְחֵם
הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס:

כא וילקטו ומה בצפר בצפר גבר לפום
מיכלה ומה דמשתאר מנה על אפי חקלא
כד חמא עלוהי שמשא פשר:

כ"י • וְחֵם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס • הנשאר בשדה נמות
ונעשה נחלים, ושותין ממנו אילים וצבאים, ואמות
העולם צדין מהם וטועמים בהם טעם מן ויודעים
מה שבחן של ישראל (מכילתא). וְנָמָס • פשר, לשון

פושטין, על־ידי השמש מתחמם ומפשר. וְנָמָס •
דישטנ"פרי, ודגמתו ב'סנהדרין' בסוף 'ארבע
מיתות'.

ספורנו

אָבֵל הוֹתִירוּהוּ לְכַתְחֵלָה
לְנִסּוֹת. תורה כא
(כא) בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר. בְּכָל בֶּקֶר, כְּמוֹ
"בַּדְּבָרָה אֵל יוֹסֵף יוֹם יוֹם" (בראשית לט, י)
וְכֵן "בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר בְּהִיטִיבוֹ אֶת הַנֶּרֶת"
(לחלן ל, ז).
וְחֵם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס. לְפִיכָּהּ הָיוּ מְלַקְטִים
בַּבֶּקֶר, כְּדִי שְׁלֹא יִמָּס בָּחֵם
הַשֶּׁמֶשׁ. תורה כב

לְאָבֵל הַרְבֵּה, וְלֹא יִתֵּן מִזֶּמֶן יוֹתֵר
מִהָרְאוּי לְמִי שְׂהוּא רָגִיל לְאָבֵל מַעֲט,
וְשִׁמְהָ שִׁילָקֶט הֵן עַל יְדֵי הַמֶּרְבֶּה לְלָקֵט
הֵן עַל יְדֵי הַמִּמְעִיט יְהִי "עֹמֶר
לְגִלְגֶּלֶת", לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, וְשִׁמְיָ
שִׁילָקֶט בְּעַד כָּל בְּנֵי בֵיתוֹ יִלְקֹט עֹמֶר
לְכָל אֶחָד, כְּמִסְפַּר כָּל הַנֶּפְשׁוֹת אֲשֶׁר
בְּאַהֲלוֹ. תורה יז
(כ) וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה. כִּי אָמְנָם לֹא
קָרָה זֶה מִפְּנֵי הַיּוֹתוֹ יוֹתֵר מִכְּדִי שִׁבְעָם,

(טז) וְהַדְבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'. בְּאֶמְרוֹ
"וּבַבֶּקֶר תִּשְׁבְּעוּ לָחֶם" (פסוק יב).
לְקָטוּ מִמֶּנּוּ. כָּל אֶחָד בְּרִצּוֹנוֹ, אֶחָד
הַמֶּרְבֶּה וְאֶחָד הַמִּמְעִיט.
אִישׁ לְפִי אֶכְלוּ עֹמֶר לְגִלְגֶּלֶת מִסֹּפֶר
נַפְשֵׁיכֶם אִישׁ לְאִשֶּׁר בְּאַהֲלוֹ
תִקְחוּ. כִּי בְּכָל עֲנָן שֶׁתִּלְקֹטוּ, הֵן
שֶׁתִּרְבּוּ לְלָקֵט וְהֵן שֶׁתִּמְעִיטוּ, הִנֵּה זֶה
עַל כָּל פָּנִים שֶׁהִנֵּה הַנִּלְקֹט מִזֶּמֶן לְכָל
אֶחָד כְּפִי "אֶכְלוּ", שִׁישְׁבִיעַ אֶת הָרָגִיל

(כב) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי לָקֶטֶט לַחֵם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֶמֶר
לְאַחַד וַיָּבֹאוּ כָּל־נִשְׂיֵי הָעֵדָה וַיִּגִּידוּ לְמֹשֶׁה:

כב וְהָיָה כַּיּוֹמָא שְׁתִּיתָא לָקֶטֶט לַחֵם עַל
חַד תַּרְיִן תַּרְיִן עֶמְרִין לְחַד וְאָתוּ כָּל רַבְרָבֵי
כְּנַשְׂתָּא וַחֲוִיאוּ לְמֹשֶׁה:

כ"ב לָקֶטֶט לַחֵם מִשְׁנֶה • כְּשֶׁמָּדְדוּ אֶת לִקְיֻטָּתָם
בְּאֶהְלֵיהֶם, מָצְאוּ כַּפְלַיִם, שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאַחַד. וּמְדַרְשׁ
אֲגָדָה: לַחֵם מִשְׁנֶה, אוֹתוֹ הַיּוֹם נִשְׁתַּנָּה לְשִׁבְחַת
בְּרִיחוֹ וְטַעְמוֹ. (מכילתא) (שֵׁאם לְהַגִּיד שְׁשָׁנִים הָיוּ,
וְהָלָא כְּתִיב שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאַחַד? אֵלֹא מִשְׁנֶה בְּטַעַם
וְרִיחַ). וַיִּגִּידוּ לְמֹשֶׁה • שְׁאַלְהוּ: מַה הַיּוֹם

כג וַיֹּאמֶר לַהּוֹן הוּא דִּי מַלִּיל יֵי שְׁבֻתָּא שְׁבֻת
קוּדְשָׁא קָדָם יֵי מָחָר יֵי דִּי אַתּוֹן עֲתִידִין
לְמָכָא אָפּוּ וְיֵי דִּי אַתּוֹן עֲתִידִין לְבָשָׁלָא
בְּשִׁילוֹ וְיֵי כָּל מוֹתְרָא אֲצִנְעוּ לְכוֹן לְמִשְׁרַת
עַד צִפְרָא:

(כג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה שְׁבֻתוֹן
שְׁבֻת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֵת אֲשֶׁר־תֹּאפּוּ אָפּוּ וְאֵת
אֲשֶׁר־תְּבַשְׁלוּ בְּשִׁלוֹ וְאֵת כָּל־הָעֵדָף הַנִּיחוּ לָכֶם
לְמִשְׁמַרַת עַד־הַבֹּקֶר:

לשון אֲפִיָּה נופל בְּלָחֶם, ולשון בשול בְּתַבְשִׁיל.
לְמִשְׁמַרַת • לַגְּנִיזָה.

כ"ג אֵת אֲשֶׁר תֹּאפּוּ אָפּוּ • מַה שְׁאַתֶּם רוֹצִים
לְאַפּוֹת בַּתְּנֹור, אָפּוּ הַיּוֹם, הַכֹּל לִשְׁנֵי יָמִים. וְמַה
שְׁאַתֶּם צֹרִיכִים לְבַשֵּׁל מִמֶּנּוּ בַּיּוֹם, בְּשִׁלוֹ הַיּוֹם.

כד וַאֲצִנְעוּ יָתָה עַד צִפְרָא קָמָא דְּפָקִיד
מִשָּׁה וְלֹא סָרִי וְרִיחָשָׁא לֹא הָיָה בָּהּ:

(כד) וַיִּנְיחוּ אוֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא
הַבֹּאִישׁ וְרִמָּה לֹא־הָיְתָה בּוֹ:

כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶכְלוּהִי יוֹמָא דִּין אָרִי
שְׁבֻתָּא יוֹמָא דִּין קָדָם יֵי יוֹמָא דִּין לֹא
תִּשְׁכַּחַנְהּ בְּחֻקָּלָא:

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶכְלוּהוּ הַיּוֹם כִּי־שִׁבְתָּ לַיהוָה
הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֶהוּ בַּשָּׂדֶה:

לָהֶם: "שְׁבֻת הַיּוֹם". רָאָה אוֹתָם דּוֹאֲגִים שְׁמָא פִּסְק
הָמָן וְלֹא יֵרֵד עוֹד, אָמַר לָהֶם: הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ.
מַה תִּלְמוּד לומר "הַיּוֹם"? "הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ",
אֲבָל מָחָר תִּמְצָאוּהוּ.

כ"ד וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶכְלוּהוּ הַיּוֹם וְגו' • (מכילתא)
שְׁחִירִית, שֶׁהָיוּ רִגִּילִים לְצֹאת וּלְלֶקֶט, בָּאוּ לְשֹׂאֵל:
אִם נֵצַא אִם לֹא? אָמַר לָהֶם: אֵת שְׁבִידְכֶם אֶכְלוּ.
לְעֵרֵב חֲזָרוּ לְפָנָיו וּשְׁאַלְהוּ: מַהוּ לְצֹאת? אָמַר

כו שְׁמָא יוֹמִין תִּלְקֻטְהוּ וּבִיּוֹמָא שְׁבִיעָא
שְׁבֻתָּא לֹא יְהִי בָּהּ:

(כו) שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקֻטְהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שְׁבֻת לֹא
יְהִי־בּוֹ:

כ"ז וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שְׁבֻת • שְׁבֻת הוּא, הָמָן לֹא יְהִי בּוֹ, וְלֹא בָּא הַכְּתוּב אֲלֵא לְרִבּוֹת יוֹם הַכְּפוּרִים
וְיָמִים־טוֹבִים. (מכילתא) •

ספורנו

שְׁבֻת לַח, וּבְכָלוּ מִתֵּר לֵאכֹל אֶת הָמָן
הַנּוֹתֵר מִעֵרֵב שְׁבֻת, וְלֹא יְהִי מִתֵּר זֶה
לְאַחֵר הַשְּׁבֻת.
הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֶהוּ. בְּכָל יוֹם שְׁבֻת כְּמוֹ
שֶׁהוּא "הַיּוֹם, לֹא תִמְצָאֶהוּ". תוֹרָה כו

בְּפָרוּר" (שם).
בְּשִׁלוֹ. עֵתָה. תוֹרָה כד
(כז) אֶכְלוּהוּ הַיּוֹם. לְעֵתִים מְזֻמָּנִים
מִזֶּה הַיּוֹם.
כִּי שְׁבֻת הַיּוֹם לַח. כִּי כָּל זֶה הַיּוֹם

(כג) אֵת אֲשֶׁר תֹּאפּוּ. הַחֶלֶק מִמֶּנּוּ
שְׁאַתֶּם חֹפְצִים לְאַפּוֹת בַּתְּנֹור, כְּעֶנְיִן
"וְעָשׂוּ אוֹתוֹ עֲגוֹת" (במדבר יא ח).
אָפּוּ. עֵתָה מִעֵרֵב שְׁבֻת.
וְאֵת אֲשֶׁר תְּבַשְׁלוּ. כְּעֶנְיִן "וּבִשְׁלוּ"

(כו) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן־הָעַם לִלְקָט וְלֹא
מִצָּאוּ: ׀

כז וַתְּהִי בַיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְפָקוּ מִן עָמָא
לְמִלְקָט וְלֹא אִשְׁכָּחוּ:

(כח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אֵנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר
מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתַי:

כח וַאֲמַר יי' לְמֹשֶׁה עַד אֵימָתִי אֲתוֹן מְסַרְבִּין
לְמִשְׁטַר פְּקוּדֵי וְאוֹרִיתִי:

י"ז • עַד אֵנָה מֵאַנְתֶּם • מִשְׁל הַדִּיּוּט הוּא: בְּהַדִּי הוּצָא לְקִי כְרָבָא, עַל־יְדֵי הָרָשָׁעִים, מִתְגַּנֵּין הַפְּשָׁרִין (כ"ק צב).

(כט) רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן הוּא נָתַן
לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים שָׁבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ
אֶל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:

כט חָזוּ אַרְי יי' יְהִי לְכוֹן שַׁבָּתָא עַל כֵּן הוּא
יְהִי לְכוֹן בַּיּוֹמָא שְׁתִּיתָאָה לֶחֶם תְּרִין יוֹמִין
תִּיבּוּ אֲנִשׁ תַּחְתּוֹהִי לֹא זְפוּק אֲנִשׁ מֵאַתְרָה
בַּיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה:

לְגוֹפּוֹ וְאַחַת לְפִשּׁוּט יְדִים וְרַגְלִים. אֶל־יֵצֵא וְגו' •
אֵלּוּ אֲלָפִים אֲמָה שֶׁל תַּחֲסוּם שַׁבָּת, וְלֹא בְּמִפְרָשׁ,
שָׁאִין תַּחֲסוּמִין אֲלֵא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים. וְעַקְרוֹ שֶׁל
מִקְרָא, עַל לִזְכּוּתֵי הַפֶּן וְאֲמַר.

י"ז • רְאוּ • בְּעֵינֵיכֶם כִּי ה' בְּכַבּוּדוֹ מִזְהִיר אֶתְכֶם
עַל הַשַּׁבָּת, שֶׁהָרִי גַם נַעֲשֶׂה כָּל עָרֵב שַׁבָּת לַתַּת
לָכֶם לֶחֶם יוֹמִים. שָׁבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ • מִכָּאֵן סָמְכוּ
חֻכְמִים אַרְבַּע אֲמוֹת לִיֹּצֵא חוּץ לַתַּחֲסוּם, שֶׁלֹּשׁ

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (על"פ לְקוּסְרִישִׁיחוֹת כִּדְרַךְ יֵא עַמ' 71 וְאִילָן – מִתּוֹךְ 'לְקִרְאָת שַׁבָּת)

עֲרוּכָה בְּרַמ"ח אֵיבָרִים – מִשְׁתַּמְרֵת

אֶל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי

אֵלּוּ אֲלָפִים אֲמָה שֶׁל תַּחֲסוּם שַׁבָּת (טז, כט. ובפרש"י)

יֵשׁ לְבָאֵר תִּכְן אֲסוּר יֵצִיאָה חוּץ לַתַּחֲסוּם בַּעֲבוּדַת הָאָדָם
לְקוֹנוֹ:

אִף שֶׁצִּוְתָה תוֹרָה "שִׁשִּׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעִשִּׂיתָ כָּל מְלֹאכְתְּךָ"
(יתרו כ, ט) שֶׁמִּשְׁפָּךְ זְמַן מְסִים בִּימֹת הַחַל עַל הָאָדָם לַעֲסֹק
בְּ"עוֹבְדֵי דַחַל" וּבְעֵנִינִים שֶׁאֵינָם שָׂנִיִּים לַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ,
הַזִּהְיָה תוֹרָה שְׂרָק "גִּיעַ פִּפְיָךְ כִּי תֹאכַל" (תהלים קכח, ד),
כְּלוֹמֵר, שֶׁהָעֵסֶק צ"ל רַק בְּ"גִיעַ פִּפְיָךְ", עִם הַיָּדִים וְכֵן
הַמַּעֲשֶׂה שֶׁלּוֹ, וְרֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ צָרִיכִים לִהְיוֹת שְׂקוּעִים גַּם בַּעַת

הָעֵסֶק, בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹתֶיהָ.
אִף בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהַתּוֹרָה תוֹרָה שֶׁה"פִּפְיָךְ" וְכֵן
הַמַּעֲשֶׂה יִהְיֶה עֲסוּקִים בְּעֵנִינֵי עוֹה"ז, ה"ז דְּוָקָא בְּ"יִמֹת
הַחַל", וְהֵינּוּ, בְּזִמָּן שֶׁאֵינּוּ מְקַדָּשׁ לְלִמּוּד הַתּוֹרָה וּלְקִיּוּם
מִצְוֹתֶיהָ.

אֲבָל בְּ"יִמֵּי הַשַּׁבָּת", וְהֵינּוּ בְּעֵתִים שֶׁהִקְדָּשׁוֹ לְלִמּוּד הַתּוֹרָה
וּלְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, הֵנָּה גַם הַרְגָּלִים אֲסוּרִים לְלַקֵּחַ מִחוּץ
לַתַּחֲסוּם הַקָּדָשָׁה, דְּלֹא רַק רֹאשׁוֹ וְכֵן שְׁכָלוֹ צָרִיכִים לִהְיוֹת
שְׂקוּעִים בְּעֵסֶק וְעִיּוֹן הַתּוֹרָה, אֲלֵא גַם יְדִי וְכֵן הַמַּעֲשֶׂה
צָרִיכִים לִהְיוֹת שְׂקוּעִים בָּזָה לְגַמְרִי.

סְפּוּרִנוֹ

(כז) רְאוּ. הַתְּבוּנָה.
כִּי ה' נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת. וְאִין זֶה מִצְוָה
בְּלִבְד, אֲבָל הִיא מִתְּנָה שְׁלֵא נִתְּנָה
לְוִלְתְּכֶם, בְּאִמְרָם וְזָכְרוּם לְבִרְכָּה
"מִתְּנָה טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנוּזִי וְשַׁבָּת
שְׁמִי, וְאִנִּי מִבְּקֵשׁ לְתִנָּה לִישְׁרָאֵל" (שבת
י, א). וְכֵן סִדְרוֹ בְּתַפְלָה: וְלֹא נִתְּנָה לְגוּיֵי
הָאֲרָצוֹת... וְגַם בְּמִנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ
עֲרִלִים, בְּאִמְרוֹ "וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם"
(והללן לא, טז), וְהוּא שִׁישִׁיגוֹ "יוֹם שְׁכָלוֹ
שַׁבָּת" (תמיד לז, א). תוֹרָה ל

אוֹתָם הִלְכוֹת שַׁבָּת וְעֵנִינֵן, רַק אִמְרָת
"שִׁשִּׁת יָמִים תַּלְקֻטְהוּ" (פסוק כז), וְלֹא
שַׁבָּת יָמִים, וְכֵן מְרוֹ אֶת פִּיךָ,
וְאִמְרָת "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה
בּו" (שם), וְהֵם לֹא הִאֲמִינוּ לְדְבָרֶךָ; אֲבָל
לֹא לְמִדְתָּם "מִצְוֹת" שֶׁבְּכָל מְלָאכָה
תִּהְיֶה לְקִיטַת הַפֶּן, שְׁחִיבָה הַלּוֹקֵט
מִשּׁוּם "תוֹלֵשׁ", וְהִבָּאֲתוּ מִרְשׁוֹת
לְרִשׁוֹת, שֶׁהִיא מְכַלל הַמְּלָאכּוֹת גַּם
כֵּן.

וְתוֹרָתִי. עֲנִין הַשַּׁבָּת וְטַעְמוֹ וּמִתָּן
שִׁכְרוֹ וְעֵנִשׁוֹ, אֲשֶׁר כָּל יוֹדְעֵיהֶם יִזְהָרוּ
לְשַׁבָּת בְּשַׁבָּת בְּלִי סִפֵּק. תוֹרָה כֵּן

(כז) יֵצְאוּ מִן הָעַם. מִן הַמִּתְנָה אֵל
מְקוֹם רְחוֹק, חוֹשְׁבִים לְמִצָּא מְנוּחָה שָׁם,
כִּי לֹא נִאֲמְנָה אֶת אֵל רֹחֵם.
לְלָקֵט. וְזֶה הִנֵּה חִלּוֹל שַׁבָּת בְּלִי סִפֵּק
אִם הִי מְלָקֻטִּים הַדְּבָר מְקוֹם גְּדוּלוֹ,
בְּאִמְרָם וְזָכְרוּם לְבִרְכָּה "הֵאֵי מֵאֵן
דְּתִלֵּשׁ כְּשׁוּתָא מִהוּמִי וְהִיגִי מִחִיב
מִשּׁוּם עוֹקֵר (דְּבָר מְגִדּוּלוֹ) (שבת קז,
א). תוֹרָה כֵּן

(כח) עַד אֵנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר. הֵנָּה
הַחֲטָא בְּשִׁמְרִיהָ נַעֲשֶׂה בֵּין בְּלָכֶם, כִּי
אֲתָה אִף עַל פִּי שְׁלֵא יֵצֵאָתָּ עִמָּהֶם
לְלָקֵט, גְּרַמְתָּ שִׁישִׁיגוֹ, שְׁלֵא לְמִדְתָּ

שיעור יומי ליום שישי י' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – טז – פרשת בשלח פג

צ"ל בבחינת "כל עצמותי תאמרנה" (תהלים לה, י) שכל אברי הגוף שקועים לגמרי בעסק התורה.

וקמאמר רז"ל (עירובין נד, א) עה"פ (שמואל ב כג, ה) "ערוכה בכל ושמורה" – "אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך – משתמרת, ואם לאו – אינה משתמרת". שבעת הלמוד

ל ונחו עמא ביומא שביעאה :

(ל) וישבתו העם ביום השביעי:

לא וקרו בית ישראל ית שמה מן והוא כבר זרע גדא חור וטעמה באסקריטון בדבש:

(לא) ויקראו בית ישראל את שמו מן והוא כזרע גד לכן וטעמו בצפיחת בדבש:

והוא לכן. בצפיחת • בצק שטגנין אותו בדבש וקורין לו אסקריטון בלשון משנה, והוא תרגום של אונקלוס.

כ"י • והוא כזרע גד לכן • עשב ששמו קוליינדר"י וזרע שלו עגל ואינו לכן, והמן היה לכן, ואינו נמשל לזרע גד אלא לענן העגול, כזרע גד היה

לב ואמר משה דין פתגמא די פקיד יי מלי עמרא מנה למטרא לדריכון בדיל דיחזון ית לחמא די אוכלית יתכון במדברא באפקותי יתכון מארעא דמצרים :

(לב) ויאמר משה זה הדבר אשר צוה יהוה מלא העמר מננו למשמרת לדורתיכם למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציא אתכם מארץ מצרים:

המן, אמר להם: "אתם, ראו דבר ה'". 'שמעו' לא נאמר, אלא 'ראו', בזה נתפרנסו אבותיכם. הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו.

כ"י • למשמרת • לגניזה. לדורתיכם • בימי ירמיהו, כשהיה ירמיהו מוכיחם: "למה אין אתם עוסקים בתורה?" והם אומרים: גניח מלאכתנו ונעסק בתורה, מהיכן נתפרנס? הוציא להם צנצנת

לב ואמר משה לאהרן סב צלוחית חדא והב תמן מלי עמרא מן ואצנע יתה קדם יי למטרת לדריכון:

(לג) ויאמר משה אל-אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן והנח אתו לפני יהוה למשמרת לדורתיכם:

עד שנבנה אהל מועד, אלא שנכתב כאן בפרשת המן.

כ"י • צנצנת • צלוחית של חרס, כתרגומו. והנח אתו לפני ה' • לפני הארון, ולא נאמר מקרא זה

לד כמא די פקיד יי למשה ואצנעה אהרן קדם סהדותא למטרא:

(לד) באשר צוה יהוה אל-משה ויניחהו אהרן לפני העדת למשמרת:

לה ובני ישראל אכלו את-המן ארבעין שנים עד דמיתיהון לארעא יתבתא ית מנא אכלו עד דאתו לסגפי ארעא דכנען:

(לה) ובני ישראל אכלו את-המן ארבעים שנה עד-באם אל-ארץ נושבת את-המן אכלו עד-באם אל-קצה ארץ כנען:

אחר בואם אל ארץ סיחון ועוג עד שעברו את הירדן, באמרום "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח... וישבת המן ממחרת" (יחזקאל יא, יב). תורה לו

סיחון ועוג, כי שם אכלו גם מלחם הארץ. את המן אכלו עד באם אל קצה ארץ כנען. ועם לחם הארץ אכלו מן

(לה) אכלו את המן. תמורת לחם חטים וזולתו, באמרום "בלתי אל המן עינינו" (במדבר יא, ו). עד באם אל ארץ נושבת. זו ארץ

ותרגום של נושבת, יתבתא, רצה לומר: מישבת. רש"י ישן). אל-קצה ארץ כנען • בתחלת הגבול קדם שעברו את הירדן, והוא ערבות מואב. נמצאו מכחישין זה את זה? אלא בערבות מואב, כשמת משה בז' באדר פסק המן מלידו, ונסתפקו ממן שלקטו בו ביום עד שהקריבו העמר בששה עשר בניסן, שנאמר (יהושע ה): "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח".

כ"י ארבעים שנה • והלא חסר ל' יום, שהרי בט"ו באיר ירד להם המן תחלה, ובט"ו בניסן פסק, שנאמר: (יהושע ה) "וישבת המן ממחרת"? אלא מגיד שהעונות שהוציאו ישראל ממצרים, טעמו בהם טעם מן. אל ארץ נושבת • לאחר שעברו את הירדן. (קידושין לח) (ספרים אחרים: שאותה שבעבר הירדן, מישבת וטובה, שנאמר: (דברים ג) "אעברהנא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן",

(לו) והעמר עשרית האיפה הוא: פ

עשרית האיפה, מ"ג ביצים וחמש ביצה, והוא שיעור לחלה ולמנחות.

כ"י עשרית האיפה • האיפה שלש סאין, והסאה ו' קבין, והקב ד' לוגין, והלוג ששה ביצים, נמצא

♦ שבת קודש י"א שבט ♦

א ונטלו כל כנשתא דבני ישראל ממדברא דסין למטלגיהון על מיקרא דיי ושרו ברפידים ולית מין למשתי עמא:

יז (א) ויטעו כל-ערת בני-ישראל ממדבר-סין למסעיהם על-פי יהוה ויחנו ברפידים ואין מים לשתי העם:

ב ונצא עמא עם משה ואמרו הכו לנו מין ונשתי ואמר להון משה מה אתון נצן עמי מה מנסון אתון קדם יי:

(ב) וירב העם עם-משה ויאמרו תנו-לנו מים ונשתה ויאמר להם משה מה-תריבון עמרי מה-תנסון את-יהוה:

כ"י מה תנסון • לומר היכול לתת מים בארץ ציה?

ג ויצחי תמן עמא למיא ואתרעם עמא על משה ואמר למא דנן אסקתנא ממצרים לקטלא יתי וית בני וית בעירי בצחותא:

(ג) ויצמא שם העם לפנים וילן העם על-משה ויאמר למה זה העליתנו ממצרים להמית אתי ואת-בני ואת-מקני בצמא:

ד וצלי משה קדם יי למימר מה אעבד לעמא הדין עוד זעיר פון וירגמני:

(ד) ויצעק משה אלי-יהוה לאמור מה אעשה לעם הנה עוד מעט וסקלני:

כ"י עוד מעט • אם אמתין עוד מעט, וסקלני.

ה ואמר יי למשה עבר קדם עמא ודבר עמך מסבי ישראל וחסדך די מחיתא בה ית נהרא סב בידך ומיזיל:

(ה) ויאמר יהוה אל-משה עבר לפני העם וקח אתך מזקני ישראל ומפך אשר הבית בו את-היאר קח בידך והלכת:

שיעור יומי לשבת קודש י"א שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – יז – פרשת בשלח פה

ז"י • עבר לפני העם • וראה אם יסקלוך, למה הוצאת לעז על בני? • וקח אתך מזקני ישראל • לעדות, שיראו שעל-ידך המים יוצאים מן הצור, ולא יאמרו: 'מענינות היו שם מימי קדם'. ומטף אשר הכית בו את-היאר • מה תלמוד לומר "אשר הכית

בו את-היאר"? אלא שהיו ישראל אומרים על המטה שאינו מוכן אלא לפרענות: בו לקח פרעה ומצרים כמה מכות במצרים ועל הים, לכך נאמר: "אשר הכית בו את-היאר", יראו עתה שאף לטובה הוא מוכן.

(ו) הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם • עַל-הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהַכִּיתִי בַצּוּר וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ בֶּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי וְקִנֵּי יִשְׂרָאֵל:

והא אנא קאם קדמך תמן על טגרא בחורב ותמחי בטגרא ויפקין מנה מים וישתי עמא ועבד בן משה לעיני סבי ישראל:

ז"י • והכית בצור • "על הצור" לא נאמר, אלא "בצור". מכאן שהמטה היה של מין דבר חזק ושמו סנפרינון, והצור נבקע מפניו.

(ז) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מִסֵּה וּמִרִיבָה עַל-רִיב • בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת-יְהוָה לֵאמֹר הִישׁ יְהוָה בְּקִרְבָּנוּ אִם-אֵין: פ

ויקרא שמה קדמך נסיתא ומצותא על דנצו בני ישראל ועל דנסיא קדם יי למימר האית שכתא דיי בינא אם לא:

(ח) וַיָּבֹא עֲמֻלָק וּלְחָם עַם-יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם:

חבאתא עמלק ואגח קרבא עם ישראל ברפידם:

ז"י • וַיָּבֹא עֲמֻלָק וּגְוִי • סִמָּךְ פִּרְשָׁה זוּ לְמַקְרָא זֶה, לומר: "תמיד אני ביניכם ומזמן לכל צרכיכם, ואתם אומרים 'היש ה' בקרבנו אם אין?', חייכם, שהפלב בא ונושף אתכם ואתם צועקים אלי ותדעו היכן אני. משל לאדם שהרפיב בנו על כתפו ויצא

לדרך. היה אותו הַבֵּן רואה חפץ ואומר: אבא, טל חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שניה וכן שלישית. פגענו באדם אחד, אמר לו אותו הַבֵּן: 'ראית את אבא'? אמר לו אביו: 'אינך יודע היכן אני? השליכו מעליו ובא הגלב ונשכו'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי 'לקוטי שיחות' כרך כו, עמוד 88 ואילך – מוה"ר 'לקראת שבת')

להציל גם אלו ש"הענן פולטן"

יח ופירוש רש"י (שם). והענן, שהמלחמה היתה רק עם החוטאים שהיו מחוץ לענן. ובאלו שהיו בתוך הענן - לא היה ביכולתו של עמלק לגע ככל. ואם-כן היו יכולים לחשוב שאין הכרח שילכו "אנשים" - "יראי חטא" (לשון רש"י על הפסוק בחר לנו אנשים) מחוץ לענן, שהוא מקום ספנה בגשמיות ורוחניות, רק בכדי להציל את אלו ש"היה הענן פולטן". אף למדנו מיוסף, שאין הדבר כן. פי שמו של יוסף הוא

בסיום פרשתנו נאמר "ויבא עמלק גו' ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים" (ז, טו). ואתא במדרש "למה אמר ליהושע, מפני שבא משבטו של יוסף" (פסיקתא דרב כהנא פ"ג). ויש לבאר מה שמלחמת עמלק הצרכה להיות על-ידי יהושע "משבטו של יוסף" - בדרך הפנימיות: מלחמת עמלק היתה רק עם אלו שהיו "נחשלים אחריך" - "חסרי פח מחמת חטאם, שהיה הענן פולטם" (תצא כה,

ספורנו

הטבעי יעשה לעולם על ענין אחד. אמנם פעלו במצות פועל רצוני הפועל פעלות הפכיות. תורה ו (ח) וַיָּבֹא עֲמֻלָק, לקול מריבה וצמאון, כאמרו "ואתה ענן ויגע" (דברים כה, יח), כענין "לא מים יניף תשקה" (איוב כב, ז), וכענין "באך עיפד" (ישעיהו כה, ב). תורה ט

צרכם. ומטף אשר הכית בו את היאר. ובהפאתו נלאו מצרים לשותות, עתה יעשה ההפך. והלכת. מן המחנה אל הצור. תורה ו (ו) והכית בצור ושתה העם. ובהו יכירו שאין פעל המטה טבעי לו, כי

לרע לכם, כי זה הנסיון רב הספנה, שאם יקצף יראה פעלו להשחיתכם ויהי הנסיון רע לכם, כאמרו "בחנוני גם ראו פעלי" (תהלים צה, ט), רצונו לומר: לרע להם. תורה ג (ה) עבר לפני העם. ותכל תלונותם, בראותם שאתה משתדל להמציא

ולכן צוה משה ליהושע "משבטו של יוסף" שיעבד את עבודת יוסף, ויבנה אתו "יראי חטא" מחויב לענון כדי להציל את ה"אחרים" – אלו שה"ענו פולטון", להצילם ולהכניסם בחזרה בתוך הענו, שאז גם הם יפירו בזה ש"יש ה' בקרבנו", כי "תמיד אני ביניכם ומזמן לכל צרכיכם" (לשון רש"י יז, ח), ואזי יפירו גם עליהם ש"בנים" הם.

על שם "יוסף ה' לי בן אחר" (ויצא ל, כד) ומבאר ('אור התורה' (לה' צמח צדק) ויצא רכ, א ואילך, ובכמה מקומות) שהפירוש הפנימי בזה הוא, שענינו של יוסף הוא לעשות מ"אחר" שיהיה "בן". והינו, שגם יהודי כזה שהנהגתו היא 'אחרת' מהנהגת התורה, יש לעשותו ל"בן" – שכלם יפירו בו שהוא מ"בנים אתם לה' אלקיכם".

ט ואמר משה ליהושע בחר לנו גבורי ופוק אגח קרבא בעמלק מחר אנא קאם על ריש רמתא וחטרא דאתעבידו בה נסין מן קדם יי בידי:

(ט) ויאמר משה אליהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על-ראש הגבעה ומטה האלהים בידי:

בך כאלו מרדו בהקדוש-ברוך-הוא. וצא הלחם • צא מן הענו והלחם בו (מכילתא). • מחר • בעת המלחמה, אנכי נצב. • בחר לנו אנשים • גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעת. • דבר אחר: בחר לנו אנשים, שיודעין לבטל כשפים, לפי שבני עמלק מכשפים היו.

כ"ט • בחר לנו • לי ולך, השווה לו, מפאן אמרו חכמים: "יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך". ו"כבוד חברך כמורא רבך", מנין? שנאמר: (במדבר יב) "ויאמר אהרן אל משה בי אדני" והלא אהרן גדול מאחיו היה ועושה את חברו כרבו. "ומורא רבך כמורא שמים", מנין? שנאמר: (שם יא) "אדני משה כללם". כלם מן העולם, חביבין הם כללה. המורדים

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' כרך א, עמוד 441 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

בשני מונע על למוד התורה אין לעשות חשבונות!

מצרים נצטוו "ואתם תחרישון" שלא יהיו שיכים למלחמה. מה-שאין-כן במלחמת עמלק, שאז היו בני ישראל בדרך למתן-תורה, ועמלק נלחם לעכב את ישראל מקבלת התורה, אז נצטוו להלחם. כי כאשר יש מונע ומעכב מלמוד התורה – אין לעשות שום חשבונות, וצריך לעשות כל התלוי בו, אפילו דבר שמצד-עצמו אינו שייך לעשותו, ואפילו אם זה מלחמה גשמית, כדי להסיר את המונע והמעכב.

בסיום פירשתנו מצינו דבמלחמת עמלק צוה הקב"ה "צא הלחם בעמלק". אף לאידך, מצינו בפירשתנו שנגד מצרים נצטוו ישראל "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" (יד, יז). וצריך באור, למה במלחמת מצרים נצטוו "ואתם תחרישון" שלא ילחמו, מה-שאין-כן במלחמת עמלק שהצרכו להלחם בעצמם? ויש לומר הבאור בזה, דהנה בני ישראל מצד-עצמם אינם שיכים כלל לעניגי מלחמה, שהרי "הקול קול יעקב והידים ידי עשו", שרק עשו הוא השייך למלחמה, ולכן במלחמת

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כא עמ' 94)

בו", ועל "מחר" מפרש "בעת המלחמה". ולאחרי שבמלחמה זו היה צורך הן במלחמות יהושע והן בתפלת משה, מובן שהאנשים שנבחרו למלחמה ("בחר לנו – לי ולך") היו צריכים להיות גם גבורים וגם יראי חטא.

י ועבד יהושע כמא דאמר לה משה לאגחא קרבא בעמלק ומשה אהרן וחור סליקו לריש רמתא:

(י) ויעש יהושע כאשר אמר לו משה להלחם בעמלק ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה:

כ"ט • ומשה אהרן וחור • מפאן לתענית שצריכים שלשה לעבר לפני התבה, שבתענית היו שרונים. • חור • בנה של מרים היה, וכלב בעלה.

ספורנו

(ט) ומטה האלהים בידי. להראות לעם בו את זמן תפלתו, כדי שיכינו לבם ויתפללו עמו, בענון המניפים בסודרים באלכסנדריא של מצרים. תורה י

(יא) וְהָיָה בְּאֶשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגִבֹּר יִשְׂרָאֵל וּבְאֶשֶׁר יִנִּיחַ יָדוֹ וְגִבֹּר עַמְלֶק:

כ"י • בְּאֶשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ • "וכי יָדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה נִנְצְחוֹת הָיוּ הַמִּלְחָמָה וְכוּ'" ? כְּדֵאֵתָא בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה.

(יב) וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ-אֶבֶן וַיִּשְׁלִימוּ תַּחְתָּיו וַיָּשֶׁב עָלֶיהָ וַאֲהֲרֹן וְחֹזֵר תִּמְכּוּ בְיָדוֹ מִזֶּה אַחַד וּמִזֶּה אַחַד וַיְהִי יָדוֹ אֱמוּנָה עַד-בֹּא הַשָּׁמֶשׁ:

כ"י • וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים • בְּשִׁבִּיל שְׁנֵתַעֲצֹל בְּמִצְוָה וּמִנָּה אַחֵר תַּחְתָּיו, נִתְיָקְרוּ יָדָיו. וַיִּקְחוּ • אֲהֲרֹן וְחֹזֵר. אֶבֶן וַיִּשְׁלִימוּ תַּחְתָּיו • וְלֹא יָשָׁב לוֹ עַל כֹּר וְכִסֵּת. אָמַר: 'יִשְׂרָאֵל שְׂרוּיִן בְּצַעַר, אֵף אֲנִי אֶהְיֶה עִמָּהֶם בְּצַעַר'. וַיְהִי יָדוֹ אֱמוּנָה • וַיְהִי מֹשֶׁה יָדוֹ

(יג) וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת-עַמְלֶק וְאֶת-עֲמֹל לְפִי-חֶרֶב: כ"י • וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ • (תַּנְחוּמָא) חֲתָף רֹאשִׁי גְבוּרָיו וְלֹא הִשָּׁאִיר אֵלָּא חֲלָשִׁים שְׁבָהֶם וְלֹא הִרְגָם כָּלָם. מִכָּאן אָנוּ לְמִדִּים שְׁעָשׂוּ עַל-פִּי הַדְּבָר שֶׁל שְׂכִינָה.

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכְרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנִי יְהוֹשֻׁעַ כִּי-מָחָה אֶמְחֶה אֶת-*(זכר) זִכְרֵ עַמְלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם:

כ"י • כְּתֹב זֹאת זִכְרוֹן • שָׁבָא עַמְלֶק לְהַזְדַּוֵּג לְיִשְׂרָאֵל קֹדֶם לְכָל הָאֲמֹת (מִכִּילָתָא). וְשִׂים בְּאָזְנִי יְהוֹשֻׁעַ • הַמְכַנִּים אֶת יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ, שִׁיִּצּוּהָ אֶת

(טו) וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה נָסִי: כ"י • וַיִּקְרָא שְׁמוֹ • שֶׁל מִזְבֵּחַ. ה' נָסִי • הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא עָשָׂה לָנוּ כָּאֵן נֶס גָּדוֹל. לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ

קרוי ה', אֲלֵא הַמְזַכֵּר שְׁמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, זֹכֵר אֶת הַנֶּס שֶׁעָשָׂה הַמֶּקוֹם. ה' הוּא נֶס שְׁלָנוּ.

(*) מִנְהַגֵּנוּ שְׂאוּמִרִים פַּעֲמִיִּים מִילַת זִכֵּר. הֶרָשׁוֹן זִכֵּר (בִּסְגוּלָּה) וּבִשְׁנֵי זִכֵּר (בְּצִירָה).

ספורנו

יג) אֶת עַמְלֶק וְאֶת עֲמֹל. הַמִּקְבָּץ מֵעַם אַחֵר לְהִלָּחֶם. תּוֹרָה יֵד יד) כְּתֹב זֹאת זִכְרוֹן בַּסֵּפֶר. פְּרָשַׁת "זִכּוֹר" (דְּבָרִים כה, יז ט). וְשִׂים בְּאָזְנִי יְהוֹשֻׁעַ. וְשִׂים אֵיזָה זִכְרוֹן בְּאָזְנִי יְהוֹשֻׁעַ. וְזֶה עָשָׂה מֹשֶׁה בְּבִנְיָן הַמִּזְבֵּחַ (פֶּסֶק טו) וּבִתְפִלָּתוֹ אָז, וּבִמְהַ שְׁאָמַר "כִּי יָד עַל כַּס יְהוָה" (פֶּסֶק טו). מָחָה אֶמְחֶה אֶת זִכְרֵ עַמְלֶק. שְׂאֲחָרִים גַּם אֶת הַמְּקָתָם, בְּאָמְרוֹ "וַיִּהְיֶה רִמְתָּם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ.. מִשּׁוֹר עַד שָׁה" וְכוּ' (שְׁמ״א א טו, ג). תּוֹרָה טו (טו) וַיִּקְרָא שְׁמוֹ. קָרָא שְׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּתַפִּלָּתוֹ, כְּעִנְיָן קְרָאָתִי שְׁמֹךְ הוּ" (איכה ג, כה). ה' נָסִי. ה' יְהוָה רִמְמוּתִי, כְּמוֹ "נִתְּתָ לִי-רִאִיךָ נֶס לְהַתְנוּסִס" (תהלים ס, ו), כְּלוּמָר: הוּא יְהוָה מַעֲלָתִי וְרוּמְמוּתִי עַל כָּל מִתְקוּמָם, כְּעִנְיָן "וּבִשְׁמֹךְ נְבוֹס קָמִינוּ" (שם מה, ו), וּכְעִנְיָן "וּבִשְׁמִי תִרְוֹם קָרְנוּ" (שם פט, כה). תּוֹרָה טו

(מז) וַיֹּאמֶר בְּיַד עֲלֵיכֶם יְהוָה מִלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלָק מִדֶּרֶךְ: פפפ

טז וַיֹּאמֶר בַּשְּׁבוּעָה אֲמִירָא דָא מִן קָדָם
דְּחִילָא דְשִׁכְנָתָהּ עַל פְּרָסִי יְקָרָה דְעֵתִיד
דְּאַתְגַּח קָרָבָא קָדָם יְיָ בְּדִבִּית עֲמָלָק
לְשִׁצִייתָהוֹן מִדְּרִי עֲלָמָא: פ פ פ

יְהוָה הָשֵׁם שָׁלֹם וְהַפְסָא שָׁלֹם, שְׁנַאֲמַר: (תהלים ט)
"הָאוֹיֵב תָּמוּ חַרְבוֹת לְנֶצַח" – זְהוּ עֲמָלָק שִׁכְתוֹב
בּוֹ: (עמוס א) "וְעֵבְרָתוֹ שְׁמָרָה נֶצַח". (תהלים שם) "וְעֵרִים
נִתְשָׁת אֲבָד וְזָכַר הָמָּה", מָהוּ אוֹמֵר אַחֲרָיו? "וְה'
לְעוֹלָם יֵשֵׁב", הָרִי הָשֵׁם שָׁלֹם, "כּוֹנֵן לַמִּשְׁפָּט
כְּסֹא", הָרִי הַפְסָא שָׁלֹם:

כ"י וַיֹּאמֶר • מִשָּׁה. בְּיַד עֲלֵיכֶם יְהוָה • יְדוּ שָׁל
הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא הוֹרָמָה לִישְׁבַע בְּכֶסֶד, לְהִיּוֹת לוֹ
מִלְחָמָה וְאַיְכָה בַּעֲמָלָק עוֹלָמִית. וּמָהוּ "כֶּסֶד" וְלֹא
נֶאֱמַר "כֶּסֶד", וְאַף הָשֵׁם נִחַלֵּק לְחֻצָיו? נִשְׁבַּע
הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא שְׁאִין שְׁמוֹ שָׁלֹם וְאִין כְּסֹא שָׁלֹם
עַד שִׁמְיָתָה שְׁמוֹ שָׁל עֲמָלָק כָּלוּ, וּכְשִׁימְיָתָה שְׁמוֹ,

ק"ו פסוקים, י"ד אמונ"ה סימן. סנא"ה סימן. חסלת פרשת בשלח

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעט - רפד

ספורנו

(טז) וַיֹּאמֶר בְּיַד עֲלֵיכֶם יְהוָה מִלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלָק
טעם תְּפִלָּתִי זֹאת הוּא מִפְּנֵי שֶׁהָאֵל
יִתְבָּרַךְ נִשְׁבַּע שֶׁתְּהִיָּה לוֹ "מִלְחָמָה
בַּעֲמָלָק מִדֶּרֶךְ", וְחֵיבִים אֲנִי לְהִלָּחֵם
מִלְחָמָתוֹ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, בְּאֶמְרָם
שֶׁ"שֶׁלֹּם מִצּוֹת נִצְטוּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּנִיטְתָן לְאֶרֶץ: לְהַעֲמִיד לָהֶם מֶלֶךְ,
וְלִהְיֶיהֶם זֶרַעוֹ שֶׁל עֲמָלָק, וְלִכְנוּת לָהֶם

בֵּית הַבְּחִירָה" (סנהדרין כ, ב), וְלָכֵן
הַתְּפִלָּתִי שֶׁיְהִיָּה הוּא נְסִי וְרוֹמְמוֹתָי
עַל הָאוֹיֵב.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שלישי עמ' ב

- 1 שבבית המקדש, וישבה לה במקום הנקרא 'חנות', שהיה בהר
- 2 הבית מחוץ לבית המקדש.
- 3 מבררת הגמרא: למאי הלכתא – לאיזה צורך גלתה הסנהדרין
- 4 ממקומה הראשון. משיבה הגמרא: אמר רב יצחק בר אבדימי, לומר
- 5 שלא דנו דיני קנסות, כגון קנס שמשלם האונס והמפתה לאבי
- 6 הנערה, וקנס שמשלם מי ששורו הרג עבד, לאדוניו. ומאחר שלא
- 7 ישבו בלשכת הגזית, לא יכלו לדון דיני קנסות.
- 8 מקשה הגמרא: דיני קנסות סלקא דעתך – וכי תעלה על דעתך
- 9 שגלתה הסנהדרין מלשכת הגזית כדי שלא תוכל לדון דיני קנסות,
- 10 והאמר רב יהודה, אמר רב, ברם ו-אבל וכו' אותה האיש לזיב,
- 11 ורבי יהודה בן בבא שמו, שאלמלא ו-שאם לאו הוא, נשתבחו דיני
- 12 קנסות מישאל.
- 13 הגמרא מפסיקה את דברי רב ושאלת: מדוע נשתבחו, הרי ניתן
- 14 לנסיניו – לחזור עליהם ולשננם. מבארת הגמרא: אלא כוונת רב
- 15 שאלמלא רבי יהודה בן בבא פטלו דיני קנסות מישאל, מאחר
- 16 שלא היו חכמים שנסמכו, וחכם שאינו סמוך אינו רשאי לדון דיני
- 17 קנסות.
- 18 מביאה הגמרא את המשך דברי רב, מדוע אלמלא רבי יהודה בן
- 19 בבא בטלו דיני קנסות מישאל: לפי שגזירה מלכות רומי הרשעה
- 20 גזרה על ישראל, שכל חכם הסומך אחרים, יתרג, וכל חכם הסומך יתרג,
- 21 ועיר שסומכין בה תתרג, ותחום שסומכין בו יצטרך – אם תהיה
- 22 הסמיכה מחוץ לעיר בתוך תחום אלפיים אמה ממנה, יעקרו את
- 23 כל בתומה סביב. מה עשה רבי יהודה בן בבא, הלא וישב בין שני
- 24 הרים גדולים, שקשה לעוקרם, ובין שתי עיירות גדולות ולא בתוך
- 25 העיר, כדי שאם יודע הדבר לא יחריבו את העיר, וישב בין שני
- 26 תחומי שקט של שתי עיירות, כדי שכל אחת מהן תוכל לטעון
- 27 שלא היה זה בתחומה, והיה זה בין העיר אושא לשפרעם. וסמך שם
- 28 המשה וננים, ואלו הם, רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון
- 29 ורבי אלעזר בן שמוע. ורב אחא מוסיף שסמך עמדם את רבי

- 30 נחמיה. כיון שהבירו בהם האויבים שהם עוסקים בסמיכה, אמר להם
- 31 רבי יהודה בן בבא לתלמידיו, בני, רוצו והימלטו מהם. אמרו לו
- 32 תלמידיו, רבי, ואמה מה תהא עליה, הרי אתה זקן ואינך יכול
- 33 לברוח. אמר להם, תריני מוטל לפניכם כפאן שאין לה חופזין –
- 34 כאבן דוממת שאין מי שיהפכנה. אמרו, לא זו משם האויבים עד
- 35 שנעצו לגופו של רבי יהודה בן בבא שלש מאות לולניאות –
- 36 חניתות של ברזל, ועשאוהו לגופו מנוקב ככברה ו-נפהו. ומבואר
- 37 מדברי רב שדיני קנסות נוהגים גם לאחר חורבן בית המקדש שהרי
- 38 החכמים הנוכחים היו אחר החורבן, ואם כן אין לומר שלצורך כך
- 39 גלתה סנהדרין ממקומה.
- 40 מכח קושיא זו אומרת הגמרא טעם אחר מדוע עברה הסנהדרין
- 41 מלשכת הגזית לחנות: אמר רב נחמן בר יצחק, לא תיקא – אל
- 42 תאמר שאחרי שגלתה הסנהדרין מלשכת הגזית לא דנו דיני
- 43 קנסות, אלא שלא דנו דיני נפשות, וכאן טעמא שלא רצו לדון דיני
- 44 נפשות, כיון דהוה דנפשי להו רוצחין – מפני שראו שנתרבו
- 45 הרוצחים בדור ההוא, ולא יכלו למידן – ולא יספיקו לדון את
- 46 כולם, אמרו חכמי הסנהדרין, מוטב נלי ו-נלך בגלות מפקום
- 47 למקום, כי היכי דלא ליחייבו – כדי שלא יתחייבו הרוצחים מיתה.
- 48 ומיכן למדנו שאי אפשר לדון דיני נפשות אלא כשהסנהדרין
- 49 בלשכת הגזית, דכתב בדיני נפשות (דברים יז) 'ועשית על פי הדבר
- 50 אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה', מלמד שהמקום
- 51 המיוחד לסנהדרין בבית המקדש הוא הגזית, שהיא בכוחם לחייב
- 52 דיני נפשות, ואם אינם במקום ההוא אינם יכולים לדון.
- 53 הגמרא חוזרת לדון בדבר הראשון שאמר רבי ישמעאל ברבי יוסי,
- 54 שלמכות רומי הרשעה שלטה על ישראל מאז ושמונים שנה
- 55 קודם שנחרב בית המקדש השני. מקשה הגמרא: מאה ושמנים ותו
- 56 לא – וכי רק מאה ושמונים שנה היו ישראל תחת שלטון מלכות
- 57 רומי הרשעה, והתני בברייתא, רבי יוסי (ברבי) [אומר],

שיעורי תהלים לשבוע פרשת בשלח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ה' שבט מפרק כט עד סוף פרק לד	יום רביעי - ח' שבט מפרק מד עד סוף פרק מח
יום שני - ו' שבט מפרק לה עד סוף פרק לח	יום חמישי - ט' שבט מפרק מט עד סוף פרק נד
יום שלישי - ז' שבט מפרק לט עד סוף פרק מג	יום שישי - י' שבט מפרק נה עד סוף פרק נט
שבת קודש - י"א שבט פרק כ מפרק ס סוף פרק סה	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ה' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 50, פרק כ והנה... עד עמ' כו, המלוּבש בהם.

ליקוטי אמרים

פרק כ והנה מודעת זאת לכל כי מצות ואזהרת

ע"ז שהם שני דברות הראשונים

אנכי ולא יהיה לך הם כללות כל התורה כולה. כי דבור
אנכי כולל כל רמ"ח מצות עשה. ולא יהיה לך כולל
כל שס"ה מצות ל"ת ולכן שמענו אנכי ולא יהיה לך
לבד מפי הגבורה כמארז"ל מפני שהם כללות התורה
כולה. ולבאר היטב ענין זה צריך להזכיר תחלה
בקצרה ענין ומהות אחדותו של הקב"ה שנקרא יחיד
ומיוחד וכל מאמינים שהוא לבדו הוא כמו שהיה קודם
שנברא העולם ממש שהיה הוא לבדו וכמ"ש אתה
הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא כו' פי'
הוא ממש בלי שום שינוי כדכתיב אני ה' לא שנית כי

1 פרק כ. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, כיצד "קרב מאד" לכל
2 אחד מישראל, לקיים תורה ומצוות מתוך רגש של אהבת ה' ויראת ה'
3 – באמצעות האהבה המסותרת שבו להקב"ה, אהבה מסותרת זו היא
4 בחינת ה"חכמה" שבנפש האלקית, בה שורה אור אינסוף ברוך-הוא.
5 ומשם נובע הכוח ביהודי
6 למסור את נפשו ולא להיפרד
7 ולהינתק חסד-שלום מהקב"ה.
8 אם היהודי היה מרגיש,
9 שעל-ידי עבירה, הוא ניתק
10 ונפרד מהקב"ה, לא היה
11 עובר על שום עבירה. אך,
12 אין הוא מרגיש בכך, נדמה
13 לו, שגם בשעה שהוא חוטא,
14 הוא נשאר יהודי כפי שהיה.
15 ואילו – כשבאים לכפות עליו
16 לכפור בהקב"ה ולעבוד
17 עבודה-זרה – הוא מרגיש
18 שרוצים לנתק ולהפריד אותו
19 מהקב"ה, ואז הוא מוסר את

20 נפשו. בכוח זה של מסירות נפש, הוא אכן יכול להישמר מכל עבירה
21 ולקיים כל המצוות. אך, כיצד יש באותו כוח של מסירות נפש, שלא
22 לעבוד עבודה-זרה, להשפיע גם ביחס לעבירות אחרות? וכיצד יש גם
23 בכוחו להביא לקיום כל המצוות, – יוסברו הדברים בפרקים הבאים
24 על יסוד הנחה שכל מצוות-העשה קשורות במצות האמונה ואחדות
25 ה' – "אנכי ה' אלקיך": וכל מצוות-לא-תעשה קשורות ב"לא-תעשה"
26 של עבודה-זרה – "לא יהיה לך אלקים אחרים", בכך יובהר, כיצד
27 אפשר לנצל את הכוח של מסירות נפש לשמירת כל מצוות ה"עשה"
28 וה"לא-תעשה".

29 והנה מודעת זאת – ידוע הדבר, לכל, כי מצות – העשה של
30 אמונה ואחדות ה', ואזהרת עבודה-זרה, שהם שני דברות
31 הראשונים, – מעשרת הדיברות, "אנכי" ו"לא יהיה לך", –
32 "אנכי ה' אלקיך" – מצות-העשה של אמונה ואחדות ה', "לא
33 יהי לך" – מצות הלא-תעשה של עבודה-זרה, הם כללות כל
34 התורה כלה; – הן כוללות את כל התורה כולה. כי דבור
35 "אנכי" כולל כל רמ"ח מצות-עשה, ו"לא יהיה לך" כולל
36 כל שס"ה מצות לא-תעשה, – שתי מצוות אלו, הן ה"כלל",
37 וכל שאר המצוות הן "פרטים" מאותו "כלל". ולכן שמענו
38 "אנכי" ו"לא יהיה לך" לבד מפי הגבורה כמארז"ל, –
39 "אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו", מפני שהם – שני
40 דיברות אלו, כללות התורה כלה. – הרי, ששמענו "מפי
41 הגבורה", מפיו של הקב"ה, את כל התורה כולה, מאחר ששני
42 דיברות אלו הן ה"כלל" האוצר בתוכו את כל ה"פרטים" – כל
43 התורה. בכך – שכל מצוות-העשה קשורות במצות-העשה של
44 אמונה, וכל מצוות הלא-תעשה קשורות בלא-תעשה של

מלים, לגבי הכוח לדבר בלי סוף, כל־שכן וודאי הדבר שאין
לאותו דיבור שום ערך לגבי כוח המחשבה, שממנו נובע
הדיבור; ועל־אחת־כמה־יוכמה — לגבי עצם הנפש שבאדם;
כל־שכן ועל־אחת־כמה־יוכמה בלי השוואה כלל, כשמדובר
לגבי הקב"ה, שאינו מוגבל
כלל, איזה ערך יש לגביו,
לאותו דיבור שממנו
נבראו וקיימים כל
העולמות והנבראים. וכך
אומר רבנו הזקן: **כִּי
הַתְּהוּוֹת כָּל הָעוֹלָמוֹת
עָלִיּוֹנִים וְתַתְּלוֹנִים מֵאֵין
לֵישׁ, וְחַיּוֹתָם וְקִיּוּמָם
מִתְּקִינָם שְׁלֹא יַחֲזֹרוּ
לְחַיּוֹת אֵין וְאִפֹּס
כִּשְׁהֵיָהּ, — שכן, כפי שיוסבר להלן ב"תניא", אינה דומה בריאת
העולם לעיבוד ויצירת כלי על־ידי בשר־ודם: כלי יכול להתקיים
בצורתו ובתבניתו גם אחרי שיוצרו מושך את ידיו ממנו. ואילו
בבריאה שונה הדבר: מאחר שהנברא נוצר מ"אין" ל"יש", מן
ההכרח שהכוח האלקי יברא ויחיה אותו תמיד מחדש — לולא
כוח אלקי זה, היה הנברא חוזר לאין ואפס. יצירה זו, החיות
והקיום של כל העולמות והנבראים, **אֵינוֹ אֱלֹהֵי דָבָר ה' וְרוּחַ
פִּי וְתַבְרִךְ הַמְּלֻכָּשׁ בָּהֶם. — בעולמות ובנבראים.****

לפני שנברא העולם, אותו אחד בדיוק הוא לאחר שנברא
העולם, **כִּי שוֹם שְׁנוֹי, כְּדִכְתִּיב: "אֵינִי ה' לֹא שְׁנִיתִי". —**
מלפני הבריאה ועד אחרי הבריאה — עם בריאת העולמות, לא
נשתנה שום דבר באחדותו האבסולוטית של הקב"ה; ביצירת
העולמות — לא נוסף שום
דבר, כפי שרבנו הזקן
מסביר: **כִּי עוֹלָם תִּהְיֶה וְכֵן
כָּל הָעוֹלָמוֹת הָעָלִיּוֹנִים
— אֵינֶם פּוֹעֲלִים שׁוֹם
שְׁנוֹי בְּאֶחָדוֹתוֹ וְתַבְרִךְ
בְּהִבְרָאָם מֵאֵין לֵישׁ,
שֶׁכְּמוֹ שְׁהֵיָה "הוא לבדו"
הוא יחיד ומיוחד" קִדָּם
הִבְרָאָם, כֵּן "הוא לבדו"
הוא יחיד ומיוחד" אַחֵר
שֶׁבְּרָאָם, — כיצד אכן הדבר? לכאורה, הרי נוספו עולמות
ונבראים, שלא היו קודם? אלא — **מִשּׁוֹם דְּכָלָא קָמִיָּה כְּלָא
חֲשִׁיב, —** לגבי הקב"ה אין ערך לשום דבר, וכולם הם, ו**כְּאֵין
וְאִפֹּס מִמֶּשׁ. —** להלן יוסבר, איך לגבי הקב"ה כל הבריאה היא
כאילו איננה קיימת כלל; הבריאה כולה נוצרה וקיימת מדיבורו
של הקב"ה; והרי גם בבני אדם אנו רואים, שאין שום ערך
לדיבור אחד של האדם לגבי עצם כוח הדיבור של הנפש, שיכול
לדבר מלים ללא סוף — איזה ערך יש למלה אחת, או לכמה**

יום שני ו' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כו, ולמשל כמו... עד עמ' 52, העולם:

האדם לדבר בלי סוף — וא"כ איזה ערך, יש לדיבור אחד, לנוכח
כוח אין־סופי זה של מלים? **וְכָל־שֶׁכֶּן —** שאין ערך לדיבור
אחד, **לְגַבִּי בְּחִינַת לְבוֹשׁ הַפְּנִימִי שְׁלֵה —** של הנפש, **שֶׁהוּא
הַמְּחַשְּׁבָה, —** הכוח לחשוב, שהוא ה"לבוש" הפנימי של הנפש
— הנפש מאוחדת יותר עם
המחשבה, **שֶׁמִּמֶּנָּה —**
מהמחשבה, **נִמְשָׁכּוּ
הַדְּבָרִים —** שכן, האדם
מדבר את מה שהוא
חושב, **וְהֵיא חַיּוֹתָם; —**
ומאחר שהמחשבה עדינה
יותר מאשר הדיבור,
וקשורה יותר עם הנפש —
ודאי שאין שום ערך
לדיבור אחד לגבי
המחשבה, **וְאֵין צְרִיךְ לוֹמַר לְגַבִּי מַהוּת וְעֲצָמוֹת הַנֶּפֶשׁ,
שֶׁהֵן עֶשֶׂר בְּחִינּוֹתֶיהָ הַנּוֹכְרִים לְעִלִּי: הַכְּמָה־בִּינָה־דַעַת כו',
—** בהשוואה ללבושי הנפש, מחשבה, דיבור ומעשה, נקראים
עשר בחינות וכוחות אלה של הנפש (חכמה, בינה, דעת,

**וְלִמְשָׁל, כְּמוֹ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, כִּשְׁמִדְבָר דְּבוֹר אַחֵר, שֶׁדְּבוֹר
זֶה לְבָדּוֹ —** הוא, **כְּלָא מִמֶּשׁ אִפְלוּ לְגַבִּי כְּלָלוֹת נִפְשׁוֹ
הַמְּדַבֶּרֶת, —** הנפש שהיא המקור של כוח הדיבור, **שֶׁהוּא —**
כוח הדיבור, **בְּחִינַת לְבוֹשׁ הָאִמְצָעִי שְׁלֵה, —** של הנפש.
בשלשה לבושי הנפש,
מהווה המחשבה ה"לבוש"
העליון ביותר; כוח
המעשה — ה"לבוש"
התחתון ביותר; וכוח
הדיבור — ה"לבוש"
האמצעי, **שֶׁהוּא כֹחַ
הַדְּבוֹר שְׁלֵה, —** והרי
דיבור אחד אין לו שום
ערך בהשוואה לכוח
הדיבור כולו, **שֶׁיֵּכֹּל —**
כוח הדיבור של הנפש, **לְדַבֵּר דְּבוּרִים לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית; —**
שכן, העובדה שבאמת יש גבול לדיבוריו של האדם, נובעת
מכך שחלקי גוף האדם בהם תלוי דיבור האדם, נחלשים מרוב
דיבור ומאבדים את כושרם. אך מבחינת כוח הנפש, מסוגל

כשהחמדה לדבר לא באה עדיין לידי ביטוי רגשי, רק בשכלו
 "תפס" והשיג את ה"טוב" שבאותו דבר – ודאי שבאותה הבנה
 אין עדיין אותיות. רק לאחר שכתב נפלה החמדה והתאווה
 בלבו בכה חכמתו ושכלו וידעתו, – אחרי שלפני כן היתה
 החמדה ב"כוח השכל"
 וממנו נוצרה החמדה
 בלב, ואחר כך חזרה
 ועלתה – החמדה, מהלב
 למח לחשב ולהרהר בה
 איך להוציא תאוות
 מכח אל הפעל להשיג
 המאכל או למידת
 החכמה בפעל – או
 ללמוד את החכמה,
 שהוא חומד אותה,
 בפועל, הרי ככאן – רק
 אז, כשהוא חושב איך
 לממש את תאוותו על-ידי
 השגת המאכל, או לימוד
 חכמה זו או אחרת, נולדה
 בחינת אותיות במחשבו,
 שהן אותיות כלשון עם
 ועם – כשפת כל עם,
 המדברים והמהררים
 בהם – באותן אותיות,
 כל עניני העולם: – כל

אחד חושב והוגה באותיות השפה שהוא רגיל לדבר בה, אך,
 לפני שהחמדה חוזרת ועולה מהלב למוח, לחשוב במימושה
 המעשית – אלא היא שרויה במצב של עיצוב בתור "מדה",
 בתחילה במוח ולאחר מכן בלב – אין לחמדה עדיין ביטוי
 באותיות; יש בכך אז משום הרגשה בלבד וממילא אין אז מקום
 לכל הבדל בין השפות השונות. בהתאם לאמור, מובן מה
 שלמדנו, שאין ערך כלל לדיבור אחד בהשוואה ל"שכל"
 ול"מדות", הנחשבים ל"עצמות" הנפש של האדם. ובודאי שאין
 שום ערך כלל לדיבור, בו נבראו ומתקיימים העולמות, לגבי
 הקב"ה, שאינו מוגבל כלל. הרי, שכל העולמות והנבראים,
 שיצירתם, חיותם וקיומם בא מהדיבור – הם כאין וכאפס לגבי
 הקב"ה, ומשום כך, אינם "פועלים" שום שינוי באחדותו של
 הקב"ה.

1 (והמדות): חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות) –
 2 עצמות הנפש, שמהן – מ"שכל" ו"מדות" הנפש, נמשכו
 3 אותיות מחשבה זו המלכשות בדבור זה בשמירה, – שכן,
 4 האדם חושב או על ענין שכלי, או על ענין הקשור לרגשי
 5 המדות – ומה שהוא
 6 חושב, לאחר מכן הוא
 7 מדבר, כי המחשבה היא
 8 גם כן בחינת אותיות
 9 כמו הדבור, רק שהן –
 10 אותיות המחשבה,
 11 רוחניות ודקות יותר. –
 12 אותיות הדיבור מגושמות
 13 יותר מאשר אותיות
 14 המחשבה, אך בכל זאת
 15 יש דמיון בין הדיבור לבין
 16 המחשבה – בכך ששניהם
 17 מורכבים מ"אותיות", אבל
 18 עשר בחינות חכמה
 19 בינה דעת כו', הן שרש
 20 ומקור המחשבה, –
 21 כמוזכר לעיל, ואין בהם
 22 – בכוחות ה"שכל"
 23 ו"המדות", בחינת
 24 אותיות צדו קדם
 25 שמתלבשות בלבוש
 26 המחשבה. – רק לאחר

27 מכן, כשהאדם חושב בכוח מחשבתו אודות ה"שכל" או אודות
 28 הדברים שהוא מתרגש מהם – מופיעות האותיות. מאחר
 29 ש"שכל" ו"מדות" הם בכלל למעלה מאותיות – בודאי ובודאי
 30 שאין לגביהם שום ערך לדיבור אחד. להלן מסביר רבנו הזקן,
 31 איך בשכל ובמדות אין עדיין אותיות: למשל, בשנופלת איזו
 32 אהבה וחמדה בלבו של אדם, קדם שיעולה מהלב אל
 33 המח לחשב ולהרהר בה – אין בה – בחמדת הלב, בחינת
 34 אותיות צדו, רק חפץ פשוט וחשיקה בלב אל הדבר
 35 שהוא הנחמד אצלו. וכל-שכן קדם שנופלה התאוה
 36 והחמדה בלבו לאותו דבר, רק היתה בכה חכמתו ושכלו
 37 – בינה, וידעתו, – כוח הדעת, שהיה נודע אצלו אותו דבר
 38 שהוא נחמד ונעים וטוב ויפה להשיגו ולדבק בו, כגון:
 39 ללמוד איזו חכמה, או לאכל איזה מאכל ערב – הרי,

יום שלישי ז' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 52, פרק כא והנה... עד עמ' כז, שבלב.

ליקוטי אמרים

פרק כא והנה מדת הקב"ה שלא כמדת בשר ודם
 שהאדם כשמדבר דבור הרי הבל

79 שהוא מתבטא באדם,
 80 מאותו "מושג" עצמו כפי
 81 משתמשים בו ביחס
 82 להקב"ה: שהאדם

79 פרק כא. והנה, מדת
 80 הקדוש-ברוך-הוא שלא
 81 כמדת בשר ודם; –
 82 שונה לגמרי ה"מושג" כפי

נִקְרָא דְבוּרוֹ יִתְבַּרְךָ בְּשֵׁם "דְבוּר" רַק עַל־דֶּרֶךְ מִשָּׁל, כְּמוֹ
שֶׁדְבוּר הַתַּחֲתוֹן שְׂבָאָדָם הוּא מְגַלָּה לְשׁוּמְעִים מַה שֶּׁהָיָה
צָפוֹן וְנֶעֱלַם בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, כִּךְ לְמַעַלְה בְּאִי־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא,
יֵצֵאת הָאוֹר וְהַחַיּוֹת מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךָ מִהֶעֱלָם אֶל הַגִּלּוּי -

בתחילה היו האור והחיות
בהעלם, ועתה הם
בהתגלות, לְבָרָא עוֹלָמוֹת
וְלַהֲחַיּוֹתָם, - לפני
שה"אור" וה"חיות" היו
בהתגלות לא היו עולמות
בנמצא, רק אחרי התגלות
ה"אור" וה"חיות", נבראים
ומתקיימים עולמות - הרי,
התגלות זו נִקְרָא בְּשֵׁם
"דְבוּר". - שכן, גם
למעלה יש בכך משום
התגלות לזולת, כלומר,
שיהיו עולמות ונבראים
המרגישים עצמם כמו
זולת, כדבר נוסף. וְהֵן הֵן
עֲשֶׂרָה מֵאֲמֻרוֹת -
הכתובים בתורה, שֶׁבִּהְיָ
וְעַל יָדוֹ, נִבְרָא הָעוֹלָם,
- עשרה המאמרות
מהווים התגלות האור
והחיות האלקית, לברוא
עולמות ונבראים. עיין
"שער היחוד והאמונה"

סוף פרק ד. וְכֵן - גם ב"דיבור" אחר שאינו כדי לברוא עולמות
ולהחיות, כלומר - שְׂאֵר כָּל הַתּוֹרָה נִבְיָאִים וּכְתוּבִים -
שבנוסף לעשרה מאמרות, נקראים בשם "דיבור", שכן הם הרי
התגלו, שֶׁהַשִּׁיגוֹ הַנִּבְיָאִים בְּמִיֵּאָה נְבוֹאָתָם. - יש בהם משום
התגלות האור האלקי לנביאים. ומחמת ענין ה"התגלות",
קוראים להם בשם "דיבור", כמו שזה בכל דיבור למטה. אך, ענין
הפיזור שקיים בדיבורו של האדם - אינו בנמצא בדיבור
שלמעלה. וְהָרִי דְבוּרוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ כְּכִיכּוֹל מִיּוֹחָדוֹת עֲמוֹ
בְּתַכְלִית יַחֲדוֹ, דֶּרֶךְ־מִשָּׁל, כְּמוֹ דְבוּרוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל אָדָם
- לפני שהוא חושב ומדבר אותם בפועל, בְּעֵדוֹן בִּכְחַת חֲכָמָתוֹ
וְשִׁכְלוֹ, או בְּתַשׁוּקָה וְחֲמָדָה שֶׁבִּלְבּוֹ, קִדְּם - לפני, שֶׁעֲלָתָהּ
מִהֶלֶב לְמַחַ לְהִרְרָה כִּה בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת, - באותיות
המחשבה. שְׂאֵן הֵיוּ אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדְּבוּר הָיָה,
הַנִּמְשָׁכוֹת מִחֲמָדָה וְתַשׁוּקָה זוּ בִּכְחַת כָּלֵב, וּמִיּוֹחָדוֹת שֵׁם
בְּתַכְלִית יַחֲדוֹ בְּשֶׁרֶשֶׁן, שֶׁהֵן הַחֲכָמָה וְשִׁכְלָה שֶׁבִּמְחַת וְחֲמָדָה
וְתַשׁוּקָה שֶׁבִּלְבּוֹ. - שֶׁהֵן הַשֵּׁר שֶׁהֵן הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדְּבוּר. הרי
כשם שזה באדם, שלפני שהוא חושב והוגה את האותיות
בדיבור - הן מאוחדות כליל בשורשן, כך בדיבור שלמעלה, (גם)
אחרי ההתגלות - המחשבה והדיבור כביכול מהקב"ה - הם
מאוחדים בתכלית עם הקב"ה:

בְּשִׁמְדֵּבֶר דְבוּר, הָרִי הַכָּל הַדְּבוּר שֶׁבִּפְנֵי - בשעה שהוא
מדבר, הוּא מְרֻגֵשׁ, וְנִרְאָה דְבַר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ מְבַדֵּל מִשְׁרָשׁוֹ, -
של הדיבור, שֶׁהֵן עֲשֶׂר בְּחִינּוֹת הַנֶּפֶשׁ עֲצָמָה. - כלומר "שכל"
ו"מדות", שֶׁכִּפִּי שְׁהוּסֵבֶר בִּפְרָק הַקּוֹדֵם הֵם שׁוֹרֵשׁ הַדְּבוּר; וּמֵאֲחֵר
שֶׁהַדְּבוּר מוּבָדֵל מִשְׁוֹרֵשׁוֹ,
הוּא יִכּוֹל לְהִירָאוֹת

כ"מציאות" (כדבר).
לעצמו, למרות שכשהוא
נמצא בשורשו, הוא בטל
לגמרי ואין לו שום ערך.
כך הדבר ביחס לדיבורו
של האדם. אֲכָל תְּקוּדָשׁ
בְּרוּךְ־הוּא אֵין דְבוּרוֹ
מְבַדֵּל מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךָ חֲסֵם
וְשִׁלּוֹם, כִּי אֵין דְבַר חוּץ
מִמֶּנּוּ, וְלִית אַתֵּר פָּנָיו
מִנִּיחָה, - אין שום מקום
(או מדריגה) שהוא פנוי
ממנו, מהקב"ה. הרי, בכל
מקום בו קיים דיבורו של
הקב"ה, באותו מקום עצמו
נמצא הקב"ה, והדיבור
נמצא תמיד בתוך שורשו.
וְכֵן אֵין דְבוּרוֹ יִתְבַּרְךָ
בְּדְבוּרֵנוֹ חֲסֵם וְשִׁלּוֹם -
"דיבור" האדם, בשעת
דיבורו, נפרד משורשו
ונראה כ"מציאות" לעצמו,

גם בעיני האדם המדבר. אך, דיבורו של הקב"ה בטל תמיד
לשורשו. [כְּמוֹ - שְׂמוּבֵן הַדְּבַר, שְׂאֵין מַחֲשַׁבְתּוֹ - של הקב"ה,
בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, בְּכִדְכִיבִי: "כִּי לֹא מַחֲשַׁבּוֹתֵי מַחֲשַׁבּוֹתֵיכֶם",
וּכְכִיבִי: "כֵּן וְכֵהוּ דְרָכֵי מַדְרִיכֶם וְגו'"] - והפסוק מסיים:
"ומחשבותי ממחשבותיכם". הרי, כשם שאנו מוצאים שמחשבתו
של הקב"ה היא סוג מחשבה אחר לגמרי, כך אנו מבינים,
שדיבורו של הקב"ה שונה לגמרי מהדיבור שלנו. אלא, אם כך
הדבר שדיבורו של הקב"ה אינו נפרד ממנו, מדוע קוראים לו
"דיבור"? כל ענין שלמעלה שאנו רוצים להבין, אנו משיגים אותו
לפי המושגים שלנו, מעצמנו ובשרנו. אנו רואים באדם שהמלים
שהוא מדבר - נפרדות ממנו, ולכן הן יכולות להגיע לזולת; שונה
הדבר באותיות המחשבה המאוחדות עם האדם עצמו, ונעלמות
מהזולת. בהתאם לכך אין מושג הדיבור שבאדם נותן לנו תמונה
מענין הדיבור כמו שהוא למעלה - כי למעלה גם הדיבור אינו
מובדל משורשו - מדוע, איפוא, אנו קוראים לו בשם "דיבור"?
הדברים יוסברו להלן, שישנן שתי תכונות בדיבור: א) הכוח
לגלות לזולת מה שמוסתר במחשבתו של המדבר, ב) עובדת
היפרדותו משורשו. ורק בגלל תכונתו הראשונה - לגלות לזולת
את המוסתר במחשבתו של המדבר - הוא נקרא למעלה בשם
"דיבור" - גילוי של האור האלקי לעולמות ולנבראים. וְלֹא

יום רביעי ח' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כז, וככה ממש... עד עמ' כז, ממש:

ליקוטי אמרים

- 1 וְכֵכָה מִמֶּשׁ, דְּרָד־מִשְׁלָּה, מִיְּחֻדוֹת דְּבוּרוֹ וּמִחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל
2 הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא בְּתַכְלִית הַיְּחוד בְּמַהוּתוֹ וְעֲצָמוּתוֹ
3 יִתְבָּרֵךְ, גַּם אַחֵר שֵׁינָא דְּבוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ אֶל הַפֻּעַל בְּכִרְיָאוֹת
4 הָעוֹלָמוֹת, – הוּא מֵיּחוד אִז עַם הַקב"ה, כְּמוֹ שֶׁהָיָה מֵיְחוד עִמּוֹ
5 קֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת, וְאִין שׁוּם שְׁנוֹי כָּלָל
6 לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ – בֵּין לִפְנֵי 1
8 הַבְּרִיאָה לְבֵין אַחֲרֵי 2
9 הַבְּרִיאָה, אֶלָּא – הַשֵּׁנִי 3
10 הוּא רַק אֶל – לִגְבִי, 4
11 הַבְּרִאוֹת הַמְקַבְּלִים 5
12 חַיּוֹתָם מִבְּחִינַת דְּבוּרוֹ 6
13 יִתְבָּרֵךְ – הַשֵּׁנִי מִתְּבַטָּא 7
14 בַּשְּׁטוּת: בַּתְּחִלָּה לֹא הָיָה 8
15 בְּרִאוֹת כָּלָל, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן 9
16 נִבְרְאוּ הָעוֹלָמוֹת וְהֵם 10
17 מְקַבְּלִים חַיּוֹתָם מִהַדְיבור 11
18 – וְזֹאת מִתִּי? – בְּבְחִינַת 12
19 יִצְיָאוֹת כָּכָר – שֶׁל 13
20 הַדְיבור אֶל הַפֻּעַל 14
21 בְּכִרְיָאוֹת הָעוֹלָמוֹת 15
22 שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּהֶם – דְּיבורו 16
23 שֶׁל הַקב"ה מִתְּלַבֵּשׁ 17
24 בְּעוֹלָמוֹת, לְהַחְיֹתָם עַל- 18
25 יְדֵי הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת מַעֲלָה 19
26 לְעֻלּוֹל – עַל-יְדֵי יְרִידָתוֹ 20
27 מִמְּדִרְיָגָה עֲלִיוֹנָה 21
28 לְמִדְרִיגָה מִתַּחְתִּיָּה. 22
29 הַמְּדִרְיָגָה הָעֲלִיוֹנָה נִקְרָאת 23
30 "עִלְיָה", כְּלוֹמַר שֶׁהָיָה "סִיבָה" (גּוֹרֵם) לְמִדְרִיגָה מִתַּחְתִּיָּה,
31 הַנִּקְרָאת "עוֹלָל" – "מְסוּבָב" (תּוֹצֵאֵה). וְיְרִידַת הַמְּדִרְיָגוֹת –
32 עַל-יְדֵי יְרִידַת הַדְיבור מִמְּדִרְיָגָה לְמִדְרִיגָה, בְּצִמְצוּמִים רַבִּים
33 וְשׁוֹנִים, – הַמִּצְמָצְמִים אֶת הַ"אוֹר" וְהַ"חַיּוֹת" הָאֱלֹקִי שֶׁל
34 הַדְיבור, עַד שֶׁיּוֹכְלוּ בְּרִאוֹת לְקַבֵּל חַיּוֹתָם וְהַתְּהוּוֹתָם מִמֶּנּוּ
35 – מִדְיבורו שֶׁל הַקב"ה, וְלֹא יִתְבַּטְּלוּ בְּמִצְיָאוֹת, – שֶׁכֵּן, אִם
36 הַ"חַיּוֹת" שֶׁל הַדְיבור, לֹא הָיְתָה מִתְּצַמְצָמַת כָּל כֵּךְ, אֲלֵא הָיְתָה
37 מֵאִירָה בַּהֲתַגְלוֹת כְּפִי שֶׁהָיָה, הָיוּ הַנִּבְרָאִים מֵאֲבָדִים אֶת
38 מִצְיָאוֹתָם לִגְמָרִי לִגְבִי הַחַיּוֹת הָאֱלֹקִית. בְּרֵם, הָרִי הַכוֹוֹנָה
39 הָעֲלִיוֹנָה הִיא שֶׁהַנִּבְרָאִים יִרְגִּישׁוּ עֲצָמָם כִּ"מִצְיָאוֹת", וְעַל-יְדֵי
40 עֲבוּדָתָם הָעֲצָמִית יִגְיעוּ לְהַתְּבַטְּלוֹת לֹאֲלֻקוֹת – לִכֵּן עַל הַ"חַיּוֹת"
41 לְעִבּוֹר צִמְצוּמִים רַבִּים; וְכִפִּי שִׁיּוֹסֵבֵר לְהֵלֵךְ, בְּמָה מִתְּבַטָּאוֹת
42 הַשְּׁפָעָתָם שֶׁל הַצִּמְצוּמִים: וְכָל הַצִּמְצוּמִים הֵם בְּחִינַת "הַסְתֵּר
43 פָּנִים", – פְּנִימִיּוֹת הַחַיּוֹת הָאֱלֹקִית – מִסִּתְרָתָן: לְהַסְתֵּר
44 וְלְהַעֲלִים הָאוֹר וְהַחַיּוֹת הַנִּמְשָׁךְ מִדְּבוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁלֹּא
45 יִתְנַלָּה בְּבְחִינַת גִּלּוֹי רַב – שֶׁאִז הָיָה זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ
- הַתַּחְתּוֹנִים – הַנִּבְרָאִים שֶׁבְּעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים, לְקַבֵּל –
חַיּוֹתָם, וְלִכֵּן – מִזַּחֲמַת שֶׁהַ"חַיּוֹת" עוֹבֵרֶת דֶּרֶךְ הַצִּמְצוּמִים
הַרְבִּים, גַּם-כֵּן נִדְמָה לָהֶם – לְנִבְרָאִים, אוֹר וְחַיּוֹת הַדְּבוּר שֶׁל
מְקוֹם בְּרוּךְ-הוּא הַמְּלַבֵּשׁ בָּהֶם כָּאִלוֹ הוּא דָּבָר מְבָדֵל
מִמָּהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ
יִתְבָּרֵךְ, – מִהַקב"ה, רַק
שֶׁנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ
כְּמוֹ דְּבוּר שֶׁל אָדָם –
נִמְשָׁךְ מִנִּפְשׁוֹ. – וּבִסּוּפּוֹ
שֶׁל דְּבַר נַעֲשֶׂה כְּדִבְרֵי
נִפְרָד. כִּךְ נִדְמָה לְנִבְרָאִים
הַ"חַיּוֹת" הָאֱלֹקִית שֶׁל
הַדְיבור שֶׁלְמַעֲלָה, וְזֹאת
יֵעָן שֶׁהַ"חַיּוֹת" שֶׁל הַדְיבור
שֶׁלְמַעֲלָה, מְגִיעָה אֲלֵיהֶם
אַחֲרֵי צִמְצוּמִים רַבִּים,
וְלִגְבִי הַנִּבְרָאִים מִסִּתְרֵיהֶם
הַצִּמְצוּמִים עַל הַ"חַיּוֹת",
וְלִכֵּן יִכּוֹל לְהִידְמּוֹת לָהֶם
שֶׁהַדְיבור שֶׁלְמַעֲלָה דּוֹמֶה
לְדְיבורוֹ שֶׁל הָאָדָם. אֵךְ
לְנִפְי הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא,
אִין שׁוּם צִמְצוּם וְהַסְתֵּר
וְהָעֵלָם מִסְתֵּר וּמַעֲלִים
לְפָנָיו, וְ"בְּחֻשְׁכָּה" –
הָעֵלָם, כְּאוֹרָה", – גִּלּוֹי,
לִפְנֵי הַקב"ה. בְּדִבְרֵי:
"גַּם חֲשֵׁךְ לֹא יִחְשֹׁךְ
מִמֶּךָ וְגו'", – שֶׁכֵּן, גַּם
הַחוּשׁ הוּא "מִמֶּךָ", מִהַקב"ה, וְלִכֵּן אִין הַחוּשׁ מִסִּתֵּר בִּפְנֵי
הַקב"ה, כְּפִי הַמְּפּוֹרֵט לְהֵלֵךְ, שֶׁרַק דְּבַר חִיצוֹנִי זָר בְּכוּחוֹ לְהַסְתֵּר,
אִךְ אִין בְּנִמְצָא שׁוּם "יֵשׁ" הַמִּסְתֵּר אֶת עֲצָמוֹ עִם עֲצָמוֹ, מֵאַחֵר
שֶׁהַמִּסְתֵּר וְהַמִּסְתֵּר הֵם אוֹתוֹ אֶחָד – כְּמוֹ שֶׁרִבְנָה הִזְקֵן אוֹמֵר:
מִשׁוּם שֶׁאִין הַצִּמְצוּמִים וְהַלְבוּשִׁים דָּבָר נִפְרָד מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ
חֵם-וְשִׁלּוֹם, – כְּמוֹ שֶׁלְמַדְנָה, שֶׁאִין שׁוּם דְּבַר שִׁיּוּדָה נִפְרָד בְּאַמַּת
מִהַקב"ה. אֶלָּא בְּהִרְדִּין מִמֶּצָא דְּלְבוּשִׁיהַ מִנִּיָּה וְכִיָּה, – כְּאוֹתוֹ
צֵב שֶׁלְבוּשׁוֹ צוּמַח מִמֶּנּוּ עֲצָמוֹ. כִּךְ גַּם לְמַעֲלָה, הַצִּמְצוּמִים
וְהַלְבוּשִׁים – הֵם עֲצָמָם אֲלֻקוֹת. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "כִּי ה' הוּא
הָאֱלֹהִים", – שֶׁם הוּי' רּוֹמֵז עַל "גִּלּוֹי" – הַתְּגַלּוֹת אֱלֹקִית, וְשֶׁם
אֱלֹקִים, הוּא הַכּוֹחַ הָאֱלֹקִי שֶׁבְּ"הָעֵלָם", לְהַחֲבִיא וְלְהַסְתֵּר עַל
אֲלֻקוֹת, הָרִי הֵם דְּבַר אֶחָד, כְּלוֹמַר: שֶׁם אֱלֹקִים הוּא אֲלֻקוֹת
בְּאוֹתָהּ מִדָּה כְּמוֹ שֶׁם הוּי', וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמְקוֹם אַחֲרֵי. –
מִמִּילָא לֹא שִׁיךְ שֶׁשֶׁם אֱלֹקִים יִסְתֵּר עַל הַקב"ה, מֵאַחֵר שֶׁהוּא
עֵצָם אֶחָד עִם שֶׁם הוּי', שֶׁהוּא כּוֹחַ שֶׁל גִּלּוֹי, וְלִכֵּן בְּמִיָּה – כָּלָא
כָּלָא חֲשִׁיב מִמֶּשׁ: – לִפְנֵי הַקב"ה, הַכֵּל נִחְשָׁב לְכֻלּוֹם מִמֶּשׁ.

וההעלם מהוים הסתרה, ולכן כל העולמות והנבראים הם אין
 ואפס לגבי הקב"ה, כאילו אינם במציאות ממש, ורק בנבראים
 "פועלת" ההסתרה, שיוכלו לקבל את הבריאה כ"מציאות" –
 מן הראוי להוסיף סיפור קצר מהמגיד מקוהניץ: לפני הסתלקותו
 אמר המגיד מקוהניץ לבנו: ...אין לי כבר גוף כלל. תפס הבן
 בידו ואמר לו: אבא, הריני מרגיש שאכן יש לי גוף! ענה לו
 אביו: – מפני שאתה ממשש עם גוף – לכן אתה מרגיש גוף.
 כלומר, לאמיתו של דבר גופו איננו מציאות של גוף כלל, רק
 זאת, שמחמת שממששים עם גוף – מרגישים גוף.

שכן, מה שאפשר לנבראים להרגיש עצמם כ"מציאות", נובע
 מכך, שכלפיהם מהוים הצמצומים והעלמות, הסתרה על
 ה"אור" וה"חיות" האלקית – דבר זה נותן להם מקום להחשיב
 את עצמם ל"יש" ול"מציאות" – אך, לגבי הקב"ה אין
 הצמצומים והעלמות מסתירים כלל, ממילא "כולא קמי" כלא
 חשיב ממש" – כל המציאות של עולמות ונבראים הם ממש
 אין ואפס; ואין הם "פועלים" שום שינוי באחדותו המוחלטת
 של הקב"ה – הוא יחיד ומיוחד אחרי שנבראו העולמות כמו
 לפני שנבראו. ביחס למדנו שלמדנו שלגבי הקב"ה אין הצמצום

יום חמישי ט' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כז, פרק כב רק... עד עמ' 54, העליון ב"ה.

מתבטא כך רק לגבי הנבראים, כפי שיוסבר להלן, שזה – דרך
 ירידת והמשכת החיות – האלקית, לתחתונים, – לנבראים
 התחתונים, הרי המשכה זו היא בצמצומים רבים ועצומים,
 – החיות האלקית מתמעטת יותר ויותר ונהיית מוגבלת מאד,

עלידי הצמצומים
 הרבים, מינים ממינים
 שונים, – סוגי צמצומים
 שונים, וזאת כדי
 להבראת מהם בראים
 רבים, מינים ממינים
 שונים, – השוני שבסוגי
 הברואים הרבים, מקורו
 בצמצומים השונים
 שבאור וחיות האלקית.
 וכל-כך נברו ועצמו
 הצמצומים והסתר פנים
 העליונים, – פנימיות
 ה"חיות" שלמעלה,
 נסתרת לגמרי, עד

שיוכלו להתהוות ולהבראת גם דברים טמאים וקלפות
 וסמרא-אחרים, – לו היו אלה רק צמצומים רבים בלבד, אפילו
 הרבה מאד צמצומים, כדי שה"אור" וה"חיות" האלקי יתגלה
 למטה יותר ויותר, הרי למרות זאת לא היו נבראים מה"אור" –
 דברים טמאים, קליפות וסמרא-אחרים. אלא, עלידי התגברות
 הצמצומים, כלומר: עלידי צמצומים כאלה שה"אור" מוסתר
 בהם לגמרי – יכולים להיברא דברים טמאים וסמרא-אחרים,
 ולקבל – ושהדברים הטמאים יקבלו חיותם וקיומם מדרך ה'
 ורוח פיו ותברך בהסתר פנים וירידת המדרגות. ולכן
 נקראים – הקליפות, "אלהים אחרים", מפני שניקתם
 וחיותם – שהן יונקות מהקדושה, כי הרי כל דבר מן ההכרח
 שיקבל חיותו מהקדושה. ברם, ניקת החיות שלהן אינה
 מבחינת "פנים" – איננה מפנימיות רצונו של הקב"ה, אלא
 מבחינת "אחרים" דקדושה; – כלומר: מחיצוניות רצונו של

פרק כב. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן שאין דיבורו של הקב"ה דומה
 לדיבורו של אדם: כשאדם מוציא דיבור מפיו, נראה הדיבור כדבר
 לעצמו, נפרד משורשו, ה"שכל" שבמוח והתשוקה שכלב. אך, ביחס
 לדיבורו של הקב"ה לא שייך לומר שהוא נפרד מהקב"ה. כי, הרי לא
 יתכן דבר שמחוץ להקב"ה.

ולכן, דיבורו של הקב"ה
 מאחד תמיד בשורשו ובטל
 אליו. דיבורו של הקב"ה נקרא
 גם הוא בשם "דיבור", בגלל
 תכונה אחרת שישנה בדיבור,
 והיא – לגלות את אשר
 בהעלם המחשבה. ענין זה של
 גילוי ההעלם – קיים גם
 בדיבור שלמעלה. כמו עשרה
 המאמרות, שבהם נברא
 העולם, הרי הם התגלות
 ה"אור" וה"חיות" האלקית
 לברוא בהם עולמות ונבראים.
 כך גם שאר הדיבורים

האלקיים שבתורה, נביאים וכתובים, הם ההתגלות לנביאים במחזה
 נבואתם. ואילו ענין הפירוד וה"מציאות" שבדיבור שלמטה – אינו שייך
 בדיבור שלמעלה. בפרק הבא, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן
 – התורה הרי קוראת לדיבורו של הקב"ה בשם "דיבור", ומאחר שדיבורו
 של האדם מייצג את ענין הפירוד, לאור העובדה שהוא נפרד משורשו
 – לכן עלינו לומר שגם בדיבור שלמעלה קיימת תכונה זו. ברם, לא לגבי
 הקב"ה, אלא לגבי הנבראים. כלומר: מהדיבור שלמעלה נוצרים נבראים
 כאלה שבהרגשתם הם "מציאות" לעצמם ונפרדים מקדושתו של
 הקב"ה, והם – ה"קליפות" וה"סמרא-אחרים". רק שהתורה דברה
 בלשון בני אדם: ונקרא בתורה דיבורו של מקום
 ה"אור" בשם "דיבור" ממש בדיבורו של אדם, –
 שכאמור, יש בדיבורו של האדם, ענין הפירוד משורשו, לפי
 שבאמת כך הוא – שגם בדיבור שלמעלה ישנו ענין הפירוד,
 אלא שאין זה אמור ביחס שבין הדיבור לגבי הקב"ה, אלא זה

הקדושה, אֲבָל הַסְטְרָא־אֲחֵרָא וְהַטְמָאָה הִיא תוֹעֵבַת ה' 26
אֲשֶׁר שָׁנֵא, וְאֵינוֹ מוֹשְׁפִיעַ לָהּ – ל"סטרא אחרא", חיות 27
מִפְּנִימִית הָרָצוֹן – העליון, וְחִפְצוֹ הָאֲמִתִּי, אֲשֶׁר – נאמר 28
שהקב"ה חִפֵּץ בָּהּ – ב"סטרא אחרא", חס־וְשָׁלוֹם, כִּי־אִם 29
כִּמְאֵן דְּשָׂדֵי בְּתֵר כְּתַפּוֹ 30
לְשׁוֹנָא שְׁלֹא בְּרָצוֹנוֹ, – 31
כמי שמשליך דבר 32
לשונאו, מאחורי כתפו, 33
שלא מרצונו הטוב. כך גם 34
השפעת חיות הקדושה 35
לסטרא־אחרא – אינה 36
באה מתוך רצון טוב, רַק 37
כְּדִי לְהַעֲנִישׁ – באמצעות 38
הקליפה, אֶת הָרָשָׁעִים, – 39
הנמשכים אחרי הקליפה 40
וה"סטרא אחרא" 41
ומקבלים השפעתם מן, 42
וְלִמֵּן שְׂכָר טוֹב לְצַדִּיקִים דְּאִכְפִּיין לְסְטְרָא־אֲחֵרָא; – 43
הכופים וכובשים את ה"סטרא אחרא" ומושלים עליה. לשם כך 44
נוקדים ל"סטרא אחרא", כדי שיהיה ענין הבחירה, וכתוצאה 45
מכך העונש המתאים לרשעים והשכר המתאים לצדיקים – 46
משום כך נותנים "חיות" ל"סטרא אחרא". וְזֶה – צורה זו של 47
השפעה, נִקְרָא בְּחִינַת "אֲחוּרִים" דְּרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא. 48
– לכן הם נקראים אלקים אחרים, כי יניקת ה"חיות" שלהן היא 49
מבחינת "אחוריים". 50

1 הקב"ה. "פנימיות הרצון" הוא כשרוצים את הדבר עצמו, והוא
2 רצון של תענוג. ואילו "אחוריים" פירוש, "חיצוניות הרצון",
3 שאת הדבר עצמו לא רוצים כי אין בו תענוג, אלא רוצים בו
4 מחמת התועלת שתהיה מכך לגבי דבר אחר שממנו יהיה להם
5 תענוג – ובלשונו של
6 ה"תניא": וּפְרוּשׁ
7 "אחוריים", – הוא: כְּאִדָּם
8 הַנּוֹתֵן דָּבָר לְשׁוֹנָא
9 שְׁלֹא בְּרָצוֹנוֹ, – שלא
10 ברצונו הישיר, אלא הוא
11 נותן לו את הדבר מטעם
12 צדדי, שאז צורת הנתינה
13 היא: שְׁמֻשְׁלִיכוֹ לֹ
14 בְּלֵאחֶר כְּתַפּוֹ, כִּי
15 מִחוּר פָּנָיו מִמֵּנוּ
16 מִשְׁנֵאתוֹ אוֹתוֹ; – שכן,
17 תנועת ותנועת הגוף
18 מקורן בתנועה כפי שהיא מתבטאת בנפש; ומאחר שקיימת
19 בנפש שנאה כלפי אותו איש, והנתינה לו היא שלא מתוך רצון
20 אמיתי, אלא מתוך חיצוניות רצונו – לכן, זה מתבטא גם
21 בתנועה הגופנית בשעת הנתינה: הוא מפנה את פניו ממנו
22 בשעת מעשה. שכן, הפנים הוא המקום בו משתקפת פנימיותו
23 וחיותו של האדם. כֵּךְ – גם, לְמַעַלָּה, בְּחִינַת "פְּנִים" הוּא
24 פְּנִימִית הָרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן וְחִפְצוֹ הָאֲמִתִּי, אֲשֶׁר חִפֵּץ ה'
25 לְהַשְׁפִּיעַ חַיּוּת לְכָל חֲקֻרֹב אֵלָיו מִסְטְרָא דְקַרְשָׁה; – מצד

יום שישי י' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 54, והנה רצון העליון... עד עמ' כח, תמיד:

51 וְהֵנָּה, רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּבִחִינַת "פְּנִים", – פנימיות הרצון העליון,
52 מזה שהקב"ה רוצה את הדבר עצמו, הוּא מְקוֹר הַחַיִּים הַמְּחִיָּה
53 אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת, וּלְפִי שְׂאִינוֹ – רצון זה, שוֹרָה כָּלָל עַל
54 הַסְטְרָא־אֲחֵרָא, וְגַם
55 בְּחִינַת "אֲחוּרִים" שֶׁל
56 רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן – המחיה 11
57 אותן, כאמור, אֵינוֹ מְלַבֵּשׁ 12
58 – בפנימיות, בְּתוֹכָהּ – 13
59 ב"סטרא אחרא", מִמֵּשׁ, 14
60 אֵלָּא מִקִּיף עָלֶיהָ 15
61 מְלַמְעָלָה, – בלבד, כִּמוֹ 16
62 שמקיפים דבר מלמעלה, 17
63 לְכָךְ – לכן, הִיא – 18
64 ה"סטרא אחרא", מְקוֹם 19
65 הַמִּיתָה וְהַטְמָאָה, ה'
66 לְשִׁמְרָנוּ, כִּי מַעֲט מוֹעֵד – המעט מן המעט, אֹרֶךְ וְחַיּוּת,
67 שְׁיוֹנָקֶת וּמִקְבֵּלָת לְתוֹכָהּ מִבְּחִינַת "אֲחוּרִים" דְקַרְשָׁה

ליקוטי אמרים

והנה רצון העליון בבחי' פנים הוא מקור החיים
המחיה את כל העולמות ולפי שאינו שורה כלל על
הס"א וגם בחי' אחוריים של רצון העליון אינו מלוכש
בתוכה ממש אלא מקיף עליה מלמעלה לכך היא מקום
המיתה והטומאה ה' ישמרנו כי מעט מועד אור וחיות
שיונקת ומקבלת לתוכה מבחי' אחוריים דקדושה
שלמעלה הוא בבחי' גלות ממש בתוכה בסוד גלות
השכינה הנ"ל ולכן נקרא בשם אלהים אחרים שהיא
ע"ז ממש וכפירה באחדותו של ממ"ה הקב"ה כי מאחר

ומתאחדת אתו. חיות אלקית זו, מצומצמת ומותאמת לפי מדתו
של הנברא, עד כמה שהוא יכול לקלוט. ב. "חיות" המחיה

1 ומשפיעה בנברא בצורה "מקיפה". חיות אלקית זו, איננה
2 מצומצמת לפי מימדי הנברא ואינה מתלבשת בו; אלא בצורתה
3 היא, כפי שהיא למעלה מהתלבשות בנברא – היא משפיעה
4 ומחיה את הנברא. ל"קליפות" ול"סטרא אחרא" גם כן שני סוגי
5 חיות אלה. סוג ה"חיות"
6 השני, בקליפות ו"סטרא
7 אחרא", מאחר שהוא בא
8 אליהן בבחינת "מקיף", אין
9 הוא מפריע ל"מציאות",
10 הן יכולות להחזיק את
11 עצמן ל"יש", ואינן צריכות
12 להכביש "חיות" זו, למרות
13 שהן יודעות שהן נבראו
14 מ"חיות" זו (כפי שנאמר
15 להלן, שהן קוראות
16 להקב"ה "אלקא"
17 דאלקיא: הן חושבות את
18 עצמן ל"מציאות",
19 ל"אלקיא", למרות שהן
20 עצמן מכירות שיש להן
21 "אלקא" שברא אותן).
22 מחמת חיות אלקית זו, הן
23 נקראות "אלקים אחרים",

24 מפני שהן מקבלות את חיותן מבחינת אחוריים. ואילו סוג
25 ה"חיות" המתלבש בפנימיות, שאם היו ה"קליפות" וה"סטרא
26 אחרא" מודות ב"חיות" זו, היתה בכך משום סתירה ל"מציאות"
27 שלהן, כי "חיות" זו היא הרי "עצמותו" של הנברא עצמו –
28 "חיות" זו, הן מכישות לחלוטין, והיא נמצאת בהן בבחינת
29 גלות. בגלל "חיות" זו – הן נקראות "אלקים אחרים", לא רק
30 מפני שהן מקבלות מ"אחוריים", אלא מפני שהן מחזיקות את
31 עצמן ל"עבודה זרה" וכופרות באחדותו של הקב"ה – כפי
32 שיוסבר להלן: **כִּי מֵאַחֵר שְׂאוֹר וְחַיּוֹת דְּקִדְּשָׁה** – ה"חיות"
33 הפנימית, הוא **בְּבִחִינַת גְּלוּת בְּתוֹכָהּ** – אֵינָה פְּטִלָה פְּלִל
34 לְגַבִּי קִדְּשֵׁת הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא; וְאֶדְרָבָה, מְנַפֶּיֶת עֲצָמָהּ
35 בְּנֶשֶׁר, לֹמֵר: **"אֲנִי וְאִפְסִי עוֹד"**,⁵ וּבְמֵאֲמָרָה: – שאמר פרעה:
36 **"אֲדָר לִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִּי"**. – ה"יאור" – הנילוס – הוא שלי, ואני
37 עשיתי את עצמי, ולכן אמרו רז"ל, שְׁנִפּוֹת הָרוּחַ שְׁקוּלָה
38 בְּעִבְדֵּה־זָרָה מִמֶּשֶׁ, כִּי עָקַר וְשָׂרֵשׁ שֶׁל עִבְדֵּה־זָרָה הוּא מֶה
39 שְׁנַחֲשֵׁב – הוא מחשיב את עצמו, לְדָבָר בְּפָנָי עֲצָמוֹ, נִפְרָד
40 מִקְדָּשָׁתוֹ שֶׁל מְקוֹם, – של הקב"ה, וְלֹא בְּפִירָה בְּה' לְנִמְרִי,

ליקוטי אמרים

שאוֹר וְחַיּוֹת דְּקִדְּשָׁה הוּא בְּבַחִי' גְּלוּת בְּתוֹכָהּ אֵינָה
בְּטִילָה כִּלְל לְגַבִּי קִדְּשֵׁת הַקֵּב"ה וְאֶדְרָבָה מְנַפֶּיֶת עֲצָמָהּ
כְּנֶשֶׁר לֹמֵר אֲנִי וְאִפְסִי עוֹד וְכַמֵּאמֵר יָאוֹר לִי וְאֲנִי
עֲשִׂיתִנִּי וְלִכֵּן אָמְרוּ רַז"ל שְׁנִפּוֹת הָרוּחַ שְׁקוּלָה כְּע"ז
מִמֶּשֶׁ כִּי עֵיקַר וְשָׂרֵשׁ ע"ז הוּא מֶה שְׁנַחֲשֵׁב לְדָבָר
בְּפָנָי עֲצָמוֹ נִפְרָד מִקְדָּשָׁתוֹ שֶׁל מְקוֹם וְלֹא כְּפִירָה בְּה'
לְגַמְרִי כְּדֹאִיתָא בְּגַמ' דְּקָרוּ לִיָּה אֱלֹהָא דֹּאֱלֹהִיא אֱלֹא
שְׁגָם הֵם מַחֲשִׁיבִים עֲצָמָם לִישׁ וְדָבָר בְּפָנָי עֲצָמוֹ וְכוּ'
מִפְרִידִים אֶת עֲצָמָם מִקְדָּשָׁתוֹ שֶׁל מְקוֹם ב"ה מֵאַחֵר
שֶׁאֵין בְּטָלִים לוֹ ית' כִּי אֵין קִדְּשָׁה עֲלִיוֹנָה שׁוֹרָה אֱלֹא
עַל מֶה שֶׁבְּטַל לוֹ ית' כְּנ"ל וְלִכֵּן נִקְרָא' טוֹרִי דְּפִרּוּדָא
בְּזוֹה"ק וְהָרִי זֶה כְּפִירָה בְּאַחֲדוּתוֹ הָאֱמִיתִית דְּכוּלָא קָמִיָּה
כִּלְלָא חֲשִׁיב וְבְטַל בְּאֵמֶת לוֹ ית' וְלִרְצוֹנוֹ הַמְּחִיָּה אֶת
כּוֹלָם וּמַחֲוֶה אוֹתָם מֵאֵין לִישׁ תְּמִיד:

– כלומר, גם כשל כופרים לגמרי בהקב"ה, אלא רק מחשיבים
את עצמם לדבר בפני עצמו, כמו ה"קליפות" וה"סטרא אחרא"
הנקראות "עבודה זרה", שכפי שלמדנו, הן אינן כופרות בהקב"ה
לגמרי, אלא בְּדֹאִיתָא – כמו שאנו מוצאים, בְּמֵאֲמָרָה⁸ דְּקָרוּ
לִיָּה **"אֱלֹהָא דֹּאֱלֹהִיא"**,
– ה"קליפות" וה"סטרא
אחרא" קוראות להקב"ה
"אלקא דאלקיא" – הרי
שהן מודות בהקב"ה,
שהוא אלקא דאלקיא,
ובכל זאת זה נקרא
"עבודה זרה" ו"אלקים
אחרים". אֱלֹא שְׁגָם הֵם
מַחֲשִׁיבִים עֲצָמָם לִישׁ
וְדָבָר בְּפָנָי עֲצָמוֹ, וְכוּ'
– במה שהן מחשיבות את
עצמן ל"יש", הן מְפִרִידִים
אֶת עֲצָמָם מִקְדָּשָׁתוֹ שֶׁל
מְקוֹם בְּרוּךְ־הוּא, מֵאַחֵר
שֶׁאֵין – הן, בְּטָלִים לוֹ
יְתָבָרָה, כִּי אֵין קִדְּשָׁה
עֲלִיוֹנָה שׁוֹרָה אֱלֹא עַל
מֶה שֶׁבְּטַל לוֹ יְתָבָרָה
בְּנֶשֶׁר לְעִיל, וְלִכֵּן נִקְרָאִים – הקליפות ו"סטרא אחרא",
"**טוֹרִי דְּפִרּוּדָא**" – הרי הפירוד, בְּיֹתֵר הַקְּדוּשָׁה, – אלה
שמחזיקים את עצמם ל"מציאות" ומגביהים את עצמם כהרים
ומרגישים את עצמם נפרדים מהקב"ה. וְיָתֵר זֶה – יש בכך משום
כְּפִירָה בְּאַחֲדוּתוֹ הָאֱמִיתִית, – של הקב"ה, שהיא – דְּכִלְלָא
קָמִיָּה בְּלֹא חֲשִׁיב, – לגבי הקב"ה הכל נחשב לכלום, וּבְטַל
בְּאֵמֶת לוֹ יְתָבָרָה וְלִרְצוֹנוֹ, הַמְּחִיָּה אֶת כֻּלָּם וּמַחֲוֶה אוֹתָם
מֵאֵין לִישׁ תְּמִיד: – מאחר שאחדותו האמיתית של הקב"ה
היא שהכל בטל אליו, הרי שההיחשבות ל"יש" ול"מציאות" –
יש בה משום כפירה באחדותו של הקב"ה. ולכן גסות הרוח שזה
ל"עבודה זרה". הרי, שאחרי צמצומים רבים ושונים, נבראו
בדיבורו של הקב"ה, נבראים כאלה, כמו "קליפות" ו"סטרא
אחרא", המרגישים את עצמם כדבר נפרד מהקב"ה. לכן, נקרא
הדיבור שלמעלה בתורה, בשם "דיבור", כי ענין הפירוד (המצין
את הדיבור שלמטה) קיים גם בדיבור שלמעלה, אלא שהוא רק
בשייכות לנבראים ולהרגש שלהם כלפי שורשם. ואילו לגבי
הקב"ה – אין שום דבר שנפרד ממנו.

יום שבת קודש י"א שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כח, פרק כג ועם כל... עד עמ' 56, ימיהם:

84 מאוחר תמיד אתו. אלא, מאחר שירידת ה"אור" וה"חיות" האלקי,
85 המחיה את הנבראים, היא על־ידי צמצומים רבים והסתרת פנים, כך
86 שפנימיות רצונו של הקב"ה מוסתרת מהנבראים – יכולים הם,

81 פָּרָק כְּנֵי. למדנו בפרק הקודם, שלגבי הקב"ה אין דבר נפרד ממנו, כי
82 דיבורו של הקב"ה, שבאמצעותו נוצרו הנבראים, אינו דומה לדיבורו של
83 האדם: דיבורו של האדם נפרד משורשו; ואילו לגבי הקב"ה, הדיבור

1 בהרגשתם, להחשיב את עצמם ל"מציאות". ועם התרבות והתגברות
2 הצמצומים – עלולות להיווצר גם "קליפות" רסטרא אחרא, המרגישות
3 את עצמן כנפרדות לגמרי מהקדושה ומקב"ה. הרי, שהרגשת הנבראים
4 את עצמם ל"מציאות" נובעת מהעובדה שפנימיות רצונו של הקב"ה
5 מכוסה ומוסתרת מהם.

6 מהאמור מובן שדבר שמאיר

7 בו פנימיות רצונו של הקב"ה

8 בהתגלות – קשור ומאוחד

9 כולו עם הקב"ה. שכן, אין כאן

10 הסתרת פנים, הגורמת

11 שהנברא יוכל להרגיש את

12 עצמו ל"מציאות".

13 **וְעַם כָּל הַנוֹכַח לְעֵלֵי,**

14 **יִבְנֶה וַיִּבְרָא הַיֵּשֶׁב**

15 **בְּתוֹסֶפֶת גִּבּוֹר מֶה**

16 **שְׂאֵמֻרוֹ**

17 **דְּ"אִוְרֵיָא וְקִרְיָא"**

18 **בְּרִיָּה הוּא כְּלֵא חַד,** –

19 תורה והקב"ה הם דבר

20 אחד, וּבְ"תְקוּנָתוֹ" פִּרְשׁוּ

21 **דְּ"רָמָה" פִּקְוֵדִין** –

22 שמאיתם ארבעים ושמונה

23 מצוות־העשה, **אֵינֶנּוּ** – הן, **רָמָה" אֲבָרִין דְּמִלְכָא**. – מאתים

24 ארבעים ושמונה אברי המלך, הקב"ה מלך העולם. משמעות

25 כינוי המצוות בשם "אברין דמלכא" (אברי המלך), היא: כשם

26 שכל אבר הוא כלי לכוח מיוחד בנפש, המתלבש באותו אבר,

27 למשל – העין היא אבר וכלי מיוחד לכוח הראיה, האוזן הוא

28 כלי מיוחד לכוח השמיעה, וכך הלאה – כך כל מצוה, היא כלי

29 מיוחד ל"המשכה" מיוחדת מרצון הקב"ה. המצוות בכללותן הן

30 רצונו של הקב"ה – הקב"ה רוצה שבני ישראל יקיימו מצוות –

31 וכל מצוה כשלעצמה, היא כלי מיוחד להמשכה מיוחדת של

32 רצון הקב"ה, הנמשכת ומגיעה למטה על־ידי שיהודי מקיים

33 אותה מצוה שציווה הקב"ה לעשותה. לכן, נקראות המצוות

34 "אברין דמלכא" (אברי המלך). כאן מתבקש, איפוא, הסבר –

35 שהרי מן הנאמר ב"תיקונים" יוצא, שהמצוות (כל ענינה של

36 התורה הוא פירוש והסברת המצוות) הן "אברים דמלכא"

37 **בלבד**, היינו, אף שהאבר, אמנם, מאוחד עם הכוח המלוכב בו,

38 אך אין הוא דבר אחד ממש עם אותו כוח: האבר והכוח הם שני

39 דברים נפרדים, ועל אף התאחדותם אין הם דבר אחד ממש.

40 ואילו ביחס לתורה, נאמר ב"זוהר", שהתורה והקב"ה הם דבר

41 אחד ממש – כלומר, יותר מאשר התאחדות האברים עם

42 הכוחות. כך מסביר רבנו הזקן את ההבדל בין לימוד תורה

43 לקיום מצוות – **לְפִי שְׁהַמְצוֹת הֵן פְּנִימִיּוֹת רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן**

44 **וְחִפְצוֹ הָאֱמִתִּי, הַמְּלַבֵּשׁ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים**

45 **וְתַחְתּוֹנִים לְהַחְיֹתָם**, – כלומר: רצונו של הקב"ה בעולמות,

46 שהוא רוצה בקיומם ומחיה אותם באותו רצון – הנה המצוות

47 הן הפנימיות שבאותו רצון שיש להקב"ה בעולמות. שכן, מדוע

ליקוטי אמרים

פרק כג ועם כל הנ"ל יובן ויבאר היטב בתוספ'
ביאור מה שאמרו בזהר דאוריית'

וקב"ה כולא חד ובתיקוני' פירשו דרמ"ח פיקודין אינון
רמ"ח אברין דמלכא לפי שהמצוות הן פנימיות רצון
העליון וחפצו האמיתי המלוכב בכל העולמו' העליוני'
ותחתוני' להחיותם כי כל חיותם ושפעם תלוי במעשה
המצוות של התחתוני' כנודע. ונמצא שמעשה המצוות
וקיומן הוא לבוש הפנימי לפנימיות רצון העליון
שממעשה זה נמשך אור וחיות רצון העליון להתלבש
בעולמות ולכן נקרא' אברי דמלכא ד"מ כמו שאברי
גוף האדם הם לבוש לנפשו ובטלים לגמרי אליה מכל
וכל כי מיד שעולה ברצונו של אדם לפשוט ידו או
רגלו הן נשמעות לרצונו תכף ומיד בלי שום צווי
ואמירה להן וכלי שום שהייה כלל אלא כרגע ממש
כשעלה ברצונו. כך ד"מ החיות של מעשה המצוות

רוצה הקב"ה בכל העולמות? – מפני שהוא רוצה במצוות, שבני
ישראל יקיימו מצוות; הקב"ה מתענג, כביכול, ממה שבני
ישראל מקיימים מצוות. ומחמת הרצון והתענוג שיש לו מקיים
המצוות – הוא מחיה את כל העולמות (הרי זה למשל, כמי
שנוסע בדרך רחוקה כדי
להרוויח כסף, ברור
שבפעם הנסיעה מתבטא
רק חיצוניות הרצון –
בשעה שהרצון הפנימי,
הוא – להרוויח כסף; וגם
הריווח איננו עדיין הרצון
הפנימי האמיתי, שכן הוא
מעוניין בריווח רק כדי
לקנות בו את הדרוש לו
לחי נפשו – הרי, שרצונו
הפנימי האמיתי הוא
בדברים שהוא יקנה
באותו כסף, ויתענג מהם.
מרצון זה, נובע רצונו
להרוויח כסף, וממילא גם
רצונו לערוך את הנסיעה.
כך נבין גם ביחס לעולמות

ולמצוות, הקב"ה רוצה בקיום העולמות, מפני שהוא רוצה
במצוות. הרי שהמצוות הן הן רצונו ותענוגו הפנימי של הקב"ה,
ובגלל רצונו זה במצוות – הוא רוצה גם בעולמות ומחיה
אותם). **כִּי כָל חַיּוֹתָם וְשִׁפְעָם** – של כל העולמות, תלוי
בְּמַעֲשֵׂה הַמְצוֹת שֶׁל תַּחְתּוֹנִים, בְּנוֹדֵעַ, – שעל־ידי שיהודי
מקיים מצוה – הוא "ממשיך" חיות ושפע בכל העולמות. **וְנִמְצָא**
– הרי, **שְׂמַעֲשֵׂה הַמְצוֹת וְקִיּוֹמָן הוּא לְבוּשׁ הַפְּנִימִי לְפִנִּימִיּוֹת**
רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, – של הקב"ה, **שְׂמַעֲשֵׂה זֶה** – של המצוות,
נִמְשָׁךְ אֹר וְחַיּוֹת רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן לְהַתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹת. –
הקב"ה רוצה בעולמות, מפני שיש בהם מעשה המצוות, כפי
שאמרנו במשל: הדברים אותם יקנה בכסף שירוויח – הם
הלבוש הפנימי לרצונו החיצוני. **וְלִבְנֵי נִקְרָאוֹת** – המצוות,
"אֲבָרֵי דְּמִלְכָא", – אברי המלך, **דְּרִדְּמִשְׁל, כְּמוֹ שְׂאֲבָרֵי**
גּוֹף הָאָדָם הֵם לְבוּשׁ לְנַפְשׁוֹ וּבְטָלִים לְגִמְרֵי אֱלִיָּה מִכָּל
וְכָל, – כמו שאנו רואים כי מיד שעולה ברצונו של אדם
לפשוט ידו או רגלו, הן נשמעות לרצונו תכף ומיד
בלי שום צווי ואמירה להן, – לידו או לרגלו, וכלי שום
שהיה כלל, אלא כרגע ממש כשעלה ברצונו – באותו
רגע ידו ורגלו מבצעות את רצונו, האדם אינו זקוק לשום
טיפול ומאמץ של רצונו כדי להפעיל את היד או הרגל
ולהשפיע עליהן לבצע את רצונו – זו משמעות המלים "בלי
שום צווי ואמירה". שכן, טיפולו של ה"כוח" להפעלת
השפעתו הוא כאילו בדרך של צווי ומתן פקודה למושפע
על־ידו שיעשה משדו. כפי שאנו רואים באברים, הרי הם
בטלים לחלוטין לנפש ומאוחדים איתה. כֵּךְ דְּרִדְּמִשְׁל

העליון היא כהתאחדות הגוף עם הנשמה – הרבה יותר מאשר
התאחדות ה"מרכבה" עם ה"רוכב". שכן, גוף ונפש, למרות שהם
שני "עצמים" שונים ורחוקים אחד מהשני – גשמיות ורוחניות –
הם בכל זאת מתאחדים באחדות מלאה, הגוף כל כך בטל
ונשלט על-ידי הנפש,
שאין שום חלק בגוף, אף
הקטן ביותר, שלא יהיה
חדור ב"חיות" הנפש, וכל
קורט "חיות" של הנפש
בגוף, הופך לחיים גופניים.
כך גם – ביטולו ויחדו של
כוח המעשה לגבי הרצון
העליון. לעומת זאת, היד
הגשמית עצמה, שעושה
את המצוה, היא רק
בבחינת "מרכבה" לרצון
העליון. "מרכבה" אכן
בטלה לגמרי ל"רוכב", אך
בכל זאת איננה מאוחדת
אתו. וכפי שזה ביחס
ל"יד" שעושה מצוה – כך
הוא גם ביחס לשאר

האברים – והגלים המהלכות לדבר מצוה, וכן הפה ולשון
שמדברים דברי תורה, והמחשבה שמדברת דברי תורה ויראת
שמים ובגדלת ה' ברוך-הוא. – הרי כשאותם אברים עוסקים
בקיום מצוות, הם בטלים לגמרי, כ"מרכבה", לרצון העליון
שבתוך אותן מצוות. וזהו שאמרו רז"ל: "האבות הן הן
המרכבה", – משום, שכל אבריהם כלם היו קדושים
ומבדלים מעניני עולם הזה, ולא נעשו מרכבה – לשום
דבר, רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם: – מה שחכמנו ז"ל
מציינים את האבות כ"מרכבה" אל הקב"ה, הרי זה מחמת שכל
חלקי גופם, היו תמיד בטלים ומסורים לחלוטין להקב"ה – לכן
הם מייצגים את הבחינה התמידית והמלאה של "מרכבה".
ואילו ביחס לבני ישראל, שאינם במדרגת האבות, אפשרי
הדבר שאותו אבר, שבשעה אחת הוא "מרכבה" לרצון העליון
– יהיה בשעה אחרת "מרכבה" לדבר שאינו כפי הרצון העליון.
ואם כן, הרי זה רק באופן חלקי ולעתים מסוימות בלבד: בשעה
שהוא מקיים מצוה, בטל האבר שעושה את המצוה, לרצון

1 החיות של מעשה המצות וקיומן, – לכאורה משמע,
2 שהכוונה כאן ל"חיות" המחיה את העשיה ואת ביצוע המצוה,
3 כלומר: רוח-החיים שבקיום המצוה; לא ה"חיות" שב"מציאות"
4 האתרוג, למשל, אלא ה"חיות" של מצות האתרוג, כפי
5 שה"חיות" שרויה בקיום
6 ובמעשה המצוות, הוא –

7 חיות זו, בטל לגמרי לגבי
8 רצון העליון המלכש בו,
9 – ב"חיות" מעשה
10 המצוות, ונעשה – אותה
11 "חיות" לו – לרצון
12 העליון, ממש כגוף
13 לנשמה. וכן הלבוש
14 החיצון של נפש
15 האלהית שבאדם
16 המקיים ועושה המצוה,
17 שהוא כח ובהינת
18 המעשה שלה, – כוח
19 המעשה של הנפש
20 האלקית, המשפיע
21 ומפעיל את הפעולות
22 המעשיות של כל מה

23 שציווה הקב"ה לעשות – נקרא "לבוש החיצוני של הנפש
24 האלקית", בהשוואה לכוחות הדיבור והמחשבה, שהם לבושים
25 פנימיים יותר מאשר "כוח המעשה" הפועל בדבר זר. הרי, כוח
26 מעשה זה הוא מתלבש בחיות של מעשה המצוה, ונעשה
27 גם-כן כגוף לנשמה לרצון העליון – כוח המעשה מתאחד
28 עם הרצון העליון באותה מדה שהגוף מתאחד עם הנשמה,
29 ובטל אליו – לרצון העליון, לגמרי. ועל כן, גם אברי גוף
30 האדם המקיימים המצוה, שבהם ובהינת המעשה של נפש
31 האלהית מלכש בהם – באברים, בשעת מעשה וקיום
32 המצוה, – על-ידי האברים, הם – האברים, נעשו מרכבה
33 ממש לרצון העליון, כגון: היד המחלקת צדקה לעניים, או
34 עושה מצוה אחרת, – בשעה שהיד עוסקת בקיום מצוה, היא
35 הופכת לבחינת "מרכבה" לרצון העליון, כלומר: היא מתבטלת
36 לגמרי לרצון העליון. ברם, אין היד הגשמית בטלה ומאוחדת,
37 באותו מעמד, לרצון העליון, באותה מדה כפי שזה בכוח
38 המעשה של הנפש האלקית, שכאמור, התאחדותו עם הרצון

3. כפילות הלשון "מעשה המצוות וקיומן", אפשר היה לכאורה להסביר כך: "החיות של מעשה המצות" – החיות של המצוה הנעשית, החיות של האתרוג למשל: "וקיומן" – קיומו הפיזי של האתרוג (בטלים לרצון העליון). מעיר כאן כ"ק אדמו"ר שליט"א, ש"ממה שכתוב שבאדם המקיים ועושה המצות לא משמע כן" ממה שלהלן מובאים שני הביטויים "מעשה" ו"קיום" ביחס לאדם, שהוא עושה ומקיים – לא משמע ש"קיום" הוא קיומו הפיזי של הדבר בו נעשית המצוה. מהערה זו מובן, ש"מעשה" ו"קיום" המצוות, הם שני אופנים בביצוע המצוה: מעשה – פעולת עשיית המצוה, המביאה לביצוע המעשי של המצוה, למשל: ההתעטפות בטלית, הנחת ה"של ראש" על הראש, וכדומה; קיום – כשהמצוה כבר נעשית ומתקיימת בפועל; כשהוא כבר לבוש בטלית ובתפילין, כשהוא יושב כבר בסוכה, וכדומה. או אפשר שהכוונה ב"קיום" היא, שישנן מצוות שקיומן אינה קשורה ל"מעשה", בעשייה ממשית (כמו שהדבר בהרבה מצוות, במיוחד במצוות-לא-תעשה, שהן גם "כאילו עשה"), ואלה הם שני הביטויים: "מעשה" ו"קיום" המצוה. אך עדיין יש להבין את המלה "הוא" (בטל לגמרי...), כמו גם את המלה (המלוכש) "כו" – אם הכוונה למלה "חיות", היה לכאורה צריך להשתמש כאן בלשון נקבה? ומדוע משנה רבנו הזקן את הסדר להלן: "המקיים" ולאחר מכן "עושה"? 4. בראשית רבה מז, ו.

ונשמנה (= כוח המעשה בשעת קיום המצוות). להלן יוסבר, 4
שקיימת התאחדות עליונה יותר עם הרצון העליון, והיא – 5
יחודם של הלבושים הפנימיים עם התורה. 6

1 הקב"ה בבחינת "מרכבה". עד כאן דובר אודות שני אופני
2 הביטול לרצון העליון: א) ביטול כמו "מרכבה" ל"רובב" (=
3 האברים הגשמיים המקיימים מצוות). ב) ביטול ויחוד כמו גוף

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שלישי עמ' א

1 'סטרנווא' הנוכח במשנתנו, ויום קרננים שבו נעשתה רומי
2 שולטת בעולם. ויום נוסף של מלכיהם – יום תחילת המלוכה של
3 כל מלך ממלכי העובדי כוכבים, ויום שהוקלף בו מלך, הדין בכל
4 אחד מהימים הללו, שבימים שלפניו אסור לשאת ולתת עם
5 העובדי כוכבים, אבל בימים שאחרי, מותר לשאת ולתת עמם.
6 ועוד כוכבים שעשה (בו) משה לנישואי בנו, אין אסור במשא
7 ומתן אלא אותו היום ועם אותו האיש בלבד.
8 הגמרא מביאה ראייה לרבי יוחנן ממשנתנו: אמר רב אשי, אף אנן
9 נמי תנינא – אף אנו שנינו כך במשנה כרבי יוחנן, שאיסור משא
10 ומתן הוא רק עם העובד כוכבים העושה את האיד, אבל לא עם
11 המשועבדים לו, דקתני במשנתנו, יום תגלית קנן וכלדותו, ויום
12 שעלה בו מן הים, ויום שיצא בו מביית האסור, אין אסור אלא אותו
13 היום בלבד ואותו האיש בלבד. ויש לדייק בלשון המשנה, בשלמא
14 מה שאמר כאן התנא 'אין אסור אלא אותו היום בלבד', מובן
15 הדבר, שכוונתו בזה לאסור – להוציא ולמעט את הימים שלפניו
16 ולאחרי, אלא מה שאמר התנא 'אותו האיש', קשה, לאסור מאי –
17 מה בא להוציא ולמעט בזה, הרי פשוט שמותר לשאת ולתת עם
18 גוי אחר שלא גילה ולא עלה מן הים באותו היום, לאו לאסור
19 משעבדיו – ודאי כוונתו למעט את האנשים המשועבדים לאותו
20 האיש העושה את האיד, שמותר לשאת ולתת עמם. מסיימת
21 הגמרא: שפע מניה – אכן יש מכאן ראייה לרבי יוחנן.
22 במשנתנו מבואר שיום נישואי בנו של עובד כוכבים נחשב יום
23 איד, ומטעם זה אסור לשאת ולתת עמו באותו יום. הגמרא מביאה
24 איסור נוסף בענין נישואי העובד כוכבים: תניא בברייתא, רבי
25 ישמעאל אומר, ישראל שגרים בין האומות בחוצה לארץ, עובדי
26 עבודת כוכבים בטהרה הן – הרי הם כאילו עובדים עבודה זרה
27 מבלי ששימו לב לכך, כיצד, עובד כוכבים שעשה משה לנישואי
28 בנו, ויזמן את כל היהודים שבעירו, ובאו אל המשטה שעשה, אף
29 על פי שהיהודים אובדן משלהן, ושותין משלהן, ושמש שלהן –
30 יהודי עומד לפניהם לשמשם, מכל מקום מעלה עליהם הכתוב
31 כאילו אכלו מזבחיהם – מקרבנות עבודה זרה שקראם הכתוב
32 (תהלים קו כח) 'זבחי מתים', שגמרא כשנכנסו ישראל לארץ כנען
33 ונאסר עליהם להתחבר עם גויי הארץ (שמות לד טו) 'פן תכרת ברית
34 ליושב הארץ וגו' ונכחו לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחיו, הרי
35 שהאוכל מזבח העובד כוכבים נחשב כמודה בעבודה זרה. וכיון
36 שנהגו ישראל שבחוצה לארץ היתר בדבר זה, הרי הם כאילו
37 עובדים עבודה זרה.
38 מקשה הגמרא: ואימא עד דאכיל – אולי נאמר שהאיסור הוא רק
39 אם יאכל שם מזבח של העובד כוכבים, כלשון הפסוק 'ואכלת
40 מזבחיו', אבל את של עצמו מותר ליהודי לאכול בסעודתו של
41 עובד כוכבים. מתרצת הגמרא: אמר רבא, אם בן נאם קרא – יאמר
42 הפסוק רק 'ואכלת מזבחיו', מאי 'קרא לך' – מדוע הקדים הפסוק
43 וכתב 'קרא לך', על כרחך שזהו כדי ללמד שהאיסור מתחיל כבר
44 משעת קריאת – משעה שנענה לקריאתו של העובד כוכבים, ואף
45 אם בסוף לא אכל מזבח העובד כוכבים אלא ממאכלי עצמו.
46 מסיימת הגמרא ומביאה את ההלכות העולות מדין זה: הלכך –
47 כיון שאסור לישראל להשתתף במשטה שעושה העובד כוכבים
48 לנישואי בנו,

1 כשור גדול שיש לו קרניים, וכשיצא מן האדמה יצא ראשו תחילה
2 עם קרניו עליו ואחר כך יצא שאר גופו, ונמצא שקדמו קרניו
3 לפרסותיו, שלא כשאר שוורים שפרסותיהם קודמות לקרניהם,
4 מפני שקרניהם צומחות רק אחרי שנולדו. ומהיכן למדנו שהקריב
5 אדם הראשון שור זה, שגמרא על ידי דוד כשהתפלל על תפילתו
6 שתקובל ברצון (תהלים טו לב) 'ותיטב לה' משור פר מקרין מפרים',
7 כלומר תהיה תפילתי טובה ומרוצה לפני ה' יותר מאותו שור
8 שהקריב אדם הראשון, שנקרא 'שור פר' כי לפי גילו האמיתי היה
9 ראוי להיקרא 'שור', משום שהיה שלם בגופו כמו פר בן שלש שנים,
10 להקרא גם 'פר', משום שהיה שלם בגופו כמו פר בן שלש שנים,
11 והיה 'מקרין מפרים', כלומר היו לו קרניים לפני שהיו לו פרסות.
12 הגמרא מביאה דרשה נוספת באותו ענין: (ואמר רב יהודה, אמר
13 שמואל, שור שהקריב אדם הראשון, קרן אחת בלבד היתה לו) [ו]
14 במוצאו, ולא כשאר שוורים שיש להם שתי קרניים במצחם, שגמרא
15 (תהלים טו לב) 'ותיטב לה' משור פר מקרין מפרים', משמע
16 שהיה בעל קרן אחת בלבד.
17 מקשה הגמרא: הלא לשון הכתוב 'מקרין', תרתי משמע – מובן
18 ממנה רק שהיה 'בעל קרניים' ומן הסתם היה דומה לשאר שוורים
19 ששתי קרניים בראשם. מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק,
20 'מקרין' בתיב, חסר יו"ד, כדי שנדרוש כאילו כתוב 'מקרין'
21 שמשמעה קרן אחת בלבד.
22 מבואר במשנה שאסור לשאת ולתת עם עובדי כוכבים בימי
23 קלנדא, שהם שמונת הימים שאחרי תקופת טבת. הגמרא מבררת
24 על איזה מקומות חל איסור משא ומתן בימים אלו: (אמר) [צען] –
25 שאל רב מתנה, העיר רומי שעשתה קלנדא – שהחלה לחגוג את
26 שמונת הימים שאחר תקופת טבת לשם עבודה זרה שלה, וכל
27 העיירות הסמוכות לה אינן מודות בעבודה זרה זו אבל הן
28 משתעבדות לה לרומי, להעלות לה מס ולספק כל צרכיה, האם
29 אותן עיירות אסורות לשאת ולתת עממן באותם ימי האיד או
30 מותרות.
31 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין זה: רבי יהושע בן לוי אמר,
32 קלנדא אסורה לכל היא – בימי קלנדא אסור לשאת ולתת עם כל
33 עובדי הכוכבים שיש להם שייכות לאותם ימי איד, בין בני רומי
34 שעושים אותו בעצמם, ובין בני העיירות שמשועבדים להם. שהרי
35 את הבהמות שיקנו בני העיירות באותו זמן יביאו בודאי לבני רומי
36 כדי להקריבן, ונמצא שהנושא ונותן עמם מכשיל את בני רומי
37 לעבוד עבודה זרה. ורבי יוחנן חלק ואמר, אין אסורה אלא לעובדיה
38 בלבד – בימי קלנדא לא נאסר לשאת ולתת אלא עם בני העיר
39 שעושים אותה בעצמם, אבל עם בני העיירות המשועבדות לה
40 מותר לשאת ולתת, מפני שהם עצמם אינם מקריבים לעבודה זרה
41 בימים אלו.
42 הגמרא מביאה ראייה לרבי יוחנן מברייתא: תנא ברייתא – שנינו
43 בברייתא כשיטתו דרבי יוחנן, וכך שנינו, אף על פי שאמר שהעיר
44 רומי עשתה קלנדא, וכל העיירות הסמוכות לה משתעבדות לה
45 להעלות לה מס ולספק כל צרכיה בימי האיד, מכל מקום היא
46 עצמה אינה אסורה אלא לעובדיה בלבד – עיקרו של איסור משא
47 ומתן בימי קלנדא הוא רק עם העובדים בה עבודה זרה, ולא עם
48 המשועבדים להם. והיינו בדברי רבי יוחנן.
49 הגמרא מביאה את סיום הברייתא: ימי סטרנווא – שהוא

ה'תש"ג

ה שבט

יום שני

יום
ראשון

שיעורים. חומש: בא, שני עם פירש"י.
תהלים: כט-לד.
תניא: וזה כל . . . הרמ"ז שם.

א מענש דארף מרבה זיין אין זאָגען אותיות התורה (זאָגען תהלים, חזר'ן משניות)
ווען און וואו ער קען, בכדי צו שטארקען דעם קיום העולם, בכדי מציל צו זיין זיך
פון חיבוט הקבר און כף הקלע, און זוכה צו זיין צו אלע העכסטע גילויים.

האָדס צרייך להרבות באמירת אותיות התורה (לומר תהלים, לשנן משניות) מתי והיכן
שיכול, כדי לחזק את קיום העולם, בכדי להציל את עצמו מחבוט הקבר וכף הקלע, ולזכות לכל
הגילויים הנעלים ביותר.

ה'תש"ג

ו שבט

יום שלישי

יום
שני

שיעורים. חומש: בא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: לה-לח.
תניא: והיא בחי' . . . כמ"ש במ"א.

אָדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] כותב ששמע בשם רבנו הזקן, שכל המכבדים עד ה"ז והש"ף
[ה"טורי זקב" וה"שפתי כהן", באורים על ה"שלחן ערוך"], והם בכלל, עשו החבורים שלהם ברוח
הקדש. וענין רוח הקדש, איתא בקרבן העדה סוף פרק ג' דשקלים, שזהו שמגלים לו רזי תורה,
שזהו מבחינת העלם דחכמה.

ה'תש"ג

ז שבט

יום רביעי

יום
שלישי

שיעורים. חומש: בא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: לט-מג.
תניא: פרק יח. ולתוספות . . . 46 גם דחילו.

בהיות אדמו"ר הזקן בן תשע שנה - למד חכמת ההנדסה והתכונה. בן עשר - סדר לוח על
חמש עשרה שנה. בהיותו בן שנים עשר - נודמן שלמד ברבים הלכות קדוש החדש להרמב"ם,
ולא מצאו הגאונים, שהיו באותו מעמד, ידיהם ורגליהם בבית המדרש.

ה'תש"ג

ח שבט

יום חמישי

יום
רביעי

שיעורים. חומש: בא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: מד-מח.
תניא: והענין . . . כד גלגולים.

בפרט בזמן הזה אשר בחסדי השם יתברך אנו עומדים על סף הגאולה, עלינו להתאמץ בכל
מיני אמוץ, לחזק כל עניני הדת בהדור מצוה, ולשמר את כל המנהגים מבלי לוותר אף כל שהוא,
ומצוה וחובה על כל רב בישראל, להודיע לקהל עדתו כי הצרות והיסורים חבלי משיח המה,
וה' אלקינו דורש מאתנו תשובה לתורה ומצות, שלא נעכב ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

יום חמישי

יום ששי

ט שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, ששי עם פירש"י.

תהלים: מט"ג.

תניא: הנה החכמה . . . ומובן.

כְּשֶׁסִּים אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרָבִי [הֶרְשֶׁב] הַשֵּׁס בְּפֶעַם הַשְּׁלִישִׁית, אָמַר מֵאֲמַר דַּא"ח, וְתִכְנֹו – מֵהוּ
"הִדְרֹן".

בְּשֶׁנֶת הָאֲבִלוֹת אַחֲרֵי אֲמֹו סִים אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרָבִי [הֶרְשֶׁב] שֵׁס מְשָׁנָה לְסוֹף י"א חֲדָשׁ,
וּלְיוֹם הַיֶּאֱרָצִיט [=יום השנה] – כָּל הַשֵּׁס.

יום שישי

שבת

י שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: נה"ט.

תניא: פרק יט. ולתוספות . . . בלב כלל.

תו"א ד"ה למען תהי', סוף סעיף המתחיל אמנם, "לא ישובות יומם מלראות" צ"ל
"לא ישובות יומם ולילה מלרצות".

אמי זקנתי (הרבנית מרת רבקה נ"ע) בהיותה כבת שמונה עשרה שנה – בשנת
תרי"א – חלתה, וציוה הרופא אשר תאכל תיכף בקומה משנתה, אמנם היא לא חפצה
לטעום קודם התפלה, והיתה מתפללת בהשכמה, ואחר התפלה היתה אוכלת פת שחרית.
כשנודע הדבר לחותנה אדמו"ר הצ"צ, אמר לה: א איז דארף זיין געזונד און א בעל
כת. אויף מצות שטייט וחי בהם, איז דער טייטש וחי בהם, מען דארף אריינבריינגען
א חיות אין מצות. בכדי אז מען זאל קענען אריינבריינגען א חיות אין מצות, מוז מען
זיין א בעל כח און זיין בשמחה. וסיים: דו דארפסט ניט זיין קיין נישטערע. בעסער
עסען צוליב דאווענען ווי דאווענען צוליב עסען. ובירכה באריכות ימים, – (נולדה
בשנת תקצ"ג ונפטרה י' שבט תרע"ד). –

מאמר זה אמר אדמו"ר לאחד על יחידות, והוסיף: און מען דארף עס טאן בשמחה.

"תורה אור" דבור המתחיל "למען תהיה" סוף סעיף המתחיל "אמנם": "לא ישובות יומם
מלראות", צריך להיות "לא ישובות יומם ולילה מלרצות".

אמי זקנתי (הרבנית מרת רבקה נשמתה ע"ן), בהיותה כבת שמונה עשרה שנה – בשנת
תרי"א – חלתה, וצוה הרופא אשר תאכל תיכף בקומה משנתה, אמנם היא לא חפצה לטעם
קדם התפלה, והיתה מתפללת בהשכמה, ואחר התפלה היתה אוכלת פת שחרית. כשנודע הדבר
לחותנה, אדמו"ר הצ"צ צדק, אמר לה: יהודי צריך להיות בריא ובעל כח. על מצות נאמר
"וחי בהם", הפרוש "וחי בהם"; יש להחזיר חיות במצות. בכדי שיוכלו להכניס חיות במצות,
תיבים להיות בעל כח ולהיות בשמחה. וסיים: אינך צריכה להיות 'על בטן ריקה'. עדיף לאכל
כדי להתפלל, מלהתפלל כדי לאכל. ובירכה באריכות ימים, – (נולדה בשנת תקצ"ג, ונפטרה י'
שבט תרע"ד). –

מאמר זה אמר אדני אבי מורי ורבי [הרשב] לאחד על יחידות, והוסיף: ויש לעשות זאת
בשמחה.

שבת
קודש

יום ראשון

יא שבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.
תנאי: פרק כ. והנה . . . כו וכאפס ממש.

דער סדר פון טאג הויבט זיך אָן מיט מודה אני, און דאָס זאָגט מען פאר נעגעל וואסער אפילו בידיים טמאות, וואָרום כל הטומאות שבעולם זיינען ניט מטמא דעם מודה אני פון א אידען. ער קען זיין א חסר בזה או בזה, אָבער דער מודה אני בלייבט גאנץ.

סדר היום מתחיל ב"מודה אני", ואומרים זאת לפני נטילת ידים אפלו בידיים טמאות, שכן כל הטמאות שבעולם אינן מטמאות את ה"מודה אני" של יהודי. הוא יכול להיות חסר בזה או בזה, אך ה"מודה אני" נותר שלם.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום ראשון עמ' ב

41 צערו של עכשיו.
42 מתרצת הגמרא: אָמר רב נחמן בר יצחק, הנה להלכות מועד ואל
43 תוכיח מהם לעניננו, משום דבולחו – כל הלכות המועד שהתירו
44 לעשותם, כגון לשחוט ולהכין צורכי סעודה, ענינם שמיצר הוא
45 עֲבָשִׁין בשעת עשייתם מחמת הטורח, אך שפִּתָּהּ (–הוא שמחן)
46 לְאַחֵר זֶמַן כשאוכל את הסעודה בתוך המועד, ומכל מקום התירו
47 לו לעשותם במועד בצער, מחמת השמחה שלאחר זמן בתוך
48 המועד, ולכן התיר רבי יהודה גם לסוד בסוד במועד, אם תסיר
49 אותו ותינה ממנו בתוך המועד, ולא משום שלא חשש לצערה
50 שבתוך המועד.
51 תירצן אחר: רבינא אָמר, רבי יהודה סובר שעוֹבֵד בַּכִּבִּים לְעִיָּן
52 פִּרְעִין לְעוֹלָם מִיָּצֵר – תמיד הוא מצטער על שפרע את חובו, ולכן
53 מתיר לגבות ממנו את חובו בימים אלו ללא חשש שיודה לעבודה
54 זרה.
55 במשנה לעיל (ב). הובאה שיטת חכמים שאסור ליפרע מהנכרי
56 קודם יום אידו, ושיטת רבי יהודה שהתיר ליפרע מהם. הגמרא
57 מביאה ברייתא שמובאת בה דעת רבי יהושע בן קרחה הסובר
58 שאסור ליפרע ממנו, אך חילק בין סוגי הלואות לענין זה.
59 מְתַנִּינֵין – משתנינו, כלומר שיטת חכמים שאסור ליפרע מכל חוב
60 מהנכרי קודם יום אידו, ושיטת רבי יהודה שהתיר ליפרע מהם,
61 היא דְּלֹא כִּרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קִרְחָה. דְּתַנִּינָא – ששנינו בברייתא, רבי
62 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קִרְחָה אָמַר, מְלוּה בְּשִׁטָּר – הלואה שכתבו עליה שטר
63 חוב, אִין נִפְרָעִין מִהֶן, שכל זמן שלא פרע את חובו, ירא הנכרי
64 מהישראל מחמת השטר שבידו, ולכן שמח הוא לאחר זמן על
65 שפרע את חובו. אבל מְלוּה עַל פֶּה – הלואה שלא כתבו עליה
66 שטר, נִפְרָעִין מִהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּמַצִּיל מִיָּדָם את החוב, כי מלוה על
67 פה דומה בעיני הנכרי כאילו שאינו חייב לישראל כלום, ומשום
68 כך אין הנכרי שמח בפרעונה אף לאחר זמן.
69 הגמרא מביאה את ההלכה בדין זה. מספרת הגמרא: יְתִיב רב יוסף
70 אַחֲזִירִיה דְּרַבִּי אָבָא – ישב רב יוסף מאחורי רבי אבא, ויְתִיב רבי אָבָא
71 קְמִיָּה דְּרַב הוֹנָא – וישב רבי אבא לפני רב הונא, ויְתִיב וְקָאָמַר –
72 וישב רב הונא ואמר, הִלְכְּתָא – ההלכה היא כִּרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קִרְחָה,
73 ואמר עוד, וְהִלְכְּתָא כִּרְבִּי יְהוּדָה.
74 הגמרא מבארת את כוונת דברי רב הונא. אומרת הגמרא: מה
75 שאמר רב הונא הִלְכְּתָא כִּרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ, היינו הא דְּאָמַרְן – מה
76 שאמרנו כאן בשמו שרק מלוה בשטר אין נפרעים מהם, אבל
77 מלוה על פה נפרעים. ומה שאמר שהלכה כִּרְבִּי יְהוּדָה, היינו בדין
78 שלפנינו, דְּתַנִּינָא – ששנינו בברייתא (ב"ק קפ), הֵנוּתִין אָמַר לְצַבְעָה,
79 לְצַבְעָה לֹא את הצמר באדום, וצִבְעוּ שְׁחֹר, וכן להיפך שנתן לו צמר
80 שיצבע לו בשחור, וצִבְעוּ אֲדוּם

1 שונה שאסור לשאול מהם, היינו אומרים שרק משא ומתן אסור,
2 מִשּׁוּם דְּקָא מְרִוּחָה לְהוּ וְאִיל וּמוּדָה – שעל ידי שהנכרי מרויח
3 במשא ומתן, ילך להודות לעבודה זרה ביום אידו, אָבָל לְשִׁאוּל
4 מִהֶן, דְּמַעוּטִי קָא מְעַטֵּל לְהוּ – שממונם מתמעט על ידי ההשאלה,
5 שפִּיר דְּמִי – היינו אומרים שמותר, לכך הוצרך התנא להשמיענו
6 שאסור גם לשאול מהם. וְאִי תַנָּא – ואילו היה שונה רק שאסור
7 לְשִׁאוּל מִהֶן, ולא היה שונה שאסור ללוות מהם, היינו אומרים
8 שרק לשאול מהם אסור, מִשּׁוּם דְּחִשְׁבָּא לִיה מִלְּתָא – חשוב בעיני
9 הנכרי מה שהישראל צריך לשאול ממנו את כליו, וְאִיל וּמוּדָה –
10 וילך להודות על כך לעבודה זרה, אָבָל לְלוּוֹת מִהֶן, צִעְרָא (בְּעָלְמָא)
11 אִית לִיה – יש לעובד כוכבים צער כשמלוה, משום שאָמַר, תוב
12 לֹא דְרִי זִוּי – שוב לא יחזרו אלי המעות בעינם, ולא יודה על כך
13 לעבודה זרה, ומשום כך היינו אומרים שמותר, לכך הוצרך התנא
14 לשנות שיש איסור ללוות ממנו. וְאִי תַנָּא לְלוּוֹת מִהֶן – ואילו היה
15 התנא שונה רק את האיסור ללוות מהם, ולא היה שונה שאסור
16 ליפרע מהם, היינו אומרים שיש רק איסור ללוות מהם, מִשּׁוּם
17 דְּקָאָמַר הנכרי, עָלָא כִּרְחִיָּה מִיִּפְרַעְנָא – בעל כרחו אפרע ממנו את
18 ממונו ויחזרו המעות אלי, וְהִשְׁתָּא מִיָּה אִיל וּמוּדָה – ועכשיו
19 בשעת ההלואה ילך להודות על שהישראל צריך לו, אָבָל לִיִּפְרַע
20 מִהֶן, דְּתו לֹא דְרִי זִוּי – ששוב לא יחזרו אליו המעות, אִמָּא צִעְרָא
21 אִית לִיה וְלֹא אִיל וּמוּדָה – היינו אומרים שיש לו מכך צער ולא
22 ילך להודות על כך, לכך צִרְכָּא – הוצרך התנא לשנות את
23 האיסור בכל אופנים אלו.
24 שנינו במשנתנו: רְבִי יְהוּדָה אָמַר, נִפְרָעִין מִהֶן כּו' מפני שמיצר הוא
25 לו, אמרו לו אף על פי שמיצר הוא עכשיו, שמח הוא לאחר זמן.
26 מקשה הגמרא: וְלִית לִיה לְרַבִּי יְהוּדָה – וכי רבי יהודה אינו סובר
27 את סברת חכמים אִף עַל פִּי שֶׁמִּיָּצֵר עֲבָשִׁין, שֶׁמַּח הוּא לְאַחֵר זֶמַן,
28 וְהִרִי שֵׁנִינּוּ בְּבִרְיָתָא, רְבִי יְהוּדָה אָמַר, אִשְׁתָּא לֹא תְסוּד –
29 לא תתן סיד על פניה במועד, מִפְּנֵי שֶׁנִּיּוּל (–גנאי) הוּא לֹא כֹל זֶמַן
30 שהסיד על פניה, והיא מצטערת, ואף על פי שכשמסירה אותו
31 מאדים בשרה ונהיית, מכל מקום אסור, מכיון שהנאה זו אינה
32 אלא לאחר המועד, ובמועד היא מתגנה. וּמוּדָה רְבִי יְהוּדָה כְּסִיד
33 שִׁיבֻלָּה לְקַפְּלוֹ – להסירו מפניה, וליהנות ממנו במועד עצמו,
34 שֶׁמִּיָּצֵר לְהוּ – שיכולה לסוד את עצמה בו במועד, כִּי אִף עַל פִּי
35 שֶׁמִּיָּצֵר – שיש לה צער מזה עכשיו, מכל מקום שֶׁמַּח הוּא לְאַחֵר
36 זֶמַן בתוך המועד כשתסירה אותו. מוכח שמחמת שמחתה לאחר זמן
37 לא חשש רבי יהודה לצערה של עכשיו, ולפי זה גם במשנתנו היה
38 על רבי יהודה לאסור לפרוע מהנכרי את חובו, כי אף על פי שהוא
39 מיצר עכשיו מחמת הפרעון, שמח הוא לאחר זמן על שפרע את
40 חובו, ויודה על כך לעבודה זרה, ומדוע התיר רבי יהודה מחמת

הנודר להקדש שווי משקלו

יום ראשון ה' שבט ה'תשע"ח

ותירץ:

האומר 'משקלי עלי' רשאי לפטור עצמו בדבר הזול כאשר חלק מהסוחרים מוכרים אותו לפי משקל – רק אם הנודר פירש את דבריו שכוונתו לדבר זה, אבל אם לא פירש את כוונתו, אכן אינו יכול לפטור עצמו בדבר הזול כי יש להחמיר ולומר שאין דבר זה במשמעות אמירתו 'משקלי עלי' (היות ויש שמוכרים אותו לפי נפח ולא לפי משקל).

ובזה מתורצת גם קשיית ה'כסף משנה' מדוע לא הביא הרמב"ם את חידוש הגמרא, שגם אם חלק מן הסוחרים מוכרים את הדבר הזול לפי משקל, מכל-מקום הרי הוא נחשב כנמכר במשקל ויכול לפטור עצמו בדבר זה?

כי כאמור, דין זה אמור רק אם פירש שלדבר זה התכוון, אבל אם לא פירש את כוונתו, יש להסתפק האם כשאמר 'משקלי עלי' נכלל בזה גם דבר שרק חלק מן הסוחרים מוכרים לפי משקל, ואם כן אינו יכול לפטור עצמו בדבר זה. והרי כבר כתב הרמב"ם הלכה זו (הל' נדרים שם), ש"סתם נדרים להחמיר".

(הפלאה שבערכין, ערכין י. ב.)

הלכות ערכין וחרמין פרק ב, הלכה ז: האומר: 'משקלי עלי', ולא פירש מאיזה מין – אם היה עשיר... נותן משקלו וזה... ואם אינו מפלג בעשירות – נותן משקלו... מדברים שדרךן להשקל באותו מקום, אפלו פרות.

במקור ההלכה בגמרא (ערכין יט, ב) מבואר שהנודר להקדש כמשקל גופו ולא פירש כוונתו מאיזה חומר, רשאי לפטור עצמו (אם אינו אדם חשוב) בכל דבר שרוצה, אף הזול ביותר, אם מנהג הסוחרים למכרו לפי משקל (כי אמירתו 'משקלי עלי' מתקיימת בנתינת דבר שנמכר לפי משקל). וגם אם חלקם מוכרים לפי נפח ולא לפי משקל, די בכך שחלקם כן מוכרים לפי משקל. והקשה ה'לחם משנה':

הרי "סתם נדרים להחמיר" (הל' נדרים פ"ב ה"ז) ונדר שמשמעו הן להקל והן להחמיר יש לפרשו לחומרא, ויתירה מזו כתב הרמב"ם (שם פ"ט ה"ד) "היו מקצת בני המקום קורין לו כך ומקצתן אין קורין – אין הולכין אחר הרוב, אלא הרי זה ספק נדרים, וכל ספק נדרים להחמיר". ואם כן, איך יכול האומר 'משקלי עלי' לפטור את עצמו בדבר הזול ולהחשיבו כדבר הנמכר במשקל, כאשר יש ספק בכוונתו היות וחלק מהסוחרים אינם מוכרים אותו לפי משקל?

בין הקדש לפדיון פירות 'רבעי'

יום שני ו' שבט ה'תשע"ח

להקדיש דבר שאינו ברשותו, אינו עולה בקנה אחד עם מעשה ה'צנועים' שהרי הם פודים פירות 'רבעי' אף שאינם ברשותם.

ולפי זה צריך להבין: כאן פסק הרמב"ם שהנגזל אינו יכול להקדיש דבר שאינו ברשותו, ומכל-מקום בהלכות מעשר שני (שם) הביא שהצנועים היו מניחים את המעות ואומרים: כל הנלקט מפירות רבעי אלו מחולל על המעות האלו, היינו שהבעלים פדו את פירות הרבעי אף שאינם ברשותם (שלטי הגבורים ב"מ ג, ב בדפי הר"ף, כס"מ הל' מע"ש פ"ט ה"ז)!

ויש לבאר:

הרמב"ם למד ממסקנת הגמרא כי אף שמצד הדין אי אפשר לחלל פירות שאינם ברשותו, תיקנו חכמים דין מיוחד בפירות אלו שיכול אדם אחר לפדותם כדי להציל ממכשול אכילת פירות שאינם מחוללים, ומדין 'הפקר בית-דין הפקר' הפקיעו את הפירות מרשות המלקט והעמידו אותו ברשות הבעלים (שה"ג שם. לח"מ הל' גניבה פ"ב ה"ז).

הלכות ערכין וחרמין פרק ו, הלכה כד: הגזול את חברו, ולא נתיאשו הבעלים – שניהן אין יכולין להקדישו: זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו.

לדעת רבי יוחנן (בבא קמא סח, ב), אין אדם יכול להקדיש חפץ שנגזל ממנו, אף שלא התייאש ממנו ועדיין הוא בבעלותו – 'לפי שאינו ברשותו' (וגם הגזול אינו יכול להקדישו, כל שלא התייאשו הבעלים, 'לפי אינו שלו').

ומביאה הגמרא (שם) את דין המשנה (מע"ש פ"ה מ"א) לענין 'כרם רבעי' (פירות השנה הרביעית שדינם כמעשר שני), שבעלי צריך לסמן אותו שיכירו שהוא 'כרם רבעי' ופירותיו אסורים באכילה עד שיעלו לירושלים או יפדום. 'והצנועין מניחים את המעות ואומרים: כל הנלקט מזה יהא מחולל על המעות הללו'. כלומר, מחשש שמא אדם יאכל מהכרם בלי פדיון, היו ה'צנועים' (המדקקים במצוות ורוצים להפריש אנשים מן העבירה) מניחים כסף בסוף היום ומחללים (פודים) עליו את הפירות שנלקטו ללא רשות.

ומבואר בגמרא שדינו של רבי יוחנן, שאין אדם יכול

איסור קיום כלאי זרעים

יום שלישי ז' שבט ה'תשע"ח

את הכלאים, אך למרות שעושה איסור ("שרואה כלאים זרע ואינו מבטלו" – רש"י שם ד"ה אף) אין לוקים עליו. ומשמע בירושלמי (כלאים פ"ח ה"א) שאינו לוקה משום שלא שאין בו מעשה אין לוקים עליו, אך המקיים כלאים על ידי מעשה – לוקה.

הלכות כלאים פרק א, הלכה ג: ואסור לאדם לקיים כלאי זרעים בשדהו, אלא עוקר אותן; ואם קיים, אינו לוקה. ומבאר ה'כסף משנה':

הרמב"ם פסק כדעת חכמים (מועד קטן ב, ב), שאסור לקיים

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קה

בין קיום כלאים על ידי מעשה לקיום כלאים ללא מעשה. אלא וודאי שלדעת הרמב"ם אינו לוקה כי האיסור הוא מדרבנן, כמו שכתב להלן (פ"ב ה"ז, וכן כתבו התוספות בבא קמא פא, א ד"ה אין) שחכמים חייבו לעקור כלאים משום מראית עין שלא יחשדוהו שזורעם.

וה'ישועות מלכו' (קרי' ארבע הל' כלאים א, ג) מחלק:

כלאים שנזרעו באיסור אסור לקיימם מן התורה, כי כל מה שיצמח בא על ידי זריעתו (אך אין לוקים אלא על תחילת הזריעה), וגם אם נזרעו על ידי אחר, צריך לעקור את הגידול כדי להפרישו מאיסור. אבל כלאים שצמחו מאליהם – מן התורה אכן אין איסור לקיימם, אך חכמים חייבוהו לעקור, משום מראית עין שלא יחשדו שהוא זורעם.

אך מהר"י קורקוס כתב: לדעת חכמים, גם אם מקיים כלאים על ידי מעשה, כגון שעשה גדר סביב שדה הזרוע כלאים, אינו לוקה. ואף שהמנכש או המחפה שני מיני זרעים "כגון שהיתה חיטה אחת ושעורה אחת... מונחין על הארץ וחיפה אותן בעפר... הרי זה לוקה" (לעיל ה"ב) – הרי זה משום זורע כלאים ולא משום מקיים.

ומוסיף ה'חוט המשולש' (ס' כד):

אין לומר שהרמב"ם (שפסק כחכמים) סובר שהאיסור לקיים כלאים הוא מדאורייתא ומכלל-מקום המקיים אינו לוקה משום שהוא לאו שאין בו מעשה – שאם כן היה כותב בפירוש שעובר על 'לא תעשה' ועם זאת אינו לוקה משום שאין בו מעשה (וכדרכו בהביאו דין 'לאו שאין בו מעשה'), וגם היה צריך לחלק

כלאים שנזרעו בקרקע גזולה יום רביעי ח' שבט ה'תשע"ח

אע"פ שאין הקרקע שלו. ואף שהעושה מלאכה במי חטאת, אף שאינם שלו, הרי הם נאסרים, ואם כן כדי לאסור את הדבר על ידי מלאכה אין צורך דווקא ברצון הבעלים אלא די ברצונו של עושה המלאכה, אף על פי כן בכלאים אין מועיל רצונו של הזורע אלא רק רצון בעל הקרקע.

וטעם החילוק, משום שבעשיית מלאכה במי חטאת הרצון הנדרש הוא רק לשעת הפעולה ולכן די ברצונו של העושה, אך לגבי כלאים לא די ברצון בזריעה עצמה אלא נדרש גם רצון שיתקיימו לאחר מכן, ואם הזורע איננו הבעלים, אין דעתו מועילה שהרי אחר כך יבואו הבעלים ויעשו כרצונם.

אך כאשר הקרקע נלקחה מיד הבעלים עד שנשתקע שמם ממנה והם יראים להיכנס אליה, מסתבר שתישאר גם להבא ביד הגוזלן ולא תחזור לידי הבעלים, ולכן זריעת הגוזלן אוסרת אע"פ שהקרקע איננה שלו.

(מערני ארץ כלאים ע' קמא)

הלכות כלאים פרק ה, הלכה י: הָאֵנָם שְׂדֵה פְּלִאִים בְּכֶרֶם חֶבְרוֹ - אִם נִשְׁתַּקְעוּ הַבְּעָלִים, אֵף עַל פִּי שְׂלֵא נִתְיָאֵשׁוּ - הָרִי זֶה קִדָּשׁ מִן הַתּוֹרָה.

בטעם הלכה זו יש שביארו, כי אע"פ שאם זרע כלאים בשדה שאינה שלו שלא ברצון הבעלים, אין התבואה נאסרת, הרי אם גזל את הקרקע והוחזקה בידו זמן רב כל כך עד שנשתקע שם הבעלים ממנה, ברור שהבעלים התייאשו מהאפשרות שהקרקע תחזור לידיהם, וכיון שהגזלן קונה אותה ביאוש הבעלים, זריעתו אוסרת (ר"ש כלאים פ"ז, ו. רדב"ז כאן).

אך בדעת הרמב"ם אין לפרש כן, שהרי כתב בהלכות גזילה (פ"ח ה"ד): "הקרקע אינה נקנית לעולם לגזלן אלא ברשות בעליה עומדת", ולא כתב שאם השתקע שם הבעלים ממנה, הגזלן כן קונה אותה.

ולכן יש לפרש כי לדעתו במקרה זה זריעת הגזלן אוסרת

מחיצת הכרם שנפרצה יום חמישי ט' שבט ה'תשע"ח

כאשר הזריעה היא לדעתו ולרצונו של הזורע, נאסרים הגידולים, אך כאשר הוא משתדל למנוע את גידול הכלאים ואין זה לרצונו, אינם נאסרים (תוס' שם ד"ה נתייאשו).

ובגמרא (ב"ק שס) אמרו שאם בעל הכרם לא גדר את המחיצה שנפרצה "ובתוך כך הוציא הזורע אחד מן המאתיים" (רש"י שם) - "הרי זה קידש וחייב באחריותו", היינו בעל הכרם חייב לשלם את דמי התבואה לבעליה (מדין 'גרמי'), כי על ידי הימנעותו מלגדור את הכרם נאסרה התבואה.

והקשה ה'מרכבת המשנה': מדוע השמיט הרמב"ם את הסיום 'וחייב באחריותו'?

ותירץ:

מחלוקת תנאים היא (כלאים פ"ז מ"ד) אם אדם יכול לאסור דבר שאינו שלו והגמרא (ב"ק שס) האומרת שבעל הכרם חייב לשלם סוברת כדעה שיכול לאסור דבר שאינו שלו, אך

הלכות כלאים פרק ז, הלכה יז: מִחֻצַּת הַכֶּרֶם שֶׁנִּפְרְצָה - אוֹמְרִין לוֹ: 'גִּדְרָה; גִּדְרָה וְנִפְרְצָה - אוֹמְרִין לוֹ: 'גִּדְרָה. נִתְיָאֵשׁוּ מִמֶּנָּה, וְלֹא גִדְרָה - הָרִי זֶה קִדָּשׁ.

שדה תבואה הסמוך לכרם ואין ביניהם ארבע אמות, צריך לעשות ביניהם מחיצה גבוהה עשרה טפחים כדי שלא יהיו כלאים. ואם נוצרה פרצה במחיצה, חייב בעל הכרם (ולא בעל השדה) לתקן את הפרצה, כי כיון שהרחקת ארבע אמות בין הכרם לשדה נקבעה משום שהן נצרכות לעבודת הכרם, לכן בעל הכרם הוא האחראי לאיסור כלאים ואם אינו מונע את הכלאים הרי הוא כ'מוזיק' (תוספות, בבא קמא ק, ב ד"ה אומר).

ורק כאשר 'נתייאשו' ממנה [בעל הכרם] ולא גדרה - הרי זה קידש", אבל אם היה מתעסק בבניית הגדר, אף שלא הספיק לגמור, והתבואה הוסיפה וגדלה מבלי חציצה בין השדה והכרם - הרי היא מותרת, כי בתורה נאמר "לא תזרע כרמך כלאים פן תקדש המלאה אשר תזרע", ומכאן שרק

הרמב"ם פסק (לעיל פ"ה ה"ח) שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ולכן כאשר בעל הכרם נמנע מלגדור - 'קידש' את כרמו, אך לא את התבואה של חברו, ולא שייך לומר 'חייב באחריותו'.

יום שישי י' שבט ה'תשע"ח

'ספיקא דאורייתא לחומרא'

ולדעת הרמב"ם שמן התורה 'ספיקא דאורייתא' מותר, יש לתמוה: הרי ספק בכור הוא כחולין, ואיך יתכן לומר על בהמה זו 'כבר קדוש'? אלא מכאן ראייה לכאורה, לשיטת הרשב"א ש'ספיקא דאורייתא' אסור מן התורה ולכן ספק בכור הוא 'כבר קדוש'.

והגר"ש שקאפ (שערי יושר, שער הספקות פ"ב) מתרץ:

לדעת הרמב"ם 'ספיקא דאורייתא' מן התורה לקולא לא משום שעל ידי העלם הידיעה נהפך האיסור להיות אלא שהתורה לא הזהירה על הספק ורשאי האדם להכניס עצמו לספק איסור, אבל אם אחר כך יתברר לו שנכשל והדבר אכן היה אסור, הרי הוא צריך כפרה.

וכיון ש'ספיקא דאורייתא' אינו הופך את האסור למותר, בהמה שהיא 'ספק בכור' ויתכן שכלפי שמיא גלוי שהיא בכור והוא 'כבר קדוש', לא יכולה לחול עליה קדושת בכור.

הלכות כלאים פרק י, הלכה כז: **בְּגֵר צִמְרָה שְׂאֵבֶר בּוֹ חוּט פְּשִׁתָּן... אִם לֹא נָכַר, הָרִי זֶה מִתֵּר... וּבְכֹר בְּאִרְנוּ בְּבִיאֹת אֲסוּרוֹת, שְׂכָל אֲסוּרֵי סִפְקוֹת מִדְּבָרֵי סוּפְרִים; וּלְפִיכָךְ הִקְלּוּ בְּסִפְקָא זֶה.**

לשיטת הרמב"ם 'ספיקא דאורייתא לחומרא' הוא מדרבנן שהחמירו בספק איסור של תורה, אבל מן התורה ספק מותר (ראה הל' איסור"ב פ"ח ה"ז, הל' טו"מ פ"ט ה"ב) אך לשיטת הרשב"א (קדושין עג, א) 'ספיקא דאורייתא' אסור מן התורה.

ועל שיטת הרמב"ם הקשה ה'שב שמעתתא' (ש"א פ"ג)

אמרו בגמרא (ב"מ ז, א) שבהמה שהיא 'ספק בכור' (של בהמה טהורה) אינה נכנסת לדיר עם שאר הטלאים כדי להפריש מהם מעשר בהמה, כי התורה אמרה ("העשירי) יהיה קודש" – ולא שכבר קדוש", היינו שבהמת 'ספק בכור' היא 'ספק קדוש' ואינה חייבת במעשר.

שבת קודש י"א שבט ה'תשע"ח

בניית מעקה על ידי פועל נכרי

ה'מחנה אפרים', כי מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות (פאה פ"ב, מ"ז) מבואר שכאן אין מדובר דווקא בפועל בשכר, אלא כל שכוונתו לקצור לצורך בעל הבית, חייבת בפאה על אף שבעל הבית לא שכרו כלל, ואם כן אין הטעם משום שמעשיו של הקוצר מתייחסים לבעל הבית אלא עצם העובדה שהקצירה נעשית בעבורו מחייבת בפאה אף על פי שלא קצר בעצמו.

וכן משמעות דברי הרמב"ם גם בהלכה זו: "שדה שקצרוה גוים לעצמם הרי זו פטורה מן הפאה", ומוכן שאם קצרו לצורך הבעלים, אפילו שלא בציוויו, חייבת (משנת יעקב). ולפי זה יש לבאר את ההבדל בין שני המקרים: "שדה שקצרוה גוים לעצמם" או "שקצרוה ליסטים", והרי אם קצרוה לעצמם הרי הם ליסטים?

אלא ש'קצרוה גוים לעצמם' היינו שקנו את השדה מישראל וקצרוה וחזרו ומכרו את העומרים לישראל, ובמקרה זה הקצירה נעשתה על ידי בעל השדה ומכל-מקום פטורה משום שהוא נכרי (משנת יעקב).

הלכות מתנות עניים פרק ב, הלכה ד: **שָׂדֶה שֶׁקָּצְרוּהוּ גוֹיִם לְעִצְמָן, אוֹ קִצְרוּהוּ לְטִמִּים... הָרִי זֶה פְּטוּרָה מִן הַפָּאָה; שְׂחוּכֹת הַפָּאָה בְּקִמָּה.**

מבואר מזה ששדה זו פטורה מפאה רק אם הנכרים קצרו לצורך עצמם, אך אם קצרו לצורך בעל הבית, חייבת. והנה, ה'מחנה אפרים' (הל' שלוחין ושוחטין, יא) הסתפק בשוכר פועל גוי לבנות לו מעקה: האם יוכל לברך 'אשר קדשנו במצותיו וציוונו לעשות מעקה' או אינו יכול לברך משום שאינו מקיים את המצוה שהרי אין שליחות לנכרי.

וכתב כי אף על פי שאין שליחות לנכרי, הרי בשו"כ פועל, הפועל נחשב כידו של בעל הבית, כמו עבד כנעני הקנוי לו, וגם אם הפועל נכרי הרי זה כאילו בונה בעצמו ויכול לברך. והביא ראייה לכך מהירושלמי (מקור דברי הרמב"ם בהלכה זו), שאם קצרו נכרים את השדה לצורך עצמם, פטורה מפאה. אך אם קצרו בשביל הישראל, חייבת, ומוכח מכך שגם פועל נכרי ידו כיד בעל הבית ולכן נחשב כאילו קצר בעל הבית בעצמו.

אך הגר"ע איגר (בהגהות על המחנ"א שם) העיר על דברי

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום חמישי עמ' ב

5 מספרת הגמרא: אֲנִימֻנִינִים שֶׁמְשִׁיה לְרִבִּי בַסְעוּדָתוֹ. וְכֵן אֲדַרְבֵּן, שהיה שר מאומות העולם, שֶׁמְשִׁיה לְרִבִּי. בִּי שְׂכִיב ו-כשמתו 6 אֲנִימֻנִינִים, אָמַר רַבִּי, נִתְפָּרְדָּה הַבִּילָה – הַתְּפָרְקָה אֲגוּדָתָנוּ, שהיינו 7 קשורים נפש בנפש באהבתנו. וכן בִּי שְׂכִיב אֲדַרְבֵּן, אָמַר רַב, 8

1 הַעוֹלָם הָפֵא. 2 ומספרת הגמרא: כאשר למד רבי שמועה זו, בָּקָה רַבִּי וְאָמַר, יֵשׁ 3 קוֹנֵה עוֹלָמוֹ בְּעֵמֶל שֶׁל שְׂעָה אַחַת, בְּקִטְיעָה בַר שְׁלוֹם, וְיֵשׁ קוֹנֵה עוֹלָמוֹ בְּעֵמֶל שֶׁל כְּמֵה שְׁנַיִם. 4

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ה' שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין וחרמין קז
מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ה"י"א שבט תשע"ח

יום ראשון ה' שבט ה'תשע"ח

הלכות ערכין וחרמין

פרק עניני

1 (החילוק בין המעריך אבר רגיל למעריך אבר שיש בו נשמה, וההבדל בזה בין ערכין לדמים, האומר משקלי עלי ולא פירש מאיזה מין משקל נדר, לשכת חשאים ולשכת כלים שבמקדש מה היו משמשות, אם משנים מקדשי בדק הבית לקדשי מזבח או להיפק.

1 א. האומר: ערך ידי או ערך עיני או רגלי עלי, או
2 שאמר: ערך יד זה² או עינו עלי - לא אמר כלום.³
3 ערך לפי או כבדי עלי, או ערך לבו של פלוני או
4 כבדו עלי - נותן ערך פלו.⁴ וכן כל איבר שאם ינטל
5 מן החי ימות, אם אמר ערכו עלי - נותן ערך פלו.

(2) של אדם זה. (3) והטעם מפורש שם ד. שנאמר "בערך" ולא נאמר "בערך", ללמדך ערך כולו הוא נותן ואינו נותן ערך אברים. (4) כל אלה הם אברים שהנשמה תלויה בהם והתורה אמרה: "בערך נפשות" תלה הכתוב ב"נפש".

6 ב. אמר: חצי ערפי עלי - נותן חצי ערכו. ערך
7 חציי עלי - נותן ערך פלו; שאי אפשר שינטל חציו
8 ויחיה.⁶

(5) חצי גופי. (6) ואין זה גרוע מערך לבי או ערך כבדי.
9 ג. האומר: דמי ידי עלי, או דמי יד פלוני עלי -
10 שמין אותו פמה הוא שוה ביד וכמה הוא שוה בלא
11 יד ונותן להקדש.⁷ ביצד? אם נמכר הוא פלו -
12 [יהיה] שוה חמשים; ואם ימכר חוץ מידו, שתשא
13 ידו זו לבעליו ולא יהיה ללוקח בה פלו⁸ - שוה
14 ארבעים. נמצא זה יתחייב לשלם להקדש עשרה.⁹
15 וכן כל פיוצא בזה.

(7) הדמים - המשתלמים לפי שווי האדם ולא לפי שנותיו - אינם כערכים. (8) שלא יעשה בה מלאכה לרבו שני אלא לרבו ראשון. (9) אבל אין שמין אותו "אומד של נזקין", לומר כמה הוא יפה כשנקטעה ידו, וכמה היה שווה בשתי ידיו שלימות, שמי שנקטעה ידו אין שמים אותו אלא בזול, לפי שרואים אותו מזולזל, וזה שאמר: דמי ידי עלי, הרי לא נקטעה ידו, לפיכך, אין שמין אותו אלא כאמור לעיל.

16 ד. האומר: דמי ראשי או כבדי עלי, או דמי ראשו
17 של פלוני או לבו או כבדו עלי - נותן דמי פלו. וכן
18 האומר: דמי חציי עלי - נותן דמי פלו. אבל
19 האומר: חצי דמי עלי - נותן חצי דמיו.

20 ה. האומר: משקלי עלי, או משקל פלוני עלי -

21 נותן משקלו. אם כסף - כסף, אם זהב - זהב, כמו
22 שפרש. אמר: משקל ידי או רגלי עלי - רואין פמה
23 היא ראיה לשקל ונותן ממון שפרש¹⁰. עד היכן
24 היא היד לענין זה? עד האציל¹¹. והרגל? עד
25 הארכבה¹². לפי שבנדרים הולכין אחר לשון בני
26 אדם¹³.

(10) ואין אומרים ימלא כלי מים ויכניס ידו בנחת ואחרי כן ישקול את המים שיצאו מהכלי, כי אין לדמות משקל מים כמשקל בשר ועצמות וגידים. (11) מרפק. (12) הברך, פרק הרגל שבין השוק והירך. (13) אבל בעניינים אחרים אין יד נקראת אלא עד הפרק, שהוא מקום חיבור כף היד והזרוע.

27 ו. האומר: קומתי עלי כסף או זהב - נותן שרביט¹⁴
28 שאינו נכסף¹⁵ מלא קומתו ממין שפרש. אמר: מלא
29 קומתי עלי - נותן אפלו שרביט שנקסף¹⁶ ממין
30 שפרש.

(14) מקל. (15) מעצמו, שהוא עבה, כקומתו, שהיא ניצבת מעצמה ואינה נכפפת. (16) הואיל והוסיף תיבת: מלוא, לא נתכוון זה אלא להודיע, שאין דעתו אלא למידת גובה קומתו ולא לעובי. שעלינו לדייק בכל לשון יתירה ולפרשה כראוי.

31 ז. האומר: משקלי עלי, ולא פרש מאי זה מין, אם
32 היה עשיר ביותר ונתפון¹⁷ למתנה מרבה - נותן
33 משקלו זהב. והוא הדין באומר: משקל ידי או רגלי
34 או קומתי, ולא פרש מאי זה מין - נותן זהב. ואם
35 אינו מפלג בפעשירות - נותן משקלו או משקל ידו
36 מדברים שדרפן להשקל באותו מקום, אפלו פרות¹⁸.
37 וכן נותן שרביט מלא קומתו אפלו של עץ¹⁹. הפל
38 לפי ממונו ודעתו²⁰.

(17) בכל הדפוסים שלפנינו כתוב: "ונתכוון", לפיכך סובר ה"כסף משנה" לפרש כוונת רבינו לומר, שלא הממון עצמו קובע [=אם הוא אדם חשוב ועשיר או להיפך] אלא אופיו ונדבת ליבו. שאם הוא קמצן, אפילו הוא עשיר לא נתכוון למתנה מרובה, ודינו כדין עני, אלא עלינו לאמוד את דעתו, שאם הוא נדיב, וודאי נתכוון למתנה מרובה. וזה שדקדק רבינו "ונתכוון למתנה מרובה" שיוודעים אנו כי לכך נתכוון. (18) ואפילו בצלים. (19) נלמד מדין משקלי עלי. (20) רוחב לבו ונדיבותו.

39 ח. האומר: עמדי עלי, ושיבתי עלי, או מקום
40 ושיבתי עלי, או רחפי עלי, עבתי עלי, הקפי עלי -
41 כל אלו ספק, ומביא לפי ממונו, עד שיאמר: לא
42 קף נתפונתי²¹. ואם מת - יתנו היורשים פחות
43 שפלושונות²².

יג. הֶעֱרָכוּ לְקַדְּשֵׁי מִזְבֵּחַ³⁴ וְלֹא הִסְפִּיקָה לָהֶן תְּרוּמַת
הַלֶּשֶׁכָּה³⁵ - מוֹצִיאִין אֶת הָרֹאֵי לָהֶן מִקְדָּשֵׁי בֵּדֶק
הַבַּיִת; אָכֵל אִם הֶעֱרָכוּ לְבִדֶּק הַבַּיִת וְלֹא מִצָּאוּ
בְּלִשְׁפֹת בֵּדֶק הַבַּיִת דְּבַר הַמִּסְפִּיק לָהֶן - אֵין מוֹצִיאִין
הָרֹאֵי לָהֶן מִקְדָּשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ³⁶.

(34) להקריב קרבנות על המזבח. (35) כסף השקלים
שבלשכה, הנועד מתחילה לקניית קרבנות. (36) מתרומת
הלשכה המיועדת לקדשי מזבח. והראב"ד חולק, ולדעתו
שלוש לשכות היו שם, אחת לשכת בדק הבית, ששם היו
נותנים הכסף לצרכי בדק הבית, ומכסף זה אסור היה לקחת
לקדשי מזבח, כמו ששינוי: "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי
בדק הבית אין משנים אותם מקדושה לקדושה" ואחת -
לשכת התרומה, שהייתה מיועדת לקדשי מזבח, ואין
מוציאים ממנה לקדשי בדק הבית. ואחת - "לשכת הכלים"
משותפת לשניהם, שכל כלי הראוי למזבח היו נוטלים
ממנה ושאר הכלים שהיו בלשכה זו היו נועדים לבדק
הבית. וכך הייתה עשויה על תנאי זה מתחילתה, ומתוך
שרוב כליה היה מיוחדים לצרכי בדק הבית הייתה נקראת:
לשכת בדק הבית. ורבינו מפרש דברי המשנה בתמורה לב.
שקדשי בדק הבית אין משנים אותם מקדושה לקדושה,
הכוונה, "שאם הקדיש דבר לבדק ההיכל אין משנים אותו
לבדק המזבח".

פרק שלישי

(1) קביעת סכום הערך לפי זמן הערך לא לפי שעת ההעמדה
בדין, תנאי הישג יד בערכין, המפרש סכום הערך אם נידון
בהישג יד, המפריש ערכו או דמיו ונגביו, כיצד ממשכנים
חייבי ערכים ודמים ומה משאירים להם, שאין להקדש אלא
מקומו ושעתו.

א. הַמַּעֲרִין אֶת הַפְּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים², וְלֹא עֶמֶד
בְּדִין³ עַד שֶׁהָיָה יָתֵר עַל עֶשְׂרִים⁴ - אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא
עֶרֶךְ פְּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים; שְׁאִין הָעֶרֶךְ אֶלָּא בְּזִמָּן
הָעֶרֶךְ, לֹא בְּזִמָּן הַהֶעֱמָדָה בְּדִין⁵.

(2) שערכו הוא עשרים שקל. (3) שכל נערך צריך לעמוד
לפני הכהן המעריך אותו, כמבואר לעיל פ"א, הכ"א-כג.
(4) וערכו חמישים שקל. (5) משנה בערכין יח. ובגמרא שם
למדה מ"כערכך יקום" (ויקרא כז, יז) "אינו נותן אלא בזמן
הערך". וראה בתוספות י"ט שם.

ב. כָּל הָעֶרְכִּין הַקְּצוּבִין בַּתּוֹרָה הֵן שְׁנוֹת הַמַּעֲרִין
אִם הָיָה עֶשְׂרִי; אָכֵל אִם הָיָה עֶנִי וְאֵין יָדוֹ מִשְׁגָּת -
נוֹתֵן כָּל הַנִּמְצָא בְּיָדוֹ, אֶפְלוֹ סֵלַע⁶ אֶחָד, וְנִפְטָר⁷;
שְׁנָאִמֶּר: וְאִם מָה הוּא מַעֲרָפָה, עַל פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיֵג
יָד הַנָּדָר.

(6) שקל, ואם אין בידו אפילו סלע, דינו יתבאר בסמוך ה"ד.
(7) ואפילו ישיר אח"כ אינו חייב כלום, כמבואר בסמוך
ה"ז.

ג. וּמִיָּנִין שֶׁהוּא נוֹתֵן אֶפְלוֹ סֵלַע אֶחָד אִם אֵין לוֹ
אֶלָּא סֵלַע אֶחָד? שְׁנָאִמֶּר: וְכָל עֶרְכָּה יִהְיֶה בְּשִׁקָּל

(21) שיהיה כל כך רב עד שידע בוודאי שלא לכך נתכוון.
(22) כי ביחס אל הנודר עצמו יש כאן שאלת איסור, שלא
יעבור על "לא יחל דברו" וכבר אמרנו "סתם נדרים
להחמיר". אבל לגבי היורשים אין שאלת איסור, שהרי הם
לא נדרו, אלא שאלת ממון בלבד, וספק ממון להקל.

ט. הָאוֹמֵר: הֲרִי עָלַי מִטְּבַע כֶּסֶף - לֹא יִפְחַת מִדִּינָר
כֶּסֶף²³. מִטְּבַע נְחֹשֶׁת - לֹא יִפְחַת מִמַּעַה כֶּסֶף²⁴. הֲרִי
עָלַי בְּרוֹזָל - לֹא יִפְחַת מֵאֲמָה עַל אֲמָה לְכֹלָה עוֹרֵב²⁵
שֶׁהָיָה לְמַעַלָּה בְּגַג הַהֵיכָל²⁶, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר
בְּמִקְוָמוֹ²⁷.

(23) ודווקא כשהזכיר מטבע. (24) יביא נחושת בשווי מעה
כסף. (25) טס של ברזל חד כמין סייף, גבהו אמה היה
מתוח על גבי מעקה ההיכל סביב כדי שלא ינוחו עליו
העופות ויטנפוהו. "כלה עורב" - שמכלה העורבים משם.
(26) שבמקדש. (27) ולא ביאר רבינו דין האומר: הרי עלי
מטבע זהב, בעוד שהמשנה במנחות אומרת: "לא יפחות
מדינר זהב"? ואולי סמך רבינו על מה שכותב בהלכות
מלווה ולווה פרק כד הלכה י': "כתב בו (בשטר) מטבע
זהב אין פחות מדינר זהב" ואם בשטר שיד בעל השטר על
התחתונה הדין כן, בהקדש שיפה כוחו לא כל שכן.

י. הָאוֹמֵר: הֲרִי עָלַי כֶּסֶף אוֹ זָהָב, וְלֹא הִזְכִּיר מִטְּבַע
- יְבִיא לְשוֹן²⁸ שֶׁל כֶּסֶף אוֹ שֶׁל זָהָב. יִהְיֶה מִשְׁקָלָהּ
עַד שִׁיאִמֶּר: לֹא לְכָף נִתְּפֹנְתִי. וְכֵן אִם פָּרַשׁ הַמִּשְׁקָל
וְשִׁכַּח בָּמָה פָּרֶשׁ - יְבִיא עַד שִׁיאִמֶּר: לֹא לְכָף
נִתְּפֹנְתִי²⁹.

(28) רצועה ארוכה בדמות לשון. (29) יביא כל כך עד
שיודע בעצמו שלעולם לא לכך נתכוון.

יא. אֶחָד הָאוֹמֵר: דָּמִי עָלַי אוֹ דָּמִי פְּלוּנִי עָלַי, אוֹ
הָאוֹמֵר: הֲרִי עָלַי מָנָה אוֹ חֲמִשִּׁים אוֹ כֶּסֶף אוֹ זָהָב
- הַפֶּל הֵן הַנִּקְרָאִים חֲיִבֵּי דָּמִים. וְהַדָּמִים וְהָעֶרְכִּין -
לְבִדֶּק הַבַּיִת, כְּמוֹ שִׁבְאָרְנוּ.

יב. שְׁתֵּי לִשְׁכוֹת³⁰ הָיוּ בְּמִקְדָּשׁ: אַחַת - לִשְׁפֹת
חֲשָׁאִים, וְאַחַת - לִשְׁפֹת הַפְּלִים. לִשְׁפֹת חֲשָׁאִים -
יִרְאִי חֲטָא נוֹתֵנִין לְתוֹכָן בְּחִשְׁאִי³¹, וְעֲנִיִּים בְּנֵי
טוֹבִים³² מִתְּפִרְנִסִּים מִמָּנָה בְּחִשְׁאִי³³. לִשְׁפֹת הַפְּלִים
- כָּל מִי שֶׁהִתְנַגֵּב כְּלִי זוֹרָקוֹ לְתוֹכָהּ, וְאַחַת לְשִׁלְשִׁים
יוֹם הַגִּזְבֻּרִין פּוֹתְחִין אוֹתָהּ. כָּל כְּלִי שֶׁנִּמְצָא בּוֹ עֶרֶךְ
לְבִדֶּק הַבַּיִת - מְגִיחִין אוֹתוֹ, וְהַשָּׂאָר נִמְכָּרִין וְדָמִיהֶן
נוֹפְלִין לְלִשְׁפֹת בֵּדֶק הַבַּיִת.

(30) חדרים. (31) בסתר, "קול דממה דקה" מתרגם יונתן:
קל דמשבחין בחשאי. (32) נכבדים ומיוחסים.
(33) "שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו ... הנותן
צדקה לעניים ולא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי לקח,
שהרי זו מצוה לשמה כגון לשכת חשאים שהייתה
במקדש".

- 1 הקדש⁸. הא למדת, שאין בערכין פחות מסלע, ולא
2 יותר על חמשים⁹.
- 3 (8) "כל ערכין שאתה מעריך, לא יהו פחותים משקל" (ערכין
4 ז) ועל-כרחך בעני, שאין ידו משגת, הכתוב מדבר.
5 (9) כמפורש בתורה בערך הזכר, מבין עשרים שנה ועד בן
6 ששים שנה (ויקרא כז, ג).
- 7 ד. הרי שלא נמצא בידו אפילו סלע - אין לוקחין
8 ממנו פחות מסלע¹⁰, אלא ישאר הכל עליו חוב,
9 ואם מצאה ידו והעשיר - יתן ערוך שלם הקצוב
10 בתורה.
- 11 (10) משנה ערכין ז: "אין נערכין פחות מסלע", ומפרש
12 רש"י: "שאפילו עני הנידון בהישג יד, לא יתן פחות מסלע"
13 וכמבואר לעיל אות ז.
- 14 ה. עשיר שהעריך והעני¹¹, או שהעריך כשהוא עני
15 והעשיר¹² - הרי זה חייב בערוך עשיר¹³. אכל אם
16 העריך כשהוא עני והעשיר וחרור והעני¹⁴ - נתן
17 ערוך עני¹⁵.
- 18 (11) קודם שיעריכנו הכהן. (12) כשעמד לפני הכהן
19 להערכה הריהו עשיר, וכפירוש רש"י לבבא מציעא קיד. וכן
20 בתוספות-יו"ט שם. (13) משנה ערכין יז: "ובגמרא שם:
21 עני והעשיר - שנאמר: "אשר תשיג יד הנודר", והרי ידו
22 משגת. עשיר והעני - "על-פי אשר תשיג יד הנודר" משמע
23 אחרי אמירת פה אנו הולכים, והיא שעת הנדר (רבינו
24 גרשום שם), נמצא עני זה נתן מה שיש בידו, והשאר יהיה
25 עליו חוב עד שיעשיר וישלים, כמבואר להלן ה"ז.
26 (14) בשעת הערכת הכהן. (15) שם, שהרי גם בשעת הנדר
27 וגם בשעת ההערכה עני הוא, ואין אומרים: "ואם מך הוא"
28 - עד שיהא במכותו (בעניותו) מתחילתו ועד סופו (שם).
- 29 ו. עשיר שאמר: ערכי עלי, או ערוך פלוני¹⁶, ושמע
30 העני ואמר: מה שאמר זה עלי - הרי העני חייב
31 בערוך עשיר, שהוא ערוך שלם¹⁷. אכל עני שהעריך
32 את העשיר ואמר: ערוך זה עלי - אינו חייב אלא
33 בערוך עני, שהוא כפי אשר תשיג ידו¹⁸.
- 34 (16) בכת"י התימנים: ערוך פלוני עלי. (17) משנה ערכין יז.
35 שאין זה ערוך אלא נדר ואינו נידון בהישג יד, כמבואר להלן
36 ה"ט. והראב"ד חולק, ולדעתו אין זו אלא דעת רבי במשנה
37 שם, וחכמים חולקים עליו, שאינו נותן אלא ערוך אני,
38 וכדברי הראב"ד מפורש גם בתוספות שם, דיבור-המתחיל
39 הישג יד. שיש בזה מחלוקת בין רבי וחכמים, אבל כבר כתב
40 רבינו בפירושו למשנה שם: אין בין רבי וחכמים מחלוקת,
41 כי דברי רבי שם הם מוכרחים מעצמם, כיון שאמר העני
42 "מה שאמר זה עלי" אין זה ערוך אלא נדר, ואינו נידון
43 בהישג יד (רדב"ז וכו"מ). (18) משנה שם: "הישג יד
44 בנודר", וכמבואר בגמרא שם: שנאמר, כאשר תשיג יד
45 הנודר - בנודר תלה הכתוב (ולא בנידר = הנערך).
- 1 ז. מה בין החייב בערוך עני להחייב בערוך עשיר,

15 יב. האומר: שני ערכי עלי³⁷, ולא היה בידו אלא
16 פחות מקדי שני ערכין - הרי הדבר ספק אם נתפס³⁸
17 לשניהן ונותן חצי מה שיש לו לערך אחד וחצי
18 לערך השני ויפטר³⁹; או יתן ערך אחד מהן שלם,
19 או כל הנמצא⁴⁰ בידו באחד מהן, וישאר הערך
20 האחר עליו חוב עד שיתן אותו בעניות או בעשרות
21 כפי השג ידו⁴¹.

(37) בבת אחת, ודינו לתת שני ערכין, כמבואר לעיל פ"א,
ה"ט. (38) הכסף שבידו. (39) בהתאם להישג ידו,
ואפילו אם יעשיר אחר-כך, לא יהיה חייב כלום. (40) אם
אינו מגיע אפילו לכדי ערך אחד שלם. (41) ערכין שם,
בעיה שלא נפשטה, ופסק הרב"ז אם תפס הגזבר, לוקח
הכל לערך אחד, ונשאר הערך השני חוב. ואם לא תפס, נותן
חצי לערך אחד, וחצי לערך שני ונפטר, כשאר כל ספק ממון
ש"המוציא מחברו עליו הראיה". וראה לעיל פ"ב, ה"ח,
שכתב רבינו: "ואם מת יתנו היורשים פחות שבלשונות"
וכאן לא הודיע כלום, ואפשר שממך על מה שכתב למעלה.
ולפי"ז גם בנידון שלפנינו לא ישלמו היורשים אלא כדי
ערך אחד לשניהם (לחם-משנה, לעיל שם). ולדברי ה"אור
שמח" יש חילוק גדול בין שני דינים אלו, שבדיננו נתחייב
שני ערכים בוודאי, והפרעון הוא ספק, והרי זה כאומר: מנה
לי בידך בוודאי, והנתבע טוען איני יודע אם פרעתך,
שחייב לשלם, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ט. אבל
לעיל ישנו ספק בעצם החיוב, והרי זה כאומר: מנה לי
בידך, והלה טוען איני יודע אם הלוייתי, שנשבע ונפטר,
כמבואר שם ה"ח, ולפיכך אין היורשים משלמים אלא פחות
שבלשונות.

22 יג. המפריש ערפו⁴² או דמיו ונגבבו או אבדו, אף
23 על פי שלא אמר 'עלי'⁴³ - חייב באחריותו⁴⁴ עד
24 שנגיעו ליד הגזבר; שאומר: ונתן את הערך ביום
25 שהוא קדש לה' - הרי הן חלין אף על פי שהפרישן
26 עד שנגיעו ליד הגזבר⁴⁵.

(42) כסף ערכו, לאחר שהעריכו הכהן. (43) אלא אמר:
הריני בערכי, או הריני בערך פלוני, ובכתי" התמינים:
"אע"פ שלא אמר עלי חיוב אחריות". (44) אע"פ שבשאר
נדר אינו חייב באחריותו עד שיאמר: הרי עלי, כמבואר
לעיל הל' נדרים פ"א, ה"ב, שכל שאמר עלי, הרי הוא
כהתחייב להרכיבה על כתפיו ולהביאה להקדש (רש"י
לחולין קלט.). (45) תלה הכתוב קדושתם בנתינתו לגזבר,
ולא בהפרשתם ועודם ברשותו (חולין קלט.). ואע"פ
שפסוק זה מדבר במקדיש שדה אחוזתו, שבא לפדותה מידי
ההקדש, אולם מתוך שכתב הפסוק: "ונתן את הערך" ולא
"ונתנו", לימד ש"נתינה" זו מדברת במעריך (רש"י שם).

27 יד. חייב ערכין ודמים - ממשפנין אותן⁴⁶, ולזה חתין
28 מהן בעל פרוחן מה שגדרו⁴⁷. ואינן חייבין להחזיר
29 להם המשפון ביום או פלילה⁴⁸, ומוכרין כל הנמצא
30 להם מן הקרקע ומן המטלטלין, מקסות וכלי
31 תשמיש הבית ועבדים ובהמה, ונפרעין מן הכל.

1 כמפרש שלשת שקלים²⁷, אלא נדון בהשג יד בשאר
2 המעריכין²⁸.

(27) אע"פ שדינו לתת פחות שבערכין, שהוא שלשת שקלים
כמבואר לעיל פ"א, ה"כ - אינו כמפרש, שאינו נידון בהישג
יד. (28) ערכין ד: שנאמר: "בערךך נפשות", ולא נאמר:
בערך נפשות, ייתור הכ"ף בא לרבות ערך סתום להישג יד
(שם). ולפיכך אם אין לו אלא סלע אחד - נתנו ונפטר.

3 יא. האומר: ערפי עלי, וחזר ואמר: ערפי עלי, והיו
4 בידו עשר סלעים, ונתן תשע לשניה²⁹ וסלע
5 לראשונה³⁰ - יצא ידי שתיהן³¹. שהעריכין לאו
6 פחובות הן³². שאף על פי שכל מה שבידו משעבד
7 לראשונה, הקדש מאחר שגבה - גבה³³. אבל אם
8 נתן תשע לראשונה³⁴ ואחת לשניה - ידי שניה יצא,
9 שהרי בשנתן הסלע לא נשאר בידו כלום והרי אין
10 ידו משגת; ידי ראשונה לא יצא, שהרי כל מה
11 שהיה בידו משעבד לראשונה, ובשנתן התשע נשאר
12 לו סלע, והרי לא נתן כל מה שידו משגת. לפיכך
13 ישאר עליו³⁵ שאר ערך ראשון עד שיעשיר
14 וישלים³⁶.

(29) שהעריכו הכהן על ערכו השני תחילה, וזה היה כל מה
שהשיגה ידו, שלא היה יכול ליתן גם את הסלע העשירי
שבידו, כי משעבדו הוא לתשלום ערכו הראשון.
(30) שאחר-כך העריכו הכהן על ערכו הראשון, והרי אין
בידו אלא סלע אחד. (31) שם ז: והוא-הדין אם נתן סלע
אחד לשניה ותשעה סלעים לראשונה, יצא ידי שתיהן.
שלכל אחת נתן כדי הישג ידו (תוספות לכתובות ז.
דיבור-המתחיל שמעמינה). (32) שדינם: כל שקדם חובו
גובה תחילה, ואם קדם האחרון וגבה - מוציאים מידו (הל'
מלוה פ"ב, ה"א). (33) חילק רבינו בין הקדש לבעל חוב,
ולכאורה זה סותר את דברי הגמרא בערכין שם, שנימקו את
הדין הזה מפני ש"בעל חוב מאוחר שקדם וגבה, מה שגבה
גבה" - הרי שלא חילקו ביניהם, ולדעת ה"לחם משנה" יש
להגיה בגמרא שם: "הקדש מאוחר" ולא: בעל חוב מאוחר,
אולם דברי רבינו הסיים דברי רב שרירא גאון (הובאו
בר"ף לכתובות צד). האומר בקשר לגמרא שבערכין הנ"ל,
במה דברים אמורים בהקדש, שאין הקדש מוציא מידי
הקדש (שהכל רשות אחת היא, ולפיכך מה שגבה הגזבר
עבור הערך המאוחר - גבה), אבל הדיוט מוציא מידי הדיוט
(כלומר, שתי רשויות הן), ולפיכך מה שגבה לא גבה
(מעשה רב, בשם אחי ר' שלמה הכהן מוילנה). וב"מרכבת
המשנה" מכון את דברי רבינו לומר, ש"העריכין אינם
כחובות". שבחוב, אפילו אם נאמר "מה שגבה - גבה", בכל
זאת לא נפטר הלזה מלשלם לבעל חובו הראשון, ונשאר
חייב כבתחילה. אבל בערכין כשלא נשאר בידו אלא סלע
אחד לערכו הראשון, ונתנו לגזבר, נפטר בזה ואינו חייב
לשלם עוד אפילו כשיעשיר, כדין כל המשלמים לפי הישג
ידם שפקע חובם ונפטרו לגמרי, כמבואר לעיל ה"ז.
(34) שהעריכו הכהן על הראשונה תחילה. (35) חוב.
(36) ערכין ח. וכן ברש"י שם.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ה' שבת - ספר הפלאה - הלכות ערכין וחרמין קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האומרים: "כל ישראל ראויים לאותה איצטלה". (62) ע"פ
הירושלמי קידושין פ"א, ה"ד. והשווה הל' מלוה פ"א, ה"ז.
יז. ואם היה אמן - נותנין לו שני פלי אפנות מכל
מין ומין. פיצד? אם היה חרש⁶³ - נותנין לו שני
מעצדים⁶⁴ ושתי מגרות⁶⁵. היו לו פלים מרבין ממין
אחד ומועטין⁶⁶ ממין שני - אין מוכרין מן המרבה
ולקחין לו מן המועט⁶⁷, אלא נותנין לו שני פלים
מן המרבין וכל שיש לו מן המועט⁶⁸.

(63) חרש-עץ, נגר. (64) מקצועות להקצעת קרשים
ולהחלקתם, ככתוב (ירמיה י, ג) "מעשה ידי חרש במעצד".
(65) משור לנסר עצים, ככתוב (דברי הימים-א, כ, ג) "וישר
במגרה". (66) כלי אחד. (67) להשלים לו שני כלים למין
המועט. (68) כשם שהספיק לו כלי יחידי זה עד כה, כן
יספיק לו להבא (משנה בערכין כג:), ואין אומרים עד
עכשיו היו לו כלים מרובים ממין אחד, והיה משאילם
לאחרים, ותמורת זה היו משאילים לו מהמין המועט,
ועכשיו הגובר יקח ממנו את הכלים העודפים ממין
המרובה, ממילא לא ישאלו לו מן המין המועט, ויקנו לו
כלי שני להשלים את המועט, אלא מניחים אותו כפי
שהורגל עד כה (גמרא שם כד.).

יח. היה חמר או אפר⁶⁹ - אין נותנין לו בהמתו⁷⁰,
אף על פי שאין לו מזונות אלא ממנה⁷¹. היה ספן
- אין נותנין לו ספינתו, אלא ימכר הפל⁷².

(69) עובד אדמה, חקלאי. (70) צמדו. (71) כי אין אלו כלי
אומנותו, אלא נכסיו (שם), כחכמים החולקים על רבי
אליעזר, האומר: אכר - נותנים לו את צמדו, חמר - נותנים
לו את חמורו. (72) שם יח. שלדעת החכמים דין ספינה
כדין צמד וחמור, שאינם כלי אומנות אלא נכסיו הם,
ונמכרים. ולדעת רבי אליעזר שם, דין ספינתו כדין צמדו,
שפרנסתו הם, ואינם נמכרים.

יט. היו בנכסים בהמה ועבדים ומרגליות, ואמרו
התנאים⁷³: אם ילקח לעבד זה פסות בשלשים⁷⁴,
משבח⁷⁵ הוא מאה; ופרה זאת, אם ימתינו בה
לאטלס⁷⁶, משבחת עשרה; ומרגלית זו, אם מעלין
אותה למקום פלוני, תשוה ממון רב, וכאן אינה
שורה אלא מעט - אין שומעין לה⁷⁷. אלא פיצד
עושיין? מוכרין הפל במקומו ובשעתו כמה שהוא.
שנאמר: ונתן את הערפך ביום ההוא קדש לה' -
לרבות כל דבר של הקדש שאין מפרסין⁷⁸ אותו
ואין ממתינין בו לשוק ולא מוליכין אותו במקום
למקום. אין להקדש אלא מקומו ושעתו⁷⁹.

(73) הסוחרים, "מדינים סוחרים" (בראשית לז, כח) מתרגם
אונקלוס: מדינאי תגרי. (74) דינר. (75) בכת"ה התימנים:
משביח, וכן בלשון המשנה ערכין פ"א, מ"ה. כלומר, הבגד
היפה, משבחו ומעלה את דמיו מאה דינר על הדמים, שהוא
שזה עכשיו (ערכין כד. וברש"י). (76) ובכת"ה התימנים:
אם תמתינו בה לאטלס, אטלס - יום השוק. ורש"י לחולין

1 ואין מוכרין לא פסות אשתו ולא פסות בןיו, ולא
2 בגדים שצבען לשמן⁴⁹, ולא סנדלים חדשים שלקחן
3 לשמן⁵⁰. וכן המקדיש כל נכסיו - לא הקדיש את
4 אלו⁵¹.

(46) גזבר נכנס לבתיהם ליטול משכון כנגד המגיע מהם
(משנה בערכין כג: וברש"י). ובתוספתא שם פ"ג מ"ח
"והערכין והדמים ממשכנים". (47) לאחר שנישמו, וידוע
הסכום המגיע מהם, אבל לפני השומה אין ממשכנים (יד
איתן). (48) כדין מלוה הממשכן את הלוה, שנאמר בו
(דברים כד, יג) "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש".
והטעם שאין חייבים להחזירו בערכין, כי במחזור משכון
נאמר (שם): "ולך תהיה צדקה", ודרשו חכמינו (בבא מציעא
קיד.). "מי שצריך צדקה (=הדיוט), יצא הקדש שאין צריך
צדקה". (49) שילבשום, אע"פ שעדיין לא לבשום.
(50) ולא נעלום עדיין, הרי הם בחזקתם בשעת לקיחה
(ערכין פ"ו, מ"ה, וברע"ב שם). (51) שם, ובבא קמא קב:
אמרו בקשר לזה: "כל המקדיש נכסיו, נעשה כמי שהקנה
להם (=לאשתו ובניו) כסות אשתו ובניו מתחילה" ואין אלו
נכסיו שלו. והשווה הל' מלוה פ"א, ה"ה.

5 טו. ונותנין לו מכל נכסיו, לזה שיש עליו ערכין
6 או דמים או שהקדיש מנה לבדק הבית⁵² ואין לו -
7 נותנין לו תפלין של ראש ושל יד, וסנדליו, וכסא
8 לישב עליו, ומטה ומצע⁵³ הראויין לו לישן
9 עליהם⁵⁴. ואם היה עני⁵⁵ - נותנין לו מטה ומפץ⁵⁶
10 לישן עליו. ונותנין לו מזון שלשים יום⁵⁷, ופסות
11 שנים עשר חדש⁵⁸. לו לבדו, אכל לא לאשתו
12 ובניו⁵⁹, אף על פי שהוא חייב במזונותיהם
13 ובכסותם⁶⁰. ואין נותנין לו אלא פסות הראויה לו.

(52) דוקא כשהקדיש מנה, אבל המקדיש כל נכסיו, אף
תפיליו בכלל, ודינו יתבאר לקמן פ"ו, ה"ג. (53) כלי
מיטה, כגון מזון סדין וכו'. (54) ואם אין לו, משירים לו
כסף לקנות את כל אלה (ערכין פ"ו, מ"ג וברע"ב שם).
(55) שאינו רגיל במצעות. (56) מצע גס, כעין מחצלת של
קנים. (57) כל אחד לפי הרגלו (בבא מציעא קיג:) לענין
סידור בעל חוב, והוא-הדין לענין ערכין, כמבואר שם.
והשווה הל' מלוה פ"ג, ה"ו. (58) ואם אין לו, משאירים
לו מעות כדי לקנותם (תפארת-ישראל למשנה ערכין שם)
ובגמרא שם כד. אמרו: "ואם מן הוא מערכך - החייהו
מערכך". כלומר, תן לי חיותו מדמי ערכך. (59) אין צורך
להשאיר להם מזונות וכסות, שנאמר: "הוא מערכך" - ולא
אשתו ובניו מערכך (שם), אבל מה שכבר ייחד להם, אין
לוקחים מהם (תפארת-ישראל שם). (60) ראה הל' אישות
פ"ב, ה"ב, והי"ו. ופי"ג, ה"ו.

14 טז. היו עליו פלי משי ובגדים מזהבין - מעבירין
15 אותן מעליו, ונותנין לו פסות הראויה לאיש
16 פמותו⁶¹. להל, אכל לא לשבתות וימים טובים⁶².

(61) בבא מציעא קיג: לענין סידור בעל חוב, והוא-הדין
לענין ערכין, וכחכמים שם, ולא כרבי ישמעאל ורבי עקיבא

9 שְׁעוֹרִים, וַיִּזְרְעוּ בִּידֵי⁹ וְלֹא יִקְרָב¹⁰ זְרִיעָתוֹ וְלֹא יִרְחַק
10 אוֹתָהּ¹¹ - עֲרֹכּוּ חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים לְכָל שְׁנֵי יוֹבְלִים¹².
11 וְאִין שְׁנַת יוֹבְלִים¹³ מִן הַמִּנְיָן¹⁴. וְאַחַד הַמִּקְדִּישׁ שָׁדָה
12 טוֹבָה שְׁאִין בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹתָהּ, אוֹ שָׁדָה רָעָה
13 שְׁאִין כְּמוֹתָהּ לָרֹעַ - כְּזֶה מַעְרִיכִין אוֹתָהּ¹⁵.

(8) שלשים סאה, סאה היא אחת ממדות היבש והלח, ובמדות זמננו היא בערך 13.3 ליטר. (9) פרט למפולת שוורים, שהיו רגילים לתת שקים מלאים זרע של השוורים ומנוקבים מתחתיהם, נקבים רחבים, ומוליכים אותם על פי המחרישה והזרע נופל, וגדול שטח קרקע המקבל כור זרע הנזרע ביד, שאינה עבה ומקובצת, משטח המקבל כור זרע במפולת שוורים' שהיא עבה ומקובצת ביותר (ערכין כה. וברש"י). (10) יצופף, שנמצא הפודה מפסיד. (11) זריעה מפורזת ומפורזת הרבה, שהוא הפסד להקדש (שם). (12) שאם הקדש שדהו בשנה הראשונה לאחר היובל, ורוצה לגאלה מידי ההקדש באותה שנה, עליו לשלם חמישים שקלים עבור ארבעים ותשע שנה שהיתה עתידה להיות ברשות ההקדש עד היובל הבא, כמבואר לקמן הי"ב. (13) הבא. (14) נמצא, שהחמישים שקל שהוא נותן להקדש בפדיון שדהו, הוא רק עבור ארבעים ותשע שנה, שהיתה עומדת להיות ברשות, סלע ופונדיון לשנה. כמבואר בהלכה הבאה (משנה, ערכין כה.). ובתורת כהנים' פרשת בחוקותי, שנינו: "עד שנת היובל - שלא יכנס בה משנת היובל כלום", כלומר, שאינו חושב שנת היובל הבא לחשבון חמישים שקל. (15) לפי חשבון קצוב זה. ובדפוס רומי: מעריכין אותה (משנה, ערכין יד.). ובתורת כהנים' פרשת בחוקותי אמרו בקשר לזה "גזירת מלך היא". וראה ב'העמק דבר' להנצי"ב ויקרא כז, טז טעם הדבר.

14 ג. כְּכֹר בְּאַרְנוֹ בְּהַלְכוֹת שְׁקָלִים¹⁶, שֶׁהַשְּׁקָל הָאֶמּוּר
15 בַּתּוֹרָה הוּא הַנִּקְרָא סֵלַע בְּלִשׁוֹן חֻכָּמִים. וְהַגֵּרָה
16 הָאֶמּוּרָה בַּתּוֹרָה¹⁷ - הִיא הַמָּעָה בְּדַבְרֵי חֻכָּמִים.
17 וְהִסְפִּיפוּ עַל הַשְּׁקָל¹⁸ וַעֲשׂוּ אוֹתוֹ סֵלַע¹⁹. וְהַסֵּלַע
18 אֲרֻבָּעָה דִּינָרִין. וְהַדִּינָר שֵׁשׁ מָעֵין. וְהַמָּעָה שְׁנֵי
19 פּוֹנְדִּיּוֹנִין²⁰. נִמְצָא לְכָל שָׁנָה²¹ סֵלַע וּפּוֹנְדִּיּוֹנִין²². שְׁאִי
20 עַל פִּי שֶׁהַסֵּלַע שְׁמוֹנָה וָאַרְבָּעִים פּוֹנְדִּיּוֹנִין²³, כִּשְׁמֵיתָן
21 פּוֹנְדִּיּוֹנוֹת לָקַח סֵלַע מִן הַשְּׁלֹחָנִין²⁴ - נוֹתֵן תְּשֻׁעָה
22 וָאַרְבָּעִים²⁵.

(16) פ"א, ה"ב-ג. (17) שמות ל, יג "עשרים גרה השקל". (18) שהיה משקלו שלש מאות ועשרים שעורה. (19) במשקל המטבע הנקרא סלע בזמן בית שני - שהוא כסף במשקל שלש מאות וארבע ושמונים שעורה בינונית (שם). (20) הרי שמונה וארבעים פונדיונים לסלע. (21) מארבעים ותשע שנה עד שנת היובל שאינה מן המנין. (22) משנה, ערכין כה, א. וביחד הם מסתכמים לחמישים שקלים ופונדיון. (23) נמצא שהפונדיון המ"ט הוא מיותר לכאורה. (24) החלפן. (25) שכר החלפתו פונדיונים הקלים לשקל הכבד (בכורות נ.) "קילבון לפרוטרוט".

23 ד. הַחֲמֵר הוּא הַכֹּפֶר²⁶, וְהוּא שְׁנֵי לֶחֱכִין. וְהַלֵּתָן

צא: מפרש: שוק שמוכרים בו בשר. (77) להשהות את מכירתם. (78) מייפים ומקשטים. (79) ערכין כד. כי אם תשהה את מכירתם כדי להשביחם, לפעמים אתה גורם לידי הפסד, שיוזלו או יגנבו, כמו שאמרו (שקלים פ"ד, מ"ג) "אין משתכרים בשל הקדש". וזהו מאותו הטעם, כמבואר בירושלמי שם ה"ב (ע"פ פירוש המשנה לרבינו בערכין שם). וראוי להעיר, שרש"י מפרש שם, אין להקדש אלא מקומו ושעתו - שאם אדם עני העריך עצמו, ויש לו מרגלית, לא ישהנה הגזבר לומר: העלה אותה לכרך ולפי אותם הדמים תן, אלא לפי מה ששוה כאן שמים, וזה (העני) משהה אותה וימכרנה כמו שירצה, ולפי השומה הקודמת יתן, שהרי בזמן שהעריכו כהן לא היה לו יותר, ורבינו נמשך כנראה אחרי פירוש 'רבינו גרשום' שם.

1 כ. בְּמָה דְּכָרִים אֶמּוּרִים⁸⁰? בְּמַטְלָטְלִין וְעֵבְדִים⁸¹;
2 אָבֵל הַקֶּרְקָעוֹת⁸² - מְכַרְיָין עֲלֵיהֶם שְׁשִׁים יוֹם
3 רְצוּפִים בְּבֶקֶר וּבְעֶרֶב⁸³ וְאַחֵר כֶּן מוֹכְרִין אוֹתָם⁸⁴.

(80) שאין משהים את מכירתם. (81) שיש חשש שהמטלטלין יגנבו והעבדים יברחו, ויגיע הפסד להקדש, כמבואר בכתובות ק: והשווה הל' מלוה פ"ב, הי"א. (82) שאין בהם חשש של גניבה והברחה. (83) שעת כניסת הפועלים לעבודתם ושעת יציאתם, כמבואר לקמן פ"ד, הכ"ז. (84) משנה בערכין כאן: "שום ההקדש ששים יום ומדברי הגמרא שם כב, שאמרו: "שום היתומים שלשים יום (רצופים, כמסקנת רב חסדא שם) ושום ההקדש ששים יום" מוכרח, שששים יום של הכרות הקדש - רצופים הם (לחם-משנה). והשווה תוספות ערכין כד, דיבור-המתחיל אין להקדש, שגם הם מחלקים בין מכירת מטלטלין של הקדש למכירת קרקעות. וראה עוד הבדלים בין שומת מטלטלין לשומת קרקעות, לקמן פ"ח, ה"ב.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) שדה אחוזה כיצד מעריכים אותה בפדיונה, דין המקדיש שדהו בשנת היובל, מקומות שאינם ראויים לזריעה איך הם נמדדים, אילנות שהוקדשו כיצד הם נפדים, שדה שהוקדשה ולא נפדית ביובל למי היא שייכת, המקדיש שדה מקנתו כיצד פודים אותה, ומה דינה כשמגיע היובל, ימי ההכרזה על שומת מכירת שדה ההקדש.

4 א. שָׂדָה שְׁנִירְשָׁה אָדָם מִמּוֹרִישָׁיו - הִיא הַנִּקְרָאת²
5 שָׂדָה אֲחֻזָּה. וְשָׂדָה שְׁלֻקָּחָה אוֹ זָכָה בָּהָּ³ - הִיא
6 הַנִּקְרָאת שָׂדָה מְקֻנָּה⁴. וְהַמִּקְדִּישׁ שָׂדָה אֲחֻזָּתוֹ -
7 מוֹדִיִּין אוֹתָהּ⁵, וְעֶרְבָּהּ⁶ הוּא הָעֶרֶךְ הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה⁷.

(2) בתורה (ויקרא כז, טז) "ואם משדה אחוזתו יקדיש". (3) במתנה מאחר, שאינו מורישו. (4) שם, כב: "ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו יקדיש לה". ודיניה מפורשים להלן הכ"ו. (5) כשבא לגאלה מידי הגזבר, מעריכים אותה לפי גודל שטחה בין שהיא אדמה טובה בין שהיא רעה, ואין מעריכים אותה לפי שוויה. (6) ערך פדיונה. (7) ויקרא כז, טז. וכמבואר להלן.

8 ב. וְכִמָּה הוּא? כָּל מְקוֹם שְׂרָאִי לְזִרְעַ בּוֹ חֲמֵר⁸

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ה' שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין וחרמין קיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בעלה, שאשתו כגופו (משנה-למלך). (42) 'תורת כהנים' שם "ואם גאול יגאל - לרבות את האשה ואת היורש". והשווה לקמן פ"ה, ה"ג.

- ו. נשאר ליובל ארבע שנים - נותן הפודה ארבע סלעים וארבעה פונדיונות לכל חמר. ואם הבעלים פדו אותה - נותן חמש⁴³. וכן לפי חשבון זה סלע ופונדיון לכל שנה⁴⁴. ואינו נותן שנה בשנה⁴⁵, אלא נותן הכל באחד⁴⁶.

(43) חמשה סלעים וחמשה פונדיונות. (44) עד שנתיים, אבל אם נשאר עד ליובל פחות משנתיים, יתבאר בסמוך ה"ח. (45) בתשלומים, שכר שנה בכל שנה. (46) ערכין כה, א. שנאמר: "וחשב לו הכהן את הכסף" - עד שיהא כסף כולו כאחד, כלומר כל סכום הכסף הדרוש. אבל אם רצה לגאול רק חציה - גואל, כמבואר לקמן פ"ה, ה"ב.

- ז. נשאר בינו ובין היובל שנה - אינו יכול לתן סלע ופונדיון לפדותה; שנאמר: וְחָשַׁב לוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתְרוֹת - אֵינָהּ נִפְדֵּית בַּגֶּרֶעוֹן כֶּסֶף⁴⁷. אלא קדם ליובל בשתי שנים⁴⁸ או יותר.

(47) שגורעים לפי מנין השנים שמשנת היובל העבר עד שנת הפדיון (רש"י לתורה שם). (48) שמיעוט שנים, שתיים ('תורת כהנים' בחוקותי פרק י') וכן בערכין כד, א. אבל אם רצה ליתן חמשים שקל לכל חומר - רשאי ופודה, כמבואר לקמן ה"ט.

- ח. נשאר בינו ובין היובל שנה וחדשים, אם רצה הגזיר לחשב החדשים⁴⁹ שנה⁵⁰ ויתן שנים שקלים ושנים פונדיונים לכל זרע חמר - הרי זה מתיר⁵¹. לפי שאין מחשבים חדשים להקדש⁵²; שנאמר: על פי השנים הנותרות - שנים אתה מחשב להקדש, ואי אתה מחשב חדשים.

(49) שנשארו. (50) כאילו הם שנה שלימה, וכאילו נשארו למקדיש שתי שנים שלימות עד היובל. (51) ערכין כה, א. "מנין שאם אתה רוצה לעשות חדשים לשנה עושה . . . כגון שהקדישה בחצי ארבעים ושמונה, תלמוד לומר: וחשב לו הכהן - מכל מקום". מתוך שלא נאמר: ונתן על פי השנים, אלא וחשב לו הכהן, משמע שבכהן הדבר תלוי. והראב"ד חולק, ולדעתו יש טעות-סופר בנוסח הגמרא שלפנינו, כי איך אפשר שהכהן יחשב לו החדשים שנשארו כאילו הם שנה שלימה, ויתן הפודה רק שני סלעים ושני פונדיונות. והלא הוא מפסיד את ההקדש, שאם הכהן לא יחשב לו חדשים לשנה, יוכרח הפודה ליתן חמשים שקלים לכל חומר. אולם רבינו סובר, כי הכל תלוי בראות עיני הכהן, שאם הוא רואה שהמקדיש לא יגאלנה בשום פנים, שלא יסכים ליתן חמשים שקלים עבור שנה וחצי, אז רשאי לעשות חדשים שנה וליטול שני סלעים ושני פונדיונות, שאם יחכה הכהן עד היובל תצא השדה לכהנים, תמורת דמי שווייה בלבד, אבל אם הוא רואה שהבעלים רוצים לגאלה בכל מחיר, אזי לא יחשב חדשים לשנה, אלא יטול

חמש עשרה סאין²⁷. נמצא החמר שלשים סאה, שהן עשר איפות²⁸. כל שלש סאין - איפה. וכבר בארנו בהלכות שבת²⁹, שהמקום שיש בשבורו³⁰ חמשים אמה על חמשים אמה הוא בית סאה³¹, והוא מזרע סאה. נמצאת למד, שהמקום שיש בשבורו חמשה ושבועים אלה אמה³², שהוא ברבוע מאתים ארבע ושבועים אמות על מאתים ארבע ושבועים אמות בקרוב³³, הוא בית פר, והוא זרע חמר שעורים.

(26) שהוא מדה של שלשים סאה "מחומר חטים" (יחזקאל מה, יג) מתרגם יונתן: מכור חטין. (27) ונזכר בהושע ג, ב: "ולתך שעורים". וראה בבא-מציא קד, א. וברש"י שם. (28) ככתוב (יחזקאל מה, יא) "ועשירית החומר האיפה". (29) פט"ז, ה"ג. (30) שטח, ובהל' שבת שם: "שיש בתשבורתו". תשבורת - שם לחכמת המדות ההנדסיות, ובערבית קוראים לחלקי מדות - שברים (ר"ש אבן תבון, בפירושו למלים ורות שבמורה נבוכים). ולדעת ה"לחם משנה' הנוסח כאן: שיש בריבועו. (31) והוא שני אלפים וחמש מאות אמה, כשתכפיל חמשים על חמשים, תהיה התוצאה שני אלפים וחמש מאות. (32) והוא בית כור, שהוא פי שלשים מבית סאה, ושני אלפים וחמש מאות כפול שלשים, עולה לשבועים וחמש אלה, וכשתרבעו ארכו כרחבו, יצא לך חשבון כל צלע כדלהלן. (33) "מאתים ושלש ושבועים ושש שביעות בקירוב" (לשון רבינו בפירושו לכלאים פ"ב, מ"ט). וראה עירובין פ"ב מ"ה, ברע"ב וב'תוספות יו"ט' שם.

- ה. פיצד דרך החשבון³⁴ בערכי שדות? הרי שהקדיש שדה אחתו, ונשאר ליובל שמונה שנים, חוץ משנת היובל שאינה בחשבון כמו שבארנו³⁵, כל הרוצה לפדותה מיד הקדש - נותן לכל זרע חמר שעורים³⁶ שמונה סלעים ושמונה פונדיונות³⁷. ואם רצו הבעלים לפדותה - נותנין עשר סלעים ועשרה פונדיונות, לפי שהן מוסיפין חמש³⁸. וכן כל חמש האמור בתורה, צריך שיהא הקרן עם התוספת³⁹ חמשה, נמצא שהוסיף רביע הקרן⁴⁰. וכן אם פדתה אשתו של מקדיש או אחד מיורשיו⁴¹ - הרי אלו מוסיפין חמש⁴².

(34) שאמרה תורה (ויקרא כז, יח) "וחשב לו הכהן את הכסף". (35) לעיל ה"ב. (36) שטח קרקע הראוי לזריעת כור שעורים. (37) סלע ופונדיון לכל שנה, שהיתה ראויה להיות ברשות ההקדש, שהרי אם לא נפדית היא יוצאה ביובל לכהנים, כמבואר בסמוך ה"ט. (38) משנה, ערכין כה, א. שנאמר (שם, יט) "ואם גאול יגאל . . . המקדיש אותו, ויסף חמשית כסף ערכך עליו". (39) בדפוסים קדומים: התוספת. (40) שעל ארבעה רבעים מוסיף רבע חמישי מן החוץ, וזהו הנקרא בתלמוד "חומש מלבר" = מבחוץ (בבא-מציא נג:). והשווה הל' מעשר שני פ"ה, ה"א. (41) לאחר מות המקדיש, אבל אשתו אפילו בחי

קיד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ה' שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין וחרמין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

64) משנה, שם כד, א: "ולא גואלים אחר היובל פחות משנה אחת". ונתבאר בגמרא שם: אין גואלים בגירוע, אבל בלא גירוע יכול לגאול.

יג. בַּשְּׁמוּדֵיין⁶⁵ - אין מוֹדֵיין אֶלָּא מְקוֹמוֹת הָרְאוּיין¹⁷
לְזִרְיָה. הֵיוּ שָׁם סְלָעִים⁶⁶ גְּבוּהִים עֲשָׂרָה טַפְחִים,¹⁸
אוּ נִקְעִים⁶⁷ מְלֵאִים מִיָּם עֲמֻקִּים עֲשָׂרָה טַפְחִים - אֵין¹⁹
נִמְדֵּיין עֲמָה⁶⁸; פְּחוֹת מִכָּאן - נִמְדֵּיין עֲמָה⁶⁹.²⁰

65) את גודל השדה לראות כמה ראוי לזרוע בו (לעיל ה"ב).
66) אדמות קשות כסלע. 67) גומות. 68) והם נפדים בשווים. 69) ומעביר עליהם חבל ומודד והולך (משנה, שם כה.). ובגמרא שם מפורש: נקעים פחות מעשרה טפחים המלאים מים - נקראים ספלי הקרקע, וסלעים הנמוכים מעשרה, שדרות הקרקע הם - כשדרה של בהמה הגבוהה ובולטת מגבה - ואינם חשובים בפני עצמם.

יד. הֵיוּ בֵּה מְקוֹמוֹת נְמוּכוֹת⁷⁰ עֲשָׂרָה אוּ יוֹתֵר וְאֵין²¹
בֵּהֶן מִיָּם - נִמְדֵּיין פְּנֵי עֲצָמֵן, וּמִחֲשָׁבִין לָהֶם מָה²²
שָׂרְאוּ לָהֶם⁷¹.²³

70) משקעים מעין נקעים. 71) לפי שווים, ולא לפי חשבון חמשים סלעים לבית כור. שבוודאי אינם שווים כמו שאר השדה (כסף-משנה).

טו. הֵיְתָה מְלֵאָה אֵילָנוֹת, אָף עַל פִּי שְׁלֹא פִּרְשָׁה⁷² -
הָרִי הִקְדִּישׁ גַּם הָאֵילָנוֹת; שֶׁכֵּל הַמִּקְדִּישׁ - בְּעֵין יָפָה²⁴
הוא מְקִדִּישׁ⁷³. וּמִחֲשָׁבִין אֶת הָאֵילָנוֹת בְּשְׁוִיָּהֶן,²⁶
וְהַקְרָקָה מוֹדֵיין אוֹתָהּ וְיֵהִיָּה עֲרָפָה סֹלַע וּפּוֹנֵדִיין²⁷
לְכָל שָׁנָה וּלְכָל זֶרַע חֹמֶר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁷⁴.²⁸

72) שהוא מקדיש גם את האילנות. 73) אילנות לבד וקרקע לבד, ולא שיפדה האילנות אגב קרקע (ערכין יד. וברש"י). 74) לעיל ה"ה.

טז. הַמִּקְדִּישׁ אֶת הַשָּׂדֶה שְׂאִינָה רְאוּיָה לְזִרְיָה,²⁹
וְהִיא הַנִּקְרָאת טְרִשִׁין⁷⁵ - פּוֹדֵיין אוֹתָהּ בְּשְׁוִיָּה⁷⁶. וְכֵן³⁰
הַמִּקְדִּישׁ אֶת הָאֵילָנוֹת בְּלִבְד⁷⁷ - פּוֹדֵיין אוֹתָן³¹
בְּשְׁוִיָּהֶן⁷⁸.³²

75) אדמת סלעים, שאינה ניתנת לחרישה בגלל ריבוי הסלעים שבה. 76) ולא לפי מדתה, שנאמר (ויקרא כז, טז) "לפי זרעו", וזו אינה בת זריעה (ערכין יד.). 77) שפירש, שאינו מקדיש אלא אילנות ולא קרקעם. 78) שם, "זרע, אמרה תורה - ולא אילנות. וראה לקמן הכ"ה.

יז. הֵיוּ הָאֵילָנוֹת שְׁלֹשָׁה אֵילָנוֹת לְתוֹךְ בֵּית סָאָה⁷⁹,
וְלֹא פִּרְשׁ שֶׁהָאֵילָנוֹת בְּלִבְד הוא שֶׁהִקְדִּישׁ - הָרִי זֶה³⁴
הִקְדִּישׁ אֶת הַקְּרָקָה⁸⁰ וְאֶת הָאֵילָנוֹת שְׁבִינִיָּה⁸¹. אֲבָל³⁵
אִם הֵיוּ הָאֵילָנוֹת נְטוּעִים כָּל שְׁלֹשָׁה אֵילָנוֹת בְּיָתֵר³⁶
מִבֵּית סָאָה אוּ בְּפָחוֹת⁸², אוּ שֶׁהִקְדִּישׁ זֶה אַחֵר זֶה⁸³
- הָרִי זֶה לֹא הִקְדִּישׁ אֶת הַקְּרָקָה⁸⁴ וְלֹא אֶת הָאֵילָנוֹת³⁸
שְׁבִינִיָּהֶם.³⁹

כל החמישים שקלים. וראה להלן הי"ט ובביאורנו שם, וגזירת הכתוב היא, שיהא הדבר מסור לגזבר (רדב"ז). והשווה דברי רבינו בפירושו למשנה שם. וב'תוספות' שם כה, א - העירו כי מה שאמרו בגמרא "שהקדישה בחצי ארבעים ושמונה" לאו דוקא כשהקדישה אז, שאין הדבר תלוי בשעת ההקדש אלא בשעת הגאולה, וזה מתאים לדברי רבינו כאן. 52) זה חוזר אל המשפט הקודם: "אם רצה הגזבר", משמע שאם לא ירצה - אין החדשים יכולים להחשב כשנה, ולפיכך אין המקדיש יכול לכופ את הגזבר לחשבם כשנה לפדות בגרעון כסף (ערכין, שם). אולם, מתוך סימני ההפסק שבדפוס רומי ר"מ, נראה, שפסקה זו שייכת להלכה ט הבאה, והיא התחלת ההלכה הבאה.

ט. לְפִיכָף⁵³ אֵין רְאוּי לְאֹדֶם לְהִקְדִּישׁ שְׂדֵהוּ לְפָנֵי¹
הַיּוֹבֵל בְּפָחוֹת מִשְׁתֵּי שָׁנִים⁵⁴. וְאִם הִקְדִּישָׁה - הָרִי²
זו מְקִדִּישָׁת. וְאִינָה נְפִדִית בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף; אֶלָּא אִם³
רָצָה הַפּוֹדֶה לְתֵן חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל לְכָל חֹמֶר - פּוֹדֶה⁴
אוֹתָהּ⁵⁵. וְאִם לֹא פָדָאָה - הָרִי זֶה יוֹצֵאָה לְכַהֲנִים⁵
בַּיּוֹבֵל, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר⁵⁶.⁶

53) הואיל ואין מחשבים חדשים לשנה. 54) שיצטרך לפדות בחמשים שקלים כל חומר, וראוי לו לחוס על ממונו ולא יקדישנה כל עיקר (ערכין כד.). 55) ונמצא מפסיד ארבעים ושמונה סלעים פחות שני פונדיונות (שם). 56) לקמן הי"ט.

י. הַקְדִּישׁ שְׂדֵהוּ בְּשִׁנְת הַיּוֹבֵל עֲצָמָה - אִינָה⁷
מְקִדִּישָׁת⁵⁷. וְכֵהֵן וְלֹא שֶׁהִקְדִּישוּ בְּשִׁנְת הַיּוֹבֵל עֲצָמָה⁸
- הָרִי זֶה מְקִדִּישָׁת.⁹

57) ערכין כה, ב כשמואל, שנאמר: "אם משנת היובל יקדיש שדהו", משנת - משנה שאחר היובל, ולא נאמר: בשנת היובל, מכאן שאין שנת היובל בכלל. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה ערכין פ"ז, מ"א, שפסק שם כרב, שהקדישה ביובל מקדושת.

יא. כִּשֵּׁם שֶׁגֹּאֲלִין⁵⁸ לְעוֹלָם⁵⁹, כֶּף מְקִדִּישִׁין¹⁰
לְעוֹלָם⁶⁰.¹¹

58) הכהנים והלויים. וזה מוסב אל סוף ההלכה הקודמת. 59) אפילו לאחר שעבר היובל, כמבואר לקמן הכ"א, שנאמר: "גאולת עולם תהיה ללויים". 60) משנה, ערכין כו, ב. והשווה הל' שמיטה פ"ג ה"ז.

יב. הַמִּקְדִּישׁ אֶת שְׂדֵהוּ אַחֵר הַיּוֹבֵל⁶¹ - אִינָה נְפִדִית¹²
בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף⁶² עַד שֶׁיִּגְמַר שָׁנָה אַחֵר הַיּוֹבֵל, לְפִי¹³
שְׂאִין מִחֲשָׁבִין חֲדָשִׁים לְהִקְדִּישׁ⁶³. לְפִיכָף, אִם רָצָה¹⁴
הַפּוֹדֶה לְתֵן חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל לְכָל זֶרַע חֹמֶר - הָרִי זֶה¹⁵
פּוֹדֶה אֶפְלוּ בַּיּוֹם שֶׁאַחֵר הַיּוֹבֵל, וְאִינוּ גּוֹרֵעַ כְּלוֹם⁶⁴.¹⁶

61) בשנה הראשונה ליובל הבא. 62) לנכות מערך הפדיון כפי החדשים שכבר יצאו, כגון שהיה עומד בניסן, שהוא אמצע שנה, לא יאמר אנכה חצי סלע וחצי פונדיון עבור ששת החדשים שכבר יצאו. 63) והוא-הדין בשאר שנות היובל, אין מחשבים חדשים להקדש (שם כה.).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ה' שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין וחרמין קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכהנים את דמיה כפי שוויה, ויתכן שצפוי מזה רווח להקדש אם לא יחזירוהו לבעלים, אלא גזירת הכתוב היא, למסור הדבר לידי הגזבר, לחוס על המקדיש שלא יפסיד שדהו (רדב"ז).

כ. גִּאֲלָה הַמִּקְדָּשׁ קֹדֶם שְׁגִיעַ הַיּוֹבֵל - הָרִי זֶה⁹⁰
חֻזְרָתוֹ⁹¹ לְבַעְלֵיהֶ, וְהַעֲרֹךְ שְׁנֵמָן יִפֹּל לְבִדְקַת הַבֵּית,
כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁹². וְכֵן אִם גִּאֲלָה בְּנוֹ שֶׁל מִקְדָּשׁ - הָרִי
זֶה חֻזְרָתוֹ לְאִבּוֹ בַּיּוֹבֵל⁹³. אֲבָל אִם גִּאֲלָה אוֹתָהּ בְּתוֹ
אוֹ שְׂאֵר קְרוֹבֵיו אוֹ נֶכְרִי מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ; אִם חִזֹּר
הַמִּקְדָּשׁ וּגִאֲלָה מִיָּדוֹ - חֻזְרָתוֹ⁹⁴ לְעוֹלָם⁹⁵; וְאִם
לֹא גִאֲלָה מִיָּדוֹ, אֲלֵא הִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְהָיָה תַּחַת יַד הַבֵּת
אוֹ שְׂאֵר קְרוֹבִים אוֹ נֶכְרִי - הָרִי זֶה יִוצֵאָה לְהֶקְדֵּשׁ,
וְאִינָהּ חֻזְרָת לְבַעְלִים לְעוֹלָם, אֲלֵא תִהְיֶה אֲחֻזָּה
לַכֹּהֲנִים; שְׁנֵאמַר: וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל לַכֹּהֵן
וּגְדֻמָּר⁹⁶. וְאִין הַכֹּהֲנִים צָרִיכִין לַתֵּן דָּמִים, שֶׁכֹּכֵר
נִפְדֵּית מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ וּלְקַח⁹⁷ עֶרְפָּה מֵאַחֵר, אֲלֵא תַּחֲזוֹר
לַכֹּהֲנִים כְּאֵלוֹ הֵם בְּעַלְיָהּ⁹⁸.

(90) כנוסח ויניציאה. (91) לשון "חוזרת" תמוהה, וה"ה כבר תחת ידו, וכבר עמד על הראב"ד. אכן, כוונת רבינו, שאם חזר המקדיש ומכרה לאחר, חוזרת היא אליו ביובול כדין מוכר שדה אחוזתו, ואין אומרים: מקדיש זה גאלה מיד ההקדש, והרי היא אצלו כ"שדה מקנה", ובשנת היובל תחזור להקדש שמכרה לו (רדב"ז). (92) בהלכה הקודמת. (93) ערכין כה, ב. שנאמר "ואם מכר את השדה לאיש אחר" לאחר ולא לבן, שאינו נקרא אחר, שכן קם תחת אביו ליעוד אמה עבריה, ולעבד עברי (אם מת האב בתוך שש שנות עבודתו - עובד הוא את בנו). (94) משנה, ערכין כה, א. וגורם רבינו שם: "גאלה אחר... וגאלה מידו, אינה יוצאת לכהנים ביובול". וכן בפירוש המשנה לרבינו שם. אולם הנוסח שלפנינו במשנה: "גאלה אחר... וגאלה מידו, יוצאה לכהנים ביובול". (95) ראה בביאורנו לעיל אות פו, ותקיש לכאן. (96) למעלה מפסוק זה כתוב: "ואם לא יגאל את השדה" - דרשו חז"ל (ערכין כה:): "לא יגאל" - בעלים, "ואם מכר את השדה" - גזבר. (97) בכת"י התימנים: ולוקח. (98) וכן משמע מלשון המשנה שם "הגיע יובל ולא נגאלה... רבי שמעון אומר נכנסים ולא נותנים". ואפילו רבי יהודה האומר: נותנים את דמיה, אינו אלא כשלא נגאלה כלל, משום שאין הקדש יוצא בלא פדיון, אבל כשכבר נגאלה ע"י אחר - מודה לרבי שמעון, שאין הכהנים נותנים דמים (רדב"ז).

כא. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּיִשְׂרָאֵל; אֲבָל אִם הָיָה
הַמִּקְדָּשׁ פָּהֵן אוֹ לִוִּי - הָרִי זֶה גִּאֲלָה לְעוֹלָם. וְאִפְלוּ
עָבַר עָלֶיהָ הַיּוֹבֵל וְלֹא נִפְדֵּית מִן הַהֶקְדֵּשׁ - פּוֹדָה
אוֹתָהּ אַחֵר הַיּוֹבֵל¹⁰⁰; שְׁנֵאמַר: גִּאֲלַת עוֹלָם תִּהְיֶה
לְלוּיִם.

(99) שאם לא גאלה המקדיש לפני היובל, הרי זו חלוטה לכהנים. (100) משנה, שם כו, ב.

כב. הָאִשָּׁה שֶׁהִקְדִּישָׁה שָׂדֶה אֲחֻזָּתָהּ, וּגִאֲלָהּ

(79) מפורשים כסדרם, שהוא שלשה אילנות נטועים לכל בית סאה. ושיעור שטח בית סאה מבואר לעיל ה"ד. ובגירסת הגמרא שלפנינו (ערכין יד.): "שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה". ורבינו גורס שם: "שלשה אילנות לבית סאה" (כסף-משנה). ושתי הגירסאות נכונות, כי אילנות "נטיעות" (קטנים) נטיעתם עשרה לבית סאה, ואילו אילנות גדולים, סדרם שלשה לבית סאה ('תוספות' שם). והשווה הל' שמיטה פ"ג ה"ב "איזו היא שדה האילן, כל שלשה אילנות לבית סאה". (80) הצריכה ליניקת האילנות. (81) האילנות הקטנים שביניהם, ופודה את האילנות בשוויים, והקרקע לפי מדתה (ערכין יד). וכרב הונא שם. (82) אין זה סדר נטיעתם, ולא הקדיש אלא אילנות. (83) כל אילן בפני עצמו. (84) שאין קנין קרקע אלא לשלשה אילנות ולא לאילן אחד, ולא קנה הקדש את הקרקע, ופודה את האילנות בלבד (שם).

1 יח. הַקְּדִישׁ הָאֵילָנוֹת וְאַחֵר כֶּף הַקְּדִישׁ אֶת הַקְּרָקַע
2 - פּוֹדָה אֶת הָאֵילָנוֹת בְּשִׁוְיֵיהֶן, וְאֶת הַקְּרָקַע עַל פִּי
3 מִדְּתָהּ⁸⁵.

(85) שם. לכאורה אין בזה שום חידוש, שהרי אפילו לא הקדיש אלא קרקע שיש בה אילנות, השמיענו רבינו (לעיל הט"ו) שפודה אילנות בשוויים והקרקע לפי מידתה, קל-וחומר כאן שהקדיש בפירוש את האילנות וגם את הקרקע, ודאי שאין האילנות נפדים אגב הקרקע וצריכים פדיון מיוחד, אלא שבכל זאת יש כאן חידוש, שאין אומרים אותה קרקע הצריכה לצמיחת האילנות תושם יחד עם שומת האילנות, ואחרי-כך כשבא לפדות את יתר הקרקע, ינכה מה שצריך לאילנות, לפיכך משמיענו, שאינו פודה בשוויים אלא אילנות בלבד, וכל הקרקע הצריכה לאילנות נמדדת עם שאר הקרקע (רדב"ז).

4 יט. הַמִּקְדָּשׁ שָׂדֶה אֲחֻזָּתוֹ וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְלֹא נִפְדֵּית,
5 אֲלֵא הָרִי הָיָה תַּחַת יַד הַהֶקְדֵּשׁ - הַכֹּהֲנִים⁸⁶ נוֹתְנִין אֶת
6 דְּמֵיהָ⁸⁷ וְתִהְיֶה אֲחֻזָּה לָהֶם; שְׁאִין הַקְּדֵשׁ יִוצֵא בְּלֹא
7 פְּדִיוֹן⁸⁸. וְאוֹתֵן הַדָּמִים יִפְלוּ לְהֶקְדֵּשׁ בְּדֶק הַבֵּית⁸⁹.

(86) של אותו משמר שהיובל פוגע בו, ראה להלן הכ"ד. (87) כמה שהיא שוה, ולא לפי חשבון חמשים שקלים לבית כור (משנה-למלך לקמן הכ"ו). אלא שרש"י בערכין כה, ב - דיבור-המתחיל "ממקדיש בית" מפרש, שהם נותנים חמשים שקל לבית כור. (88) ולפיכך אינם נכנסים לתוכה חינם (משנה, ערכין כה: וכדעת רבי יהודה). וכתבו ה'תוספות' שם ד"ה מה להלן, שכן משמעות הכתוב (ויקרא כו, כ) "ואם לא יגאל את השדה" - הכוונה לבעלים אלא נשאר ביד הגזבר עד היובל או "ואם מכר את השדה לאיש אחר... בשתי דרכים אלו, "והיה השדה בצאתו ביובול... לכהן". ואם מכרה הגזבר לאחר, ולא גאלה המקדיש מידו, יתבאר דינה בהלכה הבאה. (89) ש"סתם הקדשות לבדק הבית" כמבואר לקמן פ"ה, ה"ז. ומכאן אתה למד, שכוונת רבינו לעיל ה"ח "אם רצה הגזבר לחשוב החדשים שנה, ויתן שנים שקלים ושני פונדיונים" וכו' אינה משום רווח ההקדש, שהרי אפילו הבעלים לא יתנו הכסף, יתנו

112) הבעלים מידי ההקדש או מידי האחרים שפדו אותם מהגזבר. (113) ערכין יד, ב. כדברי רב פפא, ולדעת הראב"ד אין זה אלא במקדיש אילן אחד, שלא הקדיש עמו קרקע, אבל המקדיש שלשה אילנות, קנה ההקדש קרקע שתחתיהם וסביב מושביהם, וכשבא לפדות הקרקע משלם לפי מידתה, והאילנות נפדים על גבי הקרקע ללא כל תשלום. אולם רבינו פסק לעיל הט"ו כרב הונא שם עמוד א, ש"כל המקדיש - בעין יפה הוא מקדיש" אילנו לבד וקרקע לבד, וכשפדה הקרקע לא נפדו האילנות על גבה, וצריכים פדיון מיוחד (רדב"ז). (114) שדה שאינה ראויה לזריעה, וכמבואר לעיל הט"ז. (115) ערכין יד, ב. "שדה" אמרה תורה. ואפילו כל שהיא.

116) האמורה לעיל ה"א. (117) לפי טיבה ושוויה, ולא כשדה אחוזה ששכרה קצוב בתורה חמישים שקל לבית כור. (118) שהרי בשנת היובל תחזור למוכר חנם ללא כל פדיון (משנה, ערכין יד.) ובגמרא שם עמוד ב, אמרו: נאמר בשדה מקנה (ויקרא כז, כג) "וחשב לו הכהן את מכסת הערכך", מכאן שהיא נפדית לפי שוויה ומנין דמיה. גם ה'תוספות' בגיטין מח, א דיבורה-המתחיל אי לאו, סתמו בפשיטות כדיעה זו, ששדה מקנה נפדית בשוויה. אולם רש"י בתורה שם, פסוק כב, מפרש שגם שדה מקנה נפדית בדמים הקצובים לשדה אחוזה, וזה על-פי דעת רבי אליעזר במשנה (ערכין יד.) שם, ששתייהן נפדות בחמישים שקלים לבית כור. אולם ברש"י במשנה (ערכין יד.) שם, ששתייהן נפדות בחמישים שקלים לבית כור. אולם ברש"י לערכין כז, ב דיבורה-המתחיל כשדה מקנה, מפורש כדעת רבינו. (119) ערכין שם יד, ב: "במכסת הערכך", הקישו הכתוב לערכין (ערכי אדם). מה ערכין אינו מוסיף חומש, אף שדה מקנה אינו מוסיף חומש. (120) וקרקע זו לא היתה של המקדיש אלא עד היובל (משנה, ערכין כז: וברש"י).

101) לעצמו, כשאר הגואלים. 102) שהרי הבעל יורשה, ויהיה דינו כבן הגואל הקדשת אביו, המבואר למעלה ה"כ. 103) כי אולי אין לדמות ירושת הבעל לירושת הבן, שזה האחרון נוטל בירושת אביו בראוי (נכסים הראויים ליפול לאחר מיתה) כבמוחזק לו לפני מיתה, אבל בעל אינו יורש את אשתו בראוי כבמוחזק (ערכין כה:) וראה הל' נחלות פ"א, הי"א - לענין ראוי ומוחזק. 104) הואיל וזה ספק שלא נפשט בתלמוד. 105) כדין כל ספק שבממון, שכל הקודם וזכה - אין מוציאים אותו מידו, וכן אמרו בנכסי הגר שהם הפקר, כל הקודם ומחזיק בהם זכה (בבא־בבא־מב). והראב"ד שואל, כיון שהבעל אוכל פירות נכסי אשתו, והשדה היא תחת ידו, הרי השדה כאילו מוחזקת היא בידי אשתו, שהרי הבעל זוכה לעצמו בשביל פירותיו. אולם שיטת רבינו היא, הואיל והקדש מפקיע מידי שעבוד (לקמן פ"ז, הי"ד) אין השעבוד של הבעל בפירות נכסי אשתו, מקנה לו כל זכות שהיא, ולפיכך כל הקודם להחזיק זכה ('מרכבת המשנה').

106) מקל-וחומר "ברשל אחרים אני זוכה, בשל עצמי לא כל-שכן". 107) ערכין כה, ב. שנאמר: "לכהן תהיה אחוזתו" אחוזתו של כהן שירש מאביו תהא שלו, אבל זו אינה שלו.

11 כד. בְּשִׂטְאָא הַשְּׂדֵה לַכֹּהֲנִים בִּיּוֹבֵל - תִּנָּתֵן לַכֹּהֲנִים
12 שְׂבִמְשֻׁמֶר¹⁰⁸ שְׂפִנֵע בּוֹ הַיּוֹבֵל. וְאִם הָיָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה
13 שֶׁל יוֹבֵל בַּשָּׁנָה¹⁰⁹, שֶׁהָיָה מִשְׁמֵר יוֹצֵא וּמִשְׁמֵר
14 נִכְנָס¹¹⁰ - תִּנָּתֵן לַמִּשְׁמֵר הַיּוֹצֵא¹¹¹.

108) דוד המלך חילק את הכהנים לעשרים וארבעה משמרות (קבוצות), משמר לשבוע, וכל משמר עולה לירושלים לעבוד עבודת המקדש בשבוע שלו (הל' כלי המקדש פ"ד, ה"ג). 109) רבינו פוסק כרבי ישמעאל, שיובל מתקדש בראש השנה ולא ביוה"כ (ראה ראש השנה, ח: ובהל' שמיטה פ"י הי"ד), וכהבנת ה'משנה למלך' בדברי רבינו. 110) חילופי המשמרות היו בשבת, היוצא - גומר קרבן מוסף, והנכנס עושה תמיד של בין הערבים (סוכה נו: והל' תמידין פ"ד, ה"ט). 111) שברשותו התחיל היובש אמש (ערכין כח: וברש"י). ובתוספתא מנחות פ"ג, ג - שנינו בפירוש: "שדה אחוזה ניתנת לאנשי משמר שבראש השנה שהיובל נכנס לתוכה". וראה 'חכם צבי' סי' קכב.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ו' שבת - ספר הפלאה - הלכות ערכין וחרמין קיז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּב⁵; אֲכַל בְּזֶמֶן שֶׁבְּטָלוּ הַיּוֹבְלוֹת⁶, שֶׁהָרִי
17 אֵינָה יּוֹצֵאת לַכֹּהֲנִים, אֲלֵא סוּפָה לְהַפְדּוֹת לְעוֹלָם -
18 כּוֹפִין אֶת הָאֲדוֹן לִפְתָּח בַּה תִּחְלָה⁷. וְהִיא נִפְדִּית
19 בְּשׂוּיָה⁸, כְּשֶׁאֵר הֶהְקֵדְשׁוֹת. אִם נִמְצָא מִי שֶׁמוֹסִיף
20 עָלָיו וְגֹאֵל אוֹתָהּ - יִגָּאֵל; וְאִם לֹא - אוֹמְרִין לוֹ:
21 הִגִּיעַתָּה⁹, וְיִתֵּן מֶה שֶׁאָמַר. וְאֵינּוּ פּוֹתְחִים בְּפָחוֹת
22 מֵאַרְבַּע פְּרוּטוֹת, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה הַחֲמֵשׁ שֶׁמוֹסִיף
23 פְּרוּטָה¹⁰.

(2) שירשה ממורישיו. (3) שנאמר במתפיש בהמה טמאה
"ואם לא יגאל ונמכר בערכך" מכאן שמצוות גאולה באדון
תחילה והוא הדין למקדיש שדה אחוזה. (4) שאין כופים
אותו. (5) נמצא שאין צורך לכפותו, שהרי כפוי ועומד
הוא, שאם לא יגאלנה תצא לכהנים. וגם ההקדש לא יפסיד
בוה, שהרי הכהנים נותנים את דמיה. (6) "משגלו שבת
ראובן ושבת גד וחצי שבת מנשה (בסוף ימי הבית הראשון)
בטלו היובלות, שנאמר "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה"
- "בזמן שכל יושביה עליה". (7) מפני החומש, שהבעלים
מוסיפים ואפילו בזמן שאין היובל נוהג. וגם הואיל והיא
חביבה עליו, יוסיף בפדיונה. (8) ולא בשכר קצוב חמישים
שקלים לבית כור. (9) הרי היא שלך. (10) שכבר נתבאר
שהחומש הוא רביע הקרן, ואין פודים בדבר שאין בחומשו
פרוטה. וכדאי להעיר, שכל הלכה זו אינה נוהגת אלא בזמן
הבית, אבל המקדיש שדה אחוזה בזמן הזה שאין בית
המקדש, מותר לו לפדותה אפילו בפרוטה אחת ומשליכה
לים המלח.

24 ב. רָצָה הָאֲדוֹן לְמַכּוֹר שְׂדוֹת אַחֲרוֹת מִשְׂדוֹתָיו אוֹ
25 לְלוֹוֹת¹¹ כְּדִי לְפַדּוֹת שְׂדָה זוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ - הָרִשׁוֹת
26 בְּיָדוֹ. בֵּין בְּזֶמֶן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג בֵּין בְּזֶמֶן שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל
27 נוֹהֵג. וְהוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם. וְכֵן אִם רָצָה לְגָאֵל
28 הַצִּיָּה - גּוֹאֵל¹². מֶה שֶׁאֵין כֵּן בְּמוֹכֵר לְהִדְיוֹט. זֶה
29 חֲמֵר בַּהֲדִיּוֹט מִבְּהִקְדָּשׁ.

(11) כסף. (12) וכשתשיג ידו יגאל את כולה.

30 ג. הַמִּקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ אוֹ אֶת בְּהֶמָה טָמְאָה שֶׁלּוֹ אוֹ
31 שְׂאֵר מִטְּלָטְלִי¹³ - הָרִי אֵלָיו נִעְרְכִין בְּשׂוּיָהּ, בֵּין
32 טוֹב וּבֵין רָע¹⁴. וְאִם פָּדָה אוֹתָן הַמִּקְדִּישׁ אוֹ אֲשֶׁתוֹ
33 אוֹ יוֹרְשׁוֹ - מוֹסִיף חֲמֵשׁ¹⁵. וְכּוֹפִין אֶת הַבְּעָלִים
34 לִפְתָּח רָאשׁוֹן¹⁶. וְהַדְּמִים לְבִדָּק הַבֵּית¹⁷. בֵּין שֶׁהָיָה
35 הַבֵּית מִבְּתִי עֲרֵי חוּמָה¹⁸ בֵּין שֶׁהָיָה מִבְּתִי הַחֲצֵרִים¹⁹
36 - הָרִי זֶה נִגָּאֵל לְעוֹלָם²⁰.

(13) הקדשם - אינו מפרש בתורה. אבל בירושלמי אמרו:
"ואיש כי יקדיש את ביתו" - במה אנו קיימים? אם בבית
דירה - כבר כתוב: ואם המקדיש יגאל את ביתו, אלא
במקדיש נכסיו, מכאן - שסתם הקדשות לבדק הבית.
(14) לפי טיבם או רעתם, ולא לפי שכר קצוב, שאינו מבחין
בין טוב לרע, כי לא נאמרו ערכים קבועים בתורה אלא
בערכי אדם ובשדה אחוזה. (15) "ואם גאול יגאלנה -
לרבות את האשה ואת הורש". והטעם, שהבעלים מוסיפים

1 בְּשַׁעַת הַכִּנְסָת פּוֹעֲלִים¹²³ וּבְעֶרֶב בְּשַׁעַת הַיּוֹצֵאת
2 פּוֹעֲלִים¹²⁴. וּמִסִּימִין מִצִּירָה¹²⁵ וְאוֹמְרִין¹²⁶: כֶּף הִיא
3 יָפָה¹²⁷ וּבְכֶף הִיא שׁוֹמָה¹²⁸, כָּל הַרֹצֶה לִקְחָ - יָבוֹא
4 וַיִּקְחָ.

(121) כגון פדיון שדה מקנה - בניגוד לשדה אחוזה שאינה
צריכה שומה, שהרי סכום פדיונה קצוב בתורה.
(122) משנה, שם כא, ב. והשווה לעיל פ"ג ה"כ, ובביאורו
שם. (123) למלאכתם, שנזכר בעל הבית ע"י ההכרזה,
ושואלם אם ביקרו שדה פלונית ומה שוויה.
(124) ממלאכתם, שאז אומר להם בעל הבית: לכו ובקרו
שדה פלונית (המוכרזת) והגידו לי למחר מה שוויה (גמרא
שם, וב'תוספות' שם). (125) מסמנים גבולותיה, ובשעת
ההכרזה הוא מזכירים. (126) ובכתי" התימנים: ואומרים.
(127) היא עושה תבואה (רש"י שם). (128) ע"י בית-דין
(שם).

5 כח. הַלּוֹקֵחַ שְׂדָה מֵאֲבִיו אוֹ מִשְׂאֵר הַמּוֹרִישִׁין אוֹתוֹ
6 וְהִקְדִּישָׁהּ, בֵּין שֶׁהִקְדִּישָׁהּ אַחֵר מוֹת אָבִיו אוֹ
7 מוֹרִישׁוֹ¹²⁹ וּבֵין שֶׁהִקְדִּישָׁהּ בְּחַיֵּי אָבִיו אוֹ שְׂאֵר
8 מוֹרִישָׁיו¹³⁰ וְאַחֵר כֶּף מֵת אָבִיו - הָרִי זֶה כְּשֶׁדָּדָה
9 אַחֲזָהּ¹³¹; שְׁנֵאמַר: וְאִם אֶת שְׂדָה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא
10 מִשְׁדָּה¹³² אַחֲזָהּ - שְׂדָה שֶׁאֵינָה רְאוּיָה לְהִיּוֹת שְׂדָה
11 אַחֲזָה¹³³, יֵצֵאת זֶה שְׂרָאוּיָה לוֹ לִירֵשָׁה¹³⁴.

(129) שבשעת הקדשתו כבר היתה לו ירושה. (130) נמצא
שבשעת הקדשתו היתה לו שדה זו שדה מקנה.
(131) שאינה נפדית אלא בחמישים שקלים לכל בית כור,
ואם לא נגאלה על ידו עד היובל - יוצאת לכהנים.
(132) והרי תיבת "משדה" מיותרת היא, שיכול היה לכתוב:
אשר לא אחזתו (ערכין כז, וברש"י). (133) שלא לקחה
ממורישיו. (134) ולבסוף ירשה, שמתו מורישיו והנחילה
לו, הרי היא שדה אחוזה, אע"פ שבשעת ההקדשה עדיין
לא ירשה (משנה, ערכין כו:). ויתר דיני שדה אחוזה ושדה
מקנה לענין מכירתם להדיוט וחזרתם ביובל, מבוארים בהל'
שמיטה פ"א.

יום שני ו' שבת ה'תשע"ח

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) שמצוה על הבעלים לפדות שדה אחוזתם, ובזמן שאין
היובל נוהג כופים אותם על פדיונה, חומר בהדיוט מבהקדש
בתנאי הפדייה, המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית
כיצד פודים אותה. הקדיש נכסיו סתם והיו בהם דברים
הראויים למזבח מה יעשה בהם, דין פדיון בהמה תמימה
שהוקדשה למזבח והוממה, המקדיש דמי בהמה למזבח,
הקדיש ערכו למזבח אם נידון בהישג יד, הקדיש שדה
אחוזה למזבח לפי איזה ערך פודים אותה.

12 א. הַמִּקְדִּישׁ שְׂדָה אַחֲזָתוֹ² - מִצָּוָה עָלָיו לְפַדּוֹתָהּ
13 הוּא, שֶׁהָאֲדוֹן קוֹדֵם³. וְאִם לֹא רָצָה - אֵין כּוֹפִין
14 אוֹתוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴? בְּזֶמֶן שֶׁמִּצְוַת יוֹבֵל
15 נוֹהֶגֶת, שָׁאִם יִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא יִגָּאֵלָהּ - תֵּצֵא לַכֹּהֲנִים,

שנאמר: "אל משה לאמר" לא - אמור" בדברים, כלומר, אמור לישראל, שיש כאן איסור לאו, אולם ב"תורת כוהנים" לפסוק זה, אמרו בפירוש: "וחכמים אומרים אינו בלא תעשה" ופסק רבינו כחכמים (תורה תמימה). וכבר קדמו ה"משנה למלך" בזה.

- ז. המקדיש את בהמתו סתם, או שהקדיש את נכסיו סתם³³ - רואין כל בהמה תמימה הראויה להקריב על גבי המזבח, זכרים ונקבות³⁴ ונקריבו אותן עולות, והנקבות³⁵ ונקריבו אותן עולות, והנקבות³⁶ ונקריבו אותן עולות, והנקבות³⁷ ונקריבו אותן עולות, והנקבות³⁸ ונקריבו אותן עולות, והנקבות³⁹ ונקריבו אותן עולות, והנקבות⁴⁰ ונקריבו אותן עולות, והנקבות⁴¹ ונקריבו אותן עולות, והנקבות⁴² ונקריבו אותן עולות, והנקבות⁴³ ונקריבו אותן עולות, והנקבות⁴⁴ ונקריבו אותן עולות, והנקבות⁴⁵ ונקריבו אותן עולות.

33) ולא פירש אם לקדש מזבח או לקדש בדק הבית הקדש. 34) ליחיד הרוצה להביא קרבן עולה. 35) שאינן ראויות לעולה, שהיא מן הזכרים. 36) הבאים גם מן הזכרים וגם מן הנקבות. 37) וכרבי אליעזר, האומר סתם הקדש לבדק הבית, אפילו בדבר הראוי למזבח. 38) כמשמעות הכתוב: "היה קדש". דרשה זו לא נמצאת בשום מקום, אולם הנצי"ב בפירושו לתורה "העמק דבר" לפסוק זה מוכיח, שכן הוא פשוטו של מקרא, שהרי כל הפרשה מדברת בקדשי בדק הבית, ומדוע כתוב בפסוק שאחרי זה: "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" והלא דין תמורה אינו נוהג אלא בקדשי מזבח? אלא על כורחך כוונת הכתוב, שאפילו הקדיש לבדק הבית, הואיל והם תמימים, אינם יוצאים מידי מזבח לעולם. וראה בתוספות לזבחים נט. דיבור המתחיל עד שלא נבנה, שכל הדין הזה אינו אלא מדרבנן.

- ח. הקדיש נכסיו סתם, והיו בהן יינות ושמן וסלתות³⁹ ועופות הראויין לקרב על גבי המזבח⁴⁰ - ונקריבו אותן עולות, והנקבות⁴¹ ונקריבו אותן עולות, והנקבות⁴² ונקריבו אותן עולות, והנקבות⁴³ ונקריבו אותן עולות, והנקבות⁴⁴ ונקריבו אותן עולות, והנקבות⁴⁵ ונקריבו אותן עולות.

39) והם דברים הראויים למזבח, למנחות ונסכים. 40) תורים ובני יונה.

- ט. ומפני מה יקריבו דמי אלו עולות⁴¹, ודמי הבהמה התמימה יפלו לבדק הבית? לפי שהבהמה הקדושה למזבח, אם נפל בה מום - יש לה פדיון, כמו שיתבאר⁴²; והסלת והיין והשמן והעופות שנפסלו⁴³ - אין להן פדיון. שנאמר: והעמיד את הבהמה⁴⁴ וגומר; כל שישנו בכלל העמדה והערכה - יש לה פדיון, וכל שאינו בכלל העמדה והערכה - אין לה פדיון⁴⁵.

41) ואינם נופלים לבדק הבית. 42) ודברים שיש להם פדיון חלה קדושתם על פדיונם ונעשית בהם מצוותם. 43) שנטמאו, והעופות - נחסר מהם אבר, או שנולדה בהם אחת מן הטריפות, אבל המומים אינם פוסלים בהם.

חומש, כי נוח להם לשלם יותר, כדי שישאר חפצו אצלו, על פי הכלל "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו". 16) להציע מחירו קודם לאחרים, בגלל החומש. 17) בדק הבית - תיקון בית המקדש ושיכלולו. 18) ערים המוקפות חומה. 19) עיירות פתוחות מאין חומה. 20) אפילו עבר היובל ולא גאלו עדיין יכול לגאלו מן ההקדש, בניגוד למוכר בית לחבירו.

- ד. גאלו אחר מיד ההקדש: אם היה בית ערי חומה, וקם ביד הגואל שנים עשר חדש - נחלט²¹; ואם היה בית החצרים, והגיע היובל והוא ביד הגואל - חוזר לבעליו ביובל²².

21) נשאר לו לצמיתות, ואפילו ביובל אינו יוצא. אבל נשאר ביד הקדש גואלו לעולם, שאין להקדש דורות, שאין פריה ורביה כלפי שמים. נחלט - נחרץ, נפסק הדבר ונגמר. 22) כדין המוכר בית כזה לחבירו הדיוט. אבל אילו היה נשאר ברשות ההקדש עד היובל לא היה חוזר לבעליו עד שיפדהו, שאין הקדש יוצא בלא פדיון.

- ה. המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית²³, אף על פי שעבר על עשה - מה שעשה עשוי, ויחלה קדשה עליה. ונפדית כשהיא תמימה²⁴. ומעריך אותה הפהן בדמיה, והדמים יפלו לבדק הבית. ואין הפודה אותה פודה אלא על מנת להקריבה למזבח למה שהיא ראויה²⁵; שכל דבר הראוי למזבח - אינו יוצא מידי מזבח לעולם²⁶.

23) שאמר בפירוש שהוא מקדישה לטובת בדק הבית. 24) בניגוד למקדיש בהמה תמימה למזבח, שאינה נפדית אלא כשתומם. שבקדושת בדק הבית, שאינה קדושת הגוף אלא קדושת דמים, אין לחלק בפדינה בין תמימה לבעלת מום. 25) אם הוא זכר לעולה ולאשם ואם היא נקבה לחטאת ולשלמים. 26) "המתפס תמימים לבדק הבית כשהם נפדים אינם נפדים אלא למזבח" ומכאן, שנפדים אפילו כשהם תמימים, שהרי בעלי מומין אינם ראויים למזבח.

- ו. ומניין שאסור להקדיש תמימין לבדק הבית? שנאמר: ושור ושה שרוע וקלוט²⁷ נדבה תעשה אותו. מפי השמועה²⁸ למדו: נדבה לבדק הבית²⁹. וכן הדברים מראין שאינה אלא קדשת דמים, שאין מקריבין בעל מום למזבח³⁰. שנאמר 'אתו' - אותו³¹. אתה עושה נדבה לבדק הבית, ואין אתה עושה תמימים נדבה לבדק הבית. ולאו הכא מפלל עשה - בעשה הוא³².

27) אלו הם בעלי מומים: שרוע - אבר אחד גדול מחבירו, קלוט - שפרסותיו קלוטות (אינן סדוקות) כשל חמור. 28) מתורה שבעל פה, שנתפרשה למשה מסיני. 29) לדמי קדשי בדק הבית. 30) שנאמר "ואשה לא תתנו מהם (מבעלי מומים) על המזבח לה". 31) אותו בעל מום. 32) ואף על פי שרבי יהודה אומר שם: שעובר בלא תעשה,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ו' שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין וחרמין קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

44) "לא נאמר פדיון אלא בבהמה". (45) "כל שישנו בהעמדה - נערך, ואלו (הסולת והיין והשמן) אינם בכלל העמדה לפיכך אינם נפדים לעולם". ומתוך שאין להם פדיון, אין הקדושה חלה על דמיהם, ואפילו יפלו לבדק הבית לא נעשית בהם מצוותם ולפיכך יביא בדמיהם עולות, ובירושלימי אמרו: "נאמר" לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה" - הכול קרב עולה (כל מה שנודרים מדברים הנקרבים לה' אפילו ינות ושמנים יהיו לעולה), יכול אפילו עופות? (יקריב בדמיהם, או אם הקדיש עוף יקריבנו עולה) תלמוד לומר בבקר בכשבים וגו' אינו מקריב אלא בהמה בלבד, ועיקר הטעם, מפני שאין אלו בני פדיון, אין קדושתם חלה על צרכי בדק הבית.

יב. כל המקדיש בהמה בחייה, בין טהורה בין טמאה, בין קדשי (בדק) הבית⁵⁸ בין קדשי מזבח שנפלה בהן מום, או תמימה הראויה לקרב⁵⁹ כמו שיתבאר - הרי זו צריכה העמדה בבית דין, שנאמר: והעמיד את הבהמה. לפיכך, אם מתה⁶⁰ הבהמה קדם שתעריף ותפדה⁶¹ - אין פודין אותה אחר שמתה⁶², אלא תקבר⁶³. אבל אם הקדיש שחוטט או נבלה לבדק הבית⁶⁴ - הרי זו תפדה⁶⁵ כשאר מטלטלין⁶⁶.

58) לאחר שהקדישה למזבח. (59) והקדישה לדמיה. (60) ואינה ראויה עוד להעמדה. (61) ואפילו הועמדה והוערכה, אלא שלא הספיקו לפדותה עד שמתה. (62) ואפילו נשחטה. (63) "והעמיד" - והעריך - את שיש לו עמדה יש לו ערכה ואת שאין לו עמדה אין לו ערכה". (64) שדמיהם יפלו לבדק הבית. (65) שחלה עליהם קדושת בדק הבית ונפדים ללא עמדה. והראב"ד מעיר שאפילו אם הקדישם למזבח (=לדמיהם) ואפילו הקדישם כשהם חיים, כל שקדם מומם להקדישם - ייפדו ללא עמדה, שכלל הוא "בעלי מומים מעיקרם" (=מתחילתם) לא היו בכלל העמדה והערכה" שהרי זה כמקדיש עצים ואבנים, שאינם ראויים למזבח ונפדים ללא עמדה. ומרן הכסף משנה מיישב דברי רבינו, שנקט בלשונו: "לבדק הבית", שכן זהו המנהג, להקדיש מינים אלו רק לבדק הבית, ואין דרך העולם להקדיש שחוטט או נבילה למזבח. אבל וודאי יודה רבינו שאם הקדישם למזבח ייפדו, שכן כתב: "ואם מתה קודם שתיפדה נפדית אחר שתמות, שהרי לא חלה קדושה גמורה על גופה (של בעלת מום מתחילתה - שהוקדשה למזבח), אלא על דמיה, מפני שהייתה בעלת מום קבוע" הרי כל שקדם מומה להקדישה שלא הייתה ראויה כלל למזבח, כשתמות, נפדית היא ללא העמדה. אמנם כשתיפדה בחייה תצטרך העמדה והערכה.

יג. שחט בה שנים⁶⁶ או רב שנים⁶⁷ ועדין היא מפרקסת⁶⁸ - הרי היא פתיה לכל דבריה⁶⁹ ונערכת. והרי היא בכלל והעמיד והעריך עד שתמות.

66) שני סימני השחיטה הווטש והגגרת. (67) שהשחיטה כשרה גם בחיתוך רוב הסימנים. (68) מפרפרת בידיה וברגליה. (69) "בהמה או חיה טמאה שנשחטה אינה מטמאה משום נבילה כל זמן שהיא מפרקסת עד שיתזי את ראשה". וראוי להעיר, שדעת התוספות בבבא קמא עו. דיבור המתחיל שחיטה, שכל שנשחטה כהלכתה על ידי ישראל, אינה נערכת ואינה נפדית, והרי היא כמתה ממש, ולא אמרו: "מפרקסת כחיה" אלא בשחיטת בהמה טמאה,

44) "לא נאמר פדיון אלא בבהמה". (45) "כל שישנו בהעמדה - נערך, ואלו (הסולת והיין והשמן) אינם בכלל העמדה לפיכך אינם נפדים לעולם". ומתוך שאין להם פדיון, אין הקדושה חלה על דמיהם, ואפילו יפלו לבדק הבית לא נעשית בהם מצוותם ולפיכך יביא בדמיהם עולות, ובירושלימי אמרו: "נאמר" לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה" - הכול קרב עולה (כל מה שנודרים מדברים הנקרבים לה' אפילו ינות ושמנים יהיו לעולה), יכול אפילו עופות? (יקריב בדמיהם, או אם הקדיש עוף יקריבנו עולה) תלמוד לומר בבקר בכשבים וגו' אינו מקריב אלא בהמה בלבד, ועיקר הטעם, מפני שאין אלו בני פדיון, אין קדושתם חלה על צרכי בדק הבית.

י. הקדיש נכסיו סתם, והיתה בהן הקטרת שנותנין לאמנין⁴⁶ בשכרן⁴⁷ עד שיתחזרו⁴⁸ ויקחו אותה⁴⁹, כמו שבארנו בשקלים⁵⁰ - הרי זו⁵¹ תנתן לאמנין בשכרן, כמו שעושין במותר הקטרת⁵². וכן עושין אם יש בנכסיו אחד מסמני⁵³ הקטרת.

46) העוסקים בפיטום (מיזוג הסמנים) הקטורת. (47) שכר עבודתם. (48) הגזברים. (49) מכסף התרומה החדשה שבלשכה. (50) שכך היו עושים הגזברים במותר הקטורת, שנשארה בכל שנה, כדי להקטירה לשנה הבאה. שאין לך שנה, שאין בה מותר, שהקטורת הייתה נעשית שס"ח מנים. שס"ה - כנגד ימי החמה, מנה ליום, ושלשה מנים יתירים שמהם כהן גדול מכניס מלוא חפניו ביום הכיפורים ולא היו נכנסים כולם בחפניו ונשאר המותר. ועוד, בכל שנה פשוטה היה מותר, שאין מספר ימיה אלא שנ"ד, ואותו מותר לא היה ראוי לשנה הבאה מניסן ואילך, שהרי צריך לחדש ולהביא קרבן וקטורת מתרומה חדשה, היו מפרשים מן הלשכה שקלים לצורך שכר האומנים, והרי הם חולין. ואחרי שזכו הגזברים בשקלים לצורך האומנים, היו מחללים הקטורת על אותם השקלים, והיו נותנים הקטורת לאומנים בשכרם, נמצאת הקטורת חולין בידם, ואחרי כן היו חוזרים וקונים אותה מהאומנים בכסף התרומה החדשה. (51) הקטורת, שהייתה בידי אומן הקטורת, שהקדיש נכסיו, ונמצאת בנכסיו קטורת שקיבל בשכרו. (52) בכל מותר הקטורת שבכל שנה. שאי אפשר למכרה ליחיד ולהביא בדמיה עולות, או שיפלו לבדק הבית, כי אין היחיד מתנדב קטורת, נמצא, מוכרים אותה לציבור לצרכי קטורת ונותנים אתה לאומנים בשכרם וחוזרים וקונים אותה מהתרומה החדשה להקטירה לשנה הבאה. (53) שאינו מקטורת מפותמת שבמקדש, אלא סממן פרטי חילוני משלו, נותנים אותו לאומני הקטורת בשכרם וחוזרים ולוקחים אותו מידם מכסף התרומה החדשה ומשתמשים בו לפיטום הקטורת.

יא. המקדיש בהמה תמימה למזבח, ונפל בה מום ונפסלה⁵⁴ - הרי זו נערכת⁵⁵ ונפדית⁵⁶. ועל זה נאמר: ואם פל בהמה טמאה⁵⁷ אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה', והעמיד את הבהמה וגומר. ויביא בדמיה קרבן אחר כמותה.

- או בטהורה ונשחטה על ידי גוי, שאינה שחיטה כשרה המתרת לאכילה, ולפיכך כל שלא מתה הרי היא כחיה.
- יד. המקדיש בהמה תמימה לדמיה - הרי זו נתקדש גופה. כיצד? האומר: דמי בהמה זו הקדש למזבח⁷⁰ - היא עצמה תקרב⁷¹. הקדש אחד מאבריה לדמיו, ואמר: דמי רגלה של פרה זו הקדש למזבח - הרי זו ספק אם פשטה קדשה בכלה או לא פשטה⁷². ולפיכך תקרב⁷³ ולא תפדה.
- (70) שאמכרנה ואביא בדמיה עולה. (71) מתוך שירדה עליה קדושת דמים, ירדה עליה גם קדושת הגוף, והואיל והיא עצמה ראוייה להיקרב אינה יוצאה מידי מזבח. אבל אם הייתה בעלת מום, תימכר ויביא בדמיה עולה. (72) ספק אם אומרים: מתוך שנתקדשה מקצתה, פשטה קדושה בכולה, ומתוך שנתקדשה קדושת דמים, נתקדשה גם קדושת הגוף, או שמא "מתוך" (=מיגו) אחד - מועיל, שני "מתוך" לא מועילים, שהרי אתה צריך לומר: מתוך שחלה קדושה על הרגל פשטה קדושה בכולה, ומתוך שקדשה לדמיה, קדשה גם קדושת הגוף. (73) היא עצמה, שמא פשטה קדושה בכולה, ואינה יוצאה לחולין על ידי פדיון, ככל קדושת הגוף שאינה נפדית כשהיא תמימה. וה"אור שמח" גורס בדברי רבינו כאן: "ספק אם פשטה קדושה בגופה או לא" כלומר, זה וודאי שאומרים מתוך שנתקדשה מקצתה נתקדשה כולה לדמיה, רק הספק הוא אם אומרים את ה"מתוך" השני, מתוך שנתקדשה לדמיה נתקדשה לגופה, כי אולי אין אומרים "מתוך" שתי פעמים.
- טו. וכיצד עושין⁷⁴? מוכרין אותה פלה למי שיקריב אותה⁷⁵, ודמיה חליין⁷⁶ חוץ מדמי אותו אבר⁷⁷. ואם היה אבר שהנשמה תלויה בו⁷⁸ - פשטה קדשה בכלה⁷⁹.
- (74) שהרי אין למכרה ולהוציאה לחולין, שמא פשטה קדושת הגוף בכולה, וגם אין לחייבו להקריבה כולה כמות שהיא, שמא לא קדשה אלא רגלה בלבד ואין לו להפסיד כל בהמתו. (75) שנדר להביא עולה. (76) אין הדמים נתפסים בקדושת עולה, שאפילו "המוכר עולתו (ממש) לא עשה כלום ודין תורה שיחזרו המעות חולין", כל שכן זו, שהיא רק ספק עולה, ומוכרה להקריבה עולה, אין הדמים נתפסים בקדושת עולה. (77) שהוא קדוש ואינו יכול למכרו. ושאלו: הלא הקונה עולה זו מקריב בהמה מחוסרת אבר, שאותו אבר לחובת המוכר הוא קרב, והלוקח נדר להביא עולה שלימה? ובירושלמי הובא ברש"י שם, מתרצים: כגון שנדר הקונה להביא שווה זוז מבהמה לעולה, והרי יש בבהמה זו כדי כמה זוזים. (78) כגון לב או כבד. (79) כיוון שאין הבהמה יכולה לחיות בלי אבר זה, הרי זה כאילו הקדישה כולה.
- טז. היתה בהמה בעלת מום שאינה ראויה לקרב⁸⁰, והקדיש אבר מאבריה לדמיו⁸¹, בין שהנשמה תלויה בו בין שהנשמה אין תלויה בו - לא נתקדש אלא דמי אותו אבר בלבד⁸². כיצד? כגון שאמר: דמי
- 15 רגל פרה זו או דמי לפה הקדש למזבח - הוא
16 והקדש שתפין בה⁸³.
- (80) על המזבח. (81) שיימכר ויביאו בדמיו עולה. (82) כיוון שאינו ראוי לעלות על המזבח מחמת מומו, אין לומר בו פשטה קדושה בכולו. (83) לא שותפות לחצאין, אלא כל אחד זוכה בשלו.
- יז. וכן האומר: ראש עבד זה או לב חמור זה הקדש למזבח⁸⁴, או שאמר: ראשי הקדש למזבח - אינו חייב אלא בדמי ראשו⁸⁵. ורואין פמה ישוה אותו אבר אלו היה נמכר⁸⁶, ויביא בדמיו קרבן.
- (84) דמיו יהיו קודש להקריבם עולה. (85) מכיוון שאינם ראויים להקרבה, אין לך מום גדול מזה, ולא נתקדשו אלא דמי אותו אבר בלבד. (86) הראב"ד שואל: מה ישווה אדם כאשר יוסר ראשו ואפילו לכלבים אינו ראוי שהרי אסור ליהנות מן המת, אכן, כוונת רבינו שימכרו את העבד לאחר, הגוף - לקונה, והראש יישאר למוכר, שאם הוא תורגמן או זמר או צופה למרחוק יהיה למוכר, ומה שישתכר בשאר אברי הגוף יהיה לקונה. וכן כתבו התוספות "שישמו אותו אבר שמכר לאיזו מלאכה הוא ראוי" והכוונה, כשהוא חכם, וממציא המצאות, ויכולים ליהנות ממנו עצה, שיש בה תועלת, כמו שישנם כמה שרים יועצים ואינם ראויים לעשות מלאכה אחרת, אלא זו שבראש. ולדעת הרדב"ז בהבנת דברי רבינו, הכוונה שהמקדיש וההקדש שותפים הם לחצאים ממש, מכיוון שהקדיש אבר שהנשמה תלויה בו, ואי אפשר להתקיים זה בלא זה, על כורחך חולקים הם בשווה. ומה שכתב רבינו: "אינו חייב אלא בדמי ראשו" לא התכוון לומר, אלא שאינו חייב בכולו כשם "שהוא חייב בכולו" בהלכה הבאה. וראייה לדבריו, דברי רבינו בהלכות מכירה פרק כז הלכה ח "האומר לחבירו ראש עבד זה או ראש חמור זה אני מוכר לך הרי זה מכר חציו, וכן הדין בכל אבר שהנשמה תלויה בו.
- יח. פמה דברים אומרים⁸⁷? בקדשי מזבח⁸⁸; אכל בקדשי בדם הבית, האומר: דמי ראש חמור זה או פבדו הקדש⁸⁹, או דמי ראש עבד זה או פבדו הקדש, הואיל והוא דבר שהנשמה תלויה בו - הרי זה חייב בדמי פלו⁹⁰. שכל הקדש בדם הבית קדשת זה חייב בדמי פלו⁹¹. דמים הוא⁹¹.
- (87) שאינו חייב אלא בדמי האבר שהקדישו לדמיו. (88) שהקדישו, לדמיו, לצרכי עולות למזבח, ולפיכך אפילו הקדיש אבר שהנשמה תלויה בו לא נתקדש אלא אותו אבר בלבד שלא מצינו בתורה דין זה שיהא הגוף נידון אחרי אבר שנפשו תלויה בו, בקדשים כאלו. (89) וסתם הקדש לבדק הבית. (90) שנאמר "בערך נפשות" לומר שערך כל הגוף נמשך אחרי ערך אבר שהנפש תלויה בו, שאם אמר ערך לבי עלי נותן ערך כולו. (91) לדעת הרדב"ז נתכוון רבינו, כיוון שהקדיש לבדק הבית, הקדיש את דמיו, וכיוון שהקדיש אבר שהנשמה תלויה בו הרי זה ממילא כאילו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ו' שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין וחרמין קבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שפירש ואמר לבדק הבית או "לשמים". (7) ולא פירש למי. (8) ניתנים מתנה לכהנים שבאותו משמר, כמבואר בסמוך ה"ה, ולהלן ה"ד יתבארו ההבדלים בין חרמי שמים לחרמי כהנים. (9) משנה בערכין כח: כחכמים. ואע"פ שנאמר (ויקרא כז, כח) "כל חרם קודש קדשים הוא לה'", נתכוון הכתוב לומר, שהחרם חל על קדשי קדשים, כמבואר להלן ה"א (שם). (10) אמנם במשנה שם, דרשו זה מפסוק אחר (ויקרא כז, כא) "והיה השדה... כשדה החרם לכהן", אבל כדברי רבינו נמצא בספרי זוטא במדבר, לפסוק זה, "מניין שאם החרים אדם כל נכסיו... כל חרם בישראל לך יהיה" - מלמד, שסתם חרמים לכהנים".

ב. מתירים אדם מן בקרו¹¹ ומצאנו ומעבדיו¹⁷ ומשפחותיו הפנענים¹² ומשדה אחרתו. אכל לא יחרים כל בהמתו, ולא כל עבדיו, ולא כל שדותיו, ולא כל מין שיש לו משאר המטלטלין; שנאמר: מקל אשר לו¹³. ואם החרים את הכל, אפלו החרים כל נכסיו - הרי אלו מתקריבין¹⁴. בין שהחרים לכהנים בין שהחרים לבדק הבית.

(11) מקצת בקרו. (12) הקנויים לו קנין הגוף, אבל לא העברים, "שאינן אדם מקדיש דבר שאין גופו שלו", להלן הכ"א. (13) "ולא כל אשר לו" (ערכין כח). ושם אמרו: מכל אשר לו - ולא כל אשר לו (כל המטלטלין = רש"י). מאדם - ולא כל אדם (= עבדיו הכנענים). משדה אחוזה - ולא כל שדה אחוזה. והשווה לקמן פ"ח, ה"ג. (14) תוספתא ערכין פ"ד, מ"י, וכן מפורש במשנה ערכין כג: המקדיש נכסיו מעלין לו תפיליו (מרכבת המשנה).

ג. וכל מי שהחרים או הקדיש כל נכסיו - לוקחין כל מה שיש לו, ואפלו תפילין שבראשו¹⁵, ואין צריך לומר כלי אמונתו ובעדיו; שהכל הקדיש או חרם¹⁶.

(15) משנה שם, וילוה מעות ויפדה אותן מן ההקדש (רש"י לבבא קמא קב:), שהמקדיש נכסיו, סובר מצוה הוא עושה, ודעתו גם על תפיליו (בבא קמא שם). (16) שאפילו בחייבי ערכין לוקחים אותם מהם, כמבואר לעיל פ"ג, הט"ז אע"פ שמשאירים לו תפיליו, כמבואר שם הט"ו.

ד. מה בין חרמי כהנים¹⁷ לחרמי שמים? שחרמי שמים - הקדש¹⁸, ונפדין¹⁹ בשוניהן, ויפלו הדמים לבדק הבית²⁰, ויצאו הנכסים לחלין; וחרמי כהנים - אין להן פדיון לעולם²¹, אלא נתנין לפנהנים פתורמה²². ועל חרם כהנים הוא אומר: לא ימכר ולא יגאל - לא ימכר לאחר, ולא יגאל לבעלים²³.

(17) שהחרים נכסיו כדי לתתם לכהן. (18) ואסור ליהנות מהם בלא פדיון, בניגוד לחרמים שהגיעו ליד כהן, הרי הם כחולין, כשאר ממונו של כהן. (19) מידי הגזבר, ע"י הבעלים או ע"י אחרים. (20) שעל דעת כן החרים, שדמיהם יהיו לחיזוק בדק הבית. (21) כל עוד שלא נתנם לכהן אינו יכול לפדותם. אבל משהגיעו ליד כהן, יכול הכהן

הקדישו כולו, שהרי כל דמיו תלויים באבר זה, טול ממנו אבר זה אין לו דמים ושיווי כלל.

יט. האומר: ערפי עלי למזבח⁹² - מביא בערכו קרבן. ואם אין ידו משגת לערף שלם⁹³ - הרי זה דבר ספק אם נדון בהשג יד⁹⁴, הואיל והוציא בלשון ערף, או אינו נדון בהשג יד, הואיל ולמזבח נדר⁹⁵. וכן המקדיש שדה אחרתו למזבח⁹⁶ - הרי זו נפדית, והדמים יביאו בהן עולות למזבח. ויש בדבר ספק, אם פודין אותה בערף הקצוב בה⁹⁷ או פודין אותה בשוניה, הואיל ולמזבח הקדיש⁹⁸. ודנין בכל אלו וביצא בהן להחמיר⁹⁹.

(92) שכסף ערכי יהא קרבן למזבח. (93) הקצוב בתורה. (94) לפי יכולתו הכספית, שאם אין לו את כל הסכום, נותן מה שבידו ונפטר. (95) ולא מצינו פדיון בקרבן מזבח אלא לפי שוויו. (96) שכסף שדהו יהא קרבן למזבח. (97) חמישים שקל לזרע בית כור. (98) ולא מצינו בקרבנות מזבח שהוממו, שיפדו פחות משווים. (99) שבהקדש אומרים "יד הקדש על העלינה", ואם טובת ההקדש, שלא ישלם לפי שכר קצוב, אלא לפי דמי השדה וטיבה, הרי זה משלם כפי דמיה העולים על השכר הקצוב בתורה. והוא הדין להיפך.

פרק נשיי

(1) איזה חרם הוא לבדק הבית ואיזה חרם ניתן לכהנים, מה בין חרמי כהנים לחרמי שמים, שהקדש בדק הבית חל על קדשי מזבח ולא להיפך, דין המקדיש עבדו ושפחתו הכנענים, ומשפט המקדיש את עצמו, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, ואינו ברשותו, אעפ"י שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אם נדר להקדישו - חייב להקדישו כשיבוא לעולם משום נדרו, ראה לדבר מיעקב אבינו, הקדש בטעות אינו הקדש, והמתפס בטעות הרי זה מותפס וקדוש.

א. אחד האומר: הרי זה הקדש לבדק הבית², או חרם³ לבדק הבית, או חרם לשמים⁴; וכן בכל נכסיו, אם אמר כל נכסיו הקדש⁵ או חרם לבדק הבית או חרם לשמים - הרי אלו יפלו לבדק הבית⁶. אכל אם אמר חרם סתם⁷ - הרי אלו לפנהנים⁸. שסתם חרמים - לפנהנים⁹; שנאמר: כל חרם בישראל לך יהיה¹⁰.

(2) לצרכי תיקון בנין בית המקדש ושכלולו, מלשון הכתוב (מלכים"ב, יב, ו) "והם יחזקו את בדק הבית". (3) הקדש. חרם - הבדלה והפרשה, הסרת הדבר ממציאותו לענין אחר, אם מחול לקודש, ככתוב (מיכה ד, יג) "והחרמתי לה' בצעם": אם מחיים למות, ככתוב (יהושע י, מ) "ואת כל הנשמה החרים" (הכתב והקבלה, ויקרא כז, כט). (4) לה', השוכן בשמים. (5) אע"פ שאינו רשאי להקדיש כל נכסיו, כמבואר להלן ה"ב. (6) שאם "סתם הקדש לבדק הבית", כמבואר לעיל פ"ה, ה"ז, ובביאורנו שם, כל-שכן כאן,

(35) שזכה מידי ישראל האחרים, או שזכה בה אחר היובל, כבהלכה הקודמת. (36) ובדפוס רומי ובכת"י התימנים: זו. והכוונה לשדה, שלקחה לוקח זה. (37) שלא זכה בה ממורישיו, אלא לקחה מאחר. (38) כמבואר לעיל פ"ד, הכ"ו, שכשיגיע היובל הרי זו חוזרת למוכר, ואינה יוצאה לכהנים, "שאינן אדם מקדיש דבר שאינו שלו", ואף כאן שדה זו הרי היא לכהן כשדה אחוזתו (ערכין כו.). (39) שזכו בקרקע ממורשיהם, וכן מטלטליהן שקנו לעצמן. (40) טעות סופר, וצ"ל: להם, כלשון הכתוב. וכן הוא בדפוסים קדומים. ואע"פ שפסוק זה מדבר בשדה הלויים, הוא-הדין לכהנים (לחם-משנה). ולשון המשנה בערכין כח. שממנה מקור הלכה זו: "הכהנים היו מחרימים, שהחרמים שלהם". ומפרש רש"י: שנאמר בהם: כל חרם בישראל לך יהיה, וכיון שהיא שלו, מה הנאה בכך, אם יחרימה, הוא עצמו יזכה בה. ורבינו פסק כדעת רבי יהודה שם, שבין כהנים ובין לויים אינם מחרימים, וראה בתוספות שם עמ' ב דיבור-המתחיל כמאן. שעיך הטעם הוא מהכתוב, "אחוזת עולם היא להם". ואע"פ שכתוב בלויים, הוא-הדין לכהנים. (41) הושוו. (42) אלו מטלטלין (שם כח.).

ח. המקדיש קדשי מזבח לבדק הבית - הרי ההקדש חל עליהן, ותערה הבהמה ותפדה, ויפלו דמיה לבדק הבית, והבהמה תקרב למה שהיתה בתחלה.⁴³ אכל המקדיש קדשי בדק הבית למזבח ואמר: הרי זו עולה או שלמים, או החרים לכהנים - לא עשה כלום.⁴⁴ ואין הקדש מזבח ולא החרם.⁴⁵ חל על קדשי בדק הבית, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו.⁴⁶

(43) שאין קדושת המזבח נפקעת ממנה כל עוד שהיא תמימה, ולא בא הקדש בדק הבית אלא להוסיף עליה קדושת דמים (משנה בתמורה לב.). "ומקדישין אותם הקדש עילוי". והכוונה לבדק הבית, כמפורש בברייתא בגמרא שם, וכתב ה"קריט ספר": הרי זה כאילו אמר: הרי עלי מנה לבדק הבית, שחייב, כי אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. (44) ברייתא שם. (45) חרמי כהנים. (46) שקדושת מזבח או חרמי כהנים אינם התחייבות דרך נדר, אלא קדושת הגוף חלה על הבהמה עצמה. תדע, שהרי אין קדשי מזבח נפדים כשהם תמימים, וגם חרמי כהנים אינם נפדים לעולם, כמבואר לעיל ה"ד, ומתוך שהבהמה כבר הוקדשה לבדק הבית אינה שלו, ואין קדושה נוספת יכולה לחול עליה. אבל קדושת בדק הבית היא כמו נדר, ולפיכך חלה היא על קדושת מזבח, כאמור בביאורנו לעיל אות מ. וראה ב'תוספות' תמורה לב. דיבור-המתחיל מקדישין, טעם אחר בזה: "שבקדשי מזבח יש שם הבעלים לפדותם, כשהוממו (=שהרי רוצה הוא להקריב בהמה אחרת במקומה), אבל בקדשי בדק הבית אין לבעלים עליהם יותר משאר אדם (=שהוא כבר מסר את שלו לגבוה) לפיכך אין בידו להתפס".

ט. האומר: שור זה הקדש⁴⁷ לאחר שלשים יום, וישחטו בתוך שלשים יום - הרי זה מתר בהנאה.⁴⁸ הקדישו למזבח - הרי זה הקדש למזבח.⁴⁹ אכל אם

למכרם לכל מי שירצה (רש"י לבכורות לב.) וכן בתוספתא ערכין פ"ד, מי"א. (22) שאינה נפדית (משנה בערכין כח.). אבל אינם אסורים לזרים כתרומה ביד כהן, אלא מיד שהגיעו לרשות כהן, הרי הם מותרים בהנאה לזרים (רדב"ז) וכמבואר בסמוך ה"ה. (23) 'תורת כהנים' לפסוק זה, וכגירסת הגר"א שם. ועל-כרחן בחרמי כהנים הכתוב מדבר, שחרמי בדק הבית ודאי נפדים הם לעשות מהם צרכי בדק הבית (תוספות לערכין כח: דיבור-המתחיל חרמי.).

ה. ואחד המחרים קרקע או מטלטלין - הרי אלו נתנין לפהן שבאותו משמר²⁴ בשעה שהחרים.²⁵ חרמי כהנים, כל זמן שהן בבית הבעלים.²⁶ הרי הן הקדש לכל דבריהם;²⁷ שנאמר: כל חרם קדש קדשים הוא לה'. נתנו לפהן - הרי הן פחלין לכל דבריהם;²⁸ שנאמר: כל חרם בישראל לך יהיה.²⁹

(24) מבואר לעיל פ"ד, הכ"ד. (25) אבל אינו נותנם לכל כהן שירצה, שנאמר "כשדה החרם לכהן", ונאמר בגזל החר (במדבר ה, ח) "האשם המושב לה' לכהן". מה שם, קנאו ה' ונתנו לכהן שבאותו משמר (= שנאמר בו: מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו" - הכהן המכפר בו, לו יהיה הקרן והחומש), אף כאן נותנם לכהן שבאותו משמר (ערכין כח:). וגם מטלטלין הושוו לקרקעות בענין זה, כמבואר להלן ה"ז, ולפיכך ניתנים אף הם לכהני אותו משמר (גמרא שם). (26) טרם שהגיעו ליד הכהן. (27) אסורים בהנאה ומועלים בהם. (28) כשאר ממונו, ומוכרם לכל מי שירצה, אפילו לזרים. (29) ערכין כט. וכן בבכורות לב. וברש"י שם.

ו. פהן שהיתה לו שדה חרם³⁰ שזכה³¹ בה אחר היובל והחרמה³² - הרי זו מחרמת, ויוצאה לאחיו הפהנים.³³ שנאמר: לפהן תהיה אחזתו - מלמד, ששדה חרמו לו פשדה אחזה לישראל³⁴, שאם החרמה - היא מחרמת מיד.³⁵

(30) שהחרימה ישראל והגיעה לחלקו. (31) יש להגיה כאן: או שזכה בה, וכן הנוסח בקריט ספר למבי"ט. והכוונה לשדה אחוזה שהקדישה ישראל לפני היובל, וגאלה אחד מיד ההקדש, והגיע היובל ולא גאלה בעלים, שיוצאה לכהנים ביובל, כמבואר לעיל פ"ד, ה"כ. (32) חרם סתם, שהוא לכהנים. (33) שלא יאמר: הואיל ויוצאת לכהנים, והרי היא תחת ידי, תהא שלי. (34) וסדר הכתוב: "והיה השדה בצאתו ביובל... כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו", הרי זה בא ללמד ונמצא למד, להשוות שדה חרם שזכה בה כהן, לשדה אחוזה של ישראל (ערכין כט.).

ז. מכר פהן שדה חרמו³⁵, והקדישה לוקח, אפלו היתה הלוקח הבעלים הראשונים שהחרימה - הרי זה פשדה מקנה³⁷, וחוזרת לפהן שמכרה ביובל.³⁸ אכל קרקע או מטלטלין של כהנים ולויים³⁹ - אינם מחרימין אותן. שהרי אומר בפשדה: פי אחזת עולם הוא לכם⁴⁰; ומטלטלין הקשו⁴¹ לקרקעות פחרמין, שנאמר: מקל אשר לא⁴² ומשדה אחזתו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ו' שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין וחרמין קבג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או חרמי בדק הבית (משנה בערכין כח:), שנאמר: כל חרם, קודש קדשים הוא לה'. על הכל חל חרם, אפילו על קדשי קדשים (שם וברש"י לתמורה לב.). (60) כגון שנדר הרי עלי עולה, והפריש בהמה לנדרו, ואח"כ החרימה, הואיל ואם מתה או נגנבה, הוא חייב להביא אחרת לנדרו, נמצאת שלו היא. (61) שאין משנים אותה לקדושה אחרת, כמבואר בתמורה לב. ולא חל החרם אלא על דמיה.

יב. הִיוּ נִדְבָהָ 62 וְהַחֲרִימָן - פִּיצַד פּוֹדִין אוֹתָן? 14
אוֹמְדִים פָּמָה אָדָם רוֹצֶה לְתֵן בְּהֶמְתָּה זֶה לְהַעֲלוֹתָהּ 15
עוֹלָה שְׁאִינוּ חֵיב בָּהּ 63, וְכָל הַנוֹתֵן אוֹתוֹ שְׁעוֹר 64 - 16
יִקְרִיב בְּהֶמְתָּה זֶה נִדְבָהָ כְּמוֹ שֶׁהִתְהַיְתָה. 17

(62) שאמר הרי אלו עולות, ואינו חייב באחריותם אם מתו, נמצאו אינם שלו, ואין יחול החרם עליהם? (63) אדם שאינו חייב עולה, אם ימצא בהמה בזול נוטלה להקריבה דורון לקונו, שגם מקדיש זה אחר שהפריש לנדרתו יצא ידי חובתו, ואם תמות אינו חייב להביא אחרת במקומה, ולא הפסיד אלא שלא הקריב דורון לקונו, וזוהי "טובת ההנאה" שיש לו עדיין בנדרתו. (64) כלומר, אין כופים את המקדיש לפדותה בדמים הללו ולהקריבה, כיון שאינה אלא נדבה וכבר נפטר מחיובו, אלא כל שיתן דמיה לכהנים או לבדק הבית יקריבנה. אבל בהלכה הקודמת המדברת ב"נדר" שחייב באחריותה, כופים את המתפס שפדנה ויקריבנה, כדי לקיים נדרו. ורש"י בערכין כח: מפרש, שהמקדיש עצמו יתן דמיה, כדי טובת הנאה שיש לו בה, שיקריב דורון לקונו. ואמנם, אם לא ירצה לפדותה, יודה רש"י לרבינו, שגם אדם אחר יכול לפדותה ויקריבנה (משנה למלך). והדמים יפלו לכהנים או לבדק הבית.

יג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהַחֲרִים אֶת כְּכֹר בְּהֶמְתָּה לְשָׁמִים, בֵּין 18
שְׁהִיָּה תָמִים בֵּין שְׁהִיָּה בְּעַל מוֹם 65 - הִרִי זֶה 19
מִתָּרֵם 66. וְאִין צָרִיף לוֹמַר שֶׁהַחֲרִימוּ הַכֹּהֵן לְשָׁמִים 20
אַחֵר שָׁבָא לְיָדוֹ 67. 21

(65) ששניהם מתנה הם לכהן, אלא שאם היה תמים - מקריבים את דמו ואימוריו למזבח. (66) ופדייתו מבוארת להלן הי"ד. (67) שהוא שלו, וכשנפל בו מום הרי הוא כשאר נכסיו, ה' בכורות פ"א, ה"ג.

יד. וְכִיצַד פּוֹדִין אוֹתָן? 68 אוֹמְדִין פָּמָה אָדָם רוֹצֶה 22
לְתֵן בְּכֹר זֶה כְּדִי שֶׁהִיָּה לוֹ וְתִהְיֶה הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ 23
לְתֵנוּ לְכָל כֹּהֵן שִׁירָצָה, לְקָרְבָּנוֹ 69 אוֹ לְרַעֲיוֹ 70, וְכָל 24
הַנוֹתֵן אוֹתוֹ שְׁעוֹר - יִקַּח הַכֹּהֵן וְיִתְּנֵנוּ לְכָל כֹּהֵן 25
שִׁירָצָה. וְיִפְּלוּ הַדָּמִים לְבִדְקַת הַבֵּית 71. 26

(68) כשישראל החרימו, והרי אינו שלו, אלא של כהן, נמצא שגופו אינו מוחרם. (69) לבן בתו כהן או לבן אחותו. (70) אבל הכהן עצמו, אסור לו ליתן כסף לישראל שיתן לו או לחברו הכהן בכור זה, שזה נראה ככהן המסייע בגורן לדרוש ולזרות כדי שיתנו לו התרומות בשכרו, ואסור, כמבואר בהל' תרומות פ"ב, הי"ח והל' בכורות פ"א, הי"ד. (71) משנה בערכין כח: ורש"י מפרש שם: שאותה טובת

אָמַר: הִרִי זֶה הַקֹּדֶשׁ מֵעַכְשָׁיו לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם, 50
וְשִׁחְטוּ בַתּוֹף שְׁלֹשִׁים יוֹם - הִרִי זֶה אֲסוּר בְּהֶנְאָה 51. 2
וְאִם הִקְדִּישׁוּ בַתּוֹף הַשְּׁלֹשִׁים לַמִּזְבֵּחַ - אֵינוֹ 3
מִקְדָּשׁ 52. 4

(47) לבדק הבית, שסתם הקדשות לבדק הבית, לעיל פ"ה, ה"ז. (48) שעדיין לא חל ההקדש מעכשיו (תוספתא תמורה פ"ג, מ"א). אלא שם כתוב "מותר באכילה", וכתב ה"אור שמח", הואיל ומקדיש זה לוקה משום "לא יחל", שחילל נדרו, הריהו מומר לעבירה כמו גנב, "וצריך ישראל כשר לבדוק את הסכין, ואח"כ יתננה למומר זה לשחוט בה, מפני שחזקתו שאינו טורח לבדוק", כלשון רבינו בהל' שחיטה פ"ד, הי"ד, ולפיכך אם לא נבדקה סכינו - אסור לאכול משחיטתו, ואין השור מותר אלא בהנאה. (49) תוספתא שם, מהטעם האמור, שעדיין לא חלה עליו קדושת בדק הבית. (50) שאם יעברו השלשים יום ולא ימות, יחול עליו ההקדש למפרע. (51) שקדשי בדק הבית שנשחטו אינם ראויים עוד לפדיון, שאינם בני העמדה (לעיל פ"ה, הי"ב) ואין להם תקנה אלא קבורה (לחם-משנה). (52) תוספתא שם, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, כמבואר בהלכה הקודמת. ואע"פ שבהל' גירושין פ"ט, הי"ד כתב רבינו: "אמר הרי זה גיטך מעכשיו או מהיום לאחר מיתתי ומת הרי זו ספק מגורשת, שמא אחר שאמר "מעכשיו" חזר בו מלשון "מעכשיו", וסמכה דעתו על לאחר מיתה", בכל זאת פסק רבינו כאן, שאם הקדישו בתוך שלשים אינו מוקדש, שבהקדש אפילו אם נאמר: "חזר בו מלשון מעכשיו" אין חזרתו מועילה, כדברי רבינו בהל' מעשה הקרבנות פט"ו, ה"א: "שאין חזרה בהקדש, ואפילו תוך כדי דבור" (הגהות מחנה אפרים).

י. הַמִּקְדִּישׁ עוֹלָה לְבִדְקַת הַבֵּית - אֵין בָּהּ אֵלָא עֶכוֹב 5
גִּזְבְּרִין בְּלִבְדִּי 53. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שְׁלֹא תִשְׁחַט עַד 6
שֶׁתִּפְדֶּה 54. לְפִיכָף 55, אִם עָבַר וְשִׁחְטָהּ - הִרִי זֶה 7
בְּשִׁירָה 56. 8

(53) הגזברים מעכבים את שחיטתה עד ששימוה ויעריכוה כמה היא שוה, כדי לחייב את המקדיש בדמיה, אבל אין מעכבים את שחיטתה עד שיפדוה בעלים, כי אין זה אלא חוב על המקדיש, והוא ישלם לאחר שחיטתה, וזהו דין תורה (תמורה לב: וב'תוספות' שם דיבור-המתחיל גופא). (54) שההקדש נתפס על גוף העולה. (55) הואיל ואין זה אלא מדברי חכמים. (56) והוא ישלם דמי שומתה לאחר זמן (תמורה שם).

יא. מִתָּרִים אָדָם בֵּין קֹדְשֵׁי קֹדְשִׁים 57 בֵּין קֹדְשִׁים 9
קְלִים 58, בֵּין חֲרָמִי כֹהֲנִים בֵּין חֲרָמִי בִדְקַת הַבֵּית 59. 10
וְאִם הִיוּ קֹדְשִׁים שֶׁהוּא חֵיב בְּאַחֲרֵימָן 60 - נוֹתֵן אֶת 11
דְּמִיתָהּ בֵּין לַכֹּהֲנִים בֵּין לְבִדְקַת הַבֵּית, וְיִקְרְבוּ אוֹתָן 12
הַקֹּדְשִׁים אַחֵר שִׁיפְדוּ לָמָּה שֶׁהֵן 61. 13

(57) כגון עולה. (58) כגון שלמים ותודה. (59) כלומר, מתפס את הקדשים האלה לחרמים, שהם: או חרמי כהנים

ליקח מן העבד דמים שיצא לחרות, אבל מוכרים אותם לאחרים... ואותם האחרים הם שמשחררים אותם, וגם שם הטעם כדי שלא יזלזלו בנכסי היתומים, שלפעמים לא ידקדקו עמו בדמיו, כמבואר ב'מגיד משנה' שם, וראה במוספיו "תשובות רבינו" מה שהשיב לחכמי לונל בזה.

16 יט. המקדיש ידי עבדו - כל היתר על פרנסתו⁸⁸
17 קדש. וכיצד הוא מתפרנס עבד זה?⁸⁹ לונה ואוכל,
18 ועושה⁹⁰ ופורע. והוא שיעשה פחות פחות משה
19 פרוטה⁹¹ ויפרע; שאם עשה פרוטה - ראשון
20 ראשון קנה הקדש⁹².

(88) כל מה שהוא משתכר בעבודתו יותר מצרכי פרנסתו. ואע"פ שמעשי ידיו עדיין לא באו לעולם, אבל מתוך שידיו ישנן, נעשה כאילו אמר יקדשו ידי עבדי לעושיהם (רדב"ז). שרבו אינו חייב במזונותיו, ומעשה ידיו הקדש לשמים. (90) שאם יעשה תחילה, הרי הפרוטה הראשונה תיקדש ותיאסר לו (גיטין יב. וברש"י שם עמ' ב). (91) ואין הקדש חל על פחות משה פרוטה (רש"י שם). ולדעת ה'תוספות' שם דיבור המתחיל פחות, כל הקדש חל אפילו על פחות משה פרוטה, אלא שאין בדעת המקדיש, שיחול על פחות משה פרוטה. (92) ונאסרה עליו (שם). וכל זה רק כדי פרנסתו, אבל כל היתר על פרנסתו קודש הוא, ואפילו יעשה פחות מפרוטה, לא יועיל לו, כי לא תיקנו היתר זה אלא כדי פרנסתו, לטובת העבד, וגם משום טובת ההקדש, שנוח לו שעבד זה יתפרנס ממעשה ידיו וישיב (שם).

21 כ. המקדיש את עצמו - לא הקדיש אלא דמיו⁹³,
22 והרי הוא חייב בדמי עצמו. ומתיר לו לעשות
23 ולאכל⁹⁴, שהרי לא נתקדש גופו כעבד⁹⁵.

(93) מה שהוא שוה כעבד הנמכר בשוק, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט, והדמים יפלו לבדק הבית. (94) שאין מעשה ידיו הקדש, ואפילו מה שמרויח יותר מכדי מזונותיו, אין להקדש בו כלום (גיטין לט). אבל אם יאמר יקדשו ידי לעושיהם, העדפתו על צרכי מזונותיו - הקדש, ואינו חייב בדמי עצמו, כי לא הקדיש אלא מעשה ידיו (רדב"ז). (95) שהוא קדוש כשאר נכסיו, ואסור ליהנות ממנו, כמבואר לעיל ה"ז. וראוי להעיר, שגם בעבד אין מועלים בו, מפני שאין מעילה בקרקעות, ועבד הוקש לקרקעות (הל' מעילה פ"ה, ה"י ע"פ הש"ס גיטין לט).

24 כא. אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו⁹⁶. כיצד?
25 כגון שהחריב בנו ובתו ועבדו ושפחתו העבדים או
26 שדה מקנתו⁹⁷ - הרי אלו אינן מחרמין; שאין אדם
27 מקדיש דבר שאין גופו שלו⁹⁸.

(96) בבא קמא סח: שנאמר (ויקרא כז, יד) "ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה'" - מה ביתו שלו, אף כל שלו. (97) שעתידי לחזור ביוכל למוכר, כלעיל פ"ד, הכ"ו. (98) ואלו אע"פ שהם שלו, אין גופם קנוי לו, כעבדים הכנענים (משנה בערכין כח). ובגמרא שם דרשו את הפסוק (ויקרא כז, כח) "אך כל חרם אשר יחרים... מאדם ובהמה" וגו' - מה בהמה יש לו רשות למכרה (לפיכך יכול

הנאה, שהישראל בעל הבכור יכול לקבל מאחר, יתן בעל הבכור לכהן בשביל החרם. עוד חילוק ישנו, שרש"י מפרשה לענין חרמי כהנים, ורבינו מסבירה לענין חרמי שמים, שהם לבדק הבית.

1 טו. המחרים את המעשר⁷² - הרי זה במחרים שלמי
2 נדבה, לפי שאינו חייב באחריותו⁷³.

(72) מעשר בהמה, ודינו כשלמים, שנאכל לבעלים, ואין לכהנים בו כלום, אלא כולו לבעלים כפסח (הל' בכורות פ"ו, ה"ד). (73) שאם ימות, אינו חייב להקריב אחר במקומו, ולפיכך אומדים כמה אדם רוצה ליתן בבהמה זו להקריבה שלמים, והדמים יפלו לבדק הבית (רדב"ז).

3 טז. המקדיש שקלו⁷⁴ לבדק הבית - הרי זה
4 קדש⁷⁶. הקדיש בכורים לבדק הבית - אינן קדש⁷⁷.
5 אבל אם הקדישן הכהן אחר שבא לידי - הרי אלו
6 קדש⁷⁸.

(74) שהוא חייב באחריותו עד שיגיע ליד גזבר ההקדש, כמבואר בשקלים פ"ב, מ"א. (75) בכת"י תימן: הרי זה. (76) שקלים פ"ח, מ"ח וכפירוש רבינו שם, שהשקל הוא לתרומת הלשכה לצרכי קרבנות, וכבר נתבאר לעיל ה"ח שקדושת בדק הבית חלה על קדושת מזבח. (77) שם, שהבכורים לכהנים הם, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (תוספות י"ט שם), וראה בביאורנו לעיל אות מג. (78) שהם נכסיו, וממון שלו, כמבואר בהל' בכורים פ"ד, ה"ד.

7 יז. המחרים⁷⁹ חצי עבדו ושפחתו - הוא והפנהגים
8 שתפין בו⁸⁰. אבל אם הקדיש או החריב לשמים⁸¹
9 חצי עבדו - פלו קדש, כמו שבארנו⁸². וכל המקדיש
10 עבדו ושפחתו הפנענים⁸³, או המקדיש כל נכסיו
11 והיו בהן עבדים - הרי גופן קדש⁸⁴. לפיכך אסורים
12 להנות בהן עד שיפדו⁸⁵.

(79) חרמי כהנים. (80) תוספתא ערכין פ"ד, ה"א. ובטעות נכתב שם "המקדיש" במקום "המחרים" (אור שמח). (81) שהוא לבדק הבית. (82) לעיל פ"ה, ה"ח שבהקדש בדק הבית, נאמר: "בערכך נפשות", לומר שיהא "נידון בכבודו", הואיל והקדיש אבר שהנשמה תלויה בו, הרי זה חייב בדמי כולו, וכמבואר בביאורנו שם. (83) שגופם קנוי לו. (84) גיטין לח: (85) שימכרו לאחרים, ודמיהם יפלו לבדק הבית. וראה לקמן פ"ח, ה"ט.

13 יח. ואין הגזברין רשאים לקח דמיהן מאחרים
14 ולהוציא אותן לחרות⁸⁶; אלא מוכרין אותן
15 לאחרים, ואחרים מוציאים אותן לחרות אם רצו⁸⁷.

(86) וכל שכן, שאין הגזברים רשאים להוציאם לחירות, כמבואר בגיטין שם, והטעם, שלא יאמרו שהם מזוללים בנכסי הקדש, אבל דרך מכירה הכל יודעים שמוכרים אותם בשווים (תוספות שם דיבור המתחיל אין הגזברים). (87) גיטין שם. והשווה דברי רבינו הל' נחלות פ"א, ה"ח: "אין האפטרופין רשאים להוציא עבדים לחירות אפילו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ו' שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין וחרמין קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 **פִּיצֵד? מַה שֶּׁתַּעֲלֶה מִצֹּדְתִי מִן הַיָּם קִדָּשׁ, מַה**
22 **שֶׁתּוֹצִיא שָׂדֶה זֶה מִן הַפְּרוֹת חֲרָם¹¹⁵ - לֹא אָמַר כָּלוּם.**

114 נדרים פה: וכן בכתובות נט. והטעם, לפי שאין זה ברשותו, ואי אפשר להקדישו (קרית ספר להמבי"ט).
115 לכהנים.

23 **כֹּז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שָׂדֶה זֶה שְׁמִכְרָתִי לָךְ**
24 **לְכַשְׁאֲקָנָה מִמֶּךָ מְקֻדָּשׁ¹¹⁶, וְלִקְחָהּ - אֵינָה**
25 **מְקֻדָּשֶׁת. לְפִי שֶׁכִּשְׁהִקְדִּישָׁה לֹא בָּאָה בְּרִשּׁוֹתָי¹¹⁷.**

116 בכת"י התימנים: מוקדשת. 117 בכת"י התימנים:
לא באת לרשותו. כלומר, כיון שמכרה, שוב אינה ברשותו
ולא יכול היה להקדישה, מעתה גם תנאו להקדישה לאחר
שיקחנה, אינו מועיל, שאי-אפשר להקדיש דבר שאינו שלו
(כתובות נט.).

26 **כח. וְכֵן הַמְּקַדֵּשׁ מַעֲשֶׂה יָדָיו אֲשֶׁתּוֹ - הָרִי זֶה עוֹשֶׂה**
27 **וְאוֹכֵל¹¹⁸, וְהַמּוֹתֵר¹¹⁹ חֵלִין. אָמַר לָהּ: יִקְדָּשׁוּ יָדָיךְ**
28 **לְעוֹשִׂיתֶךָ¹²⁰ - הוֹאִיל וְהֵן מְשַׁעֲבָדִין לָהּ¹²¹, הָרִי כָּל**
29 **מַעֲשֶׂה יָדָיו קִדָּשׁ¹²². הָא לְמָה זֶה דּוֹמָה? לְאוֹמֵר:**
30 **אֵילָן זֶה קִדָּשׁ, שְׁפָל פְּרוֹת שִׁנְעֶשָׂה לְהַבֵּא קִדָּשׁ¹²³.**
31 **וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.**

118 כלומר אין מעשה ידיה קדוש על פיו, שעדיין לא בא לעולם, ולפיכך מותר לה לאכול ממעשה ידיה (משנה בכתובות נח: ורכבי יוחנן הסנדלר. 119 העודף על צרכי פרנסתו. רש"י שם פירש: המותר - הקדיש את מותר מעשה ידי אשתו מה שהיא עושה לו יותר על הראוי שפסקו לו חכמים, ראה במשנה שם סד: ובהלכות אישות פכ"א, ה"ב. 120 להקדוש-ברוך-הוא שעשאן. 121 לעשות מלאכתו, ומעשי ידיה הם שלו, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"ג. 122 שהידים ישנן בעולם, וגם העודף על שיעור מעשי ידיה הראוי לו, שייך לו, תמורת מאה כסף שנותן לה בכל שבוע, נוסף על מזונותיה, כמבואר בכתובות נט. 123 הואיל והאילן ישנו בעולם, והשווה לעיל הל' נדרים פ"ג, ה"א, ופ"ב, ה"י.

32 **כט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שָׂדֶה זֶה שְׁאֵנִי מוֹכֵר לָךְ**
33 **לְכַשְׁאֲקָנָה מִמֶּךָ תִּתְקַדָּשׁ - הָרִי זֶה מְקֻדָּשֶׁת¹²⁴**
34 **כְּשִׁיקְחָנָה, שֶׁהָרִי עֲתָה¹²⁵ (כָּא) יָדוֹ לְהִקְדִּישָׁה¹²⁶.**
35 **שָׂדֶה זֶה שֶׁמְשַׁכְּנִי לָךְ¹²⁷ לְכַשְׁאֲפָדָנָה מִמֶּךָ¹²⁸ תִּהְיֶה**
36 **קִדָּשׁ - מְשִׁיפָדָה אוֹתָהּ תִּתְקַדָּשׁ, שֶׁהָרִי בִּידוֹ**
37 **לְפִדּוֹתָהּ¹²⁹. וְאִפְּלוּ הֵיתָה מְמַשְׁכְּנָת לְזִמָּן קָצוֹב¹³⁰,**
38 **שֶׁהָרִי בִּידוֹ לְפִדּוֹתָהּ אַחֵר הַזִּמָּן¹³¹.**

124 בכת"י התימנים: מוקדשת. 125 טרם שמכרה. 126 מועיל תנאו גם על לעתיד (כתובות נט.). 127 כנגד הלוואתך. 128 כשאחזיר לך חובך. 129 וכל שבידו, אינו כמחוסר מעשה (ר"ן לנדרים פו.). 130 וכל אותו זמן לא יוכל לפדותה, אפילו כשירצה לשלם חובו. 131 ומחוסר זמן אינו כמחוסר מעשה (כתובות נט. ונדרים פו.).

להחרימה), אף כל שיש לו רשות למכרה. יצאו בנו ובתו ועבדו העברים, שאין לו רשות למכרם, כי אפילו אביה אינו יכול למכרה אלא עד ימי נעוריה.

1 **כב. אֵין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר שְׁאֵינוֹ בְּרִשּׁוֹתָיו⁹⁹. פִּיצֵד?**
2 **הִיָּה לוֹ פְּקֻדוֹן בְּיַד אַחֵר, וְכִפֵּר בּוֹ זֶה שֶׁהוּא אֲצִלּוֹ**
3 **- אֵין הַבְּעָלִים יְכוּלִין לְהִקְדִּישׁוֹ¹⁰⁰. אָבָל אִם לֹא כִפֵּר**
4 **בּוֹ - הָרִי הוּא בְּרִשּׁוֹת בְּעָלָיו בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא¹⁰¹.**

99 בבא קמא ט: שנאמר, ואיש כי יקדיש את ביתו - מה ביתו ברשותו, אף כל ברשותו. 100 בבא מציעא ז. בעובדא של מרחץ שרבו עליה שני אנשים. וכן בשו"ע יו"ד רנח, סעיף ז ובביאור הגר"א שם. 101 בבא בתרא פח. בעובדא של מוכר דלועין, המובאת בסמוך הכ"ה, וכן הוכיחו ה'תוספות' בבבא קמא ע. דיבור-המתחיל לא כתבין.

5 **כג. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים¹⁰²? בְּמַטְלָטְלִין; אָבָל**
6 **קָרַע שְׁגֻזָּה אַחֵר וְכִפֵּר בָּהּ, אִם יְכוּל לְהוֹצִיאָהּ**
7 **בְּדִינִין¹⁰³ - הָרִי זֶה יְכוּל לְהִקְדִּישָׁה, וְאִם עַל פִּי**
8 **שְׁעָדִין לֹא הוֹצִיאָהּ; שֶׁהִקְרַע עֲצָמָה הָרִי הִיא**
9 **בְּרִשּׁוֹת בְּעָלֶיהָ¹⁰⁴.**

102 שאין הבעלים יכולים להקדיש פקדון שכפר בו חברו ואינו ברשותם. 103 ע"י ראיות מספיקות. 104 שקרקע אינה נגזלת (בבא מציעא ז.). והשווה לעיל הל' שבועות פ"ז, ה"ד.

10 **כד. הַגֻּזֵּל אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא נִתְיַאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹⁰⁵ -**
11 **שְׁנֵיהֶם אֵינָן יְכוּלִין לְהִקְדִּישׁ; זֶה - לְפִי שְׁאֵינוֹ שָׁלוֹ,**
12 **וְזֶה - לְפִי שְׁאֵינוֹ בְּרִשּׁוֹתָיו¹⁰⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.**

105 שעדיין מצפים הם להצילה מידי הגזלן. 106 בבא מציעא ז. ואם הקדיש לאחר שנתייאשו הבעלים, ראה דינו בהל' איסורי מזבח פ"ה, ה"ז.

13 **כה. מִי שֶׁהָיָה מוֹכֵר דְּלועִין¹⁰⁷ אוּ פִּיצִים וְכִיּוּצָא**
14 **בְּהוֹ, וְכָא לֹקַח וְנָטַל אַחֶת¹⁰⁸ וְהִלָּךְ לוֹ: אִם הָיָה דְּמִי**
15 **כָּל אַחֶת וְאַחֶת קָצוֹבִין¹⁰⁹ - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁפָּסְקוּ¹¹¹,**
16 **וְאֵין הַמּוֹכֵר יְכוּל לְהִקְדִּישׁ דְּלַעַת זֶה, שֶׁהָרִי אֵינָה**
17 **בְּרִשּׁוֹתוֹ; וְאִם אֵין הַדָּמִים קָצוֹבִין וְהִקְדִּישָׁה¹¹² -**
18 **מְקֻדָּשֶׁת; שְׁעָדִין בְּרִשּׁוֹתוֹ הִיא, שָׂדֶה שֶׁלִּקְחָהּ לֹא**
19 **לִקְחָה דֶּרֶךְ גֻּזְלָהּ¹¹³. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.**

107 ריבוי של דלעת, והיא פרי גדול וצהוב של צמח מקשה. 108 על-מנת לשלם לו. 109 בדפוסים קדומים: ואחת. 110 קבועים. 111 המוכר, את המחיר עם הלוקח וקנה הלוקח. 112 המוכר. 113 אלא לקנותה, וכיון שאין דמיה קצובים, לא סמכה דעת הלוקח, שמא ידרוש מחיר גבוה ויחזירנה לו (בבא בתרא פח.). ומכאן הוציא רבינו את דינו לעיל הכ"ב, "שאם לא כפר בו, הרי הוא ברשות בעליו בכל מקום".

20 **כו. אֵין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לְעוֹלָם¹¹⁴.**

אם אמר: יתן לעניים כך וכך מפירות שלא באו לעולם לא קנו עניים, שהרי לא חייב עצמו ואין כאן שום נדר. וכן אם מת הנודר לא קנו עניים כלום, שאין היורשים חייבים לקיים נדר מורישם. ובשו"ע חושן-משפט סימן ריב, סעיף ז בהגהות הרמ"א פסק, שכן ראוי להורות.

- 17 **לג. רֹאֵה לְדָבָר זֶה, מֵה שֶׁאָמַר יַעֲקֹב אֲבִינוּ: וְכָל**
18 **אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֲשֹׂר אֶעֱשֶׂרנִי לָךְ. וְנֹאמַר: אֲשֶׁר נָדַרְתָּ**
19 **לִי שֵׁם נָדָר¹³⁶. וְהָרִי הָאוֹמֵר¹³⁷: לֹא אֶפְטָר מִן הַעֲוֹלָם**
20 **עַד שֶׁאֶהְיֶה נָזִיר - חֵיב לְנָהֹג בְּנִזְיוֹת¹³⁸ וְאֵף עַל פִּי**
21 **שֶׁעֲדִין לֹא נָדָר בְּנִזְיוֹר¹³⁹; הוֹאִיל וְאָמַר שֶׁיִּדָּר בְּנִזְיוֹר**
22 **- חֵיב לְהִנָּזֵר¹⁴⁰. וְזֶה פִּיּוּצָא בּוֹ. וְכֵּן רָאוּי לְדוֹן.**

(136) אע"פ שבשעה שיעקב הקדיש את עישור נכסיו לא היה לו נכסים כלל, התחייב בדיבורו מחמת נדרו. (137) ושמא תדחה ראייה זו, לומר שהדיבור: אשר נדרת לי, אינו מוסב על המעשר, אלא על הצהרתו: "והיה ה' לי לאלוקים" שנדר באותה שעה, ככתוב (שם כא), לפיכך מביא רבינו ראייה שניה (רדב"ז). (138) מיד, "שמא ימות עתה", כמבואר לעיל הלכות נזירות פ"א, ה"ד. (139) להיות נזיר מעכשיו. (140) מיד, ולקבל עליו נזירות, כדי שלא יבוא לידי חילול נדרו, הרי שאע"פ שלא קיבל עליו לנהוג נזירות מעכשיו, חייב להנזיר מחמת נדרו (מעשה רוקח).

- 23 **לד. הִקְדַּשׁ טְעוֹת - אֵינִי הִקְדַּשׁ¹⁴¹. פִּיּוּצָא? הָאוֹמֵר: 24**
25 **שׁוּר שְׁחוֹר שֶׁיֵּצֵא מִבֵּית רֹאשׁוֹן הָרִי הוּא הִקְדַּשׁ,**
26 **וְיֵצֵא לָבָן - אֵינִי הִקְדַּשׁ¹⁴². דִּינָר זָהָב שֶׁיִּעֲלֶה בְּיָדִי**
27 **רֹאשׁוֹן הָרִי הוּא הִקְדַּשׁ, וְעֵלָה שֶׁל כֶּסֶף - אֵינִי**
28 **הִקְדַּשׁ¹⁴³. חֵבִית שֶׁל זֵינ שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדִי רֹאשׁוֹנָה**
29 **הִקְדַּשׁ, וְעֵלָה¹⁴⁴ שֶׁל שֶׁמֶן, בֵּין שְׁתֵּי יָקָר מִן הַשֶּׁמֶן**
30 **בְּאוֹתוֹ מְקוֹם¹⁴⁵ אוֹ הַשֶּׁמֶן יָקָר מִן הַזֵּינ - אֵינִי**
31 **הִקְדַּשׁ¹⁴⁶. הַתְּפִיס בֶּה אַחֲרֵת וְאָמַר: זֶה כְּזוֹ - הָרִי**
הַשְּׂנִיָּה הִקְדַּשׁ¹⁴⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בִּזְה.

(141) כשם שנדר בטעות אינו נדר (לעיל הל' נדרים פ"ח, ה"ג). (142) ואין אומרים מקדיש זה נתכוון בעיקר לשור שיצא ראשון לכל השוורים שיצאו מביתו, וזה שהזכיר "שחור" לאו דוקא, כי סבור היה שיצא שחור ראשון (משנה בנזיר ל: ובתוספות שם). (143) שם, התיאור הראשון - בקדושת הגוף, וזה - בקדושת דמים (רבינו בפירושו שם). (144) בכת"י התימנים: ועלת. (145) נמצא שעלה בידו פחות מדמים שנדר, אין אומרים שנוה לו בפחות. (146) שם במשנה, ובגמרא שם לא: (147) הדבר תמוה, אם הראשונה אינה קדושה, איך יתפס בה אחרת, ובמה תתקדש? ולפיכך מגיה ה"לחם משנה" "התפס באחרת". כלומר, שלא אמר שור שחור שיצא ראשון יהיה הקדש, אלא יהיה מותפס בקדושה כשור זה שהוא קדוש, נמצא שהשור שיצא מביתו הוא כמו תמורת הקדשים. שנאמר בה (ויקרא כז, לג) "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש", והלכה היא (נזיר לא), שתמורה בטעות היא קודש. וכמו שאמרו (תמורה יז) "יהיה קודש - לרבות שוגג כמזיד... כסבור

- 1 **ל. הַמִּשְׁפִּיר בֵּית לְחִבְרוֹ וְחִזְרוֹ וְהִקְדִּישׁוּ - הָרִי זֶה**
2 **קֹדֶשׁ, וּפְקָעָה הַשְּׂכִירוֹת¹³². וְאִם דָּר בּוֹ הַשּׁוֹכֵר -**
3 **מַעַל¹³³.**

(132) ערכין כא. ואע"פ שהבית משועבד לשוכר, ההקדש מפקיע מירי השעבוד, כדלקמן פ"ז, הי"ד. ואע"פ שהממשכן שדה אצל המלוה, אין הממשכן יכול להקדיש שדהו כל עוד שהיא ממושכנת, כמבואר בהלכה הקודמת? שכירות עדיפה, כיון שהבית חוזר למשכיר עם תום זמן השכירות, ללא כל תשלום, הרי הוא ברשותו, בניגוד לממשכן שדה שאינה חוזרת לו בלא דמים (רדב"ז). ויש להעיר שבתוספתא בבא מציעא פ"ט, מ"ב שנינו: "עמד בעל הבית והקדישה, אינה מקודשת עד שתחזור לרשותו", אולם ה'תוספות' בערכין כא. תירצו, שהתוספתא מדברת כשהשוכר הקדים ונתן למשכיר את כל שכרו, ואילו הגמרא בערכין האומרת, שהמשכיר יכול להקדיש, עוסקת כשלא הקדים לתת לו שכרו. וכן בירושלמי פסחים פ"ד, ה"ט. ומדברי רבינו נראה שאין חילוק בזה ואפילו הקדים השוכר ליתן את שכרו יכול המקדיש להשכיר, כסתימת הגמרא בערכין, ודברי התלמוד בבלי הם העיקר (רדב"ז). וראה ר"ן לנדרים מו: דיבור-המתחיל היכי דמי. (133) חייב קרבן מעילה, ככל הנהגה מן הקדש, ככתוב בויקרא ה, טו. ויש להעיר, שרבינו כותב בהל' מעילה פ"ה, ה"ה: "אין מעילה אלא בתלוש מן הקרקע, אבל הנהגה מן הקרקע או מן המחובר לה לא מעל... וכן המקדיש בית בנוי, הדר בו לא מעל", וצריך-עיון (לח"מ ומשנה-למלך).

- 4 **לֹא. יִרְאֶה לִי, שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁאֵין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר**
5 **שְׁלֹא בָא לְעוֹלָם, אִם אָמַר: הָרִי עָלִי לְהִקְדִּישׁוּ - הָרִי**
6 **זֶה חֵיב לְהִקְדִּישׁוּ כְּשִׁיבּוֹא לְעוֹלָם מִשּׁוֹם נָדָר. וְאִם**
7 **לֹא הִקְדִּישׁ - הָרִי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוֹם כָּל תֹּאחֶר וְלֹא**
8 **יִחַל דָּבָרוֹ, וּמִשּׁוֹם כָּל הַיֵּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה, כְּשֶׁאֵר**
9 **הַנְּדָרִים¹³⁴.**

(134) ראה לעיל פ"א, ה"א.

- 10 **לב. פִּיּוּצָא? הָאוֹמֵר: הָרִי עָלִי לְהִקְדִּישׁ כָּל שְׁתַּעֲלֶה**
11 **מִצּוֹרְתִי מִן הַיָּם, הָרִי עָלִי לְתֵן לְעֲנִיִּים פְּרוֹת שְׁתּוּצִיא**
12 **שְׂדֶה זוֹ, הָרִי עָלִי לְהַחֲרִים אוֹ לְתֵן לְשִׁבּוּיִים כָּל**
13 **שְׂאֻשְׁתָּם בְּשָׁנָה זוֹ, וְכָל פִּיּוּצָא בְּמֵאמָרִים אֵלוֹ - הָרִי**
14 **זֶה חֵיב לְתֵן וּלְעֲשׂוֹת בִּהְיוֹת מֵה שֶׁאָמַר כְּשִׁיבּוֹאוֹ לִידּוֹ.**
15 **וְזֶה וְכִיּוּצָא בּוֹ כְּכָל נְדָרִים הוּא, לֹא כְּכָל**
16 **הַקְּדָשׁוֹת¹³⁵.**

(135) השווה דברי רבינו בהל' מכירה פכ"ב, ה"טו "דין ההקדש ודין העניים ודין הנדרים אינו כדין ההדיוט בקנייתו (= שאינו קונה דבר שלא בא עדיין לעולם), שאילו אמר כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש לבדק הבית, או יהי אסור עלי או אתננו לצדקה, אע"פ שאינו מתקדש לפי שאינו בעולם, הרי זה חייב לקיים דברו, שנאמר ככל היוצא מפיו יעשה". והראב"ד שם מגדיר ואומר: שאין הדברים אמורים אלא כשחייב עצמו בכך, שאמר: אתן לעניים כך וכך, מן הפירות שיצאו בכרם שלי (= וזה דוקא כשהנודר חי), אבל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ו' שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין וחרמין קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עליו חומש, שכן אמרו (שם נד:) "חומש כתחילת הקדש", שמאליו נתווסף, ולא נתפס תחת הראשון שיקרא הקדש שני שאין מוסיפים עליו חומש, כמבואר בסמוך ה"ד (רש"י). והשווה ה' מעילה פ"א, ה"ה (לפי ה'אור שמח).

ג. הפודה קדשיו - אין החמש מעבב, אלא מאחר שנתן את הקרן יצא הקדש לחלין ומתיר להנות בו. ומדבריו סופרים¹⁶, שאסור לו להנות עד שיתן החמש, שמא יפסע¹⁷ ולא יתן. אבל בשבת, מפני ענג שבת¹⁸, התירו לו לאכל ואף על פי שעדין לא נתן את החמש, והרי הגזברין תובעין אותו¹⁹.

15) בבא-מציעא נד, א. שארבעת הזוזים (=דמי הקרן) פדו את ההקדש כנגדם, והזוז החמישי (=החומש) אינו מכלל הפדיון, אלא תוספת היא, שמוסיף מאליו (שם). 16) החכמים "שהיו סופרים כל האותיות שבתורה" (קידושין ל.). 17) יתעצל ויטיאש ולא יתן עוד (רש"י בבא-מציעא נד.). 18) ככתוב (ישעיה נח, יג) "וקראת לשבת עונג". 19) זהו טעם שני, שהרי הגזברים תובעים אותו, ולא יפסע, ומשום עונג שבת התירו, אבל בחול אין טעם זה לבדו מספיק להתיר לו (בבא-מציעא נד. כרבי יוחנן).

ד. קדשי מזבח שגפלו בהן מום ונפדו, אם פדה המקדיש עצמו - מוסיף חמש פשארה ההקדשות²⁰. והמקדיש שפדה לעצמו הוא שמוסיף חמש, לא המתכפר בה שפדה²¹. והקדש ראשון הוא שחייב בתוספת חמש, אבל הקדש שני²² אינו מוסיף עליו חמש²³; שנאמר: ואם המקדיש יגאל את ביתו וזסף חמישית - המקדיש ולא המתפס²⁴.

20) ראה לעיל פ"ה הי"א, שפדיון קרבן שהומם מפורש בתורה (ויקרא כז, יא) "ואם כל בהמה טמאה . . . והעריך הכהן אותה". ושם (פסוק יג) נאמר: "ואם גאול יגאלנה ויסף חמישיתו". ודקדק רבינו לכתוב: "המקדיש עצמו", לומר, שאם אחרים פדאו אינם מוסיפים חומש, כמבואר לקמן פ"ח, ה"ה. וכתב רבינו בהל' תמורה פ"ד, הי"ג: "ירדה תורה לסוף מחשבת האדם וקצת יצרו הרע, שטבע של אדם נוטה להרבות קנינו ולחוס על ממנו, ואע"פ שהקדיש - אפשר שחזר בו וניחם ויפדה בפחות משוויו, אמרה תורה, אם פדה לעצמו יוסיף חומש". 21) שאם אחד נדר להביא קרבן, והפרישו חבריו משלו, שהנודר יתכפר בו, והומם, אין המתכפר מוסיף חומש, שנאמר "ואם המקדיש יגאל" וגו' - מקדיש ולא מתכפר (תמורה י.). 22) שנתחלל הקדש ראשון עליו, ונתפס בקדושתו. 23) כשהומם ובא לפדותו, וכמבואר בסמוך. 24) את השני בקדושת הראשון, שלא באה לו קדושתו מחמת עצמו (בבא-מציעא נד: וברש"י).

ה. לפיכך, אם חלל²⁵ בהמה על בהמה שניה, בין בקדשי דקד הבית בין בקדשי מזבח שגפלו בהם מום²⁶, או שהמיר בקדשי מזבח²⁷, פשהוא פודה את השניה²⁸ שחלל עליה או את התמורה לעצמו²⁹ - אינו מוסיף חמש³⁰.

לומר שור שחזר ואמר לבן, הרי זו תמורה", וראה לעיל הל' נדרים פ"ד, ה"ז "ואין נשאלין על התמורה" ובביאורנו שם. וב"קריית ספר" מקיים את הנוסח שלפנינו, כי אילו היה יודע שהראשונה אינה קודש, היה מתפס השניה בבהמה אחרת קדושה, או שהיה מקדישה, היא עצמה, בלא התפסה, ולפיכך הקדש השניה אינו הקדש טעות.

פרק שביעי

1) במה פודים את ההקדשות ומי מוסיף חומש על הקרן, שאין הקדש שני טעון חומש בפדיונו, דין הקדש שוה מאה דינר שחללו על שוה פרוטה, לעולם יד הקדש על העליונה בין כשפדה בכסף בין כשפדה במשיכה, שהקדש מפקיע מידי שיעבוד, החילוק בין בריא לחולה לענין קנוניא על ההקדש, שאין הקול מועיל בהקדש ובהפקר.

א. ההקדשות² אין פודין אותן לא בקרקע, ולא בעבדים, שהרי הקשו³ לקרקעות⁴, ולא בשטרות⁵ (מפני), שאין גופן ממוין⁶. שנאמר: ונתן את הכסף⁷ - אחד הכסף ואחד שאר המטלטלין⁸ ששוין כסף, ואפלו סביין⁹.

2) שאדם מקדיש לבדק הבית. 3) הושור. 4) כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ז, ה"ד. 5) שאחרים חייבים לו כסף, ונתנו לו שטרות אלו לראיה. 6) הנייר אינו שוה כלום, ואינו עומד אלא לראיה שבו (רש"י לשבועות ד:). 7) פסוק זה כצורתו אינו נמצא בתורה, אלא כתוב (ויקרא כז, יט) "ויסף חמשית כסף ערכך עליו וקם לו", ורבינו נמשך בזה אחר לשון הגמרא בקידושין ה, א. שאמרו שם: "שטר אין פודין בו הקדש ומעשר שני, דכתיב: ונתן הכסף וקם לו". וכבר העירו ה'תוספות' בשבת קכח, א דיבור- המתחיל ונתן, שאין הפסוק כן, אלא שדרך הש"ס לקצר ולומר בלשון קצרה. ומקור דין זה נמצא במס' בכורות נא, ב: "ולא הקדשות בכל אלו". ומפורש ב'תורת כהנים' פ' בחוקותי פרק יא "וכל ערכך יהיה בשקל הקודש - יכול בעבדים ובשטרות ובקרקעות? תלמוד-לומר: בשקל הקודש". 8) כמו שאמרו ב'תורת כהנים' שם: "ופדה בערכך (ויקרא כז, כז) - לרבות דבר המטלטל", וכן בערכין כז, א: "שוה כסף ככסף". 9) קליפות של גרגרים טחונים, לאחר שהבדילו מהם את הקמח, וראה בבא-קמא ז, א.

ב. כל הפודה קדשיו - מוסיף חמש¹⁰. ואחד המקדיש עצמו או אשתו או ה'יורש' - מוסיפים חמש¹¹, כמו שבארנו¹². ואף החמש לא יהיה אלא מן המטלטלין¹³. והחמש שמוסיף - הרי הוא בהקדש עצמו¹⁴, ודין אחד להם.

10) משנה בבא-מציעא נה, ב. כמפורש בתורה (ויקרא כז, טו) "ואם המקדיש יגאל . . . ויסף חמישית כסף ערכך עליו". 11) 'תורת כהנים' לפסוק הנ"ל "ואם" - לרבות האשה והיורש. 12) לעיל פ"ד ה"ה, ופ"ה ה"ג. ושם מבואר, שהחומש הוא רביע הקרן. 13) בבא-מציעא נד, א. שנאמר: "חמישית כסף ערכך עליו" - עליו, לרבות חומשו כמותו. 14) שאם חזר וחילל את החומש, מוסיף

13 אָבֵל אִם אָמַר: הָרִי זֶה תַּחַת זֶה, הָרִי זֶה מְחַלֵּל⁴⁴ עַל
14 זֶה - דְּבָרָיו קִנְיִין, וַיֵּצֵאתָ הַבְּהֵמָה הָרְאוּשָׁה⁴⁵
15 לְחֵלְקִי⁴⁶, וְנִתְּפָסָה הַשְּׂנִיָּה⁴⁷.

41) שאם המיר בהם, לא עשה כלום, ובהל' תמורה פ"א הי"ב, הנוסח: "קרבנות בדק הבית אין עושים אותם תמורה". 42) משנה, תמורה יג, א. שנאמר במעשר (ויקרא כז, לג) "לא יבקר . . . ולא ימירנו - והלא המעשר בכלל כל הקדשים היה, ולמה יצא (שנאמר בו: ואם המיר ימירנו, והיה הוא ותמורתו יהיה קודש)? ללמד על הכלל . . . מה מעשר קרב מזבח, יצאו קדשי בדק הבית" (לשון רבינו בהל' תמורה שם). 43) שזוהי לשון תמורה, ואין ממירים בקדשי בדק הבית. 44) פדויה. 45) אם בעלת מום היא, כי קדשי בדק הבית תמימים, אינם יוצאים מידי מזבח לעולם, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ה. 46) תמורה כז, ב.

16 ח. אֶחָד קִדְּשִׁי בְּדֵק הַבַּיִת וְאֶחָד קִדְּשִׁי מִזִּבְחַ שְׁנֵפֶל
17 בְּהֵן מוֹם - אֵין פְּדִינִן אוֹתָן לְתַתְּחִילָה אֶלָּא בְּשׁוּיָיהֶן.
18 וְאִם עֶבֶר וְחֵלְלָן עַל פְּחוֹת מְשׁוּיָיֶהֶן, אֶפְלוּ הַקֹּדֶשׁ
19 שְׁוֵה מֵאָה דִּינָר שְׁחָלְלוּ עַל שְׁוֵה פְּרוּטָה - הָרִי זֶה
20 פְּדוּיָהּ⁴⁷, וַיֵּצֵא לְחֵלְקִי, וּמִתָּר לְהֵנוֹת בּוֹ. וּמִדְּבָרֵי
21 סוֹפְרִים, שֶׁהוּא צָרִיךְ חֻקִּירַת דְּמִים⁴⁸, וְחֹבֵב לְהַשְׁלִים
22 אֶת דְּמִיּוֹ⁴⁹.

47) שאין דין אונאה בהקדש, שנאמר (ויקרא כה, יד): "אל תנו איש את אחיו" - אחיו ולא הקדש (בבא-מציעא נו:). ואפילו דין 'ביטול מקח' (= אונאה יותר על שתות), שבהדיוט בטל המקח לגמרי, אין בהקדשות. שבהדיוט יש לומר טעה, ועל מנת כן לא הקנה. אבל בהקדש, אין לומר טעות כלפי שמים (שם נו. וברש"י דיבור-המתחיל אבל). 48) בדיקת המחיר, אם לא היתה כאן טעות. 49) משנה תמורה כז, ב: "וצריך לעשות דמים", וכדברי רבי יוחנן שם כז, א: "יצא לחולין דבר תורה, וצריך לעשות דמים מדבריהם". וסיגנן רבינו: "צריך חקירת דמים". והשווה לקמן פ"ח, ה"י.

23 ט. פִּיֻצֵּד? הֵיִתָּה לוֹ בְּהֵמַת קִדְּשִׁי מִזִּבְחַ שְׁנֵפֶל בְּה
24 מוֹם, וְהָרִי הִיא שְׁוֵה עֶשְׂרֵה, וּבְהֵמַת חֵלְקִי שְׁוֵה
25 חֲמִשָּׁה, וְאָמַר: הָרִי זֶה מְחַלֵּל עַל זֶה - הָרִי זֶה
26 נִפְדֵּית, וַיֵּצֵאת לְחֵלְקִי, אָבֵל צָרִיךְ לְהַשְׁלִים הַחֲמִשָּׁה.
27 וְכֵן אִם הֵיִתָּה הַבְּהֵמָה הָרְאוּשָׁה קִדְּשִׁי בְּדֵק הַבַּיִת -
28 הָרִי זֶה יוֹצֵאת לְחֵלְקִי לְהַגְזֹז וְלֹהֵעֲבֹד⁵⁰, וְתַפְּנֵס הַשְּׂנִיָּה
29 תַּחְתִּיָּה, דִּין תּוֹרָה. אָבֵל מִדְּבָרֵיהֶם צָרִיךְ חֻקִּירַת
30 דְּמִים, אִם הֵיִתָּה זֶה שְׁחָלְלָ עָלֶיהָ שְׁוֵה אוֹ יִשְׁלִים
31 דְּמִיָּהּ⁵¹.

50) שהקדשים אסורים בגיזה (= גזית צמר) ואסור לעבוד בהם, ככתוב (דברים טו, יט). 51) במס' ערכין כט, א. משמע, שגם קדשי בדק הבית אינם נפדים לכתחילה אלא בשווים, וזהו דין תורה, ש"ערכך" משמעה השווי המלא ('קרי' ספר').

32 י. שְׁמוֹ אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה⁵² וְאָמְרוּ שְׁוֵה בְּדִמְיָהּ, אֶפְלוּ

25) פדה, החליף הקדש לחול. 26) שאין קדשי מזבח נפדים עד שיפול בהם מום, כמבואר לעיל פ"ה, ה"א-יב. 27) שאמר על בהמת חולין שיש לו: הרי זו תחת זו, ושתיהן קודש, ככתוב (ויקרא כז, לג) "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". ודקדק רבינו לכתוב: בקדשי מזבח, כי קדשי בדק הבית אין עושים תמורה, כבסמוך ה"ז. 28) כגון שנפל גם בשניה מום. 29) שהמקדש עצמו הוא הפודה, ובהקדש ראשון דינו להוסיף חומש, ראה לעיל ה"ד. 30) שאין מוסיפים חומש על הקדש שני, כאמור בהלכה הקודמת.

1 ו. הַמִּפְרִישׁ אֶשֶׁם לְהַתְּפֹר בּוֹ³¹ וְנִפְל בּוֹ מוֹם,
2 וְהוֹסִיף עָלָיו חֲמִשׁ וְחָלְלוּ עַל בְּהֵמָה אַחֶרֶת, וְנִתְּפָר
3 בְּאֶשֶׁם אַחֶר³², וְנִתְּקָה³³ הַבְּהֵמָה שְׁחָלְלָ עָלֶיהָ
4 לְרַעְיָהּ³⁴, כְּמוֹ שֶׁיִּתְּבָאֵר בְּמִקְוָמוֹ³⁵ - הָרִי הוּא סֶפֶק
5 אִם מוֹסִיף עָלֶיהָ חֲמִשָּׁה³⁷, הוּאִיל וְהוּא קָרְבֵּן עוֹלָה³⁸
6 וְהָרִי הוּא גּוֹף אַחֵר וּקְדָשָׁה אַחֶרֶת³⁹, אוֹ אֵינוֹ מוֹסִיף
7 עָלֶיהָ חֲמִשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּאֵה מִפְּנֵי הַקֹּדֶשׁ רִאשׁוֹן
8 שֶׁקֶבֶר הוֹסִיף עָלָיו חֲמִשָּׁה⁴⁰.

31) לשם אשמו. 32) שאבד לו אשם שני זה, ונתכפר בינתיים באחר, ואח"כ נמצא זה. 33) נעקרה מדין קרבן אשם. 34) שמוסרים אותה לרועה, ותרעה עד שיפול בה מום ותיפדה, ודמיה נופלים לקרבן עולת נדה. 35) הל' פסולי המוקדשין פ"ד, ה"טו. 36) אשם זה שניתק לרעיה. ובכ"י תימן: הרי היא. 37) בשעת פדיונו. 38) שדמיו עולה, ואף הוא בעצמו אם הקריבוהו עולה, כשר הוא, כמבואר שם. 39) כלומר, אע"פ שזהו אותו הגוף שנתפס באשם הראשון, ואין מוסיפים חומש על הקדש שני הנתפס בראשון - בכל זאת קדושה אחרת נתחדשה בו, שמתחילה היה אשם ועכשיו הוא עולה, הרי זה כהקדש ראשון, ודינו להוסיף חומש בפדיונו (כסף-משנה). 40) תמורה ט, ב - בעיה שלא נפשטה. ובכתי' התימנים: הנוסח: "והרי הוא גוף אחר וקדושה אחרת", וכן הגירסא ב'קרי' ספר' להמבי"ט, ודוקא מתוך שהאשם השני הוא גוף אחר וקדושה אחרת, יש מקום לספק, שהרי הוא כהקדש חדש ויוסיף חומש בפדיונו, אבל כל שהוא גוף אחד ושתי קדושות (כגון, הפריש אשם, ואבד, ונתכפר באחר ונמצא הראשון וניתק לעולה, והומם) אין מוסיפים עליו חומש, אע"פ שעבר לקדושה אחרת, הואיל והוא טפל לאשם שנתכפר בו - דינו כהקדש שני, וכן דעת ה'לחם משנה' שזוהי הנוסחה הנכונה, וכלשון הראשון בגמרא שם. וכתב הרדב"י, הואיל וזה ספק, אם לא תפס הגזבר, אין מוציאים מידי הפודה, שספק ממון הוא ולהקל, ואם תפס הגזבר אין מוציאים מידו, כדין כל ספק ממון, שאין מוציאים מידי המוחזק, עד שיביא המוציא ראיה ברורה לדבריו, אבל אין לומר שזהו "ספק איסור - ולהחמיר", שכבר פסק רבינו לעיל ה"ג "אין החומש מעכב".

9 ז. קִדְּשִׁי בְּדֵק הַבַּיִת - אֵין עוֹשִׂין תַּמּוּרָה⁴¹, שְׁלֹא דָּנָה
10 תּוֹרָה בְּתַמּוּרָה אֶלָּא בְּקִדְּשִׁי מִזִּבְחַ⁴². פִּיֻצֵּד? הִיוּ
11 לְפָנָיו בְּהֵמַת חֵלְקִי וּבְהֵמַת קִדְּשִׁי בְּדֵק הַבַּיִת, וְאָמַר:
12 זֶה חֵלּוּפָת זֶה, אוֹ זֶה תַּמּוּרַת זֶה - לֹא אָמַר בָּלֹם⁴³.

יב. הפודה מיד ההקדש, משה⁶⁶ במנה⁶⁷ ולא הספיק
לתן הדמים עד שעמד במאתים - נותן מאתים;
שנאמר: ונתן את הפסח וקם לו⁶⁸ - בנתנת הפסח
הוא שלו⁶⁹. משכו במאתים ולא הספיק לתן את
הדמים עד שעמד במנה - נותן מאתים; לא יהא פח
הדיוט חמור מפת הקדש, והרי קנה במשיכה⁷⁰
ונתחייב בדמים⁷¹.

(66) את החפץ מידי הגזבר לרשותו. (67) על-מנת ליתן
בפדיונו מאה דינר. (68) ראה בביאורנו לעיל אות ו.
(69) ועדיין לא קנה, נמצא שהחפץ נתייקר ברשות ההקדש
ולזכותו (קידושין כט.). (70) שאם משכו מידי ההדיוט -
קנהו, שההדיוט קונה מחבירו במשיכה. (71) וכשהוול,
ברשותו הוול (שם).

יג. פדה במאתים ונתן הדמים, ולא הספיק למשכו
עד שעמד במנה - כבר קנה בנתנת הפסח⁷² ומושה
את שלו, וזכה הקדש במאתים⁷³. פדהו במנה ונתן
הדמים, ולא הספיק למשכו עד שעמד במאתים -
מה שפדה פדיו⁷⁴, ואינו נותן אלא המנה שפדה נתן.
ואין אומרים כאן: לא יהא פח הדיוט חמור מפת
הקדש⁷⁵; שאפלו הדיוט אינו יכול לחזור בו עד
שיקבל מי שפרע⁷⁶, כמו שיתבאר במקומו⁷⁷, ואין
הקדש ראוי לקבל מי שפרע⁷⁸.

(72) שכבר אמרנו: קונים מההקדש בכסף. (73) וכשהוול -
ברשות ההדיוט הוול. (74) וכשהוקר - ברשותו הוקר.
(75) והרי ההדיוט יכול המוכר לחזור בו במקרה זה.
(76) "בית-דין אוררים (=מקללים) אותו ואומרים: מי שפרע
מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה . . . הוא יפרע ממי
שאינו עומד בדיבורו". (77) ה' מכירה פ"ז, ה"ב.
(78) נמצא על כרחו, הקדש אינו יכול לחזור, והפודה מקבלו
במנה (קידושין שם). והשווה ה' מכירה פ"ט, ה"ב.

יד. המקדיש כל נכסיו והיתה עליו פתבת אשה⁷⁹
או שטרי בעלי חובות - אין האשה יכולה לגבות
פתבתה מן ההקדש ולא בעל חוב את חובו;
שההקדש מפקיע השעבוד שקדם⁸⁰. אבל פשימבר
ההקדש הקרקע שלו ותצא השדה לחלין - יש
לבעל חוב ולאשה לגבות מן הפודה, שהרי
שעבודתה עומד על קרקע זו⁸¹.

(79) שגירש את אשתו וחייב לה כתובתה. (80) משנה,
ערכין כג, ב. וכן אמרו (כתובות נט:): "הקדש חמץ ושחרור
מפקיעים מידי שעבוד". והשווה פירוש המשנה לרבינו שם.
וכל זה מדברי סופרים, אבל מדין תורה, כל נכסי הלווה
משועבדים למלוה, שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר
אתה נושה בו, יוציא אליך את העבט החוצה". והוא-הדין
קרקעות שלו, כמבואר בבבא-בבא-קעה, ב - וברשב"ם
שם, וכן פסק רבינו בהל' מלווה ולווה פ"א ה"ה, ואין אדם
מקדיש דבר שאינו שלו ('קרי' ספר', וכן ב'מעשה ורוקח'),
ולדעת הראב"ד, אין הקדש מפקיע מידי שעבוד, אלא

1 באו אחר פן מאה ואמרו: של קדש היתה יפה -
2 אינו חוזר. הואיל וחקירת הדמים מדבריהם, לא
3 הקמירו בה⁵³. אבל אם שמו אותה שנים, ובאו
4 לשלשה ואמרו שהונה⁵⁴ ההקדש בכל שהוא⁵⁵ -
5 חוזר⁵⁶.

(52) שמאים ממונים ע"י גזבר ההקדש. (53) תמורה כז, ב.
(54) נתאנה. (55) אפילו פחות מכדי שתות, שבהדיוט נקנה
המקח, ואין המאנה מחזיר את האונאה למתאנה (בבא
מציעא נ:). (56) תמורה כז, ב.

יא. אין פודין את ההקדש אכסרה⁵⁷, אלא בחקירת
דמים, כמו שבארנו⁵⁸. ואם פדה - יד הקדש על
העליונה. כיצד? פרה זו תחת פרה זו של הקדש,
טלית זו תחת טלית זו של הקדש - הקדשו פדיו⁵⁹,
ויד הקדש על העליונה: אם היתה השניה יפה מן
הראשונה ביותר - לזקחין אותה הגזברין
ושותקין⁶⁰; ואם אינה יפה - משלים⁶¹ את הדמים,
כמו שבארנו⁶², ומוסיף חמש. אבל אם אמר: טלית
זו בעשר סלעים תחת טלית של הקדש, ופרה זו
בעשר סלעים תחת פרה זו של הקדש, אפלו היתה
של הקדש שנה חמש ושלו עשר - הרי זה מוסיף
חמש ונותן שתי סלעים ומחצה⁶³, שהרי בדמים
קצובים פדה⁶⁴. ושניה אינה טעונה חמש, כמו
שבארנו⁶⁵.

(57) באומד ובהשערה ללא שקילה או מדידה מדויקת
(תורת כהנים' בחוקות), שנאמר (ויקרא כז, יב) "והעריך"
הכהן אותה בין טוב ובין רע", יעיין בדבר - אם טוב ואם
רע הוא. אכסרה - לשון יונית, ונמצאת במשנה: דמאי פ"ב,
מ"ה; מעשר שני פ"ד, מ"ב. (58) לעיל ה"ח. (59) ויוצא
לחולין, ובקדשי בדק הבית מדובר, שאין עושים תמורה, כי
בקדשי מזבח אינם יוצאים לחולין, אלא "הוא ותמורתו
יהיה קודש". או בקדשי מזבח, שקדם מומם להקדישם,
שאינם עושים תמורה (בבא-מציעא נה. וב'תוספות' שם,
דיבור-המתחיל פרה זו). (60) כיוון רבינו למה שאמרו
ב'ירושלמי' (מעשר שני פ"ד, ה"ב) "הקדש שפדאו יותר על
דמיו תפס הכל . . . שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדשו,
שאלו את רבי אמי: נבדק אותו האיש, ואמר לא לכך
נתכוונתי (=אלא טעיתי)? אמר להם, לכשיבדק". כלומר,
אם בדקוהו הולכים אחר דבריו, אבל כל זמן שלא נבדק,
אומרים: ודאי הרבה בהקדישו. וזהו שדייק רבינו:
ושותקים. כלומר, אין בודקים אותו, אבל אם בדקוהו
ומצאנוהו טועה, ודאי לא נתפס המותר בקדושה ('אור
שמח'). (61) בכת"י התימנים: משלים. (62) לעיל ה"ח.
(63) שכל חומש הוא רביע הקרן, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ה.
(64) ונידונים כקרן בלבד, ועליה מוסיף החומש (בבא-
מציעא נה.). ומפרש רבינו, שעיקר חידוש הברייתא שם,
הוא בזה שמוסיף חומש על הקרן, אע"פ שנתאנה המקדיש
הפודה ופדה את ההקדש יותר מכדי דמיו, משלם חומש
לפי דמי הקרן המתפסת (כסף-משנה). (65) לעיל ה"ד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(88) וכי מי ירצה לפדות ההקדש, והלא בעל החוב יטרפנו ממנו. (89) כשהנכסים עדיין ברשות ההקדש. (90) שאינו נפרע בלא שבועה, שעדיין לא קיבל את חובו (משנה, שבועות מה). וכן אמרו שם מב, ב: "מה לי משועבדים להדינא, ומה לי משועבדים לגבוה" - בשניהם אינו נפרע בלא שבועה. (91) לעיל פ"ד, הכ"ז. (92) טעות דפוס, וצ"ל: ואומרים, וכן בדפוסים קדומים ובכתיב תימן, ע"פ דברי התלמוד בערכין כא, ב. (93) כסף כתובתה ששדה זו משועבדת לפרעונה, וידוע שהאשה תסכים לקבל את כספה על-יד על-יד, בתשלומים. (94) ואע"פ שבעל החוב צריך לקבל את כל הסכום בבת אחת, לשם עסק וכדומה, אבל מסכים הוא לקבל זוזים שבורים וחסרים, "שאינן דרך סוחרים מקפידים בכך" (ערכין שם, וברש"י). (95) שהוא עורך על סכום החוב, שיצטרך הלוקח לפרוע לבעל חוב, נמצא ששומתו מועטת, ואינו נותן למעשה להקדש אלא הסכום שהשדה שווה יותר על דמי החוב, וזהו דינר. (96) זהו טעם לדברי רבינו, שאחר פודה אותה, ולא הבעל-חוב עצמו, כי אם הבעל-חוב יפדנה בדינר זה (=העורך על סכום חובו), יאמרו: הקדש יצא לחולין בלא פדיון, כי הוראה יסבור שהמלוה לא נתן כלום בפדיון שדה זו, אלא לקחה בלי פדיון (לחם-משנה ע"פ דברי התלמוד ערכין כג:). (97) כי אי-אפשר לצמצם בשיווי השדה, ואדם עשוי לקנות שדה ולשלם יותר מדמיה, שאין אונאה לקרקעות, ולפיכך יתן להקדש דינר נוסף על החוב, והרי זה פדיון גמור. (98) כי מי ירצה לפדותה וישלם לבעל חוב פי שנים מדמי השדה. (99) והיא מוחלטת ללוקח הפודה, ובעל-חוב מפסיד לגמרי. (100) גזברי ההקדש. (101) לא ימצאו לה פודים כלל, שיפסידו את כספם בפדיה זו ('מרכבת המשנה' ע"פ דברי הש"ס ערכין כג:). וכך גם דברי רבינו בפירושו למשנה, שם: "ואם היה החוב כפול ממה ששדה הדבר שהקדיש, אין פודים אותו בתנאי בשום פנים, אלא מפקיעים החוב מעיקרו מעל הקרקע". נמצא שהבעל-חוב מפסיד, ופודים אותה סתם, וכל הכסף להקדש.

כשהוא קדוש קדושת הגוף, כגון ששעבר הלווה את שורו למלוה וחזר והקדישו, מפקיע ההקדש את שעבוד המלוה, והלה גובה את חובו ממקום אחר, אבל קדושת דמים של בדיק הבית אינה מפקיעה, וכן דעת רש"י בכתובות נט, ב. וראה ב'תוספות' גיטין מ, ב דיבור-המתחיל היכי דמי, שאפילו הקדש דמים מפקיע מידי שעבוד. וכדברי רבינו מבואר ב'ירושלמי' כתובות פ"ח, ה"י: "הקדיש תשעים מנה, והיה חובו מאה מנה. . . רבי אבהו בשם רבי יוחנן, מועלין מעילה גמורה". הרי שאפילו קדושת דמים מפקיעה מידי שעבוד המלוה, ולפיכך מועלים בהם (מראה הפנים, שם). (81) ואין אומרים כבר נפקע שעבודם ונמחל, כמבואר בהלכה הבאה.

1 טו. הא למה זה דומה? 82 לשני לקוחות, 2 שכתבתה 84 לראשון: דין ודברים אין לי עמך 85, 3 ומכרה 86 לשני - שהיא טורפת מן השני 87.

(82) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכתיב התימנים, אין זו התחלת הלכה, כי היא מחוברת להלכה הקודמת. (83) שלקחו נכסי הבעל. (84) האשה, אשת המוכר. (85) שאם אצטרך לגבות את כתובתי, לא אטרוף נכסים אלו ממך. (86) הלוקח הראשון. (87) לגביית כתובתה, כי מאחר שאינה מחוייבת לוותר, אלא רצתה לעשות נחת-רוח ללוקח הראשון, ולסלק זכותה מעליו, יכולה היא לומר, לזה הסכמתי לוותר ולא לזה (כסף-משנה). והראב"ד אינו מודה בכל המשל הזה, שהרי הלוקח השני יכול לומר לאשה: אם תשתקי ותתפשרי עמי - הרי טוב, ואם לא - אחזיר שטר מכירת השדה ללוקח הראשון, שאתו אין לך כל דין ודברים, כמו שאמרו בכגון זה בכתובות קט, ב. ובהל' טוען ונטען פט"ו, ה"א. אולם רבינו סובר, שהלוקח הראשון שלא היתה לו זכות עצמית לסלק את האשה, אלא היא עצמה כתבה לו: דין ודברים אין לי עמך, הרי זו כאילו אמרה לך לבד ויתרתי ולא לבא-כחך, ולפיכך אין הלוקח השני יכול לומר: אחזיר שטרי לבעליו (לחם-משנה), וראה בהל' מלוה ולווה פ"ט ה"ח, וב'מגיד משנה' שם.

19 יז. המקדיש כל נכסיו ואחר כך גרש את אשתו, 20 וגבתה כתבתה 102 מן הפודה מן ההקדש - אינה 21 גובה עד שפדירה הנאה 103, ששם קנוניא 104 עשו על 22 ההקדש 105. ואין אומרים: אלו רצה, היה אומר: 23 בטעות הקדשתי, וישאל על הקדש 106 לחכם 107, 24 ויחזר לו 108.

(102) באה לגבות כתובתה. (103) כלומר, בעלה ידור על דעת רבים, שלא יחזירה לעולם. (104) ערמה. (105) שתגבה כתובתה מן ההקדש ואח"כ יחזירה לו (משנה, ערכין כג). והשווה הל' אישות פ"ז, ה"ט. (106) נדר הקדשו. (107) שיתיר לו נדרו, והקדש טעות אינו הקדש, כמבואר לעיל פ"ד, הל"ד. (108) בכתיב התימנים: "והיה חוזר לו". כלומר, כל מה שהקדיש היה חוזר לרשותו, והטעם שאין אומרים "מיגור" (=מתוך) זה, כי אין זה "מיגור", כי מי יאמר שיודמן לו חכם להשאל עליו (רדב"ן). ופסק רבינו כרבי אליעזר במשנה שם (ערכין כג). - בניגוד לרבי יהושע - מפני שרבן שמעון בן גמליאל סובר

4 טז. וכיצד פודין קרקע זה 88? משביעין את האשה 5 או בעל חוב תחלה 89, בדרך כל הבא לפרע מנכסים 6 משועבדים 90, ואחר כך מכריזין עליהם ששים יום 7 בפקר ובערב, כמו שבארנו 91, ואומדין 92 כמה אדם 8 רוצה לתן בשדה על מנת לתן לאשה כתבתה 93 9 ולבעל חוב את חובו 94. ואחר שפודין אותה ולוקח 10 אותה הלוקח אפילו בדינר 95, כדי שלא יאמרו ההקדש 11 יוצא בלא פדיון 96, חוזר הפודה ומגבה לאשה 12 כתבתה או לבעל חוב את חובו. אפילו היה החוב 13 מאה והשדה שוה תשעים - על מנת כך פודה אותה 14 הרוצה לפדותה 97. אבל אם היה החוב שנים בדימי 15 השדה, כגון שהיתה שוה מאה ויש עליו חוב 16 וכתבת אשה מאתים - אין פודין אותה על מנת לתן 17 החוב או הפתה 98, אלא פודין אותה סתם 99; שאם 18 התננו 100 לתן - אינה נפדית כלל 101.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ז' שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין וחרמין קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהקדישו, ואינו יכול (על-פי רבינו יוסף הלוי, שם, שהיה רבו של רבינו). (126) שלא נפרע עדיין. (127) על מנת ליתן לבעל-חוב את חובו, כאמור לעיל הט"ז. (128) כדי שלא יאמרו: "הקדש יוצא בלא פדיון", שהרואה בעל-חוב לוקחו ישר מן ההקדש, יחשוב שבלא פדיון לקחה, וכאמור לעיל בשם ה'לחם משנה'. וכתב הרשב"ד: אם אמר החולה: מנה פקדון של פלוני בידי, נאמן אפילו לאחר שהקדיש, ואינו צריך שום פדיון, ואפשר שגם רבינו יודה לזה, שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים הם, ומנה של פקדון, כל מקום שהוא מונח, לרשות בעליו הוא. נמצא, שלא חל ההקדש עליו מעולם, וכשאמר: "תנו אותו לו" - נאמן (רדב"ז ולחם-משנה).

כ. מי שניצא עליו קול¹²⁹ שהפקיר את נכסיו או הקדישן¹³⁰ או החרמן¹³¹ - אין חוששין¹³² לו, עד שתהיה שם ראיה ברורה¹³³.

(129) ולא הוחזק הקול בבית-דין, ולא בדקו אחריו, ראה הל' אישות פ"ט, הכ"ב. (130) לבדק הבית. (131) וסתם חרמים לכהנים, לעיל פ"ו, ה"א. (132) לאסרם עליו, או להחזיקם כהפקר. (133) גיטין פט, א.

יום שלישי ז' שבט ה'תשע"ח

פרק שמיני

(1) בט"ו באדר בית-דין נפנה לבדוק על צרכי ציבור ועל עניני ההקדש, סדר מכירת ההקדש וההבדל בזה בין מטלטלין לקרקעות, שהבעלים קודמים לכל אדם בפדיית ההקדש, המקדיש או המחזיק בזמן הזה, החילוק בין קרקע ארץ-ישראל לקרקע חוץ-לארץ לענין חרמים, שאסור להקדיש כל ממונו, והמפזר ממונו במצוות אל יפזר יותר מחומש נכסיו, לעולם יכלול אדם דבריו במשפט, אפילו בדברי תורה.

א. בחמשה עשר באדר בית דין נפנין² לחפש ולבדק על צרכי צבור³ ועל עניני ההקדשות⁴. ובדקין עליהן ודורשין וחוקרין, ופודים את ההקדשות ואת החרמין⁵, וגובין את הערכין ואת החרמים⁶ מפל החיב בהן, כדי שיהיה פל העם עתיד לתן תרומת השקלים⁷ לחזק את בית אלהינו.

(2) מתפנים. (3) כגון לזון דיני ממונות ודיני נפשות ופדיית ערכים וחרמים והקדשות ועוד. "ויוצאים שלוחי בית דין להפקיר את הכלאים ופודים את השבויים ואת הערכין ואת החרמים ואת ההקדשות ... ושורפים את הפרה ... ומציינים על הקברות שמיחו גשמים את ציונם כדי שיפרשו מהם הכהנים, שכל אלו צרכי רבים הם". (4) שאם הקדיש איש את ביתו או שאר נכסיו קודש לה' הרי יש לפדותם מידי הגזבר, והדמים יפלו לבדק הבית. (5) כשאמר על נכסיו חרם הם לשמים, או חרם הם לבדק הבית, שהם נופלים לבדק הבית. אבל אם אמר חרם סתם - הרי הם לכהנים ואינם נפדים לעולם, אלא ניתנים מתנה לכהנים. (6) אם אמר דמי עלי נתחייב ליתן דמיו כעבד הנמכר בשוק ודמיו

במשנה שם כמותו, כדבריו: "אף הערב לאשה בכתובתה. . ידירנה הנאה, שמא יעשה קנוניא על נכסים של זה", ומדיוק לשונו: "אף הערב" מבואר, שסובר כרבי אליעזר (כסף-משנה).

יח. וכן אין נאמן לומר אחר שהקדיש: מנה לפלוני חוב עלי, או פלי זה של פלוני הוא¹⁰⁹, שמא יעשו קנוניא על ההקדש¹¹⁰. ואפילו היה שטר ביד בעל חוב - אינו גובה על פי זה¹¹¹ אלא פדרף שגובין פל בעלי חובות¹¹², כמו שפארנו¹¹³.

(109) ופקדון הוא בידי. (110) ערכין כג, א. וכן בשבועות מב, ב. שבאדם בריא הכל מודים, שחוששים לקנוניא על ההקדש. (111) מן ההקדש בלא שבועה. (112) מן הפודה על-מנת ליתן לבעל-חוב את חובו, ובשבועה תחילה. (113) לעיל הט"ז. ומובן, שאם אמר כל זה קודם שהקדיש, הוא נאמן, ולא חל ההקדש על אותו מנה או על אותו כלי (רדב"ז).

יט. במה דברים אמורים¹¹⁴ בבריא; אבל חולה שהקדיש פל נכסיו ואמר בשעה שהקדיש¹¹⁵: מנה לפלוני בדי - נאמן; שאין אדם עושה ערמה על ההקדש בשעת מיתתו וחוטא לאחרים¹¹⁶, שהרי הוא הולך למות¹¹⁷. לפיכך¹¹⁸, אם אמר: תנני¹¹⁹ אותה לו - נוטל בלא שבועה¹²⁰. ואם לא אמר 'תנני' - אין נותנין; אלא אם בן היה בידו שטר מקדם¹²¹. - הרי זה נוטל מן ההקדש¹²² מפני הצואה¹²³. ואם אחר שהקדיש¹²⁴ אמר 'תנני' - אין שומעין לו¹²⁵, אלא הרי הוא פשאר בעלי חובות: אם נתקם שטרו - נשבע¹²⁶ וגובה מן הפודה¹²⁷ ולא מן ההקדש¹²⁸.

(114) שאינו נאמן לומר: מנה לפלוני, חוב עלי. (115) אפילו אחר כדי דיבור, ובלבד שיהיה עדיין עסוק בענין ההקדש (כסף-משנה). (116) בניו או יורשיו. (117) ולא יהנה עוד מהם (ערכין כג. ובבא-בבא קע"ד). אבל קודם שהקדיש או אפילו לאחר שהקדיש, ובתוך כדי דיבור, אמר: מנה לפלוני בידי, אפילו הבריא נאמן, שכל אדם יכול לחזור בו תוך כדי דיבורו (כסף-משנה). (118) הואיל והוא נאמן. (119) נוסף על: מנה לפלוני בידי. (120) אפילו אין בידו שטר כלל, שבשעת מיתה אדם נאמן. (121) מאושר ע"י בית-דין שאינו מזויף. (122) בלא שבועה. (123) שצויה המקדיש, והוא נאמן בשעת מיתה כלעיל. אבל אם לא אמר 'תנני', ואין ביד המלוה "שטר מקיים" - אין החולה נאמן ואפילו בשעת מיתה, כי "אדם עשוי שלא להשביע את עצמו", שלא יאמרו בני אדם כשיקום מחליו: "מזל גדול של עושר יש לפלוני שקובץ ממון כל כך" (בבא-בבא קע"ד). וכפירוש רבינו גרשום (שם). אבל כשאמר: "תנו אותה לו" הואיל וחתך ופסק דבריו, שיתנו לו מיד, ודאי אמת היא, ואין לחוש לערמה (נמוקי יוסף, שם). (124) אחר שגמר לעסוק בענין ההקדש (לפי הכסף-משנה). (125) שכבר הנכסים אינם שלו, ושל הקדם הם, וזה שאמר: מנה לפלוני בידי, אינו אלא חוזר בו

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ז' שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין וחרמין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לבדק הבית. (7) יחד עם מחצית השקל הניתנת אף היא באותו פרק זמן, לשם קניית קרבנות הצבור, שהם קדשי מזבח. כלומר, כסף הערכין והדמים יחד עם תרומת מחצית השקל, יחזקו את בית אלוהינו לכל צרכיו.

ב. אין פודין את ההקדשות אלא בשלשה בקיאים.⁸ וכן בשגובין מטלטלין שממשפנין מחיבי ערכין - שמין אותן בשלשה.⁹ וכשמעריכין בהמה וכיוצא בה משאר מטלטלין¹⁰ - שמין אותה בשלשה. אבל כשמעריכין את הקרקעות¹¹, או אם הזקקו לגבות ערכי אדם מן הקרקע של¹² - אין מעריכין אותן אלא בעשרה ואחד מהן פהן, שהרי פהן פתוב בפרשה¹³. וכן האומר: דמי עלי, או דמי פלוני עלי, או דמי ידי או רגלי עלי, כשמשמן אותו במה הוא שוה או במה דמי ידו או רגלו - שמין בעשרה ואחד מהן פהן¹⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין פודין את ההקדשות אלא בשלושה בקיאים".

לשונו זה, הוא ממשנה בריש סנהדרין. ומסתימת לשון הגמרא שם משמע שהוא דין תורה, וכן מפורש בתוס' ד"ה "ואדם", מגילה כג, ב. וב'טורי אבן' שם ועוד. אבל ב'קריית ספר' להמב"ט כתב שהוא דרבנן, וקראי אסמכתא בעלמא הוא.

(על"פ 'קוטי שיחות' חלק ל"ב עמוד 176 הערה 26)

(8) שמאים מומחים. (9) שלא יטעו בהערכתם. (10) שהוקדשו לבדק הבית ועומדים לפדיון. (11) שהוקדשו, כגון שדה מקנה, או שדה אחוזה בזמן שבתלו היבולות. (12) כגון שאין לו כסף, וממשכנים אותו מהם. (13) ועשרה כוהנים כתובים שם: שלושה בערכים, ושלושה בהקדשת בהמה, וארבעה בהקדש בית וקרקעות. ומתוך שהשלמת מניין עשר היא בקרקעות, דין הערכתם בעשרה. ובכל זאת אין צורך שיהיו כולם כוהנים, כי הכהן הראשון הוא לגופו, והשאר אינם אלא מיעוט אחר מיעוט ו"אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות". ובתוספות שם העירו שיצטרכו להיות אחד עשר, שהרי אין עושים בית דין שקול (זוגי) ויוסיפו עליהם עוד אחד לצרכי הכרעה. (14) מפני ששמים אותו כעבד הנמכר בשוק, ועבד (כנעני) הורשו לקרקעות ככתוב "והנתחלתם אותם לבניכם ... לרשת אחוזה".

ג. כשפודין ההקדשות מיד ההקדש, בין שהיו קרקעות או מטלטלין - מכריזין עליהן בפני כל הבאין לפדות¹⁵. אמר אחד: הרי הן שלי בעשר סלעים, ואמר אחד בעשרים, ואמר אחד בשלשים, ואמר אחד בארבעים, ואמר אחד בחמשים, חזר בו של חמשים לבדו - ממשפנין מנכסיו עשר ונתתין אותן ההקדשות לזה שנתן ארבעים. ונמצא ההקדש נוטל חמשים, עשר מזה וארבעים מזה. חזר בו אחרי כן של ארבעים - ממשפנין מנכסיו¹⁶ עשר,

(15) אבל כשממשכנים חייבי ערכים ודמים ומוכרים את מטלטליהם אין מכריזים. (16) אף על פי שלא התחייב אלא בדיבור, אמירתו לגבוה כמסירתו להדיט. ולדעת ה"מגיד משנה" בהלכות מכירה פרק ט' הלכה ב, אין זה אלא מדברי חכמים בלבד, שאין זה כנדר גמור, ומן התורה אין הקדש נקנה אלא בנתינת כסף, ככתוב "ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו".

ד. במה דברים אמורים¹⁷? כשחזרו זה אחר זה¹⁸; אבל חזרו כלן כאחד - משלשין ביניהם בשורה¹⁹. כיצד? אמר הראשון: הרי הוא שלי בעשר, ואמר השני בעשרים, ואמר השלישי בארבע ועשרים, וחזר בו השלישי והשני כאחד - נותתין אותו לראשון בעשר, וממשפנין מנכסי השני בשבע ומנכסי שלישי בשבע²⁰; ונמצא ההקדש גובה ארבע ועשרים. וכן אם חזרו שלשתן כאחת ונמכר ההקדש בשלש - ממשפנין מנכסי כל אחד משלשתן שבע סלעים. וכן על דרך זו לעולם²¹.

(17) שכל החזור מפסיד את כל מה שהוסיף על קודמו, ואין הקודם משתתף עמו בהפסד. (18) שבשעה שחזר בעל החמישים עדיין לא חזר בו בעל הארבעים נמצא שאינם שייכים זה לזה. (19) חולקים ביניהם בשווה. הואיל ובעל השלושים ובעל הארבעים הסכימו לבעל החמישים בחזרה נעשו כולם שותפין בהפסד ומשלשים ביניהם בשווה. (20) שאלה השניים חזרו כאחד ונעשו שותפים בהפסד. (21) ולדעת רש"י וכן דעת הראב"ד משלשים ביניהם בדרך אחרת, באופן שהראשונים הנמוכים נשכרים ושניים האחרונים מפסידים. כיצד? מכרם גזבר בחמשה סלעים נמצאו פחותים ארבעים וחמשה סלע, יתן בן החמישים עשרה שלו לבדו, ומעשרה של בן הארבעים יתן החצי, ששניהם נתרצו בהם, ומעשרה של בן השלושים יתן השליש, ובן ארבעים - שלישי, ובן שלושים - שלישי, והעשרה של בן העשרים יתנו בין ארבעתם (חלק כחלק), ובחמישה שפחתו מבין העשרה, יתנו חמשתם, באופן שהמרבח משתתף בחזרת הממעט, ואין הממעט משתתף בחלק המרבח. והשווה כתובות צג. מי שהיה נשוי שלוש נשים ומת, כתובה של זו מנה, ושל זו מאתיים, ושל זו שלוש מאות ואין שם אלא שלוש מאות דינר, של מנה נוטלת חמישים, ושל מאתיים - מנה, ושל שלוש מאות - מנה וחמישים, כל אחת לפי מעותיה. ודעת רבינו הואיל ואמרו בגמרא "משלשין ביניהם" על כורחך, שמשותפים בהפסד בשווה, כי זוהי משמעות לשון "משלשין" חולקים בשווה.

ה. הפעלים²² קודמין לכל אדם²³, מפני שהם מוסיפין חמש²⁴. ואין מוסיפין חמש על עלוין²⁵ של

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ז' שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין וחרמין קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ופרוטה. ופרוטה שהוסיף מדעתו אין בה חומש, שכל "שאין בחומשו פרוטה אינו מוסיף עליו חומש".

ז. הרי שלא נשום ההקדש, ונתנו הבעלים תחלה עשרים, ובא אחר ונתן חמש ועשרים, ושתקו הבעלים ולא הוסיפו כלום - הבעלים קודמין, שאף הן חייבין לתן חמש ועשרים מפני החמש. בא אחר ונתן שש ועשרים³¹ - הוא קודם³². ואם רצו הבעלים והוסיפו אפלו פרוטה - נותנין אחת ושלשים ופרוטה³³, כמו שבארנו. ועל דרך זו לעולם³⁴.

(31) והבעלים שתקו. (32) שהרי הוא מוסיף סלע על סכום הבעלים. (33) עשרים ושישה ופרוטה שנתנו מעצמם, וחמישה - החומש שהם חייבים בו. (34) "דאמרו בעלים פרוטה". ומפרש רבינו: אחר שהוסיפו אחרים הוסיף הוא עליהם פרוטה, נמצא שקבל על עצמו מה שהציעו אחרים ועוד פרוטה.

ח. אין מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין³⁵ בזמן הזה, שאין שם מקדש בחטאינו כדי לחזק את בידקו³⁶. ואם הקדיש או העריך או החרימ: אם היתה בהמה - נועל דלת בפניה עד שתמות מאליה³⁷; ואם היו פרות או כסות או בלים - מניחין אותן עד שירקבו; ואם היו מעות או כלי מתכות - ישליכן לים המלח³⁸ או לים הגדול כדי לאבדן³⁹.

(35) חרמי שמים, שהם לבדק הבית אבל חרם סתם הרי הוא לכהנים. (36) ואם הקדיש בהמה למזבח, אין לנו מזבח להקריבה. ולהשהותה עד שיפול בה מום אי אפשר, משום תקלה, שמא ייחנה בה בינתיים, בגיזתה ועבודתה בה. (37) מחמת רעבון. (38) מקום שאין אנשים מצויים שם. והוא הדין לשאר נהרות אם ישחוק תחילה את המעות והכלים. והראב"ד מעיר, כל זה כשאנו רוצה לפדותם. אבל אם ירצה לפדותם פודם בפרוטה ויוליכה לים המלח, ולדעת ה'כסף משנה' גם רבינו יודה לזה. אלא שרבינו העתיק הברייתא כלשונה, כדרכו בהרבה מקומות.

ט. הקדיש או החרימ עבד שנכנס למצות³⁹ - פודהו וילכו דמיו לים המלח, כשאר דמים וערכין של זמן הזה⁴⁰. ואם היה עבד עובד פוכבים ומזלות - לא מעלין⁴¹ ולא מורידין⁴².

(39) עבד כנעני שנמכר לישראל ומלו רבו והטבילו לשם עבדות הריהו חייב במצוות כנשים. (40) "עבד כנרי מאי". וסובר רבינו שהבעיית שם מכוונת גם לעניין לקיחת עבדים מן הנכרים וגם לעניין הקדשתם, ושם סיכמו שעבד ישראל (כלומר, שנכנס למצוות) חל עליו הקדש ופודהו, כדי שיוכל ליהנות ממנו. (41) מן הבור אם נפל לתוכו אלא מניחו וימות. (42) לבור, להמיתו בידים, כדין כל הגויים עובדי עבודה זרה. ולפיכך עבד זה אינו פודהו ואסור ליהנות ממנו כהקדש, ואם מת - מת.

י. מתיר לפדות ההקדשות בזמן הזה לכתחלה ואפלו

1 שאר הפודים, אלא על מה שנתנו הם תחלה. כיצד? 2 אמרו הבעלים: הרי זה שלנו בעשרים, ובא אחד ואמר: הרי הוא שלי בעשרים - הבעלים קודמין, 3 מפני שהן מוסיפין חמש ונותנין חמש ועשרים. בא אחד ואמר: הרי הוא שלי באחת ועשרים, אם 4 שתקו הבעלים ולא הוסיפו כלום - מוכרין אותה להם בחמש ועשרים²⁶; ואם הוסיפו הבעלים על 5 עשרים ואחת אפלו פרוטה אחת - הרי אלו נותנין 6 שש ועשרים ופרוטה אחת: אחת ועשרים ופרוטה 7 שנתנו מעצמן, וחמש שהן חייבין בו משום חמש 8 המתן שנתנו תחלה. וכן אם בא השני ואמר: הרי 9 הוא שלי בעשרים ושתים, ובא שלישי ואמר 10 בעשרים ושלש, ובא רביעי ואמר בעשרים וארבע, 11 ובא החמישי ואמר בעשרים וחמש, והוסיפו הן על 12 העשרים וחמש אפלו פרוטה אחת - כופין אותן 13 לתן שלשים ופרוטה: חמש ועשרים ופרוטה שנתנו 14 מעצמן, וחמש מחמש שהן חייבין בו. לפי שאין 15 הבעלים מוסיפין חמש על עליו של זה, אלא חמש 16 מה שנתנו תחלה מוסיפין על מה שנתן האחרון, אם 17 רצו²⁷.

(22) שהקדישו את החפץ. (23) בפדיונו. (24) רביע הקרן, שהוא חומש מבחוץ. אבל אחרים הפודים אינם מוסיפים חומש, נמצא כשיפדוהו אחרים יפסיד הקדש חומש. (25) העלאת המחיר. (26) אבל אין מוסיפים חומש על הסלע האחד ועשרים שהעלו האחרים. (27) אבל אם בא שישי ואמר בעשרים ושש והבעלים לא רצו להוסיף כלום על בעל העשרים ושש, הוא קודם. וסובר רבינו שמה ששנינו במשנה "אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחת הבעלים נותנים עשרים ושש" אינו אלא כשהוסיפו הבעלים על עשרים ואחת, פרוטה אחת, אבל אם שתקו אינם נותנים אלא עשרים וחמש, והם קודמים בגלל החומש. אבל לדעת רש"י והראב"ד אם אמר אחד עשרים ואחד (לאחר שהבעלים אמרו עשרים) אפילו לא רצו הבעלים, נותנים על כורחם עשרים ושש, כי אי אפשר לתת לאחרים בעשרים ואחד משום הפסד החומש, נמצאו בעלים נותנים אותו סלע שהוסיף זה, ועשרים וחמישה שלהם וכן בכולם. עד עשרים ושש, שאז האחרים קודמים מפני תוספת סלע.

21 ו. כמה דברים אמורים²⁸? שלא שמו ההקדש 22 שלשה ממחין; אבל אם שמו אותו שלשה ממחין 23 ואמרו שהוא שוה מה שנתן האחרון²⁹, והוסיפו 24 הבעלים על עליו אפלו פרוטה אחת - הרי הן 25 מוסיפין חמש על עליו של אחרון, ונותנין אחת 26 ושלשים ודינר ופרוטה³⁰.

(28) שאין מוסיפים חומש על עליו אחרים. (29) שאמר עשרים וחמשה סלע. (30) שחלק רביע (שהוא החומש מבחוץ) מעשרים וחמשה סלע עולה לשישה סלעים ודינר. שהוא רביע הסלע, נמצאו שלושים ואחד סלע ודינר

קלד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ז' שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין וחרמין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יצרו", וכגון שמרגיש בעצמו שהוא כלי, וכיוצא בזה כתב רבינו "שאר הכשרים נודרים בדרך אסור וכעס" משמע מזה, שאם נתכוון לתקן דעתו ואופיו הקמצני - מותר ומצוה לו לידור. (50) קמצן, שחס על כל פרוטה משלו. (51) מכאן, ש"כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא חוטא". אולם ב"נדר הקדש" כבר כתב רבינו "נדר הקדש מצוה לקיימם ... שנאמר, נדרי לה' אשלם".

- 19 יג. לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו.
- 20 והעושה כן - עובר על דעת הפתוב. שהרי הוא
- 21 אומר: מפל אשר לו - ולא כל אשר לו, כמו שבארנו
- 22 חכמים. ואין זו חסידות, אלא שטות, שהרי הוא
- 23 מאבד כל ממנו ויצטרף לבריות, ואין מרחמין
- 24 עליו. ובזה וכיוצא בו אמרו חכמים: חסיד שוטה⁵²
- 25 - מקלל מבלי עולם⁵³. אלא כל המפזר ממנו
- 26 במצות - אל יפזר יותר מחמש⁵⁴. ויהיה כמו שצונו
- 27 נביאים מקלל דבריו במשפט, בין בדברי תורה בין
- 28 בדברי עולם⁵⁵. אפלו בקרבנות שאדם חב בהן הרי
- 29 חסה תורה על הממון ואמרה שביא כפי מסת
- 30 ידו⁵⁶, קל וחמר לדברים שלא נתחייב בהן אלא
- 31 מחמת נדרו שלא יגדר אלא פראוי לו; שנאמר:
- 32 איש כמתנת ידו בקרבת ה' אלהיו אשר נתן לך⁵⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו, והעושה כן עובר על דעת הכתוב".

היינו שמכל מה שאדם נותן, צריך להשאיר לעצמו. ולא ציוותה תורה להקדיש ולתת אלא חלק מממנו, וכל השאר ישאיר לעצמו ויכלכל צעדיו ופרנסתו. וצריך להבין, היאך מצינו באברהם שנתן את כל אשר לו ליצחק, כשעוד היה בן מאה וארבעים שנה וחי עוד שלושים וחמש שנים אח"כ, כפירוש רש"י "שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו".

והביאור בזה: הענקת הרכוש ליצחק נעשתה לקראת חתונתו, והשטר על כך ניתן לאליעזר להראות לאביה. נישואי יצחק ורבקה שהם הנישואין הראשונים המוזכרים בתורה, אינם רק נישואין פרטיים אלא שהם מבטאים את הנישואין של כלל ישראל עד סוף כל הדורות. לכן מסר אאע"ה את כל אשר לו ליצחק, כי ענין זה נוגע לכל-לראש באברהם עצמו בהיותו הראש של כלל ישראל, וא"כ כל כולו של אברהם מונח בעניין זה ואינו יכול להשאיר לעצמו "חלק" שאינו שייך לעניין זה.

מבואר בחסידות, שנישואי יצחק ורבקה משקפים עניין כללי בתורה, והוא יחוד מ"ה וב"ן, עליון ותחתון, שהוא למעשה החידוש של מתן-תורה שבו התבטלה הגזירה ש"עליונים לא ירדו לתחתונים כו'", לכן האריכה התורה בתיאור שליחותו של אליעזר, כי עניינו "לברר ולהמשיך

- 1 בפרוטה⁴³, ומשליך אותה לים המלח. וחכמים דנו
- 2 שיפדה בארבעה זוזים או קרוב לזה, כדי לפרסם
- 3 הדבר. אבל בזמן המקדש - לא יפדה לכתחלה אלא
- 4 בשויו, כמו שבארנו.

(43) כשמואל האומר: "הקדש שווה מנה, שחיללו על שווה פרוטה - מחולל" ואף על פי שלכתחילה אין פודים על פרוטה, אין זה אלא בזמן שהמקדש קיים, משום הפסד בית המקדש, אבל בזמן הזה שאין לנו מקדש, אפילו לכתחילה.

- 5 יא. מי שהחרים בזמן הזה מטלטלין סתם⁴⁴ - הרי
- 6 אלו נמתינן לפניהם הנמצאין באותו מקום⁴⁵. אבל אם
- 7 החרים שדה בארץ ישראל סתם או שהחרמה
- 8 לפניהם - אינה חרם; שאין שדה חרמים נוהג אלא
- 9 בזמן שהיובל נוהג⁴⁶. החרים לפניהם קרקע בחוץ
- 10 לארץ, ואפלו בזמן הזה - הרי הוא כמטלטלין
- 11 בארץ ישראל ותנתן לפניהם⁴⁷.

(44) שלא אמר: לשמים, או: לבדק הבית, וסתם חרם הוא לכהנים. (45) ואפילו בחוץ לארץ. (46) שנאמר "והיה השדה בצאתו ביובל ... כשדה החרם" הרי שאין שדה חרם אלא בזמן שהיובל נוהג. ולדעת הראב"ד אין השדה ניתנת לכהנים, אבל עדיין היא קדושה לשמים, בקדושת בדק הבית, שמכיוון שהחרמים ניתנים לכהנים שבמשמר, ועכשיו אין משמר לא נתכוון זה אלא לשמים, אולם רבינו סובר שאין כאן חרם כלל, לא לשמים ולא לכהנים, כמשמעות הפשוטה של לשון הברייתא: "אין שדה חרמים נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג" ובהשוואה לעבד עברי השנוי שם ש"אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג" ועל כורחך שאינו נוהג כלל. (47) "מקרקעי דחוץ לארץ כמטלטלי דארץ ישראל דמי" (=דומים). אין קניינם יציב, וסופינו לנטשם ולעלות לארץ הקודש. וכתב הטור בחושן משפט סימן צה, שיש גאונים הסוברים שקרקעות שבחוץ לארץ הואיל ועומדים למכירה, יש להם דין מטלטלין, ונשבעים עליהם ויש להם דין אונאה, אולם הראב"ד סובר, שאין זה אלא לעניין ערכין וחרמים, אבל לעניין אונאה ושבועה הרי הם כקרקעות שבארץ ישראל.

- 12 יב. אף על פי שההקדשות והחרמין והערכין
- 13 מצות⁴⁸, וראוי לו לאדם להנהיג עצמו בדברים אלו
- 14 כדי לכה יצרו⁴⁹ ולא יהיה פיליוס⁵⁰, ויקים מה שצונו
- 15 נביאים: כבוד את ה' מהונך; אף על פי כן, אם לא
- 16 הקדיש ולא העריף ולא החרים מעולם - אין בכך
- 17 פלוג. הרי התורה העידה ואמרה: וכי תחידל לגדר
- 18 לא יהיה בך חטא⁵¹.

(48) "רבי יהודה אומר טוב מזה ומזה נודר ומשלם". (49) בחולין שם, מבואר שאין רבי יהודה מתיר לידור אלא לנדב, לומר: הרי זה עולה, אבל לידור ולומר הרי עלי עולה, אסור שמא ייכשל ולא יקיים את נדרו, נמצא שאסור להעריך, שהרי הערכים הם נדר? אולם אדם, שרוצה לכוון דעותיו, מותר לו לידור, וזהו שציין רבינו: "כדי לכוף

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ז' שבט - ספר זרעים - הלכות כלאים קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מדאי. (56) קצבת יכולתו. (57) והכתוב מדבר בקרבנות עולות ראייה ושלמי חגיגה, שחייב אדם להביא בשלוש רגלים, ומצוותם בהתאם לעושרו אשר ברכו ה'.

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת עֲרִכִין וְחֲרָמִין בְּסִיעָתָא דְשְׁמִיָּא נִגְמָר סִפְר הַפְּלָאָה, וּמִנֵּן פְּרָקִיו שְׁלֹשָׁה וְאַרְבַּעִים פְּרָקִים: הַלְכוֹת שְׁבוּעוֹת - שְׁנִים עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת נְדָרִים - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת נִזְיוֹת - עֶשְׂרֵה פְּרָקִים. הַלְכוֹת עֲרִכִין וְחֲרָמִין - שְׁמֹנֶה פְּרָקִים.

תְּהִי יָדְךָ לְעֶזְרִי, כִּי פְקוּדֶיךָ בְּחֻרְתִּי

סִפְר שְׁבִיעִי וְהוּא סִפְר זֵרְעִים

הַלְכוֹתָיו שָׁבַע. וְזֶהוּ סְדוּרָן:

א. הַלְכוֹת פְּלָאִים.

ב. הַלְכוֹת מִתְּנוּת עֲנִיִּים.

ג. הַלְכוֹת תְּרוּמוֹת.

ד. הַלְכוֹת מַעֲשָׂרוֹת.

ה. הַלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְנִטְע רִבְעִי.

ו. הַלְכוֹת בְּכוּרִים וּשְׂאֵר מִתְּנוּת פְּהִינָה שְׁפָגְבוּלִין.

ז. הַלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל.

הַלְכוֹת פְּלָאִים

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן חֲמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן:
(א) שְׁלֹא לְזַרְע זֵרְעִים פְּלָאִים.¹ (ב) שְׁלֹא לְזַרְע תְּבוּאָה אוֹ יֶרֶק בְּכֶרֶם.² (ג) שְׁלֹא לְהִרְבִּיעַ בְּהֶמָּה פְּלָאִים.³ (ד) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּכֶלְאִי בְּהֶמָּה כְּאֶחָד.⁴ (ה) שְׁלֹא לְלַבֵּשׁ פְּלָאִים.⁵

(1) "והוא אמרו יתעלה: שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט)" (ספר המצוות לא-תעשה רטו). ובכלל זה הרכבת האילן (להלן הלכה ה, וספר המצוות שם רטז).
(2) "שהזהירנו מזרוע תבואה בכרם, וכך שאר ירקות, וזה המין מן הכלאים יקרא "כלאי הכרם", והוא אמרו יתעלה: לא תזרע כרמך כלאים (דברים כב, ט)" (שם רטז).
(3) "והוא אמרו יתעלה: בהמתך לא תרביע כלאים (ויקרא, שם) (שם ריז). (4) "והוא אמרו: לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו (דברים כב, י)" (שם ריח). (5) "והוא אמרו יתעלה: "לא תלבש שעטנז (שם, יא)" (שם, מב).

וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

פָּרָק רִאשׁוֹן

(1) יבאר כמה מינים יזרע ויהיה כלאים. והזורע בעצין שאינו נקוב. אם אסור לזרוע כלאים לנכרי או לקיימם הישראל בשדהו. אם נוהג כלאים בחוצה לארץ או בזרעים שאינם ראויים למאכל אדם. ואם מותר לזרוע זרעים וכלאי אילן כאחת. כלאי אילנות. ושהזורע נחלקין לג' חלקים.

א. הַזֹּרֵעַ שְׁנֵי מִינֵי זֵרְעִים כְּאֶחָד בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל -

לֹאֻקָּה,² שְׁנֵאֲמַר: שְׂדֶךָ לֹא תִזְרַע פְּלָאִים.

יחוד זה", כי רבקה הייתה אצל לבן ובתואל "כשושנה בין החוחים" בחינת ב"ן, ויצחק "עולה תמימה" בחינת מ"ה, ולכן נתן אברהם ליצחק את הכל, כי יחוד זה חובק וכולל את כל ענייני העולם.

(על-פי י"ן מלכות ספר הפלאה סימן י"ז)

~ נקודות משיחות קודש ~

"לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו.."

שמו של ספר "הפלאה" מורה על תנועה שלמעלה ממדידה והגבלה. ויש לבאר מדוע סימונו של הספר הוא בעניין המבטא את חשיבות ההגבלה בצדקה. האדמו"ר הזקן כותב שיכולים וצריכים "להרבות מאד מאד בצדקה", ו"אין לחוש משום אל יבזבז יותר מחומש", ואין הוא תיווך הדברים על-פי ההלכה. אלא שבעבודת ה' בכללות ישנם שני אופנים: א. עבודה במדידה והגבלה מצד שייכותו לגדרי העולם. ב. עבודה שלמעלה ממדידה והגבלה מבחינת 'יחידה' שבנפש - מציאות אחת עם הקב"ה. יש זמנים בהם נדרשת עבודה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, כמו בעשיית עד ליום הכיפורים. ואילו בשאר הימים, צריכה להיות עבודה מסודרת במדידה והגבלה "כל יומא ויומא עביד עביד עבידתיה".

כן הוא בלימוד התורה ובנתינת הצדקה, שיש זמנים מיוחדים שבהם צריך ללמוד הלכות מיוחדות השייכות לזמן זה או לתת צדקה יותר מחומש, בהתאם לזמן המיוחד. סמיכות ספר 'הפלאה' לספר 'זרעים' מרמז על חיבור הנשמה בגוף, שאע"פ ש"נשמה שנתת בי טהורה היא", בכל זאת ירדה בגוף גשמי לחבר הבלתיגבול עם הגבול, כך גם עבודתו של יהודי צריכה לחבר את עצם הנשמה שלמעלה ממדידה והגבלה עם העבודה של מדידה והגבלה שתהיה גם היא חדורה בכוח שלמעלה ממדידה והגבלה.

(על-פי י"ן מלכות ספר הפלאה סימן י"ז)

(52) ראה אשה טובעת בנהר, אמר, אסור להסתכל בה ולהצילה - זהו חסיד שוטה; ובירושלמי אמרו: "איזהו חסיד שוטה? ראה תינוק מבעבע בנהר אמר לכשאחלוץ תפילי אצילנו, אם כשהוא חולץ תפיליו הוציא זה [=התינוק] את נפשו". (53) מחריבי עולם. וכן בפירוש המשנה לרבינו בסוטה שם: "מבלי עולם או מכלי עולם, - שאלה הדברים מפסידים מציאות האדם". (54) שנאמר "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" שני עישורים - הרי הם חומש, ובשולחן ערוך פסק: חומש זה - שנה ראשונה מהקרן, מכאן ואילך חומש שהרוויח בכל שנה. וראה ברמ"א שם, שבשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שירצה. (55) תלמיד חכם מכלכל דבריו במשפט ... וזן את אנשי ביתו כפי ממונו והצלחתו, ולא יטריח על עצמו יותר

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

- 7 ג. אָסור לְזַרְע פְּלִאִים⁷ לְנִכְרִי⁸. וּמִתָּר לִזְמַר לְנִכְרִי
8 לְזַרְע לִזְ⁹ פְּלִאִי זָרְעִים. וְאָסור לְאָדָם לְקַיֵּם פְּלִאִי
9 זָרְעִים בְּשָׂדֵהוּ¹⁰, אֲלֵא עֹרֶקְךָ. וְאִם קִיָּמָן - אִינוֹ
10 לִזְמַר¹¹. וּמִתָּר לְיִשְׂרָאֵל¹² לְזַרְע פְּלִאִי זָרְעִים בְּיָדוֹ
11 בְּחוּצָה לְאֶרֶץ. וְאִפְלוּ לְעֶרְב הַזָּרְעִים לְכַתְּחֻלָּה¹³
12 וּלְזָרְעָן בְּחוּצָה לְאֶרֶץ - מִתָּר. וּדְבָרִים אֲלוֹ דְּבָרִי
13 קִבְּלָה¹⁴.

(7) היינו כלאי זרעים (וראה להלן מקורו). ואילו בכלאי הכרם, ראה להלן פרק ה הלכה ה. (8) היינו בשדהו של גוי בארץ ישראל, שאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מקדושתה (פ"א מהלכות תרומות הלכה י, ועיין תוספות עבודה זרה סד. ד"ה אין עורדין). ומקור הלכה זו בירושלמי סוף מסכת ערלה: "אין עושין עם הגוי בכלאים בארץ, בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים". (9) כלומר, בשדהו של גוי ולצורך הגוי, שאף-על-פי שאמירה לנכרי אסורה בין במלאכות שבת (פרק ו מהלכות שבת הלכה א) ובין באיסורים אחרים (פרק טז מהלכות איסורי ביאה, הלכה יג. ופרק יג מהלכות שכירות הלכה ג) - אין זה אלא באומר לנכרי לעשות איסור בשביל הישראל, שכן כתב רבינו שם: "אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת" (הלכות שבת שם): "אסור לומר לגוי לסרס בהמה שלנו" (הלכות איסורי ביאה שם) ו"אמר לגוי חסום פרתי ודוש בה - אסור" (הלכות שכירות שם), אבל לומר לגוי לעשות בשביל הגוי - אין איסור. ועיין תוספות בבא מציעא צ. ד"ה חסום. וראה בכסף-משנה בשם ר"י קורקוס. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה יג. (10) כלאים פרק ח משנה א: "כלאי זרעים אסורים מלזרוע ומלקיים". ואמרו בירושלמי כלאים פרק ח הלכה א: "הכל מודים (גם חכמים החולקים על ר' עקיבא הסובר "מקיים כלאים לוקה") באסור שהוא אסור". ועיין במשנה-למלך שהעיר ממה שאמרו בבבלי עבודה זרה סד. "לרבנן אף קיומי שפיר דמי". (11) בירושלמי שם: "הכל מודים באסור שהוא אסור. בשלא קיים על ידי מעשה, אבל אם קיים על ידי מעשה, לוקה, כהדא דתניא המחפה בכלאים לוקה". (12) קידושין לט. (13) שם: כלאי הכרם שבארץ אסורים בהנאה, בחוצה לארץ גזרו בהם רבנן, כלאי זרעים שבארץ אינם אסורים בהנאה, בחוצה לארץ לא גזרו רבנן. וכן כתב רבינו להלן פרק ה הלכה ד. (14) שם אמרו: "בהמתן לא תרביע כלאים, שדך לא תזרע (ויקרא יט, יט). מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרבעה (=הרכבת האילן). ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ, אף שדך נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ (ראה להלן הלכה ה), ואלא הא כתיב שדך, ההוא למעוטי זרעים שבחוצה לארץ". והחילוק הזה באותו הפסוק, שלענין הרכבת האילן למדו מהרבעה שאסורה גם בחוצה לארץ, ולענין כלאי זרעים למדו מ"שדך" למעט חוצה לארץ, - הוא מדברי קבלה, שכן קיבלו חכמים איש מפי איש עד משה רבינו מפי הגבורה.

- 14 ד. אִין אָסור מְשֹׁם פְּלִאִי זָרְעִים אֲלֵא הַזָּרְעִים¹⁵
15 הָרְאוּיִין לְמַאכֵּל אָדָם¹⁶; אֲבָל עֹשֶׁבִים הַמְרִים וְכִיזָא
16 בְּהֵן מִן הַעֲקָרִין שְׂאִינָן רְאוּיִין אֲלֵא לְרִפּוּאָה וְכִיזָא
17 בְּהֵן - אִין בְּהֵן מְשֹׁם פְּלִאִי זָרְעִים.

הרמב"ם הקדים הל' כלאים להל' פאה, הגם שבהקדמתו לפיה"מ מסביר שרבי הקדים במשנה את מסכת פאה למסכת כלאים, כי כך הוא הסדר בתורה. וקשה על תירוץ הרדב"ז שם, שכתב שכלאים הם הלכות הכוללות פרטים הרבה ככלאי הכרם, כלאי בהמה וכלאי הבגד, והלכות פאה אינן כלל כ"אם פרט, לכן סידר קודם הכלל דכלאים ואח"כ הפרט דפאה. כי אילו סידר הרמב"ם את הל' פאה לחוד, אפשר היה לתרץ כך, אבל כיון שכלל אותם בהל' מתנות עניים, מדוע ייחשבו הלכות אלו לכלליות פחות מהל' כלאים, וא"כ הדרא קושיא לדוכתה. והביאור הוא, כיון שספר הי"ד החזקה הוא ספר "הלכות הלכות", סידרו הרמב"ם לפי סדר עבודת האדם הצריך להלכות אלו לדעת את המעשה אשר יעשה על-פי סדר עבודתו. לכן סידר בתחילה הל' כלאים שנוגעות לפעולה הראשונה בעבודת השדה, היינו זריעה, ובהמשך להן סידר כל דיני כלאים. אח"כ סידר ההלכות הנוגעות לזמן הקצירה, הל' פאה ושאר מתנות עניים. ואחרי אלו המתנות הניתנות בשעת קצירה, סידר ההלכות הנוגעות לאחר מירוח: תרומות, מעשר, מע"ש, נטע רבעי וביכורים. לבסוף סידר הלכות שמיטה, הנוגעות פעם בשבע שנים, ויובל הנוהג פעם בחמישים שנה.

(על-פי 'לקוטי שיחות' חלק י"ז עמוד 252)

(2) כמבואר בקידושין לט. ובבכורות נד. שהוא אסור מן התורה (ודעת רש"י בשבת פד: ובבכורות שם: שכלאי זרעים אינם אסורים אלא מדרבנן, ועיין תוספות שם, ושם - משנה-למלך). ובחוצה לארץ אין שום איסור אפילו מדרבנן (להלן הלכה ג).

- 1 ב. וְאֶחָד הַזָּרְעִים אוֹ הַמִּנְבֶּשֶׁשׁ³ אוֹ הַמִּחְפָּה, כְּגוֹן
2 שֶׁהִתָּה הָטָה אַחַת וּשְׁעוֹרָה אַחַת אוֹ פֹּל אֶחָד
3 וְעֲדָשָׁה אַחַת מִנְחִין עַל הָאֶרֶץ וְחִפָּה אוֹתָן בַּעֲפָר,
4 בֵּין בְּיָדוֹ בֵּין בְּרִגְלוֹ בֵּין בְּכֻלֵּי⁴ - הָרִי זֶה לִּזְמַן. וְאֶחָד
5 הַזָּרְעִים פְּאֶרֶץ אוֹ פְּעֻצִין נְקוּב⁵; אֲבָל הַזָּרְעִים פְּעֻצִין
6 שְׂאִינוֹ נְקוּב - מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרִדוֹת⁶.

(3) תולש עשבים רעים כדי שייצמחו האחרים יפה (רש"י מועד קטן ב:), והיא תולדה של זרע (כרב יוסף שם). ומה שפסק רבינו בפרק ח מהלכות שבת הלכה א, שמנכש הוא תולדה של חורש (כדעת רבה שם) - שם מדובר שכוונתו לייפות את הקרקע (כסף-משנה שם הלכה ב). (4) במכות כא: אמרו שהמחפה בכלאים בעת הליכתו חייב, הרי שהמחפה ברגלו חייב, והיינו מחפה ברגלו או בכלי (הגר"א יורה-דעה סימן רצו ס"ק ד). (5) שהוא כאילו זרע בארץ (כלאים פרק ז משנה ח). ושיעור הנקב כדי שיצא בו שרש קטן (כסף-משנה, וכן מפורש בפרק ה מהלכות תרומות הלכה טו). (6) שמדברי סופרים נחשב כזריעה בארץ (מנחות ע.).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ז' שבט - ספר זרעים - הלכות כלאים קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפורש ביורה-דעה סימן רצה סעיף ז, ואם מניח לגוי להרכיב הוא מקיים. (22) תוספתא פרק א. (23) קידושין שם.

ז. הזורע זרעים פלאים²⁴, וכן המרכיב אילנות²⁵ פלאים, אף על פי שהוא לוקה - הרי אלו מתרין באכילה, ואפילו לזה שעבר²⁶ וזרען. שלא נאסר אלא זרעו בלבד²⁷. ומתיר לטעם חזק²⁸ מן האילן שהרכיב פלאים, ולזרע מזרע הירק שגזרע פלאים.

(24) כלאים פרק ח משנה א. (25) שדין הרכבת האילן כדין כלאי זרעים, שהרי היא בכלל "שדך לא תזרע כלאים", כמפורש למעלה הלכה ה (כסף-משנה). (26) ראה ביאור הגר"א ליו"ד שם, סעיף-קטן כא. (27) כן הוא בכלאים שם: "אסורים מלזרוע ומלקיים, ומותרים באכילה". (28) תוספתא פרק ב, וירושלמי פרק א הלכה ד.

ח. הזרעונין²⁹ נחלקין לשלשה חלקים: האחד מהם הוא הנקרא תבואה³⁰, והיא חמשה מינין³¹: החטים, והפסמין, והשעורין, ושבלת שועל, והשיפון. והשני מהן הוא הנקרא קטנית³², והן כל זרעים הנאכל לאדם חוץ מן התבואה, כגון הפול והאפונים והעדשים והדלחן והארז³³ והשמשמין והפרגין³⁴ והספיר³⁵ וכיוצא בהן. והשלישי מהן הוא הנקרא זרעוני גנה, והן שאר זרעוני שאינן ראויין למאכל אדם³⁶, והפרי של אותו הזרע מאכל אדם, כגון זרע הפצלים והשומין וזרע החציר³⁷ והקצח³⁸ וזרע לפת³⁹ וכיוצא בהן. וזרע פשתן - הרי הוא בכלל זרעוני גנה⁴⁰. פשיזרעו כל מיני זרעונים אלו ויצמחו - נקרא הצמח פלו כל זמן שלא נפר הזרע דשא⁴¹, ונקרא ירק⁴².

(29) מכאן ועד סוף הפרק, היא כהקדמה וביאור למינים שיבואו בפרקים הבאים (כסף-משנה). (30) הכוונה למה ששנינו בכלאים פרק ב משנה ב: "במה דברים-אמורים תבואה בתבואה", ראה להלן פרק ב הלכה ג. (31) נדרים נה. (32) משנה שם, ולהלן בדברי רבינו שם. (33) כן כתב רבינו גם בפרק מהלכות חמץ ומצה הלכה א, ולא כר' יוחנן בן נורי (ברכות לז). האומר: "אורז מין דגן הוא". (34) הנקרא בערבי כשכא"ש (פירוש המשניות לחלה פרק א משנה ד). (35) בלשון ערבי מא"ש (פירוש המשניות לכלאים פרק א משנה א). (36) למה שאמרו בכלאים פ"ב שם, ולהלן פרק ב הלכה ג. (37) הוא כרתי, ראה להלן פרק ג הלכה ג. (38) (ראה להלן פרק ב מהלכות תרומות הלכה ג, וצריך עיון). (39) (ראה להלן פרק ג הלכה ו). (40) לפי המשנה בכלאים שם, וראה להלן שם הלכה ה. ובפרק טז מהלכות מכירה הלכה ב כתב רבינו, שרוב בני אדם קונים אותה לזריעה, ורק מקצת בני אדם אוכלים אותה. (41) וראה להלן פרק ה הלכה יט, שדשאים הם כלאים בכרם. (42) כוונתו למה ששנינו בכלאים פרק ה משנה ה "הנוטע ירק בכרם", ושם משנה ו "הרואה ירק בכרם" - שאין הכוונה לירק דווקא, אלא גם למיני הזרעונים

(15) היינו הדבר הנצמח מהזרעים. ובגוף הגרעינים הנזרעים, אם צריכים להיות ראויים למאכל אדם, לא נתברר כאן. וראה להלן פרק ח הלכות ג-ה, לענין כלאי הכרם. (16) יש מפרשים ש"מאכל אדם" לאו דוקא, אלא הוא-הדין למאכל בהמה, ולא בא למעט אלא עשבים מרים ועיקרים של רפואה. והא ראייה, שהרי שנינו (כלאים פרק א משנה א) "החטים והזונין, אינם כלאים זה בזה". ואמרו על זה בירושלמי שם: "הא עם השעורים כלאים כו' שכן מקומות מקיימין אותן ליונים" (וכן הוא בתרומות פרק ב משנה ו שהזונין אינם אוכל. וכן כתב רבינו להלן פרק ה הלכה יח), שאם רוב העם מקיימים לבהמה, הרי זה כלאי הכרם (ר"י קורקוס וכסף-משנה). ויש אומרים ש"מאכל אדם" דוקא, ואילו במאכל בהמה אין דין כלאים, והם מחלקים בין בכלאי זרעים לכלאי הכרם, שבכלאי הכרם שאסורים גם באכילה והנאה, גזרו גם על מאכל בהמה. ובכלאי זרעים שאינם אסורים אלא בזריעה, ומותרים באכילה והנאה - לא גזרו. וראיה לדבריהם: הרי דבר שהוא לרפואה, ודאי אין בו כלאי זרעים כמפורש כאן, ואילו בכלאי הכרם גם בדבר שהוא לרפואה יש בו משום כלאי הכרם, כמפורש שם, ואם כן על-כרחנו שיש וחילוק בין כלאי זרעים לבין כלאי הכרם (מראה הפנים שם). אלא שהדברים אינם עולים בקנה אחד עם דברי הירושלמי שם גבי זונים (ועיין שם בדברי מראה הפנים, שאף הוא נדחק בזה).

ה. פלאי האילנות - הרי הם בכלל מה שגאמר: שדך לא תזרע פלאים¹⁷. פיצד? המרכיב אילן¹⁸ באילן, כגון שהרכיב יחור של תפוח באתרוג או אתרוג בתפוח¹⁹ - הרי זה לוקה מן התורה בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ. וכן המרכיב ירק באילן²⁰ או אילן בירק - לוקה בכל מקום.

(17) בקידושין לט. למדו זה מההיקש של 'שדך לא תזרע כלאים' ל'בהמתך לא תרביע כלאים'. מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרכבה. וראה בספר המצוות לא-תעשה רטז. (18) כלאים פרק א משנה ז. (19) נראה שרק באילני מאכל יש איסור הרכבה (וראה למעלה הלכה ד). אולם בירושלמי (כלאים פרק א הלכה ז) מפורש שאין מרכיבין עץ סרק על גבי עץ מאכל. וראה במשנה ראשונה שם. (20) משנה שם, כדעת חכמים ולא כרבי יהודה. ובמשנה שם אמרו גם "אין מביאין כו' ירק בירק", ורבינו השמיט דבר זה. ועיין כסף-משנה ורדב"ז, ועדיין צריך עיון.

ו. ואסור לישראל להניח לנכרי שירכיב לו אילנות פלאים²¹. ומתיר לזרע²² זרעים וזרע אילן באחד. וכן מתיר לערב זרעי אילנות ולזרען באחד. שאין לה פלאים באילנות אלא הרפכה בלבד²³.

(21) לפי שהגוי מצווה על הרכבת האילן (פרק י מהלכות מלכים הלכה ו, וכדעת ר' אליעזר בסנהדרין ס). ואם הישראל מניח לו להרכיב אילנות כלאים, עובר משום "ולפני עור" (משנה-למלך). (ויותר מסתבר לפרש שאיסורו מטעם מקיים, שכשם שכלאי זרעים אסורים מלקיים (למעלה הלכה ג), כן אסור לקיים הרכבת האילן (וכן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. וכל שהוא פלאים⁷ עם הזרע - מצטרף לאחד
מעשרים וארבעה. כיצד? עשרים ושלש⁸ סאה של
חטים שנתערב בה שני קבין⁹ שעורים ושני קבין
עדשים ושני קבין פולים - הרי זה לא יזרע הכל,
עד שימזעט סאה של תערובת ויכר מקצתה או יוסיף
על החטים; שהשעורים והעדשים והפול - כלם
פלאים עם החטים.

(7) משנה, כלאים שם, כתנא-קמא שאמר: "בין ממין אחד
בין משני מינים". (8) ראה למעלה ה"א. (9) הם שליש
הסאה, שהסאה ששה קבים.

ג. במה דברים אמורים?¹⁰ בשנתערבו מיני תבואה
זה בזה או מיני קטניות זה בזה, או שנתערבה
תבואה בקטניות או קטניות בתבואה; אבל זרעוני
גנה שנתערב אחד מהן בתבואה או בקטניות -
שעורן אחד מעשרים וארבעה ממה שזרעין בבית
סאה¹¹ מאותו המין¹². אם נתערב בסאה¹³ של
תבואה או קטנית - לא יזרע עד שימזעט או יוסיף
על התבואה.

(10) שם, משנה ב. (11) הוא מקום שזרעים בו סאה
חטים, ומדתו חמישים אמה על חמישים אמה. (12) לפי
שיש זרעוני גינה שהם דקים, ויש בקב שלהם כדי לזרוע
בית סאה חטים, ויש מהם דקים יותר ובחצי קב מהם יש
לזרוע בית סאה חטים, לפיכך משערים בהם לעולם באחד
מעשרים וארבעה בזריעת בית סאה מהם (ר"ש שם), וראה
להלן ה"ד. (13) לפי מה שכתב רבינו למעלה הלכות א-ב:
"סאה של חטים שנתערבה בעשרים ושלשה סאה של
שעורים" - "כיצד עשרים ושלשה סאה של חטים" - צריך
לומר ש"סאה" שהזכיר כאן לאו דוקא, אלא סאה פחות
רובע הקב, שהוא אחד מעשרים וארבעה בסאה. ונתערב בו
אחד מעשרים וארבעה משיעור זריעה בבית סאה ממין אחד,
שבסך-הכל יש בתערובת: כדי שיעור זריעה בבית סאה.

ד. כיצד? חרדל¹⁴ שנתערב בתבואה, והרי החרדל
זרעין ממנו קב¹⁵ בכל בית סאה, אם נתערב ממנו
אחד מעשרים וארבעה מן הקב בסאה¹⁶ של תבואה
או של קטנית - חייב למזעט. וכן אם היה מין זה
מזרעוני גנה זרעין ממנו סאתים בכל בית סאה¹⁷,
אם נתערב ממנו חצי קב¹⁸ בכל סאה¹⁹ של תבואה
או של קטנית - ימזעט.

(14) וחרדל מזרעוני גינה (למעלה פ"א ה"ט). (15) שהוא
שישית הסאה. ב"ירושלמי" שם: "ותני עלה, כגון קב וחצי
קב". ופירשה רבינו: קב למין אחד, וחצי קב למין שני, ולא
כמו שפירשה בפירוש המשניות שם, ועי' 'משנה ראשונה'
שם. (16) כלומר, בסאה פחות אחד מעשרים וארבעה, ראה
למעלה. וחלק זה הוא אחד ממאה וארבעים וארבעה בסאה.
(17) זרעוני גינה אלו עבים מאד, ולזרוע בית סאה צריך מהם
כפול מחטים ושעורים. (18) היינו חלק אחד מעשרים

כל זמן שלא ניכר הזרע (ביאור הגר"א ליו"ד סימן רצז, ס"ק
יב).

ט. ויש מזרעוני גנה זרעונים שדרכן לזרע מהן
שדות, כגון הפשתן⁴³ והחרדל⁴⁴, ואלו הן הנקראים
מיני זרעים. ויש מזרעוני גנה זרעונים שאין דרך
בני אדם לזרע מהם אלא צרורות⁴⁵ קטנות,
כגון הלפת והצנון והתדרים והבצלים והפספס
והפרפס והמרור וכיוצא בהן, ואלו הן הנקראים
מיני ירקות.

(43) ראה להלן פרק ג הלכה יח. (44) ראה להלן שם, וצריך
עיון. וראה גם בפרק ג מהלכות מתנות עניים הלכה יא,
וצריך עיון. (45) ראה להלן פרק ד הלכה ט.

פרק שני

(1) יבאר זרע שנתערב בו זרע אחר. הזרע שדהו מן המינין
וכשצמח ראה בו כלאים. הטומן אגודת לפת וצנון וכיוצא
בה תחת גפן וכו'. שדה שהייתה זרועה וקצר הזרע ונשארו
העיקרין בארץ אם יזרע בה מין אחר. בא' באדר משמיעין
על הכלאים ובט"ו בו יוצאין שלוחי בית-דין לבדוק אם אין
כלאים בשדות.

א. זרע שנתערב בו זרע אחר, אם היו אחד
מעשרים וארבעה, כגון סאה של חטים שנתערבה
בעשרים ושלש³ סאה של שעורים - הרי זה אסור
לזרע את המערב, עד שימזעט את החטין או יוסיף
על השעורים. ואם זרע⁵ - לוקה⁶.

(2) כלאים פ"ב מ"א. (3) כן כתב 'מלאכת שלמה' "שעם
אותו הרובע הם סאה". ובשו"ע יו"ד ס' רצו ס"ה (לפי כמה
דפוסים) "סאה של חטים שנתערבה בכ"ד סאה של שעורים
כו' כיצד, כ"ד סאה של חטים שנתערב במ שני קבים
שעורים ושני קבים עדשים וכו'" והנכון כבדפוסים אחרים
"בכ"ג - כ"ג". (4) [ב'ירושלמי' שם ה"א: "לא כן אמר
וכו' רבי יוחנן כל האיסורין שריבה עליהן בשוגג מותר,
מזיד אסור? - תמן את מרבה לבטל איסור תורה, ברם הכא
את מרבה לבטל מפני מראית עין". כלומר: כל האיסורים
איסורם מחמת שהתורה אסרתם, ואם נתערבו אסור לבטלם,
אבל כלאים כל אחד ואחד הוא היתר, ורק התערובת
אוסרתם, ואין התערובת נאסרת אלא-אם-כן היא ניכרת לעין
(ראה להלן פ"ג ה"ה), ואם אין בסאה רובע ממין אחר,
שאין התערובת ניכרת לעין, אין כאן איסור כלל, כלומר,
אין כאן ביטול איסור, אלא שלא בא כלל לידי איסור (וראה
להלן). וכעין זה כתב הגרע"א (בתשובה סי' ז) להתיר
ביטול בבשר בחלב, שכיון שיש שם יותר מששים אינו בא
לכלל איסור. שוב מצאתי כן בפרישת הרא"ש למס' שקלים
פ"א מ"א ד"ה ועל הכלאים, עמוד ג הערה 2 להרב ניסן
זק"ש. (5) והיה בסאה רובע זרע ממין אחר. (6) 'הגר"א'
(ביו"ד שם ס"ק טו) הקשה על זה מדברי ה'ירושלמי' הנ"ל,
שאמרו שאין איסורו אלא מפני מראית עין, הרי שאין זה
איסור מן התורה, ולמה הוא לוקה? ולפי המבואר למעלה,
דברי רבינו מיושבים.]

וארבעה לשני סאים, הוא הזרע שלהם לבית סאה. (19) סאה פחות אחד מעשרים וארבעה, כנ"ל.

ה. לְפִיכָךְ, תְּבוּאָה שֶׁנִּתְעַרְבַּ בָּהּ זֶרַע פֶּשֶׁתָּן²⁰: אִם
הָיָה שְׁלֹשֶׁת רִבְעִים בְּכָל סָאָה - הָרִי זֶה יִמָּעַט, וְאִם
לָאוּ - אֵינוֹ צָרִיךְ לִמָּעַט; לְפִי שֶׁבֵּית סָאָה זֹרְעִין בּוֹ
שְׁלֹשׁ סָאִים זֶרַע פֶּשֶׁתָּן. וְעַל הַדָּף זֶה מְשַׁעְרִים בְּכָל
הַזֵּרְעִים הָאֲחֵרִים.

(20) "ירושלמי" שם סוף ה"ב.

ו. בְּמָה דְּבָרִים אָמוריִים²¹? בְּשָׂלָא נִתְפֹּן לְעֶרֶב
וּבְשָׂלָא נִתְפֹּן לְזֶרַע הַשְּׂנִי מִיָּנִין שֶׁנִּתְעַרְבוּ; אֲכָל אִם
נִתְפֹּן לְעֶרֶב זֶרַע בְּזֶרַע אַחֶר²² אוֹ לְזֶרַע הַשְּׂנִי מִיָּנִין²³,
אִפְּלוּ הָיְתָה חֲטָה אַחַת בְּתוֹךְ כְּרִי שֶׁל שְׁעוּרִים -
אֲסוּרָה לְזֶרְעָה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(21) "ירושלמי" שם ה"א. (22) כלומר, עירב כדי לזרוע
שניהם וליהנות מהם (כסף-משנה). (23) כלומר, נתערבו
מאליהם. אבל בשעת זריעה הוא מכוין לזרוע שניהם
וליהנות מהם. ולמעלה בה"א מדובר בשאינו מתכוין ליהנות
משני המינים.

ז. הַזֶּרְעֵי²⁴ שֶׁזָּהוּ מִין מִן הַמִּינִין, וּבְשִׁינְיָמָה רָאָה בּוֹ
כְּלָאִים²⁵: אִם הָיָה הַמִּין הָאֶחָד²⁶ אֶחָד מֵעֲשָׂרִים
וְאַרְבָּעָה בְּשָׂדֶה - הָרִי זֶה לִקְטַעַד שְׁמִיעֻטָּנוּ; מִפְּנֵי
מִרְאִית הָעֵינַן, שֶׁמָּא יֵאמְרוּ כְּלָאִים זֶרַע בְּכֹנָה²⁷. בֵּין
שֶׁהָיָה הַמִּין הָאֶחָד שֶׁצִּמַּח תְּבוּאָה וְקִטְנִית בְּתוּבָא
וְקִטְנִית²⁸, אוֹ זֶרְעוּנֵי גִנָּה²⁹ בְּתוּבָא וְקִטְנִית וּבִזְרָעוּנֵי
גִנָּה. וְאִם הָיָה הַצּוּמָח פָּחוֹת מִכֵּן - אֵינוֹ צָרִיךְ
לִמָּעַט.

(24) מועד קטן ו, א. (25) והוא לא זרעו ואינו רוצה בקיומו
(ט"ז ביו"ד סי' רצו ס"ק ד). (26) בדפוס רומי: "האחר".
וכן הוא בשו"ע י"ד שם ס"ח. (27) למד זאת רבינו ממה
שהביא להלן הלכות ח"ט, עיי"ש. (28) [בדפוס רומי:
"תבואה וקטנית בתבואה", ונראה שיש לתקן "תבואה
[בקטנית] וקטנית בתבואה"]. (29) שאף-על-פי שבתלוש
משערים בהם אחד מעשרים וארבעה בנופל מהם לבית
סאה, והיינו אחד ממאה וארבעים וארבע בסאה (למעלה
הערה טו) - לאחר שגדלו וצמחו, שוים הם לחיטים
ושעורים, שהרי מן הזרע המועט שלהם יוצאת תנובה רבה,
פי שש מחיטים ושעורים, כפי חשבונם.

ח. בְּמָה דְּבָרִים אָמוריִים? בְּזִמְן שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם לְחֹשֶׁד;
אֲכָל בְּזִמְן שֶׁהַדְּבָרִים מֵרָאִין שֶׁאֵין זֶה מִדַּעְתּוֹ שֶׁל
בַּעַל הַשָּׂדֶה, אֲלֹא מֵאֲלִיָּהֶן עֲלֹפִין³⁰ - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ
לִמָּעַט.

(30) כלאים פ"ב מ"ה.

ט. פִּיצֵד? בְּגוֹן תְּבוּאָה שֶׁעָלוּ בָּהּ סְפִיחֵי אֶסְטִיס³¹,
וְתִלְתָּן³² שֶׁזֶרְעָה לְמֵאכָל אָדָם³³ שֶׁעָלוּ בָּהּ מִיָּנִי
עֲשָׂבִים; שָׂזָה מִפְּסִיד הוּא³⁴. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(31) [הוא שצובעים בו כמין התכלת ('פירוש המשניות' שם,
ורע"ב שביעית פ"ז מ"א), ואינו אוכל ('פ"ב מהל' מתנות
עניים ה"ב). וכן העתיק בפ"ז מהל' שמיטה הי"ג במיני
הצובעין "אסטיס", ולא כמו שכתוב במשנה (שביעית שם)
"ספִּיחֵי אֶסְטִיס", אבל הספִּיחִים שלו נאכלים, ראה למעלה
פ"א ה"ד שלפי דעת 'מראה הפנים' צריך שיהא מאכל
אדם]. (32) בערבי: חלבא, ובלע"ז פניגיריג ('פירוש
המשנה' שם). (33) שאז מפסידים אותה העשבים,
כדלהלן, אבל אם זרעה לזריעה, אינה נפסדת מן העשבים
(בבא-קמא פא). (34) ואם כן, הדברים מראים שאין זה
מדעתו של בעל השדה.

י. וּבְמָה יוֹדַע שֶׁהִתְלַתֵּן זֶרְעָה לְמֵאכָל אָדָם?
כְּשֶׁהִיָּתָה זֶרְעָה עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת³⁵ וְלָהּ גְּבוּל סָבִיב.
³⁶ וְכֵן מָקוֹם הַגִּרְנוֹת³⁷ שֶׁעָלוּ בָּהּ מִיָּנִין הִרְבֵּה - אֵין
מְחִיבִין אוֹתוֹ לְעַקֵּר; שֶׁהָרִי הַדָּבָר יוֹדַע שֶׁאֵינוֹ רוֹצֵה
שִׁינְיָמָה צִמַּח בְּמָקוֹם הַגִּרְנוֹת³⁸. וְאִם הִסִּיר מִקְצָתָן³⁹
- אוֹמְרִין לוֹ: עֵקֶר הַכָּל חוּץ מִמֵּין אֶחָד; שֶׁהָרִי גִלָּה
דַּעְתּוֹ שֶׁרוֹצֵה בְּקִיּוֹם הַשָּׂאָר.

(35) בבא-קמא שם. (36) כן צריך להיות, וכן נראה בדפוס
רומי. (37) כלאים, שם. (38) שמקום הגרנות צריך להיות
חלק כדי לדוש בו ('פירוש המשנה' שם). (39) משנה, שם.

יא. אֵין נוֹטְעִין⁴⁰ יִרְקוֹת בְּתוֹךְ סֹדֵן שֶׁל שְׁקָמָה⁴¹
וּבְפִיּוּצָא בָּהּ⁴². הַטּוֹמֵן אֲגִדַּת לִפְתָּה⁴³ וּצְנוּן⁴⁴ וּכְפִיּוּצָא
בָּהּ תַּחַת הָאֵילָן⁴⁵, אִפְּלוּ תַּחַת הַגֶּפֶן, אִם הָיוּ מִקְצַת
הָעֵלִין מְגֻלִּין⁴⁶ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ⁴⁷; שֶׁהָרִי אֵינוֹ רוֹצֵה
בְּהִשְׁרָשָׁתָן. וְאִם אֵין אֲגִדָּה, אוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ הָעֵלִין
מְגֻלִּין - חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוֹם כְּלָאִים.

(40) שם פ"א מ"ח. (41) השקמה היא תאנה מדברית
('פירוש המשנה' לדמאי פ"א מ"א) עד שלא נחתכו ענפיה
נקראת בתולת השקמה, וכשמזקינה וגדלה הרבה קוצצים
הענפים ובאים אחרים במקומם, ונקראת סדן השקמה
(רשב"ם בבא-בתרא סח: במשנה). (42) כל מיני ירק בכל
מין אילן. ויש לעיין למה הכנים רבינו כאן בכלאי זרעים
דין של הרכבת האילן, היה לו להביאו למעלה פ"א ה"ה,
וראה 'מלאכת שלמה' שם בשם ה'לבוש'. (43) בכלאים
שם מ"ט הגירסא: "הטומן לפת וצננות". ובי"ירושלמי
מפרש: "תני רבי חייא כגון אגודה של לפת ואגודה של
צנון". וסובר רבינו שדוקא באגודה אין חשש משום כלאים,
שזהו שלא כדרך שתילתה, וגילה בדעתו שאינו רוצה
בהשרשתה. כמו שמסיים בדבריו. (44) ראה להלן פ"ג
ה"ו, שלפת וצנון אינם כלאים זה בזה. (45) במשנה שם
לא נזכר אלא "תחת הגפן", וסובר רבינו שגפן לא דווקא,
ולא נקטו גפן אלא כדי להשמיענו שאפילו בגפן שהיא רכה
לא חששו (כסף-משנה להלן פ"ג ה"א), וראה להלן.
(46) שלא כדעת רש"י (שבת נ:) והראב"ד (כאן), שרק לענין
שבת אמרו כן, אבל לענין כלאים אין צורך שיהיו מקצת
העלים מגולים. (47) מכיון שנקט רבינו גם "תחת האילן",
נראה שהמדובר בחשש של הרכבת ירק באילן, שהרי בכל

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(51) במשנה, שם: "ימתין לה עד שתלע ויופך ואח"כ יזרע", ומפרש רבינו שלא הותר לזרוע מין אחד אלא אם התלע וגם הפך. אבל הראב"ד בהשגותיו מפרש הלשון במשנה: ימתין עד שיתלע או יהפך את הזרע. (52) כן הוא במשנה שם: "כמה יהא חורש? כתלמי הרביעה", והיינו שיחרוש אותה כמו שהופכין אותה קודם המטר, כדי שירד המטר בה ויכנס בעומקה, והיינו שיחרוש אותה כמו שהופכין אותה קודם המטר, כדי שירד המטר בה ויכנס בעומקה, וזה ההפוך קל ואין מעמיקין בו (פירוש המשנה) (שם).

13 יד. צמחו החטים ואחר כך נמלך לזרעה שיעורים
14 - יהפך ואחר כך יזרע⁵³. ואם הוריד בהמתו⁵⁴
15 לתוכה וקנסמה את הצמח - הרי זה מתר לזרע שם
16 מין אחר.

(53) משנה, שם. (54) תוספתא, שם.

17 טו. באחד באדר⁵⁵ משמיעין על הפלאים, וכל אדם
18 יוצא לגנתו ולשדהו ומנקין אותן מן הפלאים.
19 ובחמשה עשר⁵⁶ בו יוצאים שלוחי בית דין
20 ומסבבים⁵⁷ לבדק.

(55) שקלים פ"א מ"א. (56) משנה, שם. (57) וסובבים.

21 טז. בראשונה⁵⁸ היו עוקרין ומשליכין, והיו בעלי
22 פתים שמנקין להן שדותיהן. התקינו שיהיו
23 מפקירין את כל השדה שימצאו בו פלאים. והוא
24 שימצאו בה⁵⁹ מין אחר אחד מארבעה ועשרים;
25 אבל פחות מכך - לא יגעו בה.

(58) שקלים שם מ"ב. (59) מועד קטן ו, א.

26 יז. וחוזרין שלוחי בית דין בחלו של מועד⁶⁰ הפסח
27 לראות האפיל שניצא. וכלאים שהנצו⁶¹ - אין
28 ממתנינם להן⁶², אלא יוצאין עליהן מיד ומפקירין
29 את כל השדה, אם יש בה אחד מעשרים וארבעה.

(60) שם. (61) שם, מימרא של רבי יוחנן. (62) עד אחד
באדר.

יום רביעי ח' שבט ה'תשע"ח

פרק שלישי

(1) יבאר שיש מינין בורעים אחד נראה כשנים, או איפכא, וכן באילן. אין הולכים בכלאים אלא אחר מראית העין. כמה מרחיקין בין שני זרעים שהם כלאים. הייתה שדהו זרועה ירק וביקש לזרוע ירק אחר בצדה. הייתה שדהו זרועה חטים ורצה לזרוע בתוכה ירק. הייתה שדהו זרועה חטים, אם מותר לחבירו לזרוע בצידן שעורים. והפסק בין שני המינין בור או ניר או גפה או דרך. הייתה שדהו חטים ושל חבירו שעורים, אם מותר לזרוע תלם פשתן בצד חטים שלו. ודין אם הייתה שדהו ושדה חבירו זרועה תבואה, אם יזרע ביניהם חרדל.

האילנות חוץ מגפן אין איסור כלאים, אלא הרכבה בלבד. וכן נראה ממה שנשמכה הלכה זו לדין "אין נוטעין ירקות בתוך סדן של שקמה", העוסקת בענין הרכבת ירק באילן, ולא כדעת ה'תוספות' (בבא בתרא יט. ד"ה המברין) והרמב"ן (שם), שלא נאסר להביא ירק אלא על גבי גפן, שהיא רכה והשרשים נכנסים לתוכה, אבל בשאר אילנות, שהם קשים - מותר. ומכיוון שלא פירש רבינו דבריו באופן שהברין את האילן והגפן, נראה שסובר כדעת הר"ן (קידושין סוף פ"א) והרשב"א (בבבא בתרא שם. וראה ב'מלאכת שלמה' כלאים פ"ז מ"א, ויש להגיה שם בדבריו הרמב"ן במקום הרשב"א), שגם בשרשים של ירק כשרשים של אילן, יש איסור הרכבה (ראה להלן פ"ח הי"ג, ובכסף-משנה שם), ולא כהרא"ש (הלכות כלאים סי' ד), שכתב על המשנה "המברין את הגפן" (כלאים שם) שלא אסרו הרכבה אלא במברין, שכבר היה שם אילן על הגפן, אבל שרשים בשרשים מותר (וראה בספר 'ארץ חמדה' ספר ב מדור ב פרק ט). ונמה שנקטו במשנה "המברין את הגפן", שנראה מזה שלא אסרו הרכבה אלא בגפן ולא בשאר אילנות, וגם בגפן לא אסרו אלא כשהבריכה (ראה למעלה) - צריך לומר לדעת רבינו, שנקט מברין לרבותא, שאפילו במברין את הגפן שהענפים קשים קצת, יש חשש שהשרשים יכנסו אליהם, ועל-אחת-כמה-וכמה שבשרשים, שהם רכים מן הענפים, שוודאי יש חשש. וזה אינו אלא בגפן, שהענפים אינם קשים ביותר, אבל בשאר אילנות, שהם קשים מאד, אין חשש של הרכבה במברין, אבל בשרשים שהם רכים, אסור אפילו באילן אחר, וראה להלן פ"ו ה"ז].

1 יב. שדה שהיתה זרועה⁴⁸, וקצר הזרע ונשארו
2 העקרין בארץ, אף על פי שאין מוציאים צמח אלא
3 אחר פמה שנים - לא יהיה זרע באותה שדה מין
4 אחר עד שיעקור העקרין.

(48) כלאים פ"ב מ"ה, וכפירושו במשנה שם. וכן נראה משם מ"ג (הובאה להלן הי"ג) "היתה שדהו זרועה חטים כו' אם צימחה לא יאמר אזרע ואחר-כך אופך, אלא הופך ואחר-כך זרוע". כלומר, לא מועיל אם גומם הזרעים כמו באילן (שם מ"ד, ולהלן פ"ו ה"ו). הרי מקור להלכה שלפנינו (משנה ראשונה' שם מ"ג). ועי' בהשגת הראב"ד.

5 יג. היתה שדהו⁴⁹ זרועה חטים, ונמלך לזרעה
6 שיעורים קדם שיצמחו החטים - ימתין לה עד
7 שיפסדו החטים ויתלעו בארץ כמו שלשה ימים,
8 אם היתה שדהו רוח⁵⁰, ואחר כך יתפכה⁵¹ במחרשה
9 ויזרע המין האחר. ואינו צריך להפך את פלה עד
10 שלא תשאיר חטה שלא נעקרה, אלא חורש את
11 השדה בדרך שחורשין אותה קדם המטר כדי
12 שתתרוה⁵².

(49) שם, משנה ג. (50) תוספתא שם פ"א: "עד כמה היא מתלעת, עד (מקום) ששהת שלשה ימים, במקום הטינא (= מקום רוה ממים), אבל לא במקום הגריד (= מקום יבש, ששם צריך יותר משלשה ימים). וכן ב'ירושלמי' שם ה"ב.

16) תפוח יערי. ומשליכים פריו לחזירים. (17) וכשהם קטנים, בתחילת צאתם, דומים לשקדים. (18) בירושלמי מפרש: הנוטע זיתים ורימונים יחד יוצאים שזיפים.

ה. וכן אם יש שם זרעים ואילנות אחרות, אף על פי שהן שני מינין בטבען, הואיל ועלין של זה דומין לעלין של זה או פרי של זה דומה לפרי של זה דמיון גדול, עד שיראו פשני גונין ממין אחד - לא חששו להן לכלאים זה עם זה; שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...לא חששו להם לכלאים זה עם זה, שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין".

החידוש בדין זה הוא שאף שבכלאים אסור לערבו לכתחילה במאתיים כמו בתרומה ובשאר איסורים הבטלים בששים ש"אין מבטלין איסור לכתחילה". אבל בכלאים כשנראים מין אחד מותר לזרוע אותם יחד, כי אין כאן מציאות של איסור כלאים שמבטלים אותם, ומלכתחילה אין כאן איסור.

ההוראה מכך בעבודת האדם: בנוגע למראית עין, יכול אדם לחשוב "מאי כולי האי"? ומה כל ה"רעש" על עניין שאין בו מעשה או דיבור, אעפ"כ אמרה תורה "ולא תתורו... אחרי עיניכם" ו"עין רואה והלב חומד", וגם אם בטוח שיצליח להילחם עם היצר שלא ימשך אחריו, הרי שהראיה עצמה עושה פגם בנפשו. אבל אם נזהר ב"מראית העין" מלכתחילה לא קיימת בעולמו מציאות של איסור כלל.

(על"פ י"ן מלכות ספר זרעים סימן ב')

ו. כיצד? הלפת¹⁹ עם הצנון - אינן כלאים זה בזה, מפני שפריהן שוין. והלפת עם הנפוס - אינן כלאים זה בזה, מפני שהעלין שלהן שוין. אבל צנון עם הנפוס, אף על פי שהעלין דומין זה לזה והפרי דומה לפרי - הרי אלו כלאים, הואיל וטעם פרי זה רחוק מטעם פרי זה ביותר. וכן כל פיוצא באלו.

(19) [אף על פי שהלפת היא משאר זרעונים שאינם נאכלים, ובזרעים כאלה אין איסור כלאים כלל - הרי כתב רבינו שכל זמן שלא ניכר הזרע היא בכלל ירק].

ז. פמה מרחיקין בין שני מיני זרעים שהן כלאים זה עם זה? כדי שיהיו נראים מבדלין זה מזה. אבל אם נראין שגזרעו פערבובא - הרי זה אסור.

ח. ושעורין רבים יש בהרחקה הזאת, הפל לפי גדל השדה הנזרעת ולפי רב העלין ושלוח היונקות²⁰.

(20) הענפים הרכים.

ט. כיצד? שדהו שהיתה זרעה מין תבואה, ובקש

א. יש מינין בזרעין שיהיה המין האחד נפרד לצורות הרבה, מפני שנוי מקומות² והעבודה³ שעובדין הארץ, עד שיראה פשני מינין. ואף על פי שאין דומין זה לזה, הואיל והן מין אחד - אינן כלאים זה בזה.

(2) ולפיכך יש להם שם לווי כמו: כוסבר הרים, חרדל מצרי ודלעת מצרית. (3) כמו "דלעת רמוצה" על שם שטומנים אותה ברמץ, הוא אפר חם מפני שטעמה מר ואינה ראוייה לאכילה בלי הטמנה זו.

ב. ויש בזרעים שני מינין שהן דומין זה לזה וצורת שניהן קרובה להיות צורה אחת, ואף על פי כן, הואיל והן שני מינין - הרי אלו אסורים זה עם זה.

(4) במשנה כלאים: "אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה".

ג. כיצד? החזרת עם חזרת גלים⁵, והעלשין עם עלשין שדה⁶, והפרשין עם פרשי שדה⁷, הפסבר עם פסבר הרים⁸, וחרדל⁹ עם חרדל מצרי, ודלעת המצרית עם דלעת הרמוצה - אינן כלאים זה בזה. וכן החשין עם הזונין¹⁰, והשעורין עם שבלת שועל¹¹, והפסמין¹² עם השיפון¹³, והפול עם הספיר, והפרקדן עם הטפח¹⁴, ופול לבן עם השעועים, והקשות עם המלפפון, והפרוכ עם התרבותור¹⁵, והתנדין עם הלעונין - אינן כלאים זה עם זה. אבל הצנון עם הנפוסין, והחרדל עם הלפסין, ודלעת יוגית עם דלעת מצרית או עם דלעת הרמוצה, אף על פי שדומים זה לזה - הרי אלו כלאים זה בזה.

(5) והן "חסא גנית וחסא הררית". (6) יש עולשין של פרס ועולשין של מדבר. (7) כרשין הם כרתים, וזהו החציר הנזכר בתורה. ויש כרתי של גינה וכרתי של מדבר. (8) במשנה שם: "כסבר עם כסבר שדה". "גני ומדברי". והוא זרע גד הנזכר בתורה. (9) חרדל המדינה. (10) והוא מין ממיני החיטה, וישתנה בארץ בתכונתו וטבעו. ועל כן נקרא זונין מעין היציאה מדרך הישר, כמו ליבם הזונה. (11) שעורים מדבריות. (12) חיטה מדברית. (13) מין ממיני החיטים המדבריות. (14) גרגרים לבנים עגולים קשים להשתבר, וטבעו קרוב לטבע השעורים, וקראוהו הרופאים: קרטומין. (15) כרוב מדברי שקלחיו דקים.

ד. וכן באילן שיש שני מינין שדומין זה לזה בעלין או בפרות, הואיל והן שני מינין - הרי אלו כלאים. כיצד? התפוח עם החזרד¹⁶, והפרסקין¹⁷ עם השקדים, והשינפין¹⁸ עם הרימין, אף על פי שדומין זה לזה - הרי הן כלאים זה בזה. אבל האגסים עם הקרוסטמלים, והפרישים עם העזרדין - אינן כלאים זה בזה.

27) שהרי שני המינים, שורות בודדות ולא שדות. [וכן מפורש בתוספתא "היו לו שתי שורות אחת זרועה חטים ואחת זרועה שעורים, מותר לעשות ביניהן תלם להיות זורע אחת חיטה ואחת שעורה"].

יד. ה'רחיק' 28 בין שני המינים הרחקה הראויה להן, 28 והיה מין זה נוטה על גבי מין זה, בין שנטתה תבואה על התבואה או ירק על גבי ירק, או ירק על התבואה או תבואה על הירק - הכל מותר, שהרי הרחיק פשעור. חוץ מדלעת ויניית, שהיא נמשכת הרבה. לפיכך, אם נטתה - יעקר מלפניה, כמו שבארנו. 33

28) "תבואה נוטה על גבי תבואה, וירק על גבי ירק, תבואה על גבי ירק, ירק על גבי תבואה - הכל מותר".

טו. היה בין שני המינים בור 29 או ניר 30 או גפה 31 או דרך 32, או גדר שהוא גבוה עשרה טפחים, או חריץ שהוא עמק עשרה טפחים ורחב ארבעה, או אילן שהוא מסך על הארץ הוא 33, או סלע שהוא גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה 34 - הרי זה מותר לסמוך המין האחד לצד אחד מאלו, והמין האחר לצד השני. הואיל ואחד מכל אלו מבדיל ביניהן, הרי הן נראים מבדלין זה מזה. 41

29) מקום שאינו חרוש וזרוע. ויש אומרים, שצריך שיהא בית רובע. והרשב"א מפרש: בור חפור בקרקע ושיעורו כמו חריץ עמוק עשרה ורוחב ארבעה. 30) מקום חרוש. 31) גדר אבנים סדורות בלי טיט. 32) סתם דרך ארבע אמות רוחב. 33) הוא שידבקו ענפיו לארץ. והרשב"א פירש שאינו גבוה מן הארץ שלושה טפחים. 34) יש מפרשים, שרוחב זה הוא עובי. ואף על פי שגדר עביו כל שהוא, כנ"ל - בסלע שלא נעשה בידי אדם לשם גדר, החמירו.

טז. במה דברים אמורים שצריך הרחקה או דבר המבדיל? בשזרע בתוך שדהו; אבל אם היתה שדהו זרועה חטים - מותר לחברו לזרע 35 בצדה שעורים. שנאמר: שדך לא תזרע בלאים - אין האסור אלא שזרע שדהו בלאים; שלא נאמר: הארץ לא תזרע בלאים 36. ולא עוד, אלא אפילו זרע בתוך שדהו שעורים סמוך לחטים, ומשך זרע השעורים עד שסמכו לשדה חברו שהיא זרועה שעורים - הרי זה מותר, מפני שנראו השעורים שבתוך שדהו שהן סוף שדה חברו. 51

~ נקודות משיחות קודש ~

"... אבל אם היתה שדהו זרועה חטים, מותר לחברו לזרוע בצדה שעורים, שנאמר שדך לא תזרע.. שלא נאמר והארץ לא תזרע."

בעניין זה שונה איסור כלאים מאיסור שביעית, שבו אין מחלקים בין שדהו לשדה חברו, ואסור לעבוד את האדמה בשביעית, גם אם אינה שדהו, כי באיסור שביעית נאמר "ושבתה הארץ שבת לה".

1 לזרע בצדה מין תבואה אחרת בשדה אחת - מרחיק 2 ביניהן בית רבע. 21. והוא פשעור אמות וחמש אמה 3 על עשר אמות וחמש אמה מרבע. בין מן האמצע 4 בין מן הצד 23. ואם לא היה ביניהן פשעור הזה - 5 אסור; ואינו לוקה עד שהיה קרובין בתוך ששה 6 טפחים.

21) והוא מקום שזורעים בו רובע הקב תבואה, ושיעורו אחד מעשרים וארבעה בסאה, שהרי הסאה שישה קבים. 22) דקדק לכתוב "כעשר", וכן כתב בפירוש המשנה: "בית רובע עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש בקירוב". מפני שאין החשבון מדויק, שהרי עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש אינן אלא מאה וארבע אמות ועוד אחד מעשרים וחמש באמה. ואילו בית רובע, הוא מאה וארבע אמות ושני שלישי אמה בקירוב. 23) כלומר, אין צורך להפסק של בית רובע שבכל אורך השדות, אלא במקום אחד: או באמצע או מן הצדדים.

7. היתה שדהו זרועה ירק, ובקש לזרע בצדה שדה ירק אחר, אפלו דלעת - מרחיק בין שתי השדות 9 ששה טפחים על ששה טפחים מרבע. בין מן הצד 10 בין מן האמצע. ופחות משעור זה - אסור; ואינו 11 לוקה עד שהיה קרובין בתוך טפח 24.

24) ירושלמי שם: "באיסור - שישה על שישה, ללקות - טפח".

12. יא. היתה אחת משתי השדות זרועה תבואה, 13 והשניה שבצדה ירק או דלעת - מרחיק ביניהן בית 14 רבע.

15. יב. במה דברים אמורים שצריך להרחקה בשעורין 16 הללו? בין שתי שדות 25; אבל אם היתה שדהו 17 זרועה ירק, ורצה לזרע בצדה שורה של ירק ממין 18 אחר - די' לעשות בין השדה ובין השורה תלם 19 אחד, ארכו ששה טפחים בלבד ורחבו כעמקו 26.

25) שיעור השדה לא נתבאר, ובעניין פאה אמרו ששיעורו של שדה קטנה הוא חמישים אמה על רוחב שתי אמות. ובעניין חלוקת שותפין אמרו ששיעורה כדי זריעת סאה וחצי. 26) "ורוחב מלואו", וכתב רבינו בפירוש המשנה: "צריך להיות רוחב החפירה ההיא כפי עומקה. והוא מה שאמר מלואו, רוצה לומר מלא התלם ואפילו יהיה עומקו אמה", ונראה שעמקו אינו פחות מטפח.

20. יג. היתה שדהו זרועה תבואה, ורצה לזרע בתוכה 21 שורה של ירק, אפלו שורה של דלועין שעלין 22 שלהן ארכים ומסתבכין - מרחיק ביניהן ששה 23 טפחים. ואם נמשכו העלים של דלעת ונכנסו 24 לתבואה ונסתבכו בה - יעקר מן התבואה שלפני 25 הדלעת עד שלא יתערבו העלין. ואין צריך לומר, 26 שאם זרע שורה ממין זה ושורה ממין אחר - שדי' 27 להיות ביניהן תלם אחד 27, כמו שיתבאר.

יח. היתה שדה⁴¹ ושדה חברו שפצה זרועין שני
מיני תבואה⁴² - לא יזרע ביניהם חרדל וחרירע אפילו
תלם אחד, מפני שהעם זורעים מאלו תלם אחד⁴³.
אבל אם היו שתי השדות זרועין שני מיני ירקות -
מתר לזרע ביניהן חרדל או חרירע. שמתר להקיף
חרדל או חרירע לכל מין, חוץ מן התבואה, מפני
שאין מזיקין אותה⁴⁴. וכן אם היתה זוית⁴⁵ של זרע
זה נוגעת בצלע של זרע האחר בתוך שדהו - הרי
זה מתר, מפני שהן נראין מבדלין זה מזה. ואין
צריך לומר, אם היתה זוית של זרע זה נוגעת בזוית
של זרע האחר; מפני שהן נראין בסוף שדה⁴⁶ שנגע
בסוף שדה⁴⁷, שהוא מתר בלא הרחקה ולא הבדלה,
כמו שפארנו.

(41) כן פירש רבינו מה שאמרו שם פרק ב משנה ה: "אין
סומכין לשדה תבואה חרדל וחרירע, אבל סומכין לשדה
ירקות חרדל וחרירע". (42) אף כאן השמיענו, שאפילו
בשני מיני תבואה אסור לזרוע ביניהם חרדל וחרירע, וכל
שכן אם הם מין אחד, שבוודאי יחשדוהו שזורע באמצע
שדהו. (43) למעלה פרק א הלכה ט כתב, שחרדל דרכו
להזרע שדות, וצריך עיון. (44) כלומר, החרדל והחרירע
אינם מזיקים לתבואה, ודרך העם לזרוע תלם אחד בין שני
מיני תבואה, ולפיכך אסור. אבל בין שני מיני ירקות,
שהחרדל והחרירע מזיקים להם, מותר, שוודאי לא נתכוון
אלא לבדוק שדהו. (45) שם משנה ז: "היה ראש תור
חטים נכנס בתוך של שעורים מותר". (46) של האחד.
(47) של בעל זרע אחר.

פרק רביעי

(1) יבאר אם מותר לזרוע ב' שורות של קשואים זו בצד זו
וב' ממין אחד ותלם באמצע. התלם או אמת המים שהם
עמוקים טפח, כמה מינין זורע בה, רצה לעשות שדהו משר
או קרחת מכל מין, ומה בין קרחת למשר. מיני ירקות שדרך
לזרוע מהם מעט מעט. ערוגות ששה על ששה. הרוצה
למלאות גינתו מיני ירקות ולא ירחיק ביניהם.

א. מתר לזרע² שתי שורות זו בצד זו של קשואין,
ושתי שורות בצדן של דלועין³, ושתי שורות של
פול המצרי⁴, ותלם בין כל מין ומין⁵. אבל לא יזרע
שורה אחת של קשואין ושורה אחת של דלועין⁶
ושורה אחת של פול המצרי, אף על פי שהתלם
מבדיל בין כל מין ומין; מפני שמניין אלו עלים
שלחן ארפין ונמשכין ומסתפקין, ואם זרען שורה
בצד שורה - יתערב הכל⁷, ונראה כנזרעין בערבוביא.

(2) כלאים פרק ג משנה ד. (3) שהרי הקישואין והדלועין
הם כלאים זה בזה, כמו שנראה להלן הלכה ה, וכו' יהודה
ור' שמעון ולא כר' מאיר בתוספתא כלאים פרק א הלכה א.
וראה ב'תוספות' רבינו ידידיה, תלמיד ר"י מפריש, למועד
קטן חלק א עמ' כ הערה 7. (4) אף-על-פי שלענין כלאי
הכרם אינו כלאים, ראה להלן פרק ה הלכה יט, מפני שאינו

ויש לומר ההסבר בזה: מבואר ב'מורה נבוכים' שהטעם
באיסור שביעית הוא שלא להכחיש את הקרקע בעבודה
שנה אחר שנה, ולכן אין כל הבדל בין שדהו או שדה חברו,
אבל טעם האיסור בכלאיים הוא "שמערבב כוחות
העליונים הנותנים כח הצמיחה... אין לך כל עשב ועשב
מלמטה שאין לו מזל מלמעלה, המכה אותו ואומר לו
גדל". ולכן האיסור הוא רק ב"שדך", כי מזל שדה שייך
לאדם עצמו, ושדה חברו היא במזל חברו.

ועל-פי-זה תובן המשך ההלכה ש"אפילו זרע בתוך שדהו
שעורים סמוך לחטים, ומשך זרע השעורים סמוך לשדה
חבירו שהיא זרועה שעורים הרי זה מותר, מפני שנראו
השעורים שבתוך שדהו שהן סוף שדה חבירו". כי מאחר
שטעם איסור כלאים נוגע לערבוב המזלות בשמים, נוגע
עד כמה נראה הדבר בעיניים, כי מלאכים יכולים להבחין
במציאות הדבר רק כפי שנראה לעין (כמו האדם), ואינם
יודעים מחשבות אדם כמו הקב"ה, ולכן אין שייך כאן
ערבוב הכוחות העליונים.

ההוראה בעבודה היא, שלעולם אל ימנע אדם לזרוע
בשדה חברו, כלומר להשפיע לזולת, מפני חשש רוחני
"שלא לערבב הכוחות". ואומרים לו: אל תתערב
בחשבונות בנוגע לרוחניות ובעניינים שבין אדם לקונו
שאינם שייכים אליך, ואפילו בדברים שנראה לאחרים
כשייכים לזולת...

(על-פי יין מלכות' 199 זרעים סימן ב')

(35) "שלו חטים ושל חבירו מין אחר, מותר לסמוך לו
מאותו המין". (36) למד כן רבינו ממה שנאמר בספרא
פרשת קדושים בעניין הרבעת בהמה: "אין לי אלא בהמתך
כו' בהמת אחרים מניין? תלמוד לומר את חוקותי תשמרו"
ואילו בכלאי זרעים לא אמרו כן, הרי ש"שדך" ממעט של
אחרים.

יז. היתה שדהו זרועה חטים, ושדה חברו בצד
זרועה חטים³⁷ - מתר לו לזרע תלם אחד של פשתן
בצד חטים שלו סמוך לשדה חברו. שהרואה יזרע
שאין דרך העם לזרע תלם אחד של פשתן, ולא
נתפון זה אלא לבדק שדהו אם ראוייה היא לזרע
פשתן אם לא, ונמצא פזורע להשחתה³⁸. לפיכך³⁹
אסור לזרע מין אחר בין שתי שורות אלו שהן ממין
אחד עד שירחיק בתוך שדהו⁴⁰.

(37) השמיענו רבינו בזה, שאף על פי ששתי השדות ממין
אחד, ונראה כאילו זרוע פשתן באמצע שדהו, שזה בוודאי
אסור - ובכל זאת התירו. וכל שכן שמותר לזרוע פשתן
בסוף שדהו, כשאין לחבירו שדה במקום זה. (38) ובזרוע
להשחתה אין איסור כלאים. (39) וכל ההיתר הוא מפני
שהכל יודעים שזהו כזורע להשחתה, בשאר מינים שאין
לומר כן - אסור. (40) אבל לצד חברו מותר לסמוך.

(17) שם משנה ה. (18) במשנה שם: "נוטע אדם קישות ודלעת בתוך הגומא" ומפרש רבינו: אפילו קישות ודלעת "שעליהם מתפשטים ומסתבכים" (פירוש המשנה שם, וראה למעלה פרק ג הלכה יג). (19) כתב הרא"ש: "בתי כלאים החבאו ממני, ונסתרו מעיני, ונסתרו ממני עיקרי יסודותיה, היאך מותר לזרוע מיני זרעונים שהם כלאים בגומא אחת, והא תנן סוף פרק קמא הזורע חטה ושעורה כאחד הרי זה כלאים בשביל שהגומא עמוקה טפח, כל-שכן שנראה כחבוש, וצריך עיון". והר"י קורקוס הסביר: "שאיין כלאים אסורים אלא בזרע בכוונה לזרוע כלאים... אבל וכו' בהא דגומא שאינו זורען בבית אחת בכוונה כלאים (אלא להטותם זה לצד זה וזה לצד זה) אינו חשוב כלאים". (20) ירושלמי שם פרק ג סוף הלכה ד.

- ו. הַרְוֵהָ לְזֵרַע²¹ שְׂדֵהוּ מִשָּׂר²² מִשָּׂר מִכָּל מִין וּמִין
- מִרְחִיק בֵּין²³ כָּל מִשָּׂר וּמִשָּׂר שְׁתֵּי אֲמוֹת עַל שְׁתֵּי
- אֲמוֹת, וּמִצָּר וְהוֹלֵךְ עַד שְׁלָל יִשְׁאַר בֵּינֵיהֶן בְּסוֹף
- הַמִּשָּׂר אֲלָא כָּל שְׁהוּא; שְׁהוּי הֵן נִרְאִין שְׁלָל נִזְרְעוּ
- בְּעֶרְבוּכָא²⁴.

(21) שם פרק ב משנה ו. (22) מקום ארוך (פירוש המשנה), כלומר, ערוגה ארוכה, ומישר מלשון שורה (מלאכה שלמה), וראה להלן הלכה ח. (23) ירושלמי שם פרק ב הלכה ד: "רבי זירא בשם ר' חייה, רובה עושה שתי אמות על שתי אמות ומיצר והולך אפילו כל שהוא". (24) כן הוא גם בזורע שורה לצד שדה (למעלה פרק ג הלכה יב), שאין צורך בתלם מפולש בין המינים, עיין שם.

- ז. רָצָה לַעֲשׂוֹת שְׂדֵהוּ²⁵ קִרְחַת²⁶ קִרְחַת מִכָּל מִין וּמִין
- לֹא יַעֲשֶׂה בְּתוֹךְ כָּל בֵּית סָאָה יָתֵר עַל תְּשַׁע קִרְחֹת,
- כָּל קִרְחַת מִהֵן בֵּית רִבְעִי²⁷; וְנִמְצָא רְחוֹק בֵּין קִרְחַת
- וְקִרְחַת קְרוֹב לַעֲשׂוֹר אֲמוֹת פָּחוֹת רִבְעִי²⁸, שֶׁכָּל בֵּית
- סָאָה חֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים²⁹.

(25) שם משנה ט. (26) חלק מן הארץ מרובע (פירוש המשנה). "שמקרח את שדהו ממין הזורע בו לזרוע בו ממין אחר" (רא"ש, ועיין ראב"ד וכסף-משנה). (27) שהוא כעשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש (למעלה פרק ג הלכה ט). ועיין שם בהערות. (28) אין זה מדויק. ובפירוש המשנה כתב: "תשע אמות ושלוש חמישיות וחצי חומש". (29) שהם ביחד אלפיים וחמש מאות אמה.

- ח. וְהָאֵין בֵּין הַמִּשָּׂר לְקִרְחַת? שְׁהַמִּשָּׂר אֲרָף³⁰
- וְהַקִּרְחַת מִרְבַּעַת³¹.

(30) והוא רק שורה אחת, ובשורה די בהרחקת שתי אמות על שתי אמות בראש השורה. (31) וזו היא שדה, ולפיכך צריכים להרחיק יותר.

- ט. מִיָּנִי יִרְקוֹת³² שְׁאִין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְזֵרַע מֵהֶם
- אֲלָא מַעֲט מַעֲט, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ³³ - מִתֵּר לְזֵרַע מֵהֶם³⁴
- אֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה מִיָּנִין בְּתוֹךְ עֲרוּגָה אֶחָת שְׁהִיא שְׁשָׁה
- טַפְחִים עַל שְׁשָׁה טַפְחִים³⁵. וְהוּא שְׁיִזְרַע אֲרַבְעָה
- מִיָּנִין בְּאַרְבַּע רִחוֹת הָעֲרוּגָה וְאֶחָד בְּאֲמָצַע, וְיִרְחִיק

ירק אלא מין זרעים - נראה שבכלאי זרעים אסור אפילו זרעים, ולא רק ירק, וראה למעלה פרק ה הלכה ח, ופרק ג הלכה ו. (5) במשנה לא נזכר תלם, אבל למדו רבינו ממה שנאמר למעלה פרק ג הלכה יב שבשורה צריך להרחיק שיעור תלם. ועיין ר"ש, ותספות לשבת פה: דיבור-המתחיל איתיה. (6) משנה שם. (7) כן הוא בשבת שם.

- ב. הֵיִתָּה שְׂדֵהוּ זֵרֻעָה³⁶ מִין מִיָּנִי יִרְקוֹת, וּבִקְשׁ
- לְזֵרַע בְּתוֹכָהּ שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִין - עוֹקֵר מִן
- הַיֵּרֶק מְקוֹם שְׁזֹרַע בּוֹ שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִין וּמִבְדִּיל
- בֵּינָה וּבֵין הַיֵּרֶק בְּתֵלָם³⁷, וּמִנִּיחַ מִן הַיֵּרֶק רֹחֵב שְׁתֵּים
- עֶשְׂרֵה אֲמָה וְעוֹשֶׂה שׁוּרָה שְׁנִיָּה שֶׁל דְּלוּעִין, וּמִבְדִּיל
- בֵּינָה וּבֵין הַיֵּרֶק בְּתֵלָם, וְכֵן עַד מְקוֹם שְׁיִרְצָה;
- שְׁנִמְצָא בֵּין כָּל שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
- אֲמָה³⁸. אֲבָל פָּחוֹת מִכֵּן - אֲסוּר, מִפְּנֵי הָעֵלִין
- שֶׁמִּסְתַּבְּכִין מִכֵּן וּמִכֵּן בִּפְרֵק שְׁבִינֵיהֶם, וְנִרְאָה הַכֹּל
- כְּאִלּוּ נִזְרַע בְּעֶרְבוּכָא.

(8) שם משנה ו, כדעת חכמים. (9) ראה למעלה הלכה א. (10) ורוחב שני התלמים לא חשוב, מפני שאין לו מידה מסוימת. ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שרוחבם כעומקם), ועוד שאינם מפולשים, שהרי אין אורכם אלא ששה טפחים בלבד, כמפורש שם, וראה בר"י קורקוב.

- ג. הֵיִתָּה שׁוּרָה שֶׁל דְּלַעַת זֵרֻעָה, אֲפִלּוּ דְלַעַת
- יְחִידִית³⁹, וְכֹא לְזֵרַע בְּצִדָּה תְּבוּאָה - מִרְחִיק בֵּית
- רִבְעִי⁴⁰; שְׁהִירֵי נִמְשְׁכוּ עָלֶיהָ וְהִתְזַקָּה מְקוֹם גָּדוֹל. וְכֹל
- דָּבָר שֶׁהִיא בְּתוֹךְ בֵּית רִבְעִי⁴¹ שֶׁמִּרְחִיקִין בֵּין שְׁנֵי
- הַמִּיָּנִין - עוֹלָה מִן הַמִּדָּה, כְּגוֹן הַקֶּבֶר וְהַסֵּלַע⁴²
- וּבְכִיזָא בְּהֵן⁴³.

(11) שם משנה ז: "ולדלעת יחידית נותנים לה בית רובע". (12) שם פרק ב משנה י. (13) שאינו גבוה עשרה ורחב ארבעה, שאם הוא גבוה עשרה ורחב ארבעה, מפסיק הוא בפני עצמו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה טו, ועיין ר"ש שם. (14) כגון נקעים מלאים מים, אף-על-פי שאינם ראויים לזריעה (כבא בתרא קג), ראה בר"ש ורע"ב.

- ד. הַתֵּלָם⁴⁴ או אֲמַת הַמֵּים שֶׁהֵן עֲמָקִים טַפְחִים⁴⁵ -
- זֹרְעִין לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה מִיָּנִי זֵרַעִים: אֶחָד עַל שְׁפַת
- הַתֵּלָם מִכֵּן, וְאֶחָד מִכֵּן, וְאֶחָד בְּאֲמָצַע.

(15) כלאים פרק ג משנה ב. (16) ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שאורך התלם ששה טפחים ורחבו כעמקו - טפח, וראה בחזון-איש. ואף-על-פי שבלי תלם, שיעור הרחקה טפח ומחצה (להלן הלכה ט) - אם יש תלם הקילו אפילו בטפח, וראה להלן הלכה יב שכן הוא בגבול.

- ה. וּמִתֵּר לְנִטְעִי⁴⁶ שְׁנֵי מִיָּנִין בְּתוֹךְ גִּמָּא אֶחָת, וְאֲפִלּוּ
- קִשּׁוֹת וְדִלְעִת⁴⁷. וְהוּא שֶׁהִיא מִין זֶה נוֹטָה מֵעַל
- שְׁפַת הַגִּמָּא לְכָאן וְלַמִּין הָאֲחֵר נוֹטָה לְצִד הַשְּׂנִי,
- וְיִרְאוּ נִבְדִּלִין זֶה מִזֶּה⁴⁸. וְכֵן אִם נִטְעִי⁴⁹ אֲרַבְעָה מִיָּנִין
- בְּתוֹךְ הַגִּמָּא וְהִפְכֵן לְאַרְבַּע רִחוֹתֶיהָ - הִרִי זֶה מִתֵּר.

(47) כלאים פרק ג משנה א. (48) גדר קטן. (49) משנה שם. (50) שבת פה. (51) כר' יהודה במשנה שם. (52) ראה למעלה הלכה ט. (53) שעליו גדולים (וראה למעלה פ"א ה"ט). (54) בכלאים שם: "מפני שהוא ממלאהו", ועיין ר"י קורקוס. (55) משמונה עשר מינים, וראה למעלה הלכה ט.

יג. ואסור לזרע בערוגה מיני זרעים⁵⁶ בענן זה, מפני שהן נראין כלאים. אבל מיני ירקות, הואיל ואין דרך בני אדם לזרע מהן אלא מעט מעט - הרי זה מותר, כמו שבארנו⁵⁷.

(56) שם משנה ב. (57) בהלכה ט.

יד. גבול שהיה גבוה טפח⁵⁸ וזרעו בו מינין הרבה כמו שבארנו, ונתמעט מטפח מאחר שזרע⁵⁹ בו - כשר, שהיה כשר מתחלתו⁶⁰.

(58) משנה שם. וגם רחבו היה טפח (למעלה הלכה יב). (59) ואם נתמעט הגבול קודם שזרעו, אסור לזרע מן אחר. (60) שמתחילה היה הפסק, ואין כאן משום מראית עין.

טו. הרוצה למלא⁶¹ כל גנתו מיני ירקות רבים ולא ירחיק ביניהם - עושה כל הגנה צרורות מרפעות, אפלו ששה על ששה, ועושה בכל צרורה חמשה עגולין, ארבעה בארבע רוחותיה ואחד באמצע, וזרע מין בכל עגול, וזרע ארבעה מינים אחרים בארבעה קרנות צרורה. נמצאו תשעה מינין בכל צרורה והן נראין מבדלין זה מזה. ואינו מפסיד אלא מה שפין העגולין בלבד, שהוא מניחו חרב כדי שיראו העגולין מבדלין מן הקרנות ומבדלין זה מזה. ואם רצה שלא יפסיד כלום: אם היו העגולין זרעים שתי - זרע מה שביניהן ערב, ואם היו זרעין ערב - זרע מה שביניהן⁶² שתי, כדי שיראו מבדלין.

(61) מימרא של ר' יוחנן בשבת פה: (62) מימרא של רב אשי שם.

טז. מפל אלו הדברים נתבאר לך, שבזמן שיש בין שני המינין הרחקה הראויה להם כדי שלא ינקו זה מזה - אין חוששין למראית העין, כמו שבארנו⁶³; ובזמן שיראו מבדלים זה מזה⁶⁴ - אין חוששין ליניקתן אפלו הן זה בצד זה, כמו שנתבאר עתה.

(63) בהלכה ט. (64) ראה למעלה הלכה ה, ובפרק ג הלכה טו והלכה יח.

פרק חמישי

(1) יבאר הזורע ב' מיני תבואה או ירקות עם זרע הכרם. בכמה מינין חייב מן התורה בכלאי הכרם. ואם נוהג בחוצה לארץ. המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו והרואה כלאים בכרם חבירו. הרוח שעקרה פארת הגפן ושלחה אותה על התבואה. מאימתי תבואה או ירק מתקדשין.

1 בין מין ומין כמו טפח ומחצה³⁶, כדי שלא ינקו³⁷ זה מזה. אבל יותר על חמשה מינין - לא יזרע, אף על פי שמרחיק ביניהם³⁸; לפי שמינין הרבה בערוגה כזו הרי הן פגוטועין בערבובינא³⁹.

(32) שם פרק ג משנה ב: "כל מין זרעים אין זורעים בערוגה, וכל מין ירקות זורעין בערוגה", ופירש שם: "הירקות יזרעו מהם מעט, ועל כן הן נזרעות ערוגות, ומיני זרעים שיזרעו מהם שדה גדולה - אין זורעין אותה ערוגות". (33) למעלה פרק א הלכה ט. (34) שם משנה א. (35) משנה שם. (36) שזהו שיעור יניקה של זרעים. ואף-על-פי ששרשיהם מתפשטים שלשה טפחים (בבא בתרא יז.) - אינם יונקים אלא טפח ומחצה בלבד (ר"ש שם). ולא חששו אלא שלא יינק כל מין מעיקרו של המין האחר, אבל מה שהם יונקים כל אחד מהיניקה של האחר לא איכפת לנו, ולפיכך אין צריך להרחיק שלשה טפחים בין שני המינים, אלא טפח ומחצה בלבד (כסף-משנה). ונראה מדברי רבינו, שאין כאן היתר על-פי "ראש תור" (ראה למעלה פ"ג ה"ח), אלא צריך הרחקה טפח ומחצה. ומסתבר כי רבינו פסק "אין ראש תור בערוגה" (שבת פה:); בין מערוגה ובין בתוך הערוגה עצמה (ראה חזון-איש). והציור לפי זה הוא: (37) בשבת פה. "וקים להו לרבנן דחמשא (זרעים) בשיתא (טפחים) לא ינקי מהדדי". (38) טפח ומחצה. (39) כן הוא בתוספות שם דיבור-המתחיל וקים.

5 י. במה דברים אמורים? בערוגה שהיא בתרבה⁴⁰ ואין שם זרע חוצה לה; אבל ערוגה בין צרורות - אסור לזרע בה חמשה מינין; שאם יזרע בכל רוח מערוגה זו ובכל רוח מערוגותיה שסביבותיה - יראה הפל כמערכ⁴¹. ואם הט⁴² עלין שבערוגה זו לכאן ועלן שבערוגה שבעדה מקאן, עד שיראו מבדלים - מותר. וכן אם עשה תלם⁴³ בין כל צרורה וצרורה - מותר.

(40) מימרא של רב שם. (41) כן היא לפי מסקנת הגמרא (שם); שאף אם אינו ממלא את הקרנות אסור, שמא ימלא את הקרנות (כסף-משנה). וראה להלן ה"א. (42) שם לדעת שמואל. וראה למעלה פ"ג ה"ה. (43) כרב אסי שם.

13 יא. ואסור לזרע⁴⁴ חוץ לערוגה בלא תלם ובלא נטיה ואפלו פגוד הקרנות של צרורה שאין בהן זרע⁴⁵; גזרה שמא יזרע ארבעת המינין בארבע זוויות ערוגה⁴⁶, ויזרע מינין אחרים חוצה לה פגוד הזוויות, ונמצא הפל כמערכ.

(44) שם. (45) כמו הציור הזה: (46) כמו הציור הזה:

18 יב. היתה הערוגה ששה על ששה והיה לה⁴⁷ גבול⁴⁸ גבוה טפח⁴⁹ ורחב טפח⁵⁰ סביב - מותר לזרע בה אפלו שמונה עשר מינין, שלשה על כל גבול וגבול וששה באמצע⁵¹, וירחיק בין כל מין ומין טפח ומחצה⁵². ולא יזרע ראש הלפת⁵³ בתוך הגבול, שמא ימלאהו⁵⁴. יותר⁵⁵ על זה - לא יזרע.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וגמקיים דבר שכמוה מקיימין העם באותו מקום. איזהו נקרא ירק. והרואה ירק בכרם ואמר: כשאגיע אליו אלקטנו. ואם אסור להעביר עציץ נקוב בתוך הכרם.

והמקיים דבר שכמוה מקיימין העם באותו מקום. איזהו נקרא ירק. והרואה ירק בכרם ואמר: כשאגיע אליו אלקטנו. ואם אסור להעביר עציץ נקוב בתוך הכרם.

א. הַזֹּרֵעַ שְׁנֵי מִיָּנִי תְּבוּאָה² או שְׁנֵי מִיָּנִי יִרְקוֹת³ עִם
זֶרַע הַפָּרֶם - הָרִי זֶה לֹקֶה שְׁתֵּים⁴: אֶחָת מִשּׁוּם שְׂדֵךְ
לֹא תִזְרַע בְּכִלְאִים⁵, וְאַחַת מִשּׁוּם לֹא תִזְרַע בְּרִמְךָ
בְּכִלְאִים.

(2) כגון חיטה ושעורה (להלן בהלכה הסמוכה). (3) כן מפורש בכלאים פ"ה מ"ה: "הנוטע ירק בכרם כו' הרי זה מקדש" וראה למעלה פ"א ה"ח, שגם זרעוני גינה כל זמן שלא ניכר הזרע - נקראים "ירק". (4) אם התרו בו משום כלאי זרעים ומשום כלאי הכרם ("ירושלמי" שם פ"ח ה"א). (5) ראה למעלה פ"א ה"א.

ב. וְאִינוּ לֹקֶה⁶ מִשּׁוּם זֹרֵעַ בְּכִלְאִי הַפָּרֶם עַד שִׁזְרַע
בְּאַרְצוֹ יִשְׂרָאֵל חֹטֵה וְשִׁעוּרָה וְחִרְצָן בְּמַפְלַת יָד⁸. וְכֵן
אִם חָפֵה אוֹתָם בְּעֶפֶר - לֹקֶה⁹. וְכֵן אִם זָרַע שְׁנֵי
מִיָּנִי יִרְקָן¹⁰ וְחִרְצָן אוֹ זָרַע אֶחָד יִרְקָן וְזָרַע אֶחָד מִין
תְּבוּאָה וְחִרְצָן בְּמַפְלַת יָד - הָרִי זֶה לֹקֶה.

(6) משמע שרק מלקות אין בזה, אבל איסור יש אפילו לזרוע מין אחד בצד הגפן, ראה להלן הלכה ז'. (7) אבל בחוץ לארץ אינו אסור אלא מדרבנן, להלן בהלכה הסמוכה. (8) כרבי יאשיה, שפסקו כמותו (ברכות כב.). ולמד מפולת יד ממה שנאמר "לא תזרע" (= "לא תזרע כרמך כלאים") הרי שזריעת הכרם עצמה תהיה בכלאים (רש"י קידושין טז.). וממה שנאמר "כרמך כלאים" (= "לא תזרע כרמך כלאים") למד שיהיו כלאים (= שני מינים) קודם שיבואו בכרם, היינו שחוץ מהכרם (= החרצן) יהיו כלאים משני מיני זרעים (= חיטה ושעורה). אבל מ"שדך לא תזרע כלאים" אין ללמוד כן, כי שדה בלי תבואה היא שדה, אבל כרם בלי גפנים אינו כרם (תוספות' שם ד"ה לא). [ועי' בבא-בבא ז', א.]. (9) ראה למעלה פ"א ה"ב, שמחפה הוא כזורע. (10) שתבואה וירק דין אחד להם בכלאי הכרם, ראה למעלה ה"א, ולהלן ה"ג.

ג. וְאִינוּ חֵיב¹¹ מִן הַתּוֹרָה¹² אֲלָא עַל קִנְבוּס¹³ וְלוֹף¹⁴
וְכִיּוּצָא בְּהֵן מִזְרְעִים שְׁנוֹגְמָרִים עִם תְּבוּאֹת הַפָּרֶם¹⁵,
אֲבָל שְׁאָר הַזְּרָעִים אֲסוּרִים מִדְּבִרְיָהֶם¹⁶. וְכֵן אֲסוּר
מִדְּבִרְיָהֶם¹⁷ לְזָרַע בְּכִלְאִי הַפָּרֶם¹⁸ בְּחוּצָה לְאַרְצוֹ.

(11) מנחות טו, ב. (12) על זרעים, חוץ מתבואה (= חמשת מיני דגן) וקטניות (וראה להלן הלכה יט) וירקות, שהם מן התורה (כסף-משנה). (13) "יש אומרים שהוא הנקרא בלשון ערב: כרויא" (פירוש המשנה' כלאים פ"ב מ"ה). (14) מין ממיני בצלים (שם). (15) במנחות שם, אמרו: "קנבוס ולוף אסרה תורה, דתנן היתה שדהו זרועה קנבוס ולוף, לא יהא זורע על גביהם, שהן עושות לשלוש שנים". כלומר, כיון שנאמר "לא תזרע כרמך כלאים", הוקשו זרעים לכרם (עי' רש"י שם), ולא אסרה תורה אלא קנבוס ולוף שהם דומים לכרם, שכשם שכרם אינו נגמר אלא לשלש שנים, שהרי לפני כן הוא ערלה, כמו כן קנבוס ולוף אינם

ד. וְלִמָּה אֲסוּרוֹ¹⁹ בְּכִלְאִי הַפָּרֶם [בְּחוּצָה לְאַרְצוֹ וְלֹא
אֲסוּרוֹ בְּכִלְאִי זְרָעִים]²⁰ מִפְּנֵי שְׂפִלְאֵי הַפָּרֶם חֲמוּרִין
הֵם, שְׁאֵם נִזְרְעוּ בְּאַרְצוֹ יִשְׂרָאֵל - הָרִי הֵן אֲסוּרִין
בְּהִנָּאָה, וְכִיּוֹן שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה²¹ בְּאַרְצוֹ אֲסוּרוֹ
לְזָרַע בְּחוּצָה לְאַרְצוֹ.

(19) קידושין, שם. (20) ראה למעלה פ"א ה"ג. (21) שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאים, פן תקדש המלאה הזרע וכו' ותבואת הכרם". ודרשו (קידושין נו:): "פן תקדש" - "פן תוקד אש", או "פן יהיה קדש" (וראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ו), אבל בכלאי זרעים לא נאמר כן. ועוד למדו (חולין קטו). ממה שהוקשו כלאי זרעים לכלאי בהמה: "בהמתך לא תרביע כלאים, שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט) - מה בהמתך היוצא ממנה (= הולד הנולד מהרבעת כלאים) - מותרת (= שלא נאסרה אלא לקרבן), אף שדך היוצא ממנה מותר".

ה. וְאִין עוֹדְרִין²² עִם הַנְּכָרִי בְּכִלְאִים, אֲבָל עוֹקְרִין²³
עִמּוֹ²⁴, כְּדִי לְמַעַט הַתִּפְלָה²⁴.

(22) אין חופרין, עבודה זרה סג, ב. ותוספתא כלאים פ"ב. ונראה מדברי רבינו שמפרש אותה בכלאי הכרם, ולענין כלאי זרעים ראה למעלה פ"א ה"ג. וב'ירושלמי' סוף מסכת ערלה (הובא למעלה שם) אמרו: "אין עושין עם הגוי בכלאים בארץ, בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים, אבל עיירות המובלעות בארץ ישראל וכו' עושין עמה בכלאים", הרי שלא אסרו אלא בארץ ולא בחוצה לארץ, ועי' רדב"ז. (23) את הכלאים להשליכם לאיבוד. ואף-על-פי שהוא רוצה בקיומו, שלא יעקרו מאליהם עד שיעקרום הוא ויקבל שכר - לא החמירו חכמים (עבודה זרה סד. ורש"י שם). (24) הדבר המגונה למראית עין.

ו. אִין אֲסוּר מִשּׁוּם בְּכִלְאִי הַפָּרֶם אֲלָא מִיָּנִי תְּבוּאָה
וּמִיָּנִי יִרְקוֹת²⁵ בְּלִבָּד; אֲבָל שְׁאָר מִיָּנִי זְרָעִים²⁶ - מִתָּר
לְזָרְעָם²⁷ בְּכָרֶם, וְאִין צָרִיךְ לִזְמַר שְׁאָר אֵילָנוֹת²⁸.

(25) ראה למעלה ה"א וג'. (26) שאינם נאכלים (כסף-משנה, וראה למעלה ה"ג). (27) כלאים פ"ה ה"ח: "וכל מיני זרעים אינן כלאים בכרם". והיינו זרעים שאינם נאכלים - שאינם כלאים אפילו מדרבנן, אבל זרעים הנאכלים - אסורים מדרבנן. ראה למעלה שם. (28) שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד (למעלה פ"א ה"ו).

ז. אֲסוּר לְזָרַע יִרְקוֹת אוֹ תְּבוּאָה בְּצֵד הַגִּפְּנִים אוֹ
לְטַע גִּפֶּן בְּצֵד הַיֵּרֶק אוֹ תְּבוּאָה²⁹. וְאִם עָשָׂה כֵּן, אָף

אדם אוסר דבר שאינו שלו. והרע"ב שם לא כתב כן. (43) "ירושלמי" שם פ"ז ה"ג. (44) משנה, שם - דברי רבי עקיבא. וחזר בו רבינו ממה שכתב ב'פירוש המשנה' שם שאין הלכה כרבי עקיבא. (45) שהכל הפקר. ודוקא הפירות, אבל העצים אינם הפקר, ונאסרו (ר"ש ורדב"ז).
ט. הַרְוָא פְּלִאִים⁴⁶ בְּכֶרֶם חִבְרוֹ וְקִימָן - הָרִי זֶה הַרְוָא אֲסוּר בִּהְיִיתָן⁴⁷, וְכָל אָדָם מְתָרִין בָּהֶן. וְאֵלּוּ קִימָן בְּעַל הַכֶּרֶם - הִזְהִי מִקְדָּשׁ אוֹתָן לְכָל אָדָם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(46) כן הוא בתוספתא פ"ג: "בעל הבית שקיים ירקות שדה בכרם, אסור לו ואסור לכל אדם, אחר מכל מקום (כלומר: אחר שאינו בעל השדה) שקיים ירקות שדה בכרם, אסור לו ומותר לכל אדם" (רדב"ז, ועי' ראב"ד). (47) ששוויה אנפשיה חתיכא דאיסורא (רדב"ז).

י. הָאֲנָס⁴⁸ שְׁזָרַע⁴⁹ פְּלִאִים בְּכֶרֶם חִבְרוֹ: אִם נִשְׁתַּקְּעוּ הַבְּעָלִים⁵⁰, אָף עַל פִּי שְׁלֹא נִתְיָאֲשׁוּ - הָרִי זֶה קִדָּשׁ מִן הַתּוֹרָה⁵¹; וְאִם לֹא נִשְׁתַּקְּעוּ הַבְּעָלִים, אָף עַל פִּי שְׁנִתְיָאֲשׁוּ - אֵינוֹ מִקְדָּשׁ אֲלָא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁵².

(48) הגזלן. (49) כלאים פ"ז מ"ו. (50) רוצה לומר, משיתחבא בעל הכרם מפחד האנס הרוצה לאנוס אותו ('פירוש המשנה' שם). (51) הואיל ונשתקע שם בעליה הראשונה ממנה, הרי היא של האנס, שוודאי נתייאשו הבעלים ממנה, ויאוש זה מועיל מן התורה מאחר שנשתקעו הבעלים. (52) כן הוא ב'ירושלמי' שם ה"ד: "אמר רבי אחא, נשתקעו הבעלים איסורו מדבריהם. ויש קרקע נגזל? אמר רבי לא: אף-על-פי שאין קרקע נגזל, יש יאוש לקרקע". ואם לא נשתקעו הבעלים ולא נתייאשו - אינו אסור כלל (כסף-משנה).

יא. הָרוּחַ שֶׁקָּרָה⁵³ פְּאֲרוֹת⁵⁴ הַגֶּפֶן וְשִׁלְחָה אוֹתָן עַל הַתְּבוּאָה - יִגְדֹּד⁵⁵ אוֹתָן מִיָּד⁵⁶. וְאִם אָרְעוּ אָנָּס וְלֹא סִלְקָן - הָרִי אֵלּוּ מְתָרִין⁵⁷ וְלֹא נִתְקַדְּשׁוּ.

(53) שם מ"ז. (54) ענפים. (55) יעשה גדר בין תבואה לגפנים. ונוסח אחר: "גדור", כלומר יחתוך את הענפים (כסף-משנה). ועוד נוסח: "גירור", כלומר, יסירם מיד, וכן כתב רבינו ב'פירוש המשנה'. (56) עד שלא יוסיפו מאתים ויתקדשו. (57) שלא נאסר אלא אם נעשה ברצון, ראה להלן הכ"א.

יב. אָנָּס שְׁזָרַע⁵⁸ הַכֶּרֶם - כְּשִׁינֵי אֲנָס⁵⁹ יִקְצֹר הַזֶּרַע מִיָּד⁶⁰, וְאִפְּלוּ בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד⁶¹. וְאִם לֹא מָצָא פוֹעֲלִים - יוֹסִיף לָהֶן עַד שְׁלִישׁ בְּשָׁבָרָן⁶². בְּקֶשׁוֹ מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִכֶּן אוֹ שְׁלֹא מָצָא פוֹעֲלִים - הָרִי זֶה מִבִּקֵּשׁ בְּנִתָּת וְקוֹצֵר⁶³. וְאִם נִשְׁתַּתָּה הַזֶּרַע⁶⁴ עַד שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנַת שְׁיִקְדָּשׁ⁶⁵ - הָרִי זֶה יִקְדָּשׁ וְיִאָּסַר שְׁנִינָה.

(58) שם מ"ו. ומדובר בשלא נשתקעו הבעלים, ולא נאסר על ידי האנס. (59) והניח הכרם לבעלים. (60) שלא יהא

עַל פִּי שְׁאִינוֹ לוֹקָה³⁰ - הָרִי זֶה קִדָּשׁ³¹, וְנִאָּסְרוּ שְׁנֵיהֶם בִּהְנֵאָה³², הֵיכָּה אוֹ הַתְּבוּאָה אוֹ הַגֶּפֶן³³, וְשׁוֹרְפִין אֶת שְׁנֵיהֶן³⁴; שְׁנֵאמַר: פֶּן תִּקְדָּשׁ³⁵ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע. וְאִפְּלוּ הַקֵּשׁ שֶׁל תְּבוּאָה³⁶ וְהָעֵצִים שֶׁל גֶּפְנִים³⁷ הָאֵלּוּ - אֲסוּרִין בִּהְנֵאָה וְשׁוֹרְפִין אוֹתָם. וְלֹא יִסִּיק בָּהֶן תַּנּוּר³⁸ וְכִירִים וְלֹא יִבְשֹׁל בָּהֶם בַּעַת שְׂרִפָּתָן.

(29) וצריך להרחיק כשיעור המבואר להלן פ"ז ה"א. (30) שאינו לוקה משום כלאי הכרם עד שיזרע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, כדעת רבי יאשיה (למעלה ה"ב), ובכל זאת איסור יש. ויש אומרים שהוא מן התורה (כסף-משנה להלן סוף פ"ח. ועי' לחם-משנה פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ו). (31) כן הוא בכמה משניות במסכת כלאים, ובוודאי אין רבי יאשיה חולק על משניות אלו (כסף-משנה). ונראה מדברי רבינו, שגם במין אחד של תבואה או ירק בצד הגפנים נאסר בהנאה, ואין כן דעת הר"ן בחולין פרק ראשית הגז. (32) "שנאמר פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם. כלומר פן תתרחק ותאסור שניהם" (הל' מאכלות אסורות שם). (33) צריך להיות "והגפנים". וכן הוא בשו"ע יו"ד סי' רצו ס"ג. (34) משנה, תמורה לג, א. (35) ודרשו (קידושין נו: "פן תוקד אש". (36) פסחים כו, ב: "תנור שהסיקו בו בקשין של כלאי הכרם, חדש - יותץ". (37) תוספתא כלאים פ"ד: "זמורה של גפן שהיתה מודלה על גבי תבואה, אפילו היא מאה אמה - כל הגפן כולה אסורה היא ופירותיה". ועיין ר"ש (כלאים פ"ז מ"ז), ו'תוספות' פסחים (כה. ד"ה עיקרן) שלא נאסרו אלא אותם עצים שגדלו אחר זריעת הכלאים. (38) שם.

ח. אֶחָד הַנוֹטֵעַ וְאֶחָד הַמְּקִיִּים³⁹, פִּיּוֹן שְׂרָאָה פְּלִאִים⁴⁰ צָמְחוּ בְּכֶרְמוֹ וְהִנִּיחָם הָרִי זֶה קִדָּשׁ. וְאִין אָדָם מִקְדָּשׁ דָּבָר שְׁאִינוֹ שְׁלֹו⁴¹. לְפִיכָּה, הַמְּסַבֵּף גֶּפְנוֹ עַל גִּבִּי תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חִבְרוֹ - קִדָּשׁ גֶּפְנוֹ⁴² וְלֹא נִתְקַדְּשָׁה הַתְּבוּאָה. סִבֵּף גֶּפֶן חִבְרוֹ עַל תְּבוּאָתוֹ⁴³ - קִדָּשׁ תְּבוּאָה וְלֹא קִדָּשׁ גֶּפֶן חִבְרוֹ. סִבֵּף גֶּפֶן חִבְרוֹ עַל תְּבוּאָת חִבְרוֹ - לֹא קִדָּשׁ אֶחָד מֵהֶן. וּמִפְּנֵי זֶה, הַזֶּרַע כְּרָמוֹ⁴⁴ בְּשִׁבְעִיטָה - לֹא קִדָּשׁ⁴⁵.

(39) כלאים פ"ה מ"ה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים, הרי זה מקדש. (40) שם מ"ו: "הרואה ירק בכרם ואמר וכו' כשאחזור אלקטנו, אם הוסיף מאתים - אסור". (41) כרבי יוסי ורבי שמעון במס' כלאים פ"ז מ"ד-ה, ששמואל פסק הלכה כמותם ביבמות פג, א. (כסף-משנה). וחזר בו רבינו ממה שכתב ב'פירוש המשנה' שם שאין הלכה כר"י ולא כר"ש. ועי' בפ"ב מהל' שחיטה הכ"א, וצריך עיון. (42) אף-על-פי שבכלאי זרעים מותר לזרוע חיטים בשדה שלו בצד שדה שעורים של חבירו, שנאמר "שדך לא תזרע כלאים", שדך ולא שדה של אחר (למעלה פ"ג ה"טז) - בכלאי הכרם נתרבה גם כרם חבירו, שנאמר ותבואת הכרם ('ירושלמי' שם). ולפי זה, דברי 'ירושלמי' כאן הם גם אליבא דרבי יוסי ורבי שמעון, ולפיכך גם לדבריהם נאסר גפנו. ומה שלא נאסרה תבואת חבירו, הוא מן הסברא, שאין

מ"ח: "הבוסר משהביא מים - אוכל בו פתו בשדה, הבאיש - כונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע, חייבין במעשרות", והבאיש - היינו "משיראה החרצן שלהם בחורן" (הל' מעשר שם ה"ה), והיינו "עד שיגרעו", הרי שגם לפני שיגרעו נקראים בוסר. ומה שאמרו (ברכות שם): "הוא בוסר הוא גרוע", הכוונה למשנה שביעית שם: "הבוסר . . . הבאיש וכו'". שאז הוא גרוע הוא פול הלבן. ועי' ביאור הגר"א שם ס"ק כא. (77) כלומר, אף-על-פי שהשרישו. (78) כלומר, לא נאסר בהנאה מן התורה לא התבואה ולא הגפנים. (79) גם בהנאה, ראה להלן. (80) אף בהנאה (ראב"ד, וראה להלן), וכן הוא בתוספתא שם: "גפנים שהשרישו הרי אלו אסורין ומקדשין (כלומר, אסורין הן עצמם באכילה, ומקדשין התבואה בהנאה מדרבנן), אבל אין מתקדשין (= ליאסר בהנאה הן עצמן) עד שיעשו כפול הלבן". וראה ברד"ב ובי' שנות אליהו שם ובביאור הגר"א ליו"ד שם, שמקור דברי רבינו ממנחות טו, ב. (81) זהו פירוש דבריו הקודמים שאמר "והבוסר מותר", שאם עקר הזרע קודם שיעשו הענבים כפול הלבן, מותרים הגפנים בהנאה (וראה כסף-משנה וביאור הגר"א שם). (82) כלומר הגפנים, כנ"ל. (83) תוספתא, שם.

טו. ענבים שנעשו כפול הלבן זרע בצדן תבואה או מיני ירקות, ולקט הזרע קדם שישריש - הרי זה מתר⁸⁴ בהנאה⁸⁵. ואם השריש - אסור. 18
19
20

(84) כלאים פ"ז מ"ז: "מאימתי תבואה מתקדשת - משתשריש" (הובאה למעלה הי"ג). (85) נראה שבאכילה נאסר מיד (והראב"ד חולק ומתיר גם באכילה, ועי' כסף-משנה). [ומקור דברי רבינו, מלשון המשנה שם "מאימתי תבואה מתקדשת (משמע איסור הנראה, שהרי לא נאמר "נאסרת") - משתשריש". נראה, שלענין איסור אכילה אין צורך בהשרשה, ועי' רדב"ז].

טז. גפן שביבשו⁸⁶ העלין שלה ונפלו, פדרן שתיבש⁸⁷ הגפן בימי הקר⁸⁸ - אסור לזרע בצדו ירק או תבואה; ואם זרע - לא קדש⁸⁹. וכן הזרע בעציץ שאינו נקוב⁹⁰ המנח בפנים⁹¹ - לא קדש⁹², ומפני אותו מפת מרדות⁹³. אבל עציץ נקוב⁹⁴ - הרי הוא פאריץ⁹⁵. 21
22
23
24
25

(86) שם מ"ב. ופירש רבינו שם: שנפלו העלים שלה בתחילת החורף כאשר יקרה לגפנים. (87) כן כתב שם. ואם יבשה לגמרי - מותר לזרוע בצדה (כסף-משנה). (88) שם. (89) שם מ"ח, כרבנן ולא כרבי שמעון. (90) כנראה שאם היה רק באויר אין מכין אותו מכת מרדות, שהרי בעציץ נקוב באופן זה, אין איסור מדאורייתא, ראה להלן הלכה כג. (91) אבל אסור לזרוע מדרבנן, וכן משמע מלשון המשנה שלא אמרו אלא "ואינו מקדש" ולא שמותר לזרוע (כסף-משנה). ומכיון שלא כתב שאסורו חכמים באכילה, נראה שמותר בדיעבד באכילה, וראה להלן שם. (92) ככל העובר על דברי חכמים. וכן כתב רבינו לענין כלאי זרעים (למעלה פ"א ה"ב). (93) כדי שיצא בו שורש קטן. ראה למעלה שם. (94) אם הוא מונח בכרם. ראה למעלה שם.

מקיים כלאים (רא"ש). (61) "שהקצירה בחולו של מועד אסורה, אלא לצורך מכריח" (פירוש המשנה). וזהו צורך מכריח שלא יהא נראה כמקיים כלאים (מקיים ממש אינו, כיון שמיניתו אינה אלא מחמת איסור מלאכה בחול המועד - 'משנה ראשונה' ותפארת ישראל). (62) במשנה: עד שליש, וב'ירושלמי' נחלקו רב הונא ורב ששת, אם זהו שליש בשכר הפועלים או שליש שוויים של הפירות, ופסק רבינו לקולא (כסף-משנה). וכתב רבינו בפירושו שם, שהוא שליש מלגיו, שאם שכרם שלשה פשיטים, יתן להם ארבעה. וראה בבבא-קמא ט, ב - בענין הידור מצוה עד שליש, שהסתפקו בזה אם שליש מלגיו או מלבר. (63) כן הוא במשנה שם: "קוצר כדרכו והולך אפילו לאחר המועד". (64) שלא באונס (הגר"א בביאורו ליו"ד סי' רצו ס"ק יט). (65) שהוסיף מאתים לאחר שיצא האנס.

יג. מאימתי תבואה⁶⁶ או ירק⁶⁷ מתקדשין? 1
מששרישו⁶⁸. ענבים - משיעשו כפול הלבן⁶⁹. 2
שנאמר: המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הפנים - 3
עד שיתרע⁷⁰ ויהיה⁷¹ תבואה⁷². אבל תבואה 4
שביבשה כל צרפה וענבים שביבשו כל צרפן - אינן 5
מתקדשות⁷³. [פיצד? תבואה שביבשה כל צרפה ויבא 6
ונטע גפן בתוכה, וכן ענבים שביבשו כל צרפן וזרע 7
תבואה או ירק בצדן, אף על פי שזה אסור⁷⁴ - אינן 8
מתקדשות]. 9

(66) שם מ"ז. (67) שם נאמר רק "תבואה", ולמד רבינו מתבואה לירק. (68) כן הוא שם לפי הנוסח שלפנינו, וכן הוא בפסחים כה, א: "כתיב הזרע (= משמע משעת השרשה), וכתיב המלאה (= משמע שנוספו גידולין), הא כיצד? זרוע מעיקרו בהשרשה זרוע ובא הוסיף [מאתים] - אין, לא הוסיף [מאתים] - לא". (69) כלאים, שם. (70) התבואה או הירק. (71) הענבים. (72) היינו שתצמיח, ראה להלן פ"ב מהל' מעשר הלכות ג"ה. (73) במשנה, שם. וכתב רבינו בפירושו: "והטעם בכל זה הוא מה שאמר הכתוב פן תקדש המלאה הזרע, וצריך שיהיה שם תבואת כרם ומלאת זרע, ושתהיה כמו כן בענין גידול ותוספת. ואם הגיעה לתכלית שלימותה, לא יקראו אז תבואת כרם ומלאת זרע, אלא ענבים וחיטים". (74) כן הוא ב'ירושלמי' שם סוף ה"ה, לפי פירוש ה'פני משה'.

יד. פנים שלא הגיעו ענביו להיות כפול הלבן אלא 10
עדין הן בסר⁷⁶, וזרע בתוכו ירק או תבואה 11
והשרישו⁷⁷ - הרי זה לא קדש⁷⁸. ואף על פי כן, 12
קונסין אותו ואוסרין הזרע⁷⁹; אבל הבסר - מתר⁸⁰. 13
ואם עקר הזרע⁸¹ קדם שיעשו הענבים כפול הלבן - 14
הרי זה מתר בהנחה⁸². מקצתן נעשו כפול הלבן⁸³ 15
ומקצתן לא נעשו: את שנעשו - נתקדשו, ואת שלא 16
נעשו - מתרין. 17

(75) תוספתא סוף פ"ד, ומנחות טו, ב. (76) [ואף-על-פי שאמרו (ברכות לו:)] "הוא בוסר הוא גרוע הוא פול הלבן" - נקרא בוסר גם קודם לכן, כמו שאמרו בשביעית פ"ד

- 1 יז. הִיָּה עוֹבֵר בְּכֶרֶם⁹⁵ וְנִפְּלוּ מִמֶּנּוּ זֵרַעִים, אוֹ שְׂעִיאוֹ
2 עִם הַזִּבְלִים⁹⁶ אוֹ עִם הַמַּיִם⁹⁷, אוֹ שֶׁהָיָה זֹרֵעַ אוֹ
3 זֹרֵה⁹⁸ בְּשָׂדֶה לְבָנָן⁹⁹ וְסִעְרָתוֹ הָרוּחַ לְאַחֲרָיו וְנִפְּלוּ
4 הַזֵּרַעִים בְּכֶרֶם, וְצִמְחוּ - הָרִי זֶה לֹא נִתְקַדֵּשׁ; שְׁנֵאָמֵר:
5 אֲשֶׁר תִּזְרַע - וְזֶה לֹא זֵרַע¹⁰⁰. וְחֵיב לַעֲקֹר¹⁰¹ כְּשִׁירְאָה;
6 וְאִם קִיָּמָן - הָרִי זֶה קִדְּשׁ¹⁰². סִעְרָתוֹ הָרוּחַ לְפָנָיו
7 וְרוּאָה הַזֵּרַעִים¹⁰³ שֶׁנִּפְּלוּ לְכֶרֶם - הָרִי זֶה קְזוּרֵעַ.
8 וְכִיצַד יַעֲשֶׂה? אִם צִמְחוּ הַעֲשָׂכִים - יִהְיֶהכֶם
9 בְּמַחֲרָשָׁה וְדִיו. וְאִם מִצָּאָן¹⁰⁴ שֶׁנִּשְׁעָשׂוּ אָבִיב¹⁰⁵ -
10 יִנְפֹץ אוֹתוֹ אָבִיב פְּדִי לְהַשְׁחִיתוֹ, שֶׁהַפֶּל אֲסוּר
11 בְּהִנָּה¹⁰⁶. וְאִם מִצָּאָה שְׁנַעֲשִׁית דָּגָן - הָרִי זֶה
12 תִּשְׂרָף¹⁰⁷. וְאִם רָאָה אוֹתָן וְקִיָּמָן - הָרִי אֵלּוּ יִשְׂרָפוּ
13 עִם הַגִּפְנִים¹⁰⁸ הַסְּמוּכֹת לָהֶן.
- 95 שם פ"ה מ"ז. 96 כשמזבל כרמו. 97 כשפותח
אמת המים להשקות הכרם. 98 שם לא נזכר אלא
"זורה", אבל ב'ספרי' פ' כ"חצא (דברים כב, ט) נזכר
"הזורע". 99 תבואה או זרע. 100 'ספרי' שם.
101 שלא יהיה מקיים כלאים בכרם. 102 שאף המקיים
כלאים בכרם, אוסרם (למעלה ה"ח). 103 משנה, שם.
104 ומקודם לא ראה. 105 שכבר בא הזרע אלא שלא
הביא שליש (ר"ש שם). 106 גם התבן. וכדעת רבי יוחנן
ב'ירושלמי' שם ה"ו (וחזר בו כאן ממה שכתב בפירושו,
שהתבן מותר כדעת ריש לקיש). ומה שאמרו "ינפץ" ולא
אמרו "תשרף", כדלהלן, אמרו ב'ירושלמי' על-פי המשנה
(תמורה לג): "את שדרכו לשרוף, ישרוף" וכל זמן
שהתבואה לחה - אינה ראויה לשריפה. 107 כדין כלאי
הכרם, שהם בשריפה (למעלה ה"ז). [והיא נאסרת מיד
כשתשריש (למעלה ה"ג) כמו שאמרו בפסחים כה, א:
"זרוע מעיקרו - בהשרשה". אבל הגפנים שנזרעו מקודם -
אינם אסורים אלא אם הוסיפו מאתיים, כמבואר בפסחים
שם, וראה להלן הלכה כג]. 108 [אם הוסיפו הגפנים
מאתים, כנ"ל].
- 14 יח. הָרוּאָה בְּכֶרֶם¹⁰⁹ עֹשֶׂב שְׂאִין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם
15 לִזְרֹעוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא רוּצָה בְּקִיּוּמוֹ לְבַהֲמָה אוֹ
16 לְרִפְּוָה - הָרִי זֶה לֹא קִדְּשׁ, עַד שְׂיָקִים דְּבָר שְׂכֻמוֹהוּ
17 מִקִּיָּמָן רַב הָעֵם בְּאוֹתוֹ מְקוֹם. יִיצַד? הַמְּקִיָּם קוֹצִים
18 בְּכֶרֶם בְּעֶרְבָה¹¹⁰, שְׂרוּצִים בְּקוֹצִים לְגַמְלֵיהֶם - הָרִי זֶה
19 קִדְּשׁ¹¹¹.
- 109 שם מ"ח, כחכמים ולא כרבי אליעזר. 110 "שכן
בערביא מקיימים קוצים בכרם" (שבת קמז:).
111 [וצריך לומר שקוצים הם ממין ירק (ראה למעלה
ה"א), שאם הוא מזרעוני גינה הרי אינו מקדש, ראה למעלה
ה"ג והלכה ו, ולהלן הלכה יט].
- 20 יט. הָאָרוּס¹¹² וְהַקִּיסוֹס¹¹³ וְשׁוֹשַׁנַּת הַמֶּלֶךְ¹¹⁴ וְשֶׁאֵר
21 מִיְּנֵי זֵרַעִים¹¹⁵ - אֵינָן פְּלִאִים בְּכֶרֶם¹¹⁶. הַקִּנְבוּס¹¹⁷
22 וְהַקִּנְרֵס¹¹⁸ וְצִמְרָה גִּפְּזָן¹¹⁹ - הָרִי הֵן כְּשֶׁאֵר מִיְּנֵי יִרְקוֹת
23 וְמִקְדָּשִׁים בְּכֶרֶם. וְכֵן כָּל מִיְּנֵי דְשָׁאִים¹²⁰ שְׂעוּלָן
- מִאֲלִיהֶן בְּשָׂדֶה - הָרִי הֵן מְקַדְּשִׁין בְּכֶרֶם. וּפּוֹל
הַמְּצָרִי¹²¹ - מִיָּן זֵרַעִים הוּא וְאֵינוּ מְקַדְּשׁ¹²².
הַקִּנְנִים¹²³ וְהַדֶּרֶךְ¹²⁴ וְהַטָּדִין¹²⁵ - מִיְּנֵי אֵילָן הֵן וְאֵינָן
פְּלִאִים בְּכֶרֶם.
- 112 משנה שם, "והוא עשב שקורים בלשון ערב סוסנבר
ונענע, רחב העליון, ובלע"ז מינטא" (פירוש המשנה).
113 בערבי ללבב, ובלע"ז קוריולה (שם). 114 נקרא
שקיאק אל נעמן, ובלע"ז רושילא (שם). 115 משנה, שם.
116 ראה למעלה ה"ג וה"ו. 117 שם, כחכמים ולא כרבי
טרפון. וה'כסף משנה' כתב שבספר מוגה לא גרס
"הקנבוס", שהרי עיקר כלאים הוא קנבוס ולוף כמבואר
למעלה בה"ג. אבל מדברי רבינו בפירוש המשנה, נראה
ששני מיני קנבוס הן, שהרי בפ"ב מ"ה פירש: קנבוס -
בלשון ערבי כרויא, ובפ"ה מ"ח כתב: "הקנבוס נקרא קנב,
ובלע"ז קנבוש". 118 הוא דרדר האמור בתורה (בראשית
ג, יח) "וקץ ודרדר תצמיח לך" (רע"ב). ונאכל על-ידי
תיקון (ביצה לד. ורש"י שם). 119 נקרא בלשון ערב
קוטון, בכלאים פ"ז מ"ב שנינו: "רבי מאיר אומר, אף צמר
גפן אסור ואינו מקדש", אולם ב'ירושלמי' שם משמע
שחכמים חולקים עליו, וסוברים שצמר גפן מקדש בכרם,
ופסק רבינו כמותם (ראה 'מראה הפנים' שם ה"ב ד"ה
אמר). 120 תוספתא פ"ג (וכן צריך להגיה ב'ירושלמי'
שם פ"ה ה"ז, ראה ב'פני משה'). 121 בתוספתא שם
מפורש להיפך: "ופול המצרי מיני זרעים הרי הן כלאים
בכרם" (עי' רדב"ז). ונראה שלפני רבינו היתה נוסחא אחרת
בתוספתא, ראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. 122 [מכאן
נראה, שמה שכתב למעלה ה"ג שזרעים הנאכלים אסורים
מדבריהם (ראה מה שכתבנו שם בשם ה'כסף משנה') - אין
זה אלא איסור זריעה, אבל אינו מקדש, שהרי גם פול
המצרי הוא מהזרעים הנאכלים]. 123 תוספתא שם, ויש
בהם מאכל לבהמה. ואף-על-פי שבעירובין לד, ב - אמרו
שקנים רכים דינם כירק - סמך רבינו על התוספתא, שכל
שאינו מוציא עלים מעיקרו, הרי זה אילן לגבי כלאים, ראה
להלן בהלכה הסמוכה (רדב"ז). 124 אין זה שושנת
המלך (לעיל), שהיא ממין זרעים (רדב"ז). וראה ב'תוספתא
כפשוטה'. 125 עץ האטד. ולענין ברכה על פירותיו -
ראה בשו"ע או"ח סי' רג ס"ב.
- כ. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל הַמוֹצִיא עֲלֵין מַעֲקְרוֹ¹²⁶ - הָרִי זֶה
יִרְק, וְכָל שְׂאִינוֹ מוֹצִיא עֲלֵין - הָרִי זֶה אֵילָן. וְהַצֶּלֶף
- אֵילָן לְכָל דְּבָר¹²⁷.
- 126 מן שרשיו. תוספתא ו'ירושלמי' שם. 127 כדעת
בית הלל (ברכות לו). וראה להלן פ"א מהל' מעשר שני
ה"ז.
- כא. הָרוּאָה יִרְק בְּכֶרֶם¹²⁸ וְאָמֵר: כְּשֶׁאֲגִיעַ לוֹ¹²⁹
אֶלְקָטָנוּ - מִתֵּרֵם¹³⁰. הִגִּיעַ לוֹ וְעָבַר מַעֲלִיו¹³¹ וְאָמֵר:
כְּשֶׁאֲחִזֹּר לוֹ אֶלְקָטָנוּ, אִם שָׁהָה עַד שֶׁהוֹסִיף אֶחָד
מִמָּאתִים - הָרִי זֶה קִדְּשׁ.
- 128 כלאים פ"ה מ"ו. 129 ולא נתייאש מללקוט אותו

יום חמישי ט' שבט ה'תשע"ח

פרק נשי

(1) יבאר הזורע ירק או תבואה בכרם או המקיימו. ודין כמה גפנים יקדש. מי שהיה שדהו ירק או תבואה ונמלך ליטע בה גפנים או איפכא. המברך את הגפן בארץ והזורע תחת מותר האפיפירות. המותח זמורה מאילן לאילן.

- א. הזורע ירק או תבואה בכרם, או המקיימו עד שהוסיף במאתים² - הרי זה מקדש מן הגפנים שסביבותיו שש עשרה אמה לכל רוח. עגלות ולא מרבעות. ורואין כל העגול שרחבו שתיים ושלושים אמה כאלו הוא פלו מלא ירק⁵, וכל גפן שתהיה בתוך עגול זה - נתקדשה עם הירק, וכל שחורץ לעגול - אינן מתקדשות.

(2) בכרם שהיה מקודם, אבל הירק או התבואה, שנזרעו עכשיו באיסור - נאסרו מיד בהשרשה. (3) אף על פי שהזורע ירק או תבואה סמוך לכרם אינו מקדש אלא שתי שורות: השורה הסמוכה והשורה שלפנים הימנה - בזרע בתוך הכרם וגפנים סביב לה, החמירו, ונתנו לו דין של קרחת הכרם שדינו בשש עשרה אמה. (4) וראה בפרק י"ב מהלכות שבת הלכה יח, שלעניין שבת חושבים אותן מרובעות, ויש שם הוספה של אמה ושלושה חומשי אמה, כפי הכלל ש"כל אמה ברבוע - אמה ושני חומשין באלכסון". (5) מקור דברים אלו בירושלמי "שתהא האמצעית עגולה ירק".

- ב. במה דברים אמורים? כשהיה בין שפתי העגול הנה⁶ ובין שורות הגפנים שחוצה לו יותר על ארבע אמות; אבל אם היה ביניהם ארבע אמות מצמצמות או פחות - רואין את העגול כאלו הגיע לשורה הסמוכה לו⁷, וכאלו רחב העגול ארבעים אמה; ורואין, כל גפן שתפל בתוך עגול זה של ארבעים אמה - הרי היא מתקדשת.

(6) כלומר, חוץ לעיגול הנ"ל, שמידתו שלושים ושתיים על שלושים ושתיים. (7) למד זאת רבינו ממה שנאמר שם במשנה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים הרי מקדש ארבעים וחמישה גפנים. אימתי, בזמן שהיו נטועות על ארבע אמות או על חמש חמש". וכשהן נטועות על חמש חמש אמות אין שם אלא שלושים ושבע גפנים. ומתוך זה הכריע שגם הגפנים שחורץ לעיגול, אם אינן רחוקות אלא ארבע אמות בלבד, הן נאסרות.

- ג. במה דברים אמורים? בזרע או מקיים תוף הפרם; אבל הזורע חוץ לפרם וסמוך לו - הרי זה מקדש שתי שורות⁸ של גפנים הסמוכות לזרע בארץ כל הזרע, ויותר ארבע אמות חוץ לזרע, ומתקדש מן

ולעקר. (130) שנאמר "לא תזרע כרמך כלאים", ולא נאסר אלא כמו זריעה שהיא ברצונו ('תוספות' בבא בתרא ב: ד"ה נתייאש). וראה למעלה הלכה יז. (131) ונתייאש מללקטו בהזדמנות הראשונה, הרי הוא מקיים כלאים בכרם.

- כב. וכיצד משערין¹³² שזור זה? רואין, אם נחפז ירק זה או מין תבואה זה מן הארץ, בכמה זמן ייבש. הגע בעצמך שייבש עד שלא תשאיר בו לחה במאה שעה, אם נשתהה בארץ משהגיע לו חצי שעה - הרי הוסיף במאתים לאסור; ואם שעה פחות מחצי שעה - מותר.

(132) לפי הירושלמי שם ה"ה. וכן כתב בפירוש המשנה.

- כג. אסור לעבר בעציץ נקוב¹³³ שזורע בו ירק בתוך הפרם. ואם הניחו תחת הגפן ונשתהה שם בארץ כדי להוסיף אחד במאתים - הרי זה קדש.

(133) כלומר, מחזיקו בידו ועובר אתו באור הכרם, תוך עשרה טפחים, ראה 'ירושלמי' כלאים פ"ז ה"ב. והנה במשנה (שם מ"ח): "המעביר עציץ נקוב בכרם, אם הוסיף מאתים אסור, אבל אין מתקדש עד שניחחנו תחת הגפן". ובפירוש המשנה שם, כתב רבינו: "ושאמר אם הוסיף במאתים אסור - על תנאי, וזכרו אותו בגמרא (היינו התוספתא הנ"ל - 'תוספתא כפשוטה') והוא שאמרו ובלבד שניחחו תחת הגפן". הרי שרבינו מפרש "אסור" שבמשנתנו, כמו "קידש", ומה שאמרו בתוספתא "אבל אין מתקדש", הוא כמו "במה דברים אמורים", כלומר מה שאמרת "אסור", היינו: "מתקדש", אינו אלא במניחו תחת הגפן, אבל מעביר באור - אינו נאסר בדיעבד. ומקור איסור זריעה לכתחילה, הוא ממה שאמרו ב'ירושלמי' (שם) שאור הגפן אסור, כלומר אסור לזרוע, ואינו מקדש, כלומר אינו נאסר, והביאו רבינו להלן פ"ו ה"ה. ואמנם כן היא דעת רבינו גם לענין שבת, שאם מונח באור הרי הוא תלוש, ראה פ"ח מהל' שבת ה"ד. ולא כדעת רש"י ו'תוספות' בשבת פא, ב - ד"ה והניחו, שמן התורה דינו כמחובר.

- כד. בצל שנטעו בכרם¹³⁴, ואחר כך נעקר הפרם¹³⁵, ואחר כך צמחו בצלים מן העקר הנטוע, אף על פי שרבו הגידולים על עקרו במאתים¹³⁶ - הרי אותו העקר באסור¹³⁷; שאין גדולי הטר מעלין¹³⁸ את העקר האסור.

(134) נדרים נז, ב. (135) שאם לא נעקר, גם הגידולים צמחו אחר-כך הם גידולי איסור. (136) כלומר, הגידולים הם מאתים כנגד העיקר, והיינו מאתים ואחד שכלאי הכרם בטלים בהם. (137) משמע שהגידולים צמחו אחר-כך מותרים. אבל הר"ן בנדרים שם כתב שהגידולים כיון שמן העיקר הם יוצאין, הרי הם כמוהו. (138) ראה להלן פ"י מהל' מעשר שני ה"ז, ובפ"ד מהל' שמיטה ויובל הכ"א.

מתענוג (כידוע ש"אומרים על רבי נחום מצ'נוביל שהיה שמן בגופו מעניית אמר"הא-שמהירבא").

"שתי גנות זו ע"ג זו, והירק בינתיים" מורה על שתי דרגות בתענוג, ג"ע התחתון וג"ע העליון. מצד גדרי האדם, הרי ה"כרם" שהוא השלימות והנחת וכו' הוא בעליונה, היינו לעתיד-לבוא, כמאמר חז"ל "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה", אבל באמת נחת-רוח האמיתית היא מ"התחתונה" מכיון שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים דווקא.

ומקדים הרמב"ם הפסק-דין בנוגע לאדם, שגם אצלו צריכה להיות "התחתונה עשויה כרם", כי שלימות העבודה היא שתענוג הנברא הוא מתענוג הבורא, שלכן "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", ורק אחר-כך ממשיך "ואם היתה העליונה עשויה כרם", היינו אם לא הגיע לשלימות העבודה, שמקדים "יפה שעה אחת בתשובה ומעש"ט בעולם הזה" ואח"כ מוסיף "יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב".

(עלפי "זיון מלכות" ספר זרעים סימן ג')

(12) אבל אינו נאסר.

- 15 ו. מי שהיתה שדהו זרועה ירק או תבואה, ונמלך
- 16 לטעם בה גפנים - הופך את הזרעים במחרשה¹³
- 17 ואחר כך נוטע, ולא יטע ואחר כך יחפף. היתה
- 18 נטועה גפנים, ונמלך לזרע בה זרעים - משרש את
- 19 הגפנים ואחר כך זרע את הזרעים. ואם רצה לקץ
- 20 את הגפנים עד שלא ישאר מהן אלא פחות מטפח
- 21 סמוך לארץ - הרי זה מתר לזרע¹⁴ ואחר כך יחזור
- 22 וישרש את הנשאר בארץ מן הגפנים.

(13) לפי מה שכתב רבינו למעלה פרק ב הלכה יג צריך גם התלעה לפני ההיפוך. (14) ואף על פי שילדה פחותה מטפח כתב רבינו שאם כל הכרם כן הרי זה מקדש, וראה למעלה שכתבנו שם שמה שכתב "אינה מקדשת" היינו בתורת כרם, אבל בתורת גפן יחידית היא מקדשת - כאן כיוון שקצץ עד פחות מטפח, גילה דעתו שאינו רוצה בכלאים, ולפיכך מותר.

- 23 ז. המכריח¹⁵ את הגפן בארץ, אפלו הכריכה בתוף
- 24 הדלעת שייכשה ונעשת כסילון או בתוף סילון של
- 25 חרש¹⁶: אם היה העפר על גבה שלשה טפחים או
- 26 יותר - הרי זה מתר לזרע על גבה; ואם היה על
- 27 גבה פחות מזה - אסור לזרע על גבה, ומתיר לזרע
- 28 בצדה¹⁷.

(15) והוא שיטמינה בארץ. כלומר: כל הגפן טמונה בארץ, ואין ערוביאי למעלה. ולדעת הרא"ש לא אסרו אלא במכריח, שכבר היה שם אילן על הענף, אבל הרכבת שרשים בשרשים אינה אסורה. אבל דעת רבינו שגם הרכבת

- 1 הזרע רחב ארבע אמות בארץ כל השורה של פרים.
- 2 ואם זרע בצד גפן יחידית - אינו מקדש מן הזרע
- 3 אלא ששה טפחים לכל רוח.

(8) כדעת בית הלל.

- 4 ד. ילדה פחות מטפח - אינה מקדשת את הזרעים⁹.
- 5 במה דברים אמורים? בשמים כנגד שמים ואחת
- 6 יוצאה זנב¹⁰; אבל אם היה כל הפרס פן - הרי זה
- 7 מקדש¹¹.

(9) רש"י (שם) פירש, שהמדובר בשאר מיני זרעים שאינם אסורים אלא מדרבנן וכשהגפנים פחותים מטפח לא גזור חכמים. אבל בקנבוס ולוף שהם אסורים מן התורה - אסור גם בילדה פחות מטפח, ולדעת ר"י קורקוס, כן היא דעת רבינו שהעתיק לשון הגמרא: "אינה מקדשת את הזרעים". והכסף משנה והרדב"ז כתבו, שכיוון שרבינו לא חילק בין זרעים לזרעים, נראה שאפילו קנבוס ולוף, שהם אסורים מן התורה, אינם מתקדשים על ידי ילדה פחות מטפח. (10) שדינם ככרם קטן. ונהנה בגמרא (סוטה שם) אמר עוד ר' אליעזר בן יעקב: "ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל שנותיה כו' והני מילי שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב" וכתב רבינו בפרק י מהלכות מעשר שני הלכה יט: "ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה", ומכיון שכאן בהלכות כלאים לא כתב רבינו "בנטיעה אחת או בשתיים כנגד שתיים וכו'", נראה מדבריו שילדה פחותה מטפח אין דינה ככרם, אף על פי שיש בה שיעור אילנות בכרם, אבל מדין גפן יחידית אינה יוצאה, ויש להרחיק שישה טפחים לפחות, כדין זורע על יד הגפן. (11) שאז נחשב הוא ככרם.

- 8 ה. שתי גנות זו על גב זו: התחתונה עשויה פרים -
- 9 זרע את העליונה עד שהוא מגיע לאויר עשרה
- 10 טפחים קרוב לפרים; שאויר עשרה טפחים סמוך
- 11 לפרים או לגפן יחידית - אסור לזרע¹² בו זרעים.
- 12 ואם היתה העליונה עשויה פרים - הרי זה זרע את
- 13 התחתונה עד שהוא מגיע למטה משלשה טפחים
- 14 מעקר הגפנים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שתי גנות זו על גב זו, התחתונה עשויה כרם, זורע את העליונה עד שהוא מגיע לאויר עשרה טפחים קרוב לכרם".

ביאור ההלכה על-פי פנימיות העניינים: מבואר בדרושי חסידות, שההבדל בין אותיות הכתב ובין אותיות החקיקה, שאותיות הכתב הם מציאות אחרת מהקלף, וגם אחרי שנכתבו אפשר להפרידם. משא"כ אותיות החקיקה הם דבר אחד עם הלוחות שעליהם נחקקו, באופן שאי-אפשר להפריד ביניהם כלל. וענינו בעבודת האדם: שקיום התומ"צ צריך להיות אצלו באופן של חקיקה, היינו שהוא והתורה נעשים דבר אחד, עד שהתענוג הגשמי של האדם הוא מהתורה עצמה, ועד שהתענוג פועל השמנת הגוף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. הַדְּלָה²⁹ אֶת הַגֶּפֶן עַל מִקְצַת אַפְּפִירוֹת³⁰ - לֹא
יִזְרַע תַּחַת מוֹתֵר הָאֲפִיפִירוֹת, וְאֵף עַל פִּי שְׁאִין
עֲלִיָּהָ לֹא עֲלִין וְלֹא שְׂרִיגִים. וְאִם זָרַע, הוֹאִיל וְאִין
הַזֵּרַע תַּחַת סִכּוֹ הַגֶּפֶן - הָרִי זֶה מִתֵּר. וְכֵן אִם
הַדְּלָה³¹ הַגֶּפֶן עַל מִקְצַת פְּדִי³² אֵילָן שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה
פְּרוֹת, כְּגוֹן הָאֵרֶז וְהַבְּרוֹשׁ. אָבֵל אִם הַדְּלָה עַל מִקְצַת
אֵילָן מֵאֵכָל - הָרִי זֶה מִתֵּר לִזְרֹעַ תַּחַת פְּדִי הָאֵילָן
שֶׁלֹּא נִמְשְׁכוֹ עֲלִיָּהָ שְׂרִיגֵי הַגֶּפֶן; שְׁאִין אָדָם מִבְּטֹל
אֵילָן מֵאֵכָל וְעוֹשֶׂה אֲפִיפִירוֹת לְגֶפֶן. וְאִם נִמְשְׁכוֹ
הַשְּׂרִיגִים אַחֵר שֶׁזָּרַע וְסָכְכוֹ עַל הַזֵּרַע - הָרִי זֶה
מִחֲזִירָם לְמָקוֹם אַחֵר.

(29) הגביה. (30) "ואותם הקנים וכיוצא בהם, שעשה מהם
מטה או שבכה והדלה עליהם את נוף הגפן, הם הנקראים
אפיפירות". (31) "וכן המדלה על מקצת אילן סרק".
(32) ענפי. באילן נקראו בדים. ובגפן נקראו שריגים.

יג. הַזֵּרַע תַּחַת מוֹתֵר הָאֲפִיפִירוֹת אוֹ תַּחַת מוֹתֵר
אֵילָן שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה פְּרוֹת³³, וְנִמְשְׁכוֹ שְׂרִיגֵי הַגֶּפֶן
וְסָכְכוֹ עַל הַזֵּרַעִים - הָרִי זֶה אֲסוּר לְקִימוֹ³⁴ אוֹ
לְהַחֲזִיר הַשְּׂרִיגִים. אֵלֶּא כִּיצַד עוֹשֶׂה? עוֹקֵר הַזֵּרַע.

(33) שדינו כאפיפירות. (34) משנה שם: "ואם הלך החדש
אסור" שכיוון שבתחילה זרע באיסור - קנסוהו לעקור.

יד. קִנִּים הַיּוֹצֵאִין מִן הָעֵרִיס³⁵ וְחָס עֲלִיָּהָ לְפָסְקוֹן
כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁחִית הָאֲפִיפִירוֹת³⁶ - הָרִי זֶה מִתֵּר לִזְרֹעַ³⁷
תַּחְתִּיהָ. וְאִם הֵנִיחָם³⁸ כְּדִי שֶׁיִּהְיוּ עֲלִיָּהָ הַשְּׂרִיגִים
וְהַעֲלִין הַיּוֹצֵאִין - הָרִי זֶה אֲסוּר לִזְרֹעַ תַּחְתִּיהָ.

(35) היא אפיפירות שלמעלה. (36) חמל עליהם לכרות
אותם שלא יתקלקל העריס. (37) שאינן חשוכות בכלל
האפיפירות אלא אם כן הייתה מחשבתו לדלות עליהם
הענפים הצומחים. (38) כן הוא במשנה שם: "עשן כדי
שיהלך עליהן החדש אסור".

טו. פֶּרַח³⁹ הַיּוֹצֵא מִן הָעֵרִיס אוֹ מִן הַדְּלִית⁴⁰ - רוֹאִין
אוֹתוֹ כְּאִילוֹ מִשְׁקַלְתָּ תְּלוּיָהּ בּוֹ עַד הָאֶרֶץ, וְאֲסוּר
לִזְרֹעַ תַּחְתִּיו. וְכֵן הַמוֹתֵחַ זְמוּרָה מֵאֵילָן לְאֵילָן -
אֲסוּר לִזְרֹעַ תַּחְתִּיהָ.

(39) והוא מלשון "הפרחה הגפן". (40) הוא הגפן בלא
עריס.

טז. קָשֶׁר חֶבֶל אוֹ גָּמִי בְּזִמְזוּרָה, וְקָשֶׁר הָרֹאשׁ הָאֶחָד
בְּאֵילָן - הָרִי זֶה מִתֵּר לִזְרֹעַ תַּחַת הַחֶבֶל⁴¹. וְאִם מִתַּחַת
חֶבֶל זֶה כְּדִי שֶׁיִּהְיוּ עֲלָיו הַשְּׂרִיגִים וְהַעֲלִים - הָרִי
הוא כְּאֲפִיפִירוֹת, וְאֲסוּר לִזְרֹעַ תַּחְתִּיו.

(41) כיוון שאין מחשבתו להעלות עליו את השריגים.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) יבאר הזורע תבואה בצד הכרם או בצד גפן יחידית.
שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב. כרם החרב באמצעו

שרשים בשרשים אסורה. [נראה שם שכתבנו שלדעת רבינו
נקטו "המבריק" לרבותא, שאפילו במבריק ענפים יש חשש
של הרכבה, וכל שכן בשרשים שהם רכים יותר, אולם
במבריק לא אסרו אלא בגפן, שענפיה רכים, אבל בשאר
אילנות שענפיהם קשים לא אסרו]. (16) אבל בסילון של
מתכת אין השרשים עוברים. (17) ברייתא בבבא בתרא יט:
"אבל זורע את הצדדין אילך ואילך", שאין השרשים
מתפשטים לצדדים, לא השרשים של התבואה, ולא
השרשים של הגפן.

ח. הַבְּרִיכָה בְּסֻלַּע¹⁸, אֵף עַל פִּי שְׁאִין עֹפֵר עַל גִּבְהָ
אֵלֶּא שְׁלֹשׁ אֲצָפְעוֹת - מִתֵּר לְהַבִּיאַ זָרַע עֲלֶיהָ. בְּמָה
דְּבָרִים אֲמוּרִים? שְׁאִין עוֹקֵר הַגֶּפֶן נִרְאָה¹⁹; אָבֵל אִם
נִרְאָה²⁰ - צָרִיף לְהַרְחִיק שְׂשֵׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ
וְאַחֵר כֶּף יִזְרַע, כְּמוֹ שֶׁמִּרְחִיק מִכָּל גֶּפֶן יְחִידִית שֶׁלֹּא
הַבְּרִכָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

(18) משנה שם. ובפירושו שם כתב: "סלע היא הקרקע
הקשה". וכן הוא בירושלמי שם שבסלע רך אסור, מפני
שהשרשים מפעפעים ועוברים. (19) שהוברכה הגפן כולה.
(20) שהוברכה רק זמורה.

ט. הַמְּבָרִיף שְׁלֹשׁ גִּפְנִים וְעֻקְרֵיהֶם נִרְאִין: אִם יֵשׁ
בִּינֵיהֶן²¹ מֵאֲרָבַע אֲמוֹת עַד שְׁמוֹנֶה²² - הָרִי אֵילוֹ
מִצְטָרְפִין לְשָׂאֵר גִּפְנִים הָעוֹמְדוֹת²³, וְכֵאלוֹ לֹא
הַבְּרִיכָן²⁴; וְאִם לֹא - אֵינָם מִצְטָרְפוֹת.

(21) בין הגפנים האלו, וכן ביניהם לבין השורה השנייה של
הגפנים. (22) שזהו שיעור המרחק בין הגפנים להחשיבים
ככרם. (23) להיחשב ככרם. הרב"ד כתב: "כי מצטרפות
שאמרו חכמים, אפילו אין שם יותר הן מצטרפות להיות
כרם, שהן נידונות כשש גפנים, שהעיקר כגפן וראש הבריקה
היוצא ממנה, "גפן אחרת". וכן פירש הרשב"ם בבבא בתרא
פג. אבל לפי זה לא יתיישב מה בין שלוש לשתיים, הרי
אם ישנה גפן אחת היוצאת בזנב, יצטרפו גם שתיים לכרם,
ולכן פירש רבינו באופן אחר. (24) [כלומר, אף על פי
שאמרו בכלאים שם: "הארכובה שבגפן אין מודדין לה
אלא מן העיקר השני" כלומר, מסוף הארכובה שנמשכה אל
הארץ, ולא מעיקר הגפן - זה אינו אלא לחומרא, אבל לא
לקולא, ולפיכך מצטרפות כאן הגפנים האלו אל השורה
שעל ידה ואינן בטלות לגבי ההברכות שלהן].

י. הֵיוּ פָחוֹת מִשְׁלֹשׁ²⁵ - אֵין מִצְטָרְפִין²⁶, אֵלֶּא
מִרְחִיק מֵהֶן שְׂשֵׁה טְפָחִים²⁷ לְכָל רוּחַ וְזוֹרַע.

(25) כן נראה במשנה ששינוי "המבריק שלוש גפנים", הרי
שפחות מכן - לא. (26) [אל השורה הסמוכה, אלא בטלות
לגבי ההברכות שלהן]. (27) כההרחקה מגפן יחידית.

יא. כָּל הַזֵּרַע תַּחַת הַשְּׂרִיגִים²⁸ וְהַעֲלִין הַיּוֹצֵאִין מִן
הַגֶּפֶן - הָרִי זֶה קָדַשׁ, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַזֵּרַע רָחוֹק
מֵעֹקֵר הַגֶּפֶן בְּמָה אֲמוּת.

(28) הענפים.

(12) שם, כחכמים ולא כר' שמעון, וראה למעלה הלכה הקודמת. (13) שכל העומד ליעקר כעקור דמי. (והמדובר באופן שאין שמונה אמות בין שתי השורות הקיצוניות, ראה למעלה הלכה ב. ועיין בשנות-אליהו שם, ולהלן הלכה ד.) (14) זה מוסב על מה שכתב בהלכה ב בשתי שורות, שאם היה בין שורה לשורה שמונה אמות, אין זה כרם. (15) שם פ"ד משנה ט, כר' מאיר ור' שמעון מפני שרב פסק כמותם הלכה למעשה (ירושלמי שם הלכה ו), ולא כדעת תנא-קמא שם משנה ח. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, שהלכה כרבי מאיר (ור' שמעון). (16) בהרחקת ששה טפחים, כמבואר להלן הלכה ד.

ד. לפיכך, הנוטע את פרימו מתחלה¹⁷ והרחיק בין כל שורה ושורה שמונה אמות - מתיר להביא זרע בתוכו, ומרחיק מכל שורה וששה טפחים¹⁸ בלבד. אכל אם זרע חוצה לו - צריך להרחיק משורה החיצונה ארבע אמות פשאר הפרימים¹⁹. ואין דין בין השורות של זה הפריס פריס שחרב באמצעו²⁰, שהרי מתחלה נטען מרחקין.

(17) משנה שם. (18) כגפן יחידית. (19) מקור דברי רבינו ממה שאמרו בירושלמי פ"ז סוף הלכה ב: "כרם גדול שנטעו שמונה על שמונה, אין לו מחול" (הובא להלן הלכה יג) - משמע שרק מחול אין לו, אבל יש לו דין כרם לענין אחר, והיינו להרחיק בחוצה לו (מראה הפנים שם, וכן כתב הגר"א בביאורו ליו"ד סימן רצו, ס"ק נד). ויש אומרים שמקורו ממה שאמרו בירושלמי פ"ד הלכה ו "אמר רבי לעזר החמירו תוכו יותר מחוצה לו", וגרס להיפך: "החמירו חוצה לו יותר מתוכו" (חזון-איש). (20) ששיעור ההרחקה הוא שש עשרה אמה (להלן הלכה יא).

ה. היתה פשוטה זו²¹ שורה אחת של גפנים ובשדה חבירו שורה אחת בגנה קרובה לה, אף על פי שפסוק ביניהן דרך היחיד או דרך הרבים²² או גדר שהוא נמוך מעשרה טפחים²³ - הרי אלו מצטרפות²⁴ להיות שתייהן פריס. והוא שיהיה ביניהן פחות משמונה²⁵.

(21) שם משנה ז. (22) כלומר, שביל הרבים שרחבו פחות משמונה אמות (הראב"ד). וכן כתב רבינו להלן בסוף ההלכה. אבל להלן פ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה ג כתב רבינו, ששביל הרבים הוא פחות משש עשרה אמה, וצ"ע. (23) שאין הגדר מפסיק אלא אם גבוה עשרה טפחים, וראה למעלה פ"ג הלכה טו. (24) "כדי שיהיה אסור לזרוע ביניהם, ויהיה הכל כרם וירחק ארבע אמות מהן כמו שביארנו, ואף-על-פי שהוא אחד בתוך שלו ואחד בתוך של חבירו" (פירוש המשנה). (25) ראה למעלה.

ו. נטע שורה אחת בארץ ושורה²⁶ אחת במדרגה: אם גבוהה המדרגה מן הארץ עשרה טפחים - אינם מצטרפין²⁷; פחות מכן - מצטרפין.

(26) כרבי אליעזר שם פ"ו משנה ב, שאין עליו חולק (כסף-משנה). (27) ראה למעלה פ"ו הלכה ה.

ונשאר שלם מכל סביביו. דין מחול הכרם ודין מחיצה הראויה להפסיק בין כרם לירק. חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה. שומרת או בית שבכרם אם זורעין בתוכו ירק.

א. הבא לזרע² בצד הפריס - מרחיק ממנו ארבע אמות³ מעקרי הגפנים⁴ וזרע. ואם גפן יחידית היא - מרחיק ממנה ששה טפחים⁵ וזרע. היתה שורה אחת⁶ של גפנים זו בצד זו, אפילו הן מאה - אין זה פריס, אלא כגפן יחידית, ומרחיק מן השורה ששה טפחים וזרע. היו שתי שורות⁷ - הרי אלו פריס, וצריך להרחיק ארבע אמות מכל צד ואחר כך זרע.

(2) כלאים פ"ו משנה א ופ"ד משנה ה. (3) במשנה פ"ו (שם): "נותנים לו עבודתו". ואמרו בבבא בתרא יח. "ארבע אמות שאמרו, כדי עבודת הכרם". כלומר, כדי החרישה סביב הכרם, שכל השטח הזה שייך לכרם ובטל אליו. (4) כלאים שם, וראה להלן פ"ח הלכה ג. (5) שם ובפ"ג משנה ז. (6) כבית-הלל שם פ"ד משנה ה. (7) שם. וראה להלן בהלכה הסמוכה.

ב. וכמה יהיה בכל שורה? שלש גפנים⁸ או יותר. כמה דברים אמורים? בשדה בין כל גפן וגפן מארבע אמות עד שמונה אמות⁹; אבל אם היה בין שתי השורות שמונה אמות חוץ ממקום הגפנים עצמן¹⁰ - הרי אלו כמבדלות זו מזו ואין פריס אחד, ואינו מרחיק אלא ששה טפחים מכל שורה. וכן אם היה ביניהן פחות מארבע - הרי אלו כגפן אחת¹¹, ומרחיק ששה טפחים לכל רוח.

(8) ירושלמי שם הלכה ג. "על דעתיה דבית-הלל אסור שלש כנגד שלש", והן שתי שורות שאמרו בית-הלל במשנה שם. וכן אמרו במקומות אחרים (ביצה יד: ויומא פז). שאין שורה פחות משלשה (כסף-משנה). ומה שהצריכו (להלן הלכה ז) שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב, אין זה אלא בחמש גפנים שהוא כרם קטן (להלן שם), אבל ביותר מחמש אין צורך באחת יוצאת זנב ('תוספות יום-טוב' ככלאים שם). (9) שם פ"ד משנה ח ופ"ה משנה ב. (10) ירושלמי שם פ"ד הלכה ו (כסף-משנה). (11) שאפילו חכמים החולקים על ר' שמעון (פ"ה שם) ואומרים "כרם שהוא נטוע על פחות פחות מארבע אמות [הרי זה] כרם" - אין זה אלא מפני ש"רואין את האמצעיות כאילו אינן" (שם), וזה לא שייך אלא בשלש שורות (ראה להלן הלכה ג), אבל בשתי שורות לא, שהרי אם נראה שורה אחת כאילו אינה, לא תישאר אלא שורה אחת ואינה כרם ('תוספות יום-טוב' שם).

ג. היו שלש שורות¹², אף על פי שיש ביניהן פחות מארבע - הרי אלו פריס, ורואין את האמצעיות כאלו אינם¹³. וכן¹⁴ אם היו שלש שורות¹⁵ ובין כל שורה ושורה שמונה אמות או יותר - הרי זה זרע בין השורות¹⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממנו אילנות, והוא נגזר ממלת קרח" (פירוש המשנה שם).
 (47) [ראה למעלה פ"ו הלכה א, שבוורע באמצע הכרם
 שדינו בשש עשרה אמה כמו כאן (עיין בתפארת ישראל שם
 פ"ה משנה ה) חשבו את האמות עגולות ולא מרובעות].
 (48) במשנה: "נותנים לה עבודתה, וזורע את המותר".
 ועבודת הכרם היא ארבע אמות. (49) שם פ"ז משנה ג:
 "אלו אוסרין ולא מקדשין מותר חרבן הכרם".

יב. וכן מקום שגשאר פנוי בלא גפנים בין סוף
 הפך ובין הגדר שלו, והוא הנקרא מחול הפך⁵⁰:
 אם יש בו שתי עשרה אמה⁵¹ - מרחיק מן הגפנים
 ארבע אמות וזורע את השאר.

(50) משנה פ"ד שם. "והוא מקום הפנוי מן הכרם שאין שם
 גפנים, והוא כו' מענין מחילה, עזיבת הדבר" (פירוש
 המשנה). (51) כבית-הלל במשנה שם. והחשבון של שתי
 עשרה אמה, כך הוא: ארבע אמות שעל יד הכרם נותנים
 לעבודת הכרם, והן בטלות לגבי הכרם, ארבע אמות שעל
 יד הגדר נדרשות לדוושא (=דרכת הרגלים) לחיזוק הגדר
 ובטלות אליו (ראה בפירוש הרא"ש שם משנה ג) ואינן
 מצטרפות לשטח שאחרי ארבע אמות של עבודת הכרם
 בכדי שלא יבטלו לכרם, ואם נשארו עוד ארבע אמות
 באמצע שהוא מקום חשוב בפני עצמו, אינן בטלות לגבי
 הכרם, ואם הן פחות מארבע אמות, הן בטלות לגבי הכרם.
 ואסור לזרוע בהן (עירובין צג).

יג. היה בו פחות⁵² משתי עשרה אמה - לא יביא
 זרע לשם; ואם הביא, הואיל והרחיק ארבע אמות
 - הרי זה לא קדש⁵³. במה דברים אמורים? בפרם
 גדול⁵⁴; אבל בקטן⁵⁵ - אין לו מחול, אלא מרחיק
 ארבע אמות מסוף הגפנים וזורע עד הגדר. וכן פרם
 גדול שהיה בין פל שורה ושורה שמונה אמות⁵⁶ או
 יתר - אין לו מחול.

(52) משנה שם. (53) שם פ"ז משנה ג. (54) שלש כנגד
 שלש כנגד שלש, כלומר שלש שורות של שלש גפנים בכל
 שורה (ירושלמי שם פ"ד הלכה א - כסף-משנה). (55) שתי
 שורות של שלש גפנים (ירושלמי שם). ועל-אחת-כמה -
 וכמה שכרם הנטוע שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב
 שוודאי נקרא כרם קטן, ראה למעלה הלכה ז. (56) שם
 פ"ז הלכה ב: "כרם גדול שנטען שמנה על שמנה, אין לו
 מחול", וראה למעלה.

יד. היה הגדר⁵⁷ המקיף את הפרם פחות מעשרה
 טפחים, או שהיה גבהו עשרה טפחים ואין בו רחב
 ארבעה טפחים⁵⁸ - אין לו מחול⁵⁹, אלא מרחיק
 מסוף הגפנים ארבע אמות וזורע עד המחיצה.
 אפלו היה בין הגפנים ובין המחיצה ארבע אמות
 ומחיצה - זורע את חצי האמה.

(57) שם פ"ד משנה ג: "איזה הוא גדר? שהוא עשרה טפחים
 וחרין שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה", והיא שנויה לענין
 מחול (רדב"ז וביאור הגר"א ליו"ד סימן רצו ס"ק ס"ג, וראה

ז. הנוטע חמש גפנים²⁸ שתיים כנגד שתיים ואחת
 יוצאת זנב²⁹ - הרי זה נקרא פרם קטן³⁰ וצריך
 להרחיק מהן ארבע אמות לכל רוח. אבל אם נטען³¹
 שתיים כנגד שתיים ואחת באמצע³², או שלש בשורה
 זו ושתיים כנגדן³³ בשורה שניה - אינם פרם, ואינו
 מרחיק מהן אלא ששה טפחים³⁴ לכל רוח.

(28) שם פ"ד משנה ו. (29) בצורה זו: וכן היו כל הכרמים
 בארץ ישראל (תוספות יום-טוב). וראה להלן הלכה ט.
 (30) ראה להלן הלכה יג. (31) במשנה שם. (32) כזה:
 (33) כזה: (34) כמו מגפן יחידית.

ח. פרם שחרב³⁵, אם יש בו ללקט עשר גפנים לכל
 בית סאה³⁶ ויהיו נטועות שתיים כנגד שתיים³⁷ ואחת
 יוצאת זנב, או יש בו לכוף שלש כנגד שלש³⁸ - הרי
 זה נקרא פרם דל³⁹, ואסור לזרע בכלו.

(35) שם פ"ה משנה א. (36) בית זרע סאה תבואה, דהיינו
 חמשים אמה על חמשים אמה. (37) במשנה: ונטועות
 כהלכתן (כלומר, שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב).
 (38) היינו שתי שורות של שלש שלש גפנים, ראה למעלה
 הלכות א"ב (כסף-משנה). (39) משנה שם.

ט. פרם שאינו נטוע⁴⁰ שורות שורות אלא מערבב:
 אם יש בו לכוף שתיים כנגד שלש⁴¹ - הרי זה פרם;
 ואם לאו - אינו פרם, אלא דיו להרחיק ששה
 טפחים מכל גפן וגפן וזורע.

(40) שם. (41) (הרדב"ז כתב שהכוונה לשתיים כנגד שתיים
 ואחת יוצאת זנב, שלמעלה הלכות ז"ח, אבל יותר מסתבר
 כי הכוונה לאופן זה: והיינו "שתיים כנגד שלש". שאף-על-
 פי שכרם שחרב אינו כרם אלא בשתיים כנגד שתיים ואחת
 יוצאת זנב (למעלה הלכה ח), במדולדל שאינו חרב החמירו
 יותר. ויתכן, כי זוהי כוונת הר"ן קורקוס, אלא שנפלו
 טעויות סופר בדבריו).

י. היו העקרים מכונין⁴² והנוף אינו מכון - הרי זה
 פרם; הנוף מכון והעקר אינו מכון - אינו פרם. היו
 דקות⁴³ ואינן מכונות, העבו והרי הן מכונות - הרי
 זה פרם. כיצד הוא יודע⁴⁴ אם הן מכונות - מביא
 חוט המדה ומותח מזו לזו.

(42) בתוספתא כלאים פ"ג וירושלמי שם. (43) תוספתא
 ירושלמי שם. (44) שם ושם.

יא. פרם שחרב באמצע⁴⁵ ונשאר שלם מכל
 סביביו: אם יש בקרחת⁴⁶ שבאמצעו שש עשרה
 אמה⁴⁷ - הרי זה מרחיק מעקרי הגפנים ארבע אמות
 לכל רוח⁴⁸ וזורע באמצע הקרחת; ואם אין בה שש
 עשרה אמה - הרי זה לא יביא זרע לשם; ואם
 הביא, הואיל והרחיק ארבע אמות לכל רוח מן
 הגפנים של פרם - הרי זה לא קדש⁴⁹.

(45) כלאים פ"ד משנה א. (46) "שם מקום חלק אשר נעקרו

שאינו שלו", ולפיכך מסיים בה "וחייב באחריותו", אבל רבינו פסק "אין אדם מקדש דבר שאינו שלו" (למעלה פ"ה הלכה ח) והוא מדבר בכרם וירק של אחד, ולפיכך השמיט מה שאמרו "וחייב באחריותו" (חזון-איש).

- יח. ⁷⁵שְׁחִצְיוּ מִקְרָהָ ⁷⁶וְחִצְיוּ אִינוּ מִקְרָהָ, וּגְפָנִים נְטוּעוֹת בְּצֵד זֶה - מֵתָר לְזֶרַע יִרְקוֹת בְּצֵד הָאַחֵר; ⁷⁷שֶׁהָרִי פִי תִקְרָה ⁷⁸כָּאֵלּוּ יֵרֵד וְסִתָּם, וְנַעֲשֶׂה בִינֵיהֶן בְּמַחֲצִיעָה ⁷⁹. וְאִם הִשָּׂה אֶת קָרְוִי ⁸⁰ - אָסוּר ⁸¹.

(75) ברייתא בעירובין צג. (76) מכוסה בתקרה. (77) חור התקרה לצד הפתוח. (78) לענין כלאים. וראה בתוספות שם ד"ה חציו. (79) שקירה כל הבית (רש"י שם). (80) לזרוע, אלא-אם-כן הרחיק (רש"י שם). (ואף-על-פי שמעשר אינו נוהג באילן שנטעו בתוך הבית, משום שנאמר בו (דברים יד, כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה" - שדה ולא בית (ירושלמי ערלה פ"א סוף הלכה ב) ובשביעית נסתפקו (שם) אם נוהגת בדבר הגדל בבית, משום שנאמר (ויקרא כה, ב) "ושבתה הארץ", והכל בכלל. או אינה נוהגת, משום שנאמר (שם, ד) "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור", הרי שגם מ"כרמך" יש למעט בית - יתכן כי כשם שבמעשרות שבבית חייבים מדרבנן (להלן פ"א מהלכות מעשרות הלכה י), כמו כן בכלאים - חייבים מדרבנן.

- יט. ⁸¹חֲצִירָה קִטְנָה שֶׁנִּפְרָצָה בְּמִלּוֹא ⁸²לְגִדּוּלָהּ, וְהָיוּ הַגְּפָנִים בְּגִדּוּלָהּ - אָסוּר לְזֶרַע בְּקִטְנָהָ ⁸³. וְאִם זָרַע - הַזְּרָעִים אָסוּרִין ⁸⁴, וְהַגְּפָנִים מִתְרִין ⁸⁵. הָיוּ הַגְּפָנִים בְּקִטְנָה - מֵתָר לְזֶרַע ⁸⁶בְּגִדּוּלָהּ. הָאֵיל וְיֵשׁ בְּגִדּוּלָהּ פָּסוּן מִפָּאן וּמִפָּאן ⁸⁷ - הָרִי הִיא כְּמִבְדֵּלֶת מִן הַקִּטְנָה, וְאִין הַקִּטְנָה מְבַדֵּלֶת מִן הַגִּדּוּלָהּ.

(81) עירובין צג. וכגירסת רש"י והרא"ש במשנה שם. (82) לרחבה שלא נשאר כלום מן הכותל, לצדדים. (83) לפי שהקטנה בטלה לגבי הגדולה. ואף-על-פי שהרחיק ארבע אמות מן הגפנים, אסור, מפני שהקטנה משמשת כפתחה של גדולה, וכולה כפתח אחד הוא (רש"י שם). (84) שהגדולה, שבה הגפנים, מושכת אצלה את הקטנים, והרי זה כלאים (גמרא שם). (85) שאין הקטנה מושכת את הגדולה אצלה, ואין בכח הזרעים שבקטנה לאסור הגפנים שבגדולה. (86) שהגדולה מובדלת מן הקטנה, כמבואר להלן. (87) ולגבי הגדולה הוא נראה מבחוץ ושוה מבפנים, ונידון כלחי. עיין שם ט: ובפ"ז מהלכות שבת הלכה כב.

- כ. חֲרִין שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּכֶרֶם ⁸⁸עֵמֶק עֲשָׂרָה ⁸⁹וְרֹחֵב אַרְבָּעָה: אִם הָיָה מִפְּלִשׁ ⁹⁰מֵרֹאשׁ הַכֶּרֶם וְעַד סוּפוֹ - הָרִי זֶה נִרְאָה כְּבִין שְׁנֵי הַכֶּרְמִים ⁹¹וּמֵתָר לְזֶרַע בְּתוֹכוֹ; וּבִלְבָד שְׁלֹא יִהְיֶה הַגְּפָנִים מְסַפְּקִין עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ ⁹². וְאִם לֹא הָיָה מִפְּלִשׁ ⁹³ - הָרִי הוּא קֶגֶת שֶׁבְּאַמְצַע הַכֶּרֶם, שְׁאֵף עַל פִּי שֶׁהִיא עֵמֶקָה עֲשָׂרָה וְרֹחֵבָה אַרְבָּעָה אוֹ יֵתֵר - אָסוּר לוֹ לְזֶרַע בְּתוֹכָהָ ⁹⁴, אֲלֹא אִם בֵּן הָיָה בְּקִרְחָתָה ⁹⁵שֶׁשׁ עֲשָׂרָה אֲמָה ⁹⁶.

בפירוש הרא"ש שם). והכסף-משנה מציין לתוספתא (תחילת פ"ד) "העושה מחיצה לכרם גבוהה עשרה ורחבה ארבעה, ביטל ארבע אמות שבכרם". (58) תוספתא שם. וגם במשנה שם, יש לפרש שרחב ארבעה מוסב גם על חריץ וגם על גדר, וראה למעלה פ"ג הלכה טו. (59) שגדר כזה אינו זקוק לארבע אמות דוושא (=דריסת רגלים) לחיזוק.

- טו. גֶּדֶר שֶׁהוּא גְבוּהָ ⁶⁰עֲשָׂרָה טַפְחִים, וְכֵן חֲרִין שֶׁהוּא עֵמֶק עֲשָׂרָה טַפְחִים וְרֹחֵב אַרְבָּעָה - הָרִי זֶה מֵתָר לְטַע כֶּרֶם בְּצֵדוֹ מִפָּאן וְיִרְקוֹת בְּצֵדוֹ מִפָּאן. אֲפִלּוּ מִחֲצִיעָה שֶׁל קָנִים ⁶¹, אִם אֵין בֵּין קֶנֶה לְחִבְרוֹ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים ⁶² - הָרִי זֶה מְבַדֵּלֶת בֵּין הַכֶּרֶם וְהַיִּרְק כְּגִדְרָה.

(60) שם פ"ב משנה ח, לענין כלאי זרעים, והוא-הדין לכלאי הכרם. (61) שם פ"ד משנה ד. (62) "שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי, רוצה לומר שהוא כמחובר, ודבר זה הלכה למשה מסיני" (פירוש המשנה שם).

- טז. גֶּדֶר הַמְּבַדִּיל בֵּין כֶּרֶם וְיִרְק שֶׁנִּפְרָץ עַד עֲשָׂרָה אֲמוֹת - הָרִי זֶה כְּפִתְחָה ⁶³וּמֵתָר; הֵיתָה פְּרוּצָה יוֹתֵר מֵעֲשָׂרָה - כְּנִגְדֵי הַפְּרָצָה אָסוּר ⁶⁴עַד שִׁיִּרְחִיק מִן הַגְּפָנִים כְּשָׁעוּר. נִפְרָצוּ בּוֹ פְּרָצוֹת רַבּוֹת ⁶⁵: אִם הָיָה הָעוֹמֵד בְּפִרְוִין ⁶⁶ - הָרִי זֶה מֵתָר כָּאֵלּוּ אֵין שָׁם פְּרָצָה; הָיָה פְּרוֹץ מִרְבֵּה עַל הָעוֹמֵד - לֹא יֵזַרַע כְּנִגְדֵי כָּל הַמְּקוֹמוֹת הַפְּרוּצִים ⁶⁷עַד שִׁיִּרְחִיק כְּשָׁעוּר.

(63) משנה שם. (64) שם. (65) שהן פחותות מעשר אמות ויתרות על שלשה טפחים (ר"ש שם). (66) כרב פפא בעירובין טו: (67) וכנגד העומד מותר, אם הוא רחב ארבעה טפחים (ר"ש במשנה כלאים שם).

- יז. מִחֲצֵת הַכֶּרֶם ⁶⁸שֶׁנִּפְרָצָה ⁶⁹ - אוֹמְרִים לוֹ ⁷⁰גֶּדֶר ⁷¹. גֶּדְרָה וְנִפְרָצָה ⁷² - אוֹמְרִים לוֹ גֶּדֶר ⁷³. נִתְיָאשׁ מִמֶּנָּה וְלֹא גֶדְרָה - הָרִי זֶה קִדְשָׁה ⁷⁴.

(68) תוספתא כלאים פ"ג, והובאה בבבא קמא ק. ובבא בתרא ב. (69) וכשהיתה המחיצה קיימת, היה ירק זרוע בצדה. (70) בבבא קמא ובבא בתרא שם: "אומר לו גדור", בלשון יחיד, שהניזק בעל הירקות מתרה בבעל הכרם שלא יזיקו ולא יאסור את הירקות שלו שהוא המזיק, שההרחקה היא בגלל עבודת הכרם שלו, אבל רבינו שלא העתיק את סוף הברייתא, וחייב באחריותו, לפי שאינו מדבר בכרם של אחד וירק של אחד, אלא שניהם של אחד (ראה להלן) - כתב "אומרים לו", כלומר: בית הדין (ראה למעלה פ"ב הלכה טו) אומרים לו. שאם לא אמרו לו ולא התרו בו - לא קידש, שוודאי אינו מרוצה בכלאים, וראה למעלה פ"ה הלכה כא שאם אינו מרוצה מהכלאים, אינו נאסר כלל, ועיין רמב"ן בקונטרס דינא דגרמי. (71) שלא יהיה כלאים בכרמו. (72) פעם שנית. (73) היינו שמזכירים לו עוד הפעם, אולי אינו יודע מזה. (74) אם הוסיף מאתים אחרי הנדעו. וראה בתוספות בבא קמא שם: ד"ה אומר, ובתוספות בבא בתרא שם. בברייתא שם מדובר בכרם של אחד ובירק של אחד, לפי שהיא סוברת "אדם אוסר דבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 כג. הבית שפפרם¹⁰⁴: אם היה יותר משלשה¹⁰⁵
15 טפחים על שלשה טפחים עד ארבעה¹⁰⁶ - זורעין
16 בתוכו ירק; ואם היה פחות משלשה על שלשה -
17 הרי הוא כסתום ואין זורעין בתוכו.

104) שם פ"ה משנה ד. "והבית שבכרם זורעים בתוכו".
105) ירושלמי שם. והר"ש פירשו באופן אחר.
106) [בכ"י שביד מעשה רוקח, ובכ"י אברבנאל ובדפוס
רומי, חסרות שתי המלים "עד ארבעה". וכן הוא בשו"ע
י"ד סימן רצו סעיף נג, ועיין שם בביאור הגר"א סוף ס"ק
עא. ולפי נוסחתנו היה צריך להשלים ולתקן כדלהלן:
משלים עד ארבעה וזורעין וכו'". וכן הוא בירושלמי שם:
"משלשה ועד ארבעה היא מתניתין, פחות משלשה כסתום,
משלשה ועד ארבעה משלים ארבעה וזורע מיד". וזהו
פירושו: "משלשה ועד ארבעה משלים", כלומר אם החלל
בבית ועל גבי הקרקע, הוא יותר משלשה טפחים, שאינו
כסתום וכלבוד, משלים, כלומר חוקק באדמה ומשלים
לארבעה טפחים (ראה למעלה הלכה כב), שכיון שיש
שלשה טפחים חלל על גבי הקרקע, אפשר להשלים עד
ארבעה על-ידי-זה שיחפור בתוך הקרקע, אבל אם אין שם
שלשה טפחים למעלה על גבי הקרקע, שהוא כסתום
וכלבוד, אינו יכול להשלים על ידי חפירה בתוך הקרקע].

18 כד. גפן יחידית¹⁰⁷ שהיתה נטועה בתוך הגנע¹⁰⁸ או
19 בתוך החרין - מרחיק ממנה ששה טפחים לכל רוח
20 וזורע את כל החרין, פדרף שעושה במישור. ואם
21 היה עמק עשרה¹⁰⁹ והיה רחב שפת החרין למעלה
22 ארבעה - אסור לזרע בתוכו אף על פי שהרחיק
23 ששה¹¹⁰.

107) משנה שם. 108) "חפירה יתקבצו שם המים. וכבר
זכרתי לך פעמים רבות שעבודת הגפן ששה טפחים,
והודיענו שאף-על-פי שתהיה כלאים עם הגפן בחפירה
אחת, הוא מותר כשהיה בין הזרעים ששה טפחים" (פירוש
המשנה שם). 109) נלמד מן התוספתא פ"ד המובאת
בהלכה הסמוכה (ביאור הגר"א שם ס"ק עב, ומשנה
ראשונה שם). 110) עד שירחיק ארבע אמות, כדלהלן
בהלכה הסמוכה.

24 כה. וכן גפן יחידית שהיתה מקפת גדר גבוה
25 עשרה¹¹¹ ורחב ארבעה - לא יזרע בכל המחיצה ואף
26 על פי שהרחיק ששה. ואם הרחיק ששה וזרע - לא
27 קדש¹¹². ובמה ירחיק לכתחלה ויזרע? ארבע
28 אמות¹¹³ לכל רוח, ואחר כך יזרע שאר החרין או
29 שאר המקום המקף גדר.

111) תוספתא פ"ד: "העושה מחיצה לגפן עמוקה (בכ"י
עהרפורט, "גבוהה" = גבוהה) עשרה ורחבה ארבעה, ביטל
ששה טפחים שבגפן. ומכאן למד רבינו למה שכתב בהלכה
הקודמת. 112) כמו במחול הכרם למעלה הלכה יג
(הגר"א שם ס"ק עד). ראה בפ"ז משנה ג. 113) בתוספתא
שם: "רבן גמליאל ובית דינו, התקינו שיהו מרחיקין ארבע
אמות מעיקר הגפנים לגדר". וכן נלמד מדברי ר' יוסי

88) כלאים פ"ה משנה ג. 89) שהוא רשות בפני עצמו.
90) פתוח מחוץ לכרם. 91) והחרין - רשות אחרת.
92) למעלה פ"ה הלכה ח, ופ"ו הלכה יא. וראה להלן הלכה
כב. 93) אלא סתום מצד אחד, שהכרם מקיפו משלש
רוחות (ר"ש שם). 94) כחכמים במשנה שם. וראה להלן
שם בדיון שומרה. 95) כלומר, מקום החרין הפנוי מגפנים.
96) שהוא ככרם שחבר באמצעותו, שמרחיק מעיקרי
הגפנים ארבע אמות וזורע, כמבואר למעלה הלכה יא.

1 כא. שביל שבין שני הכרמים - הרי הוא ככרם
2 שחבר מאמצעו⁹⁷: אם יש ביניהם שש עשרה אמה
3 - מרחיק מזה ארבע אמות ומזה ארבע אמות ויזרע
4 את המותר; ואם היה פחות מכאן - לא יביא זרע
5 לשם.

97) שם פ"ד משנה ב, ולא כר' יהודה האומר: "איזה הוא
מחול הכרם (=שמותר בשתיים עשרה אמה, ראה למעלה
הלכה יב) בין שני הכרמים", אלא כחכמים הסוברים "כי
מה שיש בין שני הכרמים, דינו כדיון הכרם שחבר מאמצעו
(=שצריך שש עשרה אמה)" - פירוש המשנה שם.

6 כב. שומרה שפפרם⁹⁸, אם גבוהה עשרה ורחבה
7 ארבעה - מתיר לזרע בראשה ירק⁹⁹; ובכלל שלא
8 יהיו השריגין נוגעין בה¹⁰⁰, פדי שלא יראה ירק
9 בתוך הכרם מלמעלה. במה דברים אמורים?
10 במרובעת¹⁰¹; אבל אם היתה השומרה עגולה¹⁰² -
11 צריכה שהיה בתוכה חלל ארבעה טפחים, פדי
12 שתהיה מפלגת מן הארץ, וצריכה עפר¹⁰³ על ראשה
13 מלמעלה שלשה טפחים.

98) שם פ"ה משנה ג. והוא מקום גבוה, יעמוד שם הצופה
לשמור הכרם (פירוש המשנה שם). 99) במשנה שלפנינו
שם: "זורעים בתוכה", ובכ"י מינכן: "בראשה". ואף-על-
פי שבחרין שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה ואינו מפולש,
לא התירו אלא אם יש בו שש עשרה אמה (למעלה הלכה
כ) - בשומרה שהיא גבוהה וניכרת, הקילו (רע"ב שם).
100) כלומר בשומרה. וכן כתב בפירוש המשנה שם, על מה
שאמרו: "ואם היה שער כותש אסור": "שער כותש הוא
שיהיו ענפי גפנים מחוברים בראש המקום ההוא ונוגעים
בו. וכותש, רוצה לומר שיהיו ענפי גפנים מחוברים לקרקע
השומרה". ועיין ר"ש שם שהעיר על שינוי הלשון במשנה,
שכאן אמרו: "שער כותש", בפ"ד משנה ז אמרו: "אם ערסן
למעלה", ולפי דברי רבינו יש הבדל ביניהם, שבערסן
פירש: "אסף ענפי זאת עם זאת, ועשה מהם עריס אחת".
ואילו שער כותש אינו אלא נוגע בשומרה. וראה בפאה
פ"ב משנה ג, ובפ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה יט, וצ"ע.
101) ירושלמי שם. שהואיל ורחבה ארבעה מכל צד, הרי
הוא מקום חשוב בפני עצמו, אף אם אין חלל ארבעה
טפחים בתוכה, ומותר לזרוע בראשה (פני משה שם).
102) ובדבר העגול, נתמעט הרוחב מן הצדדין. ועיין רב"ז.
103) בעגולה, אבל במרובעת אין צריך אף עפר שלשה
טפחים על ראשה, שהיא רשות בפני עצמה, ומותר לזרוע
בה בכל אופן (ירושלמי שם).

ועד הכותל, והכותל בכלל, הרי הוא ככרם, וצריך להרחיק ארבע אמות מכל צדדיו.

במשנה (שם), שאמר על הגפן הנטועה בגת, שמרחיק ארבע אמות וזורע, והוא-הדין לדעת חכמים באופן שהיה החרין עמוק עשרה ורחב ארבעה (כסף-משנה).

פרק שמיני

1 יבאר איזהו עריס ופסקי עריס וכמה מרחיקים מהם. גפן שעלה העץ שלה מן הארץ מעט ונעקר וחזר ונמשך, כיצד מודדין. זרע ירק או תבואה וצמחה ואח"כ סיכך עליה הגפן. מדות כלאים אם שוחקות אם מצומצמות, וכלאי בהמה ובגדים. סוריא וחוצה לארץ לענין כלאים.

1 א. הגפנים שגדלו כפריתן, והרי השריגים והאשכולות שלהן משליכין פארץ - הן הנקראין כרם. אבל העושה כמו מטה או כמו שבכה גבוהה מעל הארץ, כדי שיהיו האשכולות והשריגים נמשכין עליה, והגביה נוף הגפנים מעל הארץ על אותה המטה והדלה אותו - הרי זה נקרא עריס. 2 ואותם הקנים וכיוצא בהן שעשה מהן מטה או שבכה והדלה עליהן את נוף הגפן - הן הנקראים אפיפרות. 3 ודינים אחרים יש בעריס.

(2) ראה למעלה פ"ו ה"ב.

10 ב. הנוטע שורה אחת של חמש גפנים או יתר וערסן על גבי כחל גבוה עשרה וכיוצא בו, או שנטען בצד חריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה - הרי אלו נקראין עריס. 11 וצריך להרחיק מן העריס ארבע אמות ואחר כך יזרע, כדרך שמרחיק מן הכרם.

(3) כלאים פ"ו מ"א. (4) ואף-על-פי ששורה אחת של גפנים אינה כרם, ואינו צריך להרחיק אלא ששה טפחים (למעלה פ"ו ה"א), כשהן עשויות עריס, הרי הן ככרם, וצריך להרחיק ארבע אמות.

15 ג. ומהיכן מודדין? מעקר הגדר שערסן עליו. 16 כיצד? הרחיק את השורה של גפנים מן הכחל אמה, ונמצא העריס מן הגפנים ולפתל - מודד מן הכחל ארבע אמות וזורע, ונמצא בין הזרע ובין עקרי הגפנים חמש אמות. 17 ואם בא לזרע מצד הגפנים - מרחיק מעקרי הגפנים ארבע אמות, שנטמא רחוק מן הכחל חמש אמות. 18 ועל דרך זו דיני ככל עריס.

(5) כבית-הלל במשנה, שם. (6) כלומר, מאחורי הכותל ולחוץ (שלא מצד הגפנים). ואף-על-פי שבכל מקום אמרו שגדר שהוא גבוה עשרה טפחים מפסיק הוא (ראה למעלה שם, הלכה טו) - כאן בעריס הואיל והגפנים ערוסים על הגדר, חזר הגדר על עצמו להיות כעיקרי הגפנים. וכן הוא ב"ירושלמי" שם: "היו שם שתי אמות (בין הגפנים לבין הכותל) מאן-דאמר מעיקר הגפנים מושחים (= מודדים), אינו אסור אלא שתי אמות, מאן-דאמר מעיקר הגדר מושחים, אסור עד שתי אמות [אחרות]" (כסף-משנה), והראב"ד חולק, ובפירושו המשנה כתב רבינו כדעת הראב"ד, וכאן חזר בו. (7) שכל השטח מעיקרי הגפנים

22 ד. אחד הבונה את הגדר ואחר כך נטע או שנטע ואחר כך עשה הגדר, הואיל וערסן - הרי זה עריס. 23 נהרס הגדר או נסתם החרין - אין כאן עריס, 24 אלא הרי כל השורה כגפנים יחידים. 25

(8) ירושלמי פ"ו ה"ד. (9) שם. ולא דוק נהרס לגמרי, אלא אפילו אם נתמעט גבהו או רחבו, הרי הוא כנהרס (רדב"ז). (10) פ"ו מ"א. [ומדובר כשהיו שתי שורות של גפנים מצד זה של גדר, ושתי שורות מצד השני שכנגדו, כלומר מאחורי הגדר, ובכל שורה ושורה היו חמש גפנים והיו נטועות כארץ על גבי לבניה ולבניה על גבי אריח כזה: כאן מופיע ציור!!! שבאופן זה אינן ככרם, שהרי הוא כרם מעורב (למעלה פ"ו ה"ט), ורק העריס מחשיבו לכרם. המרחק בין גפן לגפן חברתה בשורה שלה, הוא: ארבע אמות (כדין הרחקה בין גפן לגפן, למעלה ה"ב). המרחק, בקו שורה, בין שתי השורות: 2,9 (= שתי אמות ותשע עשיריות מאמה), ואם כן המרחק האלכסוני בין גפן של השורה הקיצונה לבין הגפן שבשורה הפנימית - 4,06 (= ארבע אמות וששה חלקי מאה מאמה), כפי החשבון הידוע שכל אמה ברבוע היא אמה ושני חומשי אמה באלכסון, שאם אין ביניהן ארבע אמות, אינן כרם (למעלה הלכה ב בענין כרם, ופשוט שהוא-הדין בעריס). הגפנים שבשורה הפנימית תופסים מקום של 49/120 (=ארבעים ותשע, חלקי מאה וששים באמה). ההרחקה בינה לבין הגדר: 0,6 (= שש, חלקי עשרה באמה). הגדר עצמו 0,2 = שתי עשיריות באמה, ראה למעלה פ"ג ה"ט שאין שיעור לעובי של הגדר). ההפסק שבין הגדר לבין השורה הפנימית שבצד השני: 0,6 (כבצד הקודם). גוף הגפנים 49/120 (כבצד הקודם). ההרחקה, אף כאן כבצד הקודם: 2,9 באמה. בסך-הכל: 8 1/60 (= שמונה אמות וחלק אחד מששים באמה, ראה למטה בציור). גפנים כאן מופיע ציור!!! ואם כן, כל זמן שהשורות הפנימיות, שבשני הצדדים, קיימות, הכל מצטרף לכרם אחד, ואף-על-פי שאין בין השורות האלו אלא מרחק של 1,4 (= אמה וארבע עשיריות באמה), ושיעור הרחקה בכרם, בין גפן לחברתה, אינו פחות מארבע אמות (למעלה ה"ב) - כיון שיש כאן גדר באמצע, הרי זה כרם. אבל אם נעקרו השורות הפנימיות שבשני הצדדים, ויש מרחק של שמונה אמות וחלק אחד מששים - אינן מצטרפות. ואלמלא היה הגדר, ולא היה עריס - אינן מצטרפות גם אם אין ביניהן אלא שמונה אמות בלבד (למעלה שם), ומחמת העריס הוסיפו בשיעור עוד חלק אחד מששים].

26 ה. עריס שחרב אמצעו ונשתירו בו חמש גפנים 27 בצד הגדר מכאן וחמש גפנים בצד הגדר האחר 28 מכנגדן - זהו הנקרא פסקי עריס. 29 אם יש ביניהן שמונה אמות ואחד מששים באמה 30 מרחיק מכל שורה ששה טפחים וזורע; 31 והוא שלא יזרע תחת האפיפרות, כמו שבארנו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 כָּאֵלּוּ הוּא מְקוֹם עֲקָרֵי הַגִּפְנִים, וְאוֹסֵר אֶרְבַּע אַמּוֹת
17 בַּשָּׂדֶה לְכָל רוּחַ מְשַׁפֵּת הָעֵרִיס³⁰; וְאִם אֵינּוּ יָכוֹל
18 לְבַצֵּר עַד שְׁעֵלָה בַּמִּדְרָגָה אוֹ בְּסֶלֶם - אֵין אָסוּר
19 לְזַרְעַ אֶלָּא תַּחַת הָעֵרִיס בְּלִבְדָּר³¹.

(28) שם פ"ו מ"ב. (29) מדובר כשהיו חמש גפנים נטועות, והן ערוסות על גבי כותל גבוה עשרה טפחים, שאלמלא היו נטועות על גבי מקום גבוה, היה לזה דין ערים וצריך להרחיק ארבע אמות מן הכותל ולחוץ, כמבואר למעלה (הלכות ב"ג), אבל מכיון שהגפנים נטועות על גבי מקום גבוה, נשתנה הדין, כדלהלן. (30) כלומר, מן הכותל שהערים עליו, כנ"ל. (31) שהרי גם בגפן יחידית אסור לזרוע תחת השריגין (למעלה פ"ו ה"א), ובפירוש המשנה פירש באופן אחר.

20 ט. שְׁנֵי כֶּתְלִים³² הַסְּמוּכִין זֶה לָזֶה וְהַגִּפְנִים נְטוּעִים
21 בְּזוּיּוֹת בֵּינֵיהֶם, וְהָעֵרִיס יוֹצֵא עִם הַכֶּתְלִים מִתּוֹךְ
22 הַקֶּרֶן וְכֵלָה - מִרְחִיק מֵעֲקָרֵי הַגִּפְנִים פֶּשְׁעוֹר וְזוֹרֵעַ
23 בַּמְּקוֹם הַכֵּלָה שְׁאִין עָלָיו עֵרִיס. וְאִף עַל פִּי שֶׁהַזֶּרַע
24 מִכּוֹן בֵּין שְׁנֵי הַכֶּתְלִים שְׁבִיגִינָהוּ הָעֵרִיס, הוֹאִיל
25 וְהִרְחִיק פֶּשְׁעוֹר - הָרִי זֶה זוֹרֵעַ בֵּין הַכֶּתְלִים.

(32) שם פ"ו מ"ז, וכמו שכתב בפירוש המשנה שם, זה לשונו: "כשיתחיל הערים, וכמו שכתב בפירוש המשנה שם, זה לשונו: "כשיתחיל הערים מקרן בין שתי קירות וילך הלוח ומתמעט עד ישוב דמות כו' כאלו הוא משולש, על הצורה הזאת: כאן מופיע ציור!!! אמר שירחיק עבודתו ויזרע בין הקירות וכו'" [כלומר: אף-על-פי שבמקום הגפנים יש דין כרם לבין הקירות, מחמת שני טעמים: א. שהן שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב (למעלה פ"ו ה"ז). ב. שיש כאן דין ערים, ובכל זאת אין אנו אומרים שכל השטח שבין הקירות (= אפילו זה שרחוק מן הגפנים) הוא בכלל כרם, אלא מרחיק ארבע אמות מן הגפן האחרונה (= שיצאה זנב) וזרוע שם].

26 י. גִּפֶּן שְׁעֵלָה³³ הָעֵץ שֶׁלָּהּ מִן הָאָרֶץ מַעֲט וְאַחֵר כָּף
27 נֶעֱקֵם וְנִמְשָׁף עַל הָאָרֶץ וְחֹזֵר וְעֵלָה כְּמוֹ אֶרְכָּבָה³⁴,
28 כְּשֶׁמוֹדֵדִין בֵּין הַגִּפְנִים³⁵ וּבֵין הַזֶּרַע שֶׁשֶּׁה טַפְחִים אוֹ
29 אֶרְבַּע אַמּוֹת³⁶ - אֵין מוֹדֵדִין אֶלָּא מִסּוֹף הָאֶרְכָּבָה³⁷,
30 לֹא מֵעֵקֶר הַגִּפֶּן הָרָאוּשׁוֹן.

(33) שם פ"ז מ"א: "הארכובה שבגפן". (34) היא אחד מפרקי הרגל. (35) גפן יחידית. (36) כשהיו חמש גפנים שיש להן דין כרם. (37) בפירוש המשנה שם, כתב: "וזה אם לא יהיה עיקר ראשון נראה, אבל אם היה נראה ויראה שהוא עיקר הגפן הזאת שנתעקל, יש למדוד מעיקר הראשון". וכן הוא ב"ירושלמי", וכאן השמיטו רבינו. ועי' רדב"ז.

31 יא. כָּכֵר בְּאֶרְנוֹ³⁸, שְׁאֵף עַל פִּי שְׁמִרְחִיק בֵּין הַזֶּרַע
32 וּבֵין הַגִּפֶּן פֶּשְׁעוֹר, צָרִיף לְהַזְהִיר שֶׁלֹּא תִסְכַּף הַגִּפֶּן עַל
33 הַיָּרֵק אוֹ יִסְכַּף הַיָּרֵק עַל הַגִּפֶּן. זֶרַע יָרֵק אוֹ תְּבוּאָה
34 וְצִמְחָה, וְאַחֵר כָּף סָכַף עָלֶיהָ אֶת הַגִּפֶּן - הַקָּשִׁין

(11) קטעי ערים. (12) כן כתב בפירוש המשנה: "ועוד כל שהוא, ביארו בגמרא שיעור זה הנוסף שהוא חלק מששים חלק באמה, והוא עשירית טפח". אבל ב"ירושלמי" שלפנינו "כל מידות שאמרו חכמים ועוד - טפח", וכן מפורש בתוספתא פ"ד: "כמה הוא ועוד אחד משה (טפחים) באמה" (והיינו טפח), וראה ב'כסף משנה'. (13) "שדין השורה של חמש גפנים, כדין גפן יחידית, לפי שאינה כרם, אבל עבודתה ששה טפחים. וכן כשהיו שתי שורות בלבד זו כנגד זו, וביניהם שמונה אמות - מותר לו לזרוע ביניהם, כמו שנתבאר בסוף פרק רביעי, וזה הדין בעצמו נדון בשתי שורות לכשהיו ערים, אבל הוא צריך לשמונה ועוד, ואז יהיה מותר לו לזרוע ביניהם לאחר שירחיק אמה מכל שורה בהם, כמו שביארנו" (פירוש המשנה). (14) בין בינן לבין הגדר ובין בסמוך לעיקרי הגפנים ולחוץ. שאף-על-פי שבקרת הכרם צריך שש-עשרה אמה ריוח (למעלה פ"ז ה"א) - בפסקי הערים די בריוח שמונה אמות ועוד. (15) למעלה בפ"ו ה"ב.

1 ו. הִיָּה בִּיגִינָהוּ שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת בְּצִמְצוֹם - הָרִי זֶה לֹא
2 זוֹרֵעַ לְשֶׁם¹⁶. וְאִם זָרַעַן, הוֹאִיל וְהִרְחִיק מִכָּל שׁוֹרָה
3 שֶׁשֶּׁה טַפְחִים - הָרִי זֶה לֹא קִדְשׁ¹⁷. וְאִם אֵין שֶׁם גִּדְרָה¹⁸
4 - מִרְחִיק מִכָּל שׁוֹרָה שֶׁשֶּׁה טַפְחִים וְזוֹרֵעַ; שְׁאִין כָּאֵן
5 לֹא עֵרִיס וְלֹא פֶּסְקֵי עֵרִיס. חֹזֵר וּבִנָּה הַגִּדְרָה - חֹזֵר
6 עֵרִיס לְמִקְוָמוֹ¹⁹, וְחֹזֵר פֶּסְקֵי עֵרִיס לְמִקְוָמוֹן.

(16) משנה, שם. (17) שם פ"ז מ"ג: "אלו אוסרין ולא מקדשין כו' מותר פסקי ערים". (18) "ירושלמי" שם: "חרב הגדר, אין כאן ערים ולא פסקי ערים", וראה למעלה ה"ד. (19) "ירושלמי" שם.

7 ז. גִּנָּה קְטַנָּה²⁰ שֶׁהִיא מְקַפֶּת גִּדְרָה, וְעֵרֶס אֶת הַגִּפְנִים
8 סָבִיב לָהּ²¹ מִבְּחוּץ עַל כָּל כֶּתְלֵיהָ: אִם יֵשׁ בָּהּ²² מֵלֵא
9 בּוֹצֵר וְסָלוֹ²³ מִכָּאֵן וּמֵלֵא בּוֹצֵר וְסָלוֹ מִכָּאֵן, הוֹאִיל
10 וְהִיא מְקַפֶּת גִּדְרָה²⁴ - זוֹרֵעִין בְּתוֹכָהּ יָרֵקוֹת²⁵; וְאִם
11 אֵין [בָּהּ] פֶּשְׁעוֹר הִזָּה - אֵין זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ²⁶, מִפְּנֵי
12 שְׁנִינָאָה הַכָּל כְּעֵרִיס אֶחָד וְיָרֵק בְּתוֹכָהּ²⁷.

(20) עדיות פ"ב מ"ד. (21) מסתימת לשון רבינו נראה, שמדובר גם בחמש גפנים. וראה להלן. (22) בתוך הגינה. (23) שיעמוד בוצר הענבים וסלו שאוסף בו הענבים. ושיעורם שתי אמות: אמה לבורר ואמה לסלו ("ירושלמי" כלאים פ"ו ה"א). (24) כלומר, אף-על-פי שערים תופש ארבע אמות חוץ לגדר (כמבואר למעלה ה"ג) - זהו דוקא כשאין אלא גדר אחד בלבד, אבל כשהגינה מוקפת גדר מסביב - אין דינו ככרם, וראה להלן. (25) בפירוש המשנה שם כתב רבינו, שמרחיק ששה טפחים מן הגדר, אף-על-פי שאין לו דין כרם, יש לו דין גפן יחידית. (26) ואפילו אם הרחיק כדין. (27) שלקטנותם נראה הזרע עם הכרם כאלו הם מחוברים (פירוש המשנה).

13 ח. גִּפְנִים שֶׁהִיוּ זְרוּעִים בַּמִּדְרָגָה גְּבוּהָה וְהָעֵרִיס
14 שֶׁלָּהֶן יוֹצֵא²⁸ וּמִסְכָּף עַל הַשָּׂדֶה²⁹: אִם עוֹמֵד בְּאֶרֶץ
15 וּבּוֹצֵר אֶת כָּלָּו - רוֹאִין כָּל הַמְּקוֹם שֶׁתַּחַת הָעֵרִיס

התורה או רק מדרבנן. (46) מדרבנן, כשם שעשאוה לענין תרומות ומעשרות ושביעית (להלן פ"א מהל' תרומות ה"ד והט"ו) ולענין ביכורים (פ"ב מהל' ביכורים ה"א). (47) קידושין, שם. הואיל וגם בארץ אינו לוקה באופן זה (למעלה פ"ה שם). (48) אבל על גבי הגפנים - אסור, מפני ששרשי הזרעים נכנסים אל תוך שרשי הגפנים, והרכבה אסורה אף בחוצה לארץ, כמפורש למעלה בפ"א ה"ה (כספ-משנה). [ראה למעלה פ"ב ה"א, שדעת רבינו שהרכבת שרשים בשרשים - אסורה]. (49) שכיון שבארץ ישראל הוא חייב מלקות (למעלה פ"א ה"ב), גזרו בזה אף בחוצה לארץ. (50) שבת קלט, א. (51) אבל לתינוק ישראל - אסור (שבת שם), שאף איסור דרבנן אסור להאכיל לישראל קטן (פי"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ז). (52) לישראל (ראה למעלה פ"א ה"ג), חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד (כספ-משנה). (53) שבת, שם.

יד. ואף על פי שמתר לזרע הירק בצד הפרם בחוצה לארץ, הרי אותו הירק הזרוע שם אסור באכילה⁵⁴ ואפילו בחוצה לארץ. והוא שיראה אותו⁵⁵ לוקט ומוכר; אבל ספקו - מתר, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות⁵⁶.

(54) שאף-על-פי שאיסור זריעה אין בחוצה לארץ, מאחר שאף בארץ ישראל אינו חייב מלקות, כנ"ל, לענין איסור אכילה, כיון שבארץ ישראל אסור בהנאה (למעלה פ"ה שם) - אסור בחוצה לארץ, לכל הפחות באכילה. וראה מהא דלהלן, שאם ראהו לוקט, אסור אף בחוצה לארץ, והיינו באכילה. ובהנאה לא גזרו, כמו שמוכח מהסוגיא בקידושין שם (ראה בכספ-משנה). (55) במשנה (ערלה פ"ג מ"ט, הובאה בקידושין לח): שנינו לגבי ערלה בחוצה לארץ: "ובלבד שלא יראנו לוקט". ואילו בכלאים שנינו: "ובחוצה לארץ יורד ולוקט (= כלומר הגוי) ובלבד שלא ילקוט (= הישראל) ביד", אבל ב"ירושלמי" (שם ה"ז): "אמר רבי יודן, עוד היא (= אף היא, כלומר, כלאים) בקדמייתא (צ"ל: "בקדמייתא" = כראשונה, כלומר, כערלה שבירשא) יורד ולוקט, ובלבד שלא יראנו לוקט". וראה בקידושין לט, א. (56) פ"י הלכות יא"ב.

יום שישי י' שבט ה'תשע"ח

פרק תשיעי

(1) יבאר המרכיב זכר על בהמה שאינו מינו. וסימני פרדות שמותר לזווג. הילודין מן הכלאים אם מותרין בהנאה, ואם מותרים בהרכבה. העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה. היושב בעגלה שמושכין אותה כלאים. בהמת פסולי המוקדשין.

א. המרכיב זכר על נקבה שאינו מינו², בין בבמה בין בחיה ובעוף³, ואפילו במיני חיה ששנים⁴ - הרי זה לוקה מן התורה בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ⁵; שנאמר: בהמתך לא תרביע פלאים. ואחד בהמה חיה ועוף שלו או של חברו⁶. ואינו לוקה עד שיכניס בידו במכחול בשפופרת⁷; אבל

מתרין³⁹, והדגן ידלק. היו שרשי הגפן⁴⁰ יוצאין לתוך הארבע אמות שבין הפרם והתבואה - יעקר. היו שרשי התבואה יוצאין לתוך הארבע אמות - מתר.

(38) למעלה פ"ו ה"א. (39) "ירושלמי" (שם פ"ה ה"ו): "זרע בהיתר, וסיכך על גבן, הקשים מותרים והדגן אסור". וראה למעלה פ"ה ה"ז. וראה ב'תוספות' פסחים (כה. ד"ה עיקרן) שכתבו לחלק בין קשים לקשים: שאותם עצים שהיו קודם זריעת כלאים וקודם שהוסיף מאתים [מותרים], אבל אותם שגדלים אחר-כך - אסורין, מאחר שהוסיף מאתים. (40) בתוספתא (פ"ד): "היו שרשין יוצאין בתוך ארבע אמות, הכל מודים שיעקור שרשי פיה (= מין ירק). יוצאין בתוך ארבע אמות שבכרם, אפילו למטה משלשה טפחים מותר" [ונראה שרבינו גרס "אפילו למעלה משלשה טפחים מותר", וראה בבבאור הגר"א יו"ד סי' רצו ס"ק פה, ר'תוספתא כפשוטה' שם]. והסביר הרדב"ז: "שרשי הגפן הם כגפן, אבל שרשי התבואה אינם כתבואה".

יב. כל ההרחקות והשעורין האמורין בכלאים - באמה בת ששה טפחים⁴¹ שוחקות⁴². ולא יצמצם⁴³ במדות הכלאים, שאין מצמצמים אלא להחמיר⁴⁴.

(41) עירובין ב, ב - מימרא של רבא. (42) כלומר: האצבעות סדוקות מרווחות כדרך השוחק שפוסק שפתיו ('ערוך' ערך סחק). וראה בפ"ז מהל' שבת הל"ו והערה רא. (43) למדוד הטפחים מצומצמים. (44) עירובין, שם. שאם היו שתי שורות בכרם וביניהן ארבע אמות עצובות, אף-על-פי שאין שוחקות, הרי זה כרם, ראה למעלה פ"ז ה"ב, ובהל' שבת שם.

יג. כל השעורין האלו שמרחיקין בין הגפנים והתבואה או הירק - אינן אלא בארץ ישראל⁴⁵ או בסוריא⁴⁶; אבל בחוצה לארץ - מתר לזרע⁴⁷ בצד הגפנים⁴⁸ בתוך הפרם לכתחלה. ולא אסרו בחוצה לארץ אלא לזרע שני מיני ירק או תבואה עם החרצן במפלת יד⁴⁹. ואם אמר⁵⁰ לתינוק נכרי⁵¹ לזרע בחוצה לארץ - מתר. אבל לא יאמר לנכרי גדול, שלא יתחלף בישראל⁵³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל השיעורין האלו שמרחיקים בין הגפנים והתבואה, אינן אלא בארץ ישראל כו' אבל בחוצה לארץ מותר לזרוע כו'".

וצריך עיון: ידועה גודל ההרחקה בנזיר "אמרי נזירא סחור סחור, לכרמא לא תקרב" כדי שלא יבוא לידי תקלה, ועל-דרך-זה תיקנו סייגי זהירות בעניינים רבים. ועפ"ז גם כאשר לא הוסיף אחד ממאמתיים, ואיסורו הוא איסור אכילה בלבד, אין לעשות כל פעולה העלולה להביא לידי תקלה, וא"כ היאך מותר לזרוע בצד הגפנים בתוך הכרם לכתחילה.

(על-פי יין מלכות' ספר זרעים סימן ד')

(45) קידושין לט, א. וראה למעלה פ"ה ה"ז, אם איסורו מן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 **אם העלם זה על זה בלבד או שעוררין בקול⁸ - מבין**
2 **אותו מפת מרדות⁹.**

שהרי הם טמאים. (14) כגון בהמה עם חיה. (15) "בהמתך לא תרביע כלאים וכו' מה בהמתך היוצא ממנה מותרת כו' מדאסר רחמנא כלאים לגבוה (=לקרבן), מכלל דלהדיט שרי (=מותר אף באכילה).

ד. שני מיני בהמה או חיה שדומין זה לזה, אף על פי שמתעברין זה מזה ודומין זה לזה, הואיל והם שני מינין - הרי הם בלאים ואסור להרביבן. פיצד? הוצא עם הכלב, והכלב הפקרי¹⁶ עם השועל, והצבאים¹⁷ עם העזים, והיעלים¹⁸ עם הרחלים, והסוסים עם הפרדים¹⁹, והפרד עם החמור, והחמור עם הערוד²⁰, אף על פי שדומין זה לזה - הרי הן בלאים זה בזה.

(16) כלב הצייד מיוחס לכפר. (17) עפרים. (18) הם מין חיה. (19) נולד מן הסוס והחמור. (20) חמור מדברי.

ה. מין שיש בו מדברי וישועי, כגון שור הפר²¹ עם השור²², והרמק²³ עם הסוס - מתר להרביבן זה עם זה, מפני שהן מין אחד. אבל אוז עם אוז בר - בלאים זה בזה. מפני שהאוז (בית) פיציו מבפנים, ואוז בר - פיציו מבחוץ, מפלל שהם שני מינין. והפוי - בלאים עם החיה ועם הבהמה; ואין לוקין עליו, מפני שהוא ספק²⁴.

(21) השור המדברי. (22) לפי שניהם מין בהמה. (23) מין ממני הסוסים ונזכר במגילת אסתר "בני הרמכים". (24) אם הוא מין חיה או מין בהמה.

ו. הילודים מן הכלאים: אם היו אמותיהן מין אחד²⁵ - מתר להרביבן זה על זה; ואם היו שני מינין²⁶ - אסור להרביבן זה על זה, ואם הרביב - לוקה²⁷. וכן אם הרביב זה הנולד²⁸ אפלו על מין אמו²⁹ - לוקה³⁰. פיצד? פרד שאמו חמור - מתר להרביבו על פרדה שאמה חמור³¹, ואסור להרביבו³² אפלו על החמור; אבל פרד שאמו סוס - אסור להרביבו³³ על פרדה שאמה חמור. וכן כל פיוצא בזה. לפיכך, הרוצה להרביב פרד על פרדה או למשך פשתי פרדות - בודק בסימני אונים וזנב וקול; אם דומין זה לזה - פידוע שאמן ממין אחד ומתירין.

(25) וכן אבותיהם מין אחד. (26) וגם אבותיהם שני מינים. (27) זה לא ייתכן אלא אם נפסוק שבוודאי "אין חוששין לזרע האב", אבל אם זה ספק - אינו לוקה. שהרי אם וודאי הוא שחוששין לזרע האב - מותר לכתחילה, כמו שאמרו בחולין עט. לדעת חנניה, שכל הפרדות מין אחד הם. ואם כן קשה כאן כמה קושיות: א. איך כתב בסמוך "וכן אם הרכיב זה הנולד אפילו על מין אמו לוקה", הרי שם אמרו שאם אין חוששין לזרע האב מותרים לכתחילה, שהרי אמותיהם שוות, ואיך כתב רבינו שאסור ולוקה. ב. הרי שם אמרו במסקנא, שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא.

(2) אפילו שניהם ממין טהור. ודווקא בשאינו מינו, אבל מין במינו, כגון שור שחור על גבי פרה לבנה - מותר. ולמדו כן מכלאי בגדים שתפרו בהם שני מינים "לא תלבש שעטני צמר ופשתים". (3) והנה בתורה לא נאמר אלא "בהמתך לא תרביע כלאים" ולא נזכרו חיה ועופות. אבל חכמינו ז"ל אמרו: "אחד שור ואחד כל בהמה כו' לכלאים וכו' וכן חיה ועוף" ולמדו כן בגזירה שווה "בהמתך" - "בהמתך" משבת, שכשם שבשבת נתרבו גם חיה ועוף שנאמר "לא תעשה כל מלאכה וגו' ושורך וחמורך וכל בהמתך", - "וכל בהמתך" מרבה כל מיני בעלי חיים, כמו כן לעניין כלאים. (4) "המרביע שני מינים שבים לוקה". ולמדו כן בגזירה שווה "למינהו" - "למינהו", נאמר "למינהו" ביבשה ונאמר "למינהו" בים, ללמד שכשם שביבשה יש איסור כלאים, כמו כן יש בים. וצריך לומר ש"מיני חיה" שכתב רבינו אינו מין חיה בלבד אלא כוונתו לנפש חיה, והכל בכלל.

(5) שהרי אינה מן המצוות התלויות בארץ. (6) ספרא פרשת קדושים פרק ד הלכה יד "בהמת אחרים על בהמת אחרים מניין? תלמוד לומר את חוקתי תשמורו". (7) כך קבלו חכמים שלא אסרה התורה אלא אם האדם עושה מעשה ההרבעה בידיו ממש. (8) עוררם בקול להרבעה. [ואף על פי שבחרישה בכלאים אמרו: "הנהיגם בקול - לוקה" שהקפידה התורה גם אם אין האדם עושה מעשה החסימה בידו, וגם המנהיג בקול עובר על הלאו של "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", אלא שיש סברא לומר כי זהו לאו שאין בו מעשה, ואין לוקים עליו - בזה אמרו כי בקולו הוא עושה מעשה, וחייב מלקות, אבל בלי מעשה אינו עובר על הלאו]. (9) שאסור מדרבנן. וראה לכן ממה שהתירו להכניס מין ושאינו מינו לדייר, ולא אמרו שמותר גם להעלות זה על זה.

3 **ב. מתר להכניס שני מינין לסהר אחד. ואם ראה**
4 **אותם רובעים זה את זה - אינו זקוק להפרישן.**
5 **ואסור לישראל לתן בהמתו לעובד פוכבים**
6 **להרביעה¹⁰ ליה¹¹.**

(10) באינו מינה. (11) כלומר, בשביל הישראל, ואיסורו משום "אמירה לנכרי שבות". [אבל להרבעה בשביל הגוי אין איסור אמירה לנכרי שבות. ואף על פי שהגוי מוזהר על רביעת בהמה באינו מינה - כאן מדובר, כנראה, באופן שאומר לו להרביע על ידי העלאה זה על זה, בלי מעשה של "כמכחול בשפופרת", שבישראל אינו אסור מן התורה אלא מדרבנן, ובגוי לא שייך איסור דרבנן. אבל אם אומר לו להרביע במעשה, עובר על לפני עיוור לא תיתן מכשול, אפילו אם אומר לו להרביעו בשביל הגוי.

7 **ג. מי שעבר והרביב בהמתו¹² בלאים - הרי הנולד**
8 **מהם מתר בהנאה¹³. ואם היה מין טהור עם מין**
9 **טהור¹⁴ - מתר באכילה¹⁵, כמו שבארנו במאכלות**
10 **אסורות.**

(12) המדובר בשני מינים טמאים. (13) אבל באכילה לא,

טמא ואחד טהור, בין בהמה עם בהמה פחזיר⁴⁰ עם
הפכש, או חיה עם חיה פחמור עם הפיל, או חיה
עם בהמה פכלב⁴¹ עם העז או צבי עם החזיר וכיוצא
בהם - על כל אלו לוקה מן התורה; שחיה פכלל
בהמה⁴² היא, כמו שפארנו בהלכות מאכלות
אסורות. אבל מדברי סופרים⁴³, שני מינין שהן
כלאים בהרבעה - אסורים לחרש בהן פאחד
ולמשכן ולהנהיגן. ואם עשה בהן מלאכה פאחד או
משך או הנהיג - מפין אותו מפת מרדות. ואסור
להנהיג בהמה מן הפכשה עם חיה שפיים, כגון עז
עם שבוט⁴⁴; ואם עשה - פטור⁴⁵.

(40) חזיר הוא מין בהמה. (41) שהוא מין חיה. (42) בבא
קמא נד: ושם למדו כלאים דחרישה בגזירה שווה "שור" -
"שור" משבת, מה שור האמור בשבת גם עוף בכלל, אף
כלאים כן. וכן הוא בספרי שם: "מניין לרבות שאר בהמה
וחיה ועוף כיוצא בשור, תלמוד לומר לא תחרוש". ורבינו
השמיט כאן "עוף". (43) שהרי אמרו בבבא קמא שם
"אחד השור ואחד כל בהמה". כלומר, מזה משמע שגם
כששניהם טהורים או שניהם טמאים הם בכלל האיסור,
ולדעת רבינו זה אינו אלא מדברי סופרים. (44) בעיא היא
שם נה. אם יש בזה איסור כלאים או מכיוון שאינם יכולים
להתחבר, שהרי העז לא ייכנס לים והדג לא ייצא ליבשה.
ולא נפשטה הבעייתא. (45) מאחר שלא נפשטה הבעייתא,
אינו לוקה מספק. ורוצה לומר פטור ממכת מרדות, שהרי
גם העז וגם השבוט שניהם ממין טהור. (עיי' שבת קיט.
וקידושין מא. "רבא מלח שיבוטא" ובחולין קט: אסר לנו
חזיר - התיר לנו מוח של שיבוטא), ומן התורה אינו חייב
מלקות אלא במין אחד טהור ומין אחד טמא.

ט. עגלה שהיו מושכין אותה פלאים - היושב
בעגלה לוקה, ואף על פי שלא הנהיג; שישיתו
גורמת לבהמה שתמשך העגלה. וכן אם היה יושב
אחד בעגלה ואחד מנהיג - שניהן לוקין. ואפילו
מאה שהנהיגו פלאים פאחד - פלן לוקין.

י. מתר לעשות מלאכה באדם ובבהמה או חיה
פאחד, כגון אדם שחורש עם השור או מושך עגלה
עם חמור וכיוצא בזה; שפאמר: בשור ובחמור יחדו
- לא פאדם וחמור או פאדם ושור.

יא. בהמת פסולי⁴⁶ המקדשין, אף על פי שהיא גוף
אחד, עשאה הפתוב פשני גופין. מפני שהיתה
קדש⁴⁷, ונעשת⁴⁸ פקדש וכל מערבין זה בזה⁴⁹,
ונמצאת בהמה זו פבהמה טמאה עם הטהורה
המערבין פאחד. הרי הוא אומר: ואם כל בהמה
טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לי. מפני
השמועה למדו, שאינו מדבר אלא בפסולי
המקדשין⁵⁰. לפיכך, החורש בשור פסולי המקדשין

ג. הרי בפרק י"ב מהלכות שחיטה הלכה י"א פסק רבינו
שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא. לכן נראה שיש
להגיה גם כאן וגם בסמוך, כדלהלן: "ואם הרכיב [אינו]
לוקה, וכן אם הרכיב זה הנולד אפילו על מין אמו [אינו]
לוקה". ולפי זה פסק רבינו כמסקנת הגמרא שם, וכמו
שפסק בהלכות שחיטה שם, שספק הוא אם חוששין לזרע
האב או לא. ולפיכך בשני מינים אסור שמא אין חוששין
לזרע האב, ואינו לוקה שמא חוששין. ואם הרכיבו על מין
אמו אסור שמא חוששין לזרע האב, ואינו לוקה שמא אין
חוששין. (28) מסוס וחמורה. (29) חמור הבא מחמור
וחמורה. (30) צריך להיות: "אינו לוקה", כמבואר למעלה.
(31) ממה נפשך: אם אין חוששין לזרע האב הרי הם מין
אחד מצד האם, ואם חוששין לזרע האב, הרי כל הפרדות
מין אחד, כנ"ל. (32) אין כאן אלא איסור בלבד מחמת
ספק, אבל אינו לוקה, כנ"ל. (33) ואינו לוקה, כנ"ל.

ז. כל העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה
פאחד, והיה אחד מהן מין טהורה והשני מין
טמאה³⁴ - הרי זה לוקה בכל מקום³⁵; שפאמר: לא
תחרש בשור ובחמור יחדו. אחד החורש או הזורע³⁶
או המושך בהם עגלה או אפן פאחד³⁷, או הנהיגם
פאחד ואפילו בקול - לוקה; שפאמר: יחדו - מפל
מקום³⁸. אבל המזוגזג³⁹ - פטור, עד שישמשך או
ינהיג.

(34) בכלאים פרק ח משנה א"ב: "כלאי בהמה וכו' ואינם
אסורים אלא מלהרביע, בהמה עם בהמה וחיה עם חיה,
בהמה עם חיה וחיה עם בהמה, טמאה עם טמאה וטהורה
עם טהורה, טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה אסורין
לחרוש ולמשוך ולהנהיג". ומפרשה רבינו שם: "כשאמר
כלאי בהמה אינם אסורים אלא מלהרביע (=כלומר, אבל
לחרוש ומתן) אמר שאינו זה אלא לבהמה עם בהמה וכו'.
אבל בהמה טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה יש בה
תוספת על איסור ההרבעה, והוא: שהם אסורים לחרוש
ולמשוך ולהנהיג וכו' וזה ענין שאמר הכתוב לא תחרוש
בשור ובחמור יחדיו", רוצה לומר: לענין הרבעה שנאמר
בהמתן לא תרביע כלאים" כל שהם שני מינים הרי הם
בכלל כלאים ואפילו שניהם טהורים, אבל בחרישה לא פרט
הכתוב אלא באופן שאחד טמא ואחד טהור - "שור וחמור",
וכן הוא בתוספתא שם פרק ה: "לא יקשור סוס לפרד ופרד
לחמור וחמור לערוד כו' אם עשה כן כו' וחכמים פוטרין".
(35) אפילו בחוצה לארץ. שכל מצוה שאינה תלויה בארץ,
נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ. (36) בספרי פרשת כי
תצא: "לא תחרוש, אין לי אלא חורש, מניין לרבות את
הדש וכו' תלמוד לומר יחדיו מכל מקום". (37) בפירוש
המשנה שם כתב רבינו: "ואמרו שענין יחדיו, רוצה לומר
לחבר ביניהם ולייחדם על איזה דרך שיהיה, או לחרישה
וכולתה. (38) [זה מוסב על זורע ומושך ומנהיג, וכדברי
הספרי (שהובא למעלה) ש"מ יחדיו" למדו שחרישה לאו
דווקא]. (39) ברייתא בבבא מציעא שם. ופירש רש"י:
"המזוגזג שור וחמור לקרון ולא הנהיג בהם".

ח. אחד שור וחמור ואחד כל שני מינין שפאחד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א בשם הרא"ש. (7) משנה שם. (8) מפני שאחד מהמינים (= הוא השיריים) חלק כמו הפשתים, והשני (= הכלך) יש בו יבשות, והוא שעיר כמו הצמר (פירוש המשנה).

ב. רחל בת עז - צמרה אין לוקין עליה משום פלאים, אבל אסור הוא מדבריהם¹⁰ מפני מראית העין. פיון שנתחבר הצמר עם הפשתן צד חבור פעולם - הרי זה פלאים מן התורה. פיעד¹¹? צמר ופשתים שטרפן¹² זה עם זה ושע אותן¹³ ונעשה מהן לבדין¹⁴ - הרי אלו פלאים¹⁵. טרפן וטה אותן¹⁶ באחד וארג בגד¹⁷ מטוי זה - הרי זה פלאים.

(9) בכורות יז. ושם למדו כן מהיקש של צמר לפשתים, "מה פשתים שלא נשתנה, אף צמר שלא נשתנה", וזה נשתנה. (10) ממה שאמרו שם "אין לוקין עליו", למד רבינו שמדברנן אסור משום מראית העין, כמו שיריים וכלך שלמעלה (כסף-משנה). ועז שנולד מרחל שצמרו אינו דומה כלל לצמר רחלים, אינו אסור כלל (ר"י קורקוס). (11) [דעת רבינו שאו שוע, או טווי או נזו, ראה להלן, והוא מונה אותם כולם]. (12) (כלומר, ערבם ביחד). (13) סרקם במסרק והחליקם, "איש חלק" (בראשית כז, יא) תרגם אונקלוס: "גבר שעיע" (רע"ב). וסובר רבינו כדעת רש"י בנדה סא: ששוע היינו צמר ופשתים ביחד. (14) [אף-על-פי שהם שוע, ודעת רבינו ששוע בלבד הוא כלאים מן התורה, ראה להלן, הוצרך לעשיית לבדים, שאם לא עשה לבדים אינם "בגד", והתורה אמרה (ויקרא יט, יט) "ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך". וכן מפורש בספרא פ' קדושים פרק ד הלכה יח): "ובגד כלאים, מה תלמוד לומר, לפי שנאמר לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדיו, יכול לא ילבש גיזי צמר ואניצי פשתן, תלמוד לומר בגד, אין לי אלא בגד, מניין לרבות את הלבדים, תלמוד לומר שעטנו, דבר שהוא שוע טווי ונזו". כלומר, מכיון שאסרה תורה או שוע או טווי או נזו, על-כרחנו שלבדים בכלל בגד, שהרי מדבר שהוא שוע בלבד, ואינו טווי, אי-אפשר לעשות אלא לבדים]. (15) כלומר, כלאים מן התורה. וכן הוא בכלאים פ"ט משנה ט: "לבדים אסורים מפני שהם שועים". והראב"ד השיג: "לבדים אינם מן התורה, שאין טוויין אלא שוע בלבד". וכן כתב רבינו בפירוש המשנה: "שלא יהיו כלאים עד שיהיו נחברים אלו שלשה הענינים כולם (כלומר, שוע טווי ונזו), וכל מה שאינו כך הוא כלאים מדברי סופרים, וזו הלכה פסוקה באמת ואין בו ספק, וכן אמרו בגמרא, ואם מצאת לאחד דבר חולק על מה שאמרתי לך, אל יכנס בלבך ספק, שהוא שכח ההלכה ההיא האמורה בגמרא נדה (סא:). אבל שוב חזר בו רבינו, וכתב במהדורה שניה שם: "כך אמרו מקצת הגאונים, וזה אצלי מאמר בלתי אמיתי, אלא שכל אחד מהם (= או שוע או טווי או נזו) כלאים של תורה, ומה שנזכר בגמרא נדה (שם) והלכתא כמר זוטרא, שאמר: עד שיהיה שוע טווי ונזו, אינו לשון התלמוד, אבל הוא לשון איזה מפרש" (רדב"י), וכן הוא בכסף-משנה, וראה במשנה עם פירוש המשנה הוצאת במברגר, וכן הוא בהגהות לפירוש המשנה דפוס ניאפולי

או המרביע - הרי זה לוקה משום פלאים. ואסור זה מדברי קבלה.

(46) כלומר, פסולי המוקדשין שנפדו. (47) לפני שפדו אותה. [וצריך עיון למה הוצרך רבינו לכתוב כן, הלא גם בלי זה הוא כלאים, כמו שמבאר להלן: שיש בו תורת חולין ותורת קדשים]. (48) לאחר פדיון. (49) כלומר, חולין, שמותרת באכילה מחוץ לפתח אהל מועד, וקודש שאסורה בגיזה ועבודה כקדשים. וכן כתב רש"י במכות שם. וטעם זה מספיק, לדעת רבינו, רק בהרבעה שאסורה אפילו בשני מינים טהורים, אבל בחרישה הוצרך רבינו להא דלהלן. (50) הוצרך רבינו לכך לשיטתו שאין אסור חרישה בכלאים אלא במין טהור ומין טמא. [ולפי זה אין בכור בעל מום בכלל זה, שהרי עליו לא אמרו שהוא בכלל בהמה טמאה שהרי הוא אינו טעון פדיון ולא העמדה והערכה. אבל לענין הרבעה, שאסור מן התורה אפילו בשני מינים טהורים, גם בכור בכלל, שהרי גם הוא מעורב קודש וחול.

פרק עשירי

(1) יבאר כלאי בגדים שאינו אלא בצמר ופשתים בלבד. צמר רחל בת עז אם יש בה משום כלאים. קשר גדיל של צמר בגדיל של פשתן. הכלאים אם יש להם שיעור. והקנבוס והפשתן שטרפן זה בזה. כלאי בגדים אם יכול לעשותן ולמוכרם או לישב עליהם. מנעל שהוא כלאים. ותופרי כסות אם תופרין כדרך. אין אסור כלאים אלא בגדים שהם דרך חימום. בגד צמר שחיברו עם בגד פשתן בתכיפה אחת. הלוקח כלי צמר מן הגוי, והרואה כלאים של תורה על חבירו בשוק. ודין המלביש את חבירו כלאים. וכהן שלבש בגדי כהונה שלא בשעת עבודה.

א. אין אסור בכלאי בגדים אלא צמר² ופשתן בלבד³, שנאמר: לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדיו. ויש בכרפי הים⁴ כמו צמר שגדל על האבנים שבים המלח⁵, תכניתו כתכנית הזהב, והוא רך ביותר, וכלך שמו. ואסור עם הפשתן⁶ מפני מראית העין, שהוא דומה לצמר רחלים. וכן השירים והקלה⁷ אסורין מפני מראית העין⁸.

(2) צמר רחלים ואילים, שרק הם נקראים צמר סתם, שנאמר (מלכים-ב ג, ד) "ומאה אלף אילים צמר" (ירושלמי כלאים פ"א הלכה א), וראה להלן הלכה ו. (3) כלאים פ"ט משנה א. (4) שבת כ: (5) וראה בפ"ב מהלכות ציצית הלכה ב, שכתב רבינו "ים המלח". וכוונתו לים הגדול שמימיו מלוחים, וכן גם בפירושו למשנה כלים פט"ו משנה א. ובסוף פירושו לששה סדרי משנה הביא "ים המלח", וכוונתו כנ"ל לים הגדול. ועיין ב'מעדני יום-טוב' לרא"ש הלכות כלאי בגדים סימן ז אות י. (6) הואיל והשירים (= המשי) והכלך אסורים זה בזה (כלאים שם משנה ב, והובא להלן), מפני שהכלך דומה לצמר ושירים דומה לפשתן, קל-וחומר שיש לאסור כלך עם הפשתן עצמו. ולפי זה, הוא-הדין שירים עם צמר עצמו אסור (כסף-משנה ורדב"י). והיום שהמשי מצוי בינינו ומכירים אותו, אין בו משום מראית העין, ומותר עם הצמר (שו"ע י"ד סימן רצח סעיף

ד. ומניין שכל אסורין אלו של תורה? שהרי הצרף
הכתוב להתיר כלאים בציצית, כמו שלמדו²⁷ מפי
השמועה שלא נסמכה פרשת כלאים לפרשת
ציצית²⁸ אלא להתיר כלאים בציצית, והציצית חוטין
קשורין בלבד הן²⁹, מפלל שהבור פזה שלא במקום
מצוה אסור מן התורה, שאינו ממשע בתורה דבר
שהוא אסור מדברי סופרים.

(27 יבמות ד. 28 שנאמר (דברים כב, יא"ב) "לא תלבש
שעטנו צמר ופשתים יחדיו, גדילים תעשה לך".
(29 מנחות לט. [והם שזורים, כמפורש בספרי סוף פרשת
שלח, תוספות נדה סא: ד" שוע].

ה. הכלאים אין לו שעור, אפלו חוט³⁰ פל שהוא
של צמר בבגד גדול של פשתן³¹ או של פשתן בצמר
- אסור.

(30 [שזור, כמבואר למעלה]. 31 בנדה שם: "בגד שאבד
בו כלאים (היינו שאבד החוט ואינו ניכר), לא ימכרו לגוי".
ובתוספות שם הקשו: יבטל החוט ברוב? ותיצרו שלא שייך
ביטול ברוב אלא כשהאסור מעורב בהיתר, אבל כלאים
ששניהם היתר ונאסרים ע"י תערובת, כך אסור המרובה כמו
המועט. (אבל לדעת רבינו, גם צמר בפשתים מתבטל (ראה
להלן הלכה ו), וכאן אינו בטל מפני שחוט חשוב הוא,
וראה בתוספות עבודה זרה ס"ה: ד"ה הבגד).

ו. צמר רחלים³² וצמר גמלים וכיוצא בו³³ שטרפן
זה פזה וטוה מהן טויה³⁴: אם היה החצי מן
הרחלים³⁵ - הרי הפל בצמר רחלים, והרי הוא
כלאים עם הפשתן³⁶; ואם היה הרב מן הגמלים -
מתר לערב עם הפשתן, מפני שצורת הפל צורת
צמר גמלים, ואין חוששין לגיממות של צמר
המערבין בהן, מפני שאין חוטי צמר³⁷.

(32 כלאים פ"ט משנה א. 33 צמר של ארנבים (להלן
הלכה ט). ואין לך כלאים אלא בצמר של רחלים ואילים
בלבד, ראה למעלה הלכה א. 34 באופן שכל חוט וחוט
מעורב מצמר רחלים וצמר גמלים. אבל אם עירב חוט של
צמר רחלים בתוך חוטי צמר גמלים, ואחר-כך עירב בהם
חוטי פשתן - אסור, שהחוט חשוב הוא אינו בטל (להלן
בסוף ההלכה, וכן הוא בכס"מ בשם התוספתא פ"ה, וראה
בתוספתא כפשוטה שם). 35 משנה שם. 36 אם כל
חוט וחוט שזור (ראה למעלה הלכה ג), וראה להלן הלכה
ז, שמדרבנן אסור אפילו אם אינם שזורים כל אחד ואחד,
כיון שארגם יחד. 37 אלא כל חוט וחוט מעורב מצמר
רחלים וצמר גמלים, ואילו חוט צמר - אינו בטל, ראה
למעלה.

ז. לפיכך, עורות הפכשים שעושין מהן בגדים, אף
על פי שתופרין אותן בפשתן - מתרין, ואין חוששין
לגיממות של צמר, אף על פי שגכרכו בכלל חוט
הפשתן³⁸ שתפרו בו, שהרי בטלו במעוטן³⁹.

כ"י שכטר (הגר"ש ליברמן במבוא להלכות הירושלמי
להרמב"ם ז"ל עמ' ז). (16 [כלומר, ערבם וטוה אותם,
אבל לא שע אותם, ועיין כסף-משנה]. 17) כן הוא שם
משנה ח: "אין אסור משום כלאים אלא טוה וארוג, שנאמר
לא תלבש שעטנו, דבר שהוא שוע טווי ונוז". (ואף-על-פי
שלדעת רבינו: "כל אחד מהם (= או שוע או טווי או נוז)
כלאים של תורה" (ראה למעלה), הוצרך כאן לאריגה, שבלי
אריגה אין זה "בגד", ראה למעלה בדברי הספרא, וראה
בהלכה הסמוכה).

ג. תפר בגד¹⁸ צמר בשל פשתן, ואפלו תפרן
במש¹⁹, או שתפר בגד צמר בחוטי פשתן²⁰ או בגד
פשתים בחוטי צמר, או קשר חוטי צמר בחוטי
פשתים או גדלן, אפלו נתן²¹ צמר ופשתים בשק או
בקפה²² וכרכן²³ - הרי אלו כלאים. ואפלו קשר
גדיל של צמר בגדיל של פשתן, אף על פי
שהרצועה²⁴ באמצע²⁵, וכן אם כפל בגדי צמר
ופשתן וקשרן - הרי אלו כלאים. שנאמר: צמר
ופשתים יחדו - מפל מקום²⁶, כיון שנתאחד נאסר.

(18 (למעלה מנה רבינו דין שוע ודין טווי, וכאן כתב דין
נוז. שנוז הוא או ארוג או שזור, וכשם ששוע הכוונה שגם
הצמר לחדר וגם הפשתים לחדר הם שועים, והם גם שועים
ביחד. וכמו כן טווי, הכוונה שגם הצמר עצמו וגם הפשתים
עצמם טוויים כל אחד וגם טוויים ביחד. כמו כן גם נוז,
היינו שגם הצמר וגם הפשתן שניהם לעצמם הם נוז, והם
גם נוז ביחד. וזה לא יתכן אלא בחוט שזור של צמר וחוט
שזור של פשתים שחיברם יחד או בגד ארוג של צמר ובגד
ארוג של פשתים שתפרם יחד. אבל האורג חוט של צמר
שאינו שזור, בפשתים - אינו כלאים, שהרי הצמר אינו נוז.
וראה ממה שאמרנו למעלה שטווי אינו כלאים אלא אם
ארג, ואם כן למה לנו הטווייה, הרי הוא כלאים מצד האריג
שהוא "נוז", אלא על-כרחנו שאינו נוז אלא אם כל חוט
וחוט של הצמר והפשתים שזורים, או שהם בגד ארוג
וחיברם, כנ"ל (וראה להלן הלכה ז שמדרבנן אסור אפילו
אינם שזורים כל אחד ואחד לבדו, כיון שארגם ביחד). וגם
המשנה מנתה כל שלשת הדברים הנ"ל: שוע, וטווי ונוז:
"אין אסור משום כלאים אלא טווי ואריג" (פ"ט משנה ח)
- היינו טווי. "לבדים אסורים מפני שהם שועים" (שם)
משנה ט) - היינו שוע. "פיו של צמר (= חגורה קטנה של
צמר) בשל פשתן, אסור מפני שהם חוזרין כאריג וכו' לא
יקשור סרט של צמר בשל פשתן לחגור בו את מתניו" (שם)
- הרי נוז, וראה בביאור הגר"א ליו"ד סימן ש סק"א).
(19 נלמד ממה שאמרו שם במשנה: "לא יקשור סרט של
צמר בשל פשתן כו' אף-על-פי שהרצועה באמצע" (הובא
להלן בדברי רבינו). (20 תוספתא כלאים פ"ה. (ולפי מה
שכתבנו למעלה, צריך לומר שהחוטם היו שזורים).
(21 שם משנה י: "השק והקופה מצטרפין לכלאים". וצריך
לומר, שהמדובר בבגד צמר ובבגד פשתים, וכן כתב רבינו
בפירוש המשנה שם. (22 סל קטן. (23 כלומר שחיברם.
(24 של עור, ראה בפירוש המשנה שם. (25 שם משנה ט.
(26 ספרי פ' תצא שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(49) כלאים פ"ח משנה א. (50) אסור משום העלאה, כדלהלן. (51) יבמות ד: (52) ירושלמי סוף כלאים: "אהלים אין בהן משום כלאים" (כסף-משנה). וכן הוא בתוספתא כלאים סוף פרק ה. (53) יומא סט. (54) של כלאים, ויש נימים גסים וגדולים כגון של גלופקין ומחמת במקומה (רש"י ביצה יד:).

יג. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּרִפְיָן, בְּגֹן יְרִיעוֹת וּשְׁמָלוֹת; אֲבָל בְּקָשִׁין⁵⁵ שְׁאִינָן נִכְרְכִין, בְּגֹן פְּרִים וּכְסוֹת⁵⁶ - מִתֵּר לִישָׁב וּלְהִסָּב עֲלֵיהֶן, וְהוּא שְׁלֹא יִהְיֶה בְּשָׂרוֹ נוֹגֵעַ בָּהֶם⁵⁷.

(55) יומא שם. (56) כלאים פ"ט משנה ב: "הכרים והכסות אין בהם משום כלאים", והיינו לשבת עליהם, הואיל והן קשות, לא גזרו בהם שמה תיכרך נימא על בשרו. אבל להתכסות בהם אסור (עיין בתוספות ביצה טו. ד"ה אלא בקשין). (57) כלאים שם. שאם בשרו נוגע בהם, יש לחשוש שמה תיכרך (תוספות יום-טוב' שם). [ומדברי רבינו להלן (הלכה טו) נראה שאין זה משום חשש שמה תיכרך אלא שבנוגע בבשרו החמירו חכמים, כיון שהוא נהנה מן הכלאים].

יד. וְכֵן הַפְּרִכָּת⁵⁸ שֶׁהִיא פְּלִאִים: אִם הִיתָה רַבָּה - אֲסוּרָה, שֶׁמָּא יִסְמָךְ לָהּ הַשְּׁמֶשׁ וְתַעֲלֶה עַל בְּשָׂרוֹ; וְאִם הִיתָה קְטָנָה שְׁאִינָה נִכְרְכָת - מִתֵּרָת⁵⁹.

(58) ביצה יד: (59) שם טו.

טו. מְנַעַל שֶׁהוּא פְּלִאִים⁶⁰ וְאִין לוֹ עֶקֶב⁶¹ - מִתֵּר לְלַבְּשׁוֹ לָהּ; וְשְׁעוֹר הַרְגֵּל קָשָׁה הוּא⁶², וְאִינוּ נִהְיָה בְּשֶׁאֶר עוֹר הַגּוֹף⁶³.

(60) כלאים פ"ט משנה ז: "ומנעל של זרד, אין בו משום כלאים" וכתב שם רבינו בפירושו: "ומנעל של זרד היא דמות מנעל שנתנים תחת כף הרגל". ובביצה טו. "אמר רב פפא, ערדלין אין בהם משום כלאים". ופירשו הגאונים (רא"ש נדה פ"ט שם) "כנגד העקב של רגל, יש עושין אותו של צמר וקורין אותו נמטי, אין בהם משום כלאים לפי שהעקב קשה ואינו מתחמם". וראה להלן. (61) ה'תוספות יום-טוב' (שם) כתב "שכצ"ל ואין לו אלא עקב". זה מתאים למה שפירש רבינו במשנה שם, ולמה שכתוב שפירשו הגאונים, ראה למעלה. ועיין בביאור הגר"א ליו"ד סימן שא ס"ק יח שכתב שהגהתו של ה'תוספות יום-טוב' נכונה. (62) כדברי הגאונים, ראה למעלה, ואף הנעל קשה (הגה ביו"ד שם סעיף יג). (63) כלומר, אף-על-פי שבכרים וכסותות שהם קשים, אמרו (למעלה הלכה יג) "והוא שלא יהיה בשרו נוגע בהם" - כאן בנעלים שגם הרגל קשה ואינו נהנה - מותר, וראה למעלה (שם).

טז. תּוֹפְרִין⁶⁴ בְּסוֹת⁶⁵ - תּוֹפְרִין בְּדִרְכָּן⁶⁶, וּבִלְבָּד שְׁלֹא יִתְפַּנּוּ⁶⁷ בַּחֲמָה מִפְּנֵי הַחֲמָה⁶⁸ וּבִגְשָׁמִים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים⁶⁹. וְהַצְנוּעִין תּוֹפְרִים בְּאֶרֶץ. וְכֵן מוֹכְרִין⁷⁰ בְּסוֹת⁷¹ - מוֹכְרִין בְּדִרְכָּן⁷², וּבִלְבָּד שְׁלֹא יִתְפַּנּוּ בַּחֲמָה שֶׁיֵּצֵא לָהֶם הַפְּלִאִים שֶׁעַל כִּתְפָן מִן הַחֲמָה, וְלֹא

(38) אף-על-פי שאין כאן לא שוע (ביחד), לא טווי (ביחד) ולא נזו כל אחד לחוד (ראה למעלה הלכה ג - אסור מדרבנן, כיון שהם נזו (=שזורי) ביחד, ועיין ראב"ד. (39) כיון שאין כאן חוט של אסור (ראה למעלה הלכה ו). וכאן למדנו רבינו שגם בכלאים, שהם תערוכות היתר והיתר, יש ביטול, ולא כדעת התוספות בנדה סא: (הובא למעלה הלכה ה), ועיין ראב"ד.

ח. וְכֵן הַקִּנְבוֹס⁴⁰ וְהַפְּשֵׁתָן שֶׁטָּרְפָן זֶה בְּזֶה: אִם רַב מִן הַקִּנְבוֹס - מִתֵּר לְאַרְגֵּי הַטָּוִי מִהֵן עִם חוּטֵי צֶמֶר; וְאִם הֵיוּ מִחֲצָה לְמִחֲצָה - אֲסוּר.

(40) כלאים שם. ואינו כלאים עם הצמר.

ט. הַעוֹשֶׂה בְּגָד⁴¹ כְּלוֹ צֶמֶר גְּמִלִים אוֹ צֶמֶר אֲרָנִים אוֹ קִנְבוֹס, וְאַרְגָּ בּוֹ חוּט שֶׁל צֶמֶר מִצֵּד זֶה וְחוּט שֶׁל פְּשֵׁתָן מִצֵּד זֶה - הָרִי זֶה אֲסוּר מִשּׁוּם פְּלִאִים⁴².

(41) תוספתא כלאים פרק אחרון. (42) ראה למעלה הלכה ג "אף-על-פי שהרצועה (= של עור) באמצע". ועיין רש"י שם.

י. בְּגָד צֶמֶר שֶׁנִּפְרָם⁴³ - מִתֵּר לְפָרְף⁴⁴ אוֹתוֹ בְּחוּטֵי פְּשֵׁתָן. וְקוֹשֶׁר⁴⁵, אֲבָל לֹא יִתֵּר.

(43) שנקרע. תוספתא סוף כלאים. (44) לחבר. (45) היינו שמחבר שני ראשי הקרעים, וכורך החוט סביבם וקושרו על גביהם, שכיון שיכול להוציא שני ראשי הקרעים בלא התרת הקשר, אין זה חיבור (ש"ך יורה-דעה סימן ש"ק ד בשם הרא"ש).

יא. לּוֹבֵשׁ אֶדָם בְּגָדֵי צֶמֶר⁴⁶ וּבְגָדֵי פְּשֵׁתָן וְחוּגֵר עֲלֵיהֶם מִבַּחוּץ⁴⁷, וּבִלְבָּד שְׁלֹא יִכְרֶף⁴⁸ אֶת הַמְּשִׁיחָה וְיִקְשֹׁר בָּהּ בֵּין כִּתְפָיו.

(46) תוספתא שם. (47) שם. (48) בדפוס רומי, ובכ"ז אברבנאל: "יטורף", וכן הוא בעוד כתב-יד. וכן הוא בתוספתא שם (לפי הרא"ש נדה פ"ט הלכות כלאי בגדים סימן כ). והיינו שלא יערב את שתי המשיחות של שני הבגדים, ויקשרם ביחד, באופן שאינו יכול לפשטם אחד אחד, אלא לאחר שיתיר את הקשר (רא"ש שם, וראה בתוספתא כפשוטה).

יב. פְּלִאִי בְּגָדִים - מִתֵּר לַעֲשׂוֹתָם וּלְמַכְרָם⁴⁹, וְאִין אֲסוּר אֲלֵא לְלַבְּשָׁן בִּלְבָּד אוֹ לְהַתְפַּסּוֹת בִּהֵן⁵⁰. שְׁנֹאֲמַר: לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִטָּה, וְנֹאֲמַר: לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ; הַעֲלִיָּה שֶׁהִיא דֶּרֶךְ לְבִישָׁה⁵¹ - אֲסוּר, אֲבָל עָלִיָּה שֶׁאִין דֶּרֶךְ לְבִישָׁה, בְּגֹן אֲהֵל שֶׁהוּא כְּלִאִים - מִתֵּר לִישָׁב תַּחְתּוּיָהּ⁵². וְכֵן מִתֵּר מִן הַתּוֹרָה לִישָׁב עַל מַצְעוֹת שֶׁל פְּלִאִים⁵³; שְׁנֹאֲמַר: לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ - אֲבָל אֲתָה מַצִּיעוֹ תַּחְתּוּיָהּ. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, אֲפִלּוּ עֶשֶׂר מַצְעוֹת זֹו עַל גִּבִּי זֹו וְהַתְחַתּוֹן שֶׁבֵּהן פְּלִאִים - אֲסוּר לִישָׁב עַל הָעֲלִיּוֹן, שֶׁמָּא תִּכְרֶךְ נִמְאָה⁵⁴ עַל בְּשָׂרוֹ.

יט. אין אסור משום בלאים אלא בגדים שהן דרך חמום⁸¹, כגון הכתנת והמצנפת והמכנסים והאבנט והשמלה ובגדים שמחפין בהן את השוקים ואת הידים וכיוצא בהם. אבל צלצולי⁸² קטנים שעושים אותן העם בבית יד שלהן לצר בהן מעות או תבלין⁸³, וסמרטוט⁸⁴ שמניחין עליו רטיה או מלוגמא או אספלנית⁸⁵ וכיוצא בהן - הרי אלו מתרין, אף על פי ששברו נוגע בהן, שאין דרך חמום בקן.

(81) ביצה טו. (82) חגורות. (83) שם. (84) תוספתא וירושלמי סוף כלאים. (85) מיני תחבושת.

כ. ציץ של עור⁸⁶ או משי וכיוצא בהן שתלה בו חוטי צמר וחוטי פשתן מדלדלין על פני האדם כדי להפריח הזבובין⁸⁷ - אין בו משום בלאים, שאין דרך חמום בקן⁸⁸.

(86) היא "אסטמא" שנזכרה בשבת נז: (כסף-משנה). (87) כן מפרש רבינו "כליא פרוח" בגמרא שם. (88) ראה ברש"י (שם) שפירש שאין בה כלאים משום שאינו טווי, ובתוספות שם בשם ריב"א משום שהוא דבר קשה.

כא. המנהיג בהמות ומכניס חבלים⁸⁹ לתוך ידו, מהן פשתים ומהן צמר - הרי זה מתר ואף על פי שפורקן על ידו. אבל אם קשרן כלן - נעשו בלאים ואסור לו לקרפן על ידו.

(89) שם נד.

כב. מטפחות שמקנחין בהן את הידים⁹⁰, ומטפחות שמספגין⁹¹ בהן הפלים והקרעו, (ומטפחת ספר תורה)⁹², ומטפחות ספרים⁹³ - אסורים משום בלאים, שהרי הידים נוגעות בהן והן נכרכין על היד תמיד ומתחממין.

(90) הן "מטפחות ידים" שבמשנה (כלאים פ"ט משנה ג) וכו' אלעזר שפסקו בירושלמי כמותו. (91) במשנה שם: "ומטפחות הספג". (92) בדפוס רומי ליתא, וראה להלן. (93) לפי הנוסחא שבדפוס רומי "מטפחת ספר תורה" חסר כאן, מסתבר שיש לקרוא כאן: "ספרים", והיינו מטפחות ספר-תורה (ראה בפירוש רבינו שם), והם אחד משלושת הדברים (=מטפחות הידים, מטפחות הספרים, מטפחות הספג) שנחלקו בהם חכמים ורבי אלעזר, והלכה כרבי אלעזר (ראה למעלה), ואילו מטפחות הספרים (=המגלחים) שבסוף המשנה, שהם מלבוש גבר על הגוף, לא נחלקו בהם חכמים, ולדברי הכל נאסרו משום כלאים (ראה ברע"ב שם), ולכן השמיטו רבינו, וראה בר"י קורקוס וברדב"ז.

כג. אותות⁹⁴ שעושים הפובסין⁹⁵ והגרדיין⁹⁶ בפגדים כדי שיהא כל אחד מפיר את שלו, אם היתה אות של צמר בפשתן או פשתן בצמר - הרי זה אסור, אף על פי שאינו חשוב אצליו⁹⁷.

1 יתפנונו בגשמים להתחמם בו. והצנועין מפשילין במקל לאחוריהן. 2

(64) כלאים שם משנה ו. (65) שיש בה כלאים. (66) שמניחים הבגדים על ירכותיהם לתפרם. (67) שהעלאה לא אסרה תורה אלא אם נהנה, ולמדו כן (יבמות ד: ד') מ"לא תלבש", שסתם לבישה יש בה הנאה. אבל לבישה עצמה אסורה אפילו בלי הנאה, ראה להלן הלכה יח ובכסף-משנה שם. (68) להגן על הירכים מן החום. (69) כי דבר שאינו מתכוון, מותר לכתחילה (שבת כט:). ואף-על-פי שב"פסיק רישיה ולא ימות" הלכה היא שאסור (ראה בפ"א מהלכות שבת הלכה ו) - בהנאה אין הדבר כן, שאם אינו מתכוון להנאה, אין זו הנאה (ר"ן הובא במלאכת שלמה שם). (70) שם משנה ה. ויש להעיר שבמשנה שם שנו תחילה דין מוכרי כסות, ואחר-כך דין תופרי כסות, ועיין במלאכת שלמה שם שכתב שסדר המשנה הוא בדרך "לא זו אף זו". (71) שיש בה כלאים. (72) ששם על כתיפו להראות לקונים.

3 יז. לא יקח אדם ביציה⁷³ פשהיה חמה בבגד בלאים, 4 שהרי הוא נהנה בבלאים מפני החמה⁷⁴ או מפני הצנה⁷⁵. וכן כל כיוצא בזה. 5

(73) ירושלמי כלאים שם הלכה ב. (74) שמונעו מלכוות בביצה, והוא מכוין לכך (רבינו אליהו מלונדריש). (75) שהבגד מתחמם מהביצה ומחמם את היד, ואף זה, כשמתכוין לכך.

6 יח. לא ילבש אדם בלאים עראי⁷⁶, ואפלו על גבי 7 עשרה בגדים⁷⁷ שאינו מהנהו פלום⁷⁸, ואפלו 8 להבריח את המכס⁷⁹. ואם לבש בן - לוקה⁸⁰.

(76) כלאים שם משנה ב: "אין עראי לכלאים". (77) שם. (78) [ואף-על-פי שאמרו (יבמות שם) "דאי כתב רחמנא לא יעלה עליך, הוה-אמינא כל דרך העלאה אסר רחמנא, ואפילו מוכרי כסות (כלומר, הצנועים המפשילים במקל לאחוריהם, כן הוא בירושלמי כלאים פ"ט הלכה א, ועיין שם בתוספות ישנים) כתב רחמנא לא תלבש שעטנז, דומיא דלבישה דאית ביה הנאה" - לא אמרו כן אלא ללמוד על העלאה, שאינה אסורה אלא אם נהנה, ולמדו כן מפני שסתם לבישה יש בה הנאה, אבל לא באו ללמד כך על לבישה עצמה, שגם באופן שאין בה הנאה, כגון הלבוש על גבי עשרה בגדים - גם כן היא בכלל לא תלבש, ואסור (ועיין כסף-משנה, וראה להלן הלכה כה). אבל עדיין לא יתיישב מה שאמרו בבבא קמא ק"ג. שלדעת האומר דבר שאינו מתכוין מותר, מותר ללבוש כלאים להבריח את המכס, והלא גם בלי הנאה אסור, ואיזו כוונה צריך כאן?]. (79) כדי לעבור בו את השער שנוטלים בו המכס, לפי שאינם מקבלים מכס מבגדים שאדם לבוש בהם. והמדובר במוכס שאין לו קצבה, שאם במוכס שיש לו קצבה, הרי אסור משום גזילה (פ"ה מהלכות גזילה ואבדה הלכה יא). ואף כאן האיסור מחמת הלבישה, ואף-על-פי שאינה להנאה. ראה למעלה. (80) משום "לא תלבש שעטנז".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 כו. הַמֵּת וְהַבְּהֵמָה¹¹¹ שֶׁהָיוּ מְלַבְּשִׁין בְּלֵאִים - מִתֵּר
11 לְנִשְׁאֹן¹¹² עַל כֹּתְפוֹ.

(111) תוספתא סוף כלאים. (112) שאינו מתכוין להנאה, והרי זה כמוכרי כסות, ראה למעלה הלכה טז].

12 כז. בְּגָד צִמְרָן¹¹³ שֶׁאֵבֵד בּוֹ חוּט¹¹⁴ שֶׁל פֶּשֶׁתָּן, אוֹ
13 בְּגָד פֶּשֶׁתָּן שֶׁאֵבֵד בּוֹ חוּט שֶׁל צִמְרָן - הָרִי זֶה לֹא
14 יִמְכְּרוּ לְנָכְרִי, שָׁמָּה יִמְכְּרוּ¹¹⁶ הַנָּכְרִי לְיִשְׂרָאֵל. וְלֹא
15 יַעֲשֶׂנוּ מִרְדֵּעַת לַחֲמוּר¹¹⁷, שָׁמָּה יִמָּצֵא אוֹתוֹ אַחֵר
16 וְיִקְרְעֵנוּ מֵעַל הַמִּרְדֵּעַת וְיִלְבָּשֻׁנוּ, שֶׁהָרִי אֵין הַכְּלָאִים
17 נָכֵר בּוֹ¹¹⁸. וְכִיצַד תִּקְנֶת¹¹⁹ בְּגָד זֶה? צוּכְעוּ, שְׂאִין
18 הַצִּמְרָן וְהַפֶּשֶׁתִּים עוֹלִים בְּצַבֵּעַ אֶחָד, וּמִידָּה הוּא נָכֵר
19 לוֹ וְשׁוֹמְטוֹ. וְאִם לֹא נָכֵר - הָרִי זֶה מִתֵּר; שָׁמָּה
20 נִשְׁמָט¹²⁰ וְהִלָּךְ לוֹ, שֶׁהָרִי בִּדְקָ וְלֹא מִצָּאוֹ. וְכֵכֵר
21 בְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת בִּיאֹת אֲסוּרוֹת¹²¹, שֶׁכָּל אֲסוּר סִפְקוֹת
22 מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, וּלְפִיכָּךְ הִקְלוּ בְּסִפְקֵי¹²².

(113) פסחים מ: (114) שנארג בו ואינו ניכר (רש"י בפסחים שם). (115) ראה למעלה הלכות יז שרק חוט, שהוא חשוב, אינו בטל. (116) פסחים שם. (117) שם. (118) אבל אם הכלאים ניכרים בו, עושים אותו מרדעת לחמור, כמבואר למעלה (תוספות שם). (119) נדה סא: (120) שם. (121) פרק יח הלכה יז. (122) ראה בכסף-משנה לפ"ט מהלכות טומאת מת הלכה יב.

23 כח. הַלּוֹקֵחַ כְּלִי צִמְרָן¹²³ מִן הַנָּכְרִי - צָרִיף לְבָדְקוֹ
24 יָפֶה יָפֶה, שָׁמָּה הֵן תְּפוּרִין בְּפֶשֶׁתָּן.

(123) ראה בכלאים פ"ט משנה ז.

25 כט. הָרוּאָה כְּלָאִים¹²⁴ שֶׁל תּוֹרָה¹²⁵ עַל חֲבִירוֹ¹²⁶,
26 אֲפִלּוּ הִיָּה מְהֻלָּךְ בְּשׁוּק - קוֹפֵץ לוֹ וְקוֹרְעוֹ עָלָיו
27 מִידָּה¹²⁷. וְאֲפִלּוּ הִיָּה רַבּוֹ¹²⁸ שֶׁלֵּמְדוֹ חֻקָּה. שְׂאִין
28 כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת דוֹחָה אֲסוּר לֹא תַעֲשֶׂה הַמְּפָרֵשׁ
29 בְּתוֹרָה¹²⁹. וְלִמָּה נִדְּחָה בְּהֶשֶׁב אֲבִדָּה¹³⁰? מִפְּנֵי שֶׁהוּא
30 לֹא שֶׁל מָמוֹן¹³¹. וְלִמָּה נִדְּחָה בְּטִמְאַת מַת¹³²?
31 הוֹאִיל וּפְרִט הַקְּתוֹב יִלְאָחֲתוּ¹³³. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה
32 לְמַדּוֹ: לְאַחֲתוֹ אֵינוֹ מִשְׁמָא, אֲבָל מִשְׁמָא הוּא לְמַת
33 מִצָּוָה. אֲבָל דְּבַר שְׁאֲסוּרוֹ מִדְּבָרֵיהֶם - הָרִי הוּא
34 נִדְּחָה מִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת¹³⁴ בְּכָל מְקוֹם. וְאַף עַל פִּי
35 שֶׁכְּתוּב בְּתוֹרָה: לֹא תִסּוּר מִן הַדֶּבֶר, הָרִי לֹא זֶה
36 נִדְּחָה מִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת. לְפִיכָּךְ, אִם הִיָּה עָלָיו
37 שַׁעֲטָנָז שֶׁל דְּבָרֵיהֶם - אֵינוֹ קוֹרְעוֹ עָלָיו בְּשׁוּק, וְאֵינוֹ
38 פּוֹשְׁטוֹ בְּשׁוּק, עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְבִיתוֹ. וְאִם הִיָּה שֶׁל תּוֹרָה
39 - פּוֹשְׁטוֹ מִידָּה.

(124) ברכות יט: (125) האסורים מדברי תורה. כן נראה בסוגיא שם. (126) בגמרא שם: "המוצא כלאים בבגדו, פושטן אפילו בשוק", אבל בכ"י פריז שם: "הרואה כלאים בבגדו של חברו". וכן הוא שם כ. לפי פירוש הגאונים (אוצר הגאונים שם עמ' 84) במעשה של רב אדא בר אבהו,

(94) שם משנה י. (95) כובסי בגדים. (96) האורגים. (97) כלומר, אצל בעל הבגד. והיה מקום לסברא שייבטל בבגד (ראה למעלה הלכה ז) - השמיענו שאסורים משום כלאים, שכיון שהוא ניכר - אינו בטל בתערובת.

1 כד. בְּגָד צִמְרָן⁹⁸ שֶׁחֲבָרוֹ עִם בְּגָד פֶּשֶׁתָּן בְּתַכִּיפָּה
2 אַחַת - אֵינוֹ חֲבוּר⁹⁹ וְאֵין זֶה כְּלָאִים. קִבֵּץ¹⁰⁰ שְׂנֵי
3 רִאשֵׁי הַחוּט כְּאֶחָד¹⁰¹ אוֹ שֶׁתִּכַּף שְׁתֵּי תַכִּיפּוֹת¹⁰² -
4 הָרִי זֶה כְּלָאִים.

(98) משנה שם. (99) שאינו בר קיימא, שהרי כשימישו אדם הוא מתפרד מיד, ראה בפירוש המשנה שם. (100) משנה שם. (101) וקשרם (רע"ב). (102) אפילו לא קיבץ ראשיהם (כסף-משנה). ויש אומרים שאינו כלאים אלא אם קשר שני ראשי החוט, כמו שאמרו לענין שבת, ראה פ"י מהלכות שבת הלכה ט (ר"ש). ויש מחלקים בין מלאכת שבת שאינו חייב אלא על מלאכה המתקיימת, לבין כלאים שאיסורו בחיבור אף-על-פי שאינו מתקיים (רדב"ז).

5 כה. מִתֵּר לַעֲשׂוֹת מִן הַכְּלָאִים תְּכָרִיכִין לְמַת¹⁰³,
6 שְׂאִין עַל הַמַּתִּים מִצָּוָה¹⁰⁴. וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ מִרְדֵּעַת¹⁰⁵
7 לַחֲמוּר¹⁰⁶ וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ¹⁰⁷, וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּשׁוּר
8 נוֹגֵעַ בָּהּ¹⁰⁸. וְלֹא יִנִּיחַ מִרְדֵּעַת זוֹ¹⁰⁹ עַל כֹּתְפוֹ¹¹⁰,
9 אֲפִלּוּ לְהוֹצִיא עָלֶיהָ אֶת הַזֶּבֶל.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מותר לעשות מן הכלאים תכריכין למת, שאין על המתים מצוה".

ולכאורה קשה, היאך יקום המת בתחיית המתים לבוש בבגדי כלאים. ואף שלדעה אחת בגמרא, מכאן הראיה ש"מצוות בטלות לעתיד-לבוא" אין הכוונה שלא ינהגו בהן, שהרי המצוות הן חכמות ורצונו של הקב"ה, ואינן בטלות לעולם. וכדברי הרמב"ם בהקדמה לספר הי"ד "דבר ברור ומפורש שהתורה הזאת קיימת לעד ואין בה שום שינוי כו" אלא שקיומן לא יהיה מצד הציווי - מצוות בטלות - כ"אם מצד שיהפכו לטבע העולם ולמצויאותו האמיתית, ופשיטא שמיד כשיקום המת בתחיית המתים יפשוט את בגדי השעטנז שעליו, וילבש בגדים אחרים.

(על-פי "ספר השיחות" תשנ"ב ח"א עמוד 29 והערה 25)

(103) שם משנה ד. (104) כר' יוחנן בנדה סא: (ולולא טעם זה היה אסור. ואף-על-פי שאין המת נהנה מן הבגד - הרי דעת רבינו שלבשית כלאים אסורה אפילו בלי הנאה, ראה למעלה הלכה יח, ועיין תוספות שם, ור"ש כאן). (105) אוכף. (106) כלאים שם. (107) מפני שהוא קשה וקשים מותר לישב עליהם (למעלה הלכה יג). (108) נלמד ממה שאמרו בכרים וכסתות (למעלה שם). (109) משנה שם. (110) שכל העלאה אסורה. ואין זה דבר שאינו מתכוין (ראה למעלה הלכה טז), שהרי רוצה הוא בלבישה זו ונהנה ממנה, שאינו מתלכלך בזבל.

לאו דוקא פושט ולובש, אלא אפילו שהה כדי לפשוט וללבוש חייב, וכן פסק רבינו. לפיכך כתב בהתראת העדים: "אמרו לו פשוט פשוט". (141) ואף-על-פי שלא עשה מעשה בכל פעם, חייב הוא על כל התראה והתראה - מאחר שהיה בידו לתקן להסיר האיסור מעליו, בכל פעם שמתרים בו, חשוב כעושה מעשה הליבשה, וכן כתב הריטב"א שם בשם התוספות, והביא ראיה מהסוגיא בברכות כ. (שהבאנו למעלה הלכה כט) שמה שאינו פושט בגד כלאים וממשיך להתכסות בו, הרי הוא "קום ועשה".

- 11 לא. המלביש את חברו פלאים: אם היה הלובש
12 מזיד - הלובש לוקה¹⁴², והמלביש עובר משום
13 ולפני עור לא תתן מכשל¹⁴³; ואם לא ידע הלובש
14 שהפגד הוא פלאים, והיה המלביש מזיד - המלביש
15 לוקה¹⁴⁴, והלובש פטור.

(142) שהיה לו לפשוט מיד, ושהייה חשובה כלבישה אף-על-פי שלא עשה מעשה, ולפיכך לוקה כמו שביארנו בהלכה הקודמת. ועוד שהוא כמסייע למלביש, שמומין לו את עצמו להלבישו ומסייע כעושה מעשה (כסף-משנה). (143) ועל לאו זה אינו לוקה, שהוא לאו שבכללות. והמלביש אינו לוקה על "לא תלבש" קרי "לא תלביש", כדלהלן, - שלעולם אין לוקין על פסוק זה אלא מלקות אחת: כשלוקה הלובש - אינו לוקה המלביש, ורק כשאין הלובש לוקה, כגון בשוגג, - לוקה המלביש, כדלהלן (כסף-משנה). (144) משום "לא תלבש", קרי "לא תלביש". [ומקור דברי רבינו בתוספתא מכות פרק ג (הוצאת צוקר מנדל עמ' 244"32): "המלביש את חברו כלאים המטמא את הנזיר אף-על-פי שהמלביש מזיד (חייב - כצ"ל) והמטמא מזיד (חייב) פטור, אם היה לובש מזיד ומטמא (= ומיטמא) מזיד (חייב פטור) (היו שניהם (שוגגין) (פטור) (פטורין)]. כן צריך להגיה בתוספתא הג"ל (ע"פ כתיב-יד עהרפורט ווינה ודפוס ראשון), ראה בפירושי ר' אליהו מלונדריש עמ' ד הערה 65].

- 16 לב. כהנים שלבשו¹⁴⁵ בגדי כהונה שלא בשעת עבודה, אפילו במקדש - לוקין, מפני האכנט שהוא
17 פלאים¹⁴⁶; ולא התירו בו אלא בשעת עבודה, שהיא
18 מצות עשה, פציעית.
19

(145) ערכין ג: ושם מבואר שאפילו במקדש לוקין על כלאים שלא בשעת עבודה (כסף-משנה). (146) ראה בפ"ח מהלכות כלי המקדש הלכות א"ב.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה אפילו במקדש - לוקין, מפני האבנט שהוא כלאים כו".

והשיג הראב"ד מהגמרא ש"ב במקדש אפילו שלא בשעת עבודה מותר, ועוד השיג על מה שכתב הרמב"ם שלוקין רק "מפני האבנט שהוא כלאים", והלא גם בחושן ובאפוד יש כלאים. ותירץ הרדב"ז שהאבנט "מרוקם צמר, ורך היה" אבל החושן והאפוד היו קשים ואינם כלאים", ולפי"זה נמצא שהרמב"ם והראב"ד חולקים אם יש דין

שראה כותית שלבשה כרבלתא, קם וקרעה ממנה, שכרבלתא זו היא בגד שיש בו שעטנז, הרי שגם בבגד חברו קורעו ופושטו. אבל יש אומרים שבבגד חברו אינו קורע, מכיון שחבירו אינו יודע והוא שוגג (הרא"ש בנדה פ"ט הלכות כלאי בגדים סימן ו), וראה בפירושי רבינו אליהו מלונדריש עמוד ב הערה 23]. (127) שכל רגע ורגע הוא עובר על איסור לבישת כלאים. (128) למדו רבינו, ממה שאמרו בברכות שם: "פושטו אפילו בשוק. מאי טעמא, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ד', כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב", הרי שגם רבו בכלל זה (כסף-משנה ורדב"ז). (129) אבל איסור דרבנן נדחה (ברכות שם). (130) שכתוב בו "לא תוכל להתעלם", ועל זקן שאינו לפי כבודו, נאמר "והתעלמת", ואינו חייב להשיב האבידה, והלאו נדחה מפני כבוד הבריות (שם). (131) וניתן למחילה (שם), וראה בתוספות שבועות ל: ד"ה אבל. (132) שכהן מיטמא למת מצוה. (133) ברכות כ. ופירש"י שם: "דמעיקרא כשנכתב לא-תעשה דטומאה, לא על מת מצוה נכתב, כשם שלא נכתב על הקרובים". וכן כוונת רבינו (אור שמח). ושם שאלו עוד: "ולייגמר מינה (כלומר: נלמוד ממה שעושה פסח מיטמא למת מצוה, ומבטל הקרבת פסחו) שב ואל-תעשה שאני", כלומר ביטול הקרבת הפסח אינו אלא ב"שב ואל-תעשה", ואילו כלאים לובש על גופו ב"קום ועשה". ורבינו השמיט זאת. [אבל צריך עיון בדברי רבינו: כיון שלא דיבר אלא על מת מצוה שהוא ב"קום ועשה", ולא דיבר כלל על עושה פסח, למה הביא הפסוק "ולאחותר", הלא טומאה לכהן כמת מצוה (מבלי ביטול קרבן פסח) נלמד מהפסוק "לאחור", עיין רש"י שם]. (134) ברכות שם.

- 1 ל. הלובש פלאים או המתכסה בו - לוקה¹³⁵. היה
2 לובש¹³⁶ פלאים כל היום כלו - אינו לוקה אלא
3 אחת. הוציא ראשו¹³⁷ מן הבגד והחזירו, הוציא
4 ראשו והחזירו¹³⁸, אף על פי שלא פשט הבגד
5 כלו¹³⁹ - הרי זה חייב על כל אחת ואחת. במה
6 דברים אומרים שהוא חייב אחת כל היום? כשהתירו
7 בו התראה אחת; אבל אם התירו בו ואמרו לו: פשט
8 פשט¹⁴⁰, והוא לובש בו, ושהה כדי לפשט וללבוש
9 אחר שהתירו בו - הרי זה חייב על כל שהיה
10 ושהיה¹⁴¹ שהתירו בו עליה ואף על פי שלא פשט.

(135) משום לא תלבש. (136) משנה במכות כא. (137) כן מפרש רבינו, מה שאמרו (שם כא): "מחוי רב אחא בריה דרב איקא עיולי ואפוקי" (כסף-משנה). (138) ובכל פעם התירו בו (כסף-משנה). [ורבינו אליהו מלונדריש (פירושי רבינו אליהו מלונדריש ופסקיו עמ' ג) כתב: אף-על-פי שלא התירו בו אלא אחת, ועיין שם הערה 45]. (139) כלומר, אף-על-פי שבשהה כדי לפשוט וללבוש אינו חייב אלא-אם כן היה שהות לפשוט כולו וללבוש - כל זה אינו אלא בשהה לחוד ולא עשה מעשה, אבל אם עשה מעשה והוציא ראשו - חייב, אף-על-פי שלא פשט כולו. (140) במשנה שם: "אמרו לו אל תלבש אל תלבש, והוא פושט ולובש, חייב על כל אחת ואחת", אולם בסוגיא שם, אמר רב אשי

פרק ראשון

1 יבאר שמצוה להניח פאה לעניים בסוף השדה או האילן.
ודין אם עבר וקצר כל השדה ואסף כל פירות האילן.
המעמר ושכח אלומה בשדה. ואם שכח מקצת קמה. מתנות
עניים אלו אם יש בהן טובת הנאה לבעלים. ודין גר האמור
במתנות עניים. ומאימתי מותרין כל אדם בלקט שכחה ופאה
ועוללות. מתנות עניים אלו אם נוהגות בחוצה לארץ. וכמה
שיעור הפאה.

- א. הקוצר את שדהו² - לא יקצר את כל השדה¹
- כלה, אלא יניח³ מעט קמה⁴ לעניים בסוף השדה⁵;
- שנאמר: לא תכלה פאת שדה בקצרה. אחד הקוצר³
- ואחד התולש⁶. וזה שמניח הוא הנקרא פאה.⁴

2 כלומר, התחלת הקצירה היא המחייבת ('ירושלמי' פאה
פ"א ה"א), אבל לפני שהתחיל לקצור - אין עוד חיוב כלל
(אור פני מלך' להרב ניסן זק"ש). 3 ולא יקצור. פאה
פ"ד מ"א: "הפאה ניתנת במחובר לקרקע", מפני ש"אמר
הכתוב לא תכלה פאת שדה בקוצר - ללמדנו [שיניחו]
פאה מחוברת לקרקע, וזה בקציר" (פירוש המשנה, שם).
ובבבא-קמא צד, א - בברייתא: "מצות פאה להפריש מן
הקמה". 4 ואין לה שיעור (להלן הט"ו). 5 בגמר
קצירו (רש"י שבת כג:). וראה להלן פ"ב ה"ב. 6 'ספרא'
פרשת קדושים פ"א ה"ב; חולין קלז, א. ו'ירושלמי' פאה
פ"א ה"ד, והיינו דברים שדרכם בתלישה, אבל דברים שאין
דרכם בתלישה - אין התלישה מחייבת אותם בפאה. כמו
שאמרו בחולין שם, וכמו שפסק רבינו להלן פ"ד ה"ב
(פאת השולחן בשם 'פרי חדש').

- ב. וכשם שמניח בשדה, כך באילנות⁷. כשאוסף את⁵
- פירותיהן - מניח מעט⁸ לעניים. עבר וקצר את כל⁶
- השדה או אסף כל פרות האילן - לוקח מעט ממה⁷
- שקצר או ממה שאסף ונותנו לעניים⁹; שנותנתו⁸
- מצות עשה¹⁰, שנאמר: לעני ולגר תעזב אתם.⁹
- ואפילו טחן הקמה ולשו¹¹ ואפוא פת¹² - הרי זה¹⁰
- נותן ממנו פאה לעניים.¹¹

7 כן מבואר מן המשנה פאה פ"ד מ"א: "בדלית ובדקל".
וב'ירושלמי' שם אמרו: "אילנות מניין? - תלמוד לומר:
שדה". וכנראה מדברי רבינו שחיובם מן התורה, ולא כדעת
הר"ש (פאה פ"א מ"ד) שמן התורה אינו חייב אלא בדגן
תירוש ויצהר בלבד. 8 במחובר. עי' 'ירושלמי' פאה פ"ד
ה"א. ועי' להלן פ"ב הט"ו. 9 בבבא-קמא צד, א. וממה
שכתב רבינו "ונותנו", וגם להלן כתב "שנותנתו", נראה
שכיוון שכבר עבר ואסף הפאה אינו יוצא ידי חובתו
ב"עזיבה" בלבד, אלא צריך ליתן, וראה להלן פ"ב הלכות
ט"ז (אור פני מלך). 10 כן כתב ב'ספר המצוות'
(עשה' ק) "והוא אמרו יתעלה, תעזוב אותם, אחר שהזכיר
הפאה. וכבר נתבאר בגמרא מכות (טז:): שהפאה היא לאו
שניתק לעשה. הלאו - הוא אמרו לא תכלה פאת שדה,
והעשה - הוא אמרו לעני ולגר תעזוב אותם". וכן כתב שם
לא-תעשה רי: "ולאו זה ניתק לעשה, לפי שאם עבר וקצר
כל הזרוע, יתן לעניים כשיעור הפאה מן הקציר, והוא אמרו

כלאים רק באבנט או גם בעוד בגדי כהונה, ושתי
הפלוגות תלויות זו בזו, כי מחלוקתם האם הותרו כלאים
בבגדי כהונה רק בשעת עבודה או כל זמן שהוא במקדש,
תלוי בגדר היתר כלאים בבגדי כהונה.

לדעת הרמב"ם, ההיתר הוא על-דרך דיחוי כלאים בציצית,
שנדחה והותר רק במקום מצות-עשה של ציצית, כך גם
הותרו כלאים באבנט לשם עבודת כהונה, ולכן אין להתירו
אלא רק בשעת עבודה, משא"כ הראב"ד סובר שיש חילוק
עקרוני ביניהם, כי לגבי ציצית יש לימוד מיוחד להתיר בה
כלאים, משא"כ באבנט אין לימוד מיוחד להתיר כלאים,
אלא כיון שכך ציוותה התורה לעשות את האבנט, בדרך
ממילא יודעים אנו שמלכתחילה אין בזה איסור כלאים,
ולכן מותר גם שלא בשעת העבודה.

מכאן נובעת גם מחלוקתם, האם רק באבנט היה דין
כלאים או גם באפוד ובחושן: לדעת הראב"ד שמעולם לא
נאסרו כלאים בבגדי כהונה, מסתבר לרבות כלאים גם
באפוד ובחושן, להדגיש שכך ציוותה תורה מלכתחילה,
שכן צריך להיות אופן עשיית בגדי הכהונה. אבל לשיטת
הרמב"ם שנאמר איסור כלאיים בבגדי כהונה, ונדחה
במקום מצות-עשה, מסתבר למעט הדיחוי והיתר איסור
כלאים כמה שיותר, ולכן סובר הרמב"ם שלגבי חושן
ואפוד אין צריך להתיר האיסור כי "היו קשים ואינם
כלאים".

על-פי-זה יש לבאר הטעם מדוע ישנו דין כלאים רק
באבנט ולא בשאר בגדי כהונה, ע"פ מאמר הגמרא
שחגורה בשעת התפילה יש בה משום "היכון לקראת
אלקין ישראל", וא"כ כל עשיית האבנט הוא לשם
העבודה, משא"כ שאר בגדי הכהונה משמשים לכל לראש
בתפקידם הרגיל לכסות את האדם, אלא שנעשו באופן
מיוחד "לכבוד ולתפארת" כיון שהם בגדי קודש לעבודת
הכהונה.

(על-פי 'זין מלכות' ספר זרעים סימן ו')

סלקו להו הלכות כלאים בסיעתא דשמיא.

הלכות מתנות עניים

יש בכללן שלש עשרה מצות. שבע מצות עשה,
ושש מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: א) להניח
פאה. ב) שלא יכלה אותה. ג) להניח לקט. ד) שלא
לקט הלקט. ה) לעזוב עוללות הפך. ו) שלא
יעולל הפך. ז) לעזוב פרט הפך. ח) שלא ילקט
פרט הפך. ט) להניח שכחה. י) שלא ישוב לקחת
השכחה. יא) להפריש מעשר לעניים. יב) לתן
צדקה ממסת יד. יג) שלא יאמץ לזכו על העניים.
ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

מצוות לא-תעשה שיש בה קיום עשה, כל זמן שקיים עשה שבה - אינו לוקה, ואם לא יקימנו לוקה. כגון הפאה - שאם קצרה, לא יתחייב מלקות בזמן שיקצור אלא יכול ליתנה שבלים. וכן אם דש את החיטים וטחנן ולשן - נותן מן העיסה שיעור מה שהיה חייב בו מן הפאה, אבל אם אירע שאבדו אותן החיטים לגמרי או שנשרפו - הרי זה לוקה, כיון שלא קיים 'עשה' שבה, כל-שכן אם ביטלו בידו, כגון שאכל את כל אותן החיטים. ואל תחשוב שאמרם בגמרא מכות: "אנו אין לנו אלא זאת ועוד אחרת" ונתקיים שאותה האחרת היא הפאה, שמשמע שלא יהא דין זה אלא בפאה בלבד. - לא, אלא ענין "אחרת" רצונו לומר: הפאה וכל מה שדינו כדין הפאה, לפי שהפרט והלקט והשכחה והעוללות, כל אחד מהם הוא לאו שיש בו מעשה, ואפשר בו מה שאפשר בפאה מענין קיימו ולא קיימו או ביטלו ולא ביטלו, לפי שהכתוב שממנו למדנו לפאה שיש בה קיום 'עשה' הוא אמרו יתעלה: לעני ולגר תעזוב אותם - וזה נאמר בפאה ובלקט ובפרט ובעוללות, אמר "לא תכלה פאת שדך, ולקט קצירך לא תלקט, וכרמך לא תעולל, ופרט כרמך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם". ואמר עוד בעומר השכחה "לא תשוב לקחתו, לגר וליתום ולאלמנה יהיה", וכיון שמצאנו לשון הגמרא שהפאה היא לאו שניתק ל'עשה', ולמדו על 'עשה' שבה ממה שאמר "לעני ולגר תעזוב אותם", משמע שכל אלו חמשת הלאוין - לאו שניתק לעשה".

- 19 ו. פֶּשֶׁם שֶׁהַשְּׂכָחָה בְּעֶמְרִים, כֶּף הִיא בְּקֶמְהָ²⁰. אִם
- 20 שֶׁכַּח מְקַצֵּת הַקֶּמְהָ וְלֹא קָצְרָה - הָרִי זֶה לְעֵנִיִּים.
- 21 וְכֶשֶׁם שֶׁהַשְּׂכָחָה בְּתִבּוּאָה וְכִינֹאֵץ בָּהּ, כֶּף יֵשׁ שֶׁכָּחָה
- 22 לְאֵילָנוֹת פֶּלֶן²¹; שְׁנֹאֵמֶר: כִּי תַחֲבֹט זֵיתָךְ לֹא תִפָּאֵר
- 23 אַחֲרֶיךָ²², וְהוּא הָדִין לְשֹׂאֵר הָאֵילָנוֹת²³.

(20) פאה פ"ו מ"ז. וביספרי פרשת כי-תצא דורש "בשדה, לרבות שכחת קמה". וכן מפורש ב'ירושלמי', ע"י ר"ש בפירושו לפאה פ"ד מ"ו. (21) [נראה מדברי רבינו, שכל האילנות חייבים בשכחה, ואין בהם הכלל האמור בפאה (פ"א מ"ד, ולהלן פ"ב ה"א) שאילן שאין לקיטתו כאחת - אינו חייב בה. ואין כן דעת הרשב"א בקידושין ב, ב - ד"ה אתרוג, והגרע"א. ועי' משנה ראשונה בפאה שם, וביאור פני מלך]. (22) ואמרו בחולין קלא, ב: "אחריך, זו שכחה". (23) לומדים מזית (חולין, שם).

- 24 ז. נִמְצְאָתָ לְמִד, שְׁאֵרְבַּע מִתְּנוֹת לְעֵנִיִּים בְּכֶרֶם²⁴:
- 25 הַפֶּרֶט וְהַעֲלִלּוֹת וְהַפָּאָה וְהַשְּׂכָחָה. וְשִׁלֵּשׁ מִתְּנוֹת
- 26 בְּתִבּוּאָה²⁵: הַלֶּקֶט וְהַשְּׂכָחָה וְהַפָּאָה. וְשִׁתִּים
- 27 בְּאֵילָנוֹת²⁶: הַשְּׂכָחָה וְהַפָּאָה.

(24) חולין שם, ותוספתא פאה פ"ב. (25) שלא שייך בה עוללות, כמבואר להלן פ"ד הי"ז. ועיי"ש הכ"א. (26) שאין בהם לא לקט ולא פרט ולא עוללות. ובי'תוספות' (חולין שם, ד"ה גמר) שאלו: "אף-על-פי שלענין עוללות אין ללמוד זית מכרם בגזירה-שוה" "אחריך אחריך", שאין בו לא כתף ולא נטף - למה לא נלמוד לענין פרט בגזירה-שוה' זו?".

- 28 ח. כָּל מִתְּנוֹת עֲנִיִּים אֵלּוּ²⁷ - אֵין בָּהֶן טוֹבַת הַנִּיָּה

לעני ולגר תעזוב אותם, כמו שביארנו במצות-עשה". (11) כרבי ישמעאל שאמר (בבא-קמא שם): "ואף מפריש מן העיסה". והלכה כדבריו, מפני שהסוגיא שם סוברת כמותו. ואמרו שם, שטעמו משום שנאמר פעמיים בתורה "תעזוב" בפאה, ללמד שאפילו לאחר ששינה את הפאה - מחויב הוא לעזבה לעניים. (12) רבי ישמעאל לא הזכיר אלא "מפריש מן העיסה", אבל הואיל ולרבי ישמעאל נתרבתה העיסה מ"תעזוב" (ראה למעלה) - סובר רבינו שאין לחלק בין עיסה לפת אפוייה, ואף היא חייבת.

- 1 ג. אָבֵד כָּל הַקָּצִיר¹³ שְׁקָצַר או נִשְׂרַף קֶדֶם שְׁנֵתָן
- 2 הַפָּאָה - הָרִי זֶה לֹקֶה; שְׁהָרִי עֹבֵר עַל מִצְוֹת לֹא
- 3 תַּעֲשֶׂה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לָקִים עֲשֵׂה שָׂבָה שְׁנֵתָךְ לוֹ.

(13) במכות שם אמרו שלרבי יוחנן הסובר "ביטלו ולא ביטלו" (היינו שאינו לוקה בעבר על לאו הניתק ל'עשה' אלא אם ביטל את ה'עשה' בידים) - מדובר כאן כשאכל הוא עצמו את העיסה. ומכיון שרבינו כתב: "אבד כל הקציר שקצר או נשרף", נראה שסובר כדעת ריש לקיש שם שאמר: "קיימו ולא קיימו" (היינו, שאפילו אם לא ביטל ה'עשה' בידים אלא לא קיימו - לוקה). וכן כתב ב'ספר המצוות' (לא-תעשה ריד), ראה להלן ה"ה. וראה בפט"ז מהל' סנהדרין ה"ד, ובכסף-משנה שם. ועוד שם בפ"ח ה"ב.

- 4 ד. וְכֵן בְּלֶקֶט, בְּשִׁקְצוֹר¹⁴ וּמֵאֲלָם¹⁵ - לֹא יִלְקֹט
- 5 הַשְּׂבָלִים הַנוֹפְלוֹת בְּשַׁעַת הַקָּצִיר, אֲלֵא יִנְיָחֻם
- 6 לְעֵנִיִּים; שְׁנֹאֵמֶר: לִלְקֹט קָצִירְךָ לֹא תִלְקֹט. עֹבֵר
- 7 וְלִקְטָן, אֶפְלוֹ טַחֵן וְאָפָה¹⁶ - נֹתֵן לְעֵנִיִּים; שְׁנֹאֵמֶר:
- 8 לְעֵנִי וְלִגְר תַּעֲזֹב אֹתָם¹⁷. אָבֵדוּ אוֹ נִשְׂרְפוּ אַחֵר
- 9 שְׁלִקְטָן קֶדֶם שְׁנֵתָן לְעֵנִיִּים - לֹקֶה.

(14) "זה הנופל מתוך המגל בשעת קצירה" (להלן פ"ד ה"א). (15) כלומר, או מאלם. זה "הנופל מתוך ידו כשמקבץ השבלים ויקצור" (שם). (16) ראה למעלה ה"ב. (17) כן כתב ב'ספר המצוות' ('עשה' קכא). "ולקט קצירך וכו' וגם זה לאו שניתק לעשה, כמו שנכתב במסכת מכות לגבי פאה". וחזר על זה עוד שם בלא-תעשה ריא, וראה בהלכה הסמוכה.

- 10 ה. וְכֵן בְּפֶרֶט שֶׁנִּפְרֹט מִן הָעֵנִיִּים בְּשַׁעַת הַבְּצִירָה,
- 11 וְכֵן בְּעֹלָלוֹת; שְׁנֹאֵמֶר: וְכֶרֶםְךָ לֹא תַעֲלִל, וּפֶרֶט
- 12 כֶּרֶםְךָ לֹא תִלְקֹט, לְעֵנִי וְלִגְר תַּעֲזֹב אֹתָם. וְכֵן הַמַּעֲמֹר
- 13 וְשֶׁכַּח אֲלֵמָה אַחַת¹⁸ בְּשָׂדֶה - הָרִי זֶה לֹא יִקְחָנָה;
- 14 שְׁנֹאֵמֶר: וְשִׁכַּחַת עֹמֶר בְּשָׂדֶה, לֹא תִשָּׁב לְקַחְתָּו.
- 15 עֹבֵר וְלִקְחָו, אֶפְלוֹ טַחֵנוּ וְאָפָאוּ - הָרִי זֶה נֹתֵנוּ
- 16 לְעֵנִיִּים; שְׁנֹאֵמֶר: לִגְר לִיתוֹם וְלֵאלְמָנָה יִהְיֶה - זֶה
- 17 מִצְוֹת עֲשֵׂה. הֵא לְמִדָּתָ, שְׁפִלָּן מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה
- 18 הַנִּתְקָ לַעֲשֵׂה הֵן¹⁹, וְאִם לֹא קִיָּם עֲשֵׂה שְׂבָהָן - לֹקֶה.

(18) להלן פ"ה הי"ד, כתב רבינו: "שני עמרים - שכחה, ושלשה אינם שכחה". ואם כן "אלומה אחת" שכתב כאן - לאו דוקא (ועי' יאור פני מלך). (19) זה לשון רבינו ב'ספר המצוות' (לא-תעשה ריד): "ודע, שכלל הוא אצלנו שכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 לְבַעֲלִים²⁸, אֵלָא הָעֲנִיִּים בָּאִין וְנוֹטְלִין אוֹתָן עַל פְּרִיָּהּ
2 שֶׁל בְּעָלִים²⁹. וְאִפְלוּ עֲנֵי שְׂבִישְׁרָאֵל - מוֹצִיאִין אוֹתָן
3 מִדְּוָרָם³⁰.

22 זֵיתִים⁴⁴? בָּאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל⁴⁵, אִם שָׂכַח אוֹתָהּ בְּרֹאשׁ
23 הַיֵּית⁴⁶ - הָרִי זֶה מִתֵּר בָּהּ מְרָאשׁ חֹדֶשׁ כְּסֶל, שֶׁהוּא
24 זְמַן רִבְעִיעַ שְׁנִיָּה בְּשָׁנָה אֲפִילָה⁴⁷. אָכֵל צְבוּרִי
25 זֵיתִים⁴⁸ שֶׁשָּׂכַחן תַּחַת הָאֵילָן - הָרִי זֶה מִתֵּר בָּהּ
26 מְשִׁיפְסָקוּ הָעֲנִיִּים מִלְּחֹזֵר אַחֲרֵיהֶן.

(27) שם. (28) שבידו לתתם לכל מי שירצה. (29) שהרי לא נאמרה בהם לשון "נתינה" אלא "תעזוב" - לשון עזיבה (שם:). בניגוד לתרומות ומעשרות שנאמרה בהן נתינה, שנותנן לכל מי שירצה (פי"ב מהל' תרומות הט"ו). (30) שנאמר (ויקרא כג, כב) "ולקט קצירך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם", ודרשו חכמים (שם): "לא תלקט לעני - להזהיר עני על שלו", שגם העני אסור לו לקט מן הלקט של שדהו.

4 ט. כָּל גֵּר הָאֹמֵר בְּמַתְנוֹת עֲנִיִּים³¹ - אֵינוֹ אֵלָא גֵּר
5 צִדְקָה³². שֶׁהִי הוּא אוֹמֵר בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי³³: וְכֹא הִלְוִי
6 וְהָגֵר; מָה הִלְוִי בֶן בְּרִית, אִף הָגֵר בֶּן בְּרִית³⁴. וְאִף
7 עַל פִּי כֵן, אֵין מוֹנְעִין³⁵ עֲנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת
8 מִמַּתְנוֹת אֵלֹו, אֵלָא בָּאִין בְּכֻלָּל עֲנֵי שְׂרָאֵל וְנוֹטְלִין
9 אוֹתָן, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם³⁶.

(31) "לעני ולגר תעזוב". (32) ולא גר תושב (פ'פאת השולחן). (33) בנוסח אחר כתב"ד "במעשר עני", וכן נכון (מעשה רוקח). (34) 'ספרא' פ' קדושים פ"ד ה"ד. (35) משנה, גיטין נט, ב: "אין ממחין ביד עני נכרים בלקט שכחה ופאה מפני דרכי שלום". (36) אבל אם באו לבדם אין כאן דרכי שלום, שהרי יכול לומר להם: חכו עד שיבואו עניי ישראל (רדב"ז). [וראה בפ"י מהל' עבודה זרה ה"ה].

10 י. נֶאֱמַר בְּמַתְנוֹת עֲנִיִּים: לְעֵנִי וְלִגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם - כָּל
11 זְמַן שֶׁהָעֲנִיִּים תּוֹבְעִין אוֹתָן. פְּסָקוּ הָעֲנִיִּים לְבִקְשׁ
12 וּלְחֹזֵר עֲלֵיהֶם - הָרִי הַנֶּשְׂאָר מִהֵן מִתֵּר לְכָל אָדָם³⁷;
13 שְׂאִין גּוֹפּוֹ קְדוֹשׁ פְּתוּרֵמוֹת³⁸. וְאֵינוֹ חֵיב לָתֵן לָהֶן
14 דְּמִיָּהֶן; שְׁלֹא נֶאֱמַר בָּהֶן וְנָתַן לְעֲנִיִּים³⁹, אֵלָא
15 'תַּעֲזֹב אֹתָם'. וְאֵינוֹ מַצִּיחַ לַעֲזֹב אוֹתָן לְחִיָּה
16 וּלְעוֹפּוֹת, אֵלָא לְעֲנִיִּים, וְהָרִי אֵין עֲנִיִּים.

(37) כנראה שהכוונה שמותר גם לבעל השדה, וראה להלן. (38) כן הוא בחולין קלר, ב: "לוי זרע בכורש (= שם מקום - רש"י) ולא הוו עניים למישקל לקט, אתא לקמיה דרב ששת, אמר ליה: לעני ולגר תעזוב אותם, ולא לעורבים ולא לעטלפים. מיתבי: אין מביאין תרומה לא מגורן לעיר ולא ממדבר ליישוב, ואם אין שם כהן, שוכר פרה ומביאה - מפני הפסד תרומה, שאני תרומה דטבלה". (39) שם: "והרי מתנות (= זרוע ולחיים וקיבה) דלא טבלי (אינם אוסרים כל הבהמה לפני הרמתם), ותניא וכו' ואם אין שם כהן מעלין אותן בדמים ואוכלן מפני הפסד כהן, שאני מתנות כהונה דנתינה כתיבה ביה".

17 יא. מֵאִמְתִּי⁴⁰ מִתְרִין כָּל אָדָם בְּלֶקֶט⁴¹ מְשִׁיפְסָקוּ
18 הַמְּלֻקָּטִים שְׁנִיִּים וְלֶקְטוּ אַחֵר מְלֻקָּטִים הָרֵאשׁוֹנִים⁴²
19 וְיִצְאוּ. מֵאִמְתִּי מִתְרִין כָּל אָדָם בְּפֶרֶט וּבְעוֹלָלוֹת⁴³?
20 מְשִׁיחֵיהֶם הָעֲנִיִּים בְּפֶרֶט וּבְכֹאֵוִי. הַנֶּשְׂאָר אַחֲרֵי כֵן -
21 מִתֵּר לְכָל אָדָם. מֵאִמְתִּי מִתְרִין כָּל אָדָם בְּשִׂכְחָה שֶׁל

(40) פאה פ"ח מ"א. (41) [מתוך סמיכות הלכה זו להלכה הקודמת, נראה שרבינו מפרש שהיתר הוא משום "לעני ולגר תעזוב אותם, ולא לעורבים ולא לעטלפים", וכן כתב בפירוש המשנה שם. ואף-על-פי שבבבלי בבא-מציעא כא, ב - אמרו שהטעם הוא משום יאוש בעלים, שהעניים נתייאשו מהלקט - פסק כדעת ה'ירושלמי' בפאה שם, שהביאו למשנה זו את הברייתא של רבי שמעון בן יוחאי "לעני ולגר תעזוב אותם, ולא לעורבים ולא לעטלפים". ונראה שם שהם של בעל השדה]. (42) במשנה שם: "משליכו בה הנמושות". וכפירושו של ריש לקיש (בבא-מציעא שם) "לקוטי בתור לקוטי", וגם רבי יוחנן שם אינו חולק עליו, ע"י ב'כסף משנה' וב'פירוש המשנה' לפאה שם. (43) משנה, שם. (44) שם: "ובזיתים משתרר רביעה שניה". ואין הכוונה אלא להוציא פרט ולקט ועוללות שאינם באילנות, אבל לא בא למעט פאה, שהרי אף היא נוהגת בזיתים. (45) ראה להלן הי"ד, שמדרכנן נוהגות מתנות עניים גם בחוצה לארץ. וראה להלן. (46) שאם שכח על הארץ, הרי זה מותר משיפסקו העניים, כדלהלן. וראה להלן הי"ב. (47) כן כתב גם בפירוש המשנה שם: "ורביעה שניה, המטר השני בזמן הרביעה השניה מן השנה. והשאלו כמו כן שם הרביעה לזמן הסתיו, לפי שהוא מגדל הצמחים ויוציאם מבטן הארץ כמעשה הבעול בנקיבה, והוא גזור ממלת תרביע, וכן אמרו (תענית ו:) מטרא בעלה דארעא. וזמן רביעה שניה בארץ הצבי (= בארץ ישראל) בשנה המבכרת הוא ב"ז במרחשון, ובשנה הבינונית בכ"ג במרחשון, ובשנה המאוחרת בר"ח כסליו, ומה שירד מן הגשם קודם י"ז מרחשון הוא ממטרות החורף לא מתחילת הסתיו, כל זה בארץ ישראל, ועליו נאמר הדב"ר". וראה מה שכתב ב'כסף משנה' ליישב דברי רבינו עם הסוגיא בתענית ו, א, ו, ב. (48) ראה להלן הי"ב.

יב. כָּל זְמַן⁴⁹ שִׁישׁ לְעֵנִי לְטַל שִׂכְחַת הַיֵּיתִים⁵⁰
הַמְּנַחֲתוֹת בָּאֲרֵץ תַּחַת הָאֵילָנוֹת⁵⁰ - נוֹטֵל, וְאִף עַל פִּי
שֶׁכֶּכֶר הִתֵּר כָּל אָדָם בְּשִׂכְחָה שְׂבִישְׁרָאֵל⁵¹. וְכָל
זְמַן שִׁישׁ לוֹ לְטַל שִׂכְחָה שְׂבִישְׁרָאֵל⁵¹ - נוֹטֵל,
וְאִף עַל פִּי שְׂעִדִּין אֵין לוֹ שִׂכְחָה תַּחְתִּיו⁵².

(49) כן מפרש רבינו מה שאמרו בפאה פ"ז מ"ב: "כל זמן שיש לו תחתיו, יש לו בראשו". (50) עד שלא פסקו העניים מלחזר אחריה, ראה למעלה. (51) היינו אחר זמן רביעה שניה בשנה אפילה, כמבואר למעלה. (52) שעדיין לא פסקו העניים מלחזר אחריה.

יג. מַתְנוֹת עֲנִיִּים שֶׁבִּשְׂדֵה שְׂאִין הָעֲנִיִּים מְקַפְּדִים
עֲלֵיהֶן - הָרִי הֵן שֶׁל בַּעַל הַשְּׂדֵה⁵³, וְאִף עַל פִּי
שְׂעִדִּין לֹא פָּסְקוּ הָעֲנִיִּים מִלְּחֹזֵר עַל מַתְנוֹתֵיהֶם.

(53) 'ירושלמי' פאה פ"ח ה"א.

1 יד. כל מתנות העניים האלו אינן נוהגות מן
2 התורה אלא בארץ ישראל⁵⁴, פתרונות ומעשרות.
3 הרי הכתוב אומר: ובקצרכם את קציר ארצכם,
4 כי תקצר קצירך בשדך. וכבר נתפרש בגמרא,
5 שהפאה נוהגת בחוצה לארץ מדבריהם⁵⁵. ויראה
6 לי, שהוא הדין לשאר מתנות עניים אלו, שכלן
7 נוהגות בחוצה לארץ מדבריהם.

54 שכל מצוה התלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ
(קידושין לו:), ועוד שהרי מפורש בפסוק "ארצכם"
ו"בשדך", כמו שמבאר. (55) כן מפורש בחולין קלו, ב:
התם בארץ, הכא בחו"ל, ועי' כסף-משנה.

8 טו. כמה הוא שעור הפאה? מן התורה אין לה
9 שעור⁵⁶. אפילו הניח שבלת אחת - יצא ידי חובתו.
10 אבל מדבריהם אין פחות מאחד מששים⁵⁷, בין
11 בארץ בין בחוצה לארץ⁵⁸. ומוסיף על האחד
12 מששים לפי גדל השדה⁵⁹, ולפי רב העניים⁶⁰, ולפי
13 ברכת הירע. פיצד? שדה שהיא קטנה ביותר, שאם
14 הניח ממנה אחד מששים אינו מועיל לעני - הרי
15 זה מוסיף על השעור. וכן אם היו העניים מרבין
16 - מוסיף. ואם זרע מעט ואסף הרבה⁶¹, שהרי
17 נתברך - מוסיף לפי הברכה. וכל המוסיף על
18 הפאה - מוסיפין לו שכר⁶². ואין לתוספת זאת
19 שעור⁶³.

2 בספרא שם: "מה קציר מיוחד שהוא אוכל ונשמר
(שסתם קציר הוא כן - ר"ש פאה שם), וגידולו מן הארץ,
ולקטתו כאחת ומכניסו לקיום" (שסתם קציר מתבשל ביחד
ומכניסו לקיום - שם). (3) כדעת חכמים בירושלמי, שגם
רוטבי תמרים (=תמרים רכים) חייבים בפאה שאף הם
נגמרים כאחת, ולא כדברי ר' יוסי בן רבי יהודה שם
הפוטם מפאה מפני שאינם נלקטים כאחת. (4) [במשנה
ובספרא שם נזכר גם אוג ולפי שהאוג שביהודה הוא
מהקלים שבדמאי שחזקתם מן ההפקר, השמיטו רבינו בכדי
שלא להאריך ולפרט, באוג שאינו מן ההפקר, שהרי ההפקר
פטור מפאה, וכללו בכלל "כל כיוצא באלו"]. (5) [בשבת
סח. אמרו: "אוכל למעוטי ספיחי סטים", אבל בכתב יד
אוקספורד שם חסרה המלה ספיחי, וכן הוא בפירוש רבינו
לתלמוד מסכת שבת. וסובר רבינו שרק סטים אינו אוכל,
אבל הספיח שלו הוא אוכל. ומקור דבריו ממה ששנינו
בכלאים פרק ב משנה ה: "תבואה שעלה בה ספיחי
אסטיס", הרי שהוא אוכל, שאם לא כן אין בו משום כלאים
כלל, שצריך שיהא מאכל אדם]. (6) והם מיני צבעים.
(7) כלומר, אף על פי שגדלים הם מן הארץ - אינם יונקים
מן הארץ כשאר אילנות. (8) הבצלים השמורים לזרע.

56 פאה פ"א מ"א, וחולין שם. (57) פאה שם, מ"ב.
(58) חולין, שם. (59) פאה, שם. (60) שם: לפי רוב
הענוה, וכתב בפיה"מ שם: "ש מי שיקרא ענוה בוי";
ופירושו מה שתענה הארץ אם זרע רב או מעט".
(61) בפירוש המשנה כתב: "והעניים מועטין". אבל כאן
השמיט זאת, שהרי אם היו העניים מרובים, יש להוסיף
יותר ויותר, כמנחם בנזיר. (62) כיון שיש מצוה
בהוספתו, כמפורש בירושלמי פאה פ"א ה"א.
(63) "ירושלמי" שם: "הפאה אין לה שיעור מלמעלה". וכן
אמרו (נדרים ו:): "שאם רצה לעשות כל שדהו (= לאחר
שהתחיל לקצור, ראה להלן פ"ב ה"א) פאה - עושה".

יום ש"ק י"א שבט ה'תשע"ח

פרק עניני

1 יבאר כל הדברים שחייבין בפאה. וכמה שיעור הקרקע
שיהיה חייב בפאה ודין שחיוב הפאה בקמה. הקוצר שדהו
קודם שתוגמר או המקדיש שדהו והיא קמה. גוי שקצר
שדהו ואח"כ נתגייר. ואם שוכרים פועלים נכרים לקצור.
באיזה מקום מן השדה מניחים הפאה. ואם הפועלים
מוזהרים להניחם. פאת דברים הנקצרים, אם קוצרים אותם
העניים. ואם מחלקים אותם או בוזזין אותה. ודן בכמה
עתות ביום מחלקין הפאה. והעני שנטל מקצת הפאה וזרקה
על השאר.

20 א. כל אכל, שגדוליו מן הארץ, ונשמר, ולקטתו
לסטים, או קרסמיה¹¹ נמלים, או שפרתה הרוח או
שדה שקצרוה נכרים לעצמן¹⁰, או שקצרוה

ממה שנשאר, פאה המחוייבת לכל הכרם, וזהו פירושו מה שאמר המחליק מאחת יד, רוצה לומר הבוצר או הקוצר מצד אחד". (21) אבל מדל לבית נותן מן המשואר על הכל. כלומר, המדל לשוק הרי הוא כבוצר עראי מעט מעט, כדלהלן. אבל מדל לבית לעשותו גורן הכל מצטרף והרי זו בצירת קבע. (22) לפי שהוא כבוצר עראי. (23) תוספתא פרק א: "המקטף ומכניס לביתו אפילו כל שדהו, פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה". ומפרשה רבינו משום בצירה עראית ולא משום שקטיפה אינה כקצירה שהרי בדברים שדרכם בקטיפה חייבים בפאה.

ז. הקוצר כל שדהו קדם שתגמר²⁴ ועדין לא הביאה שלישי - הרי זו פטורה²⁵. ואם הגיעה לשליש - חיבת. וכן בפרות האילן²⁶, אם נגמרו שלישי גמירתן - חיבין.

(24) שתתבשל. (25) שאינה קצירה. (26) ושיעור שלישי גמירתן נאמר לענין מעשרות.

ח. המקדיש שדהו והיא קמה - חיבת בפאה²⁷. קצירה הגזבר ואחר כך פדאה - פטורה; שבשעת חיוב הפאה היתה קדש, שאינו חיב בפאה²⁸.

(27) שבשעת חובתה, היינו קצירתה, הייתה ביד הדיוט. (28) שכשם שממעטים קצירת גויים מהפסוק "ובקוצרכם" - "פרט לשקצרוה גויים", כמו כן ממעטים קציר הקדש.

ט. נכרי שקצר שדהו ואחר כך נתגזר - הרי זו פטורה מן הפאה ומן הלקט ומן השכחה, אף על פי שאין השכחה אלא בשעת העמור²⁹.

(29) כחכמים הפוטרים, וטעמם בירושלמי: "כתיב ושכחת עומר בשדה ושכחת קמה (כלומר, מן המלה "בשדה" למדו לרבות שכחת קמה), את שיש לו שכחת קמה יש לו שכחת עומרין, את שאין לו שכחת קמה, אין לו שכחת עומרין".

י. אין שוכרין פועלים נכרים לקצר, מפני שאינן בקיאים בלקט ופאה³⁰. ואם שכר וקצרו את פלה³¹ - הרי זו חיבת בפאה³².

(30) ולא יניחו לעניי ישראל ליטול לקט ופאה. [והנה בתוספתא וירושלמי שם לא נזכר אלא "לקט", ורבינו הוסיף גם "פאה", והשמיט "שכחה", מפני שפאה ולקט תלויים בקוצרים. אבל בשכחה, אם שכחו הפועלים ולא שכחו בעל השדה אינה שכחה, ואם ישכח גם בעל השדה, עליו לברר, אם שכחו גם הפועלים יעזוב אותה לעניים]. (31) כלומר, אף על פי שקצרו את כולה והישראל לא קצר כלום בכל זאת חייבת בפאה]. (32) היינו מן העמרין.

יא. בעל הבית שקצר כל שדהו ולא הניח פאה - הרי זה נותן מן השבילים פאה לעניים, ואינו צריך לעשר. ואם נתן להם רב הקציר³³ משום פאה - הרי זה פטור מן המעשרות. וכן אם דש ועדין לא זרה³⁴ - נותן להם הפאה קדם שיעשור³⁵. אבל דש וזרה ברחת ובמזרה וגמר מלאכתו - מעשור³⁶ ונותן להם

1 בהמה - הרי זו פטורה מן הפאה¹²; שחובת הפאה בקמה¹³.

(10) ירושלמי שם: "מתניתא כשקצרו לעצמן, אבל קצרוה לישראל חייבת". ובספרא פרשת קדושים: "ובקצרכם פרט לשקצרוה גויים, מיכן אמרו נכרי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר פטור מן הלקט והשכחה והפאה". ואם כן "קצרוה גויים לעצמן" כאן, הוא מה שהביא רבינו להלן הלכה ט "גוי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר וכו'". (11) כמו כרסמוה, והוא מעניין כריתה. (12) שאמר הכתוב בחיוב הפאה ובקוצרכם שנהיה אנחנו הקוצרים. (13) כלומר, אף על פי שאם לא נתן פאה מן הקמה, מפריש מן העמרים, היינו דווקא כשנתחייב בקמה, אבל כאן שבקמה פטור - אינו מתחייב אחר כך.

3 ה. קצר חציה וקצרו הלסטים חציה שנשאר - הרי זו פטורה; שהחיוב בחצי שקצרו הלסטים¹⁴. אבל אם קצרו הלסטים חציה וחזר הוא וקצר השאר - נותן פאה כשעור מה שקצר¹⁵. קצר חציה ומכר חציה - הלוקח נותן פאה (לכל¹⁶). קצר חציה והקדיש חציה - הפודה מיד הגזבר נותן פאה לכל¹⁷. קצר חציה והקדישו¹⁸ - מניח מן הנשאר פאה הראויה לכל¹⁹.

(14) "שחובת הפאה בקמה". (15) "נותן פאה ממה שקצר". (16) ובפירוש המשנה שם כתב: "כשירדע הלוקח שקצרו חצייה נתחייב בלא ספק לתת כל הפאה שמחוייבת לתת לאותה שדה, לפי שאין לו רשות למכור מתנות הקדוש-ברוך-הוא, ולפיכך יהיה כאילו לא מכר לו אלא מה שנשאר בשדה אחר הוצאת הפאה שנתחייבה אותה השדה". (17) יוציא הפאה כולה מן החצי שדה. (18) כלומר, את החצי הזה שקצר. (19) מפני שחובת הפאה בקמה וחיוב הפאה על מה שקצר - בנשאר.

11 ו. פרים שהיה בוצר²⁰ ממנו ענבים למכר בשוק²¹, ובדעתו שניחם השאר לגת לדרה אותו: אם היה בוצר לשוק מכאן ומכאן - הרי זה נותן פאה למה שבוצר לגת כפי הנשאר²²; ואם היה בוצר לשוק מרוח אחת בלבד - הרי זה נותן פאה מן הנשאר כפי הראוי לכל הפרס; הואיל וקצר מרוח אחת - אינו כבוצר עראי, מעט מכאן ומעט מכאן, שהוא פטור. וכן כל הקוטף מלילות²³ מעט מעט ומכניס לביתו, אפילו קטף בן כל שדהו - פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה.

(20) "כרם המדל נותן מן המשואר על מה ששייר, והמחליק מאחת יד נותן מן המשואר על הכל". וכתב רבינו בפירושו שם: "וכרם המדל, כרם מדולדל, גזור ממלת דל, והוא שיבצור מקצתו וימכור ויעזוב הנשאר לדרוך או לייבש, אמר שחייב לתת פאה מן השארית הנשארת כפי מה שנשאר לא כפי הכרם כולו, וזה כשיבצור הענבים מכל צד מצדי הכרם, אבל כשיבצור מצד אחד ומכר והניח הנשאר, ייתן

(45) כי יד פועל כיד בעל הבית וחלה עליהם חובת לא תכלה פאת שדך. (46) ש"אין פאה אלא שיש להם שם", היינו שצריך לקרוא לה שם פאה.

טו. הפאה של תבואה וקטניות וכיוצא בהן מזרעים הנקצרים, וכן פאת הפרם והאילנות⁴⁷ - נתנת במחבר לקרקע. והענינים בוזיין⁴⁸ אותה בידם, ואין קוצרין אותה במגלול⁴⁹ ואין עוקרין אותה בקרדמות, כדי שלא יפסידו את רעהו. רצו העניים לחלקה ביניהם⁵⁰ - הרי אלו מחלקין⁵¹. אפלו תשעים ותשעה אומרים לחלק, ואחד אומר לבז - לזה האחד שומעין, שאמר בהלכה.

(47) שאינם גבוהים ביותר, ואין סכנה בעלייה עליהם. (48) חוטפים וקוטפים. ולמדו כן בספר שם מ"תעזוב" - "הנח לפניהם והם יבזבוזו". (49) בחרמשים. (50) היינו שבעל הבית יחלק ביניהם. (51) למד כן ממה שנאמר שם במשנה א: "אפילו תשעים ותשעה אומרים לחלק ואחד אומר לבז, לזה שומעין שאמר כהלכה" מכלל שאם כולם אומרים לחלק - מחלקין ביניהם.

טז. פאה של דלית⁵² ושל דקל, שאין עניים מגיעין לבז אותה אלא בספנה גדולה - בעל הבית מוריד אותה ומחלק אותה בין העניים. ואם רצו פלן לבז אותה לעצמן - בוזיין. אפלו תשעים ותשעה אומרים לבז, ואחד אומר לחלק - שומעין לאחד, שאמר בהלכה, ומחייבין בעל הבית להוריד ולחלק ביניהן.

(52) שם. גפן מודלה על גבי כותל גבוה.

יז. בשלש עתות ביום⁵³ מחלקין את הפאה לעניים בשדה או מניחין אותם לבז: בשחר, ובחצי היום, ובמנחה⁵⁴. ועני שפא שלא בזמן זה - אין מניחין אותו לטל. כדי שיהיה עת קבוע לעניים שיתקצצו בו פלן לטל. ולמה לא קבוע לה עת אחת ביום? מפני שיש שם עניות מניקות, שצריכות לאכל בתחלת היום. ויש שם עניים קטנים, שאין נעורין בפקר ולא גייעו לשדה עד חצי היום. ויש שם זקנים, שאינם מגיעין עד המנחה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בשלש עתות ביום מחלקין את הפאה לעניים... כו".

ומקור הדברים במשנה מס' פאה "שלש אבעיות ביום בשחר במנחה ובחצות כו", ולדעת הרא"ש הכוונה בשלושת הזמנים היא שנותנים באחד מהם, אבל לא בשלושתם יחד. כי אם יתן בשלוש פעמים, הרי שיבואו העניים ויטלו הכל בפעם הראשונה, ואיך יחלק פאה בשלושת הזמנים. וצריך להבין דעת הרמב"ם שהלא קושיית הרא"ש מילתא בטעמא היא.

1 מן הפרות המעשרין שעור הפאה הראויה לאותה שדה³⁷. וכן באילנות.

(33) ולא כל הקציר, ש"העושה כל שדהו פאה אינה פאה". ומה שאמרו בנדרים "שאם רצה לעשות כל שדהו פאה - עושה", היינו לאחר שהתחיל לקצור ו"כל שדהו" לאו דווקא. (34) לא פיזר ברוח את המוך מן הזרעים. (35) שלפני גמר המלאכה לא חלה עליו חובת המעשר. (36) שכבר חלה עליו חובת מעשר מן השדה. (37) ואינו מנכה שיעור המעשר שנתן.

יב. אין מניחין³⁸ את הפאה אלא בסוף השדה, כדי שיהיו עניים יודעין מקום שיבואו לו³⁹. וכדי שתהיה נפרת לעוברים ולשבים ולא יחשדו⁴⁰. ומפני הרמאים, שלא יתפנו לקצר הפל ואומר לאלו שרואים אותו קוצר סוף השדה: בתחלת השדה הנחתו. ועוד, שלא ישמרו שעה שאין שם אדם ויניחנה ויתננה לעני הקרוב לו⁴¹. עבר והניח הפאה בתחלת השדה או באמצעה - הרי זו פאה⁴². וצריך שיהיה בסוף השדה כשעור הפאה הראויה למה שנושאר בשדה אחר שהפריש את הראשונה.

(38) דברי ר' שמעון: "מפני ארבעה דברים לא ייתן אדם פאה אלא בסוף מפני גזל העניים, ומפני ביטול עניים, ומפני מראית העין ומפני הרמאין". (39) שלא יהו עניים יושבין ומשמרין כל היום ואומרים עכשיו הוא נותן פאה, עכשיו הוא נותן פאה". וזה הוא "ביטול עניים", האמור בכל המקורות הנ"ל. (40) שלא יהו עובדין ושביין אומרים ראו "מפני מראית העין" האמור שם. (41) זהו "מפני גזל עניים". (42) כלומר, הרי היא לעניים ופטורה מתרומות ומעשרות. פאה פרק א משנה ג: "נותנין פאה מתחילת השדה ומאמצעה". ולמדו שם בירושלמי ממה שנאמר "לקצור" - "אפילו יש לו כמה לקצור".

יג. בעל הבית שנתן פאה לעניים, ואמר לו: תן לנו מצד זה, ונתן להם מצד אחר - זו פאה. וכן בעל השדה שהפריש פאה ואמר: הרי זו פאה וגם זו⁴³, או שאמר: הרי זו פאה וזו⁴⁴ - הרי שתיהן פאה.

(43) בנדרים ו: אמרו שפשוט הדבר שכיוון שאמר "וגם זו", שוודאי היא פאה. (44) כיוון שלא אמר "וגם זו", אין זו אמירה מפורשת לפאה, אלא הרי היא כיד (=רמו בעלמא), והסתפקו שם אם יש יד לפאה כמו לקרבנות, או לא. ופסק רבינו לחומרא בספק ממון עניים.

יד. אסור לפועלים לקצר⁴⁵ את פל השדה, אלא מניחין בסוף השדה כשעור הפאה. ואין לעניים בה כלום עד שיפרישנה בעל הבית מדעתו⁴⁶. לפיכך, עני שראה פאה בסוף שדה - אסור לגע בה משום גזל עד שידע לו שהוא מדעת בעל הבית.

61 כלומר, עד שיקנה באחד מדרכי הקניין.

פרק שלישי

1 יבאר אם מניחין פאה משדה אחת לחברתה. ההפסק
שעושה השדה כשתי שדות, והזורע בין האילנות. הזורע
שדהו מין אחד בשתי גרנות או ב' מינין בגורן א'. האחין
שחלקו או השותפין שקצרו חצי השדה ואח"כ חלקו.
המוכר מקומות משדהו. ושנים שחלקו אילן. שדה חרובין
ויתים. והבוצר מקצת כרם להקל מעל הגפן.

14 א. אין מניחין² את הפאה משדה על חברתה.
15 כיצד? היו לו שתי שדות - לא יקצר את האחת פלה
16 ויניח בשניה פאה הראויה לשתייהן. שנאמר: לא
17 תכלה פאת שדך בקצרך - שניית בכל אחת ואחת
18 פאה הראויה לה³. ואם הניח משדה על חברתה -
19 אינה פאה⁴.

2 פאה פ"ב משנה א. 3 כן הוא בספרא פרשת קדושים
(פרק א הלכה יא) "שדך, לחייב על כל שדה ושדה", עיין
ר"ש בפירושו שם. וכן הוא בירושלמי שם: "שנאמר שדך,
ובלבד שלא יוציא משדה לחברתה". 4 כן הוא בירושלמי
שם: "הפריש פאה משדה לחברתה - לא קדשה".

20 ב. היתה שדהו זרועה פלה מין אחד, והיה נחל
21 בתוך השדה⁵, אף על פי שאינו מושף, או אמת
22 המים⁶, שאינו יכול לקצר מה שפשיני צדדיה
23 פאחת⁷, והוא שתהיה מושכת⁸ וקבועה⁹ - הרי זה
24 כשתי שדות, ונותן פאה מצד זה לעצמו ומצד זה
25 לעצמו.

5 במשנה שם: "ואלו מפסיקין לפאה, הנחל והשלולית".
ובירושלמי שם: "שלולית כל שהיא מושכת, נחל אף-על-פי
שאינו מושך". ומכאן דברי רבינו שנחל הוא נהר. ועיין ר"ש
ורא"ש שם. 6 שם משנה ב. 7 כלומר, "כשיהיה בצד
אחד, לא יוכל לשלוח ידו ולקצור בצד אחר" (פירוש
המשניות שם). והיינו כר' יהודה שם, ולא כסתם משנה א
שאמרו ששלולית (דהיינו אמת המים - רע"ב שם) מפסקת
בכל ענין. 8 כן הוא בירושלמי שם: "שלולית כל שהיא
מושכת, נחל אע"פ שאינו מושך". ואמת המים היינו
שלולית, כמבואר למעלה. 9 כן הוא בירושלמי (פ"ב
הלכה ב) "תני, אמת המים הקבועה הרי זו מפסקת". ונראה
שפירוש קבועה, היינו שיש בה מים גם בימות החמה וגם
בימות הגשמים כבהלכה הסמוכה.

26 ג. וכן אם היה מפסיק דרך היחיד¹⁰ שהוא רחב
27 ארבע אמות¹¹, או דרך הרבים הרחב שש עשרה
28 אמה¹². אבל שביל¹³ היחיד והוא פחות מארבע¹⁴,
29 או שביל הרבים פחות ממשש עשרה אמה: אם היה
30 קבוע¹⁵ בימות החמה ובימות הגשמים - מפסיק;
31 ואם אינו קבוע בימות הגשמים - אינו מפסיק, אלא
32 הרי הוא כשדה אחת.

10 שם משנה א. 11 כן הוא בבבא בתרא צט:

עוד צריך להבין, בנוגע למצות לקט שכחה ופאה, כתב
הרמב"ם "כל מתנות העניים האלו, אינן נוהגין מן התורה
אלא בארץ ישראל. וכן הוא בשו"ע "לקט שכחה ופאה,
אם אין עניי ישראל מצויים שם ליטלם אין צריך להניחם".
וכתב הרמ"א "והאידינא אין נוהגין בהם, לפי שהרוב
עכו"ם" ולפי זה יש להבין, מדוע לא יקיימו היום בארץ
ישראל שהרוב בה ישראל מצות לקט שכחה ופאה, ובפרט
כאשר מחפשים ומשתדלים להוסיף בברכתו של הקב"ה
ביבול השדה, בוודאי ובוודאי שצריכים להשתדל בקיום
המצוות התלויות בארץ.

(על-פי יין מלכות ספר זרעים סימן ח')

53 לא פחות ולא יותר. 54 היינו מנחה קטנה.

1 יח. עני שנטל מקצת הפאה זרק על השאר⁵⁵, או
2 שנטל עליה, או שפרש טליתו עליה - קונסין אותו
3 ומעבירין אותו ממנה⁵⁶. ואפלו מה שנטל לזקחין
4 אותו מידו⁵⁷ וינתן לעני אחר⁵⁸. וכן בלקט וכן
5 בעמר השכחה].

55 בכוונה לקנות על ידי זה את השאר. ואין זה אלא טעות
מצידו של העני כי לפי האמת אין זה קניין כלל. 56 זה
מוסב על "נפל עליה" ו"פירש טליתו עליה". 57 זה
מוסב על נטל מקצת הפאה זרק על השאר. והנה במשנה
שם: "נטל מקצת פאה זרקה על השאר אין לו בה כלום"
ובתוספתא פרק ב הלכה א נוסף לזה: "ר' מאיר אומר
קונסין אותו ונוטלין הימנו זו וזו". וסבור רבינו כי ר' מאיר
לא בא לחלוק על דברי התנא הראשון אלא לפרש דבריו,
וכן כתב בפירוש המשנה. ואף לדברי האומרים שר' מאיר
חולק על דברי תנא קמא יש מקום לפסקו של רבינו לפי
מה שפסק בפרק ג מהלכות בכורות הלכה ד כר' מאיר
בעניין בכור שנשחט שלא על פי מומחה, הרי ש"הלכה כר'
מאיר בגזירותיו ובקנסותיו". 58 ואין בעל השדה יוצא
ידי חובתו בעזיבה אלא צריך ליתן.

6 יט. מי שלקח את הפאה⁵⁹ ואמר: הרי זה לאיש
7 פלוני העני, אם עני הוא זה שלקח - מתוך שזכה
8 בו⁶⁰ לעצמו זכה בו לאותו פלוני; ואם עשיר הוא
9 - לא זכה לו, אלא יתננה לעני שנמצא ראשון.

59 שם משנה ט: "מי שלקט את הפאה ואמר הרי זו לאיש
פלוני עני ר' אליעזר אומר זכה לו, וחכמים אומרים יתננה
לעני הנמצא ראשון". ופירשה עולא במסכת בבא מציעא,
כשהיה המלקט עשיר שאסור לו ללקט לעצמו, אבל עני,
שרשאי ללקט לעצמו, זוכה גם לאחרים. ופסק רבינו
כחכמים ולפי פירושו של עולא. 60 כלומר, מתוך שיכול
לזכות בו.

10 כ. בעל הבית שהניח פאה לעניים אלו העומדים
11 לפניו, ובא עני אחר מאחוריו ונטלה - זכה בה;
12 שאין אדם זוכה בלקט שכחה ופאה וסלע של
13 מציאה עד שניגע לידי⁶¹.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"א שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. הַזֵּרֶע בְּהֶרֶץ²⁷ שְׁאִינוּ בְּלוּ שָׁוָה, אֲלֵא יֵשׁ בּוֹ תַלְמִים
גְּבוּהִים וּמְקוֹמוֹת מְקוֹמוֹת עֲמֻקּוֹת, אִף עַל פִּי שְׁאִינוּ
יָכוֹל לַחְרֹשׁ אוֹתוֹ בְּלוּ וּלְזַרְעוֹ כְּאֶחָת, אֲלֵא נִחְרַשׁ
הַמְּקוֹם הַגְּבוּהַ בְּפָנָיו עֲצָמוֹ וְהַנְּמוּךְ בְּפָנָיו עֲצָמוֹ - הֲרִי
זֶה פְשָׁדָה אֶחָת, וּמִנִּית פְּאָה אֶחָת בְּסוֹף הָהָר עַל כָּל
הָהָר.

(27) פאה פ"ב משנה ב: "וכל ההרים אשר במעדר יעדרון,
אף-על-פי שאין הבקר יכול לעבור בכליו, הוא נותן פאה
לכל". וכפירושו שם בפירוש המשנה.

ז. מְדֻרְגוֹת שֶׁהֵן גְּבוּהוֹת²⁸ עֲשֶׂה טַפְחִים - נוֹתֵן
פְּאָה מִכָּל אֶחָת וְאֶחָת. וְאִם הָיוּ רָאשֵׁי שׁוֹרוֹת
(28) תוספתא שם.

מְעֲרָבִים²⁹ - נוֹתֵן מֵאֶחָת עַל הַכֹּל. הָיוּ פָחוֹת
מֵעֲשָׂרָה, אִף עַל פִּי שְׁאִין רָאשֵׁי הַשׁוֹרוֹת מְעֲרָבִין -
נוֹתֵן מֵאֶחָת עַל הַכֹּל³⁰. הִנֵּה סִלְעָה³¹ עַל פָּנָיו כָּל
הַשָּׂדֶה: אִם עוֹקֵר הוּא³² אֶת הַמַּחְרֹשָׁה מִצֵּד זֶה
וְנוֹתְנָה מִצֵּד זֶה - מִפְּסִיק, וְאִם לֹא - אֵינוֹ מִפְּסִיק.

(29) שם. כלומר, המדריגות עולות בשיפוע מסביב להר,
ונמצאות ראשי השורות של התבואה, מעורבים (תוספתא
כפשוטה). וראה פאה פ"ג משנה א. (30) בירושלמי שאלו:
הרי עוקר הוא את המחרישה מצד זה ונותנה לצד אחר,
והרי זה כסלע דלהלן. ויתכן כי רבינו סבור כי סלע שעל
פני כל השדה חמור ממדריגות (כסף-משנה ורדב"ז). אבל
צריך עיון, מאין שאב מקורו לפסוק נגד הירושלמי.
(31) ירושלמי שם הלכה ב. (32) אם צריך לעקור כשחורש.

ח. הַזֵּרֶע שְׂדֵה³³ שֵׁישׁ בְּהָ אֵילָנוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁהָיָה
מִלְּבָנוֹת מְלֻבְּנוֹת³⁴ בֵּין הָאֵילָנוֹת וְאִין כָּל הַזֵּרֶע מְעֲרָב
- נוֹתֵן פְּאָה אֶחָת³⁵ לְכָל הַשָּׂדֶה; שֶׁדָּבָר יָדוּעַ שֶׁשְּׂדֵה
אֶחָת הִיא, וּמִפְּנֵי מְקוֹם הָאֵילָנוֹת נִחְלַק הַזֵּרֶע.

(33) פאה שם. (34) הן ערוגות מרובעות, דומות לדפוס
שעושים בו הלבנים (פיה"מ שם). כלומר, הזרעים מחולקים
מלבנות מלבנות. (35) ככית-הלל שם.

ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ הָאֵילָנוֹת כָּל עֲשָׂרָה
בְּתוֹךְ בֵּית סָאָה³⁶; אֲבָל אִם הָיוּ כָּל עֲשָׂרָה אֵילָנוֹת
בְּיֹתֵר מִבֵּית סָאָה - הֲרִי זֶה נוֹתֵן פְּאָה מִכָּל מְלָבֵן
וּמִמְלָבֵן³⁷; שֶׁהָיוּ הָאֵילָנוֹת מְרַחֲקִים הֶרְבֵּה, וְלֹא מִפְּנֵי
הָאֵילָנוֹת זָרַע מִלְּבָנוֹת מְלֻבְּנוֹת.

(36) ירושלמי על המשנה שם. (37) כן גירסת רבינו
בירושלמי שם, היפך מגירסתנו. ועיי' בכסף-משנה.

י. וְכֵן מִלְּבָנוֹת הַבְּצָלִים³⁸ שֶׁבֵּין הֵיָרֵק³⁹ - נוֹתֵן פְּאָה
אֶחָת⁴⁰ לְכָל הַבְּצָלִים, וְאִף עַל פִּי שֶׁהֵיָרֵק מְבָדִיל
בֵּינֵיהֶן⁴¹ וּמְשִׁימֵם מִלְּבָנוֹת מְלֻבְּנוֹת.

(38) שם פ"ג משנה ד. (39) [והם זרועים באופן שאין
איסור מחמת כלאים]. (40) כחכמים במשנה שם.

(12) שם. (13) פאה שם. (14) כן מפרש רבינו "שביל"
שבמשנה שם, שהוא פחות מרחבו של דרך: פחות מארבע
אמות בשביל היחיד, ופחות משש עשרה אמה בשביל
הרבים. [ואף-על-פי שדרך של יחיד אינו אלא ארבע אמות
בלבד - אין לתת לשביל של רבים, שהוא פחות משש עשרה
אמה, דין של "דרך היחיד" על-כל-פנים - "מפני שהרבים
יש להם דרכים רבים מלבד זו, ואסור שיניחוהו ולא יעברו
עליו" (לשון רבינו בפירוש המשנה שם), ולפיכך אין לו דין
דרך אלא אם הוא רחב שש עשרה אמה, אבל בפחות מכאן
יש לו דין שביל בלבד (ראה להלן בשביל צריך להיות
קבוע), לעומת דרך היחיד ש"אין לו דרך אחרת והוא הולך
ושב עליה תמיד" (פירוש המשנה שם), שיש לה דין דרך
אף-על-פי שאינה רחבה אלא ארבע אמות בלבד].
(15) משנה שם. ובירושלמי שם מפורש, שגם בשביל הרבים
צריך שיהא קבוע, וכדברי רבינו.

ד. הִנֵּה¹⁶ מִפְּסִיק בְּהָ אֶרֶץ¹⁷ בּוּרָה, שְׁאִינָה זְרוּעָה
וְלֹא חֲרוּשָׁה, אוֹ אֶרֶץ נִירָה, וְהִיא שֶׁנִּחְרְשָׁה וְלֹא
נִזְרָעָה, אוֹ שֶׁהִפְסִיק בְּהָ זָרַע אַחֲרָי¹⁸, כְּגוֹן שֶׁהָיָה
חֲטִים מִכָּאן וְחֲטִים מִכָּאן וּשְׂעוּרִים בְּאֶמְצָעָה¹⁹, אוֹ
שֶׁקָּצַר בְּאֶמְצָעָה, אֲפֹלוּ קָדַם שֶׁתְּבִיא שְׁלִישׁ²⁰, וְחֲרַשׁ
מְקוֹם שֶׁקָּצַר - הֲרִי זֶה נִפְסָקֵת לְשִׁתִּי שְׂדוֹת. וְהוּא
שֶׁהָיָה רָחֵב כָּל אֶחָד מֵאֵלוּ כְּשֶׁלֶשֶׁ תִּלְמִים²¹ שָׁל
פְּתִיחָה²², וְהוּא פָּחוֹת מִבֵּית רִבְעָה²³. בְּמָה דְּבָרִים
אֲמוּרִים? בְּשֶׁדֶה קִטְנָה, שֶׁהִיא חֲמִשִּׁים אֲמָה עַל שִׁתִּי
אֲמוֹת²⁴ אוֹ פָחוֹת; אֲבָל אִם הָיְתָה יִתְרָה עַל זֶה - אֵין
הַבּוֹר אוֹ הַנִּיר מִפְּסִיקָה לְשִׁתִּים, אֲלֵא אִם בֵּין הָיְתָה
בּוֹ רָחֵב בֵּית רִבְעָה; אֲבָל זָרַע אַחֵר כָּל שֶׁהוּא - מִפְּסִיק
בְּהָ²⁵.

(16) משנה שם. (17) בדפ' רומי: "שדה". (18) שם.
(19) [המדובר כשאין כאן צורך להרחיק משום כלאים (ראה
בפ"ג מהלכות כלאים), שאם יש צורך להרחיק משום
כלאים, הרי ההרחקה היא כשיעור בית רובע (שם הלכה ט),
ואם-כן יש כאן הפסק יותר משיעור ארץ בורה (ראה להלן
שיעור הפסק ארץ בורה, היא פחות מבית רובע) וראה
ב"משנה ראשונה"]. (20) כלומר, אם הביאה שליש
שחייבת בפאה (למעלה פ"ב הלכה ז) בוודאי שחייב בפאה
מפסיק (ירושלמי פ"ב הלכה א, לדעת ר' מאיר אפילו בלי
חרישה) אלא אפילו אם לא הביאה שליש, שאינה חייבת
עוד בפאה (למעלה שם) - גם כן מפסקת, כיון שחרש (ראה
בכסף-משנה, בפאת השולחן, ובתוספתא כפשוטה לפאה
פ"א עמ' 44 43). (21) ירושלמי שם. (22) תלמים
שעושים בתחילת החרישה בפתחתה (פירוש הרא"ש).
(23) כן נראה בירושלמי שם (רדב"ז). ושיעור בית רובע הוא
כעשר אמות וחומש אמה על עשר אמות וחומש אמה
מרובע (פ"ג מהלכות כלאים הלכה ט). (24) ירושלמי שם.
(25) כדעת רב שם, ועיי' בכסף-משנה.

ה. אֲכָלָה גּוֹבֵאִים²⁶ אוֹ קִרְסָמוֹהַ נְמָלִים בְּאֶמְצָעָה, אִם
חֲרַשׁ מְקוֹם שֶׁאֲכָלוּ - הֲרִי זֶה מִפְּסִיק.

(26) תוספתא פאה פ"א, וירושלמי שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 נותן פאה למין זה בפני עצמו ופאה למין זה בפני
23 עצמו.

53 שם פ"ב משנה ה. 54) המדובר כשעבר וקצר כל
השדה, ונותן פאה מן התלוש (משנה ראשונה). 55) כיון
שהם מין אחד.

24 טו. זרע שני זרעים⁵⁶ ממין אחד, כגון שזרעה שני
25 מיני חטים⁵⁷ או שני מיני שעורים: אם עשאן גרן
26 אחת⁵⁸ - נותן פאה אחת; שתי גרנות - נותן שתי
27 פאות. ודבר זה הלכה למשה מסיני⁵⁹.

56) פאה שם. 57) "יש ממני חטים גסים ויש דקים, ויש
מהם ירוק ויש מהם אדום" (פירוש המשנה שם). 58) הכל
תלוי בגרנות. 59) שם משנה ו.

28 טז. האחין שחלקו⁶⁰ - נותנין שתי פאות⁶¹. חזרו
29 ונשתתפו⁶² - נותנין פאה אחת⁶³. השתתפו ששקצרו⁶⁴
30 חצי השדה ואחר כך חלקו - זה שלקח הקציר אינו
31 מפריש כלום⁶⁵, וזה שלקח הקמה מפריש על החצי
32 שלקח בלבד⁶⁶. חזרו ונשתתפו⁶⁷ וקצרו החצי האחר
33 בשתתפות⁶⁸ - כל אחד מהן מפריש מחלקו ששקמה
34 על חלק חברו ששקמה⁶⁹, אבל לא על החצי
35 שנקצר⁷⁰.

60) לפני הבצירה. שם פ"ג משנה ה. 61) שלכל אחד
ואחד קוראים בו "שדך" ("ר"ש שם"). 62) לפני הקצירה
(רדב"ז). 63) שהרי שותפים חייבים בפאה (למעלה פ"ב
הלכה ג). 64) ירושלמי שם הלכה ד. 65) לפי שחובת
הפאה בקמה (למעלה שם ה"ד), והרי זה כ"קצר חציה ומכר
חציה". ש"הלוקח נותן פאה לכל", ולא המוכר (שם הלכה
ה), וראה להלן. 66) [אף-על-פי שלגבי המוכר, אמרנו
ש"אינו מפריש כלום", שהוא כ"קצר חציה ומכר חציה"
(ראה למעלה) - לגבי הלוקח אנו אומרים שהוברר הדבר
למפרע שהקמה שנפל בחלקו, היה שלו מתחילה, והקציר
שנפל בחלקו של הראשון היה שלו, ואינו דומה ל"קצר
חציה ומכר חציה", לפי שאין כאן שום מכירה. וטעמו של
דבר נראה, לפי שדין "ברירה" (= הוברר הדבר למפרע)
אינו מוחלט אצלנו, אלא מוטל בספק, ולפיכך אמרו (ביצה
לח.), שבדבר שהוא מן התורה - "אין ברירה" (ראה להלן
פ"ז מהלכות מעשר הלכה א). ובדבר שהוא מדברבן - "יש
ברירה" (ראה בפ"ח מהלכות יום-טוב הלכה כ.). ואף-על-פי
ש"ספק לקט לקט" (להלן פ"ד הלכה ט), וכן כל ספק
במתנות עניים - לחומרא, וחייב (למעלה שם הלכה יג) -
כשהספק נפל בין שני בני אדם, כל אחד מדחה אל השני:
בעל הקמה אומר לו: לך לבעל הקציר, לפי ש"אין ברירה",
והרי זה כ"קצר חציה ומכר חציה", ש"הלוקח נותן פאה
לכל", ובעל הקציר מדחה אל בעל הקמה, לפי ש"יש
ברירה", וחייב בעל הקציר להפריש על חלקו, וראה בר"י
קורקוס, בכסף-משנה וב"אור פני מלך"]. 67) ירושלמי
שם (ועיין ר"י קורקוס, כסף-משנה, רדב"ז ו"אור פני
מלך"). והיינו בין בקציר ובין בקמה. 68) ושוב חלקו, וכל
אחד לקח חצי בקציר וחצי בקמה, ראה כסף-משנה.

41) וירק הוא זרע אחר, והוא מפסיק כמבואר למעלה הלכה
ד - כאן זה הפסק, שדבר ידוע ששדה אחת היא, ומפני
מקום הירק נחלק הזרע, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ח
באילנות.

1 יא. שדה שפלה זרועה מין אחד⁴², וכיון שהתחילו
2 בה מקומות ליבש⁴³ עקר או תלש מה שיבש מפאן
3 ומפאן⁴⁴, עד שגשאר הלח מפרד מלפנות מלפנות
4 מרחקות זו מזו: אם היה דרך בני אדם שם לזרע
5 מאותו המין ערוגות ערוגות, כגון שבת או חרדל⁴⁵
6 - הרי זה מניח פאה מפל מלפן ומלפן; שהרואה
7 אומר: ערוגות ערוגות נזרעו. ואם היה מין אחד
8 שזרעין אותו שדות, כגון תבואה וקטניות - נותן
9 אחת לכל⁴⁶.

42) ודין הוא שנותן פאה אחת על הכל. 43) שם משנה
ב. 44) ירושלמי שם הלכה א. 45) "שבת מלשון לעז
אניט, ובלשון ערב אל-שבת. וחרדל בלשון ערב אל-כרדל,
ובלשון לעז שינאפרי. שמנהג אדם לזרוע אותן פרודות
בערוגות" (פירוש המשנה שם). (וצריך עיון, שכאן כתב
רבינו שחרדל דרכו להזרע ערוגות ערוגות, ואילו בפ"א
מהלכות כלאים הלכה ט כתב, שחרדל דרכו להזרע שדות
- אור פני מלך). 46) שם. כחכמים, ולא כרבי עקיבא.

10 יב. במה דברים אמורים⁴⁷? פשהיה יבש מפאן ויבש
11 מפאן ולח באמצע⁴⁸; אבל לח מפאן ומפאן ויבש
12 באמצע⁴⁹ - מניח מן היבש בפני עצמו ומן הלח
13 בפני עצמו.

47) שנותן פאה אחת לכל, ובכלל זה גם מן הלח על היבש.
48) ירושלמי שם, ועיין כסף-משנה. שכיון שהיבש הוא
בתחילת השדה מצד זה ומצד זה, אין זה נראה כשתי שדות,
שכן נוהג להתחיל בקצירה בתחילת השדה (פני משה שם).
49) שאין דרך להתחיל בקצירה מאמצע השדה, וזה נראה
כשתי שדות (שם).

14 יג. שדה שזרעה בצלים⁵⁰ או פולים או אפונים⁵¹
15 וכיוצא בהן, והיה בדעתו למכר מקצתן לחין בשוק,
16 ומניח מקצת השדה יבש ויזעשה ממנו גרן - חיב
17 להניח פאה לזה שמוכר לח בפני עצמו ולזה
18 שקוצר אותו יבש בפני עצמו⁵².

50) שם משנה ג: "המחליק בצלים לחים". 51) "לאו
באותן שהן מין ירק, דירק לא מיחייב בפאה (למעלה פ"ב
הלכה ב), אלא באותן שהם זרעים, כדתנן בפ"ג דכלאים
(משנה ב): אפונין השופין מין זרעים, אפונין הגמלנים מין
ירק" ("ר"ש שם, ועיין שם בפירוש המשנה לרבינו).
52) שאף מי שסובר שלח ויבש הם מין אחד, מודה הוא
ששוק וגורן הם שני מינים ('תוספות יום-טוב').

19 יד. הזרע את שדהו⁵³ מין אחד, אף על פי שהוא
20 עושהו שתי גרנות⁵⁴ - מניח פאה אחת⁵⁵. זרעה שני
21 מינים, אף על פי שהוא עושה אותה גרן אחת -

לוקח פאה מכל אילן ואילן, ואין אחד מהם פוטר חבירו, הואיל ואין השדה שלו, שאם היתה שדה שלו היה נותן מאחד על כולן". ולדעת רבינו, המדובר כשמכר גם הקרקע, ראה למעלה. (82) כרב חסדא בחולין שם. (83) כרבי יהודה במשנה שם, המפרש דברי תנא קמא. (84) לפני קצירה.

14 יט. שְׂדֵה אֵילָן⁸⁵ - אֵין מִפְסִיק בֵּה אֶלָּא גִּדְר גְּבוּהָ⁸⁶
15 הַמְבְדִּיל בֵּין הָאֵילָנוֹת. אָבֵל אִם הָיָה הַגִּדְר מְבְדִּיל
16 מִלְמַטָּה, וְהַבְּדִים וְהַפְּאֵרוֹת מְעַרְבִין⁸⁷ מִלְמַעְלָה
17 וְנוֹגְעִין בַּגִּדְר⁸⁸ עַל גְּבוּ - הָרִי זֶה פְּשֻׁדָּה אַחַת וְנוֹתֵן
18 פָּאָה לְכָל.

(85) פאה פ"ב משנה ג. (86) [במשנה שם: "ואינו מפסיק לאילן אלא גדר", ולא פורש כמה גבהו של הגדר, אבל בספרא פ' קדושים (פרק ב הלכה ג) מפורש: "ואינו מפסיק לאילן אלא גדר שהוא גבוה עשרה טפחים", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. וכן מפורש לענין כלאים (כלאים פ"ד משנה ג) "איזה הוא גדר שהוא גבוה עשרה טפחים". ומכיון שכאן לא פירש רבינו כן, נראה שאף-על-פי שסתם גדר הוא, אמנם, עשרה טפחים, והוא מפסיק בין אילן לאילן לענין פאה, כשם שהוא מפסיק לכלאים - אין זה אלא אם אין הבדים והפארות מעורבין למעלה (ובאופן זה מדובר בספרא שם), אבל אם הבדים והפארות מעורבים למעלה, אין הגדר הזה מפסיק. ולכן כתב רבינו סתם: "גדר גבוה המבדיל בין האילנות". (87) ראה למעלה פ"ז מהלכות כלאים הלכה כב, וב"אור פני מלך" כאן, וצ"ע. (88) במשנה: "שער כותש אינו מפסיק", ופירש רבינו שם: "שער כותש הוא הבדים והפארות, ירצה לומר ענפי האילנות שהיו נוגעין בגדר ומשולחין עליו, ואז יהיה כמחובר, ואמרו בגמרא: כעלי במכתשת ענינו שינטו הפארות על הקיר".

19 כ. שְׁנִים שְׁלֶקְחוּ⁸⁹ אֵילָן⁹⁰ אָחֵד - נוֹתֵנִין מִמֶּנּוּ פָּאָה
20 אַחַת⁹¹. לָקַח זֶה צָפוֹנוֹ וְזֶה דְּרוֹמוֹ - זֶה נוֹתֵן פָּאָה
21 לְעַצְמוֹ וְזֶה נוֹתֵן פָּאָה לְעַצְמוֹ⁹².

(89) שם פ"ג משנה ה. (90) מהאילנות החייבים בפאה, כמבואר למעלה פ"ב הלכה ב. (91) ששניהם שותפין באילן. (92) כיון שאינם שותפים, וחלקו של כל אחד ואחד מסוים בפני עצמו.

22 כא. הַחֲרוּבִין⁹³, כָּל שְׂאֵדָם עוֹמֵד בְּצַד חֲרוּב זֶה
23 וַחֲבֵרוֹ עוֹמֵד בְּצַד חֲרוּב זֶה⁹⁴ וְרוֹאִין זֶה אֶת זֶה⁹⁵ -
24 הָרִי הֵן בִּלְוִן⁹⁶ שְׂדֵה אַחַת, וּפָאָה אַחַת לְכָלָן. הֵיוּ שְׁנֵי
25 הַצִּדִּין רוֹאִין אֶת הָאֲמָצְעִים וְאֵין הַצִּדִּים רוֹאִין
26 זֶה אֶת זֶה - מִפְּרִישׁ מִצַּד אָחֵד מִן הָרָאוֹנוֹת עַל
27 הָאֲמָצְעִים, וּמִן הָאֲמָצְעִים עַל הָרָאוֹנוֹת; אָבֵל לֹא
28 יִפְרִישׁ מִצַּד זֶה עַל הַצַּד הָאֲחֵר.

(93) שם פ"ב משנה ד. [וראה בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה ג, שיש הבדל בין חרובי צלמונה שאינם ראויים למאכל רוב האדם, ואינם מחויבים במעשר אלא מדרבנן, לבין שאר החרובין שחייבים במעשר מן התורה. ונראה שכן

(69) אין הכוונה שכל אחד חייב ליתן שיעור פאה שלם לקמה הנ"ל, אלא הכוונה שהוא יכול לתת על חלק חבירו, שמכיון שקצרוה בשותפות, אף-על-פי שאח"כ חלקוה, אין כאן שתי שדות אלא שדה אחת. (70) שכיון שנפטר בחלוקה הראשונה - אינו חוזר ומתחייב (כסף-משנה). [ואף-על-פי שכשחזרו ונשתתפו עכשיו, יכולים העניים לומר לשניהם: חלקנו אצלכם - כיון שחזרו וחלקו - כל אחד מדרחהו שוב אצל השני, כנ"ל].

1 יז. שְׂדֵה שְׁהִגִּיעַ חֲצִיָּהּ⁷¹ עַד שְׁלִישׁ וְחֲצִיָּהּ לֹא
2 הִגִּיעַ⁷², וְהִתְחִיל וְקָצַר בַּחֲצִי שְׁהִגִּיעַ חֲצִיָּהּ⁷³, וְאַחֵר
3 כֶּן הִכְיָאָה בְּלֹא שְׁלִישׁ, וְאַחֵר כֶּן גָּמַר הַחֲצִי
4 הָרָאוֹנוֹ⁷⁴ שְׁהִגִּיעַ בְּתַחֲלָה - מִפְּרִישׁ מִן הָרָאוֹנוֹ⁷⁵
5 עַל הָאֲמָצְעִים⁷⁶, וּמִן הָאֲמָצְעִים עַל הָרָאוֹנוֹ⁷⁷ וְעַל
6 הָאֲחֵרוֹן⁷⁸.

(71) ירושלמי שם. (72) שעדיין אינה חייבת בפאה (למעלה פ"ב הלכה ז), [וראה להלן פ"ה הלכה ט]. (73) כלומר, רביע מכל השדה. ונתחייב החצי הזה כולו על שני חצייו (= רביעיו), אבל החצי השני של השדה, שעדיין לא הגיע לשליש, לא נתחייב בקצירה זו, וראה להלן. (74) כלומר, קצר גם את הרביע הנ"ל שהניחו ולא קצרו מקודם. ועכשיו כיון שגם החצי השני של השדה, שמקודם לא הגיע לשליש, הגיע עכשיו לשליש - נתחייב הוא על ידי הקצירה של הרביע הנ"ל. (75) היינו הרביע שקצר בתחילה (ר"י קורקוס). (76) היינו הרביע השני שקצרו אחר-כך, ששני רבעים אלה הם שדה אחת. (77) על הרביע הראשון, שהם שדה אחת, כנ"ל, עכשיו לשליש. שהרי קצירת הרביע האמצעי חייב בפאה את החצי האחרון, ואף הם שדה אחת. (78) היינו החצי השני של השדה, שעכשיו הגיע לשליש. שכיון שבעת קצירת האמצעי (= הרביע השני) הגיע לשליש בישול, ונתחייב בפאה על ידו - הם שדה אחת. ובכ"י נוסף: "אבל לא מן הראשון על האחרון" (מעשה רוקח, וכן הוא בדפוסים עתיקים, וכן הגיה מהר"י אבוהב). והמקור בירושלמי שם: "אבל אינו מפריש מן הראשון על הראשון", כלומר, מן הראשון שבצד זה על הראשון שבצד זה, דהיינו האחרון (ר"י קורקוס). שכיון שהאחרון הזה היה פטור כשהתחילו לקצור הרביע הראשון, הרי הם כשתי שדות (ר"י קורקוס).

7 יח. הַמוֹכֵר⁷⁹ מְקוֹמוֹת מְקוֹמוֹת⁸⁰ מִשְׁדֵּהוּ לְאַנְשֵׁים
8 הַרְבֵּה, אִם מְכַר כָּל הַשְּׂדֵה - כָּל אָחֵד וְאָחֵד נוֹתֵן
9 פָּאָה אַחַת מִחֲלָקוֹ⁸¹ שְׁלֶקְחָהּ. וְאִם הִתְחִיל בְּעַל הַשְּׂדֵה
10 לְקַצֹּר⁸² וּמְכַר מְקַצֵּת⁸³ וְשִׁיר מְקַצֵּת - בְּעַל הַשְּׂדֵה
11 נוֹתֵן פָּאָה הָרָאוֹיָה לְכָל; שְׁפִינֵן שֶׁהִתְחִיל לְקַצֹּר
12 בְּתַחֲבִיב בְּכָל. וְאִם מְכַר תַּחֲלָה⁸⁴ - מִפְּרִישׁ הַלִּקְחָהּ עַל
13 מֶה שְׁלֶקְחָהּ, וּבְעַל הַשְּׂדֵה עַל מֶה שִׁשִּׁיר.

(79) פאה פ"ג משנה ה: "המוכר קלחי אילן בתוך שדהו". (80) לדעת רש"י (חולין קלח). המדובר כשהלוקחים לא קנו קרקע אלא קלחים בלבד, וראה להלן. (81) כן כתב שם בפירוש המשנה: "ומה שאמר נותן פאה מכל אחד ואחד, חוזר על הלקוח". אבל רש"י (חולין שם) מפרש: "נותן

21 שְׁדָּרְכוּ לְהַתְּלֵשׁ, וְאַחַר שֶׁקָּצַר מְלֵא זָרְעוֹ אוֹ תֵּלֵשׁ
22 מְלֵא קִמְצוֹ הִכְהוּ קוֹץ וְנָפַל מִיָּדוֹ עַל הָאָרֶץ - הָרִי
23 זֶה שֶׁל בַּעַל הַבֵּית.⁹

(6 ב'ירושלמי' (שם ה"ה): "לקט קצירך, ולא הקוצר בידו".
(7) כן הוא בחולין קלז, א: "לקט קצירך ולא לקט קיטוף כו'
מודה רבי יוסי במידי דאורחיה (= שדרכו בקיטוף). דתניא
רבי יוסי אומר, קציר - אין לי אלא קציר, עוקר מניין?
תלמוד לומר: לקצור. תולש מניין, תלמוד לומר: בקוצרך".
וכן נראה בפאה פ"ד שם: "איזהו לקט כו' תלש מלא
קומצו וכו'". הרי שגם בתולש יש לקט. (8) משנה, פאה
שם. (9) שנאמר (ויקרא יט, ט) "ולקט קצירך" - אין לקט
אלא מחמת הקציר, מיכן אמרו: היה קוצר כו' הכהו קוץ
כו' הרי של בעל הבית (ספרא' פ' קדושים פ"ב ה"ה, ועי'
ר"ש שם).

24 ג. הִיָּה קוֹצֵר¹⁰ וְנִשְׁאַרָה שְׂבֻלַת אַחַת שְׁלֹא נִקְצְרָה
25 וְנִקְצַר כָּל שְׂסִיבֹתֶיהָ: אִם הִיָּה רֹאשָׁהּ מְגִיעַ לְקִמָּה
26 שֶׁבְּצִדָּהּ וְיִכּוֹלָה לְהִקְצֹר עִם הַקִּמָּה¹¹ - הָרִי הִיא שֶׁל
27 בַּעַל הַשָּׂדֶה; וְאִם לֹא - הָרִי הִיא שֶׁל עֲנָיִים.

(10) פאה פ"ה מ"ב. ונשנתה בהלכות לקט, ומתוך זה למד
רבינו שאף היא עוסקת בלקט (עיי"ש בפירוש). וכן נראה
בתוספתא פ"ב: "שבולת שבקמה כו' שספק לקט לקט". וכן
דעת הפירוש המיוחס לר"ש משאנץ ל'ספרא' שם, שיש
לקט במחובר לקרקע, וראה ב'אור פני מלך'. (11) שמכיון
שארין צורך לטירחה מיוחדת, מתחברת היא עם הקמה
ובטלה אגבה.

28 ד. הִיָּה שְׁתֵּי שְׂבֻלֹת¹² זֹו בְּצֵד זֹו, הַפְּנִימִית יִכּוֹלָה
29 לְהִקְצֹר עִם הַקִּמָּה¹³, וְהַחִיצוֹנָה יִכּוֹלָה לְהִקְצֹר עִם
30 הַפְּנִימִית וְאֵינָהּ יִכּוֹלָה לְהִקְצֹר עִם הַקִּמָּה - הַפְּנִימִית
31 נִצְלָת וּמִצְלָת אֶת הַחִיצוֹנָה¹⁴. שֶׁהָרִי הִיא בְּנוֹפֶלֶת¹⁵
32 מִתּוֹךְ הַמַּגֵּל, וְאֵף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא נִקְצְרָה.
33 וְהַשְּׂבִילִים שֶׁבִּקְשָׁם¹⁶ - הָרִי הֵן שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה¹⁷.

(12) "ירושלמי' שם ה"ב. (13) והיא של בעל הבית,
כמבואר למעלה. (14) שכיון שיכולה להקצר עם הפנימית
עמה, בטלה היא אגבה. (15) זה מוסב למה שאמר בהלכה
הקודמת, ששיבולת שלא נקצרה ואינה יכולה להקצר עם
הקמה, הרי היא של עניים, ועל זה כתב "שהרי היא כנופלת
מתוך המגל, ואף-על-פי שעדיין לא נקצרה", וכמו שכתבנו
למעלה, שיש לקט במחובר (כסף-משנה). (16) תוספתא
פאה סוף פ"ב. (17) [היינו שאין חוששין שמא הוא לקט,
שאין לעניים מתנה בתוך הקמה", כלומר, אין דרך לקט
להיות בקמה אלא בקציר, וראה 'תוספתא כפשוטה'].

34 ה. הָרוּחַ שֶׁפִּזְרָה¹⁸ אֶת הָעֵמֲרִים וְנִתְעַרְבַּ קָצִיר שֶׁל
35 בַּעַל הַשָּׂדֶה עִם הַלֵּקֶט - אוֹמְדִין¹⁹ אֶת הַשָּׂדֶה בְּמָה
36 לֵקֶט הִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת וְנוֹתֵן לַעֲנָיִים, מִפְּנֵי שֶׁזֶה
37 אֵנִס²⁰. וְכִמָּה הוּא שְׁעוֹר זֶה²¹? אֲרַבְעָה קָבִין תְּבוּאָה
38 לְכָל בֵּית כּוֹר²².

(18) פאה פ"ה מ"א. (19) משערין. (20) ולא שייך לקנוס

גם לענין פאה, שהרי כלל אחר בשניהם, ראה בפאה פ"א
משנה ד, ובמעשרות פ"א משנה א). (94) "והטעם
בחרובין, מפני שהם גבוהים הרבה ומסובכים, כדתנן (ב"ב
כד:): בחרוב ובשקמה חמשים אמה" (ראב"ד).
(95) והראב"ד מפרש שהאדם עומד בראש חרוב זה, ורואה
החרוב שבצד אחר. (96) בדפוס רומי, כשדה.

1 כב. הַיָּתִים⁹⁷, כָּל מָה שֵׁישׁ מֵהֶן בְּרוּחַ אַחַת מְרוּחֹת
2 הָעֵיר⁹⁸, כְּגוֹן זֵיתִים שֵׁישׁ בְּמַעְרַב הָעֵיר פֶּלֶן אוֹ
3 בְּמִזְרָחָהּ - הָרִי הֵן פְּשָׂדָה אַחַת, וּפָאָה אַחַת לְכָלֵן.

(97) פאה פ"ב מ"ד. (98) לא מרוחות העולם, עיין
בירושלמי שם ה"ג. ויתכן כי הלכה למשה מסיני היא, לחלק
בין זיתים לשאר האילנות (משנה ראשונה).

4 כג. הַבּוֹצֵר⁹⁹ אֶת מְקַצֵּת בְּרָמּוֹ מִפָּאָן וּמִפָּאָן כְּדִי
5 לְהִקָּל מֵעַל הַגֶּפֶן עַד שִׁימְצָאוּ שְׁאָר הָאֲשָׁפוּלוֹת רוּחַ
6 וְיוֹסִיפוּ - הוּא הַנִּקְרָא מִדֵּל. וְכִכָּר בְּאַרְנוֹס¹⁰⁰,
7 שֶׁהַבּוֹצֵר מְרוּחַ אַחַת - אֵינּוּ מִדֵּל, וּלְפִיקָהּ נּוֹתֵן מִן
8 הַנֶּשֶׁאָר פָּאָה הָרְאוּיָה לְכָל¹⁰¹, וְאֵף עַל פִּי שֶׁבְּצִד
9 לְשׁוּק. אֲבָל אִם הִדֵּל לְמִכּוּר בְּשׁוּק - אֵינּוּ נּוֹתֵן פָּאָה
10 לְהָהּ שֶׁהִדֵּל¹⁰². הִדֵּל לְהִבִּיא בְּבֵיתוֹ¹⁰³ - נּוֹתֵן מִן
11 הַנֶּשֶׁאָר שֶׁהֵנִיחַ לְדֶרֶךְ פָּאָה אַחַת הָרְאוּיָה לְכָל.

(99) שם פ"ג משנה ג. (100) למעלה פ"ב הלכה ו.
(101) משנה שם. (102) שן: "נותן מן המשואר על מה
ששייר". (103) ירושלמי שם. כלומר, מביאו לבית ודורך
אותם, ואין זה עראי (רדב"ז).

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) יבאר איזהו לקט. והרוח שפיזר עומדין ועירבן עם הלקט.
והמרביץ שדוה קודם שילקטו עניים. זרעים הנמצאים בחורי
הנמלים ושבולת של לקט שנתעברה בגדיש. ודין אם ישכור
הפועל על מנת שילקט בנו אחריו. מי שאינו מניח לעניים
ללקט, או המרביץ ארי בשדהו. המפקיר את הלקט עם
נפילת רובו. ואי זהו פרט ואי זהו עוללות ואיזהו כתף
ואיזהו נטף. כרם שכולו עוללות. ומאימתי העניים זוכין
ליקח פרט העוללות. ודין המקדיש כרמו עד שלא נודעו
העוללות. גוי שמכר כרמו לישראל לבצור. מי שהיו לו
חמשה גפנים ובצרם לתוך ביתו.

12 א. אֵיזָהוּ לֵקֶט²? זֶה הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ הַמַּגֵּל בְּשַׁעַת
13 קְצִירָה אוֹ הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ יָדוֹ³ כְּשֶׁמִּקְבֵּץ הַשְּׂבִילִים
14 וְיִקְצַר. וְהוּא שִׁיחָהּ הַנוֹפֵל שְׂבֻלַת אַחַת אוֹ שְׁתֵּים⁴;
15 אֲבָל אִם נָפְלוּ שְׁלֹשׁ פָּאָדָה - הָרִי שֶׁלִּשְׁתֵּן לְבַעַל
16 הַשָּׂדֶה. וְהַנוֹפֵל מֵאַחֲרֵי הַמַּגֵּל⁵ אוֹ מֵאַחֲרֵי הַיָּד, אֲפִלוּ
17 שְׂבֻלַת אַחַת - אֵינָה לֵקֶט.

(2) פאה פ"ד מ"י. (3) שם: "תוך היד ותוך המגל".
(4) כבית הלל, שם פ"ו מ"ה. (5) שם פ"ד מ"י.

18 ב. הִיָּה קוֹצֵר בְּיָדוֹ⁶ בְּלֹא מַגֵּל, הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ יָדוֹ -
19 אֵינּוּ לֵקֶט. אֲבָל הַתּוֹלֵשׁ דְּבָרִים הַתּוֹלְשִׁים אוֹתָם⁷,
20 הַנוֹפֵל מִתַּחַת יָדוֹ - לֵקֶט. הִיָּה קוֹצֵר אוֹ תּוֹלֵשׁ⁸ דְּבָר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"א שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קעט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(31) פאה, שם. (32) שם: "שלאחר הקוצרים". (33) כרבי מאיר שם (כסף-משנה). וראה למעלה ה"ו.

י. שְׂבֻלַת שֶׁל לֶקֶט³⁴ שְׁנֵתֶּרְכָּה בְּגָדִישׁ - הֲרִי זֶה
מִפְּרִישׁ שְׁתֵּי שְׂבֻלוֹת³⁵ וְאוֹמֵר עַל אַחַת מֵהֶן: אִם
הַלֶּקֶט הִיא זֶה - הֲרִי הִיא לְעֵנִים, וְאִם אֵינָה לֶקֶט -
הֲרִי הַמַּעֲשֹׂרוֹת (שֶׁהִיא) שְׁחִיבָת בָּהֶן שְׂבֻלַת זֶה
קְבוּעִים בְּשְׂבֻלַת שְׁנֵיהֶם³⁶; וְחִזְרוּ וּמִתְּנָה בֵּן עַל שְׂבֻלַת
שְׁנֵיהֶם, וְנוֹתֵן אַחַת מֵהֶן לְעֵנִי וְהָאַחֶרֶת תִּהְיֶה מַעֲשֵׂר.

(34) שם פ"ח מ"ב. (35) 'ירושלמי' שם ה"ב. (36) שנייה זו אינה אחת מהשתים שהפריש תחילה, אלא שחזר ולוקח עוד שלישית מן הגדיש, ומתנה גם עליה, לפי שיש לחשוש שמא זו שקבע בה המעשרות היא הלקט, ונמצא שהראשונה היא טבל (ר"י קורקוס, וע' כסף-משנה).

יא. לֹא יִשְׁכֹּר³⁷ אָדָם אֶת הַפּוֹעֵל³⁸ עַל מְנַת שְׂחִלְקֹת
בְּנוֹ אַחֲרָיו³⁹. אָכֵל⁴⁰ הָאֶרֶץ וְהַחֲכִירִין וְהַמּוֹכֵר
קִמְתּוֹ לַחֲבֵירוֹ⁴¹ לִקְצֹר - לִלְקֹט⁴² בְּנוֹ⁴³ אַחֲרָיו. וַיֵּשׁ
לְפּוֹעֵל⁴⁴ לְהֵבִיא אֶשְׁתּוֹ וּבָנָיו⁴⁵ לְלֶקֶט אַחֲרָיו, וְאָפְלוּ
שָׂכָרוֹ לְטַל חֲצִי הַקָּצִיר⁴⁶ אוֹ שְׁלִישׁוֹ אוֹ רִבְעִיו
בְּשָׂכָרוֹ.

(37) שם מ"ו: "לא ישכור אדם את הפועלים על-מנת שילקט בנו אחריו". (38) [סתם פועל הוא שכיר יום. אבל להלן יתבאר מן התוספתא, שהוא-הדין במקבל מהתבואה הנקצרת: למחצה לשליש ולרביע]. (39) מפני שהוא גזול את העניים (פירוש המשנה שם, וכן הוא ב'ירושלמי'), שהרי הפועלים העניים נשכרים לו בזול עבור זה (הגר"א ור"ש). (40) [בתוספתא פאה פ"ג (הוצאת הגר"ש ליברמן עמ' 150): "המקבל שדה לקצור, לא ילקט בנו אחריו. ר' יוסי אומר ילקט בנו אחריו, אבל העריסין והחכורות והמוכר קמתו לחבירו לקצור, ילקט בנו אחריו". ונראה שרבינו מפרש הרישא של התוספתא על-פי המשנה הנ"ל (ואין זו הברייתא שהובאה בבבא-מציעא יב. וראה להלן): "המקבל שדה לקצור" - כשקיבל לקצור בשכר של מחצה או שליש או רביע, והתנה עם בעל השדה על-מנת שילקט בנו אחריו - "לא ילקט בנו אחריו", שכיון שעובד בשכר הרי הוא כפועל אחר, ויש כאן גזול העניים, שנשכר לו בזול עבור זה, ראה להלן בדברי רבינו, ורבי יוסי חולק בזה (אם כי יתכן שבפועל אחר מודה הוא למשנה הנ"ל, שיש חשש של הורדת שכר עבור הלקט). "אבל העריסין והחכורות וכו' ילקט בנו אחריו", שכל אלו אינם מקבלים שכר עבודתם, אלא האריס כחוכר ולוקח קמה לקצור, שהם מקבלים את כל הקציר על אחרייתם, והם משלמים שכר לבעל השדה: האריס - למחצה, שליש ורביע, והחוכר - סכום תבואה מסוים (עי' 'תוספות' בבא-מציעא קג: ד"ה ואזיל, שהיה מין אריס כזה), ולפיכך אין כאן חשש של הורדה בשכר. ראה ב'תוספתא כפשוטה']. (41) אף-על-פי שאמרו במשנה שם: "המוכר את שדהו, המוכר מותר והלוקח אסור", ואמרו ב'ירושלמי' שם: "כשמכר לו שדה וקמתו, אבל אם מכר לו קמה ושייר לו שדה, אצל זה (= המוכר) אני קורא שדך, ואצל זה (= הלוקח) אני קורא קצירך", הרי שהלוקח

את בעל השדה, כמו שקנסוהו כשהגדיש קצירו על גבי הלקט (להלן הלכות וי-). (21) של לקט, שהשדה ראויה לעשות. (22) שם, כרכן שמעון בן גמליאל. ואמרו בבבא-מציעא קה, ב - שהוא כור זרע ולא כור תבואה. וכן הוא ב'ירושלמי' כאן: "לכור או לבית כור - אמר ליה: לבית כור". ורבינו העתיק לשון ה'ירושלמי'. ושיעור בית כור הוא שבעים וחמשה אלף אמה בסך-הכל. כי הרי כל בית סאה הוא חמשים אמה על חמשים אמה, דהיינו אלפיים וחמש מאות אמה, ובית כור הוא שלושים סאה.

ו. לֶקֶט שְׂנַפֵּל לְאֶרֶץ וְלֹא לִקְטוּהוּ עֲנִיִּים²³, וְכֹא בַעַל
הַשָּׂדֶה וְהַגָּדִישׁ אֶת הַקָּצִיר שֶׁלוֹ עַל הָאֶרֶץ - בִּיצֵד
הוּא עוֹשֶׂה? מִפְּנֵי הַגָּדִישׁ שֶׁלוֹ כֵּלּוֹ לְמָקוֹם אַחֵר,
וְכָל הַשְּׂבָלִים הַנוֹגְעוֹת בָּאֶרֶץ - כֵּלּוֹ לְעֵנִיִּים²⁴. מִפְּנֵי
שְׁאִין אֲנִי יוֹדְעִים אִי זֶה הִיא מֵהֶם שֶׁהִיָּתָה לֶקֶט,
וּסְפֵק מִתְּנֹת עֲנִיִּים - לְעֵנִים; שְׁנֵאֲמַר: תַּעֲזֹב - הַנֶּחַ
לְפָנֵיהֶם מִשְׁלָה²⁵.

(23) פאה, שם. (24) שם פ"ד מ"א. (25) 'ירושלמי' שם סוף פ"ד.

ז. וְלָמָּה אֵין אוֹמְדִין²⁶ אוֹתָהּ וְיִתֵּן לְעֵנִים מֶה
שֶׁרְאוּיָה לַעֲשׂוֹת לֶקֶט? מִפְּנֵי שְׁעֵבֶר וְהַגָּדִישׁ עַל
הַלֶּקֶט, קָנְסוּהוּ. וְאָפְלוּ הִנֵּה שׁוֹגֵג²⁷, וְאָפְלוּ הִנֵּה
הַלֶּקֶט שְׁעוּרִים וְהַגָּדִישׁ עָלָיו חֲטִיין²⁸, וְאָפְלוּ קָרָא
לְעֵנִים וְלֹא בָּאוּ, אָפְלוּ הַגָּדִישׁוֹהוּ אַחֲרֵים שֶׁלֹּא
מִדַּעְתּוֹ - כָּל הַנוֹגְעוֹת בָּאֶרֶץ הֲרִי הֵן לְעֵנִים.

(26) שם פ"ה ה"א. (27) שם. [ואין לזה קשר עם המחלוקת של רבי מאיר ורבי יהודה, אם קנסו שוגג אטו מזיד או לא (גיטין נג:), שהרי כאן קנסו גם אם הגדישו אחרים שלא מדעתו. וע' ב'מראה הפנים' שם]. (28) שאין כאן חשש של תערובת לקט, בכל זאת תיקנו שכל החיטים הנוגעות בארץ הן לעניים.

ח. הַצִּירִי לְרִבֵּץ²⁹ אֶת שְׂדֵהוּ קִדְּם שְׂחִלְקוֹת הָעֲנִיִּים
לֶקֶט שָׂבָה: אִם הָזָקוּ מְרֵבָה עַל הַפֶּסֶד הַלֶּקֶט - מִתֵּר
לְרִבֵּץ; וְאִם הַפֶּסֶד הַלֶּקֶט מְרֵבָה עַל הַפֶּסֶד - אִסּוּר
לְרִבֵּץ. וְאִם קָבִץ אֶת כָּל הַלֶּקֶט וְהִנִּיחוֹ עַל הַגָּדֵר עַד
שֶׁיָּבֹא הָעֵנִי וַיִּטְלֵנוּ - הֲרִי זֶה מִדַּת חֲסִידוֹת³⁰.

(29) תוספתא פאה סוף פ"ב, ו'ירושלמי' שם ה"ג. (30) מקור דברים אלה אינו ידוע, ראה מהר"י קורקוס. ובתוספתא שם הם דברי רבי יהודה, וכנראה שמן הדין אמר ולא ממדת חסידות.

ט. זִרְעִים הַנִּמְצָאִים בְּחוּרֵי הַנְּמָלִים³¹: אִם הָיוּ
הַחוּרִים בְּתוֹךְ הַקָּמָה - הֲרִי הוּא שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה,
שְׁאִין לְעֵנִים מִתְּנָה בְּתוֹךְ הַקָּמָה; וְאִם הָיוּ בְּמָקוֹם
שְׁנִקְצֵר³² - הֲרִי זֶה שֶׁל עֲנִיִּים, שְׁמָא מִן הַלֶּקֶט
גָּרְרוּהוּ. וְאֵף עַל פִּי שְׁנִמְצָא שְׁחוּר - אֵין אוֹמְרִים:
הֲרִי זֶה מִשְׁנֵה שְׁעֵבֶרָה; שְׁסָפֵק הַלֶּקֶט - לֶקֶט³³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואולם, אם הפקירו קודם, אין לעניים חלק בו, והרי הוא הפקר לכל (רש"י שם).

טו. אי זהו פֶּרֶט? ⁵⁵ זה גִּרְגָר אֶחָד או שְׁנֵי גִרְגָרִים ⁵⁶
הַנִּפְרָטִים מִן הָאֶשְׁכּוֹל בְּשַׁעַת הַבְּצִירָה ⁵⁷. נִפְלוּ
שְׁלֹשָׁה גִרְגָרִים בְּבֵת אֶחָת - אֵינוֹ פֶּרֶט. ⁵⁸

(55) שנפרט מן הענבים (למעלה פ"א ה"ה). (56) כבית הלל, פאה פ"ו מ"ה. וראה למעלה ה"א. (57) שם פ"ז מ"ג.

טז. הִיא בּוֹצֵר ⁵⁸ וְכֵרֶת אֶת הָאֶשְׁכּוֹל וְהַסֶּבֶךְ ⁵⁹ בְּעֵלְיוֹ ⁶⁰
וְנִפֵּל לָאָרֶץ וְנִפְרֵט - אֵינוֹ פֶּרֶט ⁶¹. הִיא בּוֹצֵר וּמַשְׁלִיךְ
לָאָרֶץ ⁶², בְּשִׁמְפָנָה הָאֶשְׁכּוֹלוֹת, אֶפְלוּ חֲצִי אֶשְׁכּוֹל ⁶³
הַנִּמְצָא שָׁם - הִרִי הוּא פֶּרֶט ⁶⁴. (וְכֵן אֶשְׁכּוֹל שָׁלֹם
שֶׁנִּפְרֵט שָׁם - הִרִי הוּא פֶּרֶט ⁶⁵). וְהַמְנִיחַ אֶת
הַכֹּלְפָּלָה תַּחַת הַגֶּפֶן ⁶⁶ בְּשַׁעַת שֶׁהוּא בּוֹצֵר - הִרִי זֶה
גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים. ⁶⁷

(58) שם. (59) והסתבך. (60) בתוך העלים שלו. (61) מפני שלא נפרט דרך בצירה (ר"ש). וראה למעלה הלכה ב בענין לקט. (62) "ירושלמי" שם פ"ו ה"ד. (63) כרבי חייא, שם. (64) שהרי הוא כמגדיש קציר שלו על גבי לקט, שקנסוהו חכמים שכל הנוגע בארץ יהיה לעניים, אפילו אם הגדיש חטים שלו על שעורים של לקט, כמבואר למעלה הלכות ו"ז, כמו כן קנסוהו כאן שאפילו חצי אשכול, אף-על-פי שיש בו יותר משלושה גרגרים, הרי הוא של עניים (רדב"ז). (65) בדפוסים ישנים, חסרה פיסקא זו. ועי' 'כסף משנה'. (66) שלא יפול לארץ, שם פ"ז מ"ג.

יז. אֵי זֶה הִיא עוֹלָלָת? ⁶⁷ זֶה אֶשְׁכּוֹל הַקָּטָן שֶׁאֵינוֹ
מַעֲבֶה ⁶⁸, בְּאֶשְׁכּוֹל ⁶⁹ שֶׁאֵין לוֹ ⁷⁰ כֶּתֶף ⁷¹ וְאֵין עֲנָבִיו
נוֹטְפוֹת ⁷² זֶה עַל זֶה, אֵלָּא מְפֻזְרוֹת. יֵשׁ לָהּ כֶּתֶף וְאֵין
לָהּ נֹטֶף, או יֵשׁ לָהּ נֹטֶף וְאֵין לָהּ כֶּתֶף - הִרִי הִיא
שֶׁל בַּעַל הַכֶּרֶם; וְאִם סֶפֶק - לְעֲנִיִּים. ⁷³

(67) שם מ"ד. (68) עב, סמך. (69) כן הוא בדפוס רומי, ורוצה לומר שאשכול זה איננו סמך כשיבולת של חטים. (70) לאשכול הקטן הזה. (71) ראה בהלכה הסמוכה. (72) ראה שם.

יח. אֵי זֶה הִיא כֶּתֶף? ⁷³ פְּסִיגִין ⁷⁴ הַמְּחַבְּרוֹת בְּשִׁדְרָה ⁷⁵
זֶה עַל גְּבִי זֶה ⁷⁶. נֹטֶף? עֲנָבִים הַמְּחַבְּרוֹת בְּשִׁדְרָה
וְיֻדְרוֹת ⁷⁷. וְהוּא שֶׁהֵיוּ כָּל הָעֲנָבִים ⁷⁸ שֶׁבְּעוֹלָלוֹת
נוֹגְעִין בָּפֶס יְדִי ⁷⁹. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עוֹלָל? מִפְּנֵי
שֶׁהוּא לְשֹׂאֵר הָאֶשְׁכּוֹלוֹת כְּעוֹלָל לְאִישׁ. ⁸⁰

(73) תוספתא פ"ג, ו'ירושלמי' שם ה"ג. (74) אשכולות קטנים (ר"ש שם). (75) הוא השרביט האמצעי שבאשכול (שם). (76) ולכן נקרא "כתף", שדומה לכתף הטעון משוי על כתפו (שם). (77) תוספתא ו'ירושלמי' שם. ונקראו 'נטף' מלשון נוזל, "רוצה לומר שהוא דבר נוטף ונוזל ונוגע קצתו על קצתו" (פירוש המשנה). וראה הלכה הקודמת. (78) "ירושלמי" שם. (79) כלומר, שהן מפוזרות כל כך, עד

קמה אסור לו ללקט - אין זה אלא בלוקח עצמו, אבל בנו - אינו בעל הקציר ומותר ('תוספתא כפשוטה'). (42) כלומר, מותר להתנות על מנת שילקט, כנ"ל. (43) דוקא בנו שאינו בעל הקציר, אבל אשתו שהיא כגופו - אסורה ('תוספתא כפשוטה', וראה ב'אור פני מלך'). ואמרו בבבא-מציעא שם, בדין פועל המוכא להלן, שמצד העניים אין קפידא, שלמחר גם בניהם ילקטו באופן זה. (44) ברייתא בבבא-מציעא שם: "השוכר את הפועל ילקט בנו אחריו", כלומר בלי תנאי, ראה למעלה. (45) כן הוא בברייתא שם בדברי רבי יוסי. וכאן גם אשתו מותרת ללקט כיון שאינו בעל הקציר, ראה למעלה. ובניו אפילו קטנים. ואף-על-פי שמציאת קטן לאביו - עשאוהו חכמים כאילו זכה לעצמו, שעניים מרוצים מזה, שילקט הבן הקטן, שלמחר גם בניהם ילקטו (שם). (46) [אינו כאריס הנ"ל, שלוקח כל הקציר, והוא משלם מחצה שליש ורביעי לבעל השדה (שלפיכך מותר להתנות לפי שאינו מקבל שכר) - אלא כל הקציר של בעל השדה, והוא מקבל שכר למחצה לשליש או לרביעי, ולפיכך אסור להתנות אתו, כשם שאסור בפועל, וכמפורש בתוספתא הנ"ל: "המקבל שדה לקצור, לא ילקט בנו אחריו", ראה למעלה. אבל מביא הוא אשתו ובניו ללקט, מבלי שיחנה על זה, וכמו בפועל הנ"ל. ומקור הדברים בברייתא שם, וכדברי רבי יוסי שפסקו שם הלכה כמותו. וזה לשון הברייתא שם: "השוכר את הפועל ילקט בנו אחריו, למחצה לשליש ולרביעי - לא ילקט בנו אחריו, רבי יוסי אומר בין כך ובין כך, ילקט בנו ואשתו אחריו" (ואין דברי רבי יוסי שייכים לדבריו בתוספתא שם, שכאן מדובר בלי תנאי, ושם מדובר עם תנאי). ואף כאן כפפועל, מותרת גם אשתו ללקט, אף-על-פי שהיא כגופו, לפי שאינו בעל הקציר, בניגוד לאריס שהוא בעל הקציר, שלא הותר לה ללקט, כנ"ל].

יב. מִי שֶׁאֵינוֹ מְנִיחַ ⁴⁷ אֶת הָעֲנִיִּים לְלַקֵּט, או שֶׁהוּא מְנִיחַ אֶחָד וּמוֹנֵעַ אֶחָד, או שֶׁמְסִיעַ אֶת אֶחָד מֵהֶן עַל חֲבֵרוֹ - הִרִי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים. ⁴⁸

(47) משנה, שם.

יג. וְאֶסּוּר לְאָדָם ⁴⁸ לְהִרְבִּיץ אָרִי וּכְיוּצָא בּוֹ כֶּתֶף שִׁדְרוֹ, כְּדִי שִׁיָּרְאוּ הָעֲנִיִּים וּיִבְרָחוּ. הֵיוּ שָׁם עֲנִיִּים ⁴⁹ שֶׁאֵין רְאוּיִין לְטַל לְקַט ⁵⁰: אִם יָכוֹל בַּעַל הַבֵּית לְמַחֹת בִּידָן - מִמָּחָה; וְאִם לֹא - מִגִּיחָן, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם ⁵¹. ⁵²

(48) בבא-מציעא, שם. (49) תוספתא פאה פ"ג. (50) כגון אלה שיש להם מאתיים זוז, ראה להלן פ"ט ה"ג ('תוספתא כפשוטה'). (51) שלא יריב ולא יתקוטט עמו. וראה למעלה פ"א ה"ט.

יד. הַמִּפְקִיר אֶת הַלֵּקֵט ⁵² עִם נְפִילַת רֶבּוֹ ⁵³ - אֵינוֹ הִפְקִיר; מֵאַחֵר שֶׁנֶּשֶׁר רֶבּוֹ, אֵין לוֹ בּוֹ רְשׁוּת ⁵⁴. ⁵⁵

(52) תמורה כה, א. (53) היינו שיצא רובו מתחת יד הקוצר (גליון הש"ס ב'ירושלמי' פאה פ"ז ה"ג). (54) שמיד עם נשירת רובו, זיכתה אותו התורה לעניים (תמורה, שם).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"א שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלו (שם). ואף-על-פי שאין לעניים בעוללות קודם הבציר (בהלכה הקודמת) - גם לבעל הבית אין לו בהם כלום ואינו יכול להקדיש ('תוספות יום-טוב', ועי' בפירוש המשניות, שם). (97) שכר מה שהוציא האילן מן הפרי משעת הקדש עד אשר חנטו פגיו ונתבשלו (פירוש המשנה, שם). (98) כרבי יוסי במשנה שם, שהרי הכרם והאילנות של הקדש.

17 כד. הזומר את הגפן⁹⁹ אחר שנודעו העוללות - הרי
18 זה זומר פדרפיו¹⁰⁰; וכשם שפורת האשכולות, כף
19 פורת העוללות¹⁰¹.

(99) שם מ"ה. (100) ואף-על-פי שיש עוללות שהן של עניים. (101) כרבי יהודה, שם. שלא אסרה תורה לקחת עוללות אלא בשעת בצירה ('תוספות' מועד קטן ד: ד"ה כך).

20 כה. נכרי¹⁰² שמכר פרמו לישראל לבצר - חיב
21 בעוללות¹⁰³. ישראל ונכרי שהיו שתפים בכרם¹⁰⁴ -
22 חלקו של ישראל חיב, ושל נכרי פטור.

(102) תוספתא פאה פ"ג (הוצאת ליברמן עמ' 54..). (103) שהולכים אחר הבוצר. ואין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מקדושתה (פ"א מהל' תרומות הלכות י"א). ובתוספתא שם נוספה עוד בבא: "וישראל שמכר כרמו לגוי לבצור - פטור מן העוללות", ורבינו השמיט אותה לפי שנסתיימה לשונה נראה, שמדובר גם כשנודעו בה העוללות, וזה נסתר ממה שכתב למעלה (הלכה כג) "המקדיש כרמו כר' משנודעו העוללות - העוללות לעניים", וכמו כן במכר שדהו לגוי, ועי' 'פאת השולחן'. (104) תוספתא שם, כתנא-קמא, ולא כרבי שמעון.

23 כו. בן לוי¹⁰⁵ שננתנו לו מעשר טבל¹⁰⁶, ומצא בו
24 עוללות - נותן לעני¹⁰⁷. ואם נקדצת עם האשכול¹⁰⁸
25 - יש לו לעשות תרומת מעשר על מקום אחר.

(105) בתוספתא שם (עמ' 55..): "בן לוי שנתמנו (= שנודמנו) לו ענבים והיו בו עוללות, אינו חושש שמא של עניים הן". וכן ב'ירושלמי' (פאה פ"ז ה"ג) "בן לוי שנתמנה לו מעשר טבל ומצא בתוכו עוללות, הרי זה עושה אותן תרומת מעשר במקום אחר". ומקשה על זה: "ועוללות לאו של עני הם? רבי אבין בשם רבנן דתמן, אני אומר עם הנקדצות עם האשכולות", כלומר, מה שאמרו עושה אותם תרומת מעשר במקום אחר, היינו בנקדצות עם האשכולות שהם לבעל הבית (למעלה ה"כ), ומכאן הוציא רבינו הלכה זו שאם מצא עוללות סתם נותן לעני, ואם נקדצות עם האשכול - יש לו לעשות תרומת מעשר על מקום אחר (כסף-משנה). (106) שלא הופרש ממנו תרומת מעשר. (107) שהעוללות הם לעניים, ופטורים מתרומות ומעשרות. (108) נחתכת עמו. ראה למעלה ה"כ.

26 כז. מי שהיו לו¹⁰⁹ חמש גפנים ובצרים לתוף ביתו:
27 אם לאכל ענבים - פטור מן הפטר ומן השכחה¹¹⁰
28 ומן הרבועי¹¹¹, וחיב בעוללות¹¹²; ואם בצרן

שכל אחת מהן יכולה לנגוע בפס ידו, ואז הן עוללות. אבל אם אין כולן יכולות לנגוע בפס ידו - אינן עוללות (כסף-משנה).

1 יט. ואין בעל הבית חיב לבצר העוללות ולתן
2 לעניים⁸⁰, אלא הן בוצרין אותן לעצמן. וגרגר
3 יחידי⁸¹ - הרי היא עוללת.

(80) כמו ששינונו לענין פאה (פ"ד מ"א, ולמעלה פ"ב ה"ט), "הפאה ניתנת במחובר לקרקע", שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם, הנח לפנייהם והם יבואו (רע"ב, ו'ירושלמי' שם) ואמרו בחולין קלא, ב - שבכל מתנות עניים, נאמר "תעזוב" ('משנה ראשונה' שם פ"ז מ"ו, ועי' 'תוספות יום-טוב'). (81) שם מ"ד, כחכמים ולא כרבי יהודה, והוא אשכול שאין בו פסגים (= אשכולות קטנים) וגרגרי הענבים יוצאים מן השדרה עצמה, אף-על-פי שהם שוכבים זה על זה, אינם בכלל כתף (רע"ב ורדב"ז).

4 כ. זמורה⁸² שהיה בה אשכול⁸³ ובארבעה⁸⁴ של
5 זמורה עוללת: אם נקדצה⁸⁵ עם האשכול - הרי היא
6 של בעל הכרם⁸⁶, ואם לאו - הרי היא לעניים.

(82) משנה, שם. והיא ענף גדול של גפן. (83) האשכול יוצא מן הזמורה ויש לו כתף או נטף, שאינו עוללת, והוא של בעל הכרם. (84) הוא הפרק שבזמורה שממנו יוצא הענף הקטן שבו האשכול. (85) בדפוס רומי: "נקדצת", כלומר, נחתכת. (86) שהיא כשיבולת של לקט שיכולה להקצר עם הקמה, שהיא של בעל השדה, ראה למעלה פ"ד ה"ג ('תוספות יום-טוב' שם). וראה להלן הכ"ו.

7 כא. פרם שפלו עוללות⁸⁷ - הרי הוא לעניים⁸⁸;
8 שנאמר: וכרמך לא תעולל - אפלו פלו עוללות.
9 ואין הפטר והעוללות נוהגין אלא בכרם בלבד⁸⁹.

(87) שאין בכרם אשכול שיהא לו כתף או נטף. שם מ"ז. (88) כרבי עקיבא, שם. (89) חולין קלא, א. ותוספתא פאה פ"ב.

10 כב. אין העניים⁹⁰ זוכין לקח פטר ועוללות⁹¹ עד
11 שיתחיל בעל הכרם לבצר פרמו; שנאמר: וכי תבצר
12 פרמך לא תעולל. וכמה⁹² יבצר ויהיו זוכין בהן?
13 שלשה אשכולות שהן עושין רביע⁹³.

(90) משנה שם, מדברי רבי עקיבא. (91) שם לא הוזכר פטר, אבל כן הוא ב'ירושלמי': "ודכוותיה, אם אין בציר אין פטר". (92) 'ירושלמי' שם ה"ו. (93) היינו רביעית הלוג יין (רע"ב). ויש אומרים רובע הקב, דהיינו לוג ('מלאכת שלמה' בשם הרא"ש, והר"א אזכרי).

14 כג. המקדיש פרמו עד שלא נודעו העוללות⁹⁴ - אין
15 העוללות לעניים⁹⁵; ואם משנודעו העוללות -
16 העוללות לעניים⁹⁶, ויתנו שכר גדולם⁹⁷ להקדש⁹⁸.

(94) פאה שם מ"ח. (95) לפי שכרם של הקדש פטור מעוללות ('ירושלמי'). (96) שאין אדם מקדיש דבר שאינו

לדבריו). ומה שאין פודים נטע רבעי במחבר (פ"ט מהל' מעשר שני ונטעי רבעי ה"ב), אין זה אלא משום שדינו כמעשר שני (שם), אבל "בצירה" לא נאמרה בו. ומה שכתב ב'קריית ספר' שעל-ידי הבצירה העראית הוא ממעט מחמש גפנים ושוב אין זה כרם - אין זה מתאים לדעת רבינו, שפסק שם ה"א ש"נטע רבעי" קדוש, ולא דוקא "כרם רבעי". ומה שאמרו בתוספתא מעשר שני פ"ה (הוצאת ליברמן עמ' 271.. שרק כרם רבעי (שיש בו חמש גפנים) עולה לירושלים - אין זה אלא מדרבנן. סוף דבר: דברי רבינו כאן צריכים עיון. (112) תוספתא ו'ירושלמי' שם. והיינו משום שחייב העוללות אינו תלוי בבצירה, שהרי משונדעו העוללות אסור לבעל הבית לזכות בהם, כמבואר למעלה בהכ"ג. (113) שוזהי בצירה כדרכה. (114) שהוא פטור, מפני שהחייב נשאר במה שהשאיר ('ירושלמי' שם, ועי' כסף-משנה).

1 לַעֲשׂוֹת¹¹³ יֵינן - חֵיֵב בְּפֶלֶל, אֲלֹא אִם כֵּן שִׁיר מְקַצְתָּן¹¹⁴.
2

(109) בתוספתא פאה פ"א (הוצאת ליברמן עמ' 44..): "היו ארבעה או חמשה גפנים, בוצרין ומכניסין לתוך ביתו ופטור מן הפרט, מן השכחה ומן הפאה וחייב בעוללות". וב'ירושלמי' (שם פ"ג ה"ב): "היה לו חמש גפנים והוא בוצרין ומכניסין לתוך ביתו, פטור מן הפרט ומן הערלה ומן הרבעי וחייב בעוללות". ורבינו הרכיב דבריו מתוך שני המקורות הנ"ל. (110) הוא-הדין שפטור מן הפאה, שהרי בצירה עראית אינה מחייבת לא בלקט ולא בשכחה ולא בפאה, כמפורש למעלה פ"ב ה"ו (כסף-משנה). (111) 'ירושלמי' שם. [ואין הדברים מבוררים, שאם כי בפרט ובשכחה שנאמר בהם בצירה, אין בצירה עראית מחייבת, היכן נאמרה בצירה ברבעי? (וראה ב'קריית ספר', ואין מקור

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ה'י"א שבט תשע"ח

יום ראשון ה' שבט ה'תשע"ח

הלכות שבת

פרק תשיעי

(1) כלל בו עשר מלאכות הנמנות שניות פרק שביעי [האופה, הגוזז, המלבן, המנפץ, הצובע, הטווה, העושה שני בתי נירין, המיסך, האורג והבוצע]. ודרך רבינו בהן כדרכו בראשונות.

3 א. האופה² פגרוגרת³ - חיב. אחד האופה את
4 הפת, או המבשל את המאכל או את הסממניו,
5 או המחמם את המים - הכל ענין אחד⁴ הוא.
6 שעור המחמם את המים - כדי לרחץ⁵ בהן
7 אבר קטן⁶. ושעור מבשל סממניו⁷ - כדי שיהיו
8 ראויין לדבר שמבשלין אותן לו.

(2) מלאכת אפייה לא הייתה במשכן, כי אם מלאכת בישול סממנים (לצבע תכלת וארגמן ותולעת שני), ולפי זה בישול הוא אב מלאכה ואפייה היא תולדה (ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב), מכיוון שרק מלאכה שהייתה במשכן נקראת אב (למעלה פרק ז הלכה א). אולם רבינו כתב כלשון המשנה (מסכת שבת דף עג עמוד א) שמנתה "אופה" בין אבות מלאכות ובגמרא מפורש: "תנא סידורא דפת נקט", התנא מנה את המלאכות החורש, הזורע, הטוחן וכו' עד אפיית הפת, המצוייה יותר מבישול סממנים (הר"ן). (3) (תוספתא שבת פרק י) ושיעור גרוגרת, ראה למעלה פרק ח הלכה ג. (4) פעולה באמצעות כוח האש להרתיה או לשנות דבר מכמות שהיה, כגון להקשות דבר רך או לרכך דבר קשה. (5) סתם מחמם מים לרחיצה (פרי חדש). (6) אצבע קטנה

של רגל קטן בן יומו כשיעור סיכה (להלן פרק י"ח הלכה ב - פרי חדש). (7) זהו השיעור באיכות, שיהיה ראוי לעשות מהם הצבע הדרוש (לחם משנה), אבל בכמות המים יש שיעור אחר: "כדי לצבוע בהם בגד קטן של פי סבכה" שמניחות הבנות על ראשיהן (רבינו בפרק י"ח הלכה ח והמקור בתוספתא שבת פרק י').

9 ב. הנותן⁸ ביצה בצד המחם⁹ בשביל שתתגלגל¹⁰,
10 ונתגלגלה - חיב; שהמבשל בתולדת האור -
11 במבשל באור עצמה. וכן¹¹ המדיח בחמין דג
12 מליח הישן¹² או קוליס האספנין¹³, והוא דג דק
13 ורך ביותר - הרי זה חיב; שהדחתו בחמין זה
14 הוא גמרי¹⁴ בשולן. וכן כל פיוצא בהן.

(8) משנה (מסכת שבת דף לח עמוד ב). (9) "שם הכלי שייחמו בו המים" (פירוש המשניות מסכת שבת פרק ג). (10) "תתערב, שתבשל קצת" (שם). (11) משנה (מסכת שבת דף קמה עמוד ב). (12) במשנה כתוב "מליח הישן" ופירושו רבינו ורש"י: "דג מליח שעברה עליו שנה משלחו" ובספר הפרדס לרש"י כתוב: בשר מלוח הרבה, וגם ברמב"ם כתב יד התימנים חסרה המלה "דג". (13) דג מארץ ספרד שקליפתו רכה ומולחים אותו לאכילה. (14) מכיוון שאי אפשר לאכלם אם לא הודחו בחמין, נחשבת הדחתם כבישול, אבל דברים שאפשר לאכלם על ידי הדחה במים צוננים, יש אומרים שמותר להדיחם אף במים חמים.

15 ג. המפקיע¹⁵ את הביצה בכבד חם או בחול ובאבק
16 דרכים שהן חמים מפני השמש¹⁶, אף-על-פי
17 שנגזלית - פטור¹⁷; שתולדות חמה אינם פתולדות
18 האש¹⁸, אבל גזרו עליהן מפני תולדות האור. וכן
19 המבשל בחמי טבירה¹⁹ וכיוצא בהם - פטור²⁰.

ה. הַיָּחִיד³⁰ בָּשָׂר עַל גִּבִּי גָחָלִים: אִם נִצְלָה³¹ בּוֹ
בְּגִדוֹגְרָתָהּ, אֶפְלוּ³² בְּשָׂנִים וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת - חֵיב³³; 13
לֹא נִצְלָה בּוֹ בְּגִדוֹגְרָתָהּ, אָבֵל נִתְבַּשֵּׁל בְּלוּ³⁴ חֲצִי³⁵
בִּשּׁוּל - חֵיב³⁶; נִתְבַּשֵּׁל חֲצִי בִּשּׁוּל מִצַּד אֶחָד - 14
פְּטוּר, עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ וְיִתְבַּשֵּׁל חֲצִי בִּשּׁוּל מִשְׁנֵי 15
צַדִּינִן. שִׁכְחָ³⁷ וְהִדְבִּיק פֶּת בְּתֵנּוֹר בִּשְׁבֶּתָּ, וְנִזְכַּר³⁸ - 16
מִתֵּר³⁹ לִדְרוֹתָהּ קֹדֶם שֶׁתֹּאפֶה וְיָבוֹא לִידֵי 17
מְלָאכָה. 18
20

(30) (מסכת מנחות דף נז עמוד א.) (31) צלייה גמורה.
(32) לא נצלה במקום כשיעור גרוגרת, אלא בצירוף שניים
או שלושה מקומות. (33) שדרך צלייה בכך. (34) כל
החתיכה. (35) הנקרא בתלמוד: "כמאכל בן דרוסאי", ראש
לשודדים נודדים שהיו רגילים לאכול מאכליהם בחצי
בישולם. (36) שדרך בישול הוא למי שאין לו פנאי
להמתין עד שיתבשל לגמרי. (37) (מסכת שבת דף ד עמוד
א.) (38) שהיום שבת, ואם יניחנו כך יאפה הפת ויתחייב
אם בשוגג - חטאת, ואם במזיד - סקילה. (39) להוציא את
הפת מן התנור, ואף שרדיית הפת איסור שבות הוא מדרבנן
(רבינו להלן פרק כ"ב הלכה א), התירו לו חכמים לעבור
על איסור דרבנן שלא יבוא לידי מלאכה האסורה מן התורה.
(40) אבל לאדם אחר לא התירו לדרות את הפת מן התנור
כדי שלא יבוא המדביק לידי איסור חטאת או סקילה, מטעם
שאמרו (מסכת שבת דף ד עמוד א): "וכי אומרים לו לאדם
חטא כדי שיזכה חבירו".

ו. הַמִּתִּיךְ⁴¹ אֶחָד מִמֵּינֵי מִתְכּוֹת כָּל שֶׁהוּא, אוֹ 21
הַמְחַמֵּם⁴² אֶת הַמִּתְכּוֹת עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה גָחָלָת - הֵרִי זֶה 22
תּוֹלַדַת מִבְּשָׁל. וְכֵן⁴³ הַמְמַסֵּס אֶת הַדִּינֵג⁴⁴ אוֹ אֶת 23
הַחֵלֶב אוֹ אֶת הַזֶּפֶת וְהַכֶּפֶר⁴⁵ וְהַגִּפְרִית⁴⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶם 24
- הֵרִי זֶה תּוֹלַדַת מִבְּשָׁל⁴⁷, וְחֵיב. וְכֵן הַמִּבְּשָׁל כָּלִי 25
אֲדָמָה⁴⁸ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה חֶרֶס - חֵיב מִשּׁוּם מִבְּשָׁל. כָּלְלוּ 26
שֶׁל דָּבָר: בֵּין שֶׁרָפָה גִּוּף קָשָׁה בָּאֵשׁ אוֹ שֶׁהִקְשָׁה גִּוּף 27
רַךְ - הֵרִי זֶה חֵיב מִשּׁוּם מִבְּשָׁל. 28

(41) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב); "המתוך
אבר (עופרת) חייב משום מבשל" (מסכת יבמות דף ו עמוד
ב). (42) כדי להתיכו הוא תולדת מבשל, אבל "המחמם
את הברזל כדי לצרפו (לחסמו) במים, הרי זה תולדת
מבעיר" (רבינו להלן בפרק י"ב הלכה א). (43) (מסכת
שבת דף עד עמוד ב). (44) שעווה. (45) כעין זפת.
(46) חומר שריפה הנמצא באדמה. (47) אף על פי שהוא
חוזר ומתקשה ואין הבישול ניכר בו (ר"ן). (48) (מסכת
שבת דף עד עמוד ב) "האי מאן דשדא סיכתא לאתונא,
חייב משום מבשל" ופירש בספר העיתים בשם הגאונים:
"מבשל כלי אדמה דקין", אולם רש"י פירש: "השליך יתר
של עץ רך לתנור החם לייבשו שיתקשה".

ז. הַגִּזְזִי⁴⁹ צֶמֶר אוֹ שֹׁעַר - בֵּין מִן הַבְּהֵמָה, בֵּין מִן 29
הַתְּיָה⁵⁰, בֵּין מִן הַחִי, בֵּין מִן הַמֶּת, אֶפְלוּ מִן 30
הַשְּׁלַח⁵¹ שְׁלָחָה - חֵיב. בָּמָה שֶׁעוּרוֹ? בְּדֵי לְטוֹת 31
מִמֶּנּוּ חוּט שֶׁאֶרְפוּ בְּרֹחֶב הַסִּטִּי⁵² כְּפֹל. וְכָמָה רֹחֶב 32

הַמִּבְּשָׁל²¹ עַל הָאוֹר דָּבָר שֶׁהִיָּה מִבְּשָׁל כָּל צִרְפוֹ²²
אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינּוּ צָרִיךְ בִּשּׁוּל כָּלָל - פְּטוּר²³. 2

(15) (מסכת שבת דף לה עמוד ב במשנה) המבקיע, שובר את
הביצה. (16) שנתחממו בשמש. (17) מעונש, אבל אסור
מדרבנן. (18) האסורות מן התורה. (19) (מסכת שבת דף
מ עמוד ב) המעיינות החמים שעל חוף ים כינרת על-יד
טבריה. (20) "שאינן דרך בישול בכך לבשל בחמה או
בתולדות חמה" (רש"י מסכת שבת דף לט עמוד א).
(21) משנה (מסכת שבת דף קמה עמוד ב). (22) דעת
הרשב"א וכמה מהראשונים שאפילו לא נתבשל כל צרכו אין
בו משום בישול, אם נתבשל "כמאכל בן דרוסאי" שהוא חצי
בישול לדעת רבינו ושליש בישול לדעת רש"י (ראה
למעלה בפרק ג). (23) משום שאין בישול אחר בישול;
אבל בבישול דבר שנאפה או נצלה פעם, יש מחלוקת בין
הראשונים, הסמ"ג סובר שיש בישול אחר אפייה וצלייה,
וראייתו מהדין שאין אדם יוצא ידי חובת מצה בלילה
הראשון של פסח במצה שנאפתה ואחר כך נתבשלה (רבינו
בהלכות חמץ ומצה פרק ו הלכה ו), אבל המרדכי בשם
ראב"ה כתב שלענין שבת אין בישול אחר אפייה וצלייה
(אורח חיים סימן שיח). ומותר לכתחילה, כמו שכתב רבינו
(להלן פרק כ"ב הלכה ח): "דבר שנתבשל קודם השבת, אף
על פי שהוא עכשיו צונן, מותר לשרותו בחמץ בשבת".

ד. אֶחָד²⁴ נֶטֶן אֶת הָאוֹר²⁵, וְאֶחָד נֶטֶן אֶת הַעֲצִים,
וְאֶחָד נֶטֶן אֶת הַקְּדֵרָה²⁶, וְאֶחָד נֶטֶן אֶת הַמֵּיִם,
וְאֶחָד נֶטֶן אֶת הַבָּשָׂר, וְאֶחָד נֶטֶן אֶת הַתְּבָלִין, וְכֹא 3
אֶחָד וְהָגִיס²⁷ - כָּלֵם חֵיבִים מִשּׁוּם מִבְּשָׁל; שְׁפָל 4
הַעוֹשֶׂה דָּבָר מִצְרָכֵי הַבִּשּׁוּל, הֵרִי זֶה מִבְּשָׁל. אָבֵל²⁸ 5
אִם שִׁפֹּת אֶחָד אֶת הַקְּדֵרָה תְּחִלָּה, וְכֹא אַחֵר וְנָתַן 6
אֶת הַמֵּיִם, וְכֹא אַחֵר וְנָתַן אֶת הַבָּשָׂר, וְכֹא אַחֵר 7
וְנָתַן אֶת הַתְּבָלִין, וְכֹא אַחֵר וְנָתַן אֶת הָאוֹר, וְכֹא 8
אַחֵר וְנָתַן עֲצִים עַל הָאוֹר, וְכֹא אַחֵר וְהָגִיס - 9
שְׂנִיִּים²⁹ הָאֲחֵרוֹנִים בְּלֶבֶד חֵיבִין מִשּׁוּם מִבְּשָׁל. 10
11
12

(24) (תוספתא מסכת שבת פרק יב; מסכת ביצה דף לד).
(25) כיוון שהביא את האש בתחילה, כל מה שנעשה אחר כך
מלאכת בישול היא וכולם חייבים (רש"י). (26) הראב"ד
השיג כאן מדברי הגמרא (שם) שחייב השופת את הקדירה
הוא רק בקדירה חדשה של חרס, המתחזקת על ידי ליבון,
אבל בעל מגדל עוז ביאר כי הברייתא שלאחריה לא חילקה
בין חדשה לישנה וכן פסק הר"ף שם. (27) בחש בכף
הקדירה וסייע לבשל. (28) כשהבאת האש הייתה
האחרונה, הקודמים לה פטורים. (29) אלה שעסקו מהבאת
האש והלאה חייבים משום מבשל (כלשון רבינו) אבל
המביא את האור חייב משום מבעיר ובכתב יד משנת קס"ב
מובא במעשה רוקח, הנוסח: "שלושה האחרונים" ולפי זה
המביא את האור חייב משום מבשל, ומורנו הרב יעקב בירב
ביאר כי בחלוקה ראשונה עשו כולם בבית אחת ולכן כולם
צורך בישול עשו, ובחלוקה השנייה עשו בזה אחר זה "ובא
אחר ונתן" "ובא אחר והגיס" ולא נתחייבו בבישול רק
האחרונים (כסף משנה).

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היה ראוי לעבודה מסיבת היבלת, לא יוכל לעבוד כל השבת, אלא כיוון שהסיר היבלת מותר לו לעבוד, מכיוון שהייתה יבשה ונפרכת, חשובה כמסולקת מקודם.

ט. הנוטל שעור⁶⁵ בכלי, במקו יטל ויהיה חיב? שתי 14
שעורות. ואם לקט לבנות מתוך שחרות, אפלו 15
אחת⁶⁶ - חיב⁶⁷. צפון שפרשה רבה וציצין⁶⁸ של עור 16
שפרשו רבין⁶⁹: אם פרושו כלפי מעלה ומצערות 17
אותו - מתר לטל אותן בידו⁷⁰, אבל לא בכלי; ואם 18
נטלן בכלי - פטור; ואם אינן מצערות אותו - אפלו 19
ביד אסור. ואם לא פרושו רבין, אפלו מצערות אותו 20
- אסור לנטלן בידו; ואם נטלן בכלי - חיב. 21

(65) (מסכת שבת דף צד עמוד ב.) (66) שהוא עושה כן כדי שלא יהא נראה כזקן ומקפיד אפילו על אחת (רש"י). (67) ואף בחול אסור משום "ולא ילבש גבר שמלת אשה" (דברים פרק כב פסוק ה), שדרך הנשים להקפיד על זה (רבינו בהלכות עבודת כוכבים פרק י"ב הלכה י'). (68) כעין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב הציפורן (רש"י מסכת שבת דף צד עמוד ב.) (69) שאז הן קרובות להינתק וכאילו נתלשו כבר. (70) משום צערו לא אסרו חכמים ליטול ביד. ולא גזרו שמה יעשה כן בכלי שמכיוון שפירשו רובן - גם בכלי אינו אסור אלא מדרבנן.

י. המלביץ⁷¹ את הצמר או את הפשתן או את השני⁷² 22
וכן כל פיוצא בהן ממה שדרךן להתלבן - חיב. 23
ובמה שעורו? כדי לטוות ממנו חוט אחד ארבו 24
במלא רחב הסיט⁷³ פפול, שהוא ארף ארבעה 25
טפחים. 26

(71) משנה (מסכת שבת דף קו עמוד א) המכבס את הצמר אחרי הגזיזה שיהיה לבן. (72) שמלבנים אותו תחילה לפני צביעתו לאדום. (73) מבואר למעלה בהלכה ז.

יא. המכבס בגדים - הרי הוא תולדת מלביץ⁷⁴, וחיב. 27
והסחיט⁷⁵ את הבגד עד שיוציא המים⁷⁶ שבו - הרי 28
זה מכבס, וחיב; שהסחיטה מצרכי⁷⁷ כבוס היא, 29
כמו שההגסה מצרכי הבשול. ואין סחיטה בשער⁷⁸. 30
והוא הדין לעור⁷⁹, שאין חיבין על סחיטתו. 31

(74) תוספתא (שבת פרק י') המכבס והסוחט מלאכה אחת. (75) דיני סחיטה ראה להלן בפרק כב הלכה טו. (76) אמר רבא זרק בגד למים - חיב"ב (מסכת זבחים דף צד עמוד ב.). (77) מקרבת את הליבון, כמו שההגסה מקרבת את הבישול (מרכבת המשנה). (78) (מסכת שבת דף קכח עמוד ב) "שהוא קשה ואינו בולע" (רש"י). (79) (מסכת זבחים דף צד עמוד א.).

יב. המנפיץ⁸⁰ את הצמר או את הפשתן או את השני 32
וכיוצא בהן - חיב. ובמה שעורו? כדי⁸¹ לטוות 33
ממנו חוט אחד ארבו ארבעה טפחים. והמנפיץ את 34
הגידים⁸² עד שיעשו פצמר כדי לטוות אותן - הרי 35
זה תולדת מנפיץ, וחיב. 36

הסיט? כדי למתח מן בהן⁵³ של יד עד האצבע 1
הראשונה פשיפתח ביניהן בכל כחו, והוא קרוב 2
לשני שליש זרת⁵⁴. התולש כנף מן העוף - הרי זה 3
תולדת גזיז⁵⁵. הטווה את הצמר מן החי - פטור; 4
שאין דרך גזיזה בכף⁵⁶, ואין דרך נפוץ בכף, ואין 5
דרך טויה בכף. 6

(49) (תוספתא מסכת שבת פרק ט.) (50) בתוספתא כתוב: "ומן העופות." (51) העור הנפשט אחר השחיטה. והשמיענו שגם כך דרך גזיזה (חסדי דוד). (52) שם מידת האורך. (53) אגודל (מסכת שבת דף קה עמוד ב.). (54) זרת האמורה בתורה (שמות פרק כח, עמוד טז), הוא חצי אמה של שישה טפחים (תוספתא כלים בבא מציעא פרק ו) שהוא שלושה טפח, והטפח הוא ארבע אצבעות (להלן פרק י"ז הלכה ו) נמצא שהזרת היא י"ב אצבעות (עיין רש"י מסכת שבת דף קו עמוד א.). וזה לשון רבינו (בפירוש המשניות ערלה פרק ג משנה ב) על שיעור הסיט: "נחזק אצלי זה הפירוש, מפני שהוא פירוש הקדמונים, והקדמון הוא יותר חכם בלשון מן האחרון." (55) (מסכת שבת דף עד עמוד ב.). (56) (שם) ולמעלה אמר: "הגזוז צמר מן החי חיב" הרי שדרך גזיזה בכך? אולם כוונת רבינו שאין דרך גזיזה - לגזוז אחר הטויה.

ח. הנוטל⁵⁷ צפרניו או שערו או שפמו או זקנו - 7
הרי זה תולדת גזיז, וחיב⁵⁸. והוא, שניטל בכלי; 8
אבל אם נטלן בידו, בין לו בין לאחר - פטור. וכן 9
החותך⁵⁹ יבולת מגופו, בין ביד בין בכלי⁶⁰ - פטור, 10
בין לו בין לאחר. ומתר לחתך יבולת⁶¹ במקדש 11
ביד⁶², אבל לא בכלי⁶³. ואם היתה יבשה - חותכה 12
אף בכלי ועובדה⁶⁴ עבודה. 13

(57) משנה (מסכת שבת דף צד עמוד ב) ורבינו פסק כחכמים שאינו חיב רק אם נטלן בכלי. (58) וזהו לדעת רבינו שפסק (בפרק א) כרבי יהודה: מלאכה שאינה צריכה לגופה חיב עליה, אבל לדעת הראשונים הסוברים מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, גם כאן אינו חיב רק אם צריך לשער או לציפורניים (תוספות מסכת שבת דף צד עמוד ב.). (59) (משנה מסכת עירובין דף קג עמוד א.) (60) שם במשנה כתוב: "ואם בכלי כאן וכאן (אף במקדש) אסור", "שאם מלאכה הוא הואיל ואינו משנה מהאופן שעושים בחול" (רש"י). והקשו ב"מגיד משנה" וב"מעשה רוקח" על הרמב"ם הפוטר בכלי, וב"צפנת פענח" להגאון מדווינסק כתב שבאמת פטור מגזוז כמו שכתב רבינו, ובעירובין חייבתו המשנה משום תיקון - שמתקן את האדם או הבהמה שלא יהיו בעלי מום וחיב משום מכה בפטיש (ראה להלן פרק י הלכה י"ז). (61) הוא מום עובר בכהן ואסור בעבודה, והבהמה שיש בה יבלת אסורה להקרבה. (62) כיוון שאיסורו מדרבנן, "ואין שבות במקדש כלל" (רבינו הלכות קרבן פסח פרק א הלכה ט"ז). (63) שמלאכה גמורה היא האסורה אף במקדש. (64) בדפוס ויניציא חסרה המלה "עבודה". וכתב במעשה רוקח שכוונת רבינו שלא נאמר כיוון שבין השמשות לא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ה' שבט - ספר זמנים - הלכות שבת קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו. הטויה⁹³ ארף ארבעה טפחים מפל דבר הנטוה
 - חיב. אחד הטויה את הצמר או את הפשתן או
 את הנוצה או את השער או את הגידין וכן כל
 פיוצא בהן. העושה את הלבד⁹⁴ - הרי זה תולדת
 טויה, וחיב. והוא, שילבד דבר שאפשר לטוות
 ממנו חוט ארף ארבעה טפחים בעבי בינוני.⁹⁵

(משנה מסכת שבת דף קה עמוד ב.) (94) צמר טרוף
 וכבוש בלתי ארוג; הראב"ד משיג כאן: "כי מלאכת עשיית
 הלבד אינה דומה לטווייה לפי שהוא לוקח צמר מלובן
 ומנופץ, ושוטחו על גבי בגד, ונותן מוך על מוך עד שנעשה
 עבה, ומטפחו במים, וכורכו עם הבגד ומהדקו עד
 שמתחבר ומתקשה ונעשה הלבד ונראה יותר שהוא כמגבן
 תולדת בונה"; אבל ב"מעשה רוקח" העלה שמלאכת עשיית
 הלבד דומה למלאכת הטווייה, שהוא מקבץ את החלקים
 הנפרדים מן הצמר או הפשתים ומחברים יחד - תולדת
 הטויה.

טז. העושה⁹⁵ שני פתי נירין⁹⁶ - חיב. העושה נפה⁹⁷
 או פברה⁹⁸, או סל או סבכה⁹⁹, או שפרג מטה
 בפחלים¹⁰⁰ - הרי זה תולדת עושה נירין¹⁰¹;
 ומשיעשה שני פתים באחד מפל אלו - חיב. וכן כל
 העושה שני פתי נירין פדבר שעושין אותו פתים
 פתים בגון אלו - חיב.

(95) (מסכת שבת דף קה עמוד ב.) (96) המכניס חוטי
 השתי בנירין (המכון של הקנים להעלאת חוטי השתי
 והורדתם נקרא בשם נירין), שיעלה אחד ויורד השני, כדי
 להכניס חוטי הערב בשתי. (97) רשת עשויה נקבים
 קטנים, לנפות הקמח ולנקותו מן הסובין והפסולת.
 (98) נקביה גדולים משל הנפה. (99) מכסה על הראש,
 עשוי מעשה רשת. (100) או בתבן ובכל דבר.
 (101) שבכל הנזכרים נפה וכברה וכו' הוא מותח בראשונה
 את חוטי האורך - "השתי" ואחר כך הוא קולע בהם את
 חוטי "הערב" (הרוחב) וחיב, שכל המתקן שני החוטים
 במסכת נקרא עושה שני בתי ניר, וכן העושה קליעה של
 שני בתים בארג חיב, וכן מובא בספרא אחרי פרשה ז:
 "מניין שלא יכתוב שתי אותיות ולא יארוג שני חוטין ולא
 יעשה שני בתים בנפה ובכברה תלמוד לומר: מלאכה".

יז. דרך¹⁰² האורגין: שמוותחין החוטין תחלה בארף
 היריעה ובכרחה, ושנים או חזין זה מפאן וזה מפאן,
 ואחד שויט בשבט¹⁰³ על החוטין ומתקן אותן זה
 בצד זה עד שתעשה פלה שתי¹⁰⁴ פלא ערב¹⁰⁵.
 ומתיחת החוטין פדרך האורגין, היא הנסכת
 המסכת¹⁰⁶. וזה המותח נקרא מסך. וכשפולין
 אותה ומתחיל להכניס השתי בערב - נקרא אורג.

(102) (מסכת שבת דף עג עמוד א ודף עה עמוד ב.)
 (103) חובט ומותח את חוטי השתי של האריג שלא יסתבכו
 בתנועותיהם למעלה ולמטה. (104) חוטי האורך שבאריג
 הם חוטי היסוד שבהם מכניסים את הערב. (105) חוטי

(80) משנה (מסכת שבת דף קה עמוד ב) מפריד ומנער את
 הצמר ביד לנקותו מפסולת. (81) כמו למעלה בהלכה ז.
 (82) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב) ועיין
 מעשה רוקח.

יג. הצובע⁸³ חוט שארכו ארבעה טפחים, או דבר
 שאפשר לטוות ממנו חוט פזה - חיב. ואין הצובע
 חיב עד שיהא צבע המתקיים⁸⁴. אבל צבע שאינו
 מתקיים פלל, פגון שהעביר סרק⁸⁵ או ששר⁸⁶ על גפי
 פרוז או נחשת וצבעו - פטור⁸⁷; שהרי אתה מעבירו
 לשעתו, ואינו צובע פלוס; וכל שאין מלאכתו
 מתקיימת בשבת - פטור.

(83) משנה (מסכת שבת דף קה עמוד ב.) (84) וכדברי
 רבינו (להלן פרק יא הלכה ט"ו) לענין כותב: "אינו חיב
 עד שיכתוב בדבר הרושם ועומד... ויכתוב על דבר
 שמתקיים הכתב עליו" ומקורו בתוספתא (מסכת שבת פרק
 י"ב): "אינו חיב עד שיכתוב בדבר של קיימא על דבר של
 קיימא". והביא ב"מגיד משנה" ראייה שכן הדין גם בשאר
 מלאכות, ממשנה (מסכת שבת דף קב עמוד ב) "זה הכלל
 כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת - חיב", אבל
 הר"ן פירש משנה זו (וכן הרע"ב), שכל העושה מלאכה
 בשבת, שמקיימים אותה כמות שהיא ואין צורך להוסיף
 עליה, שמלאכתה נגמרה - חיב, ולדבריהם אין משם ראייה
 לדעת רבינו, ובעל "מגדל עוז" כתב שמקור הרמב"ם הוא
 מהגמרא (מסכת שבת דף צד עמוד ב): "וחכמים אוסרים
 (כוחלת) משום שבות" ואינה חייבת משום צובעת כיוון
 שצבע הכחל אינו מתקיים. (85) צבע צהוב. (86) צבע
 אדום-בהיר "ומשוח בששר" (ירמי' פרק כב פסוק יד).
 (87) ודעת הסמ"ג והיראים שכל צבע הרצוי לאדם, אף אם
 הוא רק לשעה, חיב עליו מן התורה, והביאו ראייה מדברי
 רב (מסכת שבת דף עה עמוד א): "שוחט משום מה חיב"
 - משום צובע" (בדם השחיטה), ואף שצבע הדם אינו
 מתקיים.

יד. העושה עין הצבע - הרי זה תולדת צובע⁸⁸,
 וחיב. פיעד? פגון שנתן קנקנתום⁸⁹ לתוף מי
 עפצא⁹⁰, שנעשה הכל שחר; או שנתן אסטיס⁹¹
 לתוף מי פרכם⁹², שנעשה הכל ירק. וכן כל פיוצא
 פזה. וכמה שעור? פדי לצבע פו חוט שארכו
 ארבעה טפחים.

(88) (מסכת שבת דף יח עמוד א) הראב"ד השיג על דבריו,
 שאינו חיב משום צובע רק אם נגמרה מלאכת צביעה בכך
 ולא בעושה מי צבע. וב"צפנת פענח" ביאר דברי רבינו,
 שבאמת במי צבע לא נעשית צביעה, והם רק תערובת צבע,
 וכוונת רבינו כאן שעל ידי תערובת שני המינים נוצר צבע
 חדש, וזהו תולדת צובע שעל ידי פעולתו נולד דבר חדש.
 (89) חומצת הנחושת ששמים בדיו כדי להשחירה. (90) פרי
 האלון, כעין אגוז קטן, שנותנים אותו בדיו ומעבדים בו
 עורות. (91) צמח שממנו עושים צבע כחול לצביעת
 בגדים. (92) זעפרן, צמח פצלי מצבע כתום שלפרחיו ריח
 נודף.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרוחב שבאריג. (106) מתיחת חוטי השתי כדי להכניס את חוטי הערב.

יום שני ו' שבט ה'תשע"ח

פרק עשירי

(1) כלל בו ביאור ה' מלאכות הנמנות שלשיות פרק ז [הקושר, המתיר, התופר, הקורע, הבונה, הסותר, המכה בפטיש והצד].

- א. הקושר² קשר של קנימא³ והוא מעשה אמן⁴ - חייב. פגון: קשר הגמלין⁵ וקשר הספנין⁶, וקשרי רצועות מנעל וסנדל שקושרין הרצענין בשעת עשייתן, וכן כל פיוצא בזה. אבל הקושר קשר של קנימא ואינו מעשה אמן - פטור⁷. וקשר שאינו⁸ של קנימא ואינו מעשה אמן - מתיר לקשרו לכתחלה.

(2) משנה, שבת קיא, ב. (3) העומד להתקיים כל זמן קיום החפץ. (4) שהוא קשר חזק ואמין כקשרי האומנים. (5) נוקבים לגמל בחטמו, וקושרים בחבל בטבעת שבנוקב קשר של קיימא. (6) קשר חזק של חברי הספינה אל התורן. (7) זוהי דעת רבינו. אבל שיטת רש"י, הרא"ש וה'טור' היא, שכל קשר של קיימא אפילו הוא מעשה הדיוט - חייב. (8) בגמרא מובא: "כגון של בני מחוזא", ופירש רש"י: "שהם רחבי לבב, ומקפידים על לבושיהם ונעליהם להיות מכוונים, וקושרים אותו בדוחק, וצריך להתירו ערבית", אבל ב'מרדכי' הביא בשם רבינו פורת, שכל קשר העשוי להתירו בתוך שבוע ימים, הוא קשר שאינו של קיימא ומותר לכתחילה.

- ב. פיצוד⁹? נפסקה לו רצועה וקשרה, נפסק החבל וקשרו, או שקשר חבל בדלי, או שקשר רסן בהמה¹⁰ - הרי זה פטור. וכן כל פיוצא באלו הקשרים, שהן מעשה הדיוט וכל אדם קושר אותן לקנימא. וכל קשר שאינו של קנימא, אם קשרו קשר אמן - הרי זה אסור.

(9) מה נקרא קשר של קיימא שאינו מעשה אומן? (10) שכל אלו אין דרכו להתירם, ורוצה שיתקיימו כך לעולם, אבל הקשרים אינם מעשה אומן.

- ג. קושרת¹¹ אשה מפתחי החלוק, אף-על-פי שיש לו שני פתחים¹²; וחוטי סבכה¹³, אף-על-פי שהוא רפוי¹⁴ בראשה; ורצועות מנעל וסנדל, שקושרין אותן על הרגל בשעת מלבוש¹⁵; ונודות זין ושמן, אף-על-פי שיש לו שתי אוננים¹⁶; וקדרה של בשר¹⁷, אף-על-פי שיכולה להוציא הבשר ולא תתיר הקשר. וקושרין דלי במשיחה¹⁸ או באבגט וכיוצא בו¹⁹, אבל לא בחבל. וקושרין לפני הבהמה או בגולה בשביל שלא תצא, אף-על-פי שיש לה שני אסרות²⁰. וחבל²¹ שהיה קשור בפירה²², קושרו באבוס²³; והיה קשור באבוס, קושרו בפירה. אבל לא

- 1 יח. המסך¹⁰⁷ - חייב. והוא מלאכה מאבות מלאכות. והשוכל על החוטין עד שיפסקו ויתקנם - הרי זה תולדת מסך. וכמה שיעור? משייתקן רחב שתי אצבעות. וכן האורג¹⁰⁸ שני חוטין ברחב שתי אצבעות - חייב. בין שארגן בתחלה, בין שהיה מקצת הבגד ארוג וארג על הארוג - שיעורו שני חוטין. ואם ארג חוט אחד¹⁰⁹ והשלים בו הבגד - חייב. ארג בשפת¹¹⁰ היריעה שני חוטין ברחב שלשה פתי נירין - חייב. הא למה זה דומה? לאורג צלצול¹¹¹ קטן ברחב שלשה פתי נירין.

(107) (מסכת שבת דף עה עמוד ב). (108) במשנה (מסכת שבת דף קה עמוד א): "רבי אליעזר אומר, האורג שלושה חוטין בתחילה, ואחת על האריג - חייב (כלומר: בארג שנארג בו הרבה חוטים מקודם, ויש לו כבר שם אריג, גם בחוט אחד חייב). וחכמים אומרים בין בתחילה בין בסוף שיעורו שני חוטין". ו"בסוף" אין הכוונה "בסוף" ממש אלא בהמשך האריג, כמבואר להלן. (109) (מסכת שבת דף קד עמוד ב). (110) (מסכת שבת דף קה עמוד א). (111) חגורה.

- 11 יט. המדקדק¹¹² את החוטין ומפרידן פעת האריגה - הרי זה תולדת אורג. וכן הקולע¹¹³ את הנימין - הרי זה תולדת אורג. ושיעורו - משייעשה קליעה בארף שתי אצבעות.

(112) (מסכת שבת דף צז עמוד ב) "משווה האריגה, כשיש שני חוטים כרוכים זה עם זה משווה אותם במחט" (רש"י). (113) תלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק י הלכה ז) בשם רבי יוחנן: "הקולע שלוש נימין באדם - חייב משום אריג" וזהו בבגד, אבל בשער אין דרך אריגה (תוספות במסכת שבת דף צד עמוד ב).

- 15 כ. הבוצע¹¹⁴ שני חוטין - חייב. ובוצע הוא המפריש את הארוג. בין שהוציא הערב מן השתי או שהעביר השתי מעל הערב - הרי זה בוצע וחייב. והוא, שלא יהא מקלקל¹¹⁵, אלא יתפון לתקן. פדרך שיעושין אלו שמאחין¹¹⁶ את הבגדים הקלים ביותר, שבוצעין ואחר כך מאחין, וחוזרין ואורגין חוטין שבוצעו, עד שיעשו שני הבגדים או שני הקרעים אחד. והסותר¹¹⁷ את הקליעה לתקן - הרי זה תולדת בוצע. ושיעורו - כשיעור הבוצע.

(114) (מסכת שבת דף עג עמוד א), הראב"ד כתב: "זה הפירוש נוטה לקורע על מנת לתפור, וכבר הוא שנוי במשנה ואנו מקובלים, בוצע כמו פוצע, והוא לשון חתוך, שחותך ב' חוטים שאחר שהשלים אריגתו, חותך את הארוג מן המשווייר שבמסכת, ואם חתך ממנו שני חוטים, חייב בחתיכה זו". (115) ראה למעלה פרק א הלכה יז.

מנעל, והתירו לקשרו משום כבוד הבריות" (מגן אברהם סי' שח). (34) סוף, צמח שעושים ממנו חבלים לקשירה. (35) תוספתא שבת פי"ג. (36) מנעלים שלהם היו עשויים פריקים. ומחוברים על ידי רצועות שמהדק אותן ומרחיבן לפי הצורך, וכשנשמט חלק המנעל שעל רוב הרגל ממקומו, מחזיר ומהדק את המנעל על ידי הרצועות (אליה רבה סי' שיו).

- ה. הענייכה³⁷ - מתרת³⁸, לפי שאינה מתחלפת בקשירה. לפיכך, החבל שנפסק - מקבץ שני קצותיו, וכורך עליו משיחה, ועובב ענייכה.

(37) שבת קיג, א. קשר רופף בלי הדק, שקל להתירו. (38) אפילו מהדקה יפה ודעתו שתקיים כך תמיד (משנה ברורה סי' שיו).

- ו. מתר³⁹ לקשר קשר שאינו של קימא לדבר מצוה⁴⁰, כגון שיקשר למדד שעור משיעורי התורה. נימא פנור שנפסק⁴¹ - קושרין⁴² אותה⁴³ במקדש, אכל לא במדינה⁴⁴. ולא יקשר נימא לכתחלה⁴⁵ אפלו במקדש.

(39) משנה, שבת פכ"ד מ"ה: "מעשה בימי אביו של רבי צדוק, ובימי אבא שאול בן בטנית, שפקקו את המאור (החלון) בטפח (כלי חרס) וקשרו את המקידה (כלי שתיה) בגמי, לידע אם יש בגיגית (כד גדול) פותח טפח (ומביאה את הטומאה אל הבית), ומדבריהם למדנו: שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת (מדידה וקשירה של מצוה). (40) אם הקשר הוא מעשה אומן שאסור מדרבנן - התירו לצורך מצוה, שאם הוא מעשה הדיוט ואינו של קיימא מותר לכתחילה, ובנוסח אחר: "מותר לקשור קשר של קיימא", והכוונה אם אינו מעשה אומן (רמ"ע מפאנו). (41) מיתר הכינוי שנפסק בשבת, ולא יוכלו הלויים להמשיך בשיר שלהם. (42) משנה, עירובין קב, ב. (43) כי מכשירי קרבן דוחים את השבת. (44) מחוץ למקדש. (45) אם נפסק מערב שבת, כי מכשירי מצוה שאפשר לעשותם מערב שבת אין דוחים את השבת (רע"ב).

- ז. פל קשר⁴⁶ שתיכין⁴⁷ על קשורו, כך תיכין על התרו. וכל קשר שהקשור אותו פטור, כך המתיר אותו פטור. וכל קשר⁴⁸ שמתר לקשרו, כך מתר להתירו.

(46) משנה, שבת קיא, ב: "כשם שהוא חייב על קישורו, כך הוא חייב על היתרו". (47) ב'תוספות' (שבת עג). כתבו בשם רבינו חננאל, שאינו חייב במתיר אלא על מנת לקשור במקומו קשר של קיימא, כמו שאינו חייב בפתור אלא על מנת לבנות (להלן הל' טו) וכן דעת הרא"ש; ומדברי רבינו יוצא שלא כדעת ר"ח, שהרי אומר: "כך חייבין על התירו", כלומר: כמו שקושר חייב בפעולה אחת, כן המתיר (מעשה רוקח). (48) כמבואר בהלכה א.

- ח. הפותל⁴⁹ חבלים מן ההוצין⁵⁰ ומן החלף⁵¹, או מחוטי צמר או מחוטי פשתן או חוטי שער וכיוצא

- 1 יביא חבל מתוף ביתו ויקשר בפרה ובאבוס²⁴. ואם
2 היה חבל גרדי²⁵ שמתר לטלטלו²⁶ - הרי זה מביא
3 וקושר בפרה ובאבוס. מפני שכל אלו הקשרים
4 מעשה הדיוט הן ואינן של קיימא, אלא פעם קושר
5 ופעם מתיר, ולפיכך מתר לקשר אותן לכתחלה.
6 חותלות²⁷ של תמרים ושל גרוגרות - מתיר²⁸
7 ומפקיע²⁹ וחותל³⁰, ונוטל ואוכל.

(11) משנה, שבת קיא, ב. (12) שקושרת שפת חלוקה שבימין לכתף שמאל, ושבשמאל בכתף ימין, ואף שיכולה לפשוט בדוחק בלי התרת הקשר, מותר - משום שדרכה להתיר הקשר בכל יום (רש"י). (13) מכסה על הראש, עשוי מעשי רשת. (14) ויכולה להסירה משם בלא התרת הקשר, בכל זאת מותר לה לקשרה, שאשה חסה על שערותיה ותתיר הקשר לפני ההסרה (גמרא, שם). (15) שאלו בוודאי אינם קשר של קיימא, ולא קשר אומן (שם). (16) ויכול להוציא היין בדוחק בהתרת קשר אחד, אין אומרים שהקשר השני ישאר לעולם קשר של קיימא (שם). (17) "דרכם היה לעשות בצד הקדרות נקב כמין דד להוציא ממנו המרק והבשר, וקושרים על פי הקדירה בגד כדי שלא יכנסו בה נמלים, ועל ידי הדחק יכול להוציא כל מה שבקדירה מהדד, ואף-על-פי-כן אין הקשר שעל פי הקדירה קשר של קיימא" (מעשה רוקח). (18) חבל דק של פשתים וכדומה. (19) בכל דבר שאינו מבטלו אלא מתירו לאחר שימוש. (20) קשרים. יש שקושרים שני חבלים ברוחב הפתח זה למעלה מזה, ובעת שמוציאים את הבהמה - מתירים את החבל התחתון והיא יכולה לצאת בדוחק, ואין חוששים שמא ישאיר את הקשר השני תמיד ('מעשה רוקח'). (21) שבת קיג, א. (22) שבוודאי יתיר אותו הקשר. (23) בלי שנותנים בו מספוא לבהמה. (24) שאנו חוששים שקשר אחד ישאר קיים. (25) אורג. (26) עיקר ההיתר הוא מפני שאינו מבטל החבל ואינו קשר של קיימא, אלא שאם היה אסור בטלטול, לא היה אפשר להביא ולקשור מצד איסור טלטול. (27) שבת קמו, א. סלים עשויים מכפות תמרים, ומניחים בתוכם תמרים רעים שיתבשלו (רש"י). (28) ביד, אם הכיסוי קשור בחבל. (29) סותר שרשרות החבל בכלי (רש"י). (30) בכלי.

- 8 ד. פל³¹ שראוי למאכל בהמה - מתר לקשר אותו
9 בשפת. לפיכך, אם נפסקה רצועת סנדלו בכרמלית³²
10 - נוטל³³ גמי³⁴ לח הראוי למאכל בהמה, וכורך
11 עליו, וקושר הגמי. נשמטה³⁵ לו רצועת מנעל
12 וסנדל, או שנשמט רב הרגל - מתר³⁶ להחזיר
13 הרצועות למקומן, ובלבד שלא יקשר.

(31) שבת קיב, א. (32) מקום שאסור להוציא אליו בשבת מדרבנן, שאינו לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים (להלן פי"ד ה"ד). (33) בגמרא נאמר כי ההיתר הוא רק בכרמלית, שאם יניחנו שם עד אחר השבת יאבד סנדלו, אבל בחצר הנשמרת אסור לקשור את הסנדל, אולם בנוסח כת"י ('מעשה רוקח') חסרה תיבת "ככרמלית", ונראה שדעת רבינו להתיר גם בחצר "כי גנאי הוא לאדם לילך בלא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאותה תפירה אף שהיתה רק ארעית, בכל זאת חייב על פתיחתה" (מעשה רוקח).

יא. המדבק נירות או עורות בקולן⁶⁴ של סופרים¹⁹ וכיוצא בו - הרי זה תולדת תופר, וחייב⁶⁵. וכן המפרק⁶⁶ נירות דבוקין או עורות דבוקין, ולא נתפון⁶⁷ לקלקל בלבד⁶⁸ - הרי זה תולדת קורע, וחייב²³.

64 דבק העשוי מקמח. 65 הפותח אגרת חתומה, אינו חייב, שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואף לרבינו המחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, כאן פטור, כי אינו מתקן מאומה בגוף הנייר, אלא מקלקל. והתיקון בא מצד אחר - קריאת האגרת (שו"ת 'חכם צבי' סי' לט). 66 דעת רבינו שאם קורע על מנת לתקן, אף אם לא נתכוין על מנת לתפור - חייב, ומה שנאמר במשנה: "הקורע על מנת לתפור", הכוונה שיהיה בקריעה תיקון ולא קלקול, אבל אין צורך שתהיה דוקא על מנת לתפור ('חיי אדם' ו'משנה ברורה'). 67 בנוסח אחר: "ולא נתכוין לקלקל, הרי זה קורע על מנת לתקן" (כ"י אברבנאל). 68 משנה, שבת קב, ב.

יב. הבונה⁶⁹ כל שהוא - חייב. המשוה⁷⁰ פגי הקרקע בפית⁷¹, כגון שהשפיל תל או מלא גמא או גיא⁷² - הרי זה בונה, וחייב. אחד⁷³ נתן את האבן, ואחד נתן את הטיט⁷⁴ - הנותן הטיט חייב. ובנדבך⁷⁵ העליון, אפלו העלה את האבן והניחה על גבי הטיט⁷⁶ - חייב, שהרי אין מניחין עליה טיט אחר. והבונה על גבי כלים⁷⁷ - פטור.³⁰

69 שבת עג, ב. 70 אבל בשדה - חייב על אלו משום חורש, ראה למעלה פרק ח' ה"א. 71 חפירה עמוקה. 72 תוספתא שבת פ"ב. 73 באמצע הבנין, שאין האבן מתקיימת בלא טיט, לכן נותן הטיט הוא העיקר. 74 טור אבנים או לבנים בבנין. 75 בנוסח אחר: "הדימוס" (מעשה רוקח' ותוספתא) טור אבנים בבנין. 76 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ב: "מה בנין היה במשכן? - שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. הדא אמרה (זאת אומרת) בנין על גבי כלים, בנין? אדנים כקרקע הם (ואינו בונה על הכלים)". 77 שבת קלח, א.

יג. העושה⁷⁸ אהל קבוע⁷⁹ - הרי זה תולדת בונה, וחייב. וכן⁸⁰ העושה פלי אדמה, כגון תנור וחבית⁸¹ קדם שישרפו⁸² - הרי זה תולדת בונה⁸³, וחייב. וכן המגבין⁸⁴ את הגבינה - הרי זה תולדת בונה. ואינו חייב עד שיגבן כגורגרת⁸⁵. המכניס⁸⁶ יד הקרדס בתוך העץ שלו - הרי זה תולדת בונה. וכן כל פיוצא בו. וכן התקוע⁸⁷ עץ בעץ - בין שתקע במסמר, בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד - הרי זה תולדת בונה, וחייב.³⁹

78 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ב: "מה בנין היה במשכן? - שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. ולא לשעה היתה (בנין

1 בהן - הרי זה תולדת קושר, וחייב. ושעורו - פדי
2 שיעמד החבל בפתילתו בלא קשירה, שנומצאת
3 מלאכתו מתקיימת. וכן המפריד את הפתיל - הרי זה
4 תולדת מתיר, וחייב. והוא, שלא יתפון לקלקל⁵²
5 בלבד. ושעורו - כשעור הפותל.

49 'ירושלמי' שבת פט"ו ה"א. שזור. 50 עלה ענף התמר. 51 צמח עשב ארוך כעין פתיל שעושים ממנו מחצלות. 52 שהוא פטור (למעלה פ"א הי"ז).

ט. התופר⁵³ שתי תפירות - חייב. והוא⁵⁴, שקשור⁵⁵ ראשי החוט מכאן ומכאן, פדי שתעמד התפירה ולא תשקט. אבל אם תפר יתר על שתי תפירות, אף-על-פי שלא קשר - חייב, שהרי מתקיימת התפירה. והמותח⁵⁶ חוט של תפירה בשפת - חייב, מפני שהוא מצרכי התפירה.¹¹

53 משנה, שבת עג, א. 54 בגמרא (שם עד). הקשו: "והוא לא קיימא (והרי התפירה אינה מתקיימת, וכל מלאכה שאינה מתקיימת פטור)? אמר רבי יוחנן: והוא שקשרן (כגון שקשר שני ראשי החוטים). 55 ב'ירושלמי' (שבת פ"ז ה"ב) מובא שחייב שתיים, משום תופר ומשום קושר; אבל לדעת רבינו (בהלכה א) שאינו חייב רק על קשר אומן, יש לומר שכאן הכוונה לקשר של הדיוט, ולכן אינו חייב רק משום תופר (קובץ). 56 שבת עה, א.

י. הקורע⁵⁷ פדי⁵⁸ לתפר שתי תפירות על מנת לתפור שתי תפירות - חייב. אבל הקורע להפסידה - פטור⁵⁹, מפני שהוא מקלקל. הקורע בהמתו⁶⁰ או על מת⁶¹ שהוא חייב לקרע עליו - חייב, מפני⁶² שמנישכ את דעתו בדבר זה ויניח יצרו; והואיל וחמתו שוככת בדבר זה - הרי הוא כמתקן, וחייב. והפותח⁶³ בית הצנאר בשפת - חייב.¹⁸

57 משנה, שבת עג, א. 58 שיעור הקריעה כדי שיוכל לתפור שם שתי תפירות. 59 משנה, שבת קה, ב. 60 כבעסו. 61 בביריתא מובא: "על מתו". וכן בנוסח אחר ב'מעשה רוקח', ולפי הנוסח שלנו חייב לקרוע על מת שאינו קרובו, כדעת רבינו (הל' אבל פ"ט הי"א): "כל מי שעמד עם המת בשעת יציאת נשמתו, אף-על-פי שאינו קרובו - חייב לקרוע, וכן אדם כשר שמת - הכל חייבין לקרוע עליו". 62 מבואר למעלה פ"ח ה"ח. 63 שבת מח, א: "הפותח בית הצנאר (של חלוק) חייב חטאת", שעכשיו גומר את המלאכה ועושה את הבגד ראוי לשימוש וחייב משום מכה בפטיש (רש"י שם, ולהלן הט"ז); ודעת רבינו היא שחיובו משום קורע, ואף שאינו חייב רק בקורע על מנת לתפור? - פירש רבינו אברהם בן הרמב"ם בשם אביו, ש"דרך החייט כשגומר הבגד ומתקן בית הצנאר שלו, עד שיהיה ראוי ללבישה, היה משיב המטלית שחתכה ממקום בית הצנאר, על בית הצנאר, ותופרה תפירת ארעי, כדי שיהא היכר שזה בגד חדש, ובעת שירצה בעל הבגד ללבוש אותו, מסיר אותם החוטים, והשמיענו הרמב"ם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ו' שבט - ספר זמנים - הלכות שבת קפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הבנין להשוותה לחברותיה, ולכן חייב משום גמר מלאכה. (100) שבת עה, ב: "רבה ורבי זירא דאמרי תרוייהו (אמרו שניהם) כל מה שיש בו גמר מלאכה - חייב משום מכה בפטיש". (101) שבת עה, ב. (102) גירסת ה'מגיד משנה' (להלן פ"א ה"י) "והמגרר" בדלי"ת, חותך הוא קרנות בגוף האבן. ואילו "המגרר" בדלי"ת, חותך הוא קרנות היוצאות מהאבן. ועיין שם. (103) שבת קמו, א. (104) משום מכה בפטיש, אבל משום בונה - חייב אף בפחות מזה (ראה למעלה הלכה יד). (105) שבת קז, א.

ארעי? - אמר רבי יוסי כיון שהיו חונים ונוסעים ע"פ הדיבור, כמי שהוא לעולם" (בנין קבוע). (79) שבת עד, ב. (80) בנוסח אחר: "תנור כייריים וחבית" (דפוס ויניציא). (81) שאם שרפו בכבשן, יש בו גם משום מבשל ומכה בפטיש. (82) ומה שאמרו אין בנין בכלים, הכוונה אם החזיר כלי מפורק לתיקונו, אבל כשעושה את הכלי מחדש - יש בו משום בנין (מגיד-משנה בשם הגאונים). (83) שבת צה, א. (84) שבת, שם. (85) שם, קב, ב. (86) שם, מז, א. (87) שם, קב, ב.

17 יז. המפסיד¹⁰⁶ שחין¹⁰⁷ בשבת פדי להרחיב פי המפה, 18 פדרה שהרופאין עושין, שהן מתפננין ברפואה 19 להרחיב פי המפה - הרי זה חייב¹⁰⁸ משום מכה 20 בפטיש, שזו היא מלאכת הרופא. ואם הפיסה 21 להוציא ממנה הלחה שפה - הרי זה מתיר¹⁰⁹.

1 יד. העושה⁸⁸ נקב פל שהוא פלול של תרגולים, 2 פדי שייכנס להן האורה⁸⁹ - חייב משום בונה. 3 המחזיר⁹⁰ דלת של בור ושל דות⁹¹ ושל יציע⁹² - 4 חייב משום בונה⁹³.

(88) כשהנקב קטן ומשמש רק להכניס אור - חייב משום בונה, כעושה חלון, אבל אם עושה נקב שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההבל, חייב משום מכה בפטיש שזהו גמר מלאכתו (להלן פכ"א ה"א - פר"ח). (89) עירובין קב, ב. (90) בור שדפנותיו בנויות אבנים. (91) בנין בולט מכותל הבית בפנים או בחוץ. (92) מכיון שהם בנינים בתוך הקרקע - נחשבת גם החזקת דלת כבנין (רש"י). (93) משנה, שבת עג, א.

5 טו. הסותר⁹⁴ פל שהוא - חייב. והוא, שייסתר על 6 מנת לבנות⁹⁵; אבל אם סתר דרך השחתה⁹⁶ - פטור. 7 הסותר אהל⁹⁷ קבוע, או שפרק עץ תקוע - הרי זה 8 תולדת סותר, וחייב⁹⁸. והוא, שיתבונן לתקן.

(94) שבת לא, ב: "סותר על מנת לבנות במקומו - חייב משום סתירה. אמר לו רבה לעולא: מכדי (הרי) כל מלאכות ילפינן להו (לומדים אותם) ממשכן, והתם (שם) סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא (שהיו סותרים אותו בחניה אחת, ונוסעים למקום אחר וחוזרים ומקימים אותו)? אמר לו לעולא: כיון שכתוב (במדבר ט, יח): "על פי ה' יחנו", כסותר על מנת לבנות במקומו הוא". (95) כמבואר למעלה פ"א ה"ז. (96) שחייב על עשייתו משום בונה, חייב על סתירתו משום סותר, אם כוונתו לתקן - לבנות במקומו. (97) "שכל מה שיש בו בנין (כמבואר בהלכה יג) יש בו סתירה" (מגיד-משנה). (98) משנה, שבת עג, א.

22 יח. המסתת¹¹⁰ את האבן פל שהוא - חייב משום 23 מכה בפטיש. המציד¹¹¹ את האבן ביסוד הבנין, 24 ותקנה בידו, והושיבה במקום הראוי לה - חייב 25 משום מכה בפטיש. הלוקט¹¹² יבלת שעל גבי 26 בגדים בידו, כגון אלו היבולות¹¹³ שבבלי צמר - 27 חייב משום מכה בפטיש. והוא, שייקפיד עליהן¹¹⁴; 28 אבל אם יסירן דרך עסק¹¹⁵ - הרי זה פטור. 29 המנער¹¹⁶ טלית חדשה¹¹⁷ שחורה פדי לנאותה 30 ולהסיר הצמר הלבן¹¹⁸ הנתלה בה, פדרה שהאמנין 31 עושין - חייב חטאת. ואם אינו מקפיד - מתיר¹¹⁹.

9 טז. המפה⁹⁹ בפטיש¹⁰⁰ הפאה אחת - חייב. וכל 10 העושה דבר שהוא גמר מלאכה - הרי זה תולדת¹⁰¹ 11 מכה בפטיש, וחייב. פיצד? המנפח בכלי זכוכית, 12 והצר בכלי צורה¹⁰², אפלו מקצת הצורה, והמגרר¹⁰³ 13 פל שהוא, והעושה נקב פל שהוא - בין בעץ, בין 14 במתכת, בין בבנין, בין בכלים - הרי זה תולדת מכה 15 בפטיש, וחייב. וכל פתח¹⁰⁴ שאינו עשוי להכניס 16 ולהוציא - אין חייבין¹⁰⁵ על עשייתו.

(110) "מושיבה ומצדה עד שמתיישבת בקרקעית יסוד הבנין יפה" (רש"י). (111) שבת עה, ב. (112) קש וקסמים דקים, שנארגו בבגד. (113) שאינו לובש את הבגד עד שמסירן. (114) בלי כוונה. (115) שבת קמו, א. חייב משום מלבן (רש"י) או מכה בפטיש (ר"ח וכסף-משנה). (116) כל זמן שלא נשתמש בה הרבה והיא כחדשה, ואפילו אם נכבסה ('מגן אברהם', 'פרי מגדים' א"ח ס' שב). (117) בנוסח אחר: "ולהסיר הצהוב הלבן" (דפוס רומי וויניציאה). (118) שלא איכפת לו אם בגדו נקי, ואין לחייבו על ליבון. (119) שבת עג, א. קו, א.

32 יט. הצד¹²⁰ דבר שדרה מינו לציד אותו - חייב. 33 כגון: חיה ועופות ודגים. והוא, שייצוד אותן 34 למקום שאינו מחסר צידה. פיצד? כגון שדרה 35 אחר צדי עד שהכניסו לבית או לגינה או לחצר,

(99) לדעת רש"י, חייב משום גמר מלאכה, שכן האומן מכה על הסדן בשעת גמר מלאכה, ורבינו חננאל פירש שהאומן מכה בפטיש על הכלי, להשוות עקמיותו, וכן על אבן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

132) ואם לא עשה בעצמו כלל, רק שיסה את הכלב והכלב תפסו, הרי זו רק צידה מדרבנן ('כלבו'). (133) משנה, שבת קו, ב.

כג. צבי¹³⁴ שנקנס לבית, ונעל אחד בפניו - חיב¹³⁵.
נעלוהו שנים - פטורין¹³⁶. אם אין אחד יכול לנעל,
ונעלוהו שנים - חיבין¹³⁷. יושב אחד על הפתח ולא
מלאהו, וישוב השני ומלאהו - השני חיב. יושב
הראשון ומלאהו, ובא השני וישוב בצדו, אף-על-פי
שעמד הראשון והלך לו - הראשון חיב, והשני לא
עשה פלוס. ומתיר לו לישב במקומו עד הערב,
ולוקח הצבי. למה זה דומה? לנועל ביתו לשמור¹³⁸
ונמצא צבי שמור בתוכו, שלא עשה פלוס. נכנסה
לו צפור תחת כנפיו¹³⁹ - יושב ומשמרה עד
שתחשף, ומתיר.

134) אף שלא צדה בידים, סגירת הדלת נחשבת לצידה.
135) כי שנים שעשו מלאכה אחת שכל אחד יכול לעשותה
לבדו, פטורים (למעלה פ"א הט"ו). 136) כי "אם אין
אחד יכול לבדו לעשות המלאכה עד שיצטרפו שנים, שניהם
חייבים" (רבינו שם ה"טז). 137) ולא ידע שיש שם צבי.
138) תחת כנפי כסותו ואינה יכולה לצאת שנעל בפניה,
אינו צריך לפתוח לה חלון שתצא אלא מותר לו לשמרה עד
שתחשך (רש"י). 139) שבת קו, ב.

כד. הצד¹⁴⁰ צבי זקן או חגר¹⁴¹ או חולה¹⁴² או
קטן¹⁴³ - פטור. המפרק בהמה חיה ועוף מן
המצודה - פטור¹⁴⁴. הצד חיה ועוף שברשותו,
פגון: אונזין ותרנגולין ויוני עליה - פטור¹⁴⁵. הצד
דבר שאין במינו צידה, פגון: חגבים הגזין¹⁴⁶ צרעין
ויתושיין ופרעושיין וכיוצא באלו - הרי זה פטור.

140) פיסח. 141) לדעת רש"י (שם) אינו פטור אלא
בחולה מחמת עייפות, שאינו יכול לברוח ונחשב לנצוד,
ורבינו סתם ולא חילק. 142) 'ירושלמי' שבת פ"ד ה"א,
ותוספתא שבת פ"ג. וקטן, היינו, שאינו יכול עדיין לרוץ
(המאירי). 143) תוספתא, שם. שהם נחשבים כניצודים
ולא עשה עכשיו מלאכת צידה, אבל אסור מדרבנן.
144) ומותר לכתחילה משום צידה, אבל אסור לעשות כן
משום שבעלי חיים מוקצים הן (להלן פכ"ה הכ"ו; 'מעשה
רוקח'). 145) מין דבורה. 146) שבת קו, ב.

כה. רמשים¹⁴⁷ המזיקין, פגון: נחשים¹⁴⁸ ועקרבים
וכיוצא בהן, אף-על-פי שאין ממתין, הואיל
ונושקין - מתיר לצוד אותם בשבת. והוא, שיתפון
להנצל מנשיכתן. פיצד הוא עושה? פופה כלי
עליהן, או מקיף עליהן, או קושרן, כדי שלא יזיקו.

147) בגמרא מובא שאם נזדמנו לו נחש ועקרב בשבת,
מצוה להרגם מיד, וכאן כוונת רבינו כשאנו רואין בביור
שארין ורופים אחר האדם לנשכו ('משנה ברורה' סי' שטו).

1 ונעל בפניו; או שהפריח את העוף עד שהקניסו
2 למגדל, ונעל בפניו; או ששלה¹²¹ דגים מן הים
3 בתוף ספל של מים - הרי זה חיב. אבל אם הפריח
4 צפור¹²² לבית, ונעל בפניו; או שהפריח דג ונעלו
5 מן הים לברכה של מים; או שרדף אחר צבי עד
6 שנקנס לטרקלין רחב, ונעל בפניו - הרי זה פטור,
7 שאין זו צידה גמורה; שאם יבוא לקחתו - צריך
8 לרדף אחריו ולצוד אותו משם. לפיכך, הצד ארי¹²³
9 - אינו חיב עד שיכניסנו לפופה¹²⁴ שלו שהוא נאסר
10 בה.

120) הוציא. 121) שינה רבינו וכתב כאן "ציפור" במקום
"עוף", כי בגמרא חילקו בין ציפור דרור לשאר עופות, כי
ציפור דרור "שאינה מקבלת מרות", נשמטת מזוית לזוית
וקשה לתפסה, ואין בית נחשב לצידה לגבה (הגרי"ב).
122) שבת קו, ב: "אמר שמואל, הצד ארי בשבת - אינו
חייב עד שיכניסנו לגורזקי (בית משמר העשוי לו כמין
תיבה - רש"י) שלו". 123) חדר צר למשמר וכלא.
124) שבת קו, ב. ביצה כד, א.

כ. פל¹²⁵ מקום שאם ירוץ בו יגיע לחיה בשחיה
12 אחת, או שהיו הפתלים קרובין זה לזה עד שישל
13 צל שניהם לאמצע פאחד - הרי זה מקום קטן; ואם
14 הברית הצבי וכיוצא בו לתוכו - חיב. ומקום שהוא
15 גדול מזה, המבריח חיה ועוף לתוכו - פטור.

125) משנה, שבת קו, א.

כא. אחד¹²⁶ שמנה שרצים האמורין בתורה¹²⁷ ואחד
17 שאר¹²⁸ שרצים ורמשים שיש למינן צידה, הצד
18 אחד מכלן - בין לצרף בין שלא לצרף¹²⁹ או לשחק
19 בהן - חיב, הואיל ונתפון לצוד וצד. שמלאכה
20 שאינה צריכה לגופה - חיב עליה. הצד את הישן¹³⁰
21 ואת הסומא - חיב¹³¹.

126) ויקרא יא, כט-ל: "החולד, והעכבר, והצב, והאנקה,
הכוח, והלטאה, והחומט והתנשמת". 127) כמבואר
בפ"ח ה"ט. 128) שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה
(מבואר למעלה פ"א ה"ז). 129) בבלי (שבת קו, ב).
וב'ירושלמי' (שבת פ"ד ה"א) מובא שזה רק בצבי הישן
כש"עינו אחת פקוחה ועינו אחת סתומה", ואי אפשר לצודו
מחמת שינה. אבל רבינו נמשך אחר תלמוד בבלי, שלא חלק
בין צבי לשאר חיות. 130) שהוא נשמט ממקומו כשבן
אדם מתקרב אליו (רש"י). 131) שבת קו, ב. עיין ב'מגיד
משנה'.

כב. המשלח¹³² פלבים כדי שיצודו צבאים וארנבים
23 וכיוצא בהן, וברח הצבי מפני הפלב, והיה הוא
24 יורד אחר הצבי או שעמד בפניו והבהילו עד
25 שהגיע הפלב ותפשו - הרי זה תולדת הצד, וחיב¹³³.
26 וכן העושה בדרך הזו בעופות.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ז' שבט - ספר זמנים - הלכות שבת קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה פטור מעונש, אבל אסור לעשות כן מדרבנן (למעלה פ"א ה"ג).

יום שלישי ז' שבט ה'תשע"ח

פרק אחד עשר

ג. המפלה¹⁷ פליו¹⁸ בשבת - מולל את הפנים¹⁶ וזורקן. ומת¹⁹ להרג את הפנים בשבת, מפני שהן¹⁷ מן הנזע. ¹⁸

(17 שבת יב, א. 18) מבער כינים מבגדיו. (19) "אסור להרוג את המאכלות בשבת, דברי בית שמאי, ובית הלל מתירין". והלכה כבית הלל בכל מקום.

ד. חיה²⁰ ורמש²¹ שהן נושכין וממיתין ודאי, כגון: זכוב שבמצרים, וצרעה שבנינוה, ועקרב שבחדיב²¹, ונחש שבארץ ישראל, וכלב שוטה בכל מקום - מת²² להורגן בשבת פשוט²². ושאר²³ כל המזיקין: אם היו רצין אחריו - מת²⁴ להרגן, ואם היו יושבין במקומן או בורחין מלפניו - אסור²⁵ להרגן. ואם דורסן לפי תמו²⁶ בשעת הליוכו והורגן - מת²⁵.

(20 שבת קכא, ב. 21) בהגהות הרי"ף, הנוסח: "שכיריו". (22) שסתם מזיקים (ר"ן). (23) "אמר רבי יהושע בן לוי: כל המזיקין (ההורגין) נהרגין בשבת" (שבת קכא:). (24) "תני (שנה) תנא קמי (לפני) רבא בר הונא: ההורג נחשים ועקרבים בשבת, אין רוח חסידים נוחה הימנו (דעתם של חסידים אינה מעורבת עמו, שאין הגון בעיניהם מה שעשה), אמר לו (רבא לתנא) - ואותם חסידים אין רוח חכמים נוחה מהם (אין רוח חכמים נוחה מאותם החסידים החוששים להרוג נחשים בשבת)". (25) כי אלה אין היוקם מצוי כל כך כמו הראשונים (הר"ן). (26) רש"י פירש: "לא שיעמוד עליו ויהרגנו, אלא שאם היה הולך נחש או עקרב לפניו, אינו צריך להשטט ממנו, אלא דורסו והולך, כי דבר שאינו מתכוין מותר. ואפילו למי שאסר, במקום נזק מותר". אבל הר"ן השיג עליו, כי הלשון "דורסו" משמע אפילו בכונה, וכאן מותר משום שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור. ובמקום נזק - מותר לכתחילה. ואמר "לפי תומו", כי אם אפשר לשנות - משנים.

ה. המפשיט²⁷ מן העור פדי לעשות²⁸ קמיע²⁹ - חייב. וכן³⁰ המעבד מן העור פדי לעשות קמיע - חייב. ואחד המולח ואחד המעבד³¹, שהמליחה מין עבוד הוא. ואין עבוד פאכלין³². וכן המוחק מן העור פדי לעשות קמיע - חייב. ואי זהו מוחק? זה המעביר שער או הצמר מעל העור אחר מיתה עד שיחליק פני העור.

(27 משנה, שבת עה, א. 28) לכסות בו את הקמיע (רע"ב). (29) קלף שכתובים בו שמות ופסוקים לסגולה ולרפואה. (30) השיעור הזה הוא בכל המלאכות הנעשות בעור (מגיד-משנה). (31) שבת עה, ב: "היינו מולח, היינו מעבד" - שמליחה צורך עיבוד היא (רש"י). (32) "רבה בר רב הונא אמר: המולח בשר - חייב משום מעבד. רבא אמר: אין עיבוד באוכלין", והלכה כרבא. וכתבו ה'תוספות' שמכל-מקום אסור למלוח אוכלין מדרבנן, כשמולחם לפני

(1) כלל בו ביאור ח' מלאכות הנמנות רביעיות פרק ז [השוחט, המפשיט, המעבד, הממחק, המחחק, הכותב, המוחק והמשרטט].

א. השוחט² - חייב. ולא שוחט בלבד, אלא כל הנוטל נשמה³ לאחד מפל מיני חיה ובהמה ועוף ודג ושרץ, בין בשחיטה או בנחירה⁴ או בהכאה - חייב. החונק את החי עד שנימות - הרי זה תולדת שוחט. לפיכך⁵, אם העלה דג מספל של מים⁶ והניחו עד שמת - חייב משום חונק. ולא עד שנימות, אלא כיון שיכבש בו פסלע⁷ בין סנפיריו - חייב, שעוד אינו יכול לחיות. הושיט⁸ ידו למעי הבהמה ודלדל עפר שבמעיה - חייב¹⁰.

(2) משנה, שבת עג, א. (3) גמרא, שבת עה, א. שוחט משום מה חייב? (במה מצאנו שחיטה במלאכת המשכן), רב אמר משום צובע (שצובע בדם את צואר בית השחיטה, וצביעה היתה מלאכה חשובה במשכן). ושמואל אמר: משום נטילת נשמה (שהוצרכו להרוג או לשחוט אילים מאדמים, תחש וחילזון); מפרשי הרמב"ם הקשו כאן, שהרי מפורש בתלמוד, כי רב סובר שחייב "אף משום צובע", ולפי הכלל שיש לנו (בכורות מט:): "הלכה כרב באיסורין, וכשמואל בדינין", למה לא כתב רבינו שחייב גם משום צובע? - אולם לפי דברי רבינו (פ"ט ה"ג): "אין הצובע חייב עד שיהא צבע המתקיים, אבל צבע שאינו מתקיים - פטור", אין בשחיטה דין צובע כלל שהרי צבע הדם אינו מתקיים (אחרונים). (4) המתת החי על ידי דקירה בצואר. (5) שבת קז, ב. (6) שאין בו צידה, שאם הוציא את הדג מן המים - חייב משום צידה ('תוספות' שם, ב. ראה למעלה פ"י ה"ט). (7) כרוחב סלע (רש"י). (8) שבת קז, ב. (9) ניתק את העובר ממקום חיבורו בגוף. (10) משום נטילת נשמה. וכ"ה ברמב"ן בשם רבינו.

ב. רמשים¹¹ שהן פריין¹² ורבין מזכר ונקבה, או נהוין¹³ מן העפר, כמו הפרעושיין¹⁴, ההורג אותן - חייב¹⁵. בהורג בהמה וחיה. אבל רמשים שהותן מן הגללים ומן הפרות שהבאישו וכיוצא בהן, כגון תולעים של פשר ותולעים שבתוך הקטניות, ההורגן - פטור¹⁶.

(11) שבת קז, ב. (12) שאינו חייב אלא על הריגת בעלי חיים הדומים לאילים מאדמים, שהשתמשו בעורותיהם במלאכת המשכן שהם פרים ורבים (שם). (13) נבראים, ובפירוש המשניות (שבת פ"ד) כתב רבינו: "ואינו חייב אלא על הנולד מזכר ונקבה". (14) רמש העוקץ ומתנ. (15) זהו לדעת רבינו (פ"א ה"ז) הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, אבל לדעת שאר הראשונים שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, גם כאן אינו חייב אלא אם הורגם לצורך. (16) כל מקום שנכתב פטור - הרי

חייב משום מחתך, אבל אם אינו מכוין למידה - אין זו מלאכה. (43) "לאחר שתולש את הנוצה, קוטם ראשו שיהא דק, וראוי להניחו בכר וכסת" (רש"י שבת עד:). (44) הוא החותך ראשי הכלונסאות להרחיקם מהם, ולא עשה מעשה בגוף הכלונסאות. אבל מסתת או מגרר (לעיל פ"י הט"ז-יח) שעושה מעשה בגוף האבן, אינו חייב אלא משום מכה בפטיש (הקדמת 'מעשה רוקח' שם מפירוש רבינו פרחיה בשם רבינו בפירושו לתלמוד מ' שבת). (45) ביצה לג, א. (46) שאינו ראוי למאכל בהמה. (47) בכלי (ענין מגיד-משנה) כמו בהלכה הקודמת על חרש עץ וחרש מתכת העובדים בכלי. (48) להוציא שירי האוכל מבין השניים.

ח. כל⁴⁹ דבר שהוא ראוי למאכל בהמה, כגון: תבן²² ועשבים לחים והוציין⁵⁰ וכיוצא בהן - מתיר לקטם⁵¹ אותן בשבת, מפני שאין בהן תקון בליים⁵². ומתיר⁵³ לקטם⁵⁴ צאי בשמים להריח⁵⁵ בהן, אף-על-פי שהן קשים⁵⁶ ויבשין. ומפשח⁵⁷ מהן כל מה שירצה, בין שפשח עץ גדול⁵⁸ בין שפשח עץ קטן.²⁷

(49) ביצה לג, ב. (50) עלי ענף התמר. (51) אפילו בסכין. וגם אם מקפיד על המדה, אין בזה משום מחתך, כיון שהוא ראוי לאוכל (או"ח סי' שכב). (52) ובנוסח אחר: "תיקון כלום" ('מעשה רוקח'). (53) תוספתא שבת פ"ו. (54) לחתוך ביד ולא בכלי. ומוללו בין אצבעותיו כדי להוציא ריחו. (55) אבל לחצוץ בו שיניו - אסור, כמבואר בהלכה שלפנינו. (56) אף שהוא מחתך ומתקן כלי, מכיוון שאינו מתכוון לזה מותר. (57) שובר ענפים תלושים (ביצה לג: ברש"י). (58) ביצה לג, ב: "רבא בר רב אדא ורבין בר רב אדא דאמרי תרווייהו (שניהם אמרו) כד הוינן בי רב יהודה הוי מפשח לן אלוותא אלוותא" (כשהיינו אצל רב יהודה, היה מסעף בשבילנו מקלות מקלות).

ט. הפותב⁵⁹ שתי אותיות - חיב. המוחק כתב על מנת לכתב במקום המחק שתי אותיות - חיב. הפותב אות אחת גדולה בשתיים⁶⁰ - פטור. מחק אות אחת גדולה ויש במקומה פדי לכתב שתיים - חיב⁶¹. כתב אות אחת⁶² והשלים⁶³ בה את הספר - חיב⁶⁴. הפותב⁶⁵ על מנת לקלקל העור - חיב; שאין חיובו על מקום הפתב, אלא על הפתב. אבל המוחק על מנת לקלקל - פטור⁶⁶. נפלה דיו על גבי ספר ומחק אותה, נפלה שעה על גבי הפנקס ומחק אותה, אם יש במקומה פדי לכתב שתי אותיות - חיב.³⁷

(59) שבת עג, א. (60) שבת עה, ב. שבקרשי המשכן, שטים היו כותבין אחת בזה ואחת בזה כדי לזווגם, לכן אם כותב פחות משתיים, אינו דומה למלאכת המשכן ופטור (רש"י). (61) "שאינ מלאכת מחיקה חשובה אלא על מנת לכתוב, והרי יש בה כדי לכתוב שתי אותיות" (רש"י). (62) בנוסח אחר: כתב אות אחת גדולה והשלים ('מעשה רוקח'). (63) שבת קד, ב. (64) משום כותב. ויש אומרים משום מכה בפטיש ('פרי מגדים'). (65) תוספתא שבת פ"ב:

צאתו לדרך ורוצה שיתקיימו לזמן מרובה. אבל לאכלם ביומם - מותר (או"ח סי' שכא).

ו. המפרק דוכסוסטוס³³ מעל הקלף - הרי זה תולדת מפשט, וחיב. (המפרק³⁴ מן העור פדי לעשות קמיע - חיב.) הדורס³⁵ על העור ברגלו עד שיחלשה, או המרפכו פידו ומושכו ומשנה אותו, פדרף שהרצענין עושין - הרי זה תולדת מעבד, וחיב. המורט נוצה מן האברה³⁶ - הרי זה תולדת³⁷ מוחק, וחיב. וכן³⁸ הממרח³⁹ רטיה כל שהוא, או שעה או זפת, וכיוצא בהן מדברים המתמרחין, עד שיחלילק פניהם - חיב משום מוחק. וכן השף⁴⁰ פידו על העור המתוח בין העמודים - חיב משום מוחק.

(33) "העור אחר שהעבירו שערו, וחילקו אותו בעביו לשנים כמו שהעבדנים עושים עד שיהיו שני עורות, אחד דק הוא שממול השיער נקרא קלף, ואחד שממול הבשר נקרא דוכסוסטוס" (רבינו הל' תפילין פ"א ה"ז). (34) כל הפיסקא חסרה בנוסחאות ישנות. (35) ביצה יא, א. (36) כנף העור. (37) שבת עד, ב: "התולש כנף העור, קוטמו (חותך ראש הנוצה) ומורטו, חייב שלש חטאות: תולש חייב משום גזוז, קוטם חייב משום מחתך, מורט (קצה הנוצה שלצד הגוף) חייב משום ממחק". (38) שבת עה, ב. (39) כתב רבינו נתן בעל 'הערוך': "סיכה, משיחה, טיחה, מריחה, שיעה, ענין אחד הוא". (40) 'ירושלמי' (שבת פ"ז ה"ג): "מה מחיקה היתה במשכן? שהיו שפין את העור על גבי העמוד (כדי להחליק את העור בין העמודים)". ורבבלי' (שבת עה:): "השף בין העמודים בשבת, חייב משום ממחק". ופירש רש"י: "כגון עמודי אכסדראות העשויות חלונות חלונות, והשף קרקעית הבנין שביניהם כדי שתהא חלקה - חייב משום ממחק", והשיגו עליו ב'תוספות' והר"ן שבענין זה חייב בבית משום בונה (למעלה בפ"י הי"ב), ובשדה משום חורש: ודעת רבנו כדעת רב האי גאון, שבין העמודים היו מוחקים ושפים את העור לעשותו קלף נקי ומצוחצח ('מעשה רוקח').

ז. המתחתך⁴¹ מן העור פדי לעשות קמיע - חיב. והוא, שיחתכו למדת ארכו ומדת רחבו ויחתך בכונה, שהיא מלאכה; אבל אם חתך דרך הפסד או בלא כונה למדתו, אלא פמתעסק או פמשחק - הרי זה פטור⁴². הקוטם⁴³ את הפנה - הרי זה תולדת מחתך, וחיב. וכן המגרד⁴⁴ ראשי פלונסות של ארז - חיב משום מחתך. וכן כל חתיכה שיחתך חרש-עץ מן העצים או חרש-מתכת מן המתכות - חיב משום מחתך. הנוטל⁴⁵ קיסם⁴⁶ של עץ מלפניו וקטמו⁴⁷ לחצץ⁴⁸ בו שניו או לפתח בו את הדלת - חיב.

(41) שבת עד, ב: "אמר רב אשי: אי קפיד אמשחחא (אם מקפיד לחתוך במידה) חייב משום מחתך". (42) כמו שכתוב למעלה "אי קפיד אמשחחא (אם מתכוין למידה)

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ז' שבט - ספר זמנים - הלכות שבת קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

6 **גְּבִיּוֹתָם** ⁷⁴ **כְּתִיבָה** ⁷⁵; **וְהַמְתָּפוֹן לְכַתֵּב חֵי"ת וְכַתֵּב שְׁנֵי**
7 **זַיְנֵי"ן** ⁷⁶, **וְכֵן פִּיּוּצָא בְּזֶה בְּשֵׁאֵר אוֹתִיּוֹת; וְהַכּוֹתֵב**
8 **אוֹת אַחַת בְּאַרְבָּעִין** ⁷⁷ **וְאוֹת אַחַת בְּקוֹרָה, שְׁהָרִי אֵין**
9 **נְהָגִין** ⁷⁸ **זֶה עִם זֶה; אוֹ שֶׁכַּתֵּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בְּשְׁנֵי** ⁷⁹
10 **דְּפִי פִּנְקָס, וְאֵינָן נְהָגִין זֶה עִם זֶה - פְּטוּר. כְּתִיבָה**
11 **בְּשְׁנֵי כְּתָלִי זַיְנֵי"ן** ⁸⁰ **אוֹ בְּשְׁנֵי דְּפִי פִּנְקָס, וְהֵן נְהָגִין**
12 **זֶה עִם זֶה - חֵיב.**

(72) משנה, שבת קד, ב. (73) שהיתה כתובה אות אחת מאתמול, וכתב אות אחת בצידה ונשלמה התיבה. (74) שהעביר הקולמוס על אותיות הכתובות כבר וחדשן, אף שהכתב נעשה יפה מבתחילה. (75) ודוקא דיו על גבי דיו, אבל אם העביר דיו על גבי סיקרא, חייב שתים - אחת משום כותב ואחת משום מוחק (להלן בהלכה טז). (76) שלא עשה גג המחברן יחד. (77) אות אחת על גבי רצפה ואות אחת על התקרה. (78) אין נקראות יחד. (79) בשני עבריו של הלוח. (80) בזוית שהכתלים נוגעים זה בזה. (81) שכתבן על שני גליונות סמוכים שבספר.

13 **יב. לְקַח** ⁸² **גְּוִיל** ⁸³ **וְכִיּוּצָא בוּ, וְכַתֵּב עָלָיו אוֹת אַחַת**
14 **בְּמִדְיָהּ זוֹ, וְהָלַךְ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְכַתֵּב אוֹת שְׁנִיָּה**
15 **בְּמִדְיָהּ אַחֶרֶת בְּמַגְלָה אַחֶרֶת - חֵיב; שְׁבִימָן**
16 **שְׁמִקְרָבָן נְהָגִין זֶה עִם זֶה, וְאֵינָן מְחַסְרִין מַעֲשֵׂה** ⁸⁴
17 **לְקָרִיבָתָן.**

(82) שבת קד, ב: "אמר ר' אמי, כתב אות אחת בטבריה ואות אחת בציפורי חייב, כתיבה היא אלא שמחוסרת קריבה". (83) עור בהמה לאחר שהעבירו שערו, מלחוהו ועיברוהו נקרא גויל (רבינו הל' תפילין פ"א ה"ו). (84) רבינו מנמק דין זה שלא תהיה סתירה מהלכה שלמעלה, בכותב אות אחת בארץ ואות אחת בקורה שהוא פטור, ששם מחוסר מעשה לקרבן, וכאן אם יקרבן יחד, מיד יהיו נקראות (בגמרא, שם).

18 **יג. הַכּוֹתֵב** ⁸⁵ **אוֹת אַחַת, אֶף-עַל-פִּי שְׁקוּרִים מְמַנָּה**
19 **תְּבֵה שְׁלֵמָה** ⁸⁶ **- פְּטוּר. בִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁכַּתֵּב מ, וְהַכּוֹל**
20 **קוֹרִין אוֹתָהּ מַעֲשֵׂר; אוֹ שֶׁכַּתֵּבָה בְּמָקוֹם מְנִין, שְׁהָרִי**
21 **הֵיא כְּמוֹ שֶׁכַּתֵּב אַרְבָּעִים - הָרִי זֶה פְּטוּר. הַמְגִיד** ⁸⁷
22 **אוֹת אַחַת וְעָשָׂה אוֹתָהּ שְׁתֵּים, כְּגוֹן שֶׁחָלַק גַּג הַחֵי"ת**
23 **וְנַעֲשָׂה שְׁנֵי זַיְנֵי"ן - חֵיב. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.**

(85) משנה, שבת קד, ב. (86) "כתב אות אחת נוטריקון - חכמים פוטרם"; "עשה סימן נקודה על האות, ועל ידי זה נקראת כתיבה שלימה" (רש"י); וביאור נוטריקון - כתב התישיבי - כי בלשון יון ורומי קורים לסופר: נוטארי, ודרכם לכתוב בקצרה, לכן קוראים לסימנים נוטריקון, כלומר דרך סופרים (מעשה רוקח). (87) שבת קד, ב. ושם אמרו עוד: "כגון שנטל תגו של דל"ת ועשאו רי"ש", והגיה בזה את הספר, ובדבר מועט חייב הואיל וזהו תיקון הספר, ודומה לכותב אות אחת והשלים את הספר שחייב (רש"י שבת קד:).

24 **יד. הַכּוֹתֵב בְּשִׁמְאָלוֹ** ⁸⁸ **אוֹ לְאַחַר יָדוֹ** ⁸⁹, **בְּרָגְלוֹ, בְּפִיו**
25 **וּבְמִרְפָּקוֹ** ⁹⁰ **- פְּטוּר** ⁹¹. **אֲטָר** ⁹² **שֶׁכַּתֵּב בִּימִינוֹ, שְׁהֵיא**

"אמר רבי מנחם ברבי יוסי, חומר במוחק מבכותב (בענין אות אחת גדולה), וחומר בכותב מבמוחק (לענין מקלקל). שהכותב לקלקל חייב, והמוחק לקלקל פטור". ובירושלמי פ"ז דשבת ה"ב הובאה להיפך. (66) תוספתא שם. ונראה מזה שאם במחיקה עצמה היה תיקון, כגון היה כתוב שהוא חייב לחבירו או להיפך, וצריך עכשיו למחקו, חייב במחיקה אף שלא היה כדי לכתוב עליו שתי אותיות (פרי מגדים).

1 **י. הַכּוֹתֵב** ⁶⁷ **אוֹת כְּפוּלָה פְּעָמִים, וְהוּא שֵׁם אֶחָד** ⁶⁸,
2 **כְּמוֹ: דִּד** ⁶⁹, **תַּת, גַּג, רַר, שֵׁשׁ, סָס, חַח - חֵיב.**
3 **וְהַכּוֹתֵב כָּכָל כְּתִיב** ⁷⁰ **וּכְכָל לְשׁוֹן - חֵיב, וְאֶפְלוּ מְשִׁנֵּי**
4 **סִימְנֵיּוֹת** ⁷¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...והוא שם אחד כמו דד תת גג רר שש סס חח..."
חייב זה הוא גם כשהתכוון לכתוב תיבה גדולה וכתב מקצתה, ואותו מקצת מותקיימת כתיבה במקום אחר, ואפילו לא כתב אלא שתי אותיות כפולות והן שם אחד חייב.

וצריך להבין עניין תמוה, מדוע הפליג הרמב"ם בכלל-כך הרבה דוגמאות לאות כפולה שהיא "שם אחד", הרי הדבר ברור לכל, ומה רצה הרמב"ם בהבאת הדוגמאות הרבות. הן אמת שבגמרא גם-כן הובאו חלק מהדוגמאות הנ"ל, אבל ברמב"ם שהוא ספר "הלכות הלכות" אין צריך לזה, וביותר תמוה מה שהוסיף עוד על הדוגמאות שבגמרא - "דד" ו"סס".

עוד צריך להבין, דברי ה'צפנת פענח' ש"כותב אינו חייב רק או שתי אותיות שאינם דומים זה לזה, או אם דומים אם יש בהם איזה משמעות". ועפ"ז ביאר דברי רש"י (שבת ק"ד ע"ב) "נטלו לגג של ח"ית ועשאו שני זיינין" - יהיה חייב רק אם הסופר היה צריך לכך, כי משום כותב אין כאן, דהוה שתי אותיות דומות ואין בו תיבה בפני עצמה. שלכאורה תמוה, והרי שתי זיינין יש בהן משמעות של תיבה בפני עצמה - "לא זז משם" וכד'.

(עלפי "זיין מלכות" ספר זמנים סי' ג)

(67) שבת קג, ב. (68) שיש לו מובן מיוחד. (69) בנוסח אחר: "רר תת גג"; "רר" מלשון "ריר"; חח - טבעת לרסן הבהמה ולמשכה; סס - תולע קטן הנמצא בצמר. (70) של כל אומה ואומה (רבינו בפירוש המשניות שבת פ"ב, ועי' ב'מגן אברהם' סי' שמ). (71) רש"י פירש (שבת קג): "אחת בדיו ואחת בסיקרא (צבע אדום בהיר)". כנראה שהיה לפניו הנוסח "בשני סממניות", וכן הגיה הב"ח; ורבינו האי גאון פירש שהן אותיות שאינן ידועות בכתב, כגון גונין הפוכות (או ציוני מספרים). ורבינו כתב בפירוש המשניות (שם): "סימניות הם לשון רבים של סימן, והם סימנים שרגילים בני אדם לכתוב: א' שוירה על אחד, וב' שוירה על שנים, בכל לשון ובכל כתיבה".

5 **יא. הַכּוֹתֵב** ⁷² **אוֹת אַחַת סְמוּךְ** ⁷³ **לְכַתֵּב, אוֹ כְּתִיב עַל**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשבת, רבי יוחנן וריש לקיש אמרו תרווייהו (שניהם) חייב שתיים, אחת משום מוחק ואחת משום כותב, וזוהי דעת רבינו: אולם שם מובא עוד: שאל ריש לקיש מרבי יוחנן: עדים שאין יודעים לחתום (על הגט), מה (הדין) שיכתבו להם בסיקרא ויחתמו עליו בדיו, כתב עליון (נחשב) כתב לענין גיטין או לא? אמר לו: אינו כתב. אמר לו: הלא לימדתני רבינו, כתב עליון (נחשב) כתב לענין שבת? אמר לו, וכי מפני שאנו מדמין - נעשה מעשה? ופירש רש"י: "וכי מפני שאנו מחמירים לענין שבת מאומד לבנו, נעשה מעשה להקל? אפילו לענין שבת, בזמן בית המקדש לא הייתי סומך על עצמי להביא חולין לעזרה". מוכח מדברי הגמרא, שרק לחומרא אמרו שהוא כתב, ואיך פסק רבינו בפשטות שהוא חייב ב'קרבן העדה' ('ירושלמי' גיטין פ"ג) מבאר את דברי הגמרא שלא כרש"י, אלא לענין שבת ודאי שחייב, וכוונת הגמרא שאין לדמות גיטין לשבת. וב'בנין שלמה' מבאר, שבאמת כתב על גבי כתב באופן זה - סיקרא על גבי דיו או להיפך - נחשב כתב ולענין שבת חייב, וגבי גיטין פסול משום שהכתב התחתון חוצץ ופסול משום חציצה. (109) גיטין יט, א.

יז. רש"י¹¹⁰ - תולדות¹¹¹ פותב הוא. פיצד? ה'רש"י¹¹² רשמים וצורות פכולת ובשש¹¹³ וכיוצא בהן, פדרך¹¹⁴ שהצירין¹¹⁵ רשמים - הרי זה חייב משום פותב. וכן המוחק את הרשום למקן - הרי זה תולדת מוחק, וחייב. המשרטט¹¹⁶ פדי לכתב שתי אותיות תחת אותו שרטוט - חייב. חרשי העצים שמעבירין חוט של סקרא על גבי הקורה פדי שניסר בששה - הרי זה תולדת משרטט. וכן הגבלים¹¹⁷ שעושים כן באבנים פדי שיפצל האבן בששה. ואחד המשרטט בצבע¹¹⁸ או בלא צבע - הרי זה חייב.

(110) שבת קג, א. (111) אפילו רשום סימן שבדה מעצמו. (112) צבע אדום בהיר. (113) 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ג: "הצר צורה, הראשון (שעושה הציר באבר או בדיו) חייב משום כותב, והשני (המעביר הצבע עליו) חייב משום צובע". (114) שבת עה, ב. (115) מסתא אבנים; על הפסוק: "ויפסלו בוני שלמה... והגבלים ויכינו העצים והאבנים לבנות הבית" (מלכים א' ה, לב) פירש הרד"ק: "הם פוסלי האבן בקו ובמידה... או משרטטים בשרטוט ומשם יפסלו האבן". (116) בנוסח אחר: "באצבע או בלא אצבע" ('מעשה רוקח').

יום רביעי ח' שבט ה'תשע"ח

פרק שנים עשר

(1) כלל בו ביאור ג' מלאכות אחרונות [המבעיר והמכבה] ואחרונה מהן ההוצאה מרשות לרשות, וענייניה מרובים, עד שהביא הצורך לייחד לה פרקים הרבה. ונתבאר בפרק זה קצת מהותה ומהות תולדותיה.

א. המבעיר² כל שהוא³ - חייב. והוא, שיהא צריך⁴ לאפר. אבל אם הבעיר דרך השחתה - פטור, מפני

1 לו בשמאל כל אדם - פטור. ואם פתב בשמאלו -
2 חייב⁹³. והשולט בשתי ידיו בששה, וכתב בין בימינו
3 בין בשמאלו - חייב. קטן אחזז בקלמוס וגדול אחזז
4 בידו וכותב - חייב; גדול אחזז בקלמוס וקטן אחזז
5 בידו וכותב - פטור⁹⁴.

(88) משנה, שבת קג, א. (89) "גב ידו, שאחז הקולמוס באצבעותיו והפך ידו וכתב" (רש"י שבת קד:). (90) פרק החיבור החיצון בין החלק התחתון והחלק העליון של הזרוע, ואחז שם קולמוס וכתב. (91) שאין דרך כתיבה בכך. (92) שאינו שולט ביד ימינו כשאר כל אדם אלא בשמאלו. (93) שבת שם, לפי אוקימתא של אב"י בפירוש המשנה שם ששינוי שהכותב בשמאלו חייב. (94) תוספתא שבת פ"ב, כי אנו הולכים אחרי הגורם לכתיבה לחיוב ולפטור.

6 טו. אין הפותב⁹⁵ חייב עד שיקתב בדבר ה'רשום'⁹⁶
7 ועומד, כגון: דיו ושחור⁹⁷ וסקרא⁹⁸ וקולמוס⁹⁹
8 ונקנתום¹⁰⁰ וכיוצא בהם; ויכתב על דבר שמתקיים
9 הפתב עליו, כגון: עור וקלף ויגד ויעץ וכיוצא בהם.
10 אבל הפותב בדבר שאין רשומו עומד, כגון
11 משקין¹⁰¹ ומי פרות; או שפתב בדיו וכיוצא בו על
12 עלי ירקות ועל כל דבר שאינו עומד - פטור.
13 אינו¹⁰² חייב עד שיקתב בדבר העומד על דבר
14 העומד. וכן אין המוחק חייב עד שימחק פתב
15 העומד מעל דבר העומד¹⁰³.

(95) משנה, שבת קד, ב. (96) שרישמו מתקיים. (97) עשן או פיה כבשן המתקיימים. (98) מין עפר אדום שצובעים בו. (99) כופר, שרף היוצא מעץ שמשמשים בו לדיו. (100) חומצת הנחושת ששמים בדיו להשחירה. (101) שנחסטו מפירות ומשחירים, כמיץ תותים. (102) תוספתא שבת פ"ב, ו'ירושלמי' שבת פ"ב ה"ד: "זה הכלל, אינו חייב אלא אם כתב בדבר של קיימא על דבר של קיימא". (103) כי אינו חייב במוחק אלא על-מנת לכתוב כתיבה מתקיימת.

16 טז. הפותב¹⁰⁴ על בשרו - חייב, מפני שהוא עור.
17 אף-על-פי שחמימות בשרו מעברת הפתב לאחר
18 זמן - הרי זה דומה לכתב שנמחק. אבל המשרטט¹⁰⁵
19 על בשרו צורת פתב - פטור. הקורע¹⁰⁶ על העור
20 פתבנית פתב - חייב משום פותב. ה'רשום'¹⁰⁷ על העור
21 פתבנית פתב - פטור. המעביר¹⁰⁸ דיו על גבי סקרא
22 - חייב שתיים: אחת משום פותב, ואחת משום
23 מוחק. העביר¹⁰⁹ דיו על גבי דיו, וסקרא על גבי
24 סקרא, או סקרא על גבי דיו - פטור.

(104) משנה, שבת קד, ב. (105) שחתך בבשרו צורת אותיות. (106) תוספתא שבת פ"ב. (107) הקורע הוא דבר המתקיים, והרושם דבר שאינו מתקיים. ואינו חייב אלא בדבר המתקיים כמבואר בהלכה הקודמת. (108) גיטין יט, א: "איתמר, המעביר דיו על גבי סיקרא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ח' שבט – ספר זמנים – הלכות שבת קצה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שחפץ ליפרד מהפתילה ולידבק בשורשו למעלה, אף שעל-ידיזה לא יאיר כלום למטה, וגם למעלה בשורשו יתבטל אורו במציאות בשורשו... כך נשמת האדם... חפצה וחשקה בטבעה ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשורשה ומקורה בה", זהו הביאור הפנימי מדוע מלאכת מבעיר היא בכלשהו ואין לה שיעור, כי בעבודת ה' היא התנועה למסירות נפש, ולכן אין בה שיעור כי גם בכלשהו יש כל (האיכות של) נקודת הנפש.

אבל יחד עם זה, בעבודת ה' צריך שכל "מבעיר" יהיה גם צריך לאפרו, כי האפר הוא החלק היותר חומרי שבכל דבר המורכב מארבעה יסודות, ומסביר אדה"ז שכאשר שורפים עץ, הרי שכל ג' היסודות אש רוח ומים שבו "חלפו והלכו להם וכלו בעשן". משא"כ האפר הנשאר, הוא העפר שבו היורד למטה, ואין האש שולטת בו הוא הנשאר קיים... הוא חומרי יותר מכולן".

תכלית הבערת אש הנשמה היא לא בכדי להיפרד מהגוף אלא שההתעוררות באהבה כרשפי אש תביא בו תוספת חיזוק בעבודת ה' ובקיום המצוות, בהיותו נשמה בגוף כאן בעולם הזה הגשמי. לכן תנאי גדול במלאכת מבעיר הוא שיהיה צריך לאפרו.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ו עמוד 187)

(2) כתוב בתורה (שמות פרק לה, פסוק ג): "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", ושאלו חכמינו ז"ל (מסכת שבת דף ע עמוד א) "הלא הבערה בכלל הייתה (בכלל ל"ט מלאכות המשכן שנכלל ב"לא תעשה כל מלאכה") ולמה יצאת (נכתבה במיוחד?) - רבי יוסי סובר הבערה ללא יצאת (שאין חייבין עליה כרת וסקילה כשאר מלאכות אלא עוברים רק על לאו)"; ודעת רבי נתן: "הבערה בכלל כל המלאכות הייתה, ולמה יצאת? להקיש (להשוות) אליה שאר מלאכות, ולומר לך: מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייב עליה בפני עצמה (שהרי יש לה אזהרה לאו בפני עצמה), אף כל שהיא אב מלאכה, חייבין עליה בפני עצמה, ומכאן לחילוק מלאכות מן התורה" - שאם עשה בשוגג הרבה מלאכות בשבת, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה, אף כל שהיא אב מלאכה, חייבין עליה בפני עצמה, ומכאן לחילוק מלאכות מן התורה" - שאם עשה בשוגג הרבה מלאכות בשבת, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה, אף שכולם נלמדו ממקרא אחד, וכך פוסק רבינו: המבעיר כל שהוא חייב, כמו בשאר מלאכות; ובמכילתא (ויקלה) - לפי נוסח הרמב"ם - מובאה דעת רבי יונתן: "שומע אני, יהא רשאי להדליק את הנר, להטמין לו את החמין, ולעשות מדורה בשבת? (ואף שנאמר לא תעשה כל מלאכה, יהיו מותרות כל המלאכות שאדם נהנה מהן לשם עונג שבת, כמו שמותרות מלאכות אוכל נפש ביום טוב) תלמוד לומר: לא תבערו אש ביום השבת, ביום השבת אי אתה מבעיר, אבל אתה מבעיר ביום טוב"; וב"ספר המצוות" (מצוה שכב) פירש רבינו: "הזהיר מענוש הגדרים על החוטא ולהעביר הדינין עליהן ביום השבת והוא אמרו: לא תבערו

1 שהוא מקלקל. והמבעיר גדישו של חבירו או
2 השורף דירתו - חייב, אף-על-פי שהוא משחית;
3 מפני שפונתו להנצק משונאו, והרי נתקדשה דעתו
4 ושכחה חמתו, ונעשה פקודע על מתו או פחמתו
5 שהוא חייב, וכחובל פחכו בשעת מריבה, שפל אלו
6 מתקנים הן אצל יצרן הרע. וכן המדליק את הנר
7 או את העצים, בין להתחמם בין להאיר - הרי זה
8 חייב. המחמם את הפרזל כדי לצרפו⁸ במים⁹ - הרי
9 זה תולדת מבעיר¹⁰, וחייב.

~ נקודות משיחות קודש ~

"המבעיר כל שהוא חייב, והוא שיהא צריך לאפר, אבל אם הבעיר דרך השחתה פטור, מפני שהוא מקלקל".

שיטת האדה"ז בדעת הרמב"ם שגדר מלאכת מבעיר הוא "הוצאת האש או שמרבה האש", "דאע"פ שהמבעיר אינו חייב אא"כ צריך לאפר, אעפ"כ עיקר החיוב אינו משום שריפת וכליון העצים אלא משום ריבוי האש". ומוכיח זאת ממה שכתב הרמב"ם בסיום הלכה זו: "המחמם את הברזל כדי לצרפו במים, הרי זה תולדת מבעיר וחייב", אע"פ שבחימום הברזל אין שום כליון. וממשיך שכן משמע גם מהדין (שהובא ברמב"ם כאן) "המדליק הנר אע"פ שא"צ לאפר חייב".

וצריך להבין, אם כך סובר הרמב"ם היה לו להתחיל מהדוגמא שהביא אח"כ "המדליק את הנר...כו" שחמימות ואור הוא צורך הגוף, ומדוע מתחיל מהדוגמא של "צריך לאפר" שהאפר נוצר על-ידי כליון העצים. בפשטות י"ל שהרמב"ם רוצה להדגיש שתנאי במלאכת מבעיר שלא יהיה מקלקל, ולכן התחיל בהבערה באופן "שיהא צריך לאפר" כי בזה מודגש יותר שאין כאן שום עניין של השחתה וקלקול, מ"מ הרי סוף-סוף כיון שעיקר החיוב הוא מצד ריבוי האש, היה לו להתחיל תיאור מלאכת מבעיר באופן המתאים למהותה של מלאכה זו.

והביאור על-פי פנימיות העניינים: ל"ט המלאכות שנאסרו בשבת, הן המלאכות שנעשו במשכן, ומזה גופא מובן שאף שהן עבודות של חול, מ"מ בשורשן ומקורן הן בקדושה. מלאכות אלו הן העבודות העיקריות של איש ישראל בעבודתו לקונו לעשות מהעולם דירה ומשכן לה', וכן הוא בפרטי התנאים והגדרים של מלאכות שבת הקובעים מה היא מלאכה שחייבים עליה. יסודם ועיקרם הוא כפי שהם מלאכות בעבודת האדם לקונו. ומהם השתלשל אח"כ למלאכות שבת, שבלי תנאים וגדרים אלו אין היא מלאכה שחייבים עליה בשבת.

מלאכת מבעיר בעבודת ה', עניינה הדלקת נר הנשמה, שיהיה בוער באהבה כרשפי אש לה'. ומבואר ב"תניא" שכשם שאור הנר "מתנענע תמיד למעלה בטבעו משום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צריך לגוף הכיבוי. אבל כיבה שלא לצורך הנ"ל - פטור. (13) והטעם דכיבוי גחלת של עץ חייב עליו מן התורה וכיבוי גחלת של מתכת אין חייב עליה אלא מדרבנן, עיקר דבר זה: כי כל דבר שתחילתו אש וכשיכבה ישתנה לדבר אחר ותעשה פחם זה הוא הכיבוי האסור מדאורייתא, אבל גחלת של מתכת שתחילתה מתכת וכשתכבה היא מתכת כשהייתה בתחילה אין כיבוייה מן התורה לפי שאין זה כיבוי שאין גוף האש נתלית בברזל אלא [ה]ברזל (שהוא) חם היה ועכשיו אחר הכיבוי הוא ברזל צונן הילכך כיבוי [זה] מדרבנן (רבינו פרציה בפירושו (כתב יד אוקספורד) למסכת שבת דף מב עמוד א בשם רבינו הרמב"ם בפירושו לתלמוד וכן הובא בהקדמת ספר מעשה רוקח). (14) לכתחילה, שבמקום נזק לרבים לא גזרו רבנן. (15) מסכת שבת שם. (16) (מסכת ביצה דף כב עמוד א). (17) משום שעל ידי זה ממחר את הכיבוי (הרא"ש), והתוספות כתבו שזה רק גרם כיבוי ומותר (להלן הלכה ד), אלא הטעם הוא "דבאותה שעה שמסתפק ממנו מכבה קצת ומכסה אורו, שאין אור הנר יפה כשיש מעט שמן בנר".

- ג. דְּלִקְהָ שְׁנִפְלָה בְּשֶׁפֶת, הַמְכִּכָּה אוֹתָהּ מִפְּנֵי אֲבוּד 11
מָמוֹן - חֵיבִיב¹⁸; וְשָׁאִין אֲבוּד מָמוֹן דּוֹחָה שְׁפֶת, אֶלֶּא 12
אֲבוּד נִפְשׁוֹת¹⁹. לְפִיכָּךְ, יֵצֵאוּ בְּנֵי אָדָם כְּדֵי שְׁלֹא 13
יָמוּתוּ, וְיִגְיָחוּ הָאֵשׁ תְּלֵהֹט, וְאֶפְלוּ שׁוֹרְפֶת כָּל דִּירָתוֹ 14
כְּלָה. 15

(18) לסברת רבינו למעלה שפסק כרבי יהודה, אבל לרוב הפוסקים הסוברים כרבי שמעון במלאכה שאינה צריכה לגופה, אין כאן רק איסור דרבנן. (19) שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש, וראה בפרק ב הלכה א. ובמה שכתב רבינו "ואפילו שורפת כל המדינה כולה" כתבו הפוסקים שזה אינו אלא בזמן שישראל על אדמתם, אבל בזמן שהם בין הגוים מותר לכבות דליקה בשבת מפני שיש בה סכנת נפשות שכשהדליקה מתגברת הם חוטפים ושלולים וכשארם עומד נגדם הורגים אותו (אורח חיים סימן שלד סעיף כז). ויש שכתבו שאפילו אין שם גוים מותר שמא נשאר שם זקן או חולה שאינם יכולים לברוח (משנה ברורה).

- ד. מִתְּרִי²⁰ לַעֲשׂוֹת מַחֲצָה בְּכָל הַפְּלִים, בֵּין מְלֵאִים 16
בֵּין רִיקָנִים, כְּדֵי שְׁלֹא תַעֲבֹר הַדִּלְקָה. אֶפְלוּ כָּלִי 17
חֶרֶשׁ חֲדָשִׁים מְלֵאִים מִים - עוֹשִׂין מֵהֶן מַחֲצָה, 18
אֶף-עַל-פִּי שְׂוֵדָאֵי מִתְּבַקְעִין וּמִכְבִּין; שְׁגָרִם כְּבוֹי²¹ 19
מִתְּרִי²². וְכּוֹפִין קְעָרָה²³ עַל גְּבִי הַנֵּר בְּשִׁבְלִי שְׁלֹא 20
תֵּאָחַז בְּקוֹרָה. 21

(20) (משנה מסכת שבת דף קכ עמוד א). (21) הוא הדין בשאר מלאכות (משנה ברורה סימן שלד). (22) "לא תעשה כל מלאכה, עשייה הוא דאסור, הא גרמא שרי" (=גרם מותר - מסכת שבת דף קכ עמוד ב). וכתב המרדכי שגרם מותר רק למנוע הפסד, אבל באופן אחר אף גרם אסור. (23) (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

- ה. תְּבֵהָ²⁴ שְׂדֵהָ²⁵ וּמִגְדָּלָהּ²⁶ שְׂאֵחָהּ בֵּהֶן הָאוּר - מִבֵּיא 22

אש וגו' ביום השבת. רצה בזה: שלא יישרף מי שנתייב שריפה". ולפיכך כתב רבינו שהמבעיר חייב (בניגוד לדעת רבי יוסי שהבערה ללא יצאה ואין חייבים עליה). (3) רק במבעיר וצריך לאפר חייב בכל שהוא, אבל המבעיר תחת תבשילו לצורך בישול, אינו חייב אלא אם יש בו כדי לבשל ביצה קלה, כמבואר למעלה בפרק ט (מגיד משנה). (4) (מסכת שבת דף קו עמוד ב): "תני רבי אבהו לפני רבי יוחנן, כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר (שהם חייבים אף אם הם מקלקלים), אמר לו רבי יוחנן: הבערה ובישול אינה משנה (לא שנו אותם בבית המדרש לאיסור), ואם תמצוי לומר משנה, חובל - בצריך (את הדם) לכלבו ומבעיר - בצריך לאפרו" (שאו נחשבים לתקון כיוון שצריך את האפר לאיזה צורך). (5) מבואר למעלה פרק שמיני הלכה ז והלכה ח. (6) (מסכת כריתות דף כ עמוד א). (7) (מסכת שבת דף מא עמוד ב). (8) לחסמו ולחזקו כמבואר בהלכה ב. ושם כתב שאם כיבה שלא בכוונת צירוף פטור. וכתב שם המגיד משנה שכל שאינו מתכוון אין ראוי לומר בו "פסיק רישיה ולא ימות" הוא (למעלה פרק א הלכה ו) וליחייב, מפני שכשהוא מתכוון הוא עושה מלאכה וכשאינו מתכוון אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי ודומה לזה קטימת קיסם (למעלה פרק יא הלכה ז) שכל שאינו קוטמו לחצוץ בו שיניו אף על פי שראוי לכך בקטימתו - פטור, שכל שהוא מפני תיקון כלי צריך שיתכוון לכך ואם אינו מתכוון פטור. ועיין רמב"ם מסכת שבת דף קיא עמוד ב. (9) אבל אם כדי לעקמו או לתקנו או לעשותו כלי, כבר כתב רבינו למעלה (פרק ט הלכה ו) שחיובו משום מבשל, וכמו שהעיר הראב"ד כאן (מעשה רוקח). (10) לדעת רש"י (מסכת שבת דף מא עמוד ב) חיובו משום מכה בפטיש, שגומר את חסומו בזה; ודעת הראב"ד בהשגה, שצירוף הוא רק מדרבנן, ועיקר חיובו כאן הוא משום מבשל.

- ב. הַמְכִּכָּה¹¹ כָּל שֶׁהוּא - חֵיבִיב¹². אֶחָד הַמְכִּכָּה אֶת 1
הַנֵּר וְאֶחָד הַמְכִּכָּה אֶת הַגְּחָלֹת שֶׁל עֵץ. אֲבָל הַמְכִּכָּה 2
גְּחָלֹת שֶׁל מַתְּכֶת - פְּטוּר¹³. וְאִם נִתְּבֹן לְצַרֵּף - חֵיב; 3
שֶׁפֶן לֹטְשֵׁי הַבְּרָזִל עוֹשִׂים: מִחֲמִים אֶת הַבְּרָזִל עַד 4
שִׁיעֹשֶׂה גְחָלֹת, וּמִכְבִּין אוֹתוֹ בְּמִים כְּדֵי לְחַסְמוֹ. וְזֶהוּ 5
לְצַרֵּף, שֶׁהַעוֹשֶׂה אוֹתוֹ חֵיב, וְהוּא תוֹלֵדֵת מְכִכָּה. 6
וּמִתְּרִי¹⁴ לְכַבּוֹת גְּחָלֹת שֶׁל מַתְּכֶת¹⁵ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, 7
כְּדֵי שְׁלֹא יִזְקּוּ בֵּה רִבִּים. הַנּוֹתֵן¹⁶ שֶׁמֶן לְתוֹךְ הַנֵּר 8
הַדּוֹלֵק - חֵיב מִשּׁוּם מְבַעֵיר, וְהַמְּסַתֵּף מִן הַשֶּׁמֶן 9
שֶׁבֶנֶר - חֵיב מִשּׁוּם מְכִכָּה¹⁷. 10

(11) (מסכת שבת דף כט עמוד ב). (12) רבינו סובר (פרק א הלכה ז) כרבי יהודה שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, והמתכוון לכבות "אף על פי שאינו צריך לגוף הכיבוי, ולא כיבה אלא מפני השמן או מפני הכלי או מפני הפתילה, הרי זה חייב". אבל רוב הראשונים - ובכללם הרמב"ם, הרשב"א והטור בשם רבינו חננאל והרי"ף - פסקו כרבי שמעון שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, אם כן אינו חייב בכיבוי רק אם כיבה כדי לעשות פחמין, או כיבוי של הבהוב פתילה להאחזי את האור שיבעיר יפה שאז הוא

(תשא) מובא: "לדעת כי אני ד' מקדשכם, למה נאמר? - לפי שהוא אומר ושמרו בני ישראל את השבת, שומע אני אפילו חרש שוטה וקטן, תלמוד לומר לדעת כי אני ד' - לא אמרתי אלא במי שיש לו דעת". (40) בפני הגויים (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

- 17 ח. הוצא⁴¹ והכנסה⁴² מרשות לרשות - מלאכה
18 מאבות מלאכות היא. ואף-על-פי שדבר זה עם כל
19 גופי תורה מפי משה מסיני נאמר, הרי הוא אומר
20 בתורה: איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת
21 הקדש, ויכלא העם מהביא; הא למדת⁴³, שההבאה
22 - מלאכה קורא אותה⁴⁴. וכן למדו מפי השמועה⁴⁵,
23 שהמעביר ברשות הרבים מתחלת ארבע⁴⁶ לסוף
24 ארבע - הרי הוא פמוציא מרשות לרשות, וחייב.

(41) (מסכת שבת דף צו עמוד ב) וביירושלמי (פרק א הלכה א) "מניין שהוצאה קרויה מלאכה? וכו' - ויכלא העם מהביא, נמנע העם מלהוציא מביתיהן וליתן לגזברים... וכשם שנמנעו העם מלהוציא מביתיהן וליתן לגזברים, כך נמנעו הגזברים מלקבל לידם ולהכניס ללשכה. (42) בגמרא שם אמרו: "מצינו הוצאה (איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים). הכנסה (מרשות הרבים לרשות היחיד) מניין? - סברא הוא, מכדי (הרי) מרשות לרשות הוא, מה לי מוציא מה לי מכניס". אבל קשה שהרי אמרו שם: "הכנסה תולדה" ומדברי רבינו נראה שהכנסה אב. אולם בכתב יד התימנים חסרה כאן המלה "והכנסה" (וכן נראה במגיד משנה). (43) (מסכת שבת דף צו עמוד ב). (44) כשיטת רבינו חננאל בפירוש הסוגיא במסכת שבת שם, ולא גורסים: "וממאי דבשבת קאי וכו'". ואף שמלאכת הוצאה הייתה במשכן כשאר מלאכות, כמבואר בברייתא (מסכת שבת דף מט עמוד ב): "אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה הייתה במשכן, הם זרעו ואתם אל תזרעו... הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה, ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד, הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע, ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים" וכל מלאכה שהייתה במשכן חייבים עליה, אף שאין לנו רמז בכתוב? - הוצאה שאני (שאינה דומה לשאר המלאכות), שהיא "מלאכה גרועה" ואין השכל מחייב שתיחשב מלאכה, ולכן הביאו ראיה מהכתוב שהיא מלאכה האסורה בשבת כשאר מלאכות (תוספות מסכת שבת דף ב עמוד א) וראה למעלה בפרק ז. (45) דבר שלא נכתב בתורה, אלא שחכמינו ז"ל שמעו וקיבלו איש מפי איש עד משה רבינו עליו השלום, והוא הנקרא "הלכה למשה מסיני" ("ספר המאור" - הוצאת ראשונים דף כז עמוד א). (46) (מסכת שבת דף צו עמוד א).

- 25 ט. אין המוציא מרשות לרשות חייב עד שיוציא
26 בפשע⁴⁷ המועיל מרשות היחיד⁴⁸ לרשות הרבים או
27 מרשות הרבים לרשות היחיד, ויפקד⁴⁹ מרשות זו
28 ויניח ברשות שניה. אבל⁵⁰ אם עקר ולא הניח, או
29 הניח ולא עקר, או שהוציא פחות⁵¹ מפשע⁵² -
30 פטור. וכן⁵² המעביר מתחלת ארבע לסוף ארבע

- 1 עור גדיל²⁷, וכיוצא בו מדברים שאין האור מלהטת
2 אותן, ופורשו על הקצה שעדיין לא נשרף, כדי שלא
3 תעבר שם האש²⁸.

(24) (משנה מסכת שבת דף קכ עמוד א). (25) תיבה קטנה (פירוש המשניות לרמב"ם). (26) תיבה גבוהה הנפתחת מן הצד ושמים בה דברים לשמירה. (27) "תועלת פריסת עור של גדי - כי הוא יתחרך ולא יתלהב וימנע האש מהגיע אל העץ" (פירוש המשניות). (28) [דברי רבינו צריכים עיון שהרי כבר כתב למעלה בהלכה ד שגרם כיבוי מותר וכל שכן שמותר לעכב הדליקה ולמה הוצרך להביא הלכה זו].

- 4 ו. טלית²⁹ שאחז בה האור - פושטה ומתכסה בה,
5 ואם כבטה - כבטה³⁰. וכן ספר תורה שאחז בו האור
6 - פושטו וקורא בו, ואם כבטה - כבטה. ונותן³¹ מים
7 מן הצד שעדיין לא נתלה בו האור, ואם כבטה -
8 כבטה. שכח³² גר דלוק על גפי טבלא - מנער³³ את
9 הטבלא והוא נופל, ואם כבטה - כבטה. אבל הניחו
10 מפערי, אף-על-פי שפכה - אסור לטלטלה³⁴.

(29) (תוספתא מסכת שבת פרק י"ד). (30) שגרם כיבוי מותר. (31) (מסכת שבת דף קכ עמוד א). (32) (מסכת שבת דף קכ עמוד ב). (33) הראשונים הקשו: הרי כשמנער נשפך השמן, ורבינו כתב למעלה שהמחסר שמן מן הנר חייב משום מכבה, וגם אם אינו מתכוון לזה הרי זה "פסיק רישיה" (ראה בפרק א) ? אולם לדעת רבינו נתן בעל הערוך, שפסיק רישיה שלא ניחא לו (שאינו נהנה מהדבר) מותר, גם כאן מותר לנער שהרי אינו נהנה מהשמן. ויש אומרים שכאן מדובר בנר של שעווה, או בנר שכלה שמנו. (34) "אמרי דבי רבי נאי: לא שנו אלא בשוכח, אבל במניח נעשה בסיס לדבר אסור" (הטבלא נעשתה בסיס לדבר האסור, ואסור לטלטלה כדי לנערה - רש"י מסכת שבת דף קכ עמוד ב).

- 11 ז. נכרי³⁵ שפא לכבות - אין³⁶ אומרים לו 'כבטה'
12 ו'אל³⁷ תכבה', מפני שאין שביחתו עלינו. אבל קטן
13 שפא לכבות - אין שומעין לו. והוא, שיהיה עושה
14 על דעת אביו³⁸; אבל מדעת עצמו - אין בית-דין
15 מצווין³⁹ להפרישו. ובדלקה התירו לומר⁴⁰: כל
16 המכבה אינו מפסיד.

(35) (משנה מסכת שבת דף קכא עמוד א). (36) ש"אמירה לנכרי שבות", כמבואר למעלה פרק ו הלכה א. (37) אין צריך לומר לו אל תכבה, כי הנכרי עושה על דעת עצמו להנאת עצמו, בדעתו שלא יפסיד אם יעשה. (38) שיודע להבחין שהכיבוי הזה נוח לאביו ועושה בשבילו. (מסכת שבת שם). (39) (מסכת יבמות דף קיד עמוד א) מעשה ברבי יצחק בר ביסני שאבדו לו מפתחות בית המדרש ברשות הרבים, בא לפני רבי פדת (לשאל מה לעשות בשבת) אמר לו: הנהג לשם תינוק ותינוקת שישחקו שם וימצאו המפתחות ויביאו לך, שמע מינה: "קטן אוכל נבלות אין בית דין מצווין להפרישו". ובמכילתא דרבי ישמעאל

וקטורת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה, שמן המאור - בימינו וקטורת הסמים - בשמאלו, ומנחת התמיד של יום תלויה בזרועו". (65) (ברייאא במסכת שבת דף קמז עמוד א). (66) ואוויר רשות הרבים אינו כרשות הרבים אלא עד עשרה טפחים, ולמעלה מזה הוא מקום פטור (להלן פרק י"ד הלכה ג), ואף שאין דרך הוצאה בכך אלא לסבילים וכיוצא בהם, מכל מקום חייב כיוון שנקראה בתורה עבודה "כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו" (מעשה רוקח). (67) ראה בפרק ז.

יג. אָבֵל הַמוֹצִיא⁶⁸ לְאַחַר יָדוֹ, בְּרִגְלוֹ בְּפִי⁶⁹ וּבְמַרְפָּקוֹ, בְּאַזְנוֹ וּבְשַׁעְרוֹ, וּבְכִסִּים שֶׁתַּפּוֹר בְּבִגְדוֹ וּפִי הַכִּסִּים לְמִשָּׁה⁷⁰, בֵּין בִּגְדָהּ לְבִגְדָהּ, בְּפִי בִגְדוֹ, בְּמַנְעֵלוֹ וּבְסַנְדָּלוֹ - פָּטוּר, שֶׁלֹּא הוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמוֹצִיאִין.⁷¹

(68) (משנה במסכת שבת דף צב עמוד א). (69) בדבר שאינו אוכל, אבל בדבר שהוא אוכל חייב אף אם הוציא בפיו, וכן הוא במסכת שבת דף קב עמוד א ("מגיד משנה"). (70) אף אם הכיס צר שאין החפץ נופל ממנו פטור, שאין דרך הוצאה בכך.

יד. הַמוֹצִיא⁷¹ מִשְׁאֵי עַל רֹאשׁוֹ: אִם הָיָה מִשְׁאֵי בְּבֶד, כְּגוֹן שֶׁקָּמַל אוֹ תִּבָּהּ וּמִגְדָּל וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁהוּא מְשִׁים עַל רֹאשׁוֹ וְתוֹפֵשׁ בִּידוֹ - חַיִּב; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַמוֹצִיאִין, וְנִמְצָא כְּמוֹצִיא עַל כְּתָפוֹ אוֹ בִּידוֹ. אָבֵל אִם לָקַח חֶפֶץ קָל, כְּגוֹן שֶׁהֵנִיחַ בְּגֵד אוֹ סֵפֶר אוֹ סִפִּין עַל רֹאשׁוֹ וְהוֹצִיא, וְהוּא אֵינוֹ אוֹחֵז בִּידוֹ⁷² - הָרִי זֶה פָּטוּר, שֶׁלֹּא הוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמוֹצִיאִין; שְׁאִין דֶּרֶךְ רֹב הָעוֹלָם לְהוֹצִיא הַחֶפֶץ מִנְּחִין עַל רִאשֵׁיהֶם. הַמַּעֲבִיר⁷³ חֶפֶץ מִתְּחִלַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַעֲבִירוֹ לְמַעְלָה מֵרֹאשׁוֹ - חַיִּב.⁷⁴

(71) (מסכת שבת דף צב עמוד א) "אמר רבי חייא: המוציא משאוי על ראשו בשבת חייב, שכן אנשי הוצל עושין כן - וכי הוצל רובא דעלמא (רוב העולם)? אלא כך אמרו: המוציא משאוי על ראשו פטור, ואם תמצא לומר: אנשי הוצל עושין כן? - בטלה דעתם אצל כל אדם" וסובר רבינו, שמשא כבד דרך כל אדם להוציא ואם תופסו בידו חייב, ומשא קל פטור אם הוציא על ראשו, ועיין בתלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק י הלכה ג. (72) כלומר: אין המשאוי בידו, ואילו "ותופש בידו" שלמעלה פירושו שהמשאוי על ראשו (לחם משנה). (73) (מסכת שבת דף ט עמוד א) "אמר רבא: המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים, והעבירו דרך עליו חייב"; אבל הראב"ד פירש באופן אחר, שהאדם עומד במקומו ונוטל חפץ מצד ימינו ונותנו בצד שמאלו.

טו. מֵתָרִי⁷⁴ לְאַדָּם לְטַלְטֵל⁷⁵ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצִדָּהּ, וְיֵשׁ לוֹ לְטַלְטֵל בְּכָל הַמְּרֻבָּע הַזֶּה. וּבְאַמָּה שְׁלֹשׁ⁷⁶ מוֹדִדִּין. וְאִם הָיָה נֶנֶס בְּאֵיבָרָיו - נֹתֵנִין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת

1 בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים אֵינוֹ חַיִּב עַד שְׁיַעֲקֹר בְּשַׁעְרוֹ מִצַּד זֶה
2 וְיַנְיִחֵנוּ מִצַּד אַחֶרֶת.

(47) להלן פרק י"ח מבוארים שיעורי ההוצאה בשבת. (48) ראה להלן פרק י"ד הלכה א על מהות הרשויות. (49) ראה להלן בפרק י"ג הלכות א ו"ב דיני עקירה והנחה. (50) (משנה ראשונה במסכת שבת דף ב עמוד א). (51) (משנה במסכת שבת דף צג עמוד ב). (52) (מסכת שבת דף ה עמוד ב).

3 ל. הַזֹּרֵק⁵³ מִרְשּׁוֹת לְרִשּׁוֹת אוֹ הַמוֹשִׁיט - הָרִי זֶה
4 תּוֹלֵדֵת מוֹצִיא, וְחַיִּב⁵⁴. וְכֵן הַזֹּרֵק אוֹ הַמוֹשִׁיט בִּידוֹ
5 מִתְּחִלַּת אַרְבַּע⁵⁵ לְסוֹף אַרְבַּע - הָרִי זֶה תּוֹלֵדֵת
6 מוֹצִיא, וְחַיִּב. וְהַזֹּרֵק פְּלֶאֶחֶר יָד⁵⁶ - פָּטוּר.

(53) (משנה במסכת שבת דף צו עמוד א). (54) שכן הייתה עבודת הלויים כשהלכו אחר עמוד הענן ופרקו את המשכן (רש"י). (55) (מסכת שבת דף צו עמוד ב): "גמרא גמירי לה" - והיא הלכה למשה מסיני. (56) "שלא כדרך זריקה כגון מכתפיו ולאחוריו" (רש"י מסכת שבת דף קנג עמוד ב).

7 יא. הַמוֹצִיא⁵⁷ מִקְצַת הַחֶפֶץ מִרְשּׁוֹת מִשְׁתִּי רִשּׁוֹת
8 אֵלָּה⁵⁸ לְרִשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם⁵⁹ - פָּטוּר, עַד שְׁיּוֹצִיא אֶת כָּל
9 הַחֶפֶץ כְּלוֹ מִרְשּׁוֹת זֶה לְרִשּׁוֹת זֶה. קָפָה שֶׁהִיא מְלֵאָה
10 חֶפְצִים, אֶפְלוֹ מְלֵאָה תְּרִדָּל⁶⁰, וְהוֹצִיא רִבָּה מִרְשּׁוֹת
11 זֶה לְרִשּׁוֹת זֶה - פָּטוּר, עַד שְׁיּוֹצִיא⁶¹ אֶת כָּל הַקָּפָה.
12 וְכֵן כָּל הַדּוּמָה לָזֶה. שֶׁהִפְלִי מְשִׁים כָּל שֵׁישׁ בּוֹ
13 כְּחֶפֶץ אֶחָד⁶².

(57) משנה במסכת שבת דף צא עמוד ב). (58) רשות היחיד ורשות הרבים שנוכרו בהלכה ט. (59) מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד. (60) שיש הרבה מהחרדל כבר בחוץ. (61) בפעם אחת, אבל אם אחר שהניח הקופה מקצתה ברשות זו ומקצתה ברשות זו, עקרה וגמר להוציא אינו חייב, לפי שלא הייתה בשעת עקירה שנייה הוצאה בבת אחת ("מגיד משנה"). (62) רבינו פסק כרבי יוחנן שם, הסובר "אגד כלי שמו אגד" - ונחשבים כל הדברים המונחים בכלי כאילו הם דבר אחד, מפני שהכלי מאגדם יחד, ואף אם יצאו החפצים שבכלי לרשות השנייה, אינו חייב עד שהכלי עצמו יצא כולו לרשות שנייה.

14 יב. הַמוֹצִיא⁶³ - בֵּין⁶⁴ בִּימִינוֹ, בֵּין בְּשִׁמְאָלוֹ, בֵּין
15 בְּתוֹךְ חִיקוֹ, אוֹ שְׁיַצֵּא בְּמַעוֹת צְרוּרִין לוֹ בְּסִדְּיָנוֹ⁶⁵ -
16 חַיִּב, מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמוֹצִיאִין. וְכֵן הַמוֹצִיא
17 עַל כְּתָפוֹ - חַיִּב, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַמִּשְׁאֵי לְמַעְלָה
18 מִעֲשָׂרָה טַפָּחִים בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים; שֶׁכֵּן⁶⁶ הָיָה מִשָּׂא
19 בְּנֵי קֶהֶת בְּמִשְׁכָּן לְמַעְלָה מִעֲשָׂרָה, שְׁנֹאֲמַר: בְּכֶתֶף
20 יִשְׂאֵי, וְכָל הַמְּלָאכֹת מִמִּשְׁכָּן לְמִדִּין אוֹתָן⁶⁷.

(63) (משנה במסכת שבת דף צב עמוד א). (64) בתלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק י הלכה ג): "כתוב (במדבר פרק ד, פסוק טז): "ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור

שביתה במקומם (ראה להלן בהלכות יום טוב פרק ה הלכה י').

17 יח. הואיל⁸⁷ ויש לו לאדם לטלטל בכל המרפע
18 שהוא ארבע אמות על ארבע אמות, נמצא מטלטל
19 בארץ אלכסונו של מרפע זה חמש אמות ושלשה
20 חמשי אמה⁸⁸. לפיכך אין המעביר או הזורק ברשות
21 הרבים חייב⁸⁹ עד שיעביר חוץ לחמש אמות ושלשה
22 חמשי אמה⁹⁰. וכל מקום שאמרנו: מתחלת ארבע
23 לסוף ארבע, או: המעביר ארבע אמות חייב - הוא
24 מתחלת האלכסון של ארבע אמות עד סופו⁹¹; ואם
25 המעביר פחות מזה - פטור.

(87) (מסכת עירובין דף נא עמוד א). (88) לפי הכלל "כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונו" (כל אמה בריבועה - היא אמה ושתי חמישיות באלכסונה - מסכת עירובין דף נז עמוד א). (89) אבל איסור יש אף בפחות מזה. (90) ויש מהראשונים הסוברים כשהוא מעביר ד' אמות כנגד פניו, חייב אף בד' אמות בלבד. (91) היינו, שההנחה תהיה מחוץ לשיעור זה, אבל אם מקצת החפץ מונח בתוך שיעור זה פטור, שהרי לא העביר החפץ ארבע אמות הן ואלכסונו בשלימות, כמבואר בהלכה יא.

26 יט. נמצא פאן שלש מדות: פיצד? העוקר חפץ
27 מרשות הרבים ממקום זה והניחו במקום אחר
28 ברשות הרבים: אם היה בין שני המקומות עד
29 ארבע אמות - הרי זה מתיר; היה ביניהן יותר מארבע
30 אמות, ועדין הן בתוך חמש אמות ושלשה חמשי
31 אמה - פטור⁹²; היה ביניהן חמש אמות ושלשה
32 חמשי אמה בשוה - הרי זה חייב, שהרי המעביר
33 החפץ חוץ לאלכסונו של מרפע.

(92) אבל אסור, ומקורו ממה שאמרו (מסכת עירובין דף נא עמוד א): "המעביר ארבע אמות אינו חייב עד שמעביר הן ואלכסונו" הרי ש"אינו חייב" אבל אסור לעשות כן. ובמסכת עירובין דף צח עמוד ב ומסכת שבת דף ח עמוד א נראה שמותר אף לכתחילה לטלטל בפחות מארבע אמות (ראה למעלה הלכה טו) ועל כורחך שיש חילוק בין פחות מארבע לבין יותר מארבע בתוך חמש ושלשה חומשים (ועיין מגיד משנה וב"ח סימן שמט).

יום חמישי ט' שבט ה'תשע"ח

פרק שלשה עשר

(1) לבאר איכות ההוצאה ואיכות תולדותיה, המחוייב בהם והפטור.

34 א. אין² המוציא מרשות לרשות, או המעביר
35 ברשות הרבים חוץ לארבע אמות, חייב, עד שיעקור³
36 חפץ מעל גבי מקום שיש בו ארבעה⁴ טפחים⁵ על
37 ארבעה טפחים או יותר ויניח⁶ על גבי מקום שיש
38 בו ארבעה על ארבעה טפחים.

1 פבינוניות⁷⁷ של כל אדם. ומפי הקבלה אמרו, שזה
2 שנקמר בתורה "שבו איש תחתיו"⁷⁸ - שלא יטלטל
3 חוץ למרפע זה; אלא במרפע זה, שהוא קמדת ארץ
4 אדם כשיפשט ידיו ורגליו, בו בלבד יש לטלטל.

(74) ראה להלן פרק י"ג הלכה י. (75) משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב "ומטלטל ברשות הרבים - ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות", הרי שמותר לטלטל ברשות הרבים בתוך ארבע אמות (וכן נראה במסכת שבת דף ח עמוד א). ואילו להוציא חוץ מארבע אמות על ידי טלטול פחות פחות מארבע אמות לא התירו אלא במי שהחשיך (להלן פרק כ הלכה ז). ועיין ראב"ד ומגיד משנה באורח חיים סימן שט סעיף קטן א. (76) ואם היה האיש הזה ארוך ביותר, ד' אמותיו גדולות משל שאר בני אדם. (77) אמה בת שישה טפחים, כמבואר להלן פרק י"ז הלכה ל"ו. (78) (מסכת עירובין דף מח עמוד א ובמכילתא) ישיבת כל איש ביום השבת תהיה כשיעור "תחתיו" - אורך כל גופו שהוא שלוש אמות, ועוד אמה כדי לפשוט ידיו ורגליו, ובשיעור זה יכול אדם לטלטל חפצים ממקום למקום (אורח חיים סימן שמט).

5 טז. היות⁷⁹ שנים⁸⁰, מקצת ארבע אמות של זה לתוך
6 ארבע אמות של זה - מביאין ואוכלין באמצע.
7 ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חברו.
8 ואם היו שלשה, והאמצעי מבליע⁸¹ ביניהם - הוא
9 מתיר עמהן והן מתירין עמו, ושנים החיצונים
10 אסורים⁸² זה עם זה.

(79) משנה (מסכת עירובין דף מה עמוד א). (80) שכל אחד יש לו מאכל מונח בד' אמותיו, וביניהם יש הפסק שש אמה, נמצא ששתי אמות של כל אחד, מובלעות אלו בתוך אלו. (81) שהוא עומד באמצע שמונה האמות, ועל ידו מונח מאכל, ונמצא ארבע אמותיו מובלעות בתוך שניהם. (82) שלא יוציאו חוץ לארבע אמות.

11 יז. לפיכך⁸³ מתיר⁸⁴ לאדם לעקר חפץ מרשות הרבים
12 ולהניחו לחברו שעמו בתוך⁸⁵ ארבע אמות, וכן חברו
13 לחברו האחר שבעדו, אפילו הן מאה. ואף-על-פי
14 שהחפץ הולך פמה מילין⁸⁶ בשבת - מתיר, מפני
15 שכל אחד מהן לא טלטל אלא בתוך ארבע אמות
16 שלו.

(83) שמותר לטלטל חפץ ברשות הרבים תוך ארבע אמות. (84) משנה (מסכת עירובין דף צח עמוד א). (85) אם הוא בתוך רשות אחת, אבל אסור להוציאו מרשות אחת ולהעבירו לרשות אחרת אף בתוך ארבע אמות, שאז הוא מוציא מרשות לרשות ואפילו לכרמלית אסור. "על כן קראתי תגר, על מה שראיתי באיזה קהילות בשבת, שנותנים ספר תורה לבית הכנסת והולכים דרך הרחוב בפחות מארבע אמות, ועושים איסור במה שמוציאים מן הבית לרחוב, שלזה לא מועילה הושה" (טורי זהב סימן שמט). (86) ואף שאסור להוליך חפץ יותר ממה שלבעליו מותר ללכת, דעת רבינו כרבי יוחנן בן נורי שחפצי הפקר קונים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

26 המים והוציאם, שהוא פטור¹⁹. וכן אם היה שמן
27 צף על פני המים, וקלט מן השמן והוציאו -
28 פטור²⁰.

14 שבת ה, ב. 15) אף שהמים שנטל בידו לא היו במצב
של מנוחה אלא זורמים (רש"י). 16) בגמרא שם, הסתפק
אם אנו הולכים אחרי הפרי הנח בתוך הכלי, או שאנו
הולכים אחרי הכלי שאינו נח - והעלו בתיקו, ולכן פסק
רבינו שפטור מספק (מגיד-משנה). 17) בנוסח אחר: על
גבי הכלי (כ"י התימנים). 18) כי בזה לא היה שום ספק,
שהפירות הצפים על גבי מים יחשבו כמנוחים, ש"אמר
רבא, אגוז על גבי מים, לאו היינו (אין זו) הנחתו".
19) "שצריכה להיות הנחה על יסוד העפר דוקא שהוא
גושי, ולא על יסוד המים שהוא נוזל" (הרש"ש).
20) שבת ה, ב. כרבנן דרבי יוחנן בן גוריון.

ה. פבר אמרנו, שאין המוציא מרשות לרשות חיב
עד שיעקר ויניח; אבל אם עקר ולא הניח, או הניח
ולא עקר - פטור. לפיכך²¹, מי שהיה עומד באחת
משתי רשויות, ופשט ידו לרשות שניה וחפץ בידו,
ונטלו אחר ממנו; או שנתן אחר לידו חפץ, והחזיר
ידו אליו - שניהם פטורים, שנה עקר וזה הניח²².

21 שבת ב, א: "פשט העני (העומד ברשות הרבים) את ידו
(ובה חפץ) לפנים (לרשות היחיד), ונטל בעל הבית מתוכה
- שניהם פטורים". 22) "כי העיקר אצלנו: כשהתחיל אדם
מלאכה בשבת ולא גמר אותה, ובא אדם אחר וגמר אותה
מלאכה, שניהם פטורים, לפי שהמלאכה נגמרת על ידי
שניהם, ולא עשה אחד מהם מלאכה גמורה, וזה מה
שאמרה הגמרא: "יחיד ועשה אותה חייב, שנים שעשוהו
פטורים", והרמיה על זה מאמר ה"תברך: "בעשותה" -
העושה את כולה ולא העושה מקצתה" (רבינו בפירוש
המשניות שם).

ו. במה דברים אמורים²³? פשהיתה ידו למעלה
משלשה²⁴, אבל היתה ידו בתוך שלשה סמוך לארץ
- הרי זה כמי שהניח בארץ, וחיב²⁵.

23 שפטור אם נטל אחר מידו חפץ שהכניס לרשות אחרת.
24) אף שנכנסה ידו לרשות השניה והכניס את החפץ, אבל
לא נעשתה הנחה. 25) שבת צב, א. חפץ הנמצא פחות
משלשה טפחים לארץ, כמנוח בארץ דומה.

ז. היתה²⁶ עומד באחת משתי רשויות אלו, ופשט
חברו יד מרשות שניה, ונטל חפץ מיד זה העומד
ברשות זו, והכניסו אצלו; או שהוציא חפץ מאצלו,
והניח ביד זה העומד - זה העומד לא עשה פלוס²⁷,
שהרי נתן בידו²⁸ או נטל מידו; וחברו חיב, שהרי
עקר והניח.

26 שבת ב, א. 27) במשנה אמרו: פטור, ואף שבכל
מקום שנאמר בדיני שבת "פטור", הכוונה פטור מעונש אבל
אסור מדרבנן לעשות כן (למעלה פ"א ה"ג), כאן פטור
ומותר כיון שאינו עושה כלום, אלא חבירו עשה את כל

2) שבת ד, א. 3) יגביה. 4) "כי מה שהוא פחות מזה
השיעור לא יניחו בו, כי החפצים המנוחים לא יתקיימו,
אלא אם יהיו אותם החפצים הדקים" (רבינו בפירוש
המשניות שבת פ"א), וב'תוספות' כתבו בשם רבינו תם,
שאין רגילות להניח החפץ בפחות מארבעה (ואין עקירה רק
אם הגביהו ממקום הנחה). 5) שיעורו המדויק, ראה להלן
פ"ז הל"ו. 6) ודעת הר"ן שזה דוקא ברשות הרבים או
ברשות היחיד והחפץ נעקר על ידי אדם, אבל אם החפץ
הוא ברשות היחיד עצמה כגון בקנה נעוץ ברשות היחיד,
אין צורך במקום ארבעה אלא אפילו על גבי משהו.

ב. ידו⁷ של אדם⁸ חשוכה לו פארפעה על ארפעה.
לפיכך⁹, אם עקר החפץ מיד אדם העומד ברשות זו
והניחו ביד אדם אחר העומד ברשות שניה - חיב.
וכן אם היה עומד באחת משתי רשויות אלו, ופשט
ידו לרשות שניה, ועקר החפץ ממנה או מיד אדם
העומד בה, והחזיר ידו אליו - חיב. ואף-על-פי
שלא הניח החפץ במקום שהוא עומד בו, הואיל
והוא בידו - הרי הוא כמנוח בארץ.

7 שבת ה, א. 8) "לפי שיד האדם יניחו בה החפצים
הגדולים, ומה שיש בה מתכונת הקיבוץ והפישוט והאחידה.
מפני זה נחשוב אותה כאילו היא במקום שיש בו ד' על ד'.
ולפיכך מי שנותן ביד האדם, כאילו הניחו בארץ במקום
שאותו אדם עומד עליו" (בפירוש המשניות שם). 9) שבת
ב, א: "פשט העני (העומד ברשות הרבים) את ידו (שיש בה
חפץ) לפנים (לרשות היחיד), ונתן לתוך ידו של בעל הבית
(העומד ברשות היחיד), או שנטל מתוכה והוציא, העני
חייב".

ג. היתה¹⁰ אוכל ויוצא מרשות לרשות, וחשב
להוציא האכל שפניו מרשות לרשות - חיב; מפני
שמחשבתו¹¹ משימה פיו מקום ארפעה, אף-על-פי
שלא הוציא בדרך המוציאה. וכן¹² מי שהיה עומד
באחת משתי רשויות אלו והשתין מים או רקק
ברשות שניה - חיב; שהרי עקר מרשות זו והניח
ברשות שניה, ומחשבתו עושה אותו כאילו עקר
מעל גבי מקום ארפעה. היתה עומד ברשות זו, ופי
אמה ברשות שניה, והשתין בה - פטור¹³.

10 שבת קב, א. 11) "שצריך לאכלה בהליכתו, והחשיב
להוצאה זו שבפיו" (רש"י). 12) משנה, עירובין צח, ב.
13) עירובין צט, א.

ד. היתה עומד¹⁴ באחת משתי רשויות, ופשט ידו
לרשות שניה, ונטל משם מים מעל גבי גמא מלאה
מים, והוציא - חיב¹⁵, שהמים כלן כאלו הן מנחין
על הארץ. אבל אם היה כלי צף על גבי מים¹⁶
ופירות בתוך הכלי¹⁷, ופשט ידו ולקח מן הפירות
והוציא - פטור; שהרי לא נחו הפירות על גבי
הארץ, ונמצא שלא עקר מעל גבי מקום ארפעה.
ואין צריך לומר¹⁸, אם היו הפירות צפין על פני

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ט' שבט - ספר זמנים - הלכות שבת רא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(35 שבת ה, ב. 36) ראה למעלה פי"ב הט"ו. (37) כמו בהלכה ח' במוציא מרשות לרשות.

יא. הִיָּה³⁸ קָנָה או רָמַח וְכִיּוֹצֵא בוּ מִנְּחָ עַל הָאָרֶץ, וְהִגְבִּיהָ הִקְצָה הָאֶחָד, וְהִיָּה הִקְצָה הַשְּׁנִי מִנְּחָ בָּאָרֶץ, וְהִשְׁלִיכוּ לָפָנָיו, וְחִזְרוּ וְהִגְבִּיהָ הִקְצָה הַשְּׁנִי שֶׁהִיָּה מִנְּחָ בָּאָרֶץ וְהִשְׁלִיכוּ לָפָנָיו עַל דֶּרֶךְ זוֹ, עַד שֶׁהֶעֱבִיר הַחֲפֵץ בָּמָה מִלֵּין - פֶּטוּר, לְפִי שֶׁלֹּא עָקַר הַחֲפֵץ כָּלוּ מַעַל גְּבִי הָאָרֶץ³⁹. וְאִם⁴⁰ מִשָּׁן הַחֲפֵץ וְגִרְרוּ עַל הָאָרֶץ מִתַּחֲלַת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע - חֵיִב, שֶׁהַמְּגַלְגֵּל⁴¹ עוֹקֵר הוּא⁴².

(38 שבת ח, ב. 39) ואף שזו הדרך להעבירם באופן כזה מפני שאינם קלים למשא, מכל-מקום פטור (תוספות). (40 שבת צא, ב. 41) בנוסח אחר: "שהמגרר" (מעשה רוקח). (42) ומגלגל חבית חייב שהוא כמגרר, אבל מגלגל תיבה מרובעת פטור, שאי אפשר שלא תהא נחה קצת (תוספות).

יב. עָקַר⁴³ הַחֲפֵץ מִזוּיָּת זוֹ לְהַנִּיחוֹ בְּזוּיָּת אַחֶרֶת⁴⁴, שֶׁנִּמְצָאָה זוֹ הַעֲקִירָה עֲקִירָה הַמִּתְרַת, וְנִמְלָךְ⁴⁵ בְּדֶרֶךְ וְהוֹצִיאוֹ לְרִשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם⁴⁶ - פֶּטוּר⁴⁷; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִיָּתָה עֲקִירָה רִאשׁוֹנָה לִכְךָ, וְנִמְצָאָה כָּאֵן הַנִּחָה בְּלֹא עֲקִירָה. וְכֵן⁴⁸ הַעוֹקֵר חֲפֵץ וְהַנִּיחוֹ עַל חֲבֵרוֹ כִּשְׁהוּא מִהֶלֶךְ, וּבָעֵת שֶׁיִּרְצֶה חֲבֵרוֹ לַעֲמֹד נָטְלוֹ מִעַל גְּבִי חֲבֵרוֹ - הֵרִי זֶה פֶּטוּר, שֶׁהֵרִי יֵשׁ כָּאֵן עֲקִירָה בְּלֹא הַנִּחָה.

(43 שבת ה, ב. 44) באותה רשות היחיד. (45) חזר מדעתו הראשונה. (46) לרשות הרבים. (47) "שלא היתה עקירה בכוונה להוציאן בחוץ במקום חיוב, אלא לזוית שאין בה חיוב" (רבינו חננאל). (48) שבת קנג, ב: "אמר רב פפא, כל שבגופו חייב חטאת (אילו עשה בעצמו המלאכה חייב עליה), בחבירו (אם עשה המלאכה עם חבירו ביחד) - פטור אבל אסור".

יג. הַזּוֹרֵק⁴⁹ חֲפֵץ מִרְשׁוֹת לְרִשּׁוֹת⁵⁰ או מִתַּחֲלַת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְקָדָם שְׁנֵינִיחַ קָלְטוֹ אַחֵר בִּידוֹ, או קָלְטוֹ⁵¹ כָּלֵב, או נִשְׂרָף - פֶּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה הַנִּחָה שְׁנֵינִיחַ לָהּ. לְפִיכָךְ, אִם נִתְּפוֹן בְּשַׁעַת זְרִיקָה לִכְךָ⁵² - חֵיִב⁵³.

(49 שבת קב, א. 50) אפילו תוך ארבע אמות. (51) שנעקר אחר ממקומו וקיבלה (רש"י), שאם האחר עומד במקומו וקיבלה, חייב הזורק שעשה מלאכה שלמה, כמבואר בהלכה טו. (52) שינוח בפי כלב או בפי כבשן. (53) ואף שצריך לנוח על גבי מקום ארבעה, כמבואר בהלכה א', כאן "מחשבתו עושה אותו למקום", ונחשב כאילו היה מקום ארבעה.

יד. הַזּוֹרֵק⁵⁴ חֲפֵץ מִרְשׁוֹת לְרִשּׁוֹת, וְהִיָּה קָשׁוּר בְּחִבָּל וְאֶגְדוֹ בִּידוֹ, אִם יָכוֹל לְמַשֵּׁךְ הַחֲפֵץ אֶצְלוֹ - פֶּטוּר; שֶׁהֵרִי אֵין כָּאֵן הַנִּחָה⁵⁵ גְּמוּרָה, וְנִמְצָא כָּמִי שֶׁעָקַר וְלֹא הִנִּיחַ.

המלאכה - העקירה וההנחה (שבת ג.); אולם מכל-מקום אסור לעשות כן, משום "לפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד) "שלאו זה כולל את מי שיעזור לעבירה או יסבב אותה, כי הוא יביא את האיש ההוא לעוון, ובעזרתו הכשילו" (רבינו ב'ספר המצוות' מל"ת רצט). (28) בנוסח אחר: שהרי חבירו נתן בידו (כ"י התימנים).

ח. הִיָּה עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רִשּׁוֹת אֵלוֹ, וְנָתַן חֲבֵרוֹ חֲפֵץ בִּידוֹ או עַל גְּבִי²⁹, וְיָצָא בְּאוֹתוֹ הַחֲפֵץ לְרִשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם, וְעָמַד שָׁם - חֵיִב; מִפְּנֵי שֶׁעֲקִירַת גּוּפוֹ בְּחֲפֵץ שֶׁעָלָיו - כְּעֲקִירַת חֲפֵץ מְאוּתָהּ רִשּׁוֹת, וְעַמִּידוֹ בְּאוֹתוֹ הַחֲפֵץ - כְּהִנָּחַת הַחֲפֵץ בְּקִרְקַע שֶׁעָמַד בָּהּ. לְפִיכָךְ³⁰, אִם יָצָא בְּחֲפֵץ שֶׁבִּידוֹ או עַל גְּבִי וְלֹא עָמַד בְּרִשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם, אֲלֵא חִזְרוּ וְנִכְנְסוּ וְהוּא בִּידוֹ, אֶפְלוּ יָצָא וְנִכְנְסוּ כָּל הַיּוֹם כָּלוּ עַד שֶׁיָּצָא הַיּוֹם - פֶּטוּר, לְפִי שֶׁעָקַר וְלֹא הִנִּיחַ. וְאֶפְלוּ עָמַד לְמִתָּן הַמִּשְׁאוֹי שֶׁעָלָיו - עֲדִין הוּא פֶּטוּר³¹, עַד שֶׁיַּעֲמִיד לְנִיחָה.

(29 שבת ג, א: "הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאם לחוץ, אמר רבי: חייב, שעקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו הוא, ועשה הוא בעצמו עקירה והנחה שהיא מלאכה שלימה, ואינו דומה לידו (הפשוטה לפניו וגופו לחוץ, ונתן בעל הבית לתוכה שפטר בו אף לעני שהוציאה לחוץ), מאי טעמא (מה טעם?) ידו לא ניח (לא נחה) - הלכך כי הוציאה לא עקר שום דבר, ואין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה). אבל גופו ניח" (על גבי קרקע, וזוהי עקירה). (30) שבת ה, ב. (31) שאין זו עמידה (רש"י).

ט. וְכֵן³² מִי שֶׁהִיָּתָה חִבְלִיתוֹ עַל כְּתָפוֹ רֵץ בָּהּ אֶפְלוּ כָּל הַיּוֹם, אִינוֹ חֵיִב עַד שֶׁיַּעֲמִיד. וְהוּא, שֶׁהִיָּתָה רֵץ בָּהּ; אֲבָל אִם הֵלֶךְ מְעֻט מְעֻט - הֵרִי זֶה כְּעוֹקֵר וּמְנִיחַ, וְאִסּוּר³³. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁקָּדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם וְחִבְלִיתוֹ עַל כְּתָפוֹ - רֵץ בָּהּ עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ וְזוֹרְקָה שָׁם כְּלֹאֲחֵר יָד³⁴.

(32 שבת קנג, ב. 33) אבל מדרבנן אינו חייב, שהרי אף אם עמד כדי לתקן משאו פטור עד שיעמוד לנוח, כמבואר בהלכה ח'. (34) שלא בדרך זריקה, כגון מכתפיו ולאחוריו (רש"י) שהוא פטור (פי"ב הי"ג), אבל אם הניחה כדרך הנחה חייב, שאי-אפשר שלא עמד קצת מבחוץ, ואם כן עשה עקירה והנחה (גמרא, שם).

י. עָקַר³⁵ הַחֲפֵץ מִרְשׁוֹת הַרְבִּים, וְהֵלֶךְ בוּ פָחוֹת מֵאַרְבַּע אֲמוֹת וְעָמַד, וְחִזְרוּ וְהֵלֶךְ פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אֲמוֹת וְעָמַד, אֶפְלוּ כָּל הַיּוֹם כָּלוּ - פֶּטוּר³⁶. בָּמָה דְּרָבִים אֲמוּרִים? בְּשַׁעֲמַד לְנִיחָה; אֲבָל אִם עָמַד לְמִתָּן מִשְׁאוֹ - הֵרִי זֶה כְּמִהֶלֶךְ, וְכִשְׁיַעֲמִיד חוּץ לְאַרְבַּע אֲמוֹת - חֵיִב. וְהוּא, שֶׁיַּעֲמִיד חוּץ לְאַרְבַּע אֲמוֹת³⁷ לְנִיחָה; אֲבָל אִם יַעֲמִיד לְמִתָּן מִשְׁאוֹ - עֲדִין הוּא כְּמִהֶלֶךְ. וְאִינוֹ חֵיִב עַד שֶׁיַּעֲמִיד לְנִיחָה חוּץ לְאַרְבַּע אֲמוֹת.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולפי זה חייב שתיים. אבל רבינו פסק כחכמים החולקים על רבי עקיבא ופטור. (63) הלכה למשה מסיני, שכל פחות משלושה טפחים - כ'לבוד' (מחובר) אל הקרקע ממש (ראה 'ספר המאור' - הוצאת 'ראשונים' בדף לב). (64) בנוסח אחר: "לרשות אחרת" (ויניציה). (65) שבת צז, א.

יז. המעביר⁶⁶ ארבע אמות ברשות הרבים⁶⁷ זו עם רשות הרבים השניה - חיב; מפני שארבע אמות בשתי רשיות הרבים מצטרפים, מפני שלא נח החפץ ברשות שביניהן.

(66) שבת צח, א. ושם נשנה הדין בזרק מרשות הרבים לרשות הרבים ורשות היחיד באמצע - ארבע אמות חייב, כי רשויות מצטרפות, ורבינו השווה דין זה למעביר ארבע אמות. (67) למעלה משלושה טפחים. אבל למטה משלושה טפחים - הרי הוא כנח.

יח. המושיט⁶⁸ מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע - חיב. ואפילו הושיט למעלה מאויר רשות הרבים⁶⁹. שכן היתה עבודת הלויים במשכן: מושיטין⁷⁰ את הקרשים מעגלה לעגלה, ורשות הרבים בין שתי העגלות, וכל עגלה ועגלה רשות היחיד הוא.

(68) משנה, שבת צז, א. (69) למעלה מעשרה טפחים, מדברי ה'תוספות' (שבת ד). משמע שאין מושיט חייב אלא למעלה מעשרה, כיון שלא מצאנו במשכן מושיט למטה מעשרה, שעגלות הלויים היו גבוהות עשרה; אבל מדברי רבינו "ואפילו למעלה מאויר רשות הרבים", נראה שכל שכן למטה מעשרה שהוא חייב. (70) ב'ירושלמי' (שבת פ"א ה"ב): "רבי אחא בשם רבי מיישא. בלבד על ידי שנים (מושיט חייב, דוקא כשנים מושיטים זה לזה, אבל אחד המושיט ממקום למקום - פטור), בכל אתר את אמר (בכל מקום אתה אומר) שנים שעשו פטורים, והכא את אמר (וכאן אתה אומר) שנים שעשו חייבין? - שני היא (כאן שונה), שכן היתה עבודת הלויים באוהל מועד (שנים מושיטים זה לזה, קרשים על העגלות)".

יט. במה⁷¹ דברים אמורים⁷²? כשהיו שתי רשיות היחיד בארץ רשות הרבים, כמו שהעגלות מהלכות ברשות הרבים זו אחר זו; אבל אם היו שתי הרשיות בשני צדי רשות הרבים - אף המושיט מרשות היחיד זו לרשות היחיד שפנגדה פטור⁷³.

(71) משנה, שבת צז, א. (72) שחייב המושיט. (73) שלא מצאנו במשכן הושטה מרשות היחיד לרשות היחיד, ורשות הרבים ברוחב מפסיק ביניהם (ראה רש"י בשבת צז).

כ. שכח⁷⁴ ופשט ידו והיא מלאה פרות, והוציאה מחצר זו להכניסה לחצר שבצדה, ונזכר קדם שניכנס, והרי ידו תלויה באויר רשות הרבים⁷⁵ - מותר⁷⁶ להחזירה אליו לחצרו; אבל להכניסה לאותה החצר השניה - אסור, כדי שלא יעשה מחשבתו שחשב בשעת שגגה⁷⁷. ואם הוציא ידו⁷⁸ במזיד -

(54) שבת קב, א. (55) אבל עקירה יש כאן (ראה להם-משנה).

טו. הזרק⁵⁶ ונחה בתוך ידו של חברו: אם עמד חברו במקומו וקבלה - הזרק חיב⁵⁷, שהרי עקר והניח; ואם נעקר חברו ממקומו וקבלה - פטור⁵⁸. זרק, ורץ הזרק עצמו אחר החפץ וקבלו בידו ברשות אחרת או חוץ לארבע אמות - פטור⁵⁹, כאלו נעקר אחר וקבלו. שאין ההנחה גמורה עד שניגוח החפץ במקום שהיה לו לנח בו בשעת עקירה.

(56) שבת ה, א. (57) "שאפילו לא נתכוון שתנוח ביד חברו, מכיון שעל-ידי זריקתו סופה לנוח ביד חברו העומד שם חייב, מפני שידו של אדם חשובה כארבעה על ארבעה, מה שאין-כן כשנעקר חברו וקבלה, שהיה סופה לנוח בארץ, ועל ידי עקירתו נחה בידו, הרי זו הנחה אחרת שנתחדשה אחר העקירה, ולכן פטור" (מעשה רוקח). (58) הזורק, שלא עשה הנחה רק עקירה, והשני עשה את ההנחה (רש"י). (59) "בעי רבי יוחנן: זרק חפץ ונעקר ממקומו וחזר וקבלה, מהו? שני כחות באדם אחד - כאדם אחד דמי וחייב, או כשני בני אדם דמי ופטור? (כלומר: כיון שחטפו בהילוכו, ולא הניח את החפץ להגיע למקומו, כאילו קבלו אדם אחר הוא ופטור, או מכיון שהוא עשה עקירה והנחה - כאדם אחד הוא וחייב). בפירוש רבינו חננאל, מובא נוסח אחר: "כשני בני אדם דמי וחייב - כאילו עמד חברו במקומו וקבל, כך גם אם קבלה בעצמו - או כאדם אחד הוא ופטור - שהוא כנותן מימינו לשמאלו שאף-על-פי שהעבירה ארבע אמות פטור": הבעיה לא נפשטה ונשארה ב"תיקו" ופסק רבינו שפטור, כי כך דרכו לפסוק בספיקות (מגיד-משנה).

טז. הזרק⁶⁰ מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים⁶¹ באמצע, אף-על-פי שעבר החפץ באויר רשות הרבים - פטור⁶². והוא, שיעבר למעלה משלושה טפחים; אבל אם עבר בפחות משלושה סמוך לארץ, ונח על גבי משהו, אף-על-פי ששעקר או נתגלגל ויצא החפץ מרשות היחיד⁶⁴ לרשות היחיד אחרת - הרי הוא כמי שנשארו עומד ברשות הרבים, ולפיכך חיב. וכן⁶⁵ הזרק מרשות הרבים לרשות הרבים ורשות היחיד באמצע - פטור. ואם עבר החפץ בפחות משלושה סמוך לארץ, ונח על גבי משהו, אף-על-פי שחזר ונתגלגל ויצא לרשות הרבים השניה - הרי הוא כמי שנשארו עומד ברשות היחיד, ולפיכך חיב.

(60) משנה, שבת צז, א. (61) בתוך עשרה טפחים, כי למעלה מזה פטור אף לרבי עקיבא (להלן הערה הבאה) שאינו אלא "מקום פטור" כמבואר להלן פ"ד ה"ז. (62) לדעת רבי עקיבא חייב, משום "קלוטה כמי (כמו) שהונחה דמיה (דומה)" - חפץ שנקלט באויר נחשב כאילו נח שם, ואם כן עשה עקירה ברשות היחיד והנחה ברשות הרבים, ושוב עקירה ברשות הרבים והנחה ברשות היחיד,

14 לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת: אִם נָח עַל גְּבִי מִשְׁהוּ חוּץ
15 לְאַרְבַּע אַמּוֹת, וְאַחֵר כֶּךָ נִתְגַּלְגַּל וְנִכְנַס לְתוֹךְ אַרְבַּע
16 אַמּוֹת - חֵיב; וְאִם לֹא נִחַ 85 כָּלֵל - הֵרִי זֶה פְּטוּר.

(83) משנה, שבת ק, א. 84) "שהרי לא נתכוון לזריקה של חיוב" (רע"ב). ואין בזה "מלאכת מחשבת". (85) זוהי דעת רבינו שצריך להיות נח ממש על גבי משהו, אבל רש"י ושאר פוסקים סוברים שמספיק אם נתעכב באויר מעט על ידי הרוח.

יום שישי י' שבט ה'תשע"ח

פֶּרֶק אַרְבַּעַה עָשָׂר

(1) לבאר מהות הרשויות אשר בהן תהיה הוצאה וההעתקה מרשות לרשות, ולבאר גדריהן. ונמשך לזה בהכרח קצת דינים לבאר איכות תולדתה מתולדות ההוצאה.

17 א. אַרְבַּע רִשּׁוֹת² לְשִׁבְתָּ³: רִשּׁוֹת הַיְחִיד⁴, וְרִשּׁוֹת
18 הָרַבִּים⁵, וְכַרְמְלִית⁶, וּמְקוֹם פְּטוּר. אִי זֶה הֵיא רִשּׁוֹת
19 הָרַבִּים? מִדְּבָרוֹת⁷ וְעִירוֹת⁸ וְשׁוּקִים וְדָרָכִים⁹
20 הַמְּפֻלְשִׁין¹⁰ לָהֶן. וּבִלְבָד שִׁיְהִיָּה רַחֵב הַדֶּרֶךְ שֵׁשׁ
21 עֶשְׂרֵה¹¹ אַמָּה¹², וְלֹא¹³ יִהְיֶה עָלָיו תְּקֵרָה. וְאִי זֶה
22 רִשּׁוֹת הַיְחִיד¹⁴? תֵּל¹⁵ שֶׁגְּבוּהַ עֲשָׂרָה טַפְחִים וְרַחֵב
23 אַרְבַּעַת טַפְחִים עַל אַרְבַּעַת טַפְחִים אוֹ יִתֵּר עַל כֶּן.
24 וְכֵן חֲרִיץ שֶׁהוּא עֶמֶק עֲשָׂרָה וְרַחֵב אַרְבַּעַת עַל
25 אַרְבַּעַת אוֹ יִתֵּר עַל כֶּן. וְכֵן מְקוֹם שֶׁהוּא מְקַף אַרְבַּע
26 מַחְצוֹת, גְּבִהָה עֲשָׂרָה וּבִיגְיָהָ אַרְבַּעַת עַל אַרְבַּעַת אוֹ
27 יִתֵּר עַל כֶּן, אֶפְלוּ יֵשׁ בּוֹ כַּמָּה מִיֵּלִין¹⁶, אִם הֶקֶף
28 לְדִירָה, כְּגוֹן מְדִינַת הַמֶּקֶפֶת חוּמָה שְׂדֵתוֹתִיהָ
29 נִנְעָלוֹת בְּלִילָה¹⁷, וּמִבּוֹאוֹת¹⁸ שֵׁשׁ לָהֶן שְׁלֹשָׁה
30 כְּתָלִים וְלִחֵי בְרוֹחַ רְבִיעִית, וְכֵן חֲצֵר וְדִיר¹⁹ וְסֶהֱר²⁰
31 שֶׁהֶקֶפוֹ לְדִירָה²¹ - כֵּלָן רִשּׁוֹת הַיְחִיד גְּמוּרָה²² הֵן.

(2) שבת ו, א. (3) להלן (פט"ז ה"א) מביא רבינו: "מקום שלא הוקף לדירה אלא שיהיה תשמישו לאויר, כגון גינות ופרדסים, אם היה בו יתר על בית סאתים הרי הוא כרשות היחיד, לחייב המוציא והזורק ממנו לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו, ואסור לטלטל בו אלא בארבע אמות ככרמלית" אין זו רשות בפני עצמה שנמנה חמש רשויות לשבת, משום שהיא באמת רשות היחיד, אלא שלענין טלטול - דינה ככרמלית, והרי היא נכללת ברה"י וכרמלית ('תוספות' (שם). (4) "שינויי המקומות בדיני שבת" (רבינו בפירוש המשניות). (5) "מקום שאין דורכים בו רבים" (שם). (6) "מקום מעבר לרבים, וכל העם דורכים שם". (7) "מקום אשר לא נשלמו בו לא תנאי רשות הרבים ולא תנאי רשות היחיד. ואמיתת השם כארמלית - כאלמנה זו שאינה בתולה ולא בעולת בעל" (רבינו בפירוש המשניות), ורש"י (שבת ג:) פירש: "לשון 'ישעיה י, יח) יערו וכרמלו, שאינו לא הילוך תמיד לרבים ולא תשמיש רשות היחיד", וב'ירושלמי' (שבת פ"א ה"א): "תני רבי חייא כרמל - רך מלא, אינו לא לח ולא יבש אלא בינוני" - כרמל הכתוב

1 הֵרִי זֶה אֶסוּר לְהַחֲזִירָה אֶצְלוֹ, אֲלֵא קִנְסוֹ אוֹתוֹ
2 שְׂתֵּהָא יְדוֹ תְלוּיָה עַד שְׂתֵּהָשָׁךְ.

(74) שבת ג, ב. (75) תוך עשרה טפחים, כי למעלה מעשרה אין אויר רשות הרבים רק מקום פטור, כמבואר בפ"ד ה"ז. (76) אף שעשה איסור עקירה ברשות היחיד להוציא לרשות הרבים, בכל זאת לא קנסוהו חכמים - כיון שבשוגג עשה. (77) אבל אם בתחילה חשב להוציא לרשות הרבים, מותר להכניס לחצר אחרת, שהרי לא נעשתה מחשבתו ('מגן אברהם'). ולדעת רש"י אסור, כיון שעל-כל-פנים נתקיימה מחשבתו בזה שרצה לפנות החפץ מחצרו. (78) לדעת הרמב"ן והרשב"א מדובר כאן שהוציא ידו מערב שבת, שאפילו אם ישליך הפירות מידו לא יבוא לידי חילול שבת, לכן קנסוהו רבנן. אבל אם הוציאו בשבת לא קנסוהו רבנן, שמא על-ידי-זה יבוא לידי חיוב חטאת, שישליך הפירות מידו, כמבואר למעלה בפ"ט ה"ה שאם הדביק פת בתנור, התיירו לו לרדותה שלא יבוא לידי איסור.

3 כ.א. הַמִּתְכַּוֵּן⁷⁹ לְזֶרֶק שְׂמֹנֶה אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים,
4 וְנָח הַחֲפֵץ בְּסוֹף אַרְבַּע - חֵיב, שֶׁהֵרִי נַעֲשֶׂה פֶשְׁעוֹ
5 הַמִּלֵּאכָה; וְנַעֲשִׂית מַחֲשַׁבְתּוֹ, שֶׁהִדְבֵּר יָדוּעַ שְׂאִין זֶה
6 הַחֲפֵץ מִגִּיעַ לְסוֹף שְׂמֹנֶה עַד שִׁיעֵבֵר עַל כָּל מְקוֹם
7 וּמְקוֹם מִפֶּלֶל הַשְּׂמֹנֶה⁸⁰. אֲכָל אִם נִתְכַּוֵּן לְזֶרֶק אַרְבַּע,
8 וְנָח הַחֲפֵץ בְּסוֹף שְׂמֹנֶה - פְּטוּר; לְפִי שֶׁנָּח בְּמְקוֹם
9 שְׁלֹא חָשַׁב שֶׁתֵּעֲבֹר בּוֹ, וְכָל שֶׁנָּח שְׂתַּנְּנוּחַ. לְפִיכָךְ⁸¹,
10 אִם חָשַׁב בְּעֵת זְרִיקָה שִׁנְיִנָּה הַחֲפֵץ בְּכָל מְקוֹם
11 שִׁיִּרְצָה⁸² - חֵיב.

(79) שבת צז, ב. (80) לפנינו בגמרא (שבת שם): "פשיטא, נתכוין לזרוק שמונה זורק ארבע, הרי כתב שם משמעון [וחייב חטאת]". ולבסוף חזרה בה הגמרא מזה, ומקשה על זה: "ומדקאמרת הרי כתב שם משמעון, מי דמי (האם זה דומה?) התם כמה דלא כתיב שם לא מכתוב ליה שמעון (שם בכתב שם משמעון, כל כמה שלא יכתוב שם אי-אפשר לכתוב שמעון), הכא כמה דלא זריק ארבע לא מיזדרקו ליה תמני (כאן, כל כמה שלא נחה בארבעה אמות, - האם אי אפשר לזרוק שמונה?). ולפי זה נדחה מה שאמרנו בתחילה, שפשוט הדבר שאם נתכוון לזרוק שמונה זורק ארבע שחייב, - והמסקנא היא שפטור. כן פירשו רבינו חננאל ורש"י 'ותוספות' שם. אבל דעת הגאונים, שמה שאמרנו 'מי דמי' - 'ענינו בלשון שאלה ולא בלשון קושיא, וביאורו: מה דמיון לשם משמעון וכו' התם כמה דלא כתב שם לא כתוב שמעון, והכא נמי כמ[ה] דלא זריק ארבע לא זריק תמני" ('מאירי') - כלומר אי-אפשר שתנחו בסוף שמונה אלא אם כן עברה בתוך ארבע (רשב"א), וזו היא דעת רבינו (רשב"א שם). (81) מכיון שהדבר תלוי במחשבתו, ולא בזה אם עשה שיעור מלאכה שחייבים עליה. (82) "וכיון שלא איכפת לו, הרי יש קיום מחשבה בכל אופן" (רש"י).

12 כ.ב. זֶרֶק⁸³ לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, וְנִתְגַּלְגַּל חוּץ לְאַרְבַּע
13 אַמּוֹת - פְּטוּר⁸⁴. זֶרֶק חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, וְנִתְגַּלְגַּל

בתורה (ויקרא ב, יד), אינו לח ולא יבש לגמרי, אלא כשמואלים אותו ביד הוא מתרכך, וכך "כרמלית אינה רשות היחיד ולא רשות הרבים". (8) על יסוד ברייתא בגמרא (שבת ו.י) שמדבר הוא כרשות הרבים, אולם בגמרא שם מובאה גם ברייתא אחרת שהמדבר הוא ככרמלית, ואמר אביי: "לא קשיא (אין קושיא מברייטא אחת על השניה); כאן בזמן שישאל שריוון במדבר (חשוב רשות הרבים, שהרי רבים הולכים בו. רש"י). כאן בזמן הזה" (אינו מקום הילוך לרבים, שהולכי מדברות אין שכיחים בו, ודינו ככרמלית. רש"י). המפרשים תמחו על רבינו הפוסק שמדבר הוא רשות הרבים גם בזמננו, ופירש רבי אברהם בן הרמב"ם באופן אחר את הגמרא, כי בזמן שישאל היו חנונים במדבר, ומחנותיהם סדורים בו (ומוקפים ענני כבוד), היה דינו ככרמלית - כבקעה ושדה, אבל בזמן הזה שאין ישראל דרים בו אלא כל מי שירצה הולך ועובר בתוכו, דינו כרשות הרבים, וזה הוא טעמו של רבינו (כסף-משנה). אבל מבארי הרמב"ם תמחו על טעם זה. כי איך אפשר לומר שבזמן שהיו ישראל במדבר לא היה מחנה ישראל רשות הרבים, הלא עיקר איסור הוצאה והכנסה וזריקה והושטה אנו למדים ממלאכת המשכן שהיתה במדבר (ראה שבת מט: וצו): "הם העלו (במשכן) את הקרשים מקרע לעגלה, ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד. הם הורידו את הקרשים מהעגלה לקרע, ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים", וכן אזהרת התורה (שמות טז, כט): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", פירשו (עירובין יז:): אל יצא איש עם הכלי בידו ללקוט את המן משום איסור הוצאה, וכן מה שכתוב (שמות לו, ו) "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר, איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא", פירשו (שבת צו:): מכאן לאיסור הוצאה בשבת מן התורה, שאמר משה לישראל שלא יוציאו מביתם להביא למשכן, וכן אמרו חז"ל (שבת צו:): כי "מקושש עצים ביום השבת" (במדבר טו, לב) היה "מעביר ארבע אמות ברשות הרבים", מכל זה נראה שהמדבר היה רשות הרבים בזמן שישאל היו שריוון בו, וראה ב'פרי מגדים' (או"ח סי' שמה). [ונראה שהכוונה בכל אלה למחנה ליהי שלא היו מחנות ישראל סדורים בו והוא רשות הרבים לכל הדיעות, וכן מפורש בשבת שם: "ומחנה ליהי רשות הרבים".] (9) בנוסח אחר: "מדברות ויערים ושדות ודרכים המפולשין" (כ"י התימנים). ובנוסח אחר: "מדברות ושדות וכרמים ויערות ושוקים ודרכים המפולשים להן" (מ'מעשה רוקח') "ואין היצר דומה לים ובקעה שדינם ככרמלית, שהים אין תשמישו נוח כיער, והבקעה והאצטונית וקרון זוויות שהן גם כן כרמלית, אף-על-פי שיש רשות לרבים להכנס לתוכן, אין להם צורך בהן כיער שהכל צריכים לעצים, ולהם דרך עליו כמדבר" (כסף-משנה). (10) רבי אברהם בן הרמב"ם ענה לשואל על הלכה זו: "השווקים הן הדרכים אלא שהרחיב בדברים", ודין אחד לשניהם (תשובות ר"א בן הרמב"ם סי' קיא הוצאת פריימן). (11) פתוחים משני עבריהם שאפשר לעבור בהם. (12) משנה בבא-בבא צט, ב. ובגמרא שבת צט, א למדו ממלאכת המשכן: שתי עגלות היו הולכות זו בצד זו, ורוחב כל עגלה חמש אמות. ובין עגלה לעגלה

- ב. אֶפְלוּ²³ כָּלִים, כְּגֹזֶן סִפִּינָה אוּ מִגְדָּל²⁴ שֶׁל עֵץ
וְכוֹרֶת²⁵ וְכִינֹרֶת²⁶ בְּהֵן²⁷, אִם יֵשׁ בְּהֵן אֲרֻבָּעָה²⁸ עַל
אֲרֻבָּעָה²⁹ בְּגָבָהּ עֶשְׂרֵה אוּ יָתֵר עַל זֶה - הֲרִי הֵן³⁰
רְשֻׁת הַיְחִיד גְּמוּרָה.
(23) שְׁמוֹתָ גַם לְטַטֵּל בְּכוֹלָם. (24) שִׁבְתָּ ק, ב.
(25) עִירֻבִין לָהּ, א. (26) שִׁבְתָּ ח, א. מִשְׁכָּן דְּבוּרִים לְעִשִּׂית
דְּבִשׁ. (27) כָּלִים מְרֻבְעִים כִּסְפִינָה וּמִגְדָּל, וְעֻגֻלִים
כְּכוּרֹת. (28) אִפִּילוֹ עֹמְדִים בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים. (29) בְּכוּרֹת
שְׁהִיא עֲגוּלָה, צִרִיךְ לִהְיוֹת בַּחֲלָלָה חֲמֵשֶׁה טַפְחִים וּג' חֹמְשֵׁי
טַפַּח, שְׂאֵז אֲפֶשֶׁר לְרַבַּע מַחֲלָלָה ד' עַל ד' (שִׁבְתָּ ח); רָאָה
לְמַעַל פִּי"ב הִי"ח. (30) בֵּין בְּתוּכָה בֵּין עַל גְּבֵה עַד הָרָקִיעַ
כְּשֶׁאֵר רִשּׁוֹת הַיְחִיד (או"ח ס' שִׁמָּה).
ג. עֲבִי³¹ הַבְּתָלִים שֶׁל רְשֻׁת הַיְחִיד - כְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד;
לְאַחֲרִים עֹשֶׂה מִחֻצָּה, לְעֲצָמָו לֹא כָל-שָׁפֶן. אוֹרִי³²
רְשֻׁת הַיְחִיד - כְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד, עַד לָרָקִיעַ. אֲבָל³³
אוֹרִי רְשֻׁת הָרִבִּים אֵינִי כְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים אֲלֵא עַד
עֶשְׂרֵה טַפְחִים, וּלְמַעַל מְעֶשְׂרֵה בְּאוֹרִי רְשֻׁת
הָרִבִּים, מְקוֹם פֶּטוּר הוּא³⁴.

בין העמודים, הואיל ורבים דורסין ביניהם⁵⁴ - הרי
הן רשות הרבים.

(46) בנוסח ההלכה שלפני הראב"ד, היה כתוב "אפילו יש בו ארבעה", לכן תמה על רבינו, שכיון שיש בו רוחב ארבעה ועמוק יותר מעשרה, הרי זה רשות היחיד ולא כרמלית, כמבואר בהלכה א. אבל בנוסח שלפנינו "אם אין בו ד" ולכן דינו ככרמלית, ולא נחשב למקום פטור כיון שהוא יותר מעשר, שהרי אין כרמלית רק עד עשר, שאנו אומרים: "מצא מין את מינו וניעור" (כיון שהבור נמצא בכרמלית, דינו ככרמלית), ראה להלן בפ"ז הי"א. ובתשובות הרמב"ם' (פריימן, סי' יט) לחכמי לוגיל כתב רבינו על הלכה זו: "יראה לי מדבריהם, שיש בספר שלכם חסרון דברים, וזה נוסח הספר: בור שבכרמלית הרי הוא ככרמלית אפילו עמוק מאה אמה אם אין בו ארבעה, הואיל ולא חלק רשות לעצמו הרי הוא ככרמלית". ובאותה תשובה נמסר גם המקור להלכה זו בעירובין לב: "נתנו בבור (לעירוב אפילו עמוק מאה אמה - עירוב עירוב". ובגמרא לד: מעמידים את המשנה בבור שבכרמלית שדינו ככרמלית. (47) בנוסח אחר: אפילו עמוק מאה אמה ורחב מאה אמה ('מעשה רוקח'). (48) שבת צח, א. (וראה תשובות הרמב"ם סי' סט עמ' 71). (49) בנין אבנים על ידי הקיר כעין ספסל לשבת עליו. (50) שבת ז, א. שאי אפשר ללכת שם ברווח. (51) "שהיו עמודים ברחבה, ותולים בהם הסוחרים את סחורותיהם, וגם אצטבאות היו לפניהם לשבת שם" (רש"י). (52) (עירובין צד). (53) בית הסמוך לרה"ר שכתליו בולטים ומעכבים את בני רשות הרבים להלך שם תדיר. (54) "אף-על-פי שאין בין עמוד לעמוד ט"ז אמה - נחשב רשות הרבים, כיון שרבים הולכים שם, ומחוץ לבין העמודים רחב ט"ז אמה" (תוספות).

ז. אי זהו מקום פטור? מקום שיש בו פחות
מארבעה על ארבעה וגבהו שלשה עד לרקיע,
שכל פחות משלשה הרי הוא פאריך. אפילו
קוצים וברקנים⁶⁰ או גללים⁶¹ פחות הרבים, גבהו
שלשה ואין רחבן ארבעה על ארבעה - הרי הן
מקום פטור. וכן חריץ שאין בו ארבעה על
ארבעה⁶² ועמוקו שלשה עד התהום. וכן מקום
המקף שאין בו ארבעה על ארבעה, אפילו היה ארבו
אלף מיל ורחבו ארבעה פחות שעורה, וגבהו
משלשה ולמעלה - הרי זה מקום פטור. וכן אור
רשות הרבים⁶³ או אור פרמלית⁶⁴ למעלה מעשרה
- הרי הוא מקום פטור⁶⁵.

(55) שבת ו, א. (56) רוחב, ואפילו ארוך מאה אמה, שצריכים ארבעה על ארבעה מרובעים ('מגן אברהם'). (57) פחות משלשה הרי הוא כלבד (מחובר לקרקע) - הלכה למשה מסיני. (58) כלומר, אפילו אלה הדוקרים או המאוסים אינם מקום פטור אלא אם יש בגובהם שלשה טפחים. (59) שבת ז, א. (60) שיח מלא עקצים (שופטים ח, ז). (61) צואת בקר. (62) שאם היה בו ארבעה נחשב לרשות היחיד. (63) משנה, שבת ק, א. (64) שבת, ז, ב.

(31) שבת צט, ב. (32) שבת ז, א. נעץ קנה ברשות היחיד גבוה מאה אמה, וזרק מרשות הרבים ונח על גביו - חייב. (33) משנה, שבת ק, א. (34) ומותר להשתמש שם.

ד. אי זו היא פרמלית³⁶? תל שיש בו ארבעה על
ארבעה או יותר על פן וגבהו משלשה ועד עשרה³⁸.
שהפרמלית אינה תופשת אלא עד עשרה, ואינה
רחבה פחות³⁹ מארבעה על ארבעה. וכן חריץ שיש
בו ארבעה על ארבעה או יותר על פן ועמוק משלשה
עד עשרה. וכן מקום שהקף בארבע מחצות, גבהו
משלשה ועד עשרה וביניהן ארבעה על ארבעה או
יותר על פן. וכן קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים,
והוא המקום שמקף⁴⁰ שלש מחצות והריוח הרביעית
רשות הרבים, כגון מבוי שאין לו לחי או קורה
בריוח רביעית. וכן⁴¹ הימים והבקעה, בין בימות
החמה בין בימות הגשמים - כל אלו פרמלית הן.

(35) שבת ו, א. (36) שמדרבנן אסור לטלטל בתוכה ולהכניס ולהוציא לרשות אחרת, ראה בה"א. (37) טפחים. (38) שאם היא גבוהה עשרה ורחבה ארבעה - יש לה דין רשות היחיד, כמבואר בה"א. (39) שאם היא פחותה מארבעה ולמעלה משלשה, נקראת מקום פטור. (40) משנה, עירובין צד, א: "חצר שנפרצה לרשות הרבים (מרוח אחת), אמרו חכמים, מתוכה לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכה, פטור - מפני שהיא ככרמלית" (הגר"א). ודעת מפרשים אחרים, שמן התורה יש לה דין רשות היחיד, והזורק לתוכה חייב (מגיד-משנה). (41) "כל מקום שהוא רשות הרבים לענין שבת, כך הוא רשות הרבים לענין טומאה, אבל הבקעה המוקפת גדר בימות הגשמים, רשות היחיד לשבת ולטומאה. ואם לא היתה מוקפת, הרי היא רשות היחיד לטומאה בלבד" (רבינו בהל' אבות הטומאה פ"כ ה"א, ו).

ה. אור פרמלית - הרי הוא כפרמלית עד עשרה
טפחים, ולמעלה מעשרה טפחים פאריך הפרמלית
הרי הוא מקום פטור. לפיכך⁴³, מעל⁴⁴ פני המים
שפוימים ושבפניהם: עד עשרה טפחים - פאריך
פרמלית, ולמעלה מעשרה - מקום פטור. אבל כל
העמק⁴⁵ המלאה מים, הרי הוא פקרקע עבה.

(42) שבת ז, ב. (43) שבת ק, ב. (44) שאין מודדים עשרה טפחים מקרקעית הים אלא מפני המים ולמעלה (ראה 'תשובות הרמב"ם' פריימן סי' טז). (45) אפילו עמוק מאה אמה ואינו רחב ארבעה, שהוא בטל לגבי כרמלית.

ו. בור שבפרמלית - הרי הוא כפרמלית, אפילו עמוק
מאה אמה, אם אין⁴⁶ בו ארבעה⁴⁷. רשות הרבים
שהיתה עליה תקרה⁴⁸, או שאין ברחבה שש עשרה
אמה - הרי היא כפרמלית. אצטבא⁴⁹ שפין⁵⁰
העמודים העומדים ברשות הרבים⁵¹ - הרי היא
כפרמלית. וצדי⁵² רשות הרבים⁵³ - כפרמלית. אבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהם מפולשים מעבר לעבר. (80) חורים שבכותל לצד רשות הרבים ואינם מפולשים לפנים. (81) וחורי כרמלית נידונים ג"כ כפי מדתם (רשב"א). (82) ונקרא לבדו.

(65) אולם אין מציאות למקום פטור רק ברשות הרבים או בכרמלית, אבל ברשות היחיד אין דין מקום פטור, כיון שרשות היחיד עולה עד לרקיע וממלאה את כל החלל (מגיד-משנה).

יא. רשות⁸³ היחיד ומקום פטור - מתר לטלטל בכלן. אפלו היה ארץ כל אחת משתיהן כמה מילין - מטלטל בכלה. אבל רשות הרבים והפרמלית - אין מטלטלין בהן אלא בארבע אמות. ואם העביר או הושיט או זרק חוץ לארבע אמות: ברשות הרבים - חיב, ובכרמלית - פטור⁸⁴. שאסור הפרמלית מדבריהם, מפני שהיא דומה⁸⁵ לרשות הרבים, שמא תתחלף ברשות הרבים. לפיכך, אם לא היה צריך לגוף ההוצאה, כגון⁸⁶ שהעביר קוץ בכרמלית כדי שלא יזקו בו רבים - הרי זה מתר, ואפלו העבירו כמה אמות. וכן כל פיוצא בזה.

(83) שבת ו, א. (84) ובפירוש המשניות כתב רבינו: "ומי שיוציא מאחד מהם לכרמלית, או משם לאחד מהם, יתחייב מלקות אם הוא מזיד, ואם הוא שוגג פטור מכלום" (שבת פ"א מ"א); וכתב על זה ב'תוספות יום טוב' (שבת פ"א): "ואל תטעה ותחשוב שרוצה לומר מלקות ארבעים שבתורה, אלא מכת מדרות מדרבנן (ראה בפ"א ה"ג), ורגיל רבינו לקרוא למכת מדרות דרבנן בשם מלקות". (85) בזה שאין לו מחיצות. (86) שבת מב, א: "אמר רבינא: קוץ ברשות הרבים מוליכו פחות פחות מארבע אמות (עד שיסלקנו לצדי רשות הרבים, כי לטלטל פחות מד' אמות הוא איסור מדרבנן) ובכרמלית אפילו טובא (יותר, שטלטול שלו מדרבנן יעביירו בעקירה אחת)".

יב. כשם⁸⁷ שמתר לטלטל בכל מקום פטור, כך מתר להכניס ממנו לרשות היחיד או לרשות הרבים, ואין צריך לומר לכרמלית. ומציאין לו מרשות היחיד ומרשות הרבים, ואין צריך לומר מן הכרמלית.

(87) שבת ו, א.

יג. כשם⁸⁸ שאסור לטלטל בכל הפרמלית, כך אסור להוציא ממנה לרשות היחיד או לרשות הרבים; או להכניס לפרמלית מרשות היחיד או מרשות הרבים. ואם הוציא או הכניס - פטור.

(88) שם.

יד. המוציא⁸⁹ מרשות היחיד לרשות היחיד או מרשות הרבים לרשות הרבים ובכרמלית באמצע - פטור⁹⁰. וכן המושיט או הזורק מזו לזו ובכרמלית באמצע - פטור. המוציא⁹¹ חפץ מרשות הרבים לכרמלית והניחו שם, וחזר ועקרו מכרמלית והכניסו לרשות היחיד; או שהוציא מרשות היחיד לכרמלית והניחו שם, וחזר ועקרו מכרמלית והוציא לרשות הרבים - הרי זה פטור.

ח. מקום⁶⁶ שיש בגבהו תשעה טפחים מצמצמים, לא פחות ולא יותר, ברשות הרבים - הרי הוא כרשות הרבים. ואין משגיחין⁶⁷ על מדת ארכו ומדת רחבו, בין רחב בין קצר, מפני שרבים מכתפין⁶⁸ עליו. אבל אם היה יותר על תשעה או פחות: אם היה בו ארבעה על ארבעה או יותר - הרי הוא פרמלית, ואם אין בו ארבעה על ארבעה - הרי הוא מקום פטור⁷⁰.

(66) שבת ח, א. (67) זוהי גם דעת רש"י, אבל דעת הראב"ד שרק אז נחשב לרה"ר אם רחב ארבעה. (68) עומדים ונסמכים שם לתקן את המשא שעל כתפיהם. (69) וכיון שצורך בו לרבים, רשות הרבים הוא בין רחב בין קצר (רש"י). (70) ואם היה גבוה עשרה ורחב ארבעה, הוא רשות היחיד.

ט. גג⁷¹ הסמוך לרשות הרבים בתוך עשרה טפחים - הואיל ורבים מכתפין עליו⁷², אסור לטלטל בגג עד שיעשה לו סלם קבוע⁷³ להתירו. עמוד⁷⁴ ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה - הרי זה רשות היחיד. נעץ בגבהו⁷⁵ יתד כל שהוא, אפלו אינה גבוהה⁷⁶ שלשה, הואיל וראוי לתלות ביתד ולהשתמש בו - הרי זה ממעט ונעשה פרמלית. ואין מודדין לו אלא מן היתד ולמעלה. ואפלו מלאהו פלו⁷⁷ יתדות - הרי זה ממעט גבהו, שהרי תולין באותן היתדות ומשתמשים בהן.

(71) עירובין פד, ב. (72) משתמשים בו. ולפיכך נראה כרשות הרבים. (73) בין לחול בין לשבת, ובהו סילק את הרבים ממנו, ונעשה הגג מיוחד לו (רשב"א). (74) עירובין עח, א. (75) כלומר, לצידו למטה לארץ (בניגוד לרש"י והראב"ד שפירשו נעץ בו כראשו, כלומר על גביו). (76) כגירסת רבינו חננאל שם: "רב אשי אמר, אע"פ שאינה גבוה ג' אפשר [דתלין] ביה מידי", ועיין 'מגיד משנה'. (77) כלומר, למטה לארץ ואינם גבוהים שלשה (מגיד-משנה, ועיין לחם-משנה).

י. חורי⁷⁸ רשות היחיד⁷⁹ - הרי הן ברשות היחיד. אבל חורי רשות הרבים⁸⁰ - אינם ברשות הרבים, אלא הרי הן כפי מדתן. פיצד? חור בצד רשות הרבים: אם יש בו ארבעה על ארבעה וגבוה עשרה - הרי הוא רשות היחיד; ואם אין גבוה עשרה - הרי זה פרמלית; ואם אין בו ארבעה על ארבעה - הרי זה מקום פטור. והוא, שגבוה שלשה; שכל הפחות משלשה - הרי הוא בארץ⁸².

(78) שבת ז, ב. (79) חורים שבכותל לצד רשות היחיד, או

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 וְזָרֵק ¹⁰⁵ וְנָחַ עַל נֹפֶסוֹ ¹⁰⁶ - פֶּטוּר, שְׁאִין הַנּוֹף הוֹלֵךְ
22 אַחֵר הָעֵקֶר.

(102) שבת קז, ב. ואף שצריך עקירה והנחה על גבי מקום ארבעה על ארבעה (פי"ג ה"א), נראה מדברי רש"י וקצת גאונים, שבהנחה ברשות היחיד - אין צריך מקום ארבעה על ארבעה. (104) שבת ח, א. (105) מרשות הרבים. (106) ענפיו.

23 יח. נָעֵץ ¹⁰⁷ קָנָה בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים וּבְרִאשׁוֹ טָרְסָקֶל ¹⁰⁸,
24 וְזָרֵק וְנָח עַל גִּבּוֹ - פֶּטוּר, שְׁאִין רִשּׁוֹת הָרִבִּים אֵלָּא
25 עַד עֲשָׂרָה ¹⁰⁹. הַזּוֹרֵק ¹¹⁰ אַרְבַּע אֲמוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים,
26 וְנָח הַחֶפֶץ בְּכֶתֶל, כְּגוֹן שֶׁזָּרֵק חֵלֶב ¹¹¹ אוּ פֶּצֶק וְנִדְבֵּק
27 בְּכֶתֶל: אִם נִדְבֵּק לְמַעַל מֵעֲשָׂרָה טֶפָחִים - כְּזוֹרֵק
28 בְּאֵוִיר, שֶׁלֹּמַעַל מֵעֲשָׂרָה בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים מְקוֹם
29 פֶּטוּר הוּא; נִדְבֵּק לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טֶפָחִים - כְּזוֹרֵק
30 בְּאֶרֶץ, וְחֵיב. זָרֵק לְמַעַל מֵעֲשָׂרָה, וְנָח בְּחוּר כֹּל
31 שְׁהוּא - פֶּטוּר ¹¹².

(107) שבת קא, א. (108) סל. (109) ואף ש"גבוה עשרה ורחב ארבעה ברשות הרבים נחשב לרשות היחיד" (הלכה א'). זהו רק אם הוא רחב ארבעה גם למטה, אבל כאן שבתוך עשרה יש רק קנה דק והסל הוא למעלה, אין אומרים "גוד אחית מחיצתא" שכל מחיצה שהגדיים בוקעים בה - אינה מחיצה. (110) משנה, שבת ק, א. (111) שם נאמר: "בדבילה שמינה שנינו", וסובר רבינו שהוא-הדין בכל דבר הנדבק. (112) שכיון שאין החור רחב ארבעה, אינו נחשב כרשות היחיד אלא כמקום פטור.

32 יט. זָרֵק ¹¹³ קָנָה ¹¹⁴ אוּ רִמָּח מְרִשּׁוֹת הַיְחִיד, וְנִתְקַע
33 בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד - פֶּטוּר, שֶׁהִי מְקַצֵּת
34 בְּמָקוֹם פֶּטוּר ¹¹⁵. זָרֵק כָּלִי מְרִשּׁוֹת הַיְחִיד לְרִשּׁוֹת
35 הָרִבִּים, וְהָיָה אוֹתוֹ כָּלִי גָדוֹל וְיֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל
36 אַרְבָּעָה בַּגִּבָּה עֲשָׂרָה - פֶּטוּר; מִפְּנֵי שֶׁכָּלִי זֶה רִשּׁוֹת
37 הַיְחִיד גְּמוּרָה, וְנִמְצָא כְּמוֹצֵא מְרִשּׁוֹת הַיְחִיד
38 לְרִשּׁוֹת הַיְחִיד ¹¹⁶.

(113) שבת ח, א. (114) גבוה עשרה. (115) שאינו חייב רק אם נח כולו ברשות הרבים (רש"י). (116) זוהי גם דעת ה'תוספות', ויוצא מזה שאם העביר את הכלי ארבע אמות ברשות הרבים - חייב. אבל רש"י הסביר אחרת: "שכלי זה הוא רשות לעצמו. ואנו ממשכן למדים, שהיו זורקים מחטים זה לזה ולא היו זורקים רשיות". ובכל אופן פטור כאן.

39 כ. בּוֹר ¹¹⁷ תִּשְׁעָה ¹¹⁸ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְעָקֵר חֲלִיא ¹¹⁹
40 מְקַרְקְעִיתוֹ וְהַשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה ¹²⁰, אֶף-עַל-פִּי שֶׁעֲקִירַת
41 הַחֶפֶץ וְעֲשִׂית הַמְחַצָּה בְּאֵין כְּאֶחָת - פֶּטוּר, מִפְּנֵי
42 שֶׁלֹּא הָיְתָה הַמְחַצָּה עֲשָׂרָה בְּתַחֲלָה. הָיָה הַבּוֹר
43 עֲשָׂרָה ¹²¹, וְהַשְׁלִיף ¹²² בּוֹ חֲלִיא וּמַעֲטוֹ מֵעֲשָׂרָה ¹²³ -
44 פֶּטוּר, שֶׁהִי הַנִּחַת הַחֶפֶץ וְסִלּוֹק הַמְחַצָּה בְּאֵין
45 כְּאֶחָת ¹²⁴.

(89) שבת צז, א; בנוסח אחר: "המושט או המוציא חפץ" ('מעשה רוקח'). (90) אם לא העביר בשתי רה"ר ביחד ארבע אמות, אבל העביר בשתיהן - בלא צירוף הכרמלית - ארבע אמות חייב - שרשויות מצטרפות, כמבואר בפ"י ג הי"ז. (91) שבת ה, ב: "המוציא מחנות (רשות היחיד) לפלטיא (רשות הרבים) דרך סטיו (כרמלית), חייב (מכיון שלא עמד בכרמלית), וכן עזאי פוטר - (מהלך כעומד)". אבל עמד - פטור אף לרבנן וכל-שכן הניח.

1 טו. הַמוֹצִיא ⁹² מְרִשּׁוֹת הַיְחִיד לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְעָבַר
2 עַל מְקוֹם פֶּטוּר שֶׁהָיָה בְּיָגִיעָהּ בְּהִלְכָּתוֹ - חֵיב,
3 שֶׁמֵּהֵלֵךְ אֵינוֹ פְּעוּמֵד. וְאֵין צָרִיף לֹמַר כְּזוֹרֵק ⁹³,
4 שֶׁעָבַר הַחֶפֶץ בְּמָקוֹם פֶּטוּר, שְׁאִינוֹ חָשׁוּב כְּמִי שֶׁנָּח
5 שָׁם. הָיָה ⁹⁴ עוֹמֵד בְּמָקוֹם פֶּטוּר, וְנִטַּל חֶפֶץ מְרִשּׁוֹת
6 הַיְחִיד אוּ מֵאֶדָם הָעוֹמֵד שָׁם, וְהִנִּיחוֹ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים
7 אוּ בִּיד אֶדָם הָעוֹמֵד שָׁם - פֶּטוּר. וְכֵן אִם הִכְנִיס
8 מְרִשּׁוֹת הָרִבִּים לְרִשּׁוֹת הַיְחִיד, וְעָמַד בְּמָקוֹם פֶּטוּר
9 - פֶּטוּר.

(92) שם. (93) שאפילו בן עזאי הסובר מהלך כעומד דומה, מודה בזרק מתחילת ארבע לסוף ארבע שחייב (שבת ו). (94) שבת ח, ב.

10 טז. עֹמֵד ⁹⁵ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים גְּבוּהָ עֲשָׂרָה וְרָחַב
11 אַרְבָּעָה, וְאֵין בְּעֶקְרוֹ ⁹⁶ אַרְבָּעָה, וְיֵשׁ ⁹⁷ בַּגִּבָּה ⁹⁸ הַקָּצֵר
12 שֶׁלֹּ שְׁלֹשָׁה - הָרִי הוּא רִשּׁוֹת הַיְחִיד, וְאִם זָרֵק
13 מְרִשּׁוֹת הָרִבִּים וְנָח עַל גִּבּוֹ - חֵיב. תֵּל ⁹⁹ הַמִּתְלַקֵּט ¹⁰⁰
14 גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טֶפָחִים מֵתוֹף אֶרֶץ אַרְבַּע אֲמוֹת ¹⁰¹ - הָרִי
15 הוּא רִשּׁוֹת הַיְחִיד, וְאִם זָרֵק מְרִשּׁוֹת הָרִבִּים וְנָח עַל
16 גִּבּוֹ - חֵיב.

(95) שבת קא, א. (96) בחלקו הנוגע בארץ. (97) בדפוס שונצינו, הנוסח: "ואין". (98) בגמרא שם: "ויש בקצר שלו שלשה", ופירש רש"י: "יש בו גובה שלשה". וזהו החידוש שאף-על-פי שאין לומר כאן "לבוד" ממקום שכלה רחבו לקרקע, בכל זאת הוא רשות היחיד מפני שאנו אומרים גוד אחית מחיצתא (משוך והוריד המחיצה למטה. מתוכן דברי רש"י שם). ולפי זה, אם אין בגובה הקצר שלשה, בוודאי הוא רשות היחיד מפני שאומרים בו 'לבוד'. ויש מפרשים "יש בקצר שלו שלשה" היינו שיש בעובי הקצר שלשה ('תוספות'). ולפי זה, דברי הגמרא הם בדווקא, שאם אין שם שלשה לא אומרים בו 'גוד אחית'. (99) שבת ק, א. (100) שהוא במדרון והולך ומתלקט מעט מעט עד שמגביה עשרה מתוך ד' אמות. הרי הוא כאילו זקוף כולו והוא רשות היחיד במקום גבוהו, ואם זרק מרשות הרבים ונח על גביו - חייב (רש"י). (101) אבל אם היה הגובה עשרה מתוך חמש אמות, הרי הוא כרשות הרבים, שהרי אפשר להלוח שם (רש"י).

17 יז. נָעֵץ ¹⁰² קָנָה בְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד, אֶפְלוֹ גְבוּהָ מֵאָה
18 אֲמָה, וְזָרֵק מְרִשּׁוֹת הָרִבִּים וְנָח עַל גִּבּוֹ - חֵיב ¹⁰³,
19 שֶׁרִשּׁוֹת הַיְחִיד עוֹלָה עַד לְרִקְיעַ. אֵילָן ¹⁰⁴ שְׁהוּא
20 עוֹמֵד בְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד וְנֹפֶסוֹ נוֹטָה לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים,

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לא עמוקים מעורבים בעפר שרבים עוברים בהם. (117) שבת צט, ב. (118) שהוא כרמלית. (119) עפר מקרקעית הבור או משפתו, והשליכו לרשות הרבים. (120) ועכשיו נעשה רשות היחיד. (121) שהוא רשות היחיד. (122) מרשות הרבים. (123) ועכשיו נעשה כרמלית. (124) בשני מקרים אלה, נסתפקו בגמרא אם חייב או לא, וכיון שלא נפשטה הבעיה - פסק רבינו שפטור מספק.

יום ש"ק י"א שבט ה'תשע"ח

פרק חמשה עשר

(1) נכתבו בו גזירות של דבריהם בידי ההוצאה ותולדותיה. ונמשך לזה ביאור מה שמותר (שהיה באפשר לחוש לו מהיות לו קצת דמיון להם), כמבואר שם.

- א. עומד² אדם ברשות הרבים ומטלטל³ ברשות היחיד כלה. ועומד ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים, ובכלל ש"ל יוציא חוץ לארבע אמות. ואם הוציא - פטור⁴, מפני⁵ שהוא ברשות אחרת. וכן⁶ עומד אדם ברשות היחיד ופותח⁷ ברשות הרבים, ברשות הרבים ופותח⁸ ברשות היחיד. בהמה⁹ שהיתה רבה¹⁰ בחוץ וראשה בפנים - אובסין¹¹ אותה; ובגמל¹² - עד שיהא ראשו ורבו בפנים, הואיל וצוארו ארוך¹³.

(2) (משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב.). (3) דברים שאין לחוש שמא יוציאם לרשות הרבים (ראה להלן הלכה ב.). (4) הראב"ד השיג כאן על רבינו, שמכיוון שבגמרא דימו דין זה לדברי רבא: "המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע והעבירו דרך עליו - חייב", ונפסקה ההלכה כרבא - כמוכא למעלה בפרק י"ב הלכה י"ד - ולכן גם כאן צריך להיות חייב, ובעל ה"מגיד משנה" מביא נוסח אחר: "ואם הוציא חייב" אלא שלפי זה היה צריך לכתוב: "אף על פי שהוא ברשות אחרת" (מגיד משנה). (5) כתב כן ליישב הסתירה מכאן למה שכתב למעלה בפרק י"ב הלכה י"ד (ראה בהערה שלמעלה) שכאן שהוא ברשות אחרת נחשבת ידו כמקום פטור (וכמו שכתבו התוספות במסכת עירובין דף כ עמוד א דיבור המתחיל לא יעמוד) - מרכבת המשנה. (6) משנה במסכת עירובין דף קא עמוד א "מעשה בשוק של פטמים (המפטמים עופות למכירה) שהיה בירושלים, שהיו נועלים (פתח חנותם ועומדים ברשות הרבים), ומניחים את המפתח בחלון שעל גבי הפתח" והלכה כחכמים ("מגיד משנה"). (7) נוטל המפתח שברשות הרבים ופותח שם את החנות (רש"י). (8) במפתח המונח שם. (9) (מסכת עירובין דף כ עמוד ב.). (10) בנוסחה אחרת: "בהמה שהייתה בחוץ" (כתב יד אברבנאל). (11) מאכילים אותה הרבה על כורחה, ואין חוששים שמא יימשך אחרי פרתו ויוציא את הדלי החוצה לרשות הרבים. (12) מלעיטים (מכניסים את המאכל לפיו, עד למקום שהוא יכול להחזיר). שהרי שנינו (מסכת שבת דף קנה:): "אין אובסים את הגמל אלא מלעיטין" (תוספות). (13) יימשך אחר צווארו וחוששים שיוציא לרשות הרבים אם אין ראשו ורובו בפנים (מער"ק).

- ב. לא¹⁴ יעמד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד, אלא¹⁵

(117) שבת צט, ב. (118) שהוא כרמלית. (119) עפר מקרקעית הבור או משפתו, והשליכו לרשות הרבים. (120) ועכשיו נעשה רשות היחיד. (121) שהוא רשות היחיד. (122) מרשות הרבים. (123) ועכשיו נעשה כרמלית. (124) בשני מקרים אלה, נסתפקו בגמרא אם חייב או לא, וכיון שלא נפשטה הבעיה - פסק רבינו שפטור מספק.

- 1 כא. הזרק¹²⁵ דף¹²⁶ ונח על גבי יתדות¹²⁷ ברשות הרבים ונעשה רשות היחיד, אפלו היה כלי על גבי הדף¹²⁸ - פטור¹²⁹, שהרי עשיית המחצה עם נחת הכלי באין פאחת.

(125) שבת צט, ב. (126) רחב ארבעה. (127) דקות, שהיו גבוהות עשרה ואין רחבות ארבעה, ודף זה הרחב ארבעה - עשאה רשות היחיד (רש"י). (128) ואף שבוודאי נח הדף תחילה על היתדות ואחריה נח החפץ. (129) זוהי בעיה שלא נפשטה בגמרא, ולכן פטור מספק.

- 5 כב. בור¹³⁰ שהוא עמק עשרה¹³¹ ורחב שמנה ברשות הרבים, וזרק מחצלת ברשות הרבים¹³² וחלקה הבור ברחבו לשנים - פטור¹³³; שהרי עם הנחת הכלי בטלו המחצות, ונעשה כל מקום מהן פחות מארבעה על ארבעה.

(130) שבת ק, א. (131) שהוא רשות היחיד. (132) בנוסח אחר: "מרשות הרבים", והנוסח נכון ('מעשה רוקח'). (133) כאבי ולא כרבי יוחנן (שם). ועי' 'מגיד משנה'.

- 10 כג. בור¹³⁴ ברשות הרבים עמק עשרה¹³⁵ ורחב ארבעה, מלא מים וזרק לתוכו חפץ¹³⁶ ונח על גבי המים - חייב, שאין המים מבטלים המחצות. היה מלא פירות¹³⁷ וזרק לתוכו - פטור, שהרי מעטו הפירות את שעורו¹³⁸.

(134) שבת ק, א. (135) שהוא רשות היחיד. (136) כבד שאינו צף על גביו אלא נח בתוכו כגון אבן (רש"י). (137) לדעת הרשב"א מדובר כאן בפירות של טבל, שאסור לטלטלם בשבת ולהוציאם מהבור, ולכן מבטלים את המחיצות. (138) נראה שהוא-הדין בכל דבר נוזל שאינו מבטל מחיצות, אבל דברים יבשים דינם כפירות (מגיד-משנה).

- 15 כד. רקק מים¹³⁹ שהוא עובר ברשות הרבים, ורבים מהלכין¹⁴⁰ בו: אם אין בעמקו עשרה טפחים - הרי הוא ברשות הרבים; בין שהיה רחב אפלו ארבע אמות¹⁴¹, בין שלא¹⁴² היה ברחבו ארבעה טפחים, שהרי רב העם מדלגין עליו ואין מהלכין בתוכו, הואיל ואין בעמקו עשרה - הרי הוא רשות הרבים. ואם יש בעמקו עשרה או יתר - הרי הוא ככרמלית כשאין המים. והוא, שיש ברחבו ארבעה טפחים או יתר על כן, שאין פרמלית פחותה מארבעה.

(139) משנה, שבת ק, ב. ופירוש רבינו חננאל (שם) בצה, מים

הרבים, אם היה למעלה מעשרה³⁰ טפחים - מתר²⁰
להשתמש³¹ עליו, שאין רשות הרבים תופסת אלא²¹
עשרה טפחים. לפיכך מתר³² להשתמש בכל הכתל
עד עשרה טפחים התחתונים.²³

(משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב.) "קצה היוצא
מן הכותל, מבניין או עץ או אבן או זולתם" (רבינו בפירוש
המשניות). (30) שהוא מקום פטור. (31) כמבואר בהלכה
ז. (32) כי ב"מקום פטור" מותר להשתמש (פרק י"ד הלכה
ז).

ה. במה דברים אמורים?³³ כשהיה זיז אחד יוצא
באוויר; אבל אם היו יוצאים בכתל שני זיזין זה²⁴
למטה מזה, אף-על-פי ששניהם למעלה מעשרה,²⁶
אם יש ביזי העליון שלפני החלון רחב ארבעה על²⁷
ארבעה - אסור להשתמש עליו; מפני שהוא רשות²⁸
בפני עצמו, והיזו שתחתיו רשות אחרת³⁴, ואסור זה²⁹
על זה. שאין שתי רשיות משתמשות ברשות אחת.³⁰

שמותר להשתמש ביזי; תלמוד ירושלמי (מסכת עירובין
פרק י הלכה ד): "לא אמר אלא באחד, אבל בשתיים אסור
שאין שתי רשיות משתמשות ברשות אחת". (34) "הזיזין
הבולטים מן הכותל כלפי רשות הרבים אינם שלו, שבזכות
בני רשות הרבים עומדים, ואף שמן התורה אין אוויר רשות
הרבים עולה למעלה מעשרה, מכל מקום כל אותם הזיזים
שלהם הם, ויש רשות לכל אחד מבני רשות הרבים
להשתמש בהם, וכשיש שני זיזים זה למעלה מזה, בני רשות
הרבים משתמשים בתחתון (ואוסרים על העליון), וכשיש רק
זיז אחד הרי הוא לבני החלון שתשימש תדיר בו"
(הריטב"א); אולם ב"מגיד משנה" משווה את דברי רבינו
לשיטת הרשב"א, שכאן מדובר בשני זיזים השייכים לשני
בני אדם ולכן אוסרים זה על זה, אבל באדם אחד מותר.

ו. אין³⁵ בעליון ארבעה ואין בתחתון ארבעה -
משתמש בשניהן, וכן בכל הכתל עד עשרה טפחים
התחתונים³⁶. היה בתחתון ארבעה ובעליון אין בו
ארבעה - אינו משתמש בעליון אלא כנגד חלונו³⁷
בלבד; אבל בשאר היזו שבשני צדי החלון - אסור³⁸
להשתמש, מפני זה שתחתיו שחלק רשות לעצמו³⁸.

(מסכת עירובין דף צח עמוד ב.) (36) שהוא מקום
פטור. (37) שהוא כזווית החלון והרחבתו (רש"י) ודינו
כחורי רשות היחיד, כמבואר למעלה פרק י"ד הלכה י.
(38) ואוסר על העליון להשתמש שלא כנגד החלון, "לפי
שאוויר התחתון שהוא רשות היחיד עולה עד לרקיע,
והעליון באווירו של תחתון, למה הדבר דומה? - למוציא
זיז לחצר חבירו, שאסור להשתמש בו בכלים ששבתו בתוך
ביתו עד שיערבו" (רשב"א) וראה בהלכה ח.

ז. כל³⁹ זיז⁴⁰ היוצא על אוויר רשות הרבים שמתר
להשתמש עליו, כשהוא משתמש בו - אין נוהגין
עליו ואין נוטלין ממנו אלא כלי חרס וזכוכית
וכיוצא בהן, שאם יפלו לרשות הרבים - ישברו; ו

אם-כן הכניס ראשו ורבו למקום שהוא שותה. במה
דברים אמורים? כשהיה שותה בכלים נאים, שהוא
צריך להן¹⁵, גזירה שמא יוציאם; אבל אם היו פלים
שאינן נאים, שאינו צריך להן, או שהיה הבזר
בכרמלית¹⁶ אף-על-פי שהפלים נאים - מכניס¹⁷
ראשו בלבד ושותה במקומו, ואף-על-פי שלא
הכניס ראשו ורבו.

(משנה במסכת עירובין דף צט עמוד א.) (15) דעת
רבינו שלא גזרו אלא בכלים נאים. אבל להרשב"א בכל דבר
שהוא צריך לו, חוששים שמא יכניסם לרשותו, אלא אם כן
יוציא או יכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה ("מגיד
משנה"). (16) שעיקר איסורה "מפני שהיא דומה לרשות
הרבים, שמא תתחלף ברשות הרבים" (רבינו בפרק י"ד
הלכה י"א), ואין גזרין גזירה לגזירה, "משום שנאמר
ושמרתם את משמרת, עשו משמרת למשמרתי. כלומר:
גזירה לתורתי, ולא משמרת למשמרת" (רש"י מסכת ביצה
דף ב עמוד ב) וזהו כרובא (מסכת שבת דף י"א עמוד ב)
ולא כאביי שסובר שהחמירו ב"הוצאה" לגזור גזירה
לגזירה. (17) (מסכת שבת דף יא עמוד א.)

ג. עומד¹⁸ אדם ברשות הרבים וקולט¹⁹ מן האויר
מן המים המקלחין מן הצנור או מן הכתל,
ושותה²⁰. ובלבד שלא יגע²¹ בצנור או בכתל ויקלט
מעל גבן. ואם נגע: אם היה מקום שנגע בו למעלה
מעשרה בפחות משלשה²² סמוך לגג - הרי זה
אסור; שנמצא בעוקר²³ מעל הגג, שהוא רשות
היחיד. וכן אם היה בצנור ארבעה על ארבעה, בין
שהיה הצנור בתוך²⁴ עשרה בין שהיה למעלה²⁵
מעשרה, וקלט ממנו מים - הרי זה אסור. ולמה
אינו חייב²⁶? מפני²⁷ שלא נח²⁸ המים, אלא הרי הן
נזחלין והולכין.

(משנה במסכת עירובין דף צט עמוד ב.) (19) תופס
ומקבל בכלי מן המים הנחלים. (20) כי אוויר למעלה
מעשרה טפחים ברשות הרבים מקום פטור הוא (ראה בפרק
י"ד הלכה ז), ואפילו אם הוא למטה מעשרה שהיא רשות
הרבים גמורה, הלא ידו גם כן ברשות הרבים היא.
(21) לקרב את הכלי לצינור. (22) שכל פחות משלושה
כלבוד (כמחומר), והרי הוא כאילו קלט מן הגג שהוא רשות
היחיד. (23) ומכל מקום לא נחשב כאילו הוציא מרשות
היחיד (כמבואר בסוף ההלכה). (24) שכל מקום של
ארבעה טפחים ברשות הרבים הגבוה משלושה ועד עשרה,
דינו ככרמלית, ואסור מדרבנן להשתמש בה לרשות הרבים
(פרק י"ד הלכה י"ג). (25) שמקום גבוה עשרה ורחב
ארבעה ברשות הרבים הוא רשות היחיד. (26) חטאת, אם
נגע בצינור וקלט ממנו מים. (27) (תלמוד ירושלמי מסכת
עירובין פרק י הלכה ו.) (28) ואינו חייב במוציא מרשות
לרשות, אלא אם עקר ממקום שנח החפץ, כמבואר בפרק
י"ג הלכה ד.

ד. זיז²⁹ שלפני החלון יוצא באויר שעל רשות

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היחיד דרך מקום פטור. (57 בחול. 58) כהרגלם לפני הפניו.

1 אָבֵל שָׁאֵר פְּלִים וְאֶקְלִין - אֶסּוּרִים⁴¹, שְׁמָא יִפְּלוּ
2 לְרִשּׁוֹת הָרָבִים וַיִּבְיֵאֵם.

21 יא. אַמֶּת⁵⁹ הַמִּים⁶⁰ שֶׁהִיא עוֹבֶרֶת⁶¹ בַּחֲצֵר: אִם יֵשׁ
22 בְּגִבְהָהּ⁶² עֶשְׂרֵה טַפָּחִים וּבְרַחֲבָהּ אַרְבָּעָה, אוּ יוֹתֵר
23 עַל כֵּן עַד עֶשְׂרֵה אַמּוֹת⁶³ - אֵין מִמְּלֵאִין מִמֶּנָּה בַּשֶּׁבֶת,
24 אֲלָא אִם-כֵּן עָשׂוּ לָהּ מַחֲצָה גְבוּהָהּ עֶשְׂרֵה טַפָּחִים
25 בַּפְּנוּסָה וּבִיצִיאָהּ⁶⁴. וְאִם אֵין בְּגִבְהָהּ עֶשְׂרֵה אוּ שְׁאֵין
26 בְּרַחֲבָהּ אַרְבָּעָה - מִמְּלֵאִין מִמֶּנָּה בְּלֹא מַחֲצָה⁶⁵.

(משנה במסכת עירובין דף פז עמוד א). (60) תעלה
לא רחבה היוצאת מהמעין. (61) נכנסת לחצר מצד האחד
ויוצאת מצד השני בתעלה שתחת הכתלים. (62) בעומק
המים. (63) בשיעור זה נעשו המים רשות כרמלית לעצמם
גם בתוך החצר, ואסור למלא מים ממנה. (64) כמבואר
בהלכה יג. (65) "רבי יהודה אומר: כותל שעל גביו (של
החצר) תדון משום מחיצה (ואין צורך במחיצה מיוחדת),
אמר רבי יהודה: מעשה באמת המים שהייתה באה מאבל
(שם מקום) לציפורי, והיו ממלאין הימנה בשבת על פי
הזקנים. אמרו לו חכמים: מפני שלא היה בה כשיעור (שלא
הייתה עמוקה עשרה ורחבה ארבעה שאינה חולקת רשות
לעצמה להיות כרמלית בתוך רשות היחיד)".

27 יב. הִיָּה⁶⁶ בְּרַחֲבָהּ⁶⁷ יִתֵּר מִעֶשְׂרֵה אַמּוֹת, אָף-עַל-פִּי
28 שְׁאֵין בְּגִבְהָהּ עֶשְׂרֵה - אֵין מִמְּלֵאִין מִמֶּנָּה עַד
29 שְׁעֵשְׂרֵה לָהּ מַחֲצָה. שְׁכָל יִתֵּר עַל עֶשְׂרֵה - פְּרָצָה הִיא,
30 וּמִפְסָדֶת הַמַּחְצוֹת. וּמֵהוּ לְטַלֵּט בְּכָל הַחֲצֵר? אִם
31 נִשְׁאָר מִצֵּד הַפְּרָצָה פֶּסֶס⁶⁸ מִכָּאן וּפֶסֶס מִכָּאן בְּכָל
32 שָׁהוּא, אוּ פֶסֶס רַחֵב אַרְבָּעָה טַפָּחִים מְרוּחַ אַחַת -
33 מִתֵּר לְטַלֵּט בְּכָל הַחֲצֵר, וְאֵין אֶסּוּר אֲלָא לְמִלֵּאת
34 מִן הָאֵמָה בְּלִבְדָּהּ⁶⁹; אָבֵל אִם לֹא נִשְׁאָר פֶּסֶס כָּלִל -
35 אֶסּוּר לְטַלֵּט בְּכָל הַחֲצֵר, שֶׁהִיא נִפְרָצָה חֲצֵר לִים
36 שֶׁהוּא בְּרַמְלִית.

(66) (מסכת עירובין דף יב עמוד א): "לשון ים הנכנס לחצר
(דרך פירצת הכותל) אין ממלאין הימנו בשבת, אלא אם כן
יש לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, במה דברים אמורים,
שפירצתו ביותר מעשר אמות, אבל עשר אין צריך כלום",
ורבינו השווה שני עניינים אלה, אבל דעת הראב"ד שיש
חילוק בין דין אמת המים העוברת בחצר לבין לשון ים
הנכנס לחצר, שאמת המים הזורמת ממעיין ועוברת בחצר
היא רשות בפני עצמה, ולכן צריכה מחיצות מיוחדות,
מלבד מחיצות החצר שהיא עוברת תחתיהן, כדי לכללה
ברשות היחיד, מה שאין כן בלשון ים הנכנס לחצר, מכיוון
שהמים עומדים בחצר, הרי הם כמים שנשפכו ואינם
אסורים אלא-אם-כן נפרצו מחיצות החצר, שאינן יכולות
להתיר אותם, וכן דעת הריטב"א ושאר ראשונים, וב"מגיד
משנה" כתב: "ואין דברים אלה מצויים כדי להאריך בהם".
(67) כי עד עשר אמות נחשבת הפירצה כפתח המשמש
לכניסה ויציאה, ואין כאן פריצת המחיצות (פרק ט"ז הלכה
ט"ז). (68) עמוד הנעשה להיכר מחיצה, במבוי נקרא
"לחי" ובחצר נקרא "פס" (תוספות במסכת עירובין דף יב

(39) (מסכת עירובין דף צח עמוד ב). (40) בין שהוא רחב
ארבעה בין שאינו רחב ארבעה. (41) ודווקא בזיו וכיוצא
בו, אבל דבר רחב כגג, שהשתמש עומד שם עם הכלי,
מותר להשתמש בכל הכלים (ריטב"א, ושולחן ערוך אורח
חיים סימן שנג).

3 ח. שְׁנֵי⁴² בָּתִּים בְּשְׁנֵי צְדֵי רִשּׁוֹת הָרָבִים, זֶרֶק⁴³ מִזֹּו
4 לֹזֹו לְמַעַלָּה מִעֶשְׂרֵה - פֶּטוּר⁴⁴. וְהוּא, שְׁיֵהִיו שְׁנֵיהֶם
5 שְׁלֹו אוּ שְׁיֵהִי בִינֵיהֶם עֵרוֹב⁴⁵. וְאֶפְּלוּ בְּגָדִים וּכְלִי
6 מִתְּכוּת⁴⁶ מִתֵּר לְזֶרֶק⁴⁷. וְאִם הִיָּה זֶה לְמַעַלָּה מִזֶּה וְלֹא
7 הִיָּה בְּשֹׁה - אֶסּוּר לְזֶרֶק בְּגֵד וּכְיוֹצֵא בּוֹ, שְׁמָא יִפְּל
8 וַיִּבְיֵאֵנּוּ⁴⁸; אָבֵל כָּלִי חֶרֶס וּכְיוֹצֵא בָּהֶן - זֶרֶק.

(42) (מסכת עירובין דף פה עמוד ב). (43) בנוסחה אחרת:
"זורק מזו לזו למעלה מעשרה והוא פטור" (מער"ק
ושוניצ'נו). (44) בנוסחה אחרת: מותר וכן נכון שמותר
לכתחילה. (45) שאם היו הבתים שייכים לשני בני אדם
ולא עשו עירוב, אסור מדברי סופרים לטלטל ברשות היחיד,
כמבואר בפרק א מהלכות עירובין הלכות א"ב. (46) אף
שאם יפלו לרשות הרבים לא יישברו, אין חוששים שמא ירד
ויביאם אליו. (47) כיוון שהמקומות מכוננים זה מול זה,
אינו צריך לאמן ידיו לזריקה שלא יפול החפץ למטה
(בגמרא). (48) ואם המקום שביניהם לא היה רשות הרבים
אלא כרמלית, מותר אפילו בית אחד גבוה מחבירו ("מגיד
משנה" בשם הרשב"א).

9 ט. בּוֹרֵי בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים וְחִלּוּן⁵⁰ עַל גִּבּוֹ - הַבּוֹר
10 וְחִלּוֹתָיו⁵¹ מִצְּטָרִפִּים לְעֶשְׂרֵה, וּמִמְּלֵאִין מִמֶּנּוּ בַּשֶּׁבֶת.
11 בְּמָה דְּבָרִים אֲמּוּרִים? בַּשֶּׁהִיָּה סְמוּךְ לְכַתֵּל בְּתוֹךְ
12 אַרְבָּעָה טַפָּחִים⁵², שְׁאֵין אָדָם יְכוֹל לַעֲבֹר שָׁם; אָבֵל
13 אִם הִיָּה מִפְּלָג - אֵין מִמְּלֵאִין מִמֶּנּוּ, אֲלָא אִם-כֵּן
14 הִיָּתָה חִלּוֹתָהּ גְבוּהָהּ עֶשְׂרֵה; שְׁנִמְצָא הִדְּלִי, כְּשִׁנְיָא
15 מִן הַחִלּוֹתָי, יִצָּא לְמָקוֹם פֶּטוּר⁵³.

(49) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד א) מים מכונסים.
(50) ככותל מול הבור, וכן הוא במשנה, אבל בנוסחה אחרת:
"וחוליא על גביו" (ויניציאה ומער"ק). (51) צבור העפר
אשר מסביב לשפת הבור. (52) שבהפסק פחות מארבעה
אין הולכים שם רבים, ונחשב למקום פטור. (53) ומותר
לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור.

16 י. אֲשֶׁפָּה⁵⁴ בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים גְבוּהָהּ עֶשְׂרֵה⁵⁵ טַפָּחִים
17 וְחִלּוּן עַל גִּבָּה - שׁוֹפְכִין לָהּ מִים בַּשֶּׁבֶת⁵⁶. בְּמָה
18 דְּבָרִים אֲמּוּרִים? בְּאֲשֶׁפָּה שֶׁל רַבִּים, שְׁאֵין דְּרָכָה
19 לְהַפְנוֹת; אָבֵל שֶׁל יַחֲד - אֵין שׁוֹפְכִין עָלֶיהָ; שְׁמָא
20 תַתְּפִנָּה⁵⁷, וְנִמְצָאוּ שׁוֹפְכִין בְּדֶרֶךְ⁵⁸ בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים.

(54) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד ב). (55) אבל
פחותה מעשרה היא כרמלית, ואסור לזרוק מרשות הרבים
לכרמלית. (56) שמותר לטלטל מרשות היחיד לרשות

עמוד א). (69) בתוספות הקשו: אם הפס נחשב למחיצה לעניין טלטול בחצר, למה לא ייחשב מחיצה להתיר למלא מים ממנו? ויתירו: שלעניין טלטול המחיצה ניכרת לבני החצר, אבל למלא מים ולהכניס לבתים אסור, שהבתים רחוקים מהמחיצה ואין היכר להתיר.

יג. והיאך⁷⁰ מעמידין את המחיצה במים? אם היתה למעלה מן המים, צריך שיהיה טפח מן המחיצה יורד⁷¹ בתוך המים; ואם היתה המחיצה כלה יורדת⁷² בתוך המים, צריך שיהיה טפח ממנה יוצא למעלה⁷³ מן המים, כדי שיהיו המים שבחצר מבדלין. אף-על-פי שאין המחיצה מגעת עד הקרקע⁷⁴, הואיל ויש בה עשרה טפחים - הרי זו מתרת. ולא התיירו מחיצה תלויה אלא במים בלבד; שאסור טלטול במים - מדבריהם, והקלו במחיצה שאינה אלא כדי לעשות הבר.

(70) (מסכת עירובין דף פו עמוד א). (71) שוקע בתוכם כדי לחלק בין המים שבחוץ שהם כרמלית למים שבפנים. (72) בנוסחה אחרת: "כולה בתוך המים" (מער"ק). (73) שתהיה ניכרת המחיצה המפסיקה. (74) ונקראת "מחיצה תלויה", ואמרו בגמרא: "אין מחיצה תלויה מתרת אלא במים, קל הוא שהקילו חכמים במים".

יד. אמת⁷⁵ המים העוברת בין החצרות⁷⁶ וחלונות פתוחות אליה, אם אין בה פשעור⁷⁷ - משלשלין דלי מן החלונות וממלאים ממנה בשבת. במה דברים אמורים? בשאינה מפלגת מן הכתל שלשה טפחים; אבל אם היתה מפלגת מן הכתל שלשה טפחים - אין ממלאים ממנה, אלא אם-כן היו פסין יוצאין מן הכתלים מכאן ומכאן, שנמצא האמה באלו היא עוברת בתוך החצר.

(75) (מסכת עירובין דף פז עמוד א). (76) ובתים מכאן ומכאן על שפתה. (77) עומק עשרה ורוחב ארבעה שאינה נחשבת כרמלית.

טו. בצוצרה⁷⁸ שהיא⁷⁹ למעלה מן הים וחלון בתוכה על גבי המים - אין ממלאים ממנה בשבת⁸⁰, אלא אם-כן עשו מחיצה גבוהה עשרה טפחים על גבי המים כנגד החלון⁸¹ שבצוצרה; או תהיה המחיצה יורדת⁸² מן הצוצרה כנגד המים, ורואין אותה כאלו ירדה ונגעה עד המים⁸³. וכשם שממלאין מזו שעשו לה מחיצה, כך שופכין ממנה על הים, שהרי על הכרמלית⁸⁴ הן שופכין.

(78) בכתב-יד התימנים: "כצוצרה" ובמשנה "גזוזטרה": "והוא מקום מקורה יוצא מכותל רשות היחיד על מעיינות המים והנהרות כמו עץ או זיו, ונוקבים בו נקב וממלאים מאותו הנקב מן המעיין או הנהר" (רבינו בפירוש המשניות). (79) (משנה במסכת עירובין דף פז עמוד ב). (80) שאסור לטלטל מן הים שהוא כרמלית לרשות היחיד.

טז. חצר⁸⁵ שהיא פחותה מארבע אמות על ארבע אמות - אין שופכין בתוכה מים בשבת⁸⁶, מפני שהן יוצאין לרשות הרבים במהרה. לפיכך צריך לעשות גמא מחזקת סאתים⁸⁷ בתוך החצר, או ברשות הרבים בצד החצר, כדי שיהיו המים נקבצים בתוכה⁸⁸. וצריך לבנות עליה כפה⁸⁹ מבחוץ, כדי שלא תראה העוקה⁹¹ הזאת ברשות הרבים. והחצר והאכסדרה מצטרפין לארבע אמות. וכמה הוא המקום שמחזיק סאתים? חצי אמה על חצי אמה ברום שלשה חמשי אמה.

(85) משנה במסכת עירובין דף פח עמוד א). (86) שיעור חכמים שכל אדם צריך לתשמישו בכל יום סאתים מים בערך, ושיעור זה נבלע בקרקע של ד' אמות, אבל אם החצר היא פחותה משיעור זה "המים שותתים ברשות הרבים מכוחו" (רבינו בפירוש המשניות). (87) שיעור סאה הוא שישה קבים שהם קמ"ד ביצים, שלישית האיפה, ובמידת זמננו 13 ליטר בערך. (88) ואז אפילו אם יצאו לרשות הרבים אין בכך כלום, שהרי אין כוונתו לכך. (89) כיסוי עשוי בצורת קשת. (90) הראב"ד והריטב"א הסבירו שעל-די הכיסוי נעשית הגומא כחורי רשות היחיד, שדינם כרשות היחיד ומותר לשפוך שמה את המים, וב"דרכי משה" (אורח חיים סימן שנז) נתן טעם לעשיית כיסוי, לא משום איסור שבת, אלא משום תקלת בור ברשות הרבים שלא ייכשלו בה. (91) הגומא, "החפירה שמתקבצים שם המים" (שם).

יז. היתה⁹² העוקה פחותה מסאתים - שופכין לה במלואה⁹³. היתה מחזקת סאתים - שופכין לה אפלו ששים סאה של מים⁹⁴, ואף-על-פי שהמים יתגברו ויפוצו מעל הגמא לחוץ. במה דברים אמורים? בימות הגשמים, שהחצרות מתקלקלות⁹⁵, וסתם צנורות מקלחין, ולא יבואו הרואים לומר שזה משתמש ברשות הרבים והמים יוצאים מכוחו ברשות הרבים; אבל בימות החמה: אם היתה מחזקת סאתים - אין שופכין לה אלא סאתים; היתה פחותה מסאתים - אין שופכין לה כל עקר⁹⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(סז). (107) בגמרא יש שתי דעות, לפי דעה אחת שיעור הכרמלית עד עשרה טפחים (פרק י"ד הלכה ד) נמדד מן הקרקע, ולפי זה שטח המים שהוא למעלה מעשרה הוא מקום פטור והרי מטלטל מכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור. ודעה אחרת, שנפסקה להלכה לפנינו, סוברת שעשרה טפחים נמדדים משפת המים, ובתוך עשרה אסור לטלטל מכרמלית לרשות היחיד. (108) צדדי המקום כאילו נכפפים למטה ונמשכים למחיצות עד המים והכול רשות היחיד, ואף שלמעלה (הלכה טו) הצריכו מחיצות עשרה, בספינה הקילו, כיוון שאין הוא בביתו ואין ביכולתו לסדר הכול כראוי, סמכו על שיטת חנניה (מסכת עירובין דף פז עמוד ב) "גזוזטרא שיש בה ד' על ד' אמות חוקק בה ד' על ד' וממלא" (רב האי גאון). (109) שאז מטלטל מכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור. (110) ועושה בו נקב (מעשה רוקח). (111) משמע שהזיו חלול באמצעותו, ודרכו משלשל כליו וממלא ("מגיד משנה"), אבל דעת האחרונים (הב"ח ועוד, באורח חיים סימן שנה) כיוון שכל עיקר הזיו הוא רק להיכר, יכול למלא אפילו שלא במקומו. וב"תשובות הרמב"ם" (סימן סז) כתב רבינו: "ההולך על מים שהוא כרמלית אסור לדלות ממי הים או הנגר מן הספינה, או לשפוך מים או זולתו מן הספינה לים, לפי שהוא טלטול מרשות היחיד לכרמלית או מכרמלית לרשות היחיד, ולפיכך הוא אסור אלא שיוציא זיו כל שהוא עד שיהא בו היתר וישתמש עליו, ובלבד שיהא בין הזיו ובין שטח המים יותר מעשרה טפחים כדי שיהיה התשמיש מכרמלית למקום פטור, אבל אם היה בין הזיו ובין שטח המים עשרה טפחים או פחות צריך להיות בו ד' על ד', ואחר כך יהיה מותר לדלות מים באמצעותו, או שופך מים ממנו לים".

כא. הקורא¹¹² בספר בכרמלית, ונתגלגל¹¹³ מקצת הספר לרשות הרבים¹¹⁴ ומקצתו פידו: אם נתגלגל לחוץ¹¹⁵ לארבע אמות - הופכו¹¹⁶ על הכתב ומניחו; גזרה שמא ישמט פלו מידו, וינעבירנו ארבע אמות. נתגלגל לתוך ארבע אמות - גוללו אצלו. וכן אם נתגלגל לרשות היחיד - גוללו אצלו. היה קורא ברשות היחיד ונתגלגל לרשות הרבים: אם נח בה - הופכו על הכתב¹¹⁷; ואם לא נח, אלא היה תלוי באויר רשות הרבים ולא הגיע לארץ¹¹⁸ - גוללו אצלו.

(112) משנה (במסכת עירובין דף צז עמוד ב). (113) הספרים בימי התלמוד היו עשויים מגילות כספר תורה שלנו. (114) ונח שם. (115) דעת הרא"ש והטור שאפילו אם נתגלגל חוץ לארבע אמות מותר לגוללו אצלו וכן ספק בשולחן ערוך אורח חיים סימן שנב. (116) אף על פי שאסר להפוך את כתבי הקודש (מסכת עירובין דף צח עמוד א) - התירו להפוך כאן כדי למנוע בזיון גדול מזה (שם). (117) שאסור להביאו אצלו מרשות הרבים לרשות היחיד. (118) ואם הגיע תוך שלושה טפחים סמוך לארץ חשוב כמונח על הארץ (הרמב"ן).

כב. המעביר¹¹⁹ קוץ¹²⁰ פדי שלא יזקו בו רבים: אם

(92) (עירובין דף פח עמוד ב). (93) עד שתתמלא. (94) כיוון שמן התורה אין איסור לשפוך לתוך החצר גם אם יצאו לרשות הרבים, ורק חכמים גזרו שלא ישכח ויוציא את המים לרשות הרבים, וכיוון שעשה גומא יש לו היכר ולא ישכח. (95) ואין אדם מקפיד על לכלוך חצירו ואינו מתכוון שיצאו החוצה. (96) כלל, ואפילו לא כמידה שמכילה הגומא, שמא יבוא לשפוך סאתיים - שיעור תשמישו של אדם בינוני ליום.

יח. ביב⁹⁷ ששופכין לו מים, והן נזחלין והולכין פחת הקרקע ויוציאין לרשות הרבים; וכן צנור ששופכין על פיו מים, והן נזחלין על הפתל ויורדין לרשות הרבים; אפלו היה ארץ הכתל או ארץ הדרך שפחת הארץ מאה אמה - אסור⁹⁸ לשפך על פי הביב או על פי הצנור, מפני שהמים יוצאין מפתחו לרשות הרבים; אלא שופך חוץ לביב, והן יורדין לביב.

(97) חריץ העשוי לקלח שופכים שבחצר לרשות הרבים (רש"י במסכת עירובין דף פח עמוד א). (98) רבינו פוסק כחכמים, אבל הרא"ש ושאר ראשונים פסקו כרבי אליעזר בן יעקב: "ביב שהוא קמור (מכוסה) ארבע אמות ברשות הרבים שופכים לתוכו מים בשבת", וכן דעת האחרונים (אורח חיים סימן שנו).

יט. במה⁹⁹ דברים אומרים? בימות החמה, אכל בימות הגשמים - שופך ושוה ואינו נמנע; שפתם צנורות מקלחין הן, ואדם רוצה שייבלעו המים במקומן. היה¹⁰⁰ שופך על פי הביב והמים יוצאין לכרמלית - הרי זה מתר ואפלו בימות החמה, שלא גזרו על פחו בכרמלית¹⁰¹. לפיכך מתר לשפך על פתלי הספינה, והם יורדין לים¹⁰².

(99) כמבואר בהלכה יז. (100) (מסכת שבת דף ק עמוד ב). (101) ולפי מה שנפסקה ההלכה כרבי אליעזר בן יעקב, מותר גם ברשות הרבים כמבואר בהלכה הקודמת. (102) "ומותר לשפוך מים על שפת הספינה והם יורדים ממנה לים או לנהר, לפי שכוחו בכרמלית לא גזרו" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן סז).

כ. לא¹⁰³ ימלא¹⁰⁴ אדם מים מן הים¹⁰⁵ והוא בתוך הספינה¹⁰⁶, אלא אם-בן¹⁰⁷ עשה מקום ארבעה¹⁰⁸ על ארבעה יוצא מן הספינה על הים. במה דברים אומרים? כשהיה תוף עשירה, אכל אם היה למעלה מעשרה מן הים¹⁰⁹ - מוציא זיזו¹¹⁰ פל שהוא וממלא; שהרי דרך¹¹¹ מקום פטור ממלא, ואינו צריך לזיז זה אלא משום הפך.

(103) (מסכת שבת דף ק עמוד ב). (104) בנוסחה אחרת: "לא ימלא מן הספינה אלא אם כן" (כתב-יד התימנים). (105) שהוא כרמלית. (106) שהיא רשות היחיד. "והטלטול בכל הספינה מותר מפני שהיא רשות היחיד גמורה בין בהליכתה בין בעמידתה" (תשובות הרמב"ם" פריימן סימן

123) שאיסור טלטול בה מדרבנן. (124) בעקירה אחת. (125) (מסכת שבת דף צד עמוד ב). (126) בנוסחה אחרת: "ולא יכלו שכנים לעמוד עימם" (מער"ק). (127) "ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים ממנו, וגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה, שהוא לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (להלן בפרק כ"ו הלכה כ"ג) לכן התיירו כאן איסור דרבנן הנכלל בלאו זה. (128) (מסכת שבת דף קמא עמוד א). לפי שהעולה מן הרחיצה יש ריבוי מים על גופו אבל ההולך ברשות הרבים ומטר סוחר עליו לא הקפידו בו, שהמים שעליו מועטים (שולחן ערוך אורח חיים סימן שכו סעיף ז).

1 הָיָה בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים - מוֹלִיכֵוּ¹²¹ פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע
2 אַמּוֹת¹²²; וְאִם הָיָה בְּכִרְמְלִית¹²³ - מוֹלִיכֵוּ כְּדִרְכֵוּ¹²⁴
3 אֶפְלוּ מֵאָה אָמָה. וְכֵן¹²⁵ מֵת שֶׁהֶסְרִיחַ וְנִתְבָּזָה יִתֵּר
4 מִדִּי, וְלֹא יָכֻלוּ שְׂכָנָיו¹²⁶ לַעֲמֹד¹²⁷ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ
5 מִרְשׁוֹת הַיִּתְחִיד לְכִרְמְלִית. הַיִּרְדֵּ¹²⁸ לְרֹחֶץ בָּיִם,
6 כִּשְׁהוּא עוֹלָה - מִנְגֵּב עֲצָמוֹ, שְׁמָא יַעֲבִיר מִים
7 שְׁעָלֵיו אַרְבַּע אַמּוֹת בְּכִרְמְלִית.

(119) (מסכת שבת דף מב עמוד א). (120) ראה למעלה פרק א הלכה ז. (121) "עד שישלכנו לצידי רשות הרבים" (רש"י). (122) שהוא רק איסור דרבנן (רש"י).

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ה'י"א שבט תשע"ח

יום ראשון ה' שבט ה'תשע"ח

מצות עשה קטו. קטז. קיז.

8 הַמִּצְוָה הַקֵּט"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִין עָרְכִי בְּהֶמָה
9 טְמֵאָה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְהַעֲמִיד אֶת-הַבְּהֶמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן
10 וְהַעֲרִיף הַכֹּהֵן אוֹתָהּ" (ויקרא כז, יא-יב). וְכָבֵד נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי
11 מִצְוָה זוֹ בְּכֶמֶה מְקוּמוֹת בְּתַמּוּרָה (לב); וּמַעֲלָה (יב).

12 הַמִּצְוָה הַקֵּט"ז — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּעָרְכִי בְּתִים.
13 וְהוּא אָמְרוּ: "וְאִישׁ כִּי-יִקְדִּישׁ אֶת-בֵּיתוֹ לְקֹדֶשׁ לַה'
14 וְהַעֲרִיכוֹ הַכֹּהֵן" (שם, יג). וְכָבֵד נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ
15 בְּמִסְכַּת עָרְכִים (לא).

16 הַמִּצְוָה הַקִּי"ז — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּעָרְכִי שְׂדוֹת,
17 וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְאִם מִשְׁדֶּה אֲחֻזָּתוֹ וְגו'" (שם, טז);
18 וְאִם אֶת-שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׁדֶּה אֲחֻזָּתוֹ וְגו'" (שם,
19 כב). וְזֶן בִּשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ "וְהִיָּה עָרְכָּךְ לִפִּי זִרְעוֹ וְגו'".
20 וּבִשְׂדֵה מִקְנָתוֹ "וְחֹשֶׁב-לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מִכְסַּת הָעָרְכָּךְ".
21 וְכָבֵד נִתְבָּאָרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ פֶּלֶם בְּשִׁלְמוֹת בְּמִסְכַּת
22 עָרְכִים (פרק ז ופרק ח). וְאֵל יִחְשׁוֹב הַחֹשֶׁב, שֶׁאַרְבַּעַת סוּגֵי
23 עָרְכִים אֵלֵיו יֵשׁ בִּינֵיהֶם שְׁתּוּף הַמַּחֲבִיב שִׁמְנוֹ בְּמִצְוָה אַחַת
24 — אֵלָּא הֵן אַרְבַּע מִצְוֹת: לְכָל-אַחַת מֵהֶן דִּין שְׂאִינוֹ
25 בְּאַחֲרָה, אֲבָל שֵׁם 'עֵרֶךְ' כּוֹלֵלִם עַל דֶּרֶךְ שְׁתּוּף הַשֵּׁם. לָכֵן
26 אֵין לְמִנּוֹת מִינֵי הָעָרְכִים פֶּלֶם בְּמִצְוָה אַחַת, כְּמוֹ שְׂאִין
27 אֲנוֹ מוֹנִים מִינֵי הַקִּרְבָּנוֹת פֶּלֶם בְּמִצְוָה אַחַת (אף שֵׁם
28 "קֶרֶב" מְשׁוּתָף לְכוֹלֶם). וְזֶה בְּרוּר כִּשְׁנִיתִּבְנוֹן.

יום שני ו' שבט ה'תשע"ח

מצות עשה קמה.

מצות לא תעשה קי.

29 הַמִּצְוָה הַקֵּמ"ה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְדוֹן בְּדִינֵי

30 חֲרָמִים, הֵינּוּ שְׁמֵי שֶׁהֶחָרִים דְּכָר מִכּוּשׁוֹ וְאָמַר 'הָרִי זֶה
31 חָרָם' — יִתֵּן אוֹתוֹ הַדֶּבֶר לַכֹּהֵן; אֵלָּא אִם פֶּרֶשׁ לְשֵׁם,
32 שְׂאֵז הוּא לְבָדֵק הַבֵּית. לִפִּי שְׁסֵתִם חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים, וְהוּא
33 אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "אֵךְ כָּל-חָרָם אֲשֶׁר יִחְרִים אִישׁ לַה'
34 מִפֶּלֶא-אֲשֶׁר-לוֹ מֵאֲדָם וּבְהֶמָה" (ויקרא כז, כח). וְרִמּוֹ לָנוּ עַל
35 כָּךְ שְׁסֵתִם חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים, בְּאָמְרוּ יִתְעַלָּה: "כִּשְׂדֵה
36 הַחָרָם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ" (שם, כא). וְכָבֵד נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי
37 מִצְוָה זוֹ בְּפָרָק ח' מִעָרְכִים (כח). וְכִרְשׁ נִדְרִים (פרק ב'
38 מִשְׁנָה ד).

39 הַמִּצְוָה הַקִּי"י — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְמַכֵּר שְׂדֵה
40 שֶׁהֶחָרִימוּ אוֹתוֹ בְּעָלֵיו, וְאֶפְלוּ לְגֻזֵּר שֶׁהוּא הַמִּמָּנָה עַל
41 הַהֶקְדֵּשׁ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "כָּל-חָרָם וְגו' לֹא יִמָּכֵר"
42 (שם, כח). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פֶּרֶשׁת בַּחוּקוֹתִי): "לֹא יִמָּכֵר
43 לְגֻזֵּר". וְחָרָם זֶה אֵינוֹ אֵלָּא סֵתִם חֲרָמִין (שֶׁלֹּא פִירֵשׁ
44 לְשִׁמִּים וְכִדּוּמָה).

יום שלישי ז' שבט ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קיא. רטו.

45 הַמִּצְוָה הַקִּי"א — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְפָּדוֹת סֵתִם
46 חֲרָמֵי הָאֶרֶץ גַּם-כֵּן, וְהוּא אָמְרוּ "לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל"
47 (ויקרא כז, כח). וְלִשׁוֹן סִפְרָא: "לֹא יִגָּאֵל לְבָעָלִים, מֵה-
48 יַעֲשֶׂה בּוֹ? "כִּשְׂדֵה הַחָרָם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ", יָכוֹל
49 אֶף-עַל-פִּי שֶׁפֶּרֶשׁ לְשֵׁם? תַּלְמוּד לֹמֵר: "הוּא". וְכָבֵד
50 נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמֵר: שְׂדֵה חֲרָמִין בְּמִסְכַּת עָרְכִין
51 (כח). וְשֵׁם נִתְבָּאָר שְׁסֵתִם חֲרָמִין לַכֹּהֲנִים. וְשֵׁם אָמְרוּ:
52 "חֲרָמֵי כֹהֲנִים אֵין לָהֶם פְּדִיּוֹן אֵלָּא נִתְּנִים לַכֹּהֲנִים
53 בְּתַמּוּרָה".

54 הַמִּצְוָה הַרֵט"ו — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְזִירֹעַ

39 בַּהֶמָּה טִמְאָה כְּשׁוֹר וְחִמּוֹר, שְׂאֵם חֲרֹשׁ בָּהֶם אוֹ מִשֶּׁף אוֹ
40 הַנֶּהֱיֵג — לֹקָה; אֲבָל מִדְּרַבָּנָן לֹקָה עַל כָּל-שְׁנֵי מִינִים
41 שִׁיְהִי. וַיִּכְבֶּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִכְּלָאִים.

יום שישי י' שבט ה'תשע"ח

מצות לא תעשה מב.

מצות עשה קכ. מצות לא תעשה רי.

42 הַמַּצְוָה הַמִּבְּב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְּבֹשׁ בְּגָד
43 הָאֲרוֹג מֵצֶמֶר וּפְשָׁתִים כְּמוֹ שֶׁהָיוּ לֹבָשִׁים כְּמִרְי עֲבוּדָה
44 זָרָה בְּאוֹתוֹ הַזְּמָן, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "לֹא תִלְבַּשׁ
45 שְׂעִטָּנוֹ" (דברים כב, יא). וְזֶה מִפְּרָסֵם הַיּוֹם אֲצֵל נִזְרִי
46 הַקִּבְּטִים הַמַּצְרִים. הַעֹבֵר עַל לֹאוֹ זֶה — חֵיִב מִלְּקוּת;
47 וַיִּכְבֶּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ בְּמַסְכַּת כְּלָאִים (פרק ט) וְגַם
48 בְּשִׁבְתָּ (נד). וּבִסְוֶף מִכּוֹת (כ).

49 הַמַּצְוָה הַמִּשְׁלֵמַת ק"כ — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטְוּנוּ לְהַנִּיחַ
50 פָּאָה (קצה בשדה) מִן-הַתְּבוּאָה וְהַפְּרוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן וְהוּא
51 אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "תַּעֲזֹב אֹתָם" (ויקרא יט, י) אַחֲרֵי שֶׁהִזְכִּיר
52 הַפָּאָה. וַיִּכְבֶּר נִתְבָּאֲרָ בְּגִמְרָא מִכּוֹת (טז); שֶׁהַפָּאָה הִיא
53 לֹאוֹ שֶׁנִּתְּקַן לַעֲשֹׂה. הִלָּאוֹ — הוּא אָמְרוּ: "לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת
54 שְׂדֶךָ" (לא תעשה רי); וְהַעֲשֵׂה — הוּא אָמְרוּ (בהמשך):
55 "לְעֵנִי וְלִגְר תַּעֲזֹב אֹתָם". וַיִּכְבֶּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ
56 בְּמַסְכַּת פָּאָה. וְדִין תּוֹרָה, שֶׁלֹּא תִהְיֶה נֹהֲגָת אֲלֵא בְּאֶרֶץ.

57 הַמַּצְוָה הַרִ"י — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְּקַצֹּר כָּל-
58 הַזְּרוּעַ, אֲלֵא יָנִיחַ מִמֶּנּוּ שְׂאֲרִית לְעֵנִיִּים בְּפֶאֶת הַשְּׂדֶה,
59 וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "לֹא-תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֶךָ בְּקֶצֶרְךָ" (שם)
60 כג, כב), וְלֹאוֹ זֶה נִתְּקַן לַעֲשֹׂה, לְפִי שְׂאֵם עֶבֶר וְקֶצֶר
61 כָּל-הַזְּרוּעַ, יִתֵּן לְעֵנִיִּים כְּשֶׁעוֹר הַפָּאָה מִן-הַקֶּצִיר, וְהוּא
62 אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "לְעֵנִי וְלִגְר תַּעֲזֹב אֹתָם" (שם) כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ
63 בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה (מצות עשה קכ — לעיל). וְהַפָּאָה חֹבֶה גַם
64 לְאִילָן כְּמוֹ שֶׁהִיא חֹבֶה לַשְּׂדֶה. וּמַצְוָה זוֹ חֹבֶה מִן-
65 הַתּוֹרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד. וַיִּכְבֶּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ
66 בְּמַסְכַּתָּא שֶׁחִבְרָה לָהּ ("פאה").

יום ש"ק י"א שבט ה'תשע"ח

מצות עשה קכא. מצות לא תעשה ריא.

מצות עשה קכג. מצות לא תעשה ריב.

67 הַמַּצְוָה הַקַּכ"א — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטְוּנוּ לְהַנִּיחַ אֶת-הַלֶּקֶט
68 (שבלים הנופלות בשעת הלקט) וְהוּא אָמְרוּ: "וְלִלְקֹט קְצִיֶּיךָ
69 לֹא תִלְקֹט לְעֵנִי וְלִגְר תַּעֲזֹב אֹתָם" (ויקרא כג, כב), וְגַם זֶה
70 לֹאוֹ (לא תעשה ריא) שֶׁנִּתְּקַן לַעֲשֹׂה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֲרָ בְּמַסְכַּת
71 מִכּוֹת (טז): לְגִבִּי פָּאָה. וַיִּכְבֶּר נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מַצְוָה זוֹ
72 בְּמַסְכַּת פָּאָה (פרק ד). וְדִין תּוֹרָה, שֶׁלֹּא תִהְיֶה נֹהֲגָת אֲלֵא
73 בְּאֶרֶץ.

1 כְּלָאִים, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "שְׂדֶךָ לֹא-תִזְרַע כְּלָאִים"
2 (שם יט, יט), וְכָלֵאִי זֶרְעִים אֵלּוּ אֵין אֲסוּר לְזָרְעֵם אֲלֵא
3 בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהַזְּרוּעִים שֵׁם — חֵיִב מִלְּקוּת דְּאוֹרִינְתָא;
4 וּבִחְוִיצָה לְאֶרֶץ — מִתֵּר. וַיִּכְבֶּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ
5 בְּמַסְכַּת כְּלָאִים.

יום רביעי ח' שבט ה'תשע"ח

מצות לא תעשה רטז.

6 הַמַּצְוָה הַרִט"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְּזָרֹעַ
7 תְּבוּאָה בְּפֶרֶס, וְכֵן שְׂאֵר יִרְקוֹת. וּמִיֵּן זֶה מִן-הַכְּלָאִים
8 נִקְרָא: כְּלָאִי הַכֶּרֶם, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "לֹא-תִזְרַע בְּרִמְךָ
9 כְּלָאִים" (דברים כב, ט). וְלִשׁוֹן סְפָרִי (פרשת דברים כב, ט):
10 "לֹא-תִזְרַע בְּרִמְךָ כְּלָאִים" — מָה אֲנִי צָרִיךְ, וְהִלָּא כִּבֵּר
11 נִאָּמַר: "שְׂדֶךָ לֹא-תִזְרַע כְּלָאִים", וְזֶה כּוֹלֵל בְּלִי סִפֵּק
12 הַכֶּרֶם וְהַזְּרוּעִים? אָמְרוּ: מִלְּמַד שֶׁכָּל-הַמְּקָיִם כְּלָאִים
13 בְּכֶרֶם — עֹבֵר בְּשָׁנֵי לֵאזִי. וְעַד שֶׁאֵין כְּלָאִי הַכֶּרֶם
14 אֲסוּרִים מִן-הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהַזְּרוּעִים בְּאֶרֶץ
15 יִשְׂרָאֵל — לֹקָה מִלְּקוּת דְּאוֹרִינְתָא. וּבִתְנַא שִׁזְרַע חֲטָה
16 וְשִׁעוּרָה וְחִרְצָן (= גִּידוּלֵי הַכֶּרֶם) בְּמַפְלַת יָד (בבא אחת).
17 וּמִדְּרַבָּנָן אֲסוּר לְזָרְעֵם גַּם בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, וְהַזְּרוּעַ בְּחוּצָה
18 לְאֶרֶץ חֲטָה וְשִׁעוּרָה וְחִרְצָן (= גִּידוּלֵי הַכֶּרֶם) בְּמַפְלַת יָד
19 — לֹקָה מִדְּרַבָּנָן. אֲבָל הַרְפַּת אֵילָן לֹקִין עָלֶיהָ
20 בְּכָל-מְקוֹם, וְהַאֲזַהְרָה עַל כֵּךְ נִכְלָלָת בְּכָלֵל אָמְרוּ: "שְׂדֶךָ
21 לֹא-תִזְרַע כְּלָאִים". וַיִּכְבֶּר נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מַצְוָה זוֹ
22 בְּמַסְכַּת כְּלָאִים.

יום חמישי ט' שבט ה'תשע"ח

מצות לא תעשה ריז. ריח.

23 הַמַּצְוָה הַרִי"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְּהַרְבִּיעַ
24 (להכליא לצורך גידול צאצאים) כְּלָאִי (שני מיני) בַּהֶמָּה,
25 וְהוּא אָמְרוּ: "בְּהִמְתָּךְ לֹא-תִרְבִּיעַ כְּלָאִים" (ויקרא יט, יט),
26 וְאֵם הַרְבִּיעַ בַּהֶמָּה — לֹקָה, וּבִתְנַא שִׁיִּרְפִּיב בִּידוֹ אֲבִר
27 הַזִּכֵּר בְּנִקְבָּה בְּמִכְחוֹל בְּשׂוּפּוֹפֶרֶת, וּבִפְרוֹשׁ אָמְרוּ (בבא
28 מִצִּיעָא צא). בְּנוֹאֲפִים (שאינן נסקלִין אלא): עַד שִׁיִּרְאוּ
29 כְּשֶׁהֵם מְנַאֲפִין, וּבְכָלֵאִים: עַד שִׁיִּכְנִיס בְּמִכְחוֹל
30 בְּשׂוּפּוֹפֶרֶת, וְאִזּוּ יִלְקָה. וַיִּכְבֶּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק
31 ח' מִכְּלָאִים.

32 הַמַּצְוָה הַרִי"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְּעֲשׂוֹת
33 מְלֹאכָה בְּכָלֵאִי בַּהֶמָּה בְּיַחַד, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא-תַחְרֹשׁ
34 בְּשׁוּרִי-וּבַחֲמֹר יַחְדָּו" (דברים כב, י). וְאֵם עֲשֵׂה בָּהֶם
35 מְלֹאכָה, כְּגוֹן שֶׁחֲרֹשׁ בָּהֶם אוֹ דָשׁ אוֹ הֶנְהִיגֵם יַחַד —
36 לֹקָה, שְׁנֵאמַר "יַחְדָּו" הַפּוֹנֶה בָּהֶם שְׁלֹא יִאָּחֲדֵם בְּיַחַד
37 בְּשׁוֹם מְלֹאכָה מִן-הַמְּלֹאכּוֹת. מִן-הַתּוֹרָה אֵינוֹ חֵיִב מִלְּקוּת
38 אֲלֵא עַל שְׁנֵי מִינִים: שֶׁאֲחָד מֵהֶם בַּהֶמָּה טְהוֹרָה וְהָאֲחֵר

13 **הַמִּצְוָה הָרִי"ב** — הָאֲזִיָּה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּכָלוֹת אֶת־
 14 הַכֹּהֵן בְּשַׁעַת בְּצִירָתוֹ (לא לבצור את העוללות), וְהוּא אָמַר
 15 יִתְעַלֶּה: "וְכִרְמֶךָ לֹא תַעֲלֶל" (שם), אֲלֵא יִנְחוּ הָאֲשֻׁכּוֹלוֹת
 16 הַקִּיצוֹנִיּוֹת (העוללות נמצאות בקצה) — לְעִנְיִים. אֲכָל אֵין
 17 דְּבָר זֶה בְּשָׂאֵר הָאֵילָנוֹת וְאֶפְלוּ הַדּוֹמִים לַכֹּהֵן (וזהו אזהרה
 18 יחודית בכרם), לְפִי שֶׁהָאֲזִיָּה בְּאֶמְרוֹ: "כִּי תַחֲבֹט זִיתְךָ לֹא
 19 תִּפְּאֵר אֶחָרֶיךָ" (דברים כד, כ) הִיא שְׁלֹא יִקַּח אֶת־הַשְּׂכָחָה
 20 וּמִן־הַזֵּית נִלְמַד הַדִּין (אך ורק) בְּשִׂכָּחָה לְשֹׂאֵר הָאֵילָנוֹת.
 21 וְגַם זֶה (הלאו של "עוללות") נִתַּק לְעֵשֶׂה. וְכָבֵר נִתְּבָאֵרוּ דִּינֵי
 22 מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת פָּאָה (פרק ז משנה ד).

1 **הַמִּצְוָה הָרִי"א** — הָאֲזִיָּה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּקַחַת
 2 הַשְּׂבָלִים הַנוֹפְלוֹת בְּשַׁעַת הַקִּצְרָה, אֲלֵא יִנְחוּ לְעִנְיִים,
 3 וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְלֶקֶט קִצְרֶךָ לֹא תִלְקֹט" (שם). וְגַם
 4 זֶה נִתַּק לְעֵשֶׂה (מצות עשה קבא), כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ בַּפָּאָה.
 5 וְכָבֵר נִתְּבָאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת פָּאָה (פרק ד משנה י).

6 **הַמִּצְוָה הַק"ג** — הַצִּוּי שֶׁנִּצְטָוִינוּ לְהִנִּיחַ לְעִנְיִים
 7 אֶת־הַשְּׂאֲרִיּוֹת הַנִּשְׁאָרוֹת בַּכֹּהֵן בְּשַׁעַת בְּצִיר פְּרוֹתָיו, וְהֵן
 8 הַנִּקְרָאוֹת עוֹלָלוֹת (אשכול קטן שיחסו הגדול בעולל-תינוק),
 9 וְגַם בָּהֵן אָמַר הַכְּתוּב: "לְעִנִּי וְלִגְרִי תַעֲזֹב אֶתֶּם" (שם יט,
 10 י), אַחֵר שֶׁהִזְכִּיר אֶת־הַעוֹלָלוֹת. וְכָבֵר נִתְּבָאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה
 11 זוֹ בְּמִסְכַּת פָּאָה (פרק ז). וְאֵינָה נִזְהָגָת מִן־הַתּוֹרָה אֲלֵא
 12 בְּאֶרְץ.

אגרות קודש

ב"ה, ו' שבט, תשי"ג
 ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו'
 מוה"ר יצחק שי'

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו ממוצש"ק וארא עם הפ"נ המוסגר בו, אשר - בל"נ - אקראהו על
 ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, בעת רצון, והשי"ת יזכהו לבשר טוב בכל הענינים
 שנזכרים בהפ"נ.

(ב) ומה ששואל, כיון שאומר הוא קדיש דרבנן קודם הודו, אם יש להפסיק בשביל זה באמצע
 פסוקי דזמרה. הנה לדעתי (כי אין הזמן גרמא לעיין בזה, וגם לכאורה פשוט הוא - ש)כיון שאין זה
 חיוב פרטי שלו, כ"א מוטל על המנין, הרי אין בזה היתר שיפסיק הוא במקום שאין להפסיק.

(ג) בנוגע לשאלתו שיש נערים המאחרים שאם לא יאמרו להם לדלג הסדר שקודם הודו, אזי לא
 יוכלו להתפלל בצבור ואיך להתנהג בזה.

הנה ידוע מרז"ל איזהו חכם הרואה את הנולד, והוא שייך בכל ענין וענין במילא גם בנדון זה,
 ואף שהדין (בס' שערי תפלה לר' יעקב רקח הביאצא דעות שס"ל כן) ברור שמדלגים, אבל יש לראות
 את הנולד ובמשך זמן קצר, וכבר ראינו זה במוחש שההיתר לדלג מביא תומ"י להעדר חשיבות ענין
 התפלה, ותחלה מדלגין על הסדר שקודם התפלה דהודו, ואח"כ פסוד"ז ואח"כ וכו' ובפרט בשאלתו
 שהוא בנוגע לנערים וכו'. ובמילא בהנוגע לפועל, הנה אף שא"א לפסוק ובפרסום נגד הדין, אבל יש
 לצדד בכל האפשרי והאופנים שגם לא ידעו מההיתר לדלג, והוא ע"ד מאמר רז"ל **אמרה תורה חלל**
 שבת אחת כדי שישמור אחר שבתות הרבה (שבת קנא, ב). ומכש"כ בנדו"ד שב' הדברים הם באיש א'.

בענין השגות מרע"ה ששאל מכבר - מבואר ממאמרי רע"מ שבזהר. ועיין זח"ב קטז, ב ושם.
 ובד"ה יוצא תרס"ו.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ופ"ש כל חביריו בעבודה זו ומושפעיו בכלל ועי"פ מרז"ל
 ומתלמידי יותר מכולם.

נ"ב: הצעתי בהנהגות ביום ההילולא זוהי דאשתקד.

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לא כבר.

ישעיה פרק נה יא-יג

יא כִּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא-יָשׁוּב אֵלַי רִיקָם כִּי אִם-עָשָׂה אֶת-אֲשֶׁר חָפְצָתִי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּיו: יב כִּי-בִשְׂמִיחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבְלוּן הַהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל-עֵצֵי הַשָּׁדָה יִמְחֲאוּ-כָף: יג תַּחַת הַנֶּעְצוּץ יַעֲלֶה בְרוּשׁ (תחת) וְתַחַת הַסַּרְפֵּד יַעֲלֶה הָדָם וְהִיא לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: (פ)

ישעיה פרק נו א-ז

א כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי-קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לְבֹא וְצִדְקָתִי לְהַגְלוֹת: ב אֲשֶׁרִי אָנוּשׁ יַעֲשֶׂה-זֹאת וּבֶן-אָדָם יַחְזִיק בָּהּ שׁוֹמֵר שֶׁבֶת מַחֲלָלֹ וְשׁוֹמֵר יָדוֹ מִמַּעֲשֵׂי פְלִי-רָע: (ג) וְאֵלֵי-אֲמַר בֶּן-הַנֶּזֶר הַנְּלוּחַ אֶל-יְהוָה לֵאמֹר הַבְּדֵל יַבְדִּילֵנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאֵלֵי-אֲמַר הַסְּרִים הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: ד כִּי-כֹה אָמַר יְהוָה לְפָרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת-שִׁבְתוֹתַי וּבָחֲרוּ בְּאֲשֶׁר חָפְצָתִי וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבִיתִי וּבְחֻמּוֹתַי יָד וְשֵׁם טוֹב מִבְּנִים וּמִבְּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֲתֶנְלֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: (ו) וּבְנֵי הַנֶּזֶר הַנְּלוּחַ עַל-יְהוָה לְשִׁרְתּוֹ וְלֹא-תִהְיֶה אֶת-שֵׁם יְהוָה לְהִיּוֹת לוֹ לְעַבְדִּים כִּלְשֹׁמֵר שֶׁבֶת מַחֲלָלֹ וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתִי:

רש"י

כלומר הרשעים יאבדו והצדיקים יטלו ממשלתם: (ב) יעשה זאת. שומר שבת וגו': (ג) הברל יבדילני ה' מעל עמו. למה אתגיייר הלא הקב"ה יבדילני מעל עמו כשישלם שכרם: ואל יאמר הסרים. למה איטיב דרכי ומעללי הן אני כעץ יבש מאין זכרון: (ד) ומחזיקים. אחזים:

(יא) כן יהיה דברי אשר יצא מפי. להודיעכם ע"י הנביאים לא ישוב ריקם אך ייטיב לכם אם תשמעו להם: (יב) כי בשמחה תצאו. מן הגלות: ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה. שיתנו לכם פריים וצמחם ויהנו (ירוננו) יושביהם: (יג) תחת הנעצוץ וגו'. רבותינו דרשו תחת הרשעים יעלו צדיקים: נעצוץ. וסרפד. מיני קוצים הם

מצודת ציון

(יב) תובלון. ענין הבאה כמו יובל שי (לעיל יח): יפצחו. ענין פתיחת הפה בהרמת קול כמו פצחו הרים רנה (לעיל מד): ימחאו. ענין הכאה כף אל כף דרך שמחה כמו מחאך יד (יחזקאל כה): (יג) הנעצוץ. מין אילן קוץ כמו בכל הנעצוצים (לעיל ז): ברוש. שם אילן סרק חשוב: הסרפד. שם צמח גרוע: הדס. שם אילן המריח:

(ב) אנוש. שם משמות אדם: יחזיק. יאחז: מחללו. כמו מלחללו: (ג) הנלוה. ענין החברה והריעות כמו ונלוה הגר (לעיל ט): הברל. ענין הפרשה ופירוד: הסרים. כן יקרא מי שאינו מוליד: (ה) יד. מקום כמו ויד תהיה לך (דברים כג): (ו) לשרתו. ענין עבדות ושמוש:

מצודת דוד

(יא) לא ישוב אלי ריקם. מבלי יעשה הדבר ההוא ואחז בלשון בן אדם השולח מי לעשות דבר וחוזר לפעמים ריקם ולא גמר השליחות ולפי שאמר במשל ושמה לא ישוב לזה אמר לשון לא ישוב: כי אם עשה. הדבר יעשה וכו' ומוסב למעלה לומר שבדאי תתקיים הבטחתי: והצליח וכו'. כפל הדבר במלות שונות: (יב) כי בשמחה תצאו. וזהו ההבטחה אשר תצאו מן הגולה בשמחה ותובלון לארצכם בשלום: יפצחו וכו'. היא ענין מליצה כי כשהאדם בשמחה דומה לו שכל העולם שמח עמו: ימחאו כף. יכו בכפיהם לשמוח וגם זה ענין מליצה: (יג) תחת הנעצוץ. ר"ל במקום ממשלת העכו"ם ימשלו ישראל: ותחת הסרפד. כפל הדבר במ"ש: והיה. הדבר הזה יהיה לה' לשם גבורה: לאות עולם. ויהיה לאות ולסימן שכן יהיה עד עולם ולא יכרת הדבר הזה:

(א) שמרו משפט. שמרו משפטי התורה ועשו צדקה זה עם זה: כי קרובה. ע"ז תהיה תשועתי קרובה לבוא וצדקתי לכם תהיה קרובה להיות נגלה לעין כל: (ב) יעשה זאת. את האמור למטה שישמור את השבת מלחללו כי הוא יסוד מוסד על אמונת חידוש העולם וא"כ בזה בודאי ישמור ידו מעשות כל רע הואיל ומאמין שיש בורא: (ג) הנלוה. המתחבר עצמו אל ה' להאמין בו: הברל יבדילני. אהיה נבדל מישראל בעת יקבלו הטובה ולא אקבל עמהם ואם כן למה אצדק: הן אני עץ יבש. כמו עץ יבש שאין מגדל פרי כן אני מבלי זרע ולא ישאר שמי לזכרון ועל מה איישר דרכי: (ד) באשר חפצתי. בהדבר אשר חפצתי אני: ומחזיקים. אחזים בתורתי אשר כרתי עליה ברית עם ישראל: (ה) בביתי ובחומותי. בבית המקדש מבנים לחומת הר הבית אשר שמה ישבו כסאות למשפט מושב הסנהדרין והזקנים שם אתן לו מקום וזכרון שם ר"ל שם יהיה מקומו ושם יזכר לטובה והוא דבר הטוב יותר מזכרון הבא מבנים ובנות: שם עולם אתן לו. ר"ל עד עולם יזכר לטובה אשר לא יכרת זכרון שמו: (ו) על ה'. כמו אל ה': כל שומר שבת. כל מי בהם אשר ישמור את השבת מלחללו וכל האוחזים בתורתו הנתונה

בבית:

איוב פרק לח ח"ט

ח וַיִּסְדּוּ בְדִלְתֵּי יָם בְּגִיחוֹ מֵרָחֵם יֵצֵא: ט בְּשׁוּמֵי עֵנָן לִבְשׁוֹ וְעֶרְפֹּל חֲתָלָתוֹ: י וְאַשְׁכּוּר עָלָיו חֲקֵי אֲנָשִׁים בְּרִיחַ וּדְלָתִים: יא וְאָמַר עֲדִיפָה תָּבוֹא וְלֹא תִסָּיֵף וּפְאִי־לִישִׁית בְּגָאוֹן וְלִלְיָד: יב הַמִּימִיךְ צִוִּית בֶּקֶר (ידעתה) (שחר) יִדְעָתָה הַשֹּׁחַר מִקְמוֹ: יג לֵאחֹז בְּכַנְפוֹת הָאָרֶץ וַיִּנְעֲרוּ רַשְׁעִים מִמֶּנָּה: יד תִּתְהַפֵּךְ פְּחֹמֶר חֹתֶם וַיִּתְּצֻבוּ כְּמוֹ לִבְיֹשׁ: טו וַיִּמְנַע מֵרַשְׁעִים אֹרֶם וּזְרוּעַ רָמָה תִּשְׁכַּר: טז הִבָּאתָ עֲדִיבִכִּיִּים וּבִחְקֶךָ תִּהְיוּם הִתְהַלַּכְתָּ: ז הִנְגַּלְוָה לְךָ שְׁעָרֵי־מָוֶת וְשַׁעֲרֵי צִלְמוֹת תִּרְאֶה: יח הִתְבַּנְּנָה עֲדִיר־חֲבִי־אָרֶץ הַגֹּד אִם־יִדְעָתָה כֻּלָּה: יט אֵיזָה הַדֶּרֶךְ יִשְׁכַּן־אֹרֶן וְהִשָּׁךְ אֵיזָה מִקְמוֹ:

רש"י

כאדם שאוחז בכנפי הטלי' ומנערה כן אני עתיד לאחוז בכנפותיה ולנער את הרשעים וכן הוא אומר וה' יטה את ידו וכשל עוזר (ישעיה לא) כאדם האוחז בידו דבר ומטה ידו והוא נופל: (יד) תתהפך. בציורין: כחומר חותם. מטבע צורת האדם במותן ובתחיית המתים יחיו ויעמדו בלבושיהם: (טו) וימנע. אז מרשעים אורם וכן הוא אומר וזרוע רמה תשכר: (טז) נבכי ים. מסגרי ים כמו נבוכים הם בארץ (שמות יד): (יז) שערי מות. זה גיהנם:

מצודת ציון

(ח) ויסך. ענין מחיצה וגדר כמו ויסך אלוה בעדו (לעיל ג): בגיחו. ענין המשכה כמו כי יגיח ירדן (לקמן נז): (ט) חתולתו. ענין כריכה ועטיפה כמו והחתל לא חתלת (יחזקאל טו): (י) ואשכור. מל' גאווה כי בהרמת כעין מטה עשוי לסגור בו את הדלתות: (יא) עד פה. עד הנה: בגאון. מל' גאווה כי בהרמת הגלים נראים כאילו מתגאים כי יגבהו למעלה ומשמיעים קול גדול: (יב) השחר. היא כמו בוקר: (יג) וינערו. ענין הנפילה מן הדבר אשר ינענעו בכח רב כמו גם חצני נערת (נחמיה ה): (יד) חותם. צורה כמו חותם תכנית (יחזקאל כח): (טו) רמה. גבוה ונשאה: (טז) נבכי. עומק הים כמו מבכי נהרות (לעיל כח): (יז) שערי מות ושערי צלמות. על הקבר יאמר וכפל הדבר במ"ש: (יט) אי זה. אנה זה:

מצודת דוד

(ח) ויסך. וכן מי עשה מחיצה מול הים כחומה בצורה העשוי ברלתים שאין לבוא כאשר יסוגרו ועל החול יאמר שהוא גבול לים לבל יעברנהו: בגיחו. בעבור כי ימשך מימיו לצאת מן הרהם הוא עומק התהום ומתרבה בכל עת ופן יטוף העולם ולזה מהצורך הוא אל הגבול ומי עשה לו הגבול הזה הלא אין ביד המערכת לשנות דבר מטבעו: (ט) בשומי. איפה היית בשומי לים מלבוש מענן ותכריך מערפל ור"ל כאילו כסיתיו בענן וערפל לבל יראה לצאת מן הגבול ולחוצ' וכאומר הלא תשכיל לדעת שאני העושה כל אלה כאילו הייתי שם: (י) ואשכור. חוק גזרתי עליו כאילו עשיתי עליו מסביב שברים וחריצים וכאילו שמתי בריח ודלתים סגורים כאשר יעשו בתקון עיר מבצר: (יא) ואומר. גזרתי עליו עד מקום החול שהוא לו לבריח ודלתים עד שם תבוא ולא תוסיף לצאת

להלאה ובמקומו ישים גליו בהרמה וגאון ולא חוצה לו: (יב) המימין. האתה צוית מימין את השמש המשליך ניצוציו להאיר הבקר טרם יגלה הוא על פני הארץ האם צויתו מעולם ללכת ולבלי ינוח וכאומר הלא מעצמו יתנועע בכל עת ולא ישקוט ולא ינוח ואם לא היה נכנע לי לקיים גזרתי היה א"כ ראוי לו לנוח בזמן מן הזמנים: ידעת. הידעת את השמש המביא השחר איה מקומו אשר ישכן שם וכאומר הלא אין לו מקום מנוח והוא כפל ענין במ"ש: (יג) לאחוזו. הוא מקרא קצר וכאילו אמר הלא צויתי לאחוז בקצוות הארץ לנערם וינערו הרשעים ממנה והצדיק נשאר בה ועל המבול יאמר אשר הכל נאבדו וישאר אך נח וכי אין השגחה היא זו: (יד) תתהפך. ומכל אלה תדע עם כי תתהפך חותם צורת האדם בעת מותו להיות כחומר וכטיט חוצות עכ"ז יעמדו בתחיה ויהיו כבראשונה וכמו המלבוש אשר יקופל וחזור ונפשט והרי הוא כבראשונה ובא להשיב על אמריו שכפר בתחית המתים בחשבו שהכל בא מצד המערכה ולפי הטבע ותח"ה הוא נמנע אצל הטבע ולזה אמר לו המקום אם אמנם שאני משגיח שוב אין להפליא על תח"ה: (טו) וימנע. ואז עם כי תהיה הצלחה על הצדיקים לא יוכלו לו הרשעים כי מהם ימנע אור הצלחתם ואז תשבר זרוע הרמה של בעלי הזרוע וכאילו ישיב בזה על תלונתו בעבור הגמול והעונש לומר אז יקבל כ"א כמפעלו: (טז) הבאת. כאומר איך מלאך לבך להרהר אחרי וכי הרבה חכמה מצאת האם השכלת עד נבכי הים לדעת מה בה וכי התהלכת בעיון בחקירות התהום: (יז) הנגלו. האם נגלו לך שערי מות עד שתשפוט שלא יחיו המתים כמ"ש כלה ענן וילך יורד שאול לא יעלה (לעיל ז): ושערי וגו'. כפל הדבר במ"ש: (יח) התבוננת. וכי תבין הדברים הנעשים עד סוף רוחב הארץ ואם תאמר ידעת הכל הגד אם ידעת וכאומר הלא לא ידעת מה הנעשה בארץ ואיך תחקור לדעת הנהגתי: (יט) אי זה. חזור על מלת התבוננת האמור במקרא שלפניו ולומר האם תבין אנה זה הדרך אל מקום אשר ישכון שם האור ואנה זה מקום החשך:

ד עֲצֶרֶת שְׁחָלָה לְהוֹיֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: יוֹם טְבוּחַ אַחֵר הַשַּׁבָּת; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: אֵין יוֹם טְבוּחַ אַחֵר הַשַּׁבָּת; וּמִדֹּדִים שְׁאֵם חָלָה לְהוֹיֹת בַּשַּׁבָּת, שְׁיוֹם טְבוּחַ אַחֵר הַשַּׁבָּת. וְאֵין כֹּהֵן גָּדוֹל מְתַלַּבֵּשׁ בְּכִלְיָו, וּמִתְרִין בְּהֶסְפֵּד וּבִתְעֵנִית, שְׁלֹא לָקִים דְּבָרֵי הָאוֹמְרִין: עֲצֶרֶת אַחֵר הַשַּׁבָּת.
ה גּוֹטְלִין לְיָדִים לְחָלִין וּלְמַעֲשֵׂר וּלְתַרוּמָה; וְלִקְדָּשׁ מִטְבִּילִין; וְלַחֲטָאֹת, אִם נִטְמָאוּ יָדָיו – נִטְמָא גּוֹפּוֹ.
ו הַטּוֹבֵל לְחָלִין וְהַחֹזֵק לְחָלִין – אֲסוּר לְמַעֲשֵׂר. טָבֵל לְמַעֲשֵׂר וְהַחֹזֵק לְמַעֲשֵׂר – אֲסוּר לְתַרוּמָה. טָבֵל לְתַרוּמָה

פירוש ברטנורא

ד יום טבוה. יום שחיתת עולות ראה של יו"ט: לאחר השבת. שאין קרבים לא ביו"ט ולא בשבת. ועצרת יש לה תשלומין כל שבעה כפסח וסוכות: ובי"ח אומרים אין לה יום טבוה. אינה צריכה יום טבוה, שמוחר להקריב ביו"ט. ובי"ח למעמיהו דאמרי מביאין שלמים ועולות ביו"ט. ואשמעינן תנא דאפילו היכא דלא אפשר למעבד למחר, כגון דחל עצרת בערב שבת אפילו בהא אמרי ב"ש דאין עולת ראה קריבה ביו"ט ודחו לה עד לאחר השבת: אין כהן גדול מתלבש. בכלים נאים שלו, ביום טבוה של עצרת שאחר השבת. כדי שלא יתנאה באותו היום, שיבינו הכל שאין היום יו"ט: שלא לקיים דברי האומרים עצרת אחר שבת. שהיו הצדוקים אומרים לעולם עצרת אחר שבת, דכתיב (ויקרא כ"ג) וספרתם לכם ממחרת השבת, והן אומרים ממחרת שבת בראשית וא"כ לעולם חל עצרת באחד בשבת:

ה גוטלין לידים לחולין ולמעשר ולתרומה. חולין ומעשר שני ותרומה די להם נטילה בכלי שאין בו אלא רביעית מים: ולקדש מטבילין. פירוש לאכול שלמים וחטאת ואשם יש מעלה יתירה, שצריך להטביל את הידים במ' סאה. ואע"פ שאינם אלא סתם ידים, שלא נגעו בטומאה המטמאה את כל הגוף מדאורייתא: ולחטאת. ליגע במי חטאת, מים המקודשים באפר פרה אדומה לחיות מהם על טמאי מתים, יש מעלה יתירה, שאם נטמאו ידיו בא' מן הדברים המטמאים את הידים ולא את הגוף, כגון ספר ואוכלין טמאים ומשקין טמאים וכל טומאות שמדברי סופרים, נטמא גם הגוף, וכל הגוף צריך טבילה. וכל מעלות הללו שזה גבוה מזה, מדברי סופרים הם. והאי דנקט להו הכא גבי הלכות חגיגה, לפי שיש בסופן הלכות חרגל, שעמי הארץ חשוכים טהורים ברגל, ולא בשאר ימות השנה. בסוף חומר בקדוש:

ו טבל לחולין, והחזק לחולין. ועוד זו מעלה. הטובל לאכול חולין ונתכין למבול להיות מוחזק טהור לשם חולין: אסור למעשר. אסור לאכול מעשר שני

משניות מבוארות – קהתי

ג, (ז-ו) נישנו כאן דינים כלליים של טומאה וטהרה.
גוטלין לידים – ורוחצים את הידיים מן הכלי שיש בו רביעית מים (עיין הקדמתנו לבאור משנה ברכות ז, ב). לחלין – לאכילת פת של חולין, ולמעשר – ולאכילת פת של מעשר שני, ולתרומה – בין לאכילת פת בין לאכילת פירות; ואף הנגיעה בתרומה אסורה בלי נטילת ידיים. ולקדש – לאכילת קדשים, כגון בשר שלמים לישראל או בשר חטאת ואשם לכהנים, מטבילין – צריכים להטביל את הידיים במקוה של ארבעים סאה, ואפילו בסתם ידיים, שאין יודעים אם נטמאו, לפי שגזרו חכמים על סתם ידיים להיות שניות לטומאה. ויש מפרשים משנתנו דווקא בידיים שנטמאו טומאה וודאית, היינו בטומאה המטמאה מדברי סופרים את הידיים ולא את הגוף כולו, ובכגון זה צריכות הן טבילה לקדש, אבל בסתם ידיים אין צורך בטבילה אפילו לקדש (ירושלמי: חמאירי). ולחטאת – הבא לנגוע במי חטאת, היינו במים המקודשים באפר פרה אדומה לחיות מהם על טמאי מתים, אם נטמאו ידיו – בטומאה המטמאה אותן מדברי סופרים, כגון שנגעו בראשון לטומאה או בספר, שהידיים בלבד נטמאות ולא הגוף, מכל מקום לענין מי חטאת, נטמא גופו – כל גופו נטמא וכולו צריך טבילה. ברם, כל אותן המעלות, שלתרומה די בנטילת הידיים, ולקדש צריכות טבילה, ולחטאת כל הגוף צריך טבילה, מדברי סופרים הן.

יום ראשון

באור משנה ו

משנתנו מוסיפה ללמד, שעשו חכמים עוד מעלה בטבילה, שהטובל צריך לכוון לשם מה הוא טובל, ומי שטבל לשם דבר הקל, כגון לאכילת חולין או לאכילת מעשר שני, אין טבילתו זו מועילה לו לאכילת דבר חמור. וכבר שנינו במשנה הקודמת, שחמש מדרגות הן בקדוש: א. חולין; ב. מעשר שני; ג. תרומה; ד. קרבנות; ה. מי חטאת.

הטובל לחלין – כדי לאכול חולין בטהרה, והחזק לחלין – להתכון בטבילתו להיות מוחזק טהור לאכילת חולין, אסור למעשר – אסור לו לאכול מעשר שני עד שיטבול לשם אכילת מעשר שני. טבל למעשר – לאכול מעשר שני, והחזק למעשר – והתכון להיות מוחזק טהור למעשר שני, אסור לתרומה – אסור לו לאכול תרומה, אם הוא כהן. טבל לתרומה והחזק לתרומה – שהתכון בטבילתו להיות מוחזק טהור לתרומה, אסור לקדש – אין טבילתו

יום ראשון

באור משנה ד

עצרת – חג השבועות, ששחלה להיות בערב שבת – ביום ששי, בית שמאי אומרים: יום טבוה – יום שחיתת עולות ראייה של יום טוב, אחר השבת – ביום ראשון, שהרי לדעת בית שמאי אין מביאים עולות ראייה ביום טוב, כמו ששנינו במשנה הקודמת, ולמחר אינן קרבות, לפי שאינן דוחות את השבת, וכבר למדנו (לעיל א, ו), שעצרת יש לה תשלומים כל שבעה, הלכך מקריבים אותן ביום ראשון; ובית הלל אומרים: אין יום טבוה אחר השבת – ויש גורסים: אין לה יום טבוה. כלומר אין צורך ביום טבוה, שכן לשיטת בית הלל (במשנה הקודמת), עולות הראייה קרבות ביום טוב עצמו; ומודים – בית הלל, שאם חלה – עצרת – להיות בשבת, שיום טבוה אחר השבת – שאף לדעת בית הלל אין עולות ראייה ושלמי חגיגה דוחים את השבת. ואין כהן גדול מתלבש בכלי – בבגדיו הנאים בביתו ובשוק, כדרך שהיה רגיל בשאר ימי טבוה (רש"י), כדי לפרסם שאין זה יום טוב, כמבואר הטעם לקמן; ויש מפרשים: בכליו – בשמונה בגדי כהונה שהוא עובד בהם עבודתו (תוספות), כלומר ביום טבוה של עצרת שחל להיות ביום ראשון אינו לובשם, שאינו עובד באותו יום כלל, כדי שלא ייראה כמו יום טוב (חמאירי). ומתירין בהספד ובתענית – ביום טבוה זה, שלא לקיים דברי האומרים: עצרת אחר השבת – שהואיל וכתוב (ויקרא כג, טז): "וספרתם לכם ממחרת השבת" היו הצדוקים אומרים, שספירת העומר אינה מתחילה במוצאי יום טוב הראשון של פסח, כמו שפירשוהו חכמים על פי הקבלה, אלא במוצאי שבת הראשונה שלאחר יום טוב הראשון של פסח, כמשמעו של הכתוב "ממחרת השבת", ולשיטתם זו נמצאת עצרת חלה לעולם ביום ראשון בשבוע, וכדי להוציא מלבם של צדוקים, קבעו חכמים שיום טבוה שחל להיות ביום ראשון בשבוע יום חול הוא, ומותר בהספד ובתענית, ומכאן גם הכהן הגדול אינו מתלבש באותו יום בכליו, כמו שבארנו לעיל. ברם, בשאר ימי טבוה היו נוהגים איסור בהספד ובתענית (גמרא: חמאירי).

באור משנה ה

כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו), שמכאן ועד סוף מסכתנו באות הלכות טומאה וטהרה, שכן ברגל היו כל ישראל, ואפילו עמי הארץ, מטהרים עצמם, כדי לבוא למקדש ולאכול מבשר הקרבנות. ואגב ענייני טומאה וטהרה השייכים לרגל (להלן

וְהַחֲזִיק לְתְרוּמָה – אֶסּוּר לְקַדֵּשׁ. טָבֵל לְקַדֵּשׁ וְהַחֲזִיק לְקַדֵּשׁ – אֶסּוּר לְחַטָּאת. טָבֵל לְחַמּוּר – מִתֵּר לְקַל. טָבֵל וְלֹא חֲזִיק – פָּאֵלוּ לֹא טָבֵל.

ז בְּגָדֵי עֵם הָאָרֶץ מִדֶּרֶס לְפָרוּשִׁין. בְּגָדֵי פְרוּשִׁין מִדֶּרֶס לְאוֹכְלֵי תְרוּמָה. בְּגָדֵי אוֹכְלֵי תְרוּמָה מִדֶּרֶס לְקַדֵּשׁ. בְּגָדֵי קַדֵּשׁ מִדֶּרֶס לְחַטָּאת. יוֹסִי בֶן יוֹעֶזֶר הָיָה חֹסֵד שֶׁבִּפְתָּהָהּ, וְהָיְתָה מְטַפַּחְתָּהּ מִדֶּרֶס לְקַדֵּשׁ. יוֹחָנָן בֶּן גִּדְרָא הָיָה אוֹכֵל עַל טַהַרְתּוֹ הַקֵּדֶשׁ כָּל יְמָיו, וְהָיְתָה מְטַפַּחְתָּהּ מִדֶּרֶס לְחַטָּאת.

א חֲמֹר פִּקְדֵשׁ מִבְּתְרוּמָה: שְׁמִטְבִּילִין בָּלִים בְּתוֹךְ בָּלִים לְתְרוּמָה, אָכַל לֹא לְקַדֵּשׁ. אַחֲזִירִים וְתוֹף וּבֵית הַצִּבִּיטָה

פירוש ברטנורא

הנאכל בירושלים, עד שיטבול לשם מעשר. וכן כולם: אסור בחטאת. במים המקודשים באפר פרה: ולא חוזק. לא נחבין לשם טבילת טהרה, אלא לרחיצה בעלמא: כאילו לא טבל. למעשר, וכ"ש לתרומה ולקודש. אבל טבילה היא לחולין, דחולין לא בעו כוונה:

ז מדרס. אב הטומאה לטמא אדם וכלים כמדרס הוב שמטמא אדם וכלים, כדכתיב (ויקרא ט"ז) וכל אשר יגע במשכבה יכבס בגדיו: לפרושים. לאוכלי חוליהם בטהרת חולין: בגדי פרושים מדרס לאוכלי תרומה. כאן חסר מעלה אחת. והכי אבעי ליה למתני, בגדי פרושים מדרס לאוכלי מעשר שני. בגדי אוכלי מעשר שני מדרס לאוכלי תרומה, דהיינו לכהנים בתרומתן. וכל הני מעלות מדברי סופרים נזוה, שאמרו אין שמירת טהרתן של אלו חשובה שמירה אצל אלו. ומתוך שהן אצל אלו כאילו לא שמרו, גזרו בבגדיהם שמא ישבה עליהם אשתו נדה, והרי הן מדרס הנדה: היה אוכל על טהרת הקודש. היה אוכל חולין שלו בטהרה כאילו היה קודש. שהיה נזהר בהן מכל טומאה המטמא את הקודש: והיתה מטפחתו מדרס לחטאת. אבל לא לקודש. דקסבר האי תנא חולין שנעשו על טהרת הקודש כקודש דמו. ואין כן הלכה. דחולין שנעשו על טהרת הקודש לאו כקודש דמו לכל הדברים. כדאיתא בסוף מסכת נדה:

ג א חומר בקודש. שמתבילין כלי בתוך כלי. כששניהם טמאים: אבל לא לקודש. דאמרין כוכדו של כלי הפנימי המכביר על החיצון שהוא מונח

משניות מבוארות – קהתי

האדומה. יוסי בן יועזר – הוא הנשיא מהוגג הראשון, הנזכר לעיל במשנה ב, היתה חסיד שבפפתה – והיה נזהר אף בחולין כאילו הם תרומה, והיתה מטפחתו – שקינח בה ידיו בסעודה, מדרס לקדש – כלומר אף על פי שהיה חסיד שבכהונה, מכל מקום שמרו על מעלות הקודש, ומטפחתו היתה כמדרס לאוכלי קדשים. יוחנן בן גידרא היה אוכל – חולין שלו, על טהרת הקדש – בטהרה נהוגת בקדשים, כל ימיו – שהיה תמיד שומר את חוליו מכל טומאה המטמאה קדשים, והיתה מטפחתו מדרס לחטאת – לעוסקים במי חטאת, כמו שבארנו לעיל; ודווקא לחטאת, אבל לא לקודש עצמו, שלדעת התנא של משנתנו חולין שנעשו על טהרת הקודש הרי הם כקודש. ברם, ההלכה היא שחולין שנעשו על טהרת הקודש אינם כקודש לכל דבר (עיי' סוף מסכת נידה ובמסכת טהרות סוף פרק ב).

מועילה לו להיות בחזקת טהור לגבי קרבנות. טבל לקדש והחזיק לקדש – שהתכוון בטבילתו להיות מוחזק טהור לקרבנות, אסור לחטאת – אסור לו לנגוע במי חטאת, היינו במים המקודשים באפר הפרה האדומה, עד שיטבול לשם חטאת. טבל לחמור – לשם דבר החמור, מתר לקל – כגון אם טבל לקודש, הריחו בחזקת טהור גם לתרומה ולמעשר שני, ואם טבל לחטאת, הוחזק טהור לכל. טבל ולא החזיק – כלומר שטבל סתם ולא התכוון להיות מוחזק טהור אחד מהדברים שנימנו לעיל, שלא היתה כוונתו לטבילת טהרה אלא לרחיצה, פאלו לא טבל – שהטבילה צריכה כוונה. ומכל מקום מועילה טבילה זו לאכילת חולין, היינו לגבי האוכלים חוליהם בטהרה, שחולין אינם צריכים כוונה (גמרא: רמב"ם ה"א אבות הטומאות יג, ב).

באור משנה ז

משנתנו מוסיפה ללמד במעלות אחרות שעשו חכמים בטומאה. ולהבנת המשנה נקדים לבאר את הביטוי "מדרס" החוזר במשנתנו, וכן במשנה הבאה. כתוב בתורה (ויקרא טו, ד): "כל המשכב אשר ישכב עליו הוב יטמא, וכל הכלי אשר ישב עליו יטמא"; כן נאמר (שם שם, ט): "כל המרכב אשר ירכב עליו הוב יטמא". פרשה זו באה ללמדנו, שהוב הוא אב הטומאה והוא מטמא כלים המיוחדים לשכיבה או לישיבה או לרכיבה, ועושה גם אותם אב הטומאה, לטמא אדם וכלים (שם שם, ה-ו). ולמדו חכמים, שהוב מטמא את הכלים המיוחדים לשכיבה או לישיבה או לרכיבה בחמש דרכים: עומד, יושב, שוכב, נחלה ונשען (משנה זכ"ס ב, ד). השם הכולל לחמש דרכים אלו הוא "מדרס".

בגדי עם הארץ – שאינו נזהר בדיני טומאה וטהרה, מדרס – טמאים טומאת מדרס, היינו שהם אב הטומאה לטמא אדם וכלים כמדרס הוב, לפרושין – לאלה הפרושים מעמי הארץ, ומקפידים על דיני טומאה, ואוכלים את חוליהם בטהרה, שאם הם נגעו בבגדי עם הארץ כאילו נגעו במדרס הוב, היינו באב הטומאה. בגדי פרושין מדרס לאוכלי תרומה – בגמרא מבואר שחסרה כאן מעלה אחת, וכך צריך להגיה במשנתנו: בגדי פרושים מדרס לאוכלי מעשר שני. בגדי אוכלי מעשר שני מדרס לאוכלי תרומה – היינו לכהנים ובני ביתם האוכלים תרומה. והטעם הוא שאין שמירתם של אלו הקלים נקראת שמירה אצל החמורים, והרי הם לגבי החמורים כאילו לא נשמרו, ומתוך כך גזרו בבגדיהם שמא ישבה עליהם אשתו נידה, והרי הם מדרס הנדה (דש"י). בגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש – לאוכלי קדשים. בגדי קדש – בגדי אוכלי קדשים, מדרס לחטאת – טמאים הם לעוסקים במי חטאת, היינו במים המקודשים באפר הפרה

יוסף שלישי

באור משנה א

פרק זה ממשיך בהלכות טומאה וטהרה, ובשלש המשניות הראשונות מניות אחת עשרה מעלות שיש לקודש על התרומה.

חמור בקדש מבתרומה: שמתבילין בלים בתוך בלים לתרומה – מותר להטביל במקווה שני כלים טמאים כשאחד בתוך חברו, לשם שימוש לתרומה, אכל לא לקדש – אין טבילה זו עולה לשני הכלים לשם שימוש לקדשים, אלא צריכים להטביל כל כלי בפני עצמו. בגמרא מבואר הטעם, מפני שהכלי הפנימי מכביר על הכלי החיצון, ואין המים נכנסים יפה בין שני הכלים, הלכך החמירו לגבי הקודש, ואילו לגבי תרומה לא החמירו, שהרי מכל מקום מגיעים שם המים (עיי' גמרא בב, א). אחזירי הכלי שיש להם בית קיבול; ויש מפרשים: הצדדים החיצוניים של הכלי, ותוף – חללו של הכלי, ובית הצבִּיטָה – בית האחזיה של הכלי; ויש גורסים: בית הצביעה – מלשון אצבע, היינו כעין שקע בדופן הכלי שמכניסים לתוכו את האצבעות כדי לאחות את הכלי ולשטות מתוכו, והרי זה בית קיבול, בפתרומה – שלושת החלקים הללו של הכלי נחשבים כנפרדים לענין תרומה, שאם נטמא אחד מהם בטומאה דרבנן לא נטמאו שאר החלקים, כגון אם נטמאו האחזיריים במשקים טמאים, שאינם מטמאים כלים אלא מדברי סופרים, לא נטמא תוף הכלי, ואם תרומה בתוכו הרי היא טהורה, וכן לא נטמא בית הצביטה. והוא

— בַּתְרוּמָה, אֶבֶל לֹא פִקְדָשׁ. הַנוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס — נוֹשֵׂא אֶת הַתְרוּמָה, אֶבֶל לֹא אֶת הַקֶּדֶשׁ. בְּגִדֵי אוֹכְלֵי תְרוּמָה מִדְרָס לִקְדָשׁ. לֹא כְמִדַּת הַקֶּדֶשׁ מִדַּת הַתְרוּמָה, שֶׁבִּקְדָשׁ מִתִּיר וּמִנֶּגֶב וּמִטְבִּיל וְאַחֵר כֶּךָ קוֹשֵׁר, וּבַתְרוּמָה קוֹשֵׁר וְאַחֵר כֶּךָ מִטְבִּיל.

ב פִּלִּים הַנִּגְמָרִין בְּטַהֲרָה — צְרִיכִין טְבִילָה לִקְדָשׁ, אֶבֶל לֹא לַתְרוּמָה. הַפִּלִי מְצַרְף מֵה שֶׁפְּתוּכוֹ לִקְדָשׁ, אֶבֶל לֹא לַתְרוּמָה. הֶרְבִּיעִי בִּקְדָשׁ פֶּסוּל, וְהִשְׁלִישִׁי בַתְרוּמָה. וּבַתְרוּמָה: אִם נִמְמָאֵת אַחַת מִיָּדָיו — חֲבֵרְתָּהּ טַהוּרָה;

פירוש ברטנורא

בתוכו, חוצץ בפני הטומאה. (צ"ל בפני המים, וכן הוא ברש"י בגמרא) ואין טבילה עולה לא לזה ולא לזה: אחרונים ותוך ובית הצביטה לתרומה. כלי הראוי להשתמש בתוכו ובאחריו ובית צביטתו. כל תשמיש ותשמיש שבו, חשוב כלי בפני עצמו לענין תרומה, שאם נטמא זה לא נטמא זה. ובטומאות דרבנן קאמר, שאם נטמאו אחריו במשקים טמאים לא נטמא תוכו ולא בית צביטתו, ואם נטמא בית צביטתו לא נטמאו אחריו ותוכו. ופי' בית הצביטה, בית אחוזה. לשון ריבוב לת קלי. (רות ב'). ואית דגרסי בית הצביעה, לשון אצבע, שעושין לכלי בית אחוזה להכניס אצבעו בתוכו כשהוא שותה, כדי שלא יכניס ידו לתוך הכלי: אֶבֶל לֹא לִקְדָשׁ. שאם נטמא אחד מהם בטומאות דרבנן, כולו טמא לקודש: הַנוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס. מנעל של זב: נוֹשֵׂא אֶת הַתְרוּמָה. אם ירצה, בחבית של חרס, שאינו נוגע באוירה: אֶבֶל לֹא אֶת הַקְּדוֹשׁ. משום מעשה שהיה באדם אחד שהיה נושא חבית יין של נסכים ונפסקה לו רצועה של סנדל שהיה מדרס הוב ונטלה בידו ומתוך כך נפלה לאויר החבית ונטמא הקודש. באותה שעה אמרו הנושא את המדרס לא ישא את הקודש. ולפי שמעשה של שותה בקודש היה, לפיכך לא גזרו אלא בקודש ולא בתרומה: לֹא כְמִדַּת הַקְּדוֹשׁ. בחציצת טבילותיו, מידת התרומה: שֶׁבִּקְדָשׁ. אם יש בגד טמא ונא להטבילו, אם קשור הוא מתיר את קשרו, משום דדמי לחציצה: וּמִנֶּגֶב. אם לא הוא מנגבו תחלה, דשמננית שעליו הוי כחוצץ: וּבַתְרוּמָה. אם ירצה קושרו ואח"כ מטיביל כשהוא קשור ואין בכך כלום:

ב כלים הַנִּגְמָרִים בְּטַהֲרָה. שגמרו חבר, ונזהר בהם משבאו קרוב לגמרו שהם ראויין לקבל טומאה. אעפ"כ צריכין טבילה לקודש. חיישנן שמא נתן רוק מפי עם הארץ על הכלי בשעה שהיה החבר אוהו בו. ואעפ"כ שבאותה שעה עדיין לא נגמר הכלי ולא היה מקבל טומאה, שמא לאחר שנגמר והיה ראוי לקבל טומאה עדיין היה הרוק לח ומטמא, דהנן במסכת נדה הוב והרוק מטמאין לחים: הַפִּלִי מְצַרְף מֵה שֶׁפְּתוּכוֹ. הוי תחיתות הרבה של אוכלין בכלי אחד ונגע טבול יום שהוא פוסל את התרומה באחת מהן, הכלי מצרפן להיות כולן חשובים כחתיכה אחת ונפסלו כולן, דכתיב (במדבר י) כף אחת עשרה זהב, הכתוב עשאו לכל מה שבכף אחת: אֶבֶל לֹא לַתְרוּמָה. אלא אותה חתיכה שנגע בה היא פסולה, והשאר טהורות: הֶרְבִּיעִי בִּקְדָשׁ פֶּסוּל. ואינו פוסל:

משניות מבוארות — קהתי

ואחר כך קושר (הל' אבות הטומאות יב, ה).

באור משנה ב

פִּלִּים הַנִּגְמָרִין בְּטַהֲרָה — שבשעה שנגמרה מלאכתם ונעשו ראויים לקבל טומאה נזהר בהם האומן שלא ייטמא, וכגון שהאומן היה "חבר", היודע להזהיר בדיני טומאה וטהרה, מכל מקום צריכין טְבִילָה לִקְדָשׁ — הטעם מבואר בגמרא, שגזרו חכמים, שמא ינתן רוק מפי עם הארץ על הכלי בשעה שהאומן עסק בעשייתו, וכשנגמרה מלאכתו עדיין היה הרוק לח וטימא את הכלי, הלכך צריך הכלי טבילה לקודש, אֶבֶל לֹא לַתְרוּמָה — שמותר להשתמש בתרומה בכלים אלו בלא טבילה הואיל ונגמרו בטהרה, שלגבי תרומה אין חוששים לרוק של עם הארץ. ואף לענין קודש מבואר בגמרא, שצריכים טבילה בלבד אבל לא הערב שמש. עד כאן נישנו שם מעלות, הנהוגות בין בקודש בין בחולין שנעשו על טהרת הקודש. מכאן ואילך מונה המשנה עוד חמש מעלות, שאינן אלא בקודש גמור (גמרא). הַפִּלִי מְצַרְף מֵה שֶׁפְּתוּכוֹ לִקְדָשׁ — שאם יש בכלי תחיתות הרבה של אוכלין ונגעה טומאה באחת מהן, נטמא כולן לקודש, שהכלי מצרפן להיות כולן כחתיכה אחת, ובגמרא מצאו לכך רמז במה שנאמר (במדבר ז, יד): "כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת". ודרשו: כף אחת — הכתוב עשה לכל מה שבכף כאחת, אֶבֶל לֹא לַתְרוּמָה — שבתרומה אותה חתיכה שנגעה בה הטומאה נטמאה, ושאר תחיתות שבכלי שלא נגעה בהן הטומאה טהורות. הֶרְבִּיעִי בִּקְדָשׁ פֶּסוּל, וְהִשְׁלִישִׁי בַתְרוּמָה — כבר בארנו במקומות אחרים בענין דרגות הטומאה, שכל שנטמא מחמת המת, כגון על ידי נגיעה, בין אדם בין כלים, נקרא "אב הטומאה": וכן שרץ מת, נבלה, זב ומצורע אבות הטומאה הם; והנוגע באב הטומאה נעשה "ראשון לטומאה": ואין ראשון לטומאה מטמא אלא אוכלים ומשקים, ואם נגע אוכל בראשון לטומאה הרי זה נעשה "שני לטומאה". ואין שני לטומאה מטמא חולין אלא תרומה לקודש, שאם חולין נגעו בשני לטומאה הרי הם טהורים, ואם תרומה נגעה בשני לטומאה, הרי היא נעשית "שלישי לטומאה". כלומר שהתרומה פסולה מחמת הטומאה, אבל אין שלישי לטומאה מטמא תרומה לעצותה "רביעי לטומאה"; אבל הקודש שנגע בשלישי לטומאה הרי זה נעשה "רביעי לטומאה". והוא גופו פסול, ברם, אינו מטמא קודש

הדין אם נטמא בית הצביטה, לא נטמאו האחרונים והתוך; אֶבֶל לֹא בִּקְדָשׁ — שאם נטמא אחד מהחלקים של הכלי, אפילו בטומאה דרבנן, כל הכלי טמא לקדשים. ברם, אם נטמא אחד מהם בטומאה של תורה, כל הכלי טמא אף לתרומה. ויש סוברים (לפי הברייתא שבגמרא) שאם נטמא תוכו של הכלי אפילו בטומאה דרבנן, נטמא כל הכלי אף לתרומה. הַנוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס — כלי שהוב דרס או ישב או שכב או נשען עליו (עיין הקדמתנו לבאור משנה ז בפרק הקדום). נוֹשֵׂא אֶת הַתְרוּמָה — מותר לו לישא תרומה עם המדרס כאחת, כשאין הוא (הנושא) נוגע בתרומה, כגון שנושאה בתוך כלי חרס שבידו השנייה, שאינו מיטמא מגבו אלא מאווירו, ואין גוזרים שמא יכניס את המדרס לאווירו של הכלי; אֶבֶל לֹא אֶת הַקֶּדֶשׁ — בגמרא מבואר הטעם, משום מעשה שהיה באחד שהעביר חבית של יין קודש ממקום למקום, ונפסקה רצועה של סנדלו (שהיתה מדרס הוב — דש"י). ונטלה והניחה על פי החבית ונפלה לאוויר החבית ונטמאה. באותה שעה אמרו: הַנוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס לא ישא את הקודש; והואיל והמעשה היה בקודש, לפיכך לא גזרו אלא בקודש אבל לא בתרומה. בְּגִדֵי אוֹכְלֵי תְרוּמָה — אף על פי שהם טהורים ונזהרים מן הטומאות, מִדְרָס לִקְדָשׁ — מכל מקום טמאים הם טומאת מדרס לאוכלי קדשים, וכבר שנינו מעלה זו במשנה הקודמת. לֹא כְמִדַּת הַקֶּדֶשׁ מִדַּת הַתְרוּמָה — לא כמו שנוהגים בקודש צריכים לנהוג בתרומה, שֶׁבִּקְדָשׁ מִתִּיר — הבא להטביל בגד טמא, אם יש בו קשר, מתיר את קשרו תחילה, שחוששים שמא יהיה הקשר חוצץ, ולא ייכנסו המים לתוכו, וּמִנֶּגֶב — ואם לא הוא, מנגבו תחילה (לפי שעל ידי הלחות נעשים קמטים בבגד, ויש בזה משום חציצה), וּמִטְבִּיל — את הבגד, וְאַחֵר כֶּךָ קוֹשֵׁר — ואחרי הטבילה חזור וקושר את הבגד, וּבַתְרוּמָה קוֹשֵׁר וְאַחֵר כֶּךָ מִטְבִּיל — אם רצה לקשור את הבגד קושרו, ואחר כך מטבילו כשהוא קשור, וכל שכן שאין צורך לנגבו לפני הטבילה, שלתרומה אין חוששים בדברים אלה לחציצה. כך מפורש דש"י. אבל הרמב"ם מפרש ענין זה בכלי שהוא מפוצל, ולוחותיו וקורותיו מקושרים, כגון מיטה וכיוצא בה, אם נטמא וצריך להטבילו, אם לתרומה מטבילו, יכול הוא להטבילו כולו כאחד כשהוא מקושר, אבל לקודש, מתיר ומנגב (כלומר שמנקוה מעפר הכנסת בין לוחותיו — המאירי). שמא יש שם דבר החוצץ, ומטביל

וּבְקֹדֶשׁ – מִטְבִּיל שְׁתֵּיהֶן; שֶׁהִיד מְטַמֵּא אֶת חֲבֵרְתָּהּ בְּקֹדֶשׁ, אָבֵל לֹא בְּתֵרוֹמָהּ.
ג אוֹכְלִין אוֹכְלִים נְגוּבִין בְּיָדִים מְסֻאָבוֹת בְּתֵרוֹמָהּ, אָבֵל לֹא בְּקֹדֶשׁ. הָאוֹנֵן וּמְחַסֵּר בְּפוּרִים צְרִיכִין טְבִילָה לְקֹדֶשׁ, אָבֵל לֹא לְתֵרוֹמָהּ.
ד חֹמֶר בְּתֵרוֹמָהּ, שְׂפִיחָהּ נֶאֱמָר עַל טְהַרַּת יָיִן וְשִׁמֹּן כֹּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, וּבִשְׁעַת הַגְּתוֹת וְהַפְּדִים אָף עַל זֵרוֹת אֲמִרְתִּי לָךְ וְלֹא אֲנִינֹת:
פִּירוּשׁ בִּרְטִנוּרָא

אם נטמאת אחת מידיו. בטומאות דרבנן, כגון באוכלין ומשקין טמאים וכיוצא בהן, שאין מטמאין אלא ידים ולא את הגוף: ובקודש מטביל את שתיהן. והוא שתשאר לחלוות ביד הטמאה כשעה שנטמאה. אבל לא היה לחלוות ביד הטמאה אין היר האחרת טמאה עד שתגע בה: **ג אוכלין אוכלים נגובין בידים מסואבות בתרומה.** הכי קאמר, אוכלין אוכלים של חולין נגובין בידים מסואבות עם התרומה אבל לא עם הקודש. מי שתחב לו חבירו אוכלין של קודש בפיו בידים טהורות, וזה האוכל ידיו מסואבות, או שתחב הוא עצמו אוכלין של קודש בפיו ע"י כוש או כרכר, ובקש לאכול צנן או בצל של חולין עמהן, שאין ידם מסואבות השניות לטומאה מטמאות את החולין, אפ"ה גזור רבנן שלא יאכלם עם הקודש, שמה יגע בדיו מסואבות באוכלין של קודש שבפיו. ולענין תרומה, אע"פ שהידים המסואבות פוסלות, לא עשו מעלה זו, אלא אמרין זהיר ולא נגע. ולחכי נקט נגובים, שאילו היה עכשיו משקין עליהם, היו המשקין נעשים ראשונים מחמת הידים ועושין את החולין שניים, וכשנגועין בתרומה שבפיו פוסלים אותה: **האוֹנֵן.** שלא נטמא כמותו: **ומחוסר כפורים.** שטבל והעריב שמשו ולא הביא קרבנותיו: **צריכין טבילה.** לאחר שיביא קרבנו אם רצה לאכול קודש. כיון דעד האידינא היו אסורים בקודש אצרכניהו רבנן טבילה. ומחוסר כפורים פוסל את הקודש בנגיעה. והאונן אע"פ שאסור לאכול אינו פוסל בנגיעה: **אבל לא בתרומה.** דמחוסר כפורים אונן מותרים בתרומה. ואע"ג דאונן אסור במעשר שני, מותר הוא בתרומה, דמרבין ליה מוכל זר לא יאכל קודש (ויקרא כ"ב), זרות אמרתי לך ולא אנינות: **ד שביחודה נאמנין וכו'.** לחכי נקט ביהודה, לפי שרצועה של ארץ כותיים היתה מפסקת בין גליל ליהודה, וירושלים ארץ יהודה היתה, ולא היה אפשר

משניות מבוארות – קהתי

לקבל טומאה אם על ידי מים אם מחמת חיבת הקודש, ופירוש המשנה כך הוא: אוכלין אוכלים נגובים – מותר לאכול חולין יבשים, כלומר שעכשיו אינם רטובים, בידים מטואבות. שהן שניות לטומאה, יחד עם התרומה, אבל לא עם הקודש, כגון שנטל את האוכלין של קודש במזלג או שתחב לו חבירו לתוך פיו ורצה לאכול צנן או בצל של חולין עמהם, שאף על פי שאין ידיים מסואבות (שהן שניות לטומאה) מטמאות את החולין, מכל מקום גזרו חכמים שלא יאכלם עם הקודש, שמה יגע בידיו המסואבות באוכלין של קודש שבפיו. אבל לענין תרומה לא עשו מעלה זו, שאף על פי שהידיים המסואבות פוסלות את התרומה, כמו ששנינו למעלה ששני לטומאה עושה שליש לטומאה בתרומה, מכל מקום לא גזרו חכמים שמה יגע באוכלין של תרומה שבתוך פיו, שאנו אומרים בתרומה שייחודה ולא יגע. ונקטה המשנה "אוכלים נגובים", שאילו היו לחים עכשיו, היו המשקים שעליהם נעשים ראשונים מחמת הידיים, שגזרו חכמים על המשקים שאפילו נוגעים בשני לטומאה, הרי הם נעשים "ראשון לטומאה", כמו ששנו (פרה, ח, ז): "כל הפוסל את התרומה מטמא משקים להיות תחילה" (היינו ראשון לטומאה). ועושים את החולין שני לטומאה, וכשהם נוגעים בתרומה שבתוך פיו הרי הם פוסלים אותה. **האוֹנֵן** – מי שמת לו אחד מקרוביו שהוא חייב להתאבל עליהם, כל יום המיתה הוא נקרא "אונן" מן התורה ואסור לאכול בקדשים, ואמנם בלילה שלאחר יום המיתה אינו אונן אלא מדרבנן, אבל חכמים גזרו שלא יאכל קדשים אף בלילה, **ומְחַסֵּר בְּפוּרִים** – כגון זב או מצורע שטבל והעריב שמשו, שאסור לו לאכול בקדשים עד שיביא קרבנות לכפרתו למחרת טבילתו, **צְרִיכִין טְבִילָה לְקֹדֶשׁ** – האונן לאחר שנגמר זמן אנינותו, אף על פי שלא נטמא במתו, וכן מחוסר כפורים לאחר שהביא קרבנותיו, צריכים טבילה כדי לאכול בקדשים, שהואיל ועד עכשיו היו אסורים באכילת קדשים, חוששים שמה הסיחו דעתם ונטמאו והם לא ידעו, לפיכך הצריכום חכמים טבילה לקודש. **אָבֵל לֹא לְתֵרוֹמָהּ** – שהאונן מותר לאכול את התרומה אף בזמן אנינותו, וכן מותר למחוסר הכיפורים לאכול בתרומה קודם שהביא קרבנות כפרתו.

באור משנה ד

לאחר שנשנו למעלה המעלות שעשו חכמים בקודש על התרומה, באה משנתנו ללמד, שיש בתרומה חומרות שאינן בקדשים.

חֹמֶר בְּתֵרוֹמָהּ – מבקודש, **שְׂפִיחָהּ** – בארץ יהודה, **נֶאֱמָרִים** – עמי הארץ, **עַל טְהַרַּת יָיִן וְשִׁמֹּן** – לענין קדשים, **כֹּל יְמוֹת**

אחר לעשותו "חמישי". זהו ששנינו במשנתנו: הרביעי בקודש פסול – בקודש אף הרביעי לטומאה פסול, והשלישי בתרומה – ואילו בתרומה אינו פסול אלא השלישי לטומאה. **ובְּתֵרוֹמָהּ: אִם נְטִמָּאת אַחַת מִיָּדָיו** – בטומאה המטמאה מדברי סופרים את היד בלבד, כגון שנגעה באוכלים ומשקים טמאים, **חֲבֵרְתָּהּ** – היד השנייה, **טְהוֹרָה** – ומותר ליגע בה בתרומה, **וּבְקֹדֶשׁ, מִטְבִּיל שְׁתֵּיהֶן** – אבל כשהוא בא ליגע בקודש, צריך הוא להטביל את שתי ידיו, **שֶׁהִיד מְטַמֵּא אֶת חֲבֵרְתָּהּ בְּקֹדֶשׁ** – להיות פוסלת את הקודש; **הרמב"ם** מבאר, שאם היד היתה לחה כשעה שנטמאה, אף על פי שידו האחרת לא נגעה בה, מכל מקום גם היא נטמאת מיד לקודש, וצריך להטביל שתיהן כדי ליגע בקודש, אבל אם היד שנטמאה לא היתה לחה, אין היד האחרת טמאה לקודש אלא אם כן נגעה בה (**פירוש המשניות להרמב"ם**; **ה' אבות הסומאות יב, יב**; **ועיין השגת הראב"ד**), **אָבֵל לֹא בְּתֵרוֹמָהּ** – שלתרומה אין היד הטמאה מטמאת את חברתה, אף אם נגעה זו בזו, ובלבד שלא תהא עליה לחלוותה. ואין צורך להטביל את היד שנטמאה, אלא נוטלה בלבד ונוגע בתרומה (**רמב"ם ה' אבות הסומאות סו**).

יוס רביעי

באור משנה ג

משנתנו ממשיכה במעלות שעשו חכמים לקודש על התרומה.

אוֹכְלִין – מותר לאכול, **אוֹכְלִים נְגוּבִין** – מאכלים יבשים, שלא באו עליהם מים ולא הוכשרו לקבל טומאה, **בְּיָדִים מְסֻאָבוֹת** – טמאות, **בְּתֵרוֹמָהּ** – שהרי ידיים אינן מטמאות אותה, הואיל ולא הוכשרו האוכלים לקבל טומאה, **אָבֵל לֹא בְּקֹדֶשׁ** – שהקודש מקבל טומאה אפילו לא באו עליו מים, שכן חזיבת הקודש מנכשרתו לקבל טומאה, אף בלא הכשר מים, ולפיכך מי שידיו טמאות אסור לו לאכול אפילו קדשים יבשים. בגמרא מבואר, שמשנתנו לא באה כאן ללמדנו שאסור לאכול מאכלי קודש נגובים, שהרי הלכה זו ידועה היא שחיבת הקודש מנכשרת לקבל טומאה אף בלא מים, אלא באה היא להשמיענו (**לפי פירוש הרמב"ם**), שאפילו לא נגע באוכלים של קודש, כגון שאדם טהור תחבם לתוך פיו, או שהוא נטלם במזלג, מכל מקום אסור, גזירה שמה יאכל עמהם מאכלי חולין שהדיחם במים, ויטול אותם בידיו הטמאות ויטמאם, וכשיכניסם לתוך פיו יטמאו את הקודש שבפיו. – ברם, לפי פירושו של **רש"י** בגמרא (וכן לפי **הרסנוורא**) מתפרשת משנתנו בדרך אחרת לגמרי, שאין כוונת המשנה לאוכלים שלא הוכשרו לקבל טומאה, אלא המדובר הוא באוכלים שהוכשרו

הַתְּרוּמָה. עָבְרוּ הַגִּתּוֹת וְהַבְּדִים וְהֵבִיאוּ לוֹ חֲבִית שֶׁל יֵין שֶׁל תְּרוּמָה – לֹא יִקְבְּלָנָה מִמֶּנּוּ; אֲבָל מִנִּיחָה לִגְתַּי הַבָּאָה. וְאִם אָמַר לוֹ: הַפְּרָשְׁתִּי לְתוֹכָהּ רִבְעִית קֹדֶשׁ – נֶאֱמַן. פְּדִי יֵין וְכִדִּי שְׁמֵן הַמְדַּמְעוֹת – נֶאֱמַנִין עֲלֵיהֶם בְּשַׁעַת הַגִּתּוֹת וְהַבְּדִים, וְקֹדֶשׁ לַגִּתּוֹת שִׁבְעִים יוֹם.

ה מן המודיעית ולפנים – נאמנין על כלי חרס; מן המודיעית ולחוץ – אין נאמנים. כיצד? הקדר שהיא מוכר הקדרות, נכנס לפנים מן המודיעית, הוא הקדר והן הקדרות והן הלוקחים – נאמן; וצא – אינו נאמן.

פירוש ברטנורא

להביא קודש מארץ הגליל ליהודה לפי שגזרו טומאה על ארץ העמים, ואפילו של חברים שבגליל לא היה אפשר להביאו לנסכים: נאמנין על טהרת יין ושמן כל ימות השנה. עם הארץ שאמר יין זה טהור והוא לנסכים, שמן זה טהור והוא למנחות, נאמן לעולם, דמשום חומרא דקודש מודה ולא משקר. אבל אם אמר יין ושמן אלו טהורים והן לתרומה, אינו נאמן, שאין אסור טומאת תרומה חמור בעיני עמי הארץ וחיישין דלמא משקרי בה: ובשעת הגתות והבדים. בעת הבציר ובעת שעוצרים היתים בבר, נאמנין אף על התרומה, לפי שכל בני אדם מטהרים את כליהם בעת עשיית היין והשמן כדי להפריש התרומה בטהרה: עברו הגתות וכו'. לאחר שעבר זמן הבציר או זמן עצירת היתים בבית הבר, והביא עם הארץ חבית של יין או של שמן של תרומה לכהן חבר ואומר שהיא טהורה. לא יקבלנה ממנו בחזקת טהורה, דלאחר הגתות והבדים אינו נאמן: אבל מניחה לגת הבאה. עם הארץ שיודע שלאחר הגתות והבדים אינו נאמן, מניח חבית זו לגת הבאה ואז נותנה לכהן, דבאותה שעה הוא נאמן עליה: רביעית. הלוג יין לנסכים נאמן על כל החבית. דמגו דמהימן אקודש מהימן נמי אתרומה: כדי יין וכדי שמן המדומעות. המטהר את מבלו לנסכים, והשתא איכא חולין ותרומה וקודש מעורבין ומדומעין זה בזה, ובא לומר גם על הכדים שהן טהורים, אע"פ דעם הארץ אינו נאמן על הכדים אפילו בשעת הגתות, האידנא מהמנין ליה על הכדים אפילו קודם שעת הגתות שבעים יום, דמגו דמהימן אקודש מהימן נמי אתרומה ואכרים, דגנאי הוא לקודש שיהיו הכדים שעירותה מהם בחזקת טומאה והוא קרב. ושבעים יום דנקט, משום דאורחא דעלמא הוא להמנין את הכלים ולטהרם שבעים יום קודם הגתות:

ה מן המודיעית ולפנים. מודיעית כרך רחוק מירושלים ט"ו מיל. ממנו ולפנים, לצד ירושלים, נאמנים קדרים עמי הארץ ליקח מהן כלי חרס הדקים, כגון כוסות קדרות וקיתנות. לפי שא"כ בלא הם. ובירושלים אין עושין כבשונות, מפני העשן, לא לסיד ולא לקדרות, לפיכך האמינותם ולא גזרו עליהם, שאין גוזרים גזירה על הצבור שאין יכולין לעמוד בה: הוא הקדר. מי שהביא מחוץ למודיעית לו בלבד האמינו, לפי שא"כ שלא להאמינו, אבל אם מסרם ליד קדר אחר עם הארץ היושב במודיעית או לפנים, לא האמינוהו: והן הקדרות. על אותן קדרות שהביא הוא נאמן. ואינו נאמן לצרף עמהם קדרות של

משניות מבוארות – קהתי

הם גם על הכדים, שגנאי הוא לקודש שיהיו הכדים שעירותה מהם בחזקת טומאה, והוא קרב על המזבח, וקדרם לגתות שבעים יום – ואפילו קודם שעת הגתות והבדים עד שבעים יום, נאמנים הם על טהרת הכדים הללו, לפי שדרכם היה להכין את הכדים ולטהרם בשביל היין והשמן שבעים יום קודם הגתות והבדים (גמרא ודשי; רמב"ם).

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ה

משנתנו מוסיפה ללמד בחומרה אחרת שיש בתרומה מבקודש.

מן המודיעית – מעיר המודיעים, הרחוקה מירושלים חמשה עשר מיל (גמרא פסחים צג, ב). ולפנים – לצד ירושלים, נאמנין – קדרים עמי הארץ, על כלי חרס – הדקים, כגון קדרות וכוסות וכיצא בהן, לומר שעשאו בטהרה וראויים הם לקודש, אבל אינם נאמנים לומר שהם טהורים לתרומה. הטעם מבואר במפרשים, לפי שהיה צורך בכלי חרס הרבה בשביל הקדשים, שכל כלי חרס שבישלו או שאפו בהם קדשים היו שוכרים אותם מחמת הקודש שנבלע בהם ונעשה נותר, כמו שכתב (ויקרא ו, כא): "וכלי חרש אשר תבשל בו יישבר", וכיון שלא היו מוצאים קדרים "חברים", היו קונים את הכלים אצל קדרים עמי הארץ, שהיו יושבים בין המודיעים לירושלים, שכן בירושלים לא היו עושים כבשונות, מפני העשן, לא לסיד ולא לקדרות, הלכך הקלו חכמים להאמין לאותם הקדרים שהם מן המודיעים ולפנים, ולא גזרו עליהם טומאה לענין קודש, שאין גוזרים גזירה על הציבור, שאין יכולים לעמוד בה (דשי; חמארי). מן המודיעית ולחוץ – אבל מעיר המודיעים ולחוץ, אין נאמנים – על טהרת הכלים, ואסור ליקח מהם לשם הקודש. כיצד? הקדר שהיא מוכר הקדרות, נכנס לפנים מן המודיעית, הוא הקדר והן הקדרות והן הלוקחים, נאמן – דשי; מפרש: הוא הקדר – אותו קדר שהביא קדרותיו מחוץ למודיעים, הוא בלבד נאמן עליהם לומר שהן טהורות, אבל אם מסרן לקדר אחר היושב במודיעים או מן המודיעים ולפנים, אין האחר נאמן; והן הקדרות – אותן הקדרות שהיא הביא, עליהם בלבד הוא נאמן, ואינו נאמן לצרף עמהן קדרות של קדר אחר היושב במודיעים או מן המודיעים ולפנים; והן הלוקחים – אותם שראו את הקדר בא עם קדרותיו, נאמן הוא אצלם, אבל לא אצל אחרים שלא

השנה – שנאמן עם הארץ לומר: "יין זה שמרתיו בטהרה לשם נסכי המזבח", "שמן זה שמרתיו בטהרה לשם מנחות", שמשום חומרת הקודש נזהרים עמי הארץ ואינם משקרים. אבל עם הארץ שאמר: "יין ושמן אלו טהורים, והם לתרומה", אינו נאמן, שאין איסור טומאת התרומה חמור בעיניהם וחוששים שמא משקרים בה. בגמרא מבואר, שריוקא ביהודה נאמנים לענין קדשים, אבל לא בגליל, לפי שרצועה של ארץ הכותים היתה מפסקת בין גליל ליהודה, ואי אפשר היה להביא משם יין ושמן לירושלים לשם נסכים, מפני שגזרו טומאה על ארץ העמים. ובשעת הגתות והבדים – בזמן דריכת הענבים בגת ובזמן עצירת היתים בבית הבר, נאמנים אף על התרומה – לומר שהיא טהורה, לפי שאז הכל מטהרים את כליהם, כדי להפריש תרומה בטהרה. עברו הגתות והבדים – לאחר שעבר זמן דריכת הענבים בגת או זמן עצירת היתים בבית הבר, והביאו לו – עמי הארץ לכהן "חבר" (השומר על טהרת התרומה), חבית של יין של תרומה – ואמרו שהיא טהורה, לא יקבלנה ממנו – לא יקבל הכהן את החבית מעם הארץ בחזקת טהורה, שלאחר הגתות והבדים אינו נאמן; אכל מניחה לגת הבאה – עם הארץ היודע שלאחר הגתות והבדים אינו נאמן, מניח חבית זו לזמן דריכת הענבים בגת בשנה הבאה, ואז יתנה לכהן, שבאותה שעה נאמן עליה. ואף על פי שהכהן מכירה שהיא של אשתקד יקבלנה ממנו, שלא גזרו משום טומאה בשעת הגתות והבדים (חל' מטמאי משכב ומושב יא, ב). ואם אמר לו – עם הארץ לכהן שלא בשעת הגתות: הפרשתי לתוכה רביעית קדש – הפרשתי בתוך חבית זו רביעית הלוג לנסכי המזבח, כלומר שיש בחבית כשיעור התרומה שהיה צריך להפריש ועוד רביעית יתירה שהפרישה לנסכים, ועדיין היא בתוכה (חמארי), נאמן – על כל החבית, שהיא טהורה, שמתוך שהוא נאמן על הקודש שבה, כמו שבינו ברישא, נאמן אף על התרומה. פדי יין וכדי שמן המדומעות – כדים מלאים יין או שמן, שעדיין לא הופרשו מהם תרומה ומעשרות, וראינו שעם הארץ שמר על טהרתם כדי להפריש מהם יין לנסכי המזבח או שמן למנחות, ונמצא חולין ותרומה וקודש מדומעים (מעורבים) בכדים אלו (גמרא ודשי). נאמנין עליהם – עמי הארץ, בשעת הגתות והבדים – כלומר שנאמנים הם גם על הכדים עצמם לומר שהם טהורים, שמתוך שנאמנים על הקודש שבכדים, נאמנים

ו הַגְבָּאִין שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבֵּית, וְכֵן הַגְבָּבִים שֶׁהִחֲזִירוּ אֶת הַכֶּלִים – נֶאֱמָר לומר: לא נִגְעָנוּ. וּבִירוּשָׁלַם נֶאֱמָרִין עַל הַקֹּדֶשׁ, וּבִשְׁעַת הָרָגֶל אֶף עַל הַתְרוּמָה.
ז הַפּוֹתַח אֶת חֲבִיתוֹ וְהַמְתַּחֵל בְּעֶסְתּוֹ, עַל גַּב הָרָגֶל – רַבִּי יְהוּדָה אומר: יִגְמֹר. וְחֻכָּמִים אומרים: לֹא יִגְמֹר. מִשְׁעֶבֶר הָרָגֶל הָיוּ מַעֲבִירִין עַל טַהַרְתְּ הָעֶזְרָה. עֶבֶר הָרָגֶל בְּיוֹם שֵׁשִׁי, לֹא הָיוּ מַעֲבִירִין, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשֹּׁפֵט. רַבִּי יְהוּדָה אומר: אֶף לֹא בְּיוֹם חֲמִישִׁי, שְׁאִין הַכֹּהֲנִים פְּגוּיִין.

פירוש ברטנורא

קדר אחר שיושב במודיעית או לפני: והן הלוקחין. חברים שראוהו שהביאם, נאמן הקדר אצלם. ולא אצל לוקחים אחרים: יצא. מן המודיעית לשוב לאחריו, אינו נאמן:

ו הַגְבָּאִים. ישראל שהן גבאים למלכי אומות העולם לגבות מישראל מסים וארנוניות. ונכנסו לתוך הבית לעבט עבטו: וכן הַגְבָּבִים. שגבבו כלי חרס והחזירו: נאמנים לומר לא נגענו. לחובו. והוא שהחזירו מחמת תשובה שעשו מעצמם, לא מחמת יראה: וּבִירוּשָׁלַם נאמנים על הקודש. נאמנים על כל כלי חרס בין גדולים בין קטנים, לומר שהן טהורות לקודש, לפי שאין עושים כבשנות בירושלים, לפיכך האמינום ולא גזרו עליהם: ובשעת הרגל אף על התרומה. דאמר קרא (שופטים כ' י"א) ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים, הכתוב קראם בשעת אסיפה כולם חברים, ורגל שעת אסיפה היא:

ז הַפּוֹתַח אֶת חֲבִיתוֹ. חבר שפתח חביתו למכור יין בירושלים ברגל, ומשמשו בו עמי הארץ: לא יגמור. לאחר הרגל. שאע"פ שבשעת הרגל הן טהורות לא שטרתן טהרה עולמית, אלא שבשעת הרגל הכל חברים, אבל לאחר הרגל טמא מנגע למפרע, כדאמרין במתניתין לאחר הרגל מטבילין כלי העזרה, מפני שנגעו בהן עמי הארץ ברגל. ור"י דאמר יגמור סבר, אם אתה אומר לא יגמור אף הוא לא יתחיל ואין מוון מצוי לעולי רגלים. ואין הלכה כר"י: מעבירין על טהרת העזרה. מעבירין את הכלים ממקומן להטבילין ולטהר את העזרה מטומאת עמי הארץ שנגעו בהן ברגל: מפני כבוד השבת. שהיו

משניות מבוארות – קהתי

ראוהו. יצא – מן המודיעים ולחוץ, אינו נאמן – שם על קדירותיו. ויש מפרשים את הסיפא בדרך אחרת: נכנס לפניו מן המודיעית הוא הקדר והן הקדרות והן הלוקחים – אף על פי שהוא אותו הקדר והן אותן הקדירות והם אותם הלוקחים, שמחוץ למודיעים לא היה נאמן על הקדרות לומר שהן טהורות, מכל מקום משנכנס לפניו מן המודיעים, הרי הוא נאמן. יצא מן המודיעים ולחוץ, שוב אינו נאמן. שאין הנאמנות תלויה אלא במקום, שבמקום זה נאמן, ובכל מקום אחר אינו נאמן (והרמב"ם; המאירי).

בדין מודיעים עצמה מובאת ברייתא בגמרא: "מודיעים פעמים כלפנים פעמים כלחוץ. כיצד? קדר יוצא (מלפנים מן המודיעים תכנס למודיעים) וחבר נכנס (שבא מחוץ למודיעים ונכנס למודיעים) – כלפנים (היינו שנאמן הוא במודיעים לומר על קדירותיו שהן טהורות לקודש, לפי שהקדר לא יחזור עוד לאחריו, ואם לא יקח עכשיו לא ימצאהו עוד). שניהם נכנסים או שניהם יוצאין – כלחוץ. שאם שניהם באים מחוץ למודיעים ונכנסים למודיעים, הרי אפשר להמחין עד שימשיכו דרכם ויהיו מן המודיעים ולפנים; ואם שניהם יוצאים, הואיל ומצא את הקדר מן המודיעים ולפנים ולא לקח ממנו, שוב לא יקח ממנו אף במודיעים; וכל שכן קדר נכנס וחבר יוצא, הואיל והקדר עומד להיכנס לפניו מן המודיעים, יחזור החבר ויקח ממנו שם.

באור משנה ו

ו הַגְבָּאִין – גובי המסים מטעם המלכות, והם עמי הארץ, שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבֵּית – ליטול משכון על המס, וְכֵן הַגְבָּבִים שֶׁהִחֲזִירוּ אֶת הַכֶּלִים – שגבבו כלי חרס ועשו תשובה והחזירו לבעליהם, נֶאֱמָר לומר: לא נגענו – כלומר שהגבאים נאמנים לומר שלא נגעו אלא בכלים שנטלו כמשכון, ונמצא שאר הכלים טהורים; וכן הגבבים נאמנים לומר על הכלים שהחזירו, שלא נגעו בתוכם, והרי הם טהורים, לפי שכלי חרס אינם מיטמאים מגבם. יש מפרשים, שנאמנים לקודש אבל לא לתרומה, ומשנתנו מוסיפה ללמד בענין "חומר בתרומה" (רש"י; המאירי). ויש מפרשים, שאלו נאמנים אף לתרומה (תוספות; רמב"ם). וּבִירוּשָׁלַם נֶאֱמָרִין עַל הַקֹּדֶשׁ – בברייתא בגמרא מבואר, שנאמנים עמי הארץ בירושלים על כל כלי חרס, בין גדולים בין קטנים, לומר שהם טהורים לקודש; שכן במשנה ה שנינו, שמן המודיעים ולפנים נאמנים עמי הארץ על כלי חרס קטנים בלבד, ובאה משנתנו ללמד, שבירושלים עצמה נאמנים הם אף על כלי חרס גדולים, לפי שאין עושים כבשנות בירושלים ואין כלי חרס מצויים בה הרבה, וכיון שהיה צורך במקדש גם בכלי חרס גדולים, הלכך לא גזרו שם חכמים עליהם. אבל לתרומה, שאינה צריכה לכלים הרבה, אינם נאמנים; וכבר ביארנו, שמשום חומרת הקודש עמי הארץ

לאחר ששנינו במשנה הקודמת, שכל ישראל נחשבים כ"חברים" בשעת הרגל, ואף עמי הארץ וכליהם ומאכליהם טהורים הם, לפי שהכל מטהרים עצמם ועולים לרגל, דנה משנתנו באוכלים של חנווני "חבר" בירושלים שנגעו בהם עמי הארץ ברגל ונשתיר לו מהם לאחר הרגל.

ו הַפּוֹתַח אֶת חֲבִיתוֹ – חנווני "חבר" שפתח את חביתו למכור ממנה יין בירושלים לעולי הרגל, והיו לקוחות עמי הארץ נוגעים בחבית, וְהַמְתַּחֵל בְּעֶסְתּוֹ, עַל גַּב הָרָגֶל – וכן אופה "חבר" שהתחיל למכור עיסתו (דברי מאפה) ברגל, והיו עמי הארץ נוגעים בה, רַבִּי יְהוּדָה אומר: יִגְמֹר – אם נשתיר מן היין או מן העיסה, יגמור למכרם גם לאחר הרגל בחזקת טהרה, שנגיעתם של עמי הארץ ברגל אינה מטמאה, לפי שברגל הכל טהורים. ובגמרא (ביצה י"א, ב) מבואר טעמו, שאם לא נתיר לו לגמור, אף לא יתחיל למכור מיינו ומעיסתו ברגל, מחשש שמא יישאר לו מהם לאחר הרגל, ועל ידי כך לא יהא מוון מצוי לעולי הרגלים. וְחֻכָּמִים אומרים: לֹא יִגְמֹר – למכור את היין או את העיסה לאחר הרגל בחזקת טהרה, לפי שנגעו בהם עמי הארץ בשעת הרגל, ואף על פי שבשעת הרגל נחשבו כטהורים, אין דין טהרתם נוהג אלא לאותה שעה, אבל משעבר הרגל, חוששים לטומאתם גם למפרע. והלכה כחנונים. מִשְׁעֶבֶר הָרָגֶל הָיוּ מַעֲבִירִין – את כלי המקדש ממקומם (רש"י; ברטנורא), עַל טַהַרְתְּ הָעֶזְרָה – כלומר כדי להטביל את הכלים ולטהר את העזרה מטומאת עמי הארץ שנגעו בהם ברגל (כמבואר במשנה הבאה), שכן חוששים לטומאתם למפרע, כמו שבארנו לעיל. המאירי מפרש: היו מעבירין – שהיו מכריזים ביניהם לטהר את העזרה, מלשון "יעבירו קול" (שמות לו, ו) כן מכיא המאירי שיש מפרשים: מעבירין – שמניחים כל דבר אחר ועוסקים בטבילת הכלים, מלשון "אין מעבירין על המצוות". ויש מפרשים: מקדימים, כלומר שמקדימים מיד למלאכה זו, מלשון "עובר לעשייתו". עֶבֶר הָרָגֶל בְּיוֹם שֵׁשִׁי – כלומר שיום טוב האחרון של הרגל היה ביום חמישי, לֹא הָיוּ מַעֲבִירִין – על טהרת העזרה ביום ששי, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשֹּׁפֵט – שהיו הכהנים טרודים בהכנת צרכי

י ו ש י
ב א ו ר מ ש נ ה ז

ח כיצד מעבירים על טהרת העזרה? מטבילין את הכלים שהיו במקדש, ואומרים להם: הזהרו שלא תגעו בשלחן (ובמנוחה) ותטמאוהו. כל הכלים שהיו במקדש, יש להם שניים ושלישים, שאם נטמאו הראשונים יביאו שניים תחתיהן. כל הכלים שהיו במקדש טעונין טבילה, חוץ ממוזבח הזהב ומוזבח הנחשת, מפני שהן פקקע; דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: מפני שהן מצפין.

סליק מסכת חגיגה הדרן עלך סדר מועד מסכת יבמות פרק ראשון

א חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן, מן החליצה ומן היבום, עד סוף העולם. ואלו הן: פירוש ברטנורא

הכתנים צריכין להתעסק בצרכי שבת איש בביתו: אף לא ליום ה', אף אם עבר הרגל ליום ה', אין מטבילין אותן עד לאחר השבת. לפי שאין הכתנים פנוין ליום מוצאי יום טוב להטבילין, שטורדין להוציא את הדרשן שעל התפוח באמצע המזבח, שקבצו שם כל ימות הרגל כל דשן של המערכה. ואין הלכה כר"י: ח ואומרים להם. לעמי הארץ ברגל. הזהרו שלא תגעו בשלחן. לפי שלא יוכלו להטבילו לאחר הרגל, שא"א לסלקו ממקומו דכתיב ביה (שמות כ"ח) לחם פנים לפני תמיד: טעונים טבילה. מפני טומאת הרגל: חוץ ממוזבח הזהב ומוזבח הנחושת מפני שהן פקקע. מוזבח הנחושת שחתורה קראתו מוזבח ארמה. ומוזבח הזהב כתיב (במדבר ג') המנורה והמזבחות, אתקש מוזבחות זה לזה. ושלחן הא אמן דלא נגעו בו: מפני שהן מצופין. הכי קאמר, וחכמים מטמאין ואומרים שצריכין טבילה גם הם מפני שהן מצופין. דאי לא הוה מצופין יש לטהרן משום כלי עץ העשוין לנחת. פ' אחר וחכ"א דטעמא דאין צריכין טבילה לפי שהם מצופין והב נחשת וצופין בטיל לגביהן, והוה ככלי עץ העשוין לנחת שאינן מטמאין, ולא פליגי על ר"א אלא בטעמא דמלתא בלבד. כך פ' הרמב"ם בהלכות מטמאי משכב ומושב:

מסכת יבמות

א א חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן. שאם היתה אחת מהן נשואה לאחיו ולו שתי נשים ומת בלא בנים, שתיהן פטורות, שנאמר (ויקרא י"ח) ואשה

משניות מבוארות – קהתי

וחכמים אומרים: מפני שהן מצפין – שני פירושים נאמרו בגמרא בדברי החכמים: פירוש אחר. שהחכמים חולקים על רבי אליעזר וסוברים, שאף המזבחות צריכים טבילה, מפני שהן מצופין. כלומר שאילו לא היו מצופים בזהב ובנחושת לא היו מקבלים טומאה, שכל כלי עץ העשוי לנחת (לנוח תמיד במקומו ולא להיטלטל). אינו מקבל טומאה, שנאמר (ויקרא יא, לב): "וכל אשר יפול מהם (מהשרצים) במותם יטמא מכל כלי עץ או בגד או עור או שק" – מה שק מיטלטל מלא וריקס אף כל מיטלטל מלא וריקס, אבל כיון שהמזבחות מצופים מתכת (זהב ונחושת), הרי הם מקבלים טומאה ככלי מתכת, הלכך אף הם טעונים טבילה לאחר הרגל. פירוש אחר. שחכמים אינם חולקים על רבי אליעזר, אלא נותנים טעם אחר לדבריו, שאינם טעונים טבילה, מפני שהם מצופין – כלומר אין צורך לטעם מפני שהם פקקע אלא הטעם שאינם מקבלים טומאה, מפני שהם כלי עץ העשוי לנחת ואינם אלא מצופים בזהב ובנחושת, וצפויים בטל לגביהם. ויש מבארים לפי פירוש זה, כפשוטה של משנתנו, שלדעת חכמים אינם מקבלים טומאה מפני שהם מצופים בזהב ובנחושת, וכשנוגעת בהם הטומאה אינה נוגעת אלא בצפויים, והציפוי עצמו אינו מקבל טומאה (עיי' "תוספות יום טוב" מה שמביא מהרמב"ם הל' כלים ז, ד).

מה ששינו במשנתנו "ואומרים להם: הזהרו שלא תגעו בשלחן" בארנו לפי רש"י, שאומרים לכהנים עמי הארץ, ולא לעמי הארץ בכלל, שהרי השולחן עומד בהיכל וישראלים אסורים להיכנס שם. אבל הרמב"ם מפרש: "ואומרים להם לישראל עמי הארץ בשעה שמדאים את השולחן לעולי גלגלים: הזהרו שלא תגעו בשלחן..." (הל' מטמאי משכב ומושב יא, יא), ומבאר שם בעל "משנה למלך" שלדעת הרמב"ם הם היו מוציאים את השולחן מחוץ להיכל ומראים אתו לעולי גלגלים. וכן מפורש בירושלמי.

ש ב ת ו ש

מסכת יבמות

באור משנה א

כבר הקדמנו, שיבמה האסורה על היבם משום ערוה, פטורה מן היבום ומן החליצה, ואף פטורה היא את צרותיה, היינו את שאר הנשים של האה המת, מן היבום ומן החליצה. משנתנו מונה חמש עשרה עריות, הפטורות את צרותיהן ואת צרות צרותיהן, מן היבום ומן החליצה.

חמש עשרה נשים – המנויות להלן, שהן אסורות ליבם משום

השבת בבתיהם, הלכך דוחים את טהרת הכלים עד לאחר השבת. רבי יהודה אומר: אף לא ביום חמישי – אף אם עבר הרגל ביום חמישי, כלומר שיום טוב האחרון היה ביום רביעי, לא היו מעבירים על טהרת העזרה עד לאחר השבת, שאין הפהלים פנוין – ביום החמישי לעסוק בטבילת הכלים; ומבואר בגמרא שהיו טרודים בהוצאת הדרשן שנצטבר במוזבח כל ימות הרגל, לפי שלא היו מדרשנים אותו ברגל (תמיד ב, ב); וביום הששי הרי לא היו עוסקים בכך מפני כבוד השבת. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ח

משנתנו באה לבאר מה ששינו במשנה הקודמת: "משעבר הרגל היו מעבירין על טהרת העזרה".

כיצד מעבירים על טהרת העזרה? מטבילין את הכלים שהיו במקדש – כדי לטהרם מטומאת עמי הארץ שנגעו בהם ברגל, כמו שבארנו במשנה הקודמת, ואומרים להם – לכהנים עמי הארץ ברגל (רש"י), הזהרו שלא תגעו בשלחן (ובמנוחה) – לפי הגמרא אין גורסים במשנתנו תיבת "ובמנוחה" (עיי' חגיגה כו, ב), ותטמאוהו – לפי שאי אפשר להטביל את השולחן לאחר הרגל, משום שנאמר בו (שמות כה, ז): "ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד", וכיון שמצוות לחם הפנים שלא יסור מהשולחן אפילו רגע אחד, הרי אי אפשר היה לסלקו ממקומו לשם טבילה. כל הכלים שהיו במקדש, יש להם שניים ושלישים – לכל כלי היה עוד אחד או שניים כמותו (כלים ברורכה), שאם נטמאו הראשונים יביאו שניים תחתיהן – אם נטמא אחד הכלים היו מביאים אחר (מהרורכה) תחתיו. יש כותבים, שאפילו שולחן היה עוד אחד, שהרי אם נטמא טעון טבילה (תפארת ישראל), ויש סוברים, שאמנם שולחן לא היה אלא אחד (המאירי בשם קצת מפרשים). כל הכלים שהיו במקדש טעונין טבילה – לאחר הרגל, כדי לטהרם מטומאת עמי הארץ שנגעו בהם ברגל, והוא הדין אם נטמאו בכל ימות השנה (המאירי), חוץ ממוזבח הזהב – שעמד בהיכל, ומוזבח הנחשת – שעמד בעזרה, מפני שהן פקקע – שבמזבוח הנחושת כתוב (שמות כ, כא): "מוזבח אדמה תעשה לו", ומכאן שאינו מקבל טומאה כאדמה, ומוזבח הזהב הושווה למוזבח הנחושת, שנאמר (במדבר ג, לא): "המנורה והמזבחות" – הוקשו המזבחות זה לזה, דברי רבי אליעזר.

בְּתוֹ, וּבֶת בְּתוֹ, וּבֶת בְּנוֹ, בֵּת אִשְׁתּוֹ, וּבֵת בְּנָהּ, וּבֵת בִּתְּהָ, חֲמוּתוֹ, וְאִם חֲמוּתוֹ, וְאִם חֲמוֹ, אֲחֻתוֹ מֵאִמּוֹ, וְאֲחֻת אִמּוֹ, וְאֲחֻת אִשְׁתּוֹ, וְאִשְׁתׁ אֲחִיו מֵאִמּוֹ, וְאִשְׁתׁ אֲחִיו שְׁלֹא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וּכְלֹתָּ; הָרִי אֱלֹו פִּזְמֻתוֹת צְרוּתֶיהֶן, וְצָרוֹת צְרוּתֶיהֶן, מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם, עַד סוֹף הָעוֹלָם. וְכֵלֶן אִם מֵתוֹ, אוֹ מֵאִנּוֹ, אוֹ נִתְּרָשׁוּ, אוֹ שְׁמַצְאוּ

פירוש ברטנורא

אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה, שאין תלמוד לומר עליה, אלא ללמדך שאפילו יבמתו שנאמר בה (דברים כ"ה) יבמה יבא עליה, אם היא אשה אל אחותה, לא תקח. והוא הדין לשאר עריות שיש בהן כרת. ואין לי אלא היא, צרתה מנין, ת"ל לצור. צרת צרתה מנין, ת"ל לצרור. דמשמע לא תקח לא היא ולא צרתה ולא צרת צרתה: **בתו ובת בתו וכו'.** בבתו מאנוסתה, וכן בת בתו ובת בנה, דאילו בתו מאשתו הייתי בת אשתו. וכוון דכתיב (ויקרא י"ה) ערות אשה ובתה, לא שגא הימנו ולא שגא מאיש אחר. אבל בתו מאנוסתה לא נפיק מרמאי קרא, דאשה על ידי קדושין משמע, אלא נפקא מערותה ולא בנקר ואז בת (שם): **המתור ואם המתור ואם חמיו.** כל אלו ואמורות לו, משום ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה, וישו ככלל זה המתור ואם חמיו ואם חמיו: **אחותו מאמו.** שגישא לאחיו מאביו ומת. וכן אחות אמו. שאין יוכא אלא מאחיו מן האב, דלפינן אחיה אחיה מאביו מעיקר, מה להלן מן האב אף על פי שאין מן האם הכא נמי לא שגא: **ואשת אחיו מאמו.** שמת ונישאה אחיו מאביו, שהיתה נכרית אצלו, ומת בלא בנים ונפלה לפניו ליבום. ואסורה לו לפי שהיתה תהלה אשת אחיו מאמו ואסורה לו עולמית, דכתיב (שם) ערות אשת אחיך, ודרשנין אחיך בין מן האב בין מן האם: **ואשת אחיו שלא היה בעולמו.** כגון ראובן שמת בלא בנים, ונולד לו אח לאחר מיתה ושמו לוי, ויבם שמעון את אשתו ולא אשה אחרת כזן בלא בנים, ונפלו שתייהן יחדיו, שתייהן להם אישביה אתה בעולם. הלכך כשמת ראובן נאסרה על לוי איסור עולם כשמי לא שיש לו בנים. ואנ"ש שעתה נפלה מכח נישואי שמעון שהיה בעולמו, אסורה לו מחמת ראובן. וכשם שהיא אסורה כך צרתה אסורה: **ובתה.** שמת בנה, ונשאה אחיו. וכלתו אסורה

משניות מבוארות – קהתי

שמעון לייבוס, אם הניח ראובן עוד נשים, כשם שחמותו פטורה מן החליצה ומן הייבום, כך צרותיה פטורות מן החליצה ומן הייבום; יש רוצים לפרש "חמותו" כפשוטו, כגון שנשא שמעון את בתו של ראובן אחיו ומתה, ואחר כך מת ראובן בלא בנים, ונמצאת חמותו של שמעון נופלת לפני שמעון לייבוס ("תפארת ישראל", ועיי' תוספות רבי עקיבא אגרו: **וְאִם חֲמוֹתוֹ, וְאִם חֲמִיו** – ואם אביה של אשתו; ל אל (חמותו, ואם חמותו, ואם חמיו) אסורות לו משום "ערות אשה ובתה לא תגלה, את בת בנה ואת בת בתה..." שכשם שמפורשת אזהרה על דורות שלמטה, כך מוסבה האזהרה על דורות שלמעלה (עיי' גמרא סנהדרין עה, א); **אֲחֻתוֹ מֵאִמּוֹ** – שנישאה לאחיו מאביו, שהרי היא מותרת לו, והואיל ואינה אחותו; ואם מת אחיו בלא בנים, נמצאת אחותו מאמו נופלת לפניו לייבוס, וכיון שהיא אסורה לו, הריה פטורת אף את צרותיה מן החליצה ומן הייבום; **וְאֲחֻתוֹ מֵאִמּוֹ** – שנישאה לאחיו מאביו, **וְאֲחֻתוֹ אֶשְׁתּוֹ, וְאֶשְׁתּוֹ אֶחָיו מֵאִמּוֹ** – כגון שהיה לוי אחיו של שמעון רק מצד האם, וכשמת לוי, נישאה אשתו לראובן, אחיו של שמעון מאביו, שהרי היא מותרת לו, ומת ראובן בלא בנים, ונפלו נשיו לפני שמעון אחיו לייבוס, וביניהן זו, שהיתה תחילה אשת לוי, היינו אשת אחיו מאמו. והיא אסורה לו, שנאמר (**ויקרא יח, טז**): "ערות אשת אחיך לא תגלה", ודרשו: אחיך – בין מן האב ובין מן האם; ואמנם מצוות ייבום מוציאה את אשת האב (שמת בלא בנים) מכלל איסור ערוה, אבל אין מצוות ייבום אלא באשת אח מן האב, כמו שהבאנו כבר בפתיחה למסכתנו, ולא באשת אח מן האם; ומכאן שאשת אחיו מאמו אסורה לו לעולם, ואם נפלה לפניו לייבוס, כמו שבארנו לעיל, הרי היא פטורה ופטורת את צרותיה מן החליצה ומן הייבום. **וְאֶשְׁתּוֹ אֶחָיו שֶׁלֹא הָיָה בְעוֹלָמוֹ** – היינו שמת אחיו בלא בנים קודם שהוא נולד, וזה אינו בתורת ייבוס, שנאמר (**דברים כה, ה**): "כי ישובו אחימי יחדו ומת אחד מהם" וגו', ודרשו חכמים, שאין ייבוס אלא לאחים שהיתה להם ישיבה אחת בעולם. ואם ייבמה אב אחר שהיה עמו בעולמו, ואף הוא מת בלא בנים, והניח עוד נשים מלבד אשת אחיו שייבמה, וכולן נפלו עכשיו לפני האב שלא היה בעולמו של האב הראשון, והואיל וזו אסורה לו, הרי היא פטורת אף את צרותיה מן החליצה ומן הייבום (כמבואר להלן ב, א). **וְכָלֹתוּ** – כגון שמת בנו של ראובן, וכלתו (אשת בנו) נישאה לשמעון אחיו, והיו לשמעון עוד נשים, ומת שמעון בלא בנים, ונפלו נשי שמעון לפני ראובן לייבוס, והואיל וכלתו אסורה לו משום ערוה, הרי היא פטורת גם את צרותיה מן החליצה ומן הייבום; **חָרִי אֵלֹו** – חמש עשרה העריות שנימנו במשנתנו, **פּוֹטְרוֹת צְרוּתֵיהֶן וְצְרוֹת צְרוּתֵיהֶן, מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם, עַד סוֹף הָעוֹלָם**

ערווה, פּוּטְרוֹת צְרוּתֶיהָ וְצִרוֹת צְרוּתֶיהָ, מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּיבוֹם — כּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוּ בִּפְתִּיחַהּ לְמַסְכְּתָנוּ, שֶׁאִם הִיְתָה אַחַת מֵהֶן נִשְׁוָאֵה לְאַחִיו, וְהִיְתָה לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, וְהָיָה נִקְרָאוֹת הֵן "צָרוֹת" זוֹ לַזֶּה (שְׁמוּאֵל א. ו'), וּמֵת אַחִיו בְּלֹא בָנִים, וּנְפֹלוּ שְׁתֵּי הַנָּשִׁים לִפְנֵי לִיבּוֹם, שְׁתֵּיהֶן פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּיבוֹם, שֶׁהוּאִיל וְהָאֶחָת פְּטוּרָה מִשּׁוּם אִסּוּר עֲרוּוה, הִיא הִיא פּוּטְרָת גַּם אֶת צֶרְתָּהּ. וְאִם הִיְתָה לוֹ עוֹד אַחַת, אֵשֶׁן הֵיבְמוֹת קִרְבּוּבוֹתֶיהָ, וְנִתְיַבְמָהּ לוֹ צֶרֶת הָעֲרוּוה, וְלוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, וּמֵת אָף הוּא בְּלֹא בָנִים, וּנְפֹלוּ נָשָׁיו לִפְנֵי לִיבּוֹם, שְׁתֵּיהֶן פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּיבוֹם, שֶׁהֵיא אַחַת מֵהֶן הִיְתָה צֶרֶת הָעֲרוּוה, וְזוֹ פּוּטְרָת גַּם אֶת הָאֶחָרֶת, הֵינּוּ אֶת צֶרֶת צֶרְתָּהּ שֶׁל הָעֲרוּוה, עַד סוֹף הָעוֹלָם — אִפִּילוֹ צָרוֹת צָרוֹת צְרוּתֶיהָ וְכוּ'. וְכִבְרַ הִבָּאֵנוּ בִּפְתִּיחַהּ לְמַסְכְּתָנוּ טַמְמִים אֲחֵדִים עַל כֵּךְ. מִשְׁנַתְנוּ נִקְטָה "מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּיבוֹם" (וְלֹא "מִן הַיִּיבוֹם וּמִן הַחֲלִיצָה", כְּמוֹ שֶׁנִּקְטַנּוּ בִּפְתִּיחַהּ לְמַסְכְּתָנוּ), שֶׁכֵּן הִיא רֹצֵה לְהַשְׁמִיעֵנוּ, שֶׁמִּצְוֹת חֲלִיצָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוֹת יִיבוֹם, כְּמוֹ שֶׁשֶּׁנּוּ (בְּכּוּרֹת א. ז'): "מִצְוֹת יִיבוֹם קוֹדֶמֶת לְמִצְוֹת חֲלִיצָה — בְּרִאשׁוֹנָה, שֶׁהֵיא מִתְכוּוֹנִים לְשֵׁם מִצְוָה; וְנִכְשִׁיו שֶׁאֵין מִתְכוּוֹנִים לְשֵׁם מִצְוָה, אִמְרוּ: מִצְוֹת חֲלִיצָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוֹת יִיבוֹם" (נִמְדָּה; וְגַיִן "תּוֹסֵפוֹת יוֹסֵף טוֹב"). מְכַל מִקּוֹם כָּל שֶׁפְּטוּרָה מִדִּין תּוֹרָה מִן הַיִּיבוֹם פְּטוּרָה אָף מִן הַחֲלִיצָה, כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוּ כִּבְר הִטְעַם בִּפְתִּיחַהּ לְמַסְכְּתָנוּ. וְאֵלּוֹ הֵן — חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה הָעֲרִיּוֹת הַפּוּטְרוֹת אֶת צְרוּתֶיהָ וְכוּ' מִן הַחֲלִיצָה וְכוּ' — הַיִּיבוֹם: בָּתּוֹ, וּבֶתּוֹ, וּבֶתּוֹ בָּנוּ — בָּתּוֹ הֵינּוּ : בֵּין בָּתּוֹ שְׁנוּלְדָה לוֹ מֵאִשְׁתּוֹ הַנִּשְׁוָאֵה לוֹ בְּקִידוּשֵׁין, וּבֵין בָּתּוֹ שְׁנוּלְדָה לוֹ מִ"אֲנוּסְתּוֹ"; וְכֵן בֵּת בָּתּוֹ וּבֶת בָּנוּ — אִפִּילוֹ מִ"אֲנוּסְתּוֹ" (תּוֹסֵפוֹת); כִּגּוֹן אִם נִשָּׂא שִׁמְעוֹן אֶת בָּתּוֹ שֶׁל רָאוּבֵן אַחִיו, וּמֵת בְּלֹא בָנִים, וְהָיִיתָ גַּם נָשִׁים אַחֶרֶת, כֶּשֶׁם שֶׁבָּתוּ פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּיבוֹם, כֵּךְ כּוֹלֵן פְּטוּרוֹת, וְנִאֲסָרוֹת עֲלָיו בְּאִסּוּר אִשֵּׁת אָח. בֵּת אֲשָׁמּוֹ, וּבֶת בָּנָה, וּבֶת בָּתָה — כִּשִּׁי לְאִשְׁתּוֹ בֵּת מִבְּעַלָּה הַקֶּדֶם, הִבֵּת אֲסוּרָה עֲלָיו, וְאָף בָּתָה שֶׁל הִבֵּת אֲסוּרָה עֲלָיו; וְכֵן כִּשִּׁי לְאִשְׁתּוֹ בֵּן מִבְּעַלָּה הַקֶּדֶם, בָּתּוֹ שֶׁל הֵבֶן אֲסוּרָה עֲלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (וַיִּקְדָּשׁ יוֹח. יז): "עֲרוֹת אִשָּׁה וּבָתָה לֹא תִגְלֶה, אֶת בֵּת בָּנָה וְאֶת בֵּת בָּתָה לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרוּתָהּ". וְשִׁי מִפְּרָשׁ, שֶׁמָּה שֶׁשִּׁנּוּ בְּמִשְׁנַתְנוּ "בָּתּוֹ" הֵינּוּ בָּתּוֹ מִ"אֲנוּסְתּוֹ", וְכֵן "בֵּת בָּתּוֹ וּבֶת בָּנוּ", שֶׁאִילוֹ בָּתּוֹ מֵאִשְׁתּוֹ הַנִּשְׁוָאֵה לוֹ בְּקִידוּשֵׁין הֵינּוּ "בֵּת אִשְׁתּוֹ", שֶׁכִּיּוֹן שֶׁכָּתוּב: "עֲרוֹת אִשָּׁה וּבָתָה לֹא תִגְלֶה", מִשְׁמַע אִפִּילוֹ בָּתָה שִׁישׁ לָהּ מִבְּעַלָּה הַקֶּדֶם, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בָּתָה שִׁילְדָה מִמֶּנּוּ. בְּרַם, בָּתּוֹ מִ"אֲנוּסְתּוֹ" לְמִדָּם מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר (שֵׁם טו, י): "עֲרוֹת בֵּת בָּנָה לֹא תִקַּח לָהּ תִגְלָה" עֲרוּתָהּ. תְּהֻמוֹתָ — אִם אִשְׁתּוֹ, שֶׁמֵּת בְּעַלָּה, וְנִישָׂאָה לְאַחִיו, וּמֵת אַחִיו בְּלֹא בָנִים, כִּגּוֹן שֶׁנִּישָׂאָה חֲמוּתוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן (אַחִירָה מוֹת בְּעַלָּה) לְרָאוּבֵן אַחִיו, וְהוּא מֵת בְּלֹא בָנִים, וְנִמְצָא שֶׁחֲמוּתוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן נִפְלָה לִפְנֵי

אִילוֹנוֹת – צְרוּתֵיהֶן מְתוּרוֹת. וְאִי אֶתָּה יוֹכֵל לִזְמַר בְּחֻמּוֹתוֹ וּבָאֵם חֻמּוֹתוֹ וּבָאֵם חֻמּוֹ: שְׁנִמְצָאוּ אִילוֹנוֹת, אוֹ: שְׁמָאֲנוּ.

ב פִּיצֵד פּוֹטְרוֹת צְרוּתֵיהֶן? הֵיתָה בְּתוֹ אוֹ אֶת מִכָּל הָעֲרִיֹת הָאֵלּוּ נִשְׁוָה לְאֶחָיו, וְלֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, וְמָת – בְּשֵׁם שְׁבִתוֹ פְּטוּרָה, כִּךְ צָרְתָּה פְּטוּרָה. הֲלָכָה צָרָת בְּתוֹ וְנִשְׁוָה לְאֶחָיו הֲשֵׁנִי, וְלֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, וְמָת – בְּשֵׁם שְׁצָרָת בְּתוֹ פְּטוּרָה, כִּךְ צָרָת צָרְתָּה פְּטוּרָה, אֶפְלֹ הֵן מֵאָה. פִּיצֵד אִם מִתּוֹ צְרוּתֵיהֶן מְתוּרוֹת? הֵיתָה בְּתוֹ אוֹ

פירוש ברטנורא

עליו איסור עולם ואפילו אחר שמת בנו: **ובולץ אם מתו**. כגון שמתה בתו קודם מיתת אחיו או שמיאנה בו, ואע"פ שאין מיאון אלא ביתומה קמנה שהשיאה אמה ואחיה, משכחת לה שמיאנה בחיי אביה, כגון שהשיאה אביה לאחר ונתגרשה בעודה קמנה, ששוב אין לאביה רשות בה, ונישאת לאחי אביה בעודה קמנה, או יוצאה במיאון, דקרין לה לקמן יתומה בחיי האב. ואם מיאנה באחיו או נתגרשה ממנו, או נמצאה אילונית שמקחה מקח טעות וכאילו לא היתה אשת אחיו מעולם, צרתה מתיבתא: **אילונית**. לשון א"ל. הוכר מן הצאן, וסימניה מפורשים, שאין לה שדים כנשים ואין לה סימנים וקולה עבה כאיש ואין לה שיפולי מעים כנשים כלומר שאותו מקום אינו בולט מגופה כערות שאר הנשים: **ואי אתה יכול לומר וכו'**. שכבר ילדו מאחר קודם שנישאו לאחיו, הלכך לאו אילונית ניהו. ומיאון נמי ליכא, שהרי גדולות הן, ואין ממאנת אלא קמנה. ותנא דידן דלא חשיב אמו בכלל הנשים שפוטרות צרותיהן, סבר לה כמ"ד שאין אדם נושא אנוסת אביו ומפותרת אביו, והיא הלכה, ואפשר שנתנשא אמו לאחיו מאביו, וכשימות בלא בנים נמצאת אמו נופלת לפני בנה לייבום. ונמצאו מ"ז נשים פוטרות צרותיהן, ואמו אחת מהן, וכן הלכה:

ב בשם שבתו פטורה. שהרי אסורה לו, ואין שם אה אלא הוא. כך צרתה פטורה: **הלכה צרת בתו ונישאת לאחיו השני**. הובא דיש אה אחר ששתיהן מותרות לו, ואינן פטורות, שהרי יש כאן מצות ייבום, ומתיבתא האחת והשניה פטורה, דכתיב (דברים כ"ה) את בית אחיו, בית אחד הוא בונה ואין בונה שתי בתים. ואם יבם אחיו השני את צרת בתו ולו אשה אחרת ומת בלא בנים וחזרו ונפלו לפניו: **בשם שצרת בתו פטורה**. שנאסרה עליו משעת נפילת אחיו הראשון. כך צרת צרתה, אשת אחיו השני האחרת, פטורה, שזו פוטרתה, שצרת ערוה פוטרת צרתה: **ואפילו הם מאה**. אחים, והלכה צרת צרתה

משניות מבוארות – קהתי

בנים, נמצאת נופלת אמו של שמעון לפני שמעון לייבום. הרי שלפי ההלכה יש שש עשרה נשים הפוטרות את צרותיהן, ואמרו אחת מהן.

באור משנה ב

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת והיא באה להדגים מה ששנינו שם, שערוה פוטרת את צרתה וצרת צרתה מן החליצה ומן הייבום.

פיצד פטורות – חמש עשרה העריות, שנימנו במשנה הקודמת, **צרותיהן** – וצרות צרותיהן, מן החליצה ומן הייבום? **היתה בתו או אחת מכל העריות האלו נשואה לאחיו** – כגון בתו של ראובן נשואה לשמעון אחיו, **ולו אשה אחרת** – ולשמעון היתה עוד אשה מלבד בתו של ראובן, **ומת** – שמעון בלא בנים, ונפלו שתי נשיו של שמעון, היינו בתו של ראובן וצרתה, לפני ראובן לייבום, **בשם שבתו פטורה** – מן החליצה ומן הייבום, שהרי אסורה היא לו משום ערוה, **כך צרתה פטורה** – מן החליצה ומן הייבום, כמו שבארנו הטעם בפתיחה למסכתנו. **הלכה צרת בתו ונישאת לאחיו השני** – שכן אם היה אה אחר לשמעון, ושתי היבמות מותרות לו, הרי הוא חייב לייבם אחת מהן (כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו), וכגון שלי הוא אחיו השני של שמעון, הלכה צרת בתו של ראובן ונתייבמה ללוי, **ולו אשה אחרת** – והיתה ללוי עוד אשה מלבד יבמתו, **ומת** – גם לוי בלא בנים, ונפלו שתי נשיו של לוי לפני ראובן לייבום, **בשם שצרת בתו פטורה** – מן החליצה ומן הייבום, שנאסרה עליו בשעה שנפלה לו לייבום משמעון, **כך צרת צרתה** – אשתו האחרת של לוי, **פטורה** – מן החליצה ומן הייבום; וכבר בארנו הטעם (בפתיחה למסכתנו), שכיון שנפקדה זיקת ראובן מצרת בתו, הרי היא נאסרה עליו משום אשת אחיו, ודינה ככל ערוה הפוטרת את צרתה; הלכך צרת ערוה פוטרת את צרתה. ויש למדים זה מן המקרא, כמו שהבאנו כבר בפתיחה למסכתנו; **אפלו הן מאה** – אחים, כגון אם אשתו האחרת של לוי, היינו צרת צרתה של בת ראובן, נתייבמה ליהודה אחיהם, ולו אשה אחרת, ומת יהודה בלא בנים, שתייהן אסורות על ראובן, שצרת צרתה של בתו פוטרת אף היא את צרתה, היינו את האשה האחרת של יהודה, מן החליצה ומן הייבום (מהטעם שבארנו לעיל), וכן לעולם. **פיצד אם מתו צרותיהן מותרות** – כפי ששנינו במשנה א: אם מתו או מאנו או נתגרשו וכו', צרותיהן מותרות? **היתה בתו או אחת מכל העריות האלו נשואה לאחיו** – כמו שבארנו לעיל, כגון שהיתה בתו של ראובן

– כמו שבארנו לעיל. **וכלן** – כל העריות הללו, **אם מתו** – בחיי אחיו, כלומר שהיו נשואות לאחיו, אבל מתו בחייו, **או מאנו** – שכן קטנה יתומה מאביה שהשיאה אמה או אחיה, לפי תקנת חכמים הירשית בידה, בעודה קטנה, למאן בבעלה ולומר שאינה רוצה לחיות עם בעלה, והיא יוצאת ממנו בלא גט; ואף כאן מדובר, שהעריות היו קטנות יתומות מאביהן ונתקדשו לאחיו על ידי אמותיהן או אחיהן, ומיאנו בו. ואף בבתי ייתכן מיאון כגון שהשיאה אביה לאחר ונתגרשה ממנו בעודה קטנה, והרי היא נקראת "יתומה בחיי האב", ששוב אין לאביה רשות בה, והלכה ונישאה לאחי אביה בעודה קטנה, ויצאה ממנו קודם מיתתו במיאון, שאף בכגון זה יכולה למאן בבעלה כל זמן שהיא קטנה: **או נתגרשו** – מאחיו בגט, או **שנמצאו אילונית** – איילונית היינו אשה שאינה מסוגלת ללדת מטבע ברייתה, והיא מכונה כך מלשון "איל" (זכר), לפי שאין לה סימני אשה. וכל שהיא איילונית אינה בת ייבום, שנאמר (דברים כה, ו): "והיה הבכור אשר תלד", פרט לאילונית שאינה יולדת, וכל שאינה בת ייבום, הרי היא פטורה גם מן החליצה, וזהו ששנינו כאן: או שנמצאו איילונית – היינו שהעריות נמצאו איילונית ואינן בנות ייבום; בכל המקרים הללו **צרותיהן מותרות** – להתייבם לו, שבשעה שנופלות לפניו לייבום, אין הן צרותיה של ערוה. בענין עריות שנמצאו איילונית, יש מדייקים בלשון המשנה "שנמצאו", ומפרשים, שמדובר כאן בכגון שלא הכיר בה מתחילה שהיא איילונית, ונמצא מקחו מקח טעות, והרי היא כאילו לא היתה אשתו, הלכך אין שאר הנשים של אחיו צרות ערוה (**גמרא: רש"י**). אבל פסקו בגמרא, שהלכה היא שאפילו הכיר בה אחיו כשנשאה, ונמצא שלא היה מקחו מקח טעות, מכל מקום צרותיה מותרות, שהואיל ואילונית אינה בת ייבום, אין שאר הנשים קריות צרותיה לענין ייבום. **ואי אתה יכול לומר בחממותו ובאם חממותו ובאם חממו: שנמצאו אילונית, או: ששמאנו** – אין יכולים לומר בהן "שנמצאו אילונית", שהרי כבר ילדו קודם שנישאו לאחיו, ואין איילונית יולדת; וכן אי אפשר לומר בהן "שמיאנו", שהואיל וכבר ילדו, הרי גדולות הן, ואין ממאנת אלא קטנה.

משנתנו היא כדעת רבי יהודה (להלן יא, א), שאין אדם נושא אנוסת אביו ומפותרת אביו, הלכך אינה בונה "אמו" בכלל הנשים שפוטרות את צרותיהן. אבל ההלכה היא כחכמים הסוברים (שם), שנושא אדם אנוסת אביו ומפותרת אביו, ולפי זה אפשר שתהיה אמו אשת אחיו, כגון שנשא ראובן את אנוסת אביו, ושמעון הוא אחיו מאביו, שילדה לו אותה אנוסה, וכשמת ראובן בלא

אחת מכל העריות האלו נשואה לאחיו, ולו אשה אחת; מִתָּה בְּתוֹ, אוֹ נִתְּגַרְשָׁה, וְאַחֵר כִּךְ מֵת אָחִיו – צִרְתָּה מִתָּרְתָּ. וְכָל הַיְכֻלָּה לְמֶאֱן וְלֹא מֵאֵנָה – צִרְתָּה חוֹלְצָת וְלֹא מִתִּיבָמָה.

פירוש ברטנורא

של בתו ונתיבמה לאחיו השלישי, ולו אשה אחת ומת בלא בנים, שתיקן אסורות על זה. וכן לעולם: צרתה מותרת. להתיבם. שהרי בשעת זיקת יבום אינה צרתה: וכל היכולה למאן. שהיא קטנת הערוה, ויכולה למאן ולא מואנת, ומת אחיו, הואיל וקידושה אינן אלא מדרבנן וזיקה שלה אינה אלא מדרבנן, אינה פוטרת צרתה מן החליצה, ולהתיבם אסורה, שנראית כצרת ערוה:

משניות מבוארות – קהתי

נשואה לשמעון אחיו, ולו אשה אחת – ולשמעון עוד אשה, מלבד בתו של ראובן; מִתָּה בְּתוֹ – מתה על שמעון בתו של ראובן, אוֹ נִתְּגַרְשָׁה – משמעון, וְאַחֵר כִּךְ מֵת אָחִיו – מת שמעון בלא בנים, צִרְתָּה – אשתו של שמעון שהיתה תחילה צרת בתו של ראובן, מִתָּרְתָּ – להתיבם לראובן, לפי שבשעה שנוקקה לו לייבום, אין היא צרתה של בתו, שכבר מתה בחיי אחיו, או שנתגרשה ממנו, וְכָל הַיְכֻלָּה לְמֶאֱן – שהיבמה הערוה עדיין קטנה היא, והיתה יכולה

למאן בחיי בעלה, וְלֹא מֵאֵנָה – ומת בעלה, צִרְתָּה חוֹלְצָת – עושה מעשה החליצה, שקידושי יתומה קטנה אינם אלא מדברי סופרים, ואף זיקתה לייבום אינה אלא מדברי סופרים, הלכך אינה פוטרת את צרתה מן החליצה. וְלֹא מִתִּיבָמָה – כמבואר הטעם בגמרא, לפי שמשעת נפילה לייבום נראית כצרת בתו, ולכן גזרו חכמים שאפילו בתו ממאנת ביבם, אין צרתה מתייבמת, שלא יבואו לזלזל בצרת ערוה.

אגרות קודש

ב"ה, ו' שבט, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי שני מכתביו (הא' בלי הוראת זמן הכתיבה, והשני מב' שבט) ובמענה על שאלותיו:

(א) כמו שכותב גם הוא במכתבו, הוראה ששמע מפי כ"ק מו"ח אדמו"ר בשעתו, הנה הברית מילה צריך לעשות כשיהי' מצב בריאות בניו שיחיו בשלימות ואם יש איזה ספק או ס"ס, הרי אפשר לעשות למחר או למחרתיים. וידוע לשון הרמב"ם ספ"ג דמילה דמפרשו בצפנת פענח דס"ל דמילה לאח"י מתקנת למפרע.

(ב) בשאלתו אם לדחות הברית מילה עד שיהי' באפשר לעשות לשניהם ביחד, הנה איני מבין טעם זה, וצריך לעשות לזה כשיהי' הוא בריא ושלם, ולהשני כשיהי' הוא בריא ושלם, ואף אם לא יהי' בבית אחת.

(ג) ע"ד ימים מיוחדים לעשות ב"מ שלא בזמנה, לא שמעתי בזה. ומוכח מכמה מקומות שאין בזה ימים מיוחדים. ואין לאחר מבלי טעם נכון.

(ד) בנוגע להשמות שבדעתו לקרות בהם את בניו שיחיו, הנה ידענו בזה מכ"ק מו"ח אדמו"ר, אז אין דעם זאגט ער ניט, והענין מובן ע"פ המובא בכתבי האריז"ל, שלמעלה נותנים להאב והאם הרעיון איזה שם ליתן לבניהם שהוא מתאים לנשמתו. ובמילא יקרא להם שמות שיסכימו עליהם הוא וזוגתו שיחיו, ויהי' לאריכות ימים ושנים טובות בגשמיות וברוחניות...

(ו) מטובו למסור ברכת מזל טוב לזוגתו הרבנית תחי', וגם ברכתי לו ולה גם יחד, שיכניסו את בניהם הנולדים לבריתו של אברהם אבינו בשעה טובה ומוצלחת, וכשם שיכניסום לברית כן יכניסום לתורה ולחופה ולמעשים טובים ביחד עם בנם... שיחיו ויגדלו מתוך בריאות הנכונה ומתוך הרחבה.

בברכת מזל טוב.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כא ע"א: מעשה נוסף בענין זכויות מיוחדות של אנשים: **רבי ברוקא חוזהא** [מבי חוזהא] **הוה שכיח בשוקא** - היה מצוי בשוק דמקום הנקרא **בי לפט**, והוה שכיח אליהו נביה - והיה אליהו הנביא מצוי אצלו. **אמר ליה רבי ברוקא לאליהו, איכא ביהאי שוקא בר עלמא דאתי** - האם יש כאן בשוק אדם שהוא בן עולם הבא. **אמר ליה, לא. אדהכי והכי** [בינתיים] **הוה לההוא גברא דהוה סיים מסאני אוכמי** - ראה אליהו אדם הלובש מנעלים שחורים שלא כמנהג היהודים, ולא רמי חוטא - לא דתכלתא בגלימיה - ולא הטיל ציצית בבגדו. **אמר ליה אליהו לרבי ברוקא, האי - אדם זה בר עלמא דאתי הוא. רהט בתריה** - רץ רבי ברוקא אחריו, ואמר ליה, **מאי עובדך** - מה מעשיך. **אמר ליה, זיל האידינא ותא למחר** - לך עתה ובא לכאן מחר, ואומר לך. **למחר אמר ליה רבי ברוקא לאותו אדם, מאי עובדך. אמר ליה, ונדוקנא** - שומר בית האסורים אנא בלילות, ואסרנא נכרי לחוד ונשי לחוד - ואני אוסר שם את הגברים בפני עצמם והנשים בפני עצמן, ורמינא פוריאי בין הני להני - ומניח מיטתי בין הגברים לנשים, **כי היכי דלא ליתו לידי איסורא** - כדי שלא יבואו לידי איסור. **וכן כי חזינא פת ישראל דיהבי נכרים עלה עיניהו** - וכשאני רואה בת ישראל שהנכרים נתנו בה עיניהם לעבור בה עבירה, **מסרנא נפשיא ומצילנא לה** - אני מוסר נפשי להצילה מהם. **ויזמא חד הוות נערה מאורסה גבן** - יום אחד היתה אצלנו נערה מאורסה מישראל, **דיהבו בה נכרים עיניהו, שקלי דורדייא דחמרא** - לקחתי שמרי יין אדומים כדם, **ושדאי לה בשפולת** - ושפכתי בשולי בגדה, **ואמרי** - אמרתי לנכרים, **דיסתנא** [נדה] **היא ומאוסה לך**. **רבי ברוקא מברר את מעשיו: אמר ליה רבי ברוקא, מאי טעמא לית לך חומי** - מדוע אינך לובש ציצית, **ורמית מסאני אוכמי** - ואתה לובש מנעלים שחורים שלא כמנהגנו. **אמר ליה, עיילנא ונפיקנא ביני נכרים** - אני נכנס ויוצא בין הנכרים, ולכן לבוש אני כמותם, **כי היכי דלא לידעו דיהודא אנא** - כדי שלא ידעו שיהודי אני, ואוכל להקשיב ולשמוע זממם לעשות ליהודים, **וכי הוו גזרי גזירתא** - וכשגוזרים גזירה על היהודים, **מודענא להו** - אני מודיע זאת לרבנן, **ובעו רחמי ומבטלי לגזירתיהו** - והם מבקשים רחמים ומבטלים גזירת הנכרים. עוד שאלו: **ומאי טעמא כי אמינא לך אנא מאי עובדך** - ומדוע כששאלתיך אתמול מה מעשיך, **(ו)אמרתי לי זיל האידינא ותא למחר. אמר ליה, ביהאי שעתא גזרי גזירתא, ואמינא, פרישא איזיל ואשמע להו** - תחילה אלך ואשמיע הדבר לרבנן, **דלבעי רחמי עלה דמילתא** - שיבקשו רחמים על הדבר ותתבטל הגזירה.

המשך המעשה: **אדהכי והכי** [בינתיים] **אתו הגף תרי (אתי) [אחי]** - באו לשוק שני אחים. **אמר ליה רבי ברוקא, הגף נמי בני עלמא דאתי נינהו** - גם אלו בני עולם הבא הם. **אזל לגבייהו** - הלך אצלם רבי ברוקא ואמר להו, **מאי עובדיכו** - מה מעשיכם. **אמרו ליה, אינשי ברוחי אנן** - אנו אנשים שמחים, **מבדחינן עצבי** - ומשמחים אנשים עצובים. **אי נמי כי חזינן כי תרי דאית להו תיגרא ביהדייהו** - כשאנו רואים שנים שיש מריבה ביניהם, **מרחינן ועבדינן להו שלמא** - אנו טורחים לעשות שלום ביניהם בדברי שמחה.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג שבט, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מה' טבת בו מבאר מצבו איך שבמסחרים ועסקים שונים שעשה, הנה לע"ע לא הי' בהצלחה, וכנראה שתמה על זה, אף שבתחלת מכתבו כתוב כבר התירוץ, וכנראה שלא התבונן

בזה, כי מתחיל במכתבו, שבלי שום התעוררות מצדו קבל מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע ומעתיק גם הלשון "להסתדר בשידוך טוב ויתעסק בעסק המוכשר לו" ותיכף אחר זה מבאר איך שהתחיל בעסקים וכו'. בה בשעה שכ"ק מו"ח אדמו"ר ברור כותב לו, שישתדר בשידוך טוב ויתעסק בעסק, והתחיל הוא בענין האחרון מבלי לעשות הכנה לזה כפי הוראת צדיקו של עולם נשיא ישראל.

והנה בכלל אין מההכרח לחפש ראיות וכו' מפני מה כתב כ"ק מו"ח אדמו"ר וחיבר שני הענינים ביחד, ולא עוד אלא שהתחיל בענין השידוך ואח"כ העסק. אבל יש לפרשו ע"פ מאמר רז"ל המובא ג"כ בלקו"ת ס"פ ברכה, שהברכה לאדם הוא בשביל אשתו, עיין שם הטעם. ואף שלכמה אנשים נותנים פרנסתם בלא"ה או ע"ח העתיד, אבל ברכה הוא דוקא בשביל אשתו, שבמילא ברור שהי' לו לקיים הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר להסתדר בשידוך טוב וכמרו"ל שדרכו של איש לחזור וכו' וחתן הוא ע"ש נחות דרגא, ודברי צדיקים קיימים לעד, שכיון שהורה לו להסתדר בשידוך טוב, הנה אם לא יבלבל בבחירתו יזמין לו השי"ת, ובודאי אח"כ יקוים בו מרו"ל עה"פ להניח ברכה אל ביתך, ובודאי למותר להעיר אשר תומי צריך להוסיף הן בלימוד הנגלה דתורה והן בלימוד החסידות. וזה ישמש לו צנור וכלי נוספים להמשכת וקבלת ברכת השי"ת בכהנ"ל.

במה שהעיר בענין הבחירה דשרים שלמעלה בנוגע לישראל ולאומות - לא ביאר קושיתו וואס קוועטשט עס. ובקיצור הענין: א) השרים ומלאכים אין להם בחירה כלל ואינם אלא כגרזן ביד החוצב בו (דרך מצותיך מצות מילה פ"ג. ועיין ג"כ לקו"ת בהר לח, ב).

ב) ישראל מקבלים כל עניניהם גם הגשמיים רק מצד הקדושה, היינו ממה שבטל אצלו ית' בפועל, כי חלק הוי' עמו (אגרת התשובה פ"ו. דרמ"צ שם).

ג) מה שלפעמים יש מישראל שמקבלים מהיכלות הסט"א - הוא רק ע"י עשיתו הרע בעיני ה', וגם זה רק לפי שעה (קונטרס ומעין מ"ז).

ד) האומות מקבלים כל עניניהם (מחיצוניות רצון העליון שמשם הוא חיות סטרא דלעז"ז, היינו) מהיכלות הסט"א, שאין מאיר שם אלקות בגילוי כי אם בהסתר פנים ומרגישים ישותם - והא בהא תליא - (קונטרס ומעין מאמר ב-ג) ובדרך ממילא ובמכל שכן הוא כן באומות אשר חלק אותם להן. ולכן לא נצטוו על השיתוף משא"כ ישראל עם קרובו.

בברכה המחכה לבשו"ט.

ב"ה, י"ג שבט, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מ' שבט, בו מודיע טובות מבראות בתו... תחי' והשי"ת יזכהו ואת זוגתו שיחיו לגדלה לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך בריאות הנכונה.

מ"ש במכתבו שבלימוד תורת החסידות אין לו קביעות, הנה מובן שאין זה נכון כלל וכלל, כי פשיטא בכ"מ במרו"ל שליומוד התורה צ"ל בקביעות וכהלשון קבעת עתים לתורה, וידוע בזה ג"כ פתגם כ"ק אדמו"ר הזקן, שענין הקביעות צ"ל לא רק בזמן אלא גם בנפש, והא בהא תליא, וכנראה במוחש. ועוד זאת דורשים מאתנו ע"פ מרו"ל (תענית ז' ע"א) שמתלמידיו אדם לומד יותר מאשר מחבריו ואפילו מרבו, שמוכרח שיהי' לו ג"כ מקבל, היינו שיפיץ אור תורת החסידות בסביבתו.

להודעתו ע"ד זוגתו תחי'. הנה מהנכון הי' לבדוק המזוזות בדירתו, וכן שזוגתו תחי' תתן בכל עש"ק איזה פרוטות לצדקת רבי מאיר בעל הנס, והוא יתחזק עכ"פ עד לאחר הלידה בשעה טובה ומוצלחת בשמירת שלשת השיעורים מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר השוים לכל נפש והם בחומש תהלים ותניא הידועים והשי"ת ימלא ימי הריון זוגתו תחי' כשורה ובקל ותלד זחור"ק בעתה ובזמנה כשורה ובקל.

בברכה.

נ"ב: בטח לקח חלק בהסדרים הקשורים ביום ההילולא שהי' שלשום.

59 ישמעאל כלל את יום האיד פעמיים, משום דאידית דתנא – מכיון
60 שרבי ישמעאל שנה 'שלישה לפנייהם', תנא נמי – שנה אותו לשון
61 ואמר 'שלישה לאחרייהם' ואף שלאחר יום האיד האיסור הוא רק
62 יומיים.
63 הגמרא מביאה ראייה נוספת: תא שמע, דאמר רב תלמיא בר
64 אבדימי אמר שמואל, יום ראשון שהוא יום אידם של הנוצרים,
65 לדברי רבי ישמעאל שאסר שלשה ימים לפני ואחרי האיד, לעולם
66 אסור – גורם שיהיה איסור לשאת ולתת עמם לעולם, שהרי
67 שלשה ימים לפני יום ראשון ושלשה ימים לאחריו אסורים, ונמצא
68 שכל השבוע אסור לישא וליתן עמם. ואי סלקא דעתך – ואם
69 תעלה על דעתך לומר ששלשת ימי האיסור הם 'הן ואידיתן', ויש
70 רק שני ימי איסור לפנייהם ושנים לאחריהם, אם כן, האיצא אבדימי
71 ותקשה דשני – הרי יש את ימי רביעי וחמישי שאינם בכלל ימי
72 האיסור, ובהם מותר לשאת ולתת עמם, משיבה הגמרא: אליבא
73 דרבי ישמעאל לא קמבעיא לי דהן בלא אידיתן – לפי רבי ישמעאל
74 אכן לא הסתפקת, ובדאי שהאיסור הוא שלשה ימים לפני יום
75 האיד ושלשה ימים לאחריו בלא יום האיד עצמו, כי קא מבעיא לי
76 אליבא דרבנן – מה שהסתפקת הוא רק בשיטת רבנן, מאי – האם
77 כוונתם 'הן ואידיתם' או 'הן בלא אידיתם'.
78 הגמרא מביאה ראייה לפשוט את הספק בשיטת רבנן: אמר רבנא,
79 תא שמע, ששנינו במשנה (לקמן ה) ואילו הן ימי אידיתן של עובדי
80 כוכבים שנאסרו במשא ומתן עמהם, קלנא, ספוריא וקריטסים.
81 ואמר רב תנן בר רבא, 'קלנא' היא במשך שמונה ימים שאחר
82 תקופה של טבת. 'ספוריא' היא במשך שמונה ימים שלפני תקופה
83 של טבת. וספוריא שלא תטעה לומר שקלנא שנשנית קודם
84 סטרוניא היא קודם התקופה, וסטרוניא שנשנית אחר קלנא
85 היא אחר התקופה, הוא הפסוק 'אחור וקדם צרתני' (תהלים קלט ה)
86 וכפי שאחור' נאמר בתחילה כך גם קלנא המאוחרת נשנית
87 ראשונה. ואי סלקא דעתך לומר שהכוונה 'הן ואידיתן', שלפי זה
88 כלל התנא בשלשת הימים גם את יום האיד עצמו, אם כן עשרה
89 ימי איסור הוו – ישנם. אלא מכאן יש להוכיח ששלשת הימים
90 אינם כוללים את ימי האיד עצמם.
91 דוחה הגמרא: באמת כוונת התנא לכלול גם את יום האיד עצמו
92 בשלשת הימים, אלא שתנא בוליה קלנא חד יומא הוא חשיב ליה
93 – התנא החשיב את שמונת ימי קלנא כיום אחד, ולכן אמר
94 ששלשה ימים אסורים במשא ומתן.
95 הגמרא פושטת את הספק: אמר רב אשי, תא שמע ממה ששנינו
96 במשנתנו 'לפני אידיתן של עובדי כוכבים שלשה ימים אסור לשאת
97 ולתת עמהם'. ואי סלקא דעתך לומר שהכוונה 'הן ואידיתן' וכלל
98 גם את יום האיד עצמו, אם כן ליתני – היה לתנא לשנות 'אידיתן
99 של עובדי כוכבים שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהם', והיה
100 משמע שכשמגיעים ימי אידם, אסור לשאת ולתת עמם שלשה
101 ימים, וממה ששנה התנא 'לפני אידיתם' משמע שלפני האיד יש
102 שלשה ימי איסור. ובי תיקא תאי דקתני – ואם תאמר שמה שכתוב
103 במשנה 'לפני אידיתן' בא למעושי 'לאחר אידיתן' – שאחור אידיתם
104 אין איסור, ואילו היה נאמר בסתם 'אידיתם' של עובדי כוכבים
105 שלשה ימים' לא היינו יודעים אם שני ימי האיסור הם לפנייהם או
106 לאחריהם, אך עדיין יש להוכיח שהכוונה 'הן בלא אידיתם' לפי
107 שמכל מקום ליתני – היה על התנא לשנות 'אידם' של עובדי
108 כוכבים שלשה ימים לפנייהם אסור, ומלשון זו היינו יודעים
109 שהאיסור הוא רק בימים שלפני האיד, אלא שמע מינה – מוכח
110 שכונת התנא לומר 'הן בלא אידיתן' ולכן אמר 'לפני אידיתן'
111 שלשה ימים, כיון שלא כלל את יום האיד עצמו. מסיקה הגמרא.
112 שמע מינה – אכן יש להוכיח כן מהמשנה.
113 הגמרא מסתפקת בסיבת האיסור לשאת ולתת עם עובדי כוכבים
114 סמוך ליום אידם: איבעיא להו, האם טעם האיסור הוא משום
115 הרווחה – שהעובד כוכבים מרויח מהמקח, ויודה על כך לעבודת
116 כוכבים, ויעבור הישראל על איסור 'ושם אלהים אחרים' לא

1 אלא למאן דאמר תריפה יולדת, מאי איכא למימר – מה יש לך
2 לומר, והרי אי אפשר לומר שטריפה נתמעטה מלחיות זרע'
3 שהלא גם טריפה יולדת, ונמצא שהפסוק 'מכל החי' ממעט טריפה,
4 ומנין למעט מחוסר אבר בהקרבת בני נח.
5 משיבה הגמרא: אמר קרא – נאמר בפסוק לנח (בראשית ו ט) 'להחית
6 אתך', והכוונה בדומין לך – דומים לנח, וכמו שנח לא היה טריפה
7 כך גם לא יביא טריפה אל התיבה, נמצא שאין צריך למעט טריפה
8 מהפסוק 'מכל החי', ושוב יש למעט ממנו מחוסר אבר.
9 שואלת הגמרא: כיצד אפשר למעט טריפה ממה שנאמר 'אתך'
10 שצריך שיהיו בדומין לך, ודלקא נח גופיה תריפה הוה – שמה נח
11 עצמו היה טריפה, ונמצא שאין למעט טריפה מפסוק זה, אלא יש
12 למעט מהפסוק 'מכל החי', ואם כן אין הוא מיותר למעט מחוסר
13 אבר. משיבה הגמרא: 'תמים' כתיב ביה – לגבי נח נאמר (בראשית ו
14 ט) 'נח איש צדיק תמים הוה בדרתיו', וממה שנאמר שהיה 'תמים'
15 יש ללמוד שלא היה טריפה. שואלת הגמרא: ודלקא – שמה
16 הכוונה שתמים בדרתיו הוה, כלומר עניו ושפל רוח, ועדיין ניתן
17 לומר שהיה טריפה. משיבה הגמרא: אי אפשר לומר כן, שהרי
18 'צדיק' כתיב ביה, ולא היה הפסוק צריך לכפול ולומר שהיה תמים
19 בדרכיו.
20 שואלת הגמרא: דלקא כפל הפסוק כדי ללמד שתמים בדרתיו וגם
21 צדיק במעשיו הוה, כלומר שגם לא גזל, ונמצא שעדיין ניתן לומר
22 שנח היה טריפה. משיבה הגמרא: לא סלקא דעתך דנח גופיה
23 תריפה הוה – לא תעלה על דעתך לומר שנח עצמו היה טריפה,
24 דאי סלקא דעתך לומר דנח תריפה הוה, יקשה, וכי ב'אתך' אמר ליה
25 רחמנא – הקב"ה, בנותך עייל שלמין לא תעיל – טריפות כמותך
26 תכניס לתיבה ושלמים אל תכניס, והרי זה אינו מסתבר, אלא
27 מוכרח שנח לא היה טריפה, ואמר לו הקב"ה להכניס את הדומים
28 לו שאינם טריפה.
29 לעיל (ה) אמרו בגמרא שלמי שסובר 'טריפה אינה יולדת'
30 מתמעטת טריפה מלחיות זרע', הגמרא מבררת מה לומר מפסוק
31 זה מי שסובר 'טריפה יולדת'. שואלת הגמרא: והשתא נ-ועבשיו
32 דנפיקא ליה – שנתמעטה טריפה למי שסובר טריפה יולדת,
33 מ'אתך', אם כן 'לחיות זרע' למה לי – מה באה התורה למעט
34 מ'לחיות זרע'. משיבה הגמרא: אי מ'אתך' – אם היה נאמר רק
35 'אתך', הוה אמינא לצוותא בעלמא – היינו אומרים שמה שנצטוו
36 נח להכניס בהמות לתיבה הוא לכבודו כדי שיהיו עמו בתיבה בזמן
37 המבול, ולמעט טריפה שעלולה למות בתיבה, אך שאר הבהמות
38 שאינן עלולות למות, ואפילו זקן ואפילו קרים שאינם מולידים,
39 יכניס, משום שראויים להיות עמו שם כל זמן המבול, לכן כתב
40 רחמנא 'זרע' למעט אלו שאינם יכולים להביא זרע.
41 שנינו במשנתנו 'לפני אידיתן של עובדי כוכבים שלשה ימים,
42 אסור לשאת ולתת עמהם' וכו'. איבעיא להו – הסתפקו בני
43 הישיבה, האם מה שנאמר 'שלישה ימים אסור לשאת ולתת עמהם',
44 הכוונה 'הן ואידיתן' – שלשה ימים יחד עם יום האיד, ולא נאסר
45 אלא שני ימים קודם יום האיד ימים האיד עצמו, או דלקא הכוונה
46 היא 'הן בלא אידיתן' – שלשה ימים מלבד יום האיד עצמו, כלומר
47 שקודם ימי האיד יש איסור שלשה ימים לישא וליתן עמם, מלבד
48 האיסור ביום האיד עצמו.
49 הגמרא מביאה ראייה לפשוט את הספק: תא שמע ראייה ממה
50 ששנינו במשנה להלן (ה), רבי ישמעאל אמר, שלישה ימים לפנייהם
51 – לפני ימי האיד, ושלישה ימים לאחריהם, אסור לישא וליתן עמם.
52 אי סלקא דעתך לומר שהכוונה 'הן ואידיתן', אם כן נמצא שרבי
53 ישמעאל שאמר שיש שלשה ימים לפנייהם 'ושלשה ימים
54 לאחריהם', יום אידיתן חשיב להו מעיקרא – מנה את איסור יום
55 האיד עצמו כשאמר 'שלשה לפנייהם' וחשיב להו לבסוף – וחזר
56 ומנה את איסור יום האיד עצמו כשאמר 'שלשה לאחריהם', אלא
57 מוכח ששלשה ימים אינו כולל את יום האיד.
58 דוחה הגמרא: יתכן שהכוונה 'הן ואידיתן', ואין לתמוה שרבי

עבודה זרה. לפני אידיהן - פרק ראשון דף ו עמוד א - מותר מהדורות "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רלא רש"י

תמים בדרכיו - ענין ושלל רוח. צדיק במעשיו - בלא חסד. לצוותא בעלמא - לעמוד
עמו שנים עשר חדשים בחיבה. ומידו טריפה לא תעיל, שלא חמות ובטל הצוותא, אבל
זקן וסרס שפיר דמי, קממשע לן. הן ואידיהן - שלשה, ולא הוה לזו אלא שני ימים קודם.
או דלמא הן - שלשה. לבר האיד. תנא נמי שלשה לאחריהן - אף על גב דליתנהו אלא
שנים, דהא חשבין לאיד בהדי קמא, קרי לזו
לבתראי נמי שלשה וקא חשיב לאיד בהדיהו.
ונוצרי - ההולך בטעות של אותו האיש שצוה
להם לעשות יום איד באחד בשבת. לדברי רבי
ישמעאל לעולם אסור - לעשות עמון משא
ומתן, שלשה ימים לפני יום נוצרי ושלשה ימים
לאחריו, הרי כל השבת כולה. ארבעה וחמשה -
רביעי בשבת וחמישי בשבת. שמונה ימים - לפני
הקפת סבת הוי אידיהן כל שמונה. וסימך -
דלא תימא קלנדא לפני התקופה וסטרוליא
לאחר התקופה. אחר וקדם צרתני - "אחרו"
כתיב ברישא. ומתניתין נמי, האיד דלאחר
התקופה תנא ברישא. ואי סלקא דעתך - יום
איד קא חשיב במתניתין עם ימים שלפניו. עשרה
ימים הוו - לזו, ואמאי קתני שלשה? עשרה בעי
למתני, מאחר דקיימא לן דשמונה ימים מושך
ימי האיד. ליתני אידיהן של גוים שלשה ימים -
אסור לשאת ולתת עמם, דמשמע הכי;
כשמונה ימי אידיהן אסור שלשה ימים משאם
ומתנם, ולמה לי למיתני "לפני", דמשמע לפני
האיד שלשה? וכי תימא להכי תנא לפני -
למעוטי לאחר, לא הוה תני סתמא לא הוה
ידעין דהך שני ימים דבר האיד מתי, אי לפני אי
לאחר, ולהכי תנא "לפני" - למעוטי לאחר.
ליתני אידיהן של גוים שלשה ימים לפנים
אסורין - דלישתמע דתנא דידן באידיהן אידיהן
אלא מדלא אדכר במתניתין לאסור כלל, שמע
מינה: כל דהך שלשה דקתני במתניתין "לפני"
קאי, ואידיהן מיהו אל משתמע דכל שכן דאסור,
הון בלא אידיהן קתני. משום הרווחה - דרווח
ואויל מודה לעבודה זרה, ועבר ישראל משום
"לא ששמע על פוך" (שמונה כג.) ולפני עור -
דמוכין ליה בהמה ומקריבה לעבודה זרה, ובני
נח נצטוו עליה, דהיא אחת משבע מצות
ארבע מיתות בסנהדרין (נז, א). ונזי דאמרי
עמד והתימן, מיהו אל יעברו על ידך, שהרי
עתידין הן לית אתה הדין על שאין מקיימן אותן,
ואף על פי שאין להן שכר בקיומן, (ואתני
וואהבי) קא עבר ישראל משום "ולפני עור לא
תתן מכשול" (בחלול שבת משום ממנוצא חפצך
ודבר דבר). דאית ליה בחמה - לגוי להקריב, ואי
לא מוזין ליה ישראל אפילו הכי פלח ליה
בדידיה.

לא

אלא למאן דאמר: טריפה יולדת, מאי איפא למימר?

- אמר קרא: "אתך" - בדומין לך. - ודלמא נח גופיה

טריפה הוה! - "תמים" פתיב ביה. - ודלמא תמים

בדרכיו הוה! - "צדיק" פתיב ביה. - דלמא תמים

בדרכיו, צדיק במעשיו הוה! - לא סלקא דעתך דנח

גופיה טריפה הוה, דאי סלקא דעתך דנח טריפה

הוה, אמר ליה רחמנא: כוונתך עייל, שלמין לא תעשיל?

- והשתא דנפקא ליה מ"אתך", "לחיות וזע" לקח ליה?

- אי מ"אתך", הוה אמינא לצוותא בעלמא, ואפילו

זקן ואפילו סרים - פתב רחמנא "וזע". איבעיא להו:

שלשה ימים, הן ואידיהן, או דלמא הן בלא אידיהן?

תא שמע, רבי ישמעאל אומר: שלשה לפנים ושלשה

לאחריהן אסור; אי סלקא דעתך הן ואידיהן, רבי

ישמעאל יום אידיהן חשיב לזו מעיקרא וחשיב לזו

לבסוף? - אידי דתנא שלשה לפנים, תנא נמי

שלשה לאחריהם. תא שמע, דאמר רב תחליפא בר

אבדימי אמר שמואל: נוצרים לדברי רבי ישמעאל

לעולם אסור; ואי סלקא דעתך הן ואידיהן, האפא

ארבעה וחמשה דשרי? - אליפא דרבי ישמעאל לא

קמבעיא לי דהן בלא אידיהן, כי קא מבעיא לי -

אליפא דרבנן, מאי? אמר רבינא: תא שמע, ואלו הן

אידיהן של גוים: קלנדא, סטרונייא, וקרטסיס; ואמר

רב חנין בר רבא: קלנדא - שמונה ימים אחר תקופה,

סטרונייא - שמונה ימים לפני תקופה, וסימך: "אחרו

וקדם צרתני"; ואי סלקא דעתך הן ואידיהן, עשרה

הוו! - תנא, פוליה קלנדא חד ויקא הוא חשיב ליה.

אמר רב אשי, תא שמע: לפני אידיהן של גוים שלשה

ימים; ואי סלקא דעתך הן ואידיהן, ליתני: אידיהן

של גוים שלשה ימים; וכי תימא, האי דקתני "לפני

אידיהן" - למעוטי לאחר אידיהן, ליתני: אידם של

גוים שלשה ימים לפנים; אלא שמע מינה: הן בלא

אידיהן, שמע מינה. איבעיא להו: משום הרווחה, או

דלמא משום "ולפני עור לא תתן מכשול"? למאי

נפקא מינה? דאית ליה בהמה לדידיה, אי אמרת

מנן

אלא למאן דאמר טריפה יולדת מאי איכא למימר - פירוש: ולדידיה אצטרך "מכל החי"
למעט טריפה. ואם תאמר: טריפה נמי היכי מימעטא מהאי קרא? הא מאן דאית ליה
טריפה יולדת, כל שכן דאית ליה נמי טריפה חיה. דאפילו למאן דאמר טריפה אינה יולדת
אמר דיכול להיות דאית ליה דחיה, ואם כן היכי ממעטת מקרא "מכל החי"? הרי ראיה
היא לחיותו ויש לומר, דנפרש לקרא הכי: "מכל
החי" - שיהא כולו בריא חיותו ואלו חולו. וטריפה,
אף על גב דהוה חי מכל מקום אינה בריאה אלא
חולה כל ימיה ומתמעטת חולכת, וממעט שפיר
מהאי קרא ד"מכל החי" טפי ממחוסר אבר, שכולו
בריא וחי חוץ מאבר אחד. וכן פירש רש"י לקמן
פרק "רבי ישמעאל" (נא, א).
אתך בדומין לך - ומכל מקום ליכא למעט
מהבא מחוסר אבר ובעל מום, כיון שלא
היה צריך אלא לקיום העולם. ומידו חסד, דהא
קיימין אליבא דמאן דאמר טריפה יולדת, ואם כן
טריפה היכי ממעטין? ושמן יש לומר ד"מכל
החי" איצטרך למעט מחוסר אבר, דאי לא כתיב
אלא "אתך" הוה מוקמינן ליה למחוסר אבר ולא
לטריפה, דמסתבר טפי למעוטי מחוסר אבר
דמאניס מטריפה דלא מאניס, שאין באן שרור,
וגם יש הרבה טריפות שאין ניכר. הרב רבינו
יצחק. והא דאמר לעיל (ה, ב) האי מביעי ליה
למעוטי טריפה, אם כן משמע דמסתבר טפי
למעוטי טריפה - היינו ממיעוט ד"כל החי",
דמשמע בריא וכו' טריפה, אבל מחוסר אבר כגון
אוזן וכיוצא בו בריא גמור הוא בשאר הגוף.
ולדלמא נח גופיה טריפה הוה -
ואף על גב שחי לאחר מכאן שנים רבות, מכל
מקום באותה שעה לא היה יודע אם היה טריפה
או שלם שניחא מלהביא טריפה מטעם "דומין לך".
ולא נהירא תיזון, דעל כרחך לא הוזכרו אלא
מטרפות הגלוי וניכר, דבטרפות שבסתר לא היה
יכול להבחין. אלא יש לומר דהשתא קאי כמאן
דאמר חיה, דקסבר טריפה חיה. תדע, דהא קיימין
אליבא דמאן דאמר טריפה יולדת, ולדידיה
טריפה נמי חיה. תמים כתיב ביה - ואם תאמרו:
גבי קרבן (מנחות ה, ב) למה אנו מצריכין "מן
הבקר" להוציא טריפה? תיפוק ליה מיתמינא! ויש
לומר: דחתם סברא איהו למדורש: "תמים" חיה
בעל מום, דמגונה לגבה יוחר מטרפות, ודע
דבעל מום מגונה הוא ביותר, דכתיב גבי בעל
מומין לגבוה: "הקריבוהו נא לפתח הדין", וייתני
טעמא דניכר. אבל טריפות יש שאין ניכר. ועוד,
דקרא גופיה בהדא מעוטי: "תמים יהיה לרצון
כל מום לא יהיה בו", משמע: הא בית חיה מום לא
מוקרי תמים.
והשתא דנפקא לן מתאן כי - ואם תאמרו:
למאן דאמר טריפה אינה יולדת,
ונפקא לן טריפה מלחיותו וזע, ואם כן "אתך"
למה לזי ואין לדחות דאורחיה דקרא הוא. דהא
גבי משה דרשין (סנהדרין לו, ב) "אתך" בדומין
לך! ויש לומר: דדרשין הכא נמי "אתך" - שיהו

טפלין לך, בדדרשין (בבבא מציעא ס, א) "חזי אחיך עמך" - חייך קודמין לחיי חבירך. ובבראשית רבה דריש: "והיה לך ולזה לאכלה" - וחס טפלים לך, ואי אתה טפל להם.
ואי סלקא דעתך הן ואידיהן עשרה יומי הוו - פירוש: אי אמרת בשלמא דבשלשה ימים דקא חשיב תנא דמתניתין - אין ימי האיד בחשבונם, אלא לפעמים שיום האיד אחד או שנים, או
כגון אלו - ניהא, דהשתא נקט דלעולם לפני האיד אסור לשאת ולתת עמון שלשה ימים. אלא אי אמרת דלעולם עם האיד מחשבים השלשה ימים, היכי קתני בתר הכי: אלו הן אידיהן
קלנדא. דמשמע שאז אסור לשאת ולתת עמון שלשה ימים? וליתא. דעשרה הוו וצריך לומר שיש הפסק בין קלנדא לסטרוליא לכל הפחות שני ימים. מרקאמו: עשרה יומי הוו, אם כן יש
שני ימים לפני קלנדא שאין בו איד. וסברא נמי הוא, דאמרינן לקמן ששמונה ימים של קלנדא הם כנגד שמונה ימים טובים שעשה אדם הראשון, ומסתמא לא עשאם מיד אחר התקופה,
שהרי לא היה יכול להבין מיד אריכות הדמים. **אלא** שמע מינה הן בלא אידיהן שמע מינה - תימה לי: אמאי לא קאמר: מתניתין נמי דיקא דהן בלא אידיהן, מדקתני תנא: "לפני אידיהן
שלשה ימים", דאי סלקא דעתך הן ואידיהן - ליתני: "לפני אידיהן שני ימים" וכי תימא, דאיתנהו מביעי ליה אי הוה איד בכלל - פשיטא דלא. מדלא הוה תני "לפני אידיהן יום אחד", קיל
להבין, וצריך עיון. הן בלא אידיהן שמע מינה - והא דאיצטרך שמואל לאשמועין לדברי רבי ישמעאל לעולם אסור, דלא תימא: כיון דאין לו היתר לעולם שבקין ליה רוחא להחירו
בשום פעם. אי נמי, הוה אמינא דסבר רבי ישמעאל בהא כרבנן דלא אסרי לאחריו. אי נמי, אשמעינן דחשיב יום איד, פירוש: יום נוצרי, לאסור כשאר יום אידם. **וא** דלמא משום ולפני עור
לא תתן מכשול - יש מקשין כמאן לפירוש הקונטרס דמתניתין, דפירש "לחת ולשאת" היינו מקח וממכר; תינת מכר, אבל מקח מאי "לפני עור" איכא? ושמן יש לומר, שנמצא לו מעות
לקנות צרכי עבודה זרה.

מנין שלא זישית אדם כוס יין לנזיר - נראה דהוא הדין בכל שאר איסורין, אלא להכי נקט כוס יין לנזיר - משום דמסתמא למישית קא בעי ליה, כיון דכולי עלמא חמרא שהו, ושנא שבת נזירות. אבל ישראל שאמר: הושיט לי נבלה או חזיר או שום איסור - אין לחשושו מלהשיט לו. אבל אם ידוע לו שרוצה לאכלו - אסור להושיט לו, ואפילו הוא שלו, ומקאמר: אי לא ידוב ליה שקיל ליה איהו. ולפי

זו אסור להושיט למשומדים לעבודה זרה דבר איסור אף על פי שהוא שלהם, כי הדבר ידוע שיאכלוהו, והוא נאסר להם, דכישאל גמור חשבין ליה. ומיירי בדקאי במקום שלא יוכל ליקח אם לא יזישט לו זה, ודכמסיק דקאי בתרי עברי נהרא.

תניא כותיה דרבי שמעון בן לקיש - נראה לרבינו יצחק דהלכה כרבי יוחנן אף על גב דתניא כותיה דרבי שמעון בן לקיש, ומייתיר ראיא מההיא ד"החולץ" (ביבמות לו, א) דקא חשיב הני דהלכה כדברי שמעון בן לקיש לגבי רבי יוחנן, ולא חשיב הא. ואין לומר, דהא דלא חשיב הא דהכא היינו משום דתניא כותיה ולא איצטרך למשכבה, דהא חשיב הנהם חליצת מעוברת אף על גב דתניא הנהם נמי כותיה. ועוד, דלפני (ו, ב) מסיק: נשא ונתן איכא בינייהו, וקא מפרש דחכמים דמתניתין אית להו נשא ונתן אסור כרבי יוחנן, ומתניתין עדיפא מברייתא.

לא אסור אלא בדבר המתקיים - פירוש: מכר דוקא, דאילו לקנות ודאי אסור בדבר שאינו מתקיים יותר מדבר המתקיים. אלא ודאי לא איירי דך ברייתא אלא במכר, ואפילו הכי קרי ליה כסיפא "נשא ונתן" כפירוש רבינו תם. ולפירוש הקונטרס קשה. **אבל** לא לוקחין מהם - לפירוש רבינו תם ולא אסור שום קניה, צריך לפרש "לוקחין" - קבלת דורון. והוא הדין נמי בדבר המתקיים שאין מקבלין הימנו דורון. ואין לדקדק: הא דבר המתקיים לוקחין, דהא דירי קסריינא דבר המתקיים הוא. **אמר** אבי גורא לפרוע מון אטו לפרוען - תימה: למה ליה לאבי למימר משום גורא? לימא טעמא משום דשמח דהא, כדאמר במתניתין: אף על פי שהוא מיצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן! ויש לומר: דמשום האי טעמא דשמח לאחר זמן ליכא (למיגור) ולמיסור, כיון שאינו שמח ביום אידו. ומיהו, אי לאו דאיכא שום שמחה לא הוה שייך נמי למיגור, דהא דגורין בכלוהו היינו משום דאיכא שום שמחה כדפריש בסמוך בצריכותא. והשתא ניחא דאצטריכו כולוהו לאבי נמי כמו לרבא. **אלא** ללוות מהן מעוטי קא ממעט להו - מכאן ראיא לפירוש רבינו תם דמיירי בלא רבית, דמאי קאמר "מעוטי קא ממעט להו" אם מלוה ברבית כדי להריות.

רבי

יהודה אף על פי שמיצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן? והתניא, רבי יהודה אומר: אשה לא תסוד במעמד מפני שניזול הוא לה. ומודה רבי יהודה בסיד שכולה לקפלו במעמד - שטופלתו במעמד, אף על פי שמיצרה עכשיו שמחה היא לאחר זמן! אמר רב נחמן בר יצחק: הנה להלכות מועד, דכולהו מיצר עכשיו שמחה לאחר זמן. רבינא אמר: גוי לעגין פרעון לעולם מיצר. מתניתין דלא כרבי יהושע בן קרחה; דתניא, רבי יהושע בן קרחה אומר: מלוה בשטר אין נפרעין מהן, מלוה על פה נפרעין מהן, מפני שהוא כמצייל מידם. ותיב רב יוסף אחוריה דרבי אבא ותיב רבי אבא קמיה דרב הונא, ותיב וקאמר: הלכתא כרבי יהושע בן קרחה, והלכתא כרבי יהודה. הלכתא כרבי יהושע הא דאמרן. כרבי יהודה דתניא: תנותן צמר לצבע לצבוע לו אדום וצבעו שחור, שחור וצבעו אדום, רבי

לא יזישית אדם כוס יין לנזיר - שמא יבא לשתות. ואבר מן החי לבני נח - לפי שנאסר לקח, דכתיב: "אך בשר" וגו' (בראשית ט). דקיימא בתרי עברי נהרא - גוי מצד זה וישראל מצד זה, דאי לא ידוב ליה לא מצי שקיל. נשא ונתן - לפני אידיהן עמקון, מהו בהנאה, אסור - ליהנות מאותה סחורה. כשאמריו אסור לשאת ולתת עמקון - לפני אידיהן, לא אסרו אלא בדבר המתקיים - עד יום אידיהן, דחוי ליה קמיה ביום אידו ואילו ומודה. אבל דבר שאינו מתקיים - כגון ירק וכיוצא בו, מותר.

כרבי רבי אושעיא - במתניתא דבי רבי אושעיא, דאיהו סידרה למתניתא, וכן רבי חייא. אבל לא לוקחין מהן - דמרווח ליה, שמתוך שאינו מתקיים מתאזהר הוא למכרו. קסרינא - דינר מצורה חדשה, שפסל קיסר את הראשונה וגזר על זו. בלאחר די - שלא יכן שמדעת השלכתה, וכיון שרואה שאבד ממך לא ישמח. כולל משום דמודה הוא - שהגוי ישמח כשישראל צריך לו. וצריכי - למתני במתניתין לכולוהו. משום דקא מרווח להו גרסינן. דחשיבא ליה מילתא - דצריך ישראל לשאלו את כליו, וידע דהדר ליה את כליו בעין. לא תסוד - לא תתן סיד על פניה במעמד. מפני שניזול הוא - לא בשעת על פניה. ואף על פי כשנזולוהו מאדמה ומצחיל פניה, כיון דהנאה זו אינה אלא עד לאחר המועד וניזול בתוך המועד, אסור. לקפלו - לנטול מעל פניה. בתוך המועד - כגון שבאה לסוד בתחלת המועד ולכסוף יום או יזימם תטלנה, ונהיית הימנו בתוך המועד. דכולהו מיצר עכשיו - כל מה שהתירו לעשות במועד מיצר הוא באותה שעה, כגון שחיטה ותיקון סעודה, והתירו לו משום שמחה דלאחר זמן שבתוך המועד. מלוה בשטר אין נפרעין מהן - לפני אידיהן, מפני ששמח הוא לאחר זמן ביום אידו. דכיון דנקט שטרא ישראל עילויה, כל שעתא מסתפי מיניה, נותו

איכה! - בלאחר די הוא דקאמינא. "להשאלין ולשאלו מהן" כו'. בשלמא להשאלין - דקא מרווח להו, אבל לשאלו מהן - מעוטי קא ממעט להו! אמר אבוי: גזרה לשאלו מהן אטו להשאלין. רבא אמר: פולח משום דאזיל ומודה הוא. "להלוותם וללוות מהן". בשלמא להלוותם - משום דקא מרווח להו, אלא ללוות מהן - אמיא? אמר אבוי: גזרה ללוות מהן אטו להלוותם. רבא אמר: פולח משום דאזיל ומודה הוא. "לפרוען ולפרוע מהן" כו'. בשלמא לפרוען - משום דקא מרווח להו, אלא לפרוע מהן - מעוטי קא ממעט להו! אמר אבוי: גזירה לפרוע מהן אטו לפרוען. רבא אמר: פולח משום דאזיל ומודה הוא. וצריכי, דאי תנא לשאת ולתת עמקון - משום דקא מרווח להו ואזיל ומודה, אבל לשאלו מהן, דמעוטי קא ממעט להו - שפיר דמי; ואי תנא לשאלו מהן - משום דחשיבא ליה מילתא ואזיל ומודה, אבל ללוות מהן - צערא בעלמא אית ליה, אמר: תוב לא תררי וזוי; ואי תנא ללוות מהן - משום דקאמר: בעל פרחיה מופרענא, והשתא מיהא אזיל ומודה, אבל לפרע מהן, דתו לא תררי וזוי - אימא צערא אית ליה, ולא אזיל ומודה, צריכא. "רבי יהודה אומר: נפרעין מהן" כו'. ולית ליה לרבי יהודה אף על פי שמיצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן? והתניא, רבי יהודה אומר: אשה לא תסוד במעמד מפני שניזול הוא לה. ומודה רבי יהודה בסיד שכולה לקפלו במעמד - שטופלתו במעמד, אף על פי שמיצרה עכשיו שמחה היא לאחר זמן! אמר רב נחמן בר יצחק: הנה להלכות מועד, דכולהו מיצר עכשיו שמחה לאחר זמן. רבינא אמר: גוי לעגין פרעון לעולם מיצר. מתניתין דלא כרבי יהושע בן קרחה; דתניא, רבי יהושע בן קרחה אומר: מלוה בשטר אין נפרעין מהן, מלוה על פה נפרעין מהן, מפני שהוא כמצייל מידם. ותיב רב יוסף אחוריה דרבי אבא ותיב רבי אבא קמיה דרב הונא, ותיב וקאמר: הלכתא כרבי יהושע בן קרחה, והלכתא כרבי יהודה. הלכתא כרבי יהושע הא דאמרן. כרבי יהודה דתניא: תנותן צמר לצבע לצבוע לו אדום וצבעו שחור, שחור וצבעו אדום, רבי

ביום האיד, ולא יבוא להודות לעבודה זרה, אַבְל אִין לִזְקִינָן
 ו-קונים אותן מהם, כי הנכרי מתאזהר למוכרו, וכשימכרנו ישמח
 וילך להודות לה.
 הגמרא מביאה שמלבד איסור משא ומתן, יש גם איסור לקבל
 מהם מתנה ביום אידם: מעשה בההוא מִינְאָה - באותו המין דְּשִׁדְר
 לִיה דִּינְרָא קִיסְרִינְאָה - ששיגר דינר חדש לרבי יהודה נשיאה, ביום
 אידו. הָוֹה יְתִיב רִישׁ לְקִישׁ קָמִיָּה - היה ריש לקיש יושב לפני רבי
 יהודה נשיאה באותו זמן, אָמַר רבי יהודה נשיאה, הִיכִי אָעֵיבָה -
 כיצד אנחה. אֲשָׁקְלִיה - אם אטלו, אֲוִיל וּמִזְדָּה - ישמח בכך המין
 ויודה לעבודה זרה שלו, לֹא אֲשָׁקְלִיה - ואם לא אטלו, הָוִיָּה לִיה
 אֵיכָּה - הדבר יגרום למחלוקת ושנאה ביני לבין המין. אָמַר לִיה
 רִישׁ לְקִישׁ, מָלֵא אֶת הַדִּינָר וְזָרוּק אוֹתוֹ לְפִנּוֹן קִפְּנִין שֶׁל הַמִּין. אָמַר
 לוֹ רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה, אִם אַעֲשֶׂה כֵן כָּל שָׁבֹן דְּהָוִיָּה לִיה ו-שתהיה
 לוֹ עֲלֵי אֵיכָּה. אִמְרוּ לוֹ רִישׁ לְקִישׁ, בְּלִאֲחֶרֶץ יָד הוּא דְקָאֲמִינָא -
 כוונתי שתשליך את הדינר לבדו בלאחר יד, כלומר באופן שלא
 יבין המין שזרקת את הדינר בכוונה, וכך לא תהיה לו איבה, וגם
 לא ישמח, כיון שיראה שאבד הדינר ממך.
 שנינו במשנה: 'לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים אסור
 וכו' לְהַשְׁאִילֵן וְלְהַשְׁאִיל מִהֶן כו'. הגמרא מבארת את טעמיהם של
 האיסורים הללו. שואלת הגמרא: בְּשִׁלְמָא מוֹבֵן מַה שְׁאִסְרוּ
 לְהַשְׁאִילֵן, מִשּׁוּם דְקָא מְרֻוּחַ לָהּ - שמריוח ומדנה אותם במה
 שמשאילים, ויודו על כך לעבודה זרה ביום אידם, אַבְל לְהַשְׁאִיל מִהֶן
 אִין מוֹבֵן מִדּוּעַ אִסְרוּ, וְהֵלֵא מְעוּזִי מְעוּזָא לָהּ - ממונם מתמעט
 על ידי ההשאלה, ואינם יכולים להשתמש בו.
 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בטעם הדבר שאסרו לשאול
 מהם: אָמַר אַבְי, גִּזְרָה לְהַשְׁאִיל מִהֶן אֲמִי לְהַשְׁאִילֵן - באמת היה צריך
 להתיר לשאול מהם, אך חכמים גזרו שלא לשאול מהם כדי שלא
 יבואו להשאיל להם, כי הנכרי יאמר לו, כשם שהשאלתיך, כך
 תשאילני גם אתה.
 רַבָּא אָמַר, בּוֹלָה מִשּׁוּם דְּאֲוִיל וּמִזְדָּה הוּא - בכל המשנה, ואף מה
 שאמרו שאסרו לשאול מהם, טעם האיסור הוא שלא ילך הנכרי
 להודות לעבודה זרה ביום אידו, לפי שהנכרי שמח על כך
 שהישראל צריך אותו.
 שנינו במשנה: 'שלשה ימים אסור וכו' לְהַלְוִיתֵם וּלְלוּתֵם מִהֶן'.
 שואלת הגמרא: בְּשִׁלְמָא מוֹבֵן מַה שְׁאִסְרוּ לְהַלְוִיתֵם, מִשּׁוּם דְקָא
 מְרֻוּחַ לָהּ - שמריוח ומדנה אותם על ידי ההלוואה, אֲמַל לְלוּתֵם
 מִהֶן אֲמִי - אין מובן מדוע אסור. גם בחלק זה של המשנה נחלקו
 אבוי ורבא: גִּזְרָה לְלוּתֵם מִהֶן אֲמִי לְהַלְוִיתֵם - חכמים גזרו
 שלא ללוות מהם כדי שלא יבואו להלוות להם. רַבָּא אָמַר, בּוֹלָה
 מִשּׁוּם דְּאֲוִיל וּמִזְדָּה הוּא - בכל המשנה, ואף מה שאמרו שאסור
 ללוות מהם, טעם האיסור הוא שלא ילך הנכרי להודות לעבודה
 זרה ביום אידו, לפי שהנכרי שמח על שהישראל צריך אותו.
 שנינו במשנה: 'שלשה ימים אסור וכו' לְפִרְעֵן וְלְפִרְעֵן מִהֶן כו'.
 שואלת הגמרא: בְּשִׁלְמָא לְפִרְעֵן - מובן מה שאסרו לפרוע להם
 חוב שחייבים להם, מִשּׁוּם דְקָא מְרֻוּחַ לָהּ - משום שריוח הוא
 להם במה שמחזירים להם את ממונם, אֲמַל לְפִרְעֵן מִהֶן חוֹב שְׁהִם
 חייבים, אין מובן מדוע אסור, שְׁהֵלֵא מְעוּזִי מְעוּזָא לָהּ - ממונם
 מתמעט על ידי שמחזירים את חובם. גם בחלק זה של המשנה
 נחלקו אבוי ורבא: אָמַר אַבְי, גִּזְרָה לְפִרְעֵן מִהֶן אֲמִי לְפִרְעֵן -
 חכמים גזרו שלא לפרוע מהם, כדי שלא יבואו לפרוע להם. רַבָּא
 אָמַר, בּוֹלָה מִשּׁוּם דְּאֲוִיל וּמִזְדָּה הוּא - בכל המשנה, ואף מה
 שאמרו שאסור לפרוע מהם, טעם האיסור הוא שלא ילך הנכרי
 ויודה לעבודה זרה ביום אידו, לפי שהנכרי שמח על שנפטר
 מחובו.
 הגמרא מבארת מדוע הוצרך התנא במשנה לכפול את האיסור
 בלשאל מהם, ובללוות מהם, ובליפרע מהם, הרי טעם כולם הוא
 משום שמא יודה וצריכי - התנא במשנה הוצרך לכפול את
 האיסור בלשאל מהם, ובללוות מהם, ובליפרע מהם. משום דְּאִי
 תָּנָא - אילו היה שונה רק שאסור לְשַׁאֵל וּלְתַת עֲמָתָהּ, ולא היה

מִנֵּן שְׁלֵא יוֹשִׁיט אֲדָם בּוֹם שֶׁל יוֹן לְגִזְרֵי שְׁמָא יבוא לשנותו, וכן אָמַר
 מִן תְּחִי לְבָנִי נָח שְׁהוּא אִסּוּר לָהֶם, שְׁמָא יבוא לאוכלו, תְּלִמּוּד לְזִמְרָה
 - מלמדנו הכתוב (ויקרא יט יד) 'לִפְנֵי עֵינֵי לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל'. מדויקת
 הגמרא: וְהָאֵהָבָה - והרי כאן בברייתא, דְּכִי לֹא יִהְיֶינָן לִיה, שְׁקָלִיה
 אִיחָה - שאם לא יתנו לנזיר או לבן נח, יכול הוא לקחתו בעצמו,
 וְאִף עַל פִּי כֵן קָעָבֵר ו-עובר המושיט מִשּׁוּם לְפָנֵי עֵינֵי לֹא תִתֵּן
 מִכְשָׁלִי, ולפי זה, גם כשיש כבר לנזיר בהמה ויכול להקריב
 לעבודה זרה משלו, היה לנו לאסור לישראל למכור לו בהמה
 סמוך ליום אידו מחשש שיקריבנה, ויעבור על איסור 'לפני עיור'.
 ואם כן לא ניתן לומר שאופן זה הוא ההבדל בין שני הטעמים.
 מתרצת הגמרא: תָּנָא בְּמֵאָה עֶסְקִינָן - הברייתא כאן עוסקת, כשאין
 הנזיר או הבן נח יכולים לטול בעצמם את האיסור, ובגון דְקָא
 בְּתֵרֵי עֲבָרֵי נְהָרָא - שהישראל וחתיכת האיסור עומדים בצד אחד
 של הנהר, והנזיר או הבן נח עומדים בצד השני של הנהר, שאם
 לא יושיטו לו, לא יוכל לקחתו בעצמו, ולכן עובר משום 'לפני
 עיור', אך נכרי שיש לו כבר בהמה להקריבה, הרי יכול לעשות את
 האיסור אף בלא מכירת הישראל.
 הגמרא מוכיחה את דבריה מלשון הברייתא: דִּיקָא נָמִי - יש לדייק
 שבכך עוסקת הברייתא, דְקָתְנִי - שהרי כתוב בברייתא 'לֹא
 יוֹשִׁיט', וְלֹא קָתְנִי 'לֹא יִתֵּן', ומלשון הושתה משמע שאינו יכול
 לטולו בעצמו. מסיקה הגמרא: אֲבָן שְׁמַע מִינָהּ - מוכח כן
 מהברייתא.
 הגמרא דנה מה הדין כשעבר ונשא ונתן עם נכרי קודם יום האיד:
 אִיבְעִיָּה לָהּ - הסתפקו בני הישיבה, נִשְׂא וְנָתַן מֵאִי - מה הדין אם
 עבר ונשא ונתן עם נכרי קודם יום אידו, האם המקח אסור בהנאה
 או לא.
 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בזה: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אִם עָבַר
 וְנִשְׂא וְנָתַן עִם הַנְּכָרִי, אִסּוּר לוֹ לִיהֲנוּת מִהֶמְקָה. וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר,
 שֹׁאֵם עָבַר וְנִשְׂא וְנָתַן, מוֹתֵר לוֹ לִיהֲנוּת מִהֶמְקָה.
 הגמרא מקשה מבריתא על ריש לקיש: אִיִּתְבִּיָּה ו-הקשהו רַבִּי
 יוֹחָנָן לְרִישׁ לְקִישׁ, שִׁנִּינוּ בְּבִרְיָתָא, יָמֵי אִידִיהֶן שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים,
 אִם עָבַר וְנִשְׂא וְנָתַן בָּהֶם עִם הַגִּי, אֲסוּרִין בְּהִנָּה אוֹתָן סְחוּרוֹת
 בָּהֶן נִשְׂא וְנָתַן. מֵאִי לָאו - וכי אין הכוונה לימים שלפני אידיהן,
 ועל כך אמרו שאם נשא ונתן אסור בהנאה, וקשה לריש לקיש
 שהתיר. דווחה הגמרא: לֹא - אין כוונת הברייתא שנשא ונתן לפני
 ימי אידיהם, אלא שנשא ונתן ביום אידיהן דִּיקָא. וגם ריש לקיש
 מודה שביום זה אם עבר ונשא ונתן אסורות הסחורות הללו
 בהנאה.
 יש אומרים שריש לקיש הוא שהקשה על רבי יוחנן מבריתא זו:
 אֵיכָּה דְאָמַר - יש אומרים, אִיִּתְבִּיָּה ו-הקשהו רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ
 לְרַבִּי יוֹחָנָן, שִׁנִּינוּ בְּבִרְיָתָא, אִידִיהֶן שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, אִם עָבַר
 וְנִשְׂא וְנָתַן, אִסּוּר בְּהִנָּה. ויש לדייק, בימי אידיהן אִין, לְפָנֵי אִידִיהֶן
 לֹא - רק בימי אידיהם עצמם אם עבר ונשא ונתן אסור בהנאה,
 אבל אם עבר ונשא ונתן קודם ימי אידיהם, מותר. וקשה לרבי
 יוחנן שאסר. דווחה הגמרא: תָּנָא אִידִי וְאִידִי אִידִיהֶן קְרִי לִיה -
 התנא קורא 'אידיהן' גם לימים שלפני יום האיד, ואסר גם בימים
 אלו.
 הגמרא מביאה ברייתא שנכתב בה כדברי ריש לקיש: תָּנִי מְרֻוּחָהּ
 דְּרִישׁ לְקִישׁ - שנינו ברייתא כדברי ריש לקיש, בְּשִׁאֲמִירוֹ חֲכָמִים
 בְּמִשְׁנָה (ועל כוונתו) שְׁאִסּוּר לְשַׁאֵל וּלְתַת עֲמָתָהּ לְפָנֵי אִידִיהֶם, לֹא אִסּוּר
 אֲמַל בְּדָבָר הַמְתַּקֵּינָם עַד יוֹם הָאִיד, מִשּׁוּם שִׁירָאָהּ הַנְּכָרִי בְּיוֹם
 אִידוֹ ויודה לעבודה זרה, אַבְל בְּדָבָר שְׁאִינוּ מְתַקֵּינָם עַד יוֹם הָאִיד,
 כְּגוֹן יִרְקוֹת, לֹא אִסּוּר לְשַׁאֵל וּלְתַת עֲמָתָהּ, מִכּוֹן שֶׁאִין חֹשֶׁשׁ
 שִׁירָאָהּ בְּיוֹם אִידוֹ ויודה לעבודה זרה עליו. מוסיפה הברייתא,
 וְאֲפִילוּ בְּדָבָר הַמְתַּקֵּינָם, אִם עָבַר וְנִשְׂא וְנָתַן, מוֹתֵר לוֹ לִיהֲנוּת
 מִהֶמְקָה. הרי שמפורש בברייתא כדברי ריש לקיש.
 ברייתא נוספת בדין דבר שאינו מתקיים: תָּנִי רַב יוֹזִיד בְּדָבָר רַבִּי
 אֲוִשְׁעִיָּא - רב זביד שנה בברייתא שנסדרו על ידי רבי אושעיא,
 בְּדָבָר שְׁאִין מְתַקֵּינָם עַד יוֹם אִידם, מוֹכְרִין לָהֶם, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא יִרְאֵנָה

53 מִסְכְּתֵי אֱמִירִין – בשתי מסכתות אנו אומרים 'אין סדר למשנה',
 54 ואין פוסקים הלכה כסתם משנה, וכיון שכאן המחלוקת והסתם
 55 הם בשתי מסכתות, לכן הוצרך לחדש שהלכה כרבי יהודה.
 56 הגמרא חוזרת לבאר לפי זה מה היתה טענתו של רב יוסף: וְרַב
 57 יוֹסֵף סָבַר, שְׁבוּלָה זִינְיָן הָיָא מִסְכְּתָא הִיא – כל זינץ ובבא קמא,
 58 בבא מציעא, בבא בתרא, היא מסכת אחת, ומכיון שבבבא קמא
 59 מובאת המחלוקת, ובבבא מציעא מובאת משנה בסתם כרבי
 60 יהודה, ודאי שההלכה היא כרבי יהודה, ולא היה רב הונא צריך
 61 לומר שההלכה כמותו.
 62 הסבר נוסף לטענת רב יוסף: וְאִי פְעִית אֱמִיָּא – ואם תרצה תאמר
 63 שטענת רב יוסף היתה שרב הונא אינו צריך לחדש שהלכה כרבי
 64 יהודה, משום דְּקָתְנִי לֵה גַבִּי הִלְכָתָא פְּסִיקְתָּא – שהתנא שנה הלכה
 65 זו יחד עם הלכה פסוקה אחרת, שכן שנינו שם במשנה (כ"ט ע"ג),
 66 'כָּל הַמִּשְׁנָה יָדוּ עַל הַתַּחְתּוֹנָה, וְכָל הַחוּזָר בּוֹ יָדוּ עַל הַתַּחְתּוֹנָה', והרי
 67 המשנה דם עוסקת בענין חזרה, ואם כן היה לתנא לשנות רק 'כל
 68 החוזר בו ידו על התחתונה' ומדוע שנה גם את 'כל המשנה ידו על
 69 התחתונה' שאינה מענין המשנה שם, אלא ודאי רצה התנא
 70 להשמיענו שכשם שההלכה השניה ביכל החוזר בו' הלכה פסוקה
 71 היא, שהרי אין מי שחולק עליה, כמו כן גם ההלכה הראשונה
 72 ש'כל המשנה ידו על התחתונה' הלכה פסוקה היא. ומכאן היה
 73 פשוט לרב יוסף שההלכה היא כרבי יהודה, ותמה על רב הונא
 74 שהוצרך לחדש זאת.
 75 הגמרא מביאה שלשה דינים נוספים שנפסקה בהם הלכה כרבי
 76 יהושע בן קרח: תִּנּוּ רִבְנֵי בְּבִרְיָא, לֹא יֵאמֵר אָדָם לְחִבְרִי בִּשְׁבַת,
 77 'הִנְרָאָה שְׁתַּעֲמוּד עִמִּי לְעֵרֵב', וכוונתו בזה לומר לו 'עתה נראה אם
 78 במוציא שבת תבוא לעשות מלאכת', משום שאסור לדבר בשבת
 79 בעיני מלאכות, רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן קֶרְחָה אָמַר, אִמְרֵי אָדָם לְחִבְרִי
 80 בִּשְׁבַת, 'הִנְרָאָה שְׁתַּעֲמוּד עִמִּי לְעֵרֵב'.
 81 אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חִנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הִלְכָתָא פְּרִי יְהוֹשֻעַ בֶּן קֶרְחָה
 82 שֶׁאִמְרֵי אָדָם לְחִבְרִי בִּשְׁבַת 'הִנְרָאָה שְׁתַּעֲמוּד עִמִּי לְעֵרֵב'.
 83 תִּנּוּ רִבְנֵי, הַנִּשְׁאָל לְחֵכֶם בַּהֲלֹכוֹת טוֹמָאָה וְטַהֲרָה, וְיִמְיָא חֲכָמִים, לֹא
 84 יִשְׁאָל לְחֵכֶם אַחֵר וְיִטְהַר, וְכֵן הִנְשָׁאֵל לְחֵכֶם בַּהֲלֹכוֹת אִסּוּר וְהִיתֵר,
 85 וְאִסּוּר חֲכָמִים, לֹא יִשְׁאָל לְחֵכֶם אַחֵר וְיִתִּיר. הֵיוּ שְׁנַיִם – שאל את
 86 השאלה לשני חכמים בבת אחת, והיה אֶחָד מִטְּמָא וְאֶחָד מְטַהַר,
 87 או שהיה אֶחָד אוֹסֵר וְאֶחָד מְטַהַר, אִם הָיָה אֶחָד מִטְּמָא גָדוֹל מִחִבְרִי
 88 בְּחֻקָּהּ וּבְמִנְיָן הִלָּךְ אַחֲרָיו, כלומר, תפסוק כמותו, וְאִם לֹא – ואם
 89 אין אחד גדול מחבירו בחכמה ובמנין, הִלָּךְ אַחֲרֵי הַמִּתְקַמֵּר. רַבִּי
 90 יְהוֹשֻעַ בֶּן קֶרְחָה אָמַר, בְּשָׁל תוֹהָר – בשאלה בדני התורה, הִלָּךְ
 91 אַחֲרֵי הַמְּקוֹמִיר. בְּשָׁל סוֹפְרִים – ובשאלה בדינים שתיקנו החכמים,
 92 הִלָּךְ אַחֲרֵי הַמִּיקָל.
 93 אָמַר רַב יוֹסֵף, הִלְכָתָא פְּרִי יְהוֹשֻעַ בֶּן קֶרְחָה שְׁבִדְנֵי הַתּוֹרָה
 94 הוֹלְכִים אַחֲרֵי הַמַּחֲמִיר, וּבְדִינֵי רַבֵּן הוֹלְכִים אַחֲרֵי הַמִּיקָל.
 95 תִּנּוּ רִבְנֵי, יוֹחָנָן כְּהֵן גָּדוֹל וּבֵית דִּינָא גָּדוֹל שֶׁלֹא יִהְיוּ נֶאֱמָנִים עַל
 96 הַמַּעֲשֵׂרוֹת אֲלֵא אֲנָשִׁים נֶאֱמָנִים, הַנִּקְרָאִים 'חֲבֵרִים', וְאִילוּ עִמִּי
 97 הָאֶרֶץ וְגוֹלָנִים אֵינִם נֶאֱמָנִים, וְכֹוֹלֵן – עמי הארץ והגולנים שְׁחִזְרוּ
 98 בָּהֶן בַּתְּשׁוּבָה, אֵין מִקְבְּלִין אוֹתָן עוֹלָמִית, שִׁיחִיו בַּחוּזָק חֲבֵרִים
 99 לַסֻּמוֹן עֲלֵיהֶם לַעֲנִין מַעֲשֵׂרוֹת, דְּכָרִי רַבִּי מַאֲרִי. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר,
 100 אִם תְּחִיר בָּהֶן בְּמַטְמוֹנִיּוֹת – בסתר, אֵין מִקְבְּלִין אוֹתָן, לִפִּי שֶׁאֵין
 101 חֲזוֹתָם בַּתְּשׁוּבָה שֶׁלְמָה וּבִלְבָּב שֶׁלֵּם, אֶךְ אִם חֲזוּר בָּהֶם בְּפִרְהֵיָא,
 102 מִקְבְּלִין אוֹתָן. אִיאָב דְּאֱמִירִי – ויש אומרים בדעת רבי יהודה, עָשׂוּ
 103 דְּבִרְהֵם בְּמַטְמוֹנִיּוֹת – אם עשו את עבירותיהם בסתר, מִקְבְּלִין אוֹתָן
 104 אִם חֲזוּר בַּתְּשׁוּבָה,

1 רַבִּי מַאֲרִי אָמַר, נִתְּנָה לֹא דְמִי צִמְרוּ – הצבע נותן לבעל הצמר את
 2 דמי צמרו, כמו שהיה שוה קודם הצביעה, והצמר הצבוע נשאר
 3 אצלו. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, יֵשׁ לִקְנוֹס אֶת הַצֶּבַע עַל כֶּךָ שְׁשִׁינָה מִדַּעַת
 4 בַּעַל הַצֶּמֶר, שֶׁלֹא יִקְנֶה אֶת הַצֶּמֶר בְּשִׁינוֹי וְלֹא יִהְיֶה מִחֲשַׁבְתּוֹ, אֲלֵא
 5 חַיִּיב לְהַחְזִיר אֶת הַצֶּמֶר עִם הַשֶּׁבַח לְבַעַל הַצֶּמֶר, וְאֵין בַּעַל הַצֶּמֶר
 6 חַיִּיב לְשַׁלֵּם לוֹ אֶת שְׁכָרוֹ שִׁסִּיכֶם עִמּוֹ, אֲלֵא יֵד הַצֶּבַע עַל
 7 הַתַּחְתּוֹנָה, וּבַעַל הַצֶּמֶר מְשַׁלֵּם לוֹ אִם אֵל הַהוֹצָאוֹת שֶׁהוֹצִיא עֲבוּר
 8 צְבִיעַת הַצֶּמֶר אוֹ אֶת הַשֶּׁבַח שֶׁהִצְמִיר הַשְּׁבִיחַ, שֶׁאֵם הִשְׁכָּח יִתֵּר עַל
 9 הַיִּצִּיָּא – אם השבח שנשתבח הצמר על ידי הצביעה הוא יותר
 10 מִהַהוֹצָאוֹת שֶׁהוֹצִיא הַצֶּבַע עַל צְבִיעַת הַצֶּמֶר, נִתְּנָה לוֹ בַּעַל הַצֶּמֶר
 11 אֶת הַיִּצִּיָּא – דמי ההוצאות שהוציא, וְאִם הַיִּצִּיָּא יִתִּירָה עַל
 12 הַשְּׁכָח – ואם ההוצאות שהוציא הצבע על צְבִיעַת הַצֶּמֶר הֵינֵן
 13 מְרֻבּוֹת מִהַשֶּׁבַח שֶׁהִצְמִיר הַשְּׁבִיחַ בַּצְבִיעָה, נִתְּנָה לוֹ בַּעַל הַצֶּמֶר אֶת
 14 דמי השְכָח.
 15 אַהֲרִינְהוּ רַב יוֹסֵף לֵאמֹר – החזיר רב יוסף את פניו בכעס ואמר,
 16 בְּשִׁלְמָא – מובן שֶׁהִלְכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן קֶרְחָה אִיצְטְרִיף – צריך
 17 לאומרו, משום דְּסִלְקָא דְּעֵתָךְ אֱמִיָּא – שהיה עולה על דעתך
 18 לומר שהלכה כחכמים החולקים על רבי יהושע בן קרח, שהרי
 19 הכלל הוא שבמקום שנחלקו יְחִיד וְרַבִּים, פּוֹסְקִים הִלְכָה כְּרַבִּים,
 20 קָא מְשַׁמַּע לֵן שֶׁכֵּאֵן הִלְכָה כְּיָחִיד, דְּהֵינּוּ כְּרַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן קֶרְחָה,
 21 וְלֹא כְּחֲכָמִים שֶׁנִּחְלָקוּ עֲלֵיו, אֲלֵא מַה שֶׁאִמְרֵי שְׁהִלְכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה,
 22 לְמָה לִי – מדוע צריך לומר זאת, וְהִרִי פְּשִׁיטָא – דבר זה פשוט הוא,
 23 משום שכלל אמרו חכמים (יבמות מב) דְּמִתְּחִלָּה וְאַחֲרֵי כֵן סָתָם –
 24 משנה השנויה במחלוקת תנאים, ויש לאחריה בתלמוד, משנה
 25 ששנויה בסתם כדעת אחד התנאים החולקים בדיון זה, הִלְכָתָא
 26 פְּסִיקָא – ההלכה היא כמשנה שנשתנה אחר כך בסתם, ובגדול
 27 שֶׁלִּפְנֵינוּ נִשְׁנְתָה מִחְלּוֹקַת רַבִּי מַאֲרִי וְרַבִּי יְהוּדָה כְּמִסְכַּת בְּבָא קָמָא
 28 (ק), וְנִשְׁנְתָה סָתָם כְּרַבִּי יְהוּדָה לְאַחֲרֵיהָ כְּמִסְכַּת בְּבָא מִצִּיעָא (ע"ג),
 29 דְּתִנּוּ בַּמִּשְׁנָה (ס) 'כָּל הַמִּשְׁנָה יָדוּ עַל הַתַּחְתּוֹנָה, וְכָל הַחוּזָר בּוֹ יָדוּ
 30 עַל הַתַּחְתּוֹנָה', וְהֵינּוּ כְּשִׁטַּת רַבִּי יְהוּדָה שִׁיד הַצֶּבַע עַל הַתַּחְתּוֹנָה,
 31 והוא מפסיד מכיון ששינה, וּדְאִי שֶׁהִלְכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְאִם כֵּן
 32 מדוע היה צריך רב הונא לומר זאת.
 33 הגמרא מבארת מדוע הוצרך רב הונא לחדש שהלכה כרבי
 34 יהודה: וְרַב הוֹנָא סָבַר שְׁצִירָא לְחַדֵּשׁ לַפְּסוֹק הִלְכָה כְּשִׁטַּת רַבִּי
 35 יְהוּדָה, מִשּׁוּם דְּאֵין סָדֵר לְמִשְׁנָה – הסדר בכתיבת המשניות אינו
 36 דווקא כסדר שנשנה, דְּאֵיכָא לְמִימַר סָתָם תִּנּוּ בְּרִישָׁא, וְאַחֲרֵי כֵן
 37 מִחְלּוֹקַת – שיש לומר שבתחילה נשתנה בבית המדרש המשנה
 38 שֶׁהִלְכָה כְּאֶחָד הַתְּנָאִים, וְאַחֲרֵי כֵן נִשְׁתַּנָּה הַמִּשְׁנָה שֶׁהִבִּיֵּא
 39 מִחְלּוֹקַת בְּדִין זֶה, וְשׁוּב אֵין לַפְּסוֹק הִלְכָה כְּסִתָּם מִשְׁנָה, וְלִכְךָ
 40 הוֹצִירָךְ רַב הוֹנָא לְחַדֵּשׁ שֶׁהִלְכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה.
 41 הגמרא מקשה על הביאור בדברי רב הונא. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִי הָכִי
 42 – אם אכן 'אין סדר למשנה', אם כן כָּל מְקוֹם שִׁיש מִחְלּוֹקַת
 43 בְּמִשְׁנִיּוֹת וְאַחֲרֵי כֵן סָתָם מִשְׁנָה כְּאֶחָד הַתְּנָאִים, לְמָא אֵין סָדֵר
 44 לְמִשְׁנָה – נאמר ש'אין סדר למשנה' ולא נפסוק את ההלכה כסתם
 45 מִשְׁנָה, וְהִרִי אִמְרוּ בַּגְּמָרָא (יבמות מב) שֶׁהִלְכָה כְּסִתָּם מִשְׁנָה. אֲלֵא
 46 בַּהֲרַח שִׁיש סֵדֵר לַמִּשְׁנָה, וּפּוֹסְקִים הִלְכָה כְּסִתָּם שֶׁלֹאֲחֵר
 47 מִחְלּוֹקַת, וְאִם כֵּן לֹא הָיָה רַב הוֹנָא צָרִיךְ לִמְרַם שֶׁהִלְכָה כְּרַבִּי
 48 יְהוּדָה.
 49 הגמרא מבארת מה ישיב רב הונא על קושייתו: וְרַב הוֹנָא יִשִּׁיב
 50 לָךְ, כִּי לֹא אֱמִירִין – מה שאין אומרים 'אין סדר למשנה' אלא
 51 פּוֹסְקִים הִלְכָה כְּסִתָּם מִשְׁנָה, זֶהוּ רַק בְּחֵדָא מִסְכְּתָא, כִּיּוֹן
 52 שֶׁהַמִּשְׁנִיּוֹת שֶׁל אוֹתָהּ הִמְסַכֵּת וְדְאִי נִשְׁנו כְּסִדְרָם, אֲבָל בְּתֵרִי

כתוב 'רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף', והיינו, שהפסוק מבאר את סיבת הרעב והצמא (דלכאורה למה יהיה האדם רעב וצמא למאכל ומשקה גשמיים), שזוהו משום שנפשם בהם תתעטף, היינו, שהניצוץ האלוקי שבמאכל ומשקה (נפשם), נמצא בהם בהעלם (בהם תתעטף), והאדם צריך לגלות את הניצוץ האלוקי, מפני שניצוץ זה שייך אליו.

עבודה זרה. לפני אידיהן - פרק ראשון דף ז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רלה תוספות רש"י

1 נותן לו הצבע דמי צפרו - נותן לו צבע זה דמי צמר לבן כבתחלה אם ירצה. דסבירא
2 ליה לרבי מאיר: כל המשנה מדעת בעליו נקרא גולן וקנאו בשנינו, וכדמפרש בבבא
3 קמא ב"הגול עצים", ונטול הצמר לעצמו אף על פי שהוא מעולה עכשיו בדמים. רבי
4 יהודה אומר - אם כן נמצא זה משוכר בשנינו. אלא ידו על התחתונה. ואם השבח
5 שהשביח הצמר יתר על היציאה - שהוציא
6 הצבע, נותן לו בעל הצמר את היציאה סמנים
7 ועצים ושכר פעולה כשכיר יום. ולא שכר
8 שלם כמו שהתנה עמו. ואם היציאה יתירה
9 על השבח בו, הלכה כרבי יהושע - דשרי
10 במלוה על פה. מחלוקת - דרבי מאיר ורבי
11 יהודה ב"הגול" בבבא קמא, ואחר כך סתם לן
12 תנא בבבא מציעא כרבי יהודה, וכל מחלוקת
13 שנחלקו תנאים ואחר כך סתם לנו במשנה
14 כאחד מזה - הלכה כמותו, דכיון דסתמינה
15 אחר המחלוקת, שמע מינה דקמו רבנן
16 בטעמייהו, ומסתברא טעמא דהאי. אין סדר
17 למשנה - סידרא דמתניתין לאו דוקא. ושטא
18 משנה אחרונה היא נשנית ראשונה בבית
19 המדרש. כל מחלוקת ואחר כך סתם נמי בו
20 - אלמא קיימא לן: כל מחלוקת ואחר כך סתם
21 - הלכה כסתם, ביבמות בפרק "החולץ" (מב)
22 בא בי לא אמרינן אין סדר - אלא סמכין
23 אסידרא, דהי מילי בחד סמכתא. נייקין כוליה
24 - תלאת בב. ואיבעית אימא - להכי
25 אהררינהו רב יוסף לאפיה, דאי נמי אין סדר
26 למשנה לא איצטרך לומר הלכה כרבי יהודה,
27 דודאי הלכתא כי האי סתמא, ד"כל המשנה"
28 לא הוה שייכא למיתנייה התם ב"השוכר",
29 דהא לא איירי בההוא פירקא בשנינו אלא
30 בחורה, ומדתינא התם שמע מינה הלכתא קא
31 פסיק ואויל. הנראה - עתה נראה, לשון "הבוא
32 נבוא" (בראשית לו), לא אמר לו בשבת: הנראה
33 אם תעמוד עמי לערב, לעשות במלאכתי לערב.
34 וכולן שחזרו - אגולין ועמי הארץ קאי. אין
35 מקבלין אותן - להחיותן בתורת חבורת לסמוך
36 עליהן. עשו דבריהן - בסתר, עבירות שעברו
37 עד הנה.

בפרהסיא

רבי מאיר אומר: נותן לו דמי צמר; רבי יהודה
אומר: אם השבח יתר על היציאה - נותן לו את
היציאה, ואם היציאה יתירה על השבח - נותן לו
את השבח. אהררינהו רב יוסף לאפיה, בשלמא
הלכה כרבי יהושע בן קרחה - איצטרך, שלמא
דעתיה דאמינא יחיד ורבים הלכה כרבים, קא משמע
לן הלכה כיהי; אלא הלכה כרבי יהודה למא לי?
פשיטא, דמחלוקת ואחר כך סתם - הלכתא כסתם,
מחלוקת בבבא קמא וסתם בבבא מציעא, דתנן: כל
המשנה ידו על התחתונה, וכל החזר בו ידו על
התחתונה. - ורב הונא? משום דאין סדר למשנה,
דאיכא למימר: סתם תנא ברישא ואחר כך מחלוקת.
- אי הכי, כל מחלוקת ואחר כך סתם לימא: אין
סדר למשנה? - ורב הונא? כי לא אמרינן אין סדר
- בחדא מסכתא, בתרי מסכתא אמרינן. - ורב יוסף?
פולח נויקין חדא מסכתא היא. ואי בעית אימא,
משום דקתני לה גבי הלכתא פסיקתא: כל המשנה
ידו על התחתונה, וכל החזר בו ידו על התחתונה.
תנו רבנן: לא יאמר אדם לחבירו: "הנראה שתעמוד
עמי לערב"; רבי יהושע בן קרחה אומר: אומר אדם
לחבירו, "הנראה שתעמוד עמי לערב". אמר רבה
בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הלכתא כרבי יהושע
בן קרחה. תנו רבנן: הנשאל לחכם וטמא - לא
ישאל לחכם ויטהר, לחכם ואסר - לא ישאל לחכם
ויטהר; היו שנים, אחד מטמא ואחד מטהר, אחד
אסר ואחד מטהר, אם היה אחד מהם גדול מחבירו
הלך אחר המחמיר; רבי יהושע בן קרחה אומר:
בשל תורה הלך אחר המחמיר, בשל סופרים הלך אחר המיקל. אמר רב יוסף: הלכתא
כרבי יהושע בן קרחה. תנו רבנן: וכולן שחזרו בהן - אין מקבלין אותן עולמית,
דברי רבי מאיר; רבי יהודה אומר: חזרו בהן במטמוניות - אין מקבלין אותן,
בפרהסיא - מקבלין אותן. איכא דאמרי: עשו דבריהם במטמוניות - מקבלין אותן,
בפרהסיא

רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמר - תימה: קשיא דרבי מאיר אדרבי מאיר, דהבא אמר
רבי מאיר נותן לו דמי צמר - אלמא שנינו קני, וב"הגול" [קמא] [בבא קמא צה, א] (א)
תנן, אמר רבי מאיר: הגול פרה מעוברת וילדה, רחל טעונה וגוזה - משלם אותה ואת
גזותיה ואת ולדותיה, אלמא קסבר שנינו לא קני ויש לומר: דשמיא התם, דקנסא הוא דקא
קניס רבי מאיר כדפירש התם, משום דעבד
איסורא. וכן בההיא ד"הקוף" [גיטין גג, ב] (ב)
דהמטמא דהמדמע ומנסך, קניס רבי מאיר שוגג
אטו מיד, דמוקי בידים. אבל הבא לא שייך
לקנסו, דלכותו של בעלים נתבין וכסבור הוא
צוה לעשות כן. ואם תאמר: אכתי קשיא דרבי
יהודה אדרבי יהודה, התם אמר רבי יהודה גזילה
חזרת בעיניה - אלמא שנינו קני, והבא קתני: ידו
על התחתונה - אלמא שנינו לא קני ואומר רבינו
תם: דהתם נתבין הוא לקנות, אבל הבא שוגג
היה ולא נתבין לקנות.
פשיטא דמחלוקת ואחר כך סתם - תימה:
למה לן למפשט משום סתם בלא
הכי פסקין פרק "מי שהוציא חור" (עירובין מז, ב) (ב)
רבי מאיר ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה: לא
משום דאיכא אמוראי התם דפליגי וליה ליה דא
כללא - לגבי הלכה כסתם משנה נמי פליגי
אמוראי. ואפילו במחלוקת ואחר כך סתם נמי
איכא מאן דפליגי, לקמן בסוף פירקין (כא, א) גבי
שכירות בתים, דפליגי רבי מאיר ורבי יוסי, ופסיק
רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי, אף על
גב דבתר הכי סתם כרבי מאיר לכך נראה לפרש
דלא מנח סתם כהכי בעי למפשט דליתיה הלכה
כסתם. אלא הכי פריך: מחלוקת ואחר כך סתם
הוא, ואפילו למאן דלית ליה הלכה כסתם, מכל
מקום חשיב כרבים לגבי יחיד. הכי גרסינן:
משום דקתני לה כי הלכתא פסיקתא - כלומר,
דקתני "כל המשנה" הוא לשון הלכה פסוקה. ולא
גרסינן "גבי" כמו שפירש הקונטרס, דהא אמר
מאן דאמר התם דאין הלכה כההיא ד"כל החזר
בו" כו'. הנראה שתעמוד עמי לערב - פירש
רבינו יצחק: הנראה בעיניך שתוכל לעמוד עמי
לערב?
הנשאל לחכם וטמא לא ישאל לחכם ויטהר -
ואם תאמר: וכי לא ישאל לכל
החכמים וידעו זה עם זה? אולי ישיבוהו מדבריו
יש לומר: דאין אסור אלא לשואל, אם לא יודיע
לו: כבר שאלתי לפלוני ואסר לי. אבל אם אמר
לו: כבר שאלתי לפלוני חכם - מותר. אבל דאי
החכם יזהר שלא יתיר, כדאמרין בפרק "כל הדר"
(גדה כ, ב) (ב) חכם שאסר, אין חבירו רשאי להתיר
ואם אפילו בשיקול הדעת וטוניה באידך, דהא אמרינן בירושלמי בפרק "רבי אליעזר דמילאי": רבי סימון שרא ורבי אמי אסר, איקפד רבי סימון ולא כן
תני: הנשאל לחכם והתיר - לא ישאל לחכם, שמו יאסרו? אלמא משמע דהתיר - אין חבירו רשאי לאסור? הכי פירושו: התם אמאי איקפד רבי סימון? ולא כן תני, כלומר: והלא אינו שנו
בשום מקום הנשאל לחכם כו', ולא אסרו חכמים אלא להתיר אחר אסור? ומסיק, אמר רב יודן: לחפך היה, שאל לרבי אמי אסר, לרבי סימון ושרא. ואיקפד רבי אמי, כהוא דתני: נשאל
לחכם ואסר - לא ישאל לחכם אחר, שמו יתיר. והא דאמרין פרק "אלו טרפות" (חולין מט, א) גבי מחטא דאשתכח בסימפונא רבה דבבדא: הווא מר בריה דרב אידי טריף, רב אדא בר
מניומי מכשר - התם שניהם היו בבית המדרש כשנשאלה השאלה. בשל תורה הלך אחר המחמיר - רש"י היה פוסק בכל "איכא דאמר" שבתלמוד, בשל תורה הלך אחר המחמיר, בשל
סופרים הלך אחר האחרון. ורבינו יצחק בן אשר פירש: דכל "איכא דאמר" לגבי לשון ראשון כטפל לעיקר, והלכה כלישנא קמא. ורבינו תם פירש: בדאורייתא לחומרא, בדרבנן לקולא, כרבי
יהושע בן קרחה דהבא. ורבינו שמעון היה מפרש: בדכל מקום שיש להתברר כהו מנייחו משית התלמוד - בתריה אולין. וכולן שחזרו בהן - פירש הקונטרס: "א' גולנים ועמי הארץ
קאי. וקשיא: וכי עם הארץ לא יוכל לעשות עוד תשובה? ועוד, דלשון "עולמית" משמע שכבר קבלו אותם פעם אחרת. ועוד קשה, דבבבבבות בפרק "עד כמה" (ב, ל) תניא: עם הארץ שקיבל
עליו דברי חכמים, ונחשד לדרב אחד - נחשד לכל התורה כולה, דברי רבי מאיר. משמע, הא לא נחשד - מקבלין לכך נראה לפרש אעמי הארץ החשודין על המעשרות ושביעית, וכבר
קבלו עליהן דברי חכמים ועתה חזרו לסורן, ונחלקו אם יקבלום עוד. ובמסכת דמאי (פרק שני משנה ג) מיתניא בהדי הדא: ועם הארץ שקבל עליו דברי חכמים, וכולן שקבלו
עליהן דברי חכמים חזרו לסורן - אין מקבלין אותן עולמית. דברי רבי מאיר. וחכמים אמורים: חזרו בהן במטמוניות, פירשו: שחזרו לסורן בסתר, ובפרהסיא נהגין דברי חכמים - אין מקבלין
אותן, לפי שהם גונבים דעת הבריות. אבל אם חזרו לסורן בפרהסיא, שאינם גונבים דעת הבריות - אז מקבלין אותן, דודאי אם יעשו תשובה יקיימוה. איכא דאמרי: עשו דבריהם במטמוניות,
פירשו: אם שכבר עשו דברי חכמים אותן במטמוניות - מקבלין אותן, כי מאחר שנתאמצו כל כך בתשובה שאף בצנעא דהוויקו בה, אין להדיחן אם חזרו ונבשלו. אבל אם שכבר לא עשו דברי
חכמים אלא בפרהסיא - אין מקבלין אותן, כי שמא בסתר היו עושין עבירות והיו מטעין הבריות.

1 **סוס** זכר זקן במלחמה - פירש רבי אלחנן, דלחיה נקט זכר במלחמה, כדאמרין בירושלמי
2 גבי בן בתירא מתיר בסוס: לא אמרו אלא בסוס זכר שהורג את אדונו במלחמה. חקן
3 נמי נקט דשנא ימות במלחמה ויהרגו בעליו עמו, ומילי מילי קתני. ורבי אליעזר מביהם היה
4 מפרש דזקן נקט לרבותא, דאף על פי שעשה בו מלאכה שיש בה חיוב חטאת, כדאמר לקמן
5 (טו, א): מפני שכשמוקדן מטחיון בריחים, אפילו
6 הכי מותר. וזכר במלחמה נמי נקט לרבותא. ואף
7 על פי שיש לאסור, כדאמר לקמן (טו, א): מפני
8 שני דברים, אחת משום תורת כלי זין, ואחת
9 משום תורת בהמה גסה - ואפילו הכי מותר.
10 ואין שיחה אלא תפלה דכתיב ויצא יצחק לשוח
11 בשדה - תימנה: דבפרק "תפלת השחר"
12 (ברכות כו, ב) אמרין: יצחק קבע תפלת מנחה,
13 דכתיב: "ויצא יצחק לשוח בשדה", ואין שיחה
14 אלא תפלה, דכתיב: "אשפך לפני שחיו" ויש
15 לומר: דתרווייהו איצטריך, דתרווייהו מלמדים זה
16 את זה, דאי מקרא דיצחק הוה אמינא שיצא
17 בשדה לדרב עם שום אדם ולא לתפלה - תלמוד
18 לומר: "אשפך לפני שחיו" אלמא לשון תפלה
19 הוא. ואי מ'אשפך לפני שחיו" הוה אמינא
20 דלשון תפלה הוא, אכן אינו תפלה קבוע - תלמוד
21 לומר קרא דיצחק דכתיב ביה "לפנות ערב",
22 ו"לפנות" משמע שכן היה דרכו בכל ערב, והיינו
23 תפלת מנחה.

בפרהסיא - אין מקבלין אותן. רבי שמעון ורבי
יהושע בן קרחה אומרים: בין כך ובין כך מקבלין,
שנאמר: "שוכו בנים שוכבים". אמר רבי יצחק איש
כפר עזני אמר רבי יוחנן: הלכתא פאזתו הווי.
משנה רבי ישמעאל אומר: שלשה לפנייהם ושלשה
לאחריהם - אסור; וחכמים אומרים: לפני אידיהן
- אסור, לאחר אידיהן - מותר. **גמרא** אמר רב
תחליפא בר אבדימי אמר שמואל: נוצרי, לדברי
רבי ישמעאל לעולם אסור. "וחכמים אומרים: לפני
אידיהן אסור, לאחר אידיהן מותר" כו'. חכמים היינו
תנא קמא! - הן בלא אידיהן איבא בינייהו; תנא
קמא סבר: הן בלא אידיהן, ורנן בתראי סברי: הן
ואידיהן. איבעית אימא: נשא ונתן איבא בינייהו;
תנא קמא סבר: נשא ונתן - מותר, ורנן בתראי
סברי: נשא ונתן - אסור. ואיבעית אימא: דשמואל
אם
איבא בינייהו; דאמר שמואל: בגולה אין אסור אלא יום אחד, תנא קמא אית ליה
דשמואל, רנן בתראי לית להו דשמואל. איבעית אימא: דנחום הקדוש איבא בינייהו; דתנאי,
נחום הקדוש אומר: אינו אסור אלא יום אחד לפני אידיהן, תנא קמא לית ליה דנחום הקדוש,
ורנן בתראי אית להו דנחום הקדוש. גופא, נחום הקדוש אומר: אינו אסור אלא יום אחד
לפני אידיהן; אמרו לו: נשתקע הדבר ולא נאמר. והאיבא רנן בתראי דקיימי פוותיה! -
מאן חכמים? נחום הקדוש הוא. תנאי איך, נחום הקדוש אומר: מוכרין להן סוס זכר וזקן
במלחמה. אמרו לו: נשתקע הדבר ולא נאמר. והאיבא בן בתירא דקאי פוותיה, דתנן: בן
בתירא מתיר בסוס! - בן בתירא לא מפליג בין זכרים לנקבות, איהו מדקא מפליג בין זכרים
לנקבות - ברנן סביא ליה, ולרנן נשתקע הדבר ולא נאמר. תנאי, נחום הקדוש אומר:
השבת מתעשר וזרע וירק וזירין; אמרו לו: נשתקע הדבר ולא נאמר. והאיבא רבי אליעזר
דקאי פוותיה, דתנן, רבי אליעזר אומר: השבת מתעשרת וזרע וירק וזירין - ה'תם בדגונגיתא.
אמר ליה רב אחא בר מניומי לאבוי: גברא רבה אתא מאתריין, פל מילתא דאמר, אמרי
ליה: נשתקע הדבר ולא נאמר; אמר: איבא חדא דעבדינן פוותיה; דתנאי, נחום הקדוש
אומר: שואל אדם צרכיו ב"שומע תפלה". אמר: בר מניה דההיא, דתליא פאשלי רכרכי;
דתנאי, רבי אליעזר אומר: שואל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל, שנאמר: "תפלה לעני
כי יעטף ולפני ה' ישפך שיחו" וגו', אין שיחה אלא תפלה, שנאמר: "ויצא יצחק לשוח
בשדה"; רבי יהושע אומר: יתפלל ואחר כך ישאל צרכיו, שנאמר: "אשפך לפניו שיחי
צרתי לפניו אני". ורבי אליעזר נמי, הכתיב: "אשפך לפניו שיחי"! - הכי קאמר: אשפוד
לפניו שיחי בזמן שצרכיו לפניו אני. ורבי יהושע נמי, הכתיב: "תפלה לעני כי יעטף"! -
הכי קאמר: אימתי תפלה לעני? בזמן שלפני ה' ישפוד שיחו. מכדי קראי לא פמר דיין
ולא פמר דיין, במאי קמפליגי? - בדרריש רבי שמואל, [דרריש רבי שמואל]: לעולם יסדר
אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל, מנלן? ממושה רבינו, דכתיב: "ה' אלהים אתה
החלות להראות את עבדך" וגו', וכתיב בתריה: "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה".

רבי

גדולות, כמו "ויסע אשל" (בראשית כא). כלומר, הא לא כותיה אתון עבדין פלוגתא, דרבנן נמי היא, כדקתני לקמן וחכמים אומרים כו'. ואחר כך יתפלל - שמונה עשרה. כי יעטף - עטיפת נפשו ודאנת לבו יתפלל תחלה, והדר - "לפני ה' ישפך שיחו", שמונה עשרה. עטייה - לשון כאב ופריחת לב מותר צרה, כמו "בהתעטפם כחליל" (איכה ב). לשוח בשדה - תפלת המנחה תקן, בפרק "תפלת השחר" (ברכות כו, ב). בזמן שצרכיו לפניו אני - כבר קודם לכן. לא פמר דיין כו' - דהא איבא לשניי הכי והכי. יסדר אדם שבחו של הקדוש ברוך הוא - שלש ברכות ראשונות, אבות גבורות וקדושת השם, שאין בהן תפלה אלא שבת, ואחר כך בשאר ברכות יש דברי תחנון ותפלה.

רבי

אף שגם האדם נשתלשל ממאמר נעשה אדם כו', מכל מקום צריך האדם למוצא פי הוי' שבלחם, לפי שמוצא פי הוי' שבדומם צומח
חי הוא נעלה יותר ממוצא פי הוי' כמו שהוא בנשמה וגוף.

ממאמר יו"ד שבת ה'תשי"ד

שסתם דבריו, משמע שדיבר בזמן שיד ישראל תקיפה, אבל לא
כשיד עובדי כוכבים תקיפה, ורַבִּנָּן בְּתֵרָא לִית לְהוּ דְּשִׁמוּאֵל, אלא
אף כשיד עובדי כוכבים תקיפה אסור לשאת ולתת עמם בימים
שלפני אידיהם.
חילוק רביעי: אִיבָעִית אִימָא, דינו דְּנָחוּס הָמְדִי אִימָא בִּינִיחָהּ, דְּתִנְיָא,
נָחוּס הָמְדִי אִימָא, אִינִי אִסּוּר לשאת ולתת עם עובדי כוכבים אִלָּא
רק יום אֶחָד לִפְנֵי אִידִיהֶן, ולא שלשה ימים. תִּנְיָא קִפְּא לִית לִיה
דְּנָחוּס הָמְדִי, שהרי אמר בפירוש שהאיסור הוא שלשה ימים לפני
אידיהם, וְרַבִּנָּן בְּתֵרָא שאמרו 'לפני אידיהן אסור' ולא פירשו כמה
ימים אסור, אִית לְהוּ דְּנָחוּס הָמְדִי שהאיסור הוא רק יום אחד.
הגמרא עוברת לדון בדברי נָחוּס הָמְדִי: גִּזְפָּא – נָשׁוּב לעצם דברי
נָחוּס הָמְדִי, ונבאר אותם, נָחוּס הָמְדִי אִימָא, אִינִי אִסּוּר לשאת
ולתת עם עובדי כוכבים אִלָּא יום אֶחָד לִפְנֵי אִידִיהֶן, אִמָּרוּ לוֹ
חכמים, נִשְׁתַּקֵּעַ הִדְּבָר לֹא נֶאֱמַר – דבר זה שאמרת נשתקע ולא
שמענו מעולם מי שאמר כך, כלומר, טעות היא בידך והגזירה
היתה שלשה ימים לפני אידיהם ולא רק יום אחד.
מקשה הגמרא: וְהָאִימָא רַבִּנָּן בְּתֵרָא דְּקִינִי בְּנוּתִיה – והרי חכמים
במשנתנו סוברים כנָחוּס הָמְדִי, שהאיסור הוא יום אחד בלבד
לפני אידיהם, כפי שהעמידה הגמרא לעיל, ומדוע דחו את דבריו
בברייתא בטענה שאין שיטה כזו. מתרצת הגמרא: מָאן [מי הם]
הַכְּמִים שבמשנתנו, נָחוּס הָמְדִי הוא, ואין מי שסובר כמותו.
הגמרא מביאה ברייתות נוספות שמובאת בה הלכה מפני נָחוּס
הָמְדִי, וחבריו דוחים את דבריו באותה לשון כמו בברייתא לעיל.
ברייתא זו עוסקת בדין מכירת סוס לעובד כוכבים. חכמים גזרו
שלא למכור בהמה גסה לעובד כוכבים, מחשש שיבואו
להשאלה או להשכירה לעובד כוכבים והלה יעשה בה מלאכה
האסורה בשבת, וכן חששו שמא ימכרנה לו סמוך לשבת והעובד
כוכבים יטעין עליה משא ויבקש מן המוכר הישראל לקרוא לה
כדי לנסות אם הולכת כראוי, ואם יקרא לה ותבוא, הרי הוא עובר
על איסור 'מחמר'.
תִּנְיָא אִידָךְ – שנינו בברייתא אחרת, נָחוּס הָמְדִי אִימָא, מוֹכְרִין לָהֶן
לעובדי כוכבים סוס זָכָר וְזֶקֶן בְּשַׁעַת הַמְּלָחְמָה, כיון שאין זה מצוי
שיקנו אז סוס כזה, שאינו ראוי למלחמה ועלול להביא את בעליו
לידי סכנה, ודבר שאינו מצוי לא גזרו בו. אִמָּרוּ לוֹ חכמים, נִשְׁתַּקֵּעַ
הִדְּבָר לֹא נֶאֱמַר, כלומר אין מי שסבר כך וטעות היא בידך, לפי
שאסור למכור להם אף סוס זכר וזקן בשעת המלחמה. מקשה
הגמרא: וְהָאִימָא בְּן בְּתֵרָא דְּקִינִי בְּנוּתִיה – והרי בן בתירא סובר אף
הוא כנָחוּס הָמְדִי שמוותר למכור סוס לעובדי כוכבים, דְּרַבִּנָּן
במשנה להלן (ד), 'אין מוכרין להם בהמה גסה וכו' בְּן בְּתֵרָא מִתִּיר
בְּסוּס'. מתרצת הגמרא: שיטת בן בתירא אינה כשיטת נָחוּס הָמְדִי,
שהרי בְּן בְּתֵרָא לֹא מְפַלֵּג בֵּין זָכָרִים לְנָקְבוֹת – אינו מחלק בין סוגי
הסוסים והתיר אף בסוס נקבה ובסוס זכר צעיר, וטעמו הוא מפני
שאין דרך לעשות מלאכה בסוס אלא רק לרכב עליו, וכיון
שרכיבה בשבת אסורה רק מדרבנן לא גזרו בזה מחשש שישאל
לגי, או שינסנו בשבת. אבל אִיהו – נָחוּס הָמְדִי, מְדַבֵּר מְפַלֵּג –
מכך שהוא מחלק בֵּין זָכָרִים לְנָקְבוֹת ובין זקן לבחור, על כרחך
בְּרַבִּנָּן בְּתֵרָא לִיה – סובר הוא כחכמים החולקים במשנה שם על
בן בתירא ואוסרים למכור סוס לעובדי כוכבים משום שבעליו
ממליים אותו להרוג אחים במלחמה בדריסת רגליו, וְלִשְׁטִית
בְּרַבִּנָּן החולקים שם על בן בתירא, ודאי דברי נָחוּס הָמְדִי הם טעות
וְנִשְׁתַּקֵּעַ הִדְּבָר לֹא נֶאֱמַר, כי לא חילקו חכמים בין סוס זקן לסוס
בחור, ואסרו את כולם.
הברייתא הבאה עוסקת בחיוב מעשר של ירק תבלין הנקרא שֶׁבֶת.
הכלל הוא שדבר שנלקט לפני שנגמר פריו פטור ממעשר (מעשרות
פ"א מ"א), והקובע מהו גמר הפרי הוא לשם מה נזרע, האם לצורך
עליו, או לצורך זרעיו, וכיוצא בזה (שם פ"ד מ"ה). אבל דבר שדרך
לאוכלו בין כשהוא קטן ובין כשהוא גדול, חייב במעשר בכל זמן
שילקט (שם פ"א מ"א).
תִּנְיָא בברייתא, נָחוּס הָמְדִי אִימָא, הַשְּׁבֶת מִתְעַשֵּׂר בֵּין כְּשִׁלְקִיטוּ

אך אם עשו את עבירותיהם בְּפִתְחֵינָא, אִין מְקַבְּלִין אִתָּן. רַבִּי
שְׁמַעוֹן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קִרְחָה אומרים, בֵּין קָד וּבֵין קָד מְקַבְּלִין אותם
אם חזרו בתשובה, שְׁנָאִמָּר (ירמיה ג כב) 'שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹכְבִים אֶרְפָּה
מְשׁוּבְתִיכֶם'. 'שובים' משמע מזידים ובפרהסיא, ואף על פי כן
מקבלם הקב"ה אם שבים בתשובה.
אִמָּר רַבִּי יִצְחָק אִישׁ כְּפָר עָבֹר, אִמָּר רַבִּי יוֹחָנָן, הִלְכְתָּא בְּאוּתוֹ הַיּוֹנָן.
דהיינו רבי שמעון ורבי יהושע בן קרח, שבין כך ובין כך מקבלין
אותם.
משנה
במשנה לעיל (ב) הובאה דעת תנא קמא, שאסור לשאת ולתת עם
עובדי כוכבים שלשה ימים לפני אידיהם [י-חגי עבודה זרה
שלחם], אך בימים שלאחר אידיהם לא אסר זאת תנא קמא.
משנתנו מביאה דעות נוספות בזה:
רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵא אומר, שְׁלֹשָׁה יָמִים לִפְנֵיהֶם – לפני אידיהם, וְשְׁלֹשָׁה
יָמִים לְאַחֲרֵיהֶם, אִסּוּר לשאת ולתת עמם, לפי שעדיין שגור בפיו
שם עבודה זרה, ויש לחשוש שילך ויורה לעבודה זרה. וְהַכְּמִים
חולקים ואומרים, רק לִפְנֵי אִידִיהֶן אִסּוּר לשאת ולתת עמם, אך
לְאַחֲרֵיהֶן, מוֹתֵר.
גמרא
הגמרא מביאה דין בשיטת רבי ישמעאל של משנתנו: אִמָּר רַב
תַּחְלִיפָא בְּרֵא אֲבָדִימִי, אִמָּר שְׁמוּאֵל, מפני יום (א') [נוצרי] – יום
שחוגגים הנוצרים בכל שבוע לעבודה זרה שלחם, שהוא יום
ראשון בשבוע, נמצא שְׁלֹדְבִי רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵא, לְעוֹלָם אִסּוּר לשאת
ולתת עם הנוצרים, שהרי ימי חמישי ששי ושבת נאסרים מדין
שלשת הימים שלפני אידיהם, וימי שני שלישי ורביעי נאסרים
מדין שלשת הימים שלאחר אידיהם, וימי ראשון עצמם ודאי
אסורים שהרי הם ימי האיד עצמו.
שנינו במשנתנו: וְהַכְּמִים אומרים, לִפְנֵי אִידִיהֶן אִסּוּר, לְאַחֲרֵיהֶן
מוֹתֵר, ב'ו'.
שואלת הגמרא: הרי לכאורה שיטת הַכְּמִים הִינֵנו שיטת תִּנְיָא קִפְּא
במשנה לעיל (ב), שגם הוא אסר רק את הימים שלפני אידיהם ולא
את הימים שלאחריהם.
הגמרא מיישבת זאת בארבעה דרכים. חילוק ראשון: הֵן בְּלֹא
אִידִיהֶן אִימָא בִּינִיחָהּ – ההבדל ביניהם הוא האם שלשת הימים
האסורים כוללים את יום האיד עצמו, תִּנְיָא קִפְּא כָּר שהאיסור
של שלשת הימים הוא הֵן בְּלֹא אִידִיהֶן – הימים שלפני האיד ללא
יום האיד עצמו, ויחד אתו מספר ימי האיסור הוא ארבעה, ולכן
לא אמר 'אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים לפניהם אסורים',
אלא 'לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים אסור לשאת
ולתת עמם'. וְאִילוּ רַבִּנָּן בְּתֵרָא [י-חכמים האחרונים, במשנתנו]
כָּבִיר שהגזירה על שלשת הימים היא הֵן וְאִידִיהֶן – כולל יום האיד,
שהרי לא רמזו בכמה ימים מדובר, ולדבריהם רק יומיים לפני
האיד יש איסור, וסך כל ימי האיסור הם שלשה.
חילוק שני: אִיבָעִית אִימָא – אם תרצה תוכל ליישב, שאם עבר
וְנִשְׂא וְנָתַן אִימָא בִּינִיחָהּ, תִּנְיָא קִפְּא כָּר שאם עבר ונִשְׂא וְנָתַן עם
העובד כוכבים בימים אלה, מוֹתֵר להנות מהסחורה שקנה, כפי
שמדויק מלשונו 'אסור לשאת ולתת עמם' ומשמע שהאיסור
הוא רק בעצם המשא ומתן, וְאִילוּ רַבִּנָּן בְּתֵרָא כָּבִיר שאם נִשְׂא
וְנָתַן אִסּוּר להנות מהסחורה, שהרי סתמו ואמרו 'אסור', ומשמע
אף בדיעבד.
חילוק שלישי: וְאִיבָעִית אִימָא, דינו דְּשִׁמוּאֵל אִימָא בִּינִיחָהּ, דְּאִמָּר
שְׁמוּאֵל, בְּאַרְצוֹת הַגּוֹלָה, שיד הגויים תקיפה ואם ירגישו שאנו
נמנעים מלשאת ולתת עמם יש חשש שיפגעו בנו, אִין אִסּוּר
לשאת ולתת עמם אִלָּא ביום אִידִים בלבד, ולא בימים שלפניו.
תִּנְיָא קִפְּא אִית לִיה דְּשִׁמוּאֵל – תנא קמא סובר כשמואל, שכיון

בְּלֶבֶד, מַפְנִי שֶׁאֵין יָמִים אֱלֹו חֲשׁוּבִים כָּל כַּךְ בְּעֵינֵי הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים
וְאֵין חֲשֵׁשׁ שִׁילָךְ וְיֹודָה לְעַבְדָּה זָרָה שְׁלֹו אֵלָא בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם בְּלֶבֶד.

גמרא

הַגְמָרָא מִבְּאֵרַת מַתִּי חֲלִים יָמִי הָאִיד הַנּוֹכְרִים בְּתַחֲלִית מִשְׁתַּנּוּתָּהּ:
אָמַר רַב הֵנִן בְּרַבָּא, קְלַנְדָּא הַנּוֹכֵר בְּמִשְׁנָה, חוֹגִים אוֹתוֹ שְׁמוֹנָה
יָמִים רְצוּפִים אַחֲרֵי הַתְּקוּפָה - אַחֲרֵי הַיּוֹם שְׁנוּפֶלֶת בּוֹ תְּקוּפַת טֶבֶת,
וְהַסְטֶרְנוּרָא הִוא שְׁמוֹנָה יָמִים רְצוּפִים לִפְנֵי הַתְּקוּפָה - לִפְנֵי הַיּוֹם
הַהוּא שְׁנוּפֶלֶת בּוֹ תְּקוּפַת טֶבֶת. וְסִימָנָהּ - הַסִּמָּן כְּדִי לִזְכּוֹר מִי
מִבְּנֵיהֶם לִפְנֵי הַתְּקוּפָה וּמִי לֹאֲחִירָהּ, הִוא הַפֶּסֶק 'אַחֲרֵי וְנָקְדָם
צִרְתָּנִי' וְגו' (תַּהֲלִים קֶלֶט ה), שֶׁבֶּפֶסֶק זֶה הוֹכֵר תַּחֲלָה 'אַחֲרֵי' וְאַחֲרֵי כַךְ
'קֶדֶם', וְכַךְ גַּם בְּמִשְׁנֵה הוֹכֵר תַּחֲלָה 'קְלַנְדָּא' שֶׁהוּא אַחֲרֵי
הַתְּקוּפָה, וְאַחֲרֵי כַךְ 'סְטֶרְנוּרָא' שֶׁלִּפְנֵי הַתְּקוּפָה.

הַגְמָרָא מִבְּיָאָה אֶת מִקּוּר יָמִי הָאִיד קְלַנְדָּא וְסְטֶרְנוּרָא: תִּנּוּ רַבִּנּוּ,
לִפְּי שְׂרָאָה אֲדָם הָרָאשׁוֹן מִתְּקוּפַת תְּשֵׁרִי וְעַד קֶרֶב תַּחֲלִית תְּקוּפַת
טֶבֶת אֶת הַיּוֹם שְׁמֵתֶּמְעֵט וְחֹלָה, וְהַלִּילוֹת מִתְּאֲרִכִּים, אָמַר, אִי לִי,
שָׁמָּה בְּשִׁבְלִי שְׁפָרְחִיתִי וְאִבְלִיתִי מֵעַץ הָדֶעֶת, עוֹלָם חֲשׁוֹד בְּעָדִי - נִגְזֹר
עַל הָאוֹר שִׁילָךְ וְיִתְמַעַט עַד שִׁיכְלָה לְגַמְרִי, וְהָעוֹלָם חֲזוֹר לְתוֹהוּ
וְבוֹהוּ, וְזוֹ הִיא מִיתָה שְׁנִקְנֶסָה עָלַי מִן הַשָּׁמַיִם, כִּשְׁגוֹר עָלַי ה' וְאִמְרוּ
'עַד שׁוֹבֵךְ אֶל הָאֲדָמָה' (בְּרַאשִׁית ג ט), וּמִפְּנֵי זֶה עֲמִיד אֶדָם הָרָאשׁוֹן
וְיֵשֶׁב שְׁמוֹנָה יָמִים בְּתַעֲנִית (וּבְתַפְלָה). בִּיּוֹן שְׂרָאָה תְּקוּפַת טֶבֶת,
וְרָאָה יוֹם שְׁמָאֲרִיד וְחֹלָה, אָמַר, הוֹבֵר הַדְּבַר שֶׁמִּנְהֵנוּ שֶׁל עוֹלָם הִוא
שֶׁהַיָּמִים מִתְּקַצְרִים וְחוֹזְרִים וּמִתְּאֲרִכִּים, הִלָּךְ וְעֵשָׂה שְׁמוֹנָה יָמִים
מוֹכִיכִים כִּנְגַד שְׁמוֹנֶת הַיָּמִים שֶׁהִתְעַנָּה בָּהֶם. לְשָׁנָה הָאַחֲרִית - כִּשְׁהַיָּע
שׁוֹב לְאוֹתָם יָמִים בִּשְׁנֵה הַבָּאָה וְרָאָה שֶׁהוּא מִנְהָ קֶבֶעַ שְׁהוֹלָכִים
הַיָּמִים וּמִתְּקַצְרִים עַד סוֹף תְּקוּפַת תְּשֵׁרִי וְחוֹזְרִים לְהִתְאָרֵךְ
בְּתוֹחֶלֶת תְּקוּפַת טֶבֶת, עָשָׂאן לֵאלֹו וְלֵאלֹו יָמִים מוֹכִיכִים - קֶבַע אֶת
שְׁמוֹנֶת הַיָּמִים שֶׁלִּפְנֵי תְּקוּפַת טֶבֶת וְאֶת שְׁמוֹנֶת הַיָּמִים שֶׁלֹאֲחִירָהּ
לִימֵי חַג. מִסִּימַת הַבְּרִייתָא: הוּא - אֲדָם הָרָאשׁוֹן קֶבַעֵם יָמִי חַג לְשָׁם
שָׁמַיִם, וְהֵם - עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים קֶבַעֵם לְשָׁם עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים.

בְּמִסְכַּת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (א) נִחְלָקוּ הַתְּנָאִים בְּאִיָּה חוֹדֶשׁ הֵיחֵד בְּרִיאַת
הָעוֹלָם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בְּתִשְׁרִי, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר בְּנִסָּן.
הַגְמָרָא מַקְשָׁה עַל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִדְּבַרִּי הַבְּרִייתָא: בְּשִׁלְמָא לְמָאן
דְּאָמַר - הַבְּרִייתָא מוֹבִנֶת לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַסּוֹבֵר שֶׁבְּתִשְׁרִי נִגְבְּרָא
הָעוֹלָם, לְפִיכָךְ מֵימֵם שֶׁנִּבְרָא אֲדָם הָרָאשׁוֹן וְעַד תְּקוּפַת טֶבֶת יוֹמֵי
זוּמִי חָזָא - רָאָה רַק יָמִים שְׁנַעֲשִׂים קְצָרִים, אֲבָל יוֹמֵי אֲרִיבֵי אֲבָתִי
לֹא חָזָא - יָמִים שְׁנַעֲשִׂים אֲרוּכִים כִּמוֹ בְּתִקּוּפַת תַּמּוּז לֹא רָאָה עַדִּין,
לְפִיכָךְ טַעָה לַחֲשׁוֹב שֶׁהָעוֹלָם הוֹלֵךְ וּמִזְשִׁיר חֲזוֹר לְתוֹהוּ וְבוֹהוּ,
אֵלָא לְמָאן דְּאָמַר - לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַסּוֹבֵר שֶׁבְּנִסָּן נִגְבְּרָא הָעוֹלָם, הָא
חָזָא לִיה יוֹמֵי זוּמִי וְיוֹמֵי אֲרִיבֵי - הִרִי רָאָה יָמִים קְצָרִים בְּתִקּוּפַת
נִסָּן, וְאַחֲרֵיהֶם יָמִים אֲרוּכִים בְּתִקּוּפַת תַּמּוּז, וְאַחֲרֵי כַךְ בְּסוֹף תְּקוּפַת
תַּמּוּז הַיָּמִים חֲזוֹר וּנְתַקְצְרוּ, וְאֵם כֵּן הִיָּה לוֹ לְהִכִּין שֶׁכֵּךְ הוּא מִנְהָגוֹ
שֶׁל עוֹלָם, וּמִדּוּעַ כִּשְׂרָאָה שׁוֹב שֶׁהַיָּמִים מִתְּקַצְרִים יוֹתֵר בְּתִקּוּפַת
תְּשֵׁרִי, חָשַׁב שֶׁהָעוֹלָם חֲזוֹר לְתוֹהוּ וְבוֹהוּ. מִתְּרַצַּת הַגְמָרָא: [דְּהֵינִי]
זוּמִי כּוֹלֵי הָאִי לֹא חָזָא - שִׁהִידוֹ הַיָּמִים קְצָרִים כָּל כַּךְ, כִּמוֹ יָמִים אֱלֹו
שֶׁל סוֹף תְּקוּפַת תְּשֵׁרִי, עַדִּין לֹא רָאָה, לְפִיכָךְ חָשַׁב שֶׁהָעוֹלָם עוֹמֵד
לְהִתְחַבֵּר.

הַגְמָרָא מִבְּיָאָה בְּרִייתָא וְבָהּ מַעֲשֵׂה דּוֹמָה, שֶׁהִיָּה עִם אֲדָם הָרָאשׁוֹן
בְּיוֹם בְּרִיאָתוֹ: תִּנּוּ רַבִּנּוּ, יוֹם שְׁבִיבָא בּוֹ אֲדָם הָרָאשׁוֹן, בִּיּוֹן שְׁשִׁקְיָהּ
עָלֶיהָ חֲמָה וְחֲשִׁיר הָעוֹלָם, חָשַׁב שֶׁעוֹמֵד הָעוֹלָם לְהִתְחַבֵּר וְאָמַר, אִי
לִי, שְׁבִיבָלִי שְׁפָרְחִיתִי - בְּגַלָּל שְׁחַטָּאִי וְאִבְלִיתִי מֵעַץ הָדֶעֶת, עוֹלָם
חֲשׁוֹד בְּעָדִי, וְחֲזוֹר הָעוֹלָם לְתוֹהוּ וְבוֹהוּ, וְזוֹ הִיא מִיתָה שְׁנִקְנֶסָה עָלַי
מִן הַשָּׁמַיִם בְּחַטָּא, כִּשְׁגוֹר עָלַי ה' (בְּרַאשִׁית ג ט) 'כִּי עָפַר אֶתָּה וְאֵל
עָפַר תִּשׁוּבִי'. וְהָיָה יוֹשֵׁב [בְּתַעֲנִית] וְכוּכָה כָּל הַלֵּילָה, וְחִזָּה הֵיחֵד
בוֹכָה בְּגִנּוּיָהּ, בִּיּוֹן שֶׁהַשָּׁמַיִם הִלִּילָה וְעָלָה עֲמוּד הַשֶּׁשֶׁת, אָמַר, הוֹבֵר
הַדְּבַר שֶׁהַחוֹשֵׁךְ מִנְהֵנוּ שֶׁל עוֹלָם הוּא, עֲמִיד וְתִקְרִיב לֵה' שׁוֹר שְׁקִרְיָנוּ
קוֹדֶמִין לְפָרְסוּתֵינוּ - שׁוֹר שֶׁנִּבְרָא בִּשְׁשַׁת יָמִי בְּרַאשִׁית, שֶׁנִּבְרָא

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כָּכָר, לְפִינֵן מַקְשָׁה - יֵשׁ לְלַמּוֹד מִתְּפִילַת מִשְׁה רַבִּינוּ
אֶת סֵדֶר הַתְּפִילָה לְכָל אָדָם הַמִּבְקֵשׁ עַל עֲנִינָיו הַפְּרִטִּים, שִׁיתְּפַלֵּל
תַּחֲלִילָה תְּפִילַת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, שְׁשִׁלֶּשֶׁת בְּרִוּוּתִיהָ הָרָאשׁוֹנוֹת דָּן
שְׁבוּחוֹ שֶׁל מִקּוֹם, וְאַחֲרֵי כַךְ יִשְׁאֵל צָרְכָיו. וְאֵילוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כָּכָר, לֹא
לְפִינֵן מַקְשָׁה, כִּי שְׂאֵנִי - שׁוֹנָה הוּא מַשְׁה רַבִּינוּ מִשְׁאֵר אֲדָם, דְּרַב
נִזְרִיָּה - גְּדוֹל כּוֹחַ בְּמַעֲשָׂיו וּבַחֲכָמָתוֹ, וְרַק לוֹ רָאוּי לְהַקְדִּים אֶת
סִיפּוֹר שְׁבוּחוֹ שֶׁל מִקּוֹם לְשִׁאִילַת צָרְכָיו, אֲבָל שֶׁאֵר אֲדָם אִם יַעֲשֶׂה
כְּדוֹגְמָתוֹ הִרִי זֶה נִרְאֶה כְּנֹאֶה, וְאִסּוּר.

הַגְמָרָא חוֹזֶרֶת לְדַבְּרֵי הַבְּרִייתָא וּמִבְּיָאָה אֶת שִׁטַּת חֲכָמִים: וְחֲכָמִים
חוֹלְקִים וְאוֹמְרִים, אֵין הֵהֱלַכָה לֹא בְּדַבְּרֵי זֶה וְלֹא בְּדַבְּרֵי זֶה - לֹא
כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְלֹא כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אֵלָא שְׁוֹאֵל אֲדָם צָרְכָיו בְּבִרְכַּת
שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה שֶׁבְּשְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה. וְעַל שִׁטָּה זוֹ אָמַר רַב אַחָא בְּר
נַמְיוּמִי (לַעֲלֵי ה) שְׁדִין זֶה, שִׁישׁ לְבַקֵּשׁ עַל צָרְכִים פְּרִטִּים בְּבִרְכַּת
שׁוֹמֵעַ תְּפִילָה תְּלִי בַּחֲבָלִים חֲזֻקִים, כְּלוֹמֵר מִחַמַּת חֲכָמִים שֶׁאִמְרוּ
כֵן, וְלֹא מִחַמַּת דְּבָרֵינוּ שֶׁל נְחוּם מַדְי.

הַגְמָרָא מִבְּיָאָה פֶּסֶק הִלְכָה שֶׁל שְׁמוּאֵל בְּעֵנִין זֶה: (אָמַר רַב יְהוֹדָה,
אָמַר שְׁמוּאֵל, הִתְּלַבָּה הִיא, שְׁוֹאֵל אֲדָם צָרְכָיו בְּבִרְכַּת שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה,
כְּדֵעַת חֲכָמִים בְּבִרִיתָא).

מֵאִמֵּר נוֹסֵף בְּעֵנִין שִׁאִילַת צָרְכָיו בְּתַפִּילָה: אָמַר רַב יְהוֹדָה בְּרִיה דְּרַב
שְׁמוּאֵל בְּרִי שִׁילָה, מַשְׁמִיָּה דְּרַב, אָף עַל פִּי שְׁאֲמָרוּ חֲכָמִים בְּבִרִיתָא
שְׁוֹאֵל אֲדָם צָרְכָיו בְּבִרְכַּת שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, וּמִשְׁמַע שֶׁבְּבִרְכּוֹת
אַחֲרוֹת אִסּוּר לְבַקֵּשׁ עַל צָרְכָיו, זֹהוּ רַק לִגְבִּי בַקְשָׁה שֶׁאִנּוּהָ מֵעַן
אוֹתָהּ בְּרַכָּה, אֲבָל אִם בָּא לוֹמֵר בְּסוֹף כָּל בְּרַכָּה וּבְרַכָּה תַּחֲנִינוֹת
וּבַקְשׁוֹת נוֹסְפוֹת עַל דְּבָרִים שֶׁהֵם מֵעַן כָּל בְּרַכָּה וּבְרַכָּה, כְּגוֹן אִם
הִיָּה שׁוֹכֵחַ תְּלַמּוּדוֹ וְרוֹצֵה לְבַקֵּשׁ בְּבִרְכַּת חוֹנֵן הָדֵעַת שֶׁלֹא יִשְׁכַּחְנוּ,
הִיָּה זֶה מוֹסִיף וְאוֹמֵר בַּקְשׁוֹת אֱלֹו כְּרִצּוֹנוֹ.

מֵאִמֵּר נוֹסֵף בְּאוֹתוֹ עֵנִין: אָמַר רַב חִיָּא בְּרִי אִשִּׁי, אָמַר רַב, אָף עַל פִּי
שְׁאֲמָרוּ בְּבִרִיתָא שְׁוֹאֵל אֲדָם צָרְכָיו בְּבִרְכַּת שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, מִכָּל
מִקּוֹם אִם יֵשׁ לוֹ חוֹלָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אוֹמֵר בַּקְשָׁה עַל רְפוּאוֹת בְּבִרְכַּת
רּוֹפֵא חוֹלָיִם, וְאִם צָרִיד לְפִדְנָסָה, אוֹמֵר בַּקְשָׁה עַל פְּרִנְסוֹתוֹ בְּבִרְכַּת
'מְבַרֵךְ הַשָּׁמַיִם', וְלֹא בִשְׁמוֹעַ תְּפִלָּה, שֶׁהִיא בְּרַכָּה כְּלָלִית.
מֵאִמֵּר נוֹסֵף בְּאוֹתוֹ עֵנִין: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי, אָף עַל פִּי שְׁאֲמָרוּ
חֲכָמִים בְּבִרִיתָא שְׁוֹאֵל אֲדָם צָרְכָיו בְּבִרְכַּת שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, אֲבָל אִם
בָּא לְהוֹסִיף וְלוֹמֵר אַחֲרֵי תְּפִלָּתוֹ קוֹדֵם שֶׁעָקַר רַגְלָיו אֶפְּלִי וְיִדּוֹי אֲרוּךְ
בְּסִדְרָה שֶׁנִּהְיָה לוֹמֵר בְּיוֹם הַתְּפִלָּה, אוֹמֵר כְּרִצּוֹנוֹ.

משנה

בְּמִשְׁנֵי הַקּוּדְמוֹת הַתְּבָאָר הָאִיסוּר לִשְׁאֵת וּלְתַת עִם עוֹבְדֵי
כּוֹכְבִּים בִּימֵים שֶׁלִּפְנֵי אִידִּיהֶם. מִשְׁתַּנּוּתוֹ מִבְּאֵרַת אֱלֹו הֵם יָמִי
אִידִּיהֶם: וְאֵלֹו אִידִּיתָּן שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, קְלַנְדָּא, וְסְטֶרְנוּרָא,
וְקֶרְטִיסִים. וְיוֹם נְנוּסְיָא שֶׁל מְלִכְהֶם - יוֹם תַּחֲלִילַת הַמְּלוּכָה שֶׁל מֶלֶךְ
מַמְלַכֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, שְׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ יוֹם אִיד בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה,
וְיוֹם הַלֵּידָה שֶׁל הַמֶּלֶךְ, וְיוֹם הַמִּיתָה שֶׁל הַמֶּלֶךְ שְׁעוֹשִׂים אוֹתוֹ יוֹם
אִיד כָּל יָמֵי בְּנֵי דְבָרִי רַבִּי מֵאִיר. חֲכָמִים חוֹלְקִים עַל רַבִּי מֵאִיר
בְּעֵנִין יוֹם הַמִּיתָה: וְחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא כָּל יוֹם מִיתָה אִסּוּר, אֲלֹא
כָּל מִיתָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׂרִיפָה - שֶׁשֻׂרְפוּ בָּהּ לְכַבּוֹד הַמֶּלֶךְ הֵמֶת אֶת כָּלִי
תִּשְׁמִישׁוֹ כְּדָרֵךְ שְׁעוֹשִׂים לְמַלְכִּים, הִרִי הִיא חֲשׁוּבָה לָהֶם וְיֵשׁ בָּהּ
עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים - שְׁעוֹבְדִים בְּאוֹתוֹ יוֹם לְעַבְדוֹת כּוֹכְבִּים, וְכָל מִיתָה
שְׂאֵין בָּהּ שְׂרִיפָה, אֵין בָּהּ עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים, וּמוֹתֵר לִשְׁאֵת וּלְתַת
עַמְדָּה.

מִמְשִׁכָּה הַמִּשְׁנָה: אֲבָל יוֹם תְּנַלְחַת וְקִנּוּ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִּים, שֶׁהִדְרִךְ
לְגַלְחוֹ מִזְמָן לִזְמָן לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, אַךְ אֵין לִזֶּה זְמַן קֶבֶעַ, וְיוֹם
תְּנַלְחַת בְּלִזְרִיתָּהּ - קְבוּצַת שְׁעֵרוֹת שְׁמִנִּי מֵאַחֲרֵי עוֹרְפוֹ וּמִגַּלְחָה
אוֹתָהּ פֶּעַם בִּשְׁנֵה לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, וְיוֹם שְׁעָלָה בּוֹ מִן הָיָם - שֶׁנִּפֵּל
לִים וְנִיצַל מִטְּבִיעֵהָ, אוֹ שֶׁחֲזָר מִהַזְפַּלְגָּתוֹ מִעֵבֶר לִים לְסַחֲרוּרָה. וְיוֹם
שִׁצָּא בּוֹ מִבֵּית הָאִסּוּרִין, וְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים שֶׁעָשָׂה מִשְׁתָּה לְנִישׁוּאֵי בְּנוֹ,
בְּכָל אֱלֹו אֵינוֹ אִסּוּר בְּמִשְׁא וּמִתָּן אֵלָא בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְעַם אוֹתוֹ הָאִישׁ

עבודה זרה. לפני אידיהן - פרק ראשון דף ח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזליץ) רל"ט רש"י תוספות

רבי יהושע ספר ליפנין ממשש – להסדיר שבח תחלה, הלכך יתפלל שמונה עשרה תחלה, דאיכא שבח בתחלתן. **רבי נובייה** – גדולת מעשיו וחכמתו רבה, וגאה לו לשבח ולהעדרף בשבחיו של מלך המלכים, אבל איניש בעלמא מחיו כיהורא. **מעין** כל **ביבה** ו**נברה** – אם היה משבח תלמודו – מאריך ב'חזון הדעת', אם בעל תשובה וכן מאריך ב'הרצוה בתשובה', וכן כולן.

דְּבִי יְהוֹשֻׁעַ סָּבַר: יִלְפִּינָן מִמֶּשֶׁה, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָּבַר:
לֹא יִלְפִּינָן מִמֶּשֶׁה, שְׂאֵנִי מִשֶּׁה דָּרַב גּוֹבְרִיהַ. וְחֲכָמִים
אוֹמְרִים: לֹא כְּדִבְרֵי זֶה וְלֹא כְּדִבְרֵי זֶה, אֲלֵא שְׂוֹאֵל

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה: שׁוֹאֵל אֶדָם צִרְקוֹ בִּשְׁמוּעָה יוֹדֵה דָרֵב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְׁמִימָה דְרַב, אָף עַל פִּי שְׁאֲמָרוֹ: תַּפְלָח", אָבָל אִם בָּא לֹאֵר בְּסוֹף כָּל בְּרִכָּה וּבְרִכָּה מַעֲיֵן כָּל רַב תִּיָּא בַר אֲשִׁי אָמַר רַב: אָף עַל פִּי שְׁאֲמָרוֹ שׁוֹאֵל אֶדָם יֵשׁ לוֹ חוּלָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - אוֹמַר בְּבִרְכַּת חוּלִים, וְאִם צִרְדָּה שְׁנִיָּם. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֵוִי: אָף עַל פִּי שְׁאֲמָרוֹ שׁוֹאֵל אֶדָם אִם בָּא לֹאֵר אַחֵר תַּפְלָתוֹ, אִפִּילוּ בְּסֵדֶר יוֹם הַכַּפּוּרִים - אוֹמַר.

ס: קלנדא, וס'רננדא, וק'רטיסים, ויום ג'נוסיא של מלכיהם, ויום רבי מאיר, וב'כמים אומרים: כל מיתה שיש בה שריפה - יש שריפה - אין בה עבודה זרה; אבל יום תגלחת קנזו ובלוריתו, ש שניא מבית האסורין, וגוי שעשה משתה לבנו - אינו אסור ש בלבו. **גמרא** אמר רב חנן בר רבא: קלנדא - שמונה ימים מונה ימים לפני תקופה, וסימנך: "אחור וקדם צרתני" וגו'. תנו שזו יום שמחמטט וחולץ. אמר: אזי לי, שמו בשביל שפרחתי

וְהָיוּ וְנָהוּ, וְזוֹ הִיא מִיתָה שְׁנִקְנֶסָה עָלַי מִן הַשָּׁמַיִם; עֶמֶד יוֹשֵׁב
 [לָהּ]. בִּינֵן שְׂרָאָה תְּקוּפַת טֶבֶת וְרָאָה יוֹם שְׁמָאֲרִיד וְחֹלְדָּה, אָמַר:
 וְעָשָׂה שְׂמוֹנֶה יָמִים טוֹבִים. לְשָׁנָה הָאֲחֵרֶת עָשָׂאן לָאֵלֹהִי וְלָאֵלֹהִי
 עֹסֵם שָׁמַיִם, וְהֵם קָבְעוּם לְשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה. בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר:
 וּזְמִי חֲזָא, וְיָמִי אֲרִיכִי אֲפִתִּי לֹא חֲזָא; אֵלֹא לְמָאן דְּאָמַר: בְּנִינָן
 וְיָוִימִי וְזְמִי וְיָוִימִי אֲרִיכִי - דְּהָיוּ וְזְמִי פֻלֵּי הָאֵי לֹא חֲזָא. תְּנִי רַבְנִי:

לָאָם לְתוֹחוֹ וּבִחוֹ, וְזוֹ הִיא מִיתָה שְׁנוֹנָקָה עָלֵי מִן הַשָּׁמַיִם; הָיָה לִי לְחַיָּה בִּבְרָא. בֵּינָן שְׁעָלָה עֲמוּד הַחֹשֶׁךְ, אָמַר: מִנְהֵנוּ רַב שׁוֹר שְׁקֶרְטִי קוֹדֶמִין לְפָרֻסֹתָיו, שְׂאָמַר: "וְתִיטֵב לָהּ" מִשּׁוֹר יְהוּדָה אָמַר שְׂמֵאֵל: שׁוֹר שְׁהֶקְרִיב אָדָם הָרָאשׁוֹן - קָרָן אַחַת "וְתִיטֵב לָהּ" מִשּׁוֹר פֶּר מִקְרָן מִפְּרִיס" - "מִקְרִין" תִּרְתִּי מִשְׁמַע! קָרָן" כְּתִיב. אָמַר רַב מִתְּנֵה: רֹמִי שְׁעִשְׂתָּה קִלְדָּא, וְכָל הַעֲוִיּוֹת

הוא, אותן עיירות אסורות או מותרות? רבי יהושע בן לוי אמר:
 י ויחנן אמר: אין אסורה אלא לעובדיה בלבד. תנא כוותיה דרבי
 זמי עשתה קלנדא, וכל עיירות הסמוכות לה משתעבדות לה,
 א לעובדיה בלבד; סטרגליא וקרטסים, ויום גנוסיא של מלכיהם,
 ויו אסור, אחריו מותר; וגוי שעשה (בו) משתה לבנו - אין אסור
 ש. אמר רב אחאי: אף אנן נמי תנינא, דקתני: ויום תגלחת זקנו
 תים, ויום שיצא בו מבית האסורים - אין אסור אלא אותו היום

[illegible]

משנה ואלו אידיות - דאסורין שלשה ימים
לפניהן. קלנדא וספרטורא - כולוה מפרש
בגמרא. ויום הלידה - של מלך, עושין כל בני
מלכותו יום איד משנה לשנה ומקריבין זבחים.
שריפה - ששרפו עשוי לשנה תשמישו בדרך
המלכות; יש בה עבודה זרה - כלומר אותו היום
עובדין עבודה זרה, והוא לזן יום איד, וכן משנה
לשנה כל ימי בנו. ובכל הזך דחשבנין חבא -
חשיבי ליה. ואסור שלשה ימים לפניהן. אבל יום
נגלחת זקנו בו - שאין זמן קבוע לרבים, אלא
כאחד ואחד כחשבונות עשה יום איד. בלוריתו
- כשסופר פגמים הדבה נמיה בלורית מאדיות
ומגלחת משנה לשנה, ויום שמגלחה עשה יום
איד. ויום שעלה מן הים - מקריב זבחים
לעבודה זרה על דבר שניצל. ובכל הזך אינו
אסור אלא אותו היום, ולא לפניו ולא לאחריו,
דלא חשיבי כולי האי. **גמרא** אחר התקופה -
הוא תקופת שבט, ויום עושין שמונה ימים
רצופין אידין, כדלקמן. ויפסין - שלא תחליף
לומר קלנדא קרי אותן דלפני התקופה. אחר
וקדם צירתי - "אחר" כתיב ברישא. מתניתין
נמי, הזך דלאחר התקופה תנא ברישא. יום
שמתעם והולך - מתשרי ועד טבת. הא הוא
ליה - יומי אריכי ביום תקופת תמותה, והיה לו
ידוע ששמונה יום עולם הוא. שמונתו קרודמת
לפרסותיו - דאמר מר, כל מעשה בראשית
בקומתו נבראו, שור עם קרניו מגודלין, וכיון
שיצא ראשו תחלה נמצאו קרנותיו קרודמת
לפרסותיו. ותיבתא מר' משור פר - אמר דוד:
ותיבת לך' תפלתו שלוש שבועים שהיה שור -
דהיינו אותו יום שנוצל. בדרכותי "שור או כשב"
וגו' - הרי עשוי ונגמר כפר שהוא כן שלשה,
שאפילו מקרניו לא חסר. רומי שעשתה קלנדא
- תקנו אותו יום להקריב זבחים, וכל עיירות
הסמוכות לה לרומי יודעין אנו שכן משעבדות
לה לרומי ליתן חנם ולתבאי לזן כל צרכיהן,
אבל אותן עיירות אנו עושין קלנדא. ימי הדי
אסור לשאת ולתת עמהם, דנימא: הואיל
ומשעבדות לרומי יש לומר מה שזן קונין
עכשי יביאו לרומי להקריב בני רומי. או
מותרות - והואיל ואין מקריבין הן ואין יום איד
זה שלזן. לעובדיה - בני רומי. אינה עצמה
כלומר, כל עצמה של אסור אינה אלא
לעובדיה. וספרטורא וקרססים - סיפא דברייתא.
ובולוה מפרש לקמן. גוי - ביום משתה בנו פלח
לעבודה זרה על שהגיע לכך. אף אן נמי הניא
- כרבי יוחנן, לעיירות המשעבדות ומותרות.
אלא אותו היום ושאר ימים - פשיטא דרמי.
שלא גילח האיש ושאר גוים שלא עלו בו ביום
מן הים מותרין. אלא לאו למעוטי אנשים
משועבדים - לאותו האיש, דמותרין, דלא
אמינן; מאן דובני ממש ליה למפלה במשרה -
כלומר, בלא כוונה, ואין שמים על לב. וקראי לך
- משמע שאתה קרי לוי, מעלה אני על אכילתך
כאילו הוא מותר.

מבי רמו שרי באסניתי – פירש רשי לשון ראשון: לחטל שבר. וקשה, דבכל התלמוד לא מצינו שהיו עושין שבר משעורין, אלא מתמרים או מכשול! לכך נראה לשון שני שפירש רשי. ושני הלשונות האלו פירש רשי אף בכתובות פרק קמא (ח, א).
קרטסים – אומר הרב רבינו שמעיה: בלשון הן הוא תפוס תפוסת שתיים; "קרט" – לשון תפוסה, ורס"ם – לשון שתיים. ופירש

דרוצה לומר תפוסה שניה. ונראה דא דקא אמרין לן: לקמן: קרטסים ויום שתפסו רומי מלכות, והבי פירושו: "קרטסים" – תפוסה שניה, ויום שתפסו מלכות – בראשונה.
הבי גרסין: **נשתכחו** לגרסיננו – ולא גרסין "ליכתבניה", שהרי אין כותבין הלכות. **אלא** שלא דינו דיני נפשות – ואם תאמר: הוא תפסו רומי בפרק "אלו נערות" (כתובות ל, א): משחרב בית המקדש, אף על פי שבתלו ארבע מיתות, דין ארבע מיתות לא נתבטלו, מי שנתחייב סקילה כו', ואמאי נקט משחרב בית המקדש? הוא אפילו ארבעים שנה בפני הבית לא דנו דיני נפשות! ויש לומר: דמכל מקום כשהיו רואין צורך שעה היו חוזרין אל הלשכה ודין שם. ומורי הרב רבינו מנחם אמר לנו בשם רבי יהונתן, ד"משחרב בית המקדש" קאי אהא דקאמר "דין ארבע מיתות לא בטלו", והבי קאמר: אף על פי שבתלו ארבע מיתות לגמרי – לא בטלו דנם, וכל שכן באותם ארבעים שנה קודם חורבן שנהגו דין ארבע מיתות. **מלמד** שהמקום גורם – ואם תאמר: הוא ירושלים נמי איקרי "מקום" לגבי אכילת קדשים ומעשר שני, ובתיב: "במקום אשר יבחר ה' ויש לומר: דלגבי דיני נפשות לא איקרי "מקום" אלא לשכת הגזית שהיתה חציה בקדש וחציה בחול, והיינו טעמא – משום דבעין סנהדרין סמוך לשכינה. והבי נמי אמרין (עבודה זרה נב, א): כל דהמעמיד דין שאינו הגון, כאילו נטע אשרה אצל מזבח, דכתיב: "שופטים ושוטרים" וסמך ליה: "לא תטע לך אשרה אצל מזבח ה'". ולפיכך גלו וישבו בחנות אף על פי שחנות עצמו היה בחד הבית, מכל מקום לא היה סמוך לשכינה כלשכת הגזית. ואם תאמר: מנלן קפידא במקום שאר חייבי מיתות שלא און ממרא? דקרא לא כתיב אלא בוקן ממרא! וכן לומר, דדרשין: כל זמן שסנהדרין גדולה במקומה כדן אצל מזבח – או שופטים תתן לך בכל שערך לשפוט דיני נפשות, נסתלקו הם – בטלו כל דיני נפשות.

וגמירי

כל תלתין יומין, בין אמר ליה מחמת הלולא ובין לא אמר ליה מחמת הלולא – אסור; מפאן ואילף, אי אמר ליה מחמת הלולא – אסור, ואי לא אמר ליה מחמת הלולא – שרי. וכי אמר ליה מחמת הלולא, עד אימת? אמר רב פפא: עד תריסר ירחי שתא. ומעיקרא מאימא אסור? אמר רב פפא משמיה דרבא: מפא רמו שיערי באסינתי. ולבית תריסר ירחי שתא שרי? והא רב יצחק בריה דרב משמיא איקלע לבי ההוא גוי לבית תריסר ירחי שתא, ושמיא דאורי, ופירש ולא אכל! – שאני רב יצחק בריה דרב משמיא, דאדם חשוב הוא. "וקרטסים" וכו'. מאי קרטסים? אמר רב יהודה אמר שמואל: יום שתפסה בו רומי מלכות. – והתניא: קרטסים ויום שתפסה בו רומי מלכות! אמר רב יוסף: שתי תפוסות תפסה רומי, אחת בימי קלפטרס מלכתא, ואחת שתפסה בימי יוניס; דכי אתא רב דימי אמר: תלתין ותרין קרבי עבדו רומאי בהדי יונאי ולא יכלו להו, עד דשתפניהו לישראל בהדיהו, והבי אתנו בהדיהו: אי מינ מלכי – מניינו הפרכי, אי מניינו מלכי – מינ הפרכי; ושלחו להו רומאי לינאי: עד האידינא עבידנא בקרבא, השתא נעביד בדינא, מרגלית ואכן טובה, איזו מהו יעשה בסיס לחבירו? שלחו להו: מרגלית לאכן טובה. – אכן טובה ואינך איזו מהו יעשה בסיס לחבירו? – אכן טובה לאינך. – אינך וספר תורה, איזו מהו יעשה בסיס לחבירו? – אינך לספר תורה. שלחו להו: [אם כן], אגן ספר תורה גבן וישראל בהדי, כפו להו. עשרין ושית שנין קמו להו בהימנותיהו בהדי ישראל, מפאן ואילף אישתעבדו בהו. מעיקרא מאי דרש, ולבסוף מאי דרש? מעיקרא דרש: "נסעה ונלכה ואלכה לנגדך", ולבסוף דרש: "יעבר נא אדני לפני עבדך". עשרין ושית שנין דקמו בהימנותיהו בהדי ישראל, מנא לן? דאמר רב כהנא:

כל תלתין יומין – דבית הלולא. בין אמר – גוי זה לישראל: מחמת הלולא אני עשה סעודה זו. ובין לא אמר לו – מסתמא להלולא מבין ואסור, דכל ימי הלולא מקריב לעבודה זרה. ומעיקרא – קודם שיכניס את אשתו, מאימא חיישין להלולא אם הזמין אנשים לסעוד אצלו? מבי רמו שיערי באסינתי – לעשות שבר ליום זמשתה. אסינתי = עריבות ששורין בהן שעורין לעשות שבר. לשון אחר: נתנן עפר בעריבות וזורעין שם שעורין קודם ימי החופה, ומביאין לפני התחת והכלה כשהן צמוחים, ואומרים להם: פרו ורבו כשעורין הללו שזמנהו לצאת מכל התבואה. דאדם חשוב הוא – ושמנו ממנו הגוי מאד. יום שתפסה בו רומי מלכות – שנלחמו עם יוניס ונצחום ומלכו בכל העולם. בימי קלפטרס מלכתא – של אלכסנדריוס, כדאמר ב"המפלת" במסכת נדה (ל, ב), ונלחמו רומיים עמה ונצחום ותפסו הם המלוכה. עד דשתפניהו – רומאי לישראל בהדיהו. והבי אתנו – רומאי לישראל אי מינ מלכי בו. מרגלית – אינה חשובה כאבן טובה בסים – כן תרגום "כנז" – בסיסה, למושב חברתה להשיבה עליה. אינך – הוא נופך, קרבונקלא. כפו להו – רומאי לינאי. עשרין ושית שנין קמו – רומאי בהימנותיהו לישראל. מעיקרא – כי קמו רומאי בהימנותיהו. מאי דרש – רומיים. ואילכה לנגדך – יעקב ועשו שוין בגדולה. לפני עבדך – דרך השר להלך לפנים. פשטה – שלטה. מלכות [הרשעה] – רומי. בחנות – מקום בחד הבית וזנות שמו. דיני קנסות – אונס ומפתה ושליש של עבד, שנתנה תורה קצבה אחת ליקר ולזולל. ומאחר שלא ישבו בלשכת הגזית לא דנו, ובטלו דיני קנסות, דכתיב בהשלומי כפל שהוא קנס: "אשר ירשיעון אלהים", והיינו מומחין וסמוכין בשם "רב" כדאמרין בסנהדרין, ומי שאינו סמוך אינו דן דיני קנסות. תחום – אלפים אמה סביבות העיר. וספך שם בו – והני רבנן בחד חורבן הבית הוו טובא. לולניאות – חניות. כי היכי דלא ליחייבו – רוצחין קטלא, דאין דנין דיני נפשות אפילו בסנהדרין קטנה שבכל עיר אלא בזמן שהיתה סנהדרין גדולה בישיבתה, ובמקום ההוא גדול, והוא לשכת הגזית. הפקום גורם – לחייב הגדול, ואם אינם שם לא ידנו. והאי קרא בדיני נפשות קאי: "כי יפלא ממך דבר", בפרשת "שופטים ושוטרים" בוקן ממרא.

מלכות

בשחלה רפי ישמעאל בר יוסי, שלחו ליה: רבי, אמור לנו שנים ושלושה דברים שאמרת לנו משום אביך. אמר להו: מאה ושמונים שנה קודם שנחרב הבית – פשטה מלכות הרשעה על ישראל, שמונים שנה עד לא חרב הבית – גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכוכית, ארבעים שנה עד לא חרב הבית – גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות. למאי הלכתא? אמר רבי יצחק בר אבדימי: לומר, שלא דנו דיני קנסות. דיני קנסות סלקא דעתך? והאמר רב יהודה אמר רב: ברם זכור אותו האיש לטוב ורבי יהודה בן כבא שמו, שאמלא הוא נשתפחו דיני קנסות מישראל; נשתפחו – לגרסיננו! אלא כמלו דיני קנסות מישראל, שגזרה מלכות הרשעה שמר על ישראל: כל הסומך יהרה, וכל הסומך יהרה, ועיר שסומכין בה תחרב, ותחום שסומכין בו יעקר; מה עשה רבי יהודה בן כבא? הלך וישב בין שני הרים גדולים ובין שתי עירות גדולות, בין שני תחומי שבת, בין אושא לשפרעם, וסמך שם חמשה וקנים: רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, ורב אוןא מוסיף: אף רבי נחמיה; פיון שהפירו בהם אויבים, אמר להם: בני, רוצו! אמרו לו: רבי, ואתה מה תהא עליך? אמר להם: הריני מוטל לפניכם כאבן שאין לה הופכין; אמרו: לא זו ממש עד שנעצו לגופו שלש מאות לולניאות של ברזל ונעשאוהו לגופו ככבד! אמר רב נחמן בר יצחק: לא תיקא דיני קנסות, אלא שלא דנו דיני נפשות. מאי טעמא? פיון דהוו דנפשי להו רוצחין ולא יכלי למידן, אמרו: מוטב גלי ממקום למקום כי היכי דלא ליחייבו, דכתיב: "ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא", מלמד שהמקום גורם. מאה ושמונים ותו לא? והתני רבי יוסי בריבי: מלכות

עבודה זרה דף ח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום שלישי) רמא

1 כָּל הַתְּלִין יוֹמִין - כל שלשים יום שאחרי יום חופתו של העובד
2 כוכבים, אם מזמין את ישראל להשתתף בסעודה, בֵּין אִם אִמֵּר
3 לֵיהּ הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים לִישְׂרָאֵל שְׁעוּשָׁה סְעוּדָה זֶה מִחֻמַּת הַלּוֹלָא -
4 לכבוד שמחת נישואיו, וְכֵן אִם לֹא אִמֵּר לֵיהּ מִחֻמַּת הַלּוֹלָא אלא
5 הוֹמִינוּ סתם, אִסּוּר לִישְׂרָאֵל להשתתף בסעודתו, כִּיּוֹן שֶׁכָּל סְעוּדָה
6 שְׁעוּשָׁה באותם שלשים יום ודאי כוונתו לכבוד נישואיו, ומקריב
7 בה זבחים לעבודה זרה. מִכָּאֵן וְאֵלֶּיךָ - לאחר שעברו שלשים יום,
8 כשמוזמין העובד כוכבים את ישראל לסעודה, אִי אִמֵּר לֵיהּ
9 שְׁעוּשָׁה סְעוּדָה זֶה מִחֻמַּת הַלּוֹלָא, אִסּוּר, וְאִי לֹא אִמֵּר לֵיהּ מִחֻמַּת
10 הַלּוֹלָא, שָׁרִי - מותר לישראל להשתתף בה. כִּיּוֹן שֶׁאַחֲרֵי שְׁלֹשִׁים
11 יום, מִן הַסֵּתֶם אֵינוֹ עוֹשֶׂה סְעוּדָה זֶה לְכַבּוֹד נִישׁוּאָיו.
12 הגמרא מבררת כמה זמן אחרי יום חופתו של העובד כוכבים,
13 כשאומר שהסעודה היא מחמת נישואיו אסור לישראל להשתתף
14 בה. מבררת הגמרא: וְכֵן אִמֵּר לֵיהּ - וכאשר אומר העובד כוכבים
15 שְׁעוּשָׁה סְעוּדָה זֶה מִחֻמַּת הַלּוֹלָא, עַד אֵימָת - עד מתי יהיה אסור
16 לישראל להשתתף בסעודה כזו. משיבה הגמרא: אִמֵּר רַב פֶּסָא, עַד
17 תְּרִיסָר יְרֵחֵי שָׁתָא - עד שנים עשר חדשים מיום החופה, שעד אז
18 עדיין הדרך לעשות לפעמים סעודות לכבוד הנישואין.
19 הגמרא מבררת כמה זמן לפני יום חופתו של העובד כוכבים אסור
20 להשתתף בסעודתו: מבררת הגמרא: וּמַעֲרָקָא - קודם יום חופתו,
21 מֵאֵימָת אִסּוּר - ממתן נחשבת הסעודה כשייכת לנישואין. מבארת
22 הגמרא: אִמֵּר רַב פֶּסָא מִשְׁמַיָּה דְרַבָּא, מִכִּי רָמוּ שְׁעָרֵי בִּגְאֻסְיָתִי -
23 מעת שנותנים את השעורים בתוך הגיגיות - הזדוּת בלמית כדי
24 לעשות מהם שֶׁכֶּר לְצוּרֶךָ מִשְׁתֵּה הַנִּישׁוּאִין, שמאותה עת מתחילה
25 כבר שמחת הנישואין, ואם עושה אז העובד כוכבים סעודה אסור
26 לישראל להשתתף בה.
27 מקשה הגמרא: וְלִבְתֵּר תְּרִיסָר יְרֵחֵי שָׁתָא שָׁרִי - וכי לאחר שנים
28 עשר חדשים מותר לישראל להשתתף בסעודה אף כשהעובד
29 כוכבים אומר שְׁעוּשָׁה אותה לשמחת נישואיו, וְהָאֵם רַב יִצְחָק בְּרִיהּ
30 דְרַב מִשְׁפָּטָא אֵיפְלַע לִבִּי הֵהוּא תוֹךְ הַגִּיגִיּוֹת - הוֹדוּן בְּלִיתוֹ שֶׁ
31 עוֹבֵד כּוֹכְבִּים לְבִתֵּר תְּרִיסָר יְרֵחֵי שָׁתָא - לאחר שנים עשר חדשים
32 מיום חופתו של העובד כוכבים, ועשה הלא סעודה, וְשִׁמְעִיה דְּאִדְרִי
33 - שמע רב יצחק שהודה הגוי לעבודה זרה על כך שרב יצחק
34 משתתף בשמחתו, וְפִירֵשׁ רַב יִצְחָק מִהַסְעוּדָה וְלֹא אָכַל, הרי שגם
35 לאחר שנים עשר חדשים יש לסעודה כזו חשיבות בעיני העובד
36 כוכבים, שֶׁלֹא כדברי רב פסא. מתרצת הגמרא: שָׂאנִי - שונה הוא
37 רַב יִצְחָק בְּרִיהּ דְרַב מִשְׁפָּטָא, אֲדָם חָשׁוֹב בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת,
38 העובד כוכבים שמח ממנו ביותר, אבל לֹתֵם שִׁשְׁרָא מוֹתֵר
39 להשתתף בסעודה שְׁעוּשָׁה הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים לאחר שנים עשר
40 חדש, כִּי אֵין שְׂמִיחָה כָּל כֵּךְ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים בִּסְעוּדָה זֶה.
41 שִׁנְיָו בְּמִשְׁנָה: 'ואלו אידיון של עובדי כוכבים וכו' וְקִרְטָסִים' וכו'.
42 מבררת הגמרא: מֵאֵי קִרְטָסִים - מה טיבו של יום זה ומדוע עשו
43 אותו יום איד. משיבה הגמרא: אִמֵּר רַב יְהוֹנָתָן, אִמֵּר שְׁמוּאֵל, וְהוּ
44 יוֹם שִׁתְּפָסָה בּו רומי את הַמְּלָכוּת על כל העולם מידיה של יון,
45 ועשאוהו יום איד.
46 מקשה הגמרא: וְהִתְנַאי בְּבִרְיִיתָא הִמְפִּרְתָּ אֶת יְמֵי אִידֵיהֶם שֶׁל
47 עובדי כוכבים, קִרְטָסִים, וְיוֹם שִׁתְּפָסָה בּו רומי מְלָכוּת, הרי שיום
48 קרטסים ויום תפיסת המלכות הם שני ימי איד שונים. מתרצת
49 הגמרא: אִמֵּר רַב יוֹסֵף, שְׁתֵּי תְּפִסוֹת תְּפָסָה רומי, תְּפִיסָה אֶתְּחַבֵּי
50 קְלָפְטָא מְלָכָא - בימי קלפטרא מלכת מצרים, שבני רומי נלחמו
51 בה וניצחוה ותפסו את המלוכה בארץ מצרים, ולאותו יום קוראת
52 הברייתא 'יום שתפסה בו רומי מלכות'. ותְּפִיסָה אֶתְּ שִׁתְּפָסָה אֶת
53 הַמְּלָכוּת בִּימֵי יוֹנִים, שניצחא רומי את יון ונעשתה שולטת על
54 העולם כולו, ויום זה נקרא 'קרטסים'.
55 מוכיח רב יוסף את דבריו, שרומי תפסה את המלכות מידי יון: דְּכִי
56 אָתָּא - שכאשר בא רַב דְּיָמִי מארץ ישראל לבבל, אִמֵּר, הַתְּלִין
57 וְתִרִין קְרִבִּי עֲבִדוּ רִמְיָא בְּהִי וְיִנְיָא - שלשים ושתים מלחמות עשו
58 הרומאים נגד היוונים, וְלֹא יָכְלוּ לָהּ - ולא הצליחו לנצחם. עַד

59 דְּשִׁתְּפִינְהוּ לִישְׂרָאֵל בְּהִדְרֵיהּ - עד שעשו הרומאים שותפות עם
60 ישראל במלוכה, וְהָכִי אֲתֵּנוּ בְּהִדְרֵיהּ - וכך עשו הרומאים תנאי
61 עם ישראל, אִי מִיָּן מְלָכִי, מִיָּיִבו הַפְּרָכִי - אם יהיו מלכי העולם
62 מאתנו, בני רומי, יהיו מושלי המדינות ממכם, בני ישראל, וְאִי
63 מִיָּיִבו מְלָכִי מִיָּין הַפְּרָכִי - אם יהיו מלכי העולם ממכם, יהיו
64 מושלי המדינות מאתנו. ואחר כך שָׁלְחוּ לָהּ רִמְיָא וְיִנְיָא - שלחו
65 הרומאים ליוונים ואמרו להם, עַד הָאֵידִינָא עֲבִידְנָא בְּקִרְבָּא - עד
66 עתה עשינו ריב עמכם במלחמות, אבל הִשְׁתָּא נַעֲבִיד בְּרִינָא - כעת
67 נתווכח עמכם בדיון, מי צריך למלוך על כל העולם, והסכימו
68 היוונים לדון עמם, ומי שינצח בדיון יזכה במלוכה. שאלו הרומאים
69 את היוונים, מי שיש לו מְרִנְלִית, וגם אֲכָן מוֹכָה, שהיא יקרה
70 וחשובה ממרגלית, ורוצה לתת את האחת על גבי חברתה, אִיּוּ
71 מִהֵן רָאוּי יַעֲשֶׂה בָּסִים לְחִבְרֵי, שיהיה חבירו יושב עליו. שָׁלְחוּ
72 לָהּ הַיּוֹנִיִּים תְּשׁוּבָה, הַמְרִנְלִית תֵּהָא בְּסִים וּמוֹשֵׁב לְאָכָן מוֹכָה, שהרי
73 האבן הטובה חשובה ממנה. חזרו הרומאים ושאלו את היוונים, מי
74 שיש לו אֲכָן מוֹכָה (וגם אִינָה) - אבן נופך, שהיא יקרה יותר מסתם
75 אבן טובה, אִיּוּ מִהֵן יַעֲשֶׂה בָּסִים לְחִבְרֵי. השיבו להם היוונים, אֲכָן
76 מוֹכָה תִּיעֲשֶׂה בְּסִים לְאִינָה, שהרי האינך חשובה ממנה. חזרו
77 הרומאים ושאלו את היוונים, מי שיש לו אִינָה וגם סָפֵר תוֹרָה, אִיּוּ
78 מִהֵן יַעֲשֶׂה בָּסִים לְחִבְרֵי. השיבו להם היוונים, ראוייה הֵאֲיִנָּךְ
79 להיעשות בְּסִים לְסָפֵר תוֹרָה, שהרי ספר התורה חשוב ממנה. שָׁלְחוּ
80 לָהּ הַרומאים ליוונים, [אם בן] הרי מודים אתם שראוי לכם להיות
81 כפופים לתחתונתו, כֵּן אֲנִי סָפֵר תוֹרָה נָכֵן, וְיִשְׂרָאֵל בְּהֵן - אנו
82 שותפים במלכותנו עם ישראל ולפיכך ספר התורה נמצא אצלנו,
83 ואין לכם יותר חשוב ממנו. ובטענה זו נצחו הרומאים את היוונים,
84 וּכְפּוּ לָהּ - כפו אותם להיות משועבדים להם, ונעשתה רומי
85 שולטת על העולם כולו. ואחרי שנעשו הרומאים שליטי העולם,
86 עָשְׂרִין וְשִׁית שָׁנִין קָמוּ לָהּ בְּהִמְנֻתֵיהּ בְּהִי יִשְׂרָאֵל - במשך
87 עשרים ושש שנים עמדו בנאמנותם להיות שותפים עם ישראל
88 בהנהגת המלוכה שזה בשוה, אבל סָפֵר מִכָּאֵן וְאֵלֶּיךָ הִפְרוּ אֶת הַבְּחֻחַת
89 וְאִישְׁתַּעֲבְדוּ בָּהּ - החלו משתעבדים בישראל.
90 שואלת הגמרא: מַעֲרָקָא מֵאֵי דְרוּשׁ וְלִבְסוּף מֵאֵי דְרוּשׁ - מהיכן
91 למדו הרומאים בתחילה שכדי למלוך על כל העולם צריכים הם
92 לשתף את ישראל, ומידיכן למדו אחר כך שיכולים הם למלוך על
93 כל העולם גם מבלי שותפות עם ישראל. משיבה הגמרא: מַעֲרָקָא
94 דְרוּשׁ - מתחילה למדו ממה שאמר עשיו ליעקב כשבא לקראתו
95 בשובו מבית לבן (בראשית ל"ב) 'נִסְעָה נִלְכָּה וְאִשְׁכָּח לְפָנֶיךָ' - נלך
96 יחד בשוה, משמע שיעקב ועשיו שווים לגדולה, לְפִיכָךְ צְרִיכָה
97 מלכות בני עשיו, שהם הרומאים, להיות בשיתוף עם בני יעקב.
98 וְלִבְסוּף דְרוּשׁ ממה שענה לו יעקב (שם לג י"ד) 'עֵקֶב נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי
99 עֲבָדִי, משמע שבני עשיו יעלו לגדולה לפני בני יעקב, ומלכות בני
100 יעקב תהיה רק לעתיד לבא.
101 מבררת הגמרא: עָשְׂרִין וְשִׁית שָׁנִין דְּקָמוּ בְּהִמְנֻתֵיהּ בְּהִי יִשְׂרָאֵל
102 מֵאֵן לָן - מהיכן למדנו שעשרים ושש שנים שמרו הרומאים את
103 הבטחתם לישראל להיות שותפים שווים במלכות. משיבה הגמרא:
104 דבר זה נלמד במסורת, דְּאִמֵּר רַב פְּהֵנָא, בְּשִׁחְלָה רַבִּי יִשְׁמְעֵאל בֶּר
105 יוֹסִי, שָׁלְחוּ לֵיהּ הַחֲכָמִים וּבִיקְשׁוּ מִמֶּנּוּ, רַבִּי, אִמּוֹד לָנוּ שְׁנִיִּים וְשִׁלְשָׁה
106 דְּבָרִים שְׂאִמְרָתָךְ לָנוּ שִׁישׁ בִּידְךָ מִשּׁוֹם אֲכִיבִי, רַבִּי יוֹסִי בֵּן חֶלְפָתָא.
107 אִמֵּר לָהּ רַבִּי יִשְׁמְעֵאל שְׁלֹשׁ דְּבָרִים אֵלּוּ, מֵאֵה וְשְׁמִינִים שְׁנֵה קוֹרִים
108 שְׁנֵהרַב הִפִּית הַשָּׁנִי פִּשְׁטָה (-השתלטה) מְלָכוּת רומי הִרְשָׁעָה עַל
109 יִשְׂרָאֵל. שבשנים שלפני כן היו ישראל בני חורין, ומאותה העת
110 התחילו הרומאים לכושם ולהשתעבד בהם. וְשְׁמִינִים שְׁנֵה עַד
111 שֶׁלֹא תָרַב הִכְרַת הַשָּׁנִי, וְזוּר חֲכָמִים דִּין מוֹמָחָה עַל אֲרִינִי הָעָמִים שֶׁכָּל
112 הַנִּכְנָס לָשֶׁם יִהְיֶה טָמֵא, כדי שלא יהיו ישראל רגילים לצאת לשם.
113 וְכֵן גִּזְרוּ עַל כָּלִי וְכּוֹכְבִּית שֶׁאֵם תִּיגַע בָּהֶם טוּמָאָה יִהְיוּ נְטָמִים,
114 מִשּׁוֹם שְׂדוּמִים הֵם לְכָלִי חֵרֶס שְׂטוּמָתָם מְדֹאֲרִייתָא, ששני סוגי
115 כלים אלו נעשים מן החול. וְאֲרִבְעִים שְׁנֵה עַד שֶׁלֹא תָרַב הִכְרַת
116 הַשָּׁנִי, נִלְתָה סְנֵהרִין גְּדוּלָה מִמְקוּמָהּ הַמְיוּחָד לָהּ בְּלִשְׁכַת הַגִּיּוֹת

תטעה מי משניהם צריך להוסיף ומי להפחית, **לְפָנָא בְּצִירָא, תָּנָא**
תוֹסְפָאָה – הסופר כותב את התורה על פי המסורה בחסרון
 אותיות, ואף כאן עליו להחסיר עשרים שנה, והתנא שונה את
 ההלכות שבתוספתא, ואף כאן עליו להוסיף עשרים שנה.
 הגמרא מביאה ברייתא, שגם עליה אמר רב פפא מאמר דומה:
תָּנָא דְּבִי אֱלִיהוּ, שֵׁשֶׁת אֲלָפִים שָׁנָה הָיוּ הָעוֹלָם – העולם קיים,
 מתוכם שְׁנֵי אֲלָפִים ראשונים הם תוהו – שעדיין לא ניתנה התורה
 ונחשב העולם כ'תוהו' שאין בו תועלת, שְׁנֵי אֲלָפִים שאחריהם הם
 של תורה בלבד ואינם ראויים עדיין להיות ימות המשיח, ושְׁנֵי
 אֲלָפִים שאחריהם ראויים להיות ימות המשיח, אבל בְּעוֹנוֹתֵינוּ
 שָׂרְבוּ, יָצְאוּ מִן הַמַּלְאָכִים שֶׁיֵּצְאוּ מִן – עברו מאלפיים שנה של ימות
 המשיח כל אותן שנים שעברו, ועדיין לא בא משיח.
 הגמרא מבררת מה כוונת התנא 'שני אלפים תורה'. מבררת
 הגמרא: שְׁנֵי אֲלָפִים תורה, מֵאֵימָת – ממתי התחיל מנין שנים אלו,
 אִי יוֹמָא מִמֶּתָן תוֹרָה עַד הַשְּׁתָּא – אם נאמר שהכוונה משעת מתן
 תורה ועד מלאת ארבעת אלפים שנה לבריאת העולם, לִיבָא בּוֹלִי
 הָאֵי – הרי לא תמצא מאז ועד עתה אלפיים שנים של תורה. דְּבִי
 מְעִינִית בְּהוּ – שכאשר תבדוק ותעיין באותן שנים של תוהו שלפני
 מתן תורה, תרי אלפי [א]רְבַּעַת דְּהָאֵי אֲלָפָא הוּא דְּהָאֵי – הרי הן שני
 אלפי שנים ועוד כמה שנים [ארבע מאות ארבעים ושמונה שנים]
 מתוך האלף השלישי. שהרי מתן תורה היה בשנת אלפיים ארבע
 מאות ארבעים ושמונה לבריאת העולם. ואם כן אין ממתן תורה
 ועד סוף האלף הרביעי, אלא אלף חמש מאות חמשים ושנים שנה
 בלבד.
 מבארת הגמרא: אֲלָא מִנֵּין שני אלפים תורה מתחיל מ'וֹאֵת הַנֶּפֶשׁ
 אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחַרְוִי' (בראשית יח), כשהתחילו אברהם ושרה ללמד
 תורה לרבים בהיותם בחרן, ויִמְרִי – מסורת בדינו, דְּאִבְרָהָם
 בְּהַחֲמִישֵׁת שָׁעָתָא בְּרַחֲמֵינוּ וְתַרְתִּי הָהוּא – שבאותה שעה היה אברהם
 בן חמשים ושנים שנה. כְּמָה בְּצִירָא מִדְּתַנִּי תָּנָא – כמה שנים היו
 חסרות משני אלפים תורה שהזכיר התנא, מוֹמֵן מִתֵּן תוֹרָה ועד
 סוף האלף הרביעי, הרי אֲרִבְעָא מֵאָה וְאַרְבָּעִים וְתַמְנִיָּא שָׁנִין הָיוּ –
 ארבע מאות ארבעים ושמונה שנים היו חסרות, מעתה בִּי מְעִינִית
 בִּיה – כשתבדוק ותעיין באותן שנים שמו'הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחַרְוִי'
 כשהיה אברהם בן חמשים ושנים שנה, ועַד מִתֵּן תוֹרָה, תמצא
 שֶׁאַרְבָּע מֵאָה וְאַרְבָּעִים וְתַמְנִיָּא שָׁנִין הָיוּ, ויחד עם אלף חמש מאות
 חמשים ושנים שנה שיש ממתן תורה ועד סוף האלף הרביעי, הרי
 הן אלפיים שנות תורה.
 ועל ברייתא זו אָמַר רַב פָּפָא, אִי מְעִי תָּנָא וְלֹא יָדַע פְּרָמִיָּה כְּמָה הָיוּ
 – אם התנא ששנה ברייתא זו, מסתפק כמה שנים עברו כבר
 מהאלפיים שנה של 'ימות המשיח', שידוע רק איזו מאה היא
 לאלף הנוכחי, אבל לא את הפרט, כמה שנים הוא עומד בתוך
 אותה מאה, לִישׁוּלִיָּה לְפָנָא כְּתִיב – ישאל את הסופר כמה
 הוא הפרט שכותב כעת בשטרות, בתוך המאה הנוכחית למלכות
 יוֹן, וְנִימְסִי עֲלֵיהּ אֲרִבְעִין וְתַמְנִי – ויוסיף על מספר שנות הפרט עוד
 ארבעים ושמונה שנים, וְנִשְׁכַּח לִיה לְחוּמְרִיָּה – וימצא את סכום
 חשבונו, כמה הוא הפרט שצריך להוסיף על המאות למנין אלפיים
 שנות ימות המשיח. וְסִמְנִיָּה – הסימן לזכור כמה שנים צריך תנא
 זה להוסיף, הוא מה שנאמר אצל ערי הלויים.

מַלְכוּת פָּרַם, שהתחילה עוד לפני בית המקדש השני, התקיימה
 בְּפָנֵי הַבַּיִת הַשֵּׁנִי שְׁלֹשִׁים וְאַרְבַּע שָׁנָה, ובטלה, ומלכו בני יוֹן. מַלְכוּת
 יוֹן הַתְּקִימָה בְּפָנֵי הַבַּיִת מֵאָה וְשָׁמֹנִים שָׁנָה, ובטלה. מַלְכוּת
 חֲשִׁמוֹנָי הַתְּקִימָה בְּפָנֵי הַבַּיִת בְּמִשְׁךְ מֵאָה וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, ובטלה,
 ומלך הורדוס. מַלְכוּת בֵּית הַיְּהוּדִים הַתְּקִימָה מֵאָה וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, ואז
 נחרב בית המקדש ובטלה מלכות הורדוס. וכל מאורע שהיה כְּמָהָן
 וְאֵילָּה, אם אתה צריך לציין את זמנו, כגון הבא למנות את סדר
 החכמים ומתי חיו, או לכתוב בשטר חוב מתי נעשה, צָא וְחִשּׁוּב
 כְּמָה שָׁנִים היה אותו מאורע אַחֵר חוּרְבֵן הַבַּיִת, ותאמר שהיה
 המאורע בשנת כך וכך לחורבנו. ומדייקת הגמרא מדברי רבי יוסי,
 אֲלָמָא מֵאֵתָּן וְשִׁית הָיוּ – מוכח שמאז שהתחילה רומי למלוך על
 העולם ועד חורבן הבית היו מאתים ושש שנים, שהרי אמר רב
 דימי לעיל (ה) שהרומאים וישראל נטלו יחד את המלכות מיוֹן,
 ובדברי רבי יוסי מבואר שמעת שנטלו בית חשמונאי את המלוכה
 ועד חורבן הבית עברו מאתים ושש שנים, וְאֵת – רבי ישמעאל
 ברבי יוסי אָמַר שרק מֵאָה וְשָׁמֹנִים שָׁנִים הָיוּ מעת שפשטה
 מלכות רומי על ישראל ועד החורבן, הרי חסרות מן המנין עשרים
 ושש שנים.
 מתרצת הגמרא: אֲלָא על כרחך צריך לומר שְׁעָשְׂרִין וְשִׁית שָׁנִין קָמוּ
 בְּהִימָנוּתֵיהּ בְּהָדִי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אִישְׁתַּעֲבָדוּ בְּהוּ – במשך עשרים
 ושש השנים הראשונות של מלכותם עמדו הרומאים בהבטחתם
 לישראל לחלוק עמם את המלכות ולא השתעבדו בהם, וְאֵמְטוּ
 לְהָכִי לֹא קָא חֲשִׁיב לְהוּ – ומשום כך אין רבי ישמעאל ברבי יוסי
 מחשיב שנים אלו בכלל השנים 'בְּשִׁשְׁשָׁמָה מַלְכוּת הַרְשָׁעָה עַל
 יִשְׂרָאֵל', ומכאן ראייה לדברי רב דימי, שאמר שבשנים הללו לא
 השתעבדו הרומאים בישראל.
 שנינו בברייתא שהבא לציין זמנו של מאורע שהיה אחר חורבן
 בית המקדש השני, ימנה את השנים שעברו מאז החורבן. הגמרא
 מביאה מאמר של רב פפא בענין זה: אָמַר רַב פָּפָא, אִי מְעִי הָאֵי
 תָּנָא וְלֹא יָדַע פְּרָמִיָּה כְּמָה הָיוּ – אם התנא ששנה ברייתא זו, מסתפק
 איזו שנה היא כעת, שידוע רק את חשבון מאות השנים לחורבן,
 אבל לא את הפרט, כמה שנים הוא עומד בתוך אותה מאה,
 לִישׁוּלִיָּה לְפָנָא כְּתִיב – ישאל את הסופר הכותב גיטין
 ושטרי מכר, שדרכו למנות את השנים למלכות יוֹן, מה הוא הפרט
 שכותב עתה בשטרות, בתוך המאה הנוכחית למנין מלכות יוֹן,
 וְנִימְסִי עֲלֵיהּ עָשְׂרִין שָׁנִין – ויוסיף על מספר שנות הפרט עוד
 עשרים שנה, וְנִשְׁכַּח לִיה לְחוּמְרִיָּה – וימצא את סכום חשבונו,
 כמה הוא כעת הפרט בתוך המאה שמונה לה למנין שנות החורבן.
 וְסִמְנִיָּה – הסימן כדי לזכור כמה שנים צריך התנא להוסיף, הוא
 מאמר יעקב ללבן (בראשית מא) 'וְהָ לִי עֲשָׂרִים שָׁנָה (אנכי) בְּבִיתְךָ',
 לרמוז, שבהוספת עשרים שנה תמצא את חשבון השנים לחורבן
 'ביתך', בית המקדש. וכמו כן במקרה ההפוך, אִי מְעִי כְּפָא – אם
 הסופר מסתפק איזו שנה היא כעת, שידוע רק את חשבון מאות
 השנים למלכות יוֹן, אבל לא את הפרט, כמה שנים הוא עומד
 בתוך אותה מאה, לִישׁוּלִיָּה לְתָנָא כְּתִיב – ישאל את התנא
 כמה הוא הפרט עתה לפי חשבונו לחורבן הבית, וְנִכְבַּר מִיֵּיחֵיהּ
 עָשְׂרִין שָׁנִין – ויפחית ממספר שנות הפרט עשרים שנה, וְנִשְׁכַּח לִיה
 לְחוּמְרִיָּה – וימצא את סכום חשבונו, כמה הוא כעת הפרט בתוך
 המאה שמונה לה למנין שנות מלכות יוֹן. וְסִמְנִיָּה – הסימן שלא

רואים אנו שכאשר באים לידי ניסיון בדבר אמונה, אזי אפילו קל שבקלים שרוב ימינו היו באופן דרבות רעות בעבירות חמורות ביותר, מכל־מקום כשבא לידי עניין שבו רואה שנעשה נפרד מאלוקות, אזי אין מקום לרוח שטות לנסות להעלים על האמת כו', אלא עומד הוא בניסיון.

עבודה זרה. לפני אידיהן – פרק ראשון דף ט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמג רש"י תוספות

מלכות פרס בפני הבית – בזמן הבית, בעודו בניי לאחר שבנאו כורש נמשכה מלכותו שלשים וארבע שנים ובטלה, ותפשוה בני יון ומלכו מאה ושמונים, הרי מאתים וארבע עשרה, ובני חשמונאי נטלו מלכות מזינים ומלכו מאה ושלש, והורדוס אחריהם מאה ושלש – הרי ארבע מאות ועשרים שנה שהיה בית שני בישבו. מכאן ואילך – ממלכות הורדוס ואילך, חרב הבית ובטלה מלכותו. צא וחשוב – והבא למנות סדר חכמים וחזיהם, או שני שטר דוב, או שום מעשה המאורע – ימנה לחורבן מעבשיו כך וכך שנים לחורבן הבית, אלמא מאתן ושית קודם חורבן הבית פשטה, דהא אמרן לעיל דרומיים ישראל נטלו יחד המלכות מזינים, וקתני הכא דישאל מלכו קודם חורבן מאתן ושיתו אמטו להכי לא חשיב להו – רבי ישמעאל לעיל בהדי הך דפשטה על ישראל,

דלא בתנהו לא שפטה עליהן, דשופתי הוו. אמר רב פפא א' מניי תנא – דתנייה דין – מתניתין ד"צא וחשוב אתר חורבן, ולא ידע – במנין שנים שאחר חורבן הבית כמה שנים טעה, בשנה שהוא עומד בה לא ידע אי שנת עשרים היא על המאות, או שנת עשרים ואחת, או שנים. פריי כמה הוו – אין אדם טועה במאות, אלא טועה בשנה או בשתיים דדייני פריי, דמאות ואלפים הוו כללי. נשייליה לספרא כמה – לסופר הכותב גטין ושטרות, שהוא מונה למלכות יון, כדאמר לקמן (י, א): בגולה אין מונין אלא למלכות יון, ואין מונין לתחלת מלכותו, שהיו שש שנים מקוטעות שלא מלכו אלא בעולם, ומשש שנים ואילך פשטה מלכותו, ומשש מוחלא מנין לון כדאמר לקמן, נשייליה האי תנא לספרא כמה פרט השנים יש לו על הכלל שלו. ונפטי עלייהו – תנא עשרין שנין, אם יש לו לסופר פרט חמש עשרה על כלל למנין יונים – יש לו לתנא שלשים וחמש פרט על כלל למנין שני חורבן, לחומריה = קשר. כלומר, סכום חשבוננו ימצא בדיוק, שהרי מנין הסופר מוחלא שלש מאות ושמונים שנים קודם החורבן, כדתניא לעיל דיון נטלו מלכות לסוף שלשים וארבע לבנין הבית, הוסף עליהם שש שנים שאין מונין להן – הרי תחלת מניינים לסוף

ארבעים לבניינן, הדיינו שלש מאות ושמונים קודם חורבן. נמצא כשהתחיל תנא למנות לחורבן ומנה כבר עשרים שנה נשלם כלל הסופר להיות ארבע מאות, וכשהיה לסופר אחת פרט היה ליה לתנא עשרים ואחת, כשהיה לסופר עשר שנים פרט היה לו לתנא שלשים, כשהגיע הסופר לחמש מאות ואחת יש לו לתנא מאה עשרים ואחת, דהיי פריי עשרים ואחת. והוא הדין דמצי למינהי נבצר מניידי תמן, ואידי ואידי חד חושבנא, ודרך קצרה נקט למלתיה. וא' מניי ספרא – בפרטא ידידיה, נשייליה לתנא כמה פרטא ידידיה ונבצר מניידי עשרין, וטעמא כדפרישית. ואם יהיו לו לתנא מאתים ושלשים יהיו לו לסופר שש מאות ועשר, ואם יש לתנא מאתים ועשר יהיו לו לסופר חמש מאות ותשעים. והוא הדין דמצי למינהי נפטי עלייהו תמן, אלא משום דרך קצרה נקט. ועוד, דבעי לאוקומי בצירותא אספרא ותוספתא אתנא, משום סימנא ד"ספרא בצירא ותנא תוספאה". וסימנך – שלא תתחלף די מבצר ודי מטפי. ספרא בצירא – מדיקדק בתיבות וכותבן במסורה בחסרון אותיות. תנא תוספאה – תני תוספתא. ששת אלפים שנים – נגזר על העולם להתקיים במנין ימי השבוע, וביום השביעי שבת, ובשבת אלפים נוח לעולם. שני אלפים – ראשונים נגזר עליו להיות תודו בלא תורה. ושני אלפים תורה – בלא ימות המשיח. ושני אלפים ימות המשיח ובעונותיו שרבו יצאו – משני אלפים אחרונים מה שיצאו, ומשיח לא בא. א' נימא ממתן תורה ועד קעשי – עד גמר ארבעת אלפים לבריאת עולם כדקאמרת, ליכא שנים אלפים. דבי מעיינת בזה – בשני קמאי דתורו קודם מתן תורה, הרי אלפים ופרטי מאלף שלשי ארבע מאות וארבעים ושמונה שנים משכחת בזה. הכי רסנין: דבי מעיינת בזה בשני קודם מתן תורה כל – ולא רסנין "עוד דבי מעיינת", ופירושם כדפרישית. צא וחשוב שנות דוד ודוד שחי כל אחד קודם שנולד בנו, דרשנים שאחרין כן אתה נותן לבן, ותמנא שנים מאות עד שחל נח אלף חמשין ושש שנים, ונח די חמש מאות ושתיים שנים קודם שנולד שם, דכתיב (בראשית ה'): "ויהי נח בן חמש מאות שנה" וגו', כשנולד בנו הראשון היה בן חמש מאות שנים, ויפת הוא הגדול מהם שנה, וחס גדול משש שנה – הרי חמש מאות ושתיים שנים לנח כשנולד שם, כדכתיב (שם יא): "[שם] בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול", ואם שם לחמש מאות שנים דנח אחיילי, כי מטו שנתים אחר המבול היה ליה בר מאה ושתיים, דהא כתיב (שם ז'): "נח בן שש מאות שנה והמבול היה", חשוב חמש מאות ושתיים דנח, ומאה דשם עד ארפכשד, ודוסף על חמשים ושש של פרט – הרי שש מאות וחמשים ושמונה. וארפכשד הוליד את שלח בשלשים וחמש – הרי חמש מאות ותשעים ושלש, ומשלח עד עבר שלשים – הרי שבע מאות ועשרים ושלש, ומעבר עד פלג שלשים וארבע – הרי שבע מאות וחמשים ושבע, ומפלג עד רעו שלשים – הרי שבע מאות ושמונים ושבע, ומרעו לשרוג שלשים ושתיים – הרי שמונה מאות ותשע עשרה, ומשרוג כנח לנור שלשים – הרי שמונה מאות וארבעים ותשע, ומנחור לתרח עשרים ותשע – הרי שמונה מאות ושבעים ושמונה, ומנחור לאברהם שבעים – הרי תשע מאות וארבעים ושמונה. ומיצחק עד יצחק מאה – הרי אלפים וארבעים ושמונה. ומיצחק עד מתן תורה ארבע מאות שנים, כיצד? ששים עד שנולד יעקב, וברדתו למצרים כתיב: "ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה" – הרי מאה ותשעים משנולד יצחק, ישראל היו במצרים רדו – הרי ארבע מאות וארבעים ושמונה שנים על אלפים לבריאת עולם. נמצא ממתן תורה עד ארבע אלפים לבריאתו של עולם אלף וחמש מאות וחמשים ושתיים. אלא מן ואת הנפש וגו' – ומתרגמין: דשעבידו לאורייתא. וגמרי והחיא שנתא הוה אברהם בר חמשים ושתיים – הוסיפם על אלף ותשע מאות וארבעים ושמונה שהיו ביד כשנולד אברהם – הרי אלפים תודו. דכמה בצירין – לך השתא דתורה דתני תנא. ארבע מאה וארבעים ותמניא שנים – הוי בצירין לך. כי מעיינת מואת הנפש אשר עשו עד מתן תורה – הכי הוי, הוסף אותן על מנין מתן תורה ונמצא אלפים מכונין מ'ואת הנפש אשר עשו' וגו' עד גמר ארבע אלפים לבריאת עולם, והוא מאה שבעים ושתיים שנים לאחר חורבן, כיצד? הרי מניתי עד יציאת מצרים ארבע מאות ארבעים ושמונה עד עוף אלפים, וכתיב (מלכים א'): "ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה נשלמו כללי של סופר לשש מאות ותחילת פרטו, מכאן ואילך כשדוה לו שנת פרט – הוי לו לתנא כשנבנה הבית, וימי בית ראשון ארבע מאות ועשר – הרי שלשה אלפים ושלש מאות ושלשים ושמונה שנים, וגלות בבל שבעים שנים – הרי ארבע מאות ושמונה, וימי בית שני ארבע מאות ועשרים – הרי שמונה מאות ועשרים ושמונה. נמצא מאה ושבעים ושתיים חסרין מארבע אלפים, והכי תני בסדר עולם. א' מניי תנא – דתני: ובעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו, ורוצה למנות כמה יצאו ממות המשיח, וטועה בשנה או בשתיים או יותר, דלא ידע פריי על כלל המאות כמה הוו, דאין אדם טועה במאות – לפיכך לא הוצרך רב פפא לתת סימן בטעותא דכללי. לישיליה לספרא – המונה למלכות יון, כמה פרטי הוא כותב על כללא ידידיה. ונפטיה – תנא בפרטא ידידיה על פרטא דספרא. ארבעים ותמניא שנה – שהרי מנין התנא מתחיל לאחר מאה ושבעים ושתיים שנים לאחר חורבן הבית שלש מאות ושמונים שנים קודם חורבן הבית, הרי מנין הסופר קודם לתנא חמש מאות וחמשים ושתיים שנים, וכושמנה התנא ארבעים ושמונה שנה נשלמו כללי של סופר לשש מאות ותחילת פרטו, מכאן ואילך כשדוה לו שנת פרט – הוי לו לתנא ארבעים ותשע, כשהיו עשר שנים פרט – הוי לו לתנא חמשים ושמונה. והוא הדין דמצי למימר: ונבצר מניידיה חמשים ושנים שנה שהיה לו לסופר קודם שהתחיל תנא למנות, אלא משום דאנא סימנא "ארבעים ושמונה עיר", ועוד דבעי לאוקומי בצירותא אספרא משום סימנא ד"ספרא בצירא ותנא תוספאה". [מכאן שייך לעמוד הבא] תנא תוספאה – קורא מקרא שלם בתוספת אותיות. לישנא אחרינא: קרי תוספאה. וזה נראה עיקר, דלענין קריאה דקרא לא שייך "תנא" כלל, אלא "קרא".

ארבעים

עבודה זרה. לפני אידיהן – פרק ראשון דף ט עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" תוספות

האי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע קאי נטפי חדא שותא כר – מתוך פירוש רש"י משמנו שרצה לפרש דמוצאי שביעית היה כשחרב הבית בשניה, כלומר שנה שמתחלת שמטה לחורו, והבית חרב בשנת ארבע מאות ועשרים לכנינו. ולפי שכבר יצא רוב השנה אין התנא המונה שני החורבן מונה אותה, אלא מתחיל משנה של אחריה שהיא שניה של שמיטה, לפיכך יש להוסיף שנה אחת על מנין שנות התנא. ועוד פירש בדבריכין (יב, ב) פריך לרבי יהודה: ביתא כמה קם – ארבע מאות ועשרים, פש להו תמני שני לארבע מאה משום יובלי, שדינהו אעשרים – הוו להו עשרים ותמניא, אשתבח דבשנת שמטה חרב ומסיק: הך שית שנין עד דסליק עזרא ומקדיש דלא מני שמיטות לא קא חשיב, אשתבח דבעשרים שנין ותרתי חורבני חרב, אדא מוצאי שביעית. ונראה דאבן תרביס לא דק הוא, מה שפירש דבשנת ארבע מאות ועשרים חרב הבית – אין זה כי אם ארבע מאות ועשרים ואחת, כדמוכח הסוגיא בדיא עברין (טז), ועוד קשיא: מה שפירש בדבריכין פריך לרבי יהודה – ליתא, דלא פריך אלא לרבנן, ואילו לרבי יהודה ניתא, והכי איתא דהם פכר שני דערכין: מוצאי שביעית בשנה דמשכחת לה? מכדי ביתא כמה קם – ארבע מאות ועשרים, פירוש: מלבד שנת החורבן, ארבע מאה תמניא יובלי, פירוש: דברבין, ועשרים שנין – אשתבח בשנת שמטה חריב, פירוש: בשנת עשרים ואחת. ואית ספרים דגרסי: בשית בשבוע חריב, וקאי אשנת ארבע מאות ועשרים דאיידי ביה.

ומשני: הא מני רבי יהודה היא, דאמר: שנת תמניא מתמניא יובלי, ועשרים שנין – הרי עשרים ושמונה, ובשנת ארבע מאות ועשרים ואחת חרב הבית, אשתבח דבמוצאי שביעית חרב, ולאווה תירין דעזרא דשית שנין שפירש הקונטרס – שזרא אחריתא הוא דמסיק רב אשי ליישב אף לרבנן, דשית שנין עד דסליק עזרא לא קא חשיב, אם כן הוו להו תמני יובלי וארבע עשרה שנה, ושנת ארבע מאות ועשרים ואחת שאחריה חרב הבית, אשתבח דבמוצאי שביעית חרב, אלאמא מוכח בדיא דבשנת ארבע מאות ועשרים ואחת חרב הבית לך נראה שחור בו רש"י ממה שפירש כאן בפירושו מלשם בעריכין כמו שפירשתי. וגם רבינו שמואל כן מאיר אומר דודאי בשנת ארבע מאות ועשרים ואחת חרב הבית, והאי דקאמר: נטפי חדא שותא, היינו לפי שאין התנא מונה שנת עשרים ואחת עם שנות חורבן, אלא בהי דקם ביהא, ולפי זה מתישבת הסוגיא בעריכין כמו שפירש. אכן קשיא, שמונה שנת ארבע מאות ועשרים ואחת משונת בנין, ובכל דוכתא לא מנינן אלא ארבע מאות ועשרים, והכי נמי אמר לעיל, מלכות פרס שלשים וארבע, מלכות יון מאה ושמונים, מלכות בית אשמונאי מאה ועשרים, מלכות בית הדרוס מאה ושלש, והם שלוש

לשנת ארבע מאות ועשרים, אבל שנת ארבע מאות ועשרים ואחת היא משני החורבן ועוד קשיא, כי לפי זה יהיה שקר מה שנהוג בפי העולם לומר: מאה ושבעים ושנים אחר החורבן נשלמו ארבעת אלפים, ולא היה להם לומר אלא מאה ושבעים ואחת. למנין התנא שמונה ארבע מאות ועשרים ואחת בבנין ועוד, דכל סוגית ההלכה לעיל: ניטפי ארבעין ותמני – הכל לפי אותו דרך, שבתחלת המנין לא נמנה כי אם ארבע מאות ועשרים. וכן בסמוך, דקאמר: מתניתין טפאי שלש שנים, ואם קם ארבע מאות ועשרים ואחת לא טפאי אלא שתי שנים ועוד הקשה רבינו תם, בין לפירוש זה בין לפירוש ראשון, דקאמר: וסימנין "כי זה שנתים", דקאי א'נשקול מכל מאה תרתי", ונותן סימן לעשות כרבי יהודה ולא כרבנן, ואין זה כשאר סימני ההלכה דקיימי א'נטפי וא'ניבצר", ולא היה לו להניח סימן כי אם א'נטפי חדא שותא", והוא מצי לאתויי "נקי יהיה לביתו שנה אחת" (דברים כד) לך נראה לרבינו תם כגיוסות רבינו חננאל: האי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע – ניבצר תרתי שנין או ניטפי חמש שנין, ונחשוב כללי ביובלי ופרטי בשבועי, וסימנין: "כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר", ולא קאי כלל אשנים דאחר חורבן, אלא אמנין מלכות יונים, שהתחלת מלכותם לפשוט בעולם בשנת ארבע מאות ועשרים ואחת לבנין הבית, שהרי מלכות פרס שלשים וארבע בפי הבית, ויונים מלכו שש שנים שלא פשטה מלכותם דלא חשיב – הרי ארבעים, ובשנת ארבעים ואחת התחילו למנות למלכותם, ואם כן שנה שלישית למלכותם היא שנת ארבעים ושלש לבנין בית, והוא שנה ראשונה של שמיטה לרבי יהודה, דבתחלת הבנין התחילו למנות השמיטין, ולחכי קאמר דהבא לידע שנות השמיטה, יפחות ממנינים שתי שנים ומתחיל שמיטה למנות, או תוסיף חמש שנים על מניינם, והיה הדבר מכוון, והשתא ניתא, שכל הפסוק הוא סימן לתוספת ולפחת. ופסק רבינו ברוך בספר התרומה דהלכה כרבי יהודה, דאמר: שנת חמשים עולה לכאן ולכאן, ואף על גב דבעריכין (יב, א) ובפרק קמא דראש השנה (ט, א) קאמר: לאפוקי מדריב יהודה, מכל מקום כך הלכה, דכדאי גווא אשכחא פרק קמא דכתובות (א, י) דקאמר: לאפוקי מדריב שנתון כן גמליאל דאמר כתובה דאורייתא, אף על גב דהלכה דכתובה דאורייתא. ובפרק קמא דכתובות הארכתי. ובתוספות רבינו יהודה נמי משמע דהלכה כרבי יהודה, שמוחשב בהם שנת שמיטה בשומן הוא ארבעים ותשע שנה לכל יובל. וכך פירש לפירוש רש"י בשמעתין, שבשנת ארבע מאות ועשרים התחילה שמיטה לחורו, ומאה ושבעים ושנים לאחר חורבן נשלמו ארבע אלפים, והוסיף עליהם שנת ארבע מאות ועשרים, והרי מאה שבעים ושלש. ואף חמישי כולו, וחמש עשרה של שנים – הרי אף ומואה ושמונים ושמונה. והוא האלף ומואה חמשים ביובלי, ונשקול מכל מאה תרתי – הרי עשרים ושלש שנים שעלה יתרון היובלות שהיא על שלשים ושמונה שנה שנשארו מן האלף ומואה וחמשים, ועולה ששים ואחד, וחמשים ושש הם שבע שבע – נשארו חמש שנים. הרי לפי זה שנת אחת עשרה אלף ששי התחלת שמיטה לחורו. ולפירוש רבינו שמואל כן מאיר, שפירש דבשנת ארבע מאות ועשרים ואחת חרב הבית והיא היתה תחלת שמיטה, לא התחילה שמיטה לחורו עד שנת שנים עשרה לפרט, וכן לפירוש רבינו תם. וצא וחושו שלש מאות ושמונים שנה בפי הבית התחילה מלכות יונים, ומאה ושבעים ושנים לאחר חורבן נשלמו ארבעת אלפים – הרי חמש מאות וחמשים ושנים, פחות מהם שתי שנים, כדקאמר: ביציר תרי שני, והיו חמש מאות וחמשים, וכל אלף חמישי, וחמש עשרה שנים מן הששי – הרי חמש עשרה מאות וששים וחמש שנים. הארבע עשרה מאות הולכים בשבע שבע – נשארו מאה וששים וחמש. דמאה וארבעים הולכים בשבע שבע, ונשארו עשרים וחמש, והם ארבע שנים אחר שביעית – הרי בשנת שנים עשרה אלף ששי התחילה שמיטה. **לאחר** ארבעת אלפים ומאתים שלשים ואחת – היינו דאמר ב'חלקי' (סנהדרין צ, ב), אמר ליה אליהו לרב יהודה: לא פחות עלמא משמונים וחמשה יובלות ויוביל אחרון כן דוד בא. אמר ליה: בתחילתו או בסופו? אמר ליה: איני יודע. וארבעת אלפים ומאתים הם שמונים וארבעה יובלות, וקאמר

ארבעים ושמונה עיר – בערי הלויים כתיב. האי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע – קאי למנין סדר שמיטות שהיו ישראל מונין וחולכין בפני הבית, דקיימא לן שביעית במונן הזה נהגא, ואפילו (לרבי מאיר) ולרבי דאמר במונן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים, מודה הוא דמדברנן נהגא, בפרק "השולח ט"ו" (גיטין לו, א) רבשמקין בית השלחין' (מועד קטן ב, ב), **נטפי חדא שותא** – על שנין דמחורבן ועד שנה שהוא עומד בה, מדיאי טעמא דרנאי (תענית כט, א): מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב, כשחרב הבית בראשונה מוצאי שבת היה ומוצאי שביעית היתה ותשעה באב היה, וכן בשניה. אלאמא שנת דחורבן אתחלתא דשמיטה למחר הוות, ומאן דמני לשני חורבן לא מני להאיה שנת, שנת חורבן שני דחורבן אלא בהי שנה דקם ביהא, והואיל ונפק ליה רובא בתשעה באב, הלכך מאן דבעי למניי שמיטה – לוספה לשנת חורבן על מנין שני דבתר חורבן. ונחשב כללי – המאות, ביובלי – שתי יובלות למאה, לקצר מניינו. ונשקול מכל מאה תרתי ונישדי אפריש – כרבי יהודה דאמר (ראש השנה ט, א): שנת חמשים עולה לארץ ולכאן, ואיה שנת יובל חדיא שנת תחלת השמיטה הבאה, ונמנית לראש יובל הבא. דאי כרבנן, הא אמרי: "שנת חמשים היא" – שנת יובל היא שנת חמשים, ובחמשים ואחת מתחיל מנין יובל הבא, נמצאת שנה מתוספת על סדר השמיטה לכל יובל. ולרבי יהודה משהתחילו למנות השמיטין לא אז

הסדר משבע שנים לשבע שנים. וסימן – דלא תעביד כרבנן אלא כרבי יהודה, ונמשל תרתי שני מכל מאה – "כי זה שנתים", ובמסכת ערכין (יב, ב) פריכין: לרבי יהודה חורבן בית שני במוצאי שביעית מי משכחת ליה? מכדי בית שני כמה קם – ארבע מאות ועשרים, פש ליה תמני שני לארבע מאה דיובלי, שדינהו אעשרים – הרי עשרים ושמונה, אשתבח דבשנת השמיטה חרב ומשנין: הך שית שנין עד דסליק עזרא ומקדיש לא מני שמיטין. הלכך דל מנייהו שית שני קמיתא, אשתבח דבעשרין ותרתי ליובל חרב, והיא מוצאי שביעית. אל תחך – שהיא קץ הגאולה, ותקבעך לחד הקודש לנחלת אבותיך, ולמה תפסיד הדינך. דמתניתא **טפאי** תלת שנין – לחשבון הברייתא מושך הגלות שלש שנים יותר, דאמרין לעיל: אחר מאה ושבעים ושנים שנים לאחר חורבן נשלמו ארבע אלפים, הוסיף עליהם מאתיים שלשים ואחד דקניי בברייתא – הרי הקץ לאחר ארבע מאות ושלש לחורבן. ורבי תנינא ארבע מאות קאמר, כשאמר רבי חנינא למילתיה דעידן אף עברו ארבע מאות לחורבן שית

כי לפי זה יהיה שקר מה שנהוג בפי העולם לומר: מאה ושבעים ושנים אחר החורבן נשלמו ארבעת אלפים, ולא היה להם לומר אלא מאה ושבעים ואחת. למנין התנא שמונה ארבע מאות ועשרים ואחת בבנין ועוד, דכל סוגית ההלכה לעיל: ניטפי ארבעין ותמני – הכל לפי אותו דרך, שבתחלת המנין לא נמנה כי אם ארבע מאות ועשרים. וכן בסמוך, דקאמר: מתניתין טפאי שלש שנים, ואם קם ארבע מאות ועשרים ואחת לא טפאי אלא שתי שנים ועוד הקשה רבינו תם, בין לפירוש זה בין לפירוש ראשון, דקאמר: וסימנין "כי זה שנתים", דקאי א'נשקול מכל מאה תרתי", ונותן סימן לעשות כרבי יהודה ולא כרבנן, ואין זה כשאר סימני ההלכה דקיימי א'נטפי וא'ניבצר", ולא היה לו להניח סימן כי אם א'נטפי חדא שותא", והוא מצי לאתויי "נקי יהיה לביתו שנה אחת" (דברים כד) לך נראה לרבינו תם כגיוסות רבינו חננאל: האי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע – ניבצר תרתי שנין או ניטפי חמש שנין, ונחשוב כללי ביובלי ופרטי בשבועי, וסימנין: "כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר", ולא קאי כלל אשנים דאחר חורבן, אלא אמנין מלכות יונים, שהתחלת מלכותם לפשוט בעולם בשנת ארבע מאות ועשרים ואחת לבנין הבית, שהרי מלכות פרס שלשים וארבע בפי הבית, ויונים מלכו שש שנים שלא פשטה מלכותם דלא חשיב – הרי ארבעים, ובשנת ארבעים ואחת התחילו למנות למלכותם, ואם כן שנה שלישית למלכותם היא שנת ארבעים ושלש לבנין בית, והוא שנה ראשונה של שמיטה לרבי יהודה, דבתחלת הבנין התחילו למנות השמיטין, ולחכי קאמר דהבא לידע שנות השמיטה, יפחות ממנינים שתי שנים ומתחיל שמיטה למנות, או תוסיף חמש שנים על מניינם, והיה הדבר מכוון, והשתא ניתא, שכל הפסוק הוא סימן לתוספת ולפחת. ופסק רבינו ברוך בספר התרומה דהלכה כרבי יהודה, דאמר: שנת חמשים עולה לכאן ולכאן, ואף על גב דבעריכין (יב, א) ובפרק קמא דראש השנה (ט, א) קאמר: לאפוקי מדריב יהודה, מכל מקום כך הלכה, דכדאי גווא אשכחא פרק קמא דכתובות (א, י) דקאמר: לאפוקי מדריב שנתון כן גמליאל דאמר כתובה דאורייתא, אף על גב דהלכה דכתובה דאורייתא. ובפרק קמא דכתובות הארכתי. ובתוספות רבינו יהודה נמי משמע דהלכה כרבי יהודה, שמוחשב בהם שנת שמיטה בשומן הוא ארבעים ותשע שנה לכל יובל. וכך פירש לפירוש רש"י בשמעתין, שבשנת ארבע מאות ועשרים התחילה שמיטה לחורו, ומאה ושבעים ושנים לאחר חורבן נשלמו ארבע אלפים, והוסיף עליהם שנת ארבע מאות ועשרים, והרי מאה שבעים ושלש. ואף חמישי כולו, וחמש עשרה של שנים – הרי אף ומואה ושמונים ושמונה. והוא האלף ומואה חמשים ביובלי, ונשקול מכל מאה תרתי – הרי עשרים ושלש שנים שעלה יתרון היובלות שהיא על שלשים ושמונה שנה שנשארו מן האלף ומואה וחמשים, ועולה ששים ואחד, וחמשים ושש הם שבע שבע – נשארו חמש שנים. הרי לפי זה שנת אחת עשרה אלף ששי התחלת שמיטה לחורו. ולפירוש רבינו שמואל כן מאיר, שפירש דבשנת ארבע מאות ועשרים ואחת חרב הבית והיא היתה תחלת שמיטה, לא התחילה שמיטה לחורו עד שנת שנים עשרה לפרט, וכן לפירוש רבינו תם. וצא וחושו שלש מאות ושמונים שנה בפי הבית התחילה מלכות יונים, ומאה ושבעים ושנים לאחר חורבן נשלמו ארבעת אלפים – הרי חמש מאות וחמשים ושנים, פחות מהם שתי שנים, כדקאמר: ביציר תרי שני, והיו חמש מאות וחמשים, וכל אלף חמישי, וחמש עשרה שנים מן הששי – הרי חמש עשרה מאות וששים וחמש שנים. הארבע עשרה מאות הולכים בשבע שבע – נשארו מאה וששים וחמש. דמאה וארבעים הולכים בשבע שבע, ונשארו עשרים וחמש, והם ארבע שנים אחר שביעית – הרי בשנת שנים עשרה אלף ששי התחילה שמיטה. **לאחר** ארבעת אלפים ומאתים שלשים ואחת – היינו דאמר ב'חלקי' (סנהדרין צ, ב), אמר ליה אליהו לרב יהודה: לא פחות עלמא משמונים וחמשה יובלות ויוביל אחרון כן דוד בא. אמר ליה: בתחילתו או בסופו? אמר ליה: איני יודע. וארבעת אלפים ומאתים הם שמונים וארבעה יובלות, וקאמר

הכא: כשיעבור רוב יובל אחרון יבא. והתם מסיק רב אשי: עד הכא לא תסכי ליה, מכאן ואילך סכי ליה.

עבודה זרה דף ט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) רמה

24 ויפחית גם אותן מן החשבון, וְיָדַע בְּמָה שְׁנֵי בְּשָׁבוּעַ – וידע לפי
25 המספר שנותר בידו באיזו שנה בתוך השמיטה הוא עומד. וְיִסְמְנֶה
26 שצריך להפחית שנתיים מכל מאה, הוא לשון הכתוב בדברי יוסף
27 לאחיו (בראשית מה ו) 'כִּי יֵה שְׁנָתִים הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ' וגו'.
28 לעיל (ט). הביאה הגמרא תנא דבי אליהו בענין ימות המשיח.
29 הגמרא מביאה מאמר נוסף בענין זה: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, אַחֲרֵי אַרְבַּע
30 מֵאוֹת שָׁנִים לְחֻרְבָּן הַבַּיִת הַשֵּׁנִי, אָף אִם יֵאָמֵר לָךְ אָדָם 'קָח שָׁדָה זו
31 שְׂבָחוּךָ לֵארוֹן שֶׁהָיָה אֵלֶּיךָ דִּינָרִים וְשֵׁלֶם לִי עֲלֶיהָ בְּדִינָר אַחֵר',
32 לֹא תִקַּח אֶת הַשְּׂדֵה מִמֶּנּוּ. כִּי בִזְמַן הַהוּא יִגִּיעַ קֶץ הַגְּלוּת וְתִשׁוּב
33 לְנַחֲלַת אֲבוֹתֶיךָ שְׂבָאֵרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְחָבַל שֶׁתִּפְסִיד אֶת הַדִּינָר.
34 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בְּעִנְיָן זֶה: בְּמַתְּנִיתָא תָנָא, אַחֲרֵי אַרְבַּעַת
35 אֲלָפִים וּמֵאוֹתִים וּשְׁלֹשִׁים וְאַחַת שָׁנָה לְבְרִיאַת הָעוֹלָם, אִם יֵאָמֵר לָךְ
36 אָדָם 'קָח לָךְ שָׁדָה זוֹ שְׂבָחוּךָ לֵארוֹן שֶׁהָיָה אֵלֶּיךָ דִּינָרִים וְשֵׁלֶם
37 עֲלֶיהָ בְּדִינָר אַחֵר', אֵל תִּקַּח אֶת הַשְּׂדֵה. כִּי בִזְמַן הַהוּא יִגִּיעַ קֶץ
38 הַגְּלוּת וְתִשׁוּב לֵארוֹן יִשְׂרָאֵל.
39 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מֵאֵי בִינְיָהּ – מֵהָ הוּא הִפְרֵשׁ הַשָּׁנִים בֵּין הַזִּמְן
40 שְׁצִינָה הַבְּרִייתָא לְבֵין הַזִּמְן שְׁצִיין רַבִּי חֲנִינָא. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא:
41 אֵיכָא בִינְיָהּ תִּלְתָּ שָׁנִין, דְּמַתְּנִיתָא מִפְּיָא תִּלְתָּ שָׁנִי – שֶׁהַבְּרִייתָא
42 מוֹסִיפָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים עַל הַזִּמְן שֶׁאִמַּר רַבִּי חֲנִינָא, וְלִדְעָתָה תִּהְיֶה
43 הַגְּאוּלָּה אַחֲרֵי אַרְבַּע מֵאוֹת וְשֹׁלֶשׁ שָׁנִים לְחֻרְבָּן הַבַּיִת.
44 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה בְּעִנְיָן כְּתִיבַת מִסְפַּר הַשָּׁנִים בְּשִׁטְרוֹת: הָהוּא
45 שְׁמָרָא – מַעֲשֶׂה בְּשִׁטְרָא חֹבֵב אֶחָד, דְּהָהוּ בְּתִיבָא בִּיה

1 'אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה עִיד' (במדבר לה ו). וְאֵי קָעִי סְפָרָא – ובמקרה ההפוך,
2 שהסופר מסתפק איזו שנה היא כעת, שיודע רק את חשבון מאות
3 השנים למלכות יון, אבל לא את הפרט, כמה שנים הוא עומד
4 בתוך אותה מאה, נְשִׁילִיה לְתָנָא בְּמָה קָתַנִּי – ישאל את התנא
5 כמה הוא הפרט שמוכיר עתה לבריאת העולם, וְיִכְצֹר מִינְיָהּ –
6 ויפחית ממספר שנות הפרט אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנִים, וְיִשְׁכַּח לִיה
7 לְחֻמְרָהּ – וימצא את סכום חשבונו, כמה הוא כעת הפרט בתוך
8 המאה שמונה לה למנין שנות מלכות יון. וְיִסְמְנֶה סְפָרָא בְּצִירָא,
9 תָנָא תוֹסְפָאה'.
10 אָמַר רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻעַ, הָאֵי מֵאֵן דְּלֹא יָדַע בְּמָה שְׁנֵי בְּשָׁבוּעַ
11 הוּא עוֹמֵד – מי שאינו יודע באיזו שנה בתוך השמיטה הוא עומד,
12 והרי צריך לדעת מתי תהיה שנת השמיטה, נִיכְפִי חַד שְׁתָּא – יוסיף
13 שנה אחת על מספר השנים שמונה לחורבן בית המקדש השני,
14 וְיִנְחֹשׁוּב בְּלָלִי בְּיֻבְלִי – ויחשב כל מאה שנים כאילו הן שני יובלות
15 ויפחית את כל המאות מן החשבון, וְיִכְצֹר בְּשָׁבוּעִי – ואם נותרו
16 שנים שהן פחות ממאה יחשב כמה שביעיות שלמות יש בהן
17 ויפחית את כל השנים ההן מן החשבון, וישארו בידו רק השנים
18 שהן פחות מכדי שמיטה שלמה, וְיִנְשַׁקֵּל מִמָּאָה תְּרִי וְנִשְׁדִּי אַפְרָטִי –
19 וכנגד כל מאה שנים שהיו בידו בתחילה יקח שתי שנים וכיון
20 שהחשב כל מאה כשני יובלות ולפי האמת אין בין יובל ליובל
21 אלא ארבעים ותשע שנים בלבד, ויצרף אותן אל השנים ההן
22 שנותרו בידו, שהיו פחות מכדי שמיטה שלמה, וְיִנְחֹשׁוּבִנְהוּ לְפָרְטִי
23 בְּשָׁבוּעִי – ואחרי שיצרפן יחשב כמה שביעיות שלמות יש בהן

אגרות קודש

ב"ה, י"ג שבט, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו'

מוהר"א חנוך שי

שלום וברכה!

אחרי ההפסקה הכי ארוכה נתקבל מכתבו מד' שבט, בו מודיע שבקרוב ישלח תצלום משלשה מכתבי כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) ני"ע וכן כבר שלח תצלום עוד ממכתב א'. ות"ח ת"ח על טרחתו בזה, וכנראה - הוא בהמשך להמכתב ששלחתי על ידו לבנו של הרב כהן, ובטח גם להבא ישתדל בכגון אלו.

לפלא שבמשך כל הזמן לא נתקבל אף קטע אחד מהנדפס בנוגע לחב"ד באה"ק ת"ו, בה בשעה שמתאים למכתבי האחרון הנה הוטל זה עליו לקבל הקטעים ולשלחם לכאן, והאומנם במשך כמה חדשים לא נדפס אף פעם אי' בנוגע לתורת החסידות חב"ד ועניניו! כן אינו כותב ע"ד התקדמות בעריכת הבית רבי בלה"ק בהוצאה מתוקנת ומורחבת (היינו שיכנס בזה הנמצא בשיחות של כ"ק מו"ח אדמו"ר בנוגע לאדמו"ר הזקן)? וכן במשך הזמן גם בנוגע להאדמו"ר האמצעי וכו'. כי בל"נ הנה אם יצליח הנסיון בעריכת הבית רבי בנוגע לאדמו"ר הזקן, הרי בדעתי לחשוב ג"כ ע"ד בית רבי בנוגע להנשיאים שאחרי אדמו"ר הזקן.

ימים אלו נדפס כאן הבית רבי באידיש, ובטח ידוע לו אשר בו נמצאים גם סיפורים שלא נכנסו בהבית רבי בלה"ק, ובודאי נמצא הבית רבי באידיש ג"כ באה"ק ת"ו ויוכל לראותו ולהכניס גם הסיפורים משם להבית רבי המתוקן שמכין הוא.

נתעבב מכי זה ונתקבל מכי מ"א עם המוסג"פ. ות"ח ת"ח על התצלומים ובפרט על הבשו"ט ע"ד פעולותיהם בשכון החדש שבסביבות לוד. ובטח יתאמצו עתה להמשיך הענין, אחרי "החרישה והזריעה", שיקצרו ויאספו ג"כ התבואה והפירות, והשי"ת יברכם בהצלחה בכ"ז.

המחכה לבשו"ט - בברכת הצלחה בכהנ"ל.

מבררת הגמרא: מאי יוים גינסויא של מלכיהם. ומשיבה: אמר רב
 יהודה, יום שמעמדין בו עובדי כוכבים את מלכם, ועושים לכבודו
 יום איד לעבודה זרה.
 מקשה הגמרא: והתניא, אלו הם אידיהם של עובדי כוכבים, יום
 גינסויא, ויום שמעמדין בו את מלכם, ומבואר שהם שני ימים
 שונים. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא דידה הא דבריה – זה
 שקוראת לו הברייתא יום שמעמדין בו את מלכם הוא יום
 המלכת המלך עצמו, וזה שקוראת לו יום גינסויא הוא יום
 המלכת בנו, שהמלך ממליכו בחייו כדי שבמיתתו יהיה מוחזק
 במלוכה.
 הגמרא מקשה על תירוצ זה מברייא. מקשה הגמרא: ופי מוקמי
 מלכא בר מלכא – וכי בני רומי, שעליהם מדברת הברייתא,
 ממליכים מלך בן מלך, והתני רב יוסף, נאמר על אדום (שבידא א ב)
 'הנה קטן נתתיך בגוים', ופירוש קטן, שאין בני רומי מושיבין מלך
 בן מלך כשאר הגוים, מפני פחיתותם, ונאמר (שם) 'בזוי אתה מאד',
 ופירוש 'בזוי', שאין להן לא כתב ולא לשון משל עצמם, אלא
 לקחום מאחרים. לפיכך לא יתכן לומר שכוונת הברייתא ליום
 המלכת בן המלך.
 הגמרא מבארת את משנתנו באופן אחר: אלמא מאי יום גינסויא,
 יום הלידה של המלך, שעושים לכבודו יום איד לעבודה זרה.
 הגמרא מקשה על תירוצ זה מברייא. מקשה הגמרא: והתניא,
 אלו הם אידיהם של עובדי כוכבים, יום גינסויא יום הלידה,
 ומבואר שהם שני ימים שונים. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא
 דידה הא דבריה – זה שקוראת לו הברייתא יום הלידה הוא יום
 לידת המלך, וזה שקוראת לו יום גינסויא הוא יום לידת בן המלך.
 הגמרא מקשה גם על תירוצ זה מברייא. מקשה הגמרא: והתניא,
 אלו הם אידיהם של עובדי כוכבים, יום גינסויא שלו, ויום גינסויא
 של בנו, ויום הלידה שלו, ויום הלידה של בנו. ועל כרחק יום
 גינסויא אינו יום הלידה.
 הגמרא חוזרת אל התירוצ הראשון: אלמא מאי יום גינסויא, יום
 שמעמדין בו מלכם. ולא קשיא מה שהקשינו לעיל, מדוע נזכר
 בברייתא גם יום גינסויא וגם יום שמעמדין בו את מלכם, כי נתרץ
 כמו שתירצנו לעיל, הא דידה הא דבריה, וא קשיא לך כקושינו
 לעיל דלא מוקמי מלכא בר מלכא, התירוצ הוא שעל ידי שאילה
 מוקמי – על ידי בקשה שמבקש המלך מהם שיוסיפו להעמיד את
 בנו אחריו, מעמידים. כגון המעשה שהיה באסירוס בר אנטונינוס
 מלך רומי, דמלך בחי אביו משום בקשתו.
 הגמרא מבארת חזרת אל תירוצ זה מעשה: אמר ליה אנטונינוס לרבי, בעינא
 דמלך אסירוס ברי תחותי – רצוני שימלוך בני אסירוס תחותי,
 ותתעביד מברא קלניא – ושתיעשה טבריה בת חורין לעולם, שלא
 ישלמו תושביה מס, ואי איתא להו – ואם אומר לבני רומי, חדא
 עבדי, תרי לא עבדי – דבר אחד יעשו, אך את שניהם לא יעשו.
 ולא רצה רבי לתת לו עצה בגלוי, אלא איתיי נכרא ארביה
 אחבריה – הביא אדם והרכיבו על חבירו, ויהב ליה יונה לעילא
 [בדיית] – ונתן יונה ביד העליון, ואמר ליה לתתא – אמר לתחתון,
 'אימר לעילא דלמפרח מן דיה יונה' – אמור לעליון שיפריח היונה
 מידו. אמר אנטונינוס בלבו, שמע מינה הכי קאמר לי – כך רמו לי,
 את בעי מיניה דאסירוס ברי מלך תחותי – בקש אתה מהם
 שאסירוס בנך ימלוך תחותי, ואימא ליה לאסירוס דתעביד מברא
 קלניא – ואמור לאסירוס שיעשה את טבריה בת חורין מן המס.
 מעשה נוסף שהיה בין אנטונינוס לרבי: אמר ליה אנטונינוס לרבי,
 מצעירי לי חשוכי [ורקא] – חשוכי רומי מציקים לי, כיצד אנצל
 מהם. ולא רצה רבי לתת לו עצה בגלוי, אלא מעיל ליה לניא –
 הכניסו לגינה בכל יום שבא לבקרו, וכל יומא עקר ליה פגילא
 ממשרא קמיה – כל יום היה עוקר צנון אחד מן הערוגה בפניו. אמר
 אנטונינוס, שמע מינה הכי קאמר לי, את קמול חד חד מינייהו –
 הרוג כל פעם אחד מהם עד שתכלה את כולם, ולא תתירה בהו
 בפולחן – ואל תלחם בכולם יחד, כי לא תוכל לנצחם.

שית שני ותקרא – שבא לפני בית דין בשנה שנכתב והיה מספר
 השנים הכתוב בו גדול בשש שנים ממה שנהגו לכתוב בשטרות
 באותה שנה. סבור רבנן קמיה (דרב') [דרב נחמן] למימר – סבור
 ההכמים היושבים לפני רב נחמן לומר, האי שטר מאוחר הוא –
 הזמן הכתוב בו, מאוחר מזמנו האמיתי, לפיכך יעבכיה עד דקמיה
 ומניה ולא טריף – יעכב את המלוה מלטרופ מיד הלוקחות
 קרקעות שיקנו מן הלוה קודם שיעשה הקרקעות שימכור חבירו עד הזמן
 זמן מאוחר, ומחול על שיעבוד הקרקעות שימכור חבירו עד הזמן
 ההוא. אמר להם רב נחמן, אין זה שטר מאוחר, אלא האי ספרא
 דוקנא פתביה – סופר דייקן כתבו, והנה שית שני דמלכו פעילם –
 ואותן שש שנים שמלכו היוונים במדינת עילם בלבד, בתחילת
 מלכותם, דאין לא השבינו להו – שאנו לא מונים שנים אלו בכלל
 שנות מלכות יון לפי שלא מלכו אז בכל העולם, הוא קהשיב ליה
 – סופר זה מוסיף על שנות מלכות יון, ודקמיה פתביה – וכתב בו
 את הזמן למלכות יון בשנה זו לפי חשבוננו.
 רב נחמן מביא ראיה שכך התחילה מלכות יון: דתניא, רבי יוסי
 אומר, שש שנים מלכו היוונים פעילם, ואחר כך פשטא מלכותן בכל
 העולם כולו.
 מלכות יון פשטה בכל העולם שלוש מאות ושמונים שנה קודם
 חורבן הבית השני, ואותה שנה היתה שנת האלף ליציאת מצרים.
 לפיכך מקשה רב אחא בר יעקב על דברי רב נחמן: מתיקף לה רב
 אחא בר יעקב, מפיא דלמלכות יוניה מנין – מנין לך שמספר
 השנים שנהגו לכתוב בשטרות הוא למלכות יון, דלמא ליציאת
 מצרים מנין – הרי יתכן שמספר השנים שנהגו לכתוב בשטרות
 הוא ליציאת מצרים, ושקביה לאלפא קמא ונקביה אלפא פתרא –
 ומניחים אנו את האלף הראשון ומונים מתחילת האלף השני, והאי
 מאוחר הוא – ושטר זה שכתוב בו שש שנים יתירות, על כרחק הוא
 מפני שרצה המלוה למחול על שעבוד הקרקעות עד לזמן הכתוב
 בו.
 רב נחמן מתרץ את קושיית רב אחא בר יעקב: אמר לו רב נחמן,
 בגולה אין מונין בשטרות אלמא למלכי יוניה בלבד, ולא ליציאת
 מצרים.
 רב אחא בר יעקב מביא ראיה לרב נחמן: הוא ורב אחא בר יעקב
 סבר, שרב נחמן דחוי קא מרחי ליה – דוחה אותו בדיחוי בעלמא,
 ולפי האמת אין ענין למנות את השנים למלכות יון דווקא, אך
 לבסוף נפק דך נאשפה – יצא ודקדק ומצא לו ראיה, דתניא, בגולה
 אין מונין אלמא למלכי יוניה בלבד.
 ראיה נוספת לרב נחמן: אמר רבנא, מתניתין נמי דיקא – מן
 המשנה מדויק גם כן שהמנין הנהוג בשטרות הוא למלכי יון. דתני
 במסכת ראש השנה (ב), באחד בגיטין ראש השנה למלכים ולרנלים,
 ואמרין, 'למלכים' למא הלבתא – לענין איזו הלכה אומרת זאת
 המשנה, ואמר רב חסדא, לשטרות – לענין כתיבת הזמן בשטרות,
 שיש למנות את שנות המלכים מתחילת ניסן, ואפילו נעשה מלך
 באדר מונים לו מאחד בניסן שנה שניה בכתיבת השטר. והנה
 בהמשך המשנה שם, באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין,
 ואמרין, 'לשנים' למא הלבתא – לענין איזו הלכה אומרת זאת
 המשנה, ואמר רב חסדא, לשטרות – שהמנין לשטרות מתחיל
 מתשרי, ושאלנו, קשיא שטרות אחרדי – קשה מן הרישא המונה
 לשטרות מניסן על הסיפא המונה להם מתשרי. ומשינו, כאן
 למלכי ישראל, כאן למלכי עובדי כוכבים, כלומר, למלכי עובדי
 כוכבים מתשרי מנין, למלכי ישראל מנין מנין. הנה מבואר שמנין
 השנים לישראל מתחיל מניסן, ואין השתא מתשרי מנין – ואילו
 אנו מתחילים כיום את המנין לשטרות מתשרי, ואי סלקא דעתך
 ליציאת מצרים מנין, אם כן מניסן בעינן למימני – צריכים אנו
 להתחיל את מנין השנים לשטרות מניסן. אלמא לאו, שמע מינה
 למלכי יוניה מנין – הרי זו הוכחה שהמנין הנהוג בשטרות הוא
 למלכי עובדי כוכבים, ועל כרחק הוא למלכות יון. מסיקה הגמרא,
 שמע מינה – אכן יש להוכיח כן.
 שנינו במשנה: 'ואלו אידיהן וכו' יוים גינסויא של מלכיהם' וכו'.

עבודה זרה. לפני אידיהן – פרק ראשון דף י עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמז רש"י תוספות

1 שית שני יתירתא – שבא לפני בית דין בשנה שנכתב בו, ומצא בו שש שנים יותר
2 ממניינם, כגון שהיו עומדים בשנת חמש מאות למלכות יון ובו היה כתוב: בשנת חמש
3 מאות ושש שנים לוח פלוני מפלוני, וסתם היה כתוב ולא היה כתוב בו שום מלכות.
4 מאוחר הוא – מלוח עשה עמו סוכה ומחל לו שעבוד קרקעות של שש שנים, וכל מי
5 שיקנה קרקעו בתוך שש שנים אינו מפסיד,

6 שהרי זמן מכירה קודם לזמן טריפת השטר. ועד
7 דמצי זמניה לא טריף – אינו יכול לטרוף
8 לקוחות אלא אותן שיקחו ממנו משש ואילך.
9 ספרא דקנא כתביה – מדקדק בחשבונות הוא.
10 ואינו הולך אחריו, שאין אנו מתחילין למנות
11 לתחלת מלכות יון אלא לאחר שש שנים
12 שמלכו בעולם, והוא מונה לתחלת מלכותו,
13 ושיעבודו מיום כתיבתו הוא ומזהים והוא
14 יטרוף. ואין כאן מחילה. לפי שחמש מאות שלטו
15 הן חמש מאות ושש לתחלתן. פמאי – דהאי
16 דמנינן לשטרי שלשל מאות ושמונים שנים
17 קודם חורבן – דעתן למלכי יון, דתימא דהך
18 שית שני יתירתא היינו האי דאתחיל למינינן
19 מתחלת מלכותו, דניחא לך למימר הכי, ולא
20 ניהא לך למימר מאוחר הוא. לפי שאין דרך
21 למחול שעבודו, שמא ימכור זה כל נכסיו בתוך
22 זמן האחרון ויפסיד את חובו. דלפא – בין אבן בין
23 הא ספרא. האי דמנינן לשלשל מאות ושמונים
24 שנים קודם חורבן – לאו דעתן אמלכות יון,
25 אלא ליציאת מצרים מנינן. ושביקא לאלפא
26 קמא – דמיציאת מצרים, ומתחילין למינינן
27 מתחילת אלפא בתרא. והאי שנה ראשונה ליון
28 שפשטה מלכותו בכל העולם. דמיציאת מצרים
29 ועד חורבן אלף ושלש מאות ושמונים שנים:
30 ארבע מאות ושמונים שנים עד בנין בית ראשון,
31 וארבע מאות ועשר דבנינו – הרי שמונה מאות
32 ותשעים, ושבעים דגלות בכל, וארבע מאות
33 ועשרים דבית שני – הרי אלף ושלש מאות
34 ושמונים שנים. ומלכות יון גמי פשטה בכל
35 העולם שלש מאות ושמונים שנים קודם חורבן
36 שהיא תחלת אלף שנים וברפוסים ישינם: שני,
37 וכיון דדעתן איציאת מצרים, ליכא למתלי הך
38 שית שנין אלא במחילת השעבוד, ושטר מאוחר
39 הוא. אי מונין אלא למלכי יונים – וכיון
40 דלמלכות יון מנינן, ואיכא למיתלי להך שני
41 שנין בספרא דקנא – תלינן ביה, ולא תלינן ליה
42 במחילת השעבוד, שאין כל אדם עושה כן.
43 דיקא – דלמלכות יון מנינן. לשטרות – דכל
44 אימת דקאי מלכא, מבי מטי שילוי אדר סלקא
45 ליה שותא, ובניסן ריש שותא תנינא למיכתב
46 בשטרי. ואנן השתא מתשרי מנינן – כל תשרי
47 מחדשים שותא, אלמא דאי מניינא דידן למלכי
48 האומות הוא, ואין לך מלכות באומות מתחלת
49 שלש מאות ושמונים שנה קודם אלא מלכות יון.
50 דאי סלקא דעתך דהאי דמנינן לשלשל מאות
51 ושמונים שנה קודם חורבן דדעתן איציאת
52 מצרים – מניסן בעו למימני ולחדוש שותא.
53 דקיימא לן בשמעתא קמייתא במסכת ראש
54 השנה דליציאת מצרים מניסן מנינן. הא דיריה
55 הא דביריה – כשמעמידן בן מלך בחיי אביו

56 להחזיקו במלוכה, שמח האב ועושה אותו יום איד. ומי מוקמי – רומיים מלכא בר מלכא: כל הני יום אידיהן דמתנינן – דרומיים נינהו, כדנציא לעיל: יום שתפשה בו רומי מלכות,
57 ותניא: רומי עשתה קלנדא. כתב ולשון של רומיים מאומה אחרת באה להן, אחרים תקנו להן כל ספריהם. על ידי שאלה – נוסלן רשות מן השירים, ומבשך האב מהן להעמיד בנו
58 תחתיו. כגון אסוירים בן אנטונינוס – דמלך על ידי שאלת אביו. קלניא – בת חרין, שלא תתן מס לעולם, משום דאית בה רבנן. ואנטונינוס עצמו היה משמש בפני רבי כדלקמן,
59 ומשום הכי היה אוהב לרבנן. אייתי רבי גברא ארכביה וכו' – כלומר, הרבב את כבן עילתן ועליך, ותהא טבריא מסורה בידו. ואימא ליה – בלבך, דליפרחא ליונה מן ידיו, כלומר
60 דליעבד טבריא קלניא להוציאה מתחת עולו.

1 ספרא דקנא כתביה – מכאן יש להכשיר שטר שדלו בו הסופר "לבריתא עולם", ואפילו
2 דלג האלפים והמאות, רק שכתב: "בכך ובכך לפרט", שהרי במנימם היו חותבין
3 למלכות יונים והסופר דלגו. דאי היה כתיב בשטר כדאי "למלכות יונים", מאי היה קאמרו:
4 דלמא ליציאת מצרים וכו' ואפילו הכי לא אמרינן למנינא אחרניא כתביה, ועד דמטי זמניה
5 לא טריף, כיון שבגולה אין מונין אלא למלכות יון.

6 אף כאן, אם דלג "לבריתא עולם", כיון שאין אנו
7 מונינן עתה כי אם לבריתא עולם אין לחוש. וגם
8 אם דלג גמי האלפים אין לחוש, מדקאמר בסמוך:
9 שבקיה לאלפא קמא ונקטיה לאלפא בתרא. ויש
10 ספרים שגורסין: שבקיה לכללא ונקטיה לפרטא.
11 ורבינו תם עשה מעשה, שכתב שטר "בכך וכך
12 לפרט" ודלג האלפים וגם בריאת עולם. ששאין
13 להם לא כתב ולא לשון – פירש הקונטרס: שלקט
14 לשונם מלשון אומות. ותימה: דהא בני שימנאל
15 ובני קטורה ועמון ומואב שעמדו אחר דור הפלגה,
16 מאין בא להם לשונם אם לא מאומה אחרת! לכך
17 פירש רבינו יצחק: כתב – לשון חשוב שהמלכים
18 משתמשין בו, כעין חכמת יונית. והיינו דאמרינן
19 במגילה (ב, א): "הכרתי לבבל שם ושאר", "שם" –
20 זה לשון. ובתא קאמר: דהא בלשון ארמי הם
21 מספרים, ועודם משתמשין בו אלא בודאי לשון
22 מלכות קאמרו. ועוד יש לומר כדאמר בבראשית
23 רבה, דבידור הפלגה עלה הים והצוף ורבה
24 משפחות משבעים אומות וכולן עמדו מישמעאל
25 ובני קטורה, ואיכא למימר דכל תוך ירשו לשון
26 אומה ואומה שאברהם, אבל רומיים למדו לשונם
27 מאומה אחרת.

28 והתניא יום גנוסיא ויום הלידה – מהשתא בעי
29 לאתויי ברייתא דמייית בסמוך כולה,
30 אלא השתא מיייתי מינה בקוצר. ואותו שהיה
31 מתרץ "הא דיריה הא דביריה" לא היה יודע
32 הברייתא כמו שהיא בסמוך, אלא מתרץ על מה
33 שביא התקשה. עד שי לומר, דודאי ברייתא
34 אחרת היא. וממשנתנו לא היה יכול להקשות,
35 דמתניתין משתמע דמיייר בשני בני אדם,
36 שמארכת כל כך בלשונה: יום גנוסיא של מלכים
37 ויום הלידה. אבל ברייתא דקתני בה: יום גנוסיא
38 ויום הלידה – משמע דלא מיייר אלא באדם אחד.

39 הא דביריה. – ומי מוקמי מלכא בר מלכא? והתני רב יוסף: "הנה קמן גתתיד בגוים" – שאין
40 מושיבין מלך בן מלך, "בזוי אתה מאד" – שאין להן לא כתב ולא לשון! אלא מאי יום
41 גינוסיא? יום הלידה. – והתניא: יום גינוסיא ויום הלידה! – לא קשיא: הא דיריה, הא דביריה.
42 – והתניא: יום גינוסיא שלו, יום גינוסיא של בנו, ויום הלידה שלו ויום הלידה של בנו! אלא
43 מאי יום גינוסיא? יום שמעמידן בו מלכא, ולא קשיא: הא דיריה, הא דביריה; ואי קשיא לך,
44 דלא מוקמי מלכא בר מלכא – על ידי שאלה מוקמי, כגון אסוירים בר אנטונינוס דמלך. אמר
45 ליה אנטונינוס לרבי: בעינא דימלוד אסוירים ברי תחותי ותתעביד טבריא קלניא, ואי אימא
46 להו חדא – עבדי, תרי – לא עבדי. אייתי גברא, ארפביה אחגריה ויהב ליה יונה לעיאי
47 בדיה, ואמר ליה לתתאה: אימר לעילא דלמפרח מן ידיה יונה. אמר, שמע מינה הכי קאמר
48 לי: את בעי מינייהו דאסוירים ברי ימלוד תחותי, ואימא ליה לאסוירים דתעביד טבריא קלניא.
49 אמר ליה: מצערין לי חשובי רומאי. מעייל ליה לנינא, כל יומא עקר ליה פוגלא ממשרא
50 קמיה. אמר, שמע מינה הכי קאמר לי: את קטול חד חד מינייהו, ולא תתגרה בהו בכולהו.

51 ולימא
52 להחזיקו במלוכה, שמח האב ועושה אותו יום איד. ומי מוקמי – רומיים מלכא בר מלכא: כל הני יום אידיהן דמתנינן – דרומיים נינהו, כדנציא לעיל: יום שתפשה בו רומי מלכות,
53 ותניא: רומי עשתה קלנדא. כתב ולשון של רומיים מאומה אחרת באה להן, אחרים תקנו להן כל ספריהם. על ידי שאלה – נוסלן רשות מן השירים, ומבשך האב מהן להעמיד בנו
54 תחתיו. כגון אסוירים בן אנטונינוס – דמלך על ידי שאלת אביו. קלניא – בת חרין, שלא תתן מס לעולם, משום דאית בה רבנן. ואנטונינוס עצמו היה משמש בפני רבי כדלקמן,
55 ומשום הכי היה אוהב לרבנן. אייתי רבי גברא ארכביה וכו' – כלומר, הרבב את כבן עילתן ועליך, ותהא טבריא מסורה בידו. ואימא ליה – בלבך, דליפרחא ליונה מן ידיו, כלומר
56 דליעבד טבריא קלניא להוציאה מתחת עולו.

1 שדר' ליה כוסברתא - לפירושו הקונטרס קשה, מה עלה בדעתו של רבי מתחלה לומר
2 שיחשבה? ועוד קשה, שלבסוף חזר בו רבי מעצמו. לכך נראה כפירוש רבינו תנאל
3 והערות: שדר ליה גריגיא - כלומר, נאפה גריא, "הנאפה והנאפת" תרגום ירושלמי: גיירא
4 וגיירתא. שדר ליה כוסברתא - כסה על קלונה והוכיחה בסתר. ואנטונינוס לא הבין מה
5 ששלח לו, והיה סבור שאמר שחוט הבת, ושדר
6 ליה כרתי - כלומר, וכי תתן לי עצה שיכרת ורעני?
7 שדר ליה חסא - כלומר, לא שלחתי לך אלא
8 שתחוט עליה. כלומר, וכסה אותה אמרתי לך.
9 חדר קטיל אבבא דבי רבי - ואם תאמר: והלא
10 שפיכות דמים הוא משבע מצות, ואפילו לישראל
11 אסור, דהא תניא (עבודה זרה כו א) הגנים ורועי
12 ברמה דקה לא מעלין ולא מורדין! ויש לומר:
13 שהיה ירא אם יודיעו הדבר אל השמים והיו גורמין
14 להרגו, ואמר פירש ולא גרסין "אם כן", דאי
15 יש לומר: שהיה בורר המנינים והמסורות. דאף על
16 גב דאין מינים בגוים לענין קבלת קרבן מידם,
17 לענין הורדה איכא. כדפריך בפרק קמא דחולין
18 (יג ב): השתא דישראל מורדין גוים מיבעיא.
19 אמר' ליה אם כן לימא ליה דהאי דקאי אבבא
20 וכו' - רבי אלחנן פירש ולא גרסין "אם כן", דאי
21 אמר ליה היה לו לרבי חנינא להבין שהיה מת,
22 דאם היה ישן מה גבורה יש להקין אדם משנתו?
23 אמרין במדרש: חלב משמא חלב מטרה, כשנולד
24 רבי גורו שלא למול, ואביו ואמנו מלוחו. שלח
25 קיסר והביאו לרבי ואמנו לפניו, והחליפתו אמו
26 באנטונינוס והניקתו עד שהביאתו לפני קיסר.
27 ומצאדו ערל ופטרם לשלום. ואמר אותו הגמון:
28 אני ראיתי שמלו את זה, אלא הקדוש ברוך הוא
29 עשה להם נסים בכל עת. ובטלו הגוהר. ואמרין
30 נמי בירושלמי ששלחו למד אנטונינוס תורה
31 ונתגיר ומל עצמו.
32 הכי גרסין: כל נשיאתא ולא כל שריה פרט
33 לקטניה וכו' - ולא גרס: "שריה" ולא כל שריה,
34 דקרא כתיב: "מלכיה וכל נשיאתא". ואומר רבינו
35 יצחק: דנשיא הוא הישש שמפורש בספר יוסיפון,
36 שנשבע רומיים שלא להמליך עליהם עוד מלך
37 בשביל אחד שלקח אשה אחת בחזקה, אלא שהיו
38 ממנים ישיש אחד ולו שלש מאות יתעצים. ולסוף
39 כמה שנים מלך עליהם אחד בחזקה. מנחתא אמר
40 בלדתה ונבעת טבנה ומצאדו חי, ומלך עליהם.
41 ונקרא "קיסר" בלשון רומי, והוא לשון כרות
42 בעברית, ועל שמו נקרא כל המלכים שלאחריו
43 "קיסר". ווי' לה לאילפא דאולא בלא מבסא -
44 ואם תאמר, דהא אמרין: פרט לאנטונינוס, אף על
45 גב דאול בלא מבסא ויש לומר: שגם הוא נימול.
46 גרסין בירושלמי דמגילה (פרק א), אמר ליה
47 אנטונינוס לרבי: את מאכילני מן לוחית לעתיד
48 לבא? אמר ליה: אין. אמר ליה: מן אימר פסחא
49 לית את מאכילני ומן לוחית את מאכילני? אמר
50 ליה: מה אעביד לך, דהא כתיב "וכל ערל לא
51 יאכל ברי". כיון דשמע כן אול גור גמיה. דהא
52 אמרה איגיר אנטונינוס.

ענן

וְלִימָא לִיה מִימַר [בְּהִדְיָא]! - אָמַר: שְׁמַעִי (בִּי)
חֲשׁוּבִי רומי וּמַצְעֵרו לִיה. וְלִימָא לִיה בְּלַחֲשׁו -
מִשׁוּם דְּכִתִּיב: "כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיד אֶת הַקּוֹל".
הָוָה לִיה הָהוּא בְּרָתָא דְשְׁמִיָּה גִירָא, קַעֲבֵדָה אִיסְרָא;
שְׁדֵר לִיה גִּרְגִיָּא, שְׁדֵר לִיה פּוֹסְפֶרְתָּא; שְׁדֵר לִיה
בְּרַתִּי, שְׁלַח לִיה חָסָא. כָּל יוֹמָא הָוָה שְׁדֵר לִיה
דְּהָבָא פְּרִיקָא בְּמִטְרָתָאָא וְחִיטִּי אֲפּוֹמִיָּהוּ, אָמַר לְהוּ:
אָמְטִי חִיטִּי לְרַבִּי. אָמַר [לִיה רַבִּי]: לֹא צְרִיקָנָא,
אֵית לִי טוֹבָא. אָמַר: לִיהוּ לְמָאן דְּבִתְרָךְ דִּיחֲבִי
לְבִתְרָאִי דָּאָתוּ בְּתֵרָךְ, וּדְאָתִי מִיָּנִיָּהוּ נִיפּוֹק עֲלֵיהּ.
הָוָה לִיה הָהִיא נְקֻרָתָא דְהָוָה עֵינָא מִכִּיתִּיהָ לְבֵית
רַבִּי, כָּל יוֹמָא הָוָה מִיָּתִי תֵרִי עֲבָד, חַד קְטִילִיה
אֲבָבָא דְבִי רַבִּי וְחַד קְטִילִיה אֲבָבָא דְבִיתִּיה, אָמַר
לִיה: בְּעֵידָנָא דְאִתִּינָא לֹא נִשְׁכַּח גְּבַר קְמָךְ. יוֹמָא
חַד אֲשַׁכְחִיהָ לְרַבִּי חֲנִינָא בַר חֲמָא דְהָוָה יְתִיב,
אָמַר: לֹא אָמִינָא לָךְ בְּעֵידָנָא דְאִתִּינָא לֹא נִשְׁכַּח
גְּבַר קְמָךְ? אָמַר לִיה: לִית דִּין בַּר אִינִישׁ. אָמַר
לִיה: אִימָא לִיה לְהָהוּא עֲבָדָא דְגִנְי אֲבָבָא דְקָאִים
וְלִיתִי. אֲוֹל רַבִּי חֲנִינָא בַר חֲמָא אֲשַׁכְחִיהָ דְהָוָה
קְטִיל, אָמַר: הִכִּי אֲעֲבִיד? אִי אִיזִיל וְאִימָא לִיה

דְּקְטִיל - אִין מְשִׁיבִין עַל הַקִּלְקֵלָה, אֲשַׁכְחִיהָ וְאִיזִיל - קָא מְוֹלְזִין בְּמִלְכוּתָא; בְּעָא
רַחֲמֵי עָלֶיהָ וְאִחֲיָיָה וְשִׁדְרִיהָ. אָמַר: יְדַעְנָא, וְזוּמִי דְאֵית בְּכוּ מַחֲזִה מִתִּים, מִיָּהוּ בְּעֵידָנָא
דְּאִתִּינָא לֹא נִשְׁכַּח אִינִישׁ קְמָךְ. כָּל יוֹמָא הָוָה מְשַׁמֵּשׁ לְרַבִּי, מְאָכִיל לִיה, מְשַׁקֵּי לִיה.
כִּי הָוָה בְּעִי רַבִּי לְמִסַּק לְפּוֹרְיָא הָוָה גִּחִין קַמִּי פּוֹרְיָא, אָמַר לִיה: סַק עֵילּוּאִי לְפּוֹרְיָךְ.
אָמַר: לֹאוּ אוֹרַח אֲרַעָא לְזִלוּלִי בְּמִלְכוּתָא פּוֹלִי הָאִי. אָמַר: מִי יִשְׁמַנִּי מַצַּע תַּחְתִּיךְ
לְעוֹלָם הָבָא. אָמַר לִיה: אִתִּינָא לְעֻלְמָא דְאִתִּי? אָמַר לִיה: אִין. אָמַר לִיה, וְהַכְּתִיב:
"לֹא יִהְיֶה שְׂרִיד שְׂרִיד לְבֵית עֲשׂוֹ!" - בְּעוֹשָׁה מַעֲשֵׂה עֲשׂוֹ. תִּנְיָא נְמִי הָכִי: "לֹא יִהְיֶה שְׂרִיד
לְבֵית עֲשׂוֹ" - יָכוֹל לִפְלֹא תִלְמוּד לּוֹמַר: "לְבֵית עֲשׂוֹ", בְּעוֹשָׁה מַעֲשֵׂה עֲשׂוֹ. אָמַר לִיה,
וְהַכְּתִיב: "שְׁמָה אֲדוֹם מִלְכֵּה וְכָל נִשְׂאִיָּה!" אָמַר לִיה: "מִלְכֵּה" - וְלֹא כָּל מִלְכֵּה,
"כָּל נִשְׂאִיָּה" - וְלֹא כָּל שְׂרִיָּה. תִּנְיָא נְמִי הָכִי: "מִלְכֵּה" - וְלֹא כָּל מִלְכֵּה, "כָּל
נִשְׂאִיָּה" - וְלֹא כָּל שְׂרִיָּה; "מִלְכֵּה" וְלֹא כָּל מִלְכֵּה - פֶּרֶט לְאֲנְטוֹנִינוֹס בֶּן אֲסִיּוֹרִים,
"כָּל נִשְׂאִיָּה" וְלֹא כָּל שְׂרִיָּה - פֶּרֶט לְקַטְעִיָּה בַר שְׁלוֹם. קַטְעִיָּה בַר שְׁלוֹם מָאי הָוִי?
דְּהָהוּא קִיסְרָא דְהָוָה סְנִי לִיהוּדָאִי, אָמַר לְהוּ לְחִישִׁיבִי דְּמִלְכוּתָא: מִי שְׁעָלָה לוֹ נִימָא
בְּרַגְלֵי, קַטְעִיָּה וְיִתְהָ אוֹ יִנְחָהּ וְיַצְטַעֵר? אָמַר לוֹ: יִקְטַעְהָ וְיִחְתֶּה. אָמַר לְהוּ קַטְעִיָּה
בַּר שְׁלוֹם: חֲדָא, דְּלֹא יִכְלֹת לְהוּ לְכוּלְהוּ, דְּכִתְיב: "כִּי בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פֶּרֶשְׁתִּי
אֲתָכֶם", מָאי קָאמַר? אֵלִימָא דְּבִדְרָתְהוֹן בְּאַרְבַּע רוּחוֹת, הָאִי "בְּאַרְבַּע רוּחוֹת" - "לְאַרְבַּע
רוּחוֹת" מְבַעֵי לִיה! אֵלֹא בְּשֵׁם שְׂאִי אֲפֻשֵׁר לְעוֹלָם בְּלֹא רוּחוֹת, כִּד אִי אֲפֻשֵׁר לְעוֹלָם
בְּלֹא יִשְׂרָאֵל. וְעוֹד, קְרוּ לָךְ מִלְכוּתָא קַטְעִיָּה. אָמַר לִיה: מִימַר שְׁפִיר קְאָמַרְתָּ, מִיָּהוּ כָּל
דְּרַבִּי מִלְכָּא שְׂדו לִיה לְקוֹמוֹנָא חֲלִילָא. כִּד הָוָה נִקְמִין לִיה וְאִזְלִין, אֲמַרְהָ לִיה הִתִּיָּא מְטְרוֹנִיתָא: וְוִי לִיה לְאִילְפָא דְּאִזְלָא
בְּלֹא מְכָסָא! נָפַל עַל רִישָׁא דְּעוֹלָתִיהָ קַטְעִיָּה, אָמַר: יְהִיבִית מְכָסִי חֲלָפִית וְעֵבְרִית. כִּי קָא שְׂדו לִיה, אָמַר: כָּל נִכְסָאִי
לְרַבִּי עֲקִיבָא וְחִבְרִיִּי, יָצָא רַבִּי עֲקִיבָא וְדַרְשׁ: "וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו" - מַחֲזִה לְאַהֲרֹן וּמַחֲזִה לְבָנָיו. יָצְתָה בַת קוֹל וְאָמְרָה:
קַטְעִיָּה בַר שְׁלוֹם מְוֹזֵן לְחַיִּי הָעוֹלָם הָבָא. כִּדָּה רַבִּי וְאָמַר: יֵשׁ קוֹנָה עוֹלָמוֹ בְּשַׁעָה אַחַת, וְיֵשׁ קוֹנָה עוֹלָמוֹ בְּכַמָּה שָׁנִים.
אֲנְטוֹנִינוֹס שְׁמִישִׁיה לְרַבִּי, אֲדַרְכֵּן שְׁמִישִׁיה לְרַבִּי. נִתְפַּרְדָּה חֲבִילָה; כִּי שָׁכִיב אֲדַרְכֵּן, אָמַר רַב:

נתפרדה

עבודה זרה דף י עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום חמישי) רמט

תמזהה הגמרא: וְלִיָּמָא לִיהַּ מִיָּמָר [בְּהִרְיָא] - יאמר לו רבי בגלוי,
מדוע יעץ לו ברמז. משיבה הגמרא: מפני שאמר רבי בלבו, שְׁמַעֲנִי
(ב') הַשְׁכֵּחַ רוּמִי, וּמַעֲרִיר לִיהַּ - ורציקו לי.
שואלת הגמרא: וְלִיָּמָא לִיהַּ בְּלִשָּׁא, כדי שלא ישמעוהו. משיבה
הגמרא: מִשּׁוּם דְּתַתִּיב (קלה י ב) 'בְּחִדְרֵי מִשְׁבָּכָא אַל תִּקְלַל עֲשִׂיר
בִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיף אֶת הַקּוֹל' וגו'. אף מה שתאמר בחדרי חדרים
עלול להתפרסם, כאילו עוף השמים יולף את דיבורך.
מעשה נוסף שהיה בין אנטונינוס לרבי: הָוָה לִיהַּ הָהוּא בְּרִיתָא דְשִׁמְיָא
נִרְיָא - היתה לאנטונינוס בת ששמה גירא, וְקַעֲבָהּ אִסְפּוּרָא -
זנתה. שָׂדֵר לִיהַּ - שלח לרבי ירק ששמו נְרִינְדָא, ורמז לו בזה, 'נֶר
גִּירָא', נגרהר ונמשכה גירא אחר המנאפים. שָׂדֵר לִיהַּ - שלח לו
רבי ירק ששמו בּוֹכְבָרְתָא, כלומר, 'כוס ברתא', שחוט את הבת.
שָׂדֵר לִיהַּ אנטונינוס ירק ששמו בְּרִיתָא, אם אעשה כעצתך יכרת
זרעי. שָׁלַח לִיהַּ רבי ירק ששמו חָסָא, חוס עליה.
מעשה נוסף שהיה בין אנטונינוס לרבי: כָּל יוֹמָא הָוָה שָׂדֵר לִיהַּ
דְּהָכָא פְּרִיקָא - היה שולח לרבי זהב מפורר לחתיכות קטנות,
בְּמִטְרָתָא - בשקים גדולים, וְחִיטֵי אִפּוֹמִיָּהוּ - וחטים נתונות בפי
השקים, שלא יבינו שיש בהם זהב, וְאָמַר לָהּ לעבדיו, אֲמַמְיָא חִיטֵי
הַיָּבִיא חִיטֵים לְרַבִּי. אָמַר [לִיהַּ רַבִּי], לֹא צִירְכֵנָא, אֵית לִי מִטְכָּא
- יש לי זהב הרבה. אָמַר לו, קח אותם וְלִהְיוּ לְפָנָא דְבִתְרָךְ - יהיו
לבניך אחריך, דְּהִכֵּי לְבִתְרָא - כדי שיתנום לבניהם אחריהם.
ועוד, דָּתָא בְּתָרְךָ וְדָתָא מִיָּנִיָּה - חלבים שיבאו אחריך והבנים
היוצאים מהם, כשיצטרכו לשחד את מלכי רומי הבאים שביטלו
גזירות שיוגזרו על ישראל, נִשְׁפּוּק עֲלֵיהוּ - יוציאו הוצאותיהם
מממון זה.
הָוָה לִיהַּ לאנטונינוס הָהוּא נִקְרָתָא - מערה, דְּהָוָה עֵיילָא מִבִּיתָהּ
לְבֵית רַבִּי - שהיה בא דרכה מארמונו לבית רבי ללמוד תורה מפיו.
כָּל יוֹמָא הָוָה מִיָּתִי תְרֵי עָבְדֵי - הביא שני עבדים, חַד קָטְלִיה אֲבָכָא
דְּבִי רַבִּי וְחַד קָטְלִיה אֲבָכָא דְּבִיתָהּ - אחד לקח עמו עד לפתח בית
רבי ודמיתו לפני שבכנס, ואחד המית בחזרתו לפתח ארמונו. אָמַר
לִיהַּ אנטונינוס לרבי, בְּעִידָא דְּאִתִּינָא לֹא נִשְׁכַּח גִּבְר קָמָךְ - בזמן
שאבוא בל ימצא אדם לפניך. יוֹמָא חַד אֲשַׁבְּחִיה לְרַבִּי חֲנִינָא בְּר
חָמָא דְּהָוָה יָתִיב - מצא את רבי חנינא בר חמא יושב שם. אָמַר
אנטונינוס לרבי, לֹא אֲמִינָא לָךְ - וכי לא אמרתי לך, בְּעִידָא
דְּאִתִּינָא לֹא נִשְׁכַּח גִּבְר קָמָךְ. אָמַר לִיהַּ, לֵית דִּין בְּרִי אִינִישׁ - אין זה
בן אדם אלא מלאך, ולא יגלה לאחרים שבאת אלי. אָמַר לִיהַּ
אנטונינוס לרבי חנינא, אִימָא (אָמַר) לִיהַּ הָהוּא עָבְדָא דְּנִינִי אֲבָכָא דְּקָאִים
וְלִיהַּ - אמר לעבד השוכב בפתח שיקום ויבא. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּר
חָמָא וְאֲשַׁבְּחִיה דְּהָוָה קָטִיל - מצאו הרוג. אָמַר, חֲיִיב אֲעֵבִיד - כיצד
אעשה. אִי אִיזִיל וְאִימָא לִיהַּ דְּקָטִיל - אם אלך ואומר לו שמת, הרי
למדנו בהלכות דרך ארץ שאין מְשִׁיבֵי עַל תִּקְלָלָהּ - אין שליח
משיב למשלחו תשובה לא טובה. ואם אֲשַׁבְּחִיה אִיזִיל - אעזובו
ואלך, קָא מוֹלִילִנָא בְּמִלְכוּתָא - הריני מזלזל במלכותו, שלא
עשיתי מצותו. בָּצָא רַחֲמֵי עֲלִיהּ וְאִתְחִיָּה - התפלל עליו והחיהו,
וְשָׂדֵרִיהּ - ושלחו לאנטונינוס. אָמַר אנטונינוס, יְדַענָא, זִנְיָא דְּאִתִּי
בְּכֹ מַתִּיה מַתִּים - אף הקטן שבכם יכול להחיות מתים. מִיָּהוּ מִכָּאן
וְלִהָבָא בְּעִידָא דְּאִתִּינָא לֹא נִשְׁכַּח אִינִישׁ קָמָךְ.
הגמרא מביאה שאנטונינוס היה מבטל כבודו לפני רבי: כָּל יוֹמָא
הָוָה מְשַׁמֵּשׁ לְרַבִּי - משרתו בסעודתו, מִאֲכִיל לִיהַּ וּמַשְׁקִי לִיהַּ. בִּי
הָוָה בְּעִי רַבִּי לְמִסָּךְ לְפִרְיָא - לעלות אל המיטה שמיסב עליה, הָוָה
נִחֵין קָמִי פִּירְיָא - היה אנטונינוס מכופף עצמו למרגלותיה, וְאָמַר
לִיהַּ, סָק עֲלִיָּוִי לְפִירְיָךְ - עלה על גבי למיטתך. אָמַר לו רבי, לֹא
אִירֵא אֲרַעָא לְזִילִי בְּמִלְכוּתָא בִּילִי הָי - אין דרך ארץ לזלזל
במלכות כל כך. אָמַר לו אנטונינוס, מִי יִשְׁמִיעַ מַעַע תַּחְתִּיד לְעוֹלָם
הָבָא - הלאי אהיה במחיצתך לעולם הבא כדי לשמשך, ואפילו
להיות מצע תחתך.
מעשה נוסף שהיה בין אנטונינוס לרבי: אָמַר לִיהַּ אנטונינוס, אִתִּינָא
לְעִלְמָא דְּאִתִּי - האם אבוא לעולם הבא. אָמַר לִיהַּ רבי, אֵין - כן.

אָמַר לִיהַּ, וְהִתְכִּיב בנבואת עובדיה על עונש אדום באחרית הימים
(עובדיה יח) וְלֹא יִהְיֶה שָׂדֵר לְבֵית עֲשׂוֹ, שיכירת המשיח כל שריד
מרומי, ואף אני בכלל זה. הָשִׁיב לו רבי, הרי זה נאמר רק בְּמִי
שְׁעִישָׁה כְּמַעֲשֵׂה עֲשׂוֹ, ולא בוסידי כמור.
הגמרא מפסיקה את המעשה, ומביאה ברייתא כרבי: תִּנְיָא נְמִי
הָכִי, נאמר וְלֹא יִהְיֶה שָׂדֵר לְבֵית עֲשׂוֹ, וְכֹל לָכֵל - לכל צאצאיו,
תִּלְמוּד לְזִמְרָא לְבֵית עֲשׂוֹ, עונש זה אינו אלא בְּעִישָׁה מַעֲשֵׂה עֲשׂוֹ.
המשך המעשה: אָמַר לִיהַּ אנטונינוס, וְהִתְכִּיב בִּין אֵלֶּה שְׂוִירִים
לגיהנם (יחזקאל לב טז) 'שְׁמָה אֲדוֹם, מְלִכְיָהּ וְכָל נְשִׂאֵיהּ' וגו', שם
מקום מלכי ונשיאי רומי, ואף אני בכלל זה. אָמַר לִיהַּ, נאמר כאן
'מְלִכְיָהּ', וְלֹא 'כָּל מְלִכְיָהּ', וכן נאמר כאן 'כָּל נְשִׂאֵיהּ', וְלֹא 'כָּל
שְׂרָיָהּ', שמקצת מלכיה ושריה לא ירדו לגיהנם, והכוונה לך
ולחסידיים כמור.
הגמרא מביאה ברייתא כרבי: תִּנְיָא נְמִי הָכִי, 'מְלִכְיָהּ' וְלֹא כָּל
מְלִכְיָהּ, 'כָּל נְשִׂאֵיהּ' וְלֹא כָּל שְׂרָיָהּ. 'מְלִכְיָהּ' וְלֹא כָּל מְלִכְיָהּ, הכוונה
פְּרָט לְאֲנִטוֹנִינוֹס בֶּן אִסְכּוּרִים. 'כָּל נְשִׂאֵיהּ' וְלֹא כָּל שְׂרָיָהּ, הכוונה
פְּרָט לְקַטִּיעָה בְּרִי שְׁלֹם, שהוא משרי רומי. ששניהם לא ירדו
לגיהנם.
מבררת הגמרא: קַטִּיעָה בְּרִי שְׁלֹם, מָאי (הו'). משיבה הגמרא:
דְּהָהוּא קִיסְרָא דְּהָוָה סִנִּי לִיהִתְרָא - שהיה הקיסר של רומי שונא
יהודים, וְאָמַר לָהּ לְחִשְׁבֵי דְּמִלְכוּתָא, מִי שְׁעָלָה לוֹ נִימָא - בשר מת
ברגל, האם יקְטַעְנָה וְיִתְּנָה - יכרות בשר זו ויבריא, או יִנְחִינָה
וְיִשְׁמַעְרָ, והבינו שכונתו לישראל, שהם בעיניו כבשר מת המצוץ
את בעליו. אָמַר לו, יִקְטַעְנָה וְיִתְּנָה. ראוי להשמידם. אָמַר (לָהּ)
[לִיהַּ] קַטִּיעָה בְּרִי שְׁלֹם לקיסר, אֵין זה ראוי, משני טעמים. חָדָא,
דְּלֹא יָכִיל לָהּ לְבִילָהּ - לכלות את כולם, כי יש מהם שאינם
בארצותיך, דְּתַתִּיב (זכריה ב') 'כִּי בְּאֶרְצֵךְ רִחוּת הַשָּׁמַיִם פִּרְשְׁתִּי
אֲתָכֶם נָאם ה'.'
הגמרא מפסיקה את המעשה כדי לדרוש פסוק זה. מבררת
הגמרא: מָאי קָאֵמַר הַתְּנִיב, אִלְיָמָא דְּבִדְרִיתָהוּן [שפירוס] בְּאֶרְצֵךְ
רִחוּת הַשָּׁמַיִם, אם כן הָיִי 'בְּאֶרְצֵךְ רִחוּת', לא היה לו לומר
'בְּאֶרְצֵךְ' שמשמע 'כמו ארבע', אלא 'בְּאֶרְצֵךְ רִחוּת' מְכַנֵּי לִיהַּ.
אִלְיָא הַכוּוּנָה שֶׁהֵם כֶּאֱרַבַּע מִיָּנִי רִחוּת הַמְּנֻשּׁוֹת בְּעוֹלָם, וְכַשֵּׁם
שֶׁאֵי אִפְשָׁר לְעוֹלָם בְּלֹא רִחוּת, כִּךָּ אִי אִפְשָׁר לְעוֹלָם בְּלֹא יִשְׂרָאֵל,
שמיקיימים אותו בלימודם.
המשך דברי קטיעה בר שלום: וְעוֹד טַעַם שְׁנֵי מַדּוּעַ לֹא רָאוּ
שֶׁתִּשְׁמִיד אֶפִּילוֹ אֶת אֵלּוּ שְׂבִארְצוֹתֶיךָ, כִּי קָרוּ לָךְ מְלִכּוּתָא קַטִּיעָה
- יקראו מלכות קטועה וחסירה, שבכל המלכויות יש יהודים חוץ
ממלכותך.
אָמַר לִיהַּ הקיסר, מִיָּמָר שְׂפִיר קָאֵמַרְתָּ - טוב ויפה דיברת, מִיָּהוּ כָּל
דְּכִי (מִלְכָּא) שָׂדֵר לִיהַּ לְקַמְנִיָּא חִלְיָא - כל המנצח את המלך
ומביישו, מושלך לבית מלא עפר כדי שימות שם. כִּי הָוָה נִקְטִיב
לִיהַּ וְאִלֵּין - כשהיו אווזים בו והולכים להשליכו לשם, אָמַר לִיהַּ
הָהוּא מְטָרִינָתָא - שרה רומית, וְיוֹ לִיהַּ לֹאִלְפָא דְּאִזְלָא בְּלֹא מְכָסָא
- או לספינה העוברת בלי לתת את המכס. כלומר, כיון שהינך
מת בגלל ישראל, חבל שלא לתת את עצמך ליטול עמדם כולם,
לעולם הבא. שמע קטיעה בר שלום, נָפַל עַל רִישָׁא דְּעוֹלָמָתָהּ
קַטִּיעָה - מל את עצמו, וְאָמַר, וְהִבִּית מְכָסִי חֲלִפִית וְעִבְרִית - נתתי
את המכס שלי ולא יעכבוני מלעבור. כלומר, מַתְנֵהּ יְהִידֵה חֲלִק
עמדם. בִּי קָא שָׂדֵר לִיהַּ - כשהשליכוהו לאותו בית למות שם,
אָמַר, כָּל נִכְסָאֵי - כל נכסי נתונים לְרַבִּי עֲקִיבָא וְהִבְדִּיר. יָצָא רַבִּי
עֲקִיבָא וְדָרַשׁ, נאמר בלחם הפנים (ויקרא כד ט) (וְהִיתָה) לְאַהֲרֹן
וְלִבְנָיו וְאָכְלֶהוּ וגו', החשוב הכתוב את אהרן כנגד הכהנים כולם,
שהרי הזכיר את שמו בלבד, ללמד שיחלקו את לחם הפנים מִחֻצָה
לְאַהֲרֹן וּמִחֻצָה לְבָנָיו. אף כאן החשיבני קטיעה בר שלום כנגד
כולם, שהרי הזכיר את שמי בלבד, לפיכך אקבל חצי מנכסיו,
ובחצי השני יתחלקו שאר החברים.
כשמת קטיעה, יָצָתָה בַּת קוֹל וְאָמַרְתָּ, קַטִּיעָה בְּרִי שְׁלֹם מוֹזֵפִין לְחַיִּי

מאיר קבר, לא שָׁנָא מִיתָה שֵׁשׁ בֵּה שְׂרִיפָה וְלֹא שָׁנָא מִיתָה שְׁאִין בֵּה
שְׂרִיפָה, בְּכָל אֹפֶן פְּלָחִי וְעוֹבְדִים בֵּה לְעֹבְדֵי כּוֹכְבִּים וּלְפִיכָר
נֹאסֵר לִשְׂאֵת וּלְתֵת עִמָּם. אֲלֵמָּא שְׂרִיפָה לֹא חוּקָה הִיא – מוֹכַח
שְׁלֹדֶת רַבִּי מֵאִיר אֵין לָהֶם חוּק קְבוּעַ לַעֲשׂוֹת שְׂרִיפָה בְּמִיתָת כָּל
מֶלֶךְ לִשְׁם עֲבוּדָה זָרָה, שְׁהִי עוֹשִׂים יוֹם אִיד גַּם בְּלִי שְׂרִיפָה.
וּמִכָּל־ל מִמָּה שְׁחֻכְמִים אֶסְרוּ רַק מִיתָה שִׁישׁ בֵּה שְׂרִיפָה, מִשְׁמַע
דְּרַבִּנָּן כְּבָרִי, שְׂרִיפָה חוּקָה הִיא – חוּק קְבוּעַ הוּא לַעֲשׂוֹת שְׂרִיפָה
בְּמִיתָת כָּל מֶלֶךְ לִשְׁם עֲבוּדָה זָרָה, וְאֵם לֹא עֲשׂוּ לוֹ כֵּךְ, סִימָן שְׁלֹא
קִיבְלוּ מַלְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם וְאִינֵם עוֹשִׂים בְּמִיתָתוֹ יוֹם אִיד.
הַגְמָרָא מִקְשָׁה עַל בִּיאור זֶה בְּדַבְרֵי רַבִּנָּן. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וְהָא תִּנְיָא
בַּעֲנִין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, שׁוֹרְפִין עַל הַמֶּלֶכִּים בְּמִיתָתָם, וְלֹא נִחְשַׁב דְּבַר
זֶה מִדְּרָכֵי הָאֱמוּרִי שְׂאִסוּר לַעֲשׂוֹתָם. וְאֵי חוּקָה הִיא – וְאֵם הַשְׂרִיפָה
שְׁעוֹשִׂים הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים לְמַלְכֵיהֶם הִיא חוּק לִשְׁם עֲבוּדָה זָרָה, אֲנִן
חִבֵּי שְׂרַפְיָנָא עַל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, וְהִתְנִיב (ויקרא יז א) וְיִבְחָשׁוּתֵיהֶם לֹא
תִלְכִּי.
וּמִכַּח קוּשִׁיא זֶה דּוּחָה הַגְמָרָא אֶת הַבִּיאור הָרַאשׁוֹן, וּמִבֹּאֶרֶת בִּאֲפֹן
אַחֵר: אֲלֵא דְּכּוֹלִי עֲלֵמָּא שְׂרִיפָה לֹא חוּקָה הִיא – אֵין לָהֶם חוּק קְבוּעַ
בְּחוּקֵי הָעֲבוּדָה זָרָה לַעֲשׂוֹת שְׂרִיפָה לְמַלְכֵיהֶם, אֲלֵא חֲשִׁיבוּתָא הִיא
– עוֹשִׂים זֹאת רַק כְּדִי לְהִרְאוֹת חֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַהוּא בַּעֲנִינָם
שְׁמַצְעָתֵיהֶם בְּמִיתָתוֹ. וְהָכָא בְּהָא קְמִיפְלָא, רַבִּי מֵאִיר קָבַר, לֹא שָׁנָא
מִיתָה שֵׁשׁ בֵּה שְׂרִיפָה וְלֹא שָׁנָא מִיתָה שְׁאִין בֵּה שְׂרִיפָה, מִכָּל מִקּוֹם
פְּלָחִי בֵּה לְעֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, כִּי חוּק הוּא לָהֶם לַעֲשׂוֹת יוֹם אִיד
בְּמִיתָת כָּל מֶלֶךְ. וְרַבִּנָּן כְּבָרִי, מִיתָה שֵׁשׁ בֵּה שְׂרִיפָה, חֲשִׁיבָה לֹא –
סִימָן שְׁמִיתָה זֶה חֲשׁוּבָה לָהֶם וּפְלָחִי בֵּה לַעֲבוּדָה זָרָה, וְשְׁאִין בֵּה
שְׂרִיפָה, סִימָן שְׁלֹא חֲשִׁיבָה לָהֶם, וְאִינֵם עוֹשִׂים אוֹתוֹ יוֹם אִיד וְלֹא
פְּלָחִי בֵּה לַעֲבוּדָה זָרָה.
הַגְמָרָא חוֹזֶרֶת אֶל דְּבַרֵּי הַבְּרִייתָא: גּוֹפֵא, שׁוֹרְפִין יִשְׂרָאֵל עַל
הַמֶּלֶכִּים בְּמִיתָתָם, וְאֵין בּוֹ מִשּׁוֹם דְּרָכֵי הָאֱמוּרִי. וְטַעַם הַהִיתָר, מִשּׁוֹם
שְׁנֵימָאֵר בְּנִבּוּאֵת יִרְמִיָּה לְצִדְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ (ירמיה לד ד–ה) לֹא תָמוּת
בְּחֶרֶב. בְּשָׁלוֹם תָּמוּת, וּבְמִשְׁרָפוֹת אֲבוֹתֶיךָ הַמֶּלֶכִּים הָרַאשִׁים אֲשֶׁר
הָיוּ לְפָנֶיךָ בֶּן יִשְׂרָאֵל וְגו'. וְדַבָּר שִׁישׁ לוֹ מִקּוֹר בְּכַתּוּב, אֵין בּוֹ
מִשּׁוֹם דְּרָכֵי הָאֱמוּרִי. וְכֵשֶׁם שְׁשׁוֹרְפִין עַל הַמֶּלֶכִּים, כֵּךְ שׁוֹרְפִין עַל
הַנְּשִׂאִים. וְכֵאֲמָר הֵם שׁוֹרְפִין עַל הַמֶּלֶכִּים, מִיִּשְׁתָּן וְשֹׂאֵר כְּלֵי תְשׁוּמִישׁ.
וְעַתָּה שְׁמַת הַנְּשִׂאִים רַבָּן גְּמִלְיָאֵל (חוּקִין), וְשֶׁרֶב עֲלֵיו אוֹנְקְלוֹס הִנֵּר
שְׁבָעִים מִנָּה צוּרִי.
מִלְשׁוֹן הַבְּרִייתָא נִרְאָה שְׁאוֹנְקְלוֹס שָׂרָף עֲלָיו מִטְּבַעוֹת כֶּסֶף בֶּסֶךְ
הַנּוֹכֵר. לְפִיכָר מִקְשָׁה הַגְמָרָא עַל הַבְּרִייתָא: וְהָאֲמַרְתָּ מָה הֵן שׁוֹרְפִין
עֲלֵיהֶם, מִיִּשְׁתָּן וְכָלִי תְשׁוּמִישׁ, וּמִטְּבַעוֹת כֶּסֶף אֵינֵן בְּכָלִל זֶה.
מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: אֵימָא שְׁבוּנוֹת הַבְּרִייתָא הִיא שְׂשָׂרָף עֲלָיו כְּלֵי
תְשׁוּמִישׁ בְּשׁוּרֵי שְׁבָעִים מִנָּה צוּרִי.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וּמִדִּי אַחֲרֵינָא לֹא – וְכִי דְּבַר אַחֵר שְׂאִינוּ כְּלִי
תְשׁוּמִישׁ אֶסְרוּ לְהַשְׁחִיתוֹ בְּמִיתָתָם, וְהִתְנָא בַּעֲנִין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל,
עוֹקְרִין עַל הַמֶּלֶכִּים – עוֹקֵר וְחוֹתֵר לְכַבּוֹד הַמֶּלֶךְ בְּמִיתָתוֹ אֶת
הַגִּידִים שְׁעַל פְּרִסוֹת הַבְּהֵמָה בְּשִׁית רַגְלֵיהֶם הָאֲחוּרִיּוֹת שְׁלֹא תִהְיֶה
רְאוּיָה לְמַלְאכָה, וְאֵין בּוֹ מִשּׁוֹם דְּרָכֵי הָאֱמוּרִי. מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: אֲמַר
רַב פִּפְיָא, בְּרִייתָא זֶה מְדַבֵּרֶת בְּסוּם שְׂרַבֵּב עֲלָיו הַמֶּלֶךְ, שֶׁהוּא כְּלִי
תְשׁוּמִישׁ.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וְכִתְּבָהּ חֲתוּרָה לֹא – וְכִי בְּהֵמָה שְׁלֹא רֹכֵב עֲלֶיהָ,
כְּגוֹן בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אֶסְרוּ לְעוֹקְרָה בְּמִיתָתוֹ. וְהִתְנָא, עֵיקוֹר שֵׁשׁ בֵּה
מְרִיפָה – שְׁנַעֲשִׂית בּוֹ הַבְּהֵמָה טְרִיפָה, אֶסְרוּ לַעֲשׂוֹתָהּ, וְעֵיקוֹר שְׁאִין
בֵּה מְרִיפָה, מוֹתֵר לַעֲשׂוֹתוֹ. וְאֵיזֵהוּ עֵיקוֹר שְׁאִין בֵּה מְרִיפָה,

נִתְפַּרְדָּה חֲבִילָה.
הַגְמָרָא מְסַפֶּרֶת עַל גֵּר נוֹסֵף: אוֹנְקְלוֹס בֶּר קְלוֹנִימוֹס אֵינְיָר –
הַתְּגִייר. שְׂדֵר קִיסָר גּוֹנְדָא דְּיוֹמָאֵי אֲבַתְרִיָּה – שְׁלַח הַקִּיסָר גְּדוּד שֶׁל
חִיילִים רוֹמָאִים שִׁיבִיאֵהוּ. מְשִׁכִּינְהוּ בְּקֶרְאֵי – מִשָּׁךְ אוֹנְקְלוֹס אֶת
לִבָּם בְּדִרְשׁוֹת מִן הַמְּקָרָא, וְאֵינְיָר – הַתְּגִיירוֹ. הֵדֵר שְׂדֵר גּוֹנְדָא
דְּיוֹמָאֵי [אַחֲרֵינָא] אֲבַתְרִיָּה – חוֹר וְשֹׁלַח אַחֲרָיו גְּדוּד שְׁנֵי לְהַבִּיאַן,
וְאֲמַר לָהֶם הַקִּיסָר, לֹא תִימְרוּ לִיָּה וְלֹא מִדִּי – אֵל תְּדַבְּרוּ עִמּוֹ כְּלוֹם
בַּעֲנִינִי אִמּוֹנָה. בִּאֵן וְנִטְלוּ אֶת אוֹנְקְלוֹס. כִּי הוּא שְׁקָלוֹ וְאֵילוֹ – כְּשֶׁהָיוּ
הוֹלְכִים עִמּוֹ, אֲמַר לָהֶם אוֹנְקְלוֹס, אֵימָא לְכוּ מִלְּתָא בְּעֵלְמָא – אֹמַר
לָכֶם דְּבַר שְׂאִינוּ דְּבַר תּוֹרָה. מִנְּהֵגוּ שֶׁל עוֹלָם, נִיפְיָרָא נְקַט גּוֹנְדָא
קְמִי פִיפְיָרָא – פְּקִיד שְׁחִשְׁבוּתוֹ פְּחוּתָה אוֹחוֹ אֲבוּקָה לְהֵאִיר אֶת
הַדֶּרֶךְ לְפָנֵי פְּקִיד שְׁחִשְׁבוּתוֹ גְּדוּלָּה יוֹתֵר. וּפִיפְיָרָא אוֹחוֹ אֲבוּקָה
לְיוֹפְסָא – לִשְׂר. וְיוֹפְסָא אוֹחוֹ אֲבוּקָה לְהֶגְמוֹנָא – לְמוֹשֶׁל הַמְּדִינָה.
וְהֶגְמוֹנָא אוֹחוֹ אֲבוּקָה לְקוּפָא – לְמֶלֶךְ. אֲבָל קוּפָא מִי נְקַט גּוֹנְדָא
מִקְמִי אֵינְשִׁי – הָאֵם הַמֶּלֶךְ אוֹחוֹ אֲבוּקָה לְהֵאִיר אֶת הַדֶּרֶךְ לְגִישָׁר
בְּנֵי אָדָם. אֲמַר לִיָּה, לֹא. אֲמַר לָהֶם, הַקְדוּשׁ בְּרִיךְ הוּא נְקַט גּוֹנְדָא קְמִי
יִשְׂרָאֵל, דְּהִתְנִיב בְּצִאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם (שְׁמוֹת יג כא) 'וְהָ' הוֹלֵךְ
לְפָנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן וְגו' וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהֵאִיר לָהֶם' וְגו'.
וְכִי יֵשׁ אֹמְנָה בַּעֲלוֹם חֲבִיבָה לְפָנֵי הַקֶּבֶ"ה בִּישְׂרָאֵל. שְׁמַעוּ הַחִיילִים,
וְאֵינְיָר [בּוֹלְחִין] – הַתְּגִיירוֹ כְּלוֹם. הֵדֵר שְׂדֵר גּוֹנְדָא אַחֲרֵינָא אֲבַתְרִיָּה
– חוֹר וְשֹׁלַח אַחֲרָיו גְּדוּד שְׁלִישִׁי, וְאֲמַר לָהֶם, לֹא תִשְׁתַּעֲבוּ מִדִּי בְּחִדְרָה
– אֵל תְּדַבְּרוּ עִמּוֹ כְּלוֹם. בִּאֵן וְנִטְלוּהוּ. כִּי נְקַטִּי לִיָּה וְאֵילוֹ – כְּשֶׁהָיוּ
אוֹחוּיִם בּוֹ וְהוֹלְכִים, הוּא מוֹוִזָּתָא [דְּמִנְתָּא אֲבַתְרִיָּה] – רֹאה מוֹוִזָּה
בְּפִתַח הַבַּיִת, אוֹתִיב יְדֵיהָ עֲלֶה – נָתַן יָדוֹ עֲלֶיהָ, וְאֲמַר לָהֶם, מָאֵי הָאֵי.
אֲמַרוּ לִיָּה, אֵימָא לָן אֵת – אֹמַר לָנוּ אֶתָּה. אֲמַר לָהֶם, מִנְּהֵגוּ שֶׁל
עוֹלָם, מֶלֶךְ בְּשֵׁר וְדָם יוֹשֵׁב בְּאַרְמוֹנוֹ מְבַפְּגִים, וְעֹבְדָיו מְשִׁמְרִים אוֹתוֹ
מִכְּחוּף, וְאֵילוֹ הַקְדוּשׁ בְּרִיךְ הוּא, עֲבָדָיו יוֹשְׁבִים בְּבֵיתָם מְבַפְּגִים,
וְהוּא מְשִׁמְרָן מִכְּחוּף עַל יְדֵי מִצּוֹת מוֹוִזָּה, שְׁנֵימָאֵר (תְּהִלָּתָא קָם ט) 'ה'
יִשְׁמַר צִאֲתָךְ וּבּוֹאֲךָ מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם'. וְכִי יֵשׁ אֹמְנָה חֲבִיבָה לְפָנֵי
כִּישְׂרָאֵל. אֵינְיָר – הַתְּגִיירוֹ. וְהוּא לֹא שְׂדֵר בְּתִרְיָה – יוֹתֵר לֹא שְׁלַח
הַקִּיסָר אַחֲרָיו לְהַבִּיאַן.
מֵאֲמַר נוֹסֵף בַּעֲנִין רַבִּי וְאֵנְטוֹנִינוֹס: נֹאמַר בְּרַבְקָה אִמְנוּ כְּשֶׁהִידָה לָהּ
צַעַר הָעֵיבוֹר וְהַלְכָה לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל שֵׁם לְשֹׂאֵל מִה יְהִידָה עִמָּה,
'וְאֲמַר ה' לָהּ, שִׁנֵּי גוֹיִם בְּכַתְּנָךְ' וְגו' (בְּרַאשִׁית כה כג), אֵלּוּ יַעֲקֹב וְעֵשָׂו.
אֲמַר רַב יְהוֹדָה אֲמַר רַב, אֵל תִּקְרִי 'גוֹיִם' אֲלֵא 'גוֹיִם' – גּוֹיִם
וְחוֹשְׁבִים. זֶה אֵנְטוֹנִינוֹס מְבַנֵּי עֵשָׂו, וְרַבִּי מְבַנֵּי יַעֲקֹב, שְׁלֹא פָּסְקוּ מִעַל
שׁוֹלְחָנָם לֹא חוֹתֵר וְלֹא קִישׁוֹת וְלֹא צִנּוּן, לֹא בִּימּוֹת הַחֲמָה וְלֹא בִּימּוֹת
הַנְּשִׂאִים.
הַגְמָרָא מְבֹאֶרֶת אֶת חֲשִׁיבוֹת מֵאֲכֻלִּים אֵלֶּה. דְּאֲמַר מַר, צִנּוּן מִתְּתֵךְ
אֶת הָאוֹכֵל וְחוֹתֵר מִתְּתֵךְ אֶת הַמֵּעֵיִם שִׁיּוּכַל לֵאכּוֹל הָרֵבָה.
הַמּוֹזֵן, וְקִישׁוֹת מִתְּתֵךְ אֶת הַמֵּעֵיִם שִׁיּוּכַל לֵאכּוֹל הָרֵבָה.
הַגְמָרָא מִקְשָׁה עַל הָאֹמַר שְׁאֲכִילַת הַקִּישׁוּאִים מוֹעִילָה. מִקְשָׁה
הַגְמָרָא: וְהָא תִּנְיָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל, לָמָּה נִקְרָא שְׁשׁוֹן 'קִישׁוּאִין', מִפְּנֵי
שְׁשׁוֹשִׁין גְּלוּפִי שֶׁל אֲדָם בְּחֶרְבוֹת. מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: לֹא קִישׁוּא, הָא
בְּרַבְרִי הָא בּוֹמְרִי – מִה שְׁאֲמַרָה הַבְּרִייתָא שְׁמוּזִיקִים, הוּא
קִישׁוּאִים גְּדוּלִים, וְנֵמָה שְׁאֲמַר כֵּאֵן שְׁמוּעִילִים, הוּא בִּקְטָנִים.
שְׁנִינוּ בְּמִשְׁתַּנּוּי 'וְאֵלּוֹ אִידִידָהּ וְכוּ' יוֹם הִלְיָהּ יוֹם הַמִּיתָה, דְּבַרֵּי
רַבִּי מֵאִיר, וְחֻכְמִים אוֹמְרִים כָּל מִיתָה שִׁישׁ בֵּה שְׂרִיפָה [שְׁשׁוּרְפִים
כְּלִי תְשׁוּמִישׁ, כְּדֶרֶךְ הַמֶּלְכִּים] יֵשׁ בֵּה עֲבוּדָת כּוֹכְבִּים, וְשֹׁאֵין בֵּה
שְׂרִיפָה אֵין בֵּה עֲבוּדָת כּוֹכְבִּים.
הַגְמָרָא דְּנָה בְּטַעַם מַחְלוּקָתָם. מִדִּיִּיקָתָה הַגְמָרָא: מְכָלִל – מִמָּה שְׂרַבֵּי
מֵאִיר לֹא תִלָּה אֶת הָאִיסוּר בְּשְׂרִיפָה שְׁעוֹשִׂים לְמֶלֶךְ, מִשְׁמַע דְּרָכִי

הַיֵּצֵר הָרַע אֶקְדָּמִיָּה טַעֲנִיתִיה, שְׁשׁוּרֵיו מַעֲלוֹם שְׁקָדָם לְהַעֲלוֹם שְׁהוּא שׁוֹרֵשׁ הַיֵּצֵר-טוֹב. וּמִזֶּה יוֹכֵל לְבּוֹא אַחֲרֵיכֶן רוּחַ (שְׁבִאמַת
לֵאמִיתוֹ אֵינָה אֵלָּא) שְׁטוֹת שְׁתַּכְסָּה עַל הָאֲמַת – כְּפִי שְׁהֵאֲמַת הִיא בְּסִדֵּר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, וְכִפִּי שְׁנִמְשַׁכְתָּ בְּנַפְשׁ הָאָדָם – לְהִיטֵּת שְׁשׁוּרֵשָׁה
מִתּוֹהוּ שְׁקָדָם לְתִיקוּן.

עבודה זרה. לפני אידיהן - פרק ראשון דף יא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רנא

צנן וזורת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים - והא דאמרין בפרק "כיצד מעבירין" (עירובין נו, א): נראה צנן נראה סם חיים, והא תניא נראה סם דמות, לא קשיא: כאן בימות החמה, כאן בימות הגשמים - יש לומר דמיירי הכא בעת שהוא סם חיים, ועוד יש ספרים דגרסי התם: "כאן בעלין כאן באמהות", שהאמהות הם לעולם חיים, והכא נמי איירי באמהות. ואף על גב דאמרין שרי לא נהנה מן העולם אפילו באצבע קטנה, מכל מקום אוכלי שולחנו היו רבים. **שלא** פסק משלחנם צנן - אין זה רבותא, אלא שהיו מרבים סודות שולחנם, שהיו צריכין לחתך ולהפך מאכל ולהרחיב בני מעים.

ואי חוקה היא היכי שרפינן - תימא: מאי קפריץ? דלמא לעולם חוקה היא, וכיון דכתיבא באורייתא לא גמרינן מינייהו דחבי אמרין בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נב, ב) גבי מנות הנהרגין, דרבנן אמרי בסיף בדרך שהמלכות עושה, ורבי יהודה סבר בקופין. ותניא, אמר להם רבי יהודה לחבמים: ידע אני שמיתה מנוולת היא זו, אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה "ובחוקותיהם לא תלכו", אמרו לו: כיון דכתיב הריגה באורייתא, לא אנו גמרינן מיניה. דאי לא תימא הכי, הא דתניא: שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי, אנו היכי שרפינן? אלא כיון דכתיבא באורייתא, לאו אנו גמרינן קא גמרינן, הכי נמי וכו'. ואם כן, מאי קפריץ? ומיהו הא לא קשיא, דאיכא למימר דרבנן דמתניתין היינו רבי יהודה, דהתם לא חייש בכתובה דאורייתא. אכן קשיא, דהכא נמסקין דלכולי עלמא שריפה לאו חוקה היא, והתם משמע דחוקה היא לכולי עלמא, והוה אסירא אי לאו טעמא דכיון דכתיב וכו' לכך פירש רבינו יצחק דתרי גזוני חוקה הוה אחד שנושין לשם חוק לעבודה זרה, ואחד שנושין לשם דעת הבל ושטות שלהם, והכא בשמעתין מיירי באותו חק שנושין לשם עבודה זרה, והכי פירשו: רבי מאיר סבר שריפה לאו חוקה היא לעבודה זרה, להכי פריך. ואי חוקה לעבודה זרה, אנו היכי שרפינן? והא כתיב: "ובחוקותיהם לא תלכו"! ואף על גב דכתיבא באורייתא יש לאסור, כיון שלהם הוא חק לעבודה זרה, דומיא דמצבה כשהיו מקריבין עליה אבות היתה ארוכה לפניו, משעשאה האמוריים חק לעבודה זרה שנאה והזהיר עליה, דכתיב (דברים טז): "לא תקים לך מצבה! ומסיק אלא דכולי עלמא לא חוק היא לשם עבודה זרה, ומכל מקום הוא חק הבל ושטות. ובפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נב, ב) משמע חק הוא משום חשיבות לפי מסקנא דהכא, ולהכי אפילו רבי יהודה מורי דלא גמרינן מיניהו אי כתיבא באורייתא ולא חק לעבודה זרה הוא, אבל ודאי אי לא הוה כתיבא באורייתא לא היה לנו להתנהג אף במנהגן של שטות. וסיף אינו כתיב בקרא, אלא לשון הריגה כתיב ויש לקיימו בקופין, ואפילו בעיר הנדחת נמי דכתיב (דברים יג): "לפי דבר"

עוקרין על המלכים - ואם תאמר, ואמאי לא פריך: האיכא בעלי חיים, דכיון דלכבודו של מלך עושין כן אין כאן השחתה, אלא היו כמו תכריכין של מאה מנה. אלא צער בעלי חיים איך הותר? ויש לומר: דשאני כבוד המלך שהוא כבוד רבים ודחי צער בעלי חיים. **עיקור** שיש בה טריפה - פירש הקונטרס: דאסור לגרום טריפות לבהמה טהורה בידים. ותימא: וכי קדשים הם שיחא אסור לגרום להם טריפות? ואי משום "בל תשחית" הוא, אם כן היכי מוכח מהכא דמיירי בבהמה טהורה? אפילו בבהמה טמאה נמי שייך איסור "בל תשחית"! ועוד קשיא, דבתוספתא משמע דאסור ומותר אביכלא קאי לכך נראה לפרש: אסור באביכלא, והכי תניא בהדיא בתוספתא דשבת (פרק שמיני): עוקרין על המלכים ולא מדרכי האמורי, עיקור שיש בה טריפה ומותר באביכלא, ואם תאמר: מאי קא משמע לן בירשא? פשיטא דאסור באביכלא ויש לומר דמותר בהנאה אצטריכא ליה, שלא לאסור בהנאה מפני כבוד המלך. וגם בסיפא אצטריכא לאשמעין אף הותר אביכלא, שלא יאסר מפני כבוד המלך.

נתפרדה חבילה - אהבתנו שנקשרה נפש בנפש. גונדא = גורד. ניפיויא נקיש גורא **לאפיפיויא** - נוטל ומוליק האבוקה לפני אפיפיו. כולן מיני שררה וזה הוה למעלה מזה. **קופא** = מלך. שני גיים - כתיב, וקרין: "גיים" אמנונינוס ורבי - זה בא מעשו זה בא מיעקב. חורת = לייטוג"א בלעז. צנן = רפנ"א בלעז. חיתורן והיפורן מועילין למאכל. פלחי

בה - עושין אותו יום איד קבע כל ימי בנו העומד תחתיו. **אלמא** - מדלא תלי רבי מאיר טעמא בשריפה, אלמא לאו חק הגוים הוא לשם עבודה זרה. ורבנן - דתלו טעמיהו בה, קסברי: חוקה היא להם. ולא מדרכי האמורי - אינה מדרכי האמורי לחוש ל"לא תעשה כמעשהיהם" (שמות כג). **חשיבותא** הוא - מי ששורפין עליו מראין שמיתתו חשובה להם, חשיבא להם המיתה ששרפו עליו ופלחי לעבודה זרה. **בשלוש** תמות - בצדקיהו כתיב, שבעים מנה **צורי** - משמע הכסף שרף. צורי - משקל של צור, והוא עשרים וחמשה סלעים, והסלע ארבעה דינרים, והדינר הוא משקל זהוב קושטנטיני. **בשבעים** מנה - כלי תשמיש היו שוין שבעים מנה. ומידי אחרינא לא - מפסדינן, אלא כלי תשמיש עוקרין - בהמה. הגידין לבד שעל פרסותיה עוקר וחורן, אפוגרימ"ט בלעז. **בסוס** שרכב עליו - דהוא כלי תשמיש. עיקור **שיש** בה **טריפה** - שהבהמה נטרפת בו, אסור לעשותה. ואף על פי שאין סופו ליהנות ממנה, אסור לגרום לבהמה טריפות בידים. מנשר

עולם, איגיו. תו לא שדר בתריה. **"ויאמר ה' לה שני גוים בבטנתך"** - **אמר רב יהודה** **אמר רב:** אל תקרי "גוים" אלא "גיים", זה אמנונינוס ורבי, שלא פסקו מעל שולחנם לא חזרת ולא קישות ולא צנן, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, דאמר מר: צנן מחתך אוכל, חזרת מחתך מאכל, קישות מרחיב מעיים. - והא תנא דבי רבי ישמעאל: **למה נקרא שמן קישואין?** מפני שקשין לגופו של אדם בחרבות! - לא קשיא: **הא ברברבי, הא גומטרי.** "יום הלידה ויום המיתה". **מפלל דרבי מאיר סבר:** לא שגא מיתה שיש בה שריפה, ולא שגא מיתה שאין בה שריפה - פלחי בה לעבודה זרה, אלמא: שריפה לאו חוקה היא; **מפלל דרבנן סברי:** שריפה חוקה היא. והא תניא: שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי; ואי חוקה היא, אנו היכי שרפינן? והכתיב: "ובחוקותיהם לא תלכו"! אלא, דכולי עלמא - שריפה לאו חוקה היא, אלא חשיבותא היא; והכא בהא קמיפלגי, רבי מאיר סבר: לא שגא מיתה שיש בה שריפה, ולא שגא מיתה שאין בה שריפה - פלחי בה לעבודה זרה, ורבנן סברי: מיתה שיש בה שריפה - חשיבא להו ופלחי בה, ושאין בה שריפה - לא חשיבא ולא פלחי בה. גופא: שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי, שגאמר: "בשלוש תמות ובמשפחות אבותיך המלכים" וגו'; וכשם ששורפין על המלכים, כך שורפין על הגשאים; ומה הם שורפין על המלכים? מיטתן וכלי תשמישן; ומעשה שמת רבן גמליאל הזקן, ושרף עליו אונקלוס תגר שבעים מנה צורי. והאמר: מה הן שורפין עליהם? מיטתן וכלי תשמישן! - אימא: בשבעים מנה צורי. - ומידי אחרינא לא? והתניא: עוקרין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי! אמר רב פפא: סוס שרכב עליו. - ובהמה טהורה לא? והתניא: עיקור שיש בה טריפה - אסור, ושאין בה טריפה - מותר, ואיזהו עיקור שאין בה טריפה המנשר

איכא למימר דקופין הוא בכלל חרב. ורבנן סברי דאיכא טעמא התם, דקופין מיתה מנוולת לא עבדינן, כדאמרין התם. **עוקרין** על המלכים - ואם תאמר, ואמאי לא פריך: האיכא בעלי חיים, דכיון דלכבודו של מלך עושין כן אין כאן השחתה, אלא היו כמו תכריכין של מאה מנה. אלא צער בעלי חיים איך הותר? ויש לומר: דשאני כבוד המלך שהוא כבוד רבים ודחי צער בעלי חיים. **עיקור** שיש בה טריפה - פירש הקונטרס: דאסור לגרום טריפות לבהמה טהורה בידים. ותימא: וכי קדשים הם שיחא אסור לגרום להם טריפות? ואי משום "בל תשחית" הוא, אם כן היכי מוכח מהכא דמיירי בבהמה טהורה? אפילו בבהמה טמאה נמי שייך איסור "בל תשחית"! ועוד קשיא, דבתוספתא משמע דאסור ומותר אביכלא קאי לכך נראה לפרש: אסור באביכלא, והכי תניא בהדיא בתוספתא דשבת (פרק שמיני): עוקרין על המלכים ולא מדרכי האמורי, עיקור שיש בה טריפה ומותר באביכלא, ואם תאמר: מאי קא משמע לן בירשא? פשיטא דאסור באביכלא ויש לומר דמותר בהנאה אצטריכא ליה, שלא לאסור בהנאה מפני כבוד המלך. וגם בסיפא אצטריכא לאשמעין אף הותר אביכלא, שלא יאסר מפני כבוד המלך.

תגלחת זקנו והעברת בלוריתו - נראה דלחכי קתני תגלחת זקנו גבי העברת בלוריתו והנחתו, לפי שבשבתיו היו רגילין לגלח. מתקל וזאת פירא - ואם תאמר: והא אמרין בפרק "תוקף" (גיטין נה, א): תרין אסיתרי פירא נחית לעלמא, חד ברומי וחד בכל העולם כולו, ואסיתרי אמרו בפרק "בית כור" (בבא בתרא קה, א): מאי אסיתרי - פלגא דחזא, ואם כן איך יש מתקל וזאת ברומי? ונראה

לי דתרין אסיתרי לאו דוקא, אלא רוצה לומר מועטת, כדאמרין ב"האיש מקדש" (קדושין מט, א): עשרה קבין. סך קירי פלסתר - פירש הקונטרס: שקרין יעקב "קירי". ולא נדירא שיקרא ליעקב אדון. לכך פירש רבינו תם: זה יצחק שקרין קירי, ולפי שהיה (וקינו) וקנים היו נוהגין בו כבוד. כלומר, הברכות שנתן ליעקב פלסתר הם. ואף על גב שגם הוא אמר "היה כאשר תריד" (בראשית כז), מכל מקום אינו נוטל עכשיו הברכות.

עטלווא של עזה - פירש הקונטרס: שוק של עזה. והוא חוץ לעיר ומוכרין בו בשיר, לשון "נשחטין באיטליד", ומביע ליה מי שרי לשאת ולתת עם בני עטלווא ביום איד של בני גוים שבערי או לא, מי שריא מותנין בקרבן לא כך או לא. ורבינו שמואל בן מאיר פירש: עטלווא הוא שם עבודה זרה שמהוץ לעזה, ועובדין אותה בני המגוש שמהוץ לעזה יום אחד בשנה, ומביעא אם מותר לשאת ולתת עם בני עזה ביום איד שחוצה לה. וקשיא להרב רבינו אלחנן על הפירושים, דאם הגוי אינו חשוב כמו הכומר - לא נחוש לדמי עבודה זרה ביד גוי, בין שיהיה הגוי משוק העבודה זרה ובין שאינו משוק העבודה זרה! לכך פירש רבינו יצחק: דמיייר הכא בשוק שעושין לשם עבודה זרה, ולא יום איד הוא, לזה יש לחוש לדמי עבודה זרה ביד גוי בתוכה, ולפי זה אין צריך לחלק מה שחלק רש"י בין הגוי שחוצה לה בין מבני העיר, כי אפילו הוא מבני העיר לא חיישין לדמי עבודה זרה ביד גוי חוצה לה. דלמא

רב: חמשה בתי עבודה זרה קבועין הן, אלו הן: בית פל כבכל, בית נבו ככוסר, תרעמא שבבמג, צריפא שבאשקלון, נשרא שבבערבא. כי אתא רב דימי, הוסיפו עליהן: יריד שבבבין, נדבכה שבבעב, איפא דאמרי: נחברא שבבעב. רב דימי מנהרדעא מתני איפא: יריד שבבעב, נדבכה שבבבין, איפא דאמרי: קבועין הן לעולם, תדירא פולא שתא פלחי להו. אמר שמואל: בנולה אינו אסור אלא יום אחד בלבד. ויום אחד גמי מי אסיר? והא רב יהודה שרא ליה לרב ברנא לזבוגי חמרא, ולרב גידל - לזבוגי חטיפין בחגמא דמייעי! - שאני חגמא דמייעי, דלא קביעא. משנה עיר שיש בה עבודה זרה - חוצה לה מותר. היה חוצה לה עבודה זרה - תוכה לה מותר. מהו לילך לשם? בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום - אסור, ואם היה יכול לחלף בה למקום אחר - מותר. גמרא היכי דמי חוצה לה? אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי חנינא: פגון עטלווא של עזה. ואיפא דאמרי, בעא מיניה רבי שמעון בן לקיש מרבי חנינא: עטלווא של עזה, מהו? אמר ליה: לא הלכת לצור ממימד, וראית ישראל וגוי ששפתו

מנשר - משיר וחותר פרוטו שני רגליה. מן הארבעה ולפנה - אבל מן הארבעה ולמעלה טריפה. אלמא מדאסור לטרפה - בבמה טהורה עסקין, וטהורה מאי כלי תשמיש איכא? בענלה המושבת בקרן - שישבו בו המלך, דהיינו כלי תשמיש. יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו - יום שמגלח זקנו, וכן בו ביום הנחת בלוריתו. יום שמגלח זקנו שער ומניח בלורית, אפודליץ, מאחורי העורף לשם עבודה זרה. והעברת בלורית - לסוף שנה שמגלח אותה בלורית לבדה. דתניא תרויהו יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו - ותרתי מתנין ניהו, ולא גבי הדרי תניא לזה. עוד אחת - עוד איד אחרת יש להם לרומיים שאינה שניה במשנה. אדם שלם - כנגד עשו. אדם חיר - כנגד יעקב צולע על ירכו, כלומר עדין עשו שולט על יעקב. של אדם הראשון - וכן בגדי חמודות שהיו לעשו. קרקפלו של רבי ישמעאל - כון גדול, ומדרוגי מלכות היה, ומתוך יפיו נכנס לבב בן קיסר והפשיט עור פניו וחנטה באפרסמון שתהא מקוימת ולא ישתנה, ועדין מונח בגינו רומי. דפיא = פו, והוא אבן יקרה עד מאוד ואינו מצוי בעולם. כך קירי פלסתר - חשבון הקצין כזו. והוא נבואת יעקב שקרא לבניו לאחרית (דומים) שסופן ליגאל, כזו הוא. סך = חשבון. קירי = קצין. אחוה דברא ייפא = אחיו של אדונינו עשו ויפן הוא, יעקב שרימה לעשו וחשב לטול ברכה להיות גביר לאחיו. דחפי חפי - הרואה בשמחה זו עכשיו רואה, ומי שאינו רואה עכשיו לא יראה עוד, דעד שבעים שנה אינה נעשית. מאי אחי לרמא - ליעקב שרימה את עשו ולקח את ברכתו. ווי לרין - לעשו. בר יקום דין - כשיקום יעקב. הכי גרסינן: ותנא דידן מאי טעמא לא קחשיב הא הני דאיתנהו בכל שאת קחשיב הא דליתא כל שאת לא קחשיב. הני דרומא - הני ימי אידיון דמתניתין, אין אסורין אלא לבני רומי. מושרדי ושוירייסין מוחרנין ומוחרין - שמות ימי אידיהן קבועות שיש להן בכל שנה. ועשר באר - בעשרה באר. קבועין - ולקמן מפרש: קבועין כל השנה, שכל ימות השנה עושין עובדיהם יום איד ומקריבין זבחים, ואסורים עובדיהם ובמותן לעולם. תורעמא - שם עבודה זרה. ונפ - שם העיר. יריד שבבין כבי נדבכה שבבעב ואית דאמרי נדבכה שבבעב - הכי גרסינן. ואית דאמרי איפא הני תרי לישני. הכי גרסינן: ותדיר כולה שתא. בגולה - אין אנו יכולים להעמיד עצמנו מלישא וליתן עמחם, שביניהם אנו יושבין ופרנסתנו מתקן, ועוד משום יראה. חגמא דמייעי - יום לשנה מתקבצין כל סוחרי העיר לאכול ולשתות ולחוג לשם עבודה זרה פלוגית, וכאן קורין קופנדריא. דלא קביעא - אין חוששין לה כל כך אם אין עושין לה בכל שנה.

משנה עיר שיש בה עבודה זרה - שיום איד יש לבני העיר היום לעבודה זרה שבעיר. חוצה חוצה לה עבודה זרה - כלומר, עבודה זרה שהיה עובדין ליראה שלהם. תוכה מותר - שאין בני העיר עובדין לאותה יראה. מהו לילך לשם - לאותה העיר ביום עבודה זרה שלהם, לספר עם אחד מבני העיר. בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום - ואם - דרך מסלול זה הולך גם לעיר אחרת. מותר - דהוראה אומה: למקום אחר הולך. גמרא והיכי דמי חוצה לה - כמה ירא רוחו אותו שוק שחוצה לה מן העיר, והיא מותר לשאת ולתת עם יושביה עטלווא של עזה - עטלווא = שוק של בהמה, כמו "איטליד", דתנן (בבבא בתרא, א): שוחטין באיטליד ונמכרין באיטליד. עזה - עיר של פלשתים, והיה בה עבודה זרה, והיה חוצה לה ישוב סמוך לעיר מאד. עטלווא של עזה - דסמוכה לעיר מאד, מהו? מי שרי מתנייתן כדאי גוונא או לא? צור - עיר ישראל וגוים דרין בה.

שפית

כתי עבודת בוכבים קבועין הן שבכל יום עובדים לעבודה זרה, ואילו הן, בית האיליל כל בבבלי, ובית נבו בעיר בורסי, ובית תרענתא שבעיר מפס, ובית צריפא שפאשקלון, ובית נשרא שבארץ ערביא. כי אתא רב דימי, אמר, חכמים הוסיפו עליהן את בית האיליל וירד שבעין כבי, ובית נדבכה שבעבו, ואיכא דאמרי ששמו נתבאר שבעבו. ורב דימי מנהרדעא מתני איפכא – שונה שמותם בהפוך, וירד שבעבו ונדבכה שבעין כבי. הגמרא מבררת לאיזה ענין אמר רב, שבתי עבודה זרה אלו קבועים: אמר ליה רב הון בר רב חסדא לרב חסדא, מאי קבועין הן? אמר ליה, הכי אמר אביה דאימיה, קבועין הן לעולם לעבודה זרה, ותירא בולה שתא פלחי להו – כל השנה תמיד עושים איד ומקריבים זבחים, ואסורים במשא ומתן לעולם. לעיל (ב.) אסרו חכמים לשאת ולתת עם הגויים שלושה ימים לפני אידיהם. שמואל סובר שלא כל המקומות שוים: אמר שמואל, בגולה, שידם תקיפה ויש חשש שאם נמנע ממשא ומתן עמם יפגעו בנו, אינו אסור אלא ביום אידם בלבד. ומשנתינו שאסרה לפני יום האיד, עוסקת בזמן שישראל על אדמתם. הגמרא מקשה על דברי שמואל. מקשה הגמרא: ויום אידם נמי – ואין יום אידם עצמו, מי אסור במשא ומתן, והא רב יהודה שרא ליה ו-התיר לו? לרב ברזנא לובני חקרא – למכור יין, ולרב גידל לובני חסין, בתנאי דמייעי – ביום האיד של סוחרי העיר שעושים פעם בשנה. מתרצת הגמרא: שאני חתא דמייעי, דלא קביעא – שאינו קבוע ויש שנים שאינם עושים אותו כלל, הרי שאינם אדוקים באותה עבודה זרה ואין חשש שילכו ויודו.

משנה

משנתינו עוסקת בעיר שיש כפרים סביבה, מה דינם בימי האיד של העיר, ולהיפך: עיר שיש בה איד לעבודת בוכבים, בני הכפרים שהוציאה לה מותר לשאת ולתת עמם. וכן אם היה לבני הכפרים שהוציאה לה איד לעבודת בוכבים, בני העיר היושבים בתוכה (לה) מותר לשאת ולתת עמם. כי אין הנכרים נמשכים זה אחר אידו של זה. המשנה מבררת דין נוסף, הנוגע לעיר העושה יום איד לבדה. מבררת המשנה: הנצרך לדבר עם בן עיר שיש בה איד, מהו לילך לשם ביום זה. משיבה המשנה: בזמן שהדרך שהולך בה מיוחדת לאותו מקום בלבד, אסור, שמא יחדודוהו שהולך להשתתף בעבודתם. ואם היה יכול ללכת בה גם למקום אחר, מותר, כי הוראה אומר שלמקום אחר הוא הולך.

גמרא

הגמרא מבררת מה כוונת משנתינו 'הוצה לה מותר'. מבררת הגמרא: היכי דמי 'הוצה לה', האם דווקא כשיושבים רחוק ממנה מותר, או גם בסמוך. משיבה הגמרא: אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי חנינא, כוונת המשנה אף סמוך לעיר בגזן עמלוןא ו-שוק הבהמות של עזה שהוא סמוך אליה מאד, לא נאסר לשאת ולתת עמם, שאין דרכם להשתתף בימי אידה אפילו סמוכים לה ביותר. ואיכא דאמרי – ויש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, כעא מיניה רבי שמעון בן לקיש מרבי חנינא, עמלוןא של עזה מהו – מה דינו, האם מותר לשאת ולתת עמם. אמר ליה, וכי לא הלכת לצור מקדש, וראית שם ישראל ועובדי בוכבים

המנשר – חותך פסוקיה האחריות עם חלק מהגרל מן הארבעה ו-העצם הגדולה התחתונה ולמטה – או למטה ממנה, שאינה נטרפת בכך. ועל כרחק ברייתא זו מדברת בטהורה, שיש בה דיני טריפה, ומוכח שמותר לעקרה אף שאינה כלי תשמישו שהרי אין דרך לרכב עליה. מתרצת הגמרא: תרגמוא ו-ביארן רב פפא את הברייתא, כעולה המושכת בקרון שהמלך יושב בו. שנינו במשנה 'אלו אידיהן וכו' יום תגלחת זקנו ובלוריתו וכו'. הגמרא מסתפקת מה הכוונה 'יום תגלחת זקנו ובלוריתו': איבעיא להו, היכי קמי, האם הכוונה ליום תגלחת זקנו ותגלחת בלוריתו – יום שמגלח זקנו וראשו ומניח בלורית לשם עבודה זרה, או דלמא הם שני ימים, יום תגלחת זקנו, ויום העקרת בלוריתו – שמגלח ומסיר את בלוריתו לשם עבודה זרה.

הגמרא פושטת את הספק: הא שמע, דתנאי תרנויהו, ברייתא אחת אומרת יום תגלחת זקנו ותגלחת בלוריתו, וברייתא שניה אומרת יום תגלחת זקנו ותעקרת בלוריתו. הרי שיום הנחתה ויום העברתה שניהם אסורים.

הגמרא מוסיפה יום איד שלא נזכר במשנה: אמר רב יהודה, אמר שמואל, עוד איד אחרת יש להם ביום. אחת לשבעים שנה מביאין אדם שלם, כעשו שהיה שלם מכל מום, ומקריבין אותו על אדם חיגר, כיעקב שהיה צולע על ירכו. ורומזים בהרכבה זו שעשו שולט על יעקב. ומלבישין אותו – את השלם בבגדי אדם הראשון שהיו של עשו, ומניחין לו בראשו את כרקפילו – עור ראשו ופניו של רבי ישמעאל כהן גדול, ותלו ליה [בצואריתו] מתקל (ר') [ארבע] זוזא דפיגא – ותולים לו בצוארו דרך שררה אבן פז במשקל ארבע זוז, ומחשין את השווקים של רומי באבני אינד יקרות, ומקריבין לפניו ו-לפני החיגר, סף קירי – חשבונו של אדון זה שאמר לבניו שיגאלו באחרית הימים, פלסתר' – כזב הוא. אחיה דקראנא ויפגא' – זהו אחיו הוייפן של אדונו, שעשה עצמו כעשו כדי ליטול את ברכת יצחק להיות גביר לאחיו. דחמי חמי ודלא חמי לא חמי' – הוראה שמחה זו, רואה, ושאינו רואה לא יזכה שוב לראותה. מאי אחי לרמאיה ברמאותיה ולויפגא בויפגותיה? – מה הועילה לרמאי רמאותו ולוייפן זייפנותו, הרי לא התקיימו הברכות בו אלא בנו. ומסייעין בה חב, – וכך מסייעים הכרוחם, ווי לדין בד יקום דין' – אי לזה ו-עשו) כשיקום זה ו-יעקב) באחרית הימים.

רב אשי מזלזל בהכרזה זו: אמר רב אשי, הכשילין פיהם לרשעים. אי אמרו ויפגא אחיה דקראנא, היו מתפרשים דבריהם בקראמרי – כמו שכוונתם לומר. אבל השתא דאמרי אחיה דקראנא ויפגא, הרי אפשר לפרש, מרגא גופיה ויפגא הוא – אדונו עצמו הוא הוייפן. הגמרא מבררת מדוע לא הוזכר איד זה במשנה. מבררת הגמרא: ותנא דין, מאי טעמא לא קחשיב לה. משיבה הגמרא: להאי דאיתא בכל שתא ושתא קחשיב – את אלו שנחגגים בכל שנה מנה התנא, אבל דליתא בכל שתא ושתא, לא קחשיב.

הגמרא מבארת של אינו אומה הם ימי האיד שבמשנתינו, ומה הם ימי האיד של אומות נוספות. מבארת הגמרא: הני דרומאי – אלה שבמשנה הם של בני רומי, ואסור לשאת ולתת עמם בלבד. מבררת הגמרא: ודפרסאי מאי – ומה הם ימי האיד הקבועים לבני פרס, לאסור משא ומתן עמם. משיבה הגמרא: הם הימים הנקראים מותרדי ומותרסקי, מותרקני ומותרין. מבררת הגמרא: הני דפרסאי ודרומאי, דבבלאי ו-של בני בבל מאי. משיבה הגמרא: הם הנקראים מותרקני ואקניניה וכןחוני, והאיד שבוים עשר באדר.

הגמרא מפרטת שמות בתי עבודה זרה קבועים: אמר רב הון בר רב חסדא, אמר רב, ואמרי לה אמר רב הון בר רבא, אמר רב, חמשה

כיוון שהאדם שבשבילו נברא העולם (החל מצמצום הראשון) הוא בציור שיש בו מספר תרי"ג, לכן גם הדרכים והצינורות וההמשכות שעלידם יכול האדם לתקן את העולם, שהם המצוות, הם גם-כן במספר תרי"ג.

ממאמר יו"ד שבט ה'תשי"ד

רנד עבודה זרה דף יב עמוד א תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש)

הגמרא מביאה ברייתא, ובה כמה דינים שנאמרו מטעם שמא
 יחשדוהו. הדין הראשון דומה לדין משנתנו: תנו רבנן, עיר שיש
 בה יום איד לעבודת בוכבים, אסור ליקנס לתוכה, ואפילו לא כדי
 לעבור מתוכה לעיר אחרת, שמא יחשדוהו שמשותף בעבודתם,
 דברי רבי מאיר. והקמים אומרים, כל זמן שתדריך מיוחדת לאותו
 מקום שעושים בו איד ואי אפשר להגיע ממנה למקום אחר, אסור
 ללכת בה, אבל אם אין תדריך מיוחדת לאותו מקום, מותר ללכת
 בה. לפיכך מותר להיכנס לעיר זו כשאפשר לעבור מתוכה לעיר
 אחרת, מפני שהרואה אומר שהולך הוא לעיר האחרת.
 דין נוסף שטעמו מפני החשד: מי שישיב – נתקע לו קוץ ברגלו
 כשעבר בפני פסל של עובדת בוכבים, לא ישחה וימלאנה מרגלו,
 מפני שישכשכונה נראה במשתתחו לעבודת בוכבים. ואולם אם אינו
 נראה כמשתתח לה, מותר.
 דין נוסף מאותו טעם: נתפדו לו מעותיו בפני עובדת בוכבים, לא
 ישחה וימלאם, מפני שגראה במשתתחו לעבודת בוכבים. ואם אינו
 נראה, מותר.
 דין נוסף מאותו טעם: מעיין המושך – המזרים את מימיו לפני
 עובדת בוכבים, לא ישחה וישתה ממנו, מפני שגראה במשתתחו
 לעבודת בוכבים. ואם אינו נראה, מותר.
 דין נוסף מאותו טעם: פרוצות המקלחין מים (לכריין) [בכרבים]
 – צורות אדם חלולות שנכנסים להם מים מגבם ונשפכים מפיהם,
 שעושים בכרבים לנוי כדרך העשירים, לא יניח פיו על פיהם
 וישתה, מפני שגראה כמנשק לעבודת בוכבים.
 הברייתא מביאה איסור נוסף הדומה לאיסור השתיה מן
 הפרצופות, אך טעמו שונה: פיוצא בו, לא יניח פיו על סילון –
 צינור מים מחובר בקרקע, וישתה, ואפילו שלא לפני עבודה זרה,
 מפני הספקה – שמא יבלע עלוקה שדרכה להימצא במים, ויסתכן
 בנפשו.
 הגמרא מבררת מה כוונת הברייתא באומרה 'ואם אינו נראה
 מותר'. מבררת הגמרא: מאי 'ואם אינו נראה'. אילימא דלא מתחיי
 – שאין מי שרואהו שוחה לפני העבודה זרה, לא יתכן שזאת
 כוונת הברייתא, והאמר רב יהודה אמר רב, כל מקום שאסרו
 חקמים לעשות איזה דבר מפני מראית העין – שהרואה חושדו
 שעובר עבירה, אפילו בתדרי חרדים שאין אדם רואהו אסור
 לעשותו. אלא אימא כוונת הברייתא היא שאם אינו נראה
 במשתתחו לעבודת בוכבים, כגון ששוחה באופן שפנפה לה את גבו
 או את צידו, מותר.
 הגמרא מבארת מדוע צריכה הברייתא לפרש את כל הדינים
 הללו, ולא מספיק שתאמר אחד מהם וממנו נלמד את כל השאר.
 מבארת הגמרא: וצריך, דאי תנא קוץ, היינו אומרים שדווקא כאן
 החמירו עליו שלא ישחה לפני העבודה זרה משום דאפשר למייל
 קמיה ומשקליה – שיכול להמשיך ללכת הלאה ולהתרחק מלפניה
 ושם ליטלו מרגלו, אבל כשנתפדו לו מעות לפני עבודה זרה, דלא
 אפשר שילך למקום אחר לאוספו, אימא לא – תאמר שלא החמירו
 בו בדבר שיש בו מראית העין בלבד, ומותר לשחות ולאוספו. ואי
 תנא מעות, היינו אומרים שדווקא כאן החמירו עליו שלא ישחה
 לפני העבודה זרה משום דממונא – שהוא רק הפסד ממון, אבל
 קוץ, דצער – שהוא צער הגוף, אימא לא – תאמר שלא החמירו
 בו ומותר לשחות וליטלו מרגלו. ואי תנא הני תרי, היינו אומרים
 שדווקא בהם החמירו משום דליכא ספקה – שאין סכנת נפשות
 בצער הקוץ ובהפסד המעות, אבל מעיין שלפני עבודה זרה, דאיכא
 ספקה דאי לא שתי מית – שיש לפעמים סכנת נפשות שאם לא
 ישתה באותו רגע ימות בצמא. אימא לא – תאמר שלא החמירו בו
 ומותר לשחות ולשתות ממנו. מסיקה הגמרא: צריך – אכן
 נצרכים שלושת דינים אלו להאמר ואי אפשר ללמדם זה מזה.

ששפתו ו– שהושבו שתי קדירות על גבי בירה אחת ומבשל כל
 אחד את שלו. ולא חשו להם חקמים לאסור את הדבר שמא יבוא
 לידי תקלה מפני סמיכותו זו לזו. ומזה תלמוד לענין עטלוח של
 עזה, שאף על פי שסמוך הוא לעזה מאד, מותר לשאת ולתת
 עמם ביום האיד של עזה.
 הגמרא מבררת מה כוונת רבי חנינא בתשובתו זו. מבררת הגמרא:
 מאי 'לא חשו להם חקמים' – מה היא התקלה עליה אמר רבי חנינא
 שלא חשו לה, ומה נלמד מכך לענין עטלוח של עזה.
 הגמרא מביאה שלוש דעות של אמוראים, למה התכוין רבי
 חנינא. דעה ראשונה: אמר רבי חנינא, כוונת רבי חנינא שעל אף סמיכות
 הקדירות לא חששו בו משום פשר נבילה שבקדירת העובד
 כוכבים, ולא אמרין, דלמא מחדר אפיה ישראל לאחוריה – אולי
 בעת הבישול יסב הישראל פניו לאחוריו, ויטיל העוקב
 בוכבים מן הנבילה בקדירה של הישראל, ויכשילנו באכילת נבילה
 האסורה מדאורייתא. ומזה נלמד, דקנותה הקא נמי – שכן גם
 כאן, אף שעטלוח של עזה סמוך אליה מאד, התירו לקבל מעות
 מידם ולא חשו להם חקמים משום דמי עובדת בוכבים – לא חששו
 שמא קיבל בן העטלוח מעות אלו מבן עזה שהקריב את המעות
 היום לעבודה זרה, ויכשל הישראל באיסור הנאה מדמים
 שהוקרבו לעבודה זרה שהוא איסור דאורייתא.
 דעה שניה: רבא אמר, מאי 'לא חשו להם חקמים', שלא חששו בו
 משום פישול עוקבי בוכבים, שמא יבשק הישראל מן העובד
 כוכבים שיבשל לו קדירתו ויכשל באכילת בישול נכרי האסור
 מדרבנן. ומזה יש ללמוד, דקנותה הקא נמי, אף שעטלוח של עזה
 סמוך אליה מאד, לא חשו להם חקמים משום דם אידם – לא חששו
 שמא בן העטלוח נמשך אחר בני עזה והיום הוא גם יום אידו,
 ויעבור הישראל על איסור דרבנן שלא לשאת ולתת עמם ביום
 אידם. אך אין לומר כדברי אביי, שכוונת רבי חנינא שלא חששו
 מצד נבילה ומוזה ראייה שלא חוששים גם לדמי עבודה זרה
 בעטלוח. כי בנבילה החשש הוא רחוק, שהרי אין לעובד כוכבים
 הנאה אם יערבנה בקדירת הישראל, וגם אין שמא יתפסנו
 הישראל במעשהו ויתבענו לדין על קלקול קדירתו, ובדמי עבודה
 זרה החשש קרוב יותר, שהרי בן עזה חפץ לעשות רצון בני
 העטלוח וכשר הדבר בעיניו לתת המעות בידם, לפיכך כל
 המעות שבעטלוח אסורות ביום זה, אלא אם רואה שכן העטלוח
 מוציאן מתיבתו ששומר בה מעותיו מאתמול.
 דעה שלישית: רבה בר עובדא אמר, כוונת רבי חנינא שלא חשו להם
 חקמים משום צינוא – לא חששו שמא יתנו רוטב נבילה לתוך
 קדירת הישראל, כיון שהוא איסור קל, שאינו שכיח שינתו ואף
 אם יתנו בטל ברוב. ומזה יש ללמוד, דקנותה הקא נמי, אף
 שעטלוח של עזה סמוך אליה מאד, התירו לשאת ולתת עמם
 שלשה ימים לפני יום האיד של בני עזה, שהוא איסור קל יותר
 מביום האיד עצמו, ולא חשו להם חקמים משום דלפני אידיתן – לא
 חששו שמא בן העטלוח נמשך אחר בני עזה ועושה עמם איד
 ונאסר לשאת ולתת עמו שלושה ימים קודם לכן. אבל אין לומר
 כדברי רבא, שכוונת רבי חנינא שלא חששו מצד איסור בישול
 נכרי ומוזה ראייה שלא חוששים גם לאיסור משא ומתן בעטלוח
 ביום האיד עצמו של בני עזה. מפני שבבישול נכרי החשש הוא
 קל, שהרי מספיק שהישראל יחתה פעם אחת בגחלים ושוב לא
 תאסר קדירתו מצד בישול נכרי, ובמשא ומתן בעטלוח החשש
 חמור יותר, כי מפני סמיכותם לבני עזה קרוב להיות שימשכו
 אחריהם לעשות את האיד עמם.
 שנינו במשנה לענין עיר העושה יום איד, 'פהו לילך לשם וכו' בזמן
 שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור, שמא יחשדוהו שהולך
 להשתתף בעבודתם.

בחבל דמצוות ששזור מתרי"ג נימין, כל מצווה פרטית היא נימא פרטית, וכשהאדם עובר עבירה רחמנא ליצילן, אז נפסקת ונכרתת רק נימא פרטית, אבל כללות ההתקשרות נשארת בשלימות.

עבודה זרה. לפני אידיהן - פרק ראשון דף יב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רנה רש"י תוספות

דלמא מהדר ישראל אפיה - ואם תאמר: מאי שנא משאר איסורים דעלמא דשריא בירצא ונכנס? ויש לומר: דהא דשרינן בעלמא יוצא ונכנס היינו היכא דנתפס כנגב אם מצאו ישראל ותבע ליה לדינא, אבל הכא יכול לתחוב חפץ של נבלה בקדירה, ויאמר: להניס את הבשילך נתכוונתי שלא יקרה. אי נמי, הכא מיירי בתבשיל אכסנאי דלא מרת מנינה.

ולרבא איכא למימר דשרי יוצא ונכנס אפילו באכסנאי, ומשום הכי לא מייתי רביא מבשר נבלה דלמי עבודה זרה ביד גוי, ודעתו גוי מרת דלמא חזי ליה ותבע ליה בדינא.

ושדרי גוי נבילה בקדירה - פירש רבינו יצחק: שדרי בשד כחושא שלו ושקיל בשד שמינה כדי להרויח. אבל בתנא כדי להבשיל את ישראל

כדי יחישין אפילו הוולך למרחוק. וראיה מדלקמן בפרק שני (לד, ג) נביא ארבע דמוורייא דלא חיש לתערובת מורא, כיון דקיסתא דמוורייא

בלומא, פירוש: בוחא, וקיסתא דחמרא בארבעה לומי, פירוש: בארבע זוזי. ומהאי טעמא שבקינן בכל יום קדירות שלנו לשפחתינו גויות, ולא

חישין דלמא הטילה איסור בתוכו. **דכוותה** הכא נמי לא חשו חכמים דלמי עבודה זרה ביד גוי

- פירש הקונטרס: דנימא דגמים הללו שזאת לוקח מוח בשד ז' של בני תוכה זק, וכבר היו נקרים

לעבודה זרה ואסורין מדאורייתא דתיב: "לא ידבק בידך מאומה". משמע דלאבי נמי אם היה

ידיענן בודאי שהם של עבודה זרה - אסורין, ושאינו הכא משום דלא חשו, ולרבא אפילו

למיחש חישין דאסור. וקשיא, דלקמן בפרק בתרא (סד, א) קאמר, הדר יתבי וקמיבעיא להו:

דמי עבודה זרה ביד גוי אסורין או מותרין, ומסיק רב נתנן דמותרין, ומייתי רביא ממונתין: גוי

שהיה נושא בו ישראל מנה ומכר עבודה זרה וחביא לו המעות מותרין! ושמו משום זק קשיא

פירש הקונטרס: דמי עבודה זרה - שנקריבין היו לעבודה זרה, ולא דמי להויא דפרק בתרא דררעה

לומר חליפי עבודה זרה, וחליפי עבודה זרה אינם אסורים אלא כשהחליפם ישראל, אבל

כשהחליפם גוי מותרין. מיהו קשיא, דאפילו הו נקריבין לעבודה זרה אינם אסורין, דבעינן עבודה

שנעשית כעין פנים, כדאמרנן לקמן פרק "רבי שמעאל" (נא, א): זרק מקל לפניו חזיב מותר

דדרבה בבב, והתקל אינו נאסר דבעינן תקרובת כעין פנים ולביא ויש פירושים אחרים שהגיה

רש"י, דאבי לא סבירא ליה דך מתניין דלקמן שעתה חליפה ישראל, אבל כשהחליפה גוי לא שייך. אבל הכא ובפרק "אין מעמידין" (עבודה

זרה לג, א) (מייירי שהגוי מקצה הדמים לצורך עבודה זרה אחרת, ולכן אסורין הדמים. ואם

תאמר: דאבי קאמר הכא דלא חשו לבני חוצה לה משום דמי עבודה זרה, דא לבני תוכה אסור משום דמי עבודה זרה. ומאי שנא מדלקמן פרק "אין מעמידין" (שם) דפסקין ב"אימר

חמרא זבין גלימא זבין, והכא נמי נאמר הכי, ויהא מותר אף לידועים שהם בני תוכה ואומר רבינו יצחק: דהכא מיירי ביריד שהוא קבוע לקנות תשמישי עבודה זרה וצריכה, הלכך לבני

עבודה זרה (סד, א) דשרי חליפי עבודה זרה - היינו בגוי שפוער חובו מדמי עבודה זרה שמכר, דהאי דאמר דעבודה זרה תופסת דמיא היינו מ'הדיית חרם כמחור, והיינו דוקא

כשהחליפה ישראל, אבל כשהחליפה גוי לא שייך. אבל הכא ובפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה לג, א) (מייירי שהגוי מקצה הדמים לצורך עבודה זרה אחרת, ולכן אסורין הדמים. ואם

תאמר: דאבי קאמר הכא דלא חשו לבני חוצה לה משום דמי עבודה זרה, דא לבני תוכה אסור משום דמי עבודה זרה. ומאי שנא מדלקמן פרק "אין מעמידין" (שם) דפסקין ב"אימר

חמרא זבין גלימא זבין, והכא נמי נאמר הכי, ויהא מותר אף לידועים שהם בני תוכה ואומר רבינו יצחק: דהכא מיירי ביריד שהוא קבוע לקנות תשמישי עבודה זרה וצריכה, הלכך לבני

עבודה זרה (סד, א) דשרי חליפי עבודה זרה - היינו בגוי שפוער חובו מדמי עבודה זרה שמכר, דהאי דאמר דעבודה זרה תופסת דמיא היינו מ'הדיית חרם כמחור, והיינו דוקא

כשהחליפה ישראל, אבל כשהחליפה גוי לא שייך. אבל הכא ובפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה לג, א) (מייירי שהגוי מקצה הדמים לצורך עבודה זרה אחרת, ולכן אסורין הדמים. ואם

תאמר: דאבי קאמר הכא דלא חשו לבני חוצה לה משום דמי עבודה זרה, דא לבני תוכה אסור משום דמי עבודה זרה. ומאי שנא מדלקמן פרק "אין מעמידין" (שם) דפסקין ב"אימר

חמרא זבין גלימא זבין, והכא נמי נאמר הכי, ויהא מותר אף לידועים שהם בני תוכה ואומר רבינו יצחק: דהכא מיירי ביריד שהוא קבוע לקנות תשמישי עבודה זרה וצריכה, הלכך לבני

עבודה זרה (סד, א) דשרי חליפי עבודה זרה - היינו בגוי שפוער חובו מדמי עבודה זרה שמכר, דהאי דאמר דעבודה זרה תופסת דמיא היינו מ'הדיית חרם כמחור, והיינו דוקא

שפית קדירה - כשמניחין אותה אצל האור על גבי בירה קרי שפית, לשון "שפות הסיר" (יחזקאל כד), ולא חשו חכמים - אף על פי שמסמן איסור אצל היתר מאד. הכא נמי, אף על פי שבני העיר האסורין סומכין לבני חוצה לה שאין להם עבודה זרה היום, לא חשו. **מאי לא חשו** - איכא למימר בשתי קדירות, דליף הכא דכוותה? משום **בשר נבילה** - ואף על גב דאיכא למיחש לאיסור

דאורייתא, לא חשו לאחזוקי איסור בקדירות מן הספקא. **הכא נמי** - לא מחזיקין דמי עבודה זרה ביד גוים שבחוצה לה, דנימא: אסור

למכור להם בחמה, שדמים הללו שהוא מקבל מוח מממת בחמה זו דמי עבודה זרה זק, שהבטחה היום לצורך בני תוכה היא ונקריבם

היום לעבודה זרה, והוא איסור דאורייתא מילא ידבק בידך מאומה! וכו' (דברים יג), וכל שכן היכא דנימא דמשל חוצה לה זק, דלספק

איסורא דרבנן לא חישין, דנימא: דלמא האי גברא שייך בתר בני תוכה והוי היום יום אידו, ועבר האי גברא אנדבנן דאסרי לישאל לשאת

ולתת עמם ביום אידו. **רבא אמר** - האי "לא חשו" - לאו לבשר נבילה קאמר, דניף מנה דכוותה ולא ניושל דלמי עבודה זרה. ודלא

דמי, דהתם לית הנאה לגוי דנישד נבילה לקדירה, דמיסתיפ דאי חזי ליה ישראל תבע

ליה ברינא, אבל הכא מחזיקין גוי לעשות רצון חבירו, אלא הכי קאמר: לא חשו להם חכמים

משום בישולי גוים, דלמא סמך ישראל לגוי לבשיליה ואכיל בשולי גוים דרבנן. והכא נמי

- היכא דפשיטא דלמי עבודה זרה, דניף מנה לקחם, וליכא למיחש לאיסורא דאורייתא - לא

חשו חכמים לספק איסורא דרבנן. משום **יום אידו** - למיחש דלמא האי גוי שייך בתר בני תוכה, ושקיל וטרי האי ישראל בהדיא ביום

אידו. **רבה בר עולא אמר** - ביום אידו של בני עזה לא שרא רבי חיאי לשאת ולתת עם בני

עטלוזא. ולא דמי לשתי קדירות, דהתם ליכא למיחש משום בישולי גוים מכי (אתו) וחתו

ישראל דהא זימנא בנחליה, אבל הכא איכא למיחש דלמא האי גוי שייך בתר בני תוכה,

הואיל וסמכו לה. ומתניתין דקתי חוצה לה מותר - לאו בסמוכה כולי האי קאמר. ורבי

חיאי לפני אידידן אור דשרי, וחכי קאמר. ורבי חשו להם חכמים לשמא נתזה צינורא מתוך

קדירת גוי לתוך קדירת ישראל, הואיל ואיסור קל הוא. דהא דלא שכיח, ועוד דאי נמי שכיח

בטיל ברובא. הכא נמי לא חשו לאיסור חוצה של בני עזה ואף על פי שסמוכה לה ממש.

כל היכא דלמי "שש בה עבודה זרה" ששעט שחיים עובדין ליראה שלהם. **אסור ליכנס לתוכה** - משום חשד, דאמרי: אידו נמי אזיל

למפלה. **ישב לו קוין** - נתחב לו קוין ברגלו, ואם **אינו נראה** - מפרש לקמן. **פרצופות המקלחין מים** - פרצופות אדם חלולין, ונכנס סילון

מים לאחוריהם לתוכן ויוצאין דרך פיהם. **כברכים** - דרך יושבי כרכים להתנהג בגדולה, להכי נקט כרכים. **על גבי סילון** - צינור מחובר בקרקע. **פני כסנה** - שלא יכלע עלוקה,

ששורא בלתי "אליפא פלתיחו" שאין אדם רואה. כל מקום שאסור חכמים - דבר המותר ואסורוהו מפני מראית העין, שהרואהו חושדו בדבר עבירה. **אפילו בחדרי חדרים**

אסור - במקום שאין אדם רואה אסורוהו. **ואם אינו נראה כפשתתוהו** - שפנה אחריו או צידו לצד עבודה זרה. **למזיל קמיה** - עד שיעבור מכנגד עבודה זרה. **אבל מעיין דאיכא**

סכנה - דאי לא עתי מיית בצמא. **פרצופות**

תוכה אסור דאיכא למיחש דמי עבודה זרה, אבל התם מיירי ביריד שאינו קבוע לכך, ולפיכך לא יושבי כרכים להתנהג בגדולה, דהריד עשוי לכך - חישין ואפילו בחוצה לה, אבל רבא סבר דאין ליריד עשוי לכך, ומשום יום אידו איבעיא ליה. **כל** מקום שאסור חכמים מפני מראית העין וכי - פירש רב נסים גאון

דאין הליכה כרב, מדרתן פרק שני דחולין (מא, א): ובשוק לא יעשה כן שלא יחקה המינים. ועוד תנן בשבת (קמו, ב): שותחן בחמה אבל לא כנגד העם, אלמא לא אסור בחצר אף על גב דבשוק אסור מפני מראית העין. כך קבלתי בשבת מפני מורי החסיד. ובתוספות רבינו יהודה מצאנו: נראה לרבינו יצחק דהלכתא כרב, כדפרישית בשבת פרק "במה אשה" (סה, א). **והאמר** רב

יהודה אמר רב וכי - ואף על גב דפליגי ביה תנאי בפרק "במה אשה" (שבת דף סד, ב) מכל מקום לא בעי לתרץ דפליגא דך ברייתא על רב יהודה.

תוכה אסור דאיכא למיחש דמי עבודה זרה, אבל התם מיירי ביריד שאינו קבוע לכך, ולפיכך לא יושבי כרכים להתנהג בגדולה, דהריד עשוי לכך - חישין ואפילו בחוצה לה, אבל רבא סבר דאין ליריד עשוי לכך, ומשום יום אידו איבעיא ליה. **כל** מקום שאסור חכמים מפני מראית העין וכי - פירש רב נסים גאון

דאין הליכה כרב, מדרתן פרק שני דחולין (מא, א): ובשוק לא יעשה כן שלא יחקה המינים. ועוד תנן בשבת (קמו, ב): שותחן בחמה אבל לא כנגד העם, אלמא לא אסור בחצר אף על גב דבשוק אסור מפני מראית העין. כך קבלתי בשבת מפני מורי החסיד. ובתוספות רבינו יהודה מצאנו: נראה לרבינו יצחק דהלכתא כרב, כדפרישית בשבת פרק "במה אשה" (סה, א). **והאמר** רב

יהודה אמר רב וכי - ואף על גב דפליגי ביה תנאי בפרק "במה אשה" (שבת דף סד, ב) מכל מקום לא בעי לתרץ דפליגא דך ברייתא על רב יהודה.

תוכה אסור דאיכא למיחש דמי עבודה זרה, אבל התם מיירי ביריד שאינו קבוע לכך, ולפיכך לא יושבי כרכים להתנהג בגדולה, דהריד עשוי לכך - חישין ואפילו בחוצה לה, אבל רבא סבר דאין ליריד עשוי לכך, ומשום יום אידו איבעיא ליה. **כל** מקום שאסור חכמים מפני מראית העין וכי - פירש רב נסים גאון

עבודה זרה. לפני אידיהן - פרק ראשון דף יב עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

פְּרָצוּפוֹת למה לי - דאף על גב דמנשק לעבודה זרה אינו חמור במשתחוה, מכל מקום כיון דאיכא נמי איסורא דאורייתא במנשק שמענין לה מהא דלעיל דאסור. **הבולע** נימא מותר להחם לו חמין - ואף על גב דבבבורות פרק "אלו מומין" (מוד, ב) משמע שגם אחר ששתה העלוקה הוא יכול להיות הרבה, מכל מקום מחללין עליו את השבת כיון

פְּרָצוּפוֹת לְמָה לִּי? - מְשׁוֹם דְּקָבְעִי לְמִיתָנִי: פִּיּוּצָא בּוּ לֹא יִנִּיחַ פּוּי עַל גְּבִי סִילּוֹן וְיִשְׁתָּה, מְפִנִי הַסְכָּנָה. מָאי סְכָנָה? עֲלוּקָה. תִּנּוּ רַבָּנִן: לֹא יִשְׁתָּה אֲדָם מִיּוֹם לֹא מִן הַנְּהִירוֹת וְלֹא מִן הָאֲנָפִים, לֹא בְּפוּי וְלֹא בִידּוֹ אַחַת, וְאִם שְׁתָּה - דְּמוֹ בְּרָאשׁוֹ, מְפִנִי הַסְכָּנָה. מָאי סְכָנָה? סְכָנָה עֲלוּקָה. מְסִינִי לִיהַ לְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַבּוֹלֵעַ נִימָא שֶׁל מִיּוֹם - מוֹתֵר לְהַחֵם לוֹ חֲמִין בְּשֶׁבֶת; וּמַעֲשֶׂה בְּאַחֵד שֶׁבָּלַע נִימָא שֶׁל מִיּוֹם, וְהִתֵּיר רַבִּי נַחֲמִיָּה לְהַחֵם לוֹ חֲמִין בְּשֶׁבֶת. אֲדַהֲכִי וְהֲכִי? אָמַר רַב הוּנָא בְּרִיהַ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לִיגְמַע חֲלָא. אָמַר רַב אִידִי בַר אֲבִין: הָאִי מֵאֵן דְּבָלַע וְיִבּוּרָא - מְחִינָא לֹא חֵי, מִיּוֹה לְשִׁקְיָה רִבְעִיעָתָא דְּחֲלָא שְׁמוֹנָה, אֲפִשְׁרַ דְּחֵי פּוֹרְתָא עַד דְּמַפְקִיר אֲפִיתִיָּה. תִּנּוּ רַבָּנִן: לֹא יִשְׁתָּה אֲדָם מִיּוֹם בְּלִילָה, וְאִם שְׁתָּה - דְּמוֹ בְּרָאשׁוֹ, מְפִנִי הַסְכָּנָה. מָאי סְכָנָה? סְכָנָה שְׁבִירִי. וְאִם צָחִי, מָאי תְּקַנְתִּיהָ? אִי אִיכָא אַחֲרֵינָא בְּהִידָה, לִיתִירֵיהּ וְלִימָא לִיהַ: "צְחִינָא מִיָּא", וְאִי לֹא, נִקְרָשׁ בְּנִכְתָּמָא אַחֲצָבָא, וְנִימָא אִיּוֹה לְנִפְשִׁיהּ: "פְּלִנְיָא בַר פְּלִנְיָא, אָמַרָה לָךְ אִימָךְ אֲוִדְהָ מִשְׁבְּרִי בְּרִירִי יְרִירִי יְרִי בְּכֶסֶף חִירִי". מִשְׁנָה עִיר שֵׁשׁ בָּהּ עֲבוּדָה זָרָה, וְהָיוּ בָּהּ חֲנוּיֹת מְעוּפָרוֹת וְשִׁאיִן מְעוּפָרוֹת, זֶה הָיָה מַעֲשֶׂה בְּבֵית שֹׁאֵן, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: הַמְעוּפָרוֹת אֲסוּרוֹת, וְשִׁאיִן מְעוּפָרוֹת מוֹתָרוֹת. גְּמָרָא אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ: לֹא שָׁנוּ אֱלָא מְעוּפָרוֹת בּוֹרֵד וְהָרֵם, דְּקָא מִתְּהַנֵּי מִרִּיחָא, אֲבָל מְעוּפָרוֹת בְּפִירוֹת - מוֹתָרוֹת; מָאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא: "לֹא יִדְבֵּק בִּידֶךָ מֵאוֹמָה מִן הַחֶרֶם", נִהְיָה הוּא דְּאָסוּר, אֲבָל

לעבודה זרה בהנך זכינו - לית לך בה, כדמפרש: במהנה מותר.

מִיירִי בִירִיד שֶׁעָשִׂי לְהַנִּיחַ בּוֹ מִכֶּסֶּ, וְשֶׁלֹּא בְיוֹם אִידִם מִיירִי, וְלִכְן בְּשִׁאיִם מַעֲטוּרוֹת אֵין כָּאֵן אִיסוּר. **אֵלָּא** בּוֹרֵד וְהָרֵם דְּקַמְתַּנֵּי מִרִּיחָא - הַקְשָׁה רַבִּינוּ תּוֹ: מָאי שִׁנָּא מִבֵּית תִּיהָא. דֹּאמְרִין לִקְמֵן פֶּרֶק בִּתְרָא (סו, ב) דְּשֵׁרִי מְשׁוֹם דְּרִיחָא לֹא מִילָתָא הִיא? וְתִירֵךְ, דְּשִׁנָּא וְוִיר דְּהוּס דְּעִיקְרִיהּ לְרִיחָא קִימָה, וְהָיוּ כְּמוֹ קְסוּרָה, דָּאף לֹאחֵר שְׁנַעֲשִׂית מְצוּתוֹ נָהִי שֹׁאֵן מְעוּלֵין בּוֹ, אִיסוּרָא מִיּוֹה אִיכָא. וְאִפְּלוּ לֹא הָיוּ עִיקְרִיהּ לְרִיחָא שְׁמָא יֵשׁ לֹאסוּר, דְּהָא דֹּאמְרִין (פסחים כד, ב): כֹּל אִיסוּרִין שְׁבִתוּרָה אֵין לִקּוּץ עֲלֵיהֶן אֵלָּא בְּדֶרֶךְ הַנָּתָן, מִכָּל מְקוֹם אִיסוּרָא מִיּוֹה אִיכָא. וְשִׁמְנָא מִעֲבוּדָה זָרָה אִפְּלוּ לִלְקוּץ בֵּין גִּמְי, מִידי דְּהוּה אֲבָלָא הֲבָרִם דְּלִקּוּץ עֲלֵיהֶן אָף שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ הַנָּתָן מְשׁוֹם דְּלֹא כְּתִיבָהּ בְּהוּ אֲבִילָה, וּבַעֲבוּדָה זָרָה נִמְי לֹא כְּתִיבָהּ בַּהּ אֲבִילָה בְּאִוְרִיתָא אֵלָּא בְּדִבְרֵי קִבְּלָה (תהלים קו): "וַיֹּאבְדוּ מִזִּבְחֵי מִתִּים", וְאָף עַל גַּב דְּכְתִיב (דברים לב): "אֲשֶׁר חָלַב וְחִזְמִנו יֹאבְדוּ", מִכָּל מְקוֹם לֹא הוֹחֵר אֲבִילָה אֲצֵל אִיסוּר, רַק בְּדִבְרֵי קִבְּלָה דֹּאִיתֵקֶשׁ זִבְחָה לְמַת "וַיֹּאבְדוּ מִזִּבְחֵי מִתִּים", כְּדֹאִיתָא פֶּרֶק "אֵין מַעֲמִידִין" (עבודה זרה כט, ב). וְאִפְּלוּ אִם תִּמְצָא לִמּוֹר דְּמִלְקוֹת לִיכָא, אִיסוּרָא מִיּוֹה אִיכָא. אֲבָל בֵּית תִּיהָא, אָף עַל גַּב דְּבִין נֶסֶךְ מִיירִי, דְּכַעֵן אִיסוּר עֲבוּדָה זָרָה הַחֲמִיר בּוֹ - הָרֵם לִיכָא הִנָּה, כִּי אֲדִרְבָּה חוּק הָיוּ נִכְנֵס בְּחֻטְמֵנוּ וּמִיקוּץ, וְטַעַם הָאִסוּר - לֹא מְשׁוֹם הִנָּה הִרִיחַ, אֵלָּא מְשׁוֹם דְּחִשִּׁיב לִיהַ כְּשִׁיתִּיהַ, שְׁהִירֵי נִכְנֵס בְּגוּפוֹ וְהוּא חוּק בִּיחֻר. וְאִפְּלוּ אִם תִּמְצָא לִמּוֹר דְּשִׁתִּיה גִּסָּה מוֹתֵר בְּאִיסוּר הִנָּהא, הֲכֵא, כִּין דָּאִם הִיָּה שׁוֹתֵה הָיוּ עֲצֻמוֹ לֹא הִיתָה לוֹ שְׁתִּיָּה גִּסָּה, יֵשׁ לֹאסוּר הִרִיחַ הִדּוּמָה לִמְשַׁח אָף עַל פִּי שֹׁאֵינוּ נִהְנֵה. **אֲבָל** מַעֲטוּרוֹת בְּפִירוֹת מוֹתָרוֹת - וְלִרְבִּי יוֹחָנָן, שֹׁאֵין מַעֲטוּרוֹת מִיּוֹה מוֹתָרוֹת. וְאִם תֹּאמַר: לִקְמֵן פֶּרֶק "אֵין מַעֲמִידִין" (לג, א) דְּהָנִי: יִשְׂרָאֵל הוּדוּלֵךְ לִירִיד, דְּמַעֲשֵׂת הַנִּמְצָאִים בִּידוֹ בְּחוּדָה אֲסוּרִין דֹּאִמְרָה עֲבוּדָה זָרָה וְכִין, וּמִסִּיק דָּאִי גִלְמָא זִבְן הֵבָא הוּהוּ מוֹכֵן לִיהַ, כְּלִמּוֹר וְלֹא הִיָּה הוּדֵךְ שֶׁם בְּאִיסוּר - שְׁמַעֲשֵׁ שֹׁאֵינוּ יִכּוֹל לִילֵךְ לֶשֶׁם כִּי אִם בְּאִיסוּר, וְאִמָּא? הוּהוּ לֵךְ (למיתני) (למיתלי) בְּהִיאִי דְּחֻצוֹת שֹׁאֵין מַעֲטוּרוֹת לְדִבְרֵי אִיסוּר: וְיֵשׁ לִמּוֹר: דְּהוּס מִיירִי בְּשֶׁכַּל חֲנוּיֹת הִזְעִי מַעֲטוּרוֹת לְדִבְרֵי אִיסוּר, לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ בּוֹרֵד וְהָרֵם וְלִרְבִּי יוֹחָנָן מִיּוֹה בְּפִירוֹת, אִי נִמְי, דָּךְ בְּרִייתָא דְּלִקְמֵן מִיירִי בִּירִיד שְׁלֹקוּץ מִכֶּסֶּ מִכָּל מִי שֹׁאֵינוּ רֹצֵה לְהַנִּיחַ עֲטֵרָה, וְאִתָּא כְּרִבִּי נִתָּן דְּבִסְמוּךְ דָּאסֵר בֵּין נִהְנֵה בֵּין מִהְנֵה. וְאִם תֹּאמַר: לִקְמֵן בְּבִרְיָא (יג, א) אִמָּאִי לֹא תִלִּי דִּזְבֵּן מִבְּעַל הִבִּית שֹׁאֵינוּ קָבֵה, דְּשֵׁרִי לְכוּלִּי עֲלֵמָא לִמּוֹן מִינִיהַ כָּל דִּבְרֵי, אָף פִּיתָא וְסוּדָל, כְּדִמְשַׁמַּע לִקְמֵן כְּשִׁמְעִתִּין; וְיֵשׁ לִמּוֹר: דְּהָתֵם בְּבִרְיָא מִיירִי בִּישְׂרָאֵל תִּגַּר, דְּלַעֲלֵם שְׁקִלִי מִיכְסָא, אוּ מִן הַלּוּקָה אוּ מִן הַמּוֹכֵר.

פְּרָצוּפוֹת לְמָה לִּי - הָא תִּנָּא מַעֲיִין, דֹּאִיכָא סְכָנָה צִמָּא וְקָא אֲסוּר מְשׁוֹם דְּכַעֵן לְמִיתָנִי כִּיּוּצָא בּוּ לֹא יִנִּיחַ פּוּי עַל גְּבִי סִילּוֹן - דְּגִבִּי מַעֲיִין תִּנָּא שְׁחִיָּה וְלֹא תִנָּא הִנָּחַת פּוּה, הִלֵּךְ לֹא שִׁיר לְמִיתָנִי "כִּיּוּצָא בּוּ" גִּבְיָה, אֲבָל בְּפִרְצוּפוֹת תִּנָּא הִנָּחַת פּוּה, וְשִׁיר לְמִיתָנִי גִּבְיָהוּ "כִּיּוּצָא בּוּ" דֹּאסוּר גִּבְיָה הִנָּחַת פּוּה, דֹּאִילוּ לִשְׁחוֹת וְלִשְׁחוֹת בִּידוֹ לִיכָא סְכָנָתָא, דְּבִדִּיק לָהּ בִּידִיהַ, בִּידוֹ אַחַת - מִמְדָּר חוּרֵק בְּפוּי וְאִינוּ בּוּדֵק, אֲבָל בְּשִׁתּוּי יְדֵי יִכּוֹל לַעֲכּוּב בִּידוֹ וְעֵינִי. **נִימָא** - הִיא עֲלוּקָה, לְהַחֵם לוֹ - מִיּוֹם חֲמִים לִשְׁחוֹת בְּשֶׁבֶת, דְּסַכְּנָתָא נִפְשׁוֹת הִיא כְּדִקְתָנִי בְּבִרְיָא: דְּמוֹ בְּרָאשׁוֹ. אֲדַהֲכִי וְהֲכִי - בְּתוֹךְ זִמָּן שְׁמַחֲמָן לוֹ הַמִּים יִשְׁקִירוֹ חוּמִין, שֶׁלֹּא יִמְדָּר לְמוֹת, וְיִבּוּרָא = צִידָעָה, חֲלָא שְׁמָנוּ = חוּמִין חוּק, אִיגְרָא בְּלַעַז, שְׁבִירִי - שֶׁדִּמְמוּנָה עַל מַכַּת סְנוּרִים, לֹא גֵרֵם הֲכֵא "לֹא מִן הַנְּהִירוֹת וְכִין" וְכִין הָאֲנָפִים, דְּהוּא הוֹרֵן נִמִּין מִן הַכְּלִים, לִיתִירֵיהּ - יִקְרַצְנוּ מִשְׁתָּה, וְלִימָא לִיהַ: צִידָנָא מִיָּא, נִקְרָשׁ כְּנִכְתָּמָא - יִקְשֶׁשׁ בְּכִיסוֹר הַחֲצָבָה עַל הַחֲצָב, דְּלִדְמִי כְּגִבְרָא בְּהִידָה, אֲוִדְהָ מִשְׁבְּרִי שְׁבִירִי בְּרִירִי יְרִירִי יְרִי בְּכֶסֶף חִירִי - לִחַשׁ הוּא, וּמִתְמַעַס וְהוּלֵךְ מִקָּם הִשֵּׁר כְּאִשֵּׁר הוּא שְׁמוֹעַ מַעֲשֵׂת תִּבְרוֹת אוֹת אַחֵר אוֹת עַד "יְרִי", וְכִין הוּא לִחַשׁ לְהִבְרִיחוֹ מִשֶּׁם, "סְנוּרִים" תְּרַגּוּמָה: שְׁבִירִי (בְּרָאשִׁית טו), **מִשְׁנָה** עִיר שֵׁשׁ בָּהּ עֲבוּדָה זָרָה - וְדֶרֶךְ הַגִּיּוֹם לְהִיּוֹת לָהֶם יוֹם שׁוֹק וְיִרִיד בְּיוֹם אִידִם, וְהָיוּ בָּהּ חֲנוּיֹת מַעֲטוּרוֹת - וְסִימָן הוּא לָהֶם שֹׁאֵתָן חֲנוּיֹת שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה הֶם, לִיטוֹל מִכֶּסֶּס. מַעֲטוּרוֹת אֲסוּרוֹת - מִפְּרָשׁ בְּגִמְרָא, שֹׁאֵן מַעֲטוּרוֹת מוֹתָרוֹת - דְּבֹאוּתָן שֹׁאֵן מַעֲטוּרוֹת לֹא שְׁקִלִי מִיְנֵיהוּ מִכְסָא לְעֲבוּדָה זָרָה, וְלֹא מִטָּא לְעֲבוּדָה זָרָה הִנָּהא מִיְנֵיהוּ, וְאִי מְשׁוֹם דְּנוֹשָׂא וְנוֹתָן בְּיוֹם אִידִם - הִנִּי מִלִּיל לִזְבוּנִי לָהּ, דְּלִמָּא מִזְבֵּן לִיהַ בְּהִמָּה וְאוּלִּי וּמִקְרִיב לָהּ לְעֲבוּדָה זָרָה, אִי נִמִּי דֶּרֶךְ לִקּוּץ לְהִיּוֹת שְׁמַח וְאוּלִּי וּמוּדִי, אֲבָל לִמּוֹן מִיְנֵיהוּ דִּבְרֵי הַמִּתְקִים שֵׁרִי, דְּסִתָּם מוֹכֵר עֶצֶב הוּא. **גְּמָרָא** בּוֹרֵד וְהָרֵם - שֶׁל תִּקְרֹבֶת עֲבוּדָה זָרָה, וְהוּא סִימָן לָהֶם שְׁחֻתוֹת הִלּוּלֵי שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה הֵן, דְּקָא מִתְּהַנֵּי מִרִּיחָא - וְוִיר דְּהוּס דֶּרֶךְ לִשְׁחוֹת לְעֲבוּדָה זָרָה, וְאִסוּרִין מְשׁוֹם תִּקְרֹבֶת עֲבוּדָה זָרָה, אֲבָל בְּפִירוֹת - מוֹתָרִין לִיקַח מִזֶּן, וְאָף עַל גַּב דְּמִטָּא הִנָּהא מוֹתָר.

מִיירִי בִירִיד שֶׁעָשִׂי לְהַנִּיחַ בּוֹ מִכֶּסֶּ, וְשֶׁלֹּא בְיוֹם אִידִם מִיירִי, וְלִכְן בְּשִׁאיִם מַעֲטוּרוֹת אֵין כָּאֵן אִיסוּר. **אֵלָּא** בּוֹרֵד וְהָרֵם דְּקַמְתַּנֵּי מִרִּיחָא - הַקְשָׁה רַבִּינוּ תּוֹ: מָאי שִׁנָּא מִבֵּית תִּיהָא. דֹּאמְרִין לִקְמֵן פֶּרֶק בִּתְרָא (סו, ב) דְּשֵׁרִי מְשׁוֹם דְּרִיחָא לֹא מִילָתָא הִיא? וְתִירֵךְ, דְּשִׁנָּא וְוִיר דְּהוּס דְּעִיקְרִיהּ לְרִיחָא קִימָה, וְהָיוּ כְּמוֹ קְסוּרָה, דָּאף לֹאחֵר שְׁנַעֲשִׂית מְצוּתוֹ נָהִי שֹׁאֵן מְעוּלֵין בּוֹ, אִיסוּרָא מִיּוֹה אִיכָא. וְאִפְּלוּ לֹא הָיוּ עִיקְרִיהּ לְרִיחָא שְׁמָא יֵשׁ לֹאסוּר, דְּהָא דֹּאמְרִין (פסחים כד, ב): כֹּל אִיסוּרִין שְׁבִתוּרָה אֵין לִקּוּץ עֲלֵיהֶן אֵלָּא בְּדֶרֶךְ הַנָּתָן, מִכָּל מְקוֹם אִיסוּרָא מִיּוֹה אִיכָא. וְשִׁמְנָא מִעֲבוּדָה זָרָה אִפְּלוּ לִלְקוּץ בֵּין גִּמְי, מִידי דְּהוּה אֲבָלָא הֲבָרִם דְּלִקּוּץ עֲלֵיהֶן אָף שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ הַנָּתָן מְשׁוֹם דְּלֹא כְּתִיבָהּ בְּהוּ אֲבִילָה, וּבַעֲבוּדָה זָרָה נִמְי לֹא כְּתִיבָהּ בַּהּ אֲבִילָה בְּאִוְרִיתָא אֵלָּא בְּדִבְרֵי קִבְּלָה (תהלים קו): "וַיֹּאבְדוּ מִזִּבְחֵי מִתִּים", וְאָף עַל גַּב דְּכְתִיב (דברים לב): "אֲשֶׁר חָלַב וְחִזְמִנו יֹאבְדוּ", מִכָּל מְקוֹם לֹא הוֹחֵר אֲבִילָה אֲצֵל אִיסוּר, רַק בְּדִבְרֵי קִבְּלָה דֹּאִיתֵקֶשׁ זִבְחָה לְמַת "וַיֹּאבְדוּ מִזִּבְחֵי מִתִּים", כְּדֹאִיתָא פֶּרֶק "אֵין מַעֲמִידִין" (עבודה זרה כט, ב). וְאִפְּלוּ אִם תִּמְצָא לִמּוֹר דְּמִלְקוֹת לִיכָא, אִיסוּרָא מִיּוֹה אִיכָא. אֲבָל בֵּית תִּיהָא, אָף עַל גַּב דְּבִין נֶסֶךְ מִיירִי, דְּכַעֵן אִיסוּר עֲבוּדָה זָרָה הַחֲמִיר בּוֹ - הָרֵם לִיכָא הִנָּה, כִּי אֲדִרְבָּה חוּק הָיוּ נִכְנֵס בְּחֻטְמֵנוּ וּמִיקוּץ, וְטַעַם הָאִסוּר - לֹא מְשׁוֹם הִנָּה הִרִיחַ, אֵלָּא מְשׁוֹם דְּחִשִּׁיב לִיהַ כְּשִׁיתִּיהַ, שְׁהִירֵי נִכְנֵס בְּגוּפוֹ וְהוּא חוּק בִּיחֻר. וְאִפְּלוּ אִם תִּמְצָא לִמּוֹר דְּשִׁתִּיה גִּסָּה מוֹתֵר בְּאִיסוּר הִנָּהא, הֲכֵא, כִּין דָּאִם הִיָּה שׁוֹתֵה הָיוּ עֲצֻמוֹ לֹא הִיתָה לוֹ שְׁתִּיָּה גִּסָּה, יֵשׁ לֹאסוּר הִרִיחַ הִדּוּמָה לִמְשַׁח אָף עַל פִּי שֹׁאֵינוּ נִהְנֵה. **אֲבָל** מַעֲטוּרוֹת בְּפִירוֹת מוֹתָרוֹת - וְלִרְבִּי יוֹחָנָן, שֹׁאֵין מַעֲטוּרוֹת מִיּוֹה מוֹתָרוֹת. וְאִם תֹּאמַר: לִקְמֵן פֶּרֶק "אֵין מַעֲמִידִין" (לג, א) דְּהָנִי: יִשְׂרָאֵל הוּדוּלֵךְ לִירִיד, דְּמַעֲשֵׂת הַנִּמְצָאִים בִּידוֹ בְּחוּדָה אֲסוּרִין דֹּאִמְרָה עֲבוּדָה זָרָה וְכִין, וּמִסִּיק דָּאִי גִלְמָא זִבְן הֵבָא הוּהוּ מוֹכֵן לִיהַ, כְּלִמּוֹר וְלֹא הִיָּה הוּדֵךְ שֶׁם בְּאִיסוּר - שְׁמַעֲשֵׁ שֹׁאֵינוּ יִכּוֹל לִילֵךְ לֶשֶׁם כִּי אִם בְּאִיסוּר, וְאִמָּא? הוּהוּ לֵךְ (למיתני) (למיתלי) בְּהִיאִי דְּחֻצוֹת שֹׁאֵין מַעֲטוּרוֹת לְדִבְרֵי אִיסוּר: וְיֵשׁ לִמּוֹר: דְּהוּס מִיירִי בְּשֶׁכַּל חֲנוּיֹת הִזְעִי מַעֲטוּרוֹת לְדִבְרֵי אִיסוּר, לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ בּוֹרֵד וְהָרֵם וְלִרְבִּי יוֹחָנָן מִיּוֹה בְּפִירוֹת, אִי נִמְי, דָּךְ בְּרִייתָא דְּלִקְמֵן מִיירִי בִּירִיד שְׁלֹקוּץ מִכֶּסֶּ מִכָּל מִי שֹׁאֵינוּ רֹצֵה לְהַנִּיחַ עֲטֵרָה, וְאִתָּא כְּרִבִּי נִתָּן דְּבִסְמוּךְ דָּאסֵר בֵּין נִהְנֵה בֵּין מִהְנֵה. וְאִם תֹּאמַר: לִקְמֵן בְּבִרְיָא (יג, א) אִמָּאִי לֹא תִלִּי דִּזְבֵּן מִבְּעַל הִבִּית שֹׁאֵינוּ קָבֵה, דְּשֵׁרִי לְכוּלִּי עֲלֵמָא לִמּוֹן מִינִיהַ כָּל דִּבְרֵי, אָף פִּיתָא וְסוּדָל, כְּדִמְשַׁמַּע לִקְמֵן כְּשִׁמְעִתִּין; וְיֵשׁ לִמּוֹר: דְּהָתֵם בְּבִרְיָא מִיירִי בִּישְׂרָאֵל תִּגַּר, דְּלַעֲלֵם שְׁקִלִי מִיכְסָא, אוּ מִן הַלּוּקָה אוּ מִן הַמּוֹכֵר.

כשישנו גם לימוד חלק הסוד שבתורה, פנימיות התורה, שבה לא שייך העלמות והסתרים דה'רוח שטות', להיותה בחינת אילנא דחיי, למעלה מעניין הבוררים, אזי נעשה גם הלימוד דפשט'רמז'דרוש באופן של חיבור ודבקות כו'.

44 שיוכל לשתות ולא ינזק, משיבה הגמרא: **אי איתא אחרנא בתריה**
 45 **– אם יש אדם אחר עמו, והוא ישן, ליתרניה ולימא ליה צחינא מנא**
 46 **– יעירונו משנתו ויאמר לו 'צמאתי למים'. ואי לא – ואם אין אחר**
 47 **עמו, נקרקש בנקבתא אחצבא – יקיש במכסה הכר על הכר, כדי**
 48 **שישמע השד ויחשוב שיש עמו אדם נוסף, ונקמא איהו לנפשיה –**
 49 **ויאמר לעצמו, 'פלניא בר פלניא' – פלוני בן פלונית], אמרה לך**
 50 **אימך, אוהר – [היזהר] מהחמיק ששמו שברירי ברירי ירי ירי**
 51 **הנמצא בקבי היורי – [בכוסות חרס חרשות]. ועל ידי ששומע השד**
 52 **את שמו 'שברירי' הולך ומתמעט הרי הוא בורח משם, ומותר**
 53 **לשתות מן המים.**

משנה

54 משנה זו מביאה דין נוסף בענין איסור משא ומתן עם הנכרים ביום
 55 אידם: **עיר שיש בה עבודת כוכבים – שחוגגים בה היום יום איד**
 56 **לכבוד עבודה זרה שבעירם, ומנהגם היה לערוך יריד ביום אידם.**
 57 **והיו בה חנויות מעופרות – מקושטות, והיה זה סימן שבאותן**
 58 **חנויות משלמים מכס לעבודה זרה, והיו בה גם חנויות שאינן**
 59 **מעופרות, מפני שאינן משלמות מכס לעבודה זרה. זה היה מעשה**
 60 **בבית שאן, שהיו שם חנויות מעוטרות ושאין מעוטרות, ואמרו**
 61 **התמים שהחנויות המעופרות אסורות – אסור לישראל לקנות בהן,**
 62 **מפני שחלק מהתשלום שישלם, נלקח ממנו מכס שמשלמים בו**
 63 **הכומרים לצורכי עבודה זרה, ונמצא מהנה את עבודה זרה**
 64 **ואסור, ושאין מעופרות מותרות, כי אין מגיע מהן מכס לעבודה**
 65 **זרה, אלא לשאר בני העיר.**

גמרא

67 הגמרא מבארת מה הטעם שהחנויות המעוטרות אסורות: **אמר**
 68 **רבי שמעון בן לקיש, מה ששנינו במשנתנו שהמעוטרות אסורות,**
 69 **לא שנו – לא אמרו דין זה, אלא כשהן מעופרות כוונתן והם שהם**
 70 **נותנים ריח טוב, ודרך לשוטחם לפני עבודה זרה, והטעם שאסור**
 71 **לקנות בחנויות אלו הוא משום דקא מתהני מריחא – שהוא נהנה**
 72 **מריח של תקרובת עבודה זרה האסורה בהנאה, אבל היו מעופרות**
 73 **בפירות בלבד בלא ורדים והדסים, מותרות החנויות לקנות בהן,**
 74 **ואף על פי שמשלמות מכס, ונמצא שעל ידי קנייתו מהנה את**
 75 **עבודה זרה.**
 76 **ריש לקיש מבאר את טעם דבריו: מאי מעמא – מהו הטעם בזה,**
 77 **הרי על ידי קנייתו באה הנאה לעבודה זרה, אלא דאמר קרא –**
 78 **נאמר בפסוק בענין עיר הנדחת (דברים יג טו יח) 'החרם אותה ואת כל**
 79 **אשר בה' וגו' ולא ידבק בידך מאומה מן החרם', כלומר תכלה את**
 80 **כל אשר בעיר ואסור לך ליהנות כלל ממנה שבעיר. ויש לדייק**
 81 **מזה, נהנה הוא דאסור – שרק ליהנות מעבודה זרה אסרה התורה,**
 82

1 הגמרא מבררת מדוע צריכה הבריייתא לכתוב גם את הדין
 2 הרביעי. מבררת הגמרא: **פירצופות למה לי – למה שנה התנא גם**
 3 **דין זה, הרי אפשר ללומדו מדין מעין שגם הוא מאותו טעם.**
 4 **משיבה הגמרא: משום דקבעי למיתני – [שרצה לשנות אחריו]**
 5 **'כיוצא בו לא יניח פיו על גבי הסילון וישתה, מפני הספקנה, ואם**
 6 **היה מזכיר את דין המעין בלבד לא היה יכול לומר אחריו 'כיוצא**
 7 **בו', שהרי דין המעין לא נשנה בבריייתא רק בשמניח את פיו על**
 8 **בסילון האיסור הוא רק כשמניח את פיו על גביו. ולכן סמכו לדין**
 9 **הפירצופות שבשניהם האיסור הוא רק כששותה בהנחת פיו.**
 10 **הגמרא מבררת על איזו סכנה מדברת הבריייתא. מבררת הגמרא:**
 11 **מאי 'מפני הספקנה'. משיבה הגמרא: מפני סכנת עלוקה, שמה**
 12 **כשמניח פיו על הסילון יבלע עלוקה, שהיא תולעת סכנה מוצצת**
 13 **דם הנמצאת במים, ויסתכן בנפשו.**
 14 **הגמרא מביאה ברייתא ובה דין דומה: תנו רבנן, לא ישתה אדם**
 15 **מים לא מן הנקרות ולא מן האנמים, לא על ידי שירכין עצמו**
 16 **אליהם ויגעםם בפיו, ולא על ידי שיקחם בידו אחת ויביאם לפיו.**
 17 **ואם שתה מהם באופנים אלו, דמו בראשו – עון מיתתו יחול על**
 18 **ראשו, מפני הספקנה – שמסכן את עצמו. ומבארת הגמרא: מאי**
 19 **'מפני הספקנה', מפני סכנת עלוקה.**
 20 **אומרת הגמרא: דין זה שבבריייתא. מסייע ליה לרבי חנינא, דאמר**
 21 **רבי חנינא, הבולע נמא של מים – עלוקה היתה במים, מותר להם**
 22 **לו מים חמין בשבת שישתה ויתרפא, מפני שהיא סכנת נפשות.**
 23 **הגמרא מביאה מעשה שעשו בו כדינו של רבי חנינא: ומעשה**
 24 **באחד שבלע נמא של מים, והתיר רבי נחמיה להם לו חמין בשבת.**
 25 **הגמרא מבררת מה יעשה הבולע כדי שלא ימות בזמן הכנת**
 26 **המים. מבררת הגמרא: אדחקי והכי – בינתיים, מה יעשה שלא**
 27 **ימות. משיבה הגמרא: אמר רב הונא בריה דרב יהושע, ליגמץ חלא**
 28 **– ישתה חומץ, לעכב את העלוקה שלא תמיתנו.**
 29 **הגמרא מביאה מקרה אחר שיש בו סכנה, מה יש לעשות בו: אמר**
 30 **רב אידי בר אבין, האי מאן דבלע זבובא – צירעה, מתיא לא חיי –**
 31 **לא יחיה בשום אופן, מפני שתעוקץ במעיו עד שימות ואין לו**
 32 **רפואה. מיהו לשקיה רביעיתא דחלא שמנו – ישקוהו רביעית חומץ**
 33 **חזק, אפשר דחיי פורתא עד דמפקיד אפיתיה – שעל ידי זה יכול**
 34 **לחיות מעט עד שיצוה על נכסיו.**
 35 **בריייתא נוספת, שגם היא עוסקת בשתיית מים שנאסרה מפני**
 36 **סכנה: תנו רבנן, לא ישתה אדם מים בלילה בין מן הנהרות והאגמים**
 37 **ובין מן הכלים, ואם שתה דמו בראשו, מפני הספקנה.**
 38 **הגמרא מבררת על איזו סכנה מדברת ברייתא זו. מבררת הגמרא:**
 39 **מאי 'מפני הספקנה'. משיבה הגמרא: מפני סכנת שברירי – השד**
 40 **הממונה על מכת סנוירים, שדרכו להזיק למי ששותה מים בלילה**
 41 **יחיד.**
 42 **מבררת הגמרא: ואי צחי מאי תפנתיה – ואם צמא למים מה תקנתו**
 43

אגרות קודש

ב"ה, י"ג שבט, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במ"ש שהבאנקעט יהי ביום... הנה יהי"ר מהשי"ת שיהי בהצלחה גדולה, ומהראוי
 באווארענען שלא יהי בשעת מעשה ענינים המבלבלים את ההצלחה כמו השיר הידוע שאינו מתאים
 לרצון כ"ק מו"ח אדמו"ר ויועיל זה להמשכת הצלחה בטהרתה במילואה והשי"ת יזכהו להודיע טובות
 ע"ד הצלחת הבאנקעט והעיקר ע"ד הגדלת והפרכת המוסד שנתמנה בו ומנהלו, הן בכמות והן באיכות
 ויהי"ר שיהי זה בנקל און אן מאטערניש.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש - המחכה לבשו"ט.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע
יב אין הקטע שנקטעו רגליו יוצא בקב שלו, דהינו שעושה במין דפוס של רגל וחוקק בו מעט לשום
 ראש שוקו בתוכו¹²⁷ ואין עושה קב זה כדי להלך בו שיהי על-כל-פנים צריך הוא למקלו ומותר לו
 לצאת במקלו כמו שיתבאר¹²⁸ הואיל והוא צריך הילוכו אלא עשיית קב זה הוא בשביל שלא יהא נראה
 כחפס רגל אלא נכה רגל, לפיכך בין שאינו צריך הילוכו (הרי הוא משוי) ואסור לצאת בו¹²⁹ ודע¹³⁰.
 (ואף שכל דבר שיש עליו תורת מלבוש מותר ללבוש ולצאת בו אף שאינו צריך ללבוש לצורך הליכתו
 אלא לצורך אחר¹³¹, ואם פן הוא הדין קב זה שהוא מנגל שלו למה לא יצא בו אף-על-פי שאינו צריך
 הליכתו אלא להתחפש בו שלא יראה חסר רגל, לפי שקב זה אין עליו תורת מנגל כלל הואיל והוא של
 עץ ואין נקרא מנגל אלא של עור¹³²) כמו שיתבאר בסמך תרי"ד¹³⁷.

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיר יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך
 ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו התחלת סעיף יב

ביאורי הלכה

למ' לצאת בו - מותר לצאת¹³⁰ באבר מלאכותי (פרוטזה), כגון רגל אצבע או עץ, אף שאינם מסייעים להליכה וכיו"ב כלל¹³¹, אך צריך שתהיה מותאמת היטב באופן שלא תפול או שיצטרכו להסירה ברשות-הרבים¹³².
 מ' לצאת בו - בעל מום או פצע שמתבייש בו ומכסהו מתקשטין בבקעת עץ¹³⁶.

ציונים והוספות

שלא מתקשטין בחתיכת עץ, ואינו דומה לחובש משקפיים לשם נוי (לעיל על סעיף ט), או לחובש פאה לכסות את קרחתו (סעיף סב), שהם דברים יפים שנועדו מלכתחילה ליופי (ראה להלן משינוי לשון שוע"ר בסעיף סב), אמנם יש מקום להקל בתחבושת מבד יפה שייתכן שנחשבת כתכשיט כשכוונתו גם לקישוט.
 (134) בשש"כ פ"ח סי"ט התיר בכל תחבושת המהודקת היטב (ומסתמך כנראה על המקילים ברגל תותבת דלעיל), אך נתבאר לעיל שלשוע"ר נחשב למשוי גם כשאין חשש שתיפול התחבושת, וכן אין כאן ההיתר (שהובא לעיל בעניין רגל תותבת) שרגילים ללבושה תמיד (שלעולם אין רגילים בתחבושת כפי שרגילים ברגל תותבת), אך יש להתיר איסור זה (דרבנן) במקום כבוד הבריות (שהוא ההיתר השני שהובא לעיל לעניין רגל תותבת), והיינו כשמתבייש ואין לו פתרון אחר כלל.
 (135) כתב-יד: אע"פ שאינו לובשו לצורך הליכתו אלא כדי שלא יהא נראה חסר רגל, דכל דבר שיש תורת מלבוש עליו מותר ללבוש דרך מלבוש אע"פ שא"צ אלא להצילו מטינוף כדלעיל סי"ג וי"ד (ובשוע"ר לעיל סי' וס"א) או לצורך חבירו כדלקמן סל"ו (ובשוע"ר לקמן סמ"ב).
 (136) קו"א ס"ק ה, ופירושו הוא שהאדם לא נתן את העץ כדי להתנאות בו, אלא כדי להסתיר חסרון האבר, ולעולם אין לומר שקטועי הרגליים מתקשטין בבקעות עץ, אבל דבר שנותנים כדי להתנאות בו מותר משום תכשיט, ואפשר לומר (לדוגמה) שהקרחים מתקשטים בפשתן סרוק, ולכך בסעיף סב שינה את המילים "בעלי חטטין ונגעים" שבשוע"ר המחבר ל"בעלי הקרחה", להגיש שמטרתו אינה להסתיר מום, אלא להתנאות.
 (137) סעיף ג (לעניין נעילת מנעל של בד וכיו"ב ביום-הכיפורים): לא אסרו אלא מנעל, וכל שאינו של עור אינו נקרא מנעל אלא מלבוש.
 (127) עד"ז בס' תריד ס"ב: מי שנקטעו רגליו עושה לו דפוס כמין רגל וחוקק בו בית קיבול ומניח ראש שוקו בתוכו. לקמן סי"ג.
 (128) בכתב-יד: ואעפ"כ אינו חייב ע"ז מן התורה (רמב"ם פ"ט הט"ו לפ"ד המ"א סוף ס"ק כז) מפני שלא הוציא כדרך המוציאים.
 (130) ולענין הרכבתה בשבת, ראה להלן סי' שיד סכ"א שמשמע שמותר, ולענין פרוטזה המופעלת על ידי חיישנים חשמליים - הקילו בזה רבים מהפוסקים.
 (131) בשוע"ר משמע לכאורה שאין להתיר רגל תותבת, משום שאינה נחשבת כקישוט, לבוש, או מנעל אלא כמשוי, אך מכל-מקום המנהג להקל, ושני טעמים לזה: א. משום שאיסור הציאה בהם אינו אלא מדרבנן שהרי זו הוצאה שאינה כדרכה (כמפורש בהוספה מכתב-יד לסימן זה, הובאה לעיל), ואפשר להקל בהוצאה דרבנן במקום כבוד הבריות (ראה תהלה לדוד סק"ט), ב. בימינו נושאים את הפרוטזה כל היום ולא בשעות הציאה לרחוב בלבד, ולכך אף שאין להחשיבה כמנעל (שהרי אינה משמשת לו כמנעל), אפשר להחשיבה כלבוש (שדרוך בכך בדוגמת כבלים שבסעיף ט, וראה שם אם יש להחמיר בזה לפי המהד"ב).
 (132) אם האבר התותב משמש את האדם לצורך כלשהו, כגון להשען עליו וכיו"ב, מותר לצאת בו לכתחילה כל שאינו נופל מעצמו. אך אם אינו משמש כלל, אלא רק שלא יהיה ניכר חסרון האבר, אז לא די בכך שאינה נופלת מעצמה כדי להתירה (אף שהתיר בזה בשער הציון ס"ק נט ועוד), אלא צריך גם להתיר משום כבוד הבריות או משום לבוש שדרוך בכך כדלעיל.
 (133) כשאין בתחבושת צורך רפואי ואינה להגנת הגוף, אינה נחשבת כבגד (ראה להלן סי"ח), וכן אין בה משום תכשיט משום שאין מתקשטין בחתיכת בד פשוטה (כשם

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות ראש השנה – לפי לוח "רב יומי"

כז יכול ליתן בתוכו מים או יין כדי לצחצחו ואין זה
כמתקן כלי ביו"ט אבל מי רגלים אף בחול אסור מפני
הכבוד:

חלק ד סימן תקפז דיני שופר של ראש השנה

א שמיעת קול שופר צריכה להיות בלא ערוב קול אחר
כלל אבל אם שמע הקול בערובי לא יצא לפיכך
העומד בתוך חבית גדולה או בבור או בדות דהיינו בנין
שורבו תחת הקרקע (אבל אם רובו למעלה מן הקרקע אע"פ
שמקצתו בתוך הקרקע דינו כבית) וכן העומד בתוך המערה
ותוקע ושמעו אחרים מבחוץ אם ברור להם ששמעו קול
שופר יצאו ואם לאו לא יצאו לפי שהקול מתבלבל בהבל
הבור והדות קודם שיצא לחוץ ואפשר שלא שמעו אלא קול
הברה וטוב להחמיר שאף שברור לו שקול שופר שמע לא
יסמוך על בקיאותו ויחזור וישמע שנית התקיעות שלא מן
התוקע בבור אבל לא יברך שנית אלא אם כן ברור לו
ששמע קול הברה דספק ברכות להקל:

ב במה דברים אמורים באותם העומדים חוץ לבור אבל
התוקע עצמו וכן אותם העומדים עמו בבור יצאו
שבודאי קול שופר שמעו. במה דברים אמורים בבור ודות
ומערה אבל בחבית גדולה שהברתה גדולה אף התוקע
והעומדים עמו בתוכה אפשר שישמעו קול הברה לפיכך אם
ברור להם ששמעו קול שופר יצאו ואם לאו לא יצאו:

ג אם התחיל לתקוע בבור ועלה חוץ לבור וגמר את
התקיעה שהתחיל בבור יצא ידי חובתו שכל מה ששמע
בין כשהיה בפנים בין כשהיה בחוץ היה בודאי קול שופר
ואם כשעלה מהבור הוציא אזניו חוץ לבור קודם שהוציא
השופר לחוץ לא יצא אלא אם כן ברור לו שברגע ההיא
שמע קול שופר ולפי שאי אפשר לצמצם שיוציא האזנים
והשופר כאחד לכן טוב שיוציא השופר תחלה קודם לאזנים
דאז בודאי ישמע קול שופר כיון שהשופר הוא בחוץ במקום
שאין שם קול הברה.

ואותם שהיו עומדים עמו בבור בשעה שהתחיל לתקוע שם
אף על פי שלא יצאו עמו מהבור אף על פי כן הם יוצאים
בתקיעות דכשאדם בבור והשופר חוץ לבור בודאי שומע
קול השופר ולא קול הברה כמו שנתבאר:

ד השומע מקצת תקיעת קול שופר ומקצת קול הברה כגון
שהיה עומד חוץ לבור והתוקע התחיל לתקוע בבור
ובאמצע התקיעה יצא חוץ לבור וגמרה שם וכן השומע
מקצת תקיעה שלא בחיוב דהיינו קודם אור היום ומקצתה
אחר אור היום וכן האומר למי שמתעסק בתקיעות בלא
כוונה להוציא שום אדם בתקיעתו ובאמצע התקיעה אמר
לו כוון להוציאני ותקע ומשך בה שיעור תקיעה כל אלו
כיון שמקצת התקיעה הוא שלא כתקנה אע"פ שבמקצתה
שהיא כתקנה יש בה שיעור תקיעה שיתבאר בסימן תק"צ
לא יצא ידי חובתו לפי שכל תקיעה צריכה שתהא בכשרות
מתחילתה ועד סופה אפילו היא ארוכה הרבה:

כא כל דבר הפוסל ביום ראשון בשופר פוסל גם ביום שני
אע"פ שאינו אלא מדבריהם:

כב שופר של ראש השנה אין מחללין עליו יו"ט מפני
שיו"ט הוא עשה ולא תעשה כמ"ש בסי' תצ"ח ואין
עשה דשופר דוחה את לא תעשה ועשה ואפילו בדבר
שאיסורו אינו אלא מדרבנן אין מחללין עליו לפי שחכמים
השוו את דבריהם לשל תורה והעמידו דבריהם לבטל דברי
תורה בשב ואל תעשה:

כג כיצד היה השופר בראש האילן או מעבר הנהר ואין
לו שופר אחר אלא הוא אינו עולה באילן ואינו שט
על פני המים כדי להביאו ואם נפל עליו גל של אבנים אסור
לטלטל האבנים כדי ליטלו ואין לילך חוץ לתחום כדי
לשמוע קול שופר ואין צריך לומר שאין מביאין אותו מחוץ
לתחום:

כד במה דברים אמורים ע"י ישראל אבל ע"י נכרי מותר
לעשות כל דבר שאיסורו אינו אלא מדברי סופרים
כגון לעלות באילן ולהביאו מחוץ לתחום וכל כיוצא בזה
אבל אסור לומר לנכרי לעשות מלאכה גמורה בשביל.

ומכל מקום אם הנכרי עשה מעצמו מלאכה גמורה כגון
שעשה שופר ביו"ט מותר לתקוע בו ואע"פ שעשה בשביל
ישראל ואין חוששין שמא יאמר הישראל לנכרי לעשותו אין
חוששין לזה אלא בדבר שיש הנאה לגוף אדם אבל המצות
שלא ניתנו להנאת הגוף אין חוששין שיעבור עבירה כדי
לקיים המצוה:

כה במה דברים אמורים כשעשה הנכרי השופר מקרן שלו
דאין בו משום איסור נולד ביו"ט כיון שבין השמשות
היה הקרן ביד הנכרי והנכרי לא הקצה דעתו מלעשות ממנו
שופר שהרי בידו וברשותו הוא לעשות ממנו מה שירצה.

אבל אם עשה נכרי שופר ביו"ט מקרן של ישראל כיון שבין
השמשות לא היה הקרן עומד לעשות ממנו שופר שהרי לא
היה ברשותו של נכרי א"כ זה השופר הוא נולד ביו"ט
ואסור הישראל לטלטלו כדי לתקוע בו שאין דוחין שבות
מפני תקיעת שופר.

ומכל מקום אם אין שם שופר אחר אלא הוא מותר לתקוע
בו ויש לסמוך על המתירין נולד ביום טוב כדי שלא לבטל
מצות עשה של תורה:

כו אם נכרי הביא שופר ביום טוב מחוץ לתחום בשביל
ישראל אפילו הביאו מחוץ ל"ב מיל מותר לתקוע בו
אף הישראל שהובא בשבילו אפילו להאומרים דחוץ ל"ב
מיל יש איסור תחומין מן התורה שהרי דבר הבא מחוץ
לתחום מותר בטלטול ואינו אסור אלא באכילה או בהנאה
דהיינו להשתמש בו כמ"ש בסי' תקט"ו וזה שתוקע בו
תקיעה של מצוה אין זו חשובה הנאה כלל כמו שנתבאר
למעלה.

ומכל מקום צריך לזהר שלא יטלטלנו חוץ לד' אמות ועל
דרך שנתבאר בסי' תקט"ו ועיין שם בסוף הסימן:

שנה וסלקוהו מפני שחששו לדברי האומר דסומא פטור
מכל המצות האמורות בתורה אם אין בקי בתקיעה כמוהו
יחזירוהו למינויו אבל לכתחלה אין לסלקו אע"פ שנמצא
בקי כמוהו לפי שהעיקר אצלינו דסומא חייב בכל המצות
האמורות בתורה:

ט טומטום ואנדרוגינוס אין חייבין אלא מספק שמה הן
זכרים לפיכך אינן מוציאים את אחרים שחייבים בודאי
אבל מוציא הוא האנדרוגינוס את האנדרוגינוס כמותו שאינו
חייב אלא מספק אבל אינו מוציא את הטומטום ואפילו
טומטום כמותו אינו מוציא אף על פי ששניהם ספק דשמה
לכשיקירע טומטום זה ימצא זכר ולכשתקירע זו תמצא נקבה:

חלק ד סימן תקפח זמן תקיעת שופר:

א מי שחציו עבד וחציו בן חורין צריך שיתקע לו בן חורין
להוציאו אבל אינו יוצא בתקיעתו של עצמו לפי שצד
חירות שבו נתחייב בתשע תקיעות שלימות בכשרותו ואם
יתקע בעצמו תהא כל תקיעה ותקיעה שיוצאת מפיו חציה
פסולה מחמת צד עבדות שבו:

ב אע"פ שהנשים פטורות, מכל מקום אם רצו לתקוע
בעצמן הרשות בידן ואע"פ שהתקיעה ביום טוב בחנם
אסורה מדברי סופרים, מכל מקום כדי לעשות נחת רוח
לנשים התירו להן איסור קל כזה שאין בו אפילו משום
שבות גמור אלא משום עובדין דחול.

וכן אדם אחר שיצא כבר ידי חובתו מותר לתקוע להן ומותר
להוציא השופר לרשות הרבים כדי לתקוע להן.

וכבר נתבאר בסי' י"ח] דנהגו הנשים לברך על כל מצות
עשה שהזמן גרמא על כן גם כאן יברכו הנשים לעצמן אבל
אנשים לא יברכו להן אם כבר יצאו ידי חובתם ואינן
תוקעים רק בשביל הנשים לפי שהיא ברכה לבטלה שהרי
הנשים בעצמן אינן חייבות בברכה זו שיברך זה להוציאן
ידי חובתן בברכה זו אלא שלהן בעצמן הרשות בידן לברך
מטעם שנתבאר שם אבל אחר למה יברך בחנם.

והרועה לתקוע לנשים ולברך להן יתקע להן קודם שישמע
התקיעות בבית הכנסת או שיכוין בלבו שלא לצאת ידי
חובתו בתקיעות של בית הכנסת דאז יכול לברך בשביל
עצמו שעדיין לא יצא ידי חובתו ואע"פ שהולך להן לתקוע
בבתיהן וחוזר לבית הכנסת ושומע התקיעות דמעומד שעל
סדר הברכות אינו צריך לחזור ולברך עליהם ואע"פ
שהפסיק בהליכה לבית הכנסת בין ברכתו לתקיעות אלו
שהרי אפילו אם הפסיק בשיחה בינתיים אינו צריך לחזור
ולברך מטעם שיתבאר בסימן תקצ"ב:

ג מי שהוא מודר הנאה מחבירו שאמר קונם שאני נהנה
מפלוגי מותר חבירו לתקוע לו תקיעה של מצוה שאין
זו חשובה הנאה כמ"ש בסימן תקפ"ו והוא שיתקע לו
חבירו מעצמו אבל הוא לא יאמר לחבירו שיתקע לו דכיון
שאסר חבירו הנאתו עליו אסור לו לעשות חבירו שליח
לתקוע לו:

ה התוקע בבית הכנסת ויש עומדים בחוץ רחוק קצת מבית
הכנסת אם אין ברור להם ששמעו קול שופר צריכים
לשמוע התקיעות שנית לפי שאפשר ששמעו קול הברה אבל
אם נראה להם ברור שקול שופר שמעו אינם צריכים
להחמיר על עצמן ולשמוע שנית:

חלק ד סימן תקפז דין התוקע לתוך הבור:

א זמן תקיעת שופר ביום שנאמר יום תרועה וגו' ביום ולא
בלילה וכל היום כשר לתקיעת שופר מעלות השחר עד
צאת הכוכבים אלא שחכמים הצריכו להמתין עד שתננין
החמה שיצא מכלל ספק לילה שאין הכל בקיאות בעמוד
השחר ומכל מקום אם עבר ותקע משעלה עמוד השחר
קודם הנץ החמה יצא ואין צריך לתקוע שנית:

ב אם שמע מקצת תקיעה קודם עמוד השחר ומקצתה אחר
עמוד השחר נתבאר בסימן תקפ"ז:

ג שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום או מתשע בני
אדם שתקעו כאחד נתבאר בסימן תק"צ:

ד יו"ט של ראש השנה שחל להיות בשבת אין תוקעין
בשופר אע"פ שהתקיעה בשופר אינה מלאכה ואינה
אסורה בשבת ויו"ט אלא מדברי סופרים משום עובדין דחול
ולמה אין דוחין איסור קל כזה מפני מצות עשה של תורה
כמו שדוחין אותו בכל יו"ט של ראש השנה הואיל ואין בו
שבות גמור לפי שהכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל
בקיאות בתקיעת שופר גזירה שמה יטלנו בידו וילך אצל
הבקי ללמוד ויעבינו ד' אמות ברשות הרבים:

ה ודין טלטול השופר בשבת זו כדין טלטול בכל שבתות
השנה שאין מטלטלין אותו כי אם לצורך מקומו או
לצורך גופו דהיינו לסמוך בו את הקערה וכיוצא בזה. במה
דברים אמורים בשבת אבל אם חל בחול אע"פ שמותר
לטלטלו אפילו שלא לצורך גופו ומקומו כיון שתוקעין בו
ביום ודינו ככלי שמלאכתו להיתר שנתבאר בסימן ש"ח
מכל מקום אסור להשתמש בו וליהנות ממנו בו ביום כגון
לסמוך בו את הקערה וכיוצא בזה שהרי הוקצה למצותו
וכמו שיתבאר בסימן תרס"ה ע"ש:

ו קטן התוקע בשבת זו בית דין מצווין להפרישו אע"פ
שלא הגיע לחינוך כמ"ש בסי' שמ"ג ע"ש.

ז אע"פ שעיקר מצות שמיעת שופר היא שמיעת קולו בלבד
מכל מקום) אם התוקע הוא פטור ממצוה זו אינו מוציא
אחרים ידי חובתן בתקיעתו ואלו הן הפטורים נשים ועבדים
מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא וחרש ושוטה וקטן
אע"פ שהגיע לחינוך אינו מוציא את הגדולים ידי חובתן
שחייבים מן התורה:

ח חרש השומע ואינו מדבר הרי הוא כפיקח וחייב בתקיעת
שופר ולפיכך הוא מוציא אחרים ידי חובתן ואחד
מהשומעין מברך והוא תוקע אבל המדבר ואינו שומע אינו
מוציא דכיון דאינו שומע לאו בר חיובא הוא דאין המצוה
בתקיעה אלא בשמיעה:

ת סומא חייב בתקיעת שופר ואם היה מוחזק לתקוע בכל

לצאת ידי חובתו בשמיעת התקיעות מהש"ץ ואח"כ שמע
בסתם בלא שום כוונה לא יצא דמעות צריכות כוונה כדי
לצאת בהן ידי חובתו:

חלק ד סימן תקפס מי הם הראויים לתקיעת שופר:

א כמה תקיעות חייב אדם לשמוע בראש השנה תשע
תר"ת תר"ת תר"ת לפי ששלש פעמים תרועה נאמר
בתורה שנים בראש השנה ואחד ביום הכיפורים של יובל
ומפי השמועה למדו שהן למידין זה מזה ולכך הרי הוא
כאלו כל השלש פעמים תרועה נאמרים בכל אחת מהן וכל
תרועה צריכה להיות פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה והן
הנקראים תקיעות סתם שנאמר והעברת שופר תרועה משמע
שצריך להעביר קול פשוט ואח"כ תהיה התרועה, דלשון
והעברת משמע העברת קול פשוט ואחר התרועה נאמר
תעבירו שופר וגו' משמע שאחר התרועה צריך ג"כ להעביר
קול פשוט וכן בכל תרועה ותרועה בין של יובל בין של
ראש השנה שהן למדין זה מזה:

ב תרועה זו האמורה בתורה מתרגמין יבבא וכתוב בעד
החלון נשקפה ותייבב אם סיסרא משמע שהיבבא היא
כקול שאדם משמיע כשהוא בוכה ומיילל ויש להסתפק אם
יבבא זו היא כמו שדרך החולים שמאריכים בגניחותם
ומשמיעים קול אחר קול ומאריכים בהם קצת וזה נקרא גנח
או שהיא כמו אדם המיילל ומקונן שמשמיע קולות קצרים
מאד תכופים זה לזה וזה נקרא יליל או שהיא כמו שניהם
ביחד זה אחר זה היללה אחר הגניחה שכן דרך הבוכה מגנח
ואח"כ מיילל.

ותיקנו חכמים כדי לצאת ידי כל הספיקות לתקוע תשר"ת
ג' פעמים שמא התרועה היא גניחה ויללה ביחד ואח"כ
תשר"ת ג' פעמים שמא התרועה היא גניחה לבד והיו היללות
הפסק בין התרועה להתקיעה שלאחריה והתורה אמרה
פשוטה לאחריה בלא הפסק קול שופר שאינו פשוט בינתיים
ואח"כ תר"ת ג' פעמים שמא התרועה היא היללה לבד והיו
הגניחה שבסדר תשר"ת הפסק בין התרועה לתקיעה
שלפניה:

חלק ד סימן תקצ סדר הראוי לתקיעת שופר:

ד במה דברים אמורים כשאסר הנאת חבירו עליו אבל אם
אסר תקיעת חבירו עליו שאמר קונם תקיעתו של פלוני
עליו אסור לו לשמוע אפילו תקיעה של מצוה מחבירו:

ה כל המצות אין אדם יוצא בהם ידי חובתו אלא אם כן
נתכוין בעשייתן שהוא עושה דבר זה לשם מצוה כמ"ש
בסי' ס' לפיכך המתעסק בתקיעת שופר כדי להתלמד לא
יצא ידי חובתו וכן השומע מן המתעסק לא יצא אע"פ
שנתכוין השומע לשם מצוה כיון שהתוקע לא נתכוין א"כ
תקיעה פסולה שמע:

ו וכן התוקע לשורר ולא נתכוין לתקיעת מצוה לא יצא וכן
השומע ממנו לא יצא:

ז אם נתכוין התוקע להוציא את השומע ידי חובתו ולא
נתכוין השומע לצאת ידי חובתו בשמיעה זו או שנתכוין
השומע לצאת ידי חובתו ולא נתכוין התוקע להוציא את
השומע אלא תקע לעצמו לא יצא השומע ידי חובתו עד
שיתכוונו שניהם שומע ושומע.

מי שתקע ונתכוין להוציא כל מי שישמע תקיעתו ושמע
השומע ונתכוין לצאת ידי חובתו אע"פ שאין התוקע מתכוין
לפלוני זה ששמע תקיעתו ואינו יודעו כלל אעפ"כ יצא
השומע ידי חובתו שהרי התוקע נתכוין להוציא לכל מי
שישמענו לפיכך מי שהיה מהלך בדרך או יושב בתוך ביתו
ושמע תקיעות מש"ץ יצא אם נתכוין לצאת בשמיעה זו שהרי
הש"ץ הוא מתכוין להוציא את הרבים ידי חובתו בתקיעתו:
ח מי ששמע תקיעת מצוה ואח"כ נסתפק לו אם נתכוין
לצאת בשמיעתו צריך לתקוע לו שנית מספק אבל מי
שהיה מהלך ועמד כדי לשמוע התקיעות מש"ץ ואח"כ
נסתפק לו אם נתכוין לצאת בשמיעתו אין צריך לתקוע לו
שנית דכיון שעמד מהליכתו חזקה שנתכוין לצאת ידי חובתו:

ט מי שבא לבית הכנסת כדי לשמוע התקיעות מש"ץ
ולצאת ידי חובתו עם הציבור אע"פ שבשעה ששמע לא
היה לו שום כוונה אלא שמע סתם יצא לפי שהוא נגרר אחר
מחשבתו הראשונה שבא לבית הכנסת כדי לצאת ידי חובתו
אבל מי שבא לבית הכנסת בסתם שלא נתכוין בביאתו כדי

'תורה אור' פרשת בשלח - הפרשה החסידית

וַיְהִי בִשְׁלַח פְּרָעָה

שְׁנֵתִיחָה מִן הַגְּלוּת.
הִנֵּה כְּתִיב (יְרֵמְיָהוּ ב, ג) "קִדְשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' רִאשִׁית
תְּבוּאָתָהּ" - תְּבוּאָתוֹ דְּוִקָא, שְׂיִשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ תְּבוּאָתָהּ.
וְהוּא כְּמוֹ שְׂאֵדָם זֹרַע תְּבוּאָה עַל דְּרָךְ מְשָׁל בְּשָׁבִיל
הַתּוֹסֶפֶת שְׂיִצְמָה, כִּפּ בְּרִצּוֹת ה' שְׂיִתּוֹסֵף וְיִתְרַבֶּה גִילּוֹ

"וַיְהִי בִשְׁלַח פְּרָעָה אֶת הָעָם וְלֹא נָחָם אֱלֹהִים דְּרָךְ אֶרֶץ
פְּלִשְׁתִּים וגו'" (שְׁמוֹת יג, יז):
הִנֵּה עַל יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת מִצְרַיִם כְּתִיב (הוֹשֵׁעַ ב, כה):
"וְזִרְעֲתִיהָ לִי בְּאֶרֶץ". וְאָמְרוּ רַז"ל: "זִרְעָה כּוֹר - מוֹצִיא
כְּמֵה כּוֹרִים וכו'". וְלִהְיוֹן עֲנִין הַזִּרְעָה, וְהַתּוֹסֶפֶת וְהַרְבֵּי

מַעֲלָה מִבְּחִינַת עוֹלָם־הָבָא, וְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִשְׁמוּתִיָּהֶם
מוֹשְׁרָשׁוֹת בַּמַּדּוּת הַקְּדוּשׁוֹת, וְאוֹרִייתָא דְנִפְקָא מִחֻכְמָה
הַנִּקְרָא בְּחִינַת עֲשִׂיָּה, וְהֵן הֵם מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וְכוּ'. :

וּבִיאֹר הָעֵינֵן, דְּתַנּוּן (אֲבוֹת ה, ב):

"עֲשֶׂרָה דּוּרוֹת מֵאֶדָם עַד נֹחַ וְכוּ'", וְ"עֲשֶׂרָה דּוּרוֹת מִנֹּחַ
עַד אַבְרָהָם כו', לְהוֹדִיעַ כְּמָה אַרְךְ אֲפִים לְפָנָיו, שְׁכָל
הַדּוּרוֹת הָיוּ מִכְּעִסִּין וּבִאֵין וְכוּ'".

פִּירוּשׁ: מַה שְׁכָל עוֹבְדֵי בּוֹכִים וּמִזְלוֹת⁸ מִקְבָּלִים
שֹׁפַע וְחִיּוֹת עוֹלָם הָיָה מִקְדוּשָׁתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא,
וּבְדִכְתִּיב (נִחְמִידָה ט, ו): "וְאַתָּה מַחֲיָה אֶת כָּל־", הוּא מִבְּחִינַת
"**אַרְךְ אֲפִים וְרַב חֶסֶד**" (שְׁמוֹת לז, ו). דְּהֵינּוּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא
יִתְבָּרָךְ כֹּל יְכוּל, וּמַחֲיָה וּמַשְׁפִּיעַ בְּבְחִינַת "רַב חֶסֶד" אִף
בְּמָקוֹם שֶׁמִּכְסֶּה וּמַסְתִּיר עַל קְדוּשָׁתוֹ יִתְבָּרָךְ, וְ"קָרוּ לִיָּה
אֱלֹהֵי דְאֱלֹהֵיָא" כו'.

וְלִכֵּן יֵשׁ לָהֶם עוֹשֶׁר וְכְבוֹד שְׁלֵא עַל פִּי חֲשׁבוֹן וּמַעֲשֵׂה
וְדַעַת, כִּי יִנְיָקָתָם מַחֲיּוֹת אֱלֹהֵי שְׁנָפֵל בְּקִלְיוֹת בְּשִׁבִּירַת
הַכְּלִים, בִּידוּעַ לִידוּעֵי חוֹן, וְהוּא מוֹסְתֵר וּמְכּוּסֶה אֲצֵלָם.
וְיִנְיָנָם מְרַשְׁעִים אוֹרָם" (איוב לח, טו) – שְׂאִינוּ מֵאִיר אֲצֵלָם
בְּהַתְגַּלּוּת, כִּי אִם בַּחֲשָׁךְ כְּפוֹל וּמְכּוּפֵל עַד שֶׁמִּכְחָשִׁים
בָּהּ: "אָמַר נָכַל בָּלָבוּ אֵין אֱלֹקִים" (תְּהִלִּים יד, א), וְנִרְאִים
לִישׁ וְדָבָר בְּפָנֵי עֲצֻמוֹ.

מַה שְׂאִין בֵּן בְּסִטְרָא־דְקְדוּשָׁה, שֶׁהֵם מִקְבָּלִים חִיּוֹת
מִגִּילּוֹי אוֹר פָּנֵי ה', וְהוּא מִתְגַּלֶּה בִּירִידַת וְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת
סֵדֶר הַמַּדְרָגוֹת בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַקְּדוּשׁוֹת, שֶׁהֵן הֵם
מִדּוּתֵינוּ יִתְבָּרָךְ, שֶׁהֵם בְּחִינַת כְּלִים לְהַמְשִׁכַת גִּילּוֹי
אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרָךְ.

וְכֵן הַתּוֹרָה יֵשׁ לָהּ מִדָּה, וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב (איוב יא, ט):
"**אֲרוּכָה מֵאַרְץ – מִדָּה**" – מִפִּיק ה' – פִּירוּשׁ: מִדָּתָהּ.
דְּהֵינּוּ שֵׁשׁ לָהּ מִדָּה, שֶׁהוּא מִדַּת בְּחִינַת כְּלִי אוֹמְנָתוֹ
יִתְבָּרָךְ, אֵלֹא שֶׁהִיא "אֲרוּכָה מֵאַרְץ וגו'". וְלִכֵּן כְּתִיב (ויקרא
כו, א): "אִם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ וגו'".

וְלִכֵּן נִקְרָא יַעֲקֹב "הַקָּטָן" (בְּרֵאשִׁית כז, טו. מב), כִּי הוּא
בְּחִינַת קִטְנוּת וְעֲצֻמוֹת אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרָךְ לְהַתְגַּלּוֹת עַל פִּי
מִדּוּתֵינוּ עַל יְדֵי אוֹר הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, לְהִיּוֹת רְצוּנוֹ
הַעֲלִיּוֹן שֶׁאֵם יִטְעוֹן רְאוּבֵן כָּךְ כו', יִהְיֶה הַפֶּסֶק כָּךְ.

נִשְׁמַט מִירֵאֵת הַצִּמְדוֹר

6. וּלְבִינֵי יִשְׂרָאֵל – בְּכֶתֶב יֵד הַנֶּ"ל לִיתָא תִּיבּוֹת אֵלּוּ וְנוֹסֵף: כו'. וְכֵן
עָשׂוּ נִקְרָא 'בְּנֵה הַגְּדוֹל' וְיַעֲקֹב 'הַקָּטָן'.

7. וְלֹא עָשׂוּ מִמֶּשׁ נִקְרָא 'בְּנֵה הַגְּדוֹל' חֵס וְשִׁלּוּם. כְּתִב יֵד
הַנֶּ"ל.

8. (אֲמוֹת הַמַּכְבְּעִיסִין – כְּתִב יֵד 1824).

1 אֱלֹהוּתוֹ בְּעוֹלָם, וְיִמְלָא כְבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ" (בְּמִדְבָּר
יד, כא), "וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר וגו'" (יִשְׁעִיָהוּ מ, ה) –
זוֹרַע אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן הֵם תְּבוּאָתוֹ, וְשַׁעַל יָדָם יִתְגַּלֶּה
כְּבוֹדוֹ בְּרַבּוֹי וְתוֹסַפָּת.

5 וְהוּו (תְּהִלִּים קז, מח): "**בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם
וְעַד הָעוֹלָם**" – פִּירוּשׁ:

7 שְׁכָדֵי שִׁיּוּמֶשֶׁךְ בְּרָכָה וְתוֹסַפָּת רַבּוֹי בְּגִילּוֹי אֱלֹהוּתוֹ
8 מֵעֲלֵמָא־דְאֵתְבְּסִיָּא לְעֵלְמָא־דְאֵתְגַּלִּיָּא, הוּא עַל יְדֵי
9 יִשְׂרָאֵל. וְלִכֵּן נִקְרָא "ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁעַל יְדֵי כֵן
10 נִמְצָא רַבּוֹי גִּילּוֹי אֱלֹהוּתוֹ לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה. וּכְשֶׁם
11 שְׁלִמְעֵלָה כְּתִיב (נִחְמִידָה ט, ו): "וְצִבְאָה הַשְּׂמִים לֶךְ מִשְׁתַּחֲוִיִּים",
12 מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּטָלִים מִמַּצִּיאוֹת³ מִגִּילּוֹי אוֹר ה' הַמוֹשֵׁג
13 לָהֶם, כִּף הָיָה כְּתִיב לְעֵתִיד (יִשְׁעִיָהוּ נב, ח): "כִּי עֵין בְּעֵין יִרְאוּ
14 וגו'", וּכְתִיב (יִשְׁעִיָהוּ ב, ט): "וּבָאוּ בְּמַעְרֹת צוּרִים וּבְמַחֲלִילוֹת
15 עָפָר מִפְּנֵי פַחַד ה' וגו'", וּכְמֵאֲמַר: "כָּל בָּרָךְ לֶךְ תִּכְרַע כו',
16 וְ"לְפָנָיו [...] יִכְרַעוּ וְיִפּוֹלוּ כו'".

17 וְהַגּוֹרֵם לִישְׂרָאֵל מַעֲלָה וּמִדְרָגָה רַבָּה זֶה, הִיא עֶסֶק
18 הַזִּירְעָה בְּאַרְץ בְּזִמָּן הַגָּלוּת. שֶׁהוּא כְּמוֹ עַל דְּרָךְ מִשָּׁל
19 שְׁזוֹרְעֵין גִּרְעִין אֶחָד וּמַצְמִיחַ הַרְבֵּה, אוֹ כְּמוֹ שְׁנוּטְעִין
20 חֶרֶץ אֶחָד וְצוֹמַח אֵילָן שְׁלֵם בְּעֲנָפִים הַרְבֵּה. וְכְמוֹ
21 שֶׁכְּתוּב (יִרְמְיָהוּ ב, כא): "וְאֶנְכִי נִטְעַתִּיךָ שׁוֹרֵךְ וגו'", שֶׁהוּא
22 זְמוּרָה שֶׁל גֶּפֶן⁴ כְּדֵי לְהַצְמִיחַ גֶּפֶן שְׁלֵם. וּכְמֵאֲמַר רַז"ל
23 (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פז, ה) עַל פֶּסוּק (בְּרֵאשִׁית מ, ט): "וְהָיָה גֶפֶן לְפָנֵי –
24 שִׁישְׂרָאֵל נִמְשָׁלוּ לְגֶפֶן כו' :

25 וְהָיָה כְּמוֹ בְּמִשָּׁל הַזִּירְעָה וְהַנְטִיעָה הַנֶּ"ל, שֶׁמִּכְסִּין
26 הַגִּרְעִין בְּעֶפֶר הָאָרֶץ וּמִשָּׁם יֵצֵא – בְּעֶבּוֹר שֶׁהַגִּרְעִין
27 נִרְקֵב וְנִפְסָד וּבְטָל לְגַבִּי כַּח הַצּוֹמַח אֲשֶׁר בְּאַרְץ, וְכַח
28 הַצּוֹמַח הַהוּא, הוּא שֶׁמְגַדֵּל וּמַצְמִיחַ בְּרַבּוֹי וְתוֹסַפָּת, כִּף
29 הוּא עֵנֶן הַזִּירְעָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל⁵.

30 וּבִיאֹר עֵנֶן זֶה: כִּי הָיָה נוֹדַע שֶׁקְלִיפָה קִדְמָה לְפָרִי,
31 כְּדִכְתִּיב (בְּרֵאשִׁית לו, לא): "וְאֵלֶּה הַמַּלְכִּים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאַרְץ
32 אֲדוּם לְפָנֵי מֶלֶךְ מֶלֶךְ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל⁶". וְלֹא שֶׁהַקְלִיפָה
33 מִמֶּשׁ חֲסִי־וְשִׁלּוּם קִדְמָה לְפָרִי, אֵלֹא שֶׁהָאוֹר וְהַחִיּוֹת
34 הַמְּלֻבָּשׁ בְּתוֹכָם – בְּבְחִינַת גְּלוּת וּנְפִילָה, שֶׁנִּפְּלוּ שָׁמָּה
35 בְּשִׁבְרֵית־הַכְּלִים בִּידוּעַ לִידוּעֵי חוֹן, הָיָה הוּא נִפֵּל שָׁמָּה
36 מִמַּדְרָגוֹת גְּבוּהוֹת וּמַעֲלּוֹת עֲלִיוֹנוֹת מֵאֵד מֵאֵד, לְמַעֲלָה

2. (פֶּסֶחִים פז, ב. וְשֵׁם: לֹא הִגֵּלַה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל לְבִין הָאֲמוֹת
אֵלֹא כְּדֵי שִׁיּוּטְסוּפּוֹ עֲלֵיהֶם גִּרִּים שְׂאֵמַר: "וְיִרְעַתִּיהָ לִי בְּאַרְץ", כְּלוּם אֵדָם זוֹרַע
סָאָה אֵלֹא לְהַכְנִים כְּמָה בּוֹרִין).

3. וּמַמַּצִּיאוֹת נִקְרָא לִי בְּדִרְךָ אֲפִשָׁר – צִרִידָה לְחִיּוֹת: **בְּמַצִּיאוֹת** –
הַעֲנַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר⁷.

4. (שׁוֹרֵךְ הוּא זְמוּרוֹת גֶּפֶן טוֹב. רש"י).

5. וְלְבִין הָאוֹמוֹת, שֶׁעֲבוּר מַלְכוּתֵיהֶם דּוֹקָא. כְּתִב יֵד 1824 וְכִנְיָאָה

וזהו שכתוב (בראשית כו, טו): "ותקח רבקה את בגדי עשו וגו', ותלבש את יעקב בנה הקטן", כי קטן יעקב¹² – מבחינת קטנות וצמצום אורו יתברך להתלבש במדותיו על פי דרך התורה כנ"ל.
והנה התורה נתלבשה בלבושים גשמיים, ומעשה המצות – בדברים שהיו נתונים תחת ממשלת קליפת נוגה ששרשם מעולם התהו. ונקראו "בגדי עשו בנה הגדול" (שם), כי עולם התהו קדם לעולם התקון, שעל ידי זה נתוסף אורה ושמחה ביתרון אור הבא וכו'¹³. והשמחה היא באשר תתהפך חשכת הדברים הנתונים תחת ממשלת קליפת נוגה לאור התורה ומתעלים בקדושה. וכמאמר: "אשר קדשנו במצותיו" – בקודש העליון כו'.
וזהו בחינת תשובה, וכמאמר רז"ל: "אם ישראל עושין תשובה¹⁴ נגאלין", דהיינו בחינת נשיאת הנפש למקורה ושרשה, כמו שכתוב (תהלים כה, א): "אלקי ה' נפשי אשא" – בחינת מסירת הנפש; מה שהיה נהנה וניזון בנפשו החינית מכל אכילה ושתיה שהיה תחת ממשלת קליפת נוגה ושארי תענוגי עולם הזה, להתהפך מהפוך להפוך – לעבוד ה' בשמחה ובטוב לבב. וכמו שכתוב (דברים כה, מז): "תחת אשר לא עבדת וגו'¹⁵. ובכל דחיה ודחיה שישאל מדחה את תאוות גופו ומקרב לבו לעבודת ה', הרי זה בחינת מסירת הנפש. כי "מה לי קטלא בולה, מה לי קטלא פלגא"¹⁶. וכן על ידי הצדקה ממעות שאינן גזל כו', בדכתיב (משלי יד, לד): "צדקה תרומם גוי".
והוא בענין (תהלים קמח, יד): "וירם קרן לעמו" – פירוש: דקאי אדלעיל מניה (שם, יג): "הודו על ארץ ושמים" – "הודו" וזיוו לבד, כמו שנתבאר במקום אחר, והוא בחינת 'סובב כל עלמין'. אבל "וירם קרן לעמו" למעלה מעלה מבחינת "הודו" אלא להיות "עם קרובו" (שם) של עצמותו ומהותו כביכול ממש, שהוא למעלה מעלה מבחינת 'סובב כל עלמין', שאינו בגדר עלמין כלל כו'. כמו שנתבאר במקום אחר.
וזהו "אתה בחרתנו מכל העמים": שם בחינת "כל העמים" דקאי "בחרתנו", "רוממתנו" כנ"ל, וכמאמר רז"ל: "במקום שבעלי תשובה עומדין – צדיקים גמורים אין כו'¹⁷. וזהו בחינת "בכל מאדך" (דברים ו, ח), ועל דרך

וכן על דרך זה שאר מצות – ציצית ותפילין, שגילוי אלהותו ורצונו יתברך הוא בחינת צמצום. שהרי בעצמותו ומהותו יתברך לא שייך כלל בחינת רצון, שהוא למעלה מעלה מבחינת רצון, ונקרא בעל-הרצון.
ועל זה נאמר (מלכים א' ח, כו): "הנה השמים ושמי השמים לא יכללוך" – פירוש: אפילו כמו כלי תוף כלי לקבל חיות מקדושתו של הקדוש ברוך הוא בבחינה שקודם הצמצום, שהיה בבחינת התגלות ירידת והשתלשלות סדר המדרגות.
מה שאין כן בחינת "ואלה המלכים כו'", שמקבל חיות מקדושתו של הקדוש ברוך הוא מבחינת "ורב חסד" שלמעלה מהצמצום, על ידי נפילת האור והחיות, וירידתו בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה להתלבש בבחינת הסתר פנים, ולא בגילוי כלל וכלל על דרך לעתיד לבא, שיקוים בנו מקרא שכתוב (וכריה יג, ב): "ואת רוח השממה אעביר מן הארץ", וכתוב (ישעיהו נב, ח): "כי עין בעין יראו וגו'".
והנה אמרו רז"ל: "גלו לבבל שכינה עמהם" – פירוש: הנה ניצוץ אלהות שבנפשם הוא בבחינת גלות, והניצוץ אלהות שבתוכם רצונו וחשקו לדבק ולהסתלק למקורו בטבע האש וכו'. ועל ידי זה הם מלקטים גם כן ניצוצי חיות אלהי שגפלו שמה בשבירת והפכים, ומעלים אותם לקשרם ולדבקם באלהים חיים על ידי עסקו בפרנסתו בדברים הנתונים תחת ממשלת קליפת נוגה. וכמאמר רז"ל: "אין לך כל עשב כו'¹⁸. והוא מתרחק משקר וגניבה וגזילה, וכיוצא בהם מדברים אסורים וקשורים בידי החיצונים שאינן יכולין לעלות כו', כמו שנתבאר במקום אחר.
וכן כשמקיים מצות תפילין וציצית, שהצמר של ציצית והקלף של תפילין היו נתונים תחלה תחת ממשלת השר והמושל המשפיע להם שפע וחיות, להחיותם ולקיימם מחיות קדושתו של הקדוש ברוך הוא, שגפלו שמה בשבירת הפכים כנ"ל, ועל ידי זה מתעלה גם כן חיות הקדושה הנ"ל למקורם ושרשם, ואתהפך חשוכא לנהורא כמו שכתוב (שמות ז, ח): "וידעו מצרים כי אני ה'". וזהו תוספת ורבו "אור ורע" הנזרע בקרקע ומכוסה בעפר הארץ להצמיח ולהעלות מעלה מעלה ברבוי ותוספת אורה, ביתרון אור הבא מן החשך וגו'¹⁹.

9. ובשישראל גולים למקום האומות ומקבלים השפע מהם. כתב יד 633.

10. "שאין לו מזל מלמעלה המכה בו ואומר לו גדל".

11. (ביתרון האור מן החשך" קהלת ב, יג).

12. "יעקב כי קטן הוא" עמוס ז, ב.

13. (ביתרון האור מן החשך" קהלת ב, יג).

14. ומיד. כתב יד תנ"ל.

15. "את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל" דברים כה, מז.

16. (בבא קמא סה, א. וישם נסמן).

17. "אין יכולים לעמוד".

אֵלָא אַחַר שְׁנִתְהוּדָה בְּחִינַת רְצוֹן, וְרְצוֹן אוֹתִיּוֹת צָנוֹר, 34
שֶׁהוּא מַעֲבֵר הַתְּגִלּוֹת שֶׁפַּע וְחַיּוֹת אֱלֹהִי דֶרֶךְ צִמְצוּם 35
וְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת סֹדֵר הַמְדֻרְגּוֹת עַל פִּי מְדוּתָיו יִתְבָּרֵךְ, שֶׁשֵּׁם 36
הוּא עַל פִּי דְרָכֵי הַתּוֹרָה – "אִם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ וְגו'" (ויקרא 37
כו, ג). אֲבָל לְמַעַלָּה הוּא "בְּחֻשִּׁיכָה בְּאוֹרָה" (תהלים קלט, יב), 38
וּמִשֵּׁם הוּא יֵינִיקֶת עֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת²⁵ דֶּרֶךְ נְפִילַת 39
הָאוֹר שֶׁמִּרְחוּק בִּנְ"ל, אֵף שֶׁהֵם רְחוּקִים מֵאוֹר פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ 40
הַמִּתְגַּלֵּה בִּנְ"ל. 41

וְכַשׁ "לְעוֹשֵׁי רְצוֹנוֹ" דִּהְיִינוּ הַעוֹשִׂים הַרְצוֹן וּמִמְשִׁיכִין 42
שֶׁפַּע וְחַיּוֹת אֱלֹהִי דֶרֶךְ צָנוֹר הַמִּתְגַּלֵּה בְּהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת 43
הַמְדֻרְגּוֹת, שֶׁהֵרִי הֵם עֲלִיּוֹנִים וְקְרוֹבִים יוֹתֵר לְמִקּוֹרֵם 44
וְשֶׁרָשָׁם. אֵלָא מֵאַחַר שֶׁנִּמְשָׁכִין מֵאוֹר פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ דֶּרֶךְ 45
הַתְּפַשְׁטוֹת הָאוֹר בְּסֹדֵר הַמְדֻרְגּוֹת וְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁלֹּא 46
בְּדֶרֶךְ נְפִילָה חֹס וְשָׁלוֹם, אִי אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת הַשְׁמַחָה 47
בְּהַתְגַּלּוֹת אוֹרָה בִּנְ"ל. 48

אֲבָל לְעֵתִיד בְּשִׁיתְעֵלוּ הַנְּצוּצוֹת הַנְּפִילִים בִּנְ"ל, הֵרִי 49
גַּם בְּחִינַת אוֹר וְחַיּוֹת שֶׁהִיְתָה בְּתוֹךְ הַנְּפִילָה, שֶׁהִיא 50
מִבְּחִינַת לְמַעַלָּה מִהַרְצוֹן, מִתְגַּלֵּה בְּתוֹסַפֶּת אוֹרָה 51
וְשִׁמְחָה, בְּגִלּוֹי רַב וְעִצּוּם בְּיָתֵר שְׂאֵת. 52

וְזֶהוּ "וַיְהִי בְשִׁלַּח פְּרַעָה אֶת הָעָם": 53
כִּי פְרַעָה אָמַר (שְׁמוֹת ה, ב): "לֹא יִדְעֵתִי אֶת ה'", וְהוּא 54
בְּחִינַת עוֹרֵף – אַחֲרִיִּים דֶּרֶצוֹן הָעֲלִיּוֹן, וַיִּנְקָתָם מִבְּחִינַת 55
עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ" בִּנְ"ל. 56

וְהִיא מְשַׁלַּח פִּאֲרוֹת וְעִנְפִּים וְעוֹשֵׂי פְרִי לְמַעַלָּה; 57
"אֶת הָעָם" שֶׁעַל יְדֵי גִלּוֹתָם בְּמִצְרַיִם וְהַשְׁתַּעֲבָדוֹתָם 58
בָּהֶם גִּרְמוֹ שְׁנִתְעֵלוּ בְּחִינַת נְצוּצֵי אֱלֹהִים שֶׁנְּפָלוּ שָׁמָּה 59
בְּשִׁבְרֵית הַכֹּלִים. 60

וְהוּא הוּא בְּחִינַת כַּח הַצּוּמָח לְהַצְמִיחַ יִשׁוּעוֹת 61
יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוֹת יד, י): "וּפְרַעָה הַקְּרִיב" וְאָמְרוּ 62
רַ"ל²⁶: "שֶׁהַקְּרִיב אֶת לֶבָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם 63
שֶׁבְּשָׁמַיִם". וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נִתְיַסַּד כָּל שִׁירַת הָיִם (שְׁמוֹת טו, א): 64
"אֲזַי שִׁיר מוֹשֶׁה וְגו'". כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר. 65

זֶה נִתְקַן כָּל עֲנָן הַתְּפִלָּה. וְלִכֵּן בְּזִמְנֵי שְׁבִית־הַמִּקְדָּשׁ הָיָה 1
קָיָם לֹא הָיוּ מֵאֲרִיכִין כָּל כֶּף בְּתַפְּלָה כְּמוֹ עֲבָשׂוֹ. 2

וְהִנֵּה כְּמוֹ בְּמִשְׁלֵי שְׁבוּרֵיעַת הַגִּרְעִין הַנְ"ל, שְׂאִינוּ צוּמָח 3
עַד שֶׁנִּקְרַב וַיִּפְסַד, וְאֲזַי יַעֲלֶה וַיִּצְמַח, כֶּף אִי אֶפְשָׁר 4
לְהַעֲלוֹת וְלְהַצְמִיחַ תּוֹסַפֶּת אוֹרָה וְשִׁמְחָה בְּה' בִּנְ"ל, כִּי 5
אִם עַל יְדֵי לֵב נִשְׁבֵּר, רוּחַ נִשְׁבְּרָה¹⁸ – רוּחַ הַסְטֵרָא־ 6
אֲחִירָה הַגֵּסָה בְּקִרְבּוֹ, שִׁיבָא לְיָדִי רִקְבוֹן וְהַפְּסַד, "וַיָּשׁוּב 7
אֶל ה'" וַיִּרְחַמְהוּ" (ישעיהו נה, ז) עַל גִּלּוֹת נִיצוּץ אֱלֹהִי שֶׁנְּפַל 8
בְּקִלְפוֹת, לְהַחְיּוֹתָם, אִיךְ שֶׁנְּפַל מֵאִיגָרָא רְמָא כו'. 9
וְעַל דֶּרֶךְ זֶה תִּקְנוּ תִּיקוּן־חֻצוֹת¹⁹, בְּדִי לְהִיּוֹת הַתְּפִלָּה 10
בְּכוּנוֹה. וְכִמְאָמַר רַ"ל (פְּרָכּוֹת ל, ב בַּמִּשְׁנָה): "אֵין עוֹמְדִין 11
לְהַתְּפַלֵּל אֲלָא מִתּוֹךְ כּוֹבֵד רֹאשׁ" – שִׁיבָא מִיֵּצֵר וְדוֹאגַּע עַל 12
בְּחִינַת "רֹאשׁ" וּמַעֲלַת קְדוּשָׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא כְּבִיכּוֹל 13
כְּכּוֹבֵד הַגִּלּוֹת. 14

אֵלָא שֶׁל "חֲסִידִים הָרֹאשׁוֹנִים" הָיָה דִּי בְּשַׁעָה אַחַת²⁰, 15
בְּהַתְּבַנְנוֹת שַׁעָה אַחַת קוֹדֵם הַתְּפִלָּה. אֲבָל לְשֶׁאֵר, 16
צְרִיכִין לְקַבּוֹעַ עֵת וּזְמַן בְּפָנֵי עִצּוּמוֹ לְעוֹרֵר מְרִירוֹת 17
בְּנִפְשָׁנּוּ, דִּהְיִינוּ בְּחֻצוֹת. וְאַחֲרֵי חֻצוֹת – לִימּוּד הַתּוֹרָה 18
בְּשִׁמְחָה, וְאוֹר הֵבֵא מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ כו', כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקּוֹם 19
אַחֵר. 20

וְזֶהוּ "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' [..] בְּשִׁמְחָה וְגו'²¹": 21
שֶׁהוּא עוֹנֵשׁ "מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה" – לְפִי שֶׁבְּחֹרֶבֶן בֵּית־ 22
הַמִּקְדָּשׁ נֶאֱבַד מִמֶּנּוּ בְּעוֹנֵינוּ הַשְׁמַחָה שֶׁלְּמָה שֶׁהִיְתָה 23
בְּמִקּוֹם מְנוּחָתָה²², שֶׁעַל יְדֵי זֶה יַעֲלֶה וַיָּבֵא וַיִּגְיַע לְבְּחִינַת 24
הַשְׁמַחָה וְאוֹרָה הֵבֵא מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ בִּנְ"ל. 25

וְזֶה שֶׁאָמְרוּ רַ"ל²³ עַל רַבִּי עֲקִיבָא, כִּשְׂרָאָה כֶּרֶךְ שֶׁל 26
עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת שֶׁחָק וְאָמַר: "אִם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ 27
כֶּף, לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ עַל אַחַת כְּמָה וְכִמְהָ!" 28

פִּירוּשׁ: שֶׁהִשְׁפַּעַת חַיּוֹת וְשֶׁפַּע עוֹלָם הִנֵּה לְעוֹבְדֵי 29
כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת²⁴, שֶׁהֵם נִקְרָאִים "עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ", שֶׁעוֹבֵר 30
עַל הַרְצוֹן – מִבְּחִינַת לְמַעַלָּה מִהַרְצוֹן. כִּי שֵׁם, אֵין 31
הָעוֹנוֹת מִפְּסִיקִים וּמַעֲבָבִים אֶת הַשְּׁפַע כִּי "אִם צִדְקָתָהּ מִה 32
תִּתֵּן לוֹ" (איוב לה, ז), "וַיִּרְבוּ פִּשְׁעֵיךְ מִה תַּעֲשֶׂה לוֹ" (שם, ו). 33

18. (רוח נשברה, לב נשבר ונדכה" תהלים נא, ט).

19. [איך נשיר ואת] שיר ה' על אדמת נבר" (תהלים קלו, ד). כתב יד ה'21

20. (משנה שם: חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכוננו לבם לאביהם שבשמים).

21. [ועבדת את אויבך" כתב יד ה'21]

22. [ועל כן "ועבדת את אויבך". כתב יד ה'21]

23. (סוף מכות: רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא

מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי... והתחילו בוכין ורבי עקיבא משחק... אמרו לו: מפני מה אתה משחק? אמרו לו: הללו כושיים שמשתחוים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים וישבין בטח והשקט, ואנו בית הדודם רגלי אלהינו שרוף באש ולא נבכה! אמר להן: לכו אני מצחק, ומה לעובדי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה).

24. (לאמות העולם).

25. (האמות).

26. (שמות רבה בא, ה): [והנה מצרים נסע אחריהם] (שמות יד, י). ומהו "ופרעה הקריב"? אלא שהקריב את ישראל לתשובה שעשו.

דיני המצות. וכמו שאמרו רז"ל³⁵ על פסוק (שמות כד, יב):
 "התורה והמצוה אשר כתבתי להורותם" – "התורה זו
 תורה שבכתב והמצוה זו תורה שבעל-פה כו". שעל
 ידם יתקיים בו השמחה אמיתית, "אשר קדשנו במצותיו"
 כנ"ל.

כי "זה השער לה" (תהלים קיח, ב) – "תרעא לאעלאה
 כו"³⁶, והשמחה אמיתית שהיא מאהבת ה', צריך להקדים
 לה היראה שהיא ראשית העבודה ועקרה ושרשה. כמו
 שנתבאר במקום אחר.

והנה אמרו רז"ל: "הרוצה לקבל עליו עול מלכות"
 שמים שלימה יפנה, ויטול ידי, ויניח ציצית ותפילין,
 פירוש: שמתחלה יפנה ויטיר הצואה מקרבו, שהוא
 בחינת הרע שבקרבו, ואחר כך יקבל עליו עול מלכות
 שמים בפריסו דטלית של מצוה, שהוא ענין "שום תשים
 עליך מלך" (דברים יז, טו), דהיינו, בחינת מלכותו יתברך
 שהיא "מלכות כל עולמים" (תהלים קמו, ג) – ימשיך על
 נפשו בפריסו דטלית.

וכן על דרך זה הוא קיום כל המצות – להמשיך על
 נפשו אור וחיות מבחינת מלכותו יתברך. וכן הוא בענין
 לימוד התורה, ד"מתניתא – מלכתא" – בחינת מלכותו
 יתברך, ובחינת "ידברי אשר שמתני בפיך וגו'" (שעיהו נט,
 כא), "אזשים דברי בפיך וגו'" (ישעיהו נא, טז), ועל ידי זה
 ממשיך בחינת מלכותו יתברך בנפשו ממש.

וזהו (שמות יג, יח): "ויסב אלהים את העם דרך המדבר
 ים סוף":

שבכדי לבא לבחינת "ים סוף", דהיינו קבלת עול
 מלכות שמים, צריך תחלה להסב "דרך המדבר" שהוא
 בחינת "יפנה" הנ"ל. דהיינו, לשום מרידות תמיד בנפשו
 על חטאותיו אשר עשה, ואף שבבר עשה תשובה
 עליהם, וכמו שכתוב (תהלים נא, ה): "וחטאתי נגדי תמיד".
 או אפילו לא חטא כלל, מכל מקום ישים לנגד עיניו
 תמיד, להיות ממאיר דחושבנא על מחשבה דבור מעשה
 אשר לא לה' המה, "בהכל בא ובחשף ילך" (קהלת ד, ו).

33. "זה" אלקים אמת הוא אלקים חיים" ירמיהו י, יא.

34. (התורה מיוסד – בכתב יד 1824: התורה שבעל פה מיוסדים).

35. (ברכות ד, א: מאי דכתיב (שמות כד, יב): "ואתנה לך את זאת האבן ותתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם?" "לוחות" אלו עשרת הדברות, "תורה" זה מקרא, "והמצוה" זו משנה, "אשר כתבתי" אלו נביאים וכתובים, "להורותם" זה גמרא. מלמד שכלם נתנו למשה מסיני).

36. (ראה זה חלק א' יא ב: יראת ה' דאקרי ראשית בו, ודא אידי תרעא לאעלאה בו' תרעא דכולא).

1 "ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים וגו'" (שמות יג, יז):
 2 "פלשתים" – לשון "מבוי המפולש"²⁷. כמו שאמרו
 3 רז"ל²⁸ על פסוק (תהלים א, א): "ובמושב לצים לא ישב" –
 4 "אלו פלשתים".

5 והענין כי "זה לעומת זה עשה אלהים"²⁹, ויש בחינת
 6 פלשתים בקדושה ובחינת פלשתים בקליפה:

7 בחינת פלשתים שבקדושה היא בחינת התגלות
 8 השמחה בדביקות ה' בפילוש ובגלוי, ובהתרחבות לאין
 9 קץ, בחינת "ובכל מאדך" הנ"ל.

10 ופלשתים שבקליפה הם הלצים, שהוא גם בן ענין
 11 הרחבת פיו כרצונו לדבר מה שלבו חפץ. והיא שמחה
 12 של הוללות, לאמר "שפתינו אתנו כו"³⁰. ואין מעצור
 13 לרוחנו³¹.

14 ולכן נקרא 'קליפה': כי כמו שהקליפה מכסה
 15 ומסתרת על הפרי, שנראית כמו שהוא³² עיקר הפרי, כך
 16 השמחה של הוללות מכסה ומסתרת על אור ה' שבה,
 17 להיות יש ודבר בפני עצמו, הפך רוחניות וחיות אלהי
 18 שבקרבה לשמוח בה' אלהים חיים³³, מחמת הבטול
 19 במציאות אליו יתברך.

20 ופירוש הפסוק: שאין זה דרך ה' לבא מיד לבחינת
 21 השמחה בה', כי קרוב הוא ליפול מזה.

22 – כי "פן [..] בראותם מלחמה" (שמות יג, יז), שהוא ענין
 23 הנסיון שיבא לאדם, לא יוכל לעמוד בקשרי המלחמה
 24 ויסוג אחר – "ושבו מצרימה" (שם) –

25 אלא הדרך הנכון כמו שכתוב (דברים כח, מז): "תחת
 26 אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה" – שתהא
 27 השמחה על ידי עבודה.

28 וזהו (שמות יג, יח): "ויסב אלהים את העם דרך המדבר
 29 ים סוף":

30 "ים" הוא החכמה, "סוף" הוא "סופא דכל דרגין" כמו
 31 שכתוב בזוהר. והיא תורה שבעל-פה. שהוא ענין קבלת
 32 עול מלכות שמים, כמו שכתוב (דברים יז, טו): "שום תשים
 33 עליך מלך" – לקיים מצותיו, שעיקר התורה מיוסד³⁴ על

27. (מבוי המפולש – משנה ערובין סוף פרק ט').

28. (עבודה זרה יב, ב – יט, א: "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים" (תהלים א, א) זה אברהם אבינו . . . "ובמושב לצים לא ישב" (שם) שלא ישב במושב אנשי פלשתים, מפני שלצנים היו, שנאמר (שופטים טז, כח): "ויהי בטוב לכם ויאמרו קראו לשמשון וישחק לכם").

29. (קהלת ז, יד וְשֵׁם: "האלקים").

30. ("אמרו לשלשנו נגביר שפתינו אתנו, מי אדון לנר תהלים יב, ה).

31. ("אין מעצר לרוחו" משלי כה, כח).

32. (שהיא הקהת הרב החסיד ר' אשור).

לְבַחֲנֵת שְׁמִיחָה אֲמַתִּית וּדְבִיקוּת בַּה' אַחַד, בְּבַחֲנֵת בְּטוֹל
אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, לְהַתְיַחֵד בְּאַחֲדוּת ה' מִמֶּשֶׁ, שֶׁהִיא בְּחִינַת
"אֶרֶץ פְּנִינָה" – מִלְשׁוֹן הַכְּנָעָה וּבִיטּוֹל בַּה' אַחַד, וְהִיא מַעֲלָה
וּמְדַרְגָּה יוֹתֵר מֵעוֹלָה מִבְּחִינַת "אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים" הַנ"ל.³⁸

1 וְאַחַר כֵּן יָכוֹל לְקַבֵּל עָלָיו עוֹל מַלְכוּת־שְׁמַיִם, בְּחִינַת
2 "יִם־סוּף" הַנ"ל, בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. וְכִינֵן שֶׁ"מִקְבֵּל
3 עָלָיו עוֹל תּוֹרָה" – מַעֲבִירִין מַעֲלִיו "עוֹל דֶּרֶךְ־אֶרֶץ"³⁷,
4 שֶׁהוּא שְׁעֵבֶד לְנַפְש־הַבְּהֵמָה³⁸. וְיַעֲלָה וְיָבֵא וְיִגְיַע מִזָּה

38. [שְׁעֵבֶד מַלְכוּת הַנ"ל. כְּתוּב יָד תַּנ"ךְ].

37. (אָבוֹת ג, ה: כָּל הַמִּקְבֵּל עָלָיו עוֹל תּוֹרָה, מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ עַל מַלְכוּת וְעַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ).

ב.

הוֹד כ"ק אַדמו"ר מֵרַנָּא וְרַבְנָא דוֹבְעֵר – אַדמו"ר הָאֲמֻצְעִי

שְׁעֵרֵי תְּשׁוּבָה

32 בְּקִנְיַת הָרֶךְ כִּנ"ל וְהַעֲנִין כִּמ"ש תּוֹכֵן לְבוֹ וְתוֹכֵן רוּחוֹת
33 דְּרוּחַ הָאָדָם שֶׁמִּתְפַּעֵל בְּאַלְקִי מִטָּה אֶת הַלֵּב וְכוּפָהוּ
34 כְּאִשֶּׁר יִנּוּד הַקִּנְיָה הָרֶךְ לְהִיּוֹת לְבוֹ בְּרִשְׁתּוֹ כו' וְלֹא יִטָּה
35 אַחֵר הַהֵבֶל בְּרִצּוֹנוֹת זֵרוֹת וְלֹא שִׁיחּוֹף טָבַע הַלֵּב
36 לְגַמְרֵי כְּמוֹ בְּצַדִּיק גָּמוּר אֵךְ עַכ"פּ לֹא־כַפִּיָּא לְבָבוֹ מִכָּל
37 רַע כו' וְיִהְיֶה לְבוֹ רֶךְ וְלֹא קֶשֶׁה אֲבִירֵי לֵב כו' וְזֶה נַעֲשֶׂה
38 ע"י הַתְּפַעּלוֹת אֲלִיקֵי דוֹקָא כְּמוֹ מִהַתְּבַנְנוֹת הַתְּהוּוֹת יֵשׁ
39 מֵאֵין שִׁכַּח אֲלִיקֵי הַמַּהוּה הוּא הַעִיקָר וְהַנְּבִרָא הוּוֹה
40 וְנִפְסָד וְכֹלָא חֲשִׁיב וְלֹא לַעֲשׂוֹת מִהַטְפֵּל עִיקָר שִׁנְק' ע"ז
41 בְּטַהֲרָה כו' כִּידוּעַ וּמַהַתְּפַעּלוֹת הַמוּחַ בּוֹזֵה יוֹמֶשֶׁךְ הַטִּיית
42 הַלֵּב לְהַטּוֹת לְבָבוֹ לַה' לְבַד לֵב אֶחָד לֹא־בִי כו' וְזֶהוּ וְבֵר
43 לְבַב כִּידוּעַ וְאִם לַפְּעָמִים לֹא יוֹמֶשֶׁךְ הַתְּפַעּלוֹת בְּלֵב
44 יִשְׁפִּיל א"ע עַכ"פּ לְהִיּוֹת בְּמַעֲשֶׂה סוּר מֵרַע וְעֵשֶׂה טוֹב
45 כו' שְׁזֶה נִק' חַיִּים וְטוֹב בִּפ"מ לְנִשְׁמָה עַד"מ חֲכָם גְּדוֹל
46 שְׂרוּצָה בְּטוֹבַת בְּנוֹ הַקִּטָּן שֶׁלֹּא יִכִּיל בְּכָלִי מוֹחֻז לְהַבִּין
47 פְּנִימִיּוֹת הַטּוֹב כְּמוֹ שֶׁהוּא יִלְבִּישׁ הַדְּבַר בִּפ"מ בְּאוֹפְנֵי
48 הַמַּעֲשֶׂה שִׁיּוּצוֹ לְשִׁמּוּר וְלַעֲשׂוֹת כֵּךְ וְכֵן וְיִזְהַר מְדַבֵּר
49 הַמְּזִיק לְנַפְשׁוֹ שֶׁגַּם שֶׁלֹּא יִדַּע הַנֶּעֱר הַטַּעַם כָּלִל מ"מ אִם
50 יִשְׁמֹר הִרֵי בַחֲי' הַדַּעַת שִׁישׁ בּוֹזֵה מִמִּילָא בֹא וְז"ש סוּף
51 דְּבַר כו' וְאֵת מִצְוֹתָיו שִׁמּוּר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם שֶׁבַּבְּחִי'
52 הַדַּעַת בְּמוֹחַ וְלֵב כו' וְד"ל. וּמַעֲתָה יוֹכֵן שֶׁב' הַעֲנִינִים
53 הַנִּלְאִי אִמַּת דְּמָה שֶׁהַנִּשְׁמָה מִתְּפַעֵל' בְּאַלְקוֹת בְּמוֹחַ וְלֵב
54 שְׁזֶהוּ בַחֲי' תּוֹסְפוֹת אֹרֹךְ אֲלִיקֵי מַחֲיֵי חַיִּים כְּמוֹ בְּהִילוֹ
55 נִרוֹ תֹאִיר נִרִי וְע"י הַדְּבִיקוּת הָאֲלִיקֵי חִיָּה תַחֲי' בַּחֲיֵי עוֹלָם
56 כִּמ"ש וּבַחֲרַת בַּחֲיִים כִּנ"ל ע"ז דוֹקָא יֵשׁ בְּכַחַח לְהֹאִיר
57 גַּם אֶת הַחֶשֶׁךְ דְּנֶה"ט שִׁיחָא רֶךְ כִּקְנָה וְיִתְפַּעֵל גַּם הַמוּחַ
58 וְלֵב הַגִּשְׁמִי הַנִּק' רוּחַ הַבְּהֵמָה לְהִיּוֹת מִבְּשָׂרִי אַחְזָה כו'
59 כִּנ"ל וּמֵאֵן דְּלֹא מִהַפֵּךְ חֲשׂוֹכָא דְּמִשְׁכָּא דְּחַוּוּיָא בְּהֹאִי
60 עֲלֵמָא לִית לִיהַ חוֹלְקָא לְנִשְׁמָה בְּהֵוָה עֲלֵמָא לְחַזּוֹת
61 בְּנוּעָם ה' בְּעוֹלָם הַבָּא מִשּׁוּם דְּנַעֲוָן תַּחֲלָתָן בְּסוּפֵן דוֹקָא
62 כִּידוּעַ וְד"ל:

1 (ח) וְכֵן יוֹכֵן בְּטו"ר שְׁבוּרַחֲנִיּוֹת לְנִשְׁמוֹת אֲלִיקֵי
2 שֶׁהַבְּחִנָּה זֶה בֵּין חַיִּים וְטוֹב שֶׁלֹּא ע"י תּוֹרָה
3 וְתַפְלָה וּמִצְוֹת כו' וּבֵין מוֹת וְרַע דְּל"ת וְהַעֲדָר הַתְּפִלָּה
4 בְּמוֹחַ וְלֵב כו' הַמְּזִיק לַה' נִק' דַּעַת וְע"ז מִבְּקָשִׁים אֵתָה
5 חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת שֶׁהַנִּשְׁמָה נִק' אָדָם בְּצֵלָם אֲלִיקִים וְהַגֵּם
6 שֶׁאֵין בּוֹ הַבְּחִנָּה זֶה עֲדִין לְמֵאוֹס בְּרַע וְלִבְחֹר בַּחֲיִים וְטוֹב
7 כו' מ"מ כְּבֵר יֵשׁ בְּטַבְעִיּוֹת בְּנִשְׁמוֹת לְאַהֲבָה הַטּוֹב כו' רַק
8 שְׁבִלְתִּי אֹרֹךְ הַדַּעַת לֹא יִדַּע וְיִבְחִין אִיכוֹת וּמַהוּת הַטּוֹב
9 וְאִיכוֹת וּמַהוּת הָרַע הַמְּזִיק לַה' וְלֹא יִרְגִּישׁ כָּלִל בְּגִרְעוֹן
10 אֹרֹךְ וְחִיּוֹת הַנִּשְׁמָה מַחֲמַת הָרַע שֶׁעֲשֶׂה עַד שִׁנְק' מוֹת
11 מִמֶּשֶׁ כְּמוֹ לֹא אַחֲפֹךְ בְּמוֹת הַמֵּת מַעֲיָקְרוֹ שׁוּבוֹ כו' לְמָה
12 תְּמוּתוֹ כו' וְלַהֲפִיךְ בַּחֲיִים וְטוֹב בְּמַעֲשֶׂה הַטּוֹב לֹא יִרְגִּישׁ
13 לְדֹרוֹף וְלִימֶשֶׁךְ אַחֲרָיו כִּמְאֵן דֶּרֶךְ בְּתַר חַיִּיו הַגִּשְׁמִי' כו'
14 (וּכְפִרְנִסָּה) בַּחֲיֵי גּוֹפּוֹ שְׂרוּדֶךְ לְמִצְוָה טָרֶף לְחִיּוֹת נִפְשׁוֹ
15 וְלִכְךָ בַּע"ת נִק' אֲבִיוֹנִי אָדָם שֶׁחִיָּה נִפְשׁוֹ בְּפִרוּטָה זֶה וְאֵין
16 לוֹ עוֹשֶׂר בְּתוֹמ"מ כו' כִּמ"ש בִּמ"א) וְע"י גִּידוּל אֹרֹךְ הַדַּעַת
17 יוֹתֵר יִרְגִּישׁ יוֹתֵר בְּהַבְּחִנָּה זֶה ע"כ מִמִּילָא יִרְגִּישׁ בְּצַעֲרוֹ
18 וְאֵין שֶׁנַּעֲדָר מִנַּפְשׁוֹ כָּל אֹרֹךְ וְטוֹב וְקָרוֹב לְמוֹת כו'
19 וְיִתְעוֹרֵר א"ע בְּתְשׁוּבָה שֶׁהוּא הַתְּעוֹרְרוֹת ר"ר ע"ע כו'
20 זֶהוּ הַשִּׁיבָנוֹ שֶׁאַחֵר אֵתָה חוֹנֵן וְכִידוּעַ בַּעֲנִין מִשֶּׁה מִלְּגִיו
21 שֶׁהוּא הַדַּעַת שֶׁבּוֹ הַהִבְדָּלָה וְיַעֲקֹב מִלְּבַר שֶׁהוּא הַרְחַמִּים
22 הַמִּסְתַּעֵף מִזָּה (וְכָל שֶׁאֵין בּוֹ דִּיעָה כְּמִזִּיק יַחֲשֵׁב אַע"פ
23 שֶׁאֵינוֹ אֲכֹזְרִי בְּטַבְעוֹ כְּתִינוּן שֶׁמִּכָּה בְּלִי חֲמִלָה מִצַּד
24 מִיַּעוֹט הָרַגְשָׁה בְּצַעֲרָה הַכָּאָה זֶה כִּידוּעַ) וְז"ש כִּי לֹא עִם
25 בִּינּוֹת הוּא כו' וְנִמְצָא שֶׁהַדַּעַת גּוֹרֵם הַשְּׁבֵת מִקּוֹר אֹרֹךְ
26 וְחִיּוֹת הַנִּשְׁמָה מִמִּקּוֹרָה בְּתְשׁוּבָה שֶׁשֶׁבּ וּרְפָא לוֹ כו' וְע"כ
27 נֹאמַר אֵתָה הָרַאת לְדַעַת דוֹקָא וְכֵן דַּע אֶת אֲלִיקֵי אֲבִיךָ כו'
28 יִשְׂרָאֵל לֹא יִדַּע ע"כ מִמִּילָא הוּי גּוֹי חוּטָא מִטַּעַם מִיַּעוֹט
29 הַהִרְגָּשָׁה כִּנ"ל וְלֹא מִצַּד פְּרִיקַת עוֹל וְלֹא שְׂרוּצָה וּבְחֹר
30 בְּרַע זֶה כָּלִל כו' וְד"ל. וְהֵנָּה ע"ז אֲרוּז"ל לְעוֹלָם יֵהָא אָדָם
31 רֶךְ כִּקְנָה שִׁיחָא הַמוּחַ שְׁלִיט עַל הַלֵּב כְּשִׁלִּיטַת הָרוּחַ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו

29 חפץ שזהו פנימי' הרצון והעסק והטרדא נק' רצון
30 שהוא חיצוני' הרצון, כך הוא למעלה ג"כ הנה כתי' כי
31 תהי' אתם ארץ חפץ, לך יקרא חפצי בה, וכל גבולך
32 לאבני חפץ, שזהו מורה על פנימי' הרצון שמאיר
33 בנשי', אבל פרעה הוא חיצוני' הוא אותיות עורף
34 חיצוני' הרצון אבל למעלה חיצוני' הרצון הוא ג"כ
35 מדרגה גבוה עד ששם כחשיכה כאורה ומחמת זה
36 הכל מקבלין משם אבל כשנפל בשבה"כ נעשה למטה
37 מזה רע וזהו פרעה דקליפה אבל למעלה הוא פרעה
38 דקדושה, וכמו"כ אנו רואים בהשתלשלות עולמות
39 היינו בעוה"ז הגשמי הנה הדצ"ח הוא נברא רק בשביל
40 המדבר כמו שאנו רואים שע"י הצומח והדומם והחי
41 הוא מחי' את האדם והעיקר הוא האדם וכמשארז"ל
42 כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה והאדם הוא
43 ג"כ בשביל שיקיים התו"מ זהו העיקר, כי לצוות לזה
44 זהו ענין גילוי אלקות וכמ"ש זה אלי וכמ"ש ואמר
45 ביום ההוא הנה אלקינו זה, כאו"א מראה באצבעו,
46 וקיוינו לו הוא ענין קוין שע"י תו"מ שהן תורה ועבודה
47 וגמ"ח שהן ג' קוין חג"ת, נמצא שבנבראים העיקר הוא
48 האדם שהמכוון שנבראים דצ"ח הוא בשביל האדם
49 והעיקר הוא האדם, והאדם נברא רק בשביל קיום
50 התו"מ ויהי' גילוי אלקות, וזהו הן לה' השמים ושמי
51 השמים רק באבותיך חשק ה' שזהו הפנימי' והחפץ הם
52 האבות וכמו במו"מ העיקר הוא הרווח אבל העסק
53 והטרדה הוא בהכרח וחיצוני' כך בריאת שמים וארץ
54 הוא חיצוני' והעיקר הוא האבות שהמשיכו גילוי אלקו'
55 בעולמות וידוע מארז"ל מפני מה עיזי מסגי ברישא
56 והדר אימרא כבריתו ש"ע ברישא חשוכא והדר נהורא.

כי ישאלך בנך

1 וזהו ענין שאלת חכם מה העדות והחוקים
2 והמשפטים שהן התו"מ בגשמיות דווקא נק'
3 בשם עדות וחוקים ומשפטים, שמה שייכות דברים
4 גשמים לאלקות שאם מכוין הכוונה של המצוה בלא
5 עשי' אינו מצוה כלל, כשמכוין הכוונות של מצוה ואינו
6 אוכל מצוה בגשמיות אזי אינו מקיים המצוה כלל, הגם
7 כשמקיים המצוה בגשמיות אזי צריך לזה כוונה כי יש
8 מ"ד שמצות צריכות כוונה ומצוה בלא כוונה כגוף בלא
9 נשמה אעפ"כ היא מצוה בלא כוונה ג"כ כשמקיים
10 המצוה בפ"מ אבל הכוונה בלא עשיית המצוה לא קיים
11 המצוה כלל, וזהו השאלה מה העדות והחוקים
12 והמשפטים שתו"מ בגשמיות דווקא נק' עדות וחוקים
13 ומשפטים שמורים על מדרגות עליונות, הנה אברהם
14 אע"ה קיים כל התו"מ ברוחניות ע"י מס"נ שלו וע"י
15 עובדות שלו המשיך כל האורות עליונים שע"י תו"מ
16 ולא קיים בגשמיות המצות אעפ"כ המשיך כל האורות
17 עליונים, ואחר מ"ת הוא דווקא ע"י תו"מ בגשמיות
18 ובלא זה אינו ממשיך כלום.

19 וע"ז הוא התירוף עבדים היינו לפרעה במצרים כי
20 ענין פרעה הוא אותיות עורף, כידוע שיש באדם
21 פנים ועורף, פנים הוא נק' ע"ש שבו ניכר הפנימיות
22 והעורף הוא חיצוניות ואינו ניכר בו פנימיות כלל,
23 כמו"כ יש רצון וחפץ, רצון הוא החיצוני' והחפץ הוא
24 פנימי' הרצון, והמשל הוא כשהאדם עושה איזה מו"מ
25 הנה העסק והטרדה הוא חיצוני' והעיקר הוא הרווח
26 להחיות את נפשו אבל מחמת שא"ל לבוא להרויח בלי
27 עסק וטרדה אזי ההכרח לעסוק ולנסוע ולהיות טרוד
28 עד שירוויח נמצא העיקר הוא הרווח והרצון לזה נק'

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

7 עכ"ל. והענין הוא דהנה כתי' אני ה' לא שניתי ואתם
8 בני יעקב לא כליתם פי' שהנביא מתמה מאחר שאני ה'
9 לא שניתי איך אתם בני יעקב לא כליתם, והיינו כי ע"י
10 ההתבוננות בבחי' אני ה' לא שניתי ואתה הוא קודם
11 שנבה"ע ואתה הוא לאחר שנבה"ע בלי שום שינוי כלל
12 וכלל, והיינו לפי שכלליות ההשתלשלות הוא מבחי'

1 אך הענין הוא ע"ד משארז"ל פ"ג דנדר"י דך"ב ב'
2 אלמלא לא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה
3 חומשי תורה וספר יהושע בלבד שנא' כי ברוב חכ' רוב
4 כעס (קהלת א'), וגם זה צ"ל דא"כ חוטא נשכר,
5 שמאחר שחטאו ניתוסף להם תורה, אך הנה רש"י פי'
6 לפי שבעטו וחטאו נוסף להם רוב חכמה להטריחן יותר,

21 בתענוג' גשמי' ואינה יכולה לעלות ולצאת ממנה,
22 ועז"נ ותרא את עני אבותינו במצרים אין עני אלא בדעת
23 שנחלק לחור'ג בחי' אהוי"ר הוא בחי' הכוסף והתשווקה
24 הנ"ל והוא ע"י שהם במצרי' בחי' מיצר הגוף שמגביל
25 ומלביש הנפש עד מאד. ולזה ניתנה התורה לישראל
26 שהתורה נק' עוז שהיא הנותנת כח ועוז לנה"א להתגבר
27 על חומריות הגוף ונה"ב וגסותם לצאת ממסגר אסיר,
28 וכמ"ש ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום פי'
29 ע"י התורה שנק' עוז שנתן ה' לעמו עי"ז הוא מברך
30 אותם בשלום ב' בחי' שלום, כמארז"ל שלום
31 בפמשמ"ע ושלום בפמשמ"ט, שלום הוא בחי' התקשרות,
32 והשלום שבפמשמ"ע הוא בחי' גילוי אוא"ס ב"ה ממש בנה"א
33 להיות קשורה ומיוחדת בבחי' ביטול ממש, והשלום בפמשמ"ט
34 היינו הארת כוחות הנה"א המלוכשי' בגוף ונה"ב שלא יהי' מונע
35 ומעכב מצד הגוף ונה"ב רק שיהיו כולם מסכימי' ומתרחצי' לבחי'
36 ביטול זה, כי התורה שנק' עוז נק' ג"כ תושי' שמתשת
37 כח הסט"א שמצד הגוף, ולאום מלאום יאמץ כשזה קם
38 כו', וז"ע התורה בדרך כלל שהיא להוסיף עוז בנה"א
39 ולהתיש כח הנה"ב.

ויאמר ג' פסל לך

בס"ד. (ש"פ תשא, ל"ב).

1 הארה בעלמא שאינו נוגע כלל, ואי לזאת הי' צריך
2 להיות בבחי' כליון ותשווקה אליו ית' להיות בבחי'
3 ועמך לא חפצתי, אפי' בחי' כי עמך מקור חיים מאחר
4 שהוא רק עמך בטל וטפל לך, כי מי לי בשמי' בחי' ג"ע
5 העליון, שלא יחפץ בשום דבר לא בג"ע התחתון
6 והעליון ולא בעוה"ב כ"א א"ס עצומ"ה, והיינו מפני
7 שכולם הם רק מהארה בעלמא עד שלא שנית כלל
8 מהתהוות, ואי לזאת באיזה יחפץ אם בהארה הנפרשת
9 או בעצמותו עיקר ומקור לכל. ועי"ז מתמה הנביא על
10 ישראל מדוע לא כליתם. אך הנה הגורם להיות מונע
11 ומעכב את הנפש מבחי' ביטול זה כמו שהעיד הכתוב
12 ואתם בני יעקב לא כליתם הגם כי מתבונני' בבחי' אני
13 ה' לא שנית (דאל"כ הי' צ"ל ואתם לא שמתם על
14 לבכם) הנה הסיבה לזה הוא חלישות כח הנפש שאין
15 בכוחה לצאת מנרתקה ומאסרה, והוא מ"ש כשל בעונוי
16 כחי שעי' העוונות נכשל ונתחלש כח הנפש וכמ"ש כי
17 אם עונותיכם היו מבדילי' ביניכם לבין אלקיכם, ובאמת
18 גם לא עוונות ממש אלא גם גשמיות הגוף וחומריותו
19 הוא שנעשה מסך מבדיל שהוא הוא המיצר וגבול
20 שמגביל ומלביש את הנפש עד שמורידה לימשך אחריה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

19 ביטולו מול האדון וממילא זה לא הכרח ממש, מכל
20 מקום אין בזה התגלות הנפש כו', - כיון שכח הקבלת
21 עול הוא כנ"ל כח מקיף, שלכן נקרא כח נעלם, שאינו
22 בא בהתגלות ככוחות הפנימיים, דהעבודה בהתגלות
23 במשך השנה היא בכחות הגלויים דמוח - השגת התורה,
24 ולב - אהבה ויראה, שזהו העבודה התמידית דכל השנה
25 כו',
26 אבל בראש השנה הרי העבודה היא קבלת עול מלכות
27 שמים, באופן אחר, דקבלת עול מלכות שמים בראש
28 השנה היא בהתגלות פנימי ועצמי בנפש - עצם הנשמה
29 מתגלית על ידי הקבלת עול, בבחינת נתינה ומסירה בכל
30 עצם נפשו שנותן את עצמו (וואס ער ניש זעך אוועק
31 צו אלקות - שמוסר ונותן את עצמו לאלוקות) בכל
32 עצמו ומחותו ובבחינת ביטול פנימי כו', ובזה הוא עיקר
33 הדגש בראש השנה, כענין ועבודה בפני עצמה,
34 המשפיעה על כל כוחותיו הגלויים והעצמיים.
35 רק שאינו בהתפעלות בנפש - קבלת עול היא אמנם
36 מתוך התמסרות וביטול אל משהו שלמעלה ממנו, אך

1 ועוד יש לומר ביאור נוסף בענין ההמשכה מבינה
2 למלכות,
3 דהנה מלכות בדרך כלל, בנפש האדם, הוא ענין קבלת
4 עול מלכות שמים - שהאדם מקבל על עצמו את מלכות
5 ה'. וידוע דקבלת עול מלכות שמים יש ב' אופנים -
6 קבלת עול חיצונית בלבד, או קבלת עול בכל מהותו,
7 ובנודע ההפרש בין קבלת עול מלכות שמים דכל השנה
8 לקבלת עול מלכות שמים בראש השנה, דבכל השנה
9 הוא בבחינת כח נעלם שאין בזה התגלות כו', - כלומר,
10 הכח של קבלת עול הוא מהכוחות המקיפים שבנפש,
11 ולכן זה נקרא "כח נעלם", כיון שאינו בא בהתגלות,
12 בשונה מהכוחות הפנימיים כמוחין ומידות, שהן באים
13 בהתגלות.
14 ועם היות שאין זה בדרך עול והכרח כו' - כלומר יכול
15 להיות שעבודתו היא לא מתוך הכרח ממש, שרק
16 ה'שוט' מכריח אותו, אלא גם הקבלת עול הוא מצד
17 רצונו, והוא בבחינת ביטול כעבד לפני האדון כו', כי
18 תמיד יש עול ואימת האדון עליו כו', - הוא מרגיש את

שהוא ללא בהתפעלות, אך בהתגלות נפשו בנתינה
ומסירה אמיתית כפי שהוא בראש השנה זהו ענין
ההמשכה מבינה למלכות שהבינה זה ההתגלות בנפש
והמלכות זה הקבלת עול שבדרך כלל הנפש לא מתגלית
בזה אלא הוא ככח נעלם, וכאן יש השפעה מהבינה
למלכות, וזה מתבטא להיות בקבלת עול גם כן בחינת
התגלות פנימי בו'.
לסיכום: ה'מלכות' מצד עצמה הוא הקבלת עול שהאדם
מוסר את עצמו את כח העשיה שבו לאלוקות, וזה
הקבלת עול של כל השנה, ובמצב זה הנפש נמצאת
במצב הנמוך ביותר שלה, שהרי אין בה גילוי אור
פנימי, רגש ותענוג, אלא רק מוסר ונותן הוא את כוחות
המעשה שבו בקבלת עול לאלוקות. ה'בינה' מצד עצמה
היא מה שהנפש מרגישה גילוי ואור, ומתעוררת באהבה
לאלוקות. ו'המשכת הבינה למלכות' הוא בראש השנה,
כאשר הגילוי והרצון הפנימי מאיר בתוך הקבלת עול.
וזהו ענין אדון עוזנו שתחיה המלכות בבחינת אדון
(זכר), דהיינו כאשר נמשך מבחינת בינה במלכות להיות
המלכות שבדרך כלל עניינה קבלת עול וביטול בלבד
גם כן בחינת רעותא דלבא (רצון הלב) שלמעלה ממעם
ודעת בו',
ומוה נמשך עוזנו - כלומר כח, על דרך הפסוק⁷⁴ הוא
נותן עוז ותעצומות לעם - המשכת וגילוי כח לעם
ישראל, שיהיה גם כן המלכות בבחינת דבר (זכר),
משפיע) וכנזכר לעיל בב' ביאורים, בביאור הא' להיות
למטה גם כן בחינת תוקף הרצוא בתשובה הבאה
מבחינת הריחוק על כל פנים שהוא ענין ובקשתם משם
בו', או בביאור הב' בבחינת קבלת עול מלכות שמים
בהתגלות בנפש שבא בבחינת תוקף ובחזוק גדול בו'.

שובה ישראל

בס"ד. שבת תשורה, תער"ג

אין בזה התפעלות הנפש, בדרך כלל ענין קבלת עול
מלכות שמים אינו בהתפעלות להיות שזהו המאפיין את
ענין הקבלת עול שהיא בבחינת ביטול בו', וכשיש
התפעלות בנפש מצד עצמה, אין זה ביטול, שהרי הוא
נמשך מעצמו לאלוקות.
כי בענין הביטול יש יתרון בקבלת עול מלכות שמים גם
על האהבה רבה דבכל מאדך הקיימת בכל יהודי מצד
עצמיות נפשו, להיות שקבלת עול מלכות שמים הוא
בבחינת הנחת עצמותו בו', - זה לא מה שהנשמה רוצה,
אלא מה שהנשמה מוסרת עצמה לקדוש ברוך הוא,
אמנם לאידך בבחינת התפעלות הרצוא ובבחינת קירוב
והתכללות נפשו באלקות בזה יש יתרון באהבה רבה
דעו"תא דלבא בו', - כשמדברים על התפעלות הנפש,
ועל הרגשת הקירבה שלה לאלוקות, הרי ישנה מעלה
בהאהבה של בכל מאדך, שהרי ענין האהבה הוא
קירוב. אך כשמדברים על התמסרות עצמית, המעלה
היא בקבלת עול.
ויש מעלה בהתפעלות של התעוררות האהבה של "בכל
מאדך" להיות שזהו התגלות הנפש - הנפש עצמה
מתגלית יותר על ידי אהבה זו, ויש בזה גילוי אור יותר
בו', - אמנם זה לא מסירה עצמית ממש קבלת עול,
אך גילוי של אור, קירבה ודביקות, יש בזה יותר, ובדרך
כלל בדרגת האהבה של בכל מאדך הוא בבחינת קירוב
יותר בו',
כלומר, אם בוחנים את הצד של הביטול, הרי בקבלת
עול עצמית יש יותר ביטול מאשר האהבה של "בכל
מאדך". אך אם בוחנים את ההתפעלות בנפש והקירבה
לאלוקות, הרי זה יותר מורגש בהאהבה של בכל מאדך.
וזה שיהיה השילוב של הקבלת עול מלכות שמים - אף

74. תהלים סח, לו.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - אידיש (מתורגם)

[שבט ה'תד"ש]

רבי אברהם אבן עזרא מפרש את הפסוק: דעו, הוא
אלקים לבדו ושליו אנחנו, עמו.

1 "דעו" כי הוי' הוא אלקים הוא עשנו ולו אנחנו עמו
2 רצון מרעיתו.²

(2) תהלים ק, ג.

(1) ראה ד"ה זה בספר המאמרים - קונטרסים חלק א, רסו,
ע"א. תש"א ע' 146.

33 הא או "אלקים" ללא הא?
 34 למילה "ולו אנחנו" יש כתיב וקרי. הכתיב הוא "ולא"
 35 באלף והקרי הוא "ולו" בואו.
 36 במדרש רבה⁸ מתבאר הפסוק "דעו כי הוי' הוא
 37 אלקים" על-פי הכתיב ועל-פי הקרי של המילה –
 38 "ולא" באלף וכן "ולו" בוא"ו.
 39 ר' יהודה ב"ר סימון אומר: "דעו כי ה' הוא אלקים
 40 הוא עשנו ולא אנחנו" – דעו שרק הקב"ה בעצמו הוא
 41 אל. הוא עשה אותנו, ולא אנחנו בראנו את חיינו.
 42 ר' אחא אומר: "דעו כי ה' הוא אלקים הוא עשנו ולו"
 43 – דעו שרק הקב"ה בעצמו הוא אל. הוא עשה אותנו,
 44 ולו אנחנו מוסרים את חיינו.
 45 ר' יהודה מפרש את הפסוק לפי הכתיב – "ולא" שהיא
 46 באלף – יש לדעת שה' יתברך עשה אותנו ולא אנחנו
 47 בראנו את חיינו.
 48 ר' אחא מפרש את הפסוק לפי הקרי – "ולו" בוא"ו.
 49 יש לדעת שה' יתברך עשה אותנו ולו אנחנו מוסרים
 50 את חיינו.
 51 שניהם, ר' יהודה ור' אחא, מפרשים את תחילת הפסוק
 52 "דעו כי ה' הוא אלקים", באותו אופן. יש לדעת כי
 53 "ה' הוא אלקים". וכאשר יודעים ש"ה' הוא אלקים",
 54 אזי באים לידיעה שאנחנו, עם ישראל, "עמו וצאן
 55 מרעיתו".
 56 אלא שר' יהודה ור' אחא מפרשים את "הוא עשנו ולא
 57 אנחנו", "ולו" – על-פי הכתיב ועל-פי הקרי.
 58 קיצור. שואל מה הפירוש "ה' הוא אלקים"? (א) רק
 59 הקב"ה בעצמו הוא אל. (ב) הוא בעל יכולת. מה
 60 הפירוש "הוא עשנו ולא", הוא עשה אותנו כאשר
 61 עדיין לא היינו בעולם. בתורה ובהודאה בהר הכרמל
 62 כתוב "ה' הוא האלקים" וכאן כתוב "ה' הוא אלקים".
 63 הכתיב והקרי של "ולא" מתבאר במדרש על-ידי ר'
 64 יהודה ור' אחא.

1 רש"י מפרש: "הוא עשנו ולא – (הוא ברא אותנו)
 2 כשלא היינו בעולם".
 3 המצודת דוד מפרש: "הוא האלקים – הוא בעל
 4 היכולת"³. "הוא עשנו – הוא גדלנו ורוממנו". "ולו
 5 אנחנו – מיוחדים אנחנו לו להיות נקראים עמו וצאן
 6 מרעיתו".
 7 תוכן הפירושים הוא, כי עלינו לדעת שרק הקב"ה לבדו
 8 הוא אל, הוא בעל היכולת, הוא עשה אותנו כאשר
 9 עדיין לא היינו בעולם, הוא עשה אותנו לעמו והוא
 10 גידל ורומם אותנו.
 11 וצריך להבין:
 12 מה הכוונה בכך שרק ה' הוא ה' ? הרי בודאי שכן הוא,
 13 ובודאי שהוא בעל היכולת. אלו הם דברים שאין צורך
 14 לאומרם, כל אחד חש בכך!
 15 גם צריך להבין את דברי רש"י "הוא עשנו ולא" – הוא
 16 עשה אותנו כאשר עדיין לא היינו בעולם. מדוע זה
 17 נקרא "עשנו"? וכאשר "עשנו", מדוע עדיין לא היינו
 18 בעולם?
 19 מעומק המשך הפסוק נראה בבירור, שכאשר יודעים
 20 שרק ה' הוא אל, הוא בעל היכולת והוא עשה אותנו
 21 כאשר עוד לא היינו בעולם, הרי מכך יודעים אנו שאנו
 22 עמו וצאן מרעיתו!
 23 גם צריך להבין מה שכתוב בתורה⁴ "אתה הראת לדעת
 24 כי הוי' הוא האלקים וגו'", וגם כתוב⁵ "וידעת היום
 25 והשבות אל לבבך כי הוי' הוא האלקים וגו'".
 26 גם בתפלת אליהו הנביא ליד המזבח בהר הכרמל
 27 כתוב⁶ "ענני ה' ענני וידעו העם הזה כי אתה ה'
 28 האלקים וגו'", ובהודאה שכל בני ישראל הודו
 29 באחדות הוי' כתוב⁷ "וירא כל העם ויפלו על פניהם
 30 ויאמרו ה' הוא האלקים, ה' הוא האלקים", ואילו כאן
 31 כתוב "דעו כי ה' הוא אלקים".
 32 צריך להבין, מה החילוק בין אם כתוב "האלקים" עם

ב.

65

72 ש"ה' הוא אלקים", ש"הוא עשנו", ש"ולא – ולו –
 73 אנחנו", ש"עמו וצאן מרעיתו".
 74 לכל אחד מארבעת הענינים יש ביאור מיוחד ומדויק
 75 והסבר שאליו מתייחס הציווי "דעו" – התבוננו בכך
 76 לעומק ותבואו לידי ההבנה האמיתית.
 77 כל ארבעת הענינים בפסוק מחוברים בסדר מסודר. ענין

66 כאשר מעמיקים דעת בעומק התוכן של הפסוק "דעו
 67 כי ה' הוא אלקים וגו'", רואים שבאים כאן⁹ לידי ביטוי
 68 ארבעה ענינים שצריך להיות בהם "דעו".
 69 "דעו" זהו עיון והתבוננות מעמיקה בהסברים ובהבנת
 70 מה שלומדים.
 71 ארבעת הענינים של הפסוק שבהם צריך להיות "דעו":

(7) שם, לט.

(8) בראשית פרשה ק, א.

(9) ראה ספר המאמרים תש"ד, ע' 163.

(3) אור התורה, יתרו, ע' תשנ. ראה, ע' תשפב.

(4) ואתחנן ד, לה.

(5) שם, לט.

(6) מלכים א יח, לו.

ענין האמונה הוא¹³ – באחדות ה'. שהוא, ברוך-הוא,³⁴
 הוא הכל והכל הוא.³⁵
 הנפש והגוף הם נבראים שונים. אלא שברצון ה',³⁶
 הנפש מחיה את הגוף, אבל ה' יתברך וכל הנבראים,³⁷
 הגשמיים והרוחניים, הם מאוחדים, כי הוא הכל.³⁸
 זו הכוונה "הוי' הוא האלקים" – שם אלקים, הבריאה,³⁹
 הוא ה'.⁴⁰
 שם הוי' שהוא הבורא ושם אלקים שזו הבריאה – הם⁴¹
 דבר אחד.⁴²
 "ה' הוא אלקים" פירושו, ששם הוי' שהוא רחמים,⁴³
 מתלבש בשם אלקים שהוא דין¹⁴.⁴⁴
 אבל הכוונה היא בשביל רחמים, כי הוא בעל היכולת⁴⁵
 הפועל שההפכים יסייעו זה לזה לבצע את הכוונה⁴⁶
 העליונה.⁴⁷
 "הוא עשנו" – כתוב במדרש¹⁵ שמחשבתו של ה'⁴⁸
 יתברך אודות בני ישראל קדמה לכל. וזו הכוונה⁴⁹
 ש"הוא עשנו" – "כשלא היינו בעולם", שבכך גופא⁵⁰
 "הוא גדלנו ורוממנו".⁵¹
 "ולא אנחנו" – לא אנחנו יצרנו את נפשותינו, אלא⁵²
 "ולו אנחנו" – אנחנו שלו, ולרצונו עלינו למסור⁵³
 ולהקריב את עצמנו.⁵⁴
 דבר זה עצמו, שאנו יכולים להשיג אלקות ולחוש את⁵⁵
 האמת שרק הקב"ה הוא אל, הוא הכל, הכל הוא, זהו⁵⁶
 מפני שאנו "עמו וצאן מרעיתו" ברוחניות ובגשמיות.⁵⁷
 קיצור. מבאר ש"דעו" פירושו העמקה בהבנת⁵⁸
 הלימוד. בפסוק זה, כוונת ה"דעו" לארבעה ענינים: (א)⁵⁹
 "כי ה' הוא אלקים". (ב) "הוא עשנו". (ג) "ולו (ולא)⁶⁰
 אנחנו". (ד) "עמו וצאן מרעיתו". הבנה היא הכנה⁶¹
 לאמונה. את זאת שה' יתברך ברא את כל העולמות עם⁶²
 הברואים שלהם, נשמות ומלאכים, מחיה אותם ומנהיג⁶³
 אותם כרצונו – מבין האדם מחייו הגשמיים. אמונה⁶⁴
 היא שהוא הכל והכל הוא.⁶⁵

דעו כי ה' הוא אלקים

1 אחד מבהיר את הענין שלפניו.
 2 הענין הראשון והיסודי הוא "דעו כי ה' הוא אלקים".
 3 הלשון הוא "דעו", לא "האמינו", שהוא הביטוי של
 4 האמונה. כי ההקדמה לאמונה היא השגה.
 5 האמונה מתבססת רק על ידי ההכנה של ההבנה במה
 6 שניתן להבין. שכן, אמונה היא רק במה שהשכל
 7 האנושי אינו יכול להשיג.
 8 מיותר לומר שהיהודים הפשוטים, החלשים בלימוד,
 9 אמונתם בה' ובתורתו היא אמונה שלימה. אבל אצל
 10 אלו שיודעים ללמוד, ההבנה היא הכנה לאמונה.
 11 ענין האמונה¹⁰ אינו כפי שהעולם סבור שאמונה היא
 12 בכך שה' יתברך ברא את העולם ואת כל הנבראים,
 13 ואת השמים וכל הנבראים שבהם, המלאכים והנשמות,
 14 ומחיה את כולם ומנהיג אותם לפי רצונו האלקי.
 15 הם טועים טעות גדולה. זו איננה אמונה, זוהי דעת
 16 והבנה.
 17 אדם יכול להבין היטב ממנו עצמו שה' יתברך ברא,
 18 מחיה ומנהיג כרצונו האלקי את הארץ, השמים עם כל
 19 הברואים שבהם, מלאכים ונשמות, כמו שכתוב¹¹
 20 "ומבשרי אחזה אלקה" – מהגוף שלי ביכולתי לראות
 21 אלקות.
 22 באבות דרבי נתן¹² נאמר שהאדם הוא עולם קטן
 23 והעולם הוא גוף גדול.
 24 אדם יכול ללמוד מחיי הגוף שלו עצמו, כיצד הנפש
 25 מחיה את הגוף.
 26 הגוף מתנהל על-ידי הנפש, באופן שלא זו בלבד
 27 שאפילו חיי ציפורן נובעים מכוח הנפש, אלא גם
 28 התנועה הקלה ביותר של רקמת עור הקטנה ביותר
 29 באה מהנפש.
 30 כך גם בעולם, שהוא גוף גדול.
 31 לא זו בלבד שה' יתברך ברא את העולם ומחיה אותו,
 32 אלא גם המאורע הקטן ביותר בעולם, הכל הוא מאת
 33 ה' יתברך.

14 בראשית רבה, פרשה יד, א. לג. ג. וזהו, חלק ג לט, ע"ב.
 סה, ע"א.
 15 בראשית רבה, פרשה א, ד.

10 לקוטי תורה, ואתחנן ד, ע"א. דרך מצותיך, מה, ע"א.
 11 איוב יט, כו. לקוטי תורה, אמור לא, ע"ב.
 12 פרק לא. ספר המאמרים קונטרסים חלק ג, ע' 136.
 13 שער היחוד והאמונה פרק ו.

ספר השיחות – ה"ש"ת"ת"ש"א בלה"ק

4 יחזק השי"ת הבנת כולנו, שנבין את הסכנה
 5 הגדולה האורבת על עם ישראל, והמדינות שב"ה לא
 6 נחרבו – תישארנה שלימות, ויוכלו לקבל פני משיח

1 ערב גאולת בבל היתה גזירתו ומפלתו הגדולה של
 2 המן, וערב הגאולה האחרונה שתהיה גאולה שלימה,
 3 הגזירות גדולות הן, ר"ל.

1 צדקנו בבתייהם השלימים, ויתן לנו הכוח לתשובה
2 אמיתית שמן ההכרח שתביא - ואכן תביא - בע"ה
3 את הגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.

4 * * *

5 (ניגנו את הניגון הידוע של כ"ק אדמו"ר הזקן,
6 ואמר כ"ק אדמו"ר:)

7 הרי ישנו הענין של עצה, סגולה ורפואה. אל
8 ה"צמח צדק" בא פעם חסיד שחי בכפר והתאונן שלא
9 מזדמן לו אנ"ש שיעברו דרך כפרו כדי שיוכל לשלוח
10 על ידם פדיון אל הרבי. - בעיני ההמון, "פדיון"
11 משמעו כסף, ואילו אצל הרביים זה ענין של מסירות
12 נפש - אמר ה"צמח צדק" לחסיד: נחל יש לך, לך
13 לטבול בו וכתוב פדיון ונגן ניגונו של אדמו"ר הזקן.
14 יכולים אפילו לומר, שזה רק מפני שה"צמח צדק"
15 אמר לעשות כך, כפי שידוע הסיפור אצל רבנו הזקן,
16 שבאו לספר לו על חולה מסוכן שהרופאים כבר
17 התיאשו מחייו, לקח רבנו הזקן כוס מים, בירך ושתה
18 מחצית הכוס, ואת המים הנותרים נתנו לחולה
19 לשתות, ולמחרת בא החולה לבית המדרש של רבנו
20 הזקן ורקד עם החסידים.

21 * * *

22 ידוע בשם כ"ק אאזמו"ר הרה"ק ה"צמח צדק",
23 שניגונו של רבנו הזקן בעל ארבע הברכות מנגנים רק
24 בזמנים ידועים, כמו בחודש אלול, ימי הסליחות
25 המעוררים לתשובה וכן בשמחת תורה. כשמנגנים
26 את הניגון בשמחת תורה נעשה למעלה ששון
27 ושמחה. בפורים ובי"ט כסלו גם כן יכולים לנגנו, אך
28 כששרים את הניגון בימות החול - עלול הדבר לעורר
29 קטרוגים ח"ו.

30 ניגון בכלל³² הוא המחשבה של הצדיק.
31 כשמספרים סיפור - הרי זה ההתקשרות במדריגת
32 המעשה של הצדיק, כשחוזרים על תורה שלו - הרי
33 זה ההתקשרות במדריגת המעשה של הצדיק,
34 כשחוזרים על תורה שלו - הרי זה ההתקשרות
35 במדריגת הדיבור של הצדיק, וכאשר מנגנים ניגון -
36 הרי זה ההתקשרות במדריגת המחשבה של הצדיק,
37 באיזה עולם שהוא נמצא אז.

38 אין אנו יודעים כל הכוונות של הניגון - הכוונה
39 על ניגונו של רבנו הזקן בן ארבע הברכות - ויש לנגנו
40 בפשיטות והשי"ת יעזור. אך העיקר הוא לנגן בלי
41 כוונה פרטית, אלא בפשיטות ובתמימות, שכן כוונה,
42 הרי תלוי באופן ואיכות כוונתו, לכן מוטב לנגן את
43 הניגון בפשיטות ובתמימות, שהתחלת העבודה בכלל
44 היא בפשיטות ותמימות.

45 * * *

46 ר' בער³³ - אביו של מענדל המשרת - אמר פעם
47 לכ"ק אאזמו"ר הרה"ק: אני קם בשעה רבע לפני
48 שתים עשרה בלילה, אומר תיקון חצות, תהלים
49 וזוהר. אין אני יודע פירוש המלות בתהלים כשם
50 שאינני יודע מה שכתוב בזוהר, אלא שבאותו תענוג
51 שאני אומר תהלים אני אומר את הזוהר. הריני בעל
52 עגלה פשוט, ויודע אני כשרותמים את הסוסים -
53 נוסעים.
54 כעת הוא זמן שצריכים לנצל כל הסגולות. יתן
55 השי"ת ברכה מרובה בבני, חיי ומזונא רויחא וישועה
56 כללית לכלל ישראל במהרה בימינו אמן.

57 * * *

58 (כאן היה הדרוש ד"ה איש יהודי היה בשושן
59 הברירה³⁴. אחרי הדרוש, אמר כ"ק אדמו"ר:)
60 עלי הכהן בירך את חנה במלים: וה"א יתן את
61 שאלתך³⁵.
62 בציור אדם יש ראש, גוף, רגל, שערות וכן
63 צפרנים. צפרניו של יהודי יקרות, מייקרים אותו. כל
64 אחד מבקש בהתאם למהותו, איש פשוט מבקש
65 מהשי"ת לפי אופן מהותו. אחד מבקש מהשי"ת
66 ישמור אותו, כאשר מדברים ליצנות, לשון הרע
67 ורכילות, שלא יפול ברשתם. אחד מבקש שתתווסף
68 לו הבנה בדף הגמרא שהוא לומד. ואחד מבקש
69 שיהיה לו הרגש אלקי בהבנה והשגה אלקית שהוא
70 מבין ומשיג. הרי הברכה יתן ה"א את שאלתך לכל
71 אחד לפי אופן הבקשה שהוא מבקש.
72 ימלא השי"ת בקשותינו בקרוב, בקשת התמימים
73 בפרט ובקשת כלל ישראל בכלל בגשמיות וברוחניות.

פורים בסעודה

אגרות קודש

ב"ה, כ"א תמוז, תרצד"ק

ספינה ברעמען

אל כבוד ידידי הרה"ג הנודע לשם

תהלה ותפארת ווי"ח אי"א מוהר"ר דוד

מאיר שליט"א

שלום וברכה!

בהיותי במחנם הט' דברתי עם ידידינו הרה"ג הנעלה

והכי נכבד מוהרי"פ ש"י איזראליט ע"ד הסביבה, וכעת

עניתי לו על מכתבו אלי בענין זה, בטח יהי למראה עיני

כבוד ידידי.

ובזה הנני לבקש את כבוד ידידי ש"י להתענין בזה,

ותקוטי תאמצני אשר בבא דבר ההתאגדות הלזו בשביל

לפעול בהסביבה, יביא בעז"ה תועלת נרצה, ולא אפונה

אשר כבוד ידידי ישתתף בזה כדרישת הענין.

השי"ת יהי בעזרו וימלא השי"ת משאלות לבבו

לטובה ולברכה בגו"ר.

והנני ידידו הדו"ש מכבדו ומברכו.

אג"ק מוהרי"צ כרץ יז

אגרות קודש

ב"ה, י"ג שבט, ה'תשי"ג

ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

שעת הכושר היתה בשבוע זה להעלות את כמ"ע ש"י על זכרוני, שכן חל בו יו"ד שבט, יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר צדיק יסוד עולם זצוקללה"ה נבג"מ ז"ל, אשר כל ימיו מסר נפשו להדריך את בני ובנות ישראל בכל אתר ואתר בדרך העולה בית א-ל, באהבת השם, אהבת התורה ואהבת ישראל, עמודי התווך של תורת החסידות.

קבלה בידנו מאדמו"ר האמצעי, בנו של אדמו"ר הזקן בעל התניא והשולחן ערוך, מייסד תורת החב"ד (ראה "קיצורים והערות" לספר לקוטי אמרים, בהוצאתנו, עמוד קכב) אשר "בגלל המסירות נפש הלזו על תורת החסידות פסקו בבית דין של מעלה, אשר בכל ענין של תורה יראת שמים ומדות טובות תהי' יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה".

ומכיון שהנני מקבל ידיעות טובות מזמן לזמן על דבר הסיוע וההשתתפות של כמ"ע בעבודתנו הק' בחינוך הכשר במדינתו במוסדות שנוסדו על שם בעל ההילולא, הנה זכור מע"כ לטוב ובפרט בעת רצון זו להמשיך לו ברכה והצלחה בפועל ממש, הן בעבודתו לטובת הכלל והן בעניניו הפרטיים, הוא ובני ביתו שיחיו בטוב.

מוסג"פ מאמר "אין הקב"ה בא בטרונא עם בריותיו" מבעל ההילולא, שהוצאנו לאור לא כבר, ובטח ימצא בו ענין רב.

בברכה.

פרשת בשלח

יג וַיְהִי בַשְּׁלַח פָּרַעַה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחַם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי | אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בְּרֹאֵתָם מַלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִם: ^א וַיִּסַּב אֱלֹהִים | אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^ב וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשֶּׁבִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד וַיִּפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עֲצָמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: ^ג וַיִּסָּעוּ מִסֹּפֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתְם בַּקָּצָה הַמִּדְבָּר: ^ד וַיְהִי הַלֵּךְ לַפְּנִימָה יוֹמָם בַּעֲמֹד עֵנָן לִנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וּלְיָלָה בַּעֲמֹד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וּלְיָלָה: ^ה לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הָעֵנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה לַפְּנִי הָעָם: ^ו פ (ל"ו)

יד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^א דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לַפְּנִי כִּי הַחִירָת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לַפְּנִי בַּעַל צָפֹן נִכְחוּ תַּחֲנוּ עֲלֵיהֶם: ^ב וְאָמַר פָּרַעַה לַבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאֶרֶץ סָגֵר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר: ^ג וַחֲזַקְתִּי אֶת־לֵב פָּרַעַה וְדַרְךְ אַחֲרֵיהֶם וְאִפְכַּדָּה בַּפָּרַעַה וּבְכָל־חִילוֹ וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: (ישראל)

^ד וַיַּגִּד לְמִלְכָּה מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיִּהְיֶה לֵב פָּרַעַה וַעֲבָדֵיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שַׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעֲבָדֵנוּ: ^ה וַיֹּאסֶר אֶת־רַכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ: ^ו וַיִּקַּח שְׁשִׁי־מֵאוֹת רֶכֶב בַּחֹר וְכָל רַכֵּב מִצְרַיִם וְשִׁלְשָׁם עַל־פָּלֹ: ^ז וַיַּחֲזֵק יְהוָה אֶת־לֵב פָּרַעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ בְיַד רָמָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות טו עמ' 513)

פי תהירות (יד, ב)

תהירות הללו . . מרבעות . . מעשה שמים, ועינים להם

(מכילתא)

יש לשאל, איך יתכן שהתהירות נכראו מרבעות, והרי "אין מרבע ממעשה בראשית" (ירושלמי סוף מעשרות). ויש לומר,

ש'לכן מסים "ועינים להם פתוחות", כלומר: שטח הסלע לא היה חלק, אלא היו בו חורים בדרמות עינים, כך שרבעו לא היה משלם.

שני ^א וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיִגּוּ אוֹתָם חֲנִים עַל־הָיָם כָּל־סוּס רֶכֶב פָּרַעַה וּפָרָשָׁיו וַחִילוֹ עַל־פִּי הַחִירָת לַפְּנִי בַּעַל צָפֹן: ^ב וּפָרַעַה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וַהֲגָה מִצְרַיִם | נִסַּע אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה: ^ג וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הַמִּבְלִי אֲיִן־קִבְרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוֹת בַּמִּדְבָּר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם: ^ד הֲלֹא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת־מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עַבְדּוֹ אֶת־מִצְרַיִם מִמֶּתְנוּ בַּמִּדְבָּר: ^ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־תִּירְאוּ הַתִּיצְבוּ וְרֹאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רִאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסָּפוּ לְרֹאֲתָם עוֹד עַד־עוֹלָם: ^ו יְהוָה יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּ: ^ז פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ג עמ' 872)

בְּיַד רָמָה (יד, ח)

בריש גלי (אונקלוס)

איתא ב'דגל מנהג אפרים, ש'בריש' היא ראשי-תבות רבי ישראל בעל שם, רבי שמעון בן יוחאי, ורבי יצחק בן שלמה (האר"ז"ל); רמז לכך שהציצה מן הגלות תהיה בזכות תורתם של הצדיקים הללו. ורמז זה מופיע בתרגום דנקא: התרגום מביא את קדשת התורה אל לשונות החלין של אמות העולם, ואף הגאולה תביא את הקדשה אל העולם והקדש גם את עניני החלין שבו.

שלישי ^א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תַּצַּעַק אֵלַי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּסָּעוּ: ^ב וְאַתָּה הָרַם אֶת־מִפְּדֹ וְנָטָה אֶת־יְדֶךָ עֲלֵיהֶם וּבִקְעָהוּ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבֵּשָׁה: ^ג וְאֲנִי הִנְנִי מִחֲזִיק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאִפְכַּדָּה בַּפָּרַעַה וּבְכָל־חִילוֹ לְרַכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו: ^ד וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהַפְּכֵי בַּפָּרַעַה בְּרַכְבּוֹ

ובפרשיו: ^א ויפֿע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויפֿע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם: ^ב ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל והי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא־קרב זה אל־זה כל־הלילה: ^{כא} ויט משה את־ידו על־הים וילך יהוה | את־הים ברוח קדים עזה כל־הלילה וישם את־הים לחרבה ויפקעו המים: ^{כב} ויבאו בני־ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימין ומשמאלם: ^{כג} וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל־תוך הים: ^{כד} והי באש־מרת הפקר וישקף יהוה אל־מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים: ^{כה} ויסר את אפן מרכבתו וינהגהו בכבדת ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי יהוה נלחם להם במצרים: ^פ

ומשמאלם: ^א ויושע יהוה ביום ההוא את־ישראל מיד מצרים וירא ישראל את־מצרים מת על־שפת הים: ^ב וירא ישראל את־יהוה הגדלה אשר עשה יהוה במצרים וייראו העם את־יהוה ויאמינו ביהוה ובמשה עבדו: ^ג פזו ^א אז ישיר־משה ובני ישראל את־השירה הזאת ליהוה ויאמרו לאמר אשירה ליהוה כי־נצאה נאה סוס ורכבו רמה בים: ^ד עזי וזמרת יה ויהי־לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארממנהו: ^ה יהוה איש מלחמה יהוה שמו: ^ו מרכבת פרעה פרעה וחילו בים ומבחר שלשיו טבעו בים־סוף: ^ז תהמת יכסימו ירדו במצולת פמו־אבן: ^ח וימינך יהוה נאדרי בכח ימינך יהוה תרעץ אויב: ^ט ובכרב גאונך תהרס קמיוך תשלח חרנך יאכלמו פקש: ^י וברוח אפך גערמו מים נצבו כמו־נדר גולים קפאו תהמת בלב־ים: ^{יא} אמר אויב ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי: ^{יב} נשפת ברוחך כפמו ים צללו כעופרת במים אדירים: ^{יג} מ־כמכה באלם יהוה מי כמכה נאדר פקדש נורא תהלת עשה פלא: ^{יד} נטית ימינך תבלעמו ארץ: ^{טו} נחית בחסדך עם־זו גאלת גהלת בעוזך אל־גוה קדשך: ^{טז} שמעו עמים ירגזון חיל אחז ישבי פלשת: ^{יז} אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב ואחזמו רעד נמנו כל ישבי כנען: ^{יח} תפל עליהם אימתה ופחד בגדל ורעד ידמו כאבן עד־יעבר עמד יהוה עד־יעבר עם־זו קנית: ^{יט} תבאמו ותטעמו בחר נחלתך מכון לשבתך פעלת יהוה מקדש אדני פוגנו ידיך: ^כ יהוה | ימלך לעלם ועד: ^{כא} כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב

ובפרשיו: ^א ויפֿע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויפֿע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם: ^ב ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל והי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא־קרב זה אל־זה כל־הלילה: ^{כא} ויט משה את־ידו על־הים וילך יהוה | את־הים ברוח קדים עזה כל־הלילה וישם את־הים לחרבה ויפקעו המים: ^{כב} ויבאו בני־ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימין ומשמאלם: ^{כג} וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל־תוך הים: ^{כד} והי באש־מרת הפקר וישקף יהוה אל־מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים: ^{כה} ויסר את אפן מרכבתו וינהגהו בכבדת ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי יהוה נלחם להם במצרים: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 969)

מימינם ומשמאלם (יד, כב)

כאשר אדם עובד את עבודתו בקו אחד בלבד, בקו הימין או בקו השמאל - אפילו עושה את העבודה בקו זה בכל כחותיו, עד למסירות נפש, ותכן שעושה זאת מצד השבע (טבע נפש ההקמית או אפילו טבע נפש האלקית, שנמשכת בטבעה לסוג עבודה כזה). מתי באה לידי בטיי התבטלות והתמסרות אמיתית להקב"ה, באפן שמתעלה מן ה'אני' - כאשר העבודה היא בשני קוים הפכים.

רבי ^א ויאמר יהוה אל־משה נטה את־ידך על־הים וישבו המים על־מצרים על־רכבו ועל־פרשיו: ^ב ויט משה את־ידו על־הים והים לפנות בקל לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער יהוה את־מצרים בתוך הים: ^ג וישבו המים וכסו את־הרכב ואת־הפרשים לכל חיל פרעה הבאים אחריהם בים לא־נשאר בהם עד־אחד: ^ד ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חומה מימין

יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מִי הֵימָּה וּבִנְיָ יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ
בִּבְשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם: פ - וַתִּקַּח מִרְיֹם הַנִּבְיָאָה
אָחוֹת אֶהֱרֹן אֶת־הַתֹּף בִּידָהּ וַתַּצֵּאן כָּל־הַנָּשִׁים
אֲחֵרֶיהָ בְּתַפִּים וּבִמְחֹלֶת: כא וַתֵּעַן לָהֶם מִרְיֹם
שִׁירָו לַיהוָה פִּינָאָה גָּאָה סוּם וּרְכָבוֹ רָמָה
בָּיִם: ס - וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף
וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשַׁת־יָמִים
בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מָיִם: כ - וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר וְלֹא
יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם מִמֶּהָ כִּי מַרִּים הָיָה עֲלֵיפֶן
קָרָא־שְׁמָהּ מָרָה: כ - וַיִּלְנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר מַה־נִּשְׁתָּה: כ - וַיַּעַק אֶל־יְהוָה וַיִּזְרְחוּ
יְהוָה עֵץ וַיִּשְׁלַךְ אֶל־הַפְּחִים וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם שֵׁם
שֵׁם לֹו חֶק וּמִשְׁפָּט וְשֵׁם נִסְחוּ: כ - וַיֹּאמֶר
אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמָע לְקוֹלִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וַהֲיִשֶׁר
בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהִאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־
חֻקֵּי כָל־הַמִּחְלָה אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא־
אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רַפְּאֵךְ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 2 עמ' 123)

כוננו יָדִיךְ (טו, יז)

אָמְרוּ בְּיָדֶךָ (כתובות ה, א) "גדולים מעשה צדיקים", כי
במעשה ידיהם קתיב "מכון לשבתך פעלת ה', מקדש אד'
כוננו יָדִיךָ" (שתי יָדֶיךָ), ופרש רש"י: "מקדש, מעשה ידי
צדיקים הוא". ומה שכתוב "כוננו יָדִיךָ" - מתרץ ה'שיטה
מקבצת: "מעשה צדיקים, קרי מעשיו של הקב"ה". ויש
לבאר: צדיק אינו מחשיב את עצמו למציאות, ולכן מעשה
יָדֵיו הם הם מעשה יָדֵיו של הקב"ה.

חמישי כ - וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינַת
מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם עַל־הַמַּיִם:
טז א וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיָּבֹאוּ כָל־עֵדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילָם וּבֵין סִינַי
בְּחֹמֶשֶׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם: כ - כתיב וילינו קרי וילֵנוּ כָל־עֵדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אֶהֱרֹן בַּמִּדְבָּר: ג וַיֹּאמְרוּ
אֱלֹהִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוֹתָנוּ בַּיַּד־יְהוָה

בָּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתָּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלָנוּ
לֶחֶם לְשֹׁבַע כִּי־הוּצַאתָם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר
הַזֶּה לְחֵמִית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בָּרַעַב: ס
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲנִי מִמַּטֵּיר לָכֶם לֶחֶם
מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וּלְקַטּוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ
לְמַעַן אֲנִסְּנוּ הַיֶּלֶךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא: ה וַהֲיִהְיֶה
בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וְהִכְנוּ אֶת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וַהֲיִהְיֶה
מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם אֶחָד: ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
וְאֶהֱרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וַיַּדְעֵתָם כִּי
יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ז וּבִקֵּר
וַרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תַּלְגְּתֵיכֶם
עַל־יְהוָה וְנַחְנוּ מָה כִּי כתיב תלוננו קרי תלֵינוּ
עָלֵינוּ: ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתַת יְהוָה לָכֶם בְּעֲרֹב
בָּשָׂר לֶאֱכֹל וּלְחֶם בִּבְקָר לְשֹׁבַע בְּשָׁמְעַתְּ יְהוָה
אֶת־תַּלְגְּתֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם מְלִינִם עָלָיו וְנַחְנוּ
מָה לֹא־עָלֵינוּ תַּלְגְּתֵיכֶם כִּי עַל־יְהוָה: ט וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־אֶהֱרֹן אֱמֹר אֶל־כָּל־עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת תַּלְגְּתֵיכֶם: י וַיְהִי
כַּדָּבָר אֲהֱרֹן אֶל־כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְ�רָאֵל וַיִּפְּנוּ
אֶל־הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְבוֹד יְהוָה נֹרָאָה בָּעֵנָן: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 179)

לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם (טו, ד)

אֶת הַכֶּרֶךְ הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל בְּרַפְת הַמְּזוֹן תִּקֵּן מֹשֶׁה רַבְּנוּ
בְּשָׁעָה שִׁבְרַת הַמֶּן. וְתוֹמָה: כִּיצַד מְכַרִּים עַל לָחֶם מִן הָאֶרֶץ
בְּנִסָּח שֶׁנִּתְקַן עַל לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם? וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּהְיָה לָחֶם
מִן הָאֶרֶץ אֵינוֹ אֶלָּא לְבוֹשׁ לְשֹׂרֵשׁ וְהַמְּקוֹר שֶׁל הַמְּזוֹן - לָחֶם
מִן הַשָּׁמַיִם; לָחֶם מִן הָאֶרֶץ הוּא בְּפִנְיֵימִיתוֹ לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם.
וְכַמְבָּאָר בְּחִסְדֵּינִי, ש"בְּעֶסְקוֹ בְּמִשְׁא וּמִתֵּן יָבִין שְׁמֵאֵמִין
שֶׁהִשְׁפַּע. . . הוּא כְּשֶׁאֲרֵי הַנְּסִים הַגְּלוּיִים, כְּמוֹ שֶׁהוֹרִיד הַמֶּן.
וַיִּדְרֹעַם דְּבָרֵי הַרְבֵּי מִהֲרָשׁ, שֶׁפִּרְנָסָה בְּזֶמֶן הַזֶּה הִיא כְּמוֹ
הַשְׁפָּעַת הַמֶּן.

ששי י - וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: י - שְׁמַעְתִּי
אֶת־תַּלְוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַר אֱלֹהִים לֵאמֹר בֵּין
הָעֲרֹבִים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבִבְקָר תִּשְׁבְּעוּ־לָחֶם
וַיַּדְעֵתָם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: י - וַיְהִי בְעֲרֹב

השביעי: וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:
 וַיִּקְרְאוּ בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מִן הַיּוֹם הַזֶּה
 לֵבָנָה וַיַּעֲמֻהָ בְּצִפְיֹתָהּ בְּדִבְשִׁי: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מֵאֵל הָעֶמֶל מִמֶּנּוּ
 לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יֵרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם
 אֲשֶׁר הֵאכְלֵתִי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח
 צִנְצָנָה אֶחָת וְתֵן־שָׁמָּה מִלֵּאֲהֶעֱמֹר מִן הַנֶּחֱחַ
 אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם: כֹּה־כָאֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת
 לְמִשְׁמֶרֶת: וַיִּבְנֶי יִשְׂרָאֵל אֹכְלוֹ אֶת־הַמֶּן
 אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בָּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת אֶת־
 הַמֶּן אֹכְלוֹ עַד־בָּאָם אֶל־קִצָּה אֶרֶץ כְּנָעַן:
 וַהֲעֹמֵר עֲשִׂיתָ הָאִיפָה הַזֹּאת: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לב עמ' 270)

ראו כי ה' נתן לכם השבת (טז, כט)

ה'שבת' שבתורה - הוא פנימיות התורה, שלכן קרי רבי
 יהודה לרשב"י, מארי דזוהר, בשם 'שבת' (זח"ג קמד, ב).
 ולמוד פנימיות התורה הוא בדרך ראיה, וכמבאר בחסידות
 שמשית ילמד סודות התורה לכל העם בדרך ראיה (ולשון
 הרגיל בזהר הוא תא-חזי, לא תא-שמע). וזהו, המאמר
 הראשון ב'לקוטי תורה' הוא "ראו כי ה' נתן לכם השבת".
 רמז יש כאן, שבפנימיות התורה כפי שנתגלתה בחסידות
 מדגש ביותר הלמוד בדרך ראיה, תכלית ההתאמתות.

שביעי יז א וַיִּסְעוּ כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־
 סִין לְמִסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרַפְדִּים וְאִין
 מַיִם לְשֵׁתֹת הָעָם: ד וַיִּרְבַּה הָעָם עִם־מֹשֶׁה
 וַיֹּאמְרוּ תַנּוּ־לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה
 מִה־תִּרְיֹבוֹן עִמָּדִי מִה־תִּנָּסֹן אֶת־יְהוָה: ז וַיִּצְמָא
 שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיֵּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה
 זֶה הַעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לָהֶמֶית אֹתִי וְאֶת־בְּנֵי
 וְאֶת־מִקְנִי בַצָּמָא: ח וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
 לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָּעָם הַזֶּה עוֹד מַעַט וְסָקְלֵנִי:
 ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֹבֵר לִפְנֵי הָעָם וְקַח

וּתְעַל הַשָּׁלוֹ וְתַכֶּם אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבִפְקֹר הִיתָה
 שֹׁכֶבֶת הַטֹּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה: י וּתְעַל שֹׁכֶבֶת הַטֹּל
 וְהָיָה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דָּק מִחֶסֶף דָּק כַּפְּפָר
 עַל־הָאָרֶץ: יא וַיֵּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
 אֶל־אֲחִיו מִן הָאֵל כִּי לֹא יָדְעוּ מִה־הוּא וַיֹּאמֶר
 מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם
 לֶאֱכֹלָה: יב זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְקַטֹּר מִמֶּנּוּ
 אִישׁ לְפִי אֹכְלוֹ עֹמֵר לְגִלְגֵּלֶת מִסֶּפֶר נַפְשֹׁתֵיכֶם
 אִישׁ לְאִשֶּׁר בָּאֵהָלוֹ תַקְחוּ: יג וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמִּרְבָּה וְהַמִּמְעִיט: יד וַיִּמְדּוּ
 בְּעֹמֶר וְלֹא הָעֵדִיף הַמִּרְבָּה וְהַמִּמְעִיט לֹא
 הִחֲסִיר אִישׁ לְפִי־אֹכְלוֹ לְקַטֹּר: טו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 אֲלֵהֶם אִישׁ אֶל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בָּקָר: טז וְלֹא־
 שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיּוֹתֵרוּ אַנְשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־בָּקָר
 וַיִּרְם תּוֹלְעִים וַיִּבְאֹשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה:
 יז וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בְּבָקָר בְּבָקָר אִישׁ כַּפִּי אֹכְלוֹ וְחֶם
 הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמַם: יח וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁנִי לְקַטֹּר לֶחֶם
 מִשְׁנֵה שְׁנֵי הָעֹמֵר לְאֶחָד וַיִּבְאֹו כָּל־נִשְׁיֵאֵי הָעֵדָה
 וַיִּגִּידוּ לְמֹשֶׁה: יט וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר
 יְהוָה שְׁבֹתוֹן שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מֵחֵר אֶת אֲשֶׁר־
 תֹּאפּוּ אַפּוֹ וְאֶת אֲשֶׁר־תִּבְשְׁלוּ בַשֶּׁלוֹ וְאֶת כָּל־
 הָעֵדִיף הַנִּיחִיו לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־הַבָּקָר:
 כ וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבָּקָר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא
 הִבְאִישׁ וְרָמָה לֹא־הִיתָה בו: כא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 אֲכַלְהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבַּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא
 תִמְצָאֶהוּ בַשָּׂדֶה: כב שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֶהוּ וּבַיּוֹם
 הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לֹא יִהְיֶה־בו: כג וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
 יֵצְאוּ מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מִצְאוּ: כד וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אֲנִי מֵאֲנִתֶם לְשֹׁמֵר מִצְוֹתִי
 וְתוֹרָתִי: כה רְאוּ כִי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבַּת עַל־פִּי
 הוּא נָתַן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁנִי לֶחֶם יוֹמִים שְׁבוּ ו
 אִישׁ תַּחֲתֹיו אֶל־יֵצֵא אִישׁ מִמֶּקְמוֹ בַּיּוֹם

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרַעוּתָהּ וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וְיַצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וְיִקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחֵיכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן. אֲמֵן יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמֵם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֹה דְקֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעֶלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן. אֲמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~ (דיוס יוס' יג אדר שני)

וַיָּבֹא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפְיֵידִים (יז, ח)
שָׂרְפּוּ יִשְׂרָאֵל יְדִיהֶם מִדְּבַרֵּי תוֹרָה (מכילתא)

למוד התורה הוא על-מנת לעשות ולקיים. וכאשר יש
רפיון בלמוד התורה – בא עמלק וילחם עם ישראל (ראשי
תבות יש ששים רבוא אותיות לתורה) ויקרר את קדושת
התורה. העצה לכך היא – בחר לנו אנשים, אנשי משה,
ואתפשטותא של משה, ראשי אלפי ישראל, שכל דור
ודור. וצא הלחם בעמלק – לשון יחיד, כי התורה היא
נצחית בכל זמן ובכל מקום בשנה.

מפסיר יד ויאמר יהוה אל-משה כתב זאת זכרון
בספר ושים באזני יהושע פיימחה אמהה את-
(זכר)* זכר עמלק מתחת השמים: ^{טו} ויבן משה
מזבח ויקרא שמו יהוה | נס: ^{טז} ויאמר ביידי
על-פס יה מלחמה ליהוה בעמלק מדר דר: פפ

ק"ו פסוקים, י"ד אמו"ה סימן, סנא"ה סימן.

אֶתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטָּף אֲשֶׁר הִפִּיתָ בּוֹ
אֶת־הַיָּאָר קַח בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ: הִנְנִי עֹמֵד לִפְנֶיךָ
שָׁם | עַל־הַצּוּר בְּחֶרֶב וְהִפִּיתָ בַּצּוּר וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ
מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֹּל מִשְׁהַ לַּעֲיִנִּי זִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל: וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמִרִיבָה
עַל־רִיב | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַפְתָּם אֶת־יְהוָה
לֵאמֹר הִישׁ יְהוָה בְּקֶרְבְּנוּ אִם־אֵין: פ הַיָּבֵא
עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרַפְיֵידִים: ט וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אַנְשִׁים וְצֵא הִלָּחֶם
בְּעֲמֶלֶק מָחָר אֲנֹכִי נֹצֵב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמִמָּה
הָאֱלֹהִים בְּיָדִי: וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כְּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ
מֹשֶׁה לְהִלָּחֶם בְּעֲמֶלֶק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחֹזֵר עָלוֹ
רֹאשׁ הַגִּבְעָה: י וְהָיָה כְּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ
וְגִבֹּר יִשְׂרָאֵל וְכֹאשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגִבֹּר עֲמֶלֶק:
יב וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ־אֹבֶן וַיִּשְׁיֻמוּ תַּחְתּוֹ
וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחֹזֵר תָּמְכוּ בְּיָדָיו מִזֶּה אַחַד
וּמִזֶּה אַחַד וַיְהִי יָדָיו אֲמוֹנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ:
יג וַיַּחֲלֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמֶלֶק וְאֶת־עַמּוֹ לִפְנֵי
חֶרֶב: פ י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת
זְכֹרֶן בַּסֵּפֶר וְשִׁים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ פִּי־מָחָה
אֲמָחָה אֶת־ (זכר)* זְכֹר עֲמֶלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם:
^{טו} וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה | נָסִי:
^{טז} וַיֹּאמֶר בְּיָדִי עַל־פֶּס יְהִי מִלְחָמָה לַיהוָה
בְּעֲמֶלֶק מִדֶּר דֶּר: פפ

(*) מנהיגיו שאומרים פעמים מילת זכר. הראשון זכר (בסוגל) ובשני זכר (בצירה).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עץ-חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. *האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מְוֹכִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֲשֶׁת לְפִדְוֹת אֲשֶׁת חַיִּל, וְרִיזָה בְּמַעֲשֵׂיהָ כְּלִפִּיד אֵשׁ הָיָה שְׁפָטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּעֵת הַהִיא בַּעֲבוּר שְׁתֵּיהֶם נְבִיאָה וְרִיזָה בְּמַעֲשֵׂיהָ: ה' וְהָיָה יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תֹּמָר לְכָל תַּתְּחוּר עִם הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיהָ לְמִשְׁפָּט, וְחִמִּיד הָיְתָה דְבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּתֵר אֶפְרַיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ אֵל הַמָּקוֹם הַהוּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט:

וּתְשַׁלַּח וּתְקַרְא לְבָרַק בֶּן אֲבִינֵעָם מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי וְהָאִמָּר

אֵלָיו הֲלֹא בָאֵם צִנּוֹה | יְהוֹה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לָךְ וּמִשְׁכַּת לְבוֹת

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָחוֹתָם לְבֹא עִמָּךְ לְהִלָּחֵם

בְּסִיסְרָא בְּתֵר תְּבוֹר כִּי מֵאֵד פָּחַדוּ

מַחֲלוּ הָרֵב שֶׁל סִיסְרָא וְלִקְחַת עִמָּךְ

עֲשֵׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נִפְתָּלִי

וּמִבְּנֵי זְבֻלוֹן: וּמִשְׁכַּתִּי אֵלָיִךְ

אֲתֹן בָּלְבוּ לְלָכָה אֶל־נַחֵל קִישׁוֹן

אֶת־סִיסְרָא שֹׁר־צָבָא יָבִין וְאֶת־

רָכְבוֹ וְאֶת־הַמּוֹנֵה וְנִתְּתִיהוּ

בְּיָדְךָ: ח וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרַק אִם־

תִּלְכִּי עִמִּי אֵל הַמִּלְחָמָה וְהִלַּכְתִּי

וְאִם־לֹא תִלְכִּי עִמִּי לֹא אֵלָיִךְ:

ט וַהֲאִמָּר הִלֵּךְ אֵלָיִךְ עִמָּךְ אָפֶם

כִּי לֹא תִהְיֶה לְךָ תַּפְאֲרֹתָךְ הַפָּאָר

הַיְתִיתָ לְשֵׁר הַצָּבָא עַל־הַדָּרָךְ אֲשֶׁר

אַתָּה הוֹלֵךְ בִּי בִּידֵי־אִשָּׁה וַיִּפְרַח

יְהוֹה אֶת־סִיסְרָא קִיבִין הָעָם וַיִּנָּח

עַל יְדֵי דְבוֹרָה, סוּף מַפְלֹתוֹ עַל יְדֵי יַעֲלֵ,

וְתַקֵּם דְבוֹרָה וְתִלָּךְ עִם־בָּרַק

שי למורא

(ד) אֲשֶׁת לְפִדְוֹת, שְׁתֵּיהֶם עוֹשֶׂה פְּתִילוֹת לְמִקְדָּשׁ. פְּרוֹשׁ אַחֵר, שְׁתֵּיהֶם אֲשֶׁת חַיִּל וְרִיזָה בְּמַעֲשֵׂיהָ כְּלִפִּיד אֵשׁ. פְּרוֹשׁ אַחֵר, שְׁשֵׁם בְּעֵלָה הָיָה בָּרַק בֶּן אֲבִינֵעָם, וְקָרָא "לְפִדְוֹת" שְׁהָיוּ עֵינָיו קְרוֹב לִ"בָּרַק". שְׁפָטָה, הָיְתָה רִגְלָהּ לְשֹׁפֵט. (ה) תֹּמָר, אֵילֵן תֹּמָר. וּבִשְׁבִיל שֶׁלֹא תִתְחַדַּר עִם הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים

אֵלֶיהָ לְמִשְׁפָּט, קָבְעָה יִשְׁבִּתָּה שָׁם. (ו)

מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי, מִקְדָּשׁ אֲשֶׁר בְּנִתְּלָה

שְׁכֵנִת נִפְתָּלִי. וּמִשְׁכַּת בְּתֵר תְּבוֹר,

מִשְׁדֵּשׁ לְבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָחוֹתָם לְבֹא

עִמָּךְ בְּתֵר תְּבוֹר לְהִלָּחֵם בְּסִיסְרָא, כִּי

מֵאֵד פָּחַדוּ מַחֲלוּ מַחֲלוּ (ד. ת. ר. ב.) וּמִשְׁכַּתִּי

אֵלָיִךְ אֵל נַחֵל קִישׁוֹן, אֲתֹן בָּלְבוּ

לְלָכָה אֵל נַחֵל קִישׁוֹן. (ח) אִם תִּלְכִּי

עִמִּי, אֵל הַמִּלְחָמָה. (ט) אָפֶם, רַק.

הפטרה לפרשת בשלח לקריאה בציבור ולשמו"ת

בשופטים פרק ד ה

ד וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֲשֶׁת לְפִדְוֹת אֲשֶׁת חַיִּיל וְרִיזָה בְּמַעֲשֵׂיהָ כְּלִפִּיד אֵשׁ הָיָה שְׁפָטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּעֵת הַהִיא בַּעֲבוּר שְׁתֵּיהֶם נְבִיאָה וְרִיזָה בְּמַעֲשֵׂיהָ: ה' וְהָיָה יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תֹּמָר לְכָל תַּתְּחוּר עִם הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיהָ לְמִשְׁפָּט, וְחִמִּיד הָיְתָה דְבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּתֵר אֶפְרַיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ אֵל הַמָּקוֹם הַהוּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט: וּתְשַׁלַּח וּתְקַרְא לְבָרַק בֶּן־אֲבִינֵעָם מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי וְהָאִמָּר אֵלָיו הֲלֹא בָאֵם צִנּוֹה | יְהוֹה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לָךְ וּמִשְׁכַּת בְּתֵר תְּבוֹר וְלִקְחַת עִמָּךְ עֲשֵׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נִפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבֻלוֹן: וּמִשְׁכַּתִּי אֵלָיִךְ אֲל־נַחֵל קִישׁוֹן אֶת־סִיסְרָא שֹׁר־צָבָא יָבִין וְאֶת־רָכְבוֹ וְאֶת־הַמּוֹנֵה וְנִתְּתִיהוּ בְּיָדְךָ: ח וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרַק אִם־תִּלְכִּי עִמִּי וְהִלַּכְתִּי וְאִם־לֹא תִלְכִּי עִמִּי לֹא אֵלָיִךְ: ט וַהֲאִמָּר הִלֵּךְ אֵלָיִךְ עִמָּךְ אָפֶם כִּי לֹא תִהְיֶה תַּפְאֲרֹתָךְ

עטרת מרים

קדשה: יִזְעַק בָּרַק אֶת־זְבוּלוֹן וְאֶת־נַפְתָּלִי קְדֹשָׁה וַיַּעַל לְהַר תְּבוֹר בְּרִגְלָיו כִּי לֹא הָיָה לוֹ סוּם וְרֹכֵב עֲשֶׂרֶת אֲלָפֵי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוּרָה: יֵא וְחֵבֶר הַקִּינִי נִפְרָד פִּירֵשׁ אֶת עֲצָמוֹ מִקֶּן מִשְׁאֵר בְּנֵי קֶן שֶׁשָּׁבוּ בְּמִדְבַר יְהוּדָה מִבְּנֵי חֲבֵב חֲתָן מֹשֶׁה וַיֵּט אֹהֶלוֹ עַד־אֵלּוֹן בְּצַעֲנָנִים אֲשֶׁר אֶת־קִדְשׁ: יב וַיָּגֵדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָרַק בֶּן־אֲבִינֵעָם הַר־תְּבוֹר וְכֹהֵן שְׂרוּצָה לְהַלְלֵם: יג ה' נָתַן בְּלִבּוֹ שֶׁל סִיסְרָא לִלְכָּת אֶל נַחַל קִישוֹן וַיִּזְעַק סִיסְרָא אֶת־כָּל־רִכְבּוֹ תִשְׁעַ מֵאוֹת רֶכֶב בְּרֹל וְאֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ הֵגַם שְׁתֵּהִי רֹאיוֹ שִׁינָא לְקִרְאָת הַחֲלָשִׁים הָאֵלֶּה בְּמַעַט עִם מַחֲרֶשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישוֹן: יד וְתֹאמֶר דְּבָרָה אֶל־בָּרַק קוֹם אֵל תַּתְּעַבֵּב

שי למורה

(י) וַיִּזְעַק, עָנָן אֲסַפָּה עַל יְדֵי זְעָקָה וַיַּעַל בְּרִגְלָיו, הֶעֱלָה לְהַר תְּבוֹר, עִם הַלִּיכּוֹ. (יא) הַקִּינִי, מִמְּשַׁפַּחַת הַקִּינִי, הֵם צִאֲצָאֵי יִתְרוֹ שְׁנֵקָרָא "קִינִי" וְנִם נִקְרָא "חֲבֵב". נִפְרָד מִקֶּן, נִפְרָד מִמִּדְבַר יְהוּדָה שֶׁשָּׁבוּ מִשְׁפַּחַת הַקִּינִי, כְּמוֹ שְׂכֵנֵיכֶם בְּתַחֲלֹת סֵפֶר שׁוֹפְטִים. מִבְּנֵי חֲבֵב, יֵשׁ מִפְּרָשִׁים, שְׂרָצָה לְיֹמֶר שֶׁקֶן הָיָה מִבְּנֵי חֲבֵב (יד) קוֹם, אֵל תַּתְּעַבֵּב כָּאֵן בְּהַר תְּבוֹר. (טו) וַיִּנָּם בְּרִגְלָיו, קָדִי שְׁלֵא יִפְרֹדוּ. (טז) עַד אַחֵר, אֲפִילוֹ אַחֵר. (יז) אֶת נֶאֱדָר הַחֲלָב, הַשְׁקָתָה אוֹתוֹ חֶלֶב כִּי זֶה מִכֵּי תִרְדְּמָה. (כא) הַמִּקְבָּת, מִן

עַל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אַתָּה הוֹלֵךְ בִּי בִּיד־ אִשָּׁה יִמְכֹּר יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וְתִקֵּם דְּבוּרָה וְתִלָּךְ עִם־בָּרַק קְדֹשָׁה: יז וַיִּזְעַק בָּרַק אֶת־זְבוּלוֹן וְאֶת־נַפְתָּלִי קְדֹשָׁה וַיַּעַל בְּרִגְלָיו עֲשֶׂרֶת אֲלָפֵי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוּרָה: יא וְחֵבֶר הַקִּינִי נִפְרָד מִקֶּן מִבְּנֵי חֲבֵב חֲתָן מֹשֶׁה וַיֵּט אֹהֶלוֹ עַד־אֵלּוֹן בְּצַעֲנָנִים אֲשֶׁר אֶת־קִדְשׁ: יב וַיָּגֵדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָרַק בֶּן־ אֲבִינֵעָם הַר־תְּבוֹר

אֲבִינֵעָם הַר־תְּבוֹר: יג וַיִּזְעַק סִיסְרָא אֶת־כָּל־רִכְבּוֹ תִשְׁעַ מֵאוֹת רֶכֶב בְּרֹל וְאֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מַחֲרֶשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישוֹן: יד וְתֹאמֶר דְּבָרָה אֶל־בָּרַק קוֹם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת־סִיסְרָא בִּידֶךָ הֲלֹא יֵצֵא לְפָנֶיךָ וַיִּרְדּוּ בָרַק מִהַר תְּבוֹר וְעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו: טו וַיִּהְיֶם יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וְאֶת־כָּל־הָרֶכֶב לְפִי־חֶרֶב לְפָנֶיךָ וַיִּרְדּוּ סִיסְרָא מֵעַל הַמִּדְבָּרָה וַיִּנָּם בְּרִגְלָיו כִּי מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַתִּפּוֹשׁ אוֹתוֹ: טז וּבָרַק רִדָּף אַחֲרֵי הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמִּחְנָה עַד חֲרֶשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל־מִחְנָה סִיסְרָא לְפִי־חֶרֶב לֹא נִשְׁאָר עַד־ אַחֵר אֲפִילוֹ אַחֵר: יז וְסִיסְרָא נָם בְּרִגְלָיו אֶל־אֹהֶל לְצִד הָאֹהֶל וַיַּעַל אֶשֶׁת חֵבֶר הַקִּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יֶכֶן מֶלֶךְ־חֲצוֹר וּבֵין בֵּית חֵבֶר הַקִּינִי וְזֹה חֵשֶׁב לְהַמְלִיט שְׂמֹה: יח וַתֵּצֵא יָעֵל לְקִרְאָת סִיסְרָא כִּי רָאִתָּה שְׁתֵּהִי בְּמִסְתַּפֵּם אִם לִילָךְ לֹאֲהַלָּה אִם לָנוֹם עוֹד לְחַלּוֹ, וְתֹאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלִי אֶל־תִּירָא וַיִּסָּר אֵלֶיהָ הָאֹהֶל וַתִּכְסְּהוּ בְּשֹׁמִיכָה: יט וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִינָא מַעֲט־מִיָּם כִּי עֲצָמִי וַתִּפְתָּח אֶת־נְאוֹד אֶת־נְאוֹד הַחֲלָב וַתִּשְׁקֶהוּ כִּי חֶלֶב מִכֵּי תִרְדְּמָה וַתִּכְסְּהוּ: כ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֲמֹד וְרוּי עֲצָמוֹד לַעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וְהָיָה אִם־אִישׁ יָבֹא וְשָׁאֲלֶךָ וַאֲמַרְתְּ אֵין: כא וַתִּקַּח יָעֵל אֶשֶׁת־חֵבֶר וְהָיָה אִם־אִישׁ יָבֹא וְשָׁאֲלֶךָ וַאֲמַרְתְּ אִישׁ וַאֲמַרְתְּ אֵין: כב וַתִּקַּח יָעֵל אֶשֶׁת־חֵבֶר

שפילי האהל ותשם את־המקבת בידה האחת ואת היתר בידה השנייה ותבוא אליו בלאט ותתקע את־היתד ברכתו ותצנח בארץ היתר עברה ורתו ונתקעה בארץ והוא־נרדם משנת החלב ויעף כי גם ברגליו וימות: כב והנה ברג רגה את־סיסרא לבקשו באשר הוא שם ותצא יעל לקראתו ותאמר לו לך

ואראך את־האיש אשר־אתה מבקש ויבא אליה והנה סיסרא נפל מות והיתד ברכתו: כג וכנגע אלהים ביום ההוא את יבין מלך־כנען לפני בני ישראל: כד ותלך יד בני ישראל הלוד וקשה בכל פעם יותר על יבין מלך־כנען עד אשר הכריתו את יבין מלך־כנען: א ותשר מלשון שרה דבורה וברק בן־אבינעם ביום ההוא לאמר שבעי ישראל יאמרו: ב בפרע פרעות בנקום ה' נקמות בישראל על יד ישראל בהתנדב עם לצאת למלחמה עם כי ראו חולשתם וגבורת סיסרא, בעבור שתי אלה ברכו יהוה: ג שמעו מלכים של האומות האזינו רוגים כדי שיצאו מלחמה לישראל, על אשר אנכי ליהוד ולחלקו להאמין בו, לזה אנכי אשרה על התשועה הבאה לי מפני אומי יהודה אלהי ישראל: ד יהוה בצאתך משעיר להלחם בסחון ועוג בצעדיך משרה אדום ארץ רעשה החרד והרעיש כל מלכי הארמה גם־שמים נמפו באיז השמים והעבים נתכו והיו למים. והנה אמר זה למשל על מלחמת סחון ועוג גם־עבים נמפו מים להחריד ולכלבלב הגוים בקול המון תנשם: ה הרים נולו מגדל הערדה, ונמפו ועה מפני יהוה זה הר סיני מפני פחד יהוה אלהי ישראל הנלחם לישראל: ו בימי השופט שגמיר בן ענת תקופה, לא היתה תשועה שלמה בני ישראל ולא חרדו הגוים מפחד ה'. בני ישראל חדרו מנעו ארחות דרכים

פטיש שבו נועצים את יתדות האהל בפרקע. בלאט, בהסתר ובחשאי. ברכתו, בצדע, הוא צד המצח בברכת האזן. ויעף, והיה עף מניסתו ברגליו. כד) וקשה, ונקמה. ב) בפרע פרעות בישראל, בנקם נקמות בגוים על יד ישראל. בהתנדב עם, ובשביל מה שנתן ה' בלב העם להתנדב ללכת

למלחמה. ג) שמעו מלכים, מלכי הגוים, שמעו את אשר אני דובר, ותפחדו מלהלחם עוד בישראל. פריש אחר, "מלכים", הם ישראל, כענין שאמרו ד"ל "כל ישראל בני מלכים הם". האזינו, הפו און לשמע. רוגים, שרים, אדונים. אנכי לה' אנכי אשרה, על אשר אנכי לה' ולחלקו להאמין בו, לכן אנכי אשרה על המשועה שעשה לי ה'. ד) בצאתך משעיר, בצאתך לפני בני ישראל כשעברו את הר שער, שאז התחילו להלחם בסחון ועוג. בצעדיך משרה אדום, הוא כפל ענין של "בצאתך משעיר" במלים אחרות. ארץ רעשה, כל מלכי הארמה הרעשו ונפחדו. גם שמים נמפו, גם המלאכים שרי האמות של הגוים חרדו, ובאלו ועה נמפה מהם מרב פחד. גם עבים וגו', גם העננים נמפו מים בקול המון תנשם בשביל להחריד ולכלבלב את הגוים. ה) הרים נולו, גם ההרים כאילו נמפו ועה מגדל הערדה. זה סיני, זה הר סיני, שאמר בו "ותחד כל ההר" (שמות יט. יח). ו) בימי שגמיר, בימי השופט שגמיר. בימי יעל, גם יעל היתה שופטת. חדרו, ארחות, בימיהם לא היתה תשועה שלמה, ולא חרדו הגוים מפחד ה', ולכן חדרו חלקי ארץ, כי פחדו מהגוים. ולכן ארחות עקלקלות, היו חלקים בדרכים מעקלות, כדי שלא ירגישו בהם האויבים. ז) חדרו פרזון, מפחד האויבים, הפסיקו לשבת בערי הפרזות

את־יתד האהל ותשם את־המקבת בידה ותבוא אליו בלאט ותתקע את־היתד ברכתו ותצנח בארץ והוא־נרדם ויעף וימות: כב והנה ברג רגה את־סיסרא ותצא יעל לקראתו ותאמר לו לך ואראך את־האיש אשר־אתה מבקש ויבא אליה והנה סיסרא נפל מות והיתד ברכתו: כג וכנגע אלהים ביום ההוא את יבין מלך־כנען לפני בני ישראל: כד ותלך יד בני־ישראל הלוד וקשה על יבין מלך־כנען עד אשר הכריתו את יבין מלך־כנען: ה א ותשר דבורה וברק בן־אבינעם ביום ההוא לאמר: ב בפרע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו יהוה: ג שמעו מלכים האזינו רוגים אנכי ליהוה אנכי אשרה אומי יהודה אלהי ישראל: ד יהוה בצאתך משעיר גם־שמים נמפו גם־עבים נמפו מים: ה הרים נולו מפני יהוה זה סיני מפני יהוה אלהי ישראל: ו בימי שגמיר בן־ענת בימי יעל חדרו ארחות והלכי נתיבות ילכו ארחות עקלקלות: ז חדרו פרזון

והלכי נתיבות ושבילים, כי היו ראים לצאת לדרך מפני האויבים ולכן והיו חלקים ארחות עקלקלות בהחבא שלא ימצא האויב: ז חדרו פרזון ער

עטרת מרים

שי למורא

שאין לחן חומת. בַּיִשְׂרָאֵל חֲדָלוּ, רק בַּיִשְׂרָאֵל חֲדָלוּ. אָבֵל הַגּוֹיִם לֹא פָחַדוּ מִיִּשְׂרָאֵל לְשֶׁבֶת בְּעָרֵי הַפָּרוּת, כִּי יָדָם הָיְתָה תִּסְפָּת. עַד שֶׁקָּמְתִי, כְּמוֹ עַד שֶׁקָּמְתִי. כִּי עָבְשׁוּ הָיְתָה תְּשׁוּעָה שְׁלֹמָה, וַיָּשׁבוּ יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵי הַפָּרוּת, וַיִּלְכּוּ בְּנֵי־יִבְיָכָב וַדְרָכִים וַיִּשְׁרֹת, לֹלֵא פָחַד מִהַגּוֹיִם. אִם בַּיִשְׂרָאֵל, כָּאֵם הַמִּנְפֶּרֶת אֵת בְּנֵיהָ לְיִשְׂרָאֵל דָּרָכָם, כִּן אֵנִי לְיִשְׂרָאֵל. (ח)

יִבְחַר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים, כְּשֶׁבַח לֹא יִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים חֲדָשִׁים. אִזּוֹ לָחֵם שְׁעָרִים, אִזּוֹ הִקְקוּ לְמַלְחָמָה בְּשַׁעַר עֵרֶכָם. כִּגֹּן אִם יִרְאֶה וְלִמַּח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בַּיִשְׂרָאֵל, רָאוּ עֵתָה בְּהַתְנַדְּכָם, אִם יִרְאֶה בַּיִשְׂרָאֵל כִּגֹּן וְלִמַּח בְּשִׁבְלִי לְהִלָּחֵם בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף רָאשֵׁי גִידֵי צְבָאוֹת שֶׁהֵבִיא סִיסְרָא עֲלֵיכֶם. וְכָלֵם הַמָּקֵם הַקָּבִ"ה בְּמַלְחָמָה הַכּוֹכָבִים, וְנָחַל קִישׁוֹן גֶּרָפָם. (ט) לְבִי, מַעֲמֵק לְבִי וְרָצוֹנִי אִמְרַת אֲנִי. לְחֻזְקִי יִשְׂרָאֵל, לְחֻזְקִי יִשְׂרָאֵל. לְחֻזְקִי יִשְׂרָאֵל וְסוֹפְרֵיהֶם שְׂבוֹתֵיכֶם אֵת הַחֲקִים. הַמִּתְנַדְּכִים בָּעֵם, שֶׁהַתְנַדְּכוּ בָּעֵם לְצֹאת לְמַלְחָמָה. בָּרְכוּ ה', בָּרְכוּהוּ וַיִּשְׁבּוּ אֵלָיו. (י) רַכְבִּי אֲתוֹנוֹת צַהֲרוֹת, הַסּוֹפְרִים וְהַשָּׂרִים שֶׁיִּרְכְּבוּ מַעֲבָשׁוּ עַל אֲתוֹנוֹת לְבָנוֹת הַחֲשׁוּבוֹת, מְבִלִּי פָחַד וְדָאָה מְאֻזִּב. וַיִּשְׁבִּי עַל מִדִּין, וְאוֹתָם הַדִּינִים שִׁשִּׁיִּשְׁבִּים עַל מִדִּין לְעִשׂוֹת מִשְׁפָּט, מַעֲבָשׁוּ וַיִּכְלוּ לְעִשׂוֹת בְּפִרְהָאִי מְבִלִּי פָחַד מוֹשְׁלִים וְרִים, וְהוֹלְכִי עַל דֶּרֶךְ, הַחוֹלְכִים בְּגִל. שִׁיחֹו, דְּבִחוּ וְסִפְרוּ אֵת הַתְּשׁוּעָה הַזֹּאת. (יא) מִקּוֹל מְחַצְצִים בֵּין מִשְׁאֲפִים, מִקּוֹל יוֹדֵד יִרְדוּ לְשַׁעֲרֵים, חֹורוּ לְעָרִים עִם־יְהוָה: יִב עוֹרִי בְּכָל הַתְּחִיב לְחַבֵּר בְּשִׁיר עוֹרִי עוֹרִי דְּבָרִי־שִׁיר בְּהַתְחַזֵּק הַשִּׁיר הַתְּנַגֵּב הַתְּשׁוּעָה קוֹם בָּרַק וַיִּשְׁבֶּה שְׂבִינֶךָ עֲלִיד רַק לְחִלָּם וַיִּשְׁבֶּה שְׂבִינֶךָ עֲלִיד רַק לְשֹׁלוֹ שֶׁלֹּא הָאֵיב, בְּרִאֲבִינָעִם: יִב אִזּוֹ בְּשִׁיר וְהַתְחַזֵּק הַשִּׁיר יִרְדוּ שְׂרִיד הַתְּשָׁאָר מִיִּשְׂרָאֵל לְמִשׁוֹל לְאֲדִירִים עִם בְּאֲדִירֵי הַגּוֹיִם יְהוָה יִרְדוּ יְמִן לִי מִשְׁפָּלָה בְּגִבּוֹרִים שֶׁל הַגּוֹיִם: יִד ...מִי הָיוּ הָאֲדִירִים? מִנִּי מִן אֶפְרַיִם יָצָא שְׂרָשֶׁם הַשּׁוֹרֶשׁ הַזֶּה

הַפָּחוּ כִּי פָחַדוּ לְשֶׁבֶת שָׁם, וְרַק בַּיִשְׂרָאֵל חֲדָלוּ וְלֹא בְּגוֹיִם. כִּן הָיָה עַד שֶׁקָּמְתִי אֲנִי דְּבֹרָה שֶׁקָּמְתִי אֲנִי לְהוֹיֹת אִם וּמִנְחֵנָה בַּיִשְׂרָאֵל: ח כִּי בְּאִשֶּׁר יִבְחַר יִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אִזּוֹ לָחֵם שְׁעָרִים מַלְחָמָה בְּעָרֵי לְעוֹנֶשׁ. אָבֵל פָּחַדוּ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רָצוֹן ח', וְהָיָה בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּגֹּן אִם־יִרְאֶה

לֹא הָיָה צִרִּיף לָחֵם כִּגֹּן וְלִמַּח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בַּיִשְׂרָאֵל אֶצֶל בְּנֵי גִד וְכִנִּי רָאוּבֵן אֶף שָׁחִיו אִזּוֹ חֲלוּצֵי צָבָא: ט מַעֲמֵק לְבִי אֲדַבֵּר לְחֻזְקִי לְהוֹלִים בַּיִשְׂרָאֵל הַמִּתְנַדְּכִים בָּעֵם לְהַשְׁלִיכֵם וְלַמָּדָם תוֹרָה בָּרְכוּ יְהוָה שֶׁהִכְנִיעַ אוֹיְבֵיכֶם לְפָנֵיכֶם: י אִתָּם הַשָּׂרִים רַכְבִּי אֲתוֹנוֹת צַהֲרוֹת לְבָנוֹת, וְהַתְּחַבֵּים יִשְׁבִּי עַל־מִדִּין עַל הַמִּשְׁפָּט וְהוֹלְכִי עַל־דֶּרֶךְ הַסּוֹפְרִים שִׁיחֹו וְדַבְּרוּ תְהִלּוֹת ח': יא הַמּוֹרֶת מִה שֶׁהָיָה נִשְׁמַע מִקּוֹל מְחַצְצִים מוֹרֵי חֲצִים בֵּין מִשְׁאֲפִים בֵּין הַחוֹלְכִים לְשֹׁאוֹב מוֹם, שָׁם יִתְנַבֵּי יִצְחָר צִדְקוֹת יְהוָה שֶׁהַכִּרַת אֵת אוֹיְבֵיכֶם הַמּוֹצִיִם צִדְקָתָה שֶׁעָשָׂה לְעָרֵי פְרוּזוֹנוֹ הַפָּרוּת בַּיִשְׂרָאֵל בְּהוֹיֹת הַתְּשׁוּעָה כִּי אִזּוֹ יִרְדוּ לְשַׁעֲרִים חֹורוּ לְעָרִים הַפָּרוּת עִם־יְהוָה: יב עוֹרִי בְּכָל הַתְּחִיב לְחַבֵּר בְּשִׁיר עוֹרִי עוֹרִי דְּבָרִי־שִׁיר בְּהַתְחַזֵּק הַשִּׁיר הַתְּנַגֵּב הַתְּשׁוּעָה קוֹם בָּרַק כִּי לֹא הוֹצִיָּד לְחִלָּם וַיִּשְׁבֶּה שְׂבִינֶךָ עֲלִיד רַק לְשֹׁלוֹ שֶׁלֹּא הָאֵיב, בְּרִאֲבִינָעִם: יג אִזּוֹ בְּשִׁיר וְהַתְחַזֵּק הַשִּׁיר יִרְדוּ שְׂרִיד הַתְּשָׁאָר מִיִּשְׂרָאֵל לְמִשׁוֹל לְאֲדִירִים עִם בְּאֲדִירֵי הַגּוֹיִם יְהוָה יִרְדוּ יְמִן לִי מִשְׁפָּלָה בְּגִבּוֹרִים שֶׁל הַגּוֹיִם: יד ...מִי הָיוּ הָאֲדִירִים? מִנִּי מִן אֶפְרַיִם יָצָא שְׂרָשֶׁם הַשּׁוֹרֶשׁ הַזֶּה

יְהוֹשֻׁעַ כִּן נִזְק, לְהוֹיֹת בְּעִמְלָק אַחֲרִיד יְקוֹם מִשְׁבֶּט בְּנִימִין שְׁאוּל כִּן קִיש בְּעִמְלָק שֶׁהוּא הָיָה עֶפְרוֹ וְשִׁבְמָה. לֹא כִן בְּמַלְחָמָה הַזֹּאת לֹא הִלְכוּ בְּגוֹרִים, אֶלֶא מִנִּי מְכִיר שֶׁיִּרְדוּ עִמִּי הָיוּ מְחַקְקִים חֲקָמִים בְּדַת דִּין, לֹא אֲנִשִּׁי חֵל לְמַלְחָמָה וּמִזְבֻּבֵּל הָיוּ מוֹשְׁכִים בְּשֶׁבֶט סוֹפֵר לֹא אוֹתִיו כִּגֹּן וְהָרַב: מו וְשָׂרִי בַּיִשְׁשָׁכָר שֶׁהִלְכוּ עִם־דְּבָרָה הָיוּ רַק חֲקָמִים בְּתוֹרָה וַיִּשְׁשָׁכָר כִּן

בְּנִימִין בְּעִמְלָק, אַחֵר כִּד יְקוֹם מִשְׁבֶּט בְּנִימִין שְׁאוּל כִּן קִיש וְלָחֵם בְּעִמְלָק בָּרַב עִם. מִנִּי מְכִיר יִרְדוּ מְחַקְקִים, מִנִּי מְכִיר כִּן מַעֲשֶׂה. יִרְדוּ מְחַקְקִים, הֵם הַגּוֹלִים וְהַחֲקָמִים, לְהִלָּחֵם גִּיד סִיסְרָא. וְכִן מִשְׁבֶּט וְכִן מִשְׁבֶּט סוֹפֵר, וְכִן מִשְׁבֶּט בְּשֶׁבֶט סוֹפֵר, הָעֵט (הַקֶּנֶה) שָׂמוּ בּוֹחַב הַסּוֹפֵר. (מו) וְשָׂרִי בַּיִשְׁשָׁכָר, וְהַשָּׂרִים שֶׁבְּשֶׁבֶט יִשְׁשָׁכָר, הֵם הַסְּתֵרֵינִי שְׁעוֹסִים הָעֵם. מוֹשְׁכִים, בּוֹחַבִּים בְּמִשְׁכֵּת הָעֵט. בְּשֶׁבֶט סוֹפֵר, הָעֵט (הַקֶּנֶה) שָׂמוּ בּוֹחַב הַסּוֹפֵר. (מו) וְשָׂרִי בַּיִשְׁשָׁכָר, וְהַשָּׂרִים שֶׁבְּשֶׁבֶט יִשְׁשָׁכָר, הֵם הַסְּתֵרֵינִי שְׁעוֹסִים

עוֹרִי דְּבָרָה, הַתְּנַגֵּב בְּשִׁירֵי. וְרִבּוֹתֵינוּ אִמְרוּ, מִנִּי שֶׁהַתְּהִלָּה וְאִמְרוּ "עַד שֶׁקָּמְתִי דְּבָרָה", הַתְּהִלָּה מִכֵּנָה רִיחַ הַקֶּשֶׁל. וַיִּשְׁבֶּה שְׂבִינֶךָ, תִּפְחָ אֵת הָאוֹיְבִים בְּשִׁבִּי. (יג) אִזּוֹ יִרְדוּ שְׂרִיד, אִזּוֹ יִשְׁלֹו הַשָּׂרִידִים שֶׁנִּשְׁאָרוּ מִיִּשְׂרָאֵל. לְאֲדִירִים עִם, בְּחֻזְקֵם שֶׁבְּאִמּוֹת הָעוֹלָם. ח' יִרְדוּ לִי בְּגִבּוֹרִים, ח' יְמִן לִי מִשְׁפָּלָה בְּגִבּוֹרֵי הַגּוֹיִם. (יד) מִנִּי אֶפְרַיִם, מִשְׁבֶּט אֶפְרַיִם. שְׂרָשֶׁם בְּעִמְלָק, נִשְׁאָר שֶׁל שֶׁבֶט אֶפְרַיִם לָחֵם רָאשׁוֹן בְּעִמְלָק, וְהוּא יְהוֹשֻׁעַ כִּן נִזְק. אַחֲרִיד

מִנִּי מְכִיר יִרְדוּ מְחַקְקִים, מִנִּי מְכִיר כִּן מַעֲשֶׂה. יִרְדוּ מְחַקְקִים, הֵם הַגּוֹלִים וְהַחֲקָמִים, לְהִלָּחֵם גִּיד סִיסְרָא. וְכִן מִשְׁבֶּט וְכִן מִשְׁבֶּט סוֹפֵר, וְכִן מִשְׁבֶּט בְּשֶׁבֶט סוֹפֵר, הָעֵט (הַקֶּנֶה) שָׂמוּ בּוֹחַב הַסּוֹפֵר. (מו) וְשָׂרִי בַּיִשְׁשָׁכָר, וְהַשָּׂרִים שֶׁבְּשֶׁבֶט יִשְׁשָׁכָר, הֵם הַסְּתֵרֵינִי שְׁעוֹסִים

נאמן, הלא עם בְּרַק בַּעֲמֹק שְׁלַח בְּרַגְלָיו כִּי לֹא הָיָה לוֹ רֶכֶב וְסוֹס וְלֹא אִנְשֵׁי חֵיל לְמִלְחָמָה, וְאוֹלָם בְּפִלְגָּנוֹת רֵאשִׁיט שֶׁנֶּחֱלַק לָבוּ מִלְחָמָה עִם שְׂאֵר יִשְׂרָאֵל לְמִלְחָמָה גְּדוֹלִים נִתְּרָבוּ וְהַשְׂאִיר חֻקְקֵי־לֵב שְׂרִטוֹת עֲמֻקּוֹת וְשִׁרְזוֹן לֵב: מִזֹּרֵאֵינוֹ לָמָּה יִשְׁבֶּתָּ רְגוּעַ בֵּין הַמְּשֻׁפְּתִים עַל הַגְּבֹל בְּמִקְוֵי לְשִׁמְעַשְׂרֹת שָׂרָקוֹת עֲדָרִים וְלֹא בָּאתָ

לְעֹנֶת־יִשְׂרָאֵל לְמִלְחָמָה הַזֹּאת. אִךְ לְמוֹתֵר לְחִסּוֹר לְפִלְגָּנוֹת רֵאשִׁיט שֶׁנֶּפְרַד מִן הַמִּלְחָמָה כִּי גְדוֹלִים יֵשׁ צוֹרֵךְ בַּחֲרֻבָּה חֻקְקֵי־לֵב כִּדִּי לְחִשְׁבִּיל אִמְתָּת הַדָּבָר: יוֹ גַּם גִּלְעָד בַּעֲבֵר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן וְלֹא בָּא אֶל הַמִּלְחָמָה וְדָן לָמָּה יִגְדֹר וְקִבֵּץ נִכְסָיו עַל אֲנִיּוֹת לְהִגִּים אוֹתָם לְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, אֲשֶׁר יֵשֵׁב לְחוּף יַמִּים וְעַל מִפְּרָצָיו אֲשֶׁר מִפְּסִיקִים בֵּינוֹ לְבֵין הָאוֹיֵב יִשְׁכְּנוּ בִּשְׁקֵט כֹּל יִבְאוּ בָּהֶם הַגּוֹיִם: יח אוֹלָם וְכֵלֶן עֲשֵׂה הַטּוֹב עִם חֶרֶף בְּהַ נִפְשׁוֹ לְמוֹת בְּמִלְחָמָה וְנִפְתָּלִי כְּמוֹתָהּ לֹא חָשׂ לְמוֹת עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה בְּמִקְוֵם הַמִּלְחָמָה: יט בָּאוּ מַלְכִּים מֵאַרְצוֹת אַחֲרוֹת לְעֹנֶת סִסְרָא נִלְחָמוּ אִזּוֹ בַּעַת הַלָּחֶם סִסְרָא, נִלְחָמוּ בַּעֲבֹרֵי מַלְכֵי כְנָעַן כִּי בַת־עֲנָנָךְ נִלְחָמוּ וְקָצָה הַמַּחֲנֶה הַגֵּזַע עַל־מִי מִגְדּוֹ כִּלִּי הַמּוֹרָה בָּאוּ לְעֹנֶתוֹ כִּי בַּעֲצֵה שֶׁכֶּר-כֶּסֶף לֹא לָקְחוּ: כ לֹא בַּחֲרָבָם נָצְחוּ לְסִסְרָא אִךְ מִן שְׂמִיּוֹם נִלְחָמוּ מֵאֵת ח' וַתִּבְרָךְ בָּא לָהֶם הַהֲצִיטָה, כִּאלֹו הַכּוֹכָבִים סְרוּ מִמְּסֻלּוֹתָם וַיִּרְדּוּ וְנִלְחָמוּ עִם סִסְרָא: כא הַמִּלְחָמָה הָיְתָה בִּשְׂפַת הַנַּחַל, וּבָגַם נַחַל קִישׁוֹן גֶּרְפָּם שִׁטְפָם נַחַל קְדוּמִים אֲשֶׁר הָיָה מִקְדָּם נַחַל קִישׁוֹן שְׂמִיּוֹת מַעֲשִׂים הָיוּ, עַד אֲשֶׁר תִּדְרֹכִי נִפְשִׁי אִנִּי

בַּעֲצֵמִי וְהַעֲבַרְתִּי אוֹתוֹ עַד בְּעוֹן מַלְכֵי נֹק: כב אִזּוֹ הִלְכּוּ נִשְׁבֵּיו עֲקִיב־סוֹס סִסְרָא מִדִּהְיֹוֹת מִדְּלִיגַת יְרֵלִי הַסּוֹס בָּכַת, מִן הַדִּירוֹת אֲבִירָיו סוֹסִים הַאֲבִירִים: כג אִזּוֹ אִזּוֹ אִתָּם הַמִּקְוֵם מִרוֹז שְׂתֵּהָ קְרוֹב לְמִקְוֵם הַמִּלְחָמָה אֲמַל מִלֵּאךְ יְהוָה אִזּוֹ אִזּוֹ קָלִיל יִשְׁבִּיחָהּ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֹנֶת עִם יְהוָה לְעֹנֶת יְהוָה בְּגִבּוֹרִים כְּכִיכֹל, שְׂמִי שְׂהוּא עוֹזֵר אֶת יִשְׂרָאֵל, עֲזָרוֹ אֶת הַשִּׁכְנָה: כד אֲמַנָּה תִּבְרָךְ תִּתֵּן בְּרוּכָה מְנַשִּׁים יַעֲלֶה אֶשֶׁת חֲבֵר תִּקְרֶינִי כִּי עֹנֶתָ

בַּחֲרֻבָּה וְהָיוּ עִם דְּבוּרָה לְלַמֵּד תּוֹרָה לְכָל הָעָם. וַיִּשְׁשַׁכֵּר בֶּן בְּרַק וְגו', וְכָל הָעָם שֶׁל שֶׁבֶט יִשְׁשַׁכָּר, בֶּן הָיוּ עִם בְּרַק לְדָרֵת לְמִלְחָמָה נֶגֶד סִסְרָא. בַּעֲמֹק שְׁלַח בְּרַגְלָיו, כְּשֶׁאֲמַרָה דְּבוּרָה לְבָרֵךְ לְדָרֵת מִן הַהָר אֵל הַעֲמֹק לְקִרְאָה הַמִּלְחָמָה, וְכִדִּי שֶׁבֶט יִשְׁשַׁכָּר כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה בְּרַק וְהָלַךְ אַחֲרָיו עִם הַלּוֹכֵם שֶׁל בְּרַק.

(טו) בְּפִלְגָּנוֹת רֵאשִׁיט, אֲכַל בַּחֲלוּקִי לָבוּ שֶׁל רֵאשִׁיט, גְּדוֹלִים חֻקְקֵי לֵב, כְּלוּמֵר, רֵאשִׁיט לְחֵשֶׁב כֹּלֵם מִחֲשָׁבוֹת רַבּוֹת לְהִבִּין הַדָּבָר, מִה זֶה הָיָה לוֹ שֶׁנֶּחֱלַק מִן הַמִּלְחָמָה. (טז) לָמָּה יִשְׁבֶּתָּ בֵּין הַמְּשֻׁפְּתִים, אִתָּה שֶׁבֶט רֵאשִׁיט, לָמָּה יִשְׁבֶּתָּ בֵּין הַמְּשֻׁפְּתִים, בֵּין מַעֲרֻכּוֹת וְגִירוֹת הַצֶּאֱן. לְשׁוֹמֵעַ שְׂרִיקוֹת עֲדָרִים, כְּלוּמֵר וַיִּשֶׁב אֲצֵל עֲדָרֵי צֹאנֶיךָ, וְלֹא בָּאתָ לְעוֹר אֶת יִשְׂרָאֵל בְּמִלְחָמָה הַזֹּאת. (יז) גִּלְעָד בַּעֲבֵר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן, וְלֹא בָּא לְעוֹר בְּמִלְחָמָה. (יח) וְאֵף עַל כִּי שִׁנְאַתִּי לְעוֹלָם שֶׁמִּבְּנֵי מִכֹּר בֶּן מְנַשֶּׁה יִרְדּוּ מִחוּקִיקִים, יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁכָּאֵן מִדָּבָר בִּיאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה. וְדָן לָמָּה יִגְדֹר אֲנִיּוֹת, שֶׁבֶט דָּן הַכְּנִים אֶת רִכְבּוֹשׁ בַּסְּפִינוֹת לְעִמּוֹד וְלִבְרִית. וּבַחֲרָבָם קָתַב שְׂהַפְּנָה לוֹמֵר שֶׁעֲבָר אֶת הַיַּרְדֵּן, וְשֶׁם נִכְסָיו בַּסְּפִינוֹת. אֲשֶׁר יֵשֵׁב לְחוּף יַמִּים, שֶׁשֶׁם הָיָה חֻקְקֵי וְעַל מִפְּרָצָיו יִשְׁכְּנוּ, וְלֹא הַשְׂתַּתֵּף בְּמִלְחָמָה מִשּׁוּם שְׂתֵּהָ לוֹ לְשִׁמֵּר עַל הַמִּקְוֵמוֹת הַפְּרוֹצִים בְּאֶרְצוֹ שֶׁלֹּא יִבְאוּ שָׁם הָאוֹיֵבִים. (יח) וְכֵלֶן עִם חֶרֶף נִפְשׁוֹ לְמוֹת, אֲכַל שֶׁבֶט וְכֵלֶן עֲשֵׂה הַטּוֹב, וּבְהַ אֶת נִפְשׁוֹ וְלֹא חָשׂ בֶּן מוֹת בְּמִלְחָמָה וְנִפְתָּלִי, וְגַם נִפְתָּלִי כְּמוֹ וְכֵלֶן, עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה, עַל הַר תִּבּוֹר. (יט) בָּאוּ מַלְכִּים נִלְחָמוּ, מַלְכֵי אֲרָצוֹת בָּאוּ לְעֹנֶת סִסְרָא וְנִלְחָמוּ בְּשִׁבְלֵי. אִזּוֹ נִלְחָמוּ מַלְכֵי כְנָעַן, אִזּוֹ בַּעַת

מִלְחָמַת סִסְרָא, נִלְחָמוּ לְעֹנֶתוֹ מַלְכֵי כְנָעַן בַּעֲמֹק עִמְהָם. בַּת־עֲנָנָךְ עַל מִי מִגְדּוֹ, רֵאשׁ הַמַּחֲנֶה שֶׁלָּהֶם הָיָה בַּת־עֲנָנָךְ, וְהָיָה מַנְעִי עַד מִי מִגְדּוֹ. בַּעֲצֵה כֶּסֶף לֹא לָקְחוּ, חָגַם בָּאוּ לְעֹנֶת סִסְרָא וְלֹא בִקְשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁכֶר. (כ) מִן שְׂמִיּוֹם נִלְחָמוּ וְגו', וְאֵף הַקִּבְ"ה שְׁלַח בָּהֶם צִבְאוֹ שְׂאִינִים רוֹצִים שׁוּם שֶׁכֶר. וְאִמְרוּ חֲיִיל, שְׂהַכּוֹכָבִים הִרְתִּיחוּ אֶת הַשִּׁינְאוֹת שֶׁל צָבָא סִסְרָא, וְנִכְנְסוּ בְּנַחַל קִישׁוֹן לְהַתְקַרֵּר, וְשִׁטְפָם הַנַּחַל. (כא) נַחַל קִישׁוֹן גֶּרְפָּם, נַחַל קִישׁוֹן גָּרַף אוֹתָם וְהַטְבִּיעֵם. נַחַל קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן, הַנַּחַל שֶׁנִּבְרָא מִקְדָּם לְהַגִּים בְּאִיּוֹב ח',

הוּא נַחַל קִישׁוֹן. תִּדְרֹכִי נִפְשִׁי עוֹ, תִּדְרֹכִי נִפְשִׁי בְּרַגְלִים אֶת עוֹ גִּבּוֹרִי כְנָעַן. (כב) אִזּוֹ הִלְכּוּ עֲקִיב־סוֹס וְגו', בְּרֵאוֹת צָבָא סִסְרָא שֶׁנֶּחֱלַל שׁוֹמֵף, נָסוּ לְנִפְשָׁם רִכְבֵּי הַסּוֹסִים, וְאִזּוֹ הָיוּ עֲקִיב־סוֹסִים מִן הַדִּירוֹת וְהַדְּלִיגִים שֶׁלָּהֶם. (כג) אִזּוֹ אִזּוֹ מִקְוֵם "מִרוֹז" כִּי לֹא בָּאוּ, כִּי הָיוּ סוֹבִיבִים לְמִקְוֵם הַמִּלְחָמָה וְעַם כָּל זֶה לֹא בָּאוּ לְעוֹר לְאַחֲרֵהֶם בְּמִלְחָמָה. בְּגִבּוֹרִים, לְהִלָּחֵם בְּגִבּוֹרִים, הֵם אִנְשֵׁי סִסְרָא. (כד) תִּבְרָךְ מְנַשִּׁים, תִּבְרָךְ מִפִּי הַנְּשִׁים. מְנַשִּׁים בְּאִתֵּל תִּבְרָךְ,

הוּא נַחַל קִישׁוֹן. תִּדְרֹכִי נִפְשִׁי עוֹ, תִּדְרֹכִי נִפְשִׁי בְּרַגְלִים אֶת עוֹ גִּבּוֹרִי כְנָעַן. (כב) אִזּוֹ הִלְכּוּ עֲקִיב־סוֹס וְגו', בְּרֵאוֹת צָבָא סִסְרָא שֶׁנֶּחֱלַל שׁוֹמֵף, נָסוּ לְנִפְשָׁם רִכְבֵּי הַסּוֹסִים, וְאִזּוֹ הָיוּ עֲקִיב־סוֹסִים מִן הַדִּירוֹת וְהַדְּלִיגִים שֶׁלָּהֶם. (כג) אִזּוֹ אִזּוֹ מִקְוֵם "מִרוֹז" כִּי לֹא בָּאוּ, כִּי הָיוּ סוֹבִיבִים לְמִקְוֵם הַמִּלְחָמָה וְעַם כָּל זֶה לֹא בָּאוּ לְעוֹר לְאַחֲרֵהֶם בְּמִלְחָמָה. בְּגִבּוֹרִים, לְהִלָּחֵם בְּגִבּוֹרִים, הֵם אִנְשֵׁי סִסְרָא. (כד) תִּבְרָךְ מְנַשִּׁים, תִּבְרָךְ מִפִּי הַנְּשִׁים. מְנַשִּׁים בְּאִתֵּל תִּבְרָךְ,

עטרת מרים

שי למורא

מפי נשים צדקניות וצנועות היושבות באהל תברך ותקום הכרזה. **ב**ח) בספל אדירים הקריבה חמאה, כדי שיהא סיסרא בטוח בה, הקריבה לפניו שמן החלב בספל חשוב הראוי להאכיל בו אדירים וחשובים. **ו**י) ודה ליתר תשלחנה, את יד שמאלה הושיטה לקחת את היתר. וימינה להלמות

עמלים, ואת יד ימינה הושיטה לקחת את המקבת, שבו העמלים בעלי המלאכה, הולמים (מפים). והלמה סיסרא, והקתה את סיסרא. מחקה ראשו, הסירה את ראשו. ומחצה וחלפה רקתו, ועם היתר פצעה את רקתו וחלפה מצד אל צד. **ז**י) באשר פרע, במקום שפרע לפל. שם נפל שדוד, שם שרדה אותו והמיתה אותו ועל. **ח**י) ותיבב, הריעה בקול כדמיון קול תרועה. פרוש אחר, הביטה. האשנב, כעין חלון. בישש, עגן אחר. אחרו, התאחרו. פעמי מרפבותיו, צעדי [סוסין] מרפבותיו. **ט**י) חכמות שרותיה, החכמות שבשרותיה. תענינה, כל אחת מהן תשיב לנחם אותה. תשיב אמריה לה, תענה אמריה לעצמה. **ל**י) הלא ימצאו, ככה הם דברי הנחמה. יחלקו שלל, וזה המענב אותם שם. רחם רחמים לראש גבר, כל גבר מצאב סיסרא אולי השיג לקחת בשיבי נערה אחת או שתיים. שלל צבעים לסיסרא, שלל בגדים צבעוניים חשובים ביותר יהיו נתונים לסיסרא. רקמה, בגדים צבעוניים מרקמים כמעשה רוקם. צבע רקמתים, צבע של רקמה העשויה מעשה רוקם כפול, והינו שכל צד מצדי הכר רקמה בו רקמה של דגמא אחרת. לצוארי שלל, יתנו לשים

להם כהריגת סיסרא, ויותר מנשים צדקניות וצנועות היושבות באהל תברך תרה ברוכה ועל: **כ**ה מים שאל סיסרא, והיא חלב נתנה בכדי להביא עליו תרומה בספל חשוב הראוי להאכיל בו אדירים הקריבה חמאה שמן החלב: **כו** ודה השמאלית ליתר תשלחנה וימינה הושיטה

להלמות עמלים לקחת המקבת, והלמה והיא הקתה ושברה את סיסרא מחקה הסירה ראשו ומחצה ונפצה אותו וחלפה מעבר אל עבר רקתו הוא המקום שאצל העז: **כו** בין רגליה פרע על פרעיו ומיד נפל לארץ ונשאר שכב בין רגליה פרע נפל באשר במקום שפרע שם נפל שדוד הרג: **כז** בעד החלון נשקפה ותיבב נאמה אם סיסרא בעד האשנב חלון קטן, והיא שואלת מדוע מה הסיבה כי בישש התחממה רכבו לבוא מדוע אחרו פעמי מרפבותיו: **כח** חכמות שרותיה תענינה כל אחת תענה ותשיב אף היא אם סיסרא תשיב אמריה לה לעצמה: **ל** ואת דברי נחמתה, הלא הן רב ימצאו בישראל, ושמה יחלקו שלל בנייהם, רחם רחמים נערה אחת או שתיים לראש גבר לכל איש שלל מבגדים צבעים צבעונים החשובים יהיו נתונים לסיסרא כי הם עשוי שלל צבעים עבודת רקמה צבע רקמתים בשני הצדדים הרקמה שונה, לצוארי שלל יהיו נתונים בראש השלל, ובעבור כל זה הנה מתאחרים לבוא: **לא** דבורה אמרה: תנחמין של הכל הן לה, כי לן יאבדו כל-אויביך יהיה כאשר אבד סיסרא, אבל ואהביו ואהבי ה' יהיו בצאת השמש בבקר שחולף ומאיר עד שהוא בגברתו ותשקט הארץ ארבעים שנה אין זה מדברי השירה אלא מדברי פותח הספר:

ותשקט הארץ ארבעים שנה:

בצואר של הנפירים ששללו וכו'. **לא**) בן יאבדו כל אויביך ה', אמרה דבורה, הנה תנחמין של הכל הן, והלאו בן יאבדו כל אויביך, אותה ה', כפי שנאמר סיסרא. ואהביו, אבל אוהבי ה' יהיו. בצאת השמש בגבורתו,

כמו צאת השמש בבקר, שחולף ומאיר עד שהוא בגברתו ותשקט הארץ, אין זה מדברי השירה אלא מדברי פותח הספר:

כמו צאת השמש בבקר, שחולף ומאיר עד פנים יותר עד שהוא בגבורתו שהוא חצי היום, בן יהיו אוהבי ה' הולכים ותקום עד אשר יהיו בגבורה המעלה. ותשקט הארץ, אין זה מדברי השירה, אלא מדברי פותח הספר. ארבעים שנה, עד כלות ארבעים שנה מוזמן התחלת השעבוד.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק:

נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מְלֹךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָּ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמֲךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אִישׁ-לְרַעְהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֱהֱלָה: ^ה וַיִּסְפָּר מֹשֶׁה לַחֲתָנָו אֵת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפָרְעָה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל-הַתִּלְאָה אֲשֶׁר מִצַּאתֶם בְּדֶרֶךְ וַיִּצְאֵם יְהוָה: ^ט וַיַּחֲדֹד יִתְרוֹ עַל כָּל-הַטּוֹבָה אֲשֶׁר-עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוּ מִיַּד מִצְרַיִם: ^י וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פָּרְעָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת-הָעָם מִתַּחַת יַד-מִצְרַיִם: ^{יא} עַתָּה יִדְעָתִי כִּי-גָדוֹל יְהוָה מִכָּל-הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם: ^{יב} וַיִּקָּח יִתְרוֹ חֲתָן מֹשֶׂה עִלָּה וּזְבָחִים לָאֱלֹהִים וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאכֹל-לֶחֶם עִם-חֲתָן מֹשֶׁה לִּפְנֵי הָאֱלֹהִים:

קִרְיַאת הַתּוֹרָה לַמִּנְחַת שַׁבַּת-קוֹדֶשׁ יח ^א וַיִּשְׁמָע יִתְרוֹ כִּתְּן מִדִּין חֲתָן מֹשֶׁה אֵת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי-הוֹצִיא יְהוָה אֶת-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: ^ב וַיִּקָּח יִתְרוֹ חֲתָן מֹשֶׁה אֶת-צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ מֹשֶׁה אַחֵר שְׁלוּחִיהָ: ^ג וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׁם הָאֶחָד גִּרְשָׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ גִּזְרִית: ^ד וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי-אֱלֹהֵי אָבִי בָּעֲזָרִי וַיִּצְלַנִּי מִחֶרֶב פָּרְעָה: ^ה וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֲתָן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל-מֹשֶׁה אֶל-הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר-הוּא חֵנֶה שֵׁם הַר הָאֱלֹהִים: ^ו וַיֹּאמֶר אֶל-מֹשֶׁה אֲנִי חֲתָנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה: ^ז וַיִּצֵּא מֹשֶׁה לְקִרְיַת חֲתָנּוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשְׁקָלוּ וַיִּשְׁאָלוּ

תחילת זמן קידוש לבנה:
יום שלישי בערב, ז' שבט

לוח זמנים לשבוע פרשת בשלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:39	6:36	8:38	8:38	9:13	9:13	10:08	10:08	17:06	17:11	17:34	17:39	16:50	17:49
חיפה (ח)	6:41	6:38	8:38	8:38	9:14	9:14	10:08	10:08	17:05	17:11	17:30	17:35	16:40	17:46
ירושלים (ח)	6:38	6:35	8:37	8:36	9:12	9:12	10:06	10:06	17:08	17:14	17:31	17:36	16:33	17:47
תל אביב (ח)	6:40	6:38	8:38	8:38	9:14	9:14	10:08	10:08	17:04	17:10	17:32	17:37	16:49	17:48
נוסטריה, וינה (ח)	7:36	7:29	9:02	9:00	9:49	9:46	10:36	10:35	16:37	16:46	17:13	17:22	16:26	17:36
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:21	6:28	9:10	9:15	9:54	9:58	11:08	11:11	20:42	20:39	21:13	21:09	20:21	21:21
אוקראינה, אודסה (ח)	7:32	7:27	9:03	9:02	9:49	9:46	10:37	10:36	16:45	16:53	17:20	17:28	16:34	17:42
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:09	7:03	8:36	8:34	9:23	9:20	10:10	10:09	16:11	16:21	16:48	16:57	16:01	17:10
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:22	7:15	8:47	8:46	9:35	9:32	10:21	10:20	16:21	16:30	16:58	17:07	16:11	17:20
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:54	7:47	9:14	9:12	10:03	10:01	10:49	10:48	16:40	16:50	17:19	17:28	16:30	17:42
אוקראינה, קייב (ח)	7:47	7:40	9:07	9:05	9:56	9:53	10:42	10:41	16:32	16:42	17:11	17:20	16:22	17:34
איטליה, מילאנו (ח)	7:55	7:50	9:29	9:27	10:13	10:11	11:02	11:01	17:17	17:25	17:49	17:57	17:06	18:10
אקוואדור, קיטו (ח)	6:21	6:23	8:51	8:53	9:21	9:23	10:24	10:26	18:29	18:31	18:53	18:54	18:12	19:03
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:03	6:09	8:50	8:55	9:32	9:36	10:44	10:47	20:08	20:05	20:37	20:33	19:47	20:45
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:38	6:45	9:27	9:33	10:15	10:20	11:30	11:34	21:15	21:10	21:49	21:43	20:53	21:57
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:22	7:18	9:08	9:07	9:48	9:47	10:39	10:39	17:14	17:21	17:45	17:52	17:02	18:03
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:14	7:10	8:58	8:57	9:39	9:37	10:30	10:29	17:00	17:07	17:32	17:39	16:48	17:51
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:15	7:11	8:59	8:58	9:39	9:38	10:30	10:30	17:01	17:08	17:32	17:39	16:49	17:51
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:55	7:50	9:36	9:35	10:17	10:16	11:08	11:07	17:32	17:40	18:05	18:12	17:21	18:24
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:16	7:14	9:18	9:18	9:53	9:52	10:47	10:48	17:50	17:56	18:17	18:22	17:37	18:32
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:55	6:52	8:51	8:50	9:27	9:26	10:21	10:21	17:12	17:18	17:41	17:46	16:59	17:57
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:08	7:07	9:15	9:15	9:48	9:48	10:44	10:45	17:57	18:01	18:22	18:27	17:42	18:37
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:12	7:08	8:55	8:54	9:36	9:34	10:26	10:26	16:54	17:02	17:26	17:33	16:43	17:45
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:38	7:34	9:22	9:21	10:03	10:01	10:54	10:53	17:25	17:32	17:56	18:03	17:13	18:15
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:12	7:08	8:54	8:53	9:35	9:34	10:25	10:25	16:52	16:59	17:24	17:31	16:40	17:43
בוליביה, לה-פס (ח)	6:16	6:19	8:55	8:58	9:28	9:30	10:34	10:36	19:12	19:12	19:37	19:36	18:54	19:46
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:34	8:27	9:52	9:49	10:42	10:39	11:27	11:26	17:13	17:24	17:53	18:03	17:04	18:17
בלגיה, בריסל (ח)	8:33	8:26	9:52	9:49	10:42	10:39	11:27	11:26	17:15	17:25	17:54	18:04	17:05	18:18
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:38	5:42	8:21	8:24	8:56	8:59	10:04	10:07	19:03	19:01	19:24	19:22	18:43	19:33
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:27	5:31	8:10	8:13	8:44	8:47	9:53	9:55	18:45	18:43	19:11	19:09	18:26	19:19
בריטניה, לונדון (ח)	7:54	7:46	9:10	9:08	10:01	9:58	10:46	10:44	16:32	16:42	17:10	17:20	16:26	17:35
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:10	8:02	9:20	9:17	10:13	10:10	10:57	10:55	16:31	16:42	17:13	17:23	16:25	17:39
גרמניה, ברלין (ח)	8:04	7:56	9:17	9:14	10:09	10:06	10:53	10:52	16:34	16:45	17:14	17:23	16:25	17:39
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:13	8:06	9:34	9:32	10:23	10:20	11:09	11:08	17:01	17:11	17:39	17:48	16:51	18:03
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:33	5:38	8:18	8:21	8:54	8:57	10:03	10:06	19:11	19:09	19:31	19:28	18:51	19:39
הודו, מומבאי (ח)	7:15	7:14	9:28	9:29	10:00	10:01	10:58	10:59	18:25	18:29	18:50	18:53	18:10	19:03
הודו, פונה (ח)	7:10	7:09	9:24	9:25	9:56	9:56	10:54	10:55	18:22	18:25	18:47	18:50	18:07	18:59
הונגריה, בודפשט (ח)	7:22	7:16	8:50	8:49	9:37	9:34	10:24	10:23	16:28	16:37	17:04	17:13	16:18	17:26
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:20	7:16	9:03	9:02	9:44	9:43	10:35	10:34	17:04	17:11	17:35	17:42	16:52	17:54
יוון, אתונה (ח)	7:37	7:34	9:26	9:25	10:05	10:04	10:57	10:57	17:36	17:42	18:06	18:12	17:23	18:24
מולדובה, קישינב (ח)	7:42	7:36	9:11	9:10	9:57	9:55	10:45	10:44	16:51	16:59	17:26	17:35	16:40	17:48

לוח זמנים לשבוע פרשת בשלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:12	7:13	9:26	9:27	9:58	9:58	10:56	10:56	18:22	18:26	18:47	18:50	18:07	19:00
ניו-זילנד, קרייטסצ'רץ' (ח)	5:08	5:16	7:56	8:03	8:52	8:57	10:09	10:13	20:13	20:07	20:50	20:44	19:50	20:59
נפאל, קטמנדו (ח)	6:53	6:55	8:59	8:59	9:33	9:33	10:28	10:29	17:35	17:40	18:02	18:07	17:21	18:17
סין, בייג'ין (ח)	7:27	7:31	9:16	9:16	9:56	9:55	10:48	10:47	17:20	17:27	17:51	17:58	17:06	18:10
סינגפור, סינגפור (ח)	7:15	7:14	9:43	9:44	10:13	10:14	11:15	11:17	19:18	19:19	19:41	19:42	19:01	19:51
פולין, ורשא (ח)	7:24	7:32	8:46	8:44	9:38	9:35	10:22	10:21	16:03	16:14	16:44	16:54	15:54	17:09
פרו, לימה (ח)	6:01	5:58	8:35	8:38	9:07	9:09	10:12	10:14	18:41	18:41	19:05	19:05	18:23	19:14
צרפת, ליון (ח)	8:08	8:14	9:46	9:45	10:31	10:29	11:19	11:18	17:31	17:39	18:06	18:13	17:20	18:27
צרפת, פריז (ח)	8:27	8:34	9:58	9:57	10:46	10:44	11:33	11:32	17:32	17:42	18:08	18:17	17:22	18:31
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:12	6:11	8:37	8:39	9:07	9:09	10:09	10:10	18:05	18:06	18:28	18:30	17:48	18:39
קנדה, טורונטו (ח)	7:39	7:44	9:22	9:21	10:05	10:03	10:54	10:53	17:17	17:25	17:47	17:55	17:05	18:07
קנדה, מונטריאול (ח)	7:21	7:26	9:00	8:58	9:44	9:42	10:33	10:32	16:46	16:55	17:20	17:28	16:35	17:41
קפריסין, לרנקה (ח)	6:48	6:51	8:45	8:44	9:22	9:21	10:15	10:15	17:03	17:09	17:32	17:38	16:50	17:49
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:55	9:04	10:08	10:05	11:04	11:00	11:46	11:45	17:11	17:23	17:56	18:06	17:03	18:23
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:33	8:42	9:42	9:39	10:40	10:36	11:21	11:19	16:44	16:56	17:26	17:37	16:36	17:54
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:53	7:59	9:28	9:26	10:14	10:12	11:01	11:00	17:06	17:15	17:42	17:51	16:56	18:04
שווייץ, ציריך (ח)	7:58	8:04	9:33	9:31	10:19	10:16	11:06	11:05	17:15	17:24	17:47	17:55	17:05	18:09
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:46	6:46	9:05	9:06	9:36	9:36	10:35	10:36	18:13	18:16	18:37	18:40	17:57	18:49

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הברכה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואזרב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00612
21/01/2018

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

